

Nwa'anli Kin a Fhi

Bambalang NT

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matio	4
Maaku.....	36
Luka	56
Jouŋ.....	89
Nwa'anli Fà'a.....	112
Roma	141
1 Koriŋ.....	155
2 Koriŋ.....	168
Galashia	177
Efesho	182
Filipai	187
Koloshe	191
1 Teshalonika.....	195
2 Teshalonika.....	198
1 Timoti	200
2 Timoti	204
Taitu	207
Filemu.....	209
Hibru.....	210
Jeiŋ	221
1 Pita.....	225
2 Pita.....	229
1 Jouŋ	232
2 Jouŋ	236
3 Jouŋ	237
Jude.....	238
Nnu Nōoŋ	240

Matio

Kāon nu pa tho nu

Matio ni nā'an ηwa'anli yei mfe pi ni pa ηgwa Juu. Matio nōon Jisho ηa a ηon ηa mishweishwei ηgwa Juu ni ntho nchrā nu nthē vi, pugu pa ηa a Ju ye ηa Minnwi ni Nchu' Ntaon ko Nkwe ne.

A pini nu'un ηmfi ηa Jisho ni nshwi'i choηkhi Jodaη ηkwe ηkhi fō, ntōgo mon mōon nu mon ηkūnu njō. Matio pini nu'un nōon ηa Jisho ni nterē paanchro ghaη ntaon ko nōon nu paanchro la'ataon Ishrae. A pini nu'un nōon Jisho ηa a Mushi fhi ηa a tho nthē ηa a kirī pa yaon ye'i ηa Jisho ni nje'i ne mon tierη kwie. Wu' ko ha'an Mushi ni nā'an tierη ηwa'anli ne, a wu' ηkwaη ha'an Matio nū'on chrā Jisho mon tierη memme kwie ne.

ηwa'anli yei gha ndwigi nu, nōon ηkwaη ha'an Jisho tho ni ηkwaη lūgu nu fhi ni ηgwa pi ne. Jisho tho ni lūgu nu yei ntōgo pi ηkuon khu nu mi mbini ηku' mon gu.

Pa ndaonon Jisho Krishto

1 Ye pa ndaonon Jisho *Krishto mbo muon *Devi ηa a ni mbo muon Abrahān ne. ² Abrahān ni mbo taa Aiji, Aiji po taa Jakō, Jakō po taa Juda pugu pa liη pi. ³ Juda po taa Perē pugu Shera, mūon vugu ni mbo Tama, Perē po taa Heshron, Heshron po taa Raη. ⁴ Raη po taa Aminada, Aminada po taa Nashon, Nashon po taa Shalmon. ⁵ Shalmon po taa Boa, mūon vi ni mbo Raha, Boa po taa Obe, mūon vi ni mbo Ru, Obe po taa Jeshe. ⁶ Jeshe po taa Fūon Devi.

Devi po taa Sholomu, ni mbhi vi pi pugu mingwe ye ηa a ni mbo ηgwe Yuria ne. ⁷ Sholomu po taa Rehoboan, Rehoboan po taa Abija, Abija po taa Asha. ⁸ Asha po taa Jehoshafa, Jehoshafa po taa Joraη, Joraη po taa Ujia. ⁹ Ujia po taa Jotaη, Jotaη po taa Aha, Aha po taa Hejekaya. ¹⁰ Hejekaya po taa Manashe, Manashe po taa Amo, Amo po taa Joshaya. ¹¹ Joshaya po taa Jekonia pugu pa liη pi. Ye ni mbo pii ndii ye ηa ηgwa Babilon ni ηgwēiη puon la'ataon Ishrae ηgōi ko gho la'ataon pugu ne.

¹² Ndiη ηa puon Ishrae ni ηgu' mbo Babilon ne, Jekonia ni mbo taa Sheatie, Sheatie po taa Sherubabe.

¹³ Sherubabe po taa Abihu, Abihu po taa Eliakin, Eliakin po taa Asho. ¹⁴ Asho po taa Shado, Shado po taa Akiη, Akiη po taa Eliu. ¹⁵ Eliu po taa Eliasha, Eliasha po taa Mataη, Mataη po taa Jakō. ¹⁶ Jakō po taa Joshe mbo ndaon Meri ηa a ni mbhi Jisho ηa pi mēiη vi ηa Ju ηa Minnwi Chu' Ntaon ko Nkwe ne.

† Pichai pa ηwa'anli Minnwi fā'o pi Ashafi (1 *ηwa'anli pa Nnu ηa A ni Ndōgo Li'i ne 3:10).

¹⁷ Nenne ηguon ηgwēiηon llo tho Abrahān ti ηgōi nchēiη mbiη Devi ni mbo khwenchro, llo tho Devi ti ηgōi nchēiη ndii ηa pi ni ηgwēiη puon Ishrae ηgōi ko Babilon ne po khwenchro, llo ndii ηa pi ni ηgwēiη puon Ishrae ηgōi ko Babilon ne, ti ηgōi nchēiη ndii ηa pi ni mbhi Ju ηa Minnwi Chu' Ntaon ko Nkwe ne, po khwenchro.

Pi phi Jisho

¹⁸ Ye ηkwaη ha'an nnu phi Jisho Krishto ni ntōgo ne. Pi ni ηga nōon Meri mūon vi ni Joshe ko ηgwe vi, ηkaon pugu yu maa nchwie lāη ti nji non, a kwo thi pi ni shūu ntōgo pi ηkuon ghrē Jijwe Minnwi. ¹⁹ Joshe ndaon vi ni mbo ηon ndindī ki lo ntā'a nu mā'an lriθo tho yu, nne a lōgo nthi mi ko shāan nu pugu yu pi njiηnjiη.

²⁰ A ni ηga ηgu' ntho mb'i nnu yei njū' yu, ηga njai nu ne, *ηgaη ntaon Taatho nōon non yi gho mon njaiη, nchhu nu ηa, "Joshe, muon Devi, ki'i mōgo ko lōgo nu Meri ko ηgwe gho, nthē ηa muon ηa a shūu ne tōgo pi mon ghrē Jijwe Minnwi. ²¹ A shi mbhi muon mimbia, o chhō ligi yi ni Jisho †† nthē ηa a shi ηkwe ηgwa pi mon phi yugu."

²² ηguon nnu pei ni ndōgo li'i ko chwie nu nnu ηa Taatho ni nchhu ntōgo mbiη pa njai'i yi ne po nnu shini ηa:

²³ "Liη njai, Mingwe ha'an a shi ya'a ji mimbia ne shi nshūu mbhi muon mimbia Pi chhō ligi yi ηa Emanue, njiη yi po ηa, 'Minnwi po pia pugu ka'a.'"

†† Njiη Jisho po ηa ηon ηa a ghā ηkwe ηgwa ne

²⁴ Joshe ni nga ngũ'u lɔɔɔ, nchwīe nɔ ha'an ɔgan ntaoɔ Taathɔ gho chhu ne, ndɔɔɔ ngwe vi. ²⁵ Ndo pa'a ndo nji vi nɔ ngwe vi ti a nu'un ɔmbhi muuɔ mimbia, Joshe chhɔ ligi yi ni Jishɔ.

Ghan kra llɔ ngei sha'a minaon

2 Ndiɔ ni pi ni nkwo phi Jishɔ Beteleheɔn mon Judia ne, mon pii ndiɔ ni Hero ni mbo fũon ne, nga njai nu ne, ghan shiethɔ † llɔ ngei sha'a minaon thɔ Jerushaleɔn. ² Mbie na, "Ju ve na pi phi vi mbo fũon pa Juu ne hin? Nthe na pigi ni njai ffinai na a ndon na pi phi vi ne ndiɔ ni na ni nkwo ngei sha'a minaon ne, ntho lfi gha'o vi."

³ Fũon Hero ni nga nja'o yei, nnu gho ghana vi pugu pa nguon ngwa Jerushaleɔn. ⁴ A meɔn nguon pa *thishi ghan fe'ingieɔn pugu pa ghan ye'i ngwa ni gɛ Mushi, mbie vugu ni lfi na pi ni mfa'o nɔ phi nu Ju na Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe ne. ⁵ Pugu ni nkhwɛ gho na, "Beteleheɔn mon Judia nthe na yei yaon na *njailfi Minnwi ni na'an ne:

⁶ 'Ndo gɔ ma Beteleheɔn shhe Juda, ɔ llɔ nji'i nkigai shina pa nguon mme la'ataon mon Ju-da,

nthe na yichai nthishi ngwa shi ntaon la'a gho nkɛ'i ngwa paɔ puon Ishrae."

⁷ Nenne Hero meɔn pa ghan shiethɔ pighɔ njiɔnjin ntou vugu ti nji ndiɔ ni ffinai gho ni nkwo ne. ⁸ Ntaon vugu Beteleheɔn, nchhu nu na, "Pai ghai nta'a muuɔ gho pɔpɔɔ, nga njai vi, pai chwie hji. Nne na mmu nkaa mu nthe ngai nga'o vi."

⁹ Pugu ni nga nja'o nguon nnu na fũon Hero ni nchhu ne, ngwɛɔn ndaon ngai. Nga njai nu ne, ffinai ye na pugu ni njai ngei la'ataon sha'a minaon ne ghai nu shhi pugu ti nu'un ngai nntithi nɔ lfi ha'an muuɔ gho ni mbo ne. ¹⁰ Pugu ni nga njai ffinai gho tithi, njũ'ɔ yugu pwa ti nga'a. ¹¹ Pugu ni nga nii nda gho, njai muuɔ gho pugu Meri mũuɔ vi, ntu'u non yugu nginɔ vi, mfu'u pa maon tininchoon pɛɔn pugu, mbo pa laonɔ, ni yichai nkwan lei pi meɔn ni frankishɛn, ni laminda na pi meɔn ni maa ne. ††

¹² Nthe na Minnwi ni nkwo shũu tãna yugu mon njai na ki'i pugu nu'un ngai njai Fũon Hero ne, pugu tɔɔɔ ndaon nduon mbini la'a pugu.

Pi tei ni Jishɔ ngai Ijpti

¹³ Ndiɔ ni ghan shiethɔ pighɔ ni ngai ne, Joshe gha njai nu ne ngan ntaon Taathɔ ndon non yi gho mon njai, nchhu gho na, "Lallɔ tathi ndɔɔɔ muuɔ vei pugu mũuɔ vi ntei pai pugu ghai Ijpti, nkina fo ti nshi nu'un

† Ye i ni mbo ngwa na pugu ghà nshwei nji nnu na ffinai ndon nu ne pugu pa nji njai. †† Pa maon pei ni mbo pi nkwan maon pa pi-fuon. Frankishɛn pɔ pi nkien lei tininchoon llɔ la'ataon Arabia. Maa pɔ pi wru luɔ pwapwa mbini mbo yi sha'o mbij khu non.

nchhu ni pai na pai kwai pai maa nkwa. Nthe na Hero shi nta'a muuɔ gho nɔ jwi nu vi."

¹⁴ A llɔ tathi, ndɔɔɔ muuɔ gho pugu mũuɔ vi ni tu'u pugu tei ngai Ijpti. ¹⁵ Nkina fo ti Hero nu'un nkhu. Ye i ni mbo nɔ chwie nu nnu na Taathɔ ni nchhu nɔɔɔ pi mbij njailfi yi ne lɔɔ lfi, a ni nchhu na, "Mi ni meɔn Muuɔ a, a taon Ijpti."

Hero jwi pa puon pro

¹⁶ Hero ni nga ndugwi nji na ghan shiethɔ pighɔ chwie a gũ na ne, a linaon ni pigitua, mfe gɛ pa shooge pi taon njwi nguon puon pimbina na pugu pɔ jɛ mon paa nga'o mbini nu njiɔn ne, mon Beteleheɔn pugu pa nguon lfi gho ghao. A ni nchwie yei pi llɔ nkuan nnu na a ni nja'o mbho ghan shiethɔ nɔ ndiɔ ni ffinai gho ni mfũon nkwo ne. ¹⁷ Ye i nnu ni nchwie nnu na njailfi Minnwi Jerimaya ni nchhu ne lɔɔ lfi. Njai lfi Minnwi gho mbo Jerimaya ni nchhu na:

¹⁸ "Pi ya'o nggɔ ku'ɔ nu Rama mbo nggɔ lwillwi kai nu, Rashe thɔ nkai puon pi ndo ndaa na ki'i pi ma'an njũ'ɔ yi nthe na pugu llɔ nu'un mbi'i."

Pa Jishɔ pini Nashare

¹⁹ Ndiɔ ni Hero ni nkhu ne, nga njai nu ne, ngan ntaon Taathɔ ndon non yi ni Joshe mon la'ataon Ijpti. ²⁰ Nchhu gho na, "Ye i shhe, ndɔɔɔ muuɔ vine pugu mũuɔ vi mbini mon la'ataon Ishrae nthe na ngwa pe na pugu ni nta'a nu njwi muuɔ gho ne khu."

²¹ A llɔ ndɔɔɔ muuɔ gho pugu mũuɔ vi mbini la'ataon Ishrae. ²² A ni nga nja'o na a ji Akelao nji nda Hero tãa vi nɔ fũon Judia, a pɔɔ nɔ ghai nu fo. Nthe na pi ni nkwo shũu tãna ye mon njai ne, a pini mon krao ngei Galili. ²³ A ni ngai nda'a mon la'ataon na pi meɔn ni Nashare ne, nne nnu na pa njailfi Minnwi ni nchhu ne lɔɔ lfi: "Pi le meɔn vi ni non Nashare."

Jouɔ Ngan Fe Nkhi piri shendaon

(Maaku 1:1-8; Luka 3:1-18; Jouɔ 1:19-28)

3 Mon pii ndiɔ gho, Jouɔ Ngan Fe Nkhi ni nthɔ, nchho nchi chra Minnwi mon nkũnu njɔ mon Judia, ² "Pai pa'a nkũnu ye i ni phi nthe na Sha'afuon Po † kwo para." ³ Jouɔ ni mbo non na njailfi Minnwi mbo Ishaya ni nchhu nthe vi ndiɔ na a ni nchhu na, "Non chai thɔ mfe gɛ mon nkũnu njɔ, nchhu nu na: 'Piri shendaon Taathɔ, chwie pa lfi tɔɔ yi pɔ yi tithi.'"

⁴ Jouɔ ni ma'an ndhwɔ na pi chwie pi ni ngi yichai nkwan minyien pi meɔn ni kamela ††, ni nkandan ngrao

‡ Ye i wu'ɔ ta'a yaon pugu chhu nu na Sha'afuon Minnwi, ndo Matio chhu pi Sha'afuon Po nthe na pa ngwa Juu shini ndo nji'i ntho nji-na ligi Minnwi nthe na a ni mbo pi nnu nch'ashã. †† Minyien yei pɔ

minyien nɔ ntu'u yi. Maon jɛ pi ni mbɔ ngwɪŋ pugu pa llɔŋ ŋkũnu. ⁵ Ngwa Jerushaleiŋ pugu pa ngwa llɔ mon ɲguon Judia pugu pa ɲguon la'ataon ɲkiŋ Jodaŋ taon ɲgɛi mbara vi, ⁶ a kwe vugu ni ɲkhɪ mon ɲinɛi Jodaŋ pugu yũa phi yugu.

⁷ Nɔ a ni ɲga ɲɛi ntou pa ngwa *Farashi pugu pa ngwa *Shadushi tho nu ɲa a kwe vugu ni ɲkhɪ nɛ, a chhu ni pugu ɲa, "Pa Mbhe mitwe'i! A shũu gɔ tɛnɛ yɛi ɲa pɛi tei piɲitua Minnwi ɲa a tho nu nɛ? ⁸ Pɛi chwɛ nnu pɛ ɲa a shi nɔon ɲa pɛi pɛ'a ɲkũnu yɛi ni pɛi nɛ. ⁹ Ki'i pɛi nu'uy nyɛn mbi'i nu ɲa pɛi shi ndũgu nthe ɲa pɛi chhu nu ɲa, 'Abrahaŋ tɛa vigi.' Nchhu ni pɛi ɲa mimfɛ Minnwi pɛi ɲgũ'ɔ pɛi nchwɛ puon nɔ gho mfe ni Abrahaŋ. ¹⁰ Pi kwo piri ɲieiŋ nɔ kɛ'i nu thi nɔ gho llɔ ɲkuon ɲieiŋ yi, nthe yie gho sheshe thi ɲa a lɔ ɲji'i ɲjuŋ ntɛiŋ shi'i nɛ, pi shi ɲkɛ'i mɛ'aŋ mon mɔŋon."

¹¹ "Nɲgu'ɔ ɲkwe vɛi ni ɲkhɪ pi mon ɲkhɪ nɔ nɔon nu ɲa pɛi pɛ'a ɲkũnu yɛi ni phi. Nɔ yichɛi ɲon tho nu ɲa a chaa a, nɔ ɲji'i ɲkɛ'o fɛ'i ɲon ɲa a nthe nɛiŋ tra yi nɛ. A shi ɲkwe vɛi ni ɲkhɪ mon Jijwe Minnwi pugu pa mɔŋon. ¹² A tuo yaon figɛi reshi mbho yu, mfigɛi mfu'u ɲkɛiŋ reshi mon ɲku'u maon nũ'ɔŋ shaon yu, ntũon ɲku'u maon gho mon mɔŋon ki phe."

Jisho kwe ɲkhɪ

(Maaku 1:9-11; Luka 3:21-22)

¹³ Nɔ ɲgɛi gho Jisho chɛiŋ ɲkiŋ ɲinɛi Jodaŋ llɔ Galili. Ntho ɲɛi Jouŋ ɲa a kwe vi ni ɲkhɪ. ¹⁴ Jouŋ pa'o nɔ lɛa nu, nchhu nu ɲa, "A kɛ'o ɲa a kwe gɔ ɲkwe a ni ɲkhɪ, ɔ pini nu'uy ntho nu ɲɛi pi mmu ɲa ɲkwe gho ni ɲkhɪ?"

¹⁵ Nɔ Jisho khwɛ gho ɲa, "*Mien a pɔ nenne ndwe, nthe ɲa yei ɲkwan ha'aŋ pia shi nchwɛ ɲguon nnu ɲa Minnwi tɛ'a nu nɛ.*" Nenne Jouŋ piŋ ki'ɛ.

¹⁶ Jisho ni ɲga ɲkwe ɲkhɪ, ntaon mon ɲkhɪ chomilaon gho. ɲga ɲɛi po ɲa'aŋ, a yɛi Jijwe Minnwi taon po nɔ mintu'ɔlibun ndia mbiŋ yu. ¹⁷ ɲga ɲɛi nu nɛ, yichɛi ɲg-gi chhu po ɲa, "Yei muuŋ a ɲa ɲkhwɛ nɛa mɛ'a'o pwan-ju'ɔ nthe vi."

Shata mɔon Jisho

(Maaku 1:12-13; Luka 4:1-13)

4 Nenne Jijwe Minnwi llɔgɔ Jisho ɲgɛi ni ju mon ɲkũnu nɔ ɲa devɪ mɔon vi fɔ. ² A ni ɲga ɲji ɲkhɪ nɔ khwe wuŋ naonchi pugu pa khwe wuŋ tu'u, ɲji yia vi. ³ Nne devɪ, mbɔ ɲgaŋ mɔon ɲon tho nchhu gho ɲa, "ɔ mbɔ Muuŋ Minnwi nɛ, ɔ fe nɛ gɛ pa ɲgũ'ɔ pɛi kara ɲgũ brei pia."

⁴ Nɔ a khwɛ gho ɲa, "*Pi nɛ'aŋ mon ɲwa'aŋli Minnwi ɲa, 'Nɔŋmishua shi'a ɲgu'ɔ ɲju pi ɲkuon brei tɛ'i vi, ndɔ a ghà mbini ɲju ɲkuon ɲguon chrà ɲa a taon nchò Minnwi nɛ.*"

nɔ minyienlɛi. Ngwa ghà nyɛn ɲkuon gho ɲgei pa la'ataon ɲkũnu ɲjɔ nɛ.

⁵ Nne devɪ llɔgɔ vi ɲgɛi pugu yu Jerushaleiŋ, mbɔ mme la'ataon taon taon, ntigi vi ɲkuon nchwɛ *Nda Minnwi, ⁶ nchhu gho ɲa, "ɔ mbɔ Muuŋ Minnwi, ɔ thi nɛ hein ndhi nchɛiŋ shhe nthe ɲa pi nɛ'aŋ mon ɲwa'aŋli Minnwi ɲa,

'Minnwi shi mfe gɛ ni pa ghaŋ ntaon pi nthe gho, pugu jà gho tɔthi ni mbho, nne ɲa ki'i ɔ chhwi kwò yɔ ɲkuon ɲgũ'ɔ."

⁷ Jisho khwɛ ɲa, "*Pi pini nu'uy nɛ'aŋ mon ɲwa'aŋli Minnwi ɲa, 'Ki'i ma ɲwe'i Taathɔ mbɔ Minnwi yɔ.*"

⁸ Devɪ llɔgɔ vi ɲkamu'ɔŋ ɲku'ɔ ni ju ɲkuon tho ɲkɛiŋ ntaon mbra, nɔon ɲguon pa la'ataon ɲkuon mbhi gho pugu pa ndigha'o yugu, ⁹ nchhu gho ɲa, "Nshi mfe ɲguon yi ve ghao nɔ ha'aŋ ɔ ɲgũ shhe ɲga'o a."

¹⁰ Nne Jisho khwɛ gho ɲa, "*Lllɔ shhi a, ma Shata! Nthe ɲa pi nɛ'aŋ mon ɲwa'aŋli Minnwi ɲa, 'Gha'o Taathɔ mbɔ Minnwi yɔ, ɲgu'ɔ mɛ'a pi mbho yu tɛ'i vi.*"

¹¹ Nenne devɪ mien vi ɲgɛi, ɲga ɲɛi nu, pa ghaŋ ntaon Minnwi tho mɛ'aŋ ghrɛ yi.

Jisho jɛ fà'a yi Galili

(Maaku 1:14-15; Luka 4:14-15)

¹² Ndwe Jisho ni ɲga ɲja'o ɲa pi kwo wɛiŋ Jouŋ, a pɛini ɲjiŋ nii Galili. ¹³ A ni ndho mon la'ataon Nashare, ɲgɛi ntho nchho nu Kapanuŋ, mbɔ la'ataon ɲa a ni mbɔ ɲkiŋ ɲkhɪ, ɲgei la'ataon Shebuluŋ pugu Naftali, ¹⁴ nenne ɲa nnu ɲa ɲjɛli'i Minnwi, mbɔ Ishaya, ni nɛ'aŋ nɛ llɔgɔ li'i:

¹⁵ "La'ataon Shebuluŋ pugu la'ataon Naftali, shendaon ghɛi nu cho mme ɲkhɪ, mɛrɛ Jodaŋ, ɲgwa ɲa pugu la'a nu krao ɲgei Galili ɲa ɲgwa taon nduon ni mbɔ fɔ nɛ.

¹⁶ Ngwa ɲa pugu chho nu mon ɲjiŋ nɛ yɛi mme lí'ɛ.

Ni ɲgwa ɲa pugu chho pi mon mili'i gu nɛ, lí'ɛ kwo the mbiŋ pugu."

¹⁷ Jɛ ndi gho, Jisho jɛ ntho nchɛi chrà Minnwi ɲa, "*Pɛi pɛ'a ɲkũnu yɛi ni phi, nthe ɲa Sha'afuon Po kwo para.*"

Jisho gɛ fũon ghaŋ younjɛ pi

(Maaku 1:16-20; Luka 5:1-11)

¹⁸ Jisho ni ɲga nyɛn nu ɲkiŋ mme ɲkhɪ Galili, ɲɛi paa pimbria mbɔ pa liŋ. Shemu, ɲa pi mɛiŋ vi ni Pita nɛ, pugu Andru ndiŋ vi, pugu tho mɛ'aŋ ndáŋ mon ɲkhɪ nthe ɲa pugu ni mbɔ pi ghaŋ ɲgunu. ¹⁹ Jisho chhu ni pugu ɲa, "*Pɛi yõu ɲjiŋ a, nchwɛ pɛi pɔ ghaŋ wɛiŋ ɲg-wamishua.*" ²⁰ Wu'ɔ ndi gho, pugu mien ndáŋ pugu ɲjõu ɲjiŋ yi.

²¹ A gha ndɔllɔ fɔ ɲgɛi nu, mbiŋi ɲɛi pichɛi paa pa liŋ, Jɛiŋ mbɔ muuŋ Shebedi pugu Jouŋ ndiŋ vi mon kikuon pugu pa Shebedi tɛa vugu, pugu chho nta'a pa ndáŋ yugu. A gɛ vugu. ²² Wu'ɔ ndi gho, pugu mien kikuon yugu pugu pa tɛa vugu ɲjõu ɲjiŋ yi.

Jisho ye'i ngwa, nchi chrà Minnwi ndo njigi ghëno ngwa
(Luka 6:17-19)

²³ Jisho nyien mon nguon Galili ghao, ntho nje'i ngwa mon pa *nda luon Minnwi, ntho nchi njini pwa pisha'akho mbo yi Sha'afuon, ntho njigi nguon jkwan ghëno pugu pa chëichëi mbin ngwa. ²⁴ Nne ndigha'o yi ghëi shhi nyien mon nguon Shiria. Pi tho ni nguon ghan ghëno, pa ghan ngwa pe na nguon jkwan jkwan ghëno pugu po yú'w po mbin pugu ne, pa ngwa na minjweij ni mfe ngë'i ni pugu, ghan gutho, pa ngwa na pichëi li'i non yugu khu ne, a yigi ghëno nguon yugu ghao. ²⁵ Nkiej mme yú ngwa yôu njiij yi llo mon nguon Galili pugu pa mon Dekapoli † pugu pa mon Jerushaleij ni Judia ti ngëi ti mfëra ninëi Jodan.

Jisho chi chrà Minnwi nguon mbra
(5:1-7:29)

5 Jisho ni nga njëi ntou yú ngwa, jku'v nguon mbra nga nchöchho shhe, pa ghan younjij pi tho mbara vi.

Nkiej pwatua
(Luka 6:20-23)

- ² A ja'an nchò yi nje'i vugu, nchhu nu ja,
- ³ "Mboko yi ghan pou mon jijwe, ††
nthe ja Sha'afuon Po po pi yugu.
- ⁴ Mboko yi ngwa pe ja pugu po ni tu'utho ne,
nthe ja Minnwi shi m'ar njú'v yugu.
- ⁵ Mboko yi ngwa pe ja pugu po juju ne,
nthe ja nguon shhe le mbo yugu.
- ⁶ Mboko yi ngwa pe ja pugu fã'o nji pugu pa yaon
njú'v nthe nnu ndindí ne,
nthe ja pi shi nchwë pugu yru.
- ⁷ Mboko yi ghan kwoshini,
nthe ja pi shi nõon kwoshini ni pugu.
- ⁸ Mboko yi ngwa pe ja njú'v yugu yi taonjaon ne,
nthe ja pugu shi njëi Minnwi.
- ⁹ Mboko yi ghan chwë ta'anggi,
nthe ja pi shi mëij vugu ni pa puon Minnwi.
- ¹⁰ Mboko yi ngwa pe ja pi fe ngë'i ni pugu nthe nnu
ndindí ne,
nthe ja Sha'afuon Po shi mbo yugu.
- ¹¹ "Mboko yëi ndi ja ngwa wë'i vëi, mfe ngë'i ni pëi,
ndo ndë'i ngien nchhu nguon jkwan nnu pipi tho pëi
nthe a ne. ¹² Pëi tene ndo mfã'o pwanju'v nthe ja nkiej
mme këneij po ni pëi po, nthe ja a wu'v ha'an pugu ni
mfe ngë'i ni pa njëili'i Minnwi ja pugu ni mfüon ntho
shhi pëi ne.

† Njiij yi po ja wur la'ataon †† Yei ngwa pe ja pugu ji ja a pie
ja pugu fã'o ghëre llo mbo Minnwi ne.

Khí pugu lí'e

¹³ "Pëi pa kí † nguon shhe, ndo ti kí mbhë ghré yi ko
chwë nu yaon pwa, v pini nu'un jkwëi ni ghré yi gho pi
neij? A lo nu'un mfã'o ghëre ko sheshe yaon, nkiej ja
pi m'ar vi ngwamishua nxi ni kwò yugu.

¹⁴ "Pëi po ko lí'e ni nguon ngwa nguon mbhi. Mme
la'ataon ja pi krao nguon mbra ne shi'a nji'i ndëij non
yi. ¹⁵ Non shi'a nchu'u truka ni'ij la'o mikuo, pi ghà nti-
gi pi nguon li'i tigi truka, a fe lí'e ni nguon ngwa ja
pugu po mon nda ne. ¹⁶ Wu'v nenne, a pie ja lí'e yëi the
shhi ngwamishua, nne ja a nthe pugu yëi pa fã'a pëi pa
shi'i, ng'a'o Tãa vëi ja a po po ne.

Ntigi nthe gí

¹⁷ "Ki'i pëi p'i ja ntho pi ko lãa nu gé ki pa nnu ja pa
njëili'i Minnwi ye'i ne, ñshini ndo ntho pi ko lãa nu, nki
tho pi ko chwë nu nnu ja pugu ye'i nu ne lõgo li'i.
¹⁸ Nthe ja shishini ñshwei vëi ja, ko ha'an po pugu
shhe wu'v mbo ne, mba'a ta'a muun mi ligi yaon, ki ta'a
pra ligi yaon yi' ntoko ghagha mon ja'anli' gé ki lo
ndõgo li'i pi wu'v ko ha'an pi nã'an ne. ¹⁹ Nthe yie gho,
sheshenja ja a pë'i ta'a muun mi këna shina pa këna
pei, ndo nje'i ngwa nduon ko chwë nu nenne jkaa
pugu ne, pi shi ma mëij vi ni ndugwi muun mi non
mon Sha'afuon Po, ndo ti sheshenja ja a nõ'v gé
pigho ndo nje'i ngwa nduon ja pugu nõ'v ne, pi shi
ma mëij vi ni non ndien mon Sha'afuon Po. ²⁰ Nthe yie
gho, ñshwei vëi ja ñdindí yëi mien ki lo nchaa yi pa
ghan ye'i gé Mushi pugu pa ngwa Farashi, pa'a pëi lo nii
mon Sha'afuon Po.

Pa yaon ye'i nthe pigítua

²¹ "Pëi ja'o ja pi ni nchhu ni ngwa lleshhi ja, 'Ki'i pëi
ma njwi non, ndo sheshenja ja a jwi non ne shi nthi
shá'a †. ²² Ndo ñchhu ni pëi ja sheshenja ja a pigítua
ni ndij vi ne shi nthi shá'a, v nchhu ni ndij gho ja,
'Non ghagha yei,' kan pi shi ngëi ni go nda ncha'o, ndo
sheshenja ja a chhu ni ndij vi ja, 'O na,' minthe a po
mon lwilwi'i ko ghëi nu mon mõnon ngú'v lien shhe.

²³ "Nthe yie gho, v ntho nu li'i mfe yaon fé yv nguon
*li'i fé'ingien jkwij fo ja ndij gho fã'o nnu njú'v yu
nthe gho, ²⁴ v mien yaon fé yv fo shhi li'i fé'ingien mfüon
mbini ngëi ndugwi, nchini nggi pëi ndij gho, nne
mbini ki'e mfe yaon fé yv.

²⁵ "Non nchhu nnu tho gho pëi yu fã'o ko thi nu shá'a
ndasha'a, këna pëi yu lügwij jkaon maa nchëij
ndasha'a, kan a shi ncha'a gho ne mfe ni brushi pi ni'ij
gho chëij. ²⁶ Shishini, ñshwei gho, mba'a v ma ntaon ki
lo naa mbe nguon njó yv ghao.

† Khí ghà nchwë yaon lij, mbini nchwë ja ki'i a fã'o, nne pa
ghan pij fã'o ko ghëre nu ngwa ja ki'i pugu gũ mon phi. †† A shi
nthi shá'a mbo ngusha'a ndasha'a.

Pa nnu ye'i nthe kwoshuonj

²⁷ "Pəi ya'o ɲa pi ni nchhu ɲa, 'Ki'i ɲaɲ lán kwoshuonj.' ²⁸ Ndo ñchhu ni pəi ɲa, sheshe mimbria ɲa a pə'i miŋgwe nshōrc nūaɲ nu pugu yu nɛ, kwo nūaɲ pugu yu moɲ ɲjù'ɔ yu. ²⁹ Nenne, ɲgei ligi yɔ yi ji nchwīe ɲa ɔ gū moɲ phi, ɔ fī'a mfu'u mī'aɲ nthe ɲa a pwa ɲa a phe ta'a ghrà noɲ yɔ nchaa ɲa ɲguonj noɲ yɔ ghəi moɲ móɲonj ɲgù'ɔ liɛɲ shhɛ. ³⁰ Ti ɲgei mbhɔ yɔ yi ji nchwīe ɲa ɔ chwīe phi, ɔ ya'a mī'aɲ, a pwa ɲa a phe ta'a ghrà noɲ yɔ nchaa ɲa ɲguonj noɲ yɔ ghəi moɲ móɲonj ɲgù'ɔ liɛɲ shhɛ.

Pa yaonj ye'i nthe nnu shāaɲ lánj (Matio 19:9; Maaku 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ "Pi ni mbini nchhu ɲa, 'Sheshɛɲonj ɲa a shāaɲ lánj pugu ɲgwe vi nɛ, a pie ɲa a fɛ ɲwa'aɲli shāaɲ lánj ghɔ.' ³² Ndo ndwe ñshwei vəi ɲa, sheshɛɲonj ɲa a shāaɲ lánj pugu ɲgwe vi nthe sheshe nnu ɲkɛɲ pi nnu shúonj nɛ, ɲonj ghɔ ɲgusha'a nɔ chwīe nu miŋgwe ghɔ kwo shúonj nɔ ha'aɲ a mbini ndaɲ, ndo mimbria ɲa a laɲ miŋgwe ɲa a taonj lánj nɛ kwo shúonj ɲkaa yu.

Pa ntígɔ nthe nnu shwrēi kina

³³ "Pəi ni mbini nja'o ɲa pi ni nchhu ni pa ɲgwa lleshhi ɲa, 'Ki'i ma shwrēi nnu ni mbe, ndo chwīe nnu ɲa ɔ shwrēi ni Taathɔ ɲa ɔ shi nchwīe nɛ.' ³⁴ Ndo ñchhu ni pəi ɲa ki'i nshwrēi nnu kaɲ shigei, ki'i nshwrēi po nthe ɲa a faaɲ Minnwi, ³⁵ ki shhɛ, nthe ɲa a krí tigi kwò Minnwi, ki Jerushaleiɲ, nthe ɲa a la'ataonj Fùonj ndiɛɲ. ³⁶ Ki'i ɲji'ndɔ nshwrēi pi thɔ yɔ nthe ɲa minthe pa'a ɔ lb nchwīe ta'a ɲgiithɔ a pɔ pi yi fhu ki yi shhi. ³⁷ Ndo a pie ɲa, 'Oonj' yəi pɔ 'Oonj' ki 'Nga' yəi pɔ 'Nga.' Sheshe nnu nduonj ntɔɔ yei llɔ pi mbhɔ ɲonj mbimbhi.

Ntígɔ ɲkuonj lu'u nu phi ni phi (Luka 6:29-30)

³⁸ "Pəi ni nja'o ɲa pi chhu ɲa, 'Njɔɲ mfu'u ta'a ligi ɲonj pi fu'u ji, ti ɲonj nchu'ɔ ta'a shua ɲonj pi chu'ɔ ji.' ³⁹ Ndo ñchhu ni pəi ɲa ki'i ndu'u phi ɲonj ni phi. Njɔɲ ɲgwie ɲgei ghəi'ɔ yɔ yi ji, ɔ kara ɲgei mbhɔ ɲkwrei a wie ɲkaa yu. ⁴⁰ Njɔɲ mburu ghɔ ɲkwe muuɲ ndhwí yɔ, ɔ miɛɲ a kwe mme ndhwí yɔ ɲkaa yu. ⁴¹ Njɔɲ ɲi ghɔ ɲa ɔ nyīɛɲ ta'a ɲkaɲ ni tiɛɲ ɲkɔ kwò, ɔ ghəi trei ɲkaɲ kwò pəi yu. ⁴² Njɔɲ nduonj yaonj mbhɔ ghɔ, ɔ fɛ ghɔ, ɲonj mfōo yaonj mbhɔ ghɔ, ki'i ɔ lāa fɛ nu ghɔ.

Pəi khwā mbǎna pəi (Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ "Pəi ni nja'o ɲa pi chhu ɲa, 'ɔ khwā taakuo yɔ, mbǎna mbǎna yɔ.' ⁴⁴ Ndo ñchhu ni pəi ɲa, Pəi khwā pa mbǎna pəi, nduonj Minnwi mfe ni ɲgwa pɛ ɲa pugu fɛ ɲgə'i ni pəi nɛ, ⁴⁵ nne ɲa pinthe pəi pɔ puonj Tāa vəi ɲa a pɔ

po nɛ, nthe ɲa a ghà nchwīe minaonj yi the mbiɲ pa ɲgwa piphɔ pugu pa ɲgwa shi'i, mfe mbɛ ni ɲgwa ndindɔ pugu pa ɲgwa tətətəi. ⁴⁶ Minnwi shi ɲkɛɲ ghɔ nthe pi khɔ nɔ ha'aɲ ɔ ɲgu'ɔ ɲkhwā pi ɲgwa pɛ ɲa pugu khwā ghɔ nɛ? Nji'i nthe pi pa ɲgwēiɲ taashi † ghà ɲgu'ɔ nchwīe pi nne. ⁴⁷ Ti pəi ɲgu'ɔ nthɔ nchrā pi ni liɲ pəi, nnu ghagha'a fɔ pɔ pi khɔ? Nji'i nthe pi ghaɲ ki piɲ Minnwi shi'a nchwīe nenne? ⁴⁸ Nthe yie ghɔ, pəi pɔ ɲgwa tithi nɔ ha'aɲ Tāa vəi po ɲonj tithi nɛ.

Fɛ nu yaonj ni ghaɲ pou

6 "Pəi lina nu nɔ fā'a nu fā'a ndindɔ yəi shhi ɲgwa pi ɲa pugu yəi vəi, nthe ɲa pəi nchwīe nenne, pa'a pəi lb ɲji'i mfā'o kɛɲɛɲ mbhɔ Tāa vəi ɲa a pɔ po nɛ. ² Nenne, ndi ɲa ɔ fɛ yaonj ni ghaɲ pou nɛ, ki'i ɔ tua ntàɲ nɔ chwīe nu ɲgwa ji nɔ ha'aɲ ghaɲ mifi ɲ ghà nchwīe moɲ pa nda luonj Minnwi pugu pa ta'andaonj, nne ɲa pa ɲgwamishua piɲ vugu. Shishini ñshwei vəi, pugu kwo fā'o kɛɲɛɲ yugu ti a kā'o. ³ Ndo ti ndi ɲa ɔ fɛ yaonj ni ghaɲ pou nɛ, ki'i nchwīe ɲgei mbhɔ yɔ yi ɲkwrei yəi yaonj ɲa ɲgei mbhɔ yɔ yi ji chwīe nu nɛ, ⁴ nne ɲa fɛ yɔ pɔ yi lāiɲ, Tāa ghɔ ɲa a ghà ɲjəi nnu ɲa pi chwīe lāiɲ nɛ shi ɲkɛɲ ghɔ.

Yaonj ye'i nthe luonj Minnwi (Luka 11:2-4)

⁵ "Ndi ɲa pəi luonj Minnwi nɛ, ki'i pəi pɔ nɔ ghaɲ mifi, nthe ɲa pugu khwā nɔ thi nu nduonj Minnwi moɲ pa nda luonj Minnwi pugu pa ɲkiɲ ndaonj, nne ɲa ɲgwa yəi vugu. Shishini, ñshwei vəi, pugu kwo fā'o kɛɲɛɲ yugu. ⁶ Ndo ndi ɲa ɔ luonj Minnwi nɛ, ghəi moɲ ɲjiɛɲ nda yɔ, nchri chonda nduonj ni Tāa ghɔ ɲa a pɔ lɛ'i lāiɲ nne kaɲ Tāa ghɔ ɲa a ghà ɲjəi nnu ɲa pi chwīe lāiɲ nɛ shi ɲkɛɲ ghɔ.

⁷ "Ndi ɲa pəi luonj Minnwi nɛ, ki'i nthɔ nchrā mbi'i pa nnu ghagha ɲa a lb mfā'o ɲjiɲ yi ɲkwaɲ nɔ ha'aɲ pa ghaɲ ki piɲ Minnwi ghà nchwīe nɛ, nthe ɲa pugu pī'i ɲa Minnwi shi ɲkhwē luonj yugu nthe pi ntou chrā pighɔ. ⁸ Nenne, ki'i mbɔ nɔ pugu nthe ɲa Tāa vəi ji yaonj ɲa pəi pou nu nɛ ɲkaonj pəi maa ndo mbie vi nɔ ghɔ. ⁹ Yei ki'ɛ, ɲkwaɲ ha'aɲ pəi shi nduonj nɛ:

Tāa vigi ɲa a chhɔ po nɛ,
gha'o nu pɔ ni ligi yɔ.

¹⁰ Sha'afuonj yɔ thɔ,
nnu ɲa ɔ tā'a nu nɛ pɔ,
ɲkuonj shhɛ nɔ ha'aɲ a pɔ po nɛ.

¹¹ Fɛ maonj ɲa a pie ɲa pigi yru ɲkuonj ghɔ shi'a nɛ ni pigi.

¹² Ndo ndɛ phi yigi,

† Pa ɲgwēiɲ taashi ni nthɔ ɲkwe taashi mbhɔ pa Juu mfe nu ni pa ɲgwa Roma. Pugu ni mbigi yugu mbiɲ thɔ taashi ghɔ. Pa Juu lii vugu nɔ pa ndugwi ghaɲ phi.

nc ha'an pigi nkaa pigi ghà ndi'e phi ngwa pe na pugu fāan mbin pigi ne.

13 Ki'i nchwīe pigi nii mon titini mōon nu ndo kwe vigi mbho non mbimbhi.†

14 "Nthe na pāi ndi'e phi na ngwa nduon chwīe mbin pāi ne, kan Tāa vāi na a po po ne shi ndi'e yāi. 15 Ndo ti pāi mien ki lī'e phi na ngwa nduon chwīe mbin pāi ne, kan mba'a Tāa vāi po yi' ndi'e yāi nkaa pāi.

Yaon ye'i nthe nnu ji nkhi

16 "Sheshe ndi na pāi ji nkhi ne, ki'i pāi chwīe ligi yāi kūo na pa ghan mifi, nthe na pugu ghà nchwīe ligi yugu fūn nne na sheshenon ji na pugu ji nkhi. Shishini nshwei vāi, pugu kwo fā'o kinein yugu. 17 Ndo gò, ndi na a ji nkhi ne, shiri tho yo ni wru, nshigao ligi yo, 18 nne na ki'i ngwa yāi na a tho ni nkhi, ndo a wu' nja'i Tāa gho na a po mon li'i lāin ne, nne Tāa gho na a ghà nja'i nnu na a chwīe nu lāin ne shi nkinein gho.

Nū'wā pa fā'o po po
(Luka 12:33-34)

19 "Ki'i pāi lāin pa fā'o ni non pāi nkuon shhe hein li'i na shā'i pugu pa wrukien shi mbiri ne, li'i ha'an pa ngi-na shi mbā'i nii njōo ne. 20 Ndo pāi lāin pa fā'o ni non pāi pi po, mbo li'i ha'an mba'a shā'i, ki wrukien yi'i mbiri ne, ndo mbo li'i ha'an mba'a pa ngina pā'i nii njōo. 21 Nthe na li'i na fā'o yo po ne, a li'i na njū'c yo shi mbo nkaa yu ne.

Lī'e non nonmishua
(Luka 11:34-36)

22 "Ligi yo po pi lan non yo, nenne ligi yo mbo shi'i †, mbo na mbho yo ghà ntaon, nguon non yo linaon ni lī'e. 23 Ndo ligi yo mien ki po shi'i, mbo na a ngan ghi'e, nguon non yo linaon ni njinjin. A mbo na lī'e na a pōi na a fā'o ne po pi njinjin, kan njinjin gho gha'o pi nkwan nēin!

24 "Mba'a ta'a non po muon fā'a mbho paa masha, nthe na a shi mbina ta'a yi nkhwā vichāi, ki ne, a fe non yi ni ta'a yi nchā vichāi. Mba'a pāi fā'a mbho Minnwi pugu mbin.

Ki'i mfā'o ghana njū'c yā non yo mbin Minnwi
(Luka 16:13; 12:22-31)

25 "Nthe yie gho, nchhu ni pāi na ki'i pāi fā'o ghana njū'c nthe chambhi yāi na pāi shi ni pi kha ki nnu kha, ki nthe ngrāo non yāi na pāi shi mā'an pi kha? Chambhi lo ncha maon ji, non yāi cha ndhwī? 26 Pē'i pa mishi na pugu ghà njei tchi nja'i, pugu shi'a mbhi maon, ki kwōo, ki nū'wā maon shaon, ndo Tāa vāi po ghà nkugwi

† Pichāi pa ndunu Nwa'anji Minnwi mon Gri pīgi na: Nthe na Sha'afuon po pi jo pugu pa ghrī ni ndigha'o ki ndugwi yi. A yie †† Mon nū'wā pa Juu, ndi na ligi non po shi'i ne, a po na a ngan wapun. Ndi na pi ghà nchhu na ligi non yi piphi kan a ngan pei.

vugu ghao. Pāi lo ngā'o ncha pa mishi? 27 Minthe sheshenon vāi pini mbigi chambhi yi wu'c shigei nthe na a wie non yi?

28 "Ti pāi fā'o ghana njū'c nthe ndhwī pi na kha? Pōi mbin pa frawa mon trū, pugu shi'a mfa'a ndo pa'a ndo ntun ndhwī, 29 ndo nshwei vāi na ni'i nthe pi Sholomu mon nguon ndigha'o yi ghao shini ndo mbwa ti nchāin na ta'a frawa. 30 Ti Minnwi mā'an fi' ndipwa yei mbin pa trū na a yi maon shi'a, yua gha mbo nu a kwo yaon ti pi tūon ne, pāi pōi na a shi ndina ni pāi pi fi' yi nēin? Ngwa pin kike'i pei?

31 "Ki'i pāi fā'o ghana njū'c, nthe nchhu nu na, 'Ti pigi shi ni pi kha, ki pigi shi nnu pi kha, ki pigi shi mā'an pi kha?' 32 Nthe na pa ghan ki pin Minnwi tho nte pi njin pa maon pei, Tāa vāi po ji na a pie na pāi fā'o maon pei. 33 Pāi ka shigi pi Sha'afuon Minnwi pugu pa ndindi yi, kan Minnwi shi mfe nguon maon pei ghao ni pāi.

34 "Nthe yie gho, ki'i njū'c yo ghana nthe lembhi yua, nthe na lembhi yua fā'o ji pa nnu na ghana nu na gho. Sheshe lē fā'o pa ji ghagha'a.

Sha'a nu ngwa nduon
(Luka 6:37-38,41-42)

7 "Ki'i pāi sha'a pa ngwa nduon nne na ki'i pi sha'a vāi. 2 Nthe na na ha'an pāi sha'a ngwa nduon ne, a nkwan ha'an pi shi nsha'a vāi ne, nthinkwo ha'an pāi lōgo na sha'a nu ngwa na ne, pi shi nsha'a vāi pi wu'c ni fi' nthinkwo gho.

3 "A chwīe kha a yāi muon nku'u thi na a po ligi ndin gho, ndo ki lo mfā'o ndi ni mme mbi nkwein na a po mon jo ligi ne? 4 Ki minthe a kie nēin nchhu ni ndin gho na, 'Na'an mfu'u nku'u thi ligi gho,' ndo mme mbi nkwein lo mbo na jo ligi? 5 Ngan mifi vei, fūon mfu'u mme mbi nkwein na a po mon jo ligi ne nkaon, kan a shi njāli'i shishi'i na fu'u nu muon nku'u thi na a po ligi ndin gho ne.

6 "Ki'i mfe yaon na a yi taon taon ne ni pa mingu, kan pugu shi nkara nshāa gho paapaa, ndo ki'i pāi mā'an pa ngū'c tininchuon na pi mēin ni pāe ne shhi pa minkunya, kan pugu shi ne nēi ni kwō.

Pie kan pi shi mfe ve
(Luka 11:9-13)

7 "Pāi pie, kan Minnwi shi mfe ni pāi, pāi ta'a, kan Minnwi shi nchwīe pāi yāi, pāi kwēi kan Minnwi shi nchu'c chonda ni pāi. 8 Nthe na sheshenon na a pie ne, ghā mfā'o, non na a tā'a ne yāi, ni non na a kwēi ne, pi shi nchu'c chonda gho.

9 "Ki a gō non shina pāi na muon vi mbie kāin brei mbho yu, a fe pi kāin ngu'c gho, 10 ki mbie vi ni shhu, a fe pi mitwē'i gho? 11 Ti pāi kī'e na pāi ghà nchwīe phi ne ni fe nu maon shi'i ni puon pāi, ti Tāa vāi na a chho po

ne shi mfe pa nkien maon ni ngwa ha'an pugu pie ne pi ffi yi nei?

¹² "Nthe yie gho, mon nguon pa nnu ghao, chwie mbin ngwa nduon wu'c ko ha'an c khwa na pi chwie mbin gho ne, nthe na yei nnu na gi Mushi pugu pa njaili Minnwi chhu nu ne.

Chonka'a kike'i
(Luka 13:24)

¹³ "Togc pi chonka'a kike'i nii, nthe na chonka'a na a togc nii mon monon ngu'c lien shhe ne gha'o ndo nji'e, ntou ngwa togc nu fo nii nu. ¹⁴ Nthe na chonka'a pugu pa ndaon na a togc nii mon chombhi ne yi kike'i, ngwa pe na pugu ya' ntogc fo ne ko shigei.

Thi pugu ntien yi
(Luka 6:43-44)

¹⁵ "Pai chho ndina pa njaili mifi na pugu tho ni pai mon ngrao pa minji ndo mon gho pugu ko pa minanjen † pigei li'i. ¹⁶ Pai shi nji vugu nkuon ntien yugu. Pi shi'a ndiga nguon la'o shie ndo pa'a ndo nka chia nkuon mbiemie. ¹⁷ Nenne sheshe thi na a lo mfa'o ghinc ne gha njun ntien shi'i, ndo thi na a fa'o ghinc ne yun ntien piphi. ¹⁸ Mba'a thi na a lo mfa'o ghinc ne yun ntien piphi, ki thi na a fa'o ghinc ne yun ntien shi'i. ¹⁹ Sheshe thi na a lo njun ntien shi'i, pi shi nkai ma'an shhe ndo ma'an mon monon. ²⁰ Nenne, c shi nji vugu nkuon ntien yugu.

Nshini ndo nji'i nji gho
(Luka 13:25-27)

²¹ "A lo mbo sheshenon na a mein a na, 'Taatho, Taatho,' ne na a le ma nii mon Sha'afuon Po, a wu'c non ye na a gha nchwie nnu na Taa a po ta'a nu ne na a shi nii. ²² Lembi gho, ntou pa ngwa ma nchhu vai na, 'Taatho, Taatho, pigi shini ndo njai pa nnu chhu ko ligi yo, mfu'u pa minwein ko ligi yo, mfa'a pa memme titini fa'a ko ligi yo?' ²³ Nchhu ki'e ni pugu na, 'Nshini ndo nji vai, pai lll, pa nguo nnu mbimbhi pei.'

Paa ghan krao nda
(Luka 6:47-49)

²⁴ "Sheshenon na a ya'o pa chra pan pei ndo nchwie ne ko ko ngan shietho na a ni nkrao nda yi nkuon nkien nguc, ²⁵ mbè gha ndho, nkhi shwi'i, fifrai tho ntun nda gho, pa'a a lo nguc nthe na pi ni krao pi nkuon nkien nguc. ²⁶ Ndo sheshenon na a ya'o chra a yei ki lo nchwie ne, shi mbo ko nana na a ni nkrao nda yi pi nkuon shishhe. ²⁷ Mbè ni nga ndho, nkhi shwi'i, fifrai tho ntun nkuon nda gho, a gu nwi'ng ghao."

† Ye yichai nkwan minyen na a ko ko mingu, ndo ngao ncha vi. A gha nkru pichai mimaon ndo minthe a kru non nka yu.

Nji Jisho

²⁸ Jisho ni nga mien chhu nu nnu pei, pa yu ngwa pigho fo ne ghrāo nkwan ha'an a ni nje'i nu ne, ²⁹ nthe na a ni ntho nje'i vugu pi ko non na a fa'o ghrā, ki lo mbo pi ko pa ghan ye'i ngwa ni gi Mushi.

Jisho yigi ghincbalun mbin non
(Maaku 1:40-45; Luka 5:12-16)

8 Jisho ni nga nshwi'i nkuon mbra, yu ngwa yōu njin yi. ² Nga njei nu ne, ngan ghincbalun chai tho njei vi, nkwi kwere yi shhi yu, nchhu nu na, "Taatho, c ntā'a nu, c chwie mbo yi taononon."

³ Jisho fe mbho yi nkāon vi, nchhu nu na, "Ntā'a nu, po yi taononon." Wu'c chomilaon gho, ghincbalun mme mbin yu. ⁴ Jisho chhu gho na, "Ki'i nshwei sheshenon, ndo ghai non non yo ni *ngan fe'ingien Minnwi, a lii gho ko non nu na Minnwi yigi ghinc yo. Fe yaon fe'ingien ko ha'an gi Mushi chhu ne."

Jisho yigi ghinc muon fa'a mmenon ta'a nkai shooge Roma
(Luka 7:1-10)

⁵ Ndi na Jisho ni nii Kapanon ne, yichai nthishi pa ta'a nkai shooge tho njei vi ndigai vi na, ⁶ "Taatho, muon fa'a a nuan koon, ta'a ngei non yi khu, a tho njei ngai nkien ye gho."

⁷ Jisho khwe gho na, "Nshi ntho nji'gi ghinc yi."

⁸ Ndo nthishi gho khwe na, "Taatho, ndo nji'i nkā'o ffi non na minthe c nii nda mu ne, wu'c fe pi gi ghinc muon fa'a a togc. ⁹ Nthe na mmu ndutho a, nga mfa'a mbho ngwa ndo ntho nsha'a pa shooge nkaa mu. Nga mfe gi ni ta'a yi na, 'Ghai,' a ghai, mfe gi ni yichai na, 'Tho,' a tho. Mfe gi ni muon fa'a a na chwie yei, a chwie."

¹⁰ Jisho ni nga nja'o nnu yei ngrāo, nchhu ni ngwa pe na pugu ni ntho njou njin yi ne na, "Shishini, nshwei vai, ndo naa njei non ni ffi nkwan pin yei mon la'ataon Ishrae. ¹¹ Nshwei vai na ntou ngwa shi ndho ngei la'ataon sha'a minaon ni ngei nii minaon nchho nkuon taprei pugu pa Abrahan ni Aiji ni Jaku mon Sha'afuon Po. ¹² Ndo pi ma'an puon Sha'afuon mbi mon njinjin mbo li'i na kai nu pugu pa kru nu shua shi mbo fo."

¹³ Jisho chhu ni nthishi gho na, "Ghai, ko ha'an c pin ne, a ko ha'an a shi ndogc li'i ve ne." Ghinc muon fa'a gho ka'o ndo ntogcogc wu'c ndi gho.

Jisho yigi ghinc ntou ngwa
(Maaku 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ Jisho ni nga nii nda Pita, njei mūon ngwe vi nuan koon ntho nginc shigao. ¹⁵ Jisho kaon mbho yi shigao gho taon mbin yu, a lll nchwie maon mfe gho.

¹⁶ Fanaon ni nga mbo, pi tho ni ntou pa ngwa ni miŋweij mbiŋ pugu njəi vi no gho, a fu'u pa jijiwe pigho ni ta'a chrà, ndo njig'i ghəno nguon ngwa na pugu ni ngəno nu nɛ. ¹⁷ Yei ni mbo no chwie nu nnu na njəiŋi Minnwi mbo Ishaya ni nchhu nɛ lɔgo li'i:

"Ju ndutho yi ni nkwe pa noŋ kikiə ya ndo nchwie pa ghəno pia togo."

Nchuon yōu nu njiŋ Jisho

(Luka 9:57-62)

¹⁸ Jisho ni nga njəi yu ngwa yəi yu, mfe gi ni ghanj younjij pi na pugu shə'a no njiŋ njəi nduon.

¹⁹ Yichəi masha ngan yə'i gi Mushi tho nchhu gho na, "Masha, nshi njəu njij yo sheshe li'i na o shi ngəi nɛ."

²⁰ Jisho chhu gho na, "*Pa mimbaanquo fā'o pa pūo pugu, pa mishi fā'o pa nda pugu, ndo *Muun Njəimishua lo nji'i mfā'o li'i lɛrɛ tho yi.*"

²¹ Yichəi ta'a *ngan younjij yi chhu gho na, "Taatho, fūon mien ngəi ntwei taa a nkaon."

²² Jisho chhu gho na, "*Tho njəu njij a, mien ngwa na pugu khu † nɛ twei khu ngwa pugu.*"

Jisho chwie fiŋ tithi

(Maaku 4:35-41; Luka 8:22-25)

²³ Jisho ni nga nii mon kikuon, pa ghanj younjij pi yōu njij yi. ²⁴ Nga njəi nu nɛ, mme fiŋ gū mon njəi ti kikuon tā'a nu njie, ndo Jisho ka tho ndelle. ²⁵ Pugu ghəi ngū'u vi lɔgo, nchhu nu na, "Kwe vigi, ma Taatho, pia chho nɛ nkukhu."

²⁶ A chhu ni pugu na, "*Pəi chho mboggo pi kho, ghanj piŋ kikiə'i pei?*" Ndo llo ki'e mbiga fifrəi gho pugu pa njəi, mme juju gū mon njəi.

²⁷ Ngwa pigho ghrəo, nchhu nu na, "Yei po pi yəi nkwanj njon nɛiŋ na nji'i nthe pi fifrəi pugu pa njəi ya'o nchəo yi?"

Jisho fu'u miŋweij mbiŋ paa ngwa

(Maaku 5:1-20; Luka 8:26-39)

²⁸ Jisho ni nga nshə'a njəi ntaon krao ngei la'ataon Gadara, mbəon pugu pa paa ngwa na miŋweij ni mbo mbiŋ pugu, pugu taon nu mon fūŋ mon ngū'o, pugu ni nchigəi ti minthe pa'a njon lo nto go ndaon gho.

²⁹ Nga njəi nu nɛ, pugu pa'o ngəo, nchhu nu na, "Yo! Muun Minnwi, pia fā'o pi kho? O tho heij no fe nu ngəi ni pigi ki ndi lo naa njəi?"

³⁰ Kwie ntou nkunyanj ni ntho nji nu ni ngei li'i gho yəi pugu. ³¹ Pa miŋweij pigho jəi ntho ndigəi vi, nchhu nu na, "A mbo na o shi mfū'u vigi, o taon vigi pigi nii mbiŋ kwie nkunyanj pine."

³² A chhu ni pugu na, "*Ghəi!*" Pugu taon ki'e nii mbiŋ pa nkunyanj pigho. Nga njəi nu nɛ, nguon kwie nkun-

yanj gho tei lo njəi mbra gho nshwi'i ngū mon njəi njəi.

³³ Ghanj kə'i nkunyanj pigho tei, nga ngəi mon la'a, nshweij nguon pa nnu na a ni ndigəo li'i nɛ, mien mbo nnu na a ni ndigəo li'i mbiŋ paa ngwa pigho na pugu ni mfā'o miŋweij nɛ. ³⁴ Nga njəi nu nɛ, nguon ngwa mon la'ataon gho taon ntho li'i para Jisho, nga njəi vi, ndigəi vi na a taon mon krao ngei la'a yugu ngəi.

Jisho chwie njon na ngei noŋ yi khu po shi'i

(Maaku 2:1-12; Luka 5:17-26)

9 Jisho nii mon kikuon nshə'a ntaon mon ji la'ataon.

² Ngan njəi nu, pichəi ngwa tho ni yichəi njəi nkunyanj kuoŋ. Jisho ni nga njəi fi'i piŋ yugu, nchhu ni njəi kuoŋ gho na, "*Fā'o tininju'o, ma muun a, pi lɛrɛ pa phi po.*"

³ Nga njəi nu, pichəi pa ghanj yə'i gi Mushi chhu ni noŋ pugu na, "Njəi vei chrə chrə nchə'əshə no ligi Minnwi!"

⁴ Jisho ni nji nnu na pugu ni mbi'i nu nɛ nchhu na, "*Pəi tho mbəi nnu pi phi njəi nthe kho?*" ⁵ *A yie yəi: Chhu nu na, 'Pi lɛrɛ pa phi po,' ki chhu nu na, 'Lollo, nyien?'* ⁶ *Ndo no chwie nu pəi ji na Muun Njəimishua fā'o ghrəi njəi shhe no lɛrɛ nu pa phi,*" a chhu ni njəi kuoŋ gho na, "*Lollo, lɔgo kuoŋ yo ngəi la'a.*"

⁷ A lollo ngəi la'a. ⁸ Yū ngwa pigho ni nga njəi nnu na a lɔgo li'i nɛ, mbo go gu ngə'o Minnwi na a fe nkwanj ghrəi gho ni ngwamishua nɛ.

Jisho gē Matio

(Maaku 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Jisho ni nga ndo llo fo, njəi njon chəi, ligi yi po Matio, a chho mon ntəa kwe taashi, a chhu gho na, "*Yōu njij a!*" A yrei shhe njəi njij yi.

¹⁰ No ha'anj Jisho ni nchho yəi taprei ntho nji maon nda Matio nɛ, ntou pa ghanj wəiŋ taashi pugu pa ghanj chwie phi tho ntho nji maon pugu pa Jisho pugu pa ghanj younjij pi. ¹¹ Pa ngwa Farashi ni nga njəi nnu yei, nchhu ni ghanj younjij pi na, "A chwie kho masha vəi ji yaon pugu pa ghanj wəiŋ taashi pugu pa ghanj phi?"

¹² A ni nga njəi, nchhu na, "*Ngwa pəi na pugu po shi'i nɛ lo mfā'o chà ngan fhə, a fā'o ngwa pəi na pugu ghəno nu nɛ.*" ¹³ *Pəi ghəi ntə'a njij nnu yei na Njə'anli Minnwi chhu nɛ na, 'Ntə'a nu na ngwa nōon kwoshini ki lo ngū'o mfe pi yaon *fe'ingien.'* *Nthe na nshini ndo ntho pi no gē nu ngwa ndindi, ntho nthe pi ghanj phi. †"*

Pie nthe nnu ji njəi

(Maaku 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Nne pa ghanj younjij Joun Ngan Fe Njəi tho njəi Jisho mbie vi na, "A chwie kho pigi pa ngwa Farashi ji njəi, ndo pa'a pa ghanj younjij po lo nji?"

† Njij nnu na Jisho chhu nɛ po na ngwa pəi na pugu lo naa mbiŋ Minnwi nɛ.

†† Pa ghanj Farashi ni ndi pa ngwa nduon no pa ghanj phi ndo ha'anj pugu mien ki lo ngwəiŋ nū'əŋ pa Juu titini.

¹⁵ Jisho khwē ni pugu ña, *“Mimfe pa ghanj gè lîi lánj pɔ ni tu'utho ndi ña pugu pa mimbria nganj lánj gho wu'ɔ mbo ka'a ne? Ndo pa llé pigho shi ntho ña pi shi mfu'u mimbria lánj gho shina pugu, nenne pugu shi njí nkhi.*

¹⁶ *“Mba'a ñonj chri pa'o ñkuonj ndunu ndhwí ni pra ndhwí fhi, nthé ña pra ndhwí fhi gho shi ñga ñineinj, a ka mī'ej mǎ'anj pi mme mbo ñkuonj ndhwí gho.*

¹⁷ *“Ngwa shi'a ni'ij là'o fhi monj ndunu mikei ngrào, pi ni'ij, là'o fhi gho fǎ'o ntūgu mikei ngrào gho ñkwri shhe, ngrào gho piri. Ndo pi ghà ni'ij là'o fhi monj mikei ngrào fhi, nenne ñguonj yi ghao pɔ shi'i.”*

**Jisho ywiñ muuñ miñgwe ña a khu,
mbini njigi ghñk yichai miñgwe**
(Maaku 5:21-43; Luka 8:40-56)

¹⁸ Nɔ ha'anj jisho ni ñgu'ɔ ntho nchhu nnu pei ni pugu ñe, a gha njai nu, yichai nthishi pa Juu nii ñkwi kwere yi shhi yu, nchhu nu ña, “Muuñ a yi miñgwe khu wu'ɔ ndwe yei. Tho nũ'ɔnj mbho yɔ mbinj yu nne ña a ywiñ.”

¹⁹ Jisho lɔllɔ njou njij yi pugu pa ghanj younjij pi.

²⁰ Ñga njai nu, yichai miñgwe ña a ni ñkwɔ yai ndi yi ki a lɔ ntithi nɔ paanchro ñga'o tho njij yu, ñkɔonj po ndhwí yi. ²¹ Nthé ña a ni nchhu ni nonj yi ña, “Mi ñgu'ɔ ñkɔonj pi po ndhwí yi, ghñk a tɔgɔ.”

²² Ndo jisho gha ñkara njai vi, nchhu ña, *“Fǎ'o tininju'ɔ, ma muuñ a, pij yɔ chwie ghñk yɔ tɔgɔ.”* Wu'ɔ ndi gho, pi ni nchwie ghñk miñgwe gho tɔgɔ.

²³ Jisho ni ñga ñgɛi nda nthishi gho, njai pa ghanj tua ndua pugu pa yú ñgwa pugu yɔnɔ nu monj fintho. ²⁴ A chhu ni pugu ña, *“Ñguonj vai taonj! Muuñ miñgwe yei lɔ ñkukhu, a chho ndelle.”* Pugu gwé vi. ²⁵ Ndo pi ni ñga mfu'u ñguonj yú ñgwa pigho mfe mbhi, a nii nda ñgweinj muuñ miñgwe gho nɔ mbho yi, a lɔllɔ. ²⁶ Shaanga nnu yei nyienj monj ñguonj krao la'ataonj gho.

Jisho chu'ɔ ligi paa pa nchriligi

²⁷ Nɔ ha'anj jisho ni ndho fɔ ñgɛi nu ñe, paa pa nchriligi yɔu njij yi, mba'o ñgòu, nchhu nu ña, “Muuñ Devi, fǎ'o kwoshini mbinj pigi.”

²⁸ Jisho ni ñga nii nda, paa pa nchriligi pigho tho njai vi, a pie vugu ña, *“Pai pij ña a nthé ñchuo'ɔ ligi yai?”*

Pugu chhu gho ña, “Oonj, ma Taathɔ.”

²⁹ Nne jisho kɔonj ligi yugu, nchhu nu ña, *“A pɔ ni pai ñkwonj nɔ ha'anj pij yai pɔ ñe.”* ³⁰ Ligi yugu chu'ɔ. Jisho shūu tənə yugu, nchhu nu ña, *“Ki'i pai chwie ñonj ji nnu yei.”* ³¹ Ndo pugu taonj ñgɛi nchii pa nnu ña jisho chwie ñe monj ñguonj krao la'ataonj gho ghao.

Jisho chwie fhincho chrà

³² Nɔ ha'anj pugu ni ñgɛi nu ñe, ñga njai nu ñe, pi tho nu ni nonj chai ña miñweinj ni mbo mbinj yu, a pɔ fhincho, njai vi ni ju. ³³ Nɔ ha'anj pi ni mfu'u miñweinj gho

ñe, fhincho gho chrà. Yú ñgwa pigho ghrào, nchhu nu ña, “Pi lɔ naa ma njai ñkwonj nnu yei monj Ishrae!”

³⁴ Ndo pa ñgwa Farashi chhu ña, “A fu'u miñweinj pi ni ghré nthishi pa miñweinj.”

Maonj kwòo yienj, ghanj fà'a kigai

³⁵ Jisho nyienj monj ñguonj pa memme la'ataonj pugu pa puonj mi la'ataonj, nje'i ñgwa monj pa nda luonj Minnwi, ntho nchii pwa pisha'akho mbo yi Sha'afuonj, ntho njigi ñguonj ñkwonj ghñk pugu pa chəichəi. ³⁶ A ni ñga njai yú ñgwa pigho, mfǎ'o kwoshini mbinj pugu, nthé ña pugu ni mbo monj ñgɛi ndo mbou ghré nɔ ghère nu nonj pugu nɔ pa minji ki ñkɛ'i yi. ³⁷ Nne a chhu ni pa ghanj younjij pi ña, *“Maonj kwòo yienj ndo ghanj kwòo pi kigai, nthe yie gho, pai luonj ni ta'anjuo'ɔ mbho Taatho ña a fǎ'o maonj pigho ñe, a taonj pa ghanj fà'a pugu ghəi ñkwòo maonj pi.”*

Paanchro pa ghanj ntaonj jisho

(Maaku 3:13-19; Luka 6:12-16)

10 Jisho mēinj paanchro ghanj younjij pi, mfe ghré ni pugu ña pugu fu'u pa jijwe piphi nɔ gho, ndo njigi ñguonj ñkwonj ghñk pugu pa chəichəi.

² Yei ligi paanchro ghanj ntaonj pi pigho: fūonj yi, Shemu, ña pi ni mēinj vi ni Pita ñe, ni Andru ndij vi, ni Jeinj muuñ Shebedi, ni Jouñ ndij vi, ³ Fili pugu Batolomiu, Toma ni Matio mbo ñgwēinj taashi, ni Jeinj muuñ Afioshi, ni Tadio, ⁴ ni Shemu mbo kwini la'a, ni Judasho Ishikario ña a ni mfni vi ñe.

Jisho taonj paanchro ghanj younjij pi

(Maaku 6:7-13; Luka 9:1-6)

⁵ Jisho ni ntaonj paanchro pei, ni ntigi yei, *“Ki'i pai ghəi la'a ñgwa taonj nduonj ki monj sheshe la'a pa ñgwa Shamaria. Pəi ka ghəi pi wu'ɔ monj mbaanda Ishrae, ña pugu pɔ nɔ minji ña a kwo phe ñe. Nɔ ha'anj pai ghəi nu ñe, pai chii nu ña, 'Sha'afuonj Po kwo para!' Pəi yigi ghñk ñgwa, njwiñ ñgwa ña pugu khu ñe, njigi ghñk ghanj ghinɔmbaluñ, mfu'u pa miñweinj mbinj ñgwa. Pəi ni ñkwe ghré chwie nu nnu pei mbho mu pi ki lɔ mbe, nthé yie gho, pai chwie pa nnu pei mbinj ñgwa pi ki pugu lɔ mbe.*

⁹ *“Ki'i pai lɔgɔ sheshe laonjo, ki mbinj ntə ki yi kike'i monj piñj mbinj yai, Ki'i pai lɔgɔ piñj kra, ki kwri ndhwí, ki tra, ki mbie, nthé ña a pie ña ñganj fà'a fǎ'o maonj ji pi.*

¹¹ *“Sheshe mme la'ataonj ki muuñ la'ataonj ña pai nii fɔ ñe, pai lii nonj ña a kǎ'o ndo ñkhwā nɔ tuo nu vai ñe, nda'a pai pugu ti shi nu'unj ñgɛi. Nɔ ha'anj pai nii monj nda gho ñe, pai chrà ni pugu ña, 'Ghighri pɔ mbinj pai.' ”*

¹³ *Ti ghanj nda pigho ñkǎ'o, ghighri yai kina nda gho, ti pugu mienj ki kǎ'o ghighri yai pini mbinj pai. Ti sheshe nda mienj ki lɔ mbinj vai, ki mbinj chrà yai, pai*

krū kwò mæi ndii ña pæi taonj nu nda ghɔ ki la'ataonj ghɔ nɛ. ¹⁵ Shishini, ñshwei væi ña a shi ndɛ nji'ɛ ni la'ataonj Shodonj pugu Gomora monj llembhi shá'a nchaa yie la'ataonj ña pugu lāa væi nɛ!

Ngə'i shi nthɔ

(Maaku 13:9-13; Luka 21:12-17)

¹⁶ "Pæi līi njæi, ñtaonj væi nɔ pa minjii shina pa minjanjen. Nnɛ pæi chhɔ ni lina mæi nɔ pa mitwɛ'i ndɔ njū nɔ pa mintu'olibun. ¹⁷ Pæi chhɔ ndina pichæi ñgwa nthɛ ña pugu shi ñgwɛiñ væi ncha'a mfe monj pa ndasha'a, pi wie væi monj pa nda luonj Minnwi yugu. ¹⁸ Pi shi ñgwɛiñ væi ñgəi nɔ shhi ghanj sha'a ñgwa pugu pa fūonj nthɛ a, pæi pɔ pa minkwentie shhi pugu, pugu pa ñgwa taonj nduonj. ¹⁹ Ndii ña pi wɛiñ væi ncha'a mfe ña pi sha'a væi nɛ, ki'i njū'ɔ yæi ghana væi ni ñkwanj ha'anj pæi shi nchrā nɛ pugu pa nnu ña pæi shi nchhu nɛ. Nthɛ ña pi shi mfe yaonj ña pæi shi nchu nɛ ndii ghɔ. ²⁰ Nthɛ ña a lɔ nchrā pæi, a chrā Jijwɛ Tāa væi mbinj pæi. ²¹ "Ñonj shi ncha'a ndiñ vi mfe ña pi jwi, Tāa fɛ muunj vi ña pi jwi, pa puonj kara mbara pa tǎa, pugu pa ma ni nchhɔ, nchwɛi pi jwi vugu. ²² Ñguonj ñgwa shi mbina væi nthɛ a, ndɔ ñonj ña a shi ntii shii ti ñgəi ndugwi nɛ shi ndūgu. ²³ Ndii ña pi fɛ ñgə'i ni pæi monj ta'a la'ataonj nɛ, pæi tei ñgəi monj yichæi la'ataonj. Nthɛ ña shishini ñshwei væi, mba'a pæi yi'i mɛiñ fà'a yæi monj ñguonj la'ataonj monj Ishrae ki Muunj Ñonjmishua lɔ nthɔ. ²⁴ "Mba'a ñganj younjij ñonj chaa masha vi, ndɔ pa'a muunj fà'a lɔ nchaa ju nchaa masha vi. ²⁵ A kā'o ni ñganj younjij ñonj nɔ pɔ nu nɔ masha vi, muunj fà'a pɔ nɔ masha vi. Ti pi mɛiñ masha nda ni Bejebu † kanj pi shi ñka mɛiñ pa ñgwa nda ghɔ pi ni ligi ña a pigi nchaa yie nɛ.

Ñonj ña a pie ña ɔ pɔɔɔ vi nɛ

(Luka 12:2-7)

²⁶ "Nnɛ ki'i mfā'o pɔɔɔ gu nthɛ vugu, nthɛ ña yichæi yaonj lɔ nji'i mbo fɔ ña pi pūonj ña mba'a Minnwi mienj ki nōonj pāa. Pa'a yichæi nnu lāiñ lɔ mbo ña mba'a pi yi'i mienj ki ji. ²⁷ Nnu ña ñchhu ni pæi monj njij nɛ, pæi chhu nthɛ minaonj, yaonj ña pæi ya'o pi chūunj nɛ, pæi thi ñkuonj pa thɔnda nchii. ²⁸ "Ndɔ ki'i pæi pɔɔɔ ñgwa pɛ ña mimfɛ pugu wu'ɔ njwi pi freinonj yæi, ndɔ pa'a ndɔ mfā'o ghrɛ nɔ jwi nu nchæi yæi nɛ. Pæi ka pɔɔɔ pi Minnwi ña minthɛ a piri freinonj pugu pa nchæi yæi monj mōonj ñgū'ɔ liɛñ shhɛ. ²⁹ Pi shi'a fini paa puonj milunu pi wu'ɔ ni ta'a muunj mi mbinj? Ndɔ mba'a ta'a ñonj vugu gū shhɛ ki a lɔ mbinj Tāa. ³⁰ Nji'i nthɛ pi ñguonj ñgiithɔ yɔ yi shia ghao. ³¹ Nthɛ yie ghɔ, ki'i mfā'o pɔɔɔ gu, nthɛ ña ɔ gha'o mbo Minnwi nchaa ntou milunu.

† Bejebu pɔ pi taathɔ pa minjweinj.

Ki'i mfā'o Irithɔ nthɛ Krishto

(Luka 12:8-9)

³² "Nnɛ sheshonj ña a chhu shhi ñgwamishua ña a nyanj nɛ, mummu ñkaa mu shi nchhu shhi Tāa a po ña a nyanj. ³³ Ndɔ sheshonj ña a lāa a shhi ñgwamishua, mummu shi ndāa vi shhi Tāa a ña a chhɔ po nɛ.

Ñdɔ nthɔ pi ni ta'anggi, ñthɔ pi ni kafa

(Luka 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "Ki'i nji'i mbii ña ñthɔ pi nɔ fɛ nu ta'anggi ñkuonj shhɛ. Ndɔ nthɔ pi nɔ fɛ ni ta'anggi, ñthɔ pi ni kafa. ³⁵ 'Ñthɔ pi nɔ chwɛi nu muunj mimbria kara ñkūnu yi ni tǎa vi, muunj mingwɛ pā'a ñkūnu yi ni mūunj vi, muunj mingwɛ pā'a ñkūnu yi ni manjaonj vi. ³⁶ Mbina ñonj shi ñgu'ɔ mbo pi pa ndāa pi.' ³⁷ "Sheshonj ña a khwā tǎa vi ki mūunj vi nchaa a nɛ lɔ nji'i ñkā'o ñganj younjij a. Ndɔ sheshonj ña a khwā muunj vi yi mimbria ki vi mingwɛ nchaa a nɛ lɔ nji'i ñkā'o ñganj younjij a. ³⁸ Sheshonj ña a lɔ nji'i ntiɛñ wá'a yi njōu njij a nɛ lɔ nji'i ñkā'o ñganj younjij a. ³⁹ Sheshonj ña a yæi chɔmbhi yi nɛ shi mbhɛ chɔmbhi yi ghɔ, ndɔ sheshonj ña a phɛ chɔmbhi yi nthɛ a nɛ shi njæi chɔmbhi yi ghɔ.

Pa kɛiñ

(Maaku 9:41)

⁴⁰ "Sheshonj ña a pinj ghɔ ña ɔ thɔ a pwa nɛ pinj pi mmu. Sheshonj ña a pinj a nɛ pinj pi ñonj ña a taonj a nɛ. ⁴¹ Sheshonj ña a pinj njæilii Minnwi nthɛ ña a njæilii Minnwi nɛ shi mfā'o ñkwanj kɛiñ njæilii Minnwi, wu'ɔ nɛnnɛ sheshonj ña a pinj ñonj ndindii nthɛ ña a ñonj ndindii nɛ shi mfā'o ñkwanj kɛiñ ñonj ndindii. ⁴² Sheshonj ña a fɛ ndua ñkhǐ ghighri ni ta'a muunj mi ñganj younjij a yei nthɛ ña a ñganj younjij a nɛ, shishi-ni ñshwei væi, mba'a a yi'i nshienj kɛiñ yi."

Ghanj ntaonj lɔ mbhɔ Jounj Nganj Fɛ Nkhǐ

(Luka 7:18-35)

11 Jishɔ ni ñga ñkwɔ mɛiñ tigi nu paanchɔ ghanj younjij pi, ndɔllɔ fɔ ñgəi nthɔ ntigi nu ndɔ nchii nu monj pa la'a pugu.

² Ndwe Jounj ni ñga nchhɔ monj chæiñ nja'o fà'a Ju ña Minnwi Chu'ɔ Ntaonj nɔ ñkwe nɛ, ntaonj pa ghanj younjij pi ni Jishɔ ³ ña pugu ghæi mbie vi ña, "A gò mbo ñonj vɛ ña a ni mbo ña a shi nthɔ nɛ, ki pigi ywɛrɛ ñonj nduonj?"

⁴ Jishɔ khwɛ ni pa ghanj ntaonj Jounj ña, "Pæi pini shwei Jounj ni yaonj ña pæi ya'o ndɔ njæi nɛ, ⁵ pa nchriligi yæi li'i, pa ñkwini nyienj, ghanj ghincmbalun pɔ shi'i, pa fhithanə ya'o li'i, pi pɛ'i pa ñgwa khu monj gu, pi chii ñkɛni pwa pisha'akhɔ ni ghanj pou. ⁶ Mbɔɔ pɔ ni ñgwa

pe ña pugu lb nji'i mfā'o kī'ngini mon pin yugu nthe a ne."

⁷ Nc ha'anj ghan younjij Jouñ ni ndɔllɔ ngāi ne, Jishɔ jē nthɔ nchrā nu ni yú ngwa pighɔ nthe Jouñ, "Pəi ni ngāi mon ñkūnu njɔ njəi pi khɔ fɔ? Trū ña fifrəi chī' nu?"

Nga! ⁸ Pəi ni ngāi kī'e njəi pi khɔ fɔ? Njɔñ ña a ni mā'an mbwa ndhwí? Nga! Līi njəi, ngwa ña pugu ghà mā'an mbwambwa ndhwí ne ghà mbɔ pi mon ntu'ɔ pa fùon.

⁹ Ti pəi ni ngāi nu kī'e njəi pi khɔ fɔ? Njəilif Minnwi?

Oon, ñshwei vəi, ñon ña a chaa njəilif Minnwi ne.

¹⁰ Nthe ña Jouñ ñon ña chrà Minnwi chrā nc ligi yi ña,

'Līi njəi, ñshi ntaon ñgan ntaon a,

a ghāi shhi pəi mbīri ndaon ni pəi.'

¹¹ "Shishini, ñshwei vəi, shina nguon ngwa ña pinje kwo ma mbhi ne, yichəi ta'a yi lb mbɔ ña a gha'o nchaa Jouñ Ngan Fe Nkhí, ndɔ ñon ña a kigəi nchaa nguon ngwa mon Sha'afuon Po ne, gha'o nchaa Jouñ. ¹² Lb ndii Jouñ Ngan Fe Nkhí ti nthɔ nchəiñ ndwe, Sha'afuon Po kwo yəi ngə'i mbhɔ kikri, ghan kikri kwe ni ghrí.

¹³ Nguon pa njəilif Minnwi pugu pa gí ni nthɔ nchrā nthe pi Sha'afuon Po ti nthɔ nchəiñ tho Jouñ, ¹⁴ ti ð ñkhwā nc pin nu ñkəni yugu, kan Jouñ nduthɔ yi Elaija ña a ni mfā'o nc tho nu ne. ¹⁵ Sheshenon ña a fā'o tənə ne, ā ya'o!

¹⁶ "Mimfe mǎ'an fī' ngwreionon yei pi ni khɔ? A pɔ nc pa mikə'i ña pugu chhɔ mon lí' tan, nthɔ mēiñ pakwo michwe pugu ña,

¹⁷ 'Pigi mā'an ñkhi pwanju'ɔ ni pəi ndɔ pa'a pəi lb mbi-ni,

pigi yrāo ñkhi gu ndɔ pa'a pəi lb ñkəi.'

¹⁸ Jouñ ni nthɔ pa'a ndɔ nji maon ki nnu yaon pugu chhu ña, 'A fā'o minweion mbin yu.' ¹⁹ Muon Njɔnmishua nthɔ nji maon ndɔ nnu nu pugu chhu ña, 'Līi njəi, a njru mme yaon, ndɔ mbɔ mbaa là'o, mbin mbɔ shúon ghan wēiñ taashi pugu pa ghan phi.' Nɔ shiethɔ nɔon non yi ña a kā'o pi ni ñkwan ntien ña a yun ne."

Ngə'i ni la'ataon ña pugu lb mbā'a ñkūnu yugu ni phi ne

(Luka 10:13-15)

²⁰ Jishɔ jē nchhɔ mbīga ngwa pa la'ataon pe ña a ni njien nchwīe pa nnu ghraoghrao fɔ ne, nthe ña pugu shini ndɔ mbā'a ñkūnu yugu ni phi. ²¹ "Ngə'i pɔ ni pəi, ma ngwa Korashin! Ngə'i pɔ ni pəi, ma ngwa Beshaida! Nthe ña pa nnu ghraoghrao pei ña a lɔgɔ lí' hein ne kan ni mbɔ pi Taire pugu Shidon, pugu kan ni ñkwo mā'an ndhwí ywei gu nchhɔ mon phu nc nɔon nu ña pugu pā'a ñkūnu yugu ni phi. ²² Nɔ ñshwei vəi, a shi nde njī'e ni ngwa Taire pugu Shidon mon llembi shā'a nchaa vəi. ²³ Nɔ ni pəi, ma ngwa Kapanun, pəi pī'i ña Minnwi shi ndɔgɔ vəi ñku'ɔ nc po? Nga! A shi nshwī'i vəi mon lí' ngwa khu. Pa nnu ghraoghrao pei ña ñch-

† Yichəi njij yi pɔ ña Sha'afuon Minnwi tho ngāi nu shhi ni ghrí

wīe nu shhi pəi ne kan ni ndɔgɔ lí' pi Shodon, pugu kan ni ñkwri nne ngu'ɔ mbɔ shī'a. ²⁴ Nɔ ñshwei vəi, a shi nde njī'e ni ngwa la'ataon Shodon mon llembi shā'a nchaa vəi."

Tho njəi a, mfe fere non ve

(Luka 10:21-22)

²⁵ Mon ndii ghɔ Jishɔ chhu ña, "Tāa, a gɔ mbɔ Taathɔ po pugu pa ñkuon shhe. Ntɔo ghɔ nthe ña yaon ña ɔ lāiñ ni ghan shiethɔ pugu pa ghan lina ne, ɔ nɔon ni pa puon fhu. ²⁶ Oon, ma Tāa, yei ñkwan ha'an ɔ ni ñkhwā ña a lɔgɔ lí' ne.

²⁷ "Tāa a kwo cha'a nguon yaon mfe mbhɔ mu, yichəi non lb nji non ña Muon ye ghɔ ne ñkien Tāa, ndɔ pa'a yichəi non lb nji non ña Tāa ye ghɔ ne ñkien Muon pugu pa sheshenon ña muon chu'ɔ nc nɔon nu Tāa ghɔ ne.

²⁸ "Pəi tho njəi a, nguon vəi ña pəi wie non pəi ndɔ ntien lri ne, mfe fere non ni pəi. ²⁹ Tien shhɔ a mbə'i ghɔ, njē'i mbhɔ mu nthe ña mi non mbɔmbɔɔ ndɔ mbɔ non juju lb mon njù'ɔ mu, nne, kan ñshi mfe fere ni nchə'i yɔ. ³⁰ Nthe ña shhɔ a yī'e, lri a pɔ yi yī'e yī'e ñkaa yu."

Pa pié nthe nnu Llé Ji

(Maaku 2:23-28; Luka 6:1-5)

12 Mon ndii ghɔ Jishɔ nyien nu *Llé Ji pa Juu mon nyien shíe ge. Nji yia ghan younjij pi, pugu ka shíe ge ñkru nu. ² Pa ngwa Farashi ni nga njəi, nchhu ghɔ ña, "Līi njəi, pa ghan younjij pɔ tho nchwīe nnu ña gí lb mbin ña pi chwīe Llé Ji ne."

³ A chhu ni pugu ña, "Pəi lb naa mēiñ nnu ña Devi ni nchwīe ndii ña nji ni njia vugu pa ngwa pi ne? ⁴ ñkwan nc ha'an a ni nii Nda Minnwi pugu pa ngwa pi, ndɔgɔ brei ña pi ni mfe ni Minnwi ne ñkru, mbɔ nnu ña gí shi-ni ndɔ mbin ña a kru, ki ña ngwa ña pugu pugu ni mbɔ ne kru, ñkien pa ghan fe'ingien Minnwi. ⁵ Ki pəi lb mēiñ mon ñwa'anli gí ñkwan nc ha'an ghan fe'ingien mon Nda Minnwi ghà mbə'i Llé Ji † ndɔ pa'a gí lb ngwēiñ vugu? ⁶ ñshwei vəi, yaon ña a chaa Nda Minnwi ne pɔ henein. ⁷ Pəi kan nji njij nnu yei ña, 'Ñtā'a nu ña ngwa nɔon kwoshini ki lb ngu'ɔ mfe pi yaon fe'ingien,' pəi shi kan ndɔ ngwēiñ non ña mbhɔ yi yi woo ne nc ngusha'a. ⁸ Nthe ña Muon Njɔnmishua Taathɔ Llé Ji pa Juu."

Jishɔ ywin mbhɔ ñkwini Llé Ji pa Juu

(Maaku 3:1-6; Luka 6:6-11)

⁹ Jishɔ lbllɔ fɔ ngāi nii mon nda luon Minnwi yugu. ¹⁰ Njɔn chəi ni mbɔ fɔ mbɔ ñkwini mbhɔ. Pugu pie Jishɔ ña, "Gí pin ña pi yīgi ghīnc non Llé Ji?" nne nc wēiñ nu mi.

¹¹ A chhu ni pugu ña, "A gɔ shina pəi ña ā mfā'o minjii a gū mon tien llé ji, pa'a a lb ngāi ngwēiñ vi ñkəɔ

†† Pi chhu ña pugu ghà mbə'i Llé Ji pa Juu nthe ña fe'ingien ña pugu ghà mfē'i ne fā'a ña pugu fā'a nu.

mfu'u? ¹² *Njonmishua gha'o ncha minji ki'e pi fi'i yi neiŋ? Nenne g' piŋ ŋa pi chwīe shi'i llé Ji.*"

¹³ Nne a chhu ni ŋkwini mbho gho ŋa, *"Shwii mbho ya."* Njon gho shwii mbho yi, a ki'i ndo mbo pi shi'i no yichai ta'a ŋgei mbho yi. ¹⁴ Ndo pa ŋgwa Farashi taon mbhi ŋgāi nyian ntān nthe Jisho, ŋkwan ha'an pugu shi njwi vi ne.

Jisho po pi muuŋ fā'a Minnwi ŋa a chu'o

¹⁵ Jisho ni ŋga nji ntān yei, nshūu mbini njiŋ llō fō. Nto ŋgwa younjij yi, a yēgi ghān yugu ghao, ¹⁶ ndo fē g' ni pugu ŋa ki'i pugu chwīe pichai ŋgwa ji vi. ¹⁷ Yei ni mbo no chwīe nu nnu ŋa Ishaya, mbo njāilī' Minnwi, ni nchhu ne lōgo li'i:

¹⁸ "Lī njai, muuŋ fā'a a yei ŋa nchu'o, mbo muuŋ ye ŋa ŋkhwā ne, m'fā'o pwanju'o mbiŋ yu.

Ŋshi nū'wŋ Jijwe a mbiŋ yu, a shi nchii ndindi † ni ŋgwa pa taon nduoŋ.

¹⁹ Mba'a a yi'i mfē'i fē'i ki mba'o ŋgou tho ŋgwa, mba'a ŋon yi'i nja'o ŋggi yi mon pa ta'andaon.

²⁰ Mba'a a yi'i mbā' kà'a ŋa a kwo fā'o lāiŋ ne, ki mbigei truka ŋa a ŋkii nu ne ti a shi nu'uy nchwīe ndindi gha'a li'i ††.

²¹ Ŋgwa pa la'ataon nduoŋ shi mfā'o kwā'a pi mbiŋ yu."

Jisho pugu Bejebu

(Maaku 3:20-30; Luka 11:14-23)

²² Nenne ŋgwa pichai ghāi njai Jisho ni ŋon chai ŋa miŋweij ni mbo mbiŋ yu, pa'a a lo ntho njai li'i, mbini mbo fhincho. Jisho chwīe a po shi'i, nne mfā'o nji no chrā nu ndo mbini njai li'i. ²³ Yū ŋgwa pigho ni ŋgrāo ntho nchhu nu ŋa, "Njon vei nthe a po muuŋ Devi?"

²⁴ Ndo pa ŋgwa Farashi ni ŋga nja'o nnu yei, nchhu ŋa, "Njon vei wu'o mfu'u miŋweij pi ni ghr' Bejebu mbo nthishi pa miŋweij."

²⁵ Jisho ni nji nnu ŋa pugu ni mb'i nu ne, nne nchhu ŋa, *"Sheshe la'ataon ŋa ŋgwa chho mā'an ŋon pugu ni nchhō fō ne shi ŋgu' ŋgū, ndo mba'a sheshe la'a ki nda ŋa a po pi ni minduoŋnduoŋ yi'i ntithi.* ²⁶ *Ti Šhata mfu'u Shata, kan a thi pi mon minduoŋnduoŋ ni ŋon yi, sha'afuoŋ yi lara pi neiŋ?* ²⁷ *Ti ā mbo ŋa m'fu'u miŋweij pi ni ghr' Bejebu, kan pa ghan younjij pāi ghā, mfu'u yugu ki'e pi ni ghr' g' Nthe yie gho, pugu shi mbo pa ŋgwa ha'an pugu shi nsha'a vāi ne.* ²⁸ *Ndo ā mbo ŋa m'fu'u pa miŋweij pi ni Jijwe Minnwi, kan Sha'afuoŋ Minnwi tho shina pāi.*

²⁹ *"Ki minthe ŋon kie neiŋ nii nda ŋgan ghr' nteij maon pi ŋgāi no gho ki lo mfūon ŋkrao ŋgan ghr' gho. A wu'o k'ā' gho, ŋa minthe a tieŋ maon pi ntaon no nda*

† Njiŋ yei po ŋa ndi ŋa ju, Minnwi, shi ŋkwe ŋgwa pi ne kwo chaiŋ †† Njiŋ ghrā yei po ŋa ju ŋa pi chu'o ntaon ne shi mfā'o pwanju ni ŋgwa ŋa yugu lo mbo ne pugu pa ŋgwa ŋa pugu lo mfā'o ghr' ne ti a shi nu'uy nchwīe ndindi gha'a li'i

yu. ³⁰ *Sheshenon ŋa a lo mbo ŋgei mu ne mbāna a, ŋon ŋa pigi yu lo ŋkiri nu ka'a ne tho nshaanshaan.*

³¹ *"Nthe yie gho, nshwei vāi, pi shi ndīe sheshe phi pugu pa chrā nchī'ashā ŋa ŋgwa chrā ne, ndo ti sheshenon ŋa a shi nchrā chrā nchī'ashā no ligi Jijwe Minnwi ne, mba'a pi līe phi yi.* ³² *Sheshenon ŋa a shi nchrā nnu piphi nthe Muuŋ Njonmishua ne pi shi ndīe phi yi, ndo sheshenon ŋa a chrā phi nthe Jijwe Minnwi ne, mba'a pi līe phi yi mon yei mbhi ndwe ki mon ye ŋa a tho nu ne.*

Pi ghā nji thi pi ŋkuon nteij yi

(Luka 6:43-45)

³³ *"Chwīe thi pwa kan nteij yi shi mbwa, ndāa nne o chwīe a po yi piphi, nteij yi po yi piphi, nthe ŋa pi ghā nji thi pi ŋkuon nteij yi.* ³⁴ *Mbhe mitwē'i pei! Pāi nthe pāi kie pi neiŋ nchrā nnu shi'i ŋa pāi po pi ŋgwa piphi ne. Nthe ŋa nchō ghā nchrā pi yaon ŋa a pigāi lo mon njū'o ne.* ³⁵ *Njon shi'i ghā ntho ni maon shi'i llō mon piŋ maon shi'i pi, ŋon mbimbhi tho ni maon piphi llō mon piŋ maon pi pi piphi.* ³⁶ *Nshwei vāi, mon llemmbhi shā'a, ŋgwa shi mfē'i sheshe muuŋ mi chrā ki tou ŋa a taon nchō pugu ne.* ³⁷ *Pi shi ndōgo chrā yo nsha'a gho no gho, no nōon nu ŋa o tōgo shā'a ki ŋa o gū shā'a."*

Jisho pīga ŋgwa ha'an pugu tā'a li ne

(Maaku 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Nne pichai pa ghan ye'i g' Mushi pugu pa ŋgwa Farashi chhu ni Jisho ŋa, "Masha, pigi tā'a nu ŋa o nōon li pigi yāi."

³⁹ A khwē ni pugu ŋa, *"Ngwreijon piphi pugu pa ngwreijon ŋa a lo ŋkina pugu Minnwi ghā ntā'a pi li, ndo mba'a pi nōon kan ta'a li gho ŋkieŋ yi njāilī' Minnwi mbo Jona.* ⁴⁰ *Nthe ŋa wu'o no ha'an Jona ni mbo pur mme shhu no trei naonchi ni trei tu'u ne, a wu'o no ha'an Muuŋ Njonmishua shi mbo mon njū'o shhe no trei naonchi ni trei tu'u ne.* ⁴¹ *Mon llemmbhi shā'a, ŋgwa Nive shi ma ntithi pugu pa ngwreijon yei ngwēij vugu no pa ŋgusha'a, nthe ŋa pugu ni mbā'a ŋkūnu yugu ni phi ndi ŋa Jona ni nchu chrā Minnwi ni pugu ne, ndo ti lii njai, yaon ŋa a chaa Jona ne po heiŋ.* ⁴² *Mon llemmbhi shā'a, Ngwafuoŋ llō mbien shi ma ntithi pugu pa ngwreijon yei ngwēij vugu no pa ŋgusha'a nthe ŋa a ki nyien ŋkieŋ ntaon ndaon llō la'ataon yu ntho njwēre ntēgi shietho mbho Fūon Sholomu, ndo lii njai, yaon ŋa a chaa Sholomu ne po heiŋ.*

Jijwe piphi pini ŋkwāi

(Luka 11:24-26)

⁴³ *"Ndi ŋa jijwe miŋweij taon mbiŋ ŋon ne, a nyien mon pa li'i yō ntho ntā'a li'i fere ŋon yi, ndo pa'a ndo njai sheshe yi.* ⁴⁴ *Nne nchhu ŋa, 'Ŋshi mbini nda mu li'i ŋa mi ni ndho ne.' A ghā mbini, njai mon nda a po yi yo*

ki yaonj lo mbo fɔ, pi kwo yĩgi ndo nchwĩe a kã'o. ⁴⁵ Nenne, a pĩni ki'ε ndõgɔ khwachai pichai jijwe ha'anj pugu pigi nchaa vi ne pugu pugu tho nii nda'a nu fɔ, chombhi nonj gho pini mbigi nchaa nɔ ha'anj a ni fũonj mbo ne. A nɔ ha'anj a shi mbo ni ngwreinjon piphi yei ne."

Pa mũunj Jishɔ pugu pa lĩj pi pi pimbhia

(Maaku 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Nɔ ha'anj Jishɔ ni ngu'ɔ nthɔ nchrã nu ni ngwa pighɔ ne, nga njai nu mũunj vi pugu pa lĩj pi pi pimbhia thi mbhi nthɔ ntã'a nu nchrã pugu pugu. ⁴⁷ Nenne, pichai pa ngwa nga pugu ni nthi fɔ ne chhu gho nga, "Lĩ njai, mũunj gho pugu pa lĩj pɔ pi pimbhia pɔ ne mbhi ntã'a nu nga pã pugu chrã." †

⁴⁸ Ndo Jishɔ khwẽ ni nonj gho nga a ni nchhu gho ne nga, "Mũunj a pɔ pi gɔ, pa lĩj paŋ pɔ pa gɔ?"⁴⁹ Mfɛ mbho yi nshwẽ pa ghanj younjinj pi nchhu nga, "Lĩ njai, mũunj a pugu pa lĩj paŋ pɔ neiŋ!"⁵⁰ Nthe nga sheshenonj nga a chwĩe nnu nga Tãa a pɔ tã'a nu ne, ndĩj a yi mimbhia pugu yi mingwe ni mũunj a."

Lu'ɔ chrà nthe nonj nga a ghãĩ lĩ'i phi mbhẽ

(Maaku 4:1-9; Luka 8:4-8)

13 Wu'ɔ llɛ gho, Jishɔ taonj nda ngõĩ nchho njkinj njkhĩ. ² Mmɛ yú ngwa kiri yai yu ti a nii pi monj kikuonj nchɔchho fɔ, yú ngwa pighɔ thi njkinj njkhĩ. ³ A chhu ntou pa nnu ni pugu monj lu'ɔ chrà nga, "Nonj chai ni ma mbo fɔ ngõĩ lĩ'i mã'anj mbhẽ maonj. ⁴ Nɔ ha'anj a ni mã'anj nu ne, pichai gũ shhembua, pa mishi shwi'i njkru. ⁵ Pichai gũ monj shhe njkwã lĩ'i ha'anj ntou nchĩ'a shi ki lo mbo ne, njĩ'a njkhekhe nthe nga nchĩ'a shi ki lo njienj fɔ. ⁶ Ndo minaonj ghà nthe ntũonj vugu, nthe nga pugu shini ndo mfã'o njienj yugu ne, pugu kã'o mbraoprao njkhu. ⁷ Pichai mbhẽ gũ monj shisha'a, shisha'a yĩε njku'ɔ mfigi maonj pighɔ pugu khu. ⁸ Pichai mbhẽ maonj pighɔ gũ monj shhe shi'i, mbũgu fɔ njku'ɔ nja njunj: pichai yunj ta'a njkĩ yi, pichai yunj ntigao wunj yi, pichai yunj trei wunj. ⁹ Nonj nga a fã'o tãnã ne, â ya'o."

Lá'o nnu nga a chwĩe Jishɔ chrà monj lu'ɔ chrà ne

(Maaku 4:10-12; Luka 8:9-10)

¹⁰ Nne pa ghanj younjinj pi tho nchhu gho nga, "A chwĩe kɔ ɔ chrã nu ni pugu pi monj lu'ɔ chrà?"

¹¹ Jishɔ khwẽ ni pugu nga, "Pi fɛ nji ni pã'i nga pã'i ji pa nnu lãinj nga a pɔ monj Sha'afuonj Po ne, ndo pa'a ndo mfe ni pugu. ¹² Nthe nga ni nonj nga a kwo fã'o ne, pi shi mbigi ntou yi a fã'o a yienj, ndo ni nonj nga a lo mfã'o ne, njĩ'i nthe pi shigei ye nga a fã'o ne, pi shi njka kwekwe.

¹³ A chwĩe yie ñchrã ni pugu pi monj lu'ɔ chrà nthe nga, Pugu shi njai nu ndo pa'a ndo njai, njã'o nu ndo pa'a ndo njã'o ki nji.

† Pichai pa Nywa'anji Minnwi monj chrà Gri lo njĩ'i mfã'o ghrã yei.

¹⁴ Nne nnu nga njaili'i Minnwi mbo Ishaya ni nchhu ne wẽinj vugu, nnu gho ni mbo nga, 'Pai shi nja njã'o ndo pa'a ndo nji njinj yi, Pai shi nja ndĩi ndo pa'a ndo njai.

¹⁵ Nthe nga njũ'ɔ ngwa pei kwo fĩni, tãnã yugu chri ki lo nu'unj njã'o lĩ'i, pugu kwo kwiri ligi yugu nne nga ki'i pugu yai ni ligi yugu, njã'o ni tãnã yugu, nji ni njũ'ɔ yugu njkara mbara a, ñchwĩe pugu pɔ shi'i.'

¹⁶ "Ndo ni pã'i, pã'i fã'o mbɔɔ, nthe nga ligi yai yai lĩ'i tãnã yai ya'o lĩ'i. ¹⁷ Nthe nga shishini ñshwei vai, ntou pa njaili'i Minnwi pugu pa ngwa ndĩndi ni njũa nu nɔ yai nu nnu nga pã'i yai ne, ndo pa'a ndo njai, njũa nɔ ya'o nu nnu nga pã'i ya'o ne, ndo pa'a ndo njã'o.

Njinj lu'ɔ chrà nthe nganj mã'anj mbhẽ gho

(Maaku 4:13-20; Luka 8:11-15)

¹⁸ "Ya'o ne njinj lu'ɔ chrà nthe nganj mã'anj mbhẽ.

¹⁹ Ndĩ nga sheshenonj ya'o chrà Sha'afuonj Po ki lo nji njinj yi ne, nonj mbimbhi tho mfũ'u yaonj nga pi phi njũ'ɔ yu ne. Yei pɔ nɔ ye mbhẽ nga pugu ni ngũ pi shembua ne. ²⁰ Pɛ mbhẽ maonj nga pugu ni ngũ pi monj shhe njkwã ne pɔ pi pɛ ngwa nga pugu ya'o chrà Minnwi njĩ'ε njkwe ni pwanju'ɔ ²¹ ndo pa'a ndo mfã'o njienj yugu yi titini, ngũ'ɔ ntithi pi nɔ muunj kuo ndĩ, mɔonj nu pugu pa ngõ'i gha nthɔ nthe chrà gho nga pugu ya'o ne, pugu pã'a njkũnu yugu ni chrà gho. ²² Pɛ mbhẽ nga pugu ni ngũ monj shisha'a ne, pɛ ngwa nga pugu ya'o chrà Minnwi, nga ngõĩ, pa ghaghana njkuonj mbhi yei, pugu pa mifi'ija pa fã'o ghà nthɔ nɔ ne figi chrà gho pa'a a lo ma njunj ntienj. ²³ Pɛ mbhẽ nga pi ni mbhi monj shhe shi'i ne pɛ ngwa nga pugu ya'o chrà Minnwi ndo nji njinj yi, nja njunj ntienj, pichai yunj ti nchajinj ta'a njkĩ yi, pichai pɔ ntigao wunj, pichai pɔ trei wunj."

Lu'ɔ chrà nthe trũ shina maonj phi

²⁴ Jishɔ pini nchhu yichai lu'ɔ chrà ni pugu: "A nthe pi mã'anj fi'i Sha'afuonj Po ni nonj nga a ni mã'anj mbhẽ maonj shi'i monj nyienj yu ²⁵ ndo nɔ ha'anj ngwa pi ni ndhe nu ne, mbina vi tho mã'anj mbhẽ trũ shina pa shie ge pighɔ ngõĩ ni vhi. ²⁶ Maonj pighɔ gha njkhẽ ti njunj nu, pa trũ pighɔ khẽ njkaa pugu.

²⁷ "Pa puonj fã'a nonj gho tho nchhu gho nga, 'Masha, ɔ ni mã'anj pi njkienj mbhẽ monj nyienj, ti a kie pi neiŋ pa trũ pɔ monj gho?"

²⁸ "A khwẽ ni pugu nga, 'Nnu yei chwĩe Mimbina.' "Puonj fã'a pighɔ pie vi nga, 'ɔ tã'a nu ki'ε nga pigi ghãĩ shũ'ɔ pa trũ pighɔ?"

²⁹ "Ndo a khwẽ ni pugu nga, 'Nga! A nthe pã'i gha nthɔ nshũ'ɔ pa trũ, nshũ'ɔ pa shie ge njkaa pugu. ³⁰ Pã'i mieng nguonj yi ghao ku'ɔ ka'a ti ndĩ kwõo nu'unj nthɔ, monj

ndi kwōo, ñshi nshwei ni ghan kwōo ña, ðai fūon nshū' pa trū, ñkrao mon pa ká'a ntūon, ndo nshū' shie ge kí'e nū'w' shaon mu.'"

Lu' chrà ñkuon muun mi mbhē yaon ge
(Maaku 4:30-32; Luka 13:18-19)

³¹ Jisho pini nu'un nchhu yichai lu' chrà ni pugu, *"Sha'afuon Po p' pi n' mbhē yaon mbo ñkien yi ge, ña ñon lōg' ñgāi mā'an mon nyien yu.* ³² *A lo mbo ñgigei nchaa ñguon pa pichai mbhē maon, ndo a gha ñku'w, mbo ñkien mme yi nchaa ñguon yaon mon nyien, ñgū thi, nne pa mishi tho ñkrao pa nda pugu ñkuon pa mbh' mi."*

Lu' chrà nthe yaon chwīe prupina ku'
(Luka 13:20-21)

³³ A pini nu'un nchhu yichai lu' chrà ni pugu ña, *"Sha'afuon Po p' pi n' yaon chwīe prupina ku', ha'an min'gwe lōg' ni'ñ mon ta'a bruma'a prupina, a chwīe ñguon prupina gho ku' ghao."*

Yaon ña Minnwi nōon ne pugu pa lu' chrà
(Maaku 4:33-34)

³⁴ Jisho ni nchhu ñguon nnu pei ni pa yú ñgwa pigho mon lu' chrà, a shini ndo nchhu kan ta'a nnu ni pugu ki lo mbo pi mon lu' chrà. ³⁵ Yei ni mbo n' chwīe nu nnu ña ñjəi'ñ Minnwi ni nchhu ne lōg' l'ñ ña, *"Ñshi ña'an nchō a nchrā mon pa lu' chrà. Ñshi nchhu pa nnu ña pi shi ki lo ñji llo mon ndi ña pi ni nchwīe mbhi ne."*

Jisho f'ñ' ñjin lu' chrà nthe trū shina pa maon phi

³⁶ Jisho ni ñga mien yú ñgwa pigho nii nda, pa ghan youngin pi tho ñjəi' vi, nchhu nu gho ña, *"F'ñ' ñjin lu' chrà nthe trū mon nyien ni pigu."*

³⁷ A khwē ni pugu ña, *"Ñon gho ña a mā'an ñkien mbhē maon ne Muun Ñonmishua.* ³⁸ *Mon nyien gho p' ñkuon mbhi, mbhē maon shi' i' p' ñgwa p' ña pugu puon Sha'afuon Po ne, pa trū p' pa puon ñon mbimbhi,* ³⁹ *mimbina ña a phi trū gho ne p' devi, maon kwōo p' ndi ña mbhi shi ndugwi ne, ghan kwōo maon p' pa ghan ntaon Minnwi.*

⁴⁰ *"Wu' n' ha'an pi ghà ñkiri trū ntūon ni mōon ne, a wu' n' ha'an a shi mbo ndi ña mbhi lūgwi ne.* ⁴¹ *Muun Ñonmishua shi ntaon ghan ntaon pi pugu kiri ñguon ñgwa p' ña pugu ghà nchwīe ñgwa chwīe phi ndo mbə'i kina ne mfu'u mon Sha'afuon yi,* ⁴² *mā'an vugu mon nda mōon ñgu'w lien. Mon l'ñ' gho, kəi' pugu pa kru shua shi mbo f'.* ⁴³ *Nne ñgwa ndindi the n' minnaon mon Sha'afuon Tāa vugu. Sheshenon ña a fā'o tənə ne, ā ya'o.*

Lu' chrà nthe fā'o ña pi lāin

⁴⁴ *"Sha'afuon Po p' n' fā'o ña pi lāin mon nyien ña yichai ñon ghāi ñjəi' mbūon. Nne mon pwanju'w yi, a ghāi mfini ñguon yaon ña a fā'o ne ñgāi ñjuon nyien gho."*

Lu' chrà nthe ñgū'w tininchuon

⁴⁵ *"Ñkamu'w, Sha'afuon Po p' n' ñgan pi'e tan ña a ni ntho ntā'a ñkien ñgū'w † tininchuon,* ⁴⁶ *ñga ñjəi' ta'a ñkien ñgū'w tininchuon ña pi mēin ni pəə ne, a ghāi mfini ñguon yaon ña a fā'o ne ñjuon n' gho."*

Lu' chrà nthe ndán ña pi mā'an

⁴⁷ *"N' pigu nu, yei ñkwan ha'an Sha'afuon Po p' ne. A p' n' ndán ña pi mā'an mon ñkhi' ñgwēin ñguon ñkwan shhu ghao.* ⁴⁸ *Ndi ña ndán gho linaon ne, ñgwa shūu ñku'w n' gho mbhi nchōchho ntere pa ñkien shhu ni'ñ mon pa mikuo mī'an pi p'phi.* ⁴⁹ *A ñkwan ha'an a shi mbo mon ndugwi mbhi yei ne. Pa ghan ntaon Minnwi shi ntho ntere ñgwa p'phi, mfu'u mon ñgwa ndindi,* ⁵⁰ *mā'an vugu mon nda mōon ñgu'w lien. Mon l'ñ' gho, kəi' shi mbo f' pugu pa kru shua."*

Ndunu fā'o pugu pa yi fhi

⁵¹ *"Tho yəi' shie ni ñguon nnu pei?"*
Pugu chhu gho ña, "Oon."

⁵² A chhu ni pugu ña, *"Nthe yie gho, sheshe ñgan ye'i g' Mushi ña a ñgan youngin mon Sha'afuon Po ne p' n' ñgan nda ña a fu'u pa maon fhi pugu pa ndunu maon llo mon l'ñ' nū'w' pugu."*

Pi lāa Jisho Nashare

(Maaku 6:1-6; Luka 4:16-30)

⁵³ Jisho ni ñga mī'en pa lu' chrà pei, ndoll' f' ñgāi ⁵⁴ ñga nchəin mon ji la'ataon, ntho ñjəi' vugu mon nda luon Minnwi yugu. Pa ñgwa ña pugu ni ñjə'o n' ha'an a ye'i nu ne ghrāo nchhu ña, "Ñon vei yəi' f'ñ' shietho yei pugu pa ghré pi hiñ n' fā'a nu titini fā'a pei n' gho? ⁵⁵ Yei lo mbo muun kaminda? Ligi mūun vi lo mbo Meri? Jeiñ, Joshē, Shemu pugu Judashi shi lo mbo pa l'ñ' pi? ⁵⁶ Pia pa l'ñ' pi pi piñge shi lo mbo heiñ ka'a? Ti a yəi' shietho pugu ghré pi hiñ n' chwīe nu ñkwan nnu pei n' gho?" ⁵⁷ Nne pugu lāa vi.

Ndo Jisho chhu ni pugu ña, *"Pi shi'a nch'ə ñjəi'ñ Minnwi ñkien la'a pugu shina ñgwa pi."*

⁵⁸ A shini ndo nchwīe ntou pa nnu ghraoghrao f' nthe ña pugu ni mbo ghan ki piñ.

† Yei pa puon mi ñgu'w ña a ni ndho nu mon pa ñkien ñkhi', mbo yi fhu ña pi ni ntho nchwīe pa shēga tininchuon n' gho.

Pi jwi Jouŋ Ngaŋ Fe Nkhĩ

(Maaku 6:14-29; Luka 9:7-9)

14 Herɔ, mbo ngaŋ sha'a Galili, ni nga nja'o fi'i ndigha'o Jishɔ, ² nchhu ni puoŋ fà'a pi ŋa, "Yei Jouŋ Ngaŋ Fe Nkhĩ. Pi ku'ɔ vi llo moŋ gu, a chwīe yie a fā'o ghrí nɔ chwīe nu pa nnu ghraoghrao pei."

³ Nthe ŋa Herɔ ni ŋkwo wēiŋ Jouŋ ŋkrao vi mā'aŋ moŋ cháŋ nthe nnu Herodia mbo ŋgwe Fili ndĩŋ vi. ⁴ Nthe ŋa nɔ yichəi fi'i ndii Jouŋ Ngaŋ Fe Nkhĩ ni nthɔ nchhu nu ni Herɔ ŋa, "A lo nji'i ŋkǎ'o ve ŋa ɔ laŋ Herodia!" ⁵ Nji'i nthe nɔ ha'aŋ Herɔ ni ntā'a nu njwi vi ndii gho ne, a ni mbɔɔɔ pa ŋgwa Juu nthe ŋa pugu ni ndɔɔɔ Jouŋ nɔ njəilifi Minnwi.

⁶ Pi ni nga nthɔ nji llé phi Herɔ, muoŋ Herodia yi miŋgwe pini pini shhi ŋgwa, túa Herɔ pwa. ⁷ Nne, a kǎ'a vi ndɔ nshwrei ŋa a shi ŋkineŋ vi ni sheshe yaon ŋa a shi mbie vi nɔ gho ne. ⁸ Müuŋ vi chwīe a pie ŋa, "Fe tho Jouŋ Ngaŋ Fe Nkhĩ vəi heŋ ŋkuon pashinja yei." ⁹ Fuoŋ ni mbo ni tu'uthɔ, ndɔ nthe kina ŋa a ni ŋkwo shwrei shhi ghan gè pi ne, a fe gí ŋa pi tho ni tho Jouŋ mfe gho. ¹⁰ A taon ŋgwa pi ya'a tho Jouŋ moŋ cháŋ, ¹¹ nthɔ ni tho yi gho ŋkuon pashinja, mfe ni muoŋ miŋgwe gho, a ghəi njəi müuŋ vi nɔ gho. ¹² Pa ghan younjŋ Jouŋ tho ndɔɔɔ khu Jouŋ ŋgəi ntwei, ndɔ ŋgəi nshwei Jishɔ nɔ gho.

**Jishɔ kugwi tien ŋkan pimbia
maa ndɔɔɔ piŋge pugu pa puoŋ**
(Maaku 6:30-44; Luka 9:10-17; Jouŋ 6:1-14)

¹³ Jishɔ ni nga nja'o yei nnu, ndɔllɔ fɔ moŋ kikuon ŋgəi lifi ŋa ŋgwa lo mbo ne. Ndo pa ŋgwa ni nja'o, njou njŋŋ yi ni kwo llo moŋ pa la'a. ¹⁴ A ni nga ntaon ŋkaon mbhi, njəi ŋkieŋ mme yú ŋgwa, mfā'o kwoshini mbŋŋ pugu, njŋŋŋ ghĩnɔ yugu.

¹⁵ A ni nga mbo ni fanaon, ghan younjŋ pi tho njəi vi nchhu gho ŋa, "Yei pɔ pi lifi ŋa ŋgwa lo mbo, ndii lo ŋkwo ya ŋgəi, chhu yú ŋgwa pei ghəi moŋ pa la'a, njuon maon ji pugu fɔ nji."

¹⁶ Ndo Jishɔ khwē ŋa, "*Pugu lo nji'i mfā'o nɔ ghəi nu, pəi fe yaon ni pugu pugu ji.*"

¹⁷ Pugu chhu gho ŋa, "Pigi wu'ɔ mfā'o pi tien kəŋ brei heŋ ni paa shhu."

¹⁸ Jishɔ chhu ni pugu ŋa, "*Pəi tho nɔ heŋ.*"¹⁹ Nenne a fe gí ni yú ŋgwa pighɔ ŋa pugu chɔchɔ ŋkuon trú. A lɔɔɔ tien kəŋ brei ni paa shhu pighɔ, ŋa mbi'i ligi yi ndii po, mfe tɔo nu ni Minnwi. Mbə'i brei pighɔ ki'e mfe ni pa ghan younjŋ pi. Pa ghan younjŋ pi fe ni yú ŋgwa pighɔ. ²⁰ Nguon yugu kru ti njru. Pugu ni ndiŋga pa pə'i pə'i pigəi pi, a linaon paanchɔ mikuo. ²¹ Nguon ŋgwa pə ŋa pugu ni ŋkru ne ni mbo tien ŋkan pimbia maa ndɔɔɔ piŋge pugu pa puoŋ.

Jishɔ nyiŋ ŋkuon ŋkhĩ

(Maaku 6:45-52; Jouŋ 6:15-21)

²² Wu'ɔ ndii gho Jishɔ chwīe ghan younjŋ pi nii moŋ kikuon ŋgəi shhi nɔ sha'a nu ntaon njeŋ hiŋ nɔ ha'aŋ a ni nchhu nu ni kiri gho ŋa pugu ghəi ne. ²³ A ni nga ŋkwo chhu ni kiri gho ti pugu ghəi, a ku'ɔ ŋkuon mbra lifi luon Minnwi tə'i vi. Fanaon ni nga nthɔ, Jishɔ wu'ɔ mbo fɔ tə'i vi.

²⁴ Ndo ndii yei, kikuon gho ni ŋkwo ya ŋgəi ndaon shi-ga moŋ ŋkhĩ, fifrəi tho ndi'i vi nthe ŋa a ni ntaon pi ŋgei ye ŋa pugu ni ŋgəi nu ne. ²⁵ A ni nga mbo ni nda'a mbhi laŋ, moŋ shina trei minaon pugu ntigao minaon, a nyiŋ nu ŋkuon ŋkhĩ nthɔ nu yəi pugu. ²⁶ Ndo pa ghan younjŋ pi ni nga njəi vi a nyiŋ nu ŋkuon ŋkhĩ nthɔ nu ne, pɔɔɔ gu wēiŋ vugu pugu chhu ŋa, "A pɔ pi ŋkhushel!" mba'o ŋgəu moŋ pɔɔɔ gu.

²⁷ Ndo wu'ɔ chomilaon gho Jishɔ chrā ni pugu, nchhu nu ŋa, "*Pəi fā'o wēiŋ njú'ɔ, a mmu, ki'i pəi pɔɔɔ gu.*"

²⁸ Pita chhu gho ŋa, "Taathɔ, ə mbo gə, ɔ fe gí vəi ŋa nthɔ ŋkuon ŋkhĩ mbara gho."

²⁹ A chhu gho ŋa, "*Thɔ.*"

Nne, Pita taon moŋ kikuon nyiŋ ŋkuon ŋkhĩ ŋgəi lifi para Jishɔ. ³⁰ Ndo a ni nga njəi fifrəi, pɔɔɔ gu wēiŋ vi, a jē ye nu, ŋkəi ŋa, "Taathɔ, kwe a!"

³¹ Jishɔ fe mbho yi chomilaon gho ŋgwēiŋ vi, nchhu nu gho ŋa, "*Yo, ŋgan piŋ kike'i vei! A ni nchwīe kɔ ɔ fā'o khuthɔ?*"

³² Pugu yu gha nii moŋ kikuon, fifrəi gho tithi. ³³ Nguwa pə ŋa pugu ni mbo moŋ kikuon ne gha'o vi, nchhu nu ŋa, "Shishini, ɔ Muoŋ Minnwi!"

Jishɔ yŋŋi ghĩnɔ ghan ghĩnɔ

lifi ŋa pi mēiŋ ni Geneshare ne

(Maaku 6:53-56)

³⁴ Pugu ni nga nsha'a, ntaon mbhi lifi ŋa pi mēiŋ ni Geneshare ne, ³⁵ pa ŋgwa lifi pighɔ gha nji ŋa a Jishɔ, ntaon ŋgwa moŋ ŋguon krao ŋgei gho, pugu tho ni pa ghan ghĩnɔ njəi vi nɔ gho. ³⁶ Pugu lŋŋəi vi ŋa a mien ghan ghĩnɔ wu'ɔ ŋkəon pi po ndhwí yi. Nguon ŋgwa ŋa pugu ni ŋkəon ndhwí yi ne, non yugu tɔɔɔ.

Nú'ɔŋ ŋgwamishua pugu pa gí Minnwi

(Maaku 7:1-13)

15 Nne, a gha ndara pa ŋgwa Farashi pugu pa ghan ye'i gí Mushi tho llo Jerushaleŋ njəi Jishɔ nchhu ŋa, ² "A chwīe kɔ pa ghan younjŋ pɔ pə'i nú'ɔŋ pa tǎa? Pugu shi'a nji'i nshigao mbho yugu maa nji maon."

³ A khwē ni pugu ŋa, "*Ti a chwīe kɔ pəi pə'i kina Minnwi nthe nú'ɔŋ yəi?*" ⁴ Nthe ŋa Minnwi fe gí ŋa, "*Gha'o tǎa gho pugu müuŋ gho,*" ndɔ "*Sheshenon ŋa a chrā*

nnu pìphì nthe tãa vi, ki mũuŋ vi ne yíi ña pi shi njwi vi.'
⁵ *Ndo pæi chhu yæi ña, 'Ñjoŋ nchhu ni tãa vi ki mũuŋ vi ña, "Yaon ña ñka ni mfe ve ne, mfe ni Minnwi,"*⁶ *ñoŋ gho lb mfã'o nc gha'o nu tãa vi.' Nne nthe nũ'wŋ yæi, pæi chwïe chrà Minnwi pc gha.* ⁷ *Pa ñgwa mifïi pei! Njæli'i mbw Ishaya ni nchhu shini ndïi ña a ni nchrã nthe væi ña,*

⁸ *'Ñgwa pei ghà ñga'o a pi ni nchò yugu, ndo pa'a njù'w yugu lb mbara yæi mu,*
⁹ *Ghère lb mbw ni pugu mon ghà'o nu ma, nthe ña pugu ye'i nũ'wŋ ñgwamishua nc ha'an a pc pi gí a!"*

Yaon ña a ghà mfuo ñoŋ ne
 (Maaku 7:14-23)

¹⁰ Jishw mēiŋ ñgwa pigho pugu tho njæi vi, a chhu ni pugu ña, *"Pæi ywære ndo nja'o."* ¹¹ *A lb nji'i mbw yaon ña a ghà nii nchò ñoŋ ne ña a ghà mfuo vi, a pc pi yaon ña a taon nchò yu ne. A yie gho mbw yaon ña a ghà mfuo ñoŋ ne."*

¹² Nne pa ghan youngjiŋ pi tho njæi vi nchhu gho ña, "Ɔ ji ña pa ñgwa Farashi fã'o pigitua ndïi ña pugu ya'o Ɔ chhu nnu yei ne?"

¹³ A khwē ni pugu ña, *"Sheshe thi ña a lb mbhi Tãa a po ne, pi shi nshũ'w."* ¹⁴ *Ki'i pæi wie non yæi nthe vugu. Pugu pa nchriligi nthw nōon ndaon ni pa nchriligi. Ndo ti ñchriligi nōon ndaon ni nchriligi, ñguon vugu gũ mon tier."*

¹⁵ Ndo Pita chhu gho ña, "Shwei njiŋ lu'w chrà gho ni pigi."

¹⁶ A chhu ni pugu ña, *"Pæi wu'w mbou pi lina ñkaa pæi?"*
¹⁷ *Pæi lb naa njæi ña sheshe yaon ña a nii nchò ne tiri nii mon puŋ, ntiri ntaon nii mon krao?* ¹⁸ *Ndo ti yaon ña a taon mon nchò ne, llw pi mon njù'w, nchwïe Ɔ pc yi fuo.*
¹⁹ *Nthe ña pa kw'àa pìphì, jwi nu ñoŋ, nnu shúon mbhw ghan lán, ñguon ñkwan nnu kwoshuon ghao, ñgina, kwe nu nte ni mbe pugu pa chrã nu phi nc ligi ñoŋ, llw pi mon njù'w ñoŋ.* ²⁰ *A pa pie gho mbw pa maon pe ña a ghà mfuo ñoŋ ne. Ndo ji nu yaon ki lb nshĩgao mbhw shi'a nji'i mfuo ñoŋ."*

Fïi piŋ yichæi miŋgwæ
 (Maaku 7:24-30)

²¹ Jishw lb llw Ɔ nshũu mbini njiŋjiŋ ñgæi mon krao ñgei Taire pugu Shidoŋ. ²² Nga njæi nu ne, miŋgwæ Kanaŋ chæi llw krao ñgei gho taon mba'o ñgòu nchhu ña, "Fã'o kwoshini mbiŋ mu, yo Taathw, Muuŋ Devi, muuŋ a yi miŋgwæ tho mfã'o ñgæi llw mbhw pa miŋweiŋ."

²³ Ndo pa'a Jishw lb nji'i ñkhwē ta'a chrà gho. Ndo pa ghan youngjiŋ pi tho njæi vi ndĩgæi vi ña, "Yõu vi a ghæi nthe ña a nyieŋ mba'o ñgòu nthw nu njiŋ pia!"

²⁴ Jishw khwē ña, *"Pi ni ntaon a pi wu'w ni pa puon Ishrae ña pugu pc nc pa minji' ña pugu phe ne."*

²⁵ Ndo miŋgwæ gho tho ñkwi kwère yi shhi yu, nchhu nu ña, "Taathw, ghère a."

²⁶ A khwē ña, *"A lb nji'i ñkã'o nc lōgw nu maon ji puon mã'an ni pa miŋgu."*

²⁷ Miŋgwæ gho chhu ña, "Oon, ma Taathw, ndo nji'i nthe pi pa miŋgu ghà nji pa ñku'u maon ña a gũ llw ñkuon taprei taathw vugu ne."

²⁸ Jishw khwē gho ki'e ña, *"Yo, miŋgwæ vei! Ɔ fã'o mme piŋ! Nnu ña Ɔ tã'a nu ne pi shi nchwïe mfe ve."* Chomi-laon gho non muuŋ vi gho ki'i ndo ntogwogw.

Jishw yĩgi ghĩnc ntou ñgwa

²⁹ Jishw lb llw Ɔ ñgæi nyieŋ nu ñkiŋ ñkhĩ Galili. Ñku'w ñkuon mbra nchwchhw Ɔ. ³⁰ Ñkieŋ ntou yú ñgwa tho njæi vi ni pa ñkwini kwo, pa nchriligi, pa sheshe ñkwan ñkwini, pa fhincho, pugu pa ntou pichæi ghan ghĩnc, nũ'wŋ vugu shhi Jishw a yĩgi ghĩnc yugu. ³¹ Pa yú ñgwa pigho ni ñgrão ndïi ña pugu ni njæi fhincho chrã nu, pa sheshe ñkwan ñkwini pc nu shi'i, pa ñkwini kwò nyieŋ nu, pa nchriligi yæi li'i. Pugu gha'o Minnwi ñgwa Ishrae.

Jishw kugwi khwæ ñkan pimbia

maa ndōgw piŋge pugu pa puon
 (Maaku 8:1-10)

³² Jishw mēiŋ pa ghan youngjiŋ pi yæi yu nchhu ni pugu ña, *"Mfã'o kwoshini mbiŋ yú yei nthe ña pugu kwo pc pigi pugu ndwe ni trei llé ndo pa'a ndo mfã'o yaon nji. Ndo nji'i ntã'a nu mien pugu ghæi ni nji, kan minthe shwnc ñgũ ndaon."*

³³ Pa ghan youngjiŋ pi chhu gho ña, "Pia shi njæi ntou brei pi hiŋ mon li'i yó yei ti fi'i mme yú ñgwa pei kru njru?"

³⁴ Jishw chhu ni pugu ña, *"Pæi fã'o pi ndigi brei yi khw?"* Pugu chhu ña, "Yi khwachæi, ni shigei puon mi shhu."

³⁵ Jishw chhu ni yú ñgwa pigho ña pugu chwchw shhe. ³⁶ A lōgw khwachæi ndigi brei gho pugu pa shhu gho, ñga ñkwo tōo Minnwi, mbæ'i mfe ni ghan youngjiŋ pi, pa ghan youngjiŋ pi fe ni yú ñgwa pigho.

³⁷ Nguon vugu ghao kru ti njru. Pa ghan youngjiŋ pi lĩ-ga pa pæ'ipæ'i pigæi pi, a linaon mon khwachæi memme mikuo. ³⁸ Nguon pimbia pe ña pugu ni nji maon pigho ne ni mbw khwæ ñkan yugu, ñkaon maa ndōgw piŋge pugu pa puon. ³⁹ A gha ñkwo chhu pa yú ñgwa pigho ghæi, a nii mon kikuon ñgæi mon krao ñgei Magadan.

Pa ngwa Farashi pugu pa ngwa Shadushi
tā'a pa nnu ghraoghrao
(Maaku 8:11-13; Luka 12:54-56)

16 Pa ngwa Farashi pugu pa ngwa Shadushi tho njəi Jisho, ntā'a nu mōon vi, nchhu gho ɲa a nōon li ni pugu llo po.

² A khwē ni pugu ɲa, *"A ghà ɲga mbo ni fanaon, pəi chhu ɲa mbhi shi mbwa nthe ɲa pəi lli ghaa mbhi njəi ɲa a pie.* ³ *A ghà mbo ni tutu'u, pəi chhu ɲa, 'mbə shi ndho nthe ɲa mbhi pie nshishini.'* Pəi ya nji lli nu ghaa mbhi nshwei njin yi ndo pa'a ndo nji njin pa li ɲa a tho nōon nu mon mbhi nē. ⁴ *Ngwreijon piphə pugu pa ngwreijon ɲa a lo ɲkina pugu Minnwi ghà ntā'a pi li, ndo mba'a pi yi'i nōon kan ta'a li gho ɲkien li Jona."* Nne a mien vugu ɲgəi ni vhi.

Pəi chho ndina ntəgi pa ngwa Farashi

pugu pa ngwa Shadushi
(Maaku 8:14-21)

⁵ Pa ghan younjij Jisho ni ɲga nshā'a ntaon njien hin, ndi'e no lōgo nu brei. ⁶ Jisho chhu ni pugu ɲa, *"Pəi lina yishi † pa ngwa Farashi pugu pa ngwa Shadushi."*

⁷ Pugu jē ntho nchrā nu ni non pugu, nchhu nu ɲa, "Pia lo ntho ni brei, a chwē yie a chhu nne."

⁸ Ndo Jisho ni ɲga nji nnu pei, nchhu ɲa, *"Yo, ghan fā'o pin kike'i pei, A chwē kho pəi chrā nu ni non pəi ɲkuon nnu pou brei?"* ⁹ *Tho yəi lo naa nshie ya'a? Pəi lo ɲkwij tien ndigi brei ye ni tien ɲkan pimbə, ni ffi mikuo ye ɲa pigəi yi ni ndinaon nē?* ¹⁰ *Ki ɲkwij khwachəi ndigi brei ni khwe ɲkan pimbə, ni ffi pa memme mikuo ndinaon ɲa pəi ni ndiga nē?* ¹¹ *A po pi nei ɲa pəi lo nji ɲa ndo nji'i nchrā nthe pi brei? Pəi chho ndina yishi pa ngwa Farashi pugu pa ngwa Shadushi."*

¹² Nenne tho yugu shie ki'e ɲa a shini ndo nchhu pi ɲa pugu chho ndina yishi brei, a ni nchhu pi ɲa pugu lina yaon ɲa pa ngwa Farashi pugu pa ngwa Shadushi ghà ntəgi nē.

Pita chhu ɲa Jisho Ju ɲa Minnwi Chu' Ntaon no ɲkwe
nē
(Maaku 8:27-30; Luka 9:18-21)

¹³ Jisho ni ɲga ntho mon krao ɲgei Kaisharia Filipai, mbie ghan younjij pi ɲa, *"Ngwa ghà nchhu ɲa Muon ɲonmishua po pi gđ?"*

¹⁴ Pugu chhu ɲa, "Pichəi chhu ɲa Joun Ngan Fe ɲkhī, pichəi chhu ɲa Elaija, pichəi ɲa Jerimaya ki ta'a njəi'li Minnwi."

¹⁵ A chhu ni pugu ɲa, *"Ti pəi chhu ɲa mi po pi gđ?"*

† Yishi yaon ɲa pi ghà ntrao prupina brei ni'ij mon gho a chwē a ku'c nē. Jisho ni ntho mā'an pi ffi ntəgi pa ngwa Farashi pugu pa ngwa Shadushi ni yishi ndo pa'a pa ghan younjij pi lo nji.

¹⁶ Shemu Pita khwē ɲa, "O Ju ɲa Minnwi Chu' Ntaon no ɲkwe nē, mbo Muon Minnwi maon."

¹⁷ Jisho khwē gho ɲa, *"Mboc po ve, ma Shemu muon Jona. A lo nji'i nōon ɲonmishua nōon yine nnu ve, a nōon Tāa a ɲa a chho po nē.* ¹⁸ *Ndo nshwei gho, o Pita (njin yi po ɲa ɲgū'c), ndo ɲkuon ɲgū'c yei nshi ɲkrao choshi a, ndo ti mba'a nji gu le ɲga'a vi.* ¹⁹ *Nshi mfe chu'c nda Sha'afuon Po ve, sheshe yaon ɲa o krao ɲkuon shhe heij nē shi mbo yi krao po, sheshe yaon ɲa o fēi ɲkuon shhe nē shi mbo yi fēi po.* ††"

²⁰ Nne, Jisho fe gđ ni pa ghan younjij pi ɲa ki'i pugu shwei sheshenon ɲa a Ju ɲa Minnwi Chu' Ntaon no ɲkwe nē.

Jisho chrā ɲkuon ɲkwan ha'an a shi njəi ɲgəi ɲkhu nē
(Maaku 8:31-9:1; Luka 9:22-27)

²¹ Jē ndi gho Jisho jē nōon nu ni ghan younjij pi ɲa a yi'i ɲa a ghəi Jerushaleij, njəi ɲgəi nthe ntu pa nnu llo mbho pa thishi pugu pa thishi ghan fe'ingien ni pa ghan ye'i ngwa ni gđ Mushi, pi jwi vi, a gha mbo trei llé, a ku'c.

²² Pita lōgo vi pugu yu ghəi li'i tə'i vugu njē pēga nu vi, nchhu nu ɲa, "Mba'a a yi'i mbo nne ve, ma Taatho. Mba'a nnu yei ma ndōgo li'i mbij gho."

²³ Ndo a kara nchhu ni Pita ɲa, *"Lollo yəi mu, ma Shata. O po pi ki'ingini vəi nthe ɲa o lo nji'i nū'c ɲjū'c yo pi ɲkuon pa nnu Minnwi, o ka nū'c pi ɲkuon nnu ɲg-wamishua."*

Tien wā'a yo njōu njin Jisho

²⁴ Nne Jisho chhu ni ghan younjij pi ɲa, *"Sheshenon ntā'a nu njōu njin a, a mien phi nnu ha'an a khwā nē, ntien wā'a yi njōu njin a.* ²⁵ *Nthe ɲa sheshenon ɲa a tā'a nu ndūgu ni chombhi ye nē shi shien chombhi ye gho, ndo sheshenon ɲa a mā'an chombhi ye nthe a nē, shi ndūgu ni chombhi ye gho.* ²⁶ *Nthe ɲa ɲonmishua nthe a shei pi kho no ha'an ə mfā'o ɲguon mbhi ghao no ji ndo nshien chombhi ye, ki ɲonmishua nthe a kwri chombhi ye ɲkwe pi kho?"* ²⁷ *Nthe ɲa Muon ɲonmishua shi ntho pugu pa ghan ntaon pi mon ndigha'o Tāa vi, ɲkineij sheshenon wu'c ɲkwan no ha'an ɲon gho fā'a nē.*

²⁸ *Shishini, nshwei vəi, pichəi ɲgwa thi heij ɲa mba'a pugu yi'i ɲkhu ɲkaon maa njəi Muon ɲonmishua a tho no fūon."*

Jisho nōon non yi mon ndigha'o yi
(Maaku 9:2-13; Luka 9:28-36)

17 Ntigao llé ni ɲga ntəgo, Jisho lōgo Pita, ni Jeij, ni Joun ndij vi, pugu pugu ku'c ɲkuon ntaon mbra mbo fo wu'c pugu. ² No ha'an pugu ni ndi Jisho nē, a kwri ligi pugu, minji mi the no minaon, ndhwī yi fugu ti

†† Minthe pi pini ɲkara yei ɲa Yaon ɲa o krao ɲkuon shhe nē shi ɲkwo fūon mbo yi krao po; yaon ɲa o fēi ɲkuon shhe nē shi ɲkwo fūon mbo yi fēi po

nchīa nɔ lí'e. ³ Nga njəi nu nɛ, Mushi pugu Elaija nɔɔn noŋ yugu, pugu pa Jishɔ chrā nu.

⁴ Pita chhu ni Jishɔ ŋa, "Taathɔ, a pwa nɔ ha'an pia pɔ hein nɛ. Ǫ ŋkhwā, ŋkrao trei ntāa hein, ta'a yi vɛ, ta'a yi ni Mushi, ta'a yi ni Elaija."

⁵ A ni ŋgu'ɔ nchrā nu ŋga njəi nu nɛ, lúluŋ chiachia kuru vugu, ŋggi chhu moŋ lúluŋ gho ŋa, "Yei ŋkieŋ Muuŋ a ŋa ŋkhwā, mǎf'ɔ pɔwɔtɔa nthe vi. Pəi ya'ɔ mbho yu." ⁶ Pa ghanŋ younjin Jishɔ ni ŋga nja'ɔ nnu yei, mǎfūŋ ni tho yugu shɛ, pɔgɔ gu wəinŋ vugu.

⁷ Nɔ Jishɔ tho ŋkəonŋ vugu, nchhu nu ŋa, "*Pəi lɔllɔ, ki'i pəi fā'ɔ pɔgɔ gu.*" ⁸ Pugu gha mbɪ'i tho yugu, pa'a ndo njəi kan ta'a ŋonŋ ŋkieŋ Jishɔ.

⁹ Nɔ ha'anŋ pugu ni ntho nshwi'i mbra nɛ, Jishɔ fɛ gí ni pugu ŋa, "*Ki'i pəi shwei ŋonŋ ni nnu ŋa pəi yəi nɛ ti Muuŋ Njɔŋmishua shi nu'unŋ ŋku'ɔ moŋ gu.*"

¹⁰ Pa ghanŋ younjin pi pie vi ŋa, "Ti a ni nchwie kɔ pa ghanŋ ye'i gí Mushi chhu ŋa Elaija shi fūonŋ ntho?"

¹¹ A khwē ni pugu ŋa, "*Elaija tho nu, ndo shi mbiri ŋguonŋ yaonŋ ghao a kā'ɔ nɔ ha'an a ni fūonŋ mbɔ nɛ.*

¹² *Ndo ŋshwei vəi ŋa Elaija kwo tho, ndo pa'a pugu lɔ nji vi, pugu fā'a mbɪŋ yu ŋkwanŋ nɔ ha'anŋ pugu khwā nɛ. A ha'anŋ Muuŋ Njɔŋmishua ŋkaa yu shi njəi ŋgə'i mbho pugu nɛ.*" ¹³ Tho ghanŋ younjin pi shie k'ɛ ŋa a tho nchhu pi Jounŋ Njanŋ Fɛ Nkhí.

Jishɔ yǐgɪ ghǎnɔ yichəi mikə'i ŋa a ni mǎf'ɔ miŋweinŋ

(Maaku 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Pugu ni ŋga ntho njəi yú ŋgwa pighɔ, chəi ŋonŋ tho njəi vi ŋkwi kwére yi shɛ shhi yu, ¹⁵ nchhu ŋa, "Taathɔ, fā'ɔ kwoshini mbɪŋ muuŋ a, a ghà ŋgū tho, ntho njəi ŋgə'i ŋkieŋ ntou yi. A ghà ŋgū moŋ móŋonŋ pugu pa moŋ ŋkhí ŋgeŋge. ¹⁶ Mi ni ndɔgɔ vi ntho njəi ghanŋ younjin pɔ nɔ gho, ndo pugu yǐgɪ ghǎnɔ yi kikié."

¹⁷ Jishɔ khwē ni pugu ŋa, "*Ŋgwreingwa ki fā'ɔ piŋ ndo mbɔ ŋgwa tətəi moŋ kwā'a nu məi, mi shi mbɔ pia pi fi'i yi neiŋ? Mi shi mǎf'ɔ wəinŋ njù'ɔ nthe vəi pi fi'i yi neiŋ? Pəi tho nu muuŋ gho hein.*" ¹⁸ Jishɔ pǐga miŋweinŋ, gho a taonŋ mbɪŋ muuŋ gho, ghǎnɔ muuŋ gho mme wu'ɔ ndi gho.

¹⁹ Pa ghanŋ younjin Jishɔ tho njinŋinŋ mbara vi mbie vi ŋa, "A ni nchwie kɔ piŋ fu'u miŋweinŋ gho kikié?"

²⁰ A chhu ni pugu ŋa, "*Nthe ŋa pəi fā'ɔ pi puonŋ mi piŋ. Nthe ŋa shishini ŋshwei vəi, pəi mǎf'ɔ piŋ, a wu'ɔ ŋkigəi ti mbɔ pi nɔ ŋkieŋ muuŋ mi mbhɛ yaonŋ ge, pəi chhu ni mbra yei ŋa, 'Lɔllɔ hein nyienŋ ŋgəi hiŋ,' kanŋ a shi nyienŋ, ndo mba'a yichəi nnu gha'a vəi.*" ²¹ [Ndo yei ŋkwanŋ miŋweinŋ shi'a ntaonŋ, kanŋ a neiŋ pi luonŋ Minnwi ni jī ŋkhí.]

Jishɔ pini nchrā ŋkamɔ'ɔŋ ŋkuonŋ nnu gu yi

(Maaku 9:30-32; Luka 9:43-45)

²² Nɔ ha'anŋ pa ghanŋ younjin pi ni ŋkiri nu Galili nɛ, Jishɔ chhu ni pugu ŋa, "*Pi tɔthɔ ncha'a Muuŋ Njɔŋmishua mfe mbho ŋgwamishua.*" ²³ *Pugu shi njwi vi, a gha mbɔ moŋ trei llé, Minnwi ku'ɔ ni ju moŋ gu.*" Nnu gho ghana vugu ŋkieŋ yie gho.

Mā'anŋ nu taashi Nda Minnwi

²⁴ Pugu ni ŋga ntho nchəinŋ Kapanuŋ, pa ghanŋ kwe taashi moŋ Nda Minnwi † tho njəi Pita, nchhu gho ŋa, "Masha yɔ shi'a mbe taashi moŋ Nda Minnwi?"

²⁵ A khwē ŋa, "A ghà mbe."

Pita ni ŋga nii nda, a fūonŋ Jishɔ nchrā gho, nchhu nu ŋa, "*Ǫ p'i jɔ ŋa, Shemu? Pa fūonŋ ŋkuonŋ mbhi yei ghà ŋkwe shebe ki taashi pi mbho pa gǔ? Llɔ mbho puonŋ pugu ki llɔ mbho pa ŋgwa nduonŋ?*"

²⁶ Pita khwē ŋa, "Pa ŋgwa nduonŋ."

Jishɔ chhu gho ŋa, "*A nɔonŋ ŋa pa puonŋ lɔ mǎf'ɔ nɔ pe nu.*" ²⁷ *Ndo nɔ chwie nu ŋa ki'i túa yugu piŋi, ghəi moŋ ŋkhí mā'anŋ mba'a. Fūonŋ shhu ŋa ɔ wəinŋ nɛ, ŋa'anŋ nchɔ yi, ɔ shi nɛ njəi mbɪŋ fɔ. Fu'u ŋgəi mbe ni pugu nɔ ligi yɔgɔ.*"

Njɔŋ ndieŋ gǔ?

(Maaku 9:33-37; Luka 9:46-48)

18 Ndi gho, pa ghanŋ younjin Jishɔ tho njəi vi mbie vi ŋa, "A gǔ mbɔ ŋonŋ ndieŋ moŋ Sha'afuonŋ Po?"

² Nnɛ, Jishɔ gha mēinŋ muuŋ mbrɔ ntigi vi shina pugu ³ nchhu ŋa, "*Shishini, ŋshwei vəi, pəi mienŋ ki lɔ nji'i ŋkara mbɔ nɔ puonŋ prɔ pa'a pəi lɔ ma nii moŋ Sha'afuonŋ Po.*" ⁴ *Sheshenŋ ŋa a jū noŋ yi mbɔ nɔ muuŋ vei nɛ pɔ ju ŋonŋ ndieŋ moŋ Sha'afuonŋ Po.* ⁵ *Sheshenŋ ŋa a piŋ ta'a muuŋ nɔ yei nɔ ligi a nɛ piŋ pi mmu.*

⁶ "Ndo sheshenŋ ŋa a chwie ta'a yi shina puonŋ mi puonŋ pei ŋa pugu piŋ a nɛ kɔrɔ ŋgū moŋ phi nɛ, a ni mbwa ŋa pi chu mme ŋgū'ɔ wu'ɔ yaonŋ mmi yu njie vi la'ɔ ŋkhí ncha a ŋa a thi shá'a Minnwi."

Pa ki'ingini

(Maaku 9:42-48; Luka 17:1-2)

⁷ "Wuwuru ŋgə'i pɔ ni ŋkuonŋ mbhi nthe ŋa pa yaonŋ ŋa a nthe a chwie ŋgwa gū moŋ phi nɛ pɔ moŋ gho. Ndo a yi'i ŋa pa yaonŋ nɔ chwie nu ŋgwa gū moŋ phi shi ntho. Ndo ŋgə'i pɔ ni ŋonŋ ŋa pa nnu pighɔ kie pi mbho yu maa ntho nɛ." ⁸ Ndo ti kwò yɔ ki mbho yɔ nchwie ɔ gū moŋ phi, ɔ ya'a vi m'anŋ. A pwa ŋa ɔ nii moŋ chɔmbhi nɔ ŋkwini ki ŋkwini kwò, ncha a ŋa ɔ fā'ɔ paa mbho yɔ pugu paa kwò yɔ, pi lɔ mā'anŋ gho moŋ móŋonŋ ki ndug-wi yi. ⁹ *Ligi yɔ nchwie ɔ gū moŋ phi, ɔ fu'u vi mbɪŋ gho*

† Taashi yei ni mbɔ fi'i mbɪŋ ŋa iŋonŋ fā'a nɔ paa llé pi pe vi nɔ nɛ.

mīʻan. A pwa ɲa ɔ nii chɔmbhi ni ta'a ligi nchaā fā'o nu paa ligi pi lo mā'an ɲhɔ moŋ mɔŋoŋ ɲgù'ɔ liɛŋ shhɛ.

Lu'ɔ chrà nthe ta'a minjii ɲa a ni mbhe pi pini njai
(Luka 15:3-7)

10 "Pa'o nɔ yai nu ɲa pɛi lo nchɛ'ə ta'a puoŋ mi ɲgwa pei, nthe ɲa nchhu ni pɛi ɲa ghan ntaoŋ Minnwi pugu ghà ɲgu'ɔ mbɔ shhi Tāa a po. 11 [Nthe ɲa Muuŋ ɲoŋmishua ni nthɔ pi nɔ kwe nu ɲgwa pɛ ɲa pugu phe nɛ.]

12 "Pɛi pī'i yai ɲa? ɲoŋ mfā'o ta'a ɲkii minjii, ta'a yi ghāi mbhe, pa'a ɲoŋ ɲhɔ lo mien ɲdipu'u wuŋ ni ndigi ɲdipu'u ɲkuoŋ ɲkūnu, ɲgəi nɔ tā'a nu ta'a yi ye ɲa a phe nɛ? 13 Ti ä njai, shishini nchhu ni pɛi ɲa, a shi mfā'o pwanju'ɔ nɔ ɲhɔ nchaā ɲdipu'u wuŋ ni ndigi ɲdipu'u ɲa pugu lo njii' mbhe nɛ. 14 Nne, a lo njii' mbɔ khwā ɲjù'ɔ Tāa a ɲa kaŋ ta'a yi shina puoŋ mi ɲgwa pei phe gha.

Ndii ɲa yichai ɲoŋ chwie phi mbiŋ ɲhɔ nɛ

15 "Ndiiŋ ɲhɔ nchwie phi mbiŋ ɲhɔ, ɔ ghāi njai vi nshwei fàn yi ɲhɔ, wu'ɔ shina pɛi yu pi paa. Ti a njwɛɛ nnu ɲa a chhu nu nɛ, kaŋ ɔ ghɛɛ ndiiŋ ɔ ɲkwəi ni ju. 16 Nɔ ä mien ki lo njai'o nnu ɲa ɔ chhu nɛ, ɔ lɔgɔ ta'a ɲoŋ ki paa ɲgwa mbigi mbiŋ ɲhɔ nne ɲa paa ɲgwa ki trei ɲgwa shi mbɔ pa miŋkwentie moŋ nnu ɲa pugu chhu nɛ nɔ nɔoŋ nu ɲa nnu ɲhɔ nnu shini. 17 Nɔ ti ä ndāa ki lo njai'o vugu, ɔ shwei chɔshi nɔ ɲhɔ. Ti ä mien ki ya'o njii' nthe pi mbhɔ chɔshi, pɛi tuo vi nɔ ha'an pi ghà ntuo ɲoŋ ɲa a lo mbiŋ Minnwi nɛ pugu pa ɲgweŋ taashi.

18 "Shishini, nshwei vɛi, sheshe yaŋ ɲa pɛi krao ɲkuoŋ shhe heŋ nɛ shi mbɔ yi krao po, sheshe yaŋ ɲa pɛi fēi ɲkuoŋ shhe nɛ shi mbɔ yi fēi po.†

19 "ɲkamu'ɔŋ nshwei vɛi, pɛi pi paa mbiŋ nnu ɲkuoŋ shhe ɲa pɛi luŋ nu ɲa Minnwi chwie nɛ, Tāa a po shi nchwie mfe ni pɛi. 20 Nthe ɲa li'i ɲa paa ɲgwa ki trei ɲgwa kiri nɔ ligi a nɛ, mɔbɔ fɔ pigi pugu."

21 Nne Pita thɔ nchhu ɲhɔ ɲa, "Taathɔ, ndiiŋ a nthe a chwie phi mbiŋ a pi fi'i yi neiŋ ɲgu'ɔ ndi'e phi yi li'e? Khwachai ɲgɛ?"

22 Jishɔ chhu ɲhɔ ɲa, "ɲga, nɔ njii' nchhu ɲa khwachai ɲgɛ. Nchhu pi ɲa khwachai wuŋ ɲgɛ ti nchəŋ khwachai li'i.††

23 "Nthe yie ɲhɔ, minthe m̄ā'an fi'i Sha'afuoŋ Po pi ni yichai fūoŋ ɲa a ni ntā'a nu ɲka ɲkrù yi mbhɔ puoŋ fà'a pi. 24 ɲga njē pī'i nu, pi thɔ ni yichai ta'a muuŋ fà'a yi ɲhɔ njai vi nɔ ɲhɔ ɲa ɲkrù taathɔ yi ɲhɔ ni mbɔ puŋ yu fi'i mbiŋ ɲa m̄uŋ fà'a mfā'a a tɔgɔ paa ɲkii ɲkaŋ ɲga'o pi pe vi nɔ ɲhɔ nɛ. 25 Nthe ɲa a kaŋ mfe pa'a a lo mbe nɛ, taathɔ yi fe gí ɲa pi fini vi pugu pa ɲgwe vi, ni puoŋ pi pugu pa ɲguoŋ yaŋ ɲa a ni mfā'o nɛ nɔ kē'i nu ɲkrù ɲhɔ.

† Minthe pi pini ɲkara li'i yei ɲa Yaŋ ɲa ɔ krao ɲkuoŋ shhe nɛ shi ɲkwo fūoŋ mbɔ yi krao po, yaŋ ɲa ɔ fēi ɲkuoŋ shhe nɛ shi ɲkwo fūoŋ mbɔ yi fēi po †† Khwachai wuŋ ɲgɛ ni ɲgɛ yi khwachai.

26 "Nne muuŋ fà'a ɲhɔ gū ni kwéɛ yi shhi taathɔ yi ɲhɔ ndi'gəi, nchhu nu ɲa, 'Fā'o wēiŋ ɲjù'ɔ mbiŋ mu, ɲji ɲa nshhi ɲkē'i ɲguoŋ ɲkrù yɔ ghao!' 27 Nthe kwoshini, taathɔ muuŋ fà'a ɲhɔ, li'e ɲkrù yi ɲhɔ mien vi a ghāi.

28 "Nɔ muuŋ fà'a ɲhɔ gha ntaoŋ mbhi, njai yichai ɲoŋ ɲa ɲkrù yi ni mbɔ puŋ ɲoŋ ɲhɔ fi'i mbiŋ ɲa m̄uŋ fà'a mfā'a nɔ ta'a ɲkii li'e pi pe vi nɔ ɲhɔ nɛ. ɲgweŋ vi njē kien nu mmi yi, nchhu nu ɲa, 'Kē'i ɲkrù a.'

29 "Nɔ ɲoŋ ɲhɔ ɲa a ni mbɔ muuŋ fà'a nɔ ju nɛ gū shhe, ndi'gəi vi, nchhu nu ɲa, 'Fā'o wēiŋ ɲjù'ɔ mbiŋ mu, ɲji ɲa nshhi ɲkē'i ɲkrù yɔ.' 30 A lāa, ɲgəi shhi ndi'gɔ vi ɲgəi ni'ŋ chəŋ ti a shi nu'ŋ ɲkē'i ɲkrù yi.

31 "Pichai pa puoŋ fà'a ni ɲga njai nnu ɲa a lɔgɔ li'i nɛ, a pigi vugu nshā'a la'a muŋu. Pugu ghāi mfi'i ɲguoŋ nnu ghao ɲa a lɔgɔ li'i nɛ ni fūoŋ ɲhɔ. 32 Nenne, a gē muuŋ fà'a ɲhɔ, nchhu ɲhɔ ɲa, 'Muuŋ fà'a mbimbhi vei! Ndi'e ɲguoŋ ɲkrù yɔ nthe ɲa ɔ li'gəi a. 33 A ka ni mfe pa'a ɔ lo mfā'o kwoshini mbiŋ muuŋ fà'a nɔ gɔ wu'ɔ nɔ ha'an ɲki fā'o kwoshini mbiŋ ɲhɔ nɛ?' 34 Moŋ pigitua, fūoŋ ɲhɔ cha'a vi mfe ɲa pi ni'ŋ vi chəŋ mfe ɲgə'i ɲhɔ ti a shi nu'ŋ mbe ɲguoŋ mbiŋ ɲhɔ.

35 "A ha'an Tāa a po shi nchwie ni sheshəŋ vɛi nɔ ha'an pɛi mien ki li'e phi pa liŋ pɛi lo moŋ ɲjù'ɔ pɛi."

Ntigi ɲkuoŋ nnu shāan lán
(Maaku 10:1-12)

19 Ndii ɲa Jishɔ ni ɲkwo mī'eŋ chhu nu pa nnu pei nɛ, a lo Galili ɲgəi krao ɲgei Judia ɲien ɲkh'i Jo-dan. 2 Ntou yú ɲgwa yōu ɲjii yi, a yigi ghəŋ yugu fɔ. 3 Pa ɲgwa Farashi thɔ njai vi, mōoŋ vi ni pie nu ɲa, "Gí Mushi piŋ ɲa ɲoŋ shāan lán pugu ɲgwe vi nthe sheshe nnu?"

4 A khwē ɲa, "Pai lo naa mēiŋ ɲa ɲoŋ vɛ ɲa a ni nchwie vugu lo moŋ njē yi nɛ ni nchwie mimbha pugu miŋgwe⁵ nchhu ɲa, 'Nthe yie ɲhɔ, mimbha shi mien tāa vi pugu m̄uŋ vi nchīni mbiŋ ɲgwe vi. Pugu pi paa gū ta'a freinoŋ?' 6 Nne pugu lo nu'ŋ mbi'i paa ɲgwa. Pugu pɔ pi ta'a freinoŋ. Nthe yie ɲhɔ, yaŋ ɲa Minnwi chīni nɛ, ki'i ɲoŋ fēnɛ."

7 Pugu pie vi ɲa, "Ti a ni nchwie khɔ Mushi fe gí ɲa pi fe ɲwa'anli shāan lán mbhɔ miŋgwe ɲhɔ njōu vi a ghāi?"

8 A chhu ni pugu ɲa, "Nthe ɲa thɔ yai ni ɲkwei nɛ, Mushi ni mien ɲa pɛi shāan lán pɛi pa ɲgwe pɛi. Nɔ lo moŋ njē yi a shini nɔ mbɔ pi nenne. 9 Nɔ nshwei vɛi ɲa sheshəŋ ɲa a shāan lán pugu ɲgwe vi ɲkien ɲa a kwo shúoŋ mbini ndan miŋgwe nduoŋ nɛ, kwo shúoŋ."

10 Pa ghan younjii pi chhu ɲhɔ ɲa, "Shina mimbha pugu ɲgwe vi mbɔ pi neneŋ, a pwa ɲa ɲoŋ chhɔ ki lan."

11 Nɔ Jishɔ chhu ni pugu ɲa, "Yei ntigi lo mbɔ pi ni ɲguoŋ ɲgwa ghao, a wu'ɔ mbɔ pi ni ɲgwa pɛ ɲa Minnwi fe ni pugu nɛ. 12 Nthe ɲa ntou pa nnu pɔ fɔ ɲa a chwie ki ɲgwa lo ndan, pichai pɔ nthe ɲa pi ni mbhi

vugu ña pugu ꝓ ꝓenne, pichæi ꝓ nthe ña ñg-wamishua chwïe ña pugu ꝓ ꝓenne, pichæi chwïe nonj yugu mbo ꝓenne nthe Sha'afuonj Po. Njonj ña a nthe a piñ ntîgi yei ñe chwïe ñenne."

Jisho fe mbwꝓ ni puonj ꝓꝓ

(Maaku 10:13-16; Luka 18:15-17)

¹³ Nne pi tho ni pa puonj ꝓꝓ ña a nū'wꝓ mbhꝓ yi mbiñ pugu nduonj Minnwi mfe ni pugu, pa ghanj younjij pi pîga vugu.

¹⁴ Jisho chhu ña, "Pæi mienj pa puonj ꝓꝓ tho njæi a, kîi pæi ꝓ kî'ingini ni pugu nthe ña Sha'afuonj Po ꝓ ꝓ pi ni ñkwawj ñgwa pei."¹⁵ A gha nū'wꝓ mbhꝓ yi mbiñ pugu, ndollw ñgæi.

Ma'anj mikhwa chæi mbo ñganj fà'o

(Maaku 10:17-31; Luka 18:18-30)

¹⁶ Yichæi ñonj ni ntho njæi Jisho nchhu ña, "Masha, a yæi ñkwawj nnu shî'i ña minthe ñchwïe ño fà'o nu chwombhi ki mme?"

¹⁷ A khwë ghꝓ ña, "A chwïe khꝓ ꝓ pie a ni nnu ña a yi shî'i ñe? A wu'w Ta'a ñonj shî'i. Ndo ÿ ntã'a nu nii monj chwombhi ki mme, ꝓ nū'wꝓ pa kina."

¹⁸ Nne a chhu ghꝓ ña, "Mbo pa pæi kina?"

Jisho chhu ña, "Kî'i njwi ñonj, kî'i ñganj lán kwoshuonj, kî'i njõo, kî'i ñkwe nthe ñonj ni mbe."¹⁹ Gha'o tãa ghꝓ pugu mū'w ghꝓ, ñkhwã taakuo yꝓ ño ha'anj ꝓ khwã nonj yꝓ ñe."

²⁰ Ma'anj mikhwa ghꝓ chhu ghꝓ ña, "Ñkwꝓ nū'wꝓ ñguonj yei ghao, ti mi pou pi khꝓ ñkamū'wꝓ?"

²¹ Jisho chhu ghꝓ ña, "ÿ ntã'a mbo yi ka'oka'o, ꝓ ghæi mfini maonj ꝓ mfe ni ghanj pou, kanj ꝓ shi mfã'o fà'o po, ndo ntho njõu njij a."

²² Ndo ma'anj mikhwa ghꝓ ni ñga nja'o nnu yei, ndollw ñgæi monj tu'utho nthe ña a ni mbo ñkierj ñganj fà'o.

²³ Jisho chhu ni pa ghanj younjij pi ña, "Shishini, ñchhu ni pæi ña, a shi ñgu'w ñwꝓ pi monj ghagha'a ñganj fà'o maa nii monj Sha'afuonj Po."²⁴ Mbinì nshwei væi ña, a yî'e ni minyienj læi † ño wꝓ nu monj mbo mita'a nchaa ñganj fà'o ño nii nu monj Sha'afuonj Minnwi."

²⁵ Pa ghanj younjij Jisho ni ñga nja'o yei, ñgrão ñkierj ñtonj yei nchhu ña, "A nthe a lūgu gǔ kî'e?"

²⁶ Ndo Jisho lîi vugu nchhu ña, "Ni ñonjmishua, minthe pa'a a lo mfã'a, ndo ni Minnwi, minthe a fã'a."

²⁷ Nne Pita khwë ña, "Lîi njæi, pigi mienj ñguonj yaonj ghao njõu njij yꝓ, ti pigi shi mfã'o pi khꝓ?"

²⁸ Jisho chhu ni pugu ña, "Shishini, ñchhu ni pæi ña pæi ña pæi yõu njij a ñe, a shi ñga mbo monj mbhi fhi ndîi ña Muuñ Njonjmishua shi nchho ñkuonj faanj ndigha'o yi ñe, pæi ñkaa pæi shi nchho ñkuonj paanchro faanj ntho sha'a paanchro la'ataonj Ishrae."²⁹ ñguonj ñgwa ña pugu mienj pa la'a pugu, pa lîj pugu pi pimbia

† Yeï ya mbo pi ñkwawj minyienj chæi ña pi mîij ni kamela.

pugu pa piñge, ki tãa vugu, ki mū'w vi, ki pa puonj pi, ki pa shhe pi nthe a ñe, shi mbini mfã'o ta'a ñkîi lîi, mbini mfã'o chwombhi ki mme."³⁰ Ndo ñtonj ñgwa ña pugu thi shhi ñe shi mbo ndugwi njij, pa ndugwi njij thi shhi."

Pa ghanj fà'a monj nyienj

20 "Sha'afuonj Po ꝓ pi ño yichæi ñganj nyienj ña a taonj ni muuñ tutu'u ñgæi lîi tã'a pa puonj fà'a pugu fã'a monj nyienj yu."² A ni ñga ñkwꝓ chrã fîi ñchuoñ fã'a nu ta'a llé, mbo fîi mbiñ ña ñonj ghà mfã'a pi pe vi ño ta'a llé ñe, ñtaonj vugu monj nyienj yu.

³ "A gha ñtaonj ñgæi tanj monj ndipu'u minaoñ ni tutu'u, njæi pichæi ñgwa thi fo ki lo ntho nchwïe yaonj,"⁴ a chhu ni pugu ña, "Pæi ñkaa pæi ghæi monj nyienj a, sheshe yaonj ña a kã'o ñe ñshhi mbe væi ño ghꝓ."⁵ Nne pugu ghæi. A gha mbini mbo monj paanchro minaoñ pugu trei minaoñ, a wu'w mbini nchwïe pi ñenne.

⁶ "A gha ñgæi pi tienj minaoñ, a pini ñgæi njæi pichæi ñgwa pugu tithi monj tanj, a chhu ni pugu ña, 'A chwïe khꝓ pæi thi heij ñguonj ndîi ki lo ntho nchwïe yaonj?"

⁷ "Pugu chhu ghꝓ ña, 'Nthe ña ñonj lo mbe vigi ni fã'a.' "Ñonj ghꝓ khwë ni pugu ña, 'Pæi ghæi monj nyienj ghꝓ ñkaa pæi.'

⁸ "Fanaonj gha ntho, ñganj nyienj ghꝓ chhu ni ñonj ña a ghà ndina ni puonj fà'a ñe ña, 'Mîij puonj fà'a mbe mbiñ yugu lo ñkuonj pa ndugwi pi ñgæi nchæij ñkuonj pa fūonj pi."⁹ ñgwa pe ña pi ni ndõgꝓ vugu monj tienj minaoñ ni ñga ntho, pi pe vugu ni fîi mbiñ ña ñonj ghà mfã'a ta'a llé pi pe vi ño ghꝓ ñe."¹⁰ ñgwa pe ña pi ki fūonj ndõgꝓ vugu ñe ni ñga ntho, mbîi nu ña yugu pe shi njij, ndo sheshenonj vugu ñkaa pugu fã'o pi fîi mbiñ ña ñonj ghà mfã'a ta'a llé pi pe vi ño ghꝓ ñe."¹¹ Pugu ni ñga ñkwe mbiñ yugu, nduo nu ni ñganj nyienj ghꝓ,¹² nchhu nu ña, 'Pe ñgwa ña pugu tho ni njij ñe wu'w mfã'a pi ño ta'a awa, ꝓ lõgꝓ vigi pugu ñkuonj ta'a nthiñkwꝓ, pigi lo mbo ñgwa pe ña pigi fã'a ño ta'a llé ghꝓ ghao, minaoñ tūonj vigi.'

¹³ "Ndo ñganj nyienj ghꝓ khwë ni ta'a yi ña, 'Taannu a, ñdo nji'i mfãanj yichæi nnu mbiñ ghꝓ, wꝓ shini ndo nchrã ña ñshhi mbe ghꝓ ni fîi mbiñ ña ñonj mfã'a ta'a llé pi pe vi ño ghꝓ ñe?"¹⁴ Kwe yaonj ña a jo ñe ñgæi. Ndo ñkhwã ño fe nu ni ndugwi njij muuñ fã'a wu'w fîi yaonj ña ñfe ve ñe."¹⁵ A lo ñkã'o væi ño chwïe nu nnu ña ñkhwã ñe ni yaonj ña a nyanj ñe, ki ꝓ tho mfã'o kighi'æ nthe ña ñõonj pawuñ ñe?"

¹⁶ "Nne, ñgwa ña pugu lūgwi njij ñe shi nthi shhi, pe ña pugu thi shhi ñe, lūgwi njij."

Jisho pini nchrã ño ñgé yi trei ñkuonj nnu gu yi

(Maaku 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ ño ha'anj Jisho ni ñku'w nu Jerushaleij ñe, a gë paanchro ghanj younjij pi njijnjij, pugu pugu gha

mbɔ shendaon a chhu ni pugu ɲa, ¹⁸ *“Pəi līi njəi, pia ku’ɔ nu nɛ Jerushaleiɲ. Pi shi ncha’a Muuɲ Nɔŋmishua mfe mbɔ pa thishi ghan fɛ’ingien pugu pa ghan ye’i ɲgwa ni gɛ Mushi, pugu fɛ njɔ gu ghɔ,”* ¹⁹ *ncha’a vi mfe mbɔ pa ɲgwa taon nduon, pugu mā’an vi ni kwəin, ɲgwie vi ndɔ ɲkwīn vi ɲkuon wá’a, a gha mbɔ mon trei llé a pinɪ ɲku’ɔ.”*

Yaon ha’an mamuon pie nɛ

(Maaku 10:35-45)

²⁰ Nnɛ, mʉuɲ ɲeiɲ pugu Jouɲ, mbɔ puon Shebedi, ghəi njəi Jishɔ ɲkwi kwéɛ yi shhi yu nduon yaon mbɔ yu. ²¹ Jishɔ pie vi ɲa, *“ɔ tā’a pi khɔ?”*

A chhu ghɔ ɲa, *“Kā’a ɲa paa puon paɲ pei shi nchhɔ, ta’a yi ɲgei mbɔ yɔ yi ɲi, ta’a yi ɲgei mbɔ ɲkwrei, ndɪ ɲa ɔ thɔ nsha’a fūon yɔ nɛ.”*

²² Jishɔ khwē ɲa, *“Pəi lɔ ɲji’i ɲji yaon ɲa pəi pie nu nɛ, minthe pəi nnu ndua ɲgə’i ɲa n̄shi nnu nɛ?”*

Pugu khwē ghɔ ɲa, *“A nthɛ pigi nnu.”*

²³ A chhu ni pugu ɲa, *“Pəi shi nnu lɔ mon ndua a, ndɔ chhɔ nu ɲgei mbɔ a yi ɲi pugu pa ɲkwrei lɔ mfā’o mmu ɲi nɔ fɛ nu, ndɔ a pɔ pi ni ɲgwa pɛ ɲa Tāa a kwo pīri ni pugu nɛ.”*

²⁴ Nɔ pigəi wuɲ ghan younɲiɲ Jishɔ ni ɲga nja’o nnu yei, mbigi túa ni paa pa līn pighɔ. ²⁵ Nɔ Jishɔ mēiɲ vugu, pugu thɔ njəi vi, a chhu ni pugu ɲa, *“Pəi ɲi ɲa pa thishi ɲkuon mbhi yei ghà nsha’a ɲgwa pugu sha’a, pa memme ɲgwa pugu n̄on pi nnu ghré ni pugu.”* ²⁶ *Nɔ mba’a a yi’i mbɔ pi nne ni pəi. Sheshenon ɲa a tā’a nu nɔ pɔ nu ɲon ndien shina pəi nɛ fā’o nɔ pɔ nu muon fā’a vəi.* ²⁷ *Sheshenon ɲa a tā’a nu mbɔ nthishi shina pəi nɛ, fā’o nɔ pɔ nu ɲkūna vəi.* ²⁸ *Wu’ɔ nɔ ha’an Muuɲ Nɔŋmishua shini ndɔ nthɔ pi ɲa pi fā’a mbɔ yu, a ni nthɔ pi nɔ fā’a nu ndɔ mfe chɔmbhi yi nɔ nchúon yuon thɔ ntou ɲgwa.”*

Jishɔ chu’ɔ ligi paa nchriligi

(Maaku 10:46-52; Luka 18:35-43)

²⁹ Nɔ ha’an Jishɔ pugu pa ghan younɲiɲ pi ni ntaon nu Jeriko nɛ, mmɛ yú ɲgwa yōu nɲiɲ yi. ³⁰ Paa pa nchriligi ni nchhɔ ɲkiɲ ndaon, pugu ni ɲga nja’o ɲa Jishɔ tɔɔɔ nu shendaon ghɔ, mba’o ɲgòu ɲa, *“Taathɔ, fā’o kwoshini mbɪn pigi, ma Muuɲ Devi!”*

³¹ Yú ɲgwa pighɔ pēga vugu, nshwei vugu ɲa pugu lɛɛ lan, pugu pinɪ nu’uɲ mba’o pi ɲgòu ni ɲi ɲa, *“Taathɔ, fā’o kwoshini mbɪn pigi, ma Muuɲ Devi!”*

³² Jishɔ gha ntithi, mēiɲ vugu mbie vugu ɲa, *“Pəi tā’a nu ɲa n̄chwie khɔ mbɪn pəi?”*

³³ Pugu chhu ghɔ ɲa, *“Taathɔ, ɲa’an ligi yigi, pigi yəi lī’i.”* ³⁴ Jishɔ fā’o kwoshini mbɪn pugu, ɲkāon ligi yugu. Wu’ɔ chomilaon ghɔ ligi yugu chu’ɔ, pugu yəi lī’i, nɲou nɲiɲ Jishɔ.

Jishɔ nii Jerushaleiɲ nɔ fūon

(Maaku 11:1-11; Luka 19:28-40; Jouɲ 12:12-19)

²¹ Pugu ni ɲga mbara nu Jerushaleiɲ, ti ɲkwo chəiɲ Befege ɲkuon Mbra pa Thi Olive nɛ, Jishɔ taon paa pa ghan younɲiɲ pi shhi, ² nchhu nu ni pugu ɲa, *“Pəi ghəi mon la’ataon yine shhi pəi, pəi shi ɲga nchəiɲ fɔ, pəi ki’ɛ njəi ɲkwéiɲ yəi ni muuɲ vi yəi yu. Pəi kēgei vugu, nthɔ ni pugu mfe vəi.”* ³ *Ti sheshenon nchhu sheshe nnu ni pəi, pəi chhu ghɔ ɲa, “Taathɔ fā’o chà nɔ ghɔ’ kan a shi mien vugu ni pəi wu’ɔ ndi ghɔ.”*

⁴ Yei ni ndɔɔɔ lī’i nɔ chwīɛ nu nnu ɲa Minnwi ni nchrā ni ɲjəilī’i yi nɛ lōɔɔ lī’i ɲa,

⁵ *“Chhu ni puon la’ataon Shayaon,*

‘Līi njəi, fūon vəi thɔ nu nɛ njəi vəi mon juju,

ndɔ nchhɔ ɲkuon ɲkwéiɲ,

mbɔ muuɲ ɲkwéiɲ.”

⁶ Pa ghan younɲiɲ pi ghəi ɲgu’ɔ nchwīɛ pi nɔ ha’an Jishɔ ni nchhu ni pugu ɲa pugu chwīɛ nɛ. ⁷ Pugu ghəi nthɔ ni ɲkwéiɲ pugu muuɲ ɲkwéiɲ, nū’ɔɲ pa ndhwí pugu mbɪn pugu a ku’ɔ nchhɔ fɔ.

⁸ Ntɔu ɲgwa mon yú ghɔ shēiɲ pa ndhwí pugu shendaon, pichəi ya’a pa mbhɔthi nshēiɲ shendaon. ⁹ Yú ɲgwa pighɔ ni ɲgəi nu shhi yu, pa ɲgwa ɲa pugu ni nthɔ nu nɲiɲ yu nɛ ni nthɔ mba’o ɲgòu ɲa, *“Ndigha’o pɔ ni Muuɲ Devi!*

Mbɔɔ pɔ ni ju ɲa a thɔ nɔ ligi Taathɔ nɛ!

Ndigha’o pɔ ni Minnwi ti ɲgəi nchəiɲ fie mon ndugwi po!”

¹⁰ A gha nii Jerushaleiɲ, ɲguon la’ataon ghɔ chē’i ghao, ɲgwa pie nu ɲa, *“Yei pɔ pi gɔ?”*

¹¹ Yú ɲgwa pighɔ khwē ɲa, *“Yei ɲjəilī’i Minnwi mbɔ Jishɔ lɔ Nashare mon Galili.”*

Jishɔ ghəi Nda Minnwi

(Maaku 11:15-19; Luka 19:45-48; Jouɲ 2:13-22)

¹² Jishɔ ghəi Nda Minnwi nɲou ɲguon ɲgwa ɲa pugu ni nthɔ mfīni yaon pugu pa ghan yuon yaon mon Nda Minnwi, nshri taprei ghan kwri mbɪn pugu pa ləi ghan ɲgwa pɛ ɲa pugu ni thɔ mfīni pa mintu’olibuɲ nɛ.

¹³ Nchhu ni pugu ɲa, *“Pi nā’an ɲa, ‘Nda a shi mbɔ lī’i lu-on Minnwi,’ ndɔ pəi lōɔɔ a pɔ pūo pa ɲgina.”*

¹⁴ Pa nchriligi pugu pa ɲkwini kwò thɔ njəi vi mon Nda Minnwi, a chwīɛ pugu pɔ shi’i. ¹⁵ Nɔ pa thishi ghan fɛ’ingien pugu pa ghan ye’i ɲgwa ni gɛ Mushi ni ɲga njəi pa mbwambwa nnu ɲa a chwīɛ, pugu pa mikə’i ɲa pugu ni mba’o ɲgòu mon Nda Minnwi ɲa, *“Ndigha’o pɔ ni Muuɲ Devi!”* nɛ, pugu pigitua. ¹⁶ Nchhu ni Jishɔ ɲa, *“ɔ ya’o nnu ɲa ɲgwa pei chhu nu nɛ?”*

Jishɔ chhu ɲa, *“Oon, pəi lɔ naa mēiɲ ɲa, ‘Lɔ nchò pa puon fhu pugu pa puon pɔɔ pīri ndigha’o ɲa pi gha’o ghɔ nɔ ghɔ.”*

¹⁷ Jisho mienj vugu ntaon monj la'ataonj gho ngāi Be-tani nda'a fɔ.

Jisho chōnɔ thi wūnu
(Maaku 11:12-14,20-24)

¹⁸ A ni nga mbo ni tutu'u, nɔ ha'anj a ni mbini nu la'ataonj gho nɛ, nji yia vi. ¹⁹ A gha njai thi wūnu nkij shendaonj, ngāi fɔ ndɔ pa'a ndɔ njai sheshe yaonj nkien wu'ɔ pa fhothi. A chhu ni thi gho ja, *"Mba'a kanj ta'a ntienj ma nu'unj njunj mbinj gho nkamu'ɔnj," thi wūnu gho wu'ɔ mbrāo pi ndii gho.*

²⁰ Pa ghanj younjij pi gha njai, nggrāo, nchhu nu ja, "A kie pi neij thi wūnu gho ki'i mbraoprao ta'a nge?"

²¹ Jisho khwē ni pugu ja, *"Shishini, nshwei vāi, pāi mfā'o piŋ ki lo mfā'o khuthɔ, pa'a pāi lo ngu'ɔ nchwīe pi nnu ja pi chwīe mbinj thi wūnu yei nɛ, pāi nji'i nchhu pi ni mbra yei ja, 'Shū'ɔ heinj ngāi ngū monj nkhi,' a wu'ɔ mbo pi nne."* ²² Sheshe yaonj ja pāi pie monj luonj nɛ, pāi shi ngu'ɔ mfā'o nɔ ha'anj pāi mfā'o piŋ."

Pie nthe ghrī Jisho
(Maaku 11:27-33; Luka 20:1-8)

²³ Jisho ni nga nii monj Nda Minnwi, pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa pichai thishi tho mbara vi nɔ ha'anj a ni nje'i nu nɛ nchhu gho ja, "ɔ tho nchwīe nnu pei pi ni ghrī gɔ, a lo mfe gɔ mfe ghrī gho vɛ?"

²⁴ Jisho khwē ni pugu ja, *"Mummu nkaa mu shi mbie vāi ni ta'a pie, ti pāi mfe khwē vāi, kanj nshi nshwei vāi ni ghrī njonj ja nthɔ nchwīe nnu pei nɔ gho nɛ."* ²⁵ Kwe nkhi Jounj ni ndho pi hiŋ? A ni ndho pi po ki mbho ngwamishua?"

Pugu chrā nnu yei shina pugu, nchhu nu ja, "Pia nchhu ja a ni ndho pi po, a chhu ni pia ja ti a ni nchwīe kɔ pa'a pia lo mbinj vi? ²⁶ Ndo pia nchhu ja a lo mbho ngwamishua, pia tho mbɔgɔ nnu ja yu ngwa pei shi nchwīe nɛ, nthe ja nguonj vugu ji ja Jounj ni mbo njai'li' Minnwi."

²⁷ Nne pugu khwē ni Jisho ja, "Pigi lo nji'i nji."

Jisho chhu ni pugu ja, *"Kanj mba'a mummu shwei vāi ni li' ja mfa'o ghrī nthɔ nchwīe nnu pei nɔ gho nɛ."*

Lu'ɔ chrà nthe paa puonj

²⁸ *"Pāi pi'i yai ja? Yichai njonj ni mfā'o paa puonj pi mimbja, ngāi njai fūonj yi nchhu gho ja, 'Muunj a, ghāi mfā'a fā'a monj nyienj shi'a.'*

²⁹ *"Muunj gho khwē ja, 'Mba'a nji'i ngāi,' ndo a gha ndara shigei yi, a kwri njū'ɔ yi, nne ngāi monj nyienj gho."*

³⁰ *"Njonj gho ghāi mbara yichai muunj vi ngu'ɔ nchhu pi ta'a nnu gho. Muunj gho khwē ja, 'Nshi ngāi, ma ba-ba,' ndo pa'a ndo ngāi."* ³¹ *A yai shina paa puonj pei ja a chwīe nnu ja tǎa vi ni ntā'a nu nɛ?"*

Pugu chhu ja, "Fūonj yi."

Jisho chhu ni pugu ja, *"Shishini, nshwei vāi, pa ghanj wēinj taashi pugu pa shakhi tho ngāi nu monj Sha'afuonj Minnwi shhi pāi."* ³² *Nthe ja Jounj Nganj Fe Nkhi ni nthɔ njai vāi, nōonj ndaonj ndindi ja pāi tɔgɔ, ndo pa'a pāi lo mbinj vi, ndo pa ghanj wēinj taashi pugu pa shakhi piŋ vi, ndo nji'i nthe pi ndii ja pāi ni njai nnu pei nɛ, pa'a ndo nda'a nkwi njū'ɔ yai mbinj vi."*

Lu'ɔ chrà nthe puonj fā'a piphi
(Maaku 12:1-12; Luka 20:9-19)

³³ Jisho chhu ja, *"Pāi pini nja'o yichai lu'ɔ chrà. Yichai nganj nyienj ni mbo fɔ ja a ni mbhi faanj ntienj thi ja pi mēinj ni grape nɛ. A ni nkrao nka'a ngēinj nɔ, ndo ntuo nkū'ɔ nxi ntienj thi gho nkhi yi taonj nɔ chwīe nu là'o, ndo nkrao muunj nda tɔthi nɔ chho nu fɔ nkē'i nyienj gho. Mfe nyienj gho ni ghanj fā'a ja pugu lina nu nɔ gho nga nkwo maonj, pugu pugu ghrā, ndo llɔ ngāi la'ataonj nduonj."* ³⁴ *Ndii kwōo ntienj thi gho ni nga nkā'o, a taonj puonj fā'a pi ni ghanj fā'a monj nyienj ja pugu ghāi nkwe ji ghrà ntienj thi gho.*

³⁵ *"Pa ghanj fā'a pigho wēinj puonj fā'a pi pigho ja a ni ntaonj nɛ, ngwie ta'a yi, njwi ta'a yi, ntunj yichai ni ngū'ɔ."* ³⁶ *Nganj nyienj gho pini ntaonj pichai puonj fā'a ja pugu yienj nchaa fūonj pi pɛ ja a ni ntaonj nɛ, ghanj fā'a monj nyienj gho wu'ɔ nchwīe mbinj pugu pi nenne.*

³⁷ *"Ndugwi yi nganj nyienj gho taonj muunj vi, nchhu nu ja, 'Pugu shi nga'o muunj a.'*

³⁸ *"Ndo pa ghanj fā'a monj nyienj gho ghā njai muunj vi tho nu, pugu chhu ni noŋ pugu ja, 'Yei muunj nganj nyienj gho ja nguonj maonj shi mbo ji nɛ, pāi tho pia jwi vi nshīnj maonj pi."* ³⁹ *Pugu wēinj vi mfu'u vi monj faanj ntienj thi gho mā'anj vi mbhi, njwi vi.*

⁴⁰ *"Ndwe, ndii ja nganj faanj ntienj thi gho shi nthɔ ki'e nɛ, a shi nchwīe pi neij ni ghanj fā'a monj nyienj gho?"*

⁴¹ Pugu khwē gho ja, "A shi njwi ngwa piphi pigho, mfe faanj ntienj thi gho ni pa ghanj fā'a nduonj ja pugu shi mfe ji ntienj thi ndii ja ndii kwōo kā'o nɛ."

⁴² Jisho chhu ni pugu ja, *"Pāi lo naa mēinj yaonj ja Njwa'anli Minnwi nchhu nɛ ya'a?"*

'Muunj nchī'a ye ja pāi ghanj krao nda ni ndāa ja a lo mfā'o ghère nɛ,

pini nɛ nkara ju mbo muunj nchī'a kwonda.

Yei fā'a lo mbho Taathɔ,

ndo mbo nkienj nnu pwapwa ligi pia.'

⁴³ *Nthe yie gho, nshwei vāi, pi shi nkwe Sha'afuonj Minnwi mbho pāi mfe ni ngwa pɛ ja pugu yunj ntienj ja a kā'o nɛ."* ⁴⁴ *Sheshenonj ja a gū nkūonj ngū'ɔ yei shi shina kraokrao, ndo ti a ngū ngū'ɔ gho mbinj njonj a nwī'ing vi."* ⁴⁵

⁴⁵ Pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa ngwa Farashi ni nga nja'o pa lu'ɔ chrà pi pei, nji ja a ni nchrā nthe pi pugu. ⁴⁶ Ndo nji'i nthe pi nɔ ha'anj pugu ni nthɔ ntā'a nu

† Pichai pa ndunu Njwa'anli Minnwi lleshhi monj chrà Gri lo nji'i mfā'o ghrà yei.

ngwēin vi nē, pugu ni mbɔɔ pa ngwa nthē ŋa ngwa pighɔ ni ndɔɔ Jishɔ ŋa a njɛlɛfɛ Minnwi.

Lu'ɔ chrà nthē jì tini

(Luka 14:15-24)

22 Jishɔ pini nchrà ni pugu ŋkamu'ɔŋ mon pa lu'ɔ chrà, nchhu nu ŋa, ² *"Minthe pi mā'an fɛ' Sha'a-fuon Po pi ni yichəi fùon ŋa a ni mbīri jì nɔ nnu tini muun vi yi mimbia.*³ *Ntaon puon fà'a pi ŋa pugu ghəi mēin ngwa pē ŋa pi ni ngē vugu nɔ nnu jì tini ghɔ nē, ndɔ pa'a pugu lɔ ŋkhwā nɔ thɔ nu.*

⁴ *"A pini nu'un ntaon pichəi puon fà'a, nchhu nu ŋa, 'Pəi chhu ni pa ngwa pē ŋa pi gē vugu nē ŋa ŋkwo piri maon jì nē, ŋkwo sho pa fua pugu pa na'an fu'u, ti mbīri nguon yaon a kā'o. Pəi thɔ lɛ' jì tini ghɔ.*⁵ *Ndɔ pa'a pugu lɔ ndii a fhi nnu, nne pugu ghəi ni vugu, ta'a yi mon nyien yu, yichəi ta'a yi lɛ' tan yi.*⁶ *Pigəi yi wēin puon fà'a pi pighɔ, mfe ngə'i ni pugu, njwi vugu.*

⁷ *"Túa fùon ghɔ pigi, a fē gí ni pa shooge pi pugu ghəi njwi ngwa pighɔ ŋa pugu ni njwi puon fà'a pi pighɔ nē ndɔ ntūon la'a munu mfe shhē.*⁸ *Nne fùon ghɔ chhu ni puon fà'a pi ŋa, 'Maon jì tini ghɔ kā'o nē, ndɔ pa'a pa ngwa ŋa ŋki gē nē lɔ ŋkā'o ŋkwan ngwa ŋa minthe pugu jì nē.*⁹ *Nthe yie ghɔ, pəi taon ngəi mon pa ta'an-daon fɛ' ŋwa ŋa pəi yəi fɔ nē, pəi gē vugu ŋa pugu thɔ lɛ' jì tini ghɔ.*¹⁰ *Nne pa puon fà'a pighɔ ghəi mon pa shendaon, ŋkiri nguon pa ngwa ŋa pugu ni njəi nē, ngwa shi'i pugu pa pi piphi. Nne nda jì tini ghɔ ni ndinaon ni ngwa ŋa pi gē vugu nē.*

¹¹ *"Ndɔ fùon ghɔ gha nthɔ lɛ' yəi pa ghan gè pighɔ, njəi yichəi ŋon fɔ pa'a a lɔ mfā'o ndhwí tini.*¹² *A chhu ghɔ ŋa, 'Taannu a, ɔ kie pi neiŋ maa nii heiŋ ki lɔ nji'i mfā'o ndhwí tini?' Njon ghɔ pou chrà.*¹³ *Nne fùon ghɔ chhu ni pa ghan fà'a lɛ' jì tini ghɔ ŋa, 'Pəi krao kwò yi pugu pa mbhɔ mi mā'an vi mbhi mon njin. Mon lɛ' ghɔ, kāi pugu pa kru shua shi mbɔ fɔ.'*

¹⁴ *"Nthe ŋa pi gē ntou ngwa, ndɔ ngu'ɔ nterē pi shigei yi."*

Pie nthē nnu pe taashi ni Kaisha

(Maaku 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Nne pa ngwa Farashi nyian ntán ŋkwan ha'an a nthē pugu piri Jishɔ ngwēin vi ŋkuon chrà yi nē. ¹⁶ Nne pugu taon pa ghan younjin pugu pugu pa ngwa fùon Herɔ, nchhu nu ŋa, "Masha, pigi jì ŋa ɔ ghà nchrà nnu shini, njēi nnu ŋa Minnwi tā'a nu nē mon nnu shini ki lɔ mbɔɔ ligi sheshenon nthē ŋa ɔ shi'a nji'i ndii pi ŋa ŋon pɔ pi mon yəi ŋkwan nthiŋkwo. ¹⁷ Ndwe shwei vigi, ɔ pī'i jɔ ŋa? A kā'o ŋa pi mā'an taashi ni Kaisha ki ŋga?"

¹⁸ Jishɔ kwo jì ntán piphi ŋa pugu ni mfā'o nē, nne nchhu ŋa, *"Pəi tā'a nu njwē'i a ŋa pa ngwa mifii pei?"*¹⁹ *Pəi nōon ndigi mbin ŋa pi ghà mā'an taashi nɔ nē vəi."* Pugu thɔ ni ndigi mbin ghɔ mbɔ fɛ' mbin ŋa

ŋon ghà mfa'a ta'a llé pi pe vi nɔ ghɔ nē. ²⁰ Jishɔ pie vugu ŋa, *"Yei thɔ gɔ pugu pa ligi gɔ ŋkuon ghɔ?"*

²¹ Pugu chhu ŋa, "A yi Kaisha."

A chhu ni pugu ki'e ŋa, *"Nthe yie ghɔ, pəi fē yaon ŋa a yi Kaisha nē ni Kaisha, mfe yi Minnwi ni Minnwi."*

²² Pugu ni ŋga nja'o nnu yei, a ghrāo vugu, pugu lɔllɔ mien vi ngəi.

Pie nthē nnu khu nu mbini ŋku'ɔ

(Maaku 12:18-27; Luka 20:27-40)

²³ Wu'ɔ llé ghɔ, pa ngwa Shadushi ŋa pugu ghà nchhu ŋa ŋon ghà ŋkhu pa'a ndɔ nu'un ŋku'ɔ nē thɔ njəi vi mbie vi ni ta'a pie ŋa, ²⁴ "Masha, Mushi ni nchhu ŋa, 'Njon ŋkhu ki lɔ nji'i mfā'o muun, a yi'i ŋa ndin vi lɔɔ ŋkugu yi ghɔ mbhi muun nɔ ghɔ nɔ ligi ndin vi ŋa a khu nē.'²⁵ Ndwe khwachəi puon pimbia pichəi ni mbɔ shina pigi mbɔ ta'a pun. Fūon yi ni ndan ŋkhu ki lɔ nji'i mfā'o muun, nne mien ngwē vi ndin vi lɔɔ. ²⁶ Mbra yi, pugu yichəi mbra yi wu'ɔ mbɔ pi nenne ti nguon vugu pi khwachəi nu'un mme. ²⁷ A ni ŋga ndugwi, mingwē ghɔ khu ŋkaa yu. ²⁸ Ndwe, mon llembhi ŋa ngwa lē mbini ŋku'ɔ mon gu nē, mingwē ghɔ shi mbɔ pi ngwē gɔ shina pugu pi khwachəi pei, nthē ŋa nguon yugu ghao ni ndan vi?"

²⁹ Ndɔ Jishɔ khwē ni pugu ŋa, *"Pəi fāan nthē ŋa pəi lɔ nji Nwa'anli Minnwi ndɔ pa'a ndɔ nji nji Minnwi.*³⁰ *A lē ŋga mbɔ ndii ŋa ngwa ŋa pugu khu lē mbini ŋku'ɔ nē, pa'a ngwa lɔ ndan ki ngəi lán. Ngwa lē mbɔ pi nɔ pa ghan ntaon Minnwi pɔ.*

³¹ *"Ndɔ nthē ngwa pē ŋa pugu shi ndē ŋku'ɔ mon gu nē, pəi lɔ naa mēin nnu ŋa Minnwi ni nchhu ni pəi nē.*³² *'A mmu mbɔ Minnwi Abraham, mbɔ Minnwi Aiji, mbɔ Minnwi Jakɔ? A lɔ nji'i mbɔ pi Minnwi pa ngwa khu, a pɔ pi yi ngwa maon.'*

³³ Yú ngwa pighɔ ni ŋga nja'o yei nnu, ŋgrāo ŋkwan ha'an a ni njēi nu nē.

Mme kina ŋa a chaa nguon yi nē

(Maaku 12:28-34; Luka 10:25-28)

³⁴ Ndɔ pa ngwa Farashi ni ŋga nja'o ŋa Jishɔ chri nchò pa ngwa Shadushi, ŋkiri non yugu ta'a lɛ' fɛ. ³⁵ Yichəi ta'a yi shina pugu ŋa a ni nji gí Mushi ŋga'a pie Jishɔ ni ta'a pie nɔ mōon nu vi. ³⁶ "Masha, a yəi mbɔ mme kina ŋa a chaa nguon yi mon gí nē?"

³⁷ A chhu ghɔ ŋa, *"Khwā Taathɔ mbɔ Minnwi yɔ ni nguon njú'ɔ yɔ ghao, nguon nchəi yɔ ghao, ni nguon kwā'a nu mɔ ghao.*³⁸ *Yei mme kina ndɔ mbɔ fūon yi.*³⁹ *Mbra yi pɔ nɔ yie ghɔ: 'Khwā taakuo yɔ nɔ ha'an ɔ khwā non yɔ nē.*⁴⁰ *Nguon gí Mushi ghao pugu pa yaon ŋa pa njəilɛ' Minnwi yē'i nē yə'a pi ŋkuon paa kina yei."*

Píe nthé Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaoɲ nɔ Nkwe nɛ
(Maaku 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Ndiɪ ɲa pa ɲgwa Farashi ni ɲkiri ta'a li'ɛ nɛ, Jishɔ pie vugu ni ta'a pie, 42 nchhu nu ɲa, *"Pɛi p'ɪi yɛi ɲa nthé Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaoɲ nɔ Nkwe nɛ? A pɔ pi muuɲ gɔ?"*

Pugu chhu ghɔ ɲa, "Muuɲ Devi."

43 Jishɔ pie vugu ki'ɛ ɲa, *"Ti a ki pɔ pi neiɲ ki'ɛ Devi moɲ ɲjɪ Jijwɛ Minnwi mɛiɲ vi ɲa 'Taathɔ,' nchhu nu ɲa,*

44 *'Taathɔ ni nchhu ni Taathɔ a ɲa, Chɔchɔ heɲɲ ngei mbhɔ a yi jɪ*

ti ɲshi nu'uy nchwɛ pa mimbina pɔ pɔ la'o kwɔ yɔ."

45 *"Ti nɔ ha'ay Devi mɛiɲ vi ni 'Taathɔ,' ti a pini ɲkie pi neiɲ mbɔ pi muuɲ vi?"*

46 Kaɲ ta'a ɲoɲ shini ndɔ mfā'o khwɛ nɔ fɛ nu ghɔ, ndɔ pa'a ndɔ nu'uy mbie vi ni kaɲ ta'a pie jɛ llɛ ghɔ.

Jishɔ shūu tónə pa masha ghan ye'i gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi

(Maaku 12:38-39; Luka 11:43,46; 20:45-46)

23 Nnɛ Jishɔ chhu ni kiri ghɔ pugu pa ghan younjɪn pi ɲa, 2 *"Pa ghan ye'i ɲgwa ni gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi pɔ pi ɲgwa ɲa pi jɪ vugu nɔ ghan tūgu gɛ Mushi.*

3 *Nthɛ yie ghɔ, pɛi ya'o nchɔ yugu ndɔ nchwɛ ɲguoɲ nnu ɲa pugu shwei vɛi nɔ ghɔ nɛ, ndɔ ki lɔ mbini vugu. Nthɛ ɲa pugu ghà nchhu ndɔ pa'a ndɔ nchwɛ nnu ɲa pugu chhu nɛ.* 4 *Pugu ghà ɲkrao pa lri ɲa a gha'a nɔ tieɲ nu nɛ nū'ɔɲ mbɛ'ɪ ɲgwa, ndɔ pa'a ndɔ ɲkhwā nɔ fɛ nu muuɲshimbhɔ yugu nɔ ghɛrɛ nu ɲgwa pighɔ ni lri ghɔ.*

5 *"Pugu ghà mfā'a ɲguoɲ yugu fā'a pi ɲa ɲgwa yɛi vugu, nthɛ ɲa yugu ɲgrào ɲa pugu ghà nā'ay chrà Minnwi ɲkuoɲ ghɔ nchu nɔ pa yéi yugu pugu pa ɲgei mbhɔ yugu yi ɲkwrei nɛ gha'o ɲga'a ndɔ nchwɛ pa yugu shɪgɛi ɲkuoɲ pa ndhwí pugu shiga ɲga'a.* 6 *Pugu khwā pa lɛi chiichɪ li'ɪ jɪ pugu pa lɛi ɲgwa lieɲ moɲ pa nda luoɲ Minnwi,* 7 *ndɔ ɲkhwā ɲa pi tu'u noɲ nchrā ni pugu moɲ li'ɪ taɲ pugu pa ɲa ɲgwamishua mɛiɲ vugu ɲa 'Masha.'*

8 *"Nɔ ki'i pi mɛiɲ vɛi ɲa 'Masha,' nthɛ ɲa pɛi fā'o pi wu'ɔ ta'a Masha ndɔ ɲguoɲ vɛi ghao pɔ pi pa liɲ.* 9 *Ki'i pɛi mɛiɲ sheshɛɲoɲ ɲkuoɲ shhɛ heɲɲ ni tǎa vɛi, nthɛ ɲa pɛi wu'ɔ fā'o pi ta'a Tǎa, mbɔ ju ɲa a pɔ po nɛ.* 10 *Ki'i pi mɛiɲ vɛi ni 'pa ghan fɛ ntigi,' nthɛ ɲa ɲgan fɛ ntigi wu'ɔ ta'a yi, mbɔ Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaoɲ nɔ Nkwe nɛ.* 11 *Nɔ ɲoɲ ndieɲ shina pɛi shi mbɔ muuɲ fā'a vɛi.* 12 *Sheshɛɲoɲ ɲa a kārə noɲ yi nɛ, pi shi nshwí'i vi shhɛ, sheshɛɲoɲ ɲa a shwí'i noɲ yi nɛ, pi kārə vi.*

† Pa ɲgwa Juu ni mfā'o nū'ɔɲ ɲa a ni nchu ɲa sheshɛ muuɲ mimbɪa jɛ ɲkuoɲ treinchɔ ɲga'o nɛ fā'o nɔ nā'ay nu khwɛ li'ɪ moɲ ɲwa'ayli Ndunu Kina (ɲwa'ayli Ndiɪ Taon nu 13:1-10; 13:11-16; ɲwa'ayli Mbra Fɛ nu Gí 6:4-5; 11:13-21) ɲkuoɲ ɲgrào nchhu choyei yugu pugu pa ɲgei mbhɔ ɲkwrei. Pa pimbɪa ni mbini mfā'o nɔ chhu nu pa shɪgɛi ɲkuoɲ pa khwɛ ghaa ndhwí yugu (ɲwa'ayli Shia ɲgwa 15:37-41).

Ngə'ɪ shi nii pa ɲgwa Farashi pugu pa ghan ye'i ɲgwa ni gɛ Mushi mbɔ pa ghan mifiɪ

(Maaku 12:40; Luka 11:39-42,44,52; 20:47)

13 *"Nɔ ɲgə'ɪ shi nii vɛi ma pa ghan ye'i ɲgwa ni gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi. Pɛi ɲgwa mifiɪ, nthɛ ɲa pɛi fɪni Sha'afuoɲ Po ni ɲgwa, ndɔ pɛi nduthɔ yɛi lɔ nii moɲ ghɔ, ndɔ pa'a ndɔ mienɲ ɲgwa ha'ay pugu nii nu nɛ ɲa pugu nii.* 14 *[Ngə'ɪ shi nii vɛi ma pa ghan ye'i ɲgwa ni gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi, pa ɲgwa mifiɪ, nthɛ ɲa pɛi ghà nchigi pa piɲgɛ kugu ɲkwe maonɲ pugu, ɲkuru nnu ɲa pɛi chwɛ nɛ ni pa ntaoɲntaoɲ luoɲ Minnwi li'ɪ ka'a, nthɛ yie ghɔ, yɛi shá'a shi mbɔ yi wuwuru.]*

15 *"Ngə'ɪ shi nii vɛi, ma pa ghan ye'i ɲgwa ni gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi pɛi ɲgwa mifiɪ, nthɛ ɲa pɛi ghà nshā'a ɲkhí pugu pa ndaoɲ ntou nɔ ghɛi nu kara ɲoɲ a younjɪn nnu Minnwi yɛi, ndɔ a gha ɲjɔu ɲjɪn yɛi, pɛi chwɛ vi a pini mbigi nchaa vɛi paa li'ɪ nɔ ghɛi nu moɲ mónoɲ ɲgú'ɔ lieɲ shhɛ.*

16 *"Ngə'ɪ shi nii vɛi, ma pa ghan chriligi ɲa pɛi tho nɔoɲ ndaoɲ ni ɲgwa nɛ, ɲa pugu chhu ɲa, 'ɲjɔɲ nshwrɛi ligi Nda Minnwi, pa'a nnu lɔ mbɔ, ndɔ ti ɲjɔɲ nshwrɛi pi laoɲgo ɲa a pɔ moɲ Nda Minnwi nɛ, a yi'i vi.'*

17 *Pa na ɲa ligi yugu yi chri! A gha'o yɛi? Laoɲgo ki Nda Minnwi ɲa a chwɛ laoɲgo ghɔ pɔ yi taonɲtaoɲ nɛ?* 18 *Pɛi ghà mbini nchhu ɲa ɲjɔɲ nshwrɛi li'ɪ fɛ'ɲgɛiɲ pa'a nnu lɔ mbɔ, ndɔ ɲjɔɲ nshwrɛi yaon fɛ'ɲgɛiɲ ɲkuoɲ li'ɪ fɛ'ɲgɛiɲ, kaɲ a yi'i vi.* 19 *Pɛi pa ghan chriligi, a gha'o yɛi nchaa yichɛi, yaon fɛ, ki li'ɪ fɛ'ɲgɛiɲ ɲa a ghà nchwɛ yaon fɛ ghɔ pɔ yi taonɲtaoɲ nɛ.* 20 *Sheshɛɲoɲ ɲa a shwrɛi li'ɪ fɛ'ɲgɛiɲ nɛ, shwrɛi li'ɪ ghɔ pugu sheshɛ yaon ɲa a pɔ ɲkuoɲ ghɔ nɛ.* 21 *Nnɛ sheshɛɲoɲ ɲa a shwrɛi Nda Minnwi nɛ, shwrɛi Nda ghɔ pugu Minnwi mbɔ ɲoɲ ɲa a pɔ Nda ghɔ nɛ.* 22 *Sheshɛɲoɲ ɲa a shwrɛi po nɛ, shwrɛi faan Minnwi pugu Minnwi mbɔ ɲoɲ ɲa a chhɔ ɲkuoɲ ghɔ nɛ.*

23 *"Ngə'ɪ shi nii vɛi, ma pa ghan ye'i gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi. Pɛi pa ɲgwa mifiɪ. Nthɛ ɲa pɛi ghà mfe shwéi pa mishwrei pugu pa pichɛi pa puoɲ mi mbhɛ ɲa pi ghà ni'ɲ moɲ maonɲ jɪ, ndɔ ki lɔ mfā'o ndiɪ nɔ nū'ɔɲ nu pa memmɛ ntɛgi moɲ ɲwa'ayli gɛ nɔ pa ndindɪ, ni kwoshini pugu pa ya'o nu nchɔ Minnwi, ndɔ yɛi pa nnu pɛ ɲa pɛi kaɲ ni nchwɛ ndɔ ki lɔ nchɛ'ə pi ni.*

24 *Ghan chri ligi pei ɲa pugu nɔoɲ ndaoɲ ni ɲgwa, pɛi ghà nde minjinji mfu'u moɲ là'o yɛi, ndɔ mmi minyenlɛi ††*

25 *"Ngə'ɪ shi nii vɛi, ma ghan ye'i ɲgwa ni gɛ Mushi pugu pa ɲgwa Farashi. Pɛi ghan mifiɪ! Nthɛ ɲa pɛi shɛ-gao ɲkuoɲ ndua pugu pa kumbu ndɔ moonɲ yi linaoɲ ni pɛiga pugu pa pou wɛiɲ nu noɲ.* 26 *Pa ghan chri ligi pei mbɔ pɛi Farashi, pɛi fūoɲ nshɛgao pa moonɲ ndua*

†† A ya mbɔ pi ɲa kamela.

pugu pa moonj kumbu nne ña minthe ñkuonj yi gũ yi taonjaonj ñkaa yu.

²⁷ “Ñgə’i shi nii vət, ma pa ghanj ye’i gí Mushi pugu pa ñgwa Farashi. Pəi pa ghanj mifii! Pəi pə nɔ fúnj ña pi shi-ni njù’ɔ ni yaonj fhu ña a pwa mbhi, ndɔ moonj yi linaonj ni kwéi khu ñgwa pugu pa ñguonj ñkwanj maonj tɔtrɔ.

²⁸ A ha’anj pi lĩi vət mbhi pəi pə nɔ ñgwa ndĩndi, ndɔ moonj njù’ɔ yət linaonj ni nnu mifii pugu pa ñguonj ñkwanj phi.

²⁹ “Ñgə’i shi nii vət, ma pa ghanj ye’i gí Mushi pugu pa ñgwa Farashi. Pəi pa ghanj mifii, pəi krao fúnj pa njəilii’i Minnwi, nchwie fúnj pa ñgwa ndĩndi a pwa, ³⁰ nchhu nu ña, ‘Pigi kanj ni mbɔ mbhi pi ndii pa tãa pigi, pigi shi kanj ndɔ nchi kwò pigi pugu nɔ jwi nu pa njəilii’i Minnwi.’

³¹ “Nne pəi pa miñkwentie ni nonj pəi ña pəi pa puonj ñgwa pə ña pugu ni njwi pa njəilii’i Minnwi nɛ. ³² Pəi ghəi nɛ shhi mĩ’ey nnu pə ña pa ñkhu tãa pəi ni njɛ.

³³ Pa mitwe’i, pa mbhɛ mitwe’i mbimbhi pei, pəi shi ñkie pi neij maa ntei njɔ mójonj ñgù’ɔ liɛj shhɛ?

³⁴ “Nthe yie ghɔ, ñshi ntaonj pa njəilii’i Minnwi ni pa ghanj shiethɔ ni pa ghanj ye’i gí Mushi ni pəi. Pəi shi njwi pichəi, ñkwĩj pichəi ñkuonj wá’a, ñgwie pichəi ni ñgwànj monj pa nda luonj Minnwi pəi, mfe ñgə’i ni pichəi llɔ monj ta’a la’ataonj nii monj yichəi la’ataonj.

³⁵ Ñshi ntaonj vugu nenne, ñji ña chhi’i ñguonj ñgwa ndĩndi ña pi ni nshrāo vugu njwi ñkuonj shhɛ, llɔ thɔ Abe ña mbhɔ yi ni mbɔ yi woo nɛ ti ñgəi nchəinj thɔ jwi nu Shakaria, mbɔ muonj Berəkia, shina Nda Minnwi pugu li’i Fe’ingienj Minnwi. ³⁶ Shishini ñshwei vət, ñguonj nnu pei shi nshwi’i mbij ñgwreijonj yei.

Jishɔ fā’o pə’i njù’ɔ nthe Jerushaleinj

(Luka 13:34-35)

³⁷ “Yo, Jerushaleinj, Jerushaleinj! La’ataonj ña a jwi pa njəilii’i Minnwi, ntunj pa ghanj ntaonj Minnwi pə ña pi taonj vugu ghɔ nɛ ni ñgù’ɔ. A fi’i yi neij ña mi ni ntā’a nu ñkiri puonj pə ta’a li’i nɔ ha’anj miñguo ghə ñkiri puonj pi la’o pră yi nɛ, ndɔ pa’a pəi lɔ ntā’a nu! ³⁸ Lĩi njəi, nda yət ku’ɔ fùnj. ³⁹ Nthe ña ñchhu ni pəi ña, jɛ ndwe ñgəi nu shhi, mba’a pəi nu’unj njəi a, ti nu’unj nchəinj ndii ña pəi shi nchhu ña, ‘Mbɔrɔ pə ni ju ye ña a thɔ nɔ ligi Taathɔ nɛ!’”

Jishɔ chhu ña pi shi mbūo Nda Minnwi

(Maaku 13:1-2; Luka 21:5-6)

24 Jishɔ ni ntaonj Nda Minnwi ñgəi nu, ndii ghɔ pa ghanj younjij pi thɔ njəi vi nthɔ nōonj pa nda ghɔ monj Nda Minnwi. ² Jishɔ chhu ni pugu ña, “Pəi yət ñguonj maonj pei heij ghao? Shishini, ñshwei vət, mba’a ta’a ñgù’ɔ heij yi’i ñkina ñkuonj ndiñj vi ki pi lɔ mbūo mfe shhɛ.”

Ñgə’i pugu pa mōonj nu

(Maaku 13:3-13; Luka 21:7-19)

³ Nɔ ha’anj Jishɔ ni nchɔchhɔ ñkuonj Mbra pa Thi Olive nɛ, pa ghanj younjij pi thɔ njijnjij njəi vi, nchhu nu ña, “Shwei vigi, pa nnu pei shi ndɔgɔ li’i pi ndii khɔ? Lì thɔ nu yɔ pugu pa yi ndugwi mbhi yei shi mbɔ pi khɔ?”

⁴ Jishɔ khwɛ ni pugu ña, “Pəi lina nu ki’i ñonj fi vət. ⁵ Nthe ña ntou ñgwa shi nthɔ nɔ ligi a, nchhu nu ña, ‘Mbɔ pi Ju ña Minnwi Chu’ɔ Ntaonj nɔ Ñkwe nɛ,’ mfi ntou ñgwa. ⁶ Pəi shi nja’o pa nchhɔ pugu pa pisha’akhɔ nnu nchhɔ. Nɔ ki’i pəi fā’o pɔgɔ gu nthe ña pa nnu pighɔ shi ñgu’ɔ ndɔgɔ li’i, ndɔ yine lɔ naa mbɔ ndugwi yi. ⁷ Pa la’ataonj shi ndɔllɔ mā’anj yichəi ni nchhɔ, ñgwa ta’a fūonj mā’anj ñgwa yichəi ni nchhɔ. Nji shi ñgū monj pa li’i li’i, shhɛ shi nchi’i ti shina monj pa li’i li’i. ⁸ Ñguonj nnu pei pə pi nɔ ha’anj muonj ghə njɛ naonj nu miñgwɛ shūu nɛ.

⁹ “Nne pi shi ncha’a vət mfe ña pi fe ñgə’i ni pəi ndɔ njwi vət. Ñguonj pa la’ataonj shi mbina vət nthe a.

¹⁰ Ntounj ñgwa shi ñgū monj piñ yugu, mfini nonj pugu, mbina nonj pugu. ¹¹ Ntounj pa njəilii’i mifii shi nthɔ mfi ntounj ñgwa. ¹² Nthe ña phi shi mbigi nɛ, khwə ña ntounj ñgwa fā’o nɛ shi ñkerɛ. ¹³ Nɔ ñonj ña a tii shii ti nchəinj nɔ ndugwi yi nɛ shi ndūgu. ¹⁴ Nɔ pi shi nchi’i pwa pisha’akhɔ yei ña Minnwi sha’a fūonj yi monj ñguonj mbhi yei nne ña ñguonj pa la’ataonj ghao ya’o, ndugwi yi thɔ ki’ɛ.

Ñgə’i ña a thɔ nu nɛ

(Maaku 13:14-23; Luka 21:20-24)

¹⁵ “Nne ndii ña pəi shi njəi nnu wuwuru ye ña a fuo Nda Minnwi nchwie pi tei nɛ, a thi Li’i Taonjaonj, † mbɔ nnu ña njəilii’i Minnwi mbɔ Dania ni nchhu nɛ, (sheshenonj ña a mɛij yaonj yei nɛ pĩi, ñji ña a shi ñji njij nnu yei), ¹⁶ nne ñgwa pə ña pugu pə monj Judia nɛ tei ñku’ɔ thɔ pa mbra. ¹⁷ Ki’i ñonj ña a chhɔ thɔnda nɛ nu’unj nshwi’i shhɛ li’i lɔgɔ yaonj ña a pə monj nda nɛ, ¹⁸ ki’i sheshenonj ña a pə monj nyienj nɛ nu’unj mbini la’a li’i lɔgɔ mme ndhwí yi. ¹⁹ Nɔ a shi mbɔ ñkiej wuwuru ñgə’i ni pa piñge shūu pugu pa mapuonj ha’anj pugu thɔ nu’unj puonj nɛ monj llɛ pighɔ! ²⁰ Pəi luonj ni Minnwi ña ki’i nnu pei lɔgɔ li’i pi monj laonj ki llɛ ji. ²¹ Nthe ña monj pi ndii ghɔ, ñgə’i shi mbɔ ti nchəinj fi’i ñkwanj nɔ ha’anj a lɔ naa ma mbɔ, jɛ ndii ña Minnwi ni mbuonj mbhi nɛ ti nthɔ nchəinj ndwe, ndɔ pa’a ndɔ mbi’i pi’i ma nu’unj mbɔ. ²² Ti pi kanj ni mienj ki kerɛ fi’i llɛ pighɔ pa’a kanj ta’a ñonj lɔ ndūgu. Nɔ nthe ñgwa pə ña Minnwi ni nchu’ɔ vugu nɛ, Minnwi shi ñkerɛ fi’i llɛ pighɔ.

²³ “Nenne sheshenonj nchhu ni pəi ña, ‘Lĩi njəi, Ju ña Minnwi Chu’ɔ Ntaonj nɔ Ñkwe nɛ pə neij,’ ki ña, ‘A pə ni hij!’ Ki’i pəi piñ, ²⁴ nthe ña pa mifii ña pugu chhu nu ña

† Li’i yei ni mbɔ pi monj Nda Minnwi.

pi chu'v vugu ntaon nɔ ɲkwe ne, pugu pa ɲɛiɲi' mifi' shi nɔon non yugu, nɔon ntou pa memme li pugu pa nnu ghraoghrao nɔ fi' nu pa ɲgwa ti mfi' pa ɲgwa ha'an Minnwi chu'v ne nɔ ha'an a kan ɲji'e. ²⁵ Pɛi li ɲɛi, ɲkwɔ shwei vɛi ɲkaon ndi' maa ɲkɔ'o.

²⁶ "Nenne, pugu nchhu ni pɛi ɲa, 'Li ɲɛi, a pɔ ne mon ɲkũnu ɲjɔ!' Ki'i pɛi ghɛi' fɔ. Ti pugu nchhu ɲa 'Li ɲɛi, a pɔ ne hein mon ɲɛin nda,' ki'i pɛi piɲ. ²⁷ Nthe ɲa wu'v nɔ ha'an fiembi ghà nshei lb ɲgei sha'a minaon ɲgɛi nii ɲgei nii minaon ne, a ha'an thɔ nu Muuɲ ɲonmishua shi mbo ne. ²⁸ Sheshe li' ɲa khu miyaon pɔ ne, pa mishi ɲa pugu ghà ɲkru khu miyaon ne shi ɲkiri' fɔ.

Muuɲ ɲonmishua shi mbini nu'ur nthɔ

(Maaku 13:24-27; Luka 21:25-28)

²⁹ "Pa ɲgɛi' pɛi shi ɲga ntɔɔ, wu'v chomilaon ghɔ, minaon shi ɲgũ ɲjin, pa'a fhú lb nu'ur mfe lí'e, pa fɛnɛi gũ lb po, Minnwi chɛi' pa ɲji mon tɔthi.

³⁰ "Li Muuɲ ɲonmishua shi nɔon non yi po, nne ɲguon pa la'ataon ɲkuon shhe shi ɲjũa, ɲɛi Muuɲ ɲonmishua a thɔ nu mon lúlun po ni ghré pugu pa mme ndigha'o. ³¹ Pi shi ntua ntàn ɲggi ya ɲku'v, a taon ghan ntaon pi pugu kiri' pa ɲgwa pi ɲa a chu'v ne mon ɲguon mbhi mon khwe ghaa mbhi, lb mon ta'a ɲgei po ɲgɛi' mon yichɛi.

Ntigi lb ɲkuon thi wunu

(Maaku 13:28-31; Luka 21:29-33)

³² "Ye'i ntigi lb ɲkuon thi wunu: Nɔ ha'an fhɔ yi nu'ur ɲjɛ tua nu ɲkuon mbho yi ne, ɔ ji ɲa ɲkwɛi mbɛi para. ³³ Wu'v nenne, ndi' ɲa pɛi ɲkaa pɛi yɛi ɲguon nnu pɛi ne, pɛi ji ɲa Muuɲ ɲonmishua kwo para ti mbo chonda. ³⁴ Shishini, nshwei vɛi, mba'a ɲgwɛinon yei yi' ɲkhu mme ki ɲguon nnu pɛi lb ndɔɔ li'i. ³⁵ Po pugu shhe shi ntɔɔ gha, ndɔ mba'a pa chrà pan yi' ntɔɔ gha.

Ndi' ɲa Muuɲ ɲonmishua shi nthɔ ne

(Maaku 13:32-37; Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ "Nɔ nɔ llé ghɔ pugu pa ndi' ghɔ, ɲon lb ɲji, ɲji' nthe pi ghan ntaon Minnwi po, ki nduthɔ Muuɲ ni non yi. A wu'v ɲji Tãa tɛi' vi. ³⁷ Nɔ ha'an a ni mbo mon pi' ndi' Noa ne, a ha'an thɔ nu Muuɲ ɲonmishua shi mbo ne. ³⁸ Nthe ɲa a ni mbo ndi' ɲa ɲkhí shini ndɔ naa ɲku'v mfi'gi mbhi ne, ɲgwa ni ɲji maon ndɔ nnu nu, ndan nu ndɔ mfe ɲgwa nda lán, ti ɲgɛi' nchɛin ndi' ɲa Noa ni nii mon mme pie ɲa a pɔ nɔ nda ne. ³⁹ Pugu shini ndɔ ɲji ti ɲkhí nu'ur ɲku'v mfi'gi ɲjigi vugu ɲgɛi' nɔ ghɔ. A ha'an thɔ nu Muuɲ ɲonmishua shi mbo ne.

⁴⁰ "Paa ɲgwa shi mbo mon ɲɛin, pi lɔɔ ta'a yi, ta'a yi kina. ⁴¹ Paa piɲge shi nthɔ ɲgu'v maon, pi lɔɔ ta'a yi, ta'a yi kina.

⁴² "Nthe yie ghɔ, pɛi chhɔ ni lina mɛi, nthe ɲa pɛi lb ɲji' ɲji llé ye ɲa Taathɔ vɛi thɔ nu ne. ⁴³ Nɔ pɛi' ji yei nnu ɲa, ɲgan nda kan ɲji ndi' ye ɲa ɲgina thɔ nu ni tu'u ne, a kan nchhɔ ni lina mi, ndina nu ni nda yi ɲa ki' pi pɛi'. ⁴⁴ Nthe yie ghɔ, pɛi ɲkaa pɛi piri non yɛi, nthe ɲa Muuɲ ɲonmishua thɔ nu mon ndi' ɲa mba'a pɛi yi' mbri' ne.

⁴⁵ "A gɔ ki'e mbo muuɲ fà'a ta'anju'v, mfà'o shiethɔ ɲa masha vi nũ'v vi ɲa a lina nu ni pichɛi puon fà'a mon mbaanda yi, mfe maon ji mon ndi' ka'oka'o. ⁴⁶ Mbɔɔ shi mbo ni muuɲ fà'a ye ɲa masha vi yɛi vi a fà'a nu shi' ndi' ɲa a thɔ ne. ⁴⁷ Shishini nshwei vɛi, a shi nũ'v vi a lina nu ni ɲguon maon pi. ⁴⁸ Nɔ ti ä mbo muuɲ fà'a mbimbhi, kan a shi nchhu ni non yi ɲa, 'Mba'a masha a yi'a ɲkwɛi,' ⁴⁹ ɲjɛ wie nu pichɛi puon fà'a, ɲji maon ndɔ nnu nu pugu pa mbaa là'o. ⁵⁰ Taathɔ muuɲ fà'a yei shi ɲkwɛi mon llé ye ɲa muuɲ fà'a ghɔ shini ndɔ mbri' ne, pugu pa ndi' ɲa a lb ɲji' ɲji ne ⁵¹ nchrei vi kaonkaon, mian vi li' ɲa pa ɲgwa mifi' shi ɲgɛi' ne. Nɔ li' ghɔ kɛi pugu pa kru shua shi mbo fɔ."

Lu'v chrà nthe wuɲ puon piɲge

25 "Nne Sha'afuon Po shi mbo nɔ wuɲ puon piɲge ɲa pugu lb naa ɲji mimbria, ɲa pugu ni ndɔɔ pa lan pugu ɲgɛi' li' para mimbria lán. ² Yi tien ni mbo pa na, yi tien pɔ pa ndina. ³ Pɛ ɲa pugu ni mbo pa na ne ni ɲga ndɔɔ lan yugu pa'a ndɔ ntuo yichɛi krashi †, ⁴ ndɔ pɛ ɲa pugu ni ndina ne lɔɔ tu'v krashi yugu pugu pa lan yugu. ⁵ Nɔ ha'an mimbria ɲgan lán ghɔ ni nthɔ ɲjijiri ne, lɔɔ wɛin vugu pugu llé.

⁶ "Nɔ a gha mbo mon ntun mbhi pi pa'o ɲgòu ɲa, 'Mimbria ɲgan lán ghɔ pɔ nɛin! Pɛi taon nthɔ mbara vi.'

⁷ "Wuɲ puon piɲge pighɔ lb llɔ mbri' lan yugu. ⁸ Pɛ ɲa pugu ni mbo pa na ne chhu ni pɛ ɲa pugu ni mbo pa ndina ne ɲa, 'Pɛi fe yichɛi krashi yɛi ni pigi nthe ɲa lan yigi thɔ mbephe.'

⁹ "Nɔ pa pi shiethɔ pighɔ khwɛ ɲa, 'Nja minthe pa'a ye ɲa pigi fà'o ne lb ɲkɔ'o ni pia ne, pɛi ghɛi' mon nda tan ɲjuon yɛi fɔ.'

¹⁰ "Ndi' ɲa pugu ni ɲgɛi' li' yuon ne, mimbria lán ghɔ thɔ, pɛ tien piɲge ɲa pugu ni mbri' non yugu mbo fɔ ne ghɛi' pugu pa mimbria ɲgan lán ghɔ li' ji lán, pi fɛni nda.

¹¹ A gha ndara pichɛi nchũ'v mbini pighɔ thɔ ɲkaa pugu, nchhu nu ɲa, 'Taathɔ, taathɔ, chu'v nda ni pigi.'

¹² "Nɔ a khwɛ ɲa, 'Shishini nshwei vɛi, nɔ ɲji' ɲji vɛi.'"

¹³ Jishɔ lūgwi ɲa, "Nthe yie ghɔ, pɛi chhɔ ni lina mɛi, nthe ɲa pɛi lb ɲji llé ki ndi'.

† Ye'i ni mbo wru olive ɲa pugu ni nchu'u lan yugu nɔ ghɔ.

Lu'ó chrà nthe trei puonj fà'a

(Luka 19:11-27)

14 "Ndii gho, Sha'afuonj Po shi ma mbó pi nɔ ɔɔn ɔɔn ɔɔn ɔɔn a tã'a nu ɔɔn kra, nne mēiɔ pa puonj fà'a mfe maonj pi ni pugu ɔɔn pugu ti'i nchɔ ndina nu nɔ gho. 15 A ni mfe tienj piɔn mbɔn ni ta'a yi. Ta'a piɔn pɔ fɔi mbɔn ɔɔn ɔɔn mfa'a nɔ paa wuɔ ɔɔn ombhi, pi pe vi nɔ gho nɔ, ni vichai, a fe paa piɔn mbɔn, ni vichai a fe ta'a piɔn mbɔn. A ni mfe mbɔn ni sheshenonj vugu nɔ fɔi nji yi ndɔllɔ ki'e ɔɔn kra yi.

16 "Chomilaonj gho, ye ɔɔn ɔɔn a ni ɔɔn tienj piɔn mbɔn nɔ ghɔi ni ji mbɔn mbi'e tan nɔ gho nshei tienj piɔn mbɔn mbɔgi. 17 Wu'ó nenne, ye ɔɔn ɔɔn a ni mbɔn ni mbó paa piɔn nɔ shei paa piɔn mbɔn mbɔgi. 18 Ndɔ ye ɔɔn ɔɔn a ni mbɔn ni mbó ta'a piɔn nɔ ghɔi ntu tienj ndɔiɔn mbɔn taathɔ yi monj gho.

19 "A ni ɔɔn nda'a nɔ ntaan ndii, taathɔ pa puonj fà'a piɔn pini, pugu pugu pɔi ɔɔn yi. 20 Ye ɔɔn ɔɔn a ni mfe tienj piɔn mbɔn gho nɔ thɔ njai taathɔ vi ni tienj piɔn mbɔn nduonj mbɔgi, nchhu nu ɔɔn, 'Taathɔ, ɔ ni mfe tienj piɔn mbɔn vɔi. Njai, mbini nu'ɔn nshei tienj piɔn mbɔgi.'

21 "Taathɔ vi chhu gho ɔɔn, 'ɔ ya mfa'a, ma muonj fà'a shishi'i ndɔ mbó muonj fà'a ta'anju'ó. ɔ ɔɔn ndaonj ntu ni shigei yaonj, nshi mfe ntu yi ve ɔ lina nɔ gho, thɔ pɔɔ fã'ó pwanju'ó ka'a!'

22 "Ye ɔɔn a ni pi ni mfe paa piɔn mbɔn gho nɔ thɔ nchhu ɔɔn, 'Taathɔ, ɔ ni mfe paa piɔn mbɔn vɔi. Mbini nu'ɔn nshei paa piɔn mbɔn mbɔgi.'

23 "Taathɔ yi chhu gho ɔɔn, 'ɔ ya mfa'a, ma muonj fà'a shishi'i ndɔ mbó muonj fà'a ta'anju'ó. ɔ ɔɔn ndaonj ntu ni shigei yaonj, shi mfe ntu yi ve ɔ lina nɔ gho, thɔ pɔɔ fã'ó pwanju'ó ka'a.'

24 "Ye ɔɔn a ni pi ni mfe ta'a piɔn mbɔn gho nɔ thɔ nchhu ɔɔn, 'Taathɔ, nji gho ɔɔn ɔ ɔɔn titini, ɔɔn nu lifi ha'anj ɔ shini ndɔ nji'i mbhi, ɔɔn nu lifi ha'anj ɔ shini ndɔ nji'i mã'anj kan ta'a mbhɔ. 25 Nki mfa'ó pɔɔ gu ɔɔn ndɔiɔn mbɔn ɔɔn monj shhe. Njai, yaonj ɔɔn nɔ nɔiɔn.'

26 "Ndɔ taathɔ yi khwɔ nchhu gho ɔɔn, 'Muonj fà'a mbimbhi, muonj fà'a lifi'á, ɔ ni nji ɔɔn ɔɔn ɔɔn lifi ha'anj nshini ndɔ nji'i mbhi nɔ, ɔɔn lifi ha'anj nshini ndɔ nji'i mã'anj mbhɔ nɔ. 27 Nenne, ɔ ni mfa'ó nɔ ni'ɔn nu mbɔn a monj bɔn, ɔɔn mbini ɔɔn mbɔn a pugu pa thɔ yi. 28 Nthe yie gho, pɔi kwe mbɔn gho mbhɔ yu mfe ni ɔɔn ɔɔn a ni mfa'ó wuɔ piɔn mbɔn nɔ. 29 Nthe ɔɔn sheshenonj ɔɔn a kwo fã'ó nɔ, pi shi mbɔgi ntu yi gho nji ɔɔn a shi mfa'ó a ya njiɔn ti ɔɔn, ndɔ ni ɔɔn ɔɔn a lɔ nji'i mfa'ó nɔ, nji'i nthe pi shigei ye ɔɔn a pɔ mbhɔ yu nɔ, pi shi ɔɔn. 30 Pɔi mã'anj muonj fà'a ghagha yine mbhi monj njiɔnjin, monj lifi gho, kɔi pugu pa kru shua shi mbó fɔ.'

Ndugwi shá'a

31 "Ndii ɔɔn Muonj Nonjishua shi nthɔ monj ndigha'ó yi, pugu pa ɔɔn pa ghanj ntaonj Minnwi pɔ, kan a shi nchɔ ki'e ɔɔn faonj ndigha'ó yi. 32 Nguonj pa la'ataonj ghao shi ɔɔn shhi yu, a shere vugu pugu taonj lifi yi paa, wu'ó nɔ ha'anj ɔɔn pa minji ghà shere pa minji mfu'ú shina pa mimbhi nɔ. 33 A shi nɔ'ɔn pa minji ngei mbhɔ yi yi ji, pa mimbhi pɔ yugu ngei mbhɔ ɔɔn.†

34 "Nne fúonj gho shi nchhu ni pe ɔɔn ɔɔn a pugu pɔ ngei mbhɔ ji nɔ ɔɔn, 'Pɔi ɔɔn mbɔn Tãa a pɔ mbɔn pɔi nɔ thɔ, pɔi shi nshei Sha'afuonj ɔɔn pi ni mbiri ni pɔi monj njɔ mbhi nɔ. 35 Nthe ɔɔn nji ni njia a, pɔi fe maonj ji vɔi, njú'ó a yaonj pɔi fe yaonj nnu vɔi, nki pɔ ɔɔn, pɔi chu'ó chonda vɔi. 36 Nki pɔ nti, pɔi gwe ndhwí mbɔn mu, nki ghɔnɔ nu, pɔi kra a, nki pɔ monj cháin, pɔi thɔ njai a.'

37 "Pa ɔɔn ndindi shi khwɔ gho ɔɔn, 'Taathɔ, pigi ni njai gho pi yai ndii nji yia gho pigi fe maonj ji ve, ki njú'ó yɔ yaonj pigi fe yaonj nnu ve? 38 Ndɔ pigi ni njai gho pi yai ndii ɔ pɔ ɔɔn pigi chu'ó nda yigi ɔɔn ɔ nii fɔ, ki ɔ pɔ nti pigi mã'anj ndhwí mbɔn gho? 39 Pigi ni njai gho pi yai ndii ɔ ghɔnɔ nu ki mbó monj cháin pigi thɔ ɔɔn gho?'

40 "Fúonj gho shi ɔɔn nchhu ni pugu ɔɔn, 'Shishini, nshwei vɔi, nɔ ha'anj pɔi ni nchwí nne ni ta'a minkwasha shina pa lifi panj pei nɔ, pɔi ni nchwí pi vɔi!'

41 "Nne a shi nchhu ni pe ɔɔn a pugu pɔ ngei mbhɔ yi yi ɔɔn nɔ, 'Pɔi lɔlɔ yai mu, pɔi ɔɔn Minnwi pɔ mbɔn pɔi nɔ, ɔɔn monj mónonj ki ndugwi yi ɔɔn pi ni mbiri ni Deví pugu pa ghanj ntaonj pi nɔ. 42 Nthe ɔɔn nji ni njia a pa'a pɔi lɔ mfe maonj ji vɔi, njú'ó a ni njaonj pa'a pɔi lɔ mfe yaonj vɔi ɔɔn nnu, 43 nki pɔ ɔɔn pa'a pɔi lɔ nchu'ó chonda yai vɔi ɔɔn nii fɔ, nki pɔ nti pa'a pɔi lɔ mã'anj ndhwí mbɔn mu, ɔɔn ndɔ mbini mbó monj cháin pa'a pɔi lɔ nji'i ɔɔn a.'

44 "Pugu ɔɔn a pugu shi ɔɔn ɔɔn, 'Taathɔ, pigi ni njai gho pi ndii kɔ nji yia gho, ki njú'ó yɔ yaonj, ki ɔ pɔ ɔɔn, ki ɔ pɔ nti, ki ɔɔn nu ki mbó monj cháin ki pigi lɔ ɔɔn gho?'

45 "Nne a shi ɔɔn a pugu ɔɔn, 'Shishini, nchhu ni pɔi ɔɔn nɔ ha'anj pɔi shini ndɔ nchwí nenne ni minkwasha shina ɔɔn pei nɔ, pɔi shini ndɔ nji'i nchwí vɔi.'

46 "Nne pi shi mfe pei monj ɔɔn ki mme ndɔ pa ɔɔn ndindi, pi fe vugu monj chɔmbhi ki mme."

Ntán nɔ jwi nu Jishɔ

(Maaku 14:1-2; Luka 22:1-2; Jour 11:45-53)

26 Jishɔ ni ɔɔn m'ɔn ye'i nu ɔɔn pa nnu pei, nchhu ni pa ghanj younjnjin pi ɔɔn, 2 "Pɔi ji ɔɔn paa lifi shi ɔɔn nɔ, a pɔ Ji *Lli Nji'a, ndɔ pi shi ncha'a Muonj Nonjishua mfe ɔɔn pi kwí vi ɔɔn wá'a."

† Pa minji hein thɔ nɔon pi pa ghanj pinj mbó pa ɔɔn ndindi, pa mimbhi pɔ pa ghanj ki pinj Minnwi.

³ Nne pa thishi ghan fe'ingien pugu pa thishi pa ngwa Juu paon ntu'c Kaifa, mbo *taatho pa thishi ghan fe'ingien, ⁴ ntanj no weinj nu Jisho njinjinjij ki ngwa lo nji ndo njwi vi. ⁵ Ndo pugu ni nchhu nu ja, "Ki'i a po pi ndii Ji Lli Nji'a, kien nne kan ngwa shi nsha mighei."

Pi yu'c laminda mbinj Jisho la'ataonj Betani

(Maaku 14:3-9; Jounj 12:1-8)

⁶ Jisho ni nga mbo Betani nda Shemu mbo ngan ghincmbalun, ⁷ no ha'an Jisho ni nji maonj nkuonj taprei fo ne, mingwe chae tho njai vi ni yichae nchij ja pi chwie ni nguc, laminda tininchuonj linaonj monj gho, a sha'o tho Jisho no paco nu vi no gho.

⁸ Ndo pa ghanj younjij pi ni mbigi tua ndii ja pugu ni njai nnu yei ne, nne nchhu ja, "La'o yei phe po pi ja?" ⁹ Nthe ja a ka ni mfe pi fini laminda yei ni nkien ntou mbinj ngere pa ghanj pou no gho."

¹⁰ Ndo Jisho ji nnu ja pugu chhu nu ne, nne, nchhu ni pugu ja, "*Pai ghana mingwe vi ne ja? A chwie pi nnu shi'i vai.* ¹¹ *Nthe ja pai gha nguc mfao pa ghanj pou nguonj ndii, ndo mba'a pai yi' mfao a nguonj ndii.* ¹² *A sha'o laminda yei mbinj mu no piri nu nonj a no twei nu.* ¹³ *Shishini, nchhu ni pai ja sheshe li' ja pi shi nchii nkini pwa pisha'akho yei monj nguonj mbhi ne, nnu ja mingwe vei chwie ne, pi shi nchhu no kwij nu vi.*"

Judashi pinj no fini nu Jisho

(Maaku 14:10-11; Luka 22:3-6)

¹⁴ Ta'a nonj shina paanchro pa ghanj younjij Jisho mbo Judashi Ishikario ghai njai pa thishi ghanj fe'ingien, ¹⁵ nchhu ni pugu ja, "Pai shi mfe pi kho vai no ha'an mi mfini vi ni pai?" Nne pugu pe vi ni trei wunj ndigi mbinj. ¹⁶ Lo ndii gho ngai nu shhi a ta'a shina no fini nu vi.

Jisho ji Ji Lli Nji'a pugu pa ghanj younjij pi

(Maaku 14:12-21; Luka 22:7-13,21-23; Jounj 13:21-30)

¹⁷ A ni mbo funj lli ji Ji Brei Ki Ku'c, pa ghanj younjij Jisho tho njai vi, nchhu nu gho ja, "Co ta'a nu ja pigi piri maonj Ji Lli Nji'a ve pi hinj?"

¹⁸ A chhu ni pugu ja, "*Pai nii monj la'a, nchhu ni nonj chae ja pai shi njai vi ne ja, 'Masha chhu ja ndii a kwo para, nshi nji Lli Nji'a nda gho pigi pa ghanj younjij panj.'*"¹⁹ Pa ghanj younjij pi chwie wuc no ha'an Jisho ni nchhu ni pugu ne, mbiri maonj Ji Lli Nji'a gho.

²⁰ A ni nga mbo ni fanaonj, a chochoch yai taprei ntho nji maonj pugu pa paanchro gho. ²¹ No ha'an pugu ni nji nu ne, Jisho chhu ja, "*Shishini, nshwei vai, ta'a nonj shina pai shi mfini a.*"

²² Nnu gho wini vugu nkien ntou yi, pugu je nchhu nu gho pa ta'a yi ta'a yi ja, "Taatho, ja a lo mbo mmu?"

²³ A khwe ja, "*Nonj ja mbho yigi yu shi mbaoonj monj peinj ne, a ju ja a shi mfini a ne.*" ²⁴ *Muonj Nonjishua*

† *Shakaria 11:12.*

shi nguc ngai pi no ha'an pi na'an nthe vi ne, ndo ngai shi ngwainj nonj ve ja a fini vi ne. A ni mbwa gho ja ki'i pi phi vi."

²⁵ Judashi, ja a ni mfini vi ne, chhu ja, "Masha, ja a lo mbo mmu?"

Jisho chhu ja, "*A chhu go ni nonj yu.*"

Ndugwi maonj Ji Jisho pugu pa ghanj younjij pi

(Maaku 14:22-26; Luka 22:14-20; 1 Korinj 11:23-25)

²⁶ No ha'an pugu ni nchho nji nu ne, Jisho ligo brei, nga nkwo too Minnwi, mba'i mfe ni pa ghanj younjij pi, nchhu ja, "*Pai kwe nkru, yei freinonj a.*"

²⁷ A ligo ndua, nga nkwo too Minnwi mfe ni pugu, nchhu nu ja, "*Nguonj yai ghao nnu.* ²⁸ *Nthe ja la'o yei chhi a ja a krao kina ye ja Minnwi wra pugu po ngwa pi ne, ja a ni nkwi nthe ntou ngwa no lre nu pa phi.*

²⁹ *Ndo nshwei vai ja mba'a nu'unj nnu la'o yei pia, ti ngai nchaj ndii ja nshi mbini nnu pia ka'a fifhi monj Sha'afuonj Taa a ne."*

³⁰ Pugu gha njrao ta'a nkhi ntaonj kai gho nkuc nkuanj Mbra pa Thi Olive.

Jisho chhu ja Pita shi ndaa vi

(Maaku 14:27-31; Luka 22:31-34; Jounj 13:36-38)

³¹ Nne Jisho chhu ni pugu ja, "*Ni tu'u yei, pai shi ntei mienj a nthe ja pi na'an ja, 'Nshi njwi nke'i minji, pa minji sha.'*"

³² *Ndo pi shi nga nkwo ku'c ni mmu monj gu, ngai shhi pai Galili."*

³³ Ndo Pita chhu ja, "Nji'i nthe pi no ha'an pi shi ntei njij yu ghao ne, mba'a nji'i ntei."

³⁴ Jisho chhu gho ja, "*Shishini nshwei gho ja ni tu'u yei nkaonj minkai maa nkhw, c shi nkwo laa a ni trei nge."*

³⁵ Pita chhu gho ja, "A nji'i mbo pi ja paco khu ka'a, pa'a ndo ndaa gho." Nguonj pichae pa ghanj younjij pi wuc nchhu pi nne.

Jisho luonj Minnwi Geshemani

(Maaku 14:32-42; Luka 22:39-46)

³⁶ Jisho lolo ngai pugu pugu li' chae ja pi meinj ni Geshemani, nchhu ni ghanj younjij pi ja, "*Pai chochoch heinj ngai hinj nduonj Minnwi.*"³⁷ A ligo Pita pugu pa paa puonj Shebedi, nje ntho mfao yuc njuc. ³⁸ Nne, a chhu ni pugu ja, "*Nju'c a ya mba'i ti minthe nka kukhu, pai kina heinj pia yu nu ka'a.*"

³⁹ A chane ngai shigei yi shhi, mfunj tho yi shhe nduonj Minnwi, nchhu nu ja, "*Taa a, a nji'e, c pai ndua ngai yei vai, ndo ki'i a po pi no ha'an nta'a nu ne, a po pi no ha'an c ta'a nu ne."*

⁴⁰ A gha ntho, njai pa ghanj younjij pi pugu tho ndelle. A chhu ni Pita ja, "*Nne minthe pa'a pai lo nchho tchi*

*pia ka'a no ta'a awa?*⁴¹ *Pai chho tathi nduon Minnwi nne na ki'i pai gu mon mōon nu. Jijwe yai khwā nu, ndo freinon yai pou ghrí."*

⁴² No mbra nge, a pini ngōi nduon Minnwi, nchhu nu na, *"Tāa a, ā mbo na minthe pa'a ndua ngōi yei lo tōgo ki ñdo nji'i nnu, a po ne no ha'anj c tā'a nu ne."*⁴³ Jisho pini nkamu'ōnj nja'i vugu pugu lle nu, nthe na lōgo ni ndinaonj ligi pugu.

⁴⁴ A pini nu'uj mien vugu ngōi nduon Minnwi, a po trei nge, ngu'ō nchhu pi ta'a nnu gho na a ni nkwo fūon nchhu ne. ⁴⁵ Nne a tho nja'i pa ghanj younjij pi nchhu ni pugu na, *"Pai wu'ō nchho ndhe nu mferē nonj yai? † Njai, ndii kā'o ne, pi fini Muonj Nonjishua ne ni pa ghanj phi."*⁴⁶ *Pai lollo pia ghōi. Pai lli nja'i, nonj na a fini a ne po neiñ!"*

Pi fini Jisho pi wēinj vi

(Maaku 14:43-50; Luka 22:47-53; Jouñ 18:3-12)

⁴⁷ Jisho ni nga ngu'ō nchrā nu, Judashi, mbo ta'a nonj shina paanchro ghanj younjij pi chēinj pugu pa ntou yú ngwa, pugu tuo pa kafa pugu pa wréi, llo mbho pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa pichai pa thishi pa ngwa mon la'a. ⁴⁸ Nonj na a ni mfini vi ne ni nkwo fe li ni pugu, nchhu nu na, "Nonj na nshi mbanj vi ne, ju, pai wēinj vi." ⁴⁹ Judashi ku'ō ntho mbara Jisho nchhu gho na, "Nchrā ve, ma Masha," mbanj vi no chrā nu gho.

⁵⁰ Jisho chhu gho na, *"Taannu a, chwīe yaonj na c ni ntho no chwīe nu ne."*

Nne ngwa pigho tho ngwēinj Jisho nshūu vi ngōi no. ⁵¹ Nga nja'i nu ne, yichai ta'a nonj na pugu pa Jisho ni mbo nu ne shua kafa nkā'i muonj fā'a taatho pa thishi ghanj fe'ingienj no gho nja'a tōnə yi.

⁵² Jisho chhu gho na, *"Pini ni'ij kafa yō li'i na c fu'u ne. Ghanj wie nkrō ndo njwi ngwa ni kafa ghā ngu'ō nkhu ntōgo pi nkuonj kafa."*⁵³ *Ki c p'i na minthe pa'a ndo ñjūa ni Tāa a na a ghēre a, a wu'ō ntaonj pa ghanj ntaonj po na pugu ghā mā'an nchhō ne pugu tōgo khwachai wunj nkanj yugu ni nkanj yi paa wu'ō chomilaonj gho?"*⁵⁴ *Ndo ā mbo nenne ki'ε, nnu na Nwa'anji Minnwi chhu ne shi nkie pi neiñ ndōgo li'i, na a yi'i na a wu'ō mbo pi nenne ne?"*

⁵⁵ Monj ndii gho Jisho chhu ni yú ngwa pigho na, *"Mbo pi ngina minwi na pai tho nu ngwēinj a ni pa kafa pugu pa wréi? Pa lēle nga nchho Nda Minnwi nje'i nu pa'a pai lo ngwēinj a."*⁵⁶ *Ndo nguonj pa nnu pei lōgo li'i nne no chwīe nu nnu na pa nja'ilii Minnwi ni nā'anj ne lōgo li'i."* Nne nguonj pa ghanj younjij pi mienj vi ntei ni vugu.

Jisho shhi Kaifa pugu pa thishi

(Maaku 14:53-65; Luka 22:54-55,63-71; Jouñ 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Ngwa pe na pugu ni ngwēinj Jisho ne lōgo vi ngōi no shhi Kaifa, mbo taatho pa thishi ghanj fe'ingienj, mbo li'i

† Pichai chhu na Pai lle ndo mferē nonj yai ngé nduon

na pa ghanj ye'i ngwa ni gí Mushi pugu pa pichai pa thishi ni nkiri ne. ⁵⁸ Pita ni tho nu njij pugu ndo mbo pi fie hij, mbo no ha'anj yina taatho pa thishi ghanj fe'ingienj ni mbo ne nii nchōchho pugu pa ghanj kē'i li'i no yai nu nnu na a shi ndōgo li'i ne.

⁵⁹ Pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa nguonj pa kúñ ghao ni ntho ntā'a le'ingienj na minthe pugu shwi'i tho Jisho nne na pugu jwi vi ne. ⁶⁰ Ndo pugu shini ndo fā'o sheshe yi, nji'i nthe pi no ha'anj ntou pa ghanj pij nnu mbe ni ntaonj ntho ne. Ndugwi yi, yi paa taonj ntho shhi

⁶¹ nchhu na, "Nonj vei ni nchhu na, 'Mfā'o ghrí no sha'a nu Nda Minnwi mfe shhe mbini nkrao monj trei llé.'" ⁶² Ndo taatho pa thishi ghanj fe'ingienj lollo ntithi tathi nchhu na, "C lo mfā'o khwē no fe nu? Nnu na ngwa pei wēinj gho na c chwīe ne po pi kho?" ⁶³ Ndo pa'a Jisho lo nchrā. Taatho pa thishi ghanj fe'ingienj chhu gho na, "Mfe gí ve no ligi Minnwi maonj na c shwei vigi na c Ju na Minnwi Chu'ō Ntaonj no Nkwe mbo Muonj Minnwi ne?"

⁶⁴ Jisho chhu gho na, *"C chhu nenne. Ndo ñshwei gho, llo ndwe ngōi nu shhi, pai shi nja'i Muonj Nonjishua a chho ngei mbho ji ju na a fā'o ghrí no chwīe nu sheshe nnu ne, ndo nshwi'i nu monj luluñ llo po."*

⁶⁵ Taatho pa thishi ghanj fe'ingienj ni nga nja'o yei, nshāa ndhwí yi nchhu na, "A chē'ō ligi Minnwi. Pia nu'uj ntā'a pa minkwentie mbigi nchwīe kho no ndwē? Lii nja'i, pai ya'o chrā nch'āshə yei ni nonj yai. ⁶⁶ Pai p'i yai na?"

Pugu khwē na, "A pie na a khu."

⁶⁷ Nne pugu thu thwe no ligi yi ndo ngwie vi, pichai chrāi vi ni lri ⁶⁸ nchhu na, "Gō na pi Chu'ō gho Ntaonj no Nkwe ne, yai ne li'i nshwei vigi, nonj na a chhwi gho ne gō?"

Pita lāa Jisho

(Maaku 14:66-72; Luka 22:56-62; Jouñ 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pita ni nchho mbhi monj yina, muonj fā'a chai, mbo mingwe, tho nja'i vi nchhu gho na, "Gōgo nkaa gho ni mbo pai Jisho nonj Galili."

⁷⁰ Ndo Pita lāa shhi pugu ghao, nchhu nu na, "Ndo nji'i nji njij nnu na c chhu nu ne."

⁷¹ A gha nchēinj cho yina, yichai muonj fā'a mbo mingwe yai vi nchhu ni ngwa pe na pugu ni nthi fo ne na, "Nonj vei ni mbo pugu Jisho llo Nashare."

⁷² A pini nu'uj ndāa ti nshwēi na, "Ndo nji nonj gho."

⁷³ A gha ndara shigei, ngwa ha'anj pugu ni nthi fo ne ku'ō mbara Pita nchhu gho na, "Shishini, c ta'a pakwo pugu, nthe na nkwanj ha'anj c chrā nu ne fini gho."

⁷⁴ Nne a jē chōno nu nonj yi nshwēi nu na, "Ndo nji'i nji nonj gho." Ndo chomilaonj gho minkə'i khwē.

⁷⁵ Nne Pita kwinj nnu na Jisho ni nchhu ne na, *"Nkaonj minkə'i ma nkhwē, c shi ndāa a ni trei nge."* Ntaonj mbi nkai a gha'a.

Pi cha'a Jisho mfe ni Paile
(Maaku 15:1; Luka 23:1-2; Jouŋ 18:28-32)

27 A ni nga mbo ni muonj tutu'u, ŋguonj pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa thishi pa ngwa Juu nyianj ŋkwanj ha'anj pugu shi njwi Jisho ne. ² Pugu krao vi, ŋgəi ni ju ncha'a mfe ni Paile, mbo nganj sha'a ngwa.

Judashi krəi nonj yi
(Fə'a 1:18-19)

³ Nne ndiŋ ŋa Judashi, ŋa a ni mfini Jisho ne, ni njəi ŋa pi fe njɔ gu ni Jisho ne, a kwri njɔ'u yi mbini ndu'u trei wunj ndigi mbinj pigho ni pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa pichəi thishi, ⁴ nchhu nu ŋa, "Nchwie phi no fini nu ŋonj ŋa mbho yi yi wo ne pi jwi vi."

Ndo pugu chhu ŋa, "Yine po pi kho ni pigi? Yine yəi pi gə!"

⁵ Judashi mā'anj mbinj gho monj Nda Minnwi ndɔllo ŋgəi ŋkrəi nonj yi.

⁶ Ndo pa thishi ghanj fe'ingienj lɔgo mbinj gho nchhu ŋa, "Gɛ lo nji'i mbinj ŋa pia ni'ing monj li'i nɔ'ɔnj mbinj Nda Minnwi nthe ŋa a po pi mbinj chhi." ⁷ Nne pugu pini, njunj li'i shhe ŋa pi mɛinj ni shhe nganj puonj pa kɛnj, ndɔgo no li'i twei pa ghini. ⁸ Nthe yie gho, pi mɛinj shhe gho ni Shhe Chhi ti nchəinj tho pa shi'a. ⁹ Nne nnu ŋa njəilfi Minnwi mbo Jerimaya ni nchhu ne lɔgo li'i ŋa, "Ndo pugu lɔgo trei wunj ndigi mbinj gho,

mbo fi'i nchuonj tho ju ye ŋa pichəi pa ngwa Ishrae ni nɔ'ɔnj no pe nu no tho yi ne,

¹⁰ Mfe mbinj gho no yuonj nu li'i shhe ye ŋa pi ni mɛinj ni shhe nganj puonj yaonj,

no ha'anj Taatho ni ndonj vəi ne."

Jisho shhi Paile
(Maaku 15:2-5; Luka 23:3-5; Jouŋ 18:33-38)

¹¹ Jisho thi shhi nganj sha'a ngwa, nganj sha'a ngwa gho pie vi ŋa, "Ɔ Fùonj pa Juu?"

Jisho chhu ŋa, "A ha'anj Ɔ chhu ne."

¹² Ndo pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa pichəi pa thishi ni ŋa nchhu pa nnu tho yu, pa'a a lo nji'i ŋkhwɛ.

¹³ Nne Paile chhu gho ki'e ŋa, "Ɔ lo nja'o fi'i pa nnu ŋa pugu chhu nu tho gho ne?" ¹⁴ Ndo pa'a a lo nji'i ŋkhwɛ sheshe nnu gho ki ta'a ndigi nnu ŋa pi chhu tho yu ne, nne ti nganj sha'a ngwa gho ghrəo ŋkienj ntou yi.

Pi fe njɔ gu ni Jisho
(Maaku 15:6-15; Luka 23:13-25; Jouŋ 18:39-19:16)

¹⁵ A ghə mbo nɔ'ɔnj nganj sha'a ngwa monj sheshe ndiŋ Ji Lli Nji'a no chu'ɔ nu sheshe nganj chəinj ŋa ngwa chhu ŋa a chu'ɔ ne. ¹⁶ A ni ŋga mbo ndiŋ gho, pugu fə'o yichəi wuwuru nganj nchəinj ŋa pi ya nji vi, ligi yi po Baraba.

¹⁷ Nne pugu gha ŋkiri, Paile chhu ni pugu ŋa, "Pəi tə'a nu ŋa nchu'ɔ pi gɔ mfe ni pəi, Baraba ki Jisho ŋa pi mɛinj

vi ŋa Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaonj no ŋkwe ne?" ¹⁸ Nthe ŋa a ni nji ŋa a ni nchwie nnu kighi'ə pugu wɛinj vi ncha'a mfe gho.

¹⁹ No pigi nu, a ni ŋga mbo no ha'anj ju Paile ni nchəchho ŋkuonj faanj yi nchho sha'a nu ne, ŋgwe vi taonj ŋkini gho ŋa, "Ki'i nchwie nnu mbinj ŋonj ndindi yine, nthe ŋa ŋkwo yəi ŋgə'i shi'a ntou yi monj njəinj nthe vi."

²⁰ Pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa pichəi pa thishi kwo ni'ing puŋ yu ngwa pigho fo ne ŋa pugu pie pi ŋa pi fe Baraba ni pugu njwi Jisho. ²¹ Nganj sha'a ngwa gho pini mbie vugu ŋkamu'ɔnj ŋa, "Pəi tə'a nu ŋa nchu'ɔ yəi ŋonj shina paa ngwa pei mfe ni pəi?"

Pugu ŋa, "Baraba!"

²² Paile pie ni pugu ŋa, "Ti mi shi nchwie pi neinj ni Jisho ŋa pi mɛinj vi ni Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaonj no ŋkwe ne."

Ŋguonj yugu chhu ŋa, "Pi kwinj vi ŋkuonj wə'a!"

²³ A chhu ŋa, "Nthe kho? Nnu piphi ŋa a chwie ne kho?"

Ndo pugu pini mba'o ŋgəo mbinj ŋgəi shhi ŋa, "Pi kwinj vi ŋkuonj wə'a!"

²⁴ Paile ni ŋga njəi ŋa ghɛre lo mbo no ghəi nu shhi ndo nu, ndo njəi ŋa minthe ngwa pigho sha mighei ne, a kwe ŋkhi nshigao mbho mi no gho shhi yu ngwa pigho, nchhu nu ŋa, "Mbho ma yi wo no chhi ŋonj vei, yei po pi fə'a yəi."

²⁵ Ŋguonj ngwa pigho khwɛ ŋa, "Chhi yi shi mbo tho pigi pugu pa tho puonj pigi!"

²⁶ Nne, a chu'ɔ Baraba mfe ni pugu, ŋga ŋkwo wie Jisho, ncha'a vi mfe ŋa pi kwinj vi ŋkuonj wə'a.

²⁷ Nne pa ghanj mā'anj nchhɔ nganj sha'a ngwa gho lɔgo Jisho ŋgəi ni ju monj ntou'ɔ, ŋkiri kwie ntigao ŋkii pa shooge yəi yu. ²⁸ Pugu shrəo ndhwí yi mā'anj pəri pipie mbinj yu. ²⁹ Pugu ni ŋga ŋkra ŋkie michwɛ'ichwɛ'i, ŋgwe tho yu, ni'ing mbie pa fùonj ŋgei mbho yi yi ji, ŋkwi kwere yugu shhi yu mā'anj vi ni kwəinj, nchhu nu ŋa, "Chrə njɔ yɔ, ma fùonj pa ngwa Juu!" ³⁰ Pugu thu thwe mbinj yu, ŋkwe mbie gho ndo ŋgwie vi no tho yi. ³¹ Pugu ni ŋga ŋkwo mā'anj vi ni kwəinj, nshrəo pəri pipie gho mbinj yu mā'anj ji ndhwí mbinj yu, ndɔgo vi ŋgəi no li'i kwinj vi ŋkuonj wə'a.

Pi kwinj Jisho ŋkuonj wə'a
(Maaku 15:21-32; Luka 23:26-43; Jouŋ 19:17-27)

³² No ha'anj pugu ni ntaonj nu mbhi ne, njəi ŋonj chəi llo Shirinj, ligi yi po Shemu, pugu nj vi ŋa a tierj wə'a Jisho. ³³ Pugu ni ŋga nchəinj li'i chəi ŋa pi mɛinj ni Gogota, njinj yi po ŋa Li'i Kwéi Tho. ³⁴ Pugu fe là'o gho ŋa pi nyāanj ni yaonj lwilwi ŋa a nnu, ndo a gha njwɛ'i, pa'a ndo nnu.

³⁵ Pugu ni ŋga ŋkwo kwinj vi ŋkuonj wə'a, mā'anj pəri no ghrə nu ndhwí yi shina pugu. ³⁶ Nne pugu chəcho shhe nchho ŋkɛ'i vi fo. ³⁷ Pugu nā'anj yaonj ŋa pi ni ŋg-

wēiη vi nɔ ghɔ nɛ ηkuoη wá'a thɔ yu ηa, "Yei Jishɔ, mbo Fùoη pa Ngwa Juu." ³⁸ Pi ni ηkwīη vugu pa paa ηgina minwi ka'a, ta'a yi ηgei mbhɔ jì, ta'a yi ηgei mbhɔ ηk-wrɛi.

³⁹ Ngwa pɛ ηa pugu ni ntɔgɔ nu fɔ nɛ ni nthɔ ηgwɛ'í vi, nchí'í thɔ yugu, ⁴⁰ nchhu nu ηa, "Gò ηa ɔ kaη ni nthɛ ɔ shā'a Nda Minnwi mbini ηkrao moη trei llé nɛ, kwe nɛ noη yɔ pia! Æ mbo ηa ɔ Muuη Minnwi, ɔ shwí'í nɛ ηkuoη wá'a yinɛ pia."

⁴¹ Wu'ɔ nɛnnɛ, pa thishi ghan fɛ'ingien, pugu pa ghan yɛ'í ηgwa ni gí Mushi pugu pa pichəi thishi mā'an vi ni kwəiη ηkaa pugu, nchhu nu ηa, ⁴² "A ni ηkwe ηgwa ndɔ minthɛ pa'a a lɔ ηkwe noη yi. A pɔ pi Fùoη pa ηgwa Ishrae, a shwí'í nɛ ηkuoη wá'a ndwɛ pigi piη vi. ⁴³ A ni njí'ə noη yi pi mbiη Minnwi, Minnwi kwe nɛ vi ndwɛ nɔ ha'an ä ηkhwā vi, nthɛ ηa a ni nchhu ηa, 'Mbo pi Muuη Minnwi.'" ⁴⁴ Pa ηgina minwi ηa pi ni ηkwīη vugu pugu nɛ ni mā'an vi ni kwəiη wu'ɔ nɛnnɛ ηkaa pugu.

Gu Jishɔ

(Maaku 15:33-41; Luka 23:44-49; Jouη 19:28-30)

⁴⁵ A ni ηga mbo moη ntou minaon, njijηjij gū moη ηguoη la'a ghao ti ηgəi nchəiη moη trei minaon ni naonchi. ⁴⁶ A gha mbo moη trei minaon ghɔ, Jishɔ kəi ηa, "*Eli, Eli, lema shabatani?*" njij yi pɔ ηa, "*Minnwi a, Minnwi a, ɔ mī'an a ηa?*"

⁴⁷ Pichəi ηgwa ηa pugu ni nthi fɔ nɛ gha nja'o, nchhu ηa, "Noη vei thɔ mēiη pi Elaija." ⁴⁸ Wu'ɔ ndiη ghɔ, yichəi ta'a ηoη vugu kē'í ntei tei ηgəi ndɔgɔ kusha ni'ing lə'o chəchigəi fɔ nchwɛ'í thɔ muuη thi mfe ghɔ ηa a nnu.

⁴⁹ Nɔ pichəi ηgwa ηa pugu ni nthi fɔ nɛ chhu ηa, "Mien vi pia yəi ηa Elaija shi nthɔ ηkwe vi."

⁵⁰ Nɔ Jishɔ pini ηkəi ηkien ni nji, jijwɛ yi taon. ⁵¹ Nga njəi nu nɛ, ndhwí k'í l'í ηa a ni mbo moη Nda Minnwi shāa ntaon yi paa llɔ thɔ ghɔ nshwí'í mfe lə'o ghɔ, shhe ch'í, pa ηgù'ɔ shina. ⁵² Pa fúη moη ηgù'ɔ chu'ɔ ηkaa pugu, ntou khu ηgwa Minnwi pi taonetaon ηa pugu ni ηkwo khu nɛ ku'ɔ moη gu, ⁵³ ntaon moη fúη moη ηgù'ɔ, Jishɔ ni ηga ηku'ɔ moη gu, pugu pugu ghəi moη mme la'ataon taonetaon nɔon noη yugu ni ntou ηgwa.

⁵⁴ Ndiη ηa nthishi pa ta'a ηkii shooge, pugu pa ηgwa ηa pugu pugu ni mbo nchhɔ ηkē'í Jishɔ ni njəi shhe nch'í pugu pa nnu ηa a lɔgɔ l'í nɛ, pɔgɔ gu wēiη vugu, pugu chhu ηa, "Shishini, ηoη vei ni mbo Muuη Minnwi."

⁵⁵ Ntou pa piηge ni mbo fɔ ηkaa pugu nthi fie hini nchhɔ mbɛ'í nu. Yei ni mbo piηge pɛ ηa pugu ni njɔu njij Jishɔ llɔ Galili nchhɔ ηgɛrɛ vi nɛ. ⁵⁶ Shina pugu ni mbo Meri Madaliη, ni Meri mūuη Jɛiη ni Joshe, ni mūuη puon Shebedi.

Pi twei Jishɔ

(Maaku 15:42-47; Luka 23:50-56; Jouη 19:38-42)

⁵⁷ A ni ηga mbo ni fanaon, ηgan fà'o chəi llɔ Arimatia, ligi yi pɔ Joshe, ηa juju ηkaa yu ni mbo ηgan younjij Jishɔ nɛ thɔ. ⁵⁸ A ni ηgəi mbara Paile mbie vi ηa a fɛ khu Jishɔ ghɔ. Nnɛ Paile fɛ gí ηa pi fɛ ghɔ. ⁵⁹ Joshe lɔgɔ khu Jishɔ ndiη moη mbhɔ ndhwí fhu, mbo yi fhi, ⁶⁰ ni'ing vi moη ji fúη ηa a ni ηgu'ɔ ηka fi'ifi'í moη ηgù'ɔ, ηkənə ηk-ien mme ηgù'ɔ nchri chofuη ghɔ nɔ, ηgəi ni vhi. ⁶¹ Meri Madaliη pugu yichəi ta'a Meri ni mbo fɔ nchɔchhɔ njina chofuη moη ηgù'ɔ ghɔ.

Ghan kē'í fúη

⁶² Mbhi ni ηga ndan, llé piri noη kwo tɔgɔ pa thishi ghan fɛ'ingien pugu pa ηgwa Farashi kiri shhi Paile, ⁶³ nchhu ηa, "Masha, pigi kwiη ηa ηgan mifiη yinɛ ni ηga ηgu'ɔ mbo yi maon, nchhu ηa, 'Trei llé shi ηga ntɔgɔ, mbini ηku'ɔ.' ⁶⁴ Nthɛ yie ghɔ, mfe gí pi thɔ ηkē'í chofuη ti trei llé nu'uy ntɔgɔ kaη pa ghan younjij pi shi nthɔ njɔo khu yi ηgəi nɔ ghɔ nchhu ni pa ηgwa ηa, 'A ku'ɔ moη gu.' Ndugwi njij f'í nu yei wūru ncha fūoη yi."

⁶⁵ Paile chhu ni pugu ηa, "Pəi lɔgɔ pa shooge kē'í l'í ηgəi nchwɛi pugu ya ndina ni fúη ghɔ nɔ ha'an pəi tā'a nu nɛ." ⁶⁶ Nnɛ pugu f'ini chofuη ghɔ nɔ ha'an mba'a ηoη nii fɔ ntɔgɔ pi ηkuoη lēi nu pugu pa mien nu ghan kē'í l'í fɔ.

Jishɔ pini nu'uy ηku'ɔ

(Maaku 16:1-10; Luka 24:1-12; Jouη 20:1-10)

28 llé ji pa Juu ni ηga ntɔgɔ, mbhi jē lan nu, mbo fūoη llɛmbhi moη shwí'í taη ghɔ, mbo Shonde, Meri Madaliη pugu yichəi ta'a Meri ghɔ ghəi l'í yəi fúη.

² Nga njəi nu, shhe ch'í ηkien yie ghɔ nthɛ ηa ηgan ntaon Taathɔ ni nshwí'í llɔ po ηkənə ηgu'ɔ chofuη mbini nɔ njij nchɔchhɔ ηkuoη ghɔ. ³ Minji mi ni nshei nɔ fiembɔ, ndhwí yi fugu nɔ wēi. ⁴ Pa ghan kē'í l'í pɔgɔ vi ηgrū ti noη yugu khu.

⁵ Nɔ ηgan ntaon ghɔ chhu ni piηge pighɔ ηa, "Kí'í pəi fā'o pɔgɔ gu, ñji ηa pəi thɔ ntā'a pi Jishɔ ηa pi ni ηkwīη vi ηkuoη wá'a nɛ. ⁶ A lɔ nji'í mbo hein, nthɛ ηa a kwo ku'ɔ moη gu nɔ ha'an a ni nchhu nɛ, pəi thɔ njəi l'í ηa pi ni ntwei vi nɛ. ⁷ Nnɛ, pəi yí'a ηgəighəi nchhu ni ghan younjij pi ηa a kwo ku'ɔ moη gu, ndɔ pəi lii njəi, a ghəi nu nɛ shhi pəi moη Galili, ndɔ pəi shi njəi vi fɔ! Pəi kwiη nnu ηa ñshwei vəi nɔ ghɔ nɛ."

⁸ Nnɛ pugu llɔ chofuη ni tei moη pɔgɔ gu pugu pa mme pwanju'ɔ, ntei ηgəi l'í shwei pa ghan younjij pi nɔ ghɔ. ⁹ Nɔ ηga njəi nu nɛ, Jishɔ paon pugu pugu nchhu ηa, "*Nchrā ni pəi!*" Nɔ pugu thɔ ηgwēiη kwɔ yi ηga'o vi. ¹⁰ Nnɛ Jishɔ chhu ni pugu ηa, "*Kí'í pəi fā'o pɔgɔ*

gu, pəi ghāi nchhu ni pa līŋ paŋ ŋa pugu ghāi Galili kaŋ pugu shi njəi a fə."

Nkàni pa ghaŋ kē'i fúŋ

¹¹ Nɔ ha'anj piŋge piŋhɔ ni ŋgəi nu nɛ, ŋga njəi nu, pichəi pa ghaŋ kē'i fúŋ ghɔ thɔ moŋ la'a mfɛi ŋguoŋ pa nnu ŋa a ni ndɔgɔ lɛi nɛ ni pa thishi ghaŋ fɛ'ingien.

¹² Pa thishi ghaŋ fɛ'ingien piŋhɔ kirɛ pugu pa pichəi pa thishi, mbini ntaoŋ mfe ntou mbiŋ ni pa shooge piŋhɔ,

¹³ nchhu ŋa, "Pəi fā'o nɔ chhu nu pi ŋa, 'Pa ghaŋ younjij pi thɔ ni tu'u njɔo vi ŋgəi nɔ ghɔ ndiŋ ŋa pigi ni ndhe nu nɛ.' ¹⁴ Nɔ ti yei nchəiŋ tənə ŋgaŋ sha'a ŋgwa, pigi ji ŋkwaŋ nɔ ha'anj pigi shi ŋkara vi nne ŋa ki'i pəi fā'o ŋgəi." ¹⁵ Pugu kwe mbiŋ ghɔ nchwie nɔ ha'anj pi ni nchhu ni pugu nɛ. Chra yei nyien wu'ɔ nne shina pa Juu ti nthɔ nchəiŋ thɔ pa shi'a.

Ndugwi njij gɛ ŋa Jishɔ fɛ ni ghaŋ younjij pi nɛ

(Maaku 16:14-18; Luka 24:36-49; Jourŋ 20:19-23; Fə'a 1:6-8)

¹⁶ Ta'anchɔ ghaŋ younjij pi piŋhɔ ghāi Galili ŋkuoŋ mbra nɔ ha'anj Jishɔ ni nshwei vugu nɛ. ¹⁷ Pugu ni ŋga njəi vi, ŋga'o vi ndɔ pichəi fā'o khuthɔ.

¹⁸ Jishɔ thɔ nchhu ni pugu ŋa, *"Pi kwo fɛ ŋguoŋ ghrɛ po pugu pa ŋkuoŋ shhe vəi.* ¹⁹ *Nthe yie ghɔ, pəi ghāi nchwie ŋgwa pugu pɔ pa ghaŋ younjij paŋ moŋ ŋguoŋ pa la'ataoŋ ghao nchhɔ ŋkwe vugu ni ŋkhɛ moŋ ligi Tāa ni Muuŋ ni Jijwe Minnwi,* ²⁰ *nchhɔ nje'i vugu ŋa pugu nū'ɔŋ ŋguoŋ pa nnu ŋa nchhu ni pəi nɛ ghao. Pəi lī njəi, pia shi mbɔ ka'a ŋguoŋ ndi ti mbhi shi nu'uŋ ndugwi."*

Maaku

Kāon nu pa tho nu

Nwa'anli yei nā'an Maaku. Mon gho, Maaku jē nā'an nu nchhu nu na a pwa pisha'akho nthe Jisho Krishto, mbo Muon Minnwi. Maaku nōon Jisho na a po pi ngaŋ chwīe pa nnu ndo mbo non na a fā'o nji nē. Jisho nōon nji yi gho mon ŋkwan ha'an a ni nje'i nu nē, pugu pa fu'u nu pa miŋwein, pugu pa līe nu phi ŋgwa. Jisho ndutho yi mon nwa'anli yei yə non yi ko Muon Nonmishua na a ni ntho ko fē nu chombhi yi ŋkhu nthe ŋgwamishua nē. Maaku fxi mishweishwei ko ligi Jisho nja nja pi ndaon, mfe ndi ntu yi ŋkuon pa nnu na Jisho ni nchwīe nē, ki lo mfe pi ŋkuon pa yaon na a ni nje'i nē pugu pa nnu pē na a ni nchhu nē. Maaku gha nchrā shigei ŋkuon nnu phi Jon ŋgaŋ fē ŋkhī pugu pa nnu kwe ŋkhī Jisho pugu pa mōon nu mi, ŋki'i ndo ŋgəighəi shhi nchrā nu ntou yi ŋkuon nnu fā'a Jisho, ŋkuon nnu yiggi nu pa ghinco pugu pa ye'i nu ŋgwa. Na ha'an ndi ni ŋgəi nu nē, pa ghan youngin Jisho ji vi mbigi ŋgəi shhi. Ndo pa mbina pi pina vi mbigi ŋgəi shhi ŋkaa pugu. Nwa'anli yei gha ndugwi nchrā ŋkuon ŋkwan ha'an chombhi Jisho ŋkuon mbhi hein ni ndugwi nē, mbo kwin nu mi ŋkuon wā'a pugu pa ku' nu mi mon gu.

Jouŋ Ngaŋ Fē ŋkhī piri shendaon

1 Ye nje pwa pisha'akho Jisho, mbo Ju na Minnwi Chu' Ntaon ko ŋkwe nē, mbo Muon Minnwi.
2 Pi nā'an mon nwa'anli njeilxi Minnwi mbo Ishaya na, "Li nje, nshi ntaon ngaŋ ntaon a, a ghəi shhi pə mbiri ndaon ni pə,
3 Non chəi tho mfe gē mon ŋkūnu njō na: 'Piri shendaon Taatho, chwīe pa lxi tgo yi po yi tithi."
4 Nenne, Jouŋ Ngaŋ Fē ŋkhī ni ntho mbo mon ŋkūnu njō ntho mfe ŋkhī ni ŋgwa, ndo nchi nu na, "Pə pā'a ŋkūnu yə ni phi, mfe ŋkhī ni pə, Minnwi līe phi yə."
5 Nguon ŋgwa mon la'ataon Judia, pugu pa nguon ŋgwa Jerushalein taon ŋgəi nje vi, a kwe vugu ni ŋkhī mon ninəi Jodaŋ. Pugu yūa phi yugu. **6** Jouŋ ni mā'an ndhwī na pi chwīe pi ni ŋgi yichəi ŋkwan minyien pi mēin ni kamela, † ni ŋkandaŋ ŋgrəo minyien ko ntu'u yi, maon ji pi ni mbo ŋgwīn pugu pa lli ŋkūnu. **7** A ni nchi nu na, "Non na a shi ntho ninəi a nē gha'o ncha a, pa'a ndo nji' ŋkə'o non na minthe ntu'u non a mfēi ŋkxi tra yi nē. **8** Mi ni ŋkwe və pi ni ŋkhī, ndo a shi ŋkwe və pi ni Jijwe Minnwi."

Jisho kwe ŋkhī ndo nii mon mōon nu

(Matio 3:13-4:11; Luka 3:21-22; 4:1-13)

9 A ni mbo mon lli pigho, Jisho tho lo Nashare mon Galili, Jouŋ kwe vi ni ŋkhī mon ninəi Jodaŋ. **10** Jisho gha mbi' non yi ntaon mon ŋkhī gho nē, nje po na'an chomilaon gho, Jijwe Minnwi shwi' nu mbin yu mbo ko mintu'olibun. **11** Nggi taon po, nchhu nu na, "O muon a na ŋkhwā, nja mfā'o pwatua nthe gho."

12 Wu' chomilaon gho, Jijwe gho chwīe a ghəi mon ŋkūnu njō. **13** A ni mbo mon ŋkūnu njō gho ko khwe wun lli, Shata tho mōon vi. A ni mbo fo pugu pa mi-maon moon tru, ndo pa ghan ntaon Minnwi chho ŋgēre vi.

Jisho mēin khwe ghan ŋgunu

(Matio 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Pi ni nga ŋkwo wēin Jouŋ ti mfini, Jisho ghəi Galili ntho nchi ŋkxi pwa pisha'akho Minnwi, **15** nchhu nu na, "*Ndi kwo kā'o, Sha'afuon Minnwi kwo para, pə pā'a ŋkūnu yə ni phi, ŋkara mbin pwa pisha'akho.*"

16 Jisho ni nga nyien nu ŋkin mme ŋkhī Galili, nje She-mu pugu Andru ndin vi, pugu tho mā'an ndan mon ŋkhī, nthe na pugu ni mbo pa ghan ŋgunu. **17** Jisho chhu ni pugu na, "*Pə yōu ninəi a, nchwīe pə po ghan wēin ŋgwamishua.*" **18** Wu' ndi gho pugu mien ndan pugu njou ninəi yi.

19 A ni nga nyien ŋgəi shigei, nje Jēin mbo muon Shebedi pugu Jouŋ ndin vi, pugu po mon kikuon yugu

† Minyien yei po ko minyienləi. Nguwa ghə nyien ŋkuon gho ŋgei pa la'ataon ŋkūnu njō.

nta'a pa ndán pugu. ²⁰ Wu'ó chomilaon gho Jisho mēin vugu, pugu mien tãa vugu, mbo Shebedi, mon kikuon pugu pa puon fã'a, njou njin Jisho.

Jisho yāgi ghěnc non na a ni mfã'o jijwe piphi (Luka 4:31-37)

²¹ Pa Jisho ni ngāi Kapanon, wu'ó chomilaon gho, a gha mbo llé ji, a nii mon nda luon Minnwi ntho nje'i ngwa. ²² Pa ngwa pe na pugu ni nja'o a ye'i nu ne ghrāo nkwan ha'an a ni nje'i nu ne, nthe na a ni nje'i no mmeonon na a fã'o ghrí, a shini ndo nje'i pi no ghan ye'i gí Mushi.

²³ Wu'ó ndi gho, yichai non ni jijwe piphi nii mon nda luon Minnwi yugu, nkai nchhu nu na, ²⁴ "Pia fã'o pi kho Jisho llo Nashare? O tho pi no piri nu vigi? Nji non na o yie ne, o yi taonon llo mbho Minnwi."

²⁵ Jisho pāga vi, nchhu nu na, "*Lere lan ndo ntaon mbin yu.*"²⁶ Jijwe piphi gho shwi'i miprili mbin yu, nga nkai nkien ni nji, ntaon mbin yu ki'e.

²⁷ Nguon ngwa pigho ghrāo ti mbie non pugu na, "Yei po pi kho? A po pi yichai nkwan ye'i yaon fhi! A fe gí no mmeonon ni ghrí, nji'i nthe pi ni pa jijwe piphi, pugu ya'o vi." ²⁸ Nthe pa nnu pei, ligi Jisho no non ndien ni nyet non nguon lí'i mon nguon Galili ghao.

Jisho yāgi ghěnc ntou ngwa (Matio 8:14-17; Luka 4:38-41)

²⁹ Wu'ó chomilaon gho Jisho taon mon nda luon Minnwi ngāi pugu pa Jiein ni Jon nda Shemu pugu Andru. ³⁰ Ndi gho, ngon Shemu ni ntho ngēnc shigao, pi shwei Jisho no wu'ó ndi gho. ³¹ A tho ngwēin mbho yi mbí'i vi tothi, shigao gho kii ndo ntaonon, ngon shemu gho fe maon ni pugu.

³² Ni fanaon gho mon nii minaon, pi tho ni nguon ghan ghěnc pugu pa ngwa na pa miñwein ni ngana vugu ne. ³³ Nguon ngwa mon mme la'ataon gho kiri chonda na a ni mbo fo ne. ³⁴ A yāgi ghěnc ntou ngwa pe na pugu ni ntho ngēnc nkwan nkwan ghěnc ne, mfu'u ntou pa miñwein. A shini ndo mfe shina ni sheshe miñwein no chrā nu nthe na pugu ni nji vi.

Jisho chí chrà Minnwi Galili

³⁵ A ni nga mbo nkien ni tutu'u ki lí'i lo naa nja mfēi shi'i, Jisho lollo ntaon ngāi lí'i na non lo nji'i mbo fo ne, nduon Minnwi. ³⁶ Shemu pugu pa ngwa pe na pugu pugu ni mbo ka'a ne taon ntho ntã'a vi. ³⁷ Pugu ni nga njai vi, nchhu gho na, "Nguon ngwa tho ne ntã'a gho."

³⁸ Ndo a chhu ni pugu na, "*Pia ghāi mon pichai pa la'ataon, nne na minthe nchii chrā ni pugu fo nkaa pugu, nthe na mi ni ntho nthe pi yie.*"³⁹ Nne, a nyien mon nguon Galili ghao, ntho nchii chrā Minnwi mon pa nda luon Minnwi ndo mfu'u pa miñwein.

Jisho yāgi ghěnc ngan ghincmbalon

(Matio 8:1-4; Luka 5:12-16)

⁴⁰ Ngan ghincmbalon tho njai vi, ndigai vi, nkwi kwere yi shhe nchhu na, "O nkhwā, o chwie mbo yi taonon."

⁴¹ Nthe kwoshini na Jisho ni mfã'o ne, Jisho shwi mbho yi nkaon vi, nchhu gho na, "*Nkhwā. Po yi taonon.*"

⁴² Wu'ó chomilaon gho ghincmbalon mme mbin yu, a gū yi taonon. ⁴³ Nne Jisho gha nkwo shūu tēnē yi, nchhu gho na a ghāi wu'ó ndi gho. ⁴⁴ Nchhu gho na, "*Ki'i nchhu ni sheshonon, ndo ghāi nonon non yo ni ngan fe'ingien Minnwi a líi gho, ndo mfe yaon fe'ingien no ha'an gí Mushi chhu ne, no nonon nu na Minnwi yāgi ghěnc yo.*"

⁴⁵ Ndo a taon njē chrā nu nnu pigho ki lo ngē, ntho nchii nnu pigho. Nchrā ti nchēin mon nthinkwo na Jisho kan ni mfe pa'a a lo nu'un nii mon la'a shente, a ni nkina pi mon pa lí'i na ngwa shi ki lo mbo fo ne, ngwa llo mon nguon ntai ngāi ntho njai vi.

Jisho chwie nkwin nyien

(Matio 9:1-8; Luka 5:17-26)

2 Shigei llé ni nga ntog, Jisho pini Kapanon pa chrā nyien na a po la'a. ² Ntou pa ngwa tho nkiri ti pa'a shina lo nu'un mbo, nji'i nthe pi chonda. Jisho ni ntho nchhu chrā Minnwi ni pugu. ³ Ngwa chēin pugu pa nkwin kwò, khwe pimbia tien vi ntho nu ni ju lí'i yai Jisho. ⁴ Shina ni nga mien ki lo mbo ni pugu no para nu yai Jisho nthe yú ngwa pigho, pugu ku'ó thonda na'an mbo fo †, nshwi' nkwin gho nkuan kúon. ⁵ Jisho ni nga njai fí'i pin yugu, nchhu ni nkwin gho na, "*Muon a, pi lí'e pa phi po.*"

⁶ Pichai pa ghan ye'i gí Mushi ni nchho fo, mbie nu mon njú'ó pugu na, ⁷ "Non vei kie nein nchrā nein? Yei po pi chrā nch'eshai Mimfe a lí'e gó ndí'e phi nkien Minnwi tai vi?"

⁸ Wu'ó ndi gho, Jisho ni nji nnu na pugu ni mbí'i nu mon njú'ó pugu ne mon jijwe yi, nchhu ni pugu na, "*Pai kie nein ntho mbí'i nkwan nnu pei nein njú'ó pai?*" ⁹ A yí'e yai, chhu nu ni nkwin na, "*Pi lí'e pa phi po, ki chhu nu na, 'Lollo, lōgo kúon yo, nyien?'*" ¹⁰ Ndo no chwie nu pai ji na Muon Nonmishua fã'o ghrí nkuan shhe no lí'e nu pa phi." A chhu ni nkwin gho na, ¹¹ "*Nchhu ve, lollo, lōgo kúon yo ngāi la'a.*"

¹² Wu'ó ndi gho, a lollo, ndōgo kúon yi, ntaon ni vhi ligi nguon yugu ghao, nenne, nguon yugu ghrāo, nga'o Minnwi, nchhu nu na, "Pigi lo naa ma njai sheshe nnu no yei!"

† Pi ni ntho nchwie pa nchwi mbu nda llo shhe nkwo ntaon thonda. Thonda gho ni sheinshien, pi chwie pi ni mbai tūon. A ni nchwie yie shina po no na'an nu mbo fo.

Jisho gē Levi

(Matio 9:9-13; Luka 5:27-32)

¹³ Jisho pini ngōi ŋkɪŋ mme ŋkhĩ ŋkamu'ɔŋ, ŋguon yú ŋgwa ni ngōi nu lĩ' yəi vi, a tho nje'i vugu. ¹⁴ Ndo ha'an a ni nyien nu ne, a yəi Levi, muun Afioshi, a chho mon ntāa kwe taashi, a chhu gho ŋa, "Yōu njin a." A yrei shhe njōu njin yi.

¹⁵ Ndo ha'an Jisho ni nchho yəi taprei ntho nji maon nda Levi ne, ntou pa ghan wēin taashi pugu pa ghan phi chho yəi yu pugu pa ghan younjin pi, ntho ŋa ntou ŋgwa ni ntho njōu njin Jisho. ¹⁶ Pa ghan ye'i gí Mushi ŋa pugu ni mbo pa ŋgwa Farashi ne ni ŋa njəi ŋa a tho nji maon pugu pa ghan chwīe phi pugu pa ghan wēin taashi, nchhu ni ghan younjin pi ŋa, "A chwīe kho a ji maon pugu pa ghan wēin taashi pugu pa ghan phi?"

¹⁷ Jisho ni ŋa nja'o yei nnu, nchhu ŋa, "Ngwa pe ŋa pugu pɔ shi'i ne lɔ mfā'o chà ŋgan fhɔ, a fā'o ŋgwa pe ŋa pugu ghɛnɔ nu ne. Ndo nji'i ntho pi nɔ gē nu pa ŋgwa ndindɪ, ntho ntho pi ghan phi."

Pie ntho nnu ji ŋkhĩ

(Matio 9:14-17; Luka 5:33-39)

¹⁸ Ghan younjin Joun Ngan Fe Nkhĩ, pugu pa ŋgwa Farashi ni ntho nji ŋkhĩ. Pichəi pa ŋgwa tho mbara Jisho mbie vi ŋa, "A chwīe kho pa ghan younjin Joun Ngan Fe Nkhĩ pugu pa ghan younjin pa ŋgwa Farashi ji ŋkhĩ, ndo pa'a pa ghan younjin pɔ lɔ nji?"

¹⁹ Jisho khwē ni pugu ŋa, "Mimfe pa ghan gē lĩ' lán ji ŋkhĩ ndi ŋa pugu pa mimbɪa ŋgan lán gho wu'ɔ mbo ka'a ne? Ndo ha'an pugu pa mimbɪa ŋgan lán gho wu'ɔ mbo ka'a ne, mba'a pugu ji ŋkhĩ. ²⁰ Ndo pa llé pighɔ shi ntho ŋa pi shi mfu'u mimbɪa ŋgan lán gho mon shina pugu, nenne, pugu shi nji ŋkhĩ mon llé gho.

²¹ "Mba'a ŋon ta'a pa'o ŋkuon ndunu ndhwí ni pra ndhwí fhi. Ä nchwīe nenne, kan ndhwí fhi gho shi ŋinein, nshūu ndunu ndhwí gho nshāa mbini ŋka chwīe a taon pi mme mbo.

²² "A wu'ɔ ha'an a pɔ ni mikei ngrào ne. Mba'a ŋon ni'in là'o fhi mon ndunu mikei ngrào, ä nchwīe nenne, là'o gho fā'o ntūgu mikei ngrào gho, nne kan là'o gho pugu pa mikei ngrào gho shi mbiri gha. A yi' ŋa ŋgwa ni'in là'o fhi mon mikei ngrào fhi."

Pie ntho nnu llé Ji

(Matio 12:1-8; Luka 6:1-5)

²³ A ni mbo llé Ji pa Juu chəi, Jisho nyien ntɔgɔ nu mon nyien shie ge. Nɔ ha'an pugu ki tɔgɔ nu ne, pa ghan younjin pi ka shie ge. ²⁴ Nenne, pa ŋgwa Farashi pie ni Jisho ŋa, "Lĩ njəi, a chwīe kho pa ghan younjin pɔ tho nchwīe nnu ŋa gí lɔ nji'i mbin ŋa pi chwīe llé Ji ne?"

²⁵ A khwē ni pugu ŋa, "Pəi lɔ naa mēin nnu ŋa Devi ni nchwīe ndi ŋa a ni mbou yaon ji, nji ni njia vugu pa

ŋgwa pi ne? ²⁶ Nkwən nɔ ha'an a ni nii Nda Minnwi, ndi ŋa Abiata ni mbo taathɔ pa thishi ghan fe'ingien ne? A ni nii ŋkru brei ŋa pi ni mfe ni Minnwi, ndo mbini mfe yi ŋgwa pi, mbo yaon ŋa kina lɔ nji'i mbin ŋa a ntho sheshenon kru ŋkien ŋgan fe'ingien Minnwi."

²⁷ Jisho lūgwi ŋa, "Minnwi ni nū'ɔŋ llé Ji ntho pi ŋonmishua, a lɔ nchwīe ŋonmishua ntho pi llé Ji.

²⁸ Nenne, Muun ŋonmishua taathɔ, nji'i ntho pi llé Ji."

Ŋon ni mbho kwikwi

(Matio 12:9-14; Luka 6:6-11)

3 Jisho ni mbini ŋkamu'ɔŋ mon nda luon Minnwi, ŋon chəi ni mbo fɔ mfā'o mbo kwikwi. ² Pichəi pa ŋgwa ni mbo fɔ mbə'i vi nɔ yəi nu ŋa a shi njigɪ ghɛnɔ ŋon gho llé Ji pa Juu, nne ŋa a ntho pugu wēin vi ŋa a chwīe nnu ŋa a lɔ ŋkā'o.

³ Jisho chhu ni ŋon gho ŋa mbho yi ni ŋkwikwi ne ŋa, "Taon ntho hein." ⁴ Nenne, a pie vugu ŋa, "Gí pin ŋa pi chwīe pi yəi llé Ji, nnu shi'i ki nnu piphi, kwe nu ŋon ki jwi nu ŋon?" Ndo pa'a pugu lɔ nchhu nnu.

⁵ A kara ŋon yi mbə'i vugu mon pigitua, mfā'o pə'i njū'ɔ ntho tinithɔ yugu, nchhu ni ŋon gho ŋa, "Shwīi mbho yɔ." A shwīi, mbho yi ki'i ndo mbo pi shi'i. ⁶ Pa ŋgwa Farashi taon mon nda luon Minnwi gho ngōi chomilaon gho nyian ntán pugu pa ghan younjin fūon Həɔ, ŋkwan ha'an pugu shi njwi Jisho ne.

Yú ŋgwa ŋkɪŋ ŋkhĩ

⁷ Jisho pugu pa ghan younjin pi shū'u mbini ngōi ŋkɪŋ ŋkhĩ, mme yú ŋgwa llɔ Galili yōu njin yi pugu pa ŋgwa llɔ Judia, ⁸ pugu pa Jerushalein pugu Idumia pugu pa llɔ nji'a Jodaŋ pugu pa llɔ ŋgei pa la'ataon Taire pugu Shidon. Ŋguon mme yú ŋgwa pei ni ntho lĩ' yəi Jisho ntho ŋa pugu ni nja'o pa nnu ha'an a ni nchwīe nu ne.

⁹ A chhu ni ghan younjin pi ŋa pugu piri pie gho ntho yú ŋgwa pighɔ, kien nenne kan pugu shi nw'in vi. ¹⁰ A ni ŋkwo yigɪ ghɛnɔ ntou ŋgwa, nenne ŋguon pa ŋgwa ha'an pugu ni mfā'o ghɛnɔ ne, ni njəi nu nɔ kəon nu vi.

¹¹ Sheshe ndi ŋa pa jiwē piphi ki yəi vi ne, pugu gū shhe shhi yu mba'o ngòu ŋa, "ɔ Muun Minnwi!" ¹² A fe titini gí ni pugu ŋa ki'i pugu chwīe pi ji vi.

Jisho tere paanchro ghan ntaon pi

(Matio 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Jisho ku'ɔ ŋkuon mbra, ngē pa ŋgwa pe ŋa a ni ntā'a nu ŋa pugu tho mbara vi ne ŋa pugu tho, pugu tho mbara vi. ¹⁴ A chu'ɔ paanchro ŋa a ni nchhɔ ligi yugu ni ghan ntaon pi ne, ŋa pugu pugu pɔ nu, ŋa a ntho a shi ntaon vugu pugu chii chrà Minnwi, ¹⁵ ndo mfā'o nji nɔ fu'u nu pa minweir. ¹⁶ Yei paanchro ŋgwa pe ha'an a ni nchu'ɔ ne:

Shemu, ŋa a ni nchhɔ ligi yi ni Pita ne,

¹⁷ ni Jəin, mbo muun Shebedi,

ni Jour, mbo ndiŋ Jeiŋ, ŋa a ni nchhō ligi yugu ni Boa-
negeshi, njiŋ yi pō ŋa, “Puonŋ ŋgwara mbɔ̃”
18 ni Andru,
pugu Fili,
ni Batolomiu,
pugu Matio,
ni Toma,
ni Jeiŋ mbo muunŋ Afioshi,
ni Tadio,
ni Shemu ŋa a kwini la’a nɛ,
19 ni Judashi Ishikario ŋa a ni mfini vi nɛ.

Jisho pugu Bejebu

(Matio 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

20 Nenne Jisho ghāi la’a, yú ŋgwa pini ŋkiri ŋkamu’oŋ
ti pa’a a lb mfā’o shina pugu pa ghanŋ younjinŋ pi nɔ jɪ nu
maonŋ. 21 Pa ndaonŋ yi ni ŋga nja’o, ntaonŋ mbhi lɪfi
wēiŋ vi, nthe ŋa pugu ni nchhu nu ŋa, “A paapaa.”

22 Pa ghanŋ ye’i ŋgwa ni gí Mushi ŋa pugu ni shwi’i lb
Jerushaleiŋ nɛ chhu ŋa, “Bejebu † pō mbiŋ yu, a fu’u pa
miŋweiŋ pi ni ghrɛ nthishi pa miŋweiŋ.”

23 Nenne, Jisho gē vugu pugu tho yəi yu, a chrā ni
pugu monŋ lu’o chrà, *“Mimfe Shata kie neiŋ mfu’u Shata
mbiŋ nonŋ?”* 24 *Ta’a la’ataonŋ ngrā nonŋ yi monŋ pa kwie,
ntho mā’anŋ nchhō ni nonŋ pugu, kanŋ mba’a la’ataonŋ gho
yi’i ntithi.* 25 *Ti ta’a nda mbo pi monŋ minduonŋduonŋ,
kanŋ mba’a nda gho yi’i ntithi.* 26 *Ti Shata ndollɔ nɔ mā’anŋ
nu nonŋ yi ni nchhō, ndo mbo monŋ minduonŋduonŋ, kanŋ
lūgwi nu mi para.* 27 *Ndo mba’a yichəi nonŋ nii nda ŋganŋ
ghrɛ, ntienŋ maonŋ pi ŋgəi nɔ gho, ki lb mfūonŋ ŋkrao
ŋganŋ ghrɛ gho. A wu’o kə’i gho ŋa minthe a tienŋ maonŋ
pi ntaonŋ nɔ nda yu.*

28 *“Shishini nshwei vəi, Minnwi shi ndi’e ŋguonŋ phi ŋa
ŋgwamishua chwie nɛ, pugu pa sheshe chrà nch’əshə
ŋa a taonŋ nchò pugu nɛ, 29 ndo sheshenŋ ŋa a ch’ə Jijwe
Minnwi nɛ, mba’a Minnwi ma ndi’e phi yi, nthe ŋa a
chwie phi ki l’i’e.”*

30 A ni nchhu nne nthe ŋa pugu ni nchhu nu ŋa, “A
fā’o jijwe piphi.”

Mūunŋ Jisho pugu pa lɪŋ pi pi pimbhia

(Matio 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Mūunŋ Jisho pugu pa lɪŋ pi pi pimbhia tho nthi mbhi
ntaonŋ ŋkani ŋa pi mēiŋ Jisho. 32 Yú ŋgwa ni nchhō
yəi yu, nne pugu chhu gho ŋa, “Mūunŋ gho pugu pa lɪŋ
pō pi pimbhia pō nɛ mbhi ntā’a nu njəi gho.”

33 Jisho khwē ŋa, *“Mūunŋ a pugu pa lɪŋ paŋ pō pi pa
gɔ?”* 34 A pe’i pa ŋgwa pe ŋa pugu chhō ŋgēiŋ vi
mbāonŋ nɛ, nchhu ŋa, *“Mūunŋ a pugu pa lɪŋ paŋ pi pim-
bia pō neiŋ heiŋ.* 35 *Sheshenŋ ŋa a chwie nnu ŋa Min-
nwi tā’a nu nɛ, a ndiŋ a vi mimbhia pugu pa ndiŋ a vi
miŋgwe ni mūunŋ a.”*

† Yei yichəi ligi Shata.

Lu’o chrà nthe nonŋ ŋa a ghāi lɪfi phī mbhɛ

(Matio 13:1-9; Luka 8:4-8)

4 Jisho pini nu’unŋ njē ye’i nu ŋkiriŋ mme ŋkhɪ ŋka-
mu’oŋ, ŋkieriŋ mme yú ŋgwa kiri yəi yu, nne a ni nii
nchhō pi monŋ kikuonŋ monŋ ŋkhɪ, yú ŋgwa pigho pō
ŋkiriŋ ŋkhɪ lɪfi yó. 2 A ni nje’i vugu ni ntou pa nnu monŋ
lu’o chrà, monŋ pa nnu ha’anŋ a ni nje’i nu nɛ, a ni nchhu
ni pugu ŋa.

3 *“Pəi ya’o! Nonŋ chəi ni ma mbo fo ŋgəi lɪfi mā’anŋ mb-
hɛ.* 4 *Nɔ ha’anŋ a ni mā’anŋ nu nɛ, pichəi gū shhembua,
pa mishi shwi’i ŋkru.* 5 *Pichəi gū monŋ shhe ŋkwá, lɪfi
ha’anŋ ntou nch’i’a shi ki lb mbo nɛ, nji’a ŋkekhe nthe ŋa
nch’i’a shi ki lb njienŋ fo,* 6 *ndo minaonŋ ghà nthe, ntūonŋ vi,
nthe ŋa a shini ndo mfā’o ŋienŋ yi nɛ, a kā’o mbraoprao
ŋkhu.* 7 *Pichəi mbhɛ gū monŋ shisha’a, shisha’a yi’e
ŋku’o mfigi vi, pa’a a lb ŋku’o ti njuŋ ntienŋ.* 8 *Ndo pichəi
pa mbhɛ gū monŋ shhe shi’i, ŋkhɛ ŋku’o njuŋ. Pichəi yunŋ
trei wunŋ, pichəi ntigao wunŋ, pichəi ta’a ŋkii.* 9 Jisho lūg-
wi ŋa, *“Nonŋ ŋa a fā’o tənə nɛ, ā ya’o.”*

Njiŋ lu’o chrà gho

(Matio 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Ndiŋ ŋa Jisho ni mbo tə’i vi nɛ, ŋgwa ha’anŋ pugu ni
mbo yəi yu nɛ, pugu pa paanchro ghanŋ younjinŋ pi tho
njəi vi mbie vi ni njiŋ pa lu’o chrà pigho.

11 A chhu ni pugu ŋa, *“Minnwi tūgu pa nnu ŋa a ni
mbo yi ləiŋ monŋ Sha’afuonŋ yi ni pəi, ndo ni ŋgwa
nduonŋ ŋa pugu lb nji’i mbiŋ nɛ, ŋguonŋ nnu pō pi monŋ
pa lu’o chrà,* 12 *nne ŋa,*

‘Pugu shi nja ndi’i

ndo pa’a ndo njəi,

Pugu shi nja njwɛɛ,

ndo pa’a ndo nja’o nji

kienŋ nenne, kanŋ pugu shi mbā’a ŋkūnu yugu ni phi,

Minnwi l’i’e phi yugu.”

13 Jisho pie vugu ŋa, *“Pəi lb nji njiŋ lu’o chrà yei? Ti pəi
shi ŋkie pi neiŋ nji njiŋ ŋguonŋ pa lu’o chrà?”* 14 *Ŋganŋ
mā’anŋ mbhɛ mā’anŋ pi chrà Minnwi.* 15 *Pichəi pa ŋgwa
ŋa pugu ya’o chrà Minnwi nɛ pō pi nɔ mbhɛ ŋa a gū
shembua. Pugu gha nja’o, Shata kā’o ndo ntətho mfu’u
chrà gho ŋa pi chhu ni pugu nɛ.* 16 *Wu’o nenne, pichəi
pa ŋgwa ha’anŋ pugu ya’o chrà Minnwi nɛ pō nɔ pɛ mb-
hɛ ŋa a gū monŋ shhe ŋkhwā nɛ. Pugu gha nja’o chrà
Minnwi, ŋki’i mbiŋ piŋ ni pwatua.* 17 *Ndo pa’a ŋienŋ yugu
lb ntini, piŋ yugu wu’o mbo pi nɔ kuo ndiŋ, nne ndiŋ ŋa
ŋgə’i pugu pa mōonŋ nu tho nthe chrà Minnwi nɛ, pugu
kā’o mbā’a ŋkūnu yugu pa’a nɔ gho.* 18 *Pichəi pa ŋgwa
ha’anŋ pugu ya’o chrà Minnwi nɛ pō nɔ pɛ mbhɛ ŋa pi
mā’anŋ a gu monŋ shisha’a nɛ,* 19 *ndo pa ghaghana nthe
maonŋ nɔ yru nu monŋ yei chhombhi, pugu pa mifiŋ ŋa pa
fā’o ghà ntho nɔ nɛ pugu pa shɔro nu pichəi pa maonŋ
nduonŋ, nii njū’o pugu mfigi chrà gho pugu kara mbo nɔ*

thi ki yur ntien.²⁰ Ndo pe mbhẽ maon ja pi ni mā'an mon shhe shi'i ne pe ngwa ha'an pugu ya'o chrà Minnwi, mbinj ndo njur ntien, pichai trei wun, pichai ntigao wun, pichai ta'a njhi ne."

Truka la'o mikru

(Luka 8:16-18)

²¹ Jisho ghāi shhi nchhu ja, "Yichai non pɔ fɔ ja a ghà nii ni truka nda ni'ing la'o mikru, ki la'o kúon, ki lo nū'ɔn pi nkuon lĩ thi truka?"

²² "Yichai yaon lo mbo fɔ ja pi lā'ing ja mba'a pi ma mien ki nōon lĩ wo, ki nnu ja pi kuru ja mba'a a ma mien ki taon lĩ li'ε."

²³ Jisho lūgwi ja, "Sheshenon mfā'o tánə, á ya'o."

²⁴ A piní nchhu ni pugu ja, "Pai ywere nnu ha'an pai ya'o ne shi'i. Yaon ja pai fi'yaon nɔ gho mfe ni non ne, Minnwi shi ngu'ɔ mfɛ pi mon gho mfe ni pai, ndo ngu'ɔ mbini mbigi ntou yi ni pai. ²⁵ Nthe ja ni non ja a fā'o ne, Minnwi shi mbigi ntou yi, ndo ni non ja a lo mfā'o ne, Minnwi shi nkwe shigei ye ja a fā'o ne mbho yu."

Lu'ɔ chrà nthe mbhẽ ja a ku'ɔ nu

²⁶ Jisho ghāi shhi nchhu ja, "Yei nɔ ha'an Sha'afuon Minnwi pɔ ne. Non lōgɔ mbhẽ yaon mā'an, ²⁷ ndhe nu ngū'u nu mon pa tu'u pugu pa naonchi, mon nguon ndi gho, mbhẽ gho khẽ nkú'ɔ ndo pa'a a lo nji nkwan ha'an a kie ne. ²⁸ Shhe gho chwie mbhẽ gho ku'ɔ njur, fūon yaon pɔ ja a tua, mbra yi pɔ ja nkwei yi taon, nenne ntien yur nkuon nkwei yi gho. ²⁹ Ndi ja ntien gho tini ne, a ká'o njē pi kwōo nu nthe ja ndi kwōo ká'o."

Lu'ɔ chrà nthe mbhẽ yaon mbo nkien yi ge

(Matio 13:31-32,34; Luka 13:18-19)

³⁰ Jisho pie ja, "Mimfe pia mā'an fi' Sha'afuon Minnwi pi ni kha, pia shi mfɛ pi ni yai lu'ɔ chrà? ³¹ A pɔ pi nɔ mbhẽ yaon mbo nkien yi ge, ja ndi ja pi tho mbhi vi ne, a pɔ ndugwi mbhẽ ja a yi ge ne nkuon mbhi. ³² Ndo ti ndi ja pi phi vi ne, a ku'ɔ ngū nkien ndugwi mme thi, ngā'o ncha nguon maon phi ghao mon nyien gho, mfu'u memme mbho pi, nne pa mishi tho nkrao nda pugu nkuon pa mbho pi."

³³ Jisho shwei chrà Minnwi ni pugu mon ntou pa lu'ɔ chrà nɔ pei, nɔ fi' ha'an a nthe pugu ya'o nji ne. ³⁴ Jisho ni nshwei chrà Minnwi ni yú ngwa wu'ɔ mon pa lu'ɔ chrà, ndo ndi ja a ni ngu'ɔ mbo pi pugu pa ghan youngin pi ne, a fi' nguon nnu ntūgu ni pugu.

Jisho chwie finj tithi

(Matio 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ A ni nga mbo ni fanaon llé gho, Jisho chhu ni pa ghan youngin pi ja, "Pia shā'a ntaon njien hin." ³⁶ Pugu mien yú ngwa pigho ndōgɔ vi wu'ɔ nɔ ha'an a ni mbo ne

mon kikuon pugu pugu ghāi. Pichai pa kikuon nduon ni mbo fɔ. ³⁷ Mme finj gū mon nkhi, ntur nkhi ni'ing mon kikuon ti kikuon tho ndinaon linaon.

³⁸ Jisho ni mbo la'o † kikuon, nū'ɔn tho yi nkuon nu'ɔn tho ntho ndhe nu, pugu tho ngū'u vi nchhu gho ja, "Masha, pia nkhu pa'a a lo mbo nnu ve?"

³⁹ Jisho lollo tɔthi mbiga finj gho, nchhu ni nkhi ja, "Ghigri pɔ! Tithi!" Fifrāi gho tithi, lĩ ya njū. ⁴⁰ A chhu ni pugu ja, "Pai pɔgɔ pi gu kha? Pai wu'ɔ mbi'i ki lo mfā'o pin?"

⁴¹ Pɔgɔ gu nii vugu, pugu chhu ni non pugu ja, "Non vei pɔ pi gɔ ki'ε ja finj pugu pa nkhi ya'o nchò yi ne?"

Jisho fu'u jijwe piphi mbinj non

(Matio 8:28-34; Luka 8:26-39)

⁵ Jisho pugu pa ghan youngin pi shā'a nkhi Galili ntaon njien hini mon krao ngei la'ataon pa ngwa Gerasha. ² A ni nga ntaon mon kikuon gho nchā'ing mbi, mbāon pugu non chāi chomilaon gho ni jijwe piphi mbinj yu. Non gho ni ntaon mon pa lĩ ha'an pi ghā ntwei ngwa ne. ³ Non gho ni nda'a pi mon lĩ twei ngwa. A kan ni mfe pa'a yichai non lo nkrao vi, nji' nthe pi ni chein, ⁴ nthe ja mon yien ndi pi ni ntho nkrao mbho mi ni chein, ngwe kipa'o nɔ kwò mi, ndo a tini chein gho, mbini mbā'i kipa'o gho kikri, ndo pa'a yichai non lo mbo ja a kan ni mfe a wēin vi. ⁵ A ni ntho mba'o ngòu ni tu'u pugu pa naonchi mon pa lĩ twei ngwa pugu pa nkuon mbra, ntho nshe non yi ni ngū'ɔ.

⁶ A ni nga njai Jisho fie hin, nte ngāi ngū ni kwere yi shhi yu. ⁷ Mba'o nkien mme ngòu nchhu ja, "Pia fā'o pi kha, Jisho Muon Minnwi ja a chaapifuson ne, mba'o mbho shhi gho ni ligi Minnwi, ki' ni'ing mon ngā'i."

⁸ Nthe ja Jisho ni ntho nchhu nu gho ja, "Taon mbinj non vei, ma gò jijwe piphi yei."

⁹ Jisho pie vi ja, "Ligi yɔ kha?"

A khwē ja, "Ligi a Ká'a Yi, nthe ja pigi ntou yigi." ¹⁰ A ghāi shhi ndigāi vi nkien ntou yi ja ki' a fu'u vugu mon la'ataon gho.

¹¹ Nkien mme kwie nkunyan ni nji nu nkien mbra fɔ.

¹² Nenne, pugu ligāi Jisho ja, "Ntaon vigi ni pa nkunyan pine, pigi nii mbinj pugu". ¹³ Nenne, a fe shina ni pugu, pa jijwe piphi pigho taon nii mbinj pa nkunyan pigho. Nguon kwie nkunyan pigho, pugu ni mbo yaon nɔ paa nkan yugu, nte ntaon tho mbra gho nkien nkhi ne nsh-wi' ngū mon nkhi, nkhu.

¹⁴ Pa ghan kē'i nkunyan pigho tei ngāi nchhu mon la'a pugu pa mon ngunu. Ngwa taon lĩ tho njai nnu ja a lōgɔ lĩ ne. ¹⁵ Pugu tho mbara Jisho, njai non gho ja pa jijwe piphi pigho ni mbo mbinj yu ne a chho fɔ, mā'an ndhwí, lina yi pɔ shi'i, mbo non gho ja a ni mfā'o ka'a jiwē piphi pigho ne, pugu fā'o pɔgɔ gu. ¹⁶ Ngwa pe ja pugu ni njai nnu ja a ni ndōgɔ lĩ ne fi' nnu ja a ni

† La'o kikuon yei ni nga'o ndo mfā'o lĩ ja minthe non nūan mfer non yi fɔ.

ndōgɔ lɪ́i mbɪ́ŋ ŋgaŋ miŋweɪŋ gho pugu pa ŋkunyanɛ nɛ ni pugu. ¹⁷ Pugu jɛ́ nthɔ ndɛ́ŋgəi Jishɔ ŋa a mienɛ krao lɪ́i yugu gho ŋgəi ni vhi.

¹⁸ Ndo ha'anɛ Jishɔ ni ndɔllɔ nii nu monɛ kikuonɛ nɛ, ŋon gho ŋa a ni mfā'o miŋweɪŋ nɛ lɛ́ŋgəi vi ŋa a mienɛ a tho pugu yu ghəi ka'a. ¹⁹ Jishɔ lāa, nchhu gho ŋa, "*Ghəi mbara pa taannu pɔ la'a, nshwei vugu ni fi'i nnu ŋa Taathɔ chwɛ mbɪ́ŋ gho nɛ, pugu pa fi'i ŋkwanɛ nɔ ha'anɛ a nōon kwoshini vɛ nɛ.*" ²⁰ Nɔŋ gho lɔllɔ ŋgəi monɛ Dekapoli † nthɔ nchɪ́i fi'i nnu ŋa Jishɔ chwɛ mbɪ́ŋ yu nɛ, ŋguonɛ ŋgwa ghrāo.

Jishɔ ywiŋ muuŋ Jairu mbɪ́ni nɛ́ŋgɪ ghɛ́nɔ miŋgwe chəi
(Matio 9:18-26; Luka 8:40-56)

²¹ Jishɔ ni ŋga ŋkwo pini shā'a monɛ kikuonɛ ntaonɛ ŋjienɛ hiŋ ŋkiŋ ŋkhi, ŋkienɛ ntou yú ŋgwa kiri yəi yu. ²² A gha ndara, Jairu, mbɔ ta'a mmenɔŋ monɛ nda luonɛ Minnwi chəiŋ. A ni ŋga nɔjəi Jishɔ, ŋgū shhe shhi yu, ²³ ndɛ́ŋgəi vi, nchhu nu ŋa, "Muuŋ a yi miŋgwe chhu ŋkhu nu. Tho nū'wɔŋ mbhɔ yɔ mbɪ́ŋ yu, nne ŋa a nthɛ ghɛ́nɔ yi mme a pɔ yi maonɛ."

²⁴ A ghəi pugu yu. Ŋkienɛ mme yú ŋgwa yōu nɔjɛ yi, nthɔ mfra vi monɛ ŋguonɛ ŋgei ghao. ²⁵ Shina ŋgwa pei, miŋgwe chəi ni mbɔ fɔ ŋa a ki yəi ndi yi ni nɔjɛ nɔ paanchrɔ ŋga'o. ²⁶ A ni ŋkwo yəi ŋgəi ntou yi mbhɔ ntou pa ghanɛ fhɔ, ŋkwo tūonɛ ŋguonɛ mbɪ́ŋ yi ghao, pa'a nɔjɛ lɔ nɔjɛ, a ka wə'iwe'i. ²⁷ A ni ŋkwo ya'o pa nnu nɔ ligi Jishɔ, nthɔ nɔjɛ Jishɔ monɛ yú ŋgwa pighɔ ŋkəonɛ ndhwí yi. ²⁸ Nthɛ ŋa a ni chhu ŋa, "Mɪ́i nɔjɛ ŋgu'ɔ ŋkaonɛ pi ndhwí yi, nɔjɛ a tɔgɔ." ²⁹ Wu'ɔ chomilaonɛ gho, ndi yi gho kə'o ti pi thi, a ya'o monɛ nɔjɛ yu ŋa ghɛ́nɔ yi tɔgɔ.

³⁰ Jishɔ ya'o monɛ nɔjɛ yu ŋkwanɛ nɔ ha'anɛ ghrɛ́ taonɛ mbɪ́ŋ yu nɛ, ŋki'i nshri nɔjɛ shrɪ́ monɛ yú gho mbie ŋa, "*A kəonɛ gɔ ndhwí a?*"

³¹ Pa ghanɛ younɔjɛ pi chhu gho ŋa, "ɔ yəi yú ŋgwa tho mfra gho monɛ ŋguonɛ ŋgei, ɔ pini mbie nu ŋa, 'A kəonɛ gɔ ŋkəonɛ a?'"

³² A kara ligi yi ndi nɔ yəi nu ŋa a chwɛ gɔ nnu gho. ³³ Miŋgwe gho gha nɔjɛ nnu ŋa a lɔgɔ lɪ́i monɛ nɔjɛ yu nɛ, ntaonɛ nthɔ shhi Jishɔ monɛ pɔgɔ gu ndɔ ŋgrū nu, nshwei vi ni ŋguonɛ nnu shini ŋa a lɔgɔ lɪ́i nɛ. ³⁴ Nenne, Jishɔ chhu gho ŋa, "*Muuŋ a, piŋ yɔ chwɛ ghɛ́nɔ yɔ tɔgɔ, ghəi ni gɔ monɛ ghigri Minnwi, pi yɛ́ŋgɪ ghɛ́nɔ yɔ.*"

³⁵ Ndo ha'anɛ a ni ŋgu'ɔ nchrā nu nɛ, ŋon lɔ nda mmenɔŋ monɛ nda luonɛ Minnwi gho tho nchhu gho ŋa, "Muuŋ gho kwo khu. ɔ pini nu'unɛ ŋgana Masha ŋgəi nu shhi pi ŋa?"

³⁶ Ndo pa'a Jishɔ lɔ mfā'o ndi ni nnu ŋa pugu chhu nɛ, ŋka chhu ni mmenɔŋ gho monɛ nda luonɛ Minnwi nɛ pi ŋa, "*Ki'i mbɔgɔ, wu'ɔ nthɔ mfā'o pi piŋ.*" ³⁷ Pa'a a lɔ mbɪ́ŋ sheshenɔŋ tho nɔjɛ yu ŋkienɛ Pita, ni Jɛiŋ pugu Jouŋ ndiŋ Jɛiŋ gho. ³⁸ Pugu ni ŋga nchəiŋ monɛ nda mmenɔŋ

† Nɔjɛ Dekapoli pɔ ŋa wuŋ la'ataonɛ

gho monɛ nda luonɛ Minnwi nɛ, Jishɔ yəi vuvu'u fiŋthɔ pugu pa ŋgwa ha'anɛ pugu ŋkəi nu ndɔ nɔjɛ nu ŋkienɛ ni nɔjɛ. ³⁹ Jishɔ gha nii nda, nchhu ni pugu ŋa, "*A chwɛ kho pəi tho fā'o vuvu'u fiŋthɔ ndɔ ŋkəi nu, muuŋ gho lɔ ŋkukhu, a lɛ́lɛ.*"

⁴⁰ Pugu gwɛ vi, ndɔ a fu'u vugu ghao mfe mbhi, ndōgɔ wu'ɔ tāa muuŋ gho pugu mūuŋ vi pugu pa trei ŋgwa pɛ ŋa pugu pugu ni nthɔ nɛ, pugu pugu nii monɛ ŋjienɛ nda ŋa muuŋ gho ni nūanɛ nɛ. ⁴¹ A wɛiŋ mbhɔ yi, nchhu gho ŋa, "*Talita kumi,*" nɔjɛ yi pɔ ŋa, "*Miyaa, nchhu vɛ ŋa lɔllɔ.*" ⁴² Wu'ɔ chomilaonɛ gho, muuŋ miŋgwe gho ŋa a ni mbɔ paanchrɔ ŋga'o nɛ lɔllɔ nɔjɛ nyienɛ nu. Yei nnu ni ŋga ndōgɔ lɪ́i, ŋguonɛ yugu ghao ghrāo. ⁴³ Ndo Jishɔ shūu tənə yugu ŋkienɛ yie gho ŋa ki'i pugu chwɛ sheshenɔŋ ji, ndɔ nchhu ni pugu ŋa pi fe yaonɛ gho a ji.

Pi lāa Jishɔ Nashare
(Matio 13:53-58; Luka 4:16-30)

6 Jishɔ lɔllɔ fɔ ŋgəi monɛ yugu la'ataonɛ, pa ghanɛ younɔjɛ pi yōu nɔjɛ yi. ² A gha mbɔ llɛ́ ji pa Juu, a jɛ́ yəi nu monɛ nda luonɛ Minnwi, ntou ŋgwa ŋa pugu ni nɔjɛ vi nɛ ghrāo, nchhu nu ŋa, "Nɔjɛ vei yəi yei nnu pi hiŋ? A fā'o fi'i shiethɔ yei pi lɔ hiŋ? A fā'o yei ghrɛ́ pi hiŋ nɔ chwɛ nu pa nnu ghraoghrāo pei nɔ gho? ³ Yei lɔ mbɔ kaminda, mbɔ muuŋ Meri, mbɔ ndiŋ Jɛiŋ ni Josheshi †† ni Judashi ni Shemu? Pia pa lɪ́ŋ pi pi piŋgɛ lɔ mbɔ heiŋ ka'a?" Nne pugu lāa vi.

⁴ Jishɔ chhu ni pugu ŋa, "*Pi shi'a nchɛ́ nɔjɛ lɪ́i Minnwi ŋkienɛ la'a pugu shina ŋgwa pi, pugu pa ji ndaonɛ.*" ⁵ A kanɛ ni nthɛ pa'a a lɔ nɔjɛ nchwɛ pa nnu ghraoghrāo fɔ ŋkienɛ ŋa a ni nū'wɔŋ mbhɔ yi mbɪ́ŋ shigɛi ghanɛ ghɛ́nɔ nɔjɛ ghɛ́nɔ yugu. ⁶ A ni ŋgrāo nthɛ fi'i ki piŋ ŋa pugu ni mfā'o nɛ.

A ni nyienɛ nɔjɛ monɛ la'a nthɔ nɔjɛ vi.

Jishɔ taonɛ paanchrɔ ghanɛ ntaonɛ pi
(Matio 10:5-15; Luka 9:1-6)

⁷ Jishɔ gɛ́ paanchrɔ pighɔ, ntaonɛ vugu ŋa pugu ghəi pa pi paa, mfe nɔjɛ ni pugu nɔ fu'u nu pa jɛ́jwe pi phi. ⁸ Mfe gɛ́ ni pugu ŋa, "Ki'i pəi lɔgɔ sheshe yaonɛ nɔ ha'anɛ pəi ghəi nu nɛ, ŋkienɛ mbie, ki'i pəi lɔgɔ brei, ki piŋ kra, ki ntuo mbɪ́ŋ monɛ piŋ pəi." ⁹ Mbini mbigi ŋa, "*Pəi gwe tra ndɔ ki'i pəi tuo kwri ndhwí.*" ¹⁰ A chhu ni pugu ŋa, "*Sheshe nda ŋa pəi nii fɔ nɛ, pəi la'a fɔ ti shi nu'un ntaonɛ la'ataonɛ gho.*" ¹¹ Sheshe lɪ́i ŋa pi lɔ mbɪ́ŋ vəi fɔ nɛ, ki nɔjɛ nnu ŋa pəi chhu nu nɛ, pəi ŋga ntaonɛ nu fɔ, pəi krū kwò məi nɔ nōon nu ni pugu ŋa Minnwi pɛ́na nnu ŋa pugu chwɛ nɛ."

¹² Pugu ni ntaonɛ ŋgəi, nchɪ́i nu ŋa ŋgwamishua pā'a ŋkūnu yugu ni phi. ¹³ Pugu ni nthɔ mfū'u pa miŋweɪŋ

†† A yichəi ŋkwanɛ ha'anɛ pi ghà mɛiŋ Joshe nɛ.

mbiŋ ngwa, njù'w wru mbiŋ ntou ghan ghĩnc, ntho njĩgi ghĩnc yugu.

Tho Hero fiŋ

(Matio 14:1-12; Luka 9:7-9)

¹⁴ Fùon Hero ni nja'o nnu yei, nthe ña ligi Jisho ni ny-ten ŋguon lĩ'i. Ngwa chhu nu ña, "Jouŋ Ngan Fe Nkhĩ pini nu'ur ŋku'w mon gu, a chwĩe yie a fā'o ghrĩ nō chwĩe nu pa nnu ghraoghrao pei." ¹⁵ Ndo pichai chhu nu ña, "A Elaija." Pichai ni ntho nchhu yugu ña, "A njaiłĩ Minnwi, nō ta'a njaiłĩ Minnwi lleshhi."

¹⁶ Ndo Hero ni ñga nja'o nnu pei, ntho nchhu nu ña, "Jouŋ, ña mi ni nja'a tho yi ne, pini nu'ur ŋku'w!"

¹⁷ Ndutho Hero ni ŋkwo taon ŋgwa pugu ghāi ŋgwēiŋ Jouŋ mfiŋi mon chāiŋ nthe nnu Herodia mbo ŋgwe Fili ndiŋ vi, nthe ña Hero ni ŋgugwei vi. ¹⁸ Jouŋ ni ntho shwei Hero ña, "A lō nji'i ŋkā'o vē nō wugwei nu ŋgwe ndiŋ gho." ¹⁹ Herodia ni mfā'o kipina njù'w yu nthe Jouŋ, ntho ntā'a shendaon nō jwi nu vi, ndo pa'a ndo mfā'o shina, ²⁰ nthe ña Hero ni mboŋ Jouŋ nthe ña a ni nji ña Jouŋ ŋon taon taon, nne, nū'wŋ vi nō ha'an mba'a kà'a kēe vi ne. A ni ŋkhwā nō ya'o nu pa nnu mbho Jouŋ, nji'i nthe pi nō ha'an sheshe ndi ña a ni nja'o vi ne, nnu pigho tāra vi ŋkien ntou yi ne.

²¹ Ndugwi yi shina taon lē ña Hero ni ntho nji lē phí yi pugu pa kúŋ pi, ni pa thishi pa shooge pi, pugu pa memme ŋgwa mon Galili. ²² Ndi ña muuŋ Herodia yi miŋgwe ni ntaon shhi mbini pini ne, a pwa Hero pugu pa ghan gē pi, fūon chhu ni muuŋ miŋgwe gho ña, "Pie sheshe yaon ña c khwā ne vāi mfe vē." ²³ Nshwrēi pa kina shhi yu ña, "Sheshe yaon ña c shi mbie ne, nji'i nthe ā nchāiŋ pi ghrā la'ataon a nshi mfe vē."

²⁴ Muuŋ miŋgwe gho taon mbhi, nchhu ni mūŋ vi ña, "Mi shi mbie pi kha?"

A chhu gho ña, "Tho Jouŋ Ngan Fe Nkhĩ."

²⁵ A ki'i mbini pini mon kōkōc wu'c ndi gho njai fūon nchhu gho ña, "Ntā'a nu ña c fe tho Jouŋ Ngan Fe Nkhĩ vāi wu'c ndwe ŋkuon pashinja yei."

²⁶ Fūon ni nja mbo ni tu'utho, ndo nthe kina ña a ni ŋkwo shwrēi shhi ghan gē pi ne, a shini ndo ntā'a nu mbai chrā ña a ni ŋkwo fe gho ne. ²⁷ Wu'c chomilaon gho fūon taon ta'a ŋkē'i vi, mfe gē gho ña a ghāi ntho ni tho Jouŋ. A ghāi nja'a tho yi mon chāiŋ, ²⁸ ntho ni tho yi gho ŋkuon pashinja, mfe ni muuŋ miŋgwe gho, muuŋ miŋgwe gho fe ni mūŋ vi. ²⁹ Pa ghan younjij Jouŋ ni ñga nja'o yei nnu, ntho ndōgō khu yi ŋgāi ni'ing mon fūŋ mon ŋgū'w.

Jisho kugwi tien ŋkan ŋgwa

(Matio 14:13-21; Luka 9:10-17; Jouŋ 6:1-14)

³⁰ Pa ghan ntaon Jisho gha mbini nō ha'an a ni ntaon vugu ne, ŋkiri yai yu, nshwei vi ni ŋguon nnu ña pugu ni nchwēe ndo ntigi. ³¹ A chhu ni pugu ña, "*Pai ta'a li'i*

ha'an ŋgwa lō mbo fō ne, pia ghāi fō mferē non nō kuo ndi." Nthe ña ntou ŋgwa ni ntho nu ndo ŋgāi nu pugu shini ndo mfā'o shina fere non ti nji maon.

³² Pugu nii mon kikuon ŋgāi nō lĩ'i ha'an ŋgwa lō mbo ne nō pō nu fō tē'i vugu. ³³ Ndo ntou ŋgwa ni njai vugu nji ña a pugu, ntei yugu ŋkuon shhe lō mon ŋguon pa la'ataon ghao, mfūon pugu nchāiŋ fō shhi Jisho pugu pa ghan younjij pi. ³⁴ Jisho ni ñga ntaon ŋkaon mbhi, njai ŋkien mme yū ŋgwa, mfā'o kwoshini mbiŋ pugu nthe ña pugu ni mbo nō pa minji ki ŋkē'i yugu. Nne a jē ntho nje'i vugu ni ntou nnu.

³⁵ Nji'a ni ñga ntōgō, pa ghan younjij pi tho njai vi, nchhu gho ña, "Yei lĩ'i ha'an ŋgwa lō mbo, ndi lō ŋkwo ya ntōgō. ³⁶ Chhu ŋgwa pei ghāi, nne ña a nthe pugu ghāi mon pa mbāŋ mbambara pugu pa mon la'a njuon yaon fō nji."

³⁷ Ndo a khwē ni pugu ña, "*Pai fe yaon pugu ji.*"

Pugu chhu gho ña, "Pigi shi ŋgāi njuon brei ni fi'i mbiŋ ña mimfe ŋon fā'a nō paa ŋkii llembi ne ntho mfe ni pugu pugu kru?"

³⁸ A pie ni pugu ña, "*Pai fā'o ndigi brei yi kha? Pai ghāi ndi!*" Pugu ni ñga ndi, nchhu gho ña, "Ndigi yi tien ni paa shhu."

³⁹ Jisho fe gē ña ŋguon ŋgwa pigho chōchō ŋkuon trū mon pa kwiekwie. ⁴⁰ Pugu chōchō mon pa kwie, pichai pō ta'a ŋkii, pichai pō tien wuŋ.

⁴¹ Nenne a lōgō kāiŋ brei gho ni paa shhu, mbi'i ligi yi ndi po, ntōo Minnwi, mbai brei gho mfe ni pa ghan younjij pi ña pugu fe ni pa ŋgwa pigho, ŋgrā paa shhu gho shina pugu ghao. ⁴² ŋguon yugu kru ti nju.

⁴³ Pugu ni ndiŋa pa pē'i pē'i pigai brei, pugu pa shhu a linaon paanchō mikuo. ⁴⁴ Fi'i pa pimbā ha'an pugu ni ŋkru brei gho ne ni mbo tien ŋkan yi.

Jisho nyien ŋkuon ŋkhĩ

(Matio 14:22-33; Jouŋ 6:15-21)

⁴⁵ Wu'c ndi gho Jisho chwē pa ghan younjij pi nii mon kikuon ŋgāi shhi nō shā'a nu ntaon njiŋ hiŋ mon Beshaida, a lara shigei nō chhu nu ni yu ŋgwa pigho ña pugu ghāi la'a. ⁴⁶ A gha ŋkwo cha'a vugu, ŋku'w ŋkuon mbra lĩ'i luon Minnwi.

⁴⁷ A ni ñga nchāiŋ ni fanaon, kikuon ni mbo titri ŋkhĩ, Jisho ni mbo mbhi tē'i vi. ⁴⁸ Jisho yai ña pugu pa'o nu ni prā nō chhwi nu kikuon a ghāi shhi, nthe ña fifrai ni ntaon pi shhi pugu. A gha mbo ni nda'a mbhi lan, mon shina trei minaon pugu ntigao minaon, a nyien nu ŋkuon ŋkhĩ ntho nu yai pugu, ntā'a nu mfērā vugu.

⁴⁹ Ndo pugu gha njai vi a nyien nu ŋkuon ŋkhĩ, pugu gē ña a pō pi ŋkhushe, mba'o ŋgō. ⁵⁰ Nthe ña ŋguon yugu ni njai vi, pōgō gu wēiŋ vugu, ndo a chrā ni pugu nchhu ña, "*Pai fā'o wēiŋ njū'w, a mmu, ki'i pai fā'o pōgō gu.*" ⁵¹ Nenne, a nii mon kikuon mbara vugu, fifrai gho tithi, nnu gho lwi nchō yugu. ⁵² Nthe ña tho yugu shini

ndo nji'i nshie ni nnu kugwi nu ngwa ni brei, ndo pugu ni mbo pa feni tho no ji nu.

Jisho yigi ghano li'i na pi meing ni Geneshare ne
(Matio 14:34-36)

⁵³ Pugu ni nga nshā'a, ntaon mbhi li'i na pi meing ni Geneshare ne, nchu kikuon yugu nkij nkhi. ⁵⁴ Pugu gha ntaon mon kikuon, pa ngwa yai vi nki'i njiji, ⁵⁵ ntei mon nguon yie krao li'i ghao, ntho nu ni ghan ghano nkuon pa kuo pugu no li'i na pugu ni nja'o na jisho po ne. ⁵⁶ Sheshe li'i na a ni ngai ne, mon puon mi la'ataon pugu pa memme la'ataon pugu pa moon ngunu, pugu nu'wong pa ghan ghano mon pa tan, ndigai vi na a mien pa ghan ghano pigho kao pi wu'w muon tho ndhw'yi. Nguon pa ngwa pe na pugu ni nkaon ne, ghano yugu togo.

Pa nu'wong pugu pa gi
(Matio 15:1-9)

7 Pichai pa ngwa Farashi pugu pa ghan ye'i ngwa ni gi Mushi na pugu ni ndho Jerushalein ni nkiri yai jisho. ² Pugu ni njai na pichai ghan younjij jisho tho nji yaon ni mbho ki shigao mon nkwan shendaon ha'an nu'wong chhu ne. ³ Pa ngwa Farashi pugu pa nguon pa ngwa juu ghao shi'a nji yaon ki lo nshigao mbho yugu nkwan ha'an a pie ne, nne nchho nu'wong nu'wong pa thishi pugu, ⁴ ki nji sheshe yaon ki lo nshigao non no ha'an nu'wong chhu ne ndi na pugu kwai tan ne. Nto pichai pa nu'wong po na pugu gha nu'wong, no shigao nu pa ndua pugu pa kij pugu pa pichai kij tani pugu pa ngrao na pi gha nchho nkuon nji maon ne.

⁵ Pa Farashi pugu pa ghan ye'i gi Mushi pie vi na, "A gha nchwie kha pa'a pa ghan younjij po lo nchho chombhi yugu nkwan ha'an nu'wong pa thishi chhu ne, ntho nji yaon ni mbho ki shigao?"

⁶ A khwe ni pugu na, "A nkien nnu shini no ha'an Minnwi ni ndon ni Ishaya a chhu nthe vai ma pa ghan mifi pei, wu'w no ha'an a ni na'an na, 'A chhu ju Minnwi na, Ngwa pei gha nga'o a pi ni ncho yugu ndo pa'a njuw yugu lo mbara yai mu,

⁷ Ghere lo mbo ni ngwa pei mon gha'o nu ma, nthe na pugu ye'i nu'wong ngwamishua, pi no ha'an a po pi gi a.'

⁸ P'ai mien kana Minnwi ngwain pi nu'wong ngwamishua."

⁹ A pini nchhu ni pugu na, "P'ai fa'o nkien shendaon no laa nu kana Minnwi nne na pai nu'wong yai nu'wong.

¹⁰ Mushi ni nchhu na, 'Ya'o ncho ta gha pugu muon gha,' ndo 'Nong na a we'i ta ki muon vi ne, yi'i na pi shi njwi vi.' ¹¹ Ndo pai chhu yai na, 'Nong nchhu ni muon vi ki ta vi na yaon na mfa'o no ghere nu gha no ne po pi Koban (njij yi po na yaon fe ni Minnwi)', ¹² nne pai lo nu'un mbi na a ghere ta vi ki muon vi. ¹³ Nne ntho ndaa chra Minnwi ni nu'wong yai na pai tigi ngwain gwa

pai no gha ne. Pugu pa pichai nton nkwan nnu pi ne na pai chwie."

¹⁴ Jisho meing ngwa pigho pugu tho njai vi, a chhu ni pugu na, "P'ai ywere nnu na nchhu nu ne ndo nja'o.

¹⁵ Yichai yaon lo mbo fo na a nii mbi naon lo mbhi a fuo vi, a ka po pi yaon na a taon mon non non ne na minthe a fuo vi." ¹⁶ ["Sheshenon na a fa'o tana ya'o."]

¹⁷ A ni nga mien yu ngwa pigho nii nda, pa ghan younjij pi chhu gha na a shwei njij lu'w chra gha. ¹⁸ A chhu ni pugu na, "P'ai wu'w mbou pi lina nkaa pai? P'ai lo naa njai na sheshe yaon na a lo mbhi nii mbi naon ne nthe pa'a a lo mfuo vi. ¹⁹ Nthe na a lo nji'i ngai pi njuw yu, a ghai pi puon yu ntiri ntaon nii mon krao." (Nne nchi na nguon maon ji yi taonon.)

²⁰ Nchhu na, "A yaon na a taon mon non non ne na a fuo vi. ²¹ Nthe na lo mon gha, mon njuw ngomishua, pa kwa'a piphi gha ntaon, no pa kwoshuon, ngina, jwi nu non, ²² shuon mbho ghan lan, lua, mbha nnu piphi, mifi, pa nnu totr, kighi'a, chhu nu phi tho ngwa, nita'o, mbha nnu na. ²³ Nguon pa nnu piphi pei gha ntaon pi mon non non, mfuo ngan vi."

F'i pij mingwe chai
(Matio 15:21-28)

²⁴ Jisho ni ndho fo ngai krao ngei Taire †. A ni nii mon nda pa'a ndo na'a nu na sheshenon ji, ndo pa'a shendaon lo mbo na a kan ni mfe a lere. ²⁵ Wu'w ndi gha, mingwe chai na jiwie piphi ni mbo mbi na muon vi yi mingwe ne ni nja'o na a po, ntho ngw la'o kwò jisho. ²⁶ Mingwe vei ni mbo mingwe taon nduon, lo krao ngei Fonishia mon Shiria. Ndigai jisho na a fu'u miwain mbi na muon vi.

²⁷ Jisho khwe na, "A pie na pi fuon kugwi pa puon nkaon nthe na a lo nji'i nka'o no ligo nu maon ji puon ma'an ni pa mingwe."

²⁸ Mingwe gha khwe na, "Oon, ma Taath, ndo nji'i nthe pi pa mingwe gha nji nku'u maon puon la'o taprei."

²⁹ Jisho chhu gha na, "Nthe yine ndigi chra, minthe w ghai ni go, miwain gha kwo taon mbi na muon gha."

³⁰ A pini la'a, njai muon gha a nuan kuo, miwain gha kwo taon mbi na yu.

Jisho chwie fhi ya'o li'i ndo nchra

³¹ A pini lo mon krao ngei Taire, nyien ntiri mon Shidon nchaj nkij nkhi Galili, mon krao ngei Dekapoli.

³² Pichai ngwa ligo yichai non na a ni mbo fhitano ndo ki lo nchra nu shi'i, ntho mbara vi ni ju, ndigai vi na a nu'wong mbho yi mbi na yu. ³³ Jisho ligo vi ngai no li'i tai vi, ni'ing mbho yi tana yu, nga nthu thwe, nkaon lij yi.

³⁴ Jisho pii ligi yi ndi po, nshono nchhu ni non gha na,

† Pichai Nywa'ngli Minnwi mon chra Gri fa'o pugu Shidon

"Efata"†, njiŋ yi pɔ ɲa, *"Chu'!"*³⁵ Tánə yi chu'ɔ, liŋ yi k̄ɛgei, a chrā ki k̄ɔɔ.

³⁶ Jishɔ fɛ gɛ ni pugu ɲa ki'i pəi chhu ni sheshenɔŋ. Ndo fi'i ɲkwan ha'an a ni mb̄igi gɛ ɲa ki'i pugu chhu ni ɲgwa nɛ, wu'ɔ mbɔ fi'i ɲkwan ha'an pugu ni nchhu mb̄igi nɛ. ³⁷ Pa ɲgwa ni ɲgrāo ti a gha'a, nchhu nu ɲa, "A chw̄ie ɲguon pa nnu gha'o shishi'i. A chw̄ie fh̄itənə ya'o li'i, fh̄incho chrā."

Jishɔ kugwi khwɛ ɲkan ɲgwa

(Matio 15:32-39)

8 Mon p̄i nd̄i gho, ntou yú ɲgwa ni ɲga mb̄ini ɲkiri ki lɔ mfā'o yaon nɔ ji nu, Jishɔ m̄eiŋ ghan younjij pi nchhu ni pugu ɲa, ² *"Mfā'o kwoshini mb̄iŋ ɲgwa pei nthe ɲa p̄igi pugu kwo chhɔ nɔ trei llɛ ki lɔ nji'i mfā'o yaon nɔ ji nu."* ³ *M̄i mfe vugu la'a ni ɲi, pugu taon shendaon ɲi mā'an vugu, nthe ɲa pichəi llɔ a shiga."*

⁴ Pa ghan younjij pi khwɛ gho ɲa, "Nɔŋ shi ɲjəi maon ji pi hiŋ mon ɲkūnu ɲjɔ yei nɔ kugwi nu fi'i ɲgwa pei nɔ gho?"

⁵ Jishɔ pie vugu ɲa, *"Pəi fā'o pi ndigi brei yi kha?"*

Pugu chhu ɲa, "Yi khwachəi."

⁶ A fɛ gɛ ni ɲgwa pighɔ ɲa pugu chɔchɔ shhɛ. Ndɔgɔ khwachəi brei gho ɲga ntɔo Minnwi, mbə'i mfe ni ghan younjij pi ɲa pugu fɛ ni pugu. Nnɛ pugu fɛ ni ɲgwa pighɔ. ⁷ Pugu ni mfā'o shigei puon mi shhu, Jishɔ gha ɲkwo tɔo Minnwi nɔ gho, mb̄ini mfe gɛ ɲa pi fɛ ni pugu.

⁸ Pugu kru ti ɲjru, pa ghan younjij pi l̄iga pa pə'i p̄igəi pi a linaon mon khwachəi mɛmmɛ mikuo. ⁹ Yaon nɔ khwɛ ɲkan ɲgwa ni mbɔ fɔ. Jishɔ chhu ni pugu ɲa pugu ghəi la'a. ¹⁰ ɲki'i ndɔ nii nd̄i gho mon kikuon pugu pa ghan younjij pi nshā'a ntaon Dalmanuta.

Pa ɲgwa Farashi tā'a nnu ghraoghrao

(Matio 16:1-4)

¹¹ Pa Farashi tho ɲjɛ lɔu nu pugu pa Jishɔ, nchhu nu gho ɲa a nɔon li llɔ pɔ, nnɛ nɔ mɔon nu mi.

¹² A shɔnɔ ɲkien yie gho mon ɲjɔ'ɔ yu, nchhu ɲa, *"Ngwreingwa pei tā'a li nthe kha? Shishini nshwei vəi ɲa mba'a pi nɔon ta'a li ni pugu."*¹³ A mien vugu ɲga mb̄ini nii mon kikuon ɲkamu'ɔŋ nshā'a ntaon ɲien hiŋ.

Mbha nnu pa Farashi pugu pa Hero

(Matio 16:5-12)

¹⁴ Pa ghan younjij Jishɔ li'ɛ nɔ lɔgɔ nu brei, ɲgu'ɔ mfā'o pi ta'a yi mbhɔ pugu mon kikuon. ¹⁵ Jishɔ shūu tənə yugu, nchhu nu ɲa, *"Pəi lina yishi † llɔ mbhɔ pa ɲgwa Farashi pugu pa Hero."*

¹⁶ Pugu jɛ nthɔ nchrā nu shina pugu nthe nnu brei ɲa pugu shini ndɔ mfā'o nɛ. ¹⁷ Jishɔ ji nnu ɲa pugu ni nchrā nu nɛ, nennɛ mbie vugu ɲa, *"A chw̄ie kha pəi*

† Yei ni mbɔ pi mon chrā Aramai mbɔ chrā la'a pa fh̄i gho.
†† Yishi yaon ɲa pi ghā ntrao prupina gato ni'ij mon gho a chw̄ie a ku'ɔ.

chrā nu ɲkuon nnu pou brei? Pəi lɔ ɲji, ki mfā'o shietho pa nnu ya'a? Tho yəi kweikwei?" ¹⁸ *Pəi fā'o ligi ki lɔ ɲjəi li'i, mfā'o tənə ki lɔ ɲja'o li'i? Pəi shi'a ɲkwiŋ nnu?"* ¹⁹ *Nd̄i ɲa mi ni mbə'i tien brei ɲkugwi tien ɲkan ɲgwa nɔ gho nɛ, p̄igəi pə'i brei ɲa pəi ni ɲkiri nɛ ni mbɔ mikuo yi kha?"*

Pugu chhu gho ɲa, "Paanchɔ."

²⁰ *"Nd̄i ɲa ɲki pə'i yi khwachəi ɲkugwi khwɛ ɲkan ɲgwa nɔ gho nɛ, p̄igəi pə'i brei ɲa pəi ni ɲkiri nɛ ni mbɔ ɲjɔu yi kha?"*

Pugu khwɛ gho ɲa, "Yi khwachəi."

²¹ A chhu ni pugu ɲa, *"Tho yəi wu'ɔ mb̄i' ki lɔ naa nshie?"*

Jishɔ chw̄ie nchriligi yəi li'i

²² Pugu ghəi nchəiŋ Beshaida, pichəi ɲgwa lɔgɔ nchriligi nthɔ ɲjəi vi ni ju nd̄igəi vi ɲa a kəon vi. ²³ A w̄eiŋ mbhɔ nchriligi gho, ntaon ni ju mon la'a, ɲga kwo thu thwɛ nɔ ligi yi ndɔ mb̄ini nu'ɔŋ nū'ɔŋ mbhɔ yi mb̄iŋ yu mbie vi ɲa, *"ɔ yəi sheshe yaon?"*

²⁴ A p̄i ligi yi tɔthi nchhu gho ɲa, "Njəi pa ɲgwa ndɔ pugu fhi pi pa thi nyien nu."

²⁵ Nnɛ Jishɔ pini nū'ɔŋ mbhɔ mi nɔ ligi yi, a fēi ligi yi, ligi yi shie, a yəi ɲguon yaon shishi'i. ²⁶ Jishɔ chhu ki'ɛ a ghəi nda yu, mfe gɛ gho ɲa, *"Ki'i nii mon la'a."*

Pita chhu ɲa Jishɔ Ju yɛ ɲa Pi Chu'ɔ Ntaon nɔ ɲkwe nɛ
(Matio 16:13-20; Luka 9:18-21)

²⁷ Jishɔ pugu pa ghan younjij pi ghəi mon pa la'ataon mon Kaisharia Filipai. Pugu pugu ni ɲga mbɔ shendaon, a pie pa ghan younjij pi ɲa, *"Pa ɲgwa ghā nchhu ɲa mi pɔ pi gɔ?"*

²⁸ Pugu chhu gho ɲa, "Jouŋ ɲgan Fɛ ɲkh̄i, pichəi chhu ɲa ɔ Elaija ndɔ pichəi chhu ɲa ɔ yichəi ta'a ɲjəi'ɔ Minnwi."

²⁹ A ghəi shhi mbie vugu ɲa, *"Ti pəi chhu yəi ɲa mi pɔ pi gɔ?"*

Pita khwɛ gho ɲa, "ɔ Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ ɲkwe nɛ."

³⁰ Nennɛ Jishɔ shūu tənə yugu ɲa ki'i pugu shwei sheshenɔŋ nɔ gho.

Jishɔ chrā ɲkuon nnu khu nu mi mb̄ini ɲku'ɔ

(Matio 16:21-28; Luka 9:22-27)

³¹ Jishɔ jɛ nthɔ ɲjəi vugu ɲa a yi'i ɲa Muon ɲonmishua shi ɲjəi ɲgə'i nthe ntou pa nnu, pa thishi pa Juu pugu pa thishi ghan fɛ'ingien pugu pa ghan yə'i ɲgwa ni gɛ Mushi lāa vi, pi jwi vi, a gha nda'a trei llɛ, a pini ɲku'ɔ. ³² Nchw̄ie tho ghan younjij pi ya nshie ni yei nnu. Pita lɔgɔ vi ɲgəi ɲjijijij nthɔ mb̄iga vi.

³³ Jishɔ gha ɲkara non yi, mbə'i ghan younjij pi, mb̄iga Pita nchhu ɲa, *"Lɔllɔ yəi mu, ma Shata! ɔ lɔ ɲji'i*

nū'kŋ kwā'a nu mɔ pi ŋkuoŋ nnu Minnwi, ɔ ka nū'kŋ pi ŋkuoŋ pa nnu ŋgwamishua."

³⁴ Jishɔ mēiŋ kiri ŋgwa pighɔ fɔ nchhu ni pugu ŋa, *"Sheshenon ntā'a nu njou njiŋ a, a mien phi nnu ha'an a khwā ne, ntiŋ wā'a yi, njou njiŋ a."* ³⁵ Nthe ŋa sheshenon ŋa a tā'a nu ndūgu ni chɔmbhi yi ne shi shien chɔmbhi yi ghɔ, sheshenon ŋa a mī'an chɔmbhi yi nthe a pugu pa nthe pwa pisha'akhɔ Minnwi ne shi ndūgu ni chɔmbhi yi ghɔ. ³⁶ Nthe ŋa ŋonmishua shi nshei pi khɔ nɔ ha'an ā mfā'o ŋguon mbhi ghao ndo shien chɔmbhi yi? ³⁷ Minthe ŋon fe pi khɔ nɔ kwri nu chɔmbhi yi nɔ ghɔ? ³⁸ Sheshenon mfā'o Irithɔ nthe a pugu pa chrà a mon mbhi ŋgwreingwa ki fā'o pɔɔɔ Minnwi, pugu pa ŋgwreingwa piphi yei, kan Muun ŋonmishua shi mfā'o Irithɔ nthe vi ndii ŋa a thɔ mon ndigha'o Tāa vi pugu pa yi ghan ntaon Minnwi pi taon-taon ne."

9 Jishɔ chhu ni pugu ŋa, *"Shishini, nshwei vāi ŋa pichai ŋgwa thi hein ŋa mba'a pugu khu ki lɔ njai Sha'afuon Minnwi thɔ mon ghrī."*

Jishɔ nōon non yi mon ndigha'o yi

(Matio 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Ntigao llé ni ŋa ntɔɔ Jishɔ lɔɔɔ Pita, pugu Jēiŋ ni Joun, pugu pugu ku'ɔ tē'i vugu ŋkuoŋ mme ntaon mbra. Nɔ ha'an pugu ni mbe'i vi ne, a kwri ligi pugu, ³ ndhwī yi gu yi fufhu, nchīa ti ŋga'a, mfugu nchaa fī'i ŋkwan nɔ ha'an minthe sheshenon ŋkuoŋ mbhi shīgao ne. ⁴ Elaija pugu Mushi nōon non yugu ni trei ghan younjin Jishɔ pighɔ, nthɔ nchrā nu pugu pa Jishɔ.

⁵ Pita chhu ni Jishɔ ŋa, "Masha, a pwa ŋa pia pɔ hein ne. Pigi shi ŋkrao trei ntāa, ta'a yi ve, ta'a yi ni Mushi, ta'a yi ni Elaija." ⁶ Nthe ŋa a shini ndo nji nnu ŋa a nthe a chhu ne, nthe ŋa pɔɔɔ gu ni ŋgwēiŋ vugu ŋga'a.

⁷ Lúlun kuru vugu, ŋggɔ taon mon lúlun ghɔ ŋa, "Yei ŋkien Muun a ŋa ŋkhwā, p̄ai ya'o mbhɔ yu." ⁸ Pugu gha ndīi ne, ŋgwīi ki lɔ nu'un njai sheshenon ŋkien Jishɔ.

⁹ Nɔ ha'an pugu ni nthɔ nshwī'i mbra ghɔ ne, Jishɔ fe gí ni pugu ŋa ki'i pugu shwei sheshenon ni nnu ŋa pugu yai, ti ŋgāi nchāiŋ ndii ŋa Muun ŋonmishua shi ŋku'ɔ mon gu ne. ¹⁰ Pugu wēiŋ ndigi chrà ghɔ, nthɔ nchrā nu ni non pugu ŋa, "Njiŋ ku'ɔ nu mon gu yei pɔ pi ŋa?"

¹¹ Pugu pie Jishɔ ŋa, "A chwīe khɔ pa ghan ye'i gí Mushi chhu nu ŋa Elaija shi fūon nthɔ ŋkaon?"

¹² A khwē ni pugu ŋa, *"Shishini Elaija shi fūon nthɔ nɔ pīri nu pa nnu a kā'o. Ndo a chwīe khɔ Ŋwa'anli Minnwi chhu ŋa Muun ŋonmishua shi njai ntou ŋgā'i, ndo pi lāa vi?"* ¹³ *Ndo nshwei vāi ŋa Elaija kwo thɔ ŋgwa fā'a mbij yu nɔ ha'an pugu khwā ne, nɔ ha'an Ŋwa'anli Minnwi chhu nthe vi ne."*

Jishɔ yīgi ghān yichai mikā'i ŋa a ni mfā'o miŋwein

(Matio 17:14-19; Luka 9:37-43)

¹⁴ Pugu ni ŋa mbini, njai pigai ghan younjin pi pugu pa ntou yú ŋgwa pugu pa ghan ye'i gí Mushi lōu nu.

¹⁵ Wu'ɔ ndii ghɔ, ŋguon yú ŋgwa pighɔ gha njai Jishɔ, ŋgrāo ti a gha'a, ntei ŋgāi njai vi nchrā ghɔ. ¹⁶ A pie ghan younjin pi ŋa, *"Pai pugu lōu pi khɔ?"*

¹⁷ Yichai ŋon mon yú ghɔ khwē ŋa, "Masha, nthɔ ni muun a, njai ghɔ nɔ ghɔ, ŋa miŋwein pɔ mbin yu, nch-wīe ŋa ki'i a chrā. ¹⁸ Sheshe ndii ŋa a ghā ncho vi ne, a ghā mā'an vi shhe, fa'ofa'o taon nu nchò yu, a kru shua yi, non yi tii. Nchhu ni pa ghan younjin pɔ ŋa pugu fu'u miŋwein ghɔ, pugu pa'o kie."

¹⁹ A khwē ni pugu ŋa, *"Yo ŋgwreingwa ki fā'o pin, mi shi mbo pia pi fī'i yi neiŋ? Mi shi mfā'o wēiŋ njū'ɔ ni pai pi fī'i yi neiŋ? Pai thɔ ni ju mfe vāi."*

²⁰ Pugu thɔ ni muun ghɔ njai vi nɔ, jijwe ghɔ gha njai Jishɔ ŋgwēiŋ muun ghɔ ni mipriliŋi, a gū shhe ŋkōnə nu fa'ofa'o taon nu nchò yu.

²¹ Jishɔ pie tāa muun ghɔ ŋa, *"Nnu yei kwo lɔɔɔ lī'i mbij yu nɔ fī'i ndii neiŋ?"*

A khwē ghɔ ŋa, "Jē kē'i prɔ. ²² A ghā njien mā'an vi kīe pugu pa moon ŋkhī nɔ jwi nu mi. Ndo ā mbo ŋa minthe ɔ chwīe nnu, ɔ fā'o kwoshini mbij pigi ŋgēre vigi!"

²³ Jishɔ khwē ghɔ ŋa, *"ɔ chhu vāi ŋa, 'A mbo ŋa minthe ɔ chwīe nnu?' Sheshe nnu yī'e ni ŋon ŋa a fā'o pin ne."*

²⁴ Tāa muun ghɔ ki'i ŋkai kai ni nji ŋa, "Oon mbij, ghēre ki pin a!"

²⁵ Jishɔ gha njai ŋkwan nɔ ha'an ntou yú ŋgwa tei nthɔ nu ta'a lī'i ne, a pīga jijwe ghɔ, nchhu nu ŋa, *"Jijwe fhincho pugu pa fhitənə, taon mbij yu ki lɔ ma nu'un nii mbij yu ŋkamu'ɔŋ."*

²⁶ Nenne jijwe ghɔ kēi ni nji, mā'an vi mon ŋkien mipriliŋi, ntaon mbij yu. Muun ghɔ pɔ nɔ khu ŋon, nne ntou yugu ni nchhu ŋa, "A khu!" ²⁷ Ndo Jishɔ wēiŋ vi ŋgēre vi, a lɔlɔ tɔthi.

²⁸ Jishɔ ni ŋa nii nda, pa ghan younjin pi thɔ mbie vi ŋa, "A ni nchwīe khɔ pigi fu'u kiekie?"

²⁹ A khwē ni pugu ŋa, *"Yaon ŋa minthe a fu'u yei ŋkwan ne wu'ɔ luon †."*

Jishɔ pini nchrā ŋkamu'ɔŋ nthe nnu gu yi

(Matio 17:22-23; Luka 9:43-45)

³⁰ Jishɔ pugu pa ghan younjin pi lɔlɔ fɔ ntiri mon Galili. Pa'a a lɔ nji'i ntā'a nu ŋa sheshenon ji, ³¹ nthe ŋa a ni nthɔ nje'i ghan younjin pi, nchhu nu ŋa, *"Pi shi ncha'a Muun ŋonmishua mfe lien mbhɔ ŋgwamishua pugu njwi vi. Pi gha njwi vi, a la'a trei llé, a ku'ɔ."* ³² Ndo pa'a pugu lɔ nji'i nji njin chrà yei, ndo mbɔɔ nɔ pie nu vi nɔ ghɔ.

† Pichai pa Ŋwa'anli Minnwi chhu ŋa ni ji ŋkhī

Mindoundou ña ñoñ ndien gǔ?

(Matio 18:1-5; Luka 9:46-48)

³³ Pugu ghāi nchāiñ Kapanuñ, a gha nii nda, mbie ghanj younjij pi ña, *“Pai ni ntho nchrā pi kho shendaon?”*³⁴ Pugu lere pi lanj nthē ña pugu ni ñga mbo shendaon, ndōu nu ni noñ pugu ña a gǔ mbo ñoñ ndien nchaa pichai ghao. ³⁵ A chocho shhe, mēiñ paanchro pigho nchhu ni pugu ña, *“Sheshenonj vāi ntā’a nu mbo nthishi, a pie ña a lōgɔ noñ yi nɔ miñk-washa, mbo nɔ muonj fā’a ñguonj ñgwa ghao.”*

³⁶ A lōgɔ muonj mbrɔ ntigi vi shina pugu, mbanj vi, nchhu ni pugu ña, ³⁷ *“Sheshenonj ña a piñ ta’a mikā’i nɔ yei nthē a nē piñ pi mmu, ki sheshenonj ña a piñ a nē lɔ mbinj pi mmu, a piñ pi ñoñ ña a taonj a nē.”*

Ñoñ ña a lɔ nda vāi nē pɔ pāi pugu ta’a ñgei

(Luka 9:49-50)

³⁸ Jouñ chhu ghɔ ña, “Masha, pigi yai yichai ñoñ a fu’u miñweij ni ligi yɔ, pigi ka nɔ lāa nu ghɔ nthē ña pigi pugu lɔ ntho njōu njij yɔ ka’a.”

³⁹ Ndo Jisho chhu ña, *“Ki’i pāi lāa ghɔ, nthē ña mba’a sheshenonj ña a chwīe nnu ghraoghrao ni ligi a nē pini ñkara nchrā nnu piphi nthē a.”*⁴⁰ *Nthē ña ñoñ ña a lɔ ndāa via nē, pɔ ñgei pia.*⁴¹ *Shishini, ñchhu ni pāi ña sheshenonj ña a fē ndua ñkhī ña pāi nnu nthē ña pāi yi Krishto nē, nthē pa’a a lɔ shienj kñeiñ yi.*

⁴² *“Sheshenonj ña a chwīe muonj mi muonj vei ña a piñ a nē gū monj phi nē, a ni mbwa pi chu mme ñgù’ɔ wu’ɔ yaonj nɔ mmi yi njīe vi ñkhī, nchaa ña a thi shā’a shhi Minnwi.”*⁴³ *Ti mñbho yai nchwīe pāi gū monj phi, pāi ya’a mī’añ. A pwa pāi nii monj choombhi nɔ ñkwini nchaa fā’o nu paa mbho yɔ ndo ñgāi monj mōñonj ñgù’ɔ lienj shhe, mbo mōñonj ki phe,*⁴⁴ *[lī’i ña mba’a nthrishie khu, ndo mba’a mōñonj lē ma mbhe nē.]*⁴⁵ *Ti kwo yɔ nchwīe ɔ gū monj phi, ɔ ya’a mī’añ, nthē ña a pwa ɔ nii monj choombhi nɔ ñkwini nchaa ña pi mā’añ ghɔ monj mōñonj ñgù’ɔ lienj shhe ni paa kwò yɔ,*⁴⁶ *[lī’i ña mba’a nthrishie khu, ndo mba’a mōñonj lē ma mbhe nē.]*⁴⁷ *Ti ligi yɔ nchwīe ɔ gū monj phi, ɔ fī’a mfu’u mī’añ, a pwa nɔ nii nu monj Sha’afuonj Minnwi ni ta’a ligi nchaa ña pi mā’añ ghɔ monj mōñonj ñgù’ɔ lienj shhe ni paa ligi yɔ,*⁴⁸ *lī’i ña mba’a nthrishie khu, ndo mba’a mōñonj lē ma mbhe nē.*

⁴⁹ *“Pi shi ni’iñ mōñonj mbinj sheshenonj ñkwanj ha’añ pi ghà ni’iñ khī monj yaonj nē.”*⁵⁰ *Khī pwa, ndo ghré yi nɔ chwīe nu yaonj pwa mbhe, ɔ pini ñkwai ni ghré yi ghɔ pi neiñ? A yi’i ña pāi pɔ nɔ khī ni noñ pāi, nchho monj ta’anggi pāi pa ñgwa.”*

[†] Njij lī’i yei pɔ ña sheshe ñganj piñ shi ntɔgɔ monj ñgā’i nɔ chwīe nu a pɔ yi taonjtaonj.

Pa yaonj ña Jisho ye’i nthē nnu shāan lán nē

(Matio 19:1-12; Luka 16:18)

10 Jisho lɔllɔ Kapanuñ ñgāi krao ñgei Judia, ntiri Jordanj, yú ñgwa pini ñkiri yai yu ñkamuwonj. Nɔ ha’añ nù’ɔñ yi ni mbo nē, a jē ntho ñje’i vugu.

² Pichai pa ñgwa Farashi tho mbara Jisho ntā’a nu mōonj vi, mbie ña, “Gí Mushi piñ ña ñoñ nthē a shāan lán pugu ñgwe vi?”

³ A khwē ni pugu ña, *“Mushi ni nchhu ni pāi ña monj gí?”*

⁴ Pugu chhu, “Mushi ni mienj ña ñoñ nā’añ ñwa’añlī shāan lán mfe ni ñgwe vi, mfu’u vi ña a ghāi.”

⁵ Jisho chhu ni pugu ña, *“A ni nā’añ yie kñna mfe ni pāi nthē pi ña tho yai tini ni nji.”*⁶ *Ndo nɔ njē ndi ña pi ni mbuonj mbhi nē, ‘Minnwi ni nchwīe pi mimbia pugu miñgwe.’*⁷ *‘Nthē yie ghɔ, mimbia shi mienj tãa vi pugu mūunj vi, nchini pugu ñgwe vi.’*⁸ *Paa ñgwa pigho chini ñgū ta’a freinonj.’* *Nnē pugu lɔ nu’uñ mbi’i yi paa, pugu pɔ pi ta’a yi.*⁹ *Nthē yie ghɔ, yaonj ña Minnwi chini nē, ki’i ñoñ shēre.”*

¹⁰ Pugu pugu gha mbini nda pa ghanj younjij pi pini mbie vi ni nnu yei. ¹¹ A chhu ni pugu ña, *“Sheshenonj ña a shāan lán pugu ñgwe vi ndañ yi nduonj nē chwīe phi mbinj ñgwe vi. Mbo phi shúonj.”*¹² *Ti mñingwe nshāan lán pugu ndaonj vi, ndañ ñoñ nduonj kanj a kwo shúonj.”*

Jisho fē mbɔɔ ni puonj pɔ

(Matio 19:13-15; Luka 18:15-17)

¹³ Pa ñgwa ni ntho nu ni pa puonj ña a kāonj vugu, pa ghanj younjij pi pīga ñgwa pigho. ¹⁴ Jisho gha njai, mbigi túa nchhu ni pugu ña, *“Pai mienj puonj pigho tho njai a, ki’i pāi pɔ ki’iñgini ni pugu nthē ña Sha’afuonj Minnwi pɔ pi ni ñkwanj ñgwa pei.”*¹⁵ *Shishini, ñshwei vāi, sheshenonj ña a lɔ njī’i mbinj Sha’afuonj Minnwi monj choombhi yi nɔ muonj mbrɔ nē nthē pa’a a lɔ nii monj ghɔ.”*¹⁶ A panj vugu nū’ɔñ mbho yi mbinj sheshenonj vugu, mfe mbɔɔ ni pugu.

Ñganj fā’o chāi

(Matio 19:16-30; Luka 18:18-30)

¹⁷ Nɔ ha’añ Jisho ni ndho nyienj nē, ñoñ chāi tei ñku’ɔ ñkwi kwéré yi shhi yu, mbie vi ña, “Ñkienj Masha, a yi’i ña ñchwīe kho nɔ fā’o nu choombhi ki mme?”

¹⁸ Jisho pie ghɔ ña, *“ɔ mēiñ a ni ñkienj ñoñ nthē kho? A wu’ɔ Minnwi mbo ñkienj ñoñ.”*¹⁹ *ɔ ji yaonj ña pa kñna chhu nē, ‘Ki’i njwi ñoñ, ki’i ñganj lán kwoshuonj, ki’i njōo, ki’i ñkwe nte ñoñ ni mbe, ki’i nchigi, ya’o nchò tãa ghɔ pugu muonj ghɔ.’”*

²⁰ A khwē ña, “Masha, ñguonj kñna pei ñkwò nū’ɔñ lɔ ndi ña mi ni mbo ma’añ mikhwa nē.”

²¹ Jisho līi vi, mfā’o khwā mbinj yu, nchhu ghɔ ña, *“ɔ pou ta’a yaonj. Ghāi fini ñguonj maonj pɔ ghao ñgrā ni*

ghan pou, kan fā'o yo shi mbo po, nne ntho njōu njin a."

²² A ni nga nja'o yei nnu, non yi shwi'i, a ghēi monj pē'i njū'c nthē na a ni mfā'o nga'a.

²³ Jisho kara ligi mbe'i pa ghanj younjij pi, nchhu ni pugu na, "A ya nga'a ni ghanj fā'o nō mienj nu Minnwi sha'a fūonj yi monj chōmbhi yugu." ²⁴ Pa ghanj younjij pi ghrāo pa chrà pi pei ndo Jisho ghēi shhi nchhu na, "Pa puonj panj, a ya nga'a nō nii nu monj Sha'afuonj Minnwi. ²⁵ A yī'e ni minyienj lēi † nō tōgō nu monj mbo mita'a nchaa nganj fā'o nō mienj nu Minnwi sha'a fūonj yi monj chōmbhi yi."

²⁶ Pugu ghrāo ti a gha'a, nchhu gho †† na, "Ti minthe a lūgu gō ki'e?"

²⁷ Jisho pē'i vugu nchhu na, "Minthe pa'a a lo mfā'a ni ngwamishua ndo pa'a ndo nga'a pi ni Minnwi. Nguonj pa nnu ghao yī'e ni Minnwi."

²⁸ Pita jē ntho nchhu nu gho na, "Līi njēi, pigi mienj nguonj yaonj ghao njōu njij ya."

²⁹ Jisho chhu na, "Shishini, ñchhu ni pēi na, yichēi nonj lo nji'i mbo fō na ä mienj mbaanda yi, ki līj pi pi pimbja pugu pa pingē, ki mūunj vi, ki tǎa vi, ki puonj pi, ki nyienj yi, nthē a pugu pa nthē ñkēni pwa pisha'akhō, ³⁰ na mba'a a yī'i mienj ki fā'o pa nda, pa līj pi pi pimbja pugu pa pingē, pa mūunj, pa puonj, pa nyienj, a yienj ti mbo ñkēi ngé monj yei chōmbhi ndo mbini mfā'o ngā'i na pi shi mfe gho nthē a. Monj mbhi ye na a tho nu nē, a pini mfā'o chōmbhi ki mme. ³¹ Ndo ntou ngwa na pugu thi shhi nē shi mbo ndugwi njij, pa ndugwi njij thi shhi."

Jisho pini nchrā ñkuonj nnu gu yi ñkamuwōj

(Matio 20:17-19; Luka 18:31-34)

³² Pugu ni mbo shendaonj ñku'c nu Jerushaleij, Jisho nyienj ngāi nu shhi pugu. Pa ghanj younjij pi ghrāo, pōgō gu wēij ngwa pē na pugu ni ntho nu njij pugu nē. ñkamuwōj Jisho kiri paanchro ghanj ntaonj pi lī'i tē'i vugu, nchhu pa nnu na a shi ndōgō lī'i mbinj yu nē ni pugu, ³³ nchhu nu na, "Pēi līi njēi, pia ku'c nu Jerushaleij pi cha'a Muonj ñonj mishua mfe mbho pa thishi ghanj fē'ingienj pugu pa ghanj ye'i ngwa ni gī Mushi, pi fē njō gu gho ncha'a vi mfe ni ngwa taonj nduonj. ³⁴ Pugu lē mā'anj vi ni kwēij, nthu thwe mbinj yu, ngwie vi, njwi vi, a gha nda'a trei llé, a pini ñku'c."

Nnu na Jēij pugu Jouj ni ntā'a nu nē

(Matio 20:20-28)

³⁵ Jēij pugu Jouj, mbo pa puonj Shebedi tho njēi Jisho nchhu gho na, "Masha, pigi tā'a nu na c chwīe nnu ye na pigi shi mbie vē nē ni pigi."

† Minyienj yei ya mbo pi kamela.

kamela

†† Pichēi pa Nywa'anli Minnwi lleshhi fā'o pi na nchhu ni nonj pugu na

³⁶ A pie vugu na, "Pēi tā'a nu na ñchwīe kō mfe ni pēi?"

³⁷ Pugu chhu gho na, "Fē shina ni pigi, pigi chho yēi gho, ta'a nonj vigi ñgei mbo yo yi jī, yichēi tā'a yi ñgei mbo ñkwrei yo, ndi na c pō monj ndigha'o yo nē."

³⁸ Jisho chhu ni pugu na, "Pēi lo nji yaonj na pēi pie nu nē. Minthe pēi nnu ndua ngā'i na shi nnu nē? Ki ñkwe ñkwanj kwe ñkhī ye na a yī'i na ñkwe nē?"

³⁹ Pugu khwē gho na, "Oonj, pinthe pigi tōgō monj gho."

Jisho chhu ni pugu na, "Ndua ngā'i na ñshi nnu nē pēi shi nnu, kwe ñkhī na ñshi ñkwe nē pēi kwe. ⁴⁰ Ndo nō chho nu ñgei mbho a yi jī ki ñgei ñkwrei, a lo nji'i mbo lī'i a nō fē nu. A pō pi ni ngwa pē na Minnwi kwo piri ni pugu nē."

⁴¹ Ndo pigēi wunj ghanj younjij Jisho ni nga nja'o nnu yei, mfā'o pigitua mbinj Jēij pugu Jouj. ⁴² Jisho gē vugu pugu tho njēi vi, a chhu ni pugu na, "Pēi jī na ngwa pē na pi jī vugu na a ghanj sha'a ngwa monj mbhi nē ghā nsha'a ngwa pugu sha'a, pa memme ngwa pugu nōonj pi nnu ghrē ni pugu. ⁴³ Ndo mba'a a yī'i mbo pi nne ni pēi. Sheshenonj na a tā'a nu nō pō nu nonj ndienj shina pēi nē fā'o nō pō nu muonj fā'a vōi. ⁴⁴ Sheshenonj na a tā'a nu mbo nthishi shina pēi nē fā'o nō pō nu ñkūna nguonj ngwa. ⁴⁵ Nthe na Muonj ñonj mishua shini ndo nji'i ntho pi na pi fā'a mbo yu, a ni ntho pi nō fā'a nu mbho ngwa, ndo mfe chōmbhi yi nō nchūonj tho ntou ngwa."

Jisho chu'c ligi Batimau

(Matio 20:29-34; Luka 18:35-43)

⁴⁶ Pugu tho Jeriko, Jisho lōlō ngāi nu pugu pa ghanj younjij pi pugu pa mme yū ngwa, nganj luonj chēi mbo nchriligi, ligi yi pō Batimau, muonj Timau, chho ñkij shendaonj. ⁴⁷ A ni nga nja'o na a Jisho lōlō Nashare ntōgō nu, a jē pa'o nu ngōu, nchhu nu na, "Jisho, Muonj Devi, fā'o kwoshini mbinj mu!"

⁴⁸ Ntou ngwa pēga vi, nchhu nu gho na a lere lanj.

A ka mī'enj mba'o pi ngōu ni nji mbōgi, "Muonj Devi, fā'o kwoshini mbinj mu!"

⁴⁹ Jisho tithi nchhu na, "Pēi mēij vi heij."

Nenne pugu mēij nchriligi gho, nchhu nu gho na, "Wēij njū'c yo, lōlō tōthi, a tho nē mēij gho." ⁵⁰ A mī'anj mme ndhwī yi, ndhi tōthi ntho njēi Jisho.

⁵¹ Jisho chhu gho na, "C tā'a nu na ñchwīe nēij vē?"

Nchriligi gho chhu gho na, "Masha, ñtā'a nu mbinj njēi lī'i."

⁵² Jisho chhu gho na, "Ghēi ni gō, pinj yo chwīe ghēnō yo tōgō." Wu'c chomilaonj gho, ligi yi chu'c a yōu njij Jisho shendaonj.

Jisho nii Jerushalein no fùonj

(Matio 21:1-11; Luka 19:28-40; Jouj 12:12-19)

11 Pugu ni nga mbara nu Jerushalein, ñkij Befege pugu Betani ñkuonj Mbra pa Thi Olive ne, Jisho taonj paa ghanj younjij pi, ² nchhu ni pugu ña, *"Pai ghāi monj muunj la'ataonj yine shhi pai ne, wu'ɔ no ha'anj pai nii ne, pai shi njai muunj mi ñkwēinj pi chu ña ñonj shi lo naa nchho ñkuonj yu. Pai fēi ntho no gho."* ³ *Sheshenonj nchhu ni pai ña, 'Pai fēi nu ña?' pai chhu ña, 'Taatho fā'o fā'a no gho, a shi mbini nu'unj ndu'u hēinj no kuo ndii.'"*

⁴ Pugu lo lo ñgāi, ñjai muunj ñkwēinj pi chu chonda mbhi ñkij shendaonj, pugu fēi. ⁵ Pichai ñgwa ña pugu ni nthi fo ne pie ni pugu ña, "Pai chwē pi kha? Pai fēi pi ñkwēinj yine?" ⁶ Pugu chhu nnu ña Jisho ni nshwei vugu ne ni pugu, ñgwa pigho ña pugu ni nju fo ne mienj vugu pugu ghāi. ⁷ Pugu tho ni muunj ñkwēinj gho mfe ni Jisho, mā'anj pa memme ndhwí pugu ñkuonj ñkwēinj gho, Jisho chho ñkuonj gho.

⁸ Ntou ñgwa shēinj pa memme ndhwí pugu shendaonj, pichai shēinj pa mbhōthi ni fhōthi ñkuonj gho ña pugu ni njā'a monj pa nyienj. ⁹ Pa ñgwa pe ña pugu ni mbo shhi ne pugu pa pe ña pugu ni mbo njij ne pa'o ñgòu, nchhu nu ña,

"Ndigha'o po ni Minnwi,

mbo po ni ju ña a tho no ligi Taatho ne!

¹⁰ Minnwi nū'ɔnj mbo po yi ñkuonj Sha'afuonj fùonj Devi taa via, ña a tho nu ne.

Ndigha'o po ni Minnwi ña a chho po ne."

¹¹ A nii Jerushalein, ñgāi monj Nda Minnwi, ñga ndii ñguonj yaonj no ha'anj ñji'a ni ñkwo tɔgo ne, ntaonj ñgāi Betani pugu pa paanchro ghanj younjij pi.

Jisho chōno thi ña a ghà njunj ne

(Matio 21:18-19)

¹² Mbhi ni ñga ndan, no ha'anj pugu ni ñkwai nu lo Betani ne, ñji yia Jisho. ¹³ A thi hini ñji'e ñjai thi ña a ghà njunj ne a ya ntā'i, a ghāi no yai nu ña minthe a fā'o ntienj lo ñkuonj gho. A gha ntho nchaj yai thi gho, pa'a ndo ñjai sheshe yaonj ñkij pa fhōthi, nthē ña a shini ndo mbo ndii ña pa thi gho ghà njunj ne. ¹⁴ A chhu ni thi gho ña, *"Ki'i ñonj ma nu'unj ñji ntienj lo mbinj gho."* Pa ghanj younjij pi ya'o.

Jisho ghāi Nda Minnwi

(Matio 12:12-17; Luka 19:45-48; Jouj 2:13-22)

¹⁵ Pugu ni ñga nchaj Jerushalein, Jisho ghāi Nda Minnwi njou ñgwa pe ña pugu ni mfini yaonj pugu pa ñgwa pe ña pugu ni njuonj nu Nda Minnwi ne, nshri taprei ghanj kwri mbinj pugu pa ghanj fini mintu'olibunj, ¹⁶ pa'a ndo nu'unj mbinj ña sheshenonj mfe a tienj yaonj ntiri no yina Nda Minnwi. ¹⁷ A ni ntho ñje'i vugu, nchhu

nu ña, *"Pi shi lo nā'anj ña, 'Pi shi mēinj nda a ni nda luonj Minnwi ni ñguonj pa taonj taonj ghao,' ndo pai kara a gū pūo pa ñgina minwi."*

¹⁸ Nne pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa ghanj ye'i ñgwa ni gí Mushi ya'o ntho ntā'a shendaonj njwi vi, nthē ña pugu ni mbo go vi, nthē ña ñguonj yú ñgwa pigho ña pugu ni mbo fo ne ni ñgrāo ñkwanj no ha'anj a ni ñje'i nu ne.

¹⁹ Fanaonj ni ñga ntho, pugu taonj monj la'a.

Yaonj ye'i nthē thi wūnu ña a ni ñjaonj ne

(Matio 21:20-22)

²⁰ No ha'anj pugu ni ntogo nu ni tutu'u ne, pugu yai thi wūnu ye, a kwo yaonj ti nshwi'i nchaj monj ñienj pi.

²¹ Pita kwij, nchhu ña, "Masha, liti njai! Thi wūnu ye ña o ni nchōno ne kwo yaonj."

²² Jisho khwē ni pugu ña, *"Pai fā'o pinj mbinj Minnwi."*

²³ *Shishini, ñshwei vai, sheshenonj ña a shi nchhu ni mbra yei ña, 'Lollo tathi ñgū monj ñkhi', ki lo mfā'o khutho monj njū'ɔ yu ne, ndo mbinj ña nnu ña a chhu ne shi ndōgo li'i ne, pi shi nchwē mfe gho. 24 Nthē yie gho, ñshwei vai, sheshe yaonj ña pai pie monj luonj Minnwi ne, pai mfā'o pinj ña pai kwo fā'o yaonj gho, kanj a shi mbo yai. 25 Ndo sheshe ndii ña o tithi nduonj Minnwi ne, o mfā'o sheshe yaonj monj njū'ɔ gho nthē yichai ñonj, o li'e phi yi, nne ña Tāa gho ña a chho po ne ñkaa yu nthē a li'e jo phi."* ²⁶ *[Ndo pai mienj ki lo ñji'i ndi'e phi yichai ñonj, kanj mba'a Tāa vai po li'e pa yai phi.]*

Pie nthē ghrí Jisho

(Matio 21:23-27; Luka 20:1-8)

²⁷ Pugu pini ntho Jerushalein. No ha'anj a ni nyienj nu Nda Minnwi ne, pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa ghanj ye'i gí Mushi tho mbara vi, ²⁸ nchhu gho ña, "O fā'o pi yai ghrí no chwē nu pa nnu pei ki a fe go ghrí yei ve no chwē nu pa nnu pei no gho?"

²⁹ Jisho chhu ni pugu ña, *"Ñshi mbie vai ni ta'a pie, pai mfe khwē vai, ñshwei vai ni ye ghrí ña ñchwē nnu pei no ne. 30 Pai shwei a, Jouj ni ñkwe ghrí no fe nu ñkhi pi lo mbho Minnwi ki ñgwamishua?"*

³¹ Pugu chrā nnu gho ni nonj pugu, nchhu nu ña, "Pia nchhu ña, 'Lo mbho Minnwi', a chhu ña, 'Ti a ni nchwē kha pa'a pai lo mbinj Jouj?' ³² Ti pia nchhu ña, 'A lo pi mbho ñgwamishua?'" nthē ña pugu ni ntho mbo go pa ñgwa nthē ña sheshenonj ni ñji ña Jouj ni ñja mbo ñjaili'i Minnwi.

³³ Nne pugu khwē ni Jisho ña, "Pigi lo ñji."

Jisho chhu ni pugu ña, *"Kanj mba'a mummy ñkaa mu shwei vai ni li'i ña ghrí a lo ne."*

Lu'w chrà nthe puonj fà'a pìphi

(Matio 21:33-46; Luka 20:9-19)

12 Nenne Jisho jē ntho nchrā nu ni pugu monj lu'w chrà. *"Nyon chəi ni ma mbhī faanj ntienj thi † yi, nkrao nk'a'a ngēn kə ghə, ntou nk'u'w nxi ntienj thi ghə nkhi yi taonj kə chwīe nu la'ō, ndo nkrao muunj nda tətthi kə chhə nu fə nkē'i nyienj. Nne mfe ni ghanj fà'a nja pugu lina kə ghə nja nkwoō maonj pugu pugu ghrā, ndho k'ē ngēi la'ataonj nduonj. 2 Ndxi ni nja nkā'ō nə kwōo nu ntienj thi ye, Nyon ghə taonj muunj fà'a ni pa ghanj fà'a pē nja a ghēi nkwe ji ghrà ntienj thi ghə. 3 Ndo pa ghanj fà'a pighə wie muunj fà'a yi ghə ndu'u vi ni mbhə yó.*

4 "A pini nu'unj ntaonj muunj fà'a nduonj, pugu wie vi kə tho yi, nchwīe nnu lrithə mbinj yu. 5 A pini nu'unj ntaonj yichəi pugu jwi vi, ngu'w nchwīe mbinj ntou pichəi pi nenne, ngwie pichəi, njwi pichəi. 6 A pini mfā'ō ta'a njon nja a nthe a taonj, mbə muunj vi nja a khwā nē, ndugwi yi a taonj vi ni pugu, nchhu nu nja, 'Pugu shi mfā'ō pəgə yó.'

7 "Ndo ghanj fà'a pighə chhu ni nonj pugu nja, 'Yei njin-da yi, pia chīri njwi vi maonj pi gū yia!'" 8 Pugu wēinj vi, njwi vi, mfu'u khu yi monj nyienj mīanj.

9 "Ti nganj nyienj ghə shi nchwīe pi nei nje k'ē? A shi ntho njwi pa ghanj fà'a pighə, mfe faanj ghə ni ngwa nduonj.

10 Pəi lo naa mēinj līi Njwa'anli Minnwi yei nja a chhu nja, 'Ngū'w ye nja ghanj nū'w nja ni ndāa nja a lo njī'i mfā'ō ghēre nē

pini nē nkara ju mbə ndugwi ngu'w shi'i nchaa nguonj yi. ††

11 Yei fà'a Taathə

ndo mbə nkienj nnu ghraoghrao ligi pigi?"

12 Pa thishi ngwa juu pighə ni ntho ntā'a shendaonj nə wēinj nu mi, nthe nja pugu ni nji nja a chhu lu'w chrà yei nthe pi pugu, ndo pugu fā'ō pəgə gu nthe yú ngwa nja pugu ni mbə fə nē, nne mienj vi ngēi ni vugu.

Píe nthe nnu pe taashi ni fùonj

(Matio 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Pugu taonj pa pichəi ngwa Farashi pugu pa pichəi pa ghanj younjij Herə, nja pugu ghēi mbīri Jisho ngwēinj vi ni pa nnu nja a shi nchhu nē. 14 Pugu tho nchhu ghə nja, "Masha, pigi ji nja ə ghà nchrā nnu shini ki lo ndīi pi nnu nja ngwa pī'i nu nē, ə shi'a nōonj shieligi ni sheshenonj, ə ghà nje'i nnu nja Minnwi tā'a nu nja ngwa chwīe nē monj ndindī. A kā'ō nja pi pe taashi ni Kaisha ki ngwa? Pigi pe ki kī'i pigi pe?"

15 Ndo Jisho kwo yəi mbe yugu, nchhu ni pugu nja, "Pəi mōonj a nja? Pəi tho ni ta'a ndigi mbinj nōonj

† Ntēnj thi ghə ni mbə grape. Monj la'ataonj pa juu, pugu ni nja nchhu pichəi ndxi nja faanj grape, njij yi pə pi nja Ishrae.

†† *Njwa'anli Nkhī 118:22.

njəi. 16 Pugu tho ni ta'a yi. A chhu ni pugu nja, "Yei tho gə pugu ligi gə nkuanj ghə?"

Pugu khwē nja, "A yi Kaisha."

17 Jisho chhu ni pugu nja, "Pəi fē yaonj nja a yi Kaisha nē ni Kaisha, mfe yi Minnwi ni Minnwi."

Píe nthe nnu khu nu mbini nk'u'w

(Matio 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Pa ngwa Shadushi, nja pugu ni mbī'i nja njon shi'a nkhu mbini nk'u'w nē tho mbara Jisho, mbie vi nja, 19 "Masha, Mushi ni nā'anj gī yei mfe ni pigi nja, njon nkhu mienj ngwē vi ki lo mfā'ō muunj, a yī'i nja ndīnj vi, yi mimbria, tī'i ndōgə nkugu ghə mbhi puonj kə ghə kə ligi ndīnj vi. 20 Pa līnj pichəi ni mbə fə pi khwachəi mbə pim-bria, fūonj yi lanj, nkhu ki lo mfā'ō puonj, 21 mbra yi lanj mingwē ghə, nkhu ki lo mfā'ō puonj. Yichəi mbra yi wu'w nenne. 22 Ti nguonj yugu pi khwachəi khu ki lo mfā'ō puonj. Ndugwi yi mingwē ghə khu nkaa yu. 23 Ndwe, a lē nja mbə ndxi ye nja ngwa lē mbini nk'u'w nē, mingwē ghə pə pi yi gə, nja nguonj yugu pi khwachəi ni nkwo lanj vi nē?"

24 Jisho khwē ni pugu nja, "Yei lo mbə nnu nja a chwīe pəi fāanj nē? Nthe nja pəi lo nji Njwa'anli Minnwi ndo pa'a ndo nji ghrī Minnwi. 25 Nthe nja ngwa ghà nja nk'u'w monj gu pa'a ndo ndanj ndo pa'a ndo ngēi lánj, mbə pi kə pa ghanj ntaonj Minnwi pə.

26 "Ndo nthe nnu ngwa kə khu nu mbini nk'u'w monj gu, pəi lo naa mēinj monj ngwa'anli Mushi monj līi ha'anj a chrà kə nnu mōonj tho muunj thi yuyū'u nē, nkwanj ha'anj Minnwi ni nchrā ni Mushi fə, nchhu nu nja, 'Mi Minnwi Abrahanj, mbə Minnwi Aiji, ni Minnwi Jakə?' 27 A lo njī'i mbə pi Minnwi ngwa khu, a pə pi yi ngwa maonj. Pəi ya fāanj."

Kìna nja a chaa nguonj yi nē

(Matio 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Yichəi ta'a masha pa ghanj ye'i gī Mushi, nja a ni nthi fə nja'ō nnu nja pugu ni nchrā nu nē, gha njəi nja Jisho nkhwē pa nnu pighə shi'i, mbie vi nja, "A yəi kina nja a chaa nguonj yi ghao?"

29 Jisho khwē nja, "Yei kina nja a chaa nguonj yi nē, 'Ya'ō, ma Ishrae, Taathə mbə Minnwi yia wu'w ju tə'i vi mbə Taathə. 30 A yī'i nja ə khwā Taathə, mbə Minnwi yə, ni nguonj njū'w yə ghao, ni nguonj nchəi yə ghao, ni nguonj kwā'a nu yə ghao, ni nguonj ghrī yə ghao.'

31 Mbria yi pə yei, 'ə shi nkhwā taakuo yə kə ha'anj ə khwā nonj yə nē.' Yichəi kina nduonj lo nu'unj mbə fə nja a chaa pa pei."

32 Nganj ye'i gī Mushi chhu ghə nja, "ə chhu a kā'ō, ma Masha. ə ya nchhu shini nja Minnwi wu'w ju tə'i vi ndo pa'a yichəi lo mbə kə ju. 33 A yī'i nja ə khwā vi ni nguonj njū'w yə pugu pa nguonj kwā'a nu mə, ni nguonj ghrī yə ndo nkhwā taakuo yə kə ha'anj ə khwā nonj yə nē. A pwa

paa k̄ina yei nchaa f̄e nu minyien ḡkuonḡ l̄i' f̄e'ingien pugu pa maonḡ f̄e'ingien nduonḡ ni Minnwi."

³⁴ Jisho ni ḡga nj̄ai ḡa a khw̄e ni shietho, a chhu ḡho ḡa, *"ɔ kwo para mien nu Minnwi sha'a f̄uonḡ yi mon chombhi ya."* J̄e nd̄i ḡho, pa'a sheshenḡon l̄o nu'unḡ monḡ mbie vi ni sheshe pie.

Pie nthe ḡon ḡa pi Chu' Ntaonḡ ko ḡkwe ne

(Matio 22:41-46; Luka 20:41-44)

³⁵ No ha'anḡ Jisho ni nj̄e'i nu Nda Minnwi ne, a ni mbie ḡa, *"Mimfe pa ḡhanḡ ye'i ḡi Mushi kie pi neiḡ nchhu ḡa Ju ḡa Minnwi Chu' Ntaonḡ ko ḡkwe ne po pi muonḡ Devi?"* ³⁶ Jijwe Minnwi ni ḡkaonḡ nj̄u' Devi a chhu ḡa, *'Minnwi Taatho chhu ni Taatho a ḡa, "Chho heinḡ ḡgei mbho a yi ji ti ḡshi nu'unḡ nchw̄ie pa mb̄ina po ḡu yaonḡ tigi kw̄o ḡa."*

³⁷ *Ndutho Devi m̄einḡ Ju ḡa Minnwi Chu' Ntaonḡ ko ḡkwe ne ni Taatho vi, a nthe a kie pi neiḡ mbo muonḡ vi?"* Mme kiri ḡgwa pigho ya'o nnu ḡa Jisho ni nchhu ne ni pwanju'.

Jisho sh̄u t̄on̄ ḡgwa

nthe pa ḡhanḡ ye'i ḡgwa ni ḡi Mushi pa Juu

(Matio 23:1-36; Luka 20:45-47)

³⁸ Monḡ nnu ḡa Jisho ni nj̄e'i nu ne, a ni nchhu ḡa, *"P̄ai lina pa ḡhanḡ ye'i ḡgwa ni ḡi Mushi a pwa, pugu khw̄a ko nyienḡ nu monḡ pa memme ndrawa'a ndo ḡkhw̄a ḡa pi tu'u nonḡ nchr̄a ni pugu l̄i' ka'a,"* ³⁹ *ḡkhw̄a chho nu ko pa l̄i' lienḡ monḡ pa nda luonḡ Minnwi pugu pa l̄i' ji.*

⁴⁰ *Pugu ḡh̄a nch̄igi pa pinḡe kugu ḡkwe maonḡ pugu, luonḡ Minnwi yugu sh̄iga ni nji nne ḡa ḡgwa yei vugu ko pa ḡgwa taonḡtaonḡ. Yugu ḡḡi shi mbo yi wuwuru."*

Yaonḡ ḡa mingwe ḡkugu f̄e ne

(Luka 21:1-4)

⁴¹ No ha'anḡ Jisho ni nchho ȳai ḡk̄unḡ ni'inḡ pa yaonḡ f̄e Nda Minnwi ne, a ni chho mb̄e'i ḡgwa ko ha'anḡ pugu ni'inḡ mb̄inḡ monḡ ḡk̄unḡ ni'inḡ pa yaonḡ f̄e ne. ⁴² Ntou pa ḡhanḡ f̄a'o ni ntho ni'inḡ ntou memme mb̄inḡ monḡ ḡk̄unḡ ḡho. Mingwe ḡkugu ch̄ai ḡa a ki ya mbou ni'inḡ paa puonḡ mi mb̄inḡ ḡa pi nch̄iri a po ko ta'a ndola.

⁴³ A m̄einḡ pa ḡhanḡ younj̄inḡ pi ȳai yu nchhu ni pugu ḡa, *"Shishini, ḡchhu ni p̄ai ḡa, mingwe ḡkugu vei ḡa a po pi mbou ne, f̄e nchaa ḡguonḡ ḡgwa ḡa pugu ni'inḡ pa mb̄inḡ monḡ ḡk̄unḡ yaonḡ f̄e ne,"* ⁴⁴ *Nthe ḡa ḡguonḡ ḡgwa nduonḡ fu'u maonḡ f̄e yugu shina ntou maonḡ ḡa pugu f̄a'o ne, ndo mingwe vei monḡ pou yi f̄e ḡguonḡ yaonḡ ḡa a f̄a'o ko yru nu ḡkuonḡ ḡho ne."*

Jisho chhu ḡkwanḡ ha'anḡ pi shi mb̄uo Nda Minnwi ne

(Matio 24:1-2; Luka 21:5-6)

13 No ha'anḡ Jisho ni ntaonḡ nu Nda Minnwi ne, ta'a pa ḡhanḡ younj̄inḡ pi chhu ḡho ḡa, *"Masha, l̄i nj̄ai pa ḡḡu' pwapwa pugu pa nda pwapwa nj̄ai."*

² Jisho chhu ni pugu ḡa, *"P̄ai yei mbwambwa nda pei? Mba'a ta'a ḡḡu' nu'unḡ n̄uanḡ ḡkuonḡ nd̄inḡ vi ki pi l̄o mb̄uo mfe shhe."*

ḡḡi' pugu pa m̄onḡ nu

(Matio 24:3-14; Luka 21:7-19)

³ No ha'anḡ a ni nch̄ochho ḡkuonḡ Mbra pa Thi Olive ḡjienḡ pipr̄e l̄o ȳai Nda Minnwi ne, Pita ni J̄einḡ pugu Jouḡ ni Andru pie vi nj̄inḡj̄inḡ ḡa, ⁴ *"Shwei vigi pa nnu pei shi mbo pi nd̄i k̄ho? Pa li ko n̄onḡ nu nd̄i ḡa nnu pei shi nd̄oḡo l̄i' ne po pa k̄ho?"*

⁵ Jisho chhu ni pugu ḡa, *"P̄ai lina nu, ki'i ḡonḡ f̄i v̄ai."* ⁶ *Ntou ḡgwa shi ntho ko ligi a, nchhu nu ḡa, 'A mmu mbo Ju ḡa Minnwi Chu' Ntaonḡ ko ḡkwe ne!' m̄f̄i ntou ḡgwa."* ⁷ *Nd̄i ḡa p̄ai ya'o pi tho m̄a'anḡ nchho ki pa pisha'akho nnu nchh̄o, ki'i p̄ai f̄a'o poḡḡo gu. A yi' ḡa ḡkwanḡ nnu pei shi ḡgu' nd̄oḡo l̄i' ndo a l̄o naa mbo ndugwi mbhi ya'a."* ⁸ *Pa la'ataonḡ shi nd̄o l̄o m̄a'anḡ pich̄ai ni nchh̄o, ḡgwa yich̄ai ta'a f̄uonḡ m̄a'anḡ ḡgwa yich̄ai ni nchh̄o. Shhe shi nch̄i' ti shina monḡ pa l̄i' l̄i' nji ḡu. Pa nnu pei po pi ko ha'anḡ muonḡ ḡh̄a nj̄e naonḡ nu mingwe sh̄u ne.*

⁹ *"Ndo p̄ai chho ni lina m̄ai. Nthe ḡa pi shi ḡgw̄einḡ v̄ai ḡḡi' ko shhi pa k̄unḡ, ḡgw̄ie v̄ai monḡ pa nda luonḡ Minnwi, ntigi v̄ai p̄ai thi sh̄a'a shhi pa ḡhanḡ sha'a ḡgwa pugu pa f̄uonḡ nthe a ḡa p̄ai po pa mingwentie panḡ shhi pugu."* ¹⁰ *Ndo pi shi ḡgu' m̄f̄uonḡ nch̄i' ḡk̄inḡ pwa pisha'akho ni ḡguonḡ taonḡ taonḡ ḡhao ndugwi mbhi ma ntho."* ¹¹ *Nd̄i ḡa pi w̄einḡ v̄ai ncha'a mfe l̄i' sh̄a'a ne, ki'i nj̄u' ȳai ḡhana v̄ai ni nnu ḡa p̄ai shi nchhu ne, ndo p̄ai chhu sheshe nnu ḡa pi f̄e ni p̄ai ne nd̄i ḡho, nthe ḡa a l̄o nchr̄a p̄ai, a chr̄a Jijwe Minnwi.*

¹² *"ḡonḡ shi ncha'a nd̄inḡ vi mfe ḡa pi jwi, t̄aa f̄e muonḡ vi ḡa pi jwi, pa puonḡ kara mbara pa t̄aa pugu pa maa ni nchh̄o nchw̄ie pi jwi vugu."* ¹³ *ḡguonḡ ḡgwa shi mb̄ina v̄ai nthe a. Ndo ḡonḡ ḡa a t̄i shii ti ḡḡi' nch̄einḡ ko ndugwi yi ne shi nd̄ugu.*

Nnu wuwuru ḡa a tho nu mb̄iri l̄i'

(Matio 24:15-28; Luka 21:20-24)

¹⁴ *"Nd̄i ḡa ɔ shi nj̄ai nnu wuwuru ḡa a shi nchw̄ie pi tei Nda Minnwi thi l̄i' ha'anḡ a shini ndo m̄f̄a'o ko thi nu ne (sheshenḡon ḡa a m̄einḡ yaonḡ yei ne p̄ri, nji ḡa a shi nji nj̄inḡ nnu yei!) nne ḡgwa pe ḡa pugu po monḡ la'ataonḡ Judia ne tei ḡku' tho mbra."* ¹⁵ *Ki'i ḡonḡ ḡa a chho th̄onda ne nu'unḡ shwi'i shhe ki nii nda yu ko l̄oḡo nu sheshe yaonḡ ntaonḡ ko."* ¹⁶ *Ki'i sheshenḡon ḡa a po monḡ nyienḡ ne nu'unḡ*

mbini líí lɔgɔ mme ndhwí yi.¹⁷ Ndo a shi mbo ñkíen wuwuru ñgə́í ni pa piŋge shūu pugu pa mapuon ha'an pugu tho nu'wɔŋ puon mon pi ndi gho ne!¹⁸ Pəi luon ni Minnwi ña ki'i nnu pei lɔgɔ líí pi mon mbɛ, ¹⁹ nthe ña mon pi ndi pighɔ, ñgə́í shi mbo ti nchə́iŋ fi'í ha'an a lo naa ma mbo jɛ ndi ña Minnwi ni mbuon mbhi ne ti ntho nchə́iŋ ndwe, ndo pa'a ndo mbi'i pi'i ma nu'ur mbo.²⁰ Ndo a kaŋ mien ki po ña Taatho kere fi'í llemmbhi pighɔ, yichə́i ñonmishua shi kaŋ ndo ndūgu, ndo, nthe pi pa ñgwa pe ña a chu'ɔ vugu ne, a kere llemmbhi pighɔ.

²¹ "Nenne sheshenon nchhu ni pəi ña, 'Pəi líi njə́i, Ju ña Minnwi Chu'ɔ Ntaon ko Ñkwe ne po nein henein!' ki ña, 'Pəi líi njə́i, a pi ni hini,' ki'i pəi piŋ.²² Nthe ña pa ñgwa shi ntho nde'i ñgien ña pugu Ju ña Minnwi Chu'ɔ Ntaon ko Ñkwe ne, pa njə́i'í mifi'í shi nōon non yugu, nōon ntou pa li pugu pa nnu ghraoghrao, ko fi'í nu pa ñgwa ti mfi'í pa ñgwa ha'an Minnwi chu'ɔ ne, ko ha'an a njí'e ni pugu.²³ Ndo pəi chho ni lina mə́i! Ñkwo chhu ñguon nnu ni pəi ñkaon ndi gho ma ntho.

Muon Ñonmishua shi mbini nu'ur ntho
(Matio 24:29-31; Luka 21:25-28)

²⁴ "Ndo mon pi ndi gho ko ha'an ñgə́í pei shi ñkwo tɔgɔ ne,
'Minaon shi ñgū njinjin,
ndo pa'a fhú lo nu'ur nthe.
²⁵ Pa fi'ni shi ñgū nu shhe lo po,
pa nji ña a po mon tɔthi ne chɛí.
²⁶ "Nenne, pi shi njə́i Muon Ñonmishua, a tho nu mon lúluŋ ni mme ghré pugu pa ndigha'o.²⁷ A shi ntaon pa ghan ntaon Minnwi, pugu kiri pa ñgwa pi ña a chu'ɔ ne lo mon khwe ghaa mbhi ti ñgə́i nchə́iŋ mon ndugwi tɔthi.

Ntigi lo ñkuon thi wunu
(Matio 24:32-35; Luka 21:29-33)

²⁸ "Ye'i ntigi lo ñkuon thi wunu, ko ha'an fhɔ yi nu'ur njé tua nu ñkuon mbho yi ne, ɔ ji ña ñkwə́i mbɛ para.²⁹ Wu'ɔ nenne, ndi ña pəi ñkaa pəi yə́i pa nnu pei tho ndɔgɔ líí ne, pə́i ji ña a kwo para ti mbo chon-da.³⁰ Shishini, ñshwei və́i, mba'a ñgwreionon yei yi'í ntɔgɔ ki ñguon pa nnu pei lo ndɔgɔ líí.³¹ Po pugu shhe shi ntɔgɔ, ndo mba'a pa chrə́ paŋ yi'í ntɔgɔ gha.
³² "Ndo a mbo pi ko llé gho pugu pa ndi gho, yichə́i ñon lo nji, nji'í nthe pa ghan ntaon Minnwi po, ki Muon, a wu'ɔ nji Tə́a tə́i vi.³³ Pə́i lina nu, mbiri non yə́i, nthe ña pə́i lo nji ndi ña ndi gho shi ntho ne.
³⁴ "A po pi ko ñon ña a chho ñgə́i kra, ñga ndollə́ la'a, nu'wɔŋ puon fə́'a pi ña pugu ti'í ndina ni pa yaon, sheshenon fə́'o ji fə́'a, mfe gí ni ñgan lina ni chonda ña ki'i a lle.³⁵ Nthe yie gho, pə́i piri non pə́i, nthe ña pə́i lo nji ndi ña ñgan nda gho shi ñkwə́i ne. Ki a po pi ni fanaon, ki ni ntun mbhi, ki mon ñkhweminkə́i, ki ni tu-

tu'u.³⁶ A ñgwí nchə́iŋ, ki'i a yə́i gho ɔ lle nu.³⁷ Nnu ña ñchhu ni pə́i ne, ñchhu ni ñguon pa ñgwa nduon: Pə́i piri non pə́i."

Ntán ko jwi nu Jisho
(Matio 26:1-5; Luka 22:1-2; Joun 11:45-53)

14 A ni mbi'i paa llé, llé Lli Nji'a pugu llé Ji Brei ki Ku'ɔ kə́'o. Pa thishi ghan fe'ingien pugu pa ghan ye'i gí Mushi tho ntə́'a shendaon ko wein nu Jisho njinjin njwi vi. ² Pugu ni nchhu ña, "Mba'a a yi'í mbo pi mon ndi ji yei kaŋ ñgwa shi mba'o ñgou."

Pi poŋ Jisho ni wru Betani
(Matio 26:6-13; Joun 12:1-8)

³ Jisho ni ñga mbo Betani nda Shemu ña a ni mbo ñgan ghincmbaluŋ ne, ko ha'an a ni nji maon ñkuon taprei ne, mingwe chə́i nii ni nchín ña pi chwíe ni ngú'ɔ, laminda taonon ña pi méin ni nadi, mbo yi tininchuon linaon mon gho. A pə́i cho nchín gho, nshə́'o laminda gho tho Jisho.

⁴ Pichə́i ñgwa chhu ni non pugu fo mon pigítua ña, "A piri wru laminda yei nenein ña? ⁵ Pi ka ni mfini wru gho, a tɔgɔ mbin ña ñon mfə́'a a tɔgɔ trei ñkii llé pi pe vi ko gho ne, mfe mbin gho ni ghan pou." Nne pugu fe'i vi.

⁶ Jisho chhu ni pugu ña, "Pə́i mien vi, pə́i ghana vi ña? A chwíe pi nnu shi'í və́i.⁷ Nthe ña pə́i pa ghan pou shi ñgu'ɔ mbo nu ka'a, ti sheshe ndi ña pə́i khwə́ ne, pinthe pə́i chwíe shi'í ni pugu, ndo mba'a pia po pi ñguon ndi.⁸ A chwíe nnu ña a kaŋ nthe a chwíe ne. A piri non a ko twei nu ñkaon ndi maa ñkə́'o.⁹ Ndo shishini, ñshwei və́i, sheshe líí ña pi chíi ñkini pwa pisha'akho fo mon mbhi ne, yaon ña mingwe vei chwíe ne pi shi nchhu ko kwín nu vi."

Judashi piŋ ko fini nu Jisho
(Matio 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹⁰ Nne Judashi Ishikario, ña a ni mbo ta'a ñon shina paanchro ghan younjin Jisho ne, ghə́i mbara pa thishi ghan fe'ingien nne ko fini nu Jisho ni pugu. ¹¹ Pugu ni ñga ña'o mfə́'o pwatua, ñkə́'a ko fe nu mbin gho. Nne a ta'a shina ko fini nu vi ni pugu.

Jisho ji Lli Nji'a pugu pa ghan younjin pi
(Matio 26:17-25; Luka 22:7-14,21-23; Joun 13:21-30)

¹² A ni ñga mbo fūon llé Ji Brei ki Ku'ɔ, mbo llé ña pi ghə́i njwi muon minji Ji Lli Nji'a ne, pa ghan younjin pi pie gho ña, "ɔ ta'a nu ña pigi ghə́i mbiri maon ji Lli Nji'a ve pi hin?"

¹³ A taon paa ghan younjin pi, nchhu nu ni pugu ña, "Pə́i ghə́i mon la'a, pə́i shi mbə́on pə́i pa mimbía, a tien kín ñkhi tho yu, pə́i yōu njin yi.¹⁴ Sheshe líí ña a nii ne, pə́i chhu ni ñgan nda gho ña, 'Masha chhu ña, njien nda pa ghini hin, mbo líí ha'an a nthe ñi maon Lli Nji'a

*ƒo pigi pa ghan̄ younjij̄ paŋ nɛ?*¹⁵ *A shi n̄oŋ mme njieŋ nda t̄t̄hi ni p̄i pi kwo chw̄ie ti a k̄ā'o, p̄i p̄iri ƒo.*¹⁶ Pa ghan̄ younjij̄ pi taŋ ŋḡi mon̄ la'a, nj̄i wu'ɔ ŋkwan̄ n̄o ha'an̄ a ni nu'un̄ nchhu ni pugu nɛ, mb̄iri maŋ j̄i Lli Nji'a gho ƒo.

¹⁷ A gha mbo ni fanaŋ, Jisho tho pugu pa paanchro gho ƒo. ¹⁸ N̄o ha'an̄ pugu ni nch̄ocho ŋkuŋ taprei nj̄i maŋ nɛ, Jisho chhu ni pugu ŋa, *"Shishini, n̄shwei v̄ei, ta'a ŋoŋ v̄ei shi m̄f̄ini a, ta'a ŋoŋ ŋa pigi yu j̄i maŋ ka'a nɛ."*

¹⁹ Pugu j̄e ntho mf̄ā'o p̄i nj̄i'w, nchhu nu gho pa ta'a ta'a ŋa, "A lo nji'i mbo mmu, ki k̄ho?"

²⁰ A chhu ni pugu ŋa, *"A ta'a ŋoŋ shina paanchro yei, ye ŋa pigi yu chr̄u brei mon̄ peiŋ ka'a nɛ."*²¹ *Nthe ŋa Muuŋ N̄oŋmishua shi ŋgu'ɔ ŋḡi pi n̄o ha'an̄ pi n̄ā'ŋ nthe vi nɛ, ndo ŋḡi shi ŋgw̄eiŋ ŋoŋ v̄e ŋa a fini vi nɛ. A ni mbwa gho ŋa ki'i pi phi vi."*

Ndugwi maŋ j̄i Jisho pugu pa ghan̄ younjij̄ pi

(Matio 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Korin̄ 11:23-25)

²² N̄o ha'an̄ pugu ni nj̄i nu nɛ, a l̄oḡo brei, ŋa ŋkwo t̄o Minnwi, mb̄i' m̄f̄e ni pugu, nchhu ŋa, *"P̄i kwe, yei freiŋoŋ a."*

²³ A l̄oḡo ndua l̄ā'o ŋa ŋkwo t̄o Minnwi, m̄f̄e ni pugu, ŋguoŋ yugu nnu. ²⁴ A chhu ni pugu ŋa, *"Yei chh̄i a, mbo yi k̄ina ŋa a shi ŋkwr̄i nthe ntou ŋgwa nɛ."*²⁵ *Shishini, n̄chhu ni p̄i ŋa, mba'a ma nu'un̄ nnu l̄ā'o yei ŋkamu'ɔŋ ti ŋḡi nch̄eiŋ ll̄e ye ŋa n̄shi nnu fifhi mon̄ Sha'afuoŋ Minnwi nɛ."*²⁶ Pugu gha n̄r̄āo ta'a ŋk̄h̄i, ntaŋ k̄i' gho ŋku'ɔ ŋkuŋ Mb̄ra pa Thi Olive.

Jisho chhu ŋa Pita shi nd̄āa vi

(Matio 26:31-35; Luka 22:31-34; Jouŋ 13:36-38)

²⁷ Jisho chhu ni pugu ŋa, *"P̄i shi ntei njij̄ a ghao nthe ŋa pi n̄ā'ŋ ŋa, 'N̄shi njwi ŋk̄ē'i minj̄i, pa minj̄i sha."*[†]

²⁸ *Ndo pi shi ŋga ŋkwo ku'ɔ ni mmu mon̄ gu, ŋḡi shhi p̄i Galili."*

²⁹ Ndo Pita chhu gho ŋa, "Nji'i nthe n̄o ha'an̄ ŋguoŋ ŋgwa shi ntei njij̄ yɔ ghao nɛ, m̄ba'a nji'i ntei."

³⁰ Jisho chhu gho ŋa, *"Shishini, n̄shwei gho, ni tu'u yei ŋkaŋ min̄k̄i' ma ŋkhw̄e ni paa ŋḡe, ɔ shi ŋkwo l̄āa ni trei ŋḡe."*

³¹ Ndo Pita chhu tit̄ini ŋa, "Ä nji'i mbo pi ŋa p̄oḡo khu pa'a ñdo nji'i nd̄āa gho."

Ŋguoŋ yugu ghao wu'ɔ nchhu pi ta'a nnu gho.

Jisho luŋ Minnwi Geshemani

(Matio 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Pugu gh̄i n̄o l̄i' ch̄ei pi m̄eiŋ ni Geshemani. Jisho chhu ni ghan̄ younjij̄ pi ŋa, *"P̄i ch̄ocho heij̄ n̄o ha'an̄*

[†] *Shakaria 3:17.*

*ñduoŋ Minnwi nɛ."*³³ A l̄oḡo Pita, J̄eiŋ ni Jouŋ pugu pugu gh̄i. Ghaghana pugu pa yu'ɔ nj̄i'w shwi'i mbiŋ yu. ³⁴ A chhu ni pugu ŋa, *"Nj̄i'w a ya mb̄i' ti minthe ŋka kukhu. P̄i kina heij̄ njra nu."*

³⁵ Nch̄an̄e noŋ yi ŋḡi sh̄igei sh̄hi, nsh̄āoŋ ni puŋ yi shhe nduoŋ Minnwi ŋa a nji'ɛ, nd̄i' ŋḡi' gho t̄oḡo vi.

³⁶ Nchhu ŋa, *"Baba, T̄āa a, ŋguoŋ nnu ȳi'ɛ mbho gho. P̄i' ndua ŋḡi' yei ki ñdo nnu. Ndo ti ki'i a p̄o pi n̄o ha'an̄ ñt̄ā'a nu nɛ, a p̄o n̄o ha'an̄ ɔ t̄ā'a nu ŋa a p̄o nɛ."*

³⁷ Ntho nj̄i' vugu pugu ll̄e nu, a chhu ni Pita ŋa, *"She-mu, ɔ l̄elle? A nthe pa'a ɔ lo nch̄o t̄t̄hi n̄o ta'a awa?"*³⁸ *P̄i ch̄o t̄t̄hi nduoŋ Minnwi nne ŋa ki'i p̄i ḡu mon̄ m̄oŋ nu. Jijwe ȳi' khw̄ā nu ndo freiŋoŋ ȳi' pou ghr̄i."*

³⁹ Mbini nd̄oll̄o ŋḡi' nduoŋ Minnwi, ŋgu'ɔ mbi'i pi nnu ye ŋa a ŋkwo luŋ nɛ. ⁴⁰ A gha mbini ŋkamu'ɔŋ nj̄i' vugu pugu ll̄e nu, nthe ŋa l̄oḡo ni ndinaŋ ligi pugu, pa'a pugu lo nji' nnu ŋa minthe pugu khw̄e gho nɛ.

⁴¹ A gha mbini ntho nd̄i' gho n̄o trei ŋḡe, nchhu ni pugu ŋa, *"P̄i wu'ɔ ntho ndhe nu m̄f̄ere noŋ ȳi'? A k̄ā'o, nd̄i' gho k̄ā'o nɛ. Pi fini Muuŋ N̄oŋmishua liŋ mbho pa ghan̄ phi."*⁴² *P̄i l̄oll̄o pia gh̄i. P̄i l̄i' nj̄i', ŋoŋ ŋa a fini a nɛ p̄o neiŋ!"*

Pi w̄eiŋ Jisho

(Matio 26:47-56; Luka 22:47-53; Jouŋ 18:3-12)

⁴³ Wu'ɔ chomilaŋ gho, n̄o ha'an̄ a ni ŋgu'ɔ nchr̄ā nu nɛ, Judashi, mbo ta'a ŋoŋ shina paanchro gho tho pugu pa yu' ŋgwa, pugu tuo kafa pugu pa wr̄ei ll̄o mbho pa thishi ghan̄ fe'ingieŋ, pugu pa ghan̄ ye'i ḡi Mushi pugu pa pich̄ei thishi. ⁴⁴ Ŋoŋ ŋa a ni m̄f̄ini vi n̄e ni ŋkwo fe li ni pugu, nchhu nu ŋa, "Ŋoŋ ŋa n̄shi mbaŋ vi nɛ, ju. P̄i w̄eiŋ vi, ŋk̄ē'i vi ŋḡi' ni ju."

⁴⁵ Judashi ni ŋga ntho nch̄eiŋ, ŋku'ɔ mbara vi wu'ɔ nd̄i' gho, nchhu ŋa, "Masha!" Mbaŋ vi. ⁴⁶ Nenne pugu w̄eiŋ Jisho, nsh̄iŋ vi ŋḡi' ni ju. ⁴⁷ Ndo yich̄ei ta'a ŋoŋ ŋa a ni nthi ƒo n̄e shua kafa yi, nchhwi muuŋ f̄ā'a taatho pa thishi ghan̄ fe'ingieŋ n̄o gho, nche t̄ān̄e yi.

⁴⁸ Jisho chhu ni pugu ŋa, *"M̄bo pi ŋgina minwi ŋa p̄i tho nu ŋgw̄eiŋ ni pa kafa pugu pa wr̄ei?"*⁴⁹ *Pa l̄elle pia gh̄ā ŋgu'ɔ mbo Nda Minnwi, ñj̄e' nu, ndo pa'a p̄i lo ŋgw̄eiŋ a. Ndo nnu pei l̄oḡo l̄i' n̄o chw̄ie nu chr̄ā Minnwi thi n̄o ha'an̄ a ni nchhu nɛ."*

⁵⁰ Ndo pa ghan̄ younjij̄ pi kwieŋ ghao ntei. ⁵¹ Muuŋ ch̄ei p̄oŋo nj̄i' yi ki lo mā'an̄ sheshe yaŋ ŋkieŋ mbho ndhw̄i ŋa a ni ŋgwara mbiŋ yu, pugu w̄eiŋ vi. ⁵² A shr̄āo mbho ndhw̄i gho m̄eiŋ mbho pugu ntei ntontii.

Jisho sh̄hi pa k̄uj̄

(Matio 26:57-68; Luka 22:54-55,63-71; Jouŋ 18:13-14,19-24)

⁵³ Pi l̄oḡo Jisho ŋḡi' n̄o sh̄hi taatho pa thishi ghan̄ fe'ingieŋ. Ŋguoŋ pa thishi ghan̄ fe'ingieŋ pugu pa thishi ni pa ghan̄ ye'i ḡi Mushi k̄iri. ⁵⁴ Pita ni nj̄i' yu' mbo

fie hini, nii mon yina taatho pa thishi ghan fe'ingien. Nchho pugu pa ghan ke'i li'i ntho njigo monon.

⁵⁵ Pa thishi ghan fe'ingien pugu pa nguon pa kún ghao tho ntā'a tho nnu ha'an minthe pugu wein Jisho no nne na minthe pugu jwi vi, ndo pa'a ndo mfā'o. ⁵⁶ Nthe na ntou pa ngwa ni ntho nchhu pa nnu mbe tho yu. Ndo pa nnu pigho na pugu ni nchhu ne taon pi nduonduon. ⁵⁷ Pichai ngwa lallo nde'i ngien yei tho yu, nchhu nu na, ⁵⁸ "Pigi ni nja'o a chhu na, 'Nshi nshā'a Nda Minnwi yei na pi chwie pi ni mbho ne, ndog trei lé nkrao yi nduon, ki lo mbo yi krao ni mbho.'" ⁵⁹ Ndo nji'i nthe pi no yei nnu, pa'a ncho yugu lo mbo ta'a yi.

⁶⁰ Taatho pa thishi ghan fe'ingien lallo ntithi shhi mbie Jisho na, "O lo khwe nnu pei na ngwa pei chhu nthe gho ne?" ⁶¹ Jisho wu' ndere pi lan ki lo nchrā kan ta'a nnu. Taatho pa thishi ghan fe'ingien gho pini mbie vi na, "A go mbo Ju na Minnwi Chu' Ntaon no Nkwe ne, mbo Muon Non na pigi gha nga'o ne?"

⁶² Jisho chhu na, *"MI JU! Pāi shhi njai Muon Nonmishua pi chera vi ngei mbho ji Non na a Fā'o Nguon Ghrē ne, a tho nu pugu pa lulu po."*

⁶³ Taatho pa thishi ghan fe'ingien shāa ndhwī yi nchhu na, "Pia nu'un ntā'a pa minkwentie nchwie kha no?" ⁶⁴ Pāi ya'o chra nch'ashā yei. Nthi mēi po pi na?" Pugu kwa'a nchhu na, "A ngushā'a, mbie na pi jwi vi."

⁶⁵ Pichai jē thu nu thwe mbin yu, mbuon ligi yi nchwi vi, nchhu nu na, "Tha na a chhwi gō nchhwi gho." Pa ghan ke'i li'i lōgo vi nchrāi lri tho yu.

Pita lāa Jisho

(Matio 26:69-75; Luka 22:56-62; Joun 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita ni ngu' mbo mbembien mon yina. Yichai ta'a muon fā'a, mbo mingwe mbo muon fā'a taatho pa thishi ghan fe'ingien tho, ⁶⁷ njai Pita tho njigo monon. Mbē'i Pita nchhu na, "Gogō nkaa gho ni mbo pāi Jisho lo Nashare."

⁶⁸ Ndo a lāa, nchhu nu na, "Ndo nji, ndo pa'a tho a lo nshie ni nnu na o chhu nu ne." Ndo Pita gho lallo ngāi nkuon shendaon na a taon chonka'a ne. Wu' ndi gho minka'i khwe †.

⁶⁹ Muon fā'a gho pini njai vi njē chhu nu ni ngwa pe na pugu ni nthi fo ne na, "Non vei ta'a non vugu."

⁷⁰ Ndo a pini nu'un ndāa nkamu'on.

A gha ndara shigei, ngwa pigho na pugu ni nthi fo ne jē chhu nu ni Pita na, "Shishini, o ta'a non vugu. O non Galili."

⁷¹ A jē chōno nu non yi nshwēi nu na, "Ndo nji non vei na pāi chra nu nthe vi ne." ⁷² Wu' ndi gho, minka'i pini nu'un nkhwē. Pita kwīn nkwan no ha'an Jisho ni nchhu gho na, *"Nkaon minka'i ma nkhwē ni paa nge, o shi ndāa a ni trei nge."* Pita wein non yi kie nshā'a ni kēi.

† Minka'i khwe lo nji'i mbo mon pichai Nwa'anli Minnwi ndunu.

Jisho thi shā'a shhi Pailē

(Matio 27:1-2,11-14; Luka 23:1-5; Joun 18:28-38)

15 A ni nga mbo nkien ni tutu'u, pa thishi ghan fe'ingien pugu pa pichai thishi pugu pa ghan ye'i gī Mushi ni nguon pa kún ghao paon mbini. Nkrao Jisho ndog vi ngāi ncha'a vi mfe ni Pailē.

² Pailē pie vi na, "O fūon pa Juu?"

A khwē gho na, *"A ha'an o chhu ne."*

³ Pa thishi ghan fe'ingien tigi ntou pa nnu tho yu.

⁴ Pailē pini mbie vi na, "O lo nji'i mfā'o khwē no fe nu? Li njai fi' pa nnu na pugu chhu nthe gho ne." ⁵ Ndo pa'a Jisho lo nu'un nkhwē sheshe nnu, nne Pailē ghrāo.

Pi fe njō gu ni Jisho

(Matio 27:15-26; Luka 23:13-25; Joun 18:39-19:16)

⁶ A gha mbo llē Ji Lli Nji'a, Pailē chu' ta'a ngan chāin na pa ghan tintho pe na pugu ni njwi non ndi na minduonduon ni ngū mon la'a ne, ligi yi po Baraba. ⁸ Pa yū ngwa pigho ghāi mbara Pailē, mbie vi na a chwie no ha'an a gha mbigi nchwie ne ni pugu.

⁹ A khwē ni pugu na, "Pāi tā'a nu na nchu' Fūon pa Juu' mfe ni pāi?" ¹⁰ Nthe na a ni nji na pa thishi ghan fe'ingien ni ngwēin vi ntho mfe gho nthe pi kighi'a.

¹¹ Ndo pa thishi ghan fe'ingien kāon yū ngwa pigho na pugu pie na Pailē chu' pi Baraba. ¹² Pailē pini nchhu na, "Ti mi shi mbo pi nei ni non na pāi mēin vi ni Fūon pa Juu ne?"

¹³ Pugu pa'o ngōu ni nji na, "Kwīn vi nkuon wā'a!"

¹⁴ Pailē pie na, "Nthe kha? Nnu piphi na a chwie ne po pi kha?"

Ndo pugu pini mba'o ngōu mbigi ngāi shhi, "Kwīn vi nkuon wā'a!"

¹⁵ Nne Pailē tā'a nu nchwie na túa yū ngwa pigho pwa, nchu' Baraba mfe ni pugu, nga nkwo wie Jisho, ncha'a vi mfe na pi kwīn vi nkuon wā'a.

Pi mā'an Jisho ni kwāin

(Matio 27:27-31; Joun 19:2-3)

¹⁶ Pa shooge lōgo Jisho nii no mon yina ntu' ngan sha'a ngwa, mēin nguon kwie ntigao nkhi shooge ghao li'i mu'on. ¹⁷ Pugu mā'an piri mbin yu, mba'a nkie ni pa michwe'ichwe'i shhō tho yu. ¹⁸ Pugu jē ntho ngin vi, nchhu nu na, "Nduunya! Ma Fūon pa Juu!" ¹⁹ Ntho nkwa'a tho yi ni muon thi, ntho nthu thwe mbin yu, nkwi kwēre yugu nga'o vi. ²⁰ Pugu ni nga nkwo mā'an vi ni kwāin ti mīen, nshrāo piri gho mbin yu, mā'an ji ndhwī mbin yu, ngāi ni ju li'i kwīn nkuon wā'a.

Pi kwīn Jisho ŋkuonj wá'a

(Matio 27:32-44; Luka 23:26-43; Jounj 19:17-27)

²¹ Pugu ŋi ŋonj chəi ŋa ligi ni mbo Shemu llo Shirin ŋa tiŋj wá'a yi. Ŋonj gho ni mbo tãa Aleshanda pugu Ru-fushi, ŋa a ni nii nu monj tri la'a llo monj ŋgunu. ²² Pugu lōgo Jisho ŋgəi lfi ha'an pi mēin ŋa Gogota. Njin yi pō ŋa, "Lfi Kwéi Tho." ²³ Pugu fe là'o gho ŋa pi nyān ŋi yichəi fhō yú'c pi mēin ni mæ, ndo a lāa ki lo nnu.

²⁴ Pugu kwīn vi ŋkuonj wá'a, ŋgrā ndhwí yi shina pugu, mā'an yaonj nō pē'i, nō yəi nu ŋa sheshenonj vugu shi nji pi yəi pra ndhwí yi.

²⁵ A ni mbo ndipu'u minaonj ni tutu'u ŋa pugu ni ŋk-wīn vi ŋkuonj wá'a. ²⁶ Pi nā'an nnu ŋa pugu ni ŋgwēin ŋi nō ŋkwīn vi ŋkuonj wá'a nē ŋa, "Fūonj pa Juu." ²⁷ Pi kwīn vi pugu pa paa ŋgina. Ta'a yi ŋgei mbho ji, ta'a yi ŋgei mbho ŋkwrei. ²⁸ [Nenne chrā Minnwi ye ŋa pi ni nā'an ŋa pi ni shia vi shina ghanj chwīe phi nē ni ndōgo lfi]. †

²⁹ Ŋgwa pē ŋa pugu ni ntōgo nu nē ni ntho ŋgwēi vi, nchifi tho yugu, nchhu nu ŋa, "Hoho! C ni ntā'a nu shā'a Nda Minnwi mbini ŋkrao monj trei llé. ³⁰ Kwe nē nonj yō nshwi'i ŋkuonj wá'a pia."

³¹ Wu'c nenne pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa ghanj ye'i gi Mushi mā'an vi ni kwəin shina pugu ni nonj yugu nchhu ŋa, "A ni ŋkwe ŋgwa nduonj, ndo minthe pa'a a lo ŋkwe nonj yi. ³² Ju ŋa Minnwi Chu'c Ntaonj nō Ŋkwe, mbo Fūonj ŋgwa Ishrae, shwi'i nē ŋkuonj wá'a, nne ŋa minthe pigi yəi mbinj vi." Ŋgwa pē ŋa pi ni ŋkwīn vugu pugu ka'a nē mā'an vi ni kwəin ŋkaa pugu.

Gu Jisho

(Matio 27:45-56; Luka 23:44-49; Jounj 19:28-30)

³³ A ni ŋga mbo monj ntunj minaonj, njinjinj gū monj ŋguonj la'a ghao ti ŋgəi nchəin monj trei minaonj ni naonchi. ³⁴ A gha mbo monj trei minaonj gho, Jisho chhu ŋkienj ni nji ŋa, "*Eloi, Eloi, lema shabatani?*" njin yi pō ŋa, "*Minnwi a, Minnwi a, c mā'an a ŋa?*"

³⁵ Pichəi ŋgwa ŋa pugu ni nthi fō nē gha nja'o nnu gho nchhu ŋa, "Lii njəi, a chho mēin pi Elaija." ³⁶ Yichəi ŋonj tei ŋgəi ni'inj kusha monj là'o chəchigəi, nchwe'i tho muonj thi, mfe gho ŋa a nnu, nchhu nu ŋa, "Pəi tithi pia yəi ŋa Elaija shi ntho nshwi'i vi shhe!"

³⁷ Jisho pa'o ŋgəu ndo ŋkhu. ³⁸ Ndhwi' kfi lfi Nda Minnwi shāa ntaonj yi paa, llo tōthi nshwi'i mfe shhe.

³⁹ Nthishi pa ta'a ŋkii shooge ŋa a ni nthi fō ntho mbe'i vi nē, gha njəi ŋa yei ŋkwanj ha'an a khu nē, nchhu ŋa, "Shishini, ŋonj vei ni mbo Muonj Minnwi!"

⁴⁰ Pichəi piŋge ni nthi hini nji'e mbe'i nu. Shina piŋge pigho ni mbo Meri Madalin pugu Meri mūonj Jēin mikə'i pugu Josheshi, ni Shalome. ⁴¹ Ndii ŋa a ni mbo Galili nē, pugu yōu njin yi ŋgēre vi. Ntou pa piŋge nduonj ŋa pugu pa Jisho ni ŋku'c Jerushalein ka'a ni mbo fō.

Pa taannu Jisho twei vi

(Matio 27:57-61; Luka 23:50-56; Jounj 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Fanaonj ni ŋkwo tho nu, yichəi ŋonj ligi yi pō Joshe llo Arimatia chəin. A ni mbo ŋkienj ŋonj nda pa kúnj, ni ntho njwēre Sha'afuonj Minnwi ŋa a tho. A ni mbo llé piri nu nonj (mbo llé ŋa a fe ni llé Ji pa Juu nē). Joshe wēin njú'c yi, ŋgəi shhi Paile nduonj khu Jisho mbho yu.

⁴⁴ Paile ni ŋgrāo nō ya'o nu ŋa Jisho kwo khu. Mēin nthishi pa ta'a ŋkii shooge mbie vi ŋa Jisho kwo khu.

⁴⁵ A ni ŋga nja'o mbho nthishi pa ta'a ŋkii shooge gho ŋa a kwo khu, mfe khu yi ni Joshe. ⁴⁶ Joshe yuonj mbho ndhwí fhu, nshwi'i khu Jisho shhe, ndin vi monj ndhwí fhu gho, ni'inj monj fúnj ŋa pi fi'i monj ŋgú'c nē. Ŋkəne ŋgú'c nchri chofunj gho nō. ⁴⁷ Meri Madalin, ni Meri mūonj Josheshi yəi lfi ŋa pi ni ntwei vi nē.

Jisho pini nu'unj ŋku'c

(Matio 28:1-8; Luka 24:1-12; Jounj 20:1-10)

16 Llé Ji ni ŋga ntōgo, Meri Madalin pugu Meri muonj Jēin ni Shalome yuonj pa wru laminda, nō ghəi nu nshā'o mbinj Jisho. ² A gha mbo ŋkienj ni muonj tutu'u ndii ŋa minaonj ni ŋkwo sha'a monj fūonj lləmbhi, mbo Shonde, pugu ghəi chofunj Jisho. ³ Pugu chhu nu ni nonj pugu ŋa, "A shi ŋkəne g' ŋgú'c mbi'fi chofunj mfe ni pia?" ⁴ Ŋga ndii nu nē, njəi pi kwo ŋkəne ŋgú'c gho. A ni mbo ŋkienj mme ŋgú'c.

⁵ Pugu gha nii monj fúnj gho, njəi yichəi mā'an mikhwa chho fō ŋgei mbho ji, mā'an shalaonj fhu, pugu ghrāo. ⁶ A chhu ni pugu ŋa, "Ki'i pəi nu'unj ŋgrāo, pəi tā'a pi Jisho llo Nashare ŋa pi ni ŋkwīn vi ŋkuonj wá'a nē. A kwo ku'c, a lo njii' mbo hein. Lii njəi, yei lfi ye ŋa pi ni nū'c vi nē. ⁷ Ndo pəi ghəi nchhu ni ghanj younjin pi, pugu pa Pita ŋa, 'A ghəi nu nē shhi pəi monj Galili. Pəi shi njəi vi fō, wu'c nō ha'an a ni nshwei vəi nē.'"

⁸ Tho yugu ni finj, pugu wrū nu nthē pōgo gu, ntaonj monj fúnj gho nte. Pugu shini ndo nchhu kanj ta'a nnu ni sheshenonj nthē ŋa pōgo gu ni ŋgwēin vugu.

[Pichəi pa fūonj ndunu Ŋwa'anji Minnwi lleshhi lo njii' mfā'o jē monj ghrā ndipu'u ti ŋgəi nchəin nō ndugwi yi.]

Jisho nōonj nonj yi ni Meri Madalin

(Matio 28:9-10; Jounj 20:11-18)

⁹ [Ndii ŋa Jisho ni ŋkwo ku'c ŋkienj ni muonj tutu'u ni Shonde nē, mfūonj nōonj nonj yi pi ni Meri Madalin, mbo miŋgwe ye ŋa a ni mfu'u khwachəi miŋwein mbinj yu nē. ¹⁰ A ghəi nshwei ŋgwa pē ŋa pugu pa Jisho ni mbo nu ka'a nē, ŋa pugu ni ntho ŋkəi nu ndo njūa nu nē.

¹¹ Pugu ni ŋga nja'o ŋa Jisho yi maonj, Meri Madalin gho kwo yəi vi nē, pa'a ndo mbinj.

† *Ishaya 53:12.*

Jisho nōon non yi ni paa ghan younjij pi
(Luka 24:13-35)

¹² Pa nnu pei ni nga ntɔɔ, Jisho nōon non yi mon shendaon nduon ni paa ghan younjij pi ndii ja pugu ni mbo shendaon ngɔi nu mon la'a ne. ¹³ Pugu pini nchhu ni pichai, ndo pa'a pugu lo mbin nnu ja pugu ni nchhu ne.

Jisho nōon non yi ni ta'anchro ghan ntaon pi
(Matio 28:16-20; Luka 24:36-49; Joun 20:19-23; Fa'a 1:6-8)

¹⁴ Pa nnu pei gha ntɔɔ, Jisho nōon non yi ni ta'anchro ghan ntaon pi ndii ja pugu ni nji maon ne, mbiga vugu nthe pou pin yugu pugu pa tinitho ko pin nu nnu ja ngwa pe ja pugu yai vi a po yi maon chhu ne.

¹⁵ A chhu ni pugu ja, *"Pai ghai mon nguon mbhi ghao, nchii nkini pwa pisha'akho ni nguon ngwamishua ghao.*¹⁶ *Sheshenon ja a pin ndo nkwe nkhi ne shi ndugu. Ndo sheshenon ja a lo mbin ne shi mfa'o njɔ ko ngusha'a.*¹⁷ *Pa li pei shi njou njij ngwa pe ja pugu pin ne. Ni ligi a pugu shi mfu'u pa minweij, nchra mon pa chra fhi.*¹⁸ *Pugu shi ngweij pa mitwe'i, ti pugu nnu sheshe nji'i, pa'a ka'a lo nkee vugu. Pugu shi nu'lon mbho yugu nkuon pa ghan ghano, non yugu tɔɔ."*

¹⁹ Nenne Jisho Taatho ni nga m'ei chra nu ni pugu, pi lɔɔ vi nku'ko ko po, nchare ngei mbho Minnwi yi ji.

²⁰ Pugu taon chhu chra Minnwi nguon li'i, Taatho fa'a pugu pugu nōon ja chra ja pugu chhu nu ne yi shini ntɔɔ pi nkuon pa li.]

---

t A nthe njij chra yei pini mbo ja Pa lij fhi

Luka

Kāon nu pa tho nu

Pwa pisha'akho ḡkwan ha'an Luka fē'i ne nōon Jisho ko ḡkwe Ishrae ḡa Minnwi ni ḡkā'a ne, pugu pa ḡa a ju mbo ḡkwe ḡguon ḡgwa. Luka nā'an ḡa a ni nchu'ō Jijwe Minnwi nchu'ō Jisho ḡa a chii pwa pisha'akho ni pa ḡhan pou. Luka fē'i ḡkwan Jisho fā'o njū'ō mbin ḡguon ḡkwan ḡgwa ḡa pugu fā'o ḡguon nthwe chà ne. Luka nā'an ntou pa nnu ḡa a fe pwanju'ō. Fūon yi po mon ḡjē yi ḡa a fē'i ḡkwan ha'an tho nu Jisho ni mbo ne, mbini mbo mon ndugwi yi lī'i ha'an Jisho ku'ō po ne. Luka pinī nu'un nā'an ḡkwan ha'an ḡgwa ni nchho mbin Jisho ndo ḡku'ō nu mon pin yugu ndi ḡa Jisho ni ḡkwo ku'ō po ne mon Nwa'anli Fā'a ḡhan Ntaon Jisho.

Nnu ḡa a chwīe Luka nā'an ḡwa'anli yei ne

1 Ndo ha'an ntou ḡgwa pa'ō ko nā'an nu pa nnu pe ḡa a lōgo lī'i shina pia ne, ² wu'ō ḡkwan ha'an pia nu'un ḡja'ō mbho ḡgwa ha'an pugu ni mbo ko ḡjē yi, ḡjāi mbini nu'un nchii chrà Minnwi, ³ nthē ḡa ḡkwo ya ntou ḡguon pa nnu shishi'i ḡkwan ha'an a ki kie llo ko ḡjē yi ne, a pwa ḡa ḡā'an nnu pigho mfe ve ḡkwan ha'an a ki ya ntogo ne, ma Tiofilu ḡon ndien, ⁴ nenne ḡa mimfe o ya nji shishi'i pa nnu ha'an pi shwei ḡho ko ne.

Pi chii nnu phi Joun ḡgan Fe Nkhī

⁵ A ni mbo tho Hero, mbo fūon Judia, yichāi ḡgan fe'ingien Minnwi ni mbo fo, ligi yi po Shakaria. A ni ndho mon ḡhrà ḡhan fe'ingien Minnwi, llo mon ndaonon Abija. A ni mfā'o ḡgwe vi llo mon ḡgwreionon Eron †, ligi yi ni mbo Elishabe. ⁶ ḡguon vugu ni mbo ḡgwa ndindi shhi Minnwi, ntho nū'ō ḡguon kēna pugu pa ḡ Taatho ndo ki lo mfā'o ntāi. ⁷ Ndo pa'a pugu lo ḡji'i fā'o muon, nthē ḡa Elishabe ni mbo pi ḡkhwē, ndo pugu ni ḡkwo ya ndunu.

⁸ A ni ḡga mbo llé chāi, a po ndi ḡhrà pa Shakaria ko fā'a nu ko ḡhan fe'ingien Minnwi, Shakaria fē'i nu, ⁹ ḡkwan ha'an nū'ō ḡhan fe'ingien Nda Minnwi ni mbo ne, pugu mā'an yaon ko yāi nu ḡon ḡa Minnwi chu'ō ḡa a tūon *lēi ne. A ḡū mbin yu ḡa a nii ju Nda Minnwi lī'i tūon yichāi ḡkwan lēi ko ḡhā'o nu Minnwi. ¹⁰ Nto ḡgwa ni mbo mbhi nchho nduon Minnwi mon ndi ḡho ḡa pi ni ntho ntūon lēi ne.

¹¹ ḡgan ntaon Taatho nōon non yi yāi yu, nthi ḡgei mbho ji lī'i fe'ingien ḡa pi ni ntūon lēi ne. ¹² Shakaria ni ḡga ḡjāi vi, ḡjū'ō yi taon, po go wēin vi. ¹³ Ndo ḡgan ntaon ḡho chhu ḡa, "Ki'i mfā'o po go gu, ma Shakaria.

† Eron ni ḡgu'ō mbo pi ḡgan fe'ingien Minnwi ḡkaa yu.

Minnwi ya'ō luon yō. Elishabe ḡgwe ḡho shi mbhi muon mimbā o chhō ligi yi ni Joun. ¹⁴ Muon vei shi mbo pwanju'ō ni pwatua ve, ntou ḡgwa pinī mfā'o pwanju'ō ḡa pi phi vi. ¹⁵ A shi mbo mmeonon shhi Taatho. Ki'i a ma nnu là'o ki sheshe là'o titini. A shi ndi-naon ni Jijwe Minnwi llo ndi ḡa a po mon pou ne. ¹⁶ A shi nchwīe ntou puon Ishrae pēni mbara Taatho vugu, mbo Minnwi. ¹⁷ A shi ḡgāi ju ko likien Taatho mon jijwe pugu pa ḡhrē ko yi ḡjāi Minnwi mbo Elaija, ko chini nu njū'ō pa tāa pugu pa yi puon, ḡkara pa ntinitho pugu kwāi ḡkuon mbha shietho ḡgwa ndindi nenne ko nchwīe nu ḡgwa ḡa pugu piri non yugu ni Taatho."

¹⁸ Shakaria pie ni ḡgan ntaon ḡho ḡa, "Mi shi ḡkie pi nei ḡ mfā'o tininju'ō ni nnu pei ḡa ḡkwo lulunu ḡga'a, ḡgwe a kwo lulunu ḡkaa yu ne?"

¹⁹ ḡgan ntaon ḡho khwē ḡho ḡa, "Mi Gabreya. Nthi shhi Minnwi, ḡa a taon a ḡa ḡchrā ve ndo nshwei ḡho ni pwa pisha'akho yei. ²⁰ Līi ḡjāi, nthē ḡa o lo ḡji'i mbin chrà a ne, o shi ḡgū fhincho ti ḡgāi nchāin llé ye ḡa nnu pei shi ndōgo lī'i ne."

²¹ Pa ḡgwa ni nchho ḡjwere Shakaria, ntho ḡgrāo nu ḡkwan ko ha'an a yiyiri Nda Minnwi ne. ²² A ḡa ntaon mfifhi, pugu yāi ki'e ḡa a yāi pi nnu Nda Minnwi, a tho nōon nnu pi ni mbho ḡkina mbo fhincho.

²³ Ndi ḡa ndi fā'a yi Nda Minnwi ni mme ne, a pēni la'a. ²⁴ Pa llé ḡa ntogo, Elishabe ḡgwe vi shūu, ndāin non yi ko tien nāon, nchhu nu ḡa, ²⁵ "Yei nnu ḡa Taatho fā'a mbin mu, Taatho līi a ni pwapon ko pī'i nu lrihō mbin mu shina ḡgwamishua."

Pi chii nnu phi Jisho

²⁶ A ni ḡga mbo ndi ḡa Elishabe ni ḡkwo shūu ko nti-gao nāon ne, Minnwi taon ḡgan ntaon vi, mbo Gabreya, ḡa a ḡhāi Nashare, mbo yichāi lī'i Galili, ²⁷ ḡjāi

muuj mingwe chæi, ligi yi pɔ Meri, ɲa a shi ya'a ji mimb-
bia nɛ. Pi ni nɔɔŋ vi ni Joshe nɔ ɲgwe vi. Joshe ni mbɔ
ɲoŋ lɔ mon ɲdaaŋoŋ fɔŋ Devi. ²⁸ ɲgaŋ ntaoŋ gho
ghæi nchhu ni Meri gho ɲa, "Nchrā vɛ, ma mbrɔthɔ
mingwe, Taathɔ pɔ pæi yu ka'a!"

²⁹ Meri fā'o fɪŋthɔ, mbini ɲgrāo ɲa yei pɔ pi yæi ɲkwan
chrā nu neiŋ. ³⁰ ɲgaŋ ntaoŋ gho chhu gho ɲa, "Kɪ'i
mfā'o pɔɔɔ gu, ma Meri, Minnwi lɔɔɔ nthe mi nɔ nɔɔŋ
nu pwapuŋ vɛ. ³¹ Lɪi ɲjæi, ɔ shi nshūu mbhi muuj mim-
bia nchhɔ ligi yi ni Jishɔ. ³² A shi mbɔ ɲkien mmeŋoŋ
ndieŋ, pi mɛiŋ vi ni Muuj Minnwi ɲa a Chaapifuoŋ nɛ.
Minnwi Taathɔ shi nchæɔ vi ɲkuoŋ faaŋ tãa vi, mbɔ
Devi. ³³ A shi nsha'a ɲgwreioŋ Jakɔ nɔ ɲguoŋ ndii,
mba'a ndugwi Sha'afuoŋ yi ma ɲji'i mbɔ."

³⁴ Meri pie ɲgaŋ ntaoŋ gho ɲa, "Mimfɛ a kie pi neiŋ
mbɔ nne, ɲa ɲɔɔ naa ɲji mimb-
bia nɛ?"

³⁵ ɲgaŋ ntaoŋ khwɛ gho ɲa, "Jijwe Minnwi shi nshwi'i
mbiŋ gho. ɲji ju ɲa a Chaapifuoŋ nɛ kuru gho. Nthe yie
gho, muuj ɲa ɔ shi mbhi nɛ, shi mbɔ yi taŋtaoŋ. Pi
mɛiŋ vi ɲa Muuj Minnwi. ³⁶ Lɪi ɲjæi, ndiŋ gho Elishabe
pɔ ni shūu muuj mimb-
bia ɲkaa yu nɔ ntigao nɔɔŋ mon
ndilunu, mbɔ ju ɲa pi ni mɛiŋ vi ni ɲkhwɛ nɛ. ³⁷ Nthe ɲa
yichæi nnu shi'a ɲga'a Minnwi."

³⁸ Meri chhu ɲa, "Mbɔ neiŋ, mbɔ muuj fā'a Taathɔ, a
pɔ væi ɲkwan ha'aŋ ɔ chhu nɛ." Nenne ɲgaŋ ntaoŋ gho
ghæi ni vhi.

Meri kra Elishabe

³⁹ A gha nda'a shigei llɛ, Meri lɔllɔ ɲkɔɔ ɲgæi mon
yichæi la'ataoŋ mon Juda, la'ataoŋ ntou mbra. ⁴⁰ A ghæi
nii nda Shakaria nchrā ni Elishabe. ⁴¹ Elishabe ni ɲga
ɲja'o chrā Meri, muuj ɲāna ni ɲji mon puŋ yu.
Elishabe ni ndinaoŋ ni Jijwe Minnwi, ⁴² nenne nchhu ni
ɲji ɲa, "ɔ mbrɔthɔ shina ɲguoŋ piŋɛ ghao, ndɔ
mbrɔthɔ pɔ muuj ɲa ɔ shi mbhi nɛ! ⁴³ Mi pɔ pi gɔ, ɲa
yei ɲkwan nnu chwɛ a, ɲa mūuŋ Taathɔ a thɔ ɲkra a?
⁴⁴ Nthe ɲa ndii ɲa mi ni ɲja'o ɔ chrā væi nɛ, muuj ɲa a
pɔ puŋ mu nɛ ɲāna ni ɲji nthe pwatua. ⁴⁵ Mbɔɔ pɔ vɛ
nthe ɲa ɔ piŋ nnu ɲa Taathɔ chhu vɛ nɛ!"

ɲkhɪ Meri nɔ gha'o nu Minnwi

⁴⁶ Meri khwɛ ɲa,

"Nchhu ni ɲguoŋ ɲjɔ'ɔ a ɲa ndigha'o pɔ ni Taathɔ.

⁴⁷ Mbini mfā'o pwanju'ɔ nthe Minnwi mbɔ ɲkwe a,

⁴⁸ nthe ɲa a kwɪŋ muuj fā'a yi, yi juju.

Lɪi ɲjæi, lɔ ndwe ɲgæi nu shhi ɲguoŋ ɲgwreioŋ shi
mɛiŋ a ni mbrɔthɔ.

⁴⁹ Nthe ɲa ju ɲa a tini ɲga'a nɛ,

chwɛ pa memme nnu væi, ligi yi pɔ ɲoŋ Ki Fhi Yi.

⁵⁰ Llɔ ɲkuoŋ ɲgwreioŋ nshwi'i ɲkuoŋ ɲgwreioŋ,
a nɔɔŋ kwoshini ni ɲgwa pɛ ɲa pugu pɔɔɔ vi nɛ.

⁵¹ A chwɛ pa nnu titini ni mbhɔ mi,

nshāaŋ pa ghaŋ ntita'o mon pa kwā'a nu muŋu.

⁵² A shwi'i pa memme fɔŋoŋ llɔ ɲkuoŋ faaŋ yugu,
ɲkɛrɔ pa ɲgwa pɛ ɲa yugu lɔ mbɔ nɛ tɔthi.

⁵³ A ɲi'ɪŋ pa ghaŋ ɲji ni pa maŋoŋ shi'i,
ɲjɔu pa ghaŋ fā'o pugu ghæi ni mbhɔ yó.

⁵⁴ A ghɛɛ muuj fā'a vi mbɔ Ishrae,
nthɔ ɲkwɪŋ pi kwoshini yi,

⁵⁵ ɲkwan ha'aŋ a ni ɲkā'a ni pa tãa pia,
ni Abrahaŋ pugu pa mbhɛ ɲoŋ yi nɔ ɲguoŋ ndii
ghao nɛ."

⁵⁶ Meri chhɔ pugu Elishabe nɔ trɛi nɔɔŋ, maa mbini
ki'ɛ la'a yu.

Pi phi Jouŋ ɲgaŋ Fɛ ɲkhɪ

⁵⁷ Ndii phi Elishabe ni ɲga ɲkā'o, a phi muuj mimb-
bia. ⁵⁸ Pa taakuo pi pugu pa ndaaŋoŋ yi ni ɲa ɲja'o fi'i ntou
kwoshini ɲa Taathɔ nɔɔŋ ni Elishabe nɛ, pugu pugu
fā'o pwanju'ɔ.

⁵⁹ Fɔŋoŋ llɛmbhi ni ɲga ɲkā'o, pi thɔ lɪ'i ni'ɪŋ vi ɲgunu
mbrei, ntā'a nu nchhɔ ligi yi ni Shakaria, mbɔ ligi tãa vi.

⁶⁰ Mūuŋ vi lāa, nchhu ɲa, "Pi fā'o nɔ mɛiŋ nu vi pi ɲa
Jouŋ."

⁶¹ Ndɔ pugu chhu gho ɲa, "Yichæi ndaaŋoŋ yɔ lɔ mbɔ
fɔ ɲa pi mɛiŋ vi ni ligi yi nɛ." ⁶² Nenne, pugu nɔɔŋ ni
mbhɔ nɔ pie nu tãa vi ni ligi ɲa a khwā ɲa muuj gho
fā'o nɛ. ⁶³ Shakaria chhu pi thɔ ni yaŋoŋ nā'aŋ yaŋoŋ, a
nā'aŋ ɲkuoŋ gho ɲa, "Ligi yi Jouŋ." Nnu gho ghrāo
vugu. ⁶⁴ Wu'ɔ ndii gho, nchɔ Shakaria chu'ɔ, lɪŋ yi kɪgei,
a chrā, ɲjɛ gha'o nu Minnwi.

⁶⁵ Pɔɔɔ gu wɛiŋ pa taakuo pugu. Shaaŋga nnu pei ny-
ɪŋ mon ɲguoŋ la'ataoŋ mon ɲguoŋ Judia, mbɔ
la'ataoŋ mbra. ⁶⁶ Sheshoŋoŋ ɲa a ni ɲja'o nnu yei nɛ
ywerɛ mon ɲjɔ'ɔ yu, nchhu nu ɲa, "Muuj vei ma mbɔ
pi ɲkwan khɔ? Nthe ɲa mbhɔ Taathɔ ni ɲja mbɔ mbiŋ
yu."

ɲkhɪ Shakaria nɔ gha'o nu Minnwi

⁶⁷ Shakaria tãa Jouŋ ni ndinaoŋ ni Jijwe Minnwi, nɛn-
nɛ nchhu nnu ɲa Minnwi nɔɔŋ gho nɛ:

⁶⁸ "Gha'o Taathɔ mbɔ Minnwi Ishrae,

nthe ɲa a kra ɲgwa pi nɔ ɲja'andi'i yugu,

⁶⁹ Mfɛ titini ɲkwe ni pia

llɔ mon nda Devi muuj fā'a vi.

⁷⁰ Wu'ɔ ndɔ ha'aŋ a ni mfɛ kà'a yi

ni pa ɲjæi'ɪ pi pi taŋtaoŋ llɔ llɛshhi ɲa pugu chii ni
ɲgwa,

⁷¹ ɲa pia shi ndūgu mbhɔ pa mimbina pia pugu pa
ɲguoŋ

pa ɲgwa ha'aŋ pugu pɪna via nɛ.

⁷² A ni ɲkā'a ɲa a shi nɔɔŋ kwoshini ni pa tãa pia
ndɔ mbini ɲkwɪŋ kɪna yi yi taŋtaoŋ,

⁷³ kɪna ɲa a ni nshwɛi ni tãa via Abrahaŋ nɛ.

⁷⁴ A ni ɲkā'a ɲa a shi ɲkwe via mbhɔ pa mimbina pia,
nenne ɲa mimfɛ pia fā'a fā'a yi ki lɔ mfā'o pɔɔɔ gu,

⁷⁵ monj taonjaon pugu pa ndindi shhi yu monj nguon chombhi yia ghao.

⁷⁶ Ndo gò, muun a,

ɔ shi mbo njəiifi Minnwi ɲa a Chaapifuoŋ nɛ,
nthe ɲa ɔ shi ɲgəi shhi Taathɔ mbiri ndaon yi.

⁷⁷ ɔ shi nshwei ɲgwa pi, mbo ɲgwa Juu ɲkwanj ha'an mimfe pugu kie ndugu nɛ,
ɲa Minnwi shi ndiɛ phi yugu.

⁷⁸ Nthe pi juju kwoshini Minnwi ni pia,
ndi ɲa liɛ llɔ tɔthi shi nthe mbiŋ pia,

⁷⁹ nɔ fe nu liɛ ni ɲgwa pe ɲa pugu chɔ monj njiŋjiŋ pugu pa mili'i gu nɛ,
ɲkɛ'i via ɲgəi nɔ shendaon ghighri."

⁸⁰ Jouŋ muun ghɔ ni ɲku'ɔ ntini monj jiwɛ, nda'a pi monj pa ɲkunu njó ti nchəiŋ ndi ɲa a ni njɛ chi nu chrà Minnwi ni ɲgwa Ishrae nɛ.

Pi phi Jishɔ

(Matio 1:18-25)

2 A ni ɲga mbo monj pi ndi ghɔ, Kaisha Agoshtu pɔ fũon monj ɲguon mbhi Roma, mfe gɛ ɲa pi nã'an ligi ɲguon ɲgwa Roma ghao nɔ nnu shia ɲgwa. ² Yei ni mbo fũon nã'an nu ligi nɔ nnu shia ɲgwa ndi ɲa Kwirinu ni nthɔ sha'a Shiria nɛ. ³ Sheshenon ni mbini monj ji la'ataon nɔ nã'an nu ligi yi nɔ nnu shia ɲgwa ghɔ. ⁴ Nthe ɲa Joshe ni mbo pi ɲgwreionon fũon Devi nɛ, a ku'ɔ llɔ Nashare monj Galili, ɲgəi Beteleheion monj Judia mbo la'ataon Devi. ⁵ A ghəi fɔ liɛ nã'an ligi yugu Meri ɲa pi ni nɔon vi ghɔ nɔ ɲgwe vi, a ni mbo ni shũu nɛ.

⁶ Nɔ ha'an pugu ni mbo fɔ nɛ, muun kəon vi. ⁷ A phi fũon muun vi, mbo muun mimbhia, mbara vi monj ndhwí, ni'ŋ monj ɲku'ɔ ji khí pa minji, nthe ɲa liɛ shi ki lɔ mbo ni pugu monj nda ghɔ ɲa pa ghəi ghà nthɔ nda'a nɛ.

Ghanj kɛ'i minji pugu pa ghanj ntaon Minnwi

⁸ Monj ɲkunu monj la'ataon ghɔ pa ɲkɛ'i minji ni mbo fɔ nthɔ ɲkɛ'i pa minji pugu ni tu'u. ⁹ Nganj ntaon Taathɔ nɔon yu shina pugu, ndigha'o Taathɔ the ɲgəi vugu, pɔɔ gu wəiŋ vugu. ¹⁰ Nganj ntaon ghɔ chhu ni pugu ɲa, "Ki'i pəi fə'o pɔɔ gu, nthɔ ni ɲkəni pwa pisha'akhɔ pwatua, mbo yi ɲguon ɲgwa ghao. ¹¹ Shi'a monj la'ataon Devi pi phi ɲkwe vəi mbo Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe, ɲa a Taathɔ nɛ. ¹² Yei shi mbo li ni pəi: Pəi shi njəi muun pi para vi monj ndhwí, a nũan monj ɲku'ɔ ji khí pa minji."

¹³ Wu'ɔ ndi ghɔ, yú pichəi shooge llɔ po w'i nchəiŋ, pugu pa yie ghɔ jɛ nthɔ ɲga'o Minnwi, nchhu nu ɲa:

¹⁴ "Ndigha'o pɔ ni Minnwi ti ɲgəi nchəiŋ fie monj ndugwi po,

ghrinju'ɔ pɔ ni ɲgwa pe ɲkuonj shhe ɲa pwapun Minnwi pɔ mbiŋ pugu nɛ."

¹⁵ Ndi ɲa pa ghanj ntaon pighɔ mienj vugu mbini po nɛ, pa ghanj kɛ'i minji pighɔ chhu ni monj pugu ɲa, "Pia ghəi Beteleheion njəi nnu yei ɲa a lɔɔ liɛ Taathɔ chwie pia ji nɛ."

¹⁶ Nne pugu kɔnɔ ɲgəi njəi Meri ni Joshe, ni muun ghɔ a nũan monj ɲku'ɔ ji khí pa minji. ¹⁷ Pugu ni ɲga njəi muun vei nchi nnu ɲa ghanj ntaon pighɔ ni nchhu nthe muun ghɔ nɛ. ¹⁸ Sheshenon ɲa a ni nja'o nnu ghɔ nɛ ghrəo nnu ɲa ghanj kɛ'i minji pighɔ ni nchhu nɛ.

¹⁹ Meri ləiŋ ɲguon nnu pei njú'ɔ yu nthɔ njwɛ nɛ.

²⁰ Pa ghanj kɛ'i minji pini ni vugu, nthɔ ɲga'o Minnwi ndɔ mbini ntɔo vi nthe ɲguon nnu pe ɲa pugu ya'o ndɔ njəi wu'ɔ nɔ ha'an pi shwei vugu nɛ.

Pi chhɔ ligi muun, nɔon vi monj Nda Minnwi

²¹ Fũon llembi ni ɲga ɲkə'o, pi ni'ŋ muun ghɔ ɲgunu mbrei nchhɔ ligi yi ni Jishɔ, mbo ligi ɲa ɲganj ntaon Minnwi ni mfe ɲkaon pi maa nshũu vi nɛ.

²² Ndi ɲa fiɛ llembi ɲa a ni mbie ɲa Joshe pugu Meri chwie mbo yi taonjaon ɲkwanj ha'an ɲwa'anli gɛ Mushi chhu nɛ ni ɲkə'o nɛ †, pugu ku'ɔ ni Jishɔ Jerushaleion liɛ fe vi ni Taathɔ. ²³ Yei ni mbo wu'ɔ nɔ ha'an pi nã'an monj gɛ Taathɔ nɛ, "Sheshe fũon phi ɲa a mimbhia nɛ, pi nũ'ɔŋ vi liɛ tə'i vi ni Taathɔ." ²⁴ Ndo mbini nu'un fe'ingien ɲkwanj nɔ ha'an gɛ Taathɔ chhu nɛ, "mbo paa minthɔ ki paa puon mintu'olibun."

Nnu ɲa Minnwi ni nɔon ni Shimionj a chhu nɛ

²⁵ Monj ndi ghɔ, ɲon chəi ni mbo Jerushaleion, ligi yi pɔ Shimionj. A ni mbo ɲkien ɲon ndindi ndɔ mboɔɔ Minnwi. A ni nthɔ njwɛ nɛ ɲa lũgu nu thɔ ni puon la'ataon Ishrae, Jiwɛ Minnwi ni mbo mbiŋ yu. ²⁶ Jiwɛ Minnwi ni ɲkwo nɔon ghɔ ɲa mba'a a yi'ŋ ɲkhu ki lɔ njəi Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe, ɲa Taathɔ ni ɲkə'a nɛ. ²⁷ Jiwɛ Taathɔ kəon vi ɲa a ghəi Nda Minnwi ndi ɲa Meri pugu Joshe ni nthɔ ni muun ghɔ fɔ nɔ chwie nu nũ'ɔŋ mbiŋ yu ɲkwanj ha'an gɛ ni nchhu nɛ. ²⁸ Shimionj kwe muun ghɔ ntuo mbhɔ yu, ntɔo Minnwi, nchhu nu ɲa,

²⁹ "Ndwe, Taathɔ, ɔ mienj nu ɲa muun fə'a yɔ khu ndwe monj ghighri ɲkwanj ha'an chrà yɔ chhu nɛ,

³⁰ nthe ɲa ligi a yəi ɲon ɲa ɔ taon vi ɲa a thɔ ɲkwe ɲgwa nɛ,

³¹ ɲa ɔ piri vi ɲa ɲguon ɲgwa yəi nɛ,

³² mbo liɛ nɔ nɔon nu nnu ɲa ɔ tã'a nu nɛ ni pa taon nduonj,

mbini nthɔ ni ndigha'o ni ɲgwa pɔ, mbo puon Ishrae."

³³ Tãa Jishɔ ghɔ pugu mũun vi ghrəo pa nnu ɲa Shimionj chhu nthe Jishɔ nɛ. ³⁴ Shimionj fe mboɔɔ ni pugu, nchhu ni Meri mũun vi ɲa, "Li njəi, Minnwi chu'ɔ

† *Nwa'anli Ghanj Fə'a Nda Minnwi 12:3,6,8; Nwa'anli Ndi Taon nu 13:2.

muuŋ vei ŋa nthɛ vi, ntou ŋgwa shi mbhɛ gha ntou pi lūgu Ishrae, ndɔ mbɔ lɪ ŋa mba'a pi piŋ nɛ, ³⁵ nenne nɔ nɔɔŋ nu pa nnu ha'an ŋgwa p'i nu njù'ɔ pugu nɛ. Nɔ ni gɔ, ɔ shi mfā'o yu'ɔ njù'ɔ nɔ ha'an pi she njù'ɔ yɔ pi ni kafa."

Nnu ŋa Minnwi ni nɔɔŋ ni Ana a chhu nɛ

³⁶⁻³⁷ Ndunu miŋgwe ŋkugu chɛ ni mbɔ fɔ, ligi yi pɔ Ana, ni mbɔ njɛil'i Minnwi, mbɔ muuŋ Fanue, lɔ mon ŋgwɛiŋŋon Asha. A ni ndaŋ nchwɛ khwachɛi ŋga'o ndaŋ vi khu, a kina ŋkugu ti ŋgɛi nchɛiŋ fúon wuŋ ŋga'o ni yi khwe ndi ŋa a ni njɛi Jishɔ nɛ. Nɔ ŋkugu, a shi ki lɔ ncha'a nu Nda Minnwi l'i gha'o Minnwi mon jɪ ŋkhɪ pugu pa luon nu, ni tu'u pugu pa naonchi. ³⁸ Wu'ɔ chomilaon gho, a chənə mbara yɛi Joshe pugu Meri, nthɔ ntɔo Minnwi, ndɔ nthɔ nchhu pa nnu nthɛ muuŋ gho ni pa ŋgwa pɛ ŋa pugu ni nchhɔ njwɛɛ nu ŋa Minnwi taon nja'andi'i ŋa a thɔ ŋkwe Jerushaleiŋ nɛ.

³⁹ Joshe pugu Meri ni ŋga m'iŋ ŋguon pa nnu ŋkwan nɔ ha'an gɪ Taathɔ chhu nɛ, mbini la'a pugu Nashare mon Galili. ⁴⁰ Muuŋ gho ni ŋku'ɔ ntini, ndinaon ni shiethɔ, mbhɔ Minnwi pɔ nu mbiŋ yu.

Jishɔ ghɛi Nda Minnwi mbɔ paanchɔ ŋga'o

⁴¹ Sheshe ŋga'o pa tãa Jishɔ ghà ŋgɛi Jerushaleiŋ nɔ nnu jɪ Lli Nji'a. ⁴² Jishɔ ni ŋga mbɔ paanchɔ ŋga'o, pugu ku'ɔ nɔ ha'an n'ɔŋ yugu chhu nɛ l'i jɪ Lli Nji'a. ⁴³ Jɪ gho gha ndugwi ti pugu chhɔ mbini nu, Jishɔ kina njiŋ Jerushaleiŋ ki pugu lɔ nji. ⁴⁴ Pugu ni mb'i ŋa a pɔ shina pa ŋgwa ŋa pugu pugu ni mbini nu nɛ, nyiŋ nɔ ta'a lɛmbhi njɛ tã'a nu vi shina ndaonŋ yugu pugu pa shuon pugu. ⁴⁵ Pugu ni ŋga mien ki yɛi vi, mbini k'i'e Jerushaleiŋ nchhɔ ntã'a vi. ⁴⁶ Ŋga ntã'a vi nɔ trei llɛ, ŋgɛi njɛi vi Nda Minnwi, a chhɔ shina pa ghan yɛ'i ŋgwa nthɔ njwɛɛ nnu ha'an pugu chhu nu nɛ, ndɔ mbie vugu ni pa pié. ⁴⁷ Ŋguon pa ŋgwa ha'an pugu ni nja'o vi nɛ ni ŋgrão f'i ŋkwan ha'an a jɪ nnu nɛ pugu pa khwɛ ŋa a ni mfe nu nɛ.

⁴⁸ Pa tãa pi ni ŋga njɛi vi, nja ŋgrão. Mũuŋ vi chhu ŋa, "Muuŋ vei, ɔ kie neiŋ mfã'a mbiŋ pigi neiŋ? Lii njɛi, pigi tãa gho ni nthɔ ntã'a gho ni shigi."

⁴⁹ A chhu ni pugu ŋa, *"Pɛi ni nthɔ ntã'a a ŋa? Pɛi shi ki lɔ nji ŋa mfã'o nɔ pɔ nu nda Tãa a?"* ⁵⁰ Nɔ pa'a pugu lɔ nji njiŋ chrà gho ŋa a ni nchhu nɛ.

⁵¹ Nenne pugu pa Jishɔ pini Nashare a ya nja'o nchɔ yugu. Mũuŋ vi lɛiŋ ŋguon nnu pei ghao njù'ɔ yu.

⁵² Jishɔ ni ŋku'ɔ nu ŋgũ mmeŋon mon shiethɔ pugu pa f'i non yi. Minnwi pugu pa ŋgwamishua piŋ vi mbigi ŋgɛi shhi.

Jouŋ Ngan Fe Ŋkhɪ thɔ nchhu nnu Minnwi

(Matio 3:1-12; Maaku 1:1-8; Jouŋ 1:19-28)

3 Ndii ŋa Tiberu Kaisha ni ŋkwo pɔ fúon Roma nɔ tieŋnchrɔ ŋga'o nɛ, Pontiu Paile thɔ sha'a krao Roma ŋa pi mɛiŋ ni Judia nɛ, Herɔ ni nthɔ sha'a yichɛi krao, mbɔ Galili. Ndii vi, mbɔ Fili, ni nthɔ sha'a yichɛi krao, pi mɛiŋ ni Iturea pugu Trakoniti, Lishania ni nsha'a jɪ pi Abilene. ² Ndii gho, Anan pugu Kaifa ni mbɔ pa taathɔ pa thishi ghan fe'ingien Minnwi. Ndii gho, chrà Minnwi ni nthɔ ni Jouŋ, muuŋ Shakaria mon ŋkũnu njɔ. ³ A ghɛi mon ŋguon ŋkiŋ Jodaŋ nchhɔ nchii nu ŋa, "Pɛi pã'a ŋkũnu yɛi ni phi, mfe ŋkhɪ ni pɛi, Minnwi l'i phi yɛi." ⁴ A ni ŋga nchhɔ nchhu yɛi, nthɔ nchwɛ pi nnu ŋa Ishaya nã'an mon ŋwa'anli njɛil'i Minnwi, mbɔ ŋwa'anli Ishaya ŋa,

"Ŋon chɛi thɔ mfe gɛ mon ŋkũnu njɔ, nchhu nu ŋa, 'Piri shendaon ni Taathɔ,

Chwɛ pa l'i tɔgɔ pi pɔ pi tithi.

⁵ Pi shi mã'an ŋguon wɛiŋ ghao

nshɛrɛ ŋguon puon mi mbra pugu pa memme pi, nju'u ŋguon ndaon tɛitɛi,

Ndwɛ ŋguon ndaon chɛiŋchɛiŋ.

⁶ Ŋguon ŋgwa shi njɛi ŋa Minnwi ghà ŋkwe ŋgwa mon phi pugu."

⁷ Yú ŋgwa taon nthɔ ŋa a fe ŋkhɪ ni pugu. A chhu ni pugu ŋa, "Pa Mbhe mitwɛ'i! A shũu gɔ tɛnə yɛi ŋa pɛi tei pigitua Minnwi ŋa a thɔ nu nɛ?" ⁸ Pɛi chwɛ pa nnu pɛ ŋa a kã'o nɛ, nɔ nɔon nu ŋa pɛi kwri, ki lɔ nu'un nyiŋ nchhu nu ŋa, 'Abrahan tãa vigi.' Nchhu ni pɛi ŋa mimfe Minnwi p'i ŋgũ'ɔ pei nchwɛ puon nɔ gho mfe ni Abrahan. ⁹ Pi kwo piri njiŋ nɔ kɛ'i nu thi nɔ gho, lɔ ŋkuon ŋiŋ yi, nthɛ yie gho, sheshe thi ŋa a lɔ nji'i njuŋ ntiiŋ shi'i nɛ, pi shi ŋkɛ'i mã'an mon móŋon."

¹⁰ Yú ŋgwa pigho pie vi ŋa, "Ti pigi shi nchwɛ pi neiŋ?"

¹¹ A khwɛ ni pugu ŋa, "Ŋon ŋa a fã'o paa ndhwí figɛi nɛ fe ta'a yi ni ŋon ŋa a lɔ nji'i mfã'o nɛ, ŋon ŋa a fã'o maon jɪ nɛ, fe yi pichɛi ŋgwa."

¹² Pa ghan wɛiŋ taashi thɔ ŋkaa pugu ŋa a fe ŋkhɪ ni pugu, nchhu gho ŋa, "Masha, pigi shi nchwɛ pi neiŋ?"

¹³ A chhu ni pugu ŋa, "Ki'i pɛi nu'un ŋkwe mbiŋ taashi a tɔgɔ f'i ŋkwan ha'an a kã'o ŋa pɛi kwe nɛ."

¹⁴ Pichɛi shooge pie vi ŋa, "Ti pigi nɛ?"

A khwɛ ni pugu ŋa, "Ki'i pɛi kwe mbiŋ ŋon ni nchei. Ki'i pɛi nu'un ndɛ'i ŋgiŋ thɔ ŋgwa nɔ fã'o nu mbiŋ. Pɛi yru ni f'i yaon ŋa pi ghà mbe vɛi nɔ gho nɛ."

¹⁵ Pa ŋgwa ni nchhɔ njwɛɛ nu ndɔ mb'i thɔ yugu ŋa kɛ'ichɛi a pɔ nenne a pɔ Jouŋ mbɔ Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Ŋkwe nɛ. ¹⁶ Jouŋ khwɛ ni pugu ŋa, "Ŋgũ'ɔ mfe pi ŋkhɪ ni pɛi, ndɔ yichɛi ŋon thɔ nu ŋa a chaa a, ñɔ nji'i ŋkã'o nɔ fɛi nu ŋkɛi tra yi, a shi ŋkwe vɛi ni ŋkhɪ mon Jijwe Minnwi, pugu pa móŋon. ¹⁷ A tuo yaon figɛi reshi mbhɔ yu, mfigɛi mfu'u ŋkiŋ reshi mon ŋku'u

maonj nū'wə shaonj yu, ntūonj ŋku'u maonj ghə monj mō'wə ki phɛ." ¹⁸ Monj ntou puonj shəndaonj, Jounj ghəi shhi nthə nchhu pwa pisha'akhə ni pugu, ŋkaa nu ŋa pugu piŋ.

¹⁹ Jounj ni mbɛga Herə, mbə fūonj Galili, ŋa a wugwei Herodia ŋgwɛ ndiŋ vi pugu pa pichəi nnu pi'phi nduonj ŋa ju Herə ni ŋkwo chwɛ nɛ. ²⁰ Herə pi'ni mbɛgi phi yi nɔ fɛni nu Jounj.

Jishə kwe ŋkhɛ mbhə Jounj

(Matio 3:13-17; Maaku 1:9-11)

²¹ Ŋkaonj Jounj maa ŋgəi chəiŋ, ndiŋ ŋa ŋguonj ŋgwa ni ŋkwo kwe ŋkhɛ nɛ, Jishə kwe ŋkaa yu, ŋga nchhə nduonj Minnwi, po ŋa'anj, ²² Jijwe Minnwi shwi'i mbɛŋ yu mbə nɔ mintu'olibunj, ŋggɛ taonj po, nchhu nu ŋa, "Ŋk-iej muonj ŋa ŋkhwā, m̄fā'o pwtua nthɛ ghə."

Ndaonj Jishə

(Matio 1:1-17)

²³ Jishə ni ŋga njɛ fā'a yi, mbə trei wunj ŋga'o.

Ŋgwa ni mbi'i ŋa a muonj Joshe, ŋa a ni mbə muonj Heli, ²⁴ mbə muonj Matate, mbə muonj Levi, mbə muonj Meleki, mbə muonj Janai, mbə muonj Joshe, ²⁵ mbə muonj Matatia, mbə muonj Amo, mbə muonj Nahunj, mbə muonj Eshu, mbə muonj Nagai, ²⁶ mbə muonj Maa, mbə muonj Matatia, mbə muonj Shemɛiŋ, mbə muonj Josheke, mbə muonj Joda, ²⁷ mbə muonj Joananj, mbə muonj Resha, mbə muonj Sherubabɛ, mbə muonj Sheatie, mbə muonj Neri, ²⁸ mbə muonj Meleki, mbə muonj Adi, mbə muonj Koshanj, mbə muonj Elemadanj, mbə muonj Eɛ, ²⁹ mbə muonj Joshua, mbə muonj Elieja, mbə muonj Joriŋ, mbə muonj Matate, mbə muonj Levi, ³⁰ mbə muonj Shimionj, mbə muonj Juda, mbə muonj Joshe, mbə muonj Jonanj, mbə muonj Eliakinj, ³¹ mbə muonj Melea, mbə muonj Mena, mbə muonj Matata, mbə muonj Natanj, mbə muonj Devi, ³² mbə muonj Jeshe, mbə muonj Obɛ, mbə muonj Boa, mbə muonj Shamonj, mbə muonj Nashonj, ³³ mbə muonj Aminada, mbə muonj Adamiŋ, mbə muonj Ani, mbə muonj Heshronj, mbə muonj Pɛɛ, mbə muonj Juda, ³⁴ mbə muonj Jakə, mbə muonj Aiji, mbə muonj Abrahanj, mbə muonj Tera, mbə muonj Nahə, ³⁵ mbə muonj Sheru, mbə muonj Ruu, mbə muonj Pɛɛ, mbə muonj Eba, mbə muonj Shela, ³⁶ mbə muonj Kainanj, mbə muonj Arafaka, mbə muonj Sheiŋ, mbə muonj Noa, mbə muonj Lame, ³⁷ mbə muonj Methushela, mbə muonj Enoke, mbə muonj Jarɛ, mbə muonj Mahalale, mbə muonj Kainanj, ³⁸ mbə muonj Enoshe, mbə muonj Shhente, mbə muonj Adanj, mbə muonj Minnwi.

Shata mōonj Jishə

(Matio 4:1-11; Maaku 1:12-13)

⁴ Jishə ni ndhə Jodanj ndinaonj ni Jijwe Minnwi. Jijwe ghə lɔgə vi ŋgəi nɔ monj ŋkūnu njó. ² Shata mōonj vi fə nɔ khwe wunj lɛmbhi. Monj ŋguonj ndiŋ ghə, a shini ndə nji sheshe yaonj, nenne nji ni njia vi ndiŋ ŋa yie ndiŋ ni mme nɛ.

³ Devi chhu ghə ŋa, "Ŋ mbə Muonj Minnwi, ɔ chhu ŋgū'ɔ yei kara ŋgū brei."

⁴ Jishə khwɛ ghə ŋa, "*Pi nā'anj monj Ŋwa'anli Minnwi ŋa, 'Ŋonmishua shi'a ŋgu'ɔ nju pi ŋkuonj brei tɛ'i vi.'"*

⁵ Devi lɔgə vi ŋku'ɔ nɔ tɔthi nōonj ŋguonj pa la'ataonj ŋkuonj mbhi ghə ta'a ŋgɛ ŋa ŋməiŋ! ⁶⁻⁷ Nchhu ghə ŋa, "Ŋshi mfe nji vɛ nɔ sha'a nu ŋguonj taonj, fā'o yugu pɔ jɔ ti Ŋ ŋga'o a, m̄fɛ vɛ, nthɛ ŋa pi kwo fɛ vɛi, ti mi ŋkhwā m̄fɛ ni sheshonj ŋa ŋkhwā nɛ."

⁸ Jishə khwɛ ghə ŋa, "*Pi nā'anj monj Ŋwa'anli Minnwi ŋa, 'Gha'o Taathə mbə Minnwi yɔ, ŋgu'ɔ m̄fā'a pi mbhə yu tɛ'i vi.'"*

⁹ Shata lɔgə vi kə'i ghə ŋgəi pugu yu Jerushaleiŋ, ntigi vi ŋkuonj nchwɛɛ Nda Minnwi, nchhu ghə ŋa, "Ŋ mbə Muonj Minnwi, ɔ thi heiŋ ndhi nchəiŋ shhɛ. ¹⁰ Nthɛ ŋa pi nā'anj monj Ŋwa'anli Minnwi ŋa, 'Minnwi shi mfe gɛ ni pa ghanj ntaonj pi nthɛ ghə nɔ kɛ'i nu ghə.'

¹¹ Mbini nā'anj ŋa, 'Pugu shi njā ghə tɔthi ni mbhə, nne ŋa ki'i ɔ chhwi kwò yɔ ŋkuonj ŋgū'ɔ.'"

¹² Jishə khwɛ ghə ŋa, "*Ŋwa'anli Minnwi chhu ŋa, 'Ki'i ma njwɛ'i Taathə mbə Minnwi yɔ.'"*

¹³ Ndiŋ ŋa devi ni m̄fɛŋ mōonj nu Jishə monj ŋguonj puonj shəndaonj nɛ, a mienj vi, nchɛi shina nduonj.

Jishə jɛ fā'a yi Galili

(Matio 4:12-17; Maaku 1:14-15)

¹⁴ Jishə pi'ni Galili monj ghrɛ Jijwe Minnwi. Pa chrə nɔ li-gi yi nyɛŋ ŋkwe ŋguonj li'i ghə ghao. ¹⁵ A ye'i nu monj pa nda luonj Minnwi. Ŋguonj ŋgwa gha'o vi ghao.

Pi lāa Jishə Nasharɛ

(Matio 13:53-58; Maaku 6:1-6)

¹⁶ Nenne Jishə ghəi Nasharɛ, mbə li'i ŋa a ni ŋku'ɔ nɛ. A gha mbə Lɛ'ɛ Ji pa Juu, a ghəi nda luonj Minnwi wu'ɔ nɔ ha'anj a ghə mbɛgi nchwɛ nɛ. Ndɔllɔ ntithi tɔthi li'i m̄ɛiŋ Ŋwa'anli Minnwi. ¹⁷ Pi ni mfe ŋwa'anli ŋa njəli'i Minnwi, mbə Ishaya, ni nā'anj nɛ. A ŋa'anj ŋwa'anli ghə, njəi li'i ŋa pi ni nā'anj fə ŋa,

¹⁸ "*Jijwe Taathə pɔ mbɛŋ mu,*

nthɛ ŋa, a chu'ɔ a ŋa nchii pwa pisha'akhə ni ghanj pou.

A taonj a ŋa nchii lūgu nu ni ghanj chəiŋ,

ŋa pa nchriligi shi njəi li'i,

nchwɛ ŋgwa pɛ ŋa pi fɛ vugu ni ŋgə'i nɛ lūgu,

¹⁹ *ndo mbini nchii na, ndi tho na Taatho shi nkwe ngwa pi.*"

²⁰ Jisho gha mīen, nkra nwa'anli gho, mfe ni muon fā'a mon nda gho, nchochho shhe, ligi nguon ngwa nda luon Minnwi chu mbin yu. ²¹ A jē ntho nchhu nu ni pugu na, *"Shi'a, chrà Minnwi yei lōgo li'i ligi pāi!"*

²² Ngwa ni nchrā nnu shi'i nthe vi. Pugu ghrāo pa nkwan chrà shi'i na a ni ntaon nu nchò yu ne, mbie nu na, "Yei shi lb mbo muon Joshe?"

²³ A chhu ni pugu na, *"Ndo nji'i mfā'o khutho na pāi shi nchhu yei lu'ò chrà vāi na, 'Ngaŋ njēgi ghāno, ghēre non yò pia. Nguon pa nnu na pigi ya'ò na ɔ chwīe Kapanuŋ ne, pini ne nu'ur nchwīe hein shhe la'a pāi.'*

²⁴ Jisho pigi na, *"Shishini, pi shi'a ma mbin sheshe njēli'i Minnwi la'a pugu.*

²⁵ *"Ndo, mon nnu shini, nchhu ni pāi na ntou pa nkugu ni mbo Ishrae mon ndi Elaija, ndi na Minnwi ni mfini po no trei nga'ò ni ntigao nāon, ndi na nkien mme nji ni ngū mon nguon la'a ghao."*

²⁶ *Ndo pa'a Minnwi lb nji'i ntaon Elaija ni kan ta'a non vugu, nkien mingwe nkugu chāi Sharafa mon la'ataon Shidon.*

²⁷ *Ntou pa ghan ghinɔmbaluŋ ni mbo Ishrae mon ndi njēli'i Minnwi Elaisha, ndo pa'a Minnwi lb njēgi ghāno kan ta'a yi, nkien Nemaŋ mbo non Shiria."*

²⁸ Nguon ngwa mon nda luon Minnwi ni nga nja'ò yei, ndinaon ni pigitua, ²⁹ njrei shhe nshūu vi ntaon no mon la'a, nku'ò ni ju tho nchwēre mbra gho na pugu ni nkrao la'a muon fò ne, ntā'a nu mā'an vi mon wāin.

³⁰ Ndo a shoo shina yú ngwa pigho ngēi ni vi.

Jisho fā'o ghrī no pēga nu miŋweŋ a taon

(Maaku 1:21-28)

³¹ Jisho shwi'i Kapanuŋ, mbo yichāi la'ataon Galili, ntho nje'i vugu lē Ji pa Juu. ³² Pugu ni ngrāo nkwan ha'an a ni nje'i nu ne, nthe na a ni nje'i ni ghrī.

³³ Non chāi ni mbo mon nda luon Minnwi gho, mfā'o jijwe miŋweŋ, a ni mba'ò ngòu ni nji na, ³⁴ "Yo! Pia fā'o pi kɔ, Jisho lb Nashare? ɔ tho pi no pirī nu vigi? Nji non na ɔ yie ne, ɔ yi taon taon lb mbho Minnwi."

³⁵ Jisho pēga vi, nchhu nu na, *"Lere lan ndo ntaon mbin yu!"* Miŋweŋ gho gha mā'an vi shhe shina pugu, ntaon mbin yu ki'e, ndo pa'a ndo ndān vi.

³⁶ Nguon ngwa pigho ghrāo nchhu na, "Yei po pi yāi nkwan chrà neiŋ? A fe gē ni pa jijwe piphi ni ghrī pugu pa nji pugu taon!" ³⁷ Pi fē'i pa nnu nthe vi njiŋ nguon ngei la'ataon gho ghao.

Jisho yēgi ghāno mbin ntou ngwa

(Matio 8:14-17; Maaku 1:29-34)

³⁸ Jisho taon mon nda luon Minnwi gho ngēi la'a Shemu. Ndi gho, mūuŋ ngwe Shemu tho ngēn shigao ndien, pugu shwei Jisho no gho. ³⁹ A ghāi ntithi yāi yu

[†] *Nguon ngwa na pugu ni ntho nja'ò chrà Jisho ne ni nji na mingwe nkugu gho pugu Nemaŋ shi ki lb mbo ngwa Ishrae.*

mbēga shēgao gho, a taon mbin yu. Wu'ò chomilaon gho a lb, nchwīe maon, mfe ni pugu.

⁴⁰ A ni nga mbo ni fanaon, nguon ngwa na pugu ni mfā'o ngwa, pugu ghāno nkwan nkwan ghāno ne tho ni pugu, a nū'ɔ mbo yi mbin pugu njēgi ghāno yugu.

⁴¹ Pa miŋweŋ taon mbin pichāi ngwa, mba'ò ngòu na, "ɔ Muon Minnwi!" A pēga vugu pa'a ndo nji'i mien na pugu chrā, nthe na pugu ni nji na a Ju na Minnwi Chu'ò Ntaon no Nkwe ne.

Jisho chhu nnu Minnwi mon nda luon Minnwi

(Maaku 1:35-39)

⁴² Mbhi ni nga ndan, Jisho taon mon la'a ngēi mon nkūnu njó, ngwa jē ntho ntā'a vi, nga njāi vi ntho ndi vi na ki'i a mien vugu. ⁴³ Ndo a chhu ni pugu na, *"A pie na nchii pwa pisha'akho nthe Sha'afuon Minnwi ni pichāi pa la'ataon nkaa pugu, nthe na a nnu na Minnwi taon a na ntho nchwīe ne."*

⁴⁴ A ni ntho nchii nkēni pwa pisha'akho gho mon pa nda luon Minnwi Judia.

Jisho gē fūon ghan younjin pi

(Matio 4:18-22; Maaku 1:16-20)

5 A ni mbo llé chāi, Jisho thi nkien nkhi chāi, pi mēin ni Geneshare, ngwa tho fra nu mbin yu no ya'ò nu chrà Minnwi. ² A yāi paa kikuon a kaon nkien nkhi, ghan ngunu pigho kwo taon mon gho ngēi ntho shēgao ndān yugu. ³ Jisho nii mon ta'a kikuon gho, mbo yi Shemu, nchhu gho na a tū'ò a nii mon nkhi shigēi. A chho pi mon kikuon gho ntho nje'i ngwa.

⁴ Jisho gha mīen chrā nu, nchhu ni Shemu na, *"Chwi kikuon a pini nii li'i shishhi. Pāi mā'an ndān yāi nkhi no kwo nu shhu."*

⁵ Shemu khwē na, "Masha, pigi kwo ya mā'an nguon tu'u pa'a ndo ngwēin yaon, ndo no ha'an a chhu gò ne, nshi mā'an ndān pigho nkhi." ⁶ Pugu ni nga mā'an ndān yugu, ngwēin nkien ntou shhu ti pa ndān yugu jē shāa nu. ⁷ Pugu krao pichāi pakwo ngunu pugu na pugu tho ngēre vugu. Pugu tho mfu'u shhu ni'ing mon paa kikuon gho, a linaon ti ntā'a nu njē.

⁸ Shemu Pita ni nga njāi yei nnu, ngū ni kwēre yi shhi Jisho, nchhu nu na, "Lllo shhi a, ma Taatho, mbo pi ngan nchwīe phi." ⁹ Ndutho Shemu pugu pa nguon ngwa na pugu pugu ni mbo ne ghrāo nthe fēi ntou shhu na pugu ni ngwēin ne. ¹⁰ Jēin pugu Jouŋ mbo puon Shebedi ni ngrāo nkaa pugu, mbo pakwo ngunu Shemu.

Jisho chhu ni Shemu na, *"Ki'i nu'ur mbogɔ, jē ndwe ngēi nu shhi, ɔ shi ngwēin pi ngwamishua."* ¹¹ Pugu ni nga ntaon nkaon pa kikuon yugu mbhi, mien nguon yaon ghao njōu njin Jisho.

Jisho yīgi ghĩno yichəi ŋon

(Matio 8:1-4; Maaku 1:40-45)

¹² Jisho ni ŋga mbo mon la'ataon chəi, ŋga njəi nu, ŋon chəi ghĩnombaluŋ kwo kru vi ti ŋga'a yəi vi, ŋgū ni puŋ yi shhe ndīgəi vi ŋa, "Taatho, ɔ ŋkhwā, ɔ chwīe m̄bo yi taon̄taon̄."

¹³ Jisho fe mbho yi ŋkəon̄ vi, nchhu nu ŋa, *"N̄tā'a nu, pɔ yi taon̄taon̄!"* Chomilaon̄ gho, ghĩnombaluŋ mme mbin̄ yu. ¹⁴ Jisho fe gē gho ŋa, *"Kī'i nshwei ŋon, ndo ghāi n̄on̄ non̄ yɔ ni ŋgan̄ fē'ingien̄ Minnwi a līi gho n̄ n̄on̄ nu ŋa Minnwi yīgi ghĩno yɔ, ndo mfe yaon̄ fē'ingien̄ n̄ ha'an̄ gē Mushi chhu n̄e."*

¹⁵ Ndo pa pisha'akho nth̄e vi ka mī'ēŋ nyien̄nyien̄ mbī-gi mon̄ ntou līi, ntou yú ŋgwa kirī n̄ yə'o nu pa nnu l̄b mbho yu, a l̄b mbin̄i njīgī pa ghĩno yugu. ¹⁶ Ndo a tho mfu'u non̄ yi, ŋgəi ni līi ŋa ŋon̄ shi ki l̄b mbo n̄e, ntho nduon̄ Minnwi.

Jisho chwīe ŋkwīni nyien̄

(Matio 9:1-8; Maaku 2:1-12)

¹⁷ Llé chəi ni ŋga mbo Jisho tho njē'i nu n̄e, pa ŋgwa Farashi pugu pa ghan̄ yē'i ŋgwa ni gē chho yəi yu. Pugu ni ndho mon̄ ŋguon̄ pa la'ataon̄ Galili, ni Judia, ni Jerushalein̄. Ghr̄é Taatho ni mbo mbin̄ Jisho n̄ yīgi nu ghĩno.

¹⁸ Wu'ɔ ndii gho, pichəi pa ŋgwa tien̄ ŋkwīni ŋkuon̄ kúon̄ ntho nu n̄ gho, mba'o n̄ nii nu ni ju nda, nū'ɔŋ vi shhi Jisho. ¹⁹ Nth̄e ŋa ŋgwa ni njien̄ ni njī n̄e, pa'a pugu l̄b mfā'o shendaon̄ n̄ nii nu ni ju. Nenne pugu tien̄ vi ŋku'ɔ n̄ th̄onda, ŋa'an̄ mbo fɔ, nshwī'i vi ŋkuon̄ kúon̄ gho tri kirī shhi Jisho. ²⁰ Ndiŋ ŋa Jisho ni njəi fī'i pin̄ ŋa pugu fā'o n̄e, a chhu ni ŋkwīni gho ŋa, *"Taannu a, pi lī'e pa phi pɔ."*

²¹ Pa ghan̄ yē'i gē Mushi pugu pa ŋgwa Farashi jē nchhu nu ni non̄ pugu ŋa, "Yei pɔ pi gɔ ŋa a nū'ɔŋ non̄ yi n̄ līi Minnwi? Mimfē a lī'e gɔ ndī'e phi ŋkien̄ Minnwi tə'i vi?"

²² Jisho ni nji nnu ŋa pugu ni mbī'i nu n̄e mbie vugu ŋa, *"Pəi kie n̄ein̄ ntho mbī'i ŋkwan̄ nnu pei n̄ein̄?"*²³ *A yī'e yəi, chhu nu ŋa, 'N̄dī'e phi yɔ', ki chhu nu ŋa, 'L̄l̄l̄b nyien̄?'*²⁴ *Yei pɔ n̄ chwīe nu ŋa pəi ji ŋa Muon̄ ŋon̄mishua fā'o ghr̄é n̄ lī'e nu pa phi."* A chhu ni ŋkwīni gho ŋa, *"N̄chhu v̄e ŋa l̄l̄l̄b, l̄ɔgɔ kúon̄ yɔ ŋgəi la'a."*

²⁵ Wu'ɔ ndii gho, a l̄l̄l̄b ligi pugu, ndōgɔ yaon̄ ŋa a ni nūaŋ ŋkuon̄ gho n̄e, ŋgəi la'a nchho ŋga'o Minnwi.

²⁶ ŋguon̄ yugu ni ŋgrāo, wiwini wēin̄ vugu, pugu gha'o Minnwi, nchhu nu ŋa, "Pigi yəi ŋkien̄ nnu ghraoghrao shī'a!"

Jisho gē Levi

(Matio 9:9-13; Maaku 2:13-17)

²⁷ ŋguon̄ nnu pei ni ŋga ntōgɔ, Jisho taon̄ mbhi njəi ŋgwēin̄ taashi chəi, ligi yi pɔ Levi, a chho mon̄ ntāa kwe taashi, Jisho chhu gho ŋa, *"Tho njōu njin̄ a."*²⁸ A mien̄ ŋguon̄ yaon̄ ghao, ndōll̄o njōu njin̄ yi.

²⁹ Levi pīri mme ji nda yu n̄ gha'o nu Jisho. Ntou pa ŋgwēin̄ taashi pugu pa ŋgwa nduon̄ ni ntho ji gho ŋkaa pugu. ³⁰ Pa ŋgwa Farashi pugu pa ghan̄ yē'i ŋgwa ni gē Mushi luo nu ni pa ghan̄ younjin̄ Jisho, nchhu nu ŋa, "A chwīe kho pəi ji yaon̄ ndo nnu nu pəi pa ghan̄ wēin̄ taashi pugu pa ghan̄ phi?"

³¹ Jisho khwē ni pugu ŋa, *"Ŋgwa ŋa pugu pɔ shishi'i n̄e l̄b mfā'o chà ŋgan̄ fh̄ɔ, a fā'o ŋgwa ha'an̄ pugu ghĩno nu n̄e."*³² *N̄do nji'i ntho pi n̄ gē nu ŋgwa ndind̄i, ntho nth̄e pi ghan̄ phi, ŋa pugu pā'a ŋkūnu yugu ni phi."*

Pie nth̄e nnu jī ŋkhī

(Matio 9:14-17; Maaku 2:18-22)

³³ Pa thishi Nda Minnwi pie vi ŋa, "Pa ghan̄ younjin̄ Jouŋ ghà njien̄ njī ŋkhī nduon̄ Minnwi, ghan̄ younjin̄ pa ŋgwa Farashi wu'ɔ nchwīe pi nenne. Ti a chwīe kho pa jɔ ji maon̄ ndo nnu nu?"

³⁴ Jisho khwē ni pugu ŋa, *"Mimfē ɔ lāa maon̄ ji ni ghan̄ gē lī'i lán̄ ndii ŋa mimb̄ia ŋgan̄ lán̄ gho wu'ɔ mbo pugu pugu n̄e?"*³⁵ *Llé shi ntho ŋa pi shi mfu'u mimb̄ia lán̄ gho mon̄ shina pugu, nenne, pugu shi njī ŋkhī mon̄ ll̄é pighɔ."*

³⁶ Jisho chhu lu'ɔ chrà yei ni pugu, *"Mba'a ŋon̄ shāa ndhwī fhi nchri pa'o ŋkuon̄ ndunu ndhwī n̄ gho. Ā nchwīe nenne, kan̄ a piri ndhwī fhi gho ndo mba'a pra ndhwī fhi gho yī'i nyien̄ ŋkā'o pugu yi ndunu."*³⁷ *A wu'ɔ ha'an̄ a pɔ ni mikei ŋgrào n̄e. Mba'a ŋon̄ nī'in̄ la'o fhi mon̄ ndunu mikei ŋgrào. Ā nchwīe nenne là'o fhi gho fā'o ntūgu mikei gho nth̄e ŋa minthe pa'a a l̄b nu'un̄ shwīi mb̄igi, kan̄ là'o gho shi ŋkwī, mikei ŋgrào gho piri gha."*³⁸ *A l̄b nji'i ŋkā'o n̄e. Pəi wu'ɔ fā'o n̄ nī'in̄ nu là'o fhi mon̄ mikei ŋgrào fhi."*³⁹ *Yichəi ŋon̄ l̄b mbo fɔ ŋa a ghà ŋga ŋkwo nnu ndunu là'o mbin̄i ntā'a là'o fhi. Nth̄e ŋa a shi nchhu ŋa a pwa ndunu là'o."*

Mindoundou nth̄e nnu Llé Ji pa Juu

(Matio 12:1-8; Maaku 2:23-28)

6 A ni mbo Llé Ji pa Juu chəi, Jisho nyien̄ ntōgɔ nu mon̄ nyien̄ shīe gē, pa ghan̄ younjin̄ pi ka shīe gē, nchī'i ŋkrū nu. ² Pichəi pa ŋgwa Farashi pie ŋa, "A kie pi n̄ein̄ pəi tho nchwīe nnu ŋa gē l̄b nji'i mbin̄ ŋa pi chwīe Llé Ji n̄e?"

³ Jisho khwē ŋa, *"Pəi l̄b naa mēin̄ nnu ŋa Devi ni nch-wīe ndii ŋa nji ni njia vugu pa ŋgwa pi n̄e?"*⁴ *A ni nii Nda Minnwi, ndōgɔ brei ŋa pi ni mfe ni Minnwi ŋkru ndo mbin̄i fē ni ŋgwa pi, mbo nnu ŋa gē shini ndo mbin̄ ŋa*

*minthe sheshenon kru, nkien ngan fe'ingien Min-nwi.*⁵ Jisho lūgwi nchhu na, *"Muon Njonmishua taatho Llé Ji pa Juu."*

Jisho ywin mbo nkwiní Llé Ji pa Juu

(Matio 12:9-14; Maaku 3:1-6)

⁶ A ni mbo yichai Llé Ji pa Juu, Jisho nii nda luon Min-nwi nje'i nu. Non chai ni mbo fo ngei mbho yi yi ji po yi kwikwi. ⁷ Ghan ye'i ngwa ni gi Mushi pugu pa ngwa Farashi ni ntho nta'a shina no wein nu Jisho na a chwie nnu na a lo nji'i nka'o ne. Nthe yie gho, pugu pe'i vi, njai na a shi njwin mbho non gho Llé Ji.

⁸ Ndo a ni nji nnu na pugu ni mb'i nu ne, nchhu ni non gho na mbho yi ni kwikwi ne na, *"Lallo ntithi shhi nguon ngwa."* A lallo ntithi. ⁹ Jisho pini nchhu ni pugu na, *"Mfa'o pie yei ni pai. Gi pin na pi chwie pi yai Llé Ji, nnu shi'i ki nnu piphi? Kwe nu non ki jwi nu mi?"*

¹⁰ Jisho kara non yi mbe'i nguon yugu ghao, nchhu ni ngan nienin mbho gho na, *"Shwi mbho ya."* A shwi, mbho yi ki'i ndo mbo pi shi'i. ¹¹ Túa ghan ye'i gi Mushi pigho pugu pa ngwa Farashi pigi nkien ntou yi, pugu je ntho nkri nnu na mimfe pi chwie mbin Jisho ne.

Jisho tere paanchro ghan ntaon pi

(Matio 10:1-4; Maaku 3:13-19)

¹² Mon Llé pigho, Jisho taon nku'lo nkuon mbra li'i luon Minnwi. Nkina fo nduon Minnwi nguon tu'u ghao.

¹³ Mbhi ni nga ndan, a ge ghan youngin pi, ntere paanchro shina pugu, mein vugu ni ghan ntaon pi;

¹⁴ Shemu, na a ni nchho ligi yi ni Pita, ni Andru ndin vi, ni Jien, pugu Jon, ni Fili, ni Batolomiu, ¹⁵ ni Matio, pugu Toma, ni Jien mbo muon Afioshi, ni Shemu na pi ni mein vi ni kwini la'a ne, ¹⁶ ni Judashi, mbo muon Jien, ni Judashi Ishikario na a ni mfini vi ne.

Yu ngwa ghai nu nin Jisho

(Matio 4:23-25)

¹⁷ Jisho shwi'i pugu pa ghan ntaon pi mon piprai pugu pa nkien mme yu ghan youngin pi pugu pa ntou ngwa lo Judia ni Jerushalein, ni ngwa lo nkien mme nkhi Taire pugu Shidon. ¹⁸ Pugu ni ntho li'i ya'o pa nnu mbho yu, a lo mbini njigi ghino yugu. Ngwa na jiwie minwein ni ngana vugu ne ni ntho nkaa pugu a kwe vugu.

¹⁹ Nguon ngwa pigho ni mba'o nu no kao nu vi nthe na nji ni ntaon nu mbin yu ntho njigi ghino yugu ghao.

Pichai ngwa shi mfa'o mboro

(Matio 5:1-12)

²⁰ A kara ligi yi mbe'i ghan youngin pi nchhu ni pugu na,

"Mboro yai mbo ghan pou, nthe na sha'afuon Minnwi shi mbo yai."

²¹ *Mboro yai na nji ya vai ndwe ne,*

nthe na pai le nru.

Mboro po ni pai na pai kai nu ne, nthe na pai le ngwe.

²² *Mboro yai ndi na ngwa pina vai, mfu'u vai shina pugu ndo ngwe'i vai,*

ndo mein ligi yai na pai ngwa piphi nthe Muon Njonmishua.

²³ *"Pai fa'o pwanju'lo mon ndi gho ndo ndhi ni pwatua nne nthe na kienin yai yien po. A wu'lo nkwan no ha'an pa ta'a pugu ni nchwie ni pa njai'i Minnwi ne."*

Pichai ngwa shi mbo mon ngai

²⁴ *"Ndo ngai po ni pai na pai ghan fa'o ne, nthe na pai kwo fa'o yai nchho shi'i."*

²⁵ *Ngai po ni pai na pai yru ndwe ne, nthe na nji le nja vai,*

Ngai po ni pai na pai gwe nu ndwe ne, nthe na pai le nkai ndo nju.

²⁶ *Ngai po ni pai ndi na nguon ngwa pin vai pin ne, nthe na a wu'lo nkwan no ha'an pa ta'a pugu ni mbin pa njai'i mifi ne."*

Khwa ngwa na pugu pina gho ne

(Matio 5:38-48; 7:12)

²⁷ *"Ndo ni go na lo ya'o nnu na nchhu nu ne, khwa mbina ya, nchwie shi'i mbin ngwa na pugu pina gho ne."*²⁸ *Luon mboro mbho Minnwi mfe ni ngwa pe na pugu chho gho ne, nduon Minnwi mfe ni ngwa ha'an pugu fe ngai ve ne."*²⁹ *Nnon ngwie gho no ghai ya, lo non ngei nduon gho a pini ngwie, non nshiri mme ndwi figai ya nkwe, lo mien fo a kwe muon ndwi ya nkaa ya."*³⁰ *Nnon nduon yaon mbho gho, lo fe gho, ti non nshiri yaon ya nkwe, lo mien gho."*³¹ *Chwie mbin ngwa nduon nnu ha'an lo ta'a nu na pugu chwie mbin gho ne."*

³² *"A mbo na lo wu'lo nkwa pi ngwa na pugu khwa gho ne, lo fa'o mboro ki'e nthe pi kha? Nthe na nji'i nthe pi pa ghan phi ghà nkwa pa ngwa pe na pugu khwa vugu ne."*³³ *A mbo na lo wu'lo nchwie shi'i pi mbin ngwa na pugu chwie shi'i mbin gho ne, lo fa'o mboro ki'e nthe pi kha? Nji'i nthe ghan nchwie phi ghà ngu'lo nchwie pi nenne."*³⁴ *U ngu'lo fo yaon pi ni ngwa na pugu shi mbini ndu'u ne, lo fa'o mboro nthe pi kha? Nji'i nthe ghan chwie phi ghà mfo pichai ghan chwie phi ni yaon, nji nu na pugu le ndu'u."*

³⁵ *"Ndo khwa ngwa na pugu pina gho ne, nchwie shi'i mbin pugu, mfo non ni yaon ki lo njwene nu na a pini ndu'u, nne kan kienin ya shi nien, a lo non na lo muon Minnwi na a Chaapifun ne, nthe na a ghà non pwapun ni ngwa na pugu lo nji shi'i ne pugu pa ghan phi."*³⁶ *Fa'o kwoshini wu'lo no ha'an Minnwi Ta'a gho fa'o kwoshini ne."*

Sha'a nu ngwa nduon

(Matio 7:1-5)

³⁷ "Kí'í nsha'a ngwa nduon nne na kí'í pi sha'a gho. Kí'í ntuo non nò ngusha'a, kan mba'a non tuo gho nò ngusha'a. Lí'e phi ngwa, kan pi shi ndí'e jò.³⁸ Fe yaon ni ngwa nduon, kan pi shi mbini mfe jò. Yaon na c fe ne shi mbini mbini mbho gho pi ní'ing ti mfrēi, nchí'í na a lí-naon ti nkwrí. Yaon na c fē'í yaon mon gho mfe ne, ki a gha'o ki a kigəi, pi shi ngu'c mfrē'í pi mon gho ndu'u ve."

³⁹ Jisho shwei lu'c chrà yei ni pugu: "Mba'a nchiriligi ndon shendaon ni yichəi nchiriligi, ə ndon, kan nguon vugu shi ngū mon tien.⁴⁰ Mba'a ngan younjing non chaa masha vi, ndo ndi na non mī'ey yē'í nu yaon ne, a fhi Masha vi.

⁴¹ "A chwīe kha c ya' muon ngku'u thi na a pò ligi ndīng gho, ndo ki lò mfā'o ndi ni mme mbi nkweing na a pò mon jò ligi ne?⁴² Ki minthe c kie neing nchhu ni ndīng gho na, 'Na'an mfu'u ngku'u thi na a pò ligi gho ne', ndo pa'a ndo njəi mme mbi nkweing na a pò mon jò ligi ne. Ngan mifhi yei, fūon mfu'u mme Kuo thi na a pò ligi gho ne, nne kan c shi njəi lí'í shishi'í nò fu'u nu ngku'u thi na a pò ligi ndīng gho ne.

Thi pugu ntien yi

(Matio 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ "Nthe na thi shi'í shi'a njun ntien thi piphi, ndo pa'a thi piphi lò njun ntien thi shi'í.⁴⁴ Pi ghà nji nkien thi pi nguon ntien yi. Pi shi'a ndiga nguon la'o shie, ndo pa'a ndo nka chia nguon mbiemie.⁴⁵ Non shi'í ghà nchrā nnu shi'í llò shina pa nnu shi'í na a lí-naon njù'c yu ne, non piphi chrā nnu piphi llò shina pa nnu piphi na a lí-naon njù'c yu ne, nthe na njù'c ghà nga ndinaon, nchò chrā.

Paa ghan krao nda

(Matio 7:24-27)

⁴⁶ "A chwīe kha c thò mēing a na, 'Taathò, Taathò,' ndo pa'a ndo nchwīe nnu na nchhu ve ne?⁴⁷⁻⁴⁸ Sheshenon na a thò njəi a nja'o nchrā a nchwīe ndo ha'an nchhu ne, nshi nshwei gho ni nkwan yaon na a fhi ne. A pò nò non na a gha nthò nkrao nda, nja ntou kwò yi a shhi, a nū'c nguon ngù'c. Ninəi gha mbīgəi, nkhi thò mbin nda gho ndo pa'a ndo nchí'í vi nthe na pi ni nja nkrao vi shi'í.⁴⁹ Ndo ti non na a ya'o chrà a kí lò nchwīe ne pò nò non na a krao nda shhe ndo ki lò nū'c kwò yi, ninəi gha mbīgəi, nkhi thò mbin nda gho, a gū wu'c ndi gho nwī'ing ghao."

Jisho yīgí ghənc muon fà'a

mmenon ta'a nkii shooge Roma

(Matio 8:5-13)

⁷ Jisho ni nga mī'ey chhu nu nguon pa nnu pei ni ngwa pigho, ngəi Kapanon. ² Nthishi ta'a nkii pa shooge Roma ni mfā'o muon fà'a vi na a ni nja nkhwā vi. Muon fà'a vi gho ni nja ngənc nu ti mbi'í shigēi nkhu. ³ Ndi na a ni nja'o pa nnu nò ligi Jisho ne, a taon pa thishi ngwa Juu gho na a thò njīgí ghənc muon fà'a vi. ⁴ Pugu ni nga nthò mfrē'í ni Jisho, ndīgəi vi nkien yei gho, nchhu nu na, "Non vei kà'o non na a pie na c ghēre vi, ⁵ nthe na a khwā ngwa pia, nkrao ju nda luon Minnwi ya."

⁶ Nenne Jisho ghəi pugu pugu. A ni nga nthò ti mbara chonda, nthishi gho taon taannu pi na pugu chhu gho na, "Taathò, kí'í ngwie non yò, ndò nji'í nkā'o nò non na mimfe c nii nda a ne. ⁷⁻⁸ Ndo pa'a ndò nji'í nkā'o nò thò nu njəi gho nduthò a. Wu'c fe pi gí non muon fà'a a tɔgɔ. Nthe na mmu nduthò a, nga mfā'a mbho ngwa, ndo nthò nsha'a pa shooge nkaa mu. Nga mfe gí ni yei na, 'Ghəi!' a ghəi. Mfe gí ni vini na, 'Thò!' a thò. Mfe gí ni muon fà'a a na, 'Chwīe yei!' a chwīe."

⁹ Jisho ni nga nja'o nnu yei, ngṛāo, nchhu ni yú ngwa pe na pugu ni njōu njing yi ne na, "Nji'í nthe pi Ishrae ndò naa njəi non a fā'o fī'í pin yei."¹⁰ Ndi na ngwa pe na pi ni ntaon vugu ni mbini nda nthishi pa shooge gho ne, pugu ya' muon fà'a gho, ghənc yi kwo tɔgɔ.

Jisho ywin muon mingwe nkugu

¹¹ A gha ndara, Jisho lllò ngəi la'ataon chəi pi mēing ni Nain. Pa ghan younjing pi pugu pa mme yú ngwa pò njing yu. ¹² A ni nga mbara nu chonka'a la'ataon gho, nga njəi nu pi tien khu non ntaon nu nò, mbò fien muon mibia mbho mūon vi, ndò mbò mingwe nkugu. Yú ngwa, llò la'ataon gho, pò pugu pa mingwe gho.

¹³ Taathò ni nga njəi mingwe gho, mfā'o kwoshini mbin yu nchhu gho na, "Kí'í nu'un nkəi,"¹⁴ ngəi nkaon nkunghu gho, ngwa pe na pugu ni ntien ne tithi. A chhu na, "Ma'an mikhwa, nchhu ve na, lllò."¹⁵ Nkukhu gho lllò nchòchhò njē chrā nu, Jisho fe vi ni mūon vi.

¹⁶ Pɔgɔ gu wēing nguon yugu ghao, pugu gha'o Minnwi, nchhu nu na, "Mme njəilí'í Minnwi chəing shina pia." Mbin nchhu na, "Minnwi thò nò kwe nu ngwa pi."¹⁷ Pisha'akho yei nò ligi Jisho nyien mon nguon Judia ghao pugu pa la'ataon nkij Judia.

Ghan ntaon llò mbò Jon Ngan Fe Nkhi

(Matio 11:2-19)

¹⁸ Pa ghan younjing Jon ni nga shwei vi ni nguon pa nnu na Jisho ni nchwīe ne, a mēing yi paa shina pugu ¹⁹ ntaon vugu ni Taathò na pugu pie vi na, "A gò mbò

ñoṅ ve ña a ni mbo ña a shi ntho ñe, ki pigi ywere ñoṅ nduoṅ?"

²⁰ Paa ñgwa pigho gha ñgāi ñjāi Jisho, nchhu gho ña, "Jouṅ Nḡaṅ Fe Nkhī taonṅ vigi ve ña pigi pie ña 'A gò mbo ñoṅ ve ña a ni mbo ña a shi ntho ñe, ki pigi ywere ñoṅ nduoṅ?"

²¹ Wu'ò ndii gho, Jisho yīgi ghēno ntou ñgwa pugu pa ñgwa pe ña jijwe piphi ni mbo mbiṅ pugu ñe, ña'anj ligi pa nchriligi. ²² A khwē ni pa ghaṅ ntaonṅ Jouṅ ña, "*Pāi pāni shwei Jouṅ ni yaonṅ ña pāi yāi ndo ña'ò ñe, pa nchriligi yāi līi, pa ñkwini nyienṅ, ghaṅ ghinṅmbaluṅ po shi'i, pa fhitānā ya'ò līi, pi pīi pa ñgwa khu monṅ gu, pi chiī ñkani pwa pisha'akho ni ghaṅ pou.*"²³ Mboṅ po ni ñgwa pe ña pugu lo ñji'i mfā'o kī'ingini monṅ piṅ yugu nthē a ñe."

²⁴ Pa ghaṅ ntaonṅ Jouṅ ni ñga ñkwo ghāi, Jisho jē ntho nchrā nu ni yú ñgwa pigho nthē Jouṅ, "*Pāi ni ñgāi monṅ ñkūnu njò ñjāi pi kho fò? Trū ña fifrāi chīi nu? Nḡa!*"²⁵ *Ti pāi ni ñgāi kī'e ñjāi pi kho fò? Nṅon ña a ni mā'anj ñkienṅ ndhwī chigāi nchuoṅ? Nḡa! Līi ñjāi, ñgwa ña pugu ghā mā'anj ñkwanṅ ndhwī pigho ñe ndo mbo monṅ nchho shi'i ñe ghā mbo pi monṅ ntu'ò pa fūonṅ.*"²⁶ *Shwei a ñe, ti pāi ni ñgāi nu kī'e ñjāi pi kho fò? Njāi'ī Minnwi? Oonṅ, ñshwei vāi, ñoṅ ña a chaa njāi'ī Minnwi ñe.*"²⁷ *Nthē ña Jouṅ ñoṅ ña chrā Minnwi chrā ño ligi yi ña, 'Līi ñjāi, ñshi ntaonṅ ñgaṅ ntaonṅ a, a ghāi shhi pāi mbīri ndaonṅ ni pāi.'"*

²⁸ Jisho pinī mbīgi ña, "*Ñshwei vāi ña Jouṅ gha'ò nchaa ñguonṅ ñgwa ña piṅge kwo ma mbhi ñe, ndo ñoṅ ña a kigāi nchaa ñguonṅ ñgwa monṅ Sha'afuonṅ Minnwi ñe gha'ò nchaa Jouṅ.*"

²⁹ ñguonṅ ñgwa pugu pa ghaṅ wēiṅ taashi ni ñga ñja'ò yei nnu, mbiṅ ña nnu ña Minnwi chwīe ñe yi ndindī, mbo ñgwa ña Jouṅ ni mfe ñkhī ni pugu ñe. ³⁰ Ndo pa ñgwa Farashi pugu pa ghaṅ ye'i ñgwa ni gī lāa nnu ña Minnwi ni ñkā'a nthē vugu ñe, nne ki lo ntogṅ monṅ kwe ñkhī Jouṅ.

³¹ Jisho ghāi shhi nchhu ña, "*Mi nthē mā'anj fīi ñgwa mbhi shi'a pi ni kho? Pugu fhi pi kho?*"³² *Pugu po ño pa mikā'i ña pugu chho tanṅ, ta'a kwīe chhu nu ni vichāi ña, 'Pigi mā'anj ñkhī pwanju'ò ni pāi, ndo pa'a pāi lo mbini, pigi yrāo ñkhī gu ndo pa'a pāi lo ñkāi.*"³³ *Jouṅ Nḡaṅ Fe Nkhī ni ntho, ki lo ñkru brei ndo pa'a ndo nnu là'o pāi chhu ña 'a fā'o miṅwēiṅ mbiṅ yu.*"³⁴ *Muonṅ Nṅonmishua tho ñji maonṅ ndo nnu nu, pāi ña, 'a njru mme yaonṅ ndo mbo mbaa là'o, mbini mbo taannu ghaṅ wēiṅ taashi pugu pa ghaṅ phi.*"³⁵ *Ndo ñguonṅ ñgwa ña pugu piṅ shietho Minnwi ñe nṅonṅ ña shietho gho yi shini.*"

Jisho ghāi kra nda Shemu ñoṅ Farashi

³⁶ Yichāi ta'a Farashi ni mēiṅ Jisho ña a tho pugu yu jī maonṅ, a ghāi nda Farashi gho nchōchho līi jī maonṅ.

³⁷ Miṅgwe chāi ni mbo monṅ la'ataonṅ gho, mbo nchwīe

phi, ñga ñja'ò ña Jisho po nda ñoṅ Farashi gho līi jī maonṅ, a tho ni yichāi nchīṅ ña pi chwīe ni ñgū'ò, lamin-da tininchuoṅ linaonṅ monṅ gho, ³⁸ nthi ñjiṅ Jisho, yāi kwò yu ñkāi nu, ñkwīe ñkhī ligi yi ño kwò yi, ñjēgi ni ñgiitho yi, ntho nuanṅ kwò yi, mboṅ kwò yi ni laminda gho.

³⁹ ñoṅ Farashi gho ni ñga ñjāi yei nnu nchhu ni ñoṅ yi ña, "Ñṅon vei kaṅ ñja mbo njāi'ī Minnwi, a kaṅ ñji ñkwanṅ ñoṅ ña miṅgwe vei ña a chho ñkāonṅ vi yie gho ñe, ñkwanṅ chōmbhi piphi ña a ghā nchho ñe."

⁴⁰ Ndo khwē nu Jisho chhu ña, "*Shemu, m'fā'o nnu ño chhu nu ve.*"

Shemu pie ña, "Mbo kho, ñgaṅ ye'i ñgwa?"

⁴¹ "*Yichāi ñgaṅ fōo ñgwa ni mbiṅ ni mbo fō mfā'o paa ghaṅ ñkru pi. Nkrū yi po puṅ ta'a yi mbo fīi mbiṅ ña ñoṅ mfā'a ño tienṅ ñkī llé pi pe vi ño ñe, yichāi po fīi mbiṅ ña ñoṅ mfā'a ño tienṅ wuṅ llé, pi pe vi ño ñe.*"⁴² *Pa'a kaṅ ta'a ñoṅ vugu lo mfā'o mbiṅ gho ño pe nu ni ñoṅ gho, nthē yie, a chi'i ñkrū yugu gho. A yāi shina pugu ña a shi ñkhwā vi nchaa vichāi?"*

⁴³ Shemu khwē ña, "Mbīri ña a ye ña jī ñkrū ni ñjiṅ ñe."

Jisho chhu gho ña, "*Ḷ chhu a kā'o.*"

⁴⁴ Nenne Jisho kara ndii miṅgwe gho, nchhu ni Shemu ña, "*Ḷ yāi miṅgwe vei? Mi nī nii nda gho pa'a Ḷ lo mfe ñkhī shīgao kwò vāi, ndo miṅgwe vei shīgao kwò ma ni ñkhī ligi yi, ndo ñjēgi ni ñgiitho yi.*"⁴⁵ *Ḷ shini ndo nchhu ña ñtho a pwa ni paṅ nu ma, ndo jē ño ha'anj ñtho heinṅ ñe, a lo naa mienṅ nuanṅ nu kwò ma ya'a.*"⁴⁶ *Ḷ shini ndo ñji'i mboṅ tho a ni wru, ndo ti a poṅ kwò ma ni lamin-da chigāi nchuoṅ.*"⁴⁷ *Nthē yie gho, ñchhu ve ña fīi ntou khwā ña a nṅonṅ ñe, nṅonṅ ña pi lī'e phi yi ña a yienṅ ñe. Ndo ñoṅ ña a wu'ò nchwīe pi shigei phi, pi lī'e ñe, nṅonṅ khwā pi shigei yi.*"

⁴⁸ Jisho chhu kī'e ni miṅgwe gho ña, "*Ñdī'e phi yo.*"

⁴⁹ Pichāi ñgwa ña pugu pugu ni mbo ñkuonṅ taprei ñe, jē nchhu nu ni ñoṅ pugu ña, "Yei po pi gō ña a po ti ndī'e pi phi ñoṅ?"

⁵⁰ A chhu ni miṅgwe gho ña, "*Piṅ yo chwīe Ḷ lūgu, ghāi ni gō monṅ ghīghī.*"

Piṅge pe ña pugu pa Jisho ni nyienṅ nu ka'a ñe

8 A ni ñga nda'a, Jisho nyienṅ monṅ pa memme la'ataonṅ pugu pa puonṅ mi la'ataonṅ, ntho nshwei pwa pisha'akho mbo yi Sha'afuonṅ Minnwi. A ni mbo pugu pa paanchro ghaṅ ntaonṅ pi, ² pugu pa pichāi piṅge, ña a ni mfu'u jijwe piphi mbiṅ pugu, mbini ñjēgi pa ghēno mbiṅ pugu. Piṅge pigho ni mbo Meri, ña pi ni mēiṅ vi ni Madalinṅ, ña khwachāi miṅwēiṅ ni ntaonṅ mbiṅ yu ñe, ³ ni Joana, mbo ñgwe Kusha, mbo muonṅ fā'a Hero, ni Shushana, pugu pa ntou pichāi piṅge ña pugu ni ntho ñgēre Jisho pugu pa ghaṅ younjinṅ pi llo monṅ yugu ñkaa nu ñe.

Lu'ó chrà nthe ñoñ ña a ghāi líí phi mbhě

(Matio 13:1-9; Maaku 4:1-9)

⁴ Ndii ña ntou yú ñgwa ni ntho ñkiri nu, pichəi llo moñ ntou pa líí nyien ñgəi nu yəi Jisho ne, a chhu yei lu'ó chrà ni pugu:

⁵ *"Ñoñ chəi ni ma mbo fo, ñgəi líí mā'an mbhě maon. Nə ha'an a ni mā'an nu ne, pichəi gū shembua, ñgwa tie ni kwò yugu, pa mishi llo tətthi shwi'i kru.⁶ Pichəi gū moñ shhe ñkwá, ñga ñkhē, ñki'i ndo ñjaon yaon nthe ña a lo ñji'i mfā'o ñkhí.⁷ Pichəi gū moñ shisha'a, shisha'a yī'e ñku'ó mfīgi maon pigho pugu khu.⁸ Pichəi mbhě maon pigho ni ñgū moñ shhe shi'i mbūgu fo ndo ñja njuñ, ncha mbhě yi ni ñkii ñge."* Jisho ghà ñga nchhu nnu pei mī'en, mfe gè ña, *"Ñoñ ña a fā'o tənə ne, ā ya'o."*

⁹ Pa ghan younjin pi pie vi ña, "Njin lu'ó chrà gho pə pi ña?" ¹⁰ A khwē ña, *"Minnwi chwīe pəi ji pa nnu lāin moñ Sha'afuon yi. Ndo ni pichəi ñgwa, a pə pi moñ lu'ó chrà nne ña:*

*'Pugu shi ndii,
ndo pa'a ndo njəi;
Njwərə ndo pa'a,
ndo ñja'o nji.'* †

¹¹ *"Yei njin lu'ó chrà gho: Mbhě yaon gho chrà Minnwi.¹² Pə mbhě ña a ni ñgū shembua tho ñoñ pi ñgwa pə ña pugu ya'o chrà Minnwi, ndo devi tho fu'u chrà gho ñjù'ó pugu, nne ña mba'a pugu pin ndo ndūgu.¹³ Pa mbhě pə ña pugu ni ñgū moñ shhe ñkwá ne pə ñgwa ña pugu ya'o chrà gho, mbin ni pwatua ndo pa'a ñien yugu lo ntini. Pugu pin no kuo ndii, mōon nu gha ntho pugu pā'a ñkūnu yugu.¹⁴ Pa mbhě ña pugu ni ñgū moñ shisha'a ne, ñgwa ña pugu pin chrà Minnwi, mbin, ñga ñgəi pa ghaghana, pa fā'o, ni nchhó shi'i ñkuon ñgrào mbhi yei fīgi vugu, pa'a ntien yugu lo ma ntini.¹⁵ Ndo ti mbhě moñ shhe shi'i pə ñgwa ña pugu ya'o chrà Minnwi ni ñkien ñjù'ó shi'i, ndo ñgwēin a tini, ñgwēin ñjù'ó ti njuñ ntien."*

Truka la'o mikru

(Maaku 4:21-25)

¹⁶ *"Ñoñ shi'a nchu'u truka ñkuru ni mikru ki ni'ing la'o kúon, ñoñ ghà nchu'u ntigi pi líí thi truka, nne ña ñgwa ña pugu nii nu nda ne yəi lí'e gho.¹⁷ Yichəi yaon lo mbo fo ña pi lāin ña mba'a pi ma mien ki ñoñ líí wo, ki nnu ña pi kuru ña mba'a pi ma mien ki ji a lo mbin ntaon líí lí'e.¹⁸ Lina nu kí'e ñkwan no ha'an c ywərə nnu ne, nthe ña ñoñ ña a fā'o ne, pi shi mbīgi ntou yi gho, ndo ñoñ ña a lo ñji'i mfā'o ne, pi shi ñkwe shigei ye ña a pī'i ña a fā'o ne mbho yu."*

Mūon Jisho pugu pa líñ pi pi pimbía

(Matio 12:14-50; Maaku 3:31-35)

¹⁹ Mūon Jisho pugu pa líñ pi pi pimbía tho líí yəi vi, ndo pa'a ndo mfā'o shina nthe yú ñgwa yəi yu. ²⁰ Yichəi ñoñ chhu ni Jisho ña, "Mūon gho pugu pa líñ pə pi pimbía pə ne mbhi ntā'a nu njəi gho." ²¹ Jisho khwē ni pugu ña, *"Mūon a pugu pa líñ pan ñgwa pə ña pugu ya'o chrà Minnwi ndo nchwīe nnu ña chrà gho chhu ne."*

Jisho chwīe fin tithi

(Matio 8:23-27; Maaku 4:35-41)

²² Líe chəi, Jisho nii moñ kikuon pugu pa ghan younjin pi nchhu ña, *"Pia shā'a ntaon ñjien hin."* Nne pugu wēin ndaon. ²³ Nə ha'an pugu ni nchwi kikuon gho ñgəi nu ne, loñ wēin Jisho. Mmē fin gū moñ ñkhí, ñkhí jē linaon nu moñ kikuon yugu, ti pugu thi pi moñ gu. ²⁴ Pugu ghəi ñgū'u Jisho, nchhu nu ña, "Masha! Masha! Pia khu nu ne ma!"

A wū'u, mbīga fifrəi gho pugu pa fin moñ ñkhí, ñguon yi tithi, moñ ñkhí ju. ²⁵ A chhu ni ghan younjin pi ña, *"Pin yəi pə pi hin?"*

Pugu pəgə ndo ñgrāo, nchhu ni ñoñ pugu ña, "Yei pə pi yəi ñkwan ñoñ, ña a fe gí ni fifrəi pugu pa fin ña pugu tithi pugu ya'o nne?"

Jisho fu'u miñwēin mbin ñoñ

(Matio 8:28-34; Maaku 5:1-20)

²⁶ Jisho pugu pa ghan younjin pi shā'a ñkhí llo Galili ntaon krao ñgei Gerasha. ²⁷ Nə ha'an Jisho taon moñ kikuon ne, mbāon pugu yichəi ñoñ a fā'o pa miñwēin, a shini ndo mā'an ndhwí no ntaon ndii, pa'a ndo nda'a nu nda, ñka la'a pi moñ líí twei ñgwa. ²⁸ A ni ñga njəi Jisho, mū'on ñgəu, ñgū shhe shhi yu, nchhu ni ñji ña, "Pəgə fā'o pi kha, Jisho Muon Minnwi ña a cha ñguon ñgwa ne? Mba'o mbho shhi gho, kí'i ni'ing a moñ ñgəi!" ²⁹ A ni nchhu yei nthe ña Jisho ni ñkwo fe gí ni miñwēin gho ña a taon mbin yu. Yien ndii miñwēin gho ni ntho ncho vi, ñji'i nthe no ha'an pi ni ñkrao mbho mi, ñgwē kipa'o no kwò mi ntho ñkē'i vi ne, a shi ñgu'ó ñja'a maon pigho ya'a, miñwēin gho fra vi ñgəi no moñ ñkūnu njó.

³⁰ Jisho pie vi kí'e ña, *"Ligi yo kha?"*

A ña, "Ligi a Ká'a Yi," nthe ña ntou miñwēin ni nii mbin yu. ³¹ Pa miñwēin pigho līgəi Jisho ña kí'i a fe vugu moñ líí ñgəi. ³² Ñkien mme kwíe ñkunyan ni ntho ñji nu fo ñkin mbra, pugu līgəi vi ña a mien pugu nii moñ pa ñkunyan pigho, a mien vugu. ³³ Pugu taon kí'e mbin ñoñ gho, nii mbin pa miñkunyan pigho. Ñguon kwíe ñkunyan pigho tei llo ñkin mbra gho, nshwi'i ñkin ñkhí, ñgū moñ gho ñkhu.

³⁴ Ghan kē'i ñkunyan pigho ni ñga njəi nnu ña a lōgə líí ne, ntaon tei ñgəi nchhu moñ la'a pugu pa moñ nyien. ³⁵ Ñgwa taon no ghəi nu njəi nnu ha'an a lōgə líí

† Ishaya 6:9.

ne. Nga ntho njai Jisho, njai non gho na minweing pigho ni ntaon mbin yu ne, a chacho yai yu ni ndhwí mbin yu ndo mbo shishi'i, pogo gu weing vugu. ³⁶ Pa ngwa pe na pugu ni njai nnu gho ne, shwei vugu nkwan ha'an pi kwe non gho na pa minweing ni mbo mbin yu ne. ³⁷ Nenne nguon pa ngwa mon krao ngei Gerasha yōu Jisho na a ghāi, nthe na nkien pogo gu ni ngweing vugu.

Nenne Jisho nii mon kikuon ngāi. ³⁸ Non na minweing pigho ni ntaon mbin yu līgāi Jisho na, "Mien ntho pogo ghāi ka'a." Jisho lāa, nchhu nu na, ³⁹ *"Pini la'a, nshwei ngwa po fi' nkwan ha'an Minnwi fā'a mbin gho ne."* Non gho nyien mon nguon la'a ntho mfi' nnu na Jisho chwīe mbin yu ne.

Jisho ywin muon mingwe

nchwīe ghānc yichai mingwe mme

(Matio 9:18-26; Maaku 5:21-43)

⁴⁰ Ndo ha'an Jisho ni mbini ne, pa ngwa ni nchhu gho na a tho a pwa, nthe na nguon vugu ni nchho njwere vi. ⁴¹ Non chai na ligi yi Jairu, yiga nchāi. A ni mbo mmenon mon nda luon Minnwi, ngū shhe shhi Jisho nchho ndīgāi vi na a tho nda yu, ⁴² nthe na fieng muon yi yi mingwe na a ni mfā'o, mbo muon paanchro nga'o, ni ntho nkhu nu.

Ndo ha'an Jisho weing ndaon ne, yu ngwa ni ntho mfra vi mon nguon ngei ghao. ⁴³ Shina ngwa pei, mingwe chai ni mbo fo na a ki yai ndii yi ni nji no paanchro nga'o, nkwo tūon nguon mbin yi ghao mbho pa dokto, ndo pa'a pi lo nchwīe ndii yi ya'a. Kan ta'a non shi ki lo nji'i mbo na a kan ni mfe a chwīe ghānc yi mme. ⁴⁴ Nenne, a ni ntho njin Jisho nkāon po ndhwí yi. Ndi yi gho lo nkī'e nja'a ya'a chomilaon gho.

⁴⁵ Jisho pie na, *"A kāon gō nkāon a?"*

Nguon ngwa ni nga ndāa non yugu, Pita chhu na, "Taatho, yu ngwa tho nkiri nu ndo mfra gho."

⁴⁶ Jisho chhu na, *"Yichai non kāon a, mi ni nja'o nkwan ha'an nji ntaon mbin mu."* ⁴⁷ Ndi na mingwe vei ni njai na yichai shendaon lo mbo na mimfe a lēre ne, a wrū ntho nu, ngū shhe ni puñ yi shhi Jisho ndo mfi' shhi nguon ngwa nnu ha'an a ni nchwīe vi a kāon Jisho ne, pugu pa nkwan ha'an ghānc yi mme chomilaon gho ne. ⁴⁸ Nenne, Jisho chhu gho na, *"Muon a, pin yō chwīe ghānc yō tōgo, ghāi ni go mon ghighri Minnwi."*

⁴⁹ Ndo ha'an Jisho wu' nchho nchrā nu ne, yichai non llo nda Jairu, mmenon mon nda luon Minnwi, ntho nchhu gho na, "Muon gho kwo khu, ki' nu'un ngana masha ghagha."

⁵⁰ Ndi na Jisho ni nja'o nnu yei ne, a chhu ni Jairu na, *"Ki' nu'un mbōgo gu, wu' nchho mfā'o pi pin, nne kan muon gho shi ndūgu."*

⁵¹ Ndi na Jisho ni nchāi nda Jairu ne, a shini ndo mbin na non nduon nii nda nkien Pita pugu Jon ni

Jeiñ, ni taa muon mingwe gho pugu muon vi. ⁵² Nguon ngwa ni ntho nkāi nu ndo njūa vi, Jisho ka chhu pi na, *"Ki' pā nu'un nkāi, nthe na a lo nkhu, a lēle."*

⁵³ Pugu gwē vi nthe na pugu ni nji na a kwo khu.

⁵⁴ Jisho ka weing pi mbho yi, mēiñ nchhu ni nji na, *"Miyaa, lollo!"* ⁵⁵ A ywin, ndollo jiwē yi pini, a lollo tōthi wu' ndii gho. Jisho chhu ni pugu na pugu fe maon gho a ji. ⁵⁶ A ni ngrāo taa vi pugu muon vi. Jisho chhu ni pugu na ki' pugu shwei sheshenon ni nnu na a lōgo lfi' ne.

Jisho taon paanchro ghan ntaon pi

(Matio 10:5-15; Maaku 6:7-13)

9 Jisho gē paanchro pigho lfi' mu'ōñ mfe nji pugu pa ghrī ni pugu no fu'u nu pa minweing ndo njēgi pa ghānc, ² ntaon vugu na pugu ghāi nchii Sha'afuon Minnwi ndo mbini njēgi ghānc. ³ Nchhu ni pugu na, *"Ki' pā lōgo sheshe yaon no ha'an pāi ghāi nyien gho ne. Ki' pāi lōgo mbie, ki piñ kra, ki maon ji, ki mbin, ki ngāi ni pa kwri ndhwí."* ⁴ Sheshe nda na pāi nii fo ne, pāi la'a fo thi nu'un ntaon la'ataon gho. ⁵ Sheshe lfi' na pi lo mbin vāi fo ne, pāi krū kwō māi, ntaon ni vāi la'ataon gho no nōon nu ni pugu na Minnwi pāna nnu na pugu chwīe ne."

⁶ Pa ghan ntaon pi pigho taon, nyien mon nguon puon mi la'ataon ghao, ntho nchii nkāni pwa pisha'akho gho ndo njēgi ghānc nguon lfi' ghao.

Tho Hero fin

(Matio 14:1-12; Maaku 6:14-29)

⁷ Ndi na Hero, mbo fūon Galili, ni nja'o nguon nnu pei ne, tho yi fin nthe na pichai ngwa ni ntho nchhu nu na Jon Ngan Fe Nkhī ni ngwa pini nkū'ō. ⁸ Pichai chhu yugu na Elaija nōon non yi, pichai chhu yugu pi na yichai ta'a ndunu njāi'fi Minnwi pini nkū'ō.

⁹ Hero chhu na, "Nki ya'a tho Jon, ndo yei pini mbo pi gō na nja'o pa nnu no ligi yi ne?" Mba'o no yai nu Jisho vei.

Jisho kugwi tien nkān ngwa

(Matio 14:13-21; Maaku 6:30-44; Jon 6:1-4)

¹⁰ Ghan ntaon Jisho pigho ni nga mbini, nshwei vi ni nguon nnu na pugu ni nchwīe ne. Jisho lōgo vugu pugu pugu fu'u non yugu shina ngwa, ngāi Beshaida. ¹¹ Yū ngwa ni nga nja'o, njōu njin yi. Jisho gha nchhu ni pugu na pugu tho a pwa, ntho nchii nkāni pwa pisha'akho Sha'afuon Minnwi ni pugu, njēgi ghānc ngwa pe na pugu ni ngānc nu ne.

¹² Minaon ni nga njē nii nu, paanchro ghan ntaon pigho tho njai Jisho nchhu gho na, "Chhu ngwa pei ghāi, nji na minthe pugu ghāi mon pa la'a pugu pa moon mbān mbambara, ntā'a lfi' la'a pugu pa maon ji, nthe na lfi' yei po pi nkūnu njō."

¹³ Jisho khwē ni pugu ña, *“Pəi ñkaa pəi fə maonj pugu jī.”*

Pugu chhu ña, “Ñguonj yaonj ña pigi fā’o nē wu’c tienj brei pugu paa shhu. Ɔ ta’a nu ña pigi ghəi njuonj maonj jī ni mbalanj ñgwa pei?” ¹⁴ Pimbia ni mbo fɔ nchəinj nɔ tienj ñkanj yugu.

Jisho chhu ni ghanj younjij pi pighɔ ña, *“Pəi chhu ni pugu ña pugu chɔchɔ shhē, ta’a kwie pɔ nɔ tienj wurj ñgwa.”* ¹⁵ Pugu wu’c nu’urj ña’o pi nenne, nchwie ñguonj ñgwa chɔchɔ. ¹⁶ A gha ndɔgɔ tienj kəinj brei ghɔ ni paa shhu ghɔ, mbɛɛ ligi yi ndi po ntɔo Minnwi, mbəɛ, mfe ni pa ghanj younjij pi ña pugu ghrā ni ñgwa pighɔ. ¹⁷ Ñguonj yugu kru ti njru, ti pugu lɛga pa pəɛ pi ña a ni mbigəi nē, a linaonj paanchɔ mikuo.

Yaonj ña Pita chhu ña Jisho yie ghɔ nē

(Matio 16:13-19; Maaku 8:27-29)

¹⁸ Ta’a llé chəi ni mbo, Jisho thɔ nduonj Minnwi təɛ vi, pa ghanj younjij pi thɔ mbara vi. A pie vugu ña, *“Pa ñgwa ghə nchhu ña mi pɔ pi gɔ?”*

¹⁹ Pugu khwē ña, “Pichəi ñgwa ghə nchhu ña ɔ Jounj Ñganj Fə Ñkhɛ, pichəi ña ɔ Elaija, pichəi ña ɔ ta’a njəilɛ Minnwi lleshhi ña a pini nu’urj ñku’v.”

²⁰ A pie vugu ña, *“Ti pəi nē? Pəi chhu yəi ña mi gɔ?”*

Pita khwē ña, “Ɔ Ju ña Minnwi Chu’c Ntaonj nɔ Ñkwe nē, llɔ mbhɔ Minnwi.”

Jisho chrā ñkuonj ñkwanj ha’anj a shi njəi ñgəɛ ndɔ ñkhu nē

(Matio 16:20-28; Maaku 8:30-9:1)

²¹ Jisho fə titini gɛ ni pugu ña ki’i pugu shwei nnu ña a lɔgɔ lɛɛ nē ni sheshenonj. ²² Mbini nchhu ni pugu ña, *“Muonj Ñonjishua shi ñgu’c njəi ñgəɛ nthe ntou pa nnu, pa thishi pa juu pugu pa thishi ghanj fə’ingienj pugu pa ghanj yə’i ñgwa ni gɛ Mushi lāa vi, pi jwi vi, a gha nda’a trei llé a ku’v.”*

²³ Mbini nchhu ni ñguonj vugu ña, *“Sheshenonj ntā’a nu njou njij a, ā mienj phi nnu ha’anj a khwā nē, ntieng wā’a yi sheshe llé ndɔ njou njij a.”* ²⁴ Nthe ña sheshenonj ña a tā’a nu ndūgu ni chɔmbhi yi nē shi nshienj chɔmbhi yi ghɔ, ti ñonj yə ña a mɛ’anj chɔmbhi yi nthe a nē, shi ndūgu ni chɔmbhi yi ghɔ. ²⁵ Ñonjishua nthe a shei pi kɔ nɔ ha’anj ā mfā’o ñguonj yaonj monj mbhi heinj ndɔ mbhe chɔmbhi yi? ²⁶ Nthe ña sheshenonj ña a fā’o lrithɔ mbinj mu, ki ni chrā a nē, *“Muonj Ñonjishua shi mfā’o lrithɔ mbinj yu ndi ña a thɔ monj ndigha’o yi nē, pugu pa ndigha’o Tāa, ni pa ghanj ntaonj taonjtaonj.”* ²⁷ Ndo ñchhu pi nnu shini ni pəi ña pichəi ñgwa thi heinj ña mba’a pugu khu ki lɔ njəi Sha’afuonj Minnwi.”

Jisho nōonj nonj yi monj ndigha’o yi

(Matio 17:1-8; Maaku 9:2-8)

²⁸ A ni ñga nchhu nnu pei ti nda’a ta’a tanj, ndɔgɔ Pita, ni Jounj, ni Jiej pugu pugu ku’c ñkuonj mbra lɛɛ luonj Minnwi. ²⁹ Ndo ha’anj a ni nthɔ nduonj Minnwi nē, minj mi kwri mbo ñkwanj nduonj, ndhwɛ pi fugu, nchiā ña ñmeinj nɔ fiembɛ. ³⁰ Ñga njəi nu nē, paa ñgwa chrā nu pugu yu, pugu ni mbo Mushi pugu Elaija, ³¹ nōonj nonj yugu monj ndigha’o pa po, nthɔ nchrā nu ñkuonj nnu gu yi ña ju Jisho ni nthɔ nchwie nu ña a lɔgɔ lɛɛ Jerushaleinj, ñkwanj nɔ ha’anj Minnwi ni nū’ɔnj nē.

³² Ndo lɔgɔ ni njienj mbinj Pita pugu pa ñgwa ña pugu pugu ni mbo nē. Pugu gha ña ñgū’u, njəi lí’ē ndigha’o Jisho, pugu pa paa ñgwa pə ña a ni nthi pugu pugu nē. ³³ Ndɛ ña ñgwa pighɔ ni mienj Jisho ñgəi nu nē, Pita chhu ghɔ ña, “Masha, a pwa nɔ ha’anj pia pɔ heinj ka’a nē, pigi shi ñkrao trei ntāa! Ta’a yi vɛ, ta’a yi ni Mushi, ta’a yi ni Elaija.” Ndo a shini ndɔ njij’i nji nnu ña a ni chhu nu nē. ³⁴ A ni ñga ñgu’c nchrā nu, lúluñ shwi’i ñkuru vugu, pɔgɔ gu wəinj vugu nɔ ha’anj lúluñ ghɔ ni ñkuru vugu nē.

³⁵ Yichəi ñgɔgɔ chhu monj lúluñ ghɔ ña, “Yei Muonj a ña ñchú’c vi, pəi ya’o mbhɔ yu.” ³⁶ Ñgɔgɔ ghɔ ni ñga nchrā ti mɛ’eng, pugu yəi Jisho pi təɛ vi, nū’ɔnj nnu pei shina pugu, ki lɔ njij’i nshwei sheshenonj ni nnu ña pugu yəi nē wu’c ndi ghɔ.

Jisho yɛgɔ ghɛnɔ yichəi mikəɛ ña a ni mfā’o miñweinj

(Matio 17:14-18; Maaku 9:14-27)

³⁷ Mbhi ni ñga ndanj, Jisho pugu pa trei ghanj ntaonj pi pighɔ shwi’i llɔ ñkuonj mbra ghɔ, ñkienj mme kiri ñgwa thɔ mbara Jisho. ³⁸ Ñga njəi nu, yichəi ñonj pa’o ñgɔu monj kiri ghɔ, nchhu ña, “Masha, mba’o mbhɔ vɛ, lii muonj a vei njəi, ndɔ mbo fierj yi. ³⁹ Yichəi miñweinj ghə ncho vi, a wɛ’i mba’o ñgɔu, miñweinj ghɔ mā’anj vi shhē, a kwēi nu, fa’ofa’o taonj nu nchɔ yu, ña nchhɔ nwɛ’inj vi nwɛ’inj ndɔ pa’a ndɔ mienj vi! ⁴⁰ Mi ni ndigəi pa ghanj younjij pɔ ña pugu fu’u miñweinj ghɔ mbinj yu, pugu fu’u kie.”

⁴¹ Jisho khwē ña, *“Pəi ñgwa ki fā’o pinj, ñgwa piphi, mi shi nchhɔ pia pi fɛɛ ndi nēinj, mfā’o fɛɛ wəinj njū’c nēinj nthe vəi? Tho ni muonj ghɔ heinj.”* ⁴² Nɔ ha’anj muonj ghɔ ni nthɔ nu nē, miñweinj ghɔ mā’anj vi shhē, a kwēi nu, fa’ofa’o taonj nu nchɔ yu. Jisho pɛga miñweinj ghɔ, njigɔ ghɛnɔ yi, mfe vi ni tāa vi. ⁴³ Ñguonj ñgwa ni ñgrāo fɛɛ ghrɛ ña Minnwi fā’o nē.

Jisho pini nchrā ñkamu’ɔnj nthe nnu gu yi

(Matio 17:22-23; Maaku 9:30-32)

Ñgwa ni ñga ñgu’c nthɔ ñgrāo ñguonj nnu ña Jisho ni nchwie nē, a chhu ni ghanj younjij pi ña, *“Pəi ya’o nnu yei ña ntā’a nchhu ni pəi nē shishi’i! Pi tɔthɔ ncha’a*

*Muuj Njonmishua mfe lier mbho ngwamishua.*⁴⁵ Ndo pa'a ghan younjij pi lo nji njij nnu gho. Pi ni ndēij vugu no nne na ki'i tho vugu shie ni nnu gho, ndo pugu pɔɔɔ no pie nu vi ni nnu gho.

Mindoundou na non ndien gɔɔ

(Matio 18:1-5; Maaku 9:33-37)

⁴⁶ Mindoundou gū shina ghan younjij pi na a gɔ mbɔ non ndien ncha pichai? ⁴⁷ Jisho ni nji nnu na pugu ni mbɔ'i nu njū'ɔ pugu ne, ndɔɔɔ muuj mbɔ nū'ɔɔ yai yu, ⁴⁸ nchhu ni pugu na, *"Non na a pin muuj vei no ligi a ne pin pi mmu, ti sheshenon na a pin a ne, pin pi non na a taon a ne. Nthe na non na a kigai shina pai ncha nguon ngwa ne, a ju mbɔ non ndien ncha nguon yai."*

Non na a lo ndaa vai ne po pai pugu ta'a ngei

(Maaku 9:38-40)

⁴⁹ Joun khwē na, "Masha, pigi yai non a fu'u miŋweij mbij non ni ligi yo, pigi laa gho nthe na pigi pugu shi'a njou njij yo ka'a."

⁵⁰ Jisho chhu gho na, *"Ki'i nu'un ndaa gho nthe na non na a lo ndaa gho ne po ngei gho."*

Ngwa mon yichai la'ataon Shamaria laa Jisho

⁵¹ Pa llé ni nga mbara nu na pi shi ndɔɔɔ Jisho po ne, a lɔɔɔ nthe mi titini no ghai nu Jerushaleij. ⁵² A taon ghan ntaon shhi, pugu ghai nii mon yichai la'ataon mon Shamaria no piri nu nguon pa yaon gho. ⁵³ Ndo pa'a ngwa pigho lo mbij vi nthe na a shini ndo nu'un mbɔ pi nnu khutho na a ghai pi Jerushaleij. ⁵⁴ Ndii na ghan younjij pi, Jiej pugu Joun, ni njai nnu pigho ne, pugu pie vi na, "Taatho, ɔ ta'a nu na pigi mēij mōnon po, a shwi'i njigai vugu?" ⁵⁵ Jisho shri mbiga vugu.

⁵⁶ Pugu pugu kara ki'e ngai la'ataon nduon.

Nhuon yōu nu njij Jisho

(Matio 8:19-22)

⁵⁷ No ha'an pugu ni ngai nu shendaon ne, yichai non chhu ni Jisho na, "Nshi njou njij yo sheshe li'i na ɔ shi ngai ne".

⁵⁸ Jisho chhu gho na, *"Pa mimbaanguo fa'o pa puo pugu, pa mishi fa'o pa nda pugu, ndo Muuj Njonmishua lo nji'i mfa'o li'i lere tho yi."*

⁵⁹ Jisho kara nchhu ni yichai non na, *"Tho njou njij a."* Non gho chhu na, "Taatho, fuon mien ngai ntwi ta'a a nkaon."

⁶⁰ Jisho khwē gho na, *"Mien ngwa na pugu khu ne twei khu ngwa pugu. Ndo ni go ghai nchi sha'a nu fuon Minnwi."*

⁶¹ Yichai non pini nchhu na, "Nshi njou njij yo, ma Taatho, ndo fuon mien ngai ncha'a ngwa la'a pigi."

⁶² Jisho chhu gho na, *"Non na a weij nki na'an fa'a nyien na a fa'a nyien, mbini nkara ntho ndii njij ne, lo nji'i mfa'o ghere mon Sha'afuon Minnwi."*

Jisho taon khwachai wuj ngwa ni yi paa

10 Pa nnu pei ni nga nɔɔɔ, Taatho pini ntere khwachai wuj ngwa ni yi paa ntaon vugu pa pi paa na pugu ghai shhi yu mon nguon pa la'ataon pe na a ta'a nu ngai fo ne. ² A ni nchhu ni pugu na, *"Maon kwoo yien ndo ghan kwoo pi kigai. Nthe yie gho, pai luon ni ta'anju'ɔ mbho Taatho na a fa'o maon pigho ne na a taon pa ghan fa'a pugu ghai nkwo maon pi."* ³ Pai ghai! Ntaon vai no pa puon minji shina pa minanien. ⁴ Ki'i ntuo pien mbij, ki pien maon ji, ki kwri tra. Ki'i nchra ni non shendaon.

⁵ *"Sheshe nda na pai nii fo ne, fuon nchhu na, 'Ghigri po mon nda heij. Ti non mbɔ fo na a khwa ghigri, kan ghigri yo shi nshwi'i mbij yu. Nkien nen-ne, kan ghigri yo shi mbini mbho gho."* ⁷ Kina mon yie nda ntho nji nu ndo nnu sheshe yaon na pi fe ve ne, nthe na a pie na ngan fa'a fa'o pe yi. Ki'i nyien pi nda nda.

⁸ *"Sheshe la'ataon na pai nii fo pi pin vai fo ne, pai ji sheshe yaon ye na pi fe ni pai fo ne."* ⁹ Pai yigi ghin pa ngin fo, nchhu ni pugu na, *"Sha'afuon Minnwi tho ne ti mbara yai pai."* ¹⁰ Ndo ti pai nii mon sheshe la'ataon ki pugu lo mbij vai, pai ghai ta'andaon pugu nchhu fo na, ¹¹ *"Ti mfe pi ni pru la'ataon yai na a ku'ɔ no kwɔ miŋ ne, pigi yigi ne mfe tho pai. Ndo pai kwij na Sha'afuon Minnwi tho ne ti mbara."* ¹² Shishini, nshwei vai, mon llembi shai'a, a shi nji'e ni la'ataon Shodon ncha yie la'ataon na pugu laa vai ne.

¹³ *"Ngai po ni pai, ma ngwa Korashij! Ngai po ni pai, ma ngwa Beshaida! Nthe na pa nnu ghraoghrao pei na a lɔɔɔ li'i heij ne, kan ni mbɔ pi Taire pugu Shidon, pugu kan ni nkwo ma'an ndhwí ywei gu nchho mon phu no non nu na pugu pa'a nkun yugu ni phi."* ¹⁴ Mbapa nenne, a shi nde nji'e ni la'ataon Taire pugu Shidon mon llembi shai'a ncha vai. ¹⁵ Ndo ni pai, ma ngwa Kapanu, pai piri na Minnwi shi ndɔɔɔ vai nkun no po? Nga! A shi nshwi'i vai mon li'i ngwa khu."

¹⁶ Jisho chhu ni ghan younjij pi na, *"Sheshenon na a ya'o nnu na pai chhu ne, ya'o pi mmu, sheshenon na a laa nnu na pai chhu ne laa pi mmu. Ndo sheshenon na a laa a ne laa pi non na a taon a ne."*

Khwachai wuj ngwa ni yi paa pigho pini

¹⁷ Khwachai wuj ngwa ni yi paa pigho pini mon pwanju'ɔ, nchhu na, "Taatho, pa miŋweij ya'o ncho yigi ndii na pigi fe gɔ ni pugu ni ligi yo ne."

¹⁸ Jisho chhu ni pugu na, *"Mi ni njai Shata gu lo po no fiemi."* ¹⁹ Lii njai, mfe nji ni pai na pai nyien nkun pa mitwe'i pugu pa nien pugu pa nguon ghri mimina ki

kà'a lo ñkēe vāi.²⁰ Mbapa nenne, ki'i pāi fā'o pwanju'w nthe pi ña pa miñweñ ya'o nchò yāi. Pāi ka fā'o pwanju'w nthe pi ña Minnwi nā'anj ligi yāi po."

Jisho fā'o pwanju'w

(Matio 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Moñ ndii gho, Jisho fā'o pwanju'w moñ Jijwe Minnwi nchhu ña, "Tāa, a gò mbo Taatho po pugu pa ñkuonj shhe. Ntōo gho nthe ña yaonj ña c lāñ ni ghanj shietho pugu pa ghanj lina ne, c nōonj ni pa puonj fhu. Oonj, ma Tāa, yei ñkwanj ha'anj c ni ñkhwā ña a lōg lo lī' ne."

²² "Tāa a kwo cha'a ñguonj yaonj mfe mbho mu, yichai ñonj lo ñji ñonj ña Muunj yie gho ne ñkieñ Tāa, ki ñji ñonj ña Tāa yie gho ne ñkieñ Muunj pugu pa sheshenonj ña Muunj chu'w c nōonj nu Tāa gho ne."

²³ Jisho kara nchhu ni pa ghanj younjij pi ñjijñij ña, "Pāi fā'o ntou pratho c yāi nu pa nnu pe ña pāi yāi nu ne.²⁴ Nshwei vāi ña ntou pa ñjāilī' Minnwi pugu pa fūonj ni ñkhwā c yāi nu pa nnu ña pāi yāi nu ne, ndo pa'a ndo ñjāi. Ki c ya'o nu pa nnu ña pāi ya'o nu ne, ndo pa'a ndo ñjāo."

Lu'w chrà nthe ñonj Shamaria

²⁵ Yichai ta'a ñganj ye'i ñgwa ni gí lo lo tothi lī' mōonj Jisho, mbie vi ña, "Masha, a yī' ña ñchwē neñ c fā'o nu chombhi ki mme?"

²⁶ Jisho khwē ña, "Ñwa'anjli Minnwi chhu pi ña? Njij yi po pi ña ve?"

²⁷ Ñonj gho khwē ña, "Khwā Taatho mbo Minnwi y c ni ñguonj ñjū'w y gha'o, pugu pa nchāi y, pugu pa ñguonj ñji y, pugu pa ñguonj pī' nu y, ndo mbini nu'uj ñkhwā taakuo y c ndo ha'anj c khwā ñonj y ne."

²⁸ Jisho chhu gho ña, "C khwē a kā'o. Chwē nenne mfā'o chombhi."

²⁹ Ñganj ye'i ñgwa ni gí gho tā'a nu c nōonj nu ña a ñonj ndiñdi, nenne mbie Jisho ña, "Taakuo a po pi gō?"

³⁰ Jisho khwē ña, "Ñonj Juu ni ndho Jerushaleñ nshwi'i nu Jeriko, ñgwī' mbij pa ñgina minwi. Pugu wie vi, ñkwe ndhwī' yi pugu pa mbij yi, ñgāi ni vugu mienj vi a pī' shigei ñkhu."

³¹ "A ni ñga mbo nenne, ñganj fe'ingien Minnwi, mbo ñonj Juu, ni shwi'i nu shendaonj gho ñga ñjāi vi, mbai ntog po ndaonj nduonj.³² Wu'w nenne, ñonj Levi † ni nshwi'i nu shendaonj gho ñkaa yu, ñga ñjāi vi, mbai ntog po ndaonj nduonj."

³³ "Ndo ñonj Shamaria †† ña a ni ñgāi kra taonj ñgwī' mbij yu, ñga ñjāi vi, mfā'o kwoshini mbij yu, ³⁴ nshwi'i ñgāi mbara ñonj vei, nshā'o wru pugu pa là'o ñkuonj fē yi ndo ñkrao. Ntienj vi nū'w ñkuonj ñkwēñ yi, ñgāi ni ju moñ nda pa ghini, nchho ndina nu ni ju fō.³⁵ Mbhi ni ñga ndanj ñonj Shamaria vei fu'u mbij mfe ni taatho

moñ nda yei, nchhu gho ña, 'Lina nu ni ju ti ñshi mbini. Mbij ña a shi mbigi ne, ñshi mbe ve.'"

³⁶ Jisho pie ña, "A yāi shina trei ñgwa pei ña a taakuo ñonj vei ña pa ñgina minwi ni ñgwēñj vi ñgwie vi ndañj vi ne?"

³⁷ Ñganj ye'i gí Minnwi khwē ña, "Ñonj ña a ki nōonj kwoshini ne."

Jisho chhu ña, "Ghāi ñgu'w nchwē pi nenne."

Jisho ghāi kra Mata pugu Meri

³⁸ Jisho pugu pa ghanj younjij pi ni ñga nyien nu, a ghāi nii moñ yichai la'ataonj. Mingwe chai, ligi yi po Mata, chhu gho ña a tho a pwa nda yu. ³⁹ A ni mfā'o ndij vi, ligi yi po Meri. Meri chho shhe la'o kwò Taatho ntho ñjā'o ntāgi yi. ⁴⁰ Njū'w Mata ni ñgana vi nthe ntou pa maonj jī ña a ni mfā'o c pīri nu ne. A pie Jisho ña, "Taatho, a lo ñgana gho ña ndij a mienj a ña mbiri ñguonj pa maonj tē' a? Chhu ne gho a tho ñgēre a."

⁴¹ Ndo Taatho ka khwē gho pi ña, "Mata, Mata, ñjū'w y ghana nu, c wie ñonj y nthe ntou pa nnu, ⁴² a wu'w ta'a yaonj mbo mme nnu. Meri kwo tere ñkieñ yi gho, mbo ye ña mba'a pi ma ñkwe mbho yu ne."

Jisho ye'i ghanj younjij pi ni luonj nu Minnwi

(Matio 6:9-13; 7:7-11)

11 Llé chai ni mbo, Jisho tho nduonj Minnwi lī' chai, ñga mīen, yichai ta'a ñganj younjij yi tho nchhu gho ña, "Taatho, ye'i vigi ni luonj nu Minnwi ñkwanj ha'anj Jouñ ni ñjē'i ghanj younjij pi ne."

² Jisho chhu ni pugu ña, "Ndi ña pāi luonj Minnwi ne, pāi chhu ña,

'Minnwi Tāa vigi, gha'o nu po ni ligi y, sha'afuonj y tho.

³ *Fe maonj ni pigi ña pigi shi njru ñkuonj gho sheshe llé ne,*

⁴ *ndo ndīe phi yigi, nthe ña pigi ghà ndīe phi ñguonj ñgwa pe ña pugu fāanj mbij pigi ne.*

Ki'i nchwē pigi nii moñ titini mōonj nu!"

⁵ Nne a pini nchhu ni ghanj younjij pi ña, "Lōg ña ta'a ñonj vāi ghāi nda taannu vi moñ ntuj mbhi nchhu gho ña, 'Taannu a, fōo a ni trei ndigi brei, ⁶ nthe ña taannu a ña a chho ñgāi kra, chañj nda mu, pa'a ñdo mfā'o maonj jī c fe nu gho!⁷ Lōg ña taannu y gho khwē nda ña, 'Ki'i ñgana a! Ñkwo chri nda ti pigi pa puonj panj kwo nanuanj. Minthe pa'a ñdo nu'uj ndoll mfe yaonj ve.⁸ Nchhu ve ña, ñji' nthe c ha'anj mba'a a yi' ndoll mfe ve nthe ña a taannu y ne, ndo ti a shi ndoll mfe ve nthe ña c lo ñji' ndritho c pie nu ki jwe."

⁹ "Ndo ti nshwei vāi, pāi pie, kanj Minnwi shi mfe ni pāi, pāi tā'a, kanj Minnwi shi nchwē pāi yāi, pāi kwēi kanj Minnwi shi nchu'w chonda ni pāi.¹⁰ Nthe ña

† Ñgwa Levi ni mbo ghanj fā'a Nda Minnwi. †† Pa Juu ni mbij ña ñga Shamaria lo ñji Minnwi, nchhō vugu chē' kē' gho.

sheshenon ja a pie ne ghà mfā'o, non ja a tā'a ne yai, ni non ja a kwēi ne pi shi nchu' chonda gho.

11 "A gǝ shina pəi ja müun vi mbie shhu gho, a fe pi mitwe'i gho?"¹² Ki mbie vi ni mbāon, a fe pi nien gho?¹³ Ti pəi k'ie ja pəi ghà nchwē phi ne nji fe nu pi pa maon shi'i ni puon pəi, ti Tāa vəi ja a chho po ne shi mfe Jijwe Minnwi pi f'i yi nein ni ngwa pe ja pugu pie vi ne?"

Jisho fu'u miñweinj pi ni ghré Minnwi ki ni yi Bejebu?
(Matio 12:22-30; Maaku 3:20-27)

14 Yichəi ndii, Jisho ni ntho mfu'u miñweinj mbin non ja a ni nchwē non gho po pi fhincho. Miñweinj gho ni nga ntaon, fhincho gho chrā, ngwa pigho ghrāo. ¹⁵ Ndo pichəi ngwa pigho chhu ja, "A fu'u miñweinj ni ghré Bejebu, mbo nthishi pa miñweinj." ¹⁶ Pichəi tā'a nu mōon vi, nne nchhu gho ja ā chwē ta'a li no nōon nu ja nji yi llo pi mbho Minnwi.

¹⁷ Jisho ni nji nnu ja pugu ni mb'i nu ne, nne nchhu k'ie ni pugu ja, "Mba'a sheshe la'a ja ngwa chho mā'an non pugu ni nchhō ne mien ki gū, ndo ti sheshe nda ja a po pi ni minduonduon ne shi ngū nshān."¹⁸ Nne ti Šhata nthi pi mon minduonduon ni non yi, sha'afuon yi lara pi nein? Nthe ja c chhu ja m-fu'u miñweinj pi ni ghré Bejebu.¹⁹ Ti ā mbo ja mfu'u miñweinj pi ni ghré Bejebu, kan pa ghan youngjin pəi ghā mfu'u pi ni ghré gǝ? Nthe yie gho, pugu shi mbo ngwa ha'an pugu shi nsha'a vəi ne.²⁰ Ndo ā mbo ja mfu'u pa miñweinj pi ni mbho Minnwi, kan yie nōon ja Sha'afuon Minnwi kwo nyien ti mbara vəi.²¹ Ndi ja ngan ghré tuo maon nchhō pi ntho nkē'i la'a yi ne, kan maon pi pigho po shi'i.²² Ndo ti ndii ja non ja a pini mfā'o ghré ncha vi, nii vi nga'a vi ne, kan a shi nkwe maon nchhō pi ja a y'ə non yi nkuon gho ne, ndōg maon pi pigho ngəi no ngra.

²³ "Sheshenon ja a lo mbo ngei mu ne mbina a, non ja pigi yu lo nkiri nu ka'a ne tho nshaanshaan.

Jijwe piphi pini nu'unj nkwai
(Matio 12:43-45)

²⁴ "Ndi ja jijwe miñweinj taon mbin non ne, a nyien mon pa l'i yō ntho ntā'a l'i fere non yi. Nga mien ki yai sheshe l'i, nchhu ja, 'Nshi mbini nda mu, l'i ja mi ni ndho ne.²⁵ A ghā mbini, njai mon nda pi kwo y'ig ndo nchwē a kā'o.²⁶ A pini k'ie ndōg khwachəi pichəi jijwe ja pugu pini mbigi ncha vi ne, pugu pugu tho nii nda'a nu f, chombhi non gho pini mbigi ncha no ha'an a ni fūon mbo ne."

Nkien mboro

²⁷ Jisho ni nga nchhu nnu yei, yichəi miñgwe shina yu ngwa pigho kārə ngg'i yi nchhu gho ja, "Mboro yi puon ye ja a phi gho ne, pugu pa yi pini ye ja a nu'ng gho ne."

²⁸ Ndo a khwē ja, "Mboro ka po pi yi ngwa pe ja pugu ya'o chrā Minnwi ndo nchwē ne."

Pie ja Jisho non li llo mbho Minnwi
(Matio 12:38-42)

²⁹ No ha'an yu ngwa ni mb'igi nu ne, a jē nchhu nu ja, "Ngwreinjon yei ngwreinjon piphi, a ta'a li llo mbho Minnwi ndo mba'a pi nōon kan ta'a li ni pugu nkien nnu ghraoghrao Jona."³⁰ Wu' no ha'an Jona ni mbo li ni ngwa Nineve ne, a wu' nkwan ha'an Muon Nonmishua shi mbo li ni ngwreinjon yei ne.

³¹ "Mon llembi shā'a, Ngwafuon Sheba shi ma ntithi pugu pa ngwreinjon yei ngwēinj vugu no pa ngusha'a nthe ja a ki nyien nkien ntaon ndaon llo la'ataon yu ntho njwere ntigi shietho mbho Fūon Sholomu, ndo lli njai, yaon ja a chaa Sholomu ne po hein."³² Mon llembi shā'a, ngwa Nineve shi ma ntithi ngwēinj vəi no pa ngusha'a, nthe ja pugu ni mbā'a nkūnu yugu ni phi ndii ja Jona ni nshwei chrā Minnwi ni pugu ne, ndo ti lli njai, yaon ja a chaa Jona ne po hein.

L'ie non nonmishua
(Matio 5:15; 6:22-23)

³³ "Non shi'a nchu'u truka ndo ndəin, ki ni'ing la'o mikru, non ghā nchu'u ntigi pi nkuon ntigi, nne ja ngwa gha nii nu pugu yai l'ie."³⁴ Ligi yo po pi lan non yo. Ndi ja c yai fā'a Minnwi mbin shi'i † ne nguon non yo linaon ni l'ie. Ndi ja c ya'o ng'ie pin nu ne, non yo linaon ni njinjin.³⁵ Nthe yie gho, lina nu ja ki'i yaon ja c p'i ja a l'ie mbin gho ne po pi njinjin.³⁶ Ti nguon non yo ndinaon pi ni l'ie ki yichəi ghrā lo mbo njin, kan nguon non yo shi ndi'e, wu' no ha'an truka ghā ndi'e shi'i c yai nguon non yo ne."

Jisho non fan ghan Farashi pugu pa ghan ye'i ngwa ni g'i
(Matio 23:1-36; Maaku 12:38-40)

³⁷ Jisho ni nga m'ien chrā nu, non Farashi gē vi ja pugu yu j'i maon, nne a nii nda nchōchho no j'i nu maon pigho. ³⁸ Non Farashi gho ni nggāo ndii ja a ni njai Jisho j'i nu ki lo nji'i nshīgao mbho yi no ha'an nū'ng yugu ni nchhu ne. ³⁹ Taathō chhu gho ja, "Pəi Farashi ghā nshīgao nkūnu ndua pugu pa mikru, ndo ndinaon ni piga pugu pa mbha nnu piphi."⁴⁰ Pa na pei! Minnwi ja a chwē nkuon yi ne, lo ngu' nchwē ju nchwē moon yi?⁴¹ Ndo lōg maon pe ja a po mon ndua pugu pa mikru ne ngēre ghan pou no gho, kan nguon yaon shi mbo yi taonon no ha'an nū'ng yai chhu ne.

⁴² "Ndo ngə'i shi ngwēinj vəi, ma ngwa Farashi, nthe ja pəi fe shwēi pa mishwrei pugu pa laon, ni pa trū kru, ndo pa'a ndo ntu'chə no po nu ngwa ndindi ni ng-

† Mon nū'ng pa juu, ndii ja ligi non po shi'i ne, a po ja a ngan pwapun. Ndi ja ligi non yi piphi kan a ngan pei.

wamishua ndo mbini nkhwā Minnwi. Pəi chwīe nnu pei ndo ki lo mienj pichəi.

⁴³ “Ngə’i shi ngwēinj vəi, ma ngwa Farashi, nthe ja pəi khwā nō chhō nu nkuonj ləi pa ngwa ndienj monj nda luonj Minnwi pugu pa ja pi chrā ni pəi ni ndigha’o monj pa lī’i ka’a.⁴⁴ Ngə’i shi ngwēinj vəi, nthe ja pəi pō nō fūnj ja pi lo nū’ōnj lī yi, ngwa nyienj nu nkuonj gho ki lo nji.”

⁴⁵ Yichəi ta’a nganj ye’i ngwa ni gē chhu gho ja, “Masha, ɔ ghā ngā nchhu neinj ngwē’i vigi wē’i.”

⁴⁶ Jishō khwē gho ja, “Ngə’i shi ngwēinj vəi nkaa pəi, ma ghanj ye’i ngwa ni gē, nthe ja pəi ghā mfrēi ngwa ni lri ja a gha’a nō tienj nu, ndo pa’a ndo mfe muunshimbhō yəi nkaa pəi ndrī nō gho.⁴⁷ Ngə’i shi ngwēinj vəi, nthe ja pəi ghā nkrao pa nkienj fūnj ni pa njəilī’i Minnwi, nō kwij nu vugu, ngwō mbo pa njəilī’i Minnwi pə ja tǎa pəi ni njwi nē.⁴⁸ Pəi nkaa pəi nōonj nu ja pəi piñ nnu ja pa tǎa pəi ni nchwīe nu nē, pugu ni njwi pa njəilī’i Minnwi, pəi krao fūnj yugu.⁴⁹ Nthe yie gho, shiethō Minnwi chhu ja, ‘Nshi ntaonj pa njəilī’i Minnwi pugu pa ghanj ntaonj, pi jwi pichəi ndo mfe ngə’i ni pichəi.’

⁵⁰ “Nenne chhī nguonj pa njəilī’i Minnwi ja pi jwi jē ndi ja Minnwi ni mba’o mbhi nē shi nthi thō ngwa mbhi shi’a.⁵¹ Llo nkuonj jwi nu Abe ti ngəi nchəinj nkuonj jwi nu Shakaria, ja pi ni njwi vi shina lī’i fe’ingienj pugu lī’i Taonjaonj Nda Minnwi nē. A yie, nchhu ni pəi ja chhī yugu shi nthi thō pəi. Shishini, pəi mbhi shi’a fā’o njō nō thō yugu ghao.

⁵² “Ngə’i shi nii vəi, ma pa ghanj ye’i ngwa ni gē Mushi, pəi ləinj chu’ō nda ye ja shiethō pō monj gho nē, pəi nkaa pəi lo nji’i mbinj nō nii nu monj gho, ndo pa’a ndo mienj ngwa ja pugu tǎ’a nu nii fō nē ja pugu nii.”

⁵³ Jishō ni ngā ndollō fō, pa ghanj ye’i ngwa ni gē Mushi pugu pa ngwa Farashi thō ndāa chrā yi nkienj ntou yi, nthō mfra vi ni ntou pie ja a chrā ntou nnu.⁵⁴ Nne nthō nku’ō puñ yi ja a chrā nnu ja a lo nji’i nkā’o nē, pugu wēinj vi.

Shūu nu tənə nthe nnu mifii

(Matio 10:26-27)

12 Ndi nō ha’anj pa nkanjkanj ngwa ni nkiri nu ta’a lī’i nē ti pichəi ku’ō nu mbinj pichəi nē, Jishō fūonj njē chrā nu pi ni ghanj younjij pi, nchhu nu ja, “Pəi lina yishi pa ngwa Farashi mbo nnu mifii.² Yichəi yaonj lo nji’i mbo fō ja pi pūonj ja mba’a Minnwi mienj ki nōonj pāa. Pa’a yichəi nnu ləinj lo mbo fō ja mba’a pi yi’i mienj ki ji.³ Nenne, sheshe nnu ja ɔ chhu monj njij nē, pi lē nja’o lī’i lī’ē, sheshe nnu ja ɔ chūonj monj njienj nda nē, pi lē nchīi mbhi.

Wu’ō mboɔ pi Minnwi

(Matio 10:28-31)

⁴ “Nchhu ni pəi, ma pa taannu panj, ki’i pəi pōɔ ngwa pə ja mimfe pugu wu’ō njwi pi freinonj ndo pa’a ndo

nu’ōnj mfā’o ghrē nō chwīe nu nnu ja a pigi ncha yie nē.⁵ Ndo nshi nshwei vəi ni ngonj ja a pie ja pəi pōɔ vi nē, pəi pōɔ pi ngonj ja a pini mfā’o ghrē nō mā’anj nu monj mōonj ngū’ō lienj shhe ndi ja a kwo jwi nē. Pəi piñ nnu ja nchhu ni pəi nē, a ju mbo ngonj ja a pie ja pəi pōɔ nē.

⁶ “Pi shi’a fini tienj puonj milunu pi wu’ō ni paa puonj mi mbinj? Ndo ti Minnwi shi’a ndī’ē kanj ta’a yi shina pugu.⁷ Ki’i mfā’o pōɔ gu, ɔ gha’o mbo Minnwi ncha ntu milunu. Minnwi shia nguonj ngiithō yō ghao.

Ki’i mfā’o Irithō nthe Jishō

(Matio 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ “Ndo nshwei vəi ja sheshenonj ja a chhu shhi ngwamishua ja a nyanj nē, Muonj Njonmishua shi nchhu nkaa yu ja a ji shhi pa ghanj ntaonj Minnwi.⁹ Ndo sheshenonj ja a lāa a shhi ngwamishua nē, Muonj Njonmishua shi ndāa vi shhi ghanj ntaonj Minnwi.¹⁰ Sheshenonj ja a shi nchhu nnu piphi nō ligi Muonj Njonmishua nē, Minnwi shi ndī’ē phi yi, ndo ti sheshenonj ja a shi ngwē’i Jijwe Minnwi nē, mba’a Minnwi lī’ē phi yi.

¹¹ “Ndi ja pi lōɔ gho ngəi nō nda luonj Minnwi ki shhi ghanj shā’a, ki shhi pa memme ngwa nē, ki’i ngwie nonj yō ni nnu ja ɔ shi nchhu nē ki nkwanj ha’anj ɔ shi ntaa nonj yō nē.¹² Nthe ja Jijwe Minnwi shi ntigi gho ndi gho ni nnu ja a kā’o ja ɔ chhu nē.”

Nganj fā’o ndo mbo na

¹³ Yichəi ngonj monj kiri ngwa pigho chhu ni Jishō ja, “Masha, chhu ni ndi ja a ghrā maonj pə ja tǎa mienj ni pigi nē, mfe nyanj.”

¹⁴ Jishō khwē gho ja, “Taannu a, a nū’ōnj gō nū’ōnj a nō nganj sha’a shā’a ki nganj ghrā maonj shina pəi ndi gho?”¹⁵ Jishō chhu ni pugu ja, “Pəi ywēre thō yəi, nthō ndina nu ja ki’i pəi fā’o sheshe nkwanj piga nthe ja chōmbhi ngonj lo nji’i mbo pi monj ntou maonj ja a fā’o nē.”

¹⁶ Jishō shwei yei lu’ō chrā ni pugu: “Nganj fā’o chəi ni mbo fō, maonj pwa monj nyienj yu ngā’a.¹⁷ A pī’i nu monj njū’ō yu ja, ‘Mi shi nchwīe pi neinj yō? Nthe ja nō mfā’o lī’i ja minthe nū’ōnj nguonj maonj panj pei fō.¹⁸ Nenne a chhu ja, ‘Yei nnu ja nshi nchwīe nē, nshi mbini nshā’a lī’i nū’ōnj maonj panj, nkrao pi nduonj mbo pi gha’ogha’o, nū’ōnj maonj jī panj pugu pa pichəi maonj panj monj gho.¹⁹ Nchhu ni nonj a ja, ‘Mbrthō ngonj! ɔ fā’o nguonj maonj shi’i ja a pie ja ɔ fā’o nō ntou ngā’o nē, fere nonj yō, nji, nnu, mfā’o pwanju.’”

²⁰ “Ndo Minnwi chhu gho ja, ‘Yaonj na yei! Ni tu’u yei nshi nkwe chōmbhi yō. A shi ngā mbo nenne, maonj pine ja ɔ kiri nē pō yi gō?’”

²¹ Jisho lūgwi ña, “Yei ñkwanj ha’an a shi mbo ni ñgwa ñe ña pugu kiri fā’o ni nonj pugu ki lo mfā’o ligi Minnwi ñe.”

Minnwi ghà ndina ni puonj pi
(Matio 6:25-34)

²² Jisho chhu ni ghanj younjij pi ña, “Nthe yie gho, ñshwei vèi ña kii’i pèi wie nonj yèi nthe chombhi yèi, ña pèi shi ñji pi kha ki nthe ñgrào nonj yèi, ña pèi shi mā’an pi kha.²³ Nthe ña chombhi chaa maonj ji, nonj yò chaa ndhwí.²⁴ Pí’i mbinj pa mishi, pugu shí’a mbhi, ndo pa’a ndo ñkwò, pa’a ndo mfā’o shaonj ki lí’i nū’wñ maonj, ndo Minnwi kugwi vugu ghao. Ndo ÷ gha’o mbhò Minnwi nchaa pa mishi.²⁵ Minthe sheshenonj vèi pinì mbìgi chombhi yi wu’ò shigei nthe ña a wie nonj yi.²⁶ Ña mimfè pa’a ÷ lo ñji’i nchwíe muunj mi nnu ÷ yine ñe, ÷ nu’uñ ñgwie nonj yò ni pichèi pa nnu nthe kha?”

²⁷ “Pí’i mbinj pa frawa ñkwanj ha’an pugu ghà ñku’ò ñe, pugu shí’a mfā’a ndo pa’a ndo ntunj ndhwí, ndo ñshwei gho ña ñji’i nthe pi Sholomu monj ñguonj ndigha’o yi ghao shini ndo mbwa ti mbo ÷ ta’a frawa.²⁸ Ti Minnwi mā’an fí’i ndipwa yei mbinj pa trū ña a yi maonj shí’a, yua gha mbo nu a kwo yaonj ti pi tūonj ñe, pèi pí’i ña a shi ndina ni pèi pi fí’i yi ñeiñ? Ñgwa pinj kike’i pèi.²⁹ Ñen-ñe kii’i pèi wu’ò ntho ñgwie nonj yèi pi lí’i ta’a yaonj ña pèi shi ñji ki nnu ñe, ki mfā’o ghaghana monj ñjù’ò pèi.³⁰ Pa ghanj ki pinj Minnwi ñkuonj mbhi yei tho ntei pi ñjinj maonj pèi, ndo ni pèi, Minnwi Tāa vèi ji ña a pie ña pèi fā’o maonj pèi.³¹ Pèi ka shigi pi Sha’afuonj Minnwi monj chombhi yèi, ñenne kanj Minnwi shi mfè ñguonj maonj pèi ghao ni pèi.

Fà’o po
(Matio 6:19-21)

³² “Ñji’i nthe ÷ ha’an pèi, ghanj younjij panj pò pi shigei ÷ muunj kwíe minjñ ñe, kii’i pèi fā’o pògò gu ña mba’a pèi yi’i mfā’o yaonj ña a pie ña pèi yru ñkuonj gho ñe, nthe ña Tāa vèi Minnwi lōgò nthi Mi monj khwā ñjù’ò yi ña pèi pugu shi nsha’a fūonj ka’a.

³³ “Pèi fīni maonj pèi, mfè mbinj gho ni ghanj pou, mba’o ÷ fā’o nu pìen mbinj ña mba’a a yi’i mbiri ñe, pugu pa fā’o po ña mba’a a ma mmè, lí’i ña mba’a ñgi-na chàinj fò, ndo mba’a shé’i kru.³⁴ Nthe ña lí’i ña fā’o yò pò ñe, a lí’i ña ñjù’ò yò shi mbo ñkaa yu ñe.

Puonj fà’a ki lí’è nonj

³⁵ “Pèi píri nonj yèi ni sheshe nnu ña a shi ntho ñe, ñkrao ñkandanj yèi a tīni, nchu’u lanj yèi a kii’i nu,³⁶ ÷ ñgwa ña pugu ywèrè taathò vugu a kwèi lí’i ji lánj, ñen-ñe ña a shi ñga ñkwèi ñkwèi nda, pugu kii’i nchu’ò chu’ò ta’a ñge.³⁷ Pwatua pò ni pè puonj fà’a ña taathò vugu kwèi ñjèi vugu pugu wu’ò mbi’i tóthi ñe. Shishini, ñshwei vèi, a shi mbiri nonj yi ñshwei vugu ña pugu chho

ñkuonj taprei, a tho ñgrā maonj ni pugu.³⁸ Pwatua shi mbo ni puonj fà’a pè ña taathò vugu gha ñjèi vugu pugu kwo píri nonj yugu ÷ sheshe ndi ña a shi ntho ñe. Ki a tho pi monj ntunj mbhi, ki ni nda’ambilan.

³⁹ “Ndo mimfè ÷ fā’o tininju’ò ña ñganj nda kanj ñji ndi ña ñgina shi ntho ñe, a shi kanj ndo mienj nda yi a pè’i.⁴⁰ Pèi ñkaa pèi píri nonj yèi, nthe ña Muunj Ñonjishua tho nu monj ndi ña mba’a pèi yi’i mbí’i ñe.”

Ñganj fà’a tithi ki ñganj fà’a tètèi
(Matio 24:45-51)

⁴¹ Pita pie ña, “Taathò, ÷ chrā yei lu’ò chrà pi ni pigi ki ni ñguonj ñgwa?”

⁴² Taathò khwè ña, “A gò kii’è mbo muunj fà’a tithi ndo mfā’o shiethò, ña taathò shi nū’wñ vi a lina nu ni nda yi ndo ñgrā maonj ji ni pichèi ghanj fà’a ndi ña ndi kā’o ñe.⁴³ Mbòrò shi mbo ni muunj fà’a yè ña masha vi yèi vi a tho fā’a nu shi’i ndi ña a tho ñe.⁴⁴ Shishini, ñshwei vèi, a shi nū’wñ vi a tho ndina ju ni ñguonj maonj pi.⁴⁵ Ndo ti ñmuunj fà’a gho mbí’i monj ñjù’ò yu ña mba’a taathò vi yí’è mbinj, nchho ñgwie pichèi ghanj fà’a, mbo pi pimbja pugu pa pi pinjge, ntho ñji maonj ndo nnu mbaa nu,⁴⁶ kanj taathò vi shi ñe ñkwèi pi llé yè ña a shi lo mbí’i ñe pugu pa ndi ña a shi lo ñji ñe, ndo nchrei vi kaonjkaonj. A yèi ñkwanj ñgè’i ghanj fà’a mbe.

⁴⁷ “Ñganj fà’a ña a ji nnu ña taathò vi tā’a nu ña a chwíe ñe, ki lo ñji’i mbiri nonj yi, ki nchwíe nnu gho ña taathò vi tā’a nu ñe, shi mfā’o ñkienj titini wie.⁴⁸ Ndo ti ñonj ña a shini ndo ñji, ndo nchwíe nnu ña a pie wie ñe, shi ñkwe shigei wie. Ñonj ña pi fè ntou yi gho ñe, pi shi mbie ntou yi mbho yu. Ndo ñonj ña pi fè ñkienj ntou yi gho ñe, pi shi mbie vi pi ni ñkienj ntou yi.

Nnu ña Jisho ni ñjè’i ñgwa ÷ ñe ni ntho ni mindoundou
(Matio 10:34-36)

⁴⁹ “Ñki tho pi ÷ mā’an nu móñonj ñkuonj mbhi, ñjūa ña a kanj ni ñkwo kii’i nu.⁵⁰ Ndo, ñmfā’o kwe ñkhí’i ÷ tōgò nu monj gho, mbo ñgè’i pugu pa gu. Ñmfā’o yu’ò ñjù’ò ti a shi ntho ntōgò.⁵¹ Pèi pí’i ña ñtho pi ÷ fè nu ta’anjgi ñkuonj mbhi heinj? Ñga, ñtho pi ni minduonj-nduonj.⁵² Nthe ña jē ndwe ñgè’i nu shhí, monj nda ña tienj ñgwa pò fò ñe, pugu shi nchho kikié, trei ñgwa pò ni ta’a kwò, pi paa pò ni ta’a kwò.⁵³ Pugu shi nthi pi nduonjnduonj, tāa pugu muunj vi yi mimbja pò kikié, maa pugu muunj vi yi mingwe pò kikié, manjgaonj pugu ñgwe muunj vi chho kikié, ñgwe muunj chho kikié pugu manjgaonj vi.”

Ji nu ñjinj nnu ña Jisho ntho nchwíe nu ñe
(Matio 16:2-3)

⁵⁴ Jisho pinj nchhu ni yú ñgwa pighò ña, “Ndi ña pèi yèi mbí’i ku’ò nu ñgei nii minaonj ñe, pèi kii’i nchuchu ta’a ñgé ña, ‘Mbí’i shi ndho.’ Ndo a wu’ò mbo pi ñenne.⁵⁵ Ndi

Jisho fā'o pə'i njù'ò nthe Jerushalein

(Matio 23:37-39)

³¹ Wu'ò ndii ghò, pichəi pa ngwa Farashi thò mbara Jisho nchhu ghò ña, "Kwieñ ñki'è ngəighəi, nthe ña Həro tǎ'a nu njwi ghò."

³² Jisho khwē ni pugu ña, "Ghəi nshwei mimbaanguo ghò fə a nò ghò ña ñthò nē mfū'u pa miñwein ndò njigi pa ghəñò shi'a pugu pa yua, ndò a gha mbò mon trei llé m̄tēñ fà'a a.³³ Ndo a kǎ'o vəi ña shi'a, ni yua, pugu pa yua vini, m̀bò shendaon ngəi nu, nthe ña mimfə pa'a pi lò njwi njəi'í Minnwi ki a lò mbò pi Jerushalein.

³⁴ "Jerushalein, Jerushalein, la'ataon ña pugu jwi pa njəi'í Minnwi ndò ntun pa ngwa ña pi taon vugu vè nē ni ngù'ò, a ngé yi kchò ña ñtǎ'a nu ñkiri puon pò ta'a lí'í ñkwan ha'an miñguo ghə ñkiri puon pi la'o prǎ yi nē, ndò pa'a c lò ntǎ'a nu.³⁵ Lī njəi, nda yəi kina ñku'ò fùn. Ndo ñchhu ni pəi ña mba'a pəi nu'un njəi a, kan a nein ndii thò ña pəi shi nchhu ña, 'Mbò pò ni ñon ña a thò nò ligi Taathò nē.'"

Jisho yǐgi ghəñò ñon

14 Yichəi llé Ji ni mbò, Jisho ghəi nda yichəi nthishi pa ngwa Farashi lí'í jì maon, pa ngwa thò mbə'i vi. ² Nga njəi nu, yichəi ñon ña a ni mfā'o ghəñò miku'ò kwò pugu pa mbhò chəin. ³ Jisho pie ni pa ghan yə'i ngwa ni gí pugu pa ngwa Farashi ña, "Gí pin ña pi yǐgi ghəñò ñon llé Ji ki ñga?" ⁴ Pa'a pugu lò ñkhwē, Jisho lōgo ñgan ghəñò ghò njigi ghəñò yi miñ vi k'í'è ña a ghəi. ⁵ Nenne a chhu ni pugu ña, "A yəi ñon shina pəi ña m̄u-un vi ki fua yi ngū mon tiñ ñkhi shishhi, pa'a a lò ñki'í nshūu vi shūu mfū'u llé Ji?" ⁶ Pugu pou khwē.

Lu'ò chrà ña Jisho ni nchhu ni pa ghan gè

⁷ Jisho jē nthò nchrā lu'ò chrà ni pa ghan gè pi ndii ña a yəi ñkwan nò ha'an pugu chhò nterè pa lí'í liñ yəi taprei nē, nchhu nu ni pugu ña, ⁸ "Ndii ña pi gē ghò lí'í jì lāñ nē, ki'í ndōgo lí'í liñ, nthe ña kə'ichəi pi gē ñon ña a chī ncha ghò.⁹ Nne ña ñon ña a gē vəi nē shi nthò nchhu vè ña, 'Fə lí'í yò ni ñon vei!', kan c shi ngəi k'í'è mon shhunon ndōgo ndugwi njin lí'í.

¹⁰ "Ndo ndii ña pi gē ghò lí'í nē, ghəi nchhò nò ndugwi njin lí'í, nenne ña ndii ña ñon vè ña a gē ghò thò nē, kə'ichəi a chhu vè ña, 'Taannu a, ku'ò nò lí'í liñ'. Nenne c shi nchii ligi nguoñ pa ngwa ña pəi pugu pò ñkuon taprei nē.¹¹ Nthe ña sheshenon ña a kǎrə non yi nē, pi shi nshwi'í vi shhē. Sheshenon ña a shwi'í non yi shhē nē, pi shi ñkǎrə vi tǎthi."

¹² Jisho chhu ni ñon ghò ñkaa yu ña a ni ngē vi nē ña, "Ndii ña c piri ñkiñ maon jì nē, ki'í mēin pi taannu pò, ki líñ pò, ki ndaonon yò, ki taakuo pò, mbò ghan fā'o, nthe ña pugu shi ma ngē ghò ñkaa pugu nne a pò ña c kwo fā'o pe yò ni nnu ña c ni nchwīe nē.¹³ Ndii ña c piri

jì nē, gē pi pa mbou, pa ñkwini, pa nchriligi,¹⁴ nne, kan c shi mfā'o mbò nthe ña mimfə pa'a pugu lò ma ndu'u vè. Minnwi shi ndu'u shi'í yò ndii ña pa ngwa shi'í lē ñku'ò nē."

Lu'ò chrà nthe nnu mme jì

(Matio 22:1-10)

¹⁵ Ndii ña yichəi ta'a ngan gè ña a ni nchhò ñkuon taprei ni nja'o yei nnu nē, nchhu ni Jisho ña, "A fí'í pwatua nein ni ñon ña a shi mbò ngia jì mon ntú'ò fùn Minnwi?"

¹⁶ Jisho khwē ña, "Yichəi ñon ni ma mbiri mme jì ngē ntou ngwa.¹⁷ Ndii jì ghò ni ñga ñkǎ'o, a taon muñ fā'a vi ña a chhu ni ghan gè pi ña, 'Pəi thò, nguoñ yaon kwo kǎ'o!¹⁸ Nguoñ yugu ghao jē nthò njūa shwieshwie. Fūon yi chhu ni muñ fā'a ghò ña, 'Ñjuon shhē, a pie ña ñgu'ò ngəi njəi, m̀ba'o mbhò ña a miñ a ñ-du'u.¹⁹ Yichəi chhu jì ña, 'Ñkwo yuon wun fua fā'a nyien ngəi nu lí'í ywē'i vugu, nthe yie ghò, ñduon ña a lí'è fàn a.²⁰ Yichəi chhu jì ña, 'Ñgu'ò ñka lanlan. Nthe yie ghò, minthe pa'a ñdò nthò.'

²¹ "Muñ fā'a ghò pēni nshwei taathò vi ni pa nnu pei. Ngan nda ghò chhu ni muñ fā'a vi ghò mon pigitia ña, 'Taon ngəi mon pa la'a, pugu pa fra, nchhu ni pa ghan pou, pa ñkwini, pa nchriligi ña pugu thò.²² A gha ndara muñ fā'a ghò chhu ña, 'Taathò, ñkwo fā'a ñkwan ha'an c chhu nē, ndò shina wu'ò mbi'í ni pichəi ngwa mon nda.²³ Nenne, taathò pini nchhu ghò ña, 'Taon ngəi shendaon ntou, pugu pa ndaon moon trǎ, niñ ña ngwa thò nii nne ña nda a linaon.²⁴ Ndo ñshwei vəi, mba'a kan ta'a ñon ña mi ni ngē vugu nē ywē'i sheshe yaon jì.'"

Nchuoñ yōu nu njin Jisho

(Matio 10:37-38)

²⁵ Ndwe, yú ngwa ni nthò njōu njin Jisho, a kara nchhu ni pugu ña, ²⁶ "Ñon nthò njin a ki lò mbina tǎa vi, pugu pa mūun vi, ni ngwē vi, pugu pa puon pi, ni líñ pi pi pimbia, pugu pa pi pinge, oon, pugu pa chombhi yi, kan minthe pa'a a lò mbò ngan younjin a.²⁷ Sheshenon ña a lò nji'í ntiñ wá'a yi nthò njin mu nē, nthe pa'a a lò njōu njin a.

²⁸ "A yəi ñon shina pəi ña ä ntǎ'a nu ñkrao nda tǎthi, pa'a a lò mfūon nchchhò shhē ndii fí'í nchuoñ yi, nò yəi nu ña a fā'o fí'í mbiñ ña mimfə a krao nò ghò mīñ nē?²⁹ Kieñ nenne, kan a shi ñga mbò ndii ña a nū'ò kwonda tǎthi ghò ki lò mīñ nda tǎthi ghò nē, sheshenon gha njəi, mā'an vi ni kwəñ, ³⁰ nchhu nu ña, 'Ñon vei ni njē ñkrao nu nda ki lò nji'í mīñ.'

³¹ "Ki a yəi fūon ña minthe a ghəi nu mā'an yichəi fūon ni wun ñkan ghan mā'an nchhò, yie fūon lò fā'o pi paa wun ñkan ghan nchhò, ki a lò fūon nchchhò shhē ndii ña mimfə a mā'an vi ni wun ñkan ghan nchhò

*pigho.*³² *Ti a nchochho njai na mimfe pa'a a lo mā'an vi, a taon ghan ntaon na pugu ghāi mbie vie fūon na, 'Pigi chwīe neiŋ nji na mimfe pia fā'o ta'annggi.*³³ *Wu'c nenne, sheshenon vāi nthe pa'a a lo njōu njiŋ a ki lo mī'an nguoŋ nnu pi nthe a.*

Khí na a lo nji'i mfā'o ghère

(Matio 5:13; Maaku 9:50)

³⁴ *"Khí pwa, ndo ghré yi ko chwīe nu yaon pwa mbhe, c pini nkwaé ni ghré yi gho pi neiŋ?"*³⁵ *Nthe na mba'a a yi'i nu'un mfā'o ghère shhe, ki ko gwí ŋku'u maon chwīe yaon pwa. Pi ghā mī'an kí ye na a lo nu'un mfā'o ghère ne mī'an. Ywere, ŋon na a fā'o tánə ne, ā ya'o!"*

Pwanju'c nthe ta'a minji na a ni mbhe pi pini njai

(Matio 18:12-14)

15 *Llé chāi, ghan wēiŋ taashi pugu pa pichāi ghan chwīe phi tho yāi Jisho ko ya'o nu nnu na a ni nje'i nu ne, ² pa ŋgwa Farashi pugu pa ghan ye'i ŋgwa ni gí Mushi jē luo nu, nchhu nu na, "Ŋon vei piŋ pa ghan chwīe phi ti ntho nji maon ji pugu pugu."*

³ *Nenne, Jisho ni nchhu yei lu'c chrà ni pugu: ⁴ "A yāi ŋon shina pāi na ā mfā'o ta'a ŋkī minji, ta'a yi shina pugu phe, pa'a a lo mien ndipu'u wuŋ ni ndigi ndipu'u mon ŋkūnu, ŋgāi njiŋ ye na a phe ne, ntā'a vi ti njai?"*⁵ *Ndī na a yāi vi ne, a tien vi ŋkambā'i yu, mbini ko mon pwatua.*⁶ *Ndī na a pāi la'a ne, a gē pa taannu pi, pugu pa taakuo pi, nchhu ni pugu na, 'Pia fā'o pwatua nthe na njai minji a ye na a ni mbhe ne."*⁷ *Nenne Jisho lūgwi na, "Wu'c nenne, nchhu nu ve na ntou pwatua shi mbo po nthe ta'a ŋan phi na a pā'a ŋkūnu yi ni phi ne, ncha ndipu'u wuŋ ni ndigi ndipu'u ŋgwa shī'i na pugu pī'i na pugu lo mfā'o ko pa'a nu ŋkūnu yugu ni phi ne."*

Pwanju'c nthe mbiŋ na a ni mbhe pi pini njai

⁸ *"Ki a yāi miŋgwe na a mfā'o wuŋ ndigi mbiŋ, ta'a yi phe, a mien ki lo nchu'u lan, njēgi ŋguon nda ghao, ntā'a pōpōc ti nu'un njai."*⁹ *Nga njai, mēiŋ taannu pi, pugu pa taakuo pi, nchhu ni pugu na, 'Pia fā'o pwatua, nthe na njai ndigi mbiŋ a ye na a ni mbhe ne."*¹⁰ *Nenne, Jisho lūgwi na, "Wu'c nenne, nchhu nu ve na, pwatua shi mbo shina pa ghan ntaon Minnwi nthe ta'a ŋan phi na a pā'a ŋkūnu yi ni phi ne."*

Pwanju'c nthe muuŋ na a ni mbhe mbini nkwaé

¹¹ *Jisho ghāi shhi, nchhu nu na: "Ŋon chāi ni mbo fo mfā'o paa puon pimbāi."*¹² *Vi mikā'i chhu ni tāa vugu na, 'Ghrā maon mfe nyan, mbo maon pe na a kan mbo nyan ndī na c khu ne.' Tāa gho ghrā maon pi ni pugu.*

¹³ *"A ni ŋga ndā'a shigei llé, vi mikā'i kiri ŋguon maon pi ghao, ŋgwēiŋ ndaon ŋgāi fie mon yichāi la'ataon, nshāan fo ghao mon ji ki tou."*¹⁴ *A ni ŋga nji ŋguon mbiŋ yi ghao, nji gū mon la'ataon gho, a jē ko nu mon*

*pou.*¹⁵ *A ghāi mfe non yi ni ŋon la'ataon gho ko ŋan fā'a, ŋan vi taon vi mon nyien yu na a ghāi ntho ŋkug-wi ŋkunyaŋ.*¹⁶ *A khwā ko kugwi nu non yi ni maon na pa ŋkunyaŋ ni nji nu ne, ndo pa'a ŋon lo mfe sheshe yaon na a ji.*

¹⁷ *"Ndugwi yi, lina yi gha ŋkwāi, a chhu ni non yi na, 'A fā'o ghan fā'a tāa a pi kho mfā'o maon ji ti a ka yieny-iē ntwō, ntho ŋkhu nji hein?"*¹⁸ *Nshi ndollō ŋgāi njai tāa a, njūa gho na, "Tāa, mēiŋ mbiŋ Minnwi, mbini mfāan mbiŋ gho."*¹⁹ *Ndo nu'un ŋkā'o ko ko nu muuŋ gho, lōgō a pi ko ta'a ŋan fā'a yō."*

²⁰ *"Nne a lollō ŋgāi li'i yāi tāa vi, ŋga ŋgu'c mbo fie hin, tāa vi yāi vi, mfā'o kwoshini mbiŋ yu, ntaon ntei ŋgāi mban vi, nchrā gho shī'i."*²¹ *Muuŋ gho chhu ni tāa vi na, 'Tāa, mēiŋ mbiŋ Minnwi, mbini mfāan mbiŋ gho. A lo nu'un ŋkā'o na pi mēiŋ a na muuŋ gho.'*

²² *"Ndo tāa gho chhu ni pa ghan fā'a pi na, 'Pai ko ko ntho ni ŋkien ndhwī mā'an mbiŋ yu, ŋgwe krēi ko mbho yi, mbini ŋgwe tra ko kwō yi."*²³ *Ntho ni muuŋ nā'an fu'u njwi pia fā'o ji, ²⁴ nthe na muuŋ a vei ni ŋkwo khu, mbini njwiŋ! A ni mbhe, mbini njai vi!"* *Pugu jē ji nu kī'e.*

²⁵ *"Ndī gho muuŋ shhi vi ni mbo mon nyien. Ŋga ŋkwāi nu ti mbara la'a, nja'o lōu pugu pa pini."*²⁶ *Mēiŋ yichāi ta'a muuŋ fā'a mbie vi na, 'A lōgō kho, ndōgō li'i?"*²⁷ *A chhu gho na, 'Ndīŋ gho pini, tāa vāi jwi muuŋ nā'an tutru, nthe na a kwāi la'a shishī'i.'*

²⁸ *"A pigitia ndāa na mba'a a yi'i nii nda. Tāa vi taon ndīgāi vi."*²⁹ *A lu'u gho na, 'Lī njai, mēiŋ mbho gho ko ntou ŋga'o pa'a ndo ma nchē'ə nchō yō, ndo pa'a c lo ma mfe muuŋ mimbhi vāi na ŋgwā piŋ pa taannu paŋ mfā'o ji ko gho."*³⁰ *Ndo ti yaon muuŋ gho vei, na a shāan maon ko ghao ŋkuon pa shakhi, gha ŋkwāi, c jwi muuŋ nā'an tutru gho.'*

³¹ *"A khwē gho na, 'Muuŋ a, pōgō ghā ŋgu'c mbo ka'a, sheshe yaon na a nyan ne, a jō."*³² *Ndo a kā'o ko ji nu, ndo mfā'o pwatua, nthe na ndīŋ gho vei ni ŋkhu mbini njwiŋ, a ni mbhe mbini njai vi."*

Lu'c chrà nthe muuŋ fā'a taitai

16 *Jisho ghāi shhi nchhu ni ghan youngjiŋ pi na: "Ŋan fā'o chāi ni mbo fo mfā'o nthishi pa puon fā'a pi, ŋgwa tho ntūgu gho na muuŋ fā'a yi gho tho nshāan mbiŋ yi shāan."*² *Nthe yie gho, a mēiŋ vi nchhu gho na, 'Yei kho na ntho nja'o nu nthe gho? Fē'i vāi ŋkwan ko ha'an c tho ntuo maon paŋ ne, nthe na mba'a c nu'un mbi'i nthishi pa puon fā'a paŋ.'*

³ *"Nthishi pa puon fā'a gho chhu ni non yi na, 'Mi shi nchwīe pi neiŋ ndwe na masha a tā'a nu mfu'u a fu'u mon fā'a a ne. Ndo nji'i mfā'o ghré fā'a nu nyien pi pe a, ndo tho a lilri ko luon nu."*⁴ *Nji nnu na nshi nchwīe ne ndwe, nji na ŋgwa shi mbiŋ a nda pugu ndī na pi fu'u a mon fā'a ne.'*

5 “Nne a gē nguon ghan nkrù masha vi pa ta’a yi ta’a yi, na pugu tho njəi vi. A pie ni fũon yi na, ‘Nkrù masha a pɔ puŋ ghɔ yi kha?’⁶ A khwē na, ‘Ta’a nkɛ jo wru.’ A chhu ghɔ na, ‘Chɔchɔ nkwe nwa’anli nkrù yɔ nkere nā’an na a tien wuŋ jo puŋ ghɔ.’

7 “A pini nchhu ni yichəi na, ‘Jo nkrù yi kha?’ A chhu na, ‘Ta’a nkɛ piŋ pilei.’ A chhu ghɔ na, ‘Kere nā’an fúon wuŋ piŋ.’

8 “Nthe yie ghɔ, masha nthishi pa puon fà’a yei piŋ vi † nthe nnu shiethɔ yei na a ni nchwīe nɛ. Nthe na ghan nkuon mbhi yei fà’o shiethɔ ni nkwan ha’an pugu ghà nchwīe nnu pugu ncha ngwa na pugu pɔ mon lí’e nɛ.⁹ Nɔ nshwei ghɔ, lɔgɔ maon nkuon mbhi yei mbwa puŋ nɔ ghɔ, nji na maon pigɔ shi nga mien ki lo nū’ɔn mbɔ, Minnwi fɛ la’a vɛ po.

10 “Nɔn na a tɔgɔ ndaon ntou mon puon mi nnu nɛ shi nɔgɔ ndaon ntou mon memme nnu. Wu’ɔ nɔ ha’an nɔn na a chwīe nnu fifiri mon puon mi nnu nɛ, shi nchwīe fifiri mon memme nnu.¹¹ Ti pəi mien ki tɔgɔ ndaon ntou ni nkwan ha’an pəi tuo fà’o nkuon mbhi yei nɛ, Minnwi kie pi neiŋ mfe nkien fà’o lo po ni pəi, na pəi li-na nɔ ghɔ?¹² Ti pəi mien ki tɔgɔ ndaon ntou ni yaon na a yi nɔn nduon nɛ, Minnwi kie pi neiŋ mfe fà’o na a shi mbɔ yəi nɛ ni pəi?

13 “Mba’a ta’a muon fà’a fā’a mbhɔ paa masha. A shi ngu’ɔ mbina ta’a yi nkhwā vichəi, a shi nja’o ta’a yi, nchɛ’ə nchò vichəi. Mba’a pəi fā’a mbhɔ Minnwi pugu mbɛn.”

Pichəi pa ntīgi Jishɔ

(Matio 11:12-13; 5:31-32; Maaku 10:11-12)

14 Pa Farashi ni nga nja’o nnu yei, mā’an Jishɔ ni kwəin nthe na pugu ni nkhwā mbɛn. ¹⁵ Nɔ a chhu ni pugu na, “Pəi pa ngwa ha’an pəi ghà nchwīe na ng-wamishua lɛi vəi nɔ pa ngwa tithi, nɔ Minnwi ji njú’ɔ yəi. Nthe na yaon na ngwamishua lɛi a pɔ mme yi nɛ, pɔ pi yaon piphi ligi Minnwi.

16 “Gɛ Mushi pugu pa nnu na pa njəilɛi Minnwi ni nā’an nɛ ni nthɔ fā’a nu ti ngəi nchəin mon ndii Joun. Jɛ ndii ghɔ, pi chii pwa pisha’akhɔ Sha’afuon Minnwi, ng-wa na pugu piŋ nɛ chhɔ mfra nu nii mon ghɔ ni pri.¹⁷ A yɛ ni po pugu shhɛ nɔ piri nu ncha na ta’a muon mi nnu na a pɔ mon nwa’anli gɛ mien ki lo ndɔgɔ lí’i.

18 “Sheshenon na a shāan lán pugu ngwe vi ndán mingwe nduon nɛ kwo shúon, nɔn na a lan mingwe na a taon lán nɛ kwo shúon nkaa yu.

Ngan fà’o pugu Lasharɔ

19 “Ngan fà’o chəi ni mbɔ fɔ nthɔ mā’an pa ndhwí tininchuon, nchhɔ nji nkienkien maon ji nguon llé ghao.²⁰ Ngan pou chəi ni mbɔ fɔ, ligi yi pɔ Lasharɔ, na

† Nji’i nthe nɔ ha’an na ni mbɛn vi nɛ, a ni ngu’ɔ mfu’u vi fu’u mon fà’a.

pi ni nū’ɔn vi chonka’a ngan fà’o yei, non yi ni ngu’ɔ mbɔ pi fifi ghao.²¹ A ni nkhwā nu nji pa nku’u maon pɛ na a gū lo nkuon taprei ngan fà’o ghɔ nɛ. Nɔ pigi nu, pa mingɔ ni nthɔ nchhɔ ndra fɛ yi.²² Ngan pou ghɔ khu, ghan ntaon Minnwi tho ndɔgɔ vi ngəi nū’ɔn shoyəi Abrahan. Ngan fà’o ghɔ khu nkaa yu, pi twei vi, ²³ a ghəi lí’i ha’an ghan phi ghà nkhu ngəi nɛ, nchhɔ njəi ngəi fɔ, nga mbɛi ligi yi, njəi Abrahan fie hin pugu Lasharɔ shoyəi yu.

24 “Ngan fà’o ghɔ yūa ni Abrahan na, ‘Tāa, fā’o kwoshini mbɛn mu, ntaon Lasharɔ na a chrū tho muonshimbhɔ yi mon nkhi nthɔ ngri túa a nɔ ghɔ, nthe na mbɔ mon titini yú’ɔ mon mónon yei.’

25 “Nɔ Abrahan chhu ghɔ na, ‘Muon a, kwɛn na mon chɔmbhi yɔ pi ni mfe pa maon shi’i vɛ, Lasharɔ fā’o ji pi piphi. Nɔ ti ndwe, a pɔ mon nchhɔ shi’i hein, ɔ pɔ hene mon titini ngəi.²⁶ Mbapa nenne, pi nū’ɔn mme wəin, a fɛnɛ via, nenne na sheshenon na a tā’a nu nshā’a hene nɛ nthe pa’a a lo nshā’a, wu’ɔ nɔ ha’an mba’a nɔn lo ngei pəi nthɔ njəi vigi nɛ.’

27 “Ngan fà’o ghɔ chhu na, ‘Mba’o mbhɔ nɛ shhi ghɔ, ma tāa, na ɔ taon nɛ Lasharɔ puŋ nda pigi.²⁸ Nthe na m̄fā’o líŋ pan pi pimbɛ pi tien, nenne na a ghəi shūu tənə yugu, kien nenne, kan pugu nkaa pugu shi nii mon lí’i ngəi yei.’

29 “Abrahan khwē na, ‘Pugu fā’o gɛ Mushi pugu pa nnu na pa njəilɛi Minnwi nā’an nɛ, pugu ya’o pie ghɔ.’

30 “A chhu na, ‘Nga, ma tāa vigi Abrahan, nɔn na a khu nɛ mbini nku’ɔ ngəi nchrā ni pugu, pugu kwri.’

31 “Abrahan chhu ghɔ na, ‘Pugu mien ki ya’o gɛ Mushi pugu pa nnu na pa njəilɛi Minnwi nā’an nɛ, kan mba’a pugu yi’i mbɛn nɔ ha’an a nji’i nthɔ nɔn na a khu mbini nku’ɔ nɛ.’”

Pa ntīgi nthe phi

(Matio 18:6-7,21-22; Maaku 9:42)

17 Jishɔ chhu ni ghan younjin pi na, “Pa nnu na a nthe a chwīe ngwa gū mon phi nɛ shi ngu’ɔ nthɔ.

Nɔ ti wuwuru ngəi yi nɔn ye na a kie pi mbhɔ yu maa nthɔ nɛ.² A kan ni mbwa na pi chu mme ngú’ɔ wu’ɔ yaon mmi yu mā’an vi mon nkhi, ncha na a chwīe sheshe ta’a puon mi puon pan pei gū mon phi.³ Pəi li-na ni nɔn pəi!

“Ndin ghɔ nchwīe phi, ɔ fɛ’i vi, nɔ ti a mbā’a nkūnu yi, ɔ lí’e phi yi.⁴ Nɔ ti a nchwīe phi mbɛn ghɔ ni khwachəi ngé mon ta’a llé, sheshe ngé a pini nchhu vɛ na a pā’a nkūnu yi nɔ ghɔ, a yi’i na ɔ lí’e phi yi.”

Nji mon pin

5 Pa ghan ntaon Jishɔ chhu ghɔ na, “Taathɔ, pigi luon na ɔ pigi pin yigi.”

⁶ Taathō khwē̄ ña, “Pəi mfā’o piñ ti a wu’c mbō pi nō fi’i mbhē̄ frushiga, kañ a nthē pəi chhu ni thi wuñ ña, ‘Mū’uñ ñgāi mbhi non ña mon ñkhi!’ a ya’o nchō yəi.

Fā’a ña ñkūna ghā mfā’a nē

⁷ “Lōgō ña ta’a ñon vāi fā’o ñkūna ña a chhō mfā’a nyien, ki ñkē’i minji, a nthē a gha ñkwəi mon nyien a chhu ghō pi ña, ‘Tho nchhō hein ta’a ñgē nji maon?’⁸ Nga! A shi ñka chhu ghō pi ña, ‘Nyian maon jī vāi, mbiri non ña, nthō mfe vāi ti ñga nji ndō nnu, c ghāi ki’ē nji jō ndō nnu.’⁹ Mba’a a yī’i ntōo ñkūna ghō nthē ña a chwīe fā’a ña a chhu ghō ña a chwīe nē.¹⁰ A ha’an a pō ni pəi nē, ndi ña pəi kwo chwīe ñguon nnu ña Minnwi chhu ña pəi chwīe nē, pəi chhu ni non pəi ña, ‘Pigi wu’c mbō pi pa ñkūna, pigi wu’c nchwīe pi yaon ña a ni ñk-wō pō fā’a yigi nē.’”

Jishō yīgi ghēñō wuñ ñgwa

¹¹ Jishō ni ñgāi nu Jerushalein, ntōgō nu shina Shamaria pugu Galili. ¹² Nga nii mon yichəi muon la’ataon, wuñ ghan ghinombaluñ paon pugu pugu. Pa ghan ghēñō pighō ni nthi pi fie hini, ¹³ mēin ni nji ña, “Jishō! Taathō! Fā’o kwoshini mbiñ pigil!”

¹⁴ Jishō ni ñga njəi vugu, nchhu ni pugu ña, “Pəi ghāi nōon non yəi ni ghan fe’ingien Minnwi, pugu lii vāi njəi ña ghēñō yəi mme.”

Pugu ni ñga ñgāi nu, Jishō yīgi ghēñō yugu.

¹⁵ Yichəi ta’a ñgan ghinombaluñ ghō ni ñga njəi ña ghēñō yī mme nē, mbini nchhō ñga’o Minnwi ñkien ni nji, ¹⁶ nthō gū shhi Jishō ni puñ yī nthō ntōo vi. Non vei ni mbō ñon Shamaria.

¹⁷ Jishō pie ni ñgwa ña pugu ni mbō fō nē ña, “Mi ni njīgi pi ghēñō wuñ ñgwa, pichəi ndipu’u hin?”¹⁸ A chwīe kha a wu’c nthō ñgāi vei nō tōo nu Minnwi?”¹⁹ Nchhu ghō ki’ē ña, “Llō ñgāi ni gō! Piñ yō chwīe c lūgu.”

Tho nu Sha’afuon Minnwi

(Matio 24:23-28,37-41)

²⁰ Pichəi ñgwa Farashi ni ñga mbie Jishō ni ndi ña Minnwi shi njē sha’a nu fūon yī nē, Jishō khwē̄ ña, “Sha’afuon Minnwi shi’a nji’i nthō pi ñkwan nō ha’an mimfe c tho njəi yəi nē.²¹ Mba’a yichəi kañ ta’a ñon yī’i nchhu ña, ‘Lii njəi, a pō ñeñ hein!’ ki ña, ‘A pō ni hini!’ nthē ña, lii njəi, Minnwi tho nsha’a fūon yī shina pəi!”

Ndi ña Muon Nonmishua shi nthō nē

²² Jishō chhu ni ghan younjij pi ña, “Ndi chhō nthō nu ña pəi shi ñkhwā nō yəi nu ta’a llē mon lembhi Muon Nonmishua, ndō mba’a pəi yəi.²³ Pichəi ñgwa shi nchhu ni pəi ña, ‘Lii njəi, a pō ni, lii njəi, a pō ñeñ!’ Ndo ki’i mbiñ nnu ña pugu chhu nu nē ki njōu njiñ yugu.²⁴ Nch-

hu ñeñ nthē ña ndi ña Muon Nonmishua shi mbini nē, a shi mbō pō nō fiembi ña a shēi llō mon ta’a ñgei pō ti ñgāi nchəin mon yichəi, sheshenon yəi nji.²⁵ Ndo a shi ñgu’c mfūon njəi ñgāi, ñgwa mbhi shi’a lāa vi.

²⁶ “Ñkwan nō ha’an a ni mbō mbhi ñon ña ligi yī ni mbō Noa nē, a nō ha’an a shi mbō ndi ña tho nu Muon Nonmishua kaon nē.²⁷ ñgwa ni nchhō nji maon, ndō nnu nu, ndan nu, ndō ñgāi nu nda lāñ ti ñgāi nchəin llē yē ña Noa ni nii mon mme pie ña a pō nō nda nē. ñkhi tho ki’ē njwi ñguon yugu ghao.”^{††}

²⁸ “Wu’c ñkwan nō ha’an a ni mbō mon mbhi ñon ña ligi yī ni mbō Loti nē. Pugu ni nthō nji maon ndō nnu nu, nchwīe tan, nthō mbhi maon pugu, ñkrao la’a muñ.²⁹ Ndo ti a ni ñga mbō llē yē ña Loti ni ntaon ni vhi Shodon nē, mōonon pugu mōonon ñgū’c mikan † llō vugu, njwi vugu ghao.³⁰ A ñkwan ha’an a lē mbō llē yē ña Muon Nonmishua shi mbini nōon non yī nē.

³¹ “A mbō llē ghō, ki’i ñon ña a pō mbhi, maon pi pō nda nē, pini nii nda li’i lōgō maon pighō. Wu’c nenne ki’i ñgwa pē ña pugu pō mon nyien nē pini mbini la’a li’i lōgō sheshe yaon.³² Kwij nnu ña a ni mfē’i ñgwe Loti nē!^{†††} Sheshenon ña a tā’a nu ñkwe chōmbhi yī nē shi nshien chōmbhi yī ghō, ndō ti ñon yē ña a m’an chōmbhi yī nē shi ñkwe chōmbhi yī ghō.³⁴ Nshwei vāi, a lē ñga mbō ni tu’u ghō, paa ñgwa nūan kúon, pi lōgō ta’a yī, vichəi kina.³⁵ Paa piñge lē nthō ñgū’c shie ka’a, pi lōgō ta’a yī, ta’a yī kina.

³⁶ “[Paa pimbia shi mbō mon nyien, pi lōgō ta’a yī, ta’a yī kina.]”

³⁷ Pa ghan younjij pi pie vi ña, “C shi mbini pi hin, Taathō?”

Jishō khwē̄ ña, “Li’i ña khu miyaon pō nē, pa mishi pē ña pugu gha ñkru khu miyaon nē shi ñkiri fō.”

Mingwe ñkugu pugu ñgan sha’a shá’a

18 Jishō ni nshwei ghan younjij pi ni yei lu’c chrā nō tigi nu vugu ña pugu fā’o nō luon nu Minnwi ñguon ndi ghao ki lō mfā’o l’ənon. ² A ni nchhu ña, “La’ataon chəi, ñgan sha’a shá’a chəi ni mbō fō ña a lō nji’i mbōgō Minnwi ndō pa’a ndō fā’o ndi nonmishua.³ Mingwe ñkugu chəi ni mbō la’ataon ghō ña a ni ñgu’c nthō ñgana ñgan sha’a shá’a ghō ghana, nchhu nu ghō ña, ‘Ghēre a nsha’a shá’a yigi mbina a yei mon ndindi.⁴ ñgan sha’a shá’a vei ni ndāa nō kuo ndi. A ni ndugwi nchhu ni non yī ña, ‘Nji’i nthē pi ndō ha’an ndō mbōgō Minnwi ki mfā’o ndi nonmishua nē,⁵ ndō ti nthē fi’i ghaghana ña mingwe ñkugu vei fe nu vāi nē, nshi nsha’a shá’a yī mon ndindi, kien nenne, kañ a shi nshien a mon tho nu ñgana a ñguon ndi ghao.’”

⁶ Taathō ghāi shhi nchhu ña, “Pəi ya’o nnu ha’an ñgan sha’a shá’a ni mbe chhu ña’o.⁷ Mba’a Minnwi sha’a

†† Ye ni ndōgō li’i nda’a ñkina ñkaon pi maa mbhi Jishō.

† *Ñwa’anli Njē yī 18:16–19:29. †† ñgwe Loti ni mbī’i kaku mbini, ndugwi yī pō a khu.

† Kəichəi pichəi ni mbō pi ñgwa Juu. Pa ñgwa Juu ni ndōgō non yugu nō ñkien ñgwa, nōon nu ña a kañ ni ñka tho pa Juu li’i tōo.

shá'a ngwa pi na a tere ne mon ndindi, ngwa ha'arj pugu yáa gho mon tu'u pugu pa naonchi ne? Páe pí'i na a shi ngu'w nchho njiri nu ko ntaan ndi? Nshwei vèi na Minnwi shi nsha'a shá'a yugu mon ndindi pi ni tei. Mbapa nenne, ndi na Muun Njonmishua shi ntho ne, páe pí'i na a shi ma njai ngwa nkuon mbhi pugu fá'o piñ?"

Farashi pugu ngan wèinj taashi

⁹Jisho chhu yei lu'w chrà ni pichai ngwa na pugu ni mbí'i na pugu po shí'i shhi Minnwi, ndo nch'è pichai ngwa ne. ¹⁰"Paa ngwa pichai ni mbo fo ngai Nda Minnwi lí'i luon Minnwi. Ta'a yi ni mbo non Farashi, vichai po ngan wèinj taashi.¹¹ Non Farashi gho thi t'è' vi nduon na, 'Ntòo gho, ma Minnwi, na ndo mbo non mbembe ko pichai ngwa. Nshí'a nchigi non, pa'a ndo mbo ngan mbe, ndo pa'a ndo mbo nkwoshuon, ki mbo ko ngwèinj taashi yini hini ne.¹² Nga nji nkhi paa ngé mon ta'a tan, mfe shwéi nguon yaon na nga mfá'o ne ghao.'

¹³"Ngan wèinj taashi thi fie hini, pa'a ndo mbí'i ligi yi ndíi po, mbo ni tu'utho, nchhu nu na, 'Minnwi, fá'o kwoshini mbiñ mu, nchwé phi."¹⁴ Jisho chhu na, "Nshwei gho, non vei ni mbo shí'i shhi Minnwi ncha non Farashi. Nthe na sheshenon na a kèrè non yi ne, pi shi nshwi'i vi shhe, non na a shwi'i non yi shhe ne, pi kèrè vi."

Jisho fe mboro ni puon pro

(Matio 19:13-15; Maaku 10:13-16)

¹⁵Pichai ngwa ni ntho ni pa puon pro nai Jisho ko gho na a nu'w mbo yi tho pugu ko fe nu mbo ko ni pugu. Pa ghan youngin pi gha nai, mbéga ngwa pigho. ¹⁶Jisho méinj puon pigho pugu tho yai yu, a chhu nu na, "Péi mién puon pro tho nai a, kí'i páe po kí'ingini ni pugu nthe na Sha'afuon Minnwi po pi ni ngwa pe na pugu po ko puon pro ne.¹⁷ Shishini, nshwei vèi, mba'a sheshenon na a lo nji'i mbiñ Sha'afuon Minnwi ko muun mbo ne, yi'i nii mon gho."

Ngan fá'o na a lo nji Minnwi

(Matio 19:16-30; Maaku 10:17-31)

¹⁸Yichai nthishi pa Juu pie na, "Nkien masha, mimfe nchwé pi neinj mfá'o chombhi ki mme?"

¹⁹Jisho pie na, "O méinj a ni nkien non nthe kha? A wu'w Minnwi mbo nkien non.²⁰ O ji yaon na pa kèna chhu ne: 'Kí'i ngan lán kwoshuon, kí'i njwi non, kí'i njòo, kí'i nkwe nte non ni mbe, ya'o nchò taa gho pugu muun gho.'"

²¹A khwé na, "Nguon kèna pei nkwo nu'w lo ndi na mi ni mbo ma'arj mikha ne."

²²Jisho gha nja'o nnu yei, nchhu gho na, "O wu'w mbini mbou yichai ta'a nnu. Fini nguon maon po ghao ngrà ni ghan pou, kan fá'o yo shi mbo po, nne ntho

*ngou njin a."*²³ A ni nga nja'o nnu yei non yi shwi'i nthe na a ni mfá'o nga'a.

²⁴Jisho pé'i vi nkwan ha'arj non yi shwi'i ne, nchhu na, "A ya nga'a ni ghan fá'o ko mién nu Minnwi sha'a fúon yi mon chombhi yugu.²⁵ A y'è ni minyenlèi † ko tóg nu mon mbo mita'a ncha ngan fá'o ko mién nu Minnwi sha'a fúon yi mon chombhi yi."

²⁶Ngwa pe na pugu ni nja'o nnu yei na Jisho ni nchhu ne chhu na, "Ti non na mimfe a lugu ne po pi gó?"

²⁷Jisho khwé na, "Nnu na mba'a nonmishua chwé ne y'è ni Minnwi."

²⁸Pita chhu na, "Líi nai! Pigi mién pa la'a miñi ntho ngou njin yo."

²⁹Jisho chhu ni pugu na, "Shishini, nshwei vèi, yichai kan ta'a non lo mbo na a mién na yi, ki ngwe vi, ki ndíj vi, ki taa vi pugu múun vi, ki puon, nthe pi Sha'afuon Minnwi ne,³⁰ na a shi mién ki fá'o ntou yi mon yei chombhi ndo shi mfá'o chombhi ki mme ndi na nshinde mbini ntho ne."

Jisho chrà nkamu'w ko nnu gu yi

(Matio 20:17-19; Maaku 10:32-34)

³¹A méinj paanchro ghan youngin pi, nchhu ni pugu na, "Péi líi nai, pia ku'w nu Jerushalein, nguon nnu na pa nai líi Minnwi ni ná'arj the Muun Njonmishua ne lóg líi.³² Pichai ngwa shi ncha'a vi mfe mbo ngwa pe na pugu lo nji'i mbo ngwa Juu, pi má'arj vi ni kwèinj, ngwé'i vi, nthu thwe mbiñ yu.³³ Pi shi ngwie vi ni ngwàn, njwi vi, a gha na'a trei llé, a piní nku'w."

³⁴Tho ghan youngin pi shi ki lo nji'i nshie ni nnu pei, pi ni ndéinj vugu ni njin nnu pigho, pa'a pugu lo nji nnu na a ni nchhu nu ne.

Jisho chu'w ligi nchiligi

(Matio 20:29-34; Maaku 10:46-52)

³⁵A ni nga nyien mbara Jeriko, nchiligi chai chho nkien shendaon nduon nu. ³⁶Nchiligi gho gha nja'o yú ngwa tóg nu, a pie na, "A lóg kha ndóg líi?" ³⁷Pi shwei vi na, "A Jisho lo Nashare ntóg nu."³⁸ A méinj ni nji na, "Jisho! Muun Devi! Fá'o kwoshini mbiñ mu!"

³⁹Ngwa pe na pugu ni mbo shhi ne píga vi, nchhu gho na, "Lere lan!" A piní méinj pi ni nji na, "Muun Devi, fá'o kwoshini mbiñ mu!"

⁴⁰Jisho tithi, mfe gí na pi tho ni ju. A gha ntho mbara yai yu, a pie vi na, ⁴¹"O taa nu na nchwé pi neinj ve?"

A khwé na, "Taatho, ntá'a nu mbini nai líi!"

⁴²Jisho chhu gho na, "Piní ne nai líi! Piní yo chwé ghá'w ko tóg."⁴³ Wu'w chomilaon gho, ligi yi chu'w a yóu njin Jisho, nchho nga'o Minnwi. Yú ngwa pigho fo ne gha nai, mfe ndigha'o ni Minnwi.

† Minyen yei ya mbo pi kamela. Pi ná'arj neinj nthe na kamela lo mbo mon Chrambo.

Jisho pugu Shakio

19 Jisho nii ntiri nu mon Jeriko. ² Njon chæi ni mbo fɔ, ligi yi pɔ Shakio, mbo mmeɲon pa ghan wëinj taashi, mbo ngan fà'o. ³ A ni mba'o nu nɔ yæi nu njon na Jisho yie nɛ, nthe na ngwa ni njiɛn fɔ nɛ, pa'a a lo nji'e gho nthe na a ni mbo njon kwikwi'i. ⁴ Nthe yie gho, a tei ngæi shhi nku'ɔ nkuon thi shikamoo nne na a yæi Jisho, nthe na Jisho shi ntɔɔ pi ngei gho.

⁵ Jisho gha ntho nchæinj nɔ lɛ'ɛ gho, ndii tɔthi nchhu na, *"Shakio, kɔɔ nshwi'i shhe, nthe na a yi'i na nda'a nda gho shi'a."*

⁶ A kɔɔ nshwi'i shhe, mbo ni pwanju'ɔ nɔ chhu nu gho na a tho a pwa. ⁷ Nguon pa ngwa pɛ na pugu ni njæi nɛ jɛ luo nu, nchhu nu na, "Njon yei ghæi nu mbo ngan kra nda nchwë phi."

⁸ Shakio tithi tɔthi nchhu ni Taathɔ na, "Lii njæi, Taathɔ, nshi mfe ghrà ndindɛ maon pan ni ghan pou, ti sheshenon na mi ni nchigi vi nɛ, nshi ndu'u gho khwe lɛ'ɛ."

⁹ Jisho chhu gho na, *"Shi'a, lugu nu tho nda heinj nthe na njon vei nkaa yu muon Abrahan."* ¹⁰ Nthe na Muon Njonmishua ni ntho nɔ tã'a nu ndo nkwe ngwa pɛ na pugu phe nɛ."

Lu'ɔ chrà nthe mbinj pi'e tan

(Matio 25:14-30)

¹¹ Nɔ ha'an pugu ni ntho njwɛɛ chrà yei nɛ, Jisho ghæi shhi nɔ chhu nu lu'ɔ chrà ni pugu. Nthe na a ni nkwo para Jerushaleinj nɛ, pugu pa na ngwa pigho ni mbi'i na Minnwi shi nsha'a nɔ fùon chomilaon gho nɛ ¹² a chhu ki'e na, *"Njon ndien chæi ni ngæi fie la'ataon chæi, ngæi nji læi fùon nkwe sha'a la'a yugu."* ¹³ Nkaon a ni maa ngæi, a mëinj wun puon fà'a pi, mfe nkien ntou mbinj ni pugu nchhu ni pugu na, 'Pæi ti'i ntho mbi'e tan nɔ gho ti nshi nu'un nkwe. ¹⁴ Ndo ngwa pi pɛna vi pɛna. Nthe yie gho, pugu taon ghan ntaon njinj yu na pugu ghæi nchhu na, 'Pigi lo nji'i ntã'a nu na njon vei pɔ fùon vigi.'

¹⁵ *"Ndo pi wu'ɔ nchæɛ vi chæɛ nɔ fùon. A gha mbini, ngë puon fà'a pi pɛ na a ni mfe mbinj ni pugu na pugu pi'e tan nɔ nɛ, nne na a nthe a ji fi'ɛ shéi ye na pugu fã'o nɛ."* ¹⁶ Fùon muon fà'a tho nchhu na, 'Taathɔ, mbinj ye na nɔ ni mfe væi nɛ shei wun lɛ'ɛ. ¹⁷ Njon ndien gho chhu gho na, 'ɔ ya mfã'a, ma muon fà'a a yi shishi'i, nthe na nɔ tɔɔ ndaon ntou mon puon mi nnu nɛ, mfe ghré ve na nɔ sha'a wun la'ataon a.'

¹⁸ *"Mbra yi tho nchhu na, 'Taathɔ, mbinj ye na nɔ ni mfe væi nɛ shei tien lɛ'ɛ."* ¹⁹ Taathɔ vi gho khwë gho na, 'Kwe tien la'ataon nsha'a nu.'

²⁰ *"Nenne, yichæi muon fà'a tho, nchhu nu na, 'Taathɔ, mbinj yɔ nɔ nɛinj, nki krao mon pra ndhwí nũ'ɔ, nthe na nki pɔɔ, nthe na nɔ nkien njon titini. ɔ ghà ndɔɔ lɛ'ɛ na nɔ shi ki lo nũ'ɔ, nkwo lɛ'ɛ na nɔ shi ki lo mbhi.'*

²² *"Taathɔ vi chhu gho na, 'Muon fà'a mbimbhi vei! Nshi ndɔɔ chrà yɔ nkrao gho nɔ gho! ɔ ya nji na mi njon titini, nkwe yaon na a lo mbo nyan nɛ, nkwo lɛ'ɛ na nshi ki lo mbhi nɛ."* ²³ A ni nchwë kha ki'e pa'a nɔ lo ni'in mbinj a mon bæinj? Nji na nshi nga nkwe, nkwe pugu pa tho yi? ²⁴ *"Nenne nchhu ni ngwa pɛ na pugu ni nthi fɔ nɛ na, 'Pæi kwe mbinj gho mbho yu, mfe ni muon fà'a ye na a ni nshei wun lɛ'ɛ nɛ.'*

²⁵ *"Ndo pugu chhu gho na, 'Taathɔ, kwa'a a kwo shei wun lɛ'ɛ?'"*

²⁶ *"Fùon gho khwë na, 'Nshwei væi, sheshenon na a kwo fã'o nɛ, pi shi mbi'gi ntou yi gho, ndo ti ni njon ye na a lo nji'i mfã'o nɛ pi shi nkwe shigei ye na a fã'o nɛ mbho yu."* ²⁷ *"Ndo ndwe pa mbina pan pɛ na pugu shini ndo ntã'a nu na mbo fùon vugu nɛ, pæi wëinj vugu ntho nsho vugu ligi mu."*

Jisho nii Jerushaleinj nɔ fùon

(Matio 21:1-11; Maaku 11:1-11; Joun 12:12-19)

²⁸ Jisho ni nga nchhu yei nnu ti mɛ'ɛ, ngwëinj ndaon ngæi nu shhi, nku'ɔ nu Jerushaleinj. ²⁹ A ni nga nyien ti mbara Befege pugu Betani nkuon mbra na pi mëinj ni Olive nɛ, ntaon paa ghan younjij pi, ³⁰ nchhu nu na, *"Pæi ghæi mon muon la'ataon yini shhi pæi nɛ, pæi shi njæi muon nkweinj na njon lo naa ma nku'ɔ nɛ, pi chu fɔ, pæi kɛ'ɛ ntho nɔ heinj."* ³¹ *"Sheshenon mbie væi na, 'Pæi kɛ'ɛ nu na?' pæi chhu na, 'Taathɔ fã'o fà'a nɔ gho.'"*

³² Nenne ngwa pigho na a ni ntaon vugu nɛ ghæi ngu'ɔ njæi nguon nnu pi nkwan ha'an a ni nshwei vugu nɛ. ³³ Nɔ ha'an pugu ni ntho mfe muon nkweinj gho nɛ, ngwa pɛ na minyien gho ni mbo yugu nɛ pie na, "Pæi fëi nu na?"

³⁴ Pugu khwë na, "Taathɔ fã'o fà'a nɔ gho." ³⁵ Pugu lɔɔ muon nkweinj gho ngæi fe ni Jisho, nga nshëinj ndhwí pugu nkuon gho, ngëre Jisho a ku'ɔ nchho nkuon gho.

³⁶ Nɔ ha'an a ni nchho nkuon gho nyien ngæi nu nɛ, pa ngwa shëinj pa memme ndhwí pugu shendaon.

³⁷ Ndi na a ni nyien mbara Jerushaleinj nɛ, nɔ lɛ'ɛ na shendaon shwi'i la'o Mbra pa Thi Olive nɛ, mme kirɛ ghan younjij pi jɛ ntho ntɔo Minnwi ni nji mon pwanju'ɔ nthe nguon pa nnu ghraoghrao na pugu ni njæi nɛ, ³⁸ nchhu nu na,

"Mbɔɔ pɔ ni Fùon na a tho nɔ ligi Taathɔ nɛ,

Ghighri pɔ po,

ndigha'o pɔ ni Minnwi ti ngæi nchæinj fie mon ndugwi po!"

³⁹ Pichæi pa ngwa Farashi mon yú ngwa pigho chhu ni Jisho na, "Masha, pɛga pa ghan younjij pɔ na pugu lere lan."

⁴⁰ Jisho khwë na, *"Nshwei væi, ngwa pei ndere lan, kan pa ngu'ɔ shi nchrã ni nji!"*

Jisho yūa Jerushalein

⁴¹ Jisho ni ngga nyien mbara ti njai mon Jerushalein gho, nkai nthe vi, ⁴² nchhu nu na, “*Njūa na c kaŋ ni nji shi’a yaon na a ghà ntho ni ghighri ne, ndo ndwe, Minnwi chwīe na ki’i c yai,* ⁴³ *nthe na yichai ndi tho ntho nu na pa mbina pō shi ngēn gho ni nka’a mbāon, nshwi’i mbiŋ gho mon nguoŋ ngei ghao.* ⁴⁴ *Pugu shi nshi’i gho pēi pa mbaanda yō. Mba’a kaŋ ta’a yaon yi’i mbigai mbho gho, nthe na c shini ndo nji ndi na Minnwi ni ntho nō kwe nu gho nē.*”

Jisho ghāi Nda Minnwi

(Matio 21:12-17; Maaku 11:15-19; Jouŋ 2:13-22)

⁴⁵ Jisho nii Nda Minnwi, njē yōu nu ngwa pē na pugu ni ntho mfini yaon fō nē, ⁴⁶ nchhu nu ni pugu na, “*Pi nā’an mon Nywa’anli Minnwi na, ‘Nda a shi mbo pi nda luon Minnwi,’ ndo pēi kara a gū pūo pa ngina.*”

⁴⁷ Nguoŋ llé ghao Jisho tho nje’i ngwa Nda Minnwi. Pa thishi ghan fe’ingien pugu pa ghan ye’i gí Mushi pugu pa pichai thishi ta’a shendaon nō jwi nu vi. ⁴⁸ Ndo pa’a ndo mfā’o shendaon, nthe na pa ngwa ni mfe nguoŋ tēnā yugu ntho nja’o nguoŋ nnu na a ni nchhu nu nē.

Ghré Jisho lō mbho Minnwi ki mbho ngwamishua

(Matio 21:23-27; Maaku 11:27-33)

20 Llē chāi, Jisho gha mbo Nda Minnwi ntho nje’i nu ndo ntho nshwei pa pwa pisha’akhō, pa thishi ghan fe’ingien Minnwi ni pa ghan ye’i ngwa ni gí Mushi pugu pa thishi tho, ² nchhu gho na, “*Shwei vigi, c fā’o pi yai nji nō chwīe nu pa nnu pei, ki a fe gō mfe nji yei vē?*”

³ Jisho khwē na, “*Mummu nshi mbie vai ni ta’a nnu. Ndwe, pēi shwei a, 4 a ni mfe Minnwi mfe nji ni Jouŋ na a fe nkhi ni ngwa ki a ni mfe ngwamishua?*”

⁵ Pugu pini nnu gho shina pugu, nchhu nu na, “*Pia nchhu na a ni ndho mbho Minnwi, a pie via na, ‘Ti a ni nchwīe kha pa’a pia lō mbiŋ vi?’* ⁶ *Ndo pia nchhu na, ‘A ni mfe ngomishua nji gho,’ kaŋ nguoŋ pa ngwa pei shi ntun via ni ngū’ō nthe na pugu ya nji ni tininju’ō na Jouŋ ni mbo njaili Minnwi.”* ⁷ *Nenne, pugu chhu gho na, ‘Pigi lō nji’i nji li’i na a ni ndho nē.’*

⁸ *Nenne Jisho chhu ni pugu ki’e na, ‘Kaŋ mba’a mummu shwei vai ni li’i na nji na nchwīe nnu pei nō lō nē.’*

Lu’ō chrà nthe puon fà’a piphi

(Matio 21:33-46; Maaku 12:1-12)

⁹ *Nenne, Jisho chhu yei lu’ō chrà ni pa ngwa pē na pugu ni nkiri yai yu nē: ‘Nyon chāi ni ma mbhi kēi ntien thi’† yei mfe ni ghan fà’a na pugu lina nō gho, nga nk-wōo, pugu pugu ghrā. Nenne, ngāi kra nda’a ntaan ndi.’* ¹⁰ *Ndi ni nga nkā’o nō kwōo nu ntien thi gho,*

† Ntēn thi gho ni mbo grape. La’ataon pa Juu pugu ni nga nchhu pichai ndi na faan grape njin yi pō pi Ishrae.

mmenon ye taon muon fà’a vi ni pa ghan fà’a pē, na a ghāi nkwe ji ghrā ntien thi gho. Pa ghan fà’a pighō wie muon fà’a vi gho ndu’u vi ni mbho yō. ¹¹ *A pini nu’uŋ ntaon muon fà’a nduoŋ, pugu wie vi nkaa yu, nshhū vi, ndo ndu’u vi ni mbho yō.* ¹² *A nu’uŋ ntaon yichai muon fà’a vi, a pō yi trēi, pugu lāin vi, mfu’u vi mon nyien gho mā’an mbhi.*

¹³ *‘Nenne, ngan nyien gho chhu na, ‘Mi shi nchwīe pi neiŋ? Nshi ntaon ta’a muon a na nkhwā nē, kē’ichai pugu fā’o pōgō mbiŋ yu.’*

¹⁴ *‘Ndo ndi na pa ghan fà’a pighō ki yai vi, pugu chhu ni non pugu na, ‘Yei ya muon ngan nyien gho, pia jwi vi nne na a nthe nyien gho gū yia!’* ¹⁵ *Pugu fu’u vi ntaon nō mon nyien gho njwi vi.’*

Jisho lūgwi mbie vugu na, “*Ti ngan nyien gho shi nchwīe pi kha mbiŋ pa ghan fà’a pei?*” ¹⁶ *A shi ntho njwi pa ghan fà’a pei, mfe kēi ntien thi gho ni ngwa nduoŋ.”*

Pa ngwa pē na pugu ni njwē nē nu nē ni ngga nja’o nnu yei, nchhu na, “*Ki’i Minnwi ma mien nkwan nnu yei.*”

¹⁷ Jisho tigi ligi yi mbiŋ pugu nchhu na, “*Ti njin chrà Minnwi yei pō pi na?*

‘Ngū’ō ye na ngan nū’ōŋ nda ni ndāa na a lō mfā’o ghēre nē,

pini nē nkara ju mbo ndugwi ngū’ō shi’i ncha nguoŋ yi.’ ††

¹⁸ *Sheshenon na a gu nkuon ngū’ō yei shi shina kraokrao. Ndo ti ā ngū ngū’ō gho mbiŋ non, a nw’iŋ vi.’*

Pie nthe nnu pe taashi

(Matio 22:15-22; Maaku 12:13-17)

¹⁹ Pa ghan ye’i ngwa ni gí Mushi ni pa thishi ghan fe’ingien pa’o nō wēin nu Jisho ndi gho, nthe na pugu ni nji na Jisho chhu yei lu’ō chrà pi ni pugu, ndo pugu pōgō nnu ha’an pa ngwa shi nchwīe nē.

²⁰ *Nenne pugu tā’a shina, ntaon pa miyra, na pugu ni mfi na pugu ngwa ndindī nē, nenne na pugu wēin vi nkuon chrà yi, nō cha’a nu vi mfe ni non na Roma ni mfe na a sha’a yie ngei li’i nē.* ²¹ *Pa miyra pighō pie Jisho na, ‘Masha, pigi ji na c ghā nchrā ndo nje’i nnu ndindī ki lō mbiŋ mbe, ndo nje’i pi nnu ndindī na Minnwi tā’a nu nē.* ²² *Shwei vigi, a kā’o na pi pe taashi ni Kaisha ki ngā?*”

²³ Jisho kwo yai mbe yugu nchhu ni pugu na, ²⁴ *‘Pēi nōon ndigi mbiŋ vai. Yei pō pi tho gō pugu ligi gō nkuon gho?’*

Pugu khwē na, “*A yi Kaisha.*”

²⁵ *Nenne, a khwē ni pugu na, ‘Fe yaon Kaisha ni Kaisha. Mfe yi Minnwi ni Minnwi.’* ²⁶ *Fō shi pa ngwa, pugu shi ki lō mfā’o sheshe yaon lō nkuon chrà yi nō wēin nu vi nō gho. Nenne pugu lere lan, nja ngāo nkwan nō ha’an a khwē nē.*

†† Nywa’anli Nkhi 118:22.

Píe nthe khu nu mbini nkú'ó
(Matio 22:23-33; Maaku 12:12-27)

²⁷ Pa ngwa Shadushi, ña pugu ni nkwa'a ña mba'a ñoñ khu mbini nu'uh nkú'ó ñe, tho mbara Jisho mbie vi ña, ²⁸ "Masha, Mushi ni na'ah gí yei mfe ni pigi ña, 'Ndih ñoñ ndañ mingwe nkhu ki lo mbhi puon, ñoñ gho lōg nkugu ndih vi gho ña a khu ñe mbhi puon ño gho ño ligi ndih vi gho.' ²⁹ Pimbia pichai ni mbo pur nda pugu pi khwachai. Vi shhi lan nkhu ki lo mbhi muon, ³⁰ mbra yi lōg nkugu gho ngu'ó nkukhu ki lo mbhi muon, ³¹ ñiañ mbra yi lōg ñkaa yu ngu'ó nkukhu, wu'ó ñne ti nguon vugu pi khwachai nu'uh mme ndo pa'a kan ta'a ñoñ vugu lo mbhi puon. ³² A ni ñga ndugwi nu, mingwe gho khu ñkaa yu. ³³ Ndwe, moñ llembi ña ngwa ña pugu khu ma mbini nkú'ó ñe, mingwe vei shi mbo pi ngwe gó, ño ha'ah nguon vugu pi khwachai ki lōg vi ño ngwe vugu ñe?"

³⁴ Jisho chhu ni pugu ña, "Ngwa mbhi shi'a lan nu ndo ngai nu nda lan. ³⁵ Ndo ngwa pe ña pugu shi nkā'o ño pinu nu nu'uh nkú'ó ndih ña pugu khu ñe ndo fā'o chombhi moñ ye mbhi ña a shi ntho ñe, mba'a pugu ma nu'uh ndañ ki ngai nda lan. ³⁶ Nthe ña minthe pa'a pugu lo ma nu'uh nkhu nkamu'uh, nthe ña pugu pō pi ño pa ghan ntaon Minnwi ndo mbo puon Minnwi, mbo pa ngwa ña Minnwi kwo ku'ó ni pugu moñ gu ñe. ³⁷ Nō pīgi nu, Mushi ni ña ñoñ ña ngwa ghā nkhu mbini nu'uh nkú'ó. Moñ lī'ī Nwa'ahli Minnwi ña a chrā nu nthe mōñon tho muon thi yuyu'u ñe, Mushi gē Taathō fō ña a Minnwi Abrahan, Minnwi Aiji, ni Minnwi Jakō. ³⁸ Minnwi lo mbo pi Minnwi ngwa ha'ah pugu khu ñe. A pō pi Minnwi pa ngwa ha'ah pugu pi maon ñe, nthe ña ni Minnwi, nguon ngwa pi maon."

³⁹ Pichai pa ghan ye'i ngwa ni gí Mushi khwē ña, "Masha, o ya ñe nchrā shishi'i." ⁴⁰ Nthe ña pugu shi ki lo nu'uh njwē'i ño pie nu vi ni sheshe nnu.

Píe nthe Krishto

(Matio 22:41-46; Maaku 12:35-37)

⁴¹ Jisho pie vugu ña, "A nthe pi kie ñeñ nchhu ña Ju ña Minnwi Chu'ó Ntaon ño Nkwe ñe, pō muon Devi? ⁴² Nthe ña ndutho Devi chhu moñ Nwa'ahli Nkhī ña,

'Minnwi Taathō chhu ni Taathō a ña,

"Chho heñ ngei mbho a yi jī,

⁴³ ti ñshi nu'uh nchwē pa mbina

pō gū krī tigi kwò yō." †

⁴⁴ Ti ño ha'ah Devi ni mēñ Krishto gho pi ni Taathō vi ñe, a nthe a kie pi ñeñ Krishto pinu mbo pi muon vi?"

† Nwa'ahli Nkhī 110:1.

Jisho shūu tóna ngwa nthe pa ghan ye'i ngwa ni gí pa Juu

(Matio 23:1-36; Maaku 12:38-40)

⁴⁵ Jisho chhu ni ghan younjih pi shhi nguon ngwa ghao ña, ⁴⁶ "Pai lina pa ghan ye'i ngwa ni gí Mushi a pwa. Pugu khwā ño nyēñ nu moñ pa memme ndrawa'a, ndo nkhwā ña pi tu'u ñoñ nchrā ni pugu lī'ī ka'a, nkhwā chho nu ño pa lī'ī liēñ moñ nda luon Minnwi pugu pa lī'ī jī. ⁴⁷ Pugu ghā nchigi pa pingē kugu nkwe maon pugu, luon Minnwi yugu shiga ni ñji ñne ña ngwa yai vugu ño pa ngwa taon taon. Yugu ngā'i shi mbo yi wuwuru."

Yaon ña mingwe nkugu fe ñe

(Maaku 12:41-44)

21 Jisho pī'ī ligi yi ñjāi nkwan ño ha'ah pa ghan fā'o tho ñi'ñ pa maon fe pugu moñ mikuo yaon fē Nda Minnwi ñe. ² A yai mingwe nkugu chāi ha'ah a ki ya mbou ñi'ñ paa puon mi mbih moñ mikuo. ³ Nenne, Jisho chhu ña, "Shishini, ñshwei vai, mingwe nkugu vei ña a pō pi mbou ñe fe ncha nguon ngwa ghao. ⁴ Nthe ña nguon ngwa nduon fu'u yaon fē yugu pi shina ntou maon ha'ah pugu fā'o ñe, ndo mingwe vei moñ pou yi fe nguon yaon ña a ni mfā'o ño yru nu nkuan gho ñe."

Jisho shwei nkwan ha'ah pi shi mbūo Nda Minnwi ñe

(Matio 24:1-2; Maaku 13:1-2)

⁵ Pichai ghan younjih Jisho ni nchrā nu nthe Nda Minnwi, nkwan ha'ah pi ni nchwē vi ni pa ngū'ó pwapwa pugu pa maon fe ha'ah pi ki fe fō ñe. Jisho khwē ña, ⁶ "Nguon pa maon pei ña pāi yai nu ñe, ndih tho nu ña mba'a ta'a ngū'ó yi'ī nu'uh ñāñ nkuan ndih vi. Pi shi mbūo ghao mfe shhe."

Ngā'i pugu pa mōon nu

(Matio 24:3-14; Maaku 13:3-13)

⁷ Pa ghan younjih Jisho pie vi ña, "Masha, yei ñnu shi ndōg lī'ī pi ndih kho? Lī ña a shi ñoñ ña ndih kā'o ni ñnu yei ño lōg nu lī'ī ñe pō pi kho?"

⁸ Jisho chhu ña, "Lina nu, ki'i ñoñ fī'ī vai, nthe ña ntou ngwa le ntho ño ligi a, nchhu nu ña, 'a mmu mbo Krish-to gho', pugu pa ña 'ndih kā'o ñe', ki'i ñjōu ñjih yugu. ⁹ Ki'i pāi pōg ña pāi ya'o ña nchhō pō ki pa yōyō, nthe ña nkwan ñnu pine shi ngu'ó ndōg lī'ī ndo pa'a mbhi lo ndugwi pi ndih gho." ¹⁰ Nenne, Jisho chhu ña, "Pa la'ataon shi mā'ah nchhō pugu pa pichai, ngwa ta'a fūon mā'ah nchhō pugu pa ngwa vichai fūon. ¹¹ Shhe shi nchē'i ti shina, pa ghāñ piphi gū lī'ī, pa ñji gū, pa ñnu wuwuru lōg lī'ī, pi yai pa memme lī llo po.

¹² "Ndo ñkaon nguon pa ñnu pei ma ndōg lī'ī, pi shi ngwēñ vai ngūo ngā'i mbih pāi. Pi shi ñi vai ngāi ño

mon pa nda luon Minnwi pugu pa chéin, pi shi ngāi ni pəi shhi pa fūon pugu pa ghan shá'a líí nthe ligi a.¹³ Yei shi mfe shina ni pəi nɔ shwei nu pwa pisha'akho a ni pugu.¹⁴ Pəi nū'wɔn mon njù'wɔ pəi na pəi lɔ mfā'o nɔ wie nu non, nkwan nɔ ha'an pəi shi nkwe tho yəi nɛ, nkaon ndii maa nkā'o nu.¹⁵ Nthe na nshhi mfe chrà pugu pa shiethɔ ni pəi na mba'a kan ta'a mbina pəi yí'i nkā'o nɔ pəi'ni nu ki ndāa chrà ghɔ pugu pa shiethɔ ghɔ.¹⁶ Pa tãa pəi pugu pa líi pəi, ni pa ndaonon pəi pugu pa taannu pəi shi mfini vəi, pi jwi pichəi shina pəi.¹⁷ Nguon ngwa shi mbina vəi nthe a¹⁸ ndɔ mba'a ta'a ngiithɔ yəi phe.¹⁹ Mon thi nu a tini, pəi shi ndūgu.

Jishɔ shwei ngə'i na a thɔ nu nii Jerushalein

(Matio 24:15-21; Maaku 13:14-19)

²⁰ "Ndii na ɔ yəi pa ghan mā'an nchhɔ ghɛn Jerushalein mbāon nɛ, ɔ ji na shi'ni nu mi para.²¹ Nenne pa ngwa na pugu pɔ Judia nɛ tei nkɔ'wɔ nkɔon pa mbra, pɛ ngwa na pugu pɔ mon tri la'a nɛ tei ntaon, pɛ ngwa na pugu lɔ nji'i mɔ mon ghɔ nɛ kii'ni pugu nu'un nii.²² Nthe na yei llemmbhi ngə'i ni ngwa Ishrae, nɔ chwie nu nnu ha'an pi ni nā'an mon chrà Minnwi nɛ lɔgw líí.²³ A shi mɔ nkien wuwuru ngə'i ni pa piŋge shūu pugu pa mapuon ha'an pugu thɔ nū'wɔn puon mon ndii ghɔ nɛ. Wuwuru ngə'i shi mɔ mon la'ataon yei, pigitua Minnwi shwi'ni mbin ngwa pei.²⁴ Pi shi njwi pichəi ni kafa, ngwɛin pichəi ngə'i nɔ mon pa chéin nɔ pɔ nu nkuna nchhɔ mon pa la'ataon, pa ghini shi nkie nkɔon Jerushalein ti yugu ndii na Minnwi nū'wɔn nɛ kā'o.

Muon Njɔnmishua shi mbini nu'un nthɔ

(Matio 24:29-31; Maaku 13:24-27)

²⁵ "Pa li shi nɔon mon minaon pugu pa fhú ni fɛnəi. Ngwa pa la'ala'a taon shi mɔ ni finthɔ nthe mba'anghi na a thɔ ngwara nu nɛ.²⁶ Pɔgwɔ gu shi nchwie njù'wɔ ngwa shāna nthe pa nnu na pugu ywɛɛ nu na a thɔ nu ndɔgw líí nkɔon mbhi nɛ, nthe na pi shi nchɛ'i pa nji ha'an a pɔ mon tɔthi nɛ.²⁷ Nenne, pi shi njəi Muon Njɔnmishua thɔ shwi'ni nu mon tɔthi ni nji pugu pa mme ndigha'o.²⁸ Ndii ha'an nnu pei jɛ nthɔ ndɔgw líí nɛ, lɔllɔ fəi non yɔ, nthe na lūgu nu yɔ para."

Ntɛgi lɔ nkɔon thi wunu

(Matio 24:32-35; Maaku 13:28-31)

²⁹ Jishɔ chhu lu'wɔ chrà yei ni pugu: "Lii thi wunu pugu pa nguon pa thi nduon,³⁰ nɔ ha'an fhɔ yugu nu'un njɛ tua nu nɛ, ɔ pɛ'i ni non yɔ nji na nkwa mbɛ para.³¹ Wu'wɔ nenne, ndii ha'an ɔ shi njəi nnu pei lɔgw líí nɛ, ɔ ji na Sha'afuon Minnwi para.³² Shishini, nshwei vəi, mba'a ngwɛinon yei yí'i nɔgwɔ nnu pei maa ndɔgw líí.³³ Po pugu shhe shi nɔgwɔ, ndɔ mba'a chrà a ma nɔgwɔ gha.

Pəi lina nu!

³⁴ "Pəi lina nu, kii'ni pəi nū'wɔn njù'wɔ yəi nkɔon pa ji pugu pa nnu nu mbaa ni pa maon nkɔon ngɔrɔ mbhi yei pugu fɛi vəi, nne na kɛ'i llemmbhi ghɔ lɛ ngwɛ'i vəi nɔ ha'an minyien ghà ngwɛ'i nkɔon shi'ni nɛ.³⁵ Nthe na llemmbhi ghɔ shi nthɔ nkɔon nguon ngwa na pugu pɔ nkɔon shhe nɛ.³⁶ Ndɔ lina nu nguon ndii, nduon nu na ɔ fā'o ghrɛ nɔ lə'i nu nguon nnu pei na a shi ndɔgw líí nɛ, nne na mimfe ɔ thi shhi Muon Njɔnmishua."

³⁷ Jishɔ ni njɛ'i nu nguon llemmbhi ghao mon Nda Minnwi, ndɔ tu'u gha mɔ, a ku'wɔ nkɔon mbra na pi mɛin ni Olive nɛ. ³⁸ Nkien ni muon tutu'u, nguon ngwa kirɛ yəi yu mon Nda Minnwi nɔ ya'o nu ntɛgi mbhɔ yu.

Ntán nɔ jwi nu Jishɔ

(Matio 26:1-5; Maaku 14:1-2; Joun 11:45-53)

22 Ndii ji mme llé brei ki ku'wɔ ni nga mbara nu, mɔ mme llé na pi mɛin ni Lli Nji'a nɛ, ² pa thishi ghan fɛ'ingien pugu pa ghan ye'i ngwa ni gí Mushi thɔ ntā'a shendaon nɔ jwi nu Jishɔ njinjin nthe na pugu ni nchhɔ mɔgw nnu na ngwa shi nchwie nɛ.

Judashi piŋ nɔ fini nu Jishɔ

(Matio 26:14-16; Maaku 14:10-11)

³ Judashi, na pi ni mɛin vi ni Ishikario nɛ, na a ni mɔ ta'a non shina paanchɔ ghan younjin Jishɔ nɛ, mien non yi Shata nii nū'wɔ yu. ⁴ A ghəi mbara pa thishi ghan fɛ'ingien pugu pa ghan kɛ'i Nda Minnwi, nchrà pugu pugu nkwan ha'an minthe a fe Jishɔ ni pugu nɛ. ⁵ Túa yugu ni mbwa. Pugu chrà na pugu shi mfe mbin ghɔ. ⁶ Nenne, a piŋ nthɔ ntā'a shina kɛ'ie nkwan ha'an minthe a fini vi ni pugu líí ha'an ntou ngwa lɔ nji'i mɔ nɛ.

Jishɔ piri non yi nɔ ji nu maon Lli Nji'a

(Matio 26:17-25; Maaku 14:12-21; Joun 13:21-30)

⁷ Llɛ ji brei ki ku'wɔ ni nga nthɔ, mɔ llé na a ki pie na pi jwi minji ji Lli Nji'a nɛ, ⁸ Jishɔ taon Pita pugu Joun, nchhu nu ni pugu na, "Pəi ghəi mbiri yia maon ji Lli Nji'a nne na minthe pia ji."

⁹ Pugu pie vi na, "ɔ tã'a nu na pigi piri pi hin?"

¹⁰ A chhu ni pugu na, "Ndii na pəi shi nii mon la'a Jerushalein nɛ, pəi shi njəi mimbria, a tien nkhi mon kɛn nchɛ'a. Pəi yōu njin yi, pəi pugu ghəi nda na a shi nii fɔ nɛ, ¹¹ nchhu ni ngan nda ghɔ na, 'Masha chhu na pi pie ghɔ na, 'Njien nda pa ghini pɔ pi hin, na minthe pigi pa ghan younjin pan ji Lli Nji'a fɔ?'"¹² A shi nɔon mme njien nda tɔthi ni pəi na pi kwo chwie, pəi piri ji Lli Nji'a ghɔ fɔ."

¹³ Pugu lɔllɔ ngəi, njəi nguon yaon wu'wɔ nkwan ha'an a ni nshwei vugu nɛ, mbiri maon ji Lli Nji'a ghɔ fɔ.

Ndugwi maonj jî Jisho pugu pa ghanj younjij pi

(Matio 26:26-30; Maaku 14:22-26; 1 Koriñ 11:23-25)

¹⁴ Ndii ni nga ntho, Jisho chochoch yê taprei pugu pa ghanj ntaonj pi, ¹⁵ nchhu ni pugu ña, *"Mi ni ñkwo ya ntho ntã'a nu ko jî nu Lli Nji'a yei pia ñkaonj maa njêi ngã'i."* ¹⁶ Mba'a ñji'i nu'uj mbini njî maonj pei pia ti ngã'i nchêinj ndii ña njij yi lãgo lî'i nê, ndii ña Minnwi shi nsha'a fûonj yi nê."

¹⁷ A lãgo ndua là'o, ñga ntôo Minnwi, nchhu ña, *"Pêi kwe yei ñgrã shina pã'i."* ¹⁸ Shishini, ñchhu ni pã'i ña jê ndwe ngã'i nu shhi, mba'a nu'uj nnu là'o yei, ti Sha'afuonj Minnwi tho."

¹⁹ A lãgo brei, ñga ntôo Minnwi, mbê'i, mfe ni pugu, nchhu nu ña, *"Yei freinonj a ña pi fe ni pã'i. Pã'i chwêi neiñ ko kwij nu ma."* ²⁰ Wu'c nenne, a pini ndõgo ndua ndii ña pugu ni ñkwo kru nê, nchhu nu ña, *"Ndua là'o yei nõonj kãna fhi ña Minnwi wrã monj chhã a ña pi shi ñkwrã nthe vãi nê."*

²¹ *"Ndo lîi njêi, ñonj ña a shi mfini a nê, mbho yigi yu po ñkuonj taprei."* ²² Nthe ña Muonj Ñonjishua shi ngu'c ngã'i pi ñkwanj ha'anj Minnwi ni nũ'wñ nê, ndo ngã'i wuwuru shi nii ñonj ña a fini vi nê."

²³ Pa ghanj younjij pi jê mbie nonj pugu ña a yêi ñonj shina pugu ña a shi nchwêi yei nnu.

Mindoundou ña ñonj ndiej gñ

²⁴ Mindoundou gũ shina pugu ña a gñ ña minthe pi lîi vi ko ñonj ndiej. ²⁵ Jisho chhu ni pugu ña, *"Pa fûonj ñkuonj mbhi heinj ghã nsha'a ngwa pugu sha'a, ndo pa ngwa pei wu'c mēinj pa fûonj pigho pi ni tãa ghanj ghêre vugu."* ²⁶ Ndo ni pã'i, a ko ñji'i mbo pi nne, a ka pie pi ña ñonj ndiej shina pã'i ge mi ko ko mikã'i, nthishi ko ko muonj fã'a. ²⁷ A gñ mbo ñonj ndiej, ñonj ña a chochoch ñkuonj taprei nê ki muonj fã'a? A ko mbo pi ñonj ña a chho ñkuonj taprei nê? Ndo mbo shina pã'i pi ko muonj fã'a. ²⁸ Pã'i ko ñji'i mĩ'anj a monj ndii ña mõonj nu tho vãi nê, ²⁹ wu'c ko ha'anj Tãa a fe ghrã vãi ko sha'a nu nê, mfe ni pã'i ñkaa mu, ³⁰ nenne ña pã'i shi njî ndo nnu ñkuonj taprei a monj Sha'afuonj a, ndo nchho ñkuonj pa faanj nsha'a ngwa paanchro taonj Ishrae.

Jisho chhu ña Pita shi ndãa vi

(Matio 26:31-35; Maaku 14:27-31; Jourñ 13:36-38)

³¹ *Shemu, Shemu, lîi njêi! Shata kwo luonj shina mbho Minnwi ko krũ nu vãi ko ha'anj pi ghã ñkrũ prupina nê."* ³² Ndo ñkwo luonj Minnwi mfe vê, ma Shemu, ña kii pinj yo chã'i. Ndii ña ko pini ñkwêi njêi a nê, ko mã'anj ghrã lîj ko."

³³ Pita khwê ña, "Taatho, m̃biri nonj a ña pogo shi ngu'c ngã'i chéinj ka'a, ñkhu ka'a."

³⁴ Jisho khwê gho ña, *"Pita, ñshwei gho, mba'a miñkã'i khwe shi'a ki ko ko nchhu ni trei ngé ña ko ko ñji'i njî a."*

Jisho shũu tãnã ghanj younjij pi

³⁵ Jisho pini nchhu ni pugu ña, *"Ndii ña mi ni ntaonj vãi ki pã'i ko ntuo piñj mbij, ki ko ntuo piñj, ki tra, pã'i ni mbou yaonj?"*

Pugu ña, "Ñga."

³⁶ A pini nchhu ña, *"Ndo ti ndwe, ñonj ña a fã'o mbij nê lãgo pugu piñj. Ñonj ña a ko ñji'i mfã'o kafa nê, fini ndhwí figã'i yi njuonj ko gho."* ³⁷ Nthe yie gho, ñchhu ni pã'i ña chrã Minnwi yei ña pi nã'anj ña, 'pi shia vi shina ghanj chwêi phi nê †, shi ngu'c ndõgo lî'i mbij mu nthe ña pa nnu pë ña pi nã'anj nthe a nê tho ngu'c ndõgo lî'i ñkwanj ha'anj pi ni nã'anj nê."

³⁸ Pa ghanj younjij pi chhu gho ña, "Taatho, lîi njêi paa kafa ko neiñ."

A chhu ni pugu ña, *"Yine chrã lūgwi nne."*

Jisho luonj Minnwi ñkuonj mbra

(Matio 26:36-46; Maaku 14:32-42)

³⁹ Jisho taonj monj la'a ñkwanj ha'anj a ghã mbigi ntaonj nê, ngã'i ñkuonj Mbra pa Thi Olive pugu pa ghanj younjij pi. ⁴⁰ Ñga nchêinj fo, nchhu ni ghanj younjij pi ña, *"Pã'i luonj Minnwi nne ña kii pã'i gũ monj mõonj nu."*

⁴¹ Nchãnã ndoll ko ti ngã'i nchêinj fii lî'i ña ñonj mã'anj ngũ'c a chéinj nê, ñkwi kwêre yi shhe nduonj Minnwi ña, ⁴² *"Tãa a, a mbo khwatua yo, ko pã'i ndua ngã'i piphi yei ki ñdo nnu. Ndo ti kii a ko pi ko ha'anj ñtã'a nu nê, a ko ko ha'anj ko tã'a nu ña a ko nê."* ⁴³ Yichã ñganj ntaonj Minnwi llo ko ntho mã'anj ghrã yi monj yú'c gho, ⁴⁴ a luonj Minnwi ni njî ti lie yi taonj mbo ko chhã nchêinj nu shhe.

⁴⁵ A gha mĩ'ej luonj nu, ngã'i mbara pa ghanj younjij pi pugu lîe nu nthe yu'c njũ'c. ⁴⁶ A pie vugu ña, *"Pã'i lîe pi kho? Pã'i ko llo tãthi nduonj Minnwi nne ña kii pã'i gũ monj mõonj nu."*

Pi wēinj Jisho

(Matio 26:47-56; Maaku 14:43-50; Jourñ 18:3-11)

⁴⁷ A gha ngu'c nchrã nu nê, yú ngwa chéinj, ñonj chã, ligi yi ko Judashi, ña a ni mbo ta'a ñonj shina paanchro gho, ko ju shhi. Nchãnã ntho yêi Jisho mbanj vi ko chrã nu gho. ⁴⁸ Ndo Jisho chhu gho ña, *"Judashi, ko shi mfini a, Muonj Ñonjishua, ni panj nu ma ko chrã nu?"*

⁴⁹ Pa ngwa pë ña pugu ni mbo yêi yu nê gha njêi nnu ña a tã'a nu ndõgo lî'i nê, nchhu gho ña, "Taatho, ñigi shua kafa nshãanj vugu ko?" ⁵⁰ Yichã ta'a yi shina pugu che tãnã ñgei mbho jî muonj fã'a ta'a taatho pa thishi ghanj fë'ingieñ.

⁵¹ Jisho chhu ña, *"Kii pã'i nu'uj nchwêi!"* Ñkãonj tãnã muonj fã'a gho, a tini.

⁵² Nenne, Jisho chhu ni pa thishi ghanj fë'ingieñ pugu pa ghanj kē'i Nda Minnwi pugu pa thishi ña pugu ni ntho nu ngwēinj vi nê ña, *"Mbo pi ñgina minwi ña pã'i*

† Ishaya 53:12.

tho nu ngwēiñ ni pa kafa pugu pa wréi?⁵³ Nguonj llé ghaò pia pò nu monj Nda Minnwi, pa'a pèi lo mba'o nò wēiñ nu ma. Ndo yei ndi yèi pugu pa yi nji monj njij."

Pita lāa Jisho

(Matio 26:57-58,69-75; Maaku 14:53-54,66-72; Jounj 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Nenne, pa ghanj kē'i Nda Minnwi wēiñ vi ngōi ni ju nda taatho pa thishi ghanj fe'ingienj. Pita yōu njij yugu ndo mbo pi fie njij. ⁵⁵ Pugu ni nga mfræi mōñonj monj titri yina, ti nkiri nchochho ka'a, Pita chho shina pugu. ⁵⁶ Ta'a muonj fà'a mbo mingwe, ni nga njæi Pita a chho yæi mōñonj gho, a ya ligi yi mbinj yu, nchhu ña, "Ñonj vei ni mbo pugu Jisho ñkaa yu."

⁵⁷ A lāa, nchhu nu ña, "Maa, ñdo nji'i nji vi!"

⁵⁸ A gha ndara, yichæi ñonj pini nu'uj njæi vi, nchhu ña, "O ta'a pakwo pi!"

Pita chhu ña, "Tāa, ñdo nji'i mbo ta'a ñonj vugu!"

⁵⁹ A ni nga nu'uj njunu, yichæi ñonj pini nu'uj njæi vi, ntii nu ña, "Shishini, ñonj vei ni mbo pugu Jisho nthe ña, a llo Galili ñkaa yu!"

⁶⁰ Ndo Pita khwē ña, "Tāa, ñdo nji'i nji nnu ha'anj o tho nchhu nu nē!"

Nò ha'anj Pita ni ngu'ò nchrā nu nē, minjæi khwē.

⁶¹ Taatho kara mbæi Pita. A kwij chrà Taatho, ñkwanj ha'anj a ni nchhu gho ña, "*Ñkaonj minjæi maa ñkhwē shi'a, o shi ndāa a ni trei nge.*" ⁶² Nenne, Pita taonj mbhi ñkæi a gha'a.

Pi wie Jisho mbini mā'anj vi ni kwèiñ

(Matio 26:67-68; Maaku 14:65)

⁶³ Pa ngwa ña pugu ni nkē'i Jisho nē ni njē mā'anj nu vi ni kwèiñ ndo mbini ntho ngwie vi. ⁶⁴ Pugu ni ñkrao ligi yi ni ndhwí, mbie vi ña, "Nò njæiñi, shwei vigi ni ñonj ña a wie gho nē!" ⁶⁵ Pugu ni ntho mbini nchhu pichæi ntu pa nnu, ngwē'i vi.

Jisho shhi pa kúnj

(Matio 26:59-66; Maaku 14:55-64; Jounj 18:19-24)

⁶⁶ Mbhi ni nga ndanj, pi lōgò Jisho ngōi nò shhi kiri pa thishi, mbo pa thishi ghanj fe'ingienj, pugu pa ghanj ye'i ngwa ni gí Mushi. Pugu chhu gho ña, ⁶⁷ "O mbo Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaonj nò ñkwe nē, o chhu ni pigi."

Jisho khwē ña, "*Mi nshwei vèi pa'a pèi lo mbinj, ñdo mi mbie vèi ni ta'a nnu, pa'a pèi lo mfā'o khwē.*" ⁶⁹ Ndo llo ndwe ngōi nu shhi pi shi nchære Muonj Njonmishua ñgei mbho jì Minnwi ña a fā'o ñguonj ghré nē."

⁷⁰ Nenne ñguonj yugu pie vi ña, "Yie nōonj ña o pò Muonj Minnwi?"

A chhu ña, "*Pæi chhu ña mi yie.*"

⁷¹ Nenne, pugu chhu ña, "Pia nu'uj ntā'a pi kch ndwe ñja'o, pia ya'o ni nonj yia llo mbho yu."

Jisho shhi Paile

(Matio 27:1-2,11-14; Maaku 15:1-5; Jounj 18:28-38)

23 Nguonj kiri pa thishi pigho yei ndōgò Jisho ngōi nò shhi Paile, ² nchhu pa nnu tho yu ña, "Ñonj yei tho ntho nu ni titini minduonjnduonj shina ngwa pigi, ndāa nu ña ki'i pigi mā'anj taashi ni Kaisha, ndo nchhu nu ña ju ndutho yi, Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaonj nò ñkwe nē, mbo fūonj."

³ Paile pie vi ña, "O fūonj pa Juu?"

A khwē gho ña, "*A ha'anj o chhu nē.*"

⁴ Paile chhu ni pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa yú ngwa pigho ña, "Ñdo njæi fàn ñonj vei."

⁵ Pugu wu'ò mfrafra, nchhu nu ña, "A ni'ij pūñ ngwa ni yaonj ña a ye'i nu nē monj ñguonj Judia, llo Galili ti ntho nchæiñ heij."

⁶ Paile ni ñja'o mbie ña, "Ñonj vei llo pi Galili?" ⁷ A ni nga ñja'o ña Jisho llo pi monj ye lli ña a sha'a fūonj Hæro nē, a taonj vi gho. Hæro ni mbo Jerushaleij ndi gho.

Jisho shhi Hæro

⁸ Ndi ña Hæro ni njæi Jisho nē, mfā'o ntu pwatua, nthe ña a ni ñkwo tho ñja'o ntu pa nnu nò ligi yi ñkhwā nu nò yæi nu vi. A ni ñkhwā nu nò yæi nu, a chwē pa nnu ghraoghrao. ⁹ Nthe yie gho, a tou vi ñk-iej ntu yi, ndo pa'a Jisho lo ñkhwē. ¹⁰ Pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa ghanj ye'i ngwa ni gí Mushi taonj shhi ntigi ntu pa nnu tho yu. ¹¹ Hæro pugu pa ghanj nchhò pi ni nga nshhū vi ndo mā'anj vi ni kwèiñ, ndōgò pæri mā'anj mbinj yu mbini ndu'u vi ni Paile. ¹² Hæro pugu Paile gū pa taannu yua gho nthe ña pugu ni mfūonj mbo pi ni kipina.

Pi fe njó gu ni Jisho

(Matio 27:15-26; Maaku 15:6-15; Jounj 18:39-19:16)

¹³ Paile kiri pa thishi ghanj fe'ingienj pugu pa ghanj shá'a, ni pa ngwa gha, ¹⁴ nchhu ni pugu ña, "Pæi tho ni ñonj vei heij nchhu ña a tho nchwē nu ngwa tinitho, ñga ntu vi shhi pæi, pa'a ndo njæi a fàn sheshe nnu monj ñguonj pa nnu ña pæi wēiñ vi nò nē. ¹⁵ Ndo pa'a Hæro lo njæi ñkaa yu, nne a pini ndu'u vi ni pia. Nò ha'anj pæi yæi nē, a lo nji'i nchwē yichæi nnu ña a pie ña pi jwi vi, ¹⁶ nthe yie gho, ñshi ngu'ò ngwie vi wie, mienj vi a ghæi." ¹⁷ [Sheshe llé jì Lli Nji'a Paile ghà nchu'ò ta'a nganj chæiñ nò ligi yugu.]

¹⁸ Nguonj kiri ngwa pa'o ngòu ña, "Jwi vi, nchu'ò Baraba mfe ni pigi!" ¹⁹ Baraba ni mbo ñonj ña pi ni ni'ij vi chæiñ nthe ña titini minduonjnduonj ni ngū monj la'a pi jwi ñonj. ²⁰ Paile chrā ni pugu ñkamuwonj nthe ña a ni ntā'a nu mienj vi a ghæi nē. ²¹ Pugu pa'o ngòu ña, "Kwijn vi ñkuonj wá'a, kwij vi ñkuonj wá'a!"

²² Nò ngé yi trei, Paile pie ni pugu ña, "Nthe kch, phi ña ñonj vei chwē nē pò pi kch? Ñdo njæi sheshe fàn

mbiñ yu ña a pie ña pi jwi vi jwi ñe, ñthe yie gho, ñshi ñgu'c ñgwie vi wie, ñchu'c vi a ghāi."

²³ Ndo pugu lī'i, ñjōñ nu ñkieñ ni ñji, ñchhu nu ña pi kwīñ vi ñkuoñ wá'a. Pugu yōñ ti yugu chāiñ. ²⁴ Nenne, Paile sha'a ña pi jwi Jisho ño ha'añ pugu ta'a nu ñe. ²⁵ A chu'c ñoñ ña pugu tā'a nu ñe, mbo ñoñ ve ña pi ni ñi'ñ vi chāiñ ñthe titini minduoñnduoñ ña a ni ñchwīe a gū moñ la'a pi jwi ñoñ ñe, mfe Jisho ni pugu ña pugu jwi vi, mbo ñnu ha'añ pugu ni ñtā'a nu ñe.

Pi kwīñ Jisho ñkuoñ wá'a

(Matio 27:32-44; Maaku 15:21-32; Jouñ 19:17-27)

²⁶ Pa ghañ mā'añ ñchho Roma wēiñ Jisho ñgōñ ño. ño ha'añ pugu ni ñgōñ nu ñe, pugu wēiñ ñoñ chāi, ligi yi pō Shemu, mbo ñoñ la'ataoñ Shiriñ ña a ni ñdho moñ yichāi lī'i la'ataoñ gho ñtho nu. Pugu ñū'cñ wá'a mbāñ yu, ñi vi ña a tieñ ñgōñ ño ñjiñ Jisho.

²⁷ Mmē kiri ñgwa yōu ñjiñ Jisho pugu pa piñge ña pugu ni ñtho ñkēi vi ni ñji ñe. ²⁸ Ndo Jisho kara ñchhu ni pugu ña, *"Piñge Jerushaleiñ, ki'i pāi kāi a, pāi kāi ñoñ pāi pugu pa puoñ pāi."* ²⁹ ñthe ña yichāi llé tho ñtho nu ña pi shi ñchhu ña, *"Mbrotho miñgwe ña a ñkhwē ñe, ni pa puñ pe ña muuñ shi ya'a taoñ fñ ñe, ni pa piñi pe ña pugu shi ya'a nu'cñ muuñ ñe."* ³⁰ Nenne, ñgwa ñjē ñchhu nu ni memme mbra ña, *"Gū mbiñ pigi," ñchhu ni puoñ mi mbra ña, "Kuru vigi!"* ³¹ *Pi mfe ñgōñ ni ñoñ ña mbho yi wo ñe fñi yei, kañ a shi mbo pi ñeiñ ni ñoñ ña a fāañ ñnu ñe?"* †

³² Pa ghañ mā'añ ñchho Roma lōgo pichāi paa ñgwa ña pugu ni mbo pa ñgusha'a ñkaa pugu, ñgōñ ño lī'i jwi vugu pugu pa Jisho. ³³ ñga ñtho ñchāiñ lī'i chāi ña pi mēiñ ni "Kwēi Tho", ñkwīñ Jisho fñ ñkuoñ wá'a pugu pa ñgusha'a pigho, ta'a yi ñgei mbho ji, ta'a yi ñgei mbho ñkwrei.

³⁴ Jisho chhu ña, *"Tāa, lī'e phī yugu ñthe ña pugu lo ñji ñnu ha'añ pugu chwīe nu ñe."* Nenne, pugu mā'añ yaon ño pē'i ño yāi nu ña a shi ñji gō ñdhwī yi shīna pugu.

³⁵ Pa ñgwa thi fñ mbē'i nu, pa thishi mā'añ vi ni kwāñ ña, "A ni ñtho ñkwe ñgwa, a kwe ñe ñoñ yi pia ño ha'añ a mbo Ju ña Minnwi Chu'c Ntaoñ ño ñkwe, llō mbho Minnwi, ye ña Minnwi chu'c vi ñe." ³⁶ Pa ghañ mā'añ ñchho mā'añ vi ni kwāñ ñkaa pugu mfe là'o chāchigāi gho. ³⁷ ñchhu nu gho ña, "Cō mbo fūoñ pa Juu, c kwe ñe ñoñ yo pia! Pigi yāi!" ³⁸ Pi ni ñā'añ yaon ñkwīñ ñkuoñ tho wá'a tho yu ña, "Yei fūoñ pa ñgwa Juu."

³⁹ Yichāi ta'a ñgusha'a gho ña pi ni ñkwīñ vugu pugu ñe wē'i vi, ñchhu nu ña, "Cō lo mbo Ju ña Minnwi Chu'c Ntaoñ ño ñkwe ñe? Kwe ñe ñoñ yo, mbini ñkwe vigi."

⁴⁰ Vichāi ta'a ñgusha'a gho pēga vi, ñchhu nu ña, "Cō lo ñdōu ti mbōgo Minnwi, ñthe ña pi ya'a ta'a fñi ñjō ni pia,

† *Yei ghrā pō moñ ñwa'añli Minnwi lleshhi pi ña ñthe ña ñkwan ñnu pei ñdōgo lī'i ñdii ña thi yi fhe ñe, kañ a shi mbo pi ñeiñ ñdii ña thi yi yó ñe?*

mbo gu? ⁴¹ Yōgo ñjō kā'o ñthe ña pōgo khu ño ñnu ña pōgo tā'a, ñdo ti ñoñ vei lo ñji'i mfāañ kañ ta'a ñnu."

⁴² ñchhu ki'e ña, "Jisho, kwīñ a ñdii ña c ñii moñ Sha'a-fuoñ yo ñe."

⁴³ Jisho lu'u gho ña, *"Shishini, ñshwei gho, shi'a pōgo shi mbo moñ ñchho shi'i Po."*

Gu Jisho

(Matio 27:45-56; Maaku 15:33-41; Jouñ 19:28-30)

⁴⁴ A ni mbo moñ ñtuñ ñinaoñ ña ñjiññjiñ ni gū moñ ñguoñ lī'i ghao fñ ti ñgōñ ñchāiñ moñ trei ñinaoñ ni ñaoñchi, ⁴⁵ ñthe ña ñinaoñ shi ki lo nu'ñ ñthe nu. ñdhwī kī'i lī'i ña a ni mbo moñ Nda Minnwi shāa ñtaoñ yi paa. ⁴⁶ Jisho gha ñkēi ni ñji ñchhu ña, *"Tāa a, mfe jijwe a mbho gho!"* A ni ñga ñchhu ñenne, jijwe yi taon.

⁴⁷ ñthishi pa ta'a ñkii shooge ni ñga ñjāi ñnu ha'añ a lōgo lī'i ñe, ñga'o Minnwi ñchhu ña, "Shishini, ñoñ vei ni mbo ñoñ ñdindi." ⁴⁸ ñdii ña ñgwa ña pugu ni ñkiri fñ ño yāi nu ñnu ña a shi ñdōgo lī'i ni ñjāi ñnu ña a ni ñdōgo lī'i ñe, pugu wie ñjū'c yugu mbini la'a moñ tu'utho.

⁴⁹ Ndo ñguoñ ñgwa pe ña pugu ni ñji Jisho, mbigi pugu pa piñge ña pugu ni ñjōu ñjiñ yi llō Galili ñe, thi fie hiñ ñtho ñjāi ñnu pei.

Pa taannu Jisho twei vi

(Matio 27:57-61; Maaku 15:42-47; Jouñ 19:38-42)

⁵⁰ ñoñ chāi ni mbo fñ, ligi yi pō Joshe, llō yichāi lī'i Judia ña pi mēiñ ni Arimatia, mbo ñoñ shi'i ñdo mbo ñoñ ñdindi. ⁵¹ ñji'i ñthe pi ño ha'añ a ni mbo ñgia pa thishi pigho ñe, a shi ki lo ñji'i mbiñ ñnu ña pi ni ñkā'a ñdo ñchwīe mbiñ Jisho ñe, ni ñtho ñjwere Sha'afuoñ Minnwi. ⁵² A ni ñgōñ mbara Paile ña a fe khu Jisho gho. ⁵³ A shwi'i khu yi shhe, mbara vi moñ mbho ñdhwī fhu, ñi'ñ vi moñ mbo ña pi fñi ñkuoñ ñgū'c ño fūñ, mbo ye ña pi shi ki lo naa ma ñtwei ñoñ fñ. ⁵⁴ A ni mbo llé pīri nu ñoñ ño llé Ji. llé Ji gho kwo tā'a nu ñjē.

⁵⁵ Piñge ña pugu pa Jisho ni ñdho Galili ñe yōu ñjiñ Joshe ñgōñ ñjāi fūñ ñdo ñjāi ñkwan ha'añ pi ni ñū'cñ khu Jisho moñ gho ñe. ⁵⁶ ñgōñ ki'e la'a mbiri laminda pugu pa pichāi pa mbwa wru ñū'cñ, mferē ñoñ llé Ji ño ha'añ kēna chhu ñe.

Jisho piñi nu'ñ ñku'c

(Matio 28:1-10; Maaku 16:1-8; Jouñ 20:1-10)

24 Moñ fūoñ llēmbhi mbo Shonde moñ shwi'i tañ gho, ñkieñ ni muuñ tutu'u, piñge pe lōgo laminda ña pugu ni mbiri ñe, ñgōñ ño chofuñ. ² ñga ñchāiñ fñ, ñjāi ña pi kwo kēñe ñgū'c ha'añ a ni ñchri chofuñ ñe.

³ Pugu ni ñga ñii moñ gho, pa'a ñdo ñjāi khu Taatho mbo Jisho. ⁴ ño ha'añ tho yugu ni ñtho mfñ nu ni ñnu ha'añ a lōgo lī'i ñe, paa ñgwa wī'i ñthi yāi pugu ñdhwī yugu tho sheishei ño fiēmbi. ⁵ Pōgo gu ni ñga ñgwēiñ vugu, pugu tu'u tho yugu shhe, pa ñgwa pigho pie ña,

“Pəi kie neiŋ ntho ntā’a ŋoŋ maon shina pa ŋgwa khu?
 6 A lo nji’i mbo heiŋ, a ku’o llo mon gu! Kwiŋ nnu ŋa a ni
 nchhu ni pəi ndiŋ ŋa a ni mbo Galili ne: 7 ‘Pi shi ncha’a
 Muon Njonmishua mfe mbho ghan phi, pi kwīŋ vi
 ŋkuon wá’a. A gha nda’a trei llé, a pini ŋku’o.”

8 Piŋge pigho kwiŋ chrà yi, 9 ŋkwəi llo chofuŋ gho,
 nshwei ŋguon nnu pei ni ta’anchro pa ghan ntaon pi
 pugu pa ŋguon pichəi ghan younjij pi. 10 Piŋge pigho
 ni mbo Meri Madalin, Joana, ni Meri mūon Jeiŋ, pugu
 pa pichəi pa piŋge nduon ŋa pugu ni nshwei pa nnu
 pei ni pa ghan ntaon pi ne. 11 Pugu lli a po no nnu na,
 nenne pa’a ndo mbiŋ nnu pigho. 12 Ndo Pita yrei ntei
 ŋgəi chofuŋ, ŋga ntu’u noŋ yi mbe’i mon fūŋ, njəi nd-
 hwí fhu fo ki yaon nduon lo mbo fo. A pəini la’a, nchho
 ŋgrāo nnu ŋa a lōgo li’i ne.

Jisho para paa ŋgwa shendaon Emao

(Maaku 16:12-13)

13 Wu’o llé gho, paa ghan younjij Jisho ghəi nu li’i chəi,
 pi mēiŋ ni Emao, wuŋ ŋkan kwò llo Jerushaleiŋ. 14 Pugu
 ni ntho nshāa Shaanga ŋkuon ŋguon nnu pe ŋa a lōgo
 li’i ne. 15 No ha’an pugu ni nchrā nu ndo nshāa nu ne,
 Jisho nyien mbara vugu, pugu pugu nyien nu ka’a.
 16 Yaon chri ligi yugu, pugu yəi vi ndo pa’a ndo nji ŋgan
 vi.

17 A pie vugu ŋa, *“Pəi gha nyien nu, ntho nchrā pi
 kho?”*

Pugu tithi ŋkuokuo. 18 Ta’a ŋoŋ shina pugu, ligi yi po
 Kleopa, chhu gho ŋa, “A wu’o gə tə’i gho mbo ŋgan kra
 Jerushaleiŋ ŋa a lo nji nnu pe ŋa a lōgo li’i fo mon llé pei
 ne?”

19 Jisho pie vugu ŋa, *“Mbo pa kho?”*

Pugu chhu gho ŋa, “Pa nnu no ligi Jisho llo Nashare, a
 ni mbo njəilif Minnwi, ntiŋi mon ŋguon nnu ŋa a ni
 nchhu ndo nchwē ne, nōon nu ŋa Minnwi ni mbiŋ vi,
 ŋgwamishua gha’o vi. 20 Pa thishi ghan fe’ingien pugu
 pa pichəi pa memme ŋgwa pia fe vi ŋa pi fe njó gu gho
 pi kwīŋ vi ŋkuon wá’a. 21 Pigi ni ŋkwā’a ŋa a ju mbo ŋon
 ŋa a shi ŋkwe puon Ishrae ne. Mbapa nenne, a trei llé
 shi’a ndo ha’an nnu pei lōgo li’i ne. 22 No piŋi nu ŋkuon
 gho, pichəi piŋge pigi chhu nnu ghraoghrao ni pigi.
 Pugu ni mbo chofuŋ ni tutu’u, 23 ndo pa’a ndo njəi khu
 yi, mbiŋi nchhu nu ŋa pugu yəi ghan ntaon Minnwi,
 pugu chhu ŋa a yi maon. 24 Pichəi pa ŋgwa ŋa pigi
 pugu ni mbo ne ghəi chofuŋ gho ŋgu’o njəi pi ŋkwan
 ha’an piŋge pigho ni nchhu ne, ndo pa’a ndo njəi vi fo.”

25 Jisho chhu ni pugu ŋa, *“Pəi ki’i na pi neiŋ, a lo ŋkē’i
 ŋga’a vəi pi neiŋ no piŋ nu pa nnu ha’an pa njəilif Min-
 nwi ni nchhu ne.”* 26 *A shi ki lo mbie ŋa Ju ŋa Minnwi
 Chu’o Ntaon no ŋkwe ne, yəi ŋgə’i pei nii mon ndigha’o
 yi?”* 27 A jē mon ŋwa’anli Mushi ti ŋgəi nii mon pa
 ŋwa’anli pichəi pa njəilif Minnwi, ntere ni pugu ŋguon
 yaon ŋa ŋwa’anli Minnwi ni nchhu nthe vi ne.

28 No ha’an pugu ni mbara nu la’ataon gho ne, Jisho
 chwē no ha’an a fəfəre. 29 Pugu wēiŋ vi ŋa a kina, nch-
 hu nu gho ŋa, “Pia la’a ka’a, llembi kwo tho memme,
 li’i lo ŋkwo shini nu.” Nenne, a nii nda no la’a nu pugu
 pugu. 30 Ndiŋ ŋa pugu pugu ni mbo ŋkuon taprei li’i ji
 maon ne, a lōgo brei mfe tōo nu, mbə’i ŋgrā ni pugu.
 31 Ligi yugu ŋa’an, pugu ji vi, ndo a phe ligi pugu.

32 Pugu chhu ni noŋ pugu ŋa, “Njū’o yogo lo ŋgu’o
 ntho ŋkikiŋ mon gho no ha’an a ni ntho ntūgu ŋwa’anli
 Minnwi ni pogo ne?” 33 Pugu yrei shhe ndiŋ gho mbiŋi
 Jerushaleiŋ njəi ta’anchro pa ghan ntaon Jisho pugu kirí
 fo pugu pa pichəi pi nduon. 34 Pugu chhu ni paa ŋgwa
 pe ŋa, “Taatho ku’o shini. A nōon noŋ yi ni Shemu.”

Jisho nōon noŋ yi ni pa ghan younjij pi

(Matio 28:16-20; Maaku 16:14-18; Jouŋ 20:19-23; Fə’a 1:6-8)

35 Paa ŋgwa pigho fi’i pa nnu ŋa a lōgo li’i shendaon
 Emao ne ni pugu, pugu pa ŋkwan ha’an pugu ni nji
 Taatho ndiŋ ŋa a pə’i brei ne. 36 No ha’an paa ŋgwa
 pigho ni ntho nshwei vugu ni nnu pei ne, Jisho wī’i nthe
 shina pugu, nchhu ni pugu ŋa, *“Ghighri Minnwi po
 mbiŋ pəi.”* 37 Noŋ ŋguon yugu wīni, pogo gu wēiŋ vugu,
 pugu gē ŋa pugu yəi pi ŋkushē.

38 A chhu ni pugu ŋa, *“Pəi kie neiŋ mbogo gu neiŋ? A
 chwē kho pəi tho mfā’o yei fi’i khutho?”* 39 *Lli mbho ma
 pugu pakwo ma, njəi ŋa a lo mbo mmu? Kāon nja’o,
 nthe ŋa ŋkushē shi’a mfā’o frēi pugu pa kwéi no ha’an
 pəi yəi mfā’o ne.”* 40 A ni nchhu nnu yei, nōon mbho mi
 pugu pakwo mi ni pugu.

41 Pugu ni mfā’o pwanju’o ndo ŋgrāo ti a fhi ni pugu
 pi no ha’an a po pi njəiŋ. Nenne, Jisho pie vugu ŋa, *“Pəi
 fā’o sheshe yaon ji heiŋ?”* 42 Pugu fe nyi’an tūon gho,
 43 a kwe ŋkru shhi pugu.

44 Nchhu ŋa, *“Yei pa nnu ŋa ŋki chhu ni pəi ndiŋ ŋa
 pia ni ŋgu’o mbo ka’a ne, ŋa ŋguon pa nnu ŋa pi ni
 nā’an no ligi a mon gē Mushi ni yi pa njəilif Minnwi
 pugu pa ŋwa’anli ŋkhi ne shi ŋgu’o ndogo li’i pi nenne.”*

45 Nenne, a ŋa’an lina yugu ŋa pugu ji chrà Minnwi.

46 Nchhu ni pugu ŋa, *“Pi ni nā’an ŋa, ‘Ju ŋa Minnwi
 Chu’o Ntaon no ŋkwe ne shi njəi ŋgə’i ndo ŋkhu a gha
 mbo mon trei llembi, a ku’o.”* 47 *Pugu pa ŋa mon ligi Kr-
 ishto gho, pi shi nchi ni pa ŋguon ŋgwa ŋkuon mbi
 ŋa pugu pā’a ŋkūnu yugu ni phi, Minnwi li’ε mfe ni
 pugu, pəi jē Jerushaleiŋ.* 48 *Pəi yəi pa nnu pei, pəi ghəi
 nshwei ŋgwa nduon no gho.*

49 *“Nshi ntaon kà’a Tāa a ni pəi. Ndo pəi chcho
 Jerushaleiŋ heiŋ ti nji llo tathi shi nshwi’i mbiŋ pəi.”*

Jisho ku’o po

(Maaku 16:19-20; Fə’a 1:9-11)

50 Nenne, Jisho lōgo vugu llo Jerushaleiŋ ŋgəi ti nchəiŋ
 mbiŋ la’ataon Betani, mbi’i mbho mi tathi nduon mboro
 Minnwi mfe ni pugu. 51 Ndo ha’an a fe mboro ni pugu

ne, mien vugu, Minnwi lɔgɔ vi ŋku'ɔ nɔ po. ⁵² Nenne, pugu gha'o vi, mbinɪ Jerushaleij ni ntou pwanju'ɔ.

⁵³ Pugu ni ŋkina mon Nda Minnwi ŋguon lɛ nthɔ ntɔo Minnwi.

Jouŋ

Kāoŋ nu pa tho nu

Jouŋ lūgwi nā'an nu ŋwa'anli yei pi ni chhu nu njiŋ nnu ŋa a nā'an ŋwa'anli gho nthe yie ne. A fī'i ŋa pi nā'an ŋwa'anli yei nne ŋa ŋgwa ji ŋa Jisho Ju Ŋa Minnwi ni Nchu' Ntaoŋ ko Ŋkwe ne, pugu pa ŋa ŋoŋ mbiŋ vi, a fā'o chombhi.

Jouŋ fī'i mishweishwei yi yei moŋ paa memme ghrà. Fūoŋ yi fī'i fà'a Jisho moŋ nthe minaoŋ. A pini nu'uoŋ mfī'i ŋkwan ha'an ŋgwa ni nchwīe ndiŋ ŋa pugu ni nja'o ndo nja'i pa fà'a Jisho ne, Ki pugu ni ŋkakra mbiŋ vi ki pugu ni ndāa vi lāa. Moŋ mbra mme ghrà, Jouŋ fe ndiŋ ko fī'i nu pa nnu ŋa a ni ndōgo li'i moŋ shwi'i taŋ Lli Nji'a ne.

Jouŋ fī'i moŋ khwachəi li'i moŋ ŋwa'anli yei ŋkwan ha'an Jisho nōoŋ noŋ yi ni ligi ye ŋa Minnwi ni nōoŋ noŋ yi ko gho ŋkaa yu ne. Ligi gho ko: A Mmu. Wu' nenne Jouŋ pini nu'uoŋ nōoŋ khwachəi li gho ghrao ŋa Jisho ni nōoŋ ne. Jouŋ fī'i paa ŋgé ŋa Jisho ni ŋku' moŋ gu pi fūoŋ llé moŋ shwi'i taŋ. Jouŋ chrā ntou yi ŋkuoŋ nnu fā'o nu chombhi ki mme pi ko tōgo nu mbho Jisho. A fī'i ŋa Chombhi ki mme yei gha njē ni ŋoŋ pi ndiŋ ŋa ŋgaŋ vi piŋ Jisho Krish-to ŋa a ju mbo shendaŋ, mbiŋi mbo chombhi, mbiŋi mbo nnu shini ne. Ta'a mme nnu ŋa a ko moŋ ŋwa'anli yei ko ŋa Jouŋ koŋ pa yaŋ ŋa ŋgwa ji ne, mā'an fī'i pa nnu moŋ jijwe ko gho. Pa maŋ pigho pa yaŋ ko ŋkhi, brei, lí'e, ŋkē'i minji pugu pa minji, ndāa grape pugu pa ntien yi.

Chrà chombhi

1 Ŋkaŋ pi maa nchwīe mbhi, Chrà gho ni ŋkwo ko, Chrà gho ko pugu Minnwi, Chrà gho ko Minnwi. 2 A ni mbo pugu Minnwi ka'a ko njē yi. 3 Sheshe yaŋ ŋa pi pūoŋ ne tōgo pi mbho yu. A kaŋ ni ŋkieŋ pa'a sheshe yaŋ ŋa pi pūoŋ ne ko mbo yi pūoŋ. 4 Chombhi ni ndho pi mbho Chrà gho, chombhi gho ko lí'e ŋgwamishua. 5 Lí'e gho the moŋ njiŋjiŋ ndo pa'a njiŋjiŋ ko ŋga'a vi. 6 Minnwi ni ntaŋ yichəi ŋoŋ, ligi yi ko Jouŋ. 7 A ni ntho ko miŋkwentie ko chrà nu nthe lí'e gho, nne ŋa ŋguoŋ ŋgwa nthe pugu piŋ tōgo pi ŋkuoŋ chrà yi. 8 A shini ndo mbo ju mbo lí'e gho. A ni ŋgu' mbo pi miŋkwentie ko chrà nu nthe lí'e gho. 9 Ŋkieŋ lí'e gho ni ntho nu ŋkuoŋ mbhi, mbo lí'e ŋa a the mfe lí'e ni ŋguoŋ ŋgwa ne.

10 A ni mbo ŋkuoŋ mbhi ndo pi tōgo pi mbho yu nchwīe mbhi, ndo pa'a mbhi ko nji vi. 11 A ni ntho nthe ji, ndo pa'a ŋgwa pi pigho ko ŋa'an njù' yugu gho. 12 Ndo ni ŋguoŋ ŋgwa pe ŋa pugu ni ŋa'an njù' yugu gho ne, ŋa pugu ni mbiŋ vi ne, a fe ghré ni pugu ko gū nu puoŋ Minnwi, 13 mbo puoŋ ŋa pi ko mbhi vugu pi ŋkwan ha'an ŋgwamishua ghà mbhi ne, mbo ŋgwa ŋa pi shi ko mbhi vugu pi ni khwā nu ŋgwamishua, ki ni pī'i nu mimbia ŋa a laŋ ne. Minnwi ndutho yi chwīe pi phi vugu.

14 Chrà gho ni ŋgū ŋoŋmishua nshwi'i nchho shina pia. Pia yəi ndigha'o yi, mbo ndigha'o ye ŋa a wu' fā'o ju ko ta'a fieŋ Muoŋ Tāa ne. A ni ndinaŋ ni pawuŋ pugu pa nnu shini.

15 Jouŋ ni mbo miŋkwentie yi, nchhu ni nji ŋa, "Yei ni mbo ju ŋa mi ni nchrā nthe vi ŋa, 'Ju ŋa a tho nu njiŋ a ne, nthiŋkwo yi chaa nyaŋ, nthe ŋa a ni ŋkwo ko ŋkaŋ māa mbo.'"

16 Llo moŋ linaŋ nu mi ni pawuŋ, a fe mbo ko ŋkuoŋ mbo ko ni pia. 17 Nthe ŋa pi ni mfe gé tōgo pi mbho Mushi, ndo pawuŋ pugu pa nnu shini tho tōgo pi mbho Jisho Krish-to. 18 Yichəi kaŋ ta'a ŋoŋ ko naa nja'i Minnwi, ndo fieŋ ta'a Minnwi ŋa a ko yəi Tāa ne, chwīe pi ji Minnwi.

Ŋkəni Jouŋ Ŋgaŋ Fe Ŋkhi

(Matio 3:1-12; Maaku 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Pa ŋgwa Juu llo Jerushaleiŋ ni ŋga ntaŋ pa ghan fē'ŋgieŋ Minnwi pugu pa ŋgwa Levi † ŋa pugu pie Jouŋ Ŋgaŋ Fe Ŋkhi ŋa, "Co ko pi gō?" yei ko nnu ŋa Jouŋ ni nchhu ne. 20 Jouŋ shini ndo ndāa khwē nu, a ni nja nchrā li'i wo ki ko nji'i nchieŋ nchò yi, nchhu nu ŋa, "Nshi ko nji'i mbo Ju ŋa Minnwi Chu' Ntaoŋ ko Ŋkwe ne."

21 Pugu pie vi ŋa, "Ti ko pi gō? Co Elaija?"
Jouŋ khwē ŋa, "Ŋga, ñdo mbo ju."

† Ŋgwa Levi ni mbo ghan fà'a Nda Minnwi.

“Ɔ njæiŋi Minnwi gho?”

Jouŋ khwê ŋa, “Ŋga.”

²² Nenne, pugu chhu gho ŋa, “Ɔ gɔ? Pigi fā’o no pīni nu ni khwê nshwei ŋgwa ha’an pugu taonŋ vigi nɛ. Ɔ chhu pi ŋa nthe nonŋ yɔ?”

²³ Jouŋ khwê ŋa,

“Mi ŋggi ŋonŋ ŋa a kəi nu monŋ ŋkūnu njó.

‘Pəi pīri Shendaonŋ tithi ni Taathɔ ŋa a tɔgo fɔ no ha’an njæiŋi Minnwi mbo Ishaya ni nchhu nɛ.”

²⁴ Pichəi pa ŋgwa Farashi ŋa pugu ni mbo shina ghanŋ ntaonŋ pighɔ † nɛ ²⁵ pie vi ŋa, “Ti ð mienŋ ki lo mbo Ju ŋa Minnwi Chu’ɔ Ntaonŋ no Ŋkwe, ki lo mbo Elaija, ki lo mbo njæiŋi Minnwi gho, ɔ tho kwe ŋgwa ni ŋkhī ki’ɛ ŋa?”

²⁶ Jouŋ khwê ni pugu ŋa, “Ŋga ŋkwe ŋgwa ni ŋkhī pi monŋ ŋkhī, ndo yichəi ta’a ŋonŋ thi shina pəi ŋa pəi shi lo nji vi, ²⁷ a tho nu njiŋ a, ndo ñdo nji’i ŋkā’o no ŋonŋ ŋa mimfɛ m̄fɛi ŋkɛ tra yi.”

²⁸ Ŋguonŋ nnu pei ghao ni nthɔ ndɔgo liŋ Betani, njiɛŋ ninəi Jodaŋ liŋ ŋa Jouŋ ni ŋkwe ŋgwa ni ŋkhī nɛ.

Jishɔ pɔ pi muonŋ minji Minnwi

²⁹ Mbhi ŋa ndaŋ, Jouŋ yəi Jishɔ a tho nu yəi yu, a chhu ŋa, “Līi njəi! Muonŋ Minji Minnwi ŋa a kwe phi ŋgwa ŋkuonŋ mbhi nɛ. ³⁰ Yei pɔ pi ŋonŋ ye ŋa mi ni nchrā nu nthe vi ndiŋ ŋa ŋki chhu ŋa, ‘Ju ŋa a tho nu njiŋ a nɛ nthiŋkwo yi chaa nyanŋ, nthe ŋa a ni ŋkwo pɔ ŋkaonŋ maa mbo.’ ³¹ Mmu nduthɔ a shini ndo nji vi. Ndo ŋki tho, nchho mfɛ ŋkhī ni ŋgwa nne ŋa ŋgwa Ishrae ji vi.”

³² Jouŋ kwe nte yi, nchhu nu ŋa, “Mi ni njəi Jijwe Minnwi shwi’i nu mbiŋ yu no mintu’olibuŋ llo po, nshwi’i ŋkina mbiŋ yu. ³³ Mmu nduthɔ a shini ndo nji’i nji vi, ndo ju ŋa a ni ntaonŋ a ŋa ŋkwe ŋgwa ni ŋkhī monŋ ŋkhī nɛ ni nchhu vəi ŋa, ‘Ŋonŋ ŋa ɔ shi njəi Jijwe shwi’i ŋkina mbiŋ yu nɛ, a ju ŋa kwe nu ŋkhī ŋa a shi mfɛ ni ŋgwa nɛ shi mbo pi monŋ Jijwe Minnwi.’ ³⁴ Ndo njəi, ndo mbo miŋkwentie ŋa yei Muonŋ Minnwi.”

Jishɔ gɛ fūonŋ ghanŋ younjij pi

³⁵ Mbhi ni ŋga ndaŋ, Jouŋ pini ntithi pugu pa paa ghanŋ younjij pi, ³⁶ mbe’i Jishɔ no ha’an a ni ntɔgo nu nɛ nchhu ŋa, “Līi njəi, Muonŋ Minji Minnwi!” ³⁷ Paa ghanŋ younjij pi pighɔ ni ŋga nja’o nnu yei, ndo llo njou njiŋ Jishɔ.

³⁸ Jishɔ kara nonŋ yi njəi vugu pugu tho nu njiŋ yu, a pie vugu ŋa, “Pəi ta’a pi kha?”

Pugu khwê ŋa, “Rabai” (njiŋ yi pɔ ŋa “Masha”), “Ɔ la’a pi hiŋ?”

³⁹ A chhu ni pugu ŋa, “Pəi tho nɛ njəi.” A ni mbo yaonŋ no khwe minaonŋ ni naonŋchɛi ŋa pugu pugu ni ŋgəi njəi liŋ ŋa a ni nda’a nu nɛ, pugu pugu la’a llɛ gho.

† Yichəi shendaonŋ no tūgu nu ghrà yei pɔ ŋa A ni ntaonŋ ŋgwa Farashi ntaonŋ ghanŋ ntaonŋ pighɔ

⁴⁰ Ta’a ŋonŋ shina paa ŋgwa pighɔ ŋa pugu ni nja’o Jouŋ chrā, pugu yōu njiŋ Jishɔ nɛ, ni mbo Andru, mbo ndiŋ Shemu Pita. ⁴¹ Andru ghəi ntā’a ndiŋ vi, mbo Shemu, nchhu gho ŋa, “Pigi yəi Ju ŋa Minnwi Chu’ɔ Ntaonŋ no Ŋkwe nɛ” (njiŋ yi pɔ ŋa “Krishto”).

⁴² A lōgo vi pugu yu ghəi njəi Jishɔ. Jishɔ pɛ’i vi nchhu ŋa, “Ɔ Shemu, muonŋ Jouŋ, pi shi mēiŋ gho ndwe pi ŋa, ‘Kefa’ njiŋ yi pɔ ŋa Pita †.”

Jishɔ gɛ Fili pugu Natania

⁴³ Mbhi ni ŋga ndaŋ, Jishɔ lōgo nthi mi ŋa a shi ŋgəi Galili. Njəi Fili nchhu gho ŋa, “Thɔ njou njiŋ a.” ⁴⁴ Fili ni ndho Beshaida mbo la’ataonŋ pa Andru pugu Pita.

⁴⁵ Fili yəi Natania nchhu gho ŋa, “Pigi yəi ŋonŋ ve ŋa Mushi ni nā’anŋ nthe vi monŋ Ŋwa’anli Gí, pa njæiŋi Minnwi pini nā’anŋ nthe vi ŋkaa pugu nɛ. A Jishɔ llo Nashare, mbo muonŋ Joshe.”

⁴⁶ Natania chhu gho ŋa, “A nthe nnu shi’i taonŋ Nashare?”

Fili chhu gho ŋa, “Thɔ nɛ njəi.”

⁴⁷ Jishɔ yəi Natania tho nu yəi yu, a chhu gho ŋa, “Līi njəi, yei ŋkienŋ ŋonŋ Ishrae shishini, ŋa a lo mbo ŋganŋ mifi nɛ!”

⁴⁸ Natania pie vi ŋa, “Ɔ kie nɛiŋ nji a?”

Jishɔ khwê gho ŋa, “Ŋkaonŋ Fili maa mēiŋ gho ndiŋ ŋa ɔ ni mbo la’o muonŋ thi wūnu nɛ, mi ni njəi gho.”

⁴⁹ Nne Natania khwê ŋa, “Masha, Ɔ Muonŋ Minnwi, Ɔ fūonŋ pa ŋgwa Ishrae.”

⁵⁰ Jishɔ khwê gho ŋa, “Ɔ wu’o mbiŋ nthe pi ŋa nshwei gho ŋa mi ni njəi gho la’o muonŋ thi wūnu nɛ? Ɔ shi njəi pa nnu a chaa yei.” ⁵¹ A chhu gho ŋa, “Shishini, nshwei vəi ŋa, pəi shi njəi po ŋa’anŋ, pəi yəi pa ghanŋ ntaonŋ Minnwi ku’o nu ndo nshwi’i nu mbiŋ Muonŋ Ŋonŋmishua.”

Jishɔ kara ŋkhī a gū là’o

2 Paa llɛ ni ŋga ntɔgo, pi tho nji yichəi tini Kanaŋ monŋ Galili, mūonŋ Jishɔ pɔ fɔ. ² Pi ni ŋgɛ Jishɔ ŋkaa yu liŋi tini gho pugu pa ghanŋ younjij pi. ³ Là’o ni ŋga mme, mūonŋ Jishɔ chhu gho ŋa, “Pugu lo mfā’o là’o.”

⁴ Jishɔ chhu gho ŋa, “Ma! Yinɛ fā’o pi kha no chwīe nu vəi? Ndiŋ a lo naa ŋkā’o ya’a.”

⁵ Ndo mūonŋ vi chhu ni pa ghanŋ fà’a ŋa, “Pəi chwīe sheshe nnu ŋa a chhu ni pəi nɛ.”

⁶ Ntigao ndigi kɛŋ ni’iŋ ŋkhī ŋa pi chwīe ni ŋgù’o nɛ ni nthi fɔ nne no wēiŋ nu ŋkhī mbo yi taonŋtaonŋ ŋkwanŋ ha’anŋ nù’oŋ pa Juu no kie nu mbo yi taonŋtaonŋ chhu nɛ. Ta’a yi lōgo jɛ ŋkuonŋ khwe jo ŋgəi pi ntigao jo. ⁷ Jishɔ chhu ni pugu ŋa, “Pəi ni’iŋ ŋkhī monŋ pa kɛŋ pighɔ a li-naonŋ.” Pugu ni’iŋ a linaonŋ ti njwɛ cho gho. ⁸ A chhu ni pugu ŋa, “Pəi ŋwaa yichəi fɔ ŋgəi mfɛ ni ŋonŋ ŋa a lina nu ni ŋgwa liŋi jɛ tini yei nɛ.” Pugu ŋwaa.

†† Njiŋ Kefa pugu Pita wu’o ta’a yi, mbo ŋa ŋgù’o.

9 Nɔŋ ŋa a ni ndina nu ni pa ŋgwa li'ɛ ji tini gho ne ni ŋga njwe'i ŋkhi' gho ŋa pi kara a gū là'o ne, pa'a ndo nji li'ɛ ŋa a llo ne (ndo pa ghan fà'a li'ɛ tini gho ŋa pugu ni ŋwaa ŋkhi' gho ne ni nji) ŋgan lina ni ŋgwa li'ɛ ji tini gho mɛiŋ mimbria ŋgan tini gho, 10 nchhu gho ŋa, "Sheshenon ghà fūon ŋgrā pi là'o shi'i ti ŋgwa gha nja nnu shi'i a maa ntho ni ye ŋa a lo nja mbwa ne. Ndo ɔ nū'ɔŋ là'o shi'i ti ntho nchəiŋ ndwe."

11 Yei ni mbo fūon li ŋa Jisho ni nōon Kanan mon Galili, nōon ndigha'o yi, pa ghan younjɔŋ pi piŋ vi.

12 Tini gho ni ŋga ntɔɔ, Jisho shwi'i Kapanon pugu pa mūon vi ni pa liŋ pi pugu pa ghan younjɔŋ pi nda'a fo no shigei llé.

Jisho ghəi Nda Minnwi

(Matio 21:12-13; Maaku 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Ndi' ji Lli Nji'a pa Juu ni ŋkwo para nu, nne Jisho ku'o Jerushaleiŋ. 14 A yəi ŋgwa Nda Minnwi, pugu chho mfi'ni pa fua, pa minji, pa mintu'olibun, ni pa ghan kwri mbiŋ pugu chho ŋkuon pa taprei pugu. 15 Jisho chwie ŋgwəŋ ni ŋkhi' njou vugu no ghao Nda Minnwi mfe mbhi pugu pa minji, pugu pa fua, ŋkwri mbiŋ ghan kwri mbiŋ ŋkara taprei yugu ŋkuru. 16 Nenne, nchhu ni ŋgwa pe ŋa pugu ni mfi'ni mintu'olibun ne ŋa, "Pəi pei maon pei ntaon no gho heiŋ, ki'i pəi lōɔ Nda Təa a, a gū nda tan."

17 Pa ghan younjɔŋ pi kwɔŋ ŋa pi ni nā'an ŋa, "Ni'ɔŋ njù'ɔ ntho Nda yo shi nji a. †"

18 Nne pa Juu chhu gho ŋa, "ɔ nōon pi yəi li ni pigi no nōon nu ŋa ɔ fā'o ghré no chwie nu nnu pei?"

19 Jisho chhu ni pugu ŋa, "Pəi shā'a Nda Minnwi yei, mbini nu'un ŋkrao mon trei llé."

20 Pa Juu chhu ŋa, "Kho nya! A lōɔ khwe wun ŋga'o ni ŋga'o yi ntigao no krao nu Nda Minnwi yei, ɔ ŋa ɔ shi mb'i' tɔtho no trei llé nya?" 21 Ndo Nda Minnwi ye ŋa Jisho ni chrà nu ntho vi ne ni mbo pi non yi. 22 A ni ŋga mbo ndi' ye ŋa Jisho ni mbini nu'un ŋku'ɔ mon gu ne, pa ghan younjɔŋ pi kwɔŋ ŋa a ni nchhu yei nnu, mbiŋ chrà Minnwi pugu pa chrà ŋa Jisho ni nchrà ne.

Jisho ji njù'ɔ ŋonmishua

23 Ndi' ŋa a ni mbo Jerushaleiŋ li'ɛ ji Lli Nji'a ne, ntou ŋgwa piŋ vi no ha'an pugu ni njəi ntou pa li ŋa a ni nōon nu ne. 24 Ndo Jisho shini ndo nji'a non yi mbiŋ pugu ntho ŋa a ni nji vugu ghao. 25 Yichəi ŋon shini ndo mfā'o no shwei nu vi ni yaon ŋa ŋonmishua yie gho ne, ntho ŋa ju ndutho yi ni nji njù'ɔ yugu.

Jisho pugu Nikodemu

3 Yichəi nthishi pa Juu ni mbo fo, mbo ŋon Farashi, ligi yi po Nikodemu. 2 Nɔŋ vei tho njəi Jisho ni tu'u nchhu gho ŋa, "Masha, pigi ji ŋa ɔ ŋgan ye'i ŋgwa llo

mbo Minnwi, ntho ŋa a ntho pa'a ŋon lo nōon pa li pei ŋa ɔ nōon ne ki Minnwi lo mbo pugu yu ka'a."

3 Jisho khwē gho ŋa, "Shishini, nshwei gho, ŋon mien ki lo mbo phi ŋkamu'ɔŋ ††, pa'a Minnwi lo nsha'a fūon yi mon chəmbhi yi."

4 Nikodemu chhu gho ŋa, "Mimfe pi pini mbhi ŋon pi neiŋ ndi' ŋa a kwo po mmeŋon ne? A ntho a pini nii mon puŋ mūon vi pi pini mbhi vi?"

5 Jisho khwē gho ŋa, "Shishini, nchhu ve ŋa pi mien ki phi ŋon ni ŋkhi' pugu pa Jijwe, pa'a a lo nii mon Sha'a-fuon Minnwi. 6 Ye ŋa a phi freinon mbhi vi ne freinon, ye ŋa a phi Jijwe mbhi vi ne, po jijwe. 7 Ki'i ŋgrāo no ha'an nchhu ve ŋa a yi'ɛ ŋa pi phi vəi ŋkamu'ɔŋ ne. 8 Fifrəi ghà ntɔɔ ŋgəi nu li'ɛ ŋa a khwā ne, ɔ ya'o ŋkaon yi ndo pa'a ndo nji li'ɛ ŋa a llo ne, ki li'ɛ ŋa a ghəi nu ne. A ha'an a po ni sheshenon ŋa a phi Jijwe Minnwi mbhi vi ne."

9 Nikodemu pie ŋa, "Pa nnu pei ntho a lōɔ li'ɛ pi neiŋ?"

10 Jisho khwē gho ŋa, "ɔ ŋgan ye'i ŋgwa Ishrae ki lo nji nnu pei? 11 Shishini, nchhu ve ŋa pigi ghà nchrā pi nnu ŋa pigi ji ne, ŋkwe nte yaon ŋa pigi yəi ne, ndo pa'a pəi lo mbiŋ nnu ŋa pigi chhu nu ne. 12 Mi nshwei vəi ni pa nnu ŋkuon mbhi yei ki pəi lo mbiŋ, pəi shi mbiŋ ndi' ŋa nshwei vəi ni pa nnu po ne pi ŋkwan neiŋ? 13 Yichəi kan ta'a ŋon lo naa ŋku'ɔ po ŋkieŋ ŋon ŋa a llo po nshwi'i shhe ne, mbo Muon ŋonmishua. 14 Ndo no ha'an Mushi ni ŋkəra mitwe'i tathi mon ŋkūnu njó ne, wu'ɔ nenne, a yi'ɛ ŋa pi shi ŋkəra Muon ŋonmishua tathi, 15 nne ŋa sheshenon ŋa a piŋ vi ne, shi mfā'o chəmbhi ki mme.

16 "Ntho ŋa Minnwi ni ŋkhwā ŋgwa ŋkuon mbhi yei ntou yi ti mfe ta'a fieŋ muon vi, ŋa sheshenon ŋa a piŋ vi ne, mba'a a yi'ɛ ŋkhu †, a shi mfā'o chəmbhi ki mme. 17 Ntho ŋa Minnwi shini ndo ntaon muon vi ŋkuon mbhi pi ŋa a tho nsha'a mbhi sha'a, a ni ntaon vi pi ŋa a tho nne ŋa ŋgwa ŋkuon mbhi heiŋ kie mbiŋ yu ndūgu.

18 "Mba'a pi yi'ɛ nsha'a ŋon ŋa a piŋ vi ne. Ndo ŋon ŋa a lo mbiŋ vi ne kwo po ŋgusha'a ntho ŋa a lo mbiŋ fieŋ ta'a Muon Minnwi. 19 Yei ŋkwan ha'an shā'a gho po ne: ŋa lí'ɛ tho ŋkuon mbhi, ŋgwa mien lí'ɛ gho ŋkhwā pi njiŋnjin ntho ŋa mbha nnu pugu po pi pa pi piphi. 20 Sheshenon ŋa a ghà nchwie pa nnu piphi ne pāna lí'ɛ, nne pa'a ndo ntho mbara yəi lí'ɛ gho ntho ŋa mbha nnu pi pi piphi shi ntaon pāa. 21 Ndo sheshenon ŋa a ghà nchwie nnu shini ne ghà ntho mon lí'ɛ, nne ŋa a ntho pi yəi ŋa nnu ŋa a chwie nu ne a ya'o pi nchə Minnwi."

Jouŋ pəi ligi Jisho tathi

22 Nnu pei ni ŋga ntɔɔ, Jisho pugu pa ghan younjɔŋ pi ghəi mon shhe Judia, nchho fo pugu pugu, ŋkwe ŋg-

†† Mon chrà Gri, a ntho njiŋ yi pini mbo ŋa llo tathi † Yei lo mbo pi ŋa mba'a ŋon gho khu gu mon freinon. A po pi ŋa mba'a ŋon gho ma nji'ɛ ŋgəi mon mōonon.

† Nywa'anji ŋkhi' 69:9.

wa ni ŋkhi. ²³ Jouŋ ŋkaa yu ni ntho ŋkwe ŋgwa moŋ ŋkhi Aenoŋ ŋkiŋ Shaliŋ, nthē ŋa ŋkhi ni njiēŋ fɔ, ŋgwa tho nu fɔ ŋkwe ŋkhi. ²⁴ (Yei ni mbo ndi ŋa pi shini ndo naa ni'ŋ Jouŋ chɔiŋ nē.) ²⁵ Mindoundou ni ŋgū shina pa ghaŋ younjin Jouŋ pugu pa yichɛi ŋoŋ Juu ŋkuoŋ nnu shigao nu noŋ mbo yi taonŋtaoŋ no ha'ar ŋu'ŋ chhu nē. ²⁶ Pugu tho mbara Jouŋ nchhu gho ŋa, "Masha, lii njɛi, ŋoŋ ye ŋa pɛi yu ni mbo njiēŋ ŋkhi Jordan, ɔ chrà no ligi yi nē tho nē mfe ŋkhi, ŋguoŋ ŋgwa ghɛi mbara vi."

²⁷ Jouŋ khwɛ ŋa, "Mba'a ŋoŋ fã'o kaŋ ta'a yaonŋ kaŋ a neiŋ pi fɛ fɛ gho llo po. ²⁸ Pɛi ŋkaa pɛi pa miŋkwentie paŋ ŋa ŋki nchhu ŋa, 'Ndo mbo Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaoŋ no ŋkwe nē, ndo pi taonŋ a ŋa ŋgɛi shhi yu.' ²⁹ ŋoŋ ŋa a laŋ miŋgwe fhi nē, ju mbo mimbiam lán. Ndo taannu mimbiam ŋgaŋ lán gho gha ntithi nja'o ŋgɔi mimbiam ŋgaŋ lán gho, mfã'o pwanju'ɔ ntou yi. Nthē yie gho, pwanju'ɔ a linaoŋ ndwɛ. ³⁰ A shi ŋgu'ɔ ŋku'ɔ ku'ɔ mbo ŋoŋ ndiēŋ, ŋgu'ɔ nshwishwi'i mbo ŋoŋ kike'i.

³¹ Ju ŋa a llo pi tɔthi nē gha'o nchaa ŋguoŋ ŋgwa, ju ŋa a llo pi ŋkuoŋ shhē nē po ŋoŋ ŋkuoŋ shhē, nchrã pi nnu ŋkuoŋ shhē, ndo ju ŋa a llo pi po nē chaa ŋguoŋ ŋgwa. ³² A chhu nnu pɛ ŋa a yɛi ndo nja'o nē, ndo pa'a kaŋ ta'a ŋoŋ lo mbiŋ ŋkɛni yi. ³³ Ndo sheshenoŋ ye ŋa a piŋ ŋkɛni yi nē frɛi mbho yi ŋkuoŋ yei nnu, ŋa Minnwi ŋgaŋ nnu shini. ³⁴ Nthē ŋa ŋoŋ ŋa Minnwi taonŋ nē chrã pi chrã Minnwi nthē ŋa Minnwi fɛ Jijwe yi gho ki fi'i. ³⁵ Tãa khwã Muuŋ vi, mfe ŋguoŋ yaonŋ liēŋ mbo yu ghao. ³⁶ Sheshenoŋ ŋa a piŋ Muuŋ nē fã'o chɔmbhi ki mme, ndo sheshenoŋ ŋa a lo nja'o nchò Muuŋ nē, mba'a a lɛ mfã'o ŋkiēŋ chɔmbhi ndo ŋgɛ'i pigitua Minnwi shi ŋkina mbiŋ yu."

Jisho pugu miŋgwe llo Shamaria

4 Jisho ni nji ŋa pa ŋgwa Farashi kwo ya'o ŋa a tho mfã'o ntou ghaŋ younjin pi ndo ŋkwe vugu ni ŋkhi nchaa Jouŋ. ² (Ndo Jisho ndutho yi shini ndo ntho ŋkwe ŋgwa ni ŋkhi, a ni ŋkwe ghaŋ younjin pi ŋkwe ŋgwa ni ŋkhi.) ³ A ni ŋga nji nenne, ndollo Judia mbini Galili.

⁴ A pie ŋa a tɔgo Shamaria. ⁵ Nne a tho nchɛiŋ moŋ yichɛi mme li'i Shamaria ŋa pi mɛiŋ ni Shaika, ŋkiŋ nyiēŋ ŋa Jakɔ ni mfe ni Joshe muuŋ vi nē. ⁶ Tiēŋ ŋkhi Jakɔ ni mbo fɔ. Jisho ni ŋkwo kina nthē fi'i nyiēŋ nu ŋa a ni ŋkwo nyiēŋ nē, nne, nchɔchho ŋkiŋ ŋkhi gho. Ndi gho ni mbo moŋ ntuoŋ minaonŋ. ⁷ Miŋgwe Shamaria tho li'i shūu ŋkhi, Jisho chhu gho ŋa, "Fɛ ŋkhi vɛi nnu."⁸ Pa ghaŋ younjin pi ni ŋgɛi moŋ la'a li'i yuoŋ maonŋ ji.

⁹ Miŋgwe Shamaria gho chhu ŋa, "A kie pi neiŋ, gò mbo ŋoŋ Juu, pie yaonŋ nnu llo mbho a mbo miŋgwe Shamaria?" (Nthē ŋa pa ŋgwa Juu shini ndo ntho mbo nu ni pra pugu pa ŋgwa Shamaria.)

¹⁰ Jisho khwɛ gho ŋa, "Ɔ kaŋ nji fɛ Minnwi, ki nji ŋoŋ ye ŋa a tho nchhu nu ŋa, 'Fɛ ŋkhi nnu nē', ɔ kaŋ mbie vi, a fɛ ŋkhi ŋa a ghà mfe chɔmbhi nē vɛ."

¹¹ Miŋgwe gho chhu ŋa, "Masha, ɔ lo nji'i mfã'o yaonŋ no shūu nu ŋkhi no gho, tiēŋ ŋkhi gho lo nja nshii. Ti ɔ shi mfã'o ŋkhi fɛ chɔmbhi yei pi hiŋ? ¹² A ni mfe ŋkhu tãa vigi Jakɔ mfe tiēŋ ŋkhi yei ni pigi. Ju ndutho yi pugu pa puoŋ pi pugu pa minyiēŋ pi ni ŋgu'ɔ nnu ŋkhi pi llo fɔ. Ɔ tã'a nu nchhu ŋa ɔ gha'ogha'o nchaa Jakɔ tãa vigi gho?"

¹³ Jisho khwɛ gho ŋa, "Nji ŋkhi shi ŋgu'ɔ mbini njia ŋgwa pɛ ŋa pugu nnu yei ŋkhi nē."¹⁴ Ndo ŋoŋ ŋa a nnu ye ŋkhi ŋa nshi mfe nē, mba'a nji ŋkhi ma nu'uy njia vi. ŋkhi ŋa nshi mfe nē shi ŋgū sha'ashhe moŋ noŋ yu ŋku'ɔ nu mfe chɔmbhi ki mme."

¹⁵ Miŋgwe gho chhu gho ŋa, "Masha, fɛ ŋkhi yei vɛi nji ŋa mba'a ma nu'uy mfã'o nji ŋkhi, ki ntho heiŋ li'i shūu ŋkhi."

¹⁶ Jisho chhu gho ŋa, "Ghɛi mɛiŋ ndaoŋ gho pɛi yu tho."

¹⁷ Miŋgwe gho khwɛ gho ŋa, "Ndo nji'i mfã'o ndaoŋ a."

Jisho chhu gho ŋa, "Ɔ chhu a kã'o ŋa, 'Ndo mfã'o ndaoŋ a', ¹⁸ nthē ŋa ɔ kwo laŋ tiēŋ pimbiam, ndo ti ye ŋa pɛi yu po ndwɛ nē lo nji'i mbo ndaoŋ gho, nnu ŋa ɔ chhu nē nnu shini."

¹⁹ Miŋgwe gho chhu gho ŋa, "Masha, ŋjɛi ŋa ɔ po pi njɛil'i Minnwi. ²⁰ Pa tãa pigi ni ntho ŋga'o Minnwi pi ŋkuoŋ mbra yei, ndo pɛi chhu ŋa a pie ŋa ŋgwa wu'ɔ ŋga'o Minnwi pi Jerushaleiŋ."

²¹ Jisho chhu gho ŋa, "Ma! Piŋ nnu ŋa nchhu nu nē, ndi tho nu ŋa mba'a pi yi'i ŋga'o Tãa pi ŋkuoŋ mbra yei ki Jerushaleiŋ."²² Pɛi gha'o yaonŋ ŋa pɛi lo nji nē, pigi gha'o yaonŋ ŋa pigi ji. Nthē ŋa lūgu nu tɔgo pi mbho ŋgwa Juu.²³ Ndo ndi chho tho nu, ndo ŋkwo po heiŋ, ŋa ŋkiēŋ ghaŋ gha'o Minnwi shi ŋga'o Tãa moŋ Jijwe pugu pa nnu shini. Nthē ŋa Tãa tã'a pi ŋkwanŋ ŋgwa pigho ŋa pugu gha'o vi."²⁴ Minnwi po pi Jijwe, a pie ŋa ŋgwa ha'ar pugu shi ŋga'o vi nē, gha'o moŋ Jijwe pugu pa nnu shini."

²⁵ Miŋgwe gho chhu gho ŋa, "Nji ŋa Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaoŋ no ŋkwe nē tho nu (mbo ju ŋa pi mɛiŋ ni Krishto nē). A shi ŋga ntho, kaŋ a shi nshwei vigi ni ŋguoŋ nnu."

²⁶ Jisho chhu gho ŋa, "Mmu ŋa nchrã nu vɛ nē ju."

²⁷ Wu'ɔ ndi gho pa ghaŋ younjin pi pini, ŋgrão ŋa a chrã nu pugu miŋgwe, ndo pa'a kaŋ ta'a ŋoŋ vugu lo mbie vi ŋa, "Ɔ tã'a pi kɔ?" ki ŋa, "Pɛi yu chrã nu nthē kɔ?" ²⁸ Nne miŋgwe gho mienŋ kɛŋ ŋkhi yi, ŋgɛi moŋ la'a nchhu ni pa ŋgwa ŋa, ²⁹ "Pɛi tho njɛi ŋoŋ ŋa a shwei a ni ŋguoŋ pa nnu ŋa mi ni ŋkwo ma nchwɛ nē. A nthē yei po Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaoŋ no ŋkwe nē?"

³⁰ Pa ŋgwa pigho mienŋ moŋ la'a ntho nu li'i yɛi Jisho.

³¹ Ndi gho pa ghaŋ younjin pi liŋgɛi Jisho, nchhu nu ŋa, "Masha, ji maonŋ."

³² Ndo a chhu ni pugu ŋa, *“Mfā’o maon jì nɔ jì nu ŋa pɛi shi lo nji’i nji.”*

³³ Nne pa ghanŋ younjinŋ pi chhu nu ni nonŋ pugu ŋa, *“Yichəi ŋonŋ ni ntho ni maonŋ jì mfe gho ŋa a jì?”*

³⁴ Jisho chhu ni pugu ŋa, *“Maonŋ jì panŋ pɔ pi nɔ chwīe nu nnu ŋa ŋonŋ ŋa a taonŋ a khwā ne, ti mī’ey fà’a yi gho.”*³⁵ *Pɛi lo nchhu ŋa a wu’o mbi’i khwe nàonŋ pi maa ŋkwōo maonŋ? Līi njəi, ñshwei vəi, pɛi pī’i ligi yəi ndii pa monŋ nyienŋ. Pa maonŋ kwo tini ŋkā’o kwōo nu.”*³⁶ *Njonŋ ŋa a kwōo maonŋ ne kwo ntho mfā’o pe yi, ntho nu ni maonŋ kwōo pigho ŋa pugu fā’o chɔmbhi ki mme, nne ŋa ŋonŋ ha’anŋ a phi ne pugu ŋonŋ ha’anŋ a kwōo ne fā’o pwanju’o ka’a.”*³⁷ *Nthe ŋa chrà yei nnu shini ŋa, ‘Yichəi ŋonŋ phī, ŋonŋ nduonŋ kwōo.”*³⁸ *Ñtaonŋ vəi ŋa pɛi ghəi ŋkwōo yaonŋ ŋa pɛi shini ndo mfā’a. Nygwa nduonŋ fā’a, pɛi shei nɔ gho.”*

³⁹ Ntou pa ŋgwa Shamaria monŋ la’ataonŋ gho piŋ vi ntho chrà mingwe gho ŋa, *“A shwei a ni nguonŋ nnu ŋa mi ni ŋkwo ma nchwīe ne.”*⁴⁰ Pa ŋgwa Shamaria ni ŋga ntho njəi vi, ndīgəi vi ŋa a la’a pugu pugu. A la’a fo nɔ paa llé. ⁴¹ Ntou pa ŋgwa pinɔ mbi’i mbiŋ vi ntɔgo ŋkuonŋ chrà yi. ⁴² Nchhu ni mingwe gho ŋa, *“A lo ŋgu’o mbo ntho pi pa nnu pe ŋa ɔ chhu ne ŋa pigi piŋ. Pigi ya’o ni nonŋ yigi llɔ mbho yu, ndo nji ŋa a ju shini mbo Nkwe mbhi.”*

Jisho yīgi ghěno muonŋ nthishi chəi

⁴³ Paa llé gha ntɔgo, a lɔllɔ ŋgəi Galili. ⁴⁴ (Nthe ŋa ndutho yi ni nchhu ŋa, *“Pi shi’a ma ŋga’o pa njəilif Minnwi la’a pugu.”*)⁴⁵ Nne, a gha ŋgəi Galili, pa ŋgwa Galili piŋ vi ntho ŋa pugu ni ŋga ŋgəi lif jì Lli Nji’a Jerushaleinŋ, njəi fifi nnu pe ŋa a ni nchwīe lif jì gho ne.

⁴⁶ Nne, a pinɔ nu’urŋ ntho ŋkamu’oŋ Kananŋ monŋ Galili, lif ŋa a ni ŋkara ŋkhī a gū là’o ne. Mmənŋonŋ ndienŋ chəi ni mbo Kapanunŋ ŋa muonŋ vi yi mimbhia ni ŋgěno nu. ⁴⁷ A ni ŋga njə’o ŋa Jisho lɔllɔ Judia ntho Galili, a ghəi ndīgəi vi ŋa a shwi’i Kapanunŋ njīgɔ ghěno muonŋ vi ntho ŋa a ni ŋkwo chho ŋkhukhu.

⁴⁸ Nne Jisho chhu gho ŋa, *“Pɛi mienŋ ki yəi pa li pugu pa nnu ghraoghrao pa’a pɛi lo mbiŋ.”*

⁴⁹ Mmənŋonŋ ndienŋ gho chhu gho ŋa, *“Masha, tho ŋkaonŋ muonŋ a maa ŋkhu.”*

⁵⁰ Jisho chhu gho ŋa, *“Ghəi, muonŋ gho shi mbo yi maonŋ.”* Njonŋ gho piŋ chrà Jisho ndho nyienŋ.

⁵¹ Nɔ ha’anŋ a ni nshwi’i nu ne, puonŋ fà’a pi para vi nchhu gho ŋa muonŋ gho yi maonŋ. ⁵² Nne a pie vugu ni ndii ŋa nonŋ yi ni njē yo nu ne. Pugu chhu gho ŋa, *“A yua monŋ ta’a minaonŋ ni naonŋchɔ ŋa shīgao gho ni ntaonŋ mbiŋ yu.”*⁵³ Tāa gho jì kī’ε ŋa a ndii ye ŋa Jisho ni nchhu gho ŋa, *“Muonŋ gho shi mbo yi maonŋ ne.”* Ju ndutho yi pugu pa mbaanda yi gū pa ghanŋ piŋ. ⁵⁴ Yei ni mbo mbra li ŋa Jisho ni nōonŋ ndii ŋa a ni ntaonŋ monŋ Judia ŋgəi Galili ne.

Jisho yīgi ghěno ŋonŋ llé jì

⁵ Pa nnu pei ni ŋga ntɔgo, yichəi jì pa Juu tho ndōgo lif Jerushaleinŋ, Jisho ku’o fo. ² Yichəi ŋkhī † ni mbo Jerushaleinŋ nɔ lif ŋa pi ni mēinŋ ni Chonka’a Minjii ne, pi mēinŋ monŋ chrà Hibru ŋa Bejata ††, ŋa a ni mfā’o tienŋ lif fere nonŋ ŋkinŋ gho. ³ Ntou pa ghanŋ ghěno ni nuanŋ fo: pa nchriligi, pa kwini kwò ni pa ŋgwa ŋa ŋgei nonŋ yugu khu. [Pugu ni ntho njwεε nu ŋa pi chɛi ŋkhī gho ⁴ ntho ŋa ŋganŋ ntaonŋ Taatho ni ntho nshwi’i nu monŋ ŋkhī gho pichəi ndii nchif nu. Fūonŋ ŋonŋ ŋa a nii monŋ gho ndii ŋa pi kwo chɛi ne, sheshe ŋkwanŋ ghěno ŋa a ghana vi ne tɔgo.] ⁵ Njonŋ chəi ni mbo ŋa a ni ŋkwo ghěno nɔ trei wunŋ ŋga’o ni yi fūonŋ. ⁶ Jisho ni ŋga njəi vi a nūanŋ fo, ndo nji ŋa ghěno gho ni ŋkwo la’a mbiŋ yu nɔ ntaonŋ ndii, mbie vi ŋa, *“Ɔ tā’a nu mbo shi’i?”*

⁷ Ngěno gho khwē gho ŋa, *“Masha, ñdo nji’i mfā’o shesheŋonŋ nɔ ni’iŋ nu ma monŋ ŋkhī ndii ŋa pi chɛi ne. Ndi ŋa ŋga mba’o nu nɔ nii nu ne, ŋonŋ nduonŋ kwo fūonŋ nii monŋ gho shhi a.”*

⁸ Jisho chhu gho ŋa, *“Lɔllɔ tɔthi, lōgo kúonŋ yɔ ndo nyienŋ.”*

⁹ Wu’o ndii gho, ŋonŋ gho pɔ shi’i, ndōgo kúonŋ yi njē nyienŋ nu! llé ŋa nnu yei ni ndōgo lif ne ni mbo llé jì.

¹⁰ Nenne pa ŋgwa Juu chhu ni ŋonŋ gho ŋa pi yīgi ghěno yi ne ŋa, *“Shi’a llé jì, pa’a gɛ yia lo mbiŋ ŋa ɔ tienŋ kúonŋ yɔ.”*

¹¹ Ndo a khwē ni pugu ŋa, *“Njonŋ ŋa a ni njīgɔ ghěno a ne ni nchhu ŋa, ‘Lōgo kúonŋ yɔ nyienŋ.’”*

¹² Pugu pie vi ŋa, *“Njonŋ gho gɔ ŋa a chhu ve ŋa lōgo kúonŋ yɔ nyienŋ ne?”*

¹³ Ndo ŋonŋ gho ŋa pi ni njīgɔ ghěno yi ne shini ndo nji vi. Nthe ŋa yú ŋgwa ni mbo fo Jisho kwo phe shina pugu ŋgəi. ¹⁴ Yichəi ndii ni ŋga mbo, Jisho yəi vi monŋ Nda Minnwi nchhu gho ŋa, *“Līi njəi ŋa ɔ pɔ shi’i. Kī’i nu’urŋ nchwīe phi ŋkamu’oŋ nne ŋa kī’i nnu wuwuru nchaa yie lōgo lif mbiŋ gho.”*¹⁵ Njonŋ gho ghəi ni vhi, nshwei pa ŋgwa Juu ŋa a ni njīgɔ Jisho njīgɔ ghěno yi.

¹⁶ Yei nnu ŋa a ni nchwīe pugu fe ŋgəi ni Jisho, ntho ŋa a ni nchwīe nnu yei llé jì. ¹⁷ Ndo Jisho khwē ni pugu ŋa, *“Tāa a wu’o ntho mfā’a fā’a ti nchəinŋ ndwe. Nne, mummy fā’a nu.”*¹⁸ Yei nnu ŋa a ni nchwīe pa thishi ŋgwa Juu mī’ey ntā’a nu njwi vi ne, ntho ŋa a lo ŋgu’o mbə’i pi llé jì. A pinɔ ntho mēinŋ Minnwi ŋa a Tāa vi, nchwīe nonŋ yi mbo ta’a fifi pugu Minnwi.

Ghrí Muonŋ Minnwi

¹⁹ Nne Jisho chhu ni pugu ŋa, *“Shishini, ñchhu ni pɛi ŋa, minthe pa’a Muonŋ lo nchwīe nnu ni tho yi, a wu’o nchwīe pi nnu ŋa a yəi Tāa vi chwīe nu ne. Nthe ŋa*

† Pi ni ntu ŋkhī yei tou puŋ yi pɔ ndipu’u wunŋ kwò ni kwò yi tienŋ.
†† Pi nā’anŋ monŋ pichəi pa Nywa’anli Minnwi ndunu monŋ chrà Gri ŋa, Beshaida Beshaida

sheshe nnu ŋa Tǎa ghà nchwīe nε, Muuŋ ghà ŋu'ò nchwīe pi yie ghò ŋkaa yu.²⁰ Nthe ŋa Tǎa khwā Muuŋ nōoŋ ŋuoŋ nnu ŋa ju nduthò yi chwīe nu nε ghò. Ndo ti Tǎa shi nōoŋ memme fà'a ŋa a chaa pei nε ghò, nen-ne ŋa pǎi ghrāo.²¹ Nthe ŋa wu'ò nò ha'añ Tǎa pǎi ŋgwa khu mfe chòmbhi ni pugu nε, a ha'añ Muuŋ fe chòmbhi ni pa ŋgwa pε ŋa a khwā nò fe nu nε.²² Tǎa shí'a ŋj'i nsha'a sheshenjoŋ. A fe ŋuoŋ ghré sha'a nu ŋgwa pi ni Muuŋ,²³ nne ŋa minthe ŋuoŋ ŋgwa gha'ò Muuŋ nò ha'añ pugu gha'ò Tǎa nε. Ŋoŋ ŋa a lo ŋj'i ŋga'ò Muuŋ nε lo ŋj'i ŋga'ò Tǎa ŋa a taonŋ Muuŋ nε.

²⁴ "Shishini, ñchhu ni pǎi ŋa ŋoŋ ŋa a ya'ò chrà a mbiŋ ŋoŋ ŋa a taonŋ a nε, fā'ò chòmbhi ki mme, mba'a pi nu'uhŋ nsha'a vi. A kwo tɔgɔ moŋ gu nii moŋ chòmbhi.

²⁵ "Shishini, ñchhu ni pǎi ŋa ndi chhò nthò nu, ŋkwo tho ti nchəiŋ, ŋa ŋgwa khu shi nja'ò ŋggi Muuŋ Minnwi, ŋgwa pε ŋa pugu ya'ò mbiŋ nε fā'ò chòmbhi.²⁶ Nthe ŋa nò ha'añ Tǎa nduthò yi ŋoŋ ŋa chòmbhi llo mbhò yu nε, a wu'ò ha'añ a chwīe ŋa Muuŋ vi pò ŋoŋ ŋa chòmbhi shi ndhò mbhò yu nε.²⁷ A fe ghré ghò nò sha'a nu ŋgwa nthe ŋa a Muuŋ Ŋoŋmishua.²⁸ Kí'i ŋgrāo nnu yei, nthe ŋa ndi chhò nthò nu ŋa ŋuoŋ ŋgwa pε ŋa pugu pò moŋ fúŋ nε shi nja'ò ŋggi yi,²⁹ ndò ntaonŋ moŋ fúŋ ghò. Pε ŋa pugu ni nchwīe pa nnu shi'í nε, pugu ku'ò moŋ chòmbhi ki mme, ŋgwa pε ŋa pugu chwīe phi nε ku'ò pi wēiŋ vugu nò pa ŋgusha'a.

Pa miŋkwentie Jishò

³⁰ "Minthe pa'a ñdò nchwīe yichəi nnu pi ni nyanŋ ghré. Ŋga nsha'a pi wu'ò nò ha'añ Minnwi chhu vəi ŋa ñsha'a nε, nne sha'a nu ma pò pi yi ndiŋdi, nthe ŋa ñchwīe pi nnu ŋa ŋoŋ ha'añ a taonŋ a tǎ'a nu nε. Ñdò ŋj'i'í nchwīe pi nnu ŋa ñtǎ'a nu.³¹ Mí ŋkwe ntíe noŋ a ni noŋ a pa'a pi lo ndi'í nnu ŋa ñchhu nu nε ŋa a nnu shini.³² Ndo yichəi ŋoŋ pò fò mbò miŋkwentie a, ñji ŋa nnu ŋa a chhu nu nthe a nε, nnu shini.

³³ Jouŋ, ŋoŋ ŋa pǎi ni ntaonŋ ghanŋ ntaonŋ pǎi ghò nε, a chhu nnu shini nthe a.³⁴ A lo mbò pi ŋa a ŋoŋmishua mbò miŋkwentie a. Ñchrā pei nnu pi ŋa minthe pǎi kie nne ndūgu.³⁵ Jouŋ ni mbò nò lanŋ ŋkii nu ndò ndi'ε nu. Pǎi ni mfā'ò pwanju'ò nò kuo ndi'í moŋ lí'ε yi.

³⁶ "Ndo ñmfā'ò yichəi miŋkwentie ŋa a chaa pε nnu ŋa Jouŋ ni nchhu nthe a nε. Nthe ŋa pa fà'a ŋa Tǎa fe vəi ŋa ñmfā'a nε, mbò fà'a pε ŋa ñmfā'a nu nε, kwe ntie a ŋa a taonŋ Tǎa ntaonŋ a.³⁷ Tǎa ŋa a taonŋ a nε, kwe ntie a. Pǎi lo naa ma nja'ò ŋggi yi moŋ sheshe ndi, ki nǰəi vi ŋkwanŋ ha'añ a pò nε.³⁸ Pǎi lo nū'òŋ chrà yi moŋ nǰu'ò pǎi nthe ŋa pǎi lo ŋj'i'í mbiŋ ŋoŋ ŋa a taonŋ vi nε.

³⁹ "Pǎi tǎ'a moŋ Ŋwa'anli Minnwi nthe ŋa pǎi pǎi ŋa pǎi shi ma mfā'ò chòmbhi ki mme moŋ ghò. Ndo Ŋwa'anli Minnwi yei chrā nthe pi mmu.⁴⁰ Ndo pǎi lāa tho nu nǰəi a nne ŋa pǎi fā'ò chòmbhi.

⁴¹ "Ñdò ŋj'i'í ntǎ'a ndigha'ò pi llo mbhò ŋgwa.⁴² Ŋji ŋkwanŋ ŋgwa ŋa pǎi yie ghò nε, ŋa pǎi lo ŋj'i'í mfā'ò khwā Minnwi mbiŋ pǎi.⁴³ Ñthò moŋ ligi Tǎa a ndò pa'a pǎi lo mbiŋ a. Yichəi ŋoŋ nthò moŋ ji ligi pǎi piŋ vi.⁴⁴ Pinthe pǎi kie pi neiŋ mbiŋ ŋa pǎi tǎ'a ndigha'ò pi mbhò noŋ pǎi nε. Ndo pa'a ndò ntǎ'a ndigha'ò ŋa a llo mbhò fieŋ ta'a Minnwi nε.

⁴⁵ "Kí'i pǎi pǎi ŋa ñshi ŋgwēiŋ vəi shhi Tǎa. A ta'a ŋoŋ ŋa a shi ŋgwēiŋ vəi shhi Tǎa, mbò Mushi ŋa pǎi nū'òŋ kwà'a yəi mbiŋ yu nε.⁴⁶ Nthe ŋa pǎi kanŋ ni mbiŋ Mushi, pǎi kanŋ mbiŋ a, nthe ŋa a ni nǎ'anŋ nthe pi mmu.⁴⁷ Ti pǎi mieŋ ki piŋ pa nnu ha'añ a nǎ'anŋ, pǎi kie pi neiŋ mbiŋ chrà a?"

Jishò kugwi tienŋ ŋkanŋ pimbhia pugu pa pichəi ŋgwa
(Matio 14:13-21; Maaku 6:30-44; Luka 9:10-17)

6 Pa pei nnu ni ŋga nɔgɔ, Jishò lɔlɔ ŋgəi shā'a ntaonŋ nò yini njiŋ ŋkhi Galili, ŋa pi mēiŋ ni ŋkhi Tiberia nε. ² Ŋkieŋ ntou yu ŋgwa yōu njiŋ yi nthe ŋa pugu ni nǰəi fi'í pa li ŋa a nōoŋ nu, mbò yēgi nu ghəŋò ghanŋ ghəŋò nε. ³ Jishò ku'ò ŋkuoŋ mbra nchòchhò fò pugu pa ghanŋ younjij pi. ⁴ Ndi'í jì Lli Ŋj'i'a, mbò jì pa Juu ni ŋkwo para.

⁵ Nthe yie ghò, Jishò gha ŋkəra ligi yi, nǰəi ŋkieŋ ntou yú ŋgwa tho nu yəi yu, a chhu ni Fili ŋa, "Pia shi ŋjuoŋ brei pi hiŋ nne ŋa a nthe fi'í ŋgwa pei kru?"⁶ A ni nchhu yei pi nò ywē'í nu Fili nthe ŋa ju nduthò yi ni nji nnu ŋa a shi nchwīe nε.

⁷ Fili khwē ŋa, "Pi ŋj'i'í ŋjuoŋ brei pi ni fi'í mbiŋ ŋa ŋoŋ nthe a fā'a nò paa ŋkii llé nε, pa'a a lo ŋj'i'í ŋkǎ'o nò fi'í brei ŋa a nthe sheshenjoŋ fā'ò shigei fò nε."

⁸ Yichəi ta'a ŋganŋ younjij yi mbò Andru ndiŋ Shemu Pita chhu ghò ŋa, ⁹ "Muuŋ mimbhia chəi pò heiŋ ŋa a fā'ò tienŋ brei ŋa pi chwīe ni bale nε, ni paa shhu. Ndo yei pò pi kħò ni fi'í ntou ŋgwa pei."

¹⁰ Jishò chhu ŋa, "Chwīe ŋgwa chòchò shhe." Ntou trū ni mbò nò lí'í ghò. Ŋuoŋ ŋgwa pighò chòchò shhe, pimbhia ni mbò nò tienŋ kanŋ yugu. ¹¹ Jishò lōgɔ brei ghò ŋga ŋkwo tōo Minnwi, ŋgrā ni ŋgwa ŋa pugu pi nchhò shhe nε. Ŋgu'ò nchwīe pi nne ni shhu ghò, sheshenjoŋ fā'ò fi'í ŋkwanŋ ha'añ a khwā nε.

¹² Pugu ni ŋga nǰru, a chhu ni ghanŋ younjij pi ŋa, "Pǎi kiri pa pigəi kuo pi, kí'i sheshe yaonŋ phe."¹³ Nenne pugu kiri, a linaonŋ paanchrò mikuo pa kuo brei llo ŋkuoŋ tienŋ ndigi brei ghò ŋa ŋgwa pighò kru a pigəi nε.

¹⁴ Ŋgwa pighò ni ŋga nǰəi yei li ŋa a ni nōoŋ nε, nchhu ŋa, "Yei ya mbò nǰəi'í Minnwi shini ŋa a ni mfā'ò nò tho nu moŋ mbhi nε." ¹⁵ Jishò ni ŋga nji ŋa pi tǎ'a nu nthò ŋgwēiŋ vi mfra vi nū'òŋ vi nò fūoŋ, a pēni njiŋnjiŋ ŋgəi ŋkuoŋ mbra mbò fò tǎ'í vi.

Jisho nyieŋ ŋkuoŋ ŋkhĩ
(Matio 14:22-23; Maaku 6:45-52)

¹⁶ A ni ŋga mbo ni fanaoŋ, pa ghaŋ younjij Jisho shwi'i ŋkij ŋkhĩ, ¹⁷ nii moŋ kikuoŋ, njē shā'a nu ntaoŋ Kapanuŋ. Tu'u ni ŋkwo shini, ndo pa'a Jisho lo naa ntho mbara vugu ya'a. ¹⁸ Ŋkieŋ titini ffræi ni ntogo nu tho ŋkhĩ, moŋ ŋkhĩ gū pa ŋgwanyieŋ. ¹⁹ Nenne pugu ni ŋga ŋkwo chhwi pie ŋgōi yaon ko tieŋ ŋkaŋ ki ntigao ŋkaŋ kwò moŋ ŋkhĩ, njæi Jisho a nyieŋ ŋkuoŋ ŋkhĩ ntho nu yæi kikuoŋ gho, pogo gu wēiŋ vugu. ²⁰ Ndo a chhu ni pugu ŋa, *"A mmu, ki'i pæi pogo."* ²¹ Nne pugu ni ŋkhwā ŋa a nii moŋ kikuoŋ, wu'ò ndii gho, pugu kaon pie yugu ko li'i ŋa pugu ni ŋgōi nu nē.

A mmu mbo brei chombhi

²² Mbhi ni ŋga ndaŋ, yú ŋgwa pē ŋa pugu ni ŋkina ko yini njieŋ ŋkhĩ nē yæi ŋa pichæi pa puoŋ mi kikuoŋ shini ndo njii mbo fo ŋkieŋ ta'a yi ndo pa'a Jisho lo nii kikuoŋ pugu pa ghaŋ younjij pi ŋgōi ka'a, pugu ni ŋgōi pi ta'i vugu. ²³ Pichæi pa kikuoŋ lo Tiberia ni ntho mbara ko li'i ha'aŋ pugu ni ŋkru brei gho ndii ŋa Taatho ni ŋkwo fē tōo nu nē. ²⁴ Nenne yú ŋgwa pigho ni ŋga njæi ŋa Jisho shi lo mbo fo, ki pa ghaŋ younjij pi nē, pugu ni ndutho yugu nii moŋ pa kikuoŋ nshā'a Kapanuŋ ntho ntā'a Jisho. ²⁵ Pugu ni ŋga njæi vi moŋ yini njieŋ ŋkhĩ, mbie vi ŋa, "Masha, o ni ntho heij pi ndii kha?"

²⁶ Jisho khwē ni pugu ŋa, *"Shishini, ñshwei væi, pæi lo ntā'a a nthē pi ŋa pæi yæi pa li, pæi tā'a a nthē pi ŋa pæi ni ŋkru brei ti njru."* ²⁷ *Ki'i pæi wie noŋ yæi pi ko maon ji pē ŋa a ghà mbiri nē, pæi wie noŋ yæi pi ko maon ji ŋa a ghà kina mfe chombhi ki mme nē, ŋa Muuŋ Ŋoŋmishua shi mfe ni pæi nē, nthē ŋa Minnwi mbo Tāa kwo nū'wŋ li yi mbiŋ yu ŋa a piŋ vi."*

²⁸ Nne pugu chhu gho ŋa, "Pigi shi nchwē pi neiŋ ko tho nu fā'a fā'a Minnwi?"

²⁹ Jisho khwē ni pugu ŋa, *"Yei fā'a Minnwi, ŋa pæi piŋ ju ŋa Minnwi taon nē."*

³⁰ Nne pugu chhu gho ŋa, "Ti o ndoŋ pi yæi li nne ŋa pigi yæi mbiŋ gho? Nnu ŋa o shi nchwē nē kha?" ³¹ Pa tāa pigi ni nji maon ji ŋa pi mēiŋ ni mana † nē moŋ ŋkūnu njó wu'ò ko ha'aŋ Ŋwa'aŋli Minnwi chhu ŋa, 'A ni mfe brei lo po ŋa pi kru.'"

³² Jisho chhu ki'e ni pugu ŋa, *"Shishini, ñchhu ni pæi, a shi ki lo mfe Mushi mfe brei lo po ni pæi, ndo Tāa a fē ŋkieŋ brei ŋa a lo po nē."* ³³ *Nthē ŋa brei Minnwi ju ŋa a lo po nshwi'i shhē mfe chombhi ni ŋgwa ŋkuoŋ mbhi nē."*

³⁴ Pugu chhu gho ŋa, "Masha, fē brei yei ni pigi ŋguoŋ ndii."

³⁵ Jisho chhu ni pugu ŋa, *"A mmu mbo brei chombhi, sheshenŋ ŋa a tho njæi a nē, mba'a nji ma nu'uŋ njia*

vi, ndo sheshenŋ ŋa a piŋ a nē, mba'a njū'ò yi ma nu'uŋ njaon." ³⁶ *Ndo nchu ni pæi ŋa pæi lo mbiŋ a, njii nthē ko ha'aŋ pæi yæi a nē."* ³⁷ *Ŋguoŋ ŋgwa ŋa Tāa fē væi nē shi ntho njæi a, ndo sheshenŋ ŋa a shi ntho njæi a nē, mba'a njii ndāa vi."* ³⁸ *Nthē ŋa ñdo njii nshwi'i lo po pi ko chwē nu nyan nnu ŋa ñtā'a nu nē, ñshwi'i pi ko chwē nu nnu ŋon ŋa a taon a nē."* ³⁹ *Yei nnu ŋa Minnwi ŋon ŋa a taon a nē tā'a nu nē, ŋa ki'i m̄bhe sheshe yaon shina ŋguoŋ yi ye ŋa a fē væi nē, ŋa m̄bfi vugu t̄thi moŋ ndugwi njij llé."* ⁴⁰ *Yei nnu ŋa Tāa a tā'a nu nē, ŋa sheshenŋ ŋa a pi'i ligi yi ndii Muuŋ ndo mbiŋ vi nē, fā'o chombhi ki mme, ñshi m̄bfi vi t̄thi moŋ ndugwi njij llé."*

⁴¹ Nne pa ŋgwa ju jē luo nu nthē vi, nthē ŋa a chhu ŋa, *"A mmu mbo brei ŋa a lo po nshwi'i nē."* ⁴² Pugu chhu ŋa, "Yei lo mbo Jisho muuŋ Joshe, ŋa pigi ji tāa vi pugu mūuŋ vi nē? A nthē a kie pi neiŋ nchhu ndwē ŋa, 'Ndho pi po nshwi'i?'"

⁴³ Jisho khwē ni pugu ŋa, *"Ki'i pæi luo nu shina pæi."* ⁴⁴ *Minthe pa'a kaŋ ta'a ŋon lo ntho njæi a ki Tāa ŋa a taon a nē lo nshūu vi ntho ko. Ndo ñshi mbini m̄bfi vi moŋ gu ko ndugwi njij llé."* ⁴⁵ *Pa njæi'i Minnwi ni nā'aŋ ŋa, 'A lē nje'i Minnwi nje'i vugu.' Sheshenŋ ŋa a kwo ya'o ndo nje'i yaon mbho Tāa nē shi ntho njæi a."* ⁴⁶ *Yei lo mbo pi ŋa yichæi ŋon kwo yæi Tāa, ju ŋa a lo mbho Minnwi nē wu'ò fieŋ ŋon ŋa a yæi Tāa nē.*

⁴⁷ *"Shishini, ñshwei væi, sheshenŋ ŋa a piŋ nē fā'o chombhi ki mme."* ⁴⁸ *A mmu mbo brei chombhi."* ⁴⁹ *Pa tāa pæi ni nji mana moŋ ŋkūnu njó, ndo ŋguoŋ yugu wu'ò ŋkhukhu."* ⁵⁰ *Yei ye brei ŋa a shwi'i lo po, nenne ŋa mimfe ŋon kru ki lo ŋkhu."* ⁵¹ *A mmu mbo brei maon ŋa a shwi'i lo po. Sheshenŋ ŋkru brei yei, kaŋ a shi mfā'o chombhi ki ndugwi yi. Ndo brei ye ŋa ñshi mfe ko chombhi ŋgwa ŋkuoŋ mbhi yei nē, po pi freinoŋ a."*

⁵² Nne pa ju jē mindoundou shina pugu, nchhu nu ŋa, "Mimfe ŋon vei kie neiŋ mfe frēi yi ŋa pia kru?"

⁵³ Nthē yie, Jisho chhu ni pugu ŋa, *"Shishini, ñshwei væi, pæi mien ki kru frēi Muuŋ Ŋoŋmishua, mbini nnu chhi yi, nthē pa'a pæi lo mfā'o chombhi mbiŋ pæi."* ⁵⁴ *Sheshenŋ ŋa a kru freinoŋ a ndo nnu chhi a nē fā'o chombhi ki mme, ñdo mbini m̄bfi vi moŋ gu moŋ ndugwi njij llé."* ⁵⁵ *Nthē ŋa freinoŋ a ya ŋkieŋ maon ji, chhi a po ya ŋkieŋ maon nnu."* ⁵⁶ *Sheshenŋ ŋa a kru freinoŋ a ndo nnu chhi a nē ghà ŋkina mbiŋ mu, ŋkina mbiŋ yu."* ⁵⁷ *Ko ha'aŋ Tāa ŋa a yi maon taon a, mfā'o chombhi nthē pi Tāa gho nē, nenne, sheshenŋ ŋa a kru freinoŋ a nē, ju ŋkaa yu shi mbo yi maon nthē a."* ⁵⁸ *Yei brei ŋa a ni nshwi'i lo po nē, a lo mbo pi ko ye ŋa pa tāa ni ŋkru nda'a ŋgu'ò ŋkukhu nē. Sheshenŋ ye ŋa a kru freinoŋ a yei nē shi nchho mbhi ki ndugwi yi."*

⁵⁹ Jisho ni nchhu pa nnu pei moŋ nda luon Minnwi ko ha'aŋ a ki ye'i nu Kapanuŋ nē.

† Njij mana po ŋa Yei po pi kha?

Chrà chòmbhi ki mme

60 Ndiŋ ña ntou pa ghanŋ younjij pi ni nja'ò yei ñe, pugu chhu ña, "Yei chrà òni ñga'a, a nthe a ywere gò chrà gho?"

61 Ndo Jisho ni nji ña pa ghanŋ younjij pi tho nduo nu nthe nnu yei, nne a chhu ni pugu ña, "Nnu yei pigi vèi?62 Ti a kanŋ ni m'ienŋ mbo pèi yèi Muuŋ Njonŋmishua ku'ò nu li' ña a ni f'ionŋ mbo ñe?63 A ghà mfe Jijwe chòmbhi, freinonŋ lo mfà'ò ghère kanŋ shigei. Chrà pe ña òchrà ni pèi ñe pò pi Jijwe pugu chòmbhi.64 Ndo pichèi shina pèi lo nji'ì mbiŋ." (Nthe ña Jisho ni nji llo ño nje yi pe ñgwa ña pugu shini ndo mbiŋ ñe, ndo nji ñonŋ ve ña a shi mfini vi ñe.)65 A chhu ña, "Yei nnu ña a ni nchwie nchhu ni pèi ña mba'a ñonŋ tho njei a, kanŋ a ñe a fe Tãa ghré gho ño tho nu."

66 Jè ndiŋ yei ntou pa ghanŋ younjij pi pèni ki lo nu'uy nyienŋ pugu pugu.67 Nne Jisho pie paanchro ghanŋ younjij pi ña, "Pèi tã'a nu ñgèi ñkaa pèi?"

68 Shemu Pita khwè gho ña, "Taatho, pigi shi ñgèi njei pi gò? O fà'ò chrà chòmbhi ki mme,69 ndo pigi kwo piŋ, ndo nji ña o Yi Taonŋtaonŋ Llo Mbho Minnwi."

70 Nne Jisho chhu ni pugu ña, "A lo nchu'ò mmu nchu'ò vèi Paanchro? Ndo ta'a ñonŋ shina pèi pò devì."71 A ni nchhu pi Judashi, mbo muuŋ Shemu Ishikario, nthe ña a ta'a ñonŋ shina Paanchro gho ñe, ni mbo ño fini nu vi.

Jisho pugu pa liŋ pi

7 Nnu pei ni ñga ntogo, Jisho nyienŋ nu monŋ Galili. A shini ndo ntã'a nu nyienŋ monŋ Judia nthe ña pa thishi ñgwa Juu ni ntã'a nu njwi vi.2 A ni mbi'ì shigei ndiŋ ji pa ñgwa Juu ña pi m'ienŋ ni ji pa ntãa ñe kã'ò.13 Pa liŋ pi chhu gho ña, "Lllo heinŋ ñgèi Judia nji ña pa ghanŋ younjij pò shi njei pa fà'a ña o chwie nu ñe.4 Nthe ña ñonŋ ña a tã'a nu ña pi ji vi ñe ghà fà'a pi li' wo. Ña o tho nchwie pa nnu pei ñe, chwie ñkuonŋ mbhi ji gho."5 Nthe ña nji'ì nthe pa liŋ pi shini ndo mbiŋ vi.

6 Jisho khwè ni pugu ña, "Ndiŋ a lo naa ñkã'ò ya'a. Ni pèi, sheshe ndiŋ ka'oka'ò.7 Mba'a ñkuonŋ mbhi pèina vèi ndo a pèina a nthe ña òchhu pa nnu nthe vi ña mbha fà'a pi, pi piphi ñe.8 Pèi ku'ò li' ji gho. Ndo nji'ì ñku'ò nu † li' ji gho nthe ña ndiŋ a lo naa ña ñkã'ò ya'a."9 A ni ñga nchhu yei nnu, ñkina Galili.

Jisho Li' Ji Pa Ntãa

10 Pa liŋ pi ni ñga ñkwo ku'ò li' ji gho, juju ku'ò ñkaa yu, ki lo mbo pi li' wo, mbo pi njinŋjinŋ.11 Pa thishi ñgwa Juu ni ntho ntã'a vi li' ji gho, mbie nu ña, "A pò pi hinŋ?"

12 Ntou pa nchũŋ ni mbo nu shina pa ñgwa nthe vi,

† Ji yei ni mbo ji ña ñgwa Juu ni nji nu Jerushaleinŋ ño f'ionŋ llé ño kwij nu ndiŋ ña pugu ni nda'a nu monŋ pa ntãa monŋ ñkũnu njó ndiŋ ña pugu ni ndho Ijipti ñe. †† Monŋ pichèi pa ndunu Nywa'anŋli Minnwi monŋ chrà Gri a pò ña Ndo ñku'ò nu ya'a

pichèi ni ñga nchhu nu ña, "A ñkienŋ ñonŋ," pichèi ña, "Ñga, a tho nchwie nu ñgwa fãanŋ ndaonŋ."13 Ndo pa'a kanŋ ta'a ñonŋ lo nchrà nthe vi shhente, nthe ña pugu ni ntho mbo go pa thishi ñgwa Juu.

14 Ji gho ni ñga ñgèi ti nchèinŋ titri, Jisho ku'ò monŋ Nda Minnwi nje ye'ì nu.15 Pa thishi pa ñgwa Juu ghrão, nchhu nu ña, "A kie pi ñeinŋ ñonŋ vei ji f'f' yaonŋ yei, ndo ki lo naa ma ñgèi shiku?"

16 Nne Jisho khwè ni pugu ña, "Yaonŋ ña nje'ì nu ñe lo mbo pi nyanŋ, a pò pi yi ñonŋ ña a taonŋ a ñe.17 Sheshe ñnu ña ñonŋ tã'a nu nchwie ñe mbo pi nnu ña Minnwi tã'a nu ñe, kanŋ a shi nji ña yaonŋ ña ñje'ì nu ñe llo pi mbho Minnwi ki mi chrà pi ni nyanŋ ghré?18 Ñonŋ ña a ghà nchrà pi ni ji ghré ñe ghà ntã'a pi ji ndigha'ò ni nonŋ yi. Ndo ñonŋ ña a ghà ntã'a pi ndigha'ò ñonŋ ña a taonŋ vi ñe, ñganŋ nnu shini pa'a ndo mfà'ò kanŋ ta'a nnu mifi.19 Mushi lo ñkwo fe gí ni pèi? Ndo kanŋ ta'a ñonŋ vèi shi'a nũ'òŋ. Pèi tã'a nu njwi a ña?"

20 Kiri gho khwè ña, "O fà'ò minŋweinŋ! A tã'a gò njwi gho?"

21 Jisho khwè ni pugu ña, "Ñki chwie ta'a fà'a, ñguonŋ yèi ghrão nthe ta'a fà'a gho.22 Mushi ni mfe gí ña pèi ni'iy puonŋ pèi ñgunu mbrei (a lo nji'ì mbo ña a ni ndho pi mbho Mushi, a ni ndho pi mbho pa tãa), nne pèi ni'iy ñonŋ ñgunu mbrei llé ji.23 Ti pèi ni'iy ñonŋ ñgunu mbrei llé ji nne ña a pò ña pèi lo mbè'í gí Mushi, pèi pini mbigi túa vèi ña òchwie ñguonŋ nonŋ ñonŋ ya togo shi'ì llé ji nthe kho?24 Ki'ì pèi sha'a ñgwa pi ñkwanŋ ha'anŋ a fhi ño ha'anŋ a kã'ò ligi pèi ñe, pèi sha'a ñgwa pi ñkwanŋ ha'anŋ a kã'ò ña pi sha'a ñe."

Yei nthe a pò Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaonŋ ño Ñkwe ñe?

25 Pichèi pa ñgwa Jerushaleinŋ chhu ña, "Yei shi lo mbo ñonŋ ña pi tã'a vi njwi ñe?26 A pò ñeinŋ heinŋ nchrà nu shhente. Ndo pa'a pugu lo nchhu nnu gho! Pinthe a pò ña pa thishi ji ña a Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaonŋ ño Ñkwe ñe?27 Ndo ndiŋ ña Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaonŋ ño Ñkwe tho ñe, mba'a ñonŋ ji li' ña a llo ñe. Ndo pia ji li' ña vei ñonŋ llo ñe."

28 Nò ha'anŋ Jisho ni nje'ì nu monŋ Nda Minnwi ñe, a ni nchhu ni nji ña, "Pèi ji a, ndo nji li' ha'anŋ òdho ñe? Ndo nji'ì ntho pi ni tho a. Ju ña a taonŋ a ñe ñganŋ chrà nnu shini, ndo pèi lo nji vi.29 Nji vi nthe ña òdho pi mbho yu, a taonŋ a."

30 Nenne pugu ni ntho ntã'a shendaonŋ ño wèinŋ nu mi, ndo pa'a ñonŋ lo ñkãonŋ vi nthe ña ndiŋ yi shini ndo naa ntho ya'a.31 Ndo ntou ñgwa ka piŋ vi piŋ nchhu ña, "Ndo Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaonŋ ño Ñkwe ñe, shi ñga ntho, a ñonŋ li a yienŋ nchaa yi ñonŋ vei?"

Pi taonŋ pa ghanŋ kè'ì li' ña pugu wèinŋ Jisho

32 Pa Farashi ya'ò yú ñgwa pigho tho nchũŋ nnu pei nthe Jisho. Nenne pa thishi ghanŋ fe'ingienŋ pugu pa ñg-

wa Farashi taon pa ghan kē'i Nda Minnwi ŋa pugu ghēi ŋgwēiŋ vi. ³³ Jisho chhu kī'ε ŋa, *"Pia shi mbini mbo ka'a nɔ kuo ndi, ŋgāi kī'ε njai ŋon ŋa a taon a nε."* ³⁴ Pāi shi ntā'a a ndo mba'a pāi yī'i njai a. *Lī' ha'an ŋgāi nu fɔ nε mba'a pāi tho fɔ."*

³⁵ Pa thishi ŋgwa Juu chhu ni non pugu ŋa, "Ŋon vei tā'a ŋgāi pi hiŋ ŋa mba'a pigi yī'i njai vi? A tā'a nu ŋgāi mon la'ataon nduon lī' ha'an ŋgwa pia pɔ nε, nje'i pa ŋgwa nduon pighɔ?" ³⁶ A chhu ŋa, *"Pāi shi ntā'a a ndo mba'a pāi yī'i njai a",* pugu pa ŋa, *"Lī' ha'an ŋgāi nu fɔ nε mba'a pāi tho fɔ." Njiŋ nnu pighɔ pɔ pi ŋa?"*

Pa ninai ŋa ŋkhī fε chɔmbhi ghà ntaon mon ghɔ nε

³⁷ Mon ndugwi njiŋ llemphi ji ghɔ, mbo mme llé, Jisho lllɔ ntithi tɔthi nchhu ni nji ŋa, *"Njù'ɔ ŋon njaon, a tho mbara a nnu yaon."* ³⁸ *Sheshenon ŋa a piŋ a nε, pa ninai ŋkhī fε chɔmbhi shi ŋkhī ntaon nu njù'ɔ yu, nɔ ha'an Ŋwa'anli Minnwi chhu nε."* ³⁹ A ni nchhu yei nthe pi Jijwe Minnwi ŋa ŋgwa pε ŋa pugu piŋ vi shi mfā'o nε. A ni ŋga mbo ndi ghɔ pa'a pi lɔ naa mfe Jijwe Minnwi nthe ŋa Jisho shini ndo naa nii mon ndigha'o yi.

Minduonduon shina ŋgwa

⁴⁰ Pugu ni ŋga nja'o pa chrà pei, pichai pa ŋgwa pighɔ chhu ŋa, "Yei ya mbo pi njai'li' Minnwi shini." ⁴¹ Pichai chhu ŋa, "Yei Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Ŋkwe nε." Ndo pichai chhu yugu ŋa, "Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Ŋkwe ni mbo nɔ llɔ nu pi Galili?" ⁴² Ŋwa'anli Minnwi lɔ nchhu ŋa Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Ŋkwe nε shi ndo pi mon ŋgwreŋon fūon Devi, pi phi vi Beteleheiŋ mbo la'ataon fūon Devi?" ⁴³ Nne minduonduon gū shina ŋgwa pighɔ nthe vi. ⁴⁴ Pichai shina pugu ni ntā'a nu ŋgwēiŋ vi ndo pa'a ŋon lɔ ŋkāon vi.

⁴⁵ Pa ghan kē'i Nda Minnwi ni ŋga mbini, pa thishi ghan fε'ingieŋ pugu pa ŋgwa Farashi pie vugu ŋa, "A chwīe kɔ pa'a pāi lɔ ŋkwai ni ju?"

⁴⁶ Pa ghan kē'i Nda Minnwi pighɔ khwē ŋa, "Yichai ŋon lɔ naa ma nchrā nɔ ŋon vei."

⁴⁷ Pa Farashi pie vugu ŋa, "Pi fxi vāi ŋkaa pāi?"

⁴⁸ Sheshe pa thishi pugu pa ŋgwa Farashi piŋ vi? ⁴⁹ Yú ŋgwa pei ŋa pugu lɔ nji gí Mushi nε, nchɔnɔ Minnwi pɔ mbiŋ pugu."

⁵⁰ Nikodemu ŋa a ni mbo ta'a ŋon vugu nε, ni ŋkwo ghāi njai vi ŋgē chāi nε, chhu ni pugu ŋa, ⁵¹ "Gí yia ghà ŋgwēiŋ ŋon ŋa a ŋgusha'a ki lɔ fūon mfe shina ghɔ ŋa a chrā? Ndo mbini nu'un ndi nnu ha'an a chwīe nε?"

⁵² Pugu khwē ŋa, "ɔ llɔ pi Galili ŋkaa ghɔ? Ta'a nε mon Ŋwa'anli Minnwi njai ŋa yichai njai'li' Minnwi ni ŋkwo ma ndo Galili?"

Mingwe lán ŋa pi ni ŋgwēiŋ vi mon shúon

⁵³ † [Sheshenon vugu ghāi mon ji la'a.

8 Ndo Jisho ku'ɔ ŋkuon Mbra pa Thi Olive. ² Ŋkieŋ ni muon tutu'u a pini ntho mon Nda Minnwi ŋguon ŋgwa tho njai vi, a chɔchɔ shhe ntho nje'i vugu. ³ Pa ghan ye'i ŋgwa ni gí Mushi pugu pa ŋgwa Farashi tho ni mingwe lán chāi ŋa pi ni ŋgwēiŋ vugu mibia mon shúon, ntho ni ju ntigi vi shhi ŋguon ŋgwa ghao.

⁴ Pugu chhu ni Jisho ŋa, "Masha, pigi ya ŋgwēiŋ mingwe lán vei pugu mibia. ⁵ Mon gí Mushi, a chhu ŋa pi tun ŋkwan mingwe vei ni ŋgù'ɔ a khu. ɔ chhu jɔ ŋa?"

⁶ Pugu ni nchhu yei nɔ mōon nu Jisho nne ŋa pinthe pugu fā'o nnu nɔ wēiŋ nu mi nɔ ghɔ. Ndo Jisho tu'u non yi nā'an yaon ni muonshimbho yi shhe. ⁷ Nɔ ha'an pugu ni ŋgāi shhi ŋgu'ɔ mbie vi nε, a lllɔ tɔthi nchhu ni pugu ŋa, *"Ŋon ŋa a lɔ nji'i nchwīe phi shina pāi nε, fūon ju tun vi ni ŋgù'ɔ."* ⁸ Mbini nu'un ntu'u non yi ŋka-mu'ɔ ntho nā'an yaon shhe.

⁹ Ndo ndi ŋa pugu ni nja'o nε, ŋgāi ghao pa ta'a ta'a, jē ŋkuon pa memme ŋgwa. Jisho kina fɔ tē' vi, ni mingwe ghɔ, a thi shhi yu. ¹⁰ Jisho lllɔ tɔthi, nchhu ghɔ ŋa, *"Má, pugu hiŋ? Ŋon lɔ ŋgwēiŋ ghɔ nɔ ŋgusha'a?"*

¹¹ A chhu ŋa, "Kan ta'a yi, ma Taatho!"
Jisho chhu ghɔ ŋa, *"Mummu ŋkaa mu shi lɔ ŋgwēiŋ ghɔ nɔ ŋgusha'a, ghāi, ndo jē ndwe ŋgāi nu shhi ki'i nu'un nchwīe phi."*

A mmu mbo lí'ε ŋkuon mbhi

¹² Jisho pini nchrā ni pugu ŋkamu'ɔ, nchhu nu ŋa, *"A mmu mbo lí'ε ŋkuon mbhi. Mba'a sheshenon ŋa a tho njiŋ a nε nu'un nyieŋ mon njiŋ. A shi mfā'o lí'ε ŋa a ghà mfe chɔmbhi nε."*

¹³ Nenne pa ŋgwa Farashi chhu ghɔ ŋa, "ɔ tho ŋkwe pi nte non yɔ. Chrà yɔ lɔ mbo nnu shini."

¹⁴ Jisho khwē ŋa, *"Ŋga, nji'i nthe pi nɔ ha'an ŋkwe nte non a nε, nnu ŋa nchrā nu nε nnu shini. Nthe ŋa nji lí'ε ŋa nɔ nchɔ nε pugu pa lí'ε ha'an ŋgāi nu nε. Ndo pāi lɔ nji lí'ε ha'an nɔ nchɔ nε ki lí'ε ha'an ŋgāi nu nε."* ¹⁵ *Pāi sha'a pi ni nthiŋkwo ŋgwamishua. Ndo nɔ nchɔ nji'i nsha'a ŋon.* ¹⁶ *Ā nji'i ndo mbo pi ŋa nsha'a, kan sha'a nu ma yi ndiŋdi, nthe ŋa nɔ nchɔ nji'i nsha'a pi tē' a. Pigi Tāa ŋa a taon a nε pɔ ka'a.* ¹⁷ *Pi nā'an mon ŋwa'anli gí yai ŋa pāa ŋgwa mbo minkwentie, kan nnu ŋa pugu chhu nu nε nnu shini.* ¹⁸ *A kwe mmu ŋkwe nte non a, Tāa ŋa a taon a nε kwe nte a ŋkaa yu."*

¹⁹ Nthe yie, pugu chhu ghɔ ŋa, "Tāa ghɔ ghɔ hiŋ?"
Jisho khwē ni pugu ŋa, *"Pāi lɔ nji'i nji a ki Tāa a, pāi kan ni nji a, pāi kan nji Tāa a ŋkaa yu."* ²⁰ A ni nchrā nnu pei nɔ ha'an a ni nje'i nu nɔ lí'ε ŋa ŋkùn ni'ing mbiŋ Nda Minnwi ni nthi nε, ndo pa'a ŋon lɔ ŋgwēiŋ vi nthe ŋa ndi yi shini ndo naa ŋkā'o ya'a.

† Ghrà 53 ti ŋgāi nchāiŋ mon njiŋ 8:11 shi lɔ mbo mon pichai pa Ŋwa'anli Minnwi lleshhi mon chrà Gri.

21 Mbinì nchhu ni pugu ŋkamu'ŋŋ ŋa, "N̄tho ŋgəighəi ni ŋwa, ndo pəi shi ntā'a a, ndo ŋkhu monŋ phi yəi. Līf ha'anŋ ŋgəi nu fɔ nɛ mba'a pəi tho fɔ."

22 Nnɛ pa thishi pa ŋgwa Juu pigho chhu ŋa, "A shi ŋwi nonŋ yi nthɛ ŋa a chhu pi ŋa, 'Līf ŋa ŋgəi nu nɛ mba'a pəi tho fɔ nɛ?'"

23 Jisho chhu ni pugu ŋa, "Pəi llo pi ŋkuonŋ mbhi yei mbembienŋ, ndo ñdho nyanŋ pi tɔthi. Pəi llo pi ŋkuonŋ mbhi heinŋ, ñdho nji'i ndho pi ŋkuonŋ mbhi heinŋ, 24 ŋki chhu ni pəi ŋa pəi shi ŋkhu monŋ phi yəi, nthɛ ŋa pəi mienŋ ki pinŋ ŋa, 'A Mmu mbo Ju,' pəi khu monŋ phi yəi."

25 Nnɛ pugu chhu gho ŋa, "Ɔ pɔ pi gɔ?"

Jisho chhu ni pugu ŋa, "Wu'ɔ yaonŋ ŋa mi ni ntho nchhu nu ni pəi nɔ njɛ yi nɛ. 26 Mfā'o ntou nnu nɔ chhu nu nthɛ vəi, pugu pa ntou nnu nɔ sha'a nu vəi nɔ gho, ndo Ju ŋa a taonŋ a nɛ ŋganŋ nnu shini, ndo nnu ŋa ŋja'o mbho yu nɛ, ñchii ni ŋkuonŋ mbhi. 27 Tho yugu shini ndo shie ŋa a ni nchrā nu ni pugu nthɛ pi Tāa gho."

28 Nnɛ Jisho chhu ni pugu ŋa, "Pəi shi ŋga ŋkwo ŋkəra Muuŋ Ŋonmishua, pəi ji ki'ɛ ŋa 'A Mmu mbo ju,' pugu pa ŋa ñshi'a nchwie sheshe nnu ni nyanŋ nji, ŋgu'ɔ chhu pi nnu ye ŋa Tāa tigi a nɔ nɛ. 29 Ndo ju ŋa a taonŋ a nɛ pɔ pigi yu, a lo nji'i mienŋ a tə'i a nthɛ ŋa ŋga ŋgu'ɔ nchwie pi pa yaonŋ ŋa a khwā nɛ. 30 Nɔ ha'anŋ a ni ntho nchrā pa nnu pei nɛ, ntou ŋgwa pinŋ vi."

Nnu shini shi ŋkɛgi ŋkii mbinŋ pəi

31 Nnɛ Jisho chhu ni pa Juu pɛ ŋa pugu ni mbinŋ vi nɛ ŋa, "Pəi ŋkina ŋkuonŋ chrā a kanŋ pəi ganŋ younjinŋ panŋ shishini. 32 Ndo pəi shi nji nnu shini, nnu shini shi ŋkɛgi ŋkii mbinŋ pəi."

33 Pugu khwɛ gho ŋa, "Pigi pɔ pi puonŋ Abrahanŋ, pa'a ndo naa ma mfā'a ŋkūna mbho ŋonŋ. Ti a kie pi neiŋ ɔ chhu ŋa, 'Pi shi ŋkɛgi ŋkii mbinŋ pəi?'"

34 Jisho khwɛ ni pugu ŋa, "Shishini, ñshwei vəi, sheshenŋ ŋa a ghā nchwie phi nɛ ŋkūna phi. 35 Ŋkūna shi'a nji'i ŋkina mbo ŋgia ndaanŋonŋ nɔ ŋguonŋ ndii ndo muuŋ pɔ pi nɔ ŋguonŋ ndii. 36 Nenne ti ŋuuŋ ŋkɛgi ŋkii mbinŋ pəi, kanŋ pəi ya ntaonŋ monŋ ŋkii shishini. 37 Ŋja nji ŋa pəi puonŋ Abrahanŋ, ndo pəi tā'a nu ŋwi a nthɛ ŋa pəi lo mbinŋ chrā a. 38 Ñchrā nthɛ pi pa nnu ŋa Tāa a nōonŋ vəi ndo pəi chwie pi nnu ŋa tāa vəi chhu ni pəi nɛ."

Pəi puonŋ devi tāa vəi

39 Pugu khwɛ gho ŋa, "Abrahanŋ tāa vigi!"

Jisho chhu ni pugu ŋa, "Pəi kanŋ mbo puonŋ Abrahanŋ, pəi kanŋ ntho nchwie pi pa nnu ha'anŋ Abrahanŋ ni nchwie nɛ. 40 Ndo ndwe pəi ka tā'a nu ŋwi a jwi, mbo ŋonŋ ŋa a shwei vəi ni nnu shini ŋa a ya'o llo mbho Minnwi nɛ. Yei lo mbo nnu ha'anŋ Abrahanŋ ni nchwie nɛ. 41 Pəi chwie pi nnu ŋa tāa vəi ni nchwie nɛ."

Pugu chhu gho ŋa, "Pi shini ndo mbhi vigi pi monŋ shúonŋ, Minnwi ndutho yi Tāa vigi."

42 Jisho chhu ni pugu ŋa, "Minnwi kanŋ mbo Tāa vəi, pəi kanŋ ŋkhwā a, nthɛ ŋa ñdho mbho Minnwi ndo mbo heinŋ. Ñdho nji'i ntho pi ni nyanŋ tho, a taonŋ ju ntaonŋ a. 43 A chwie kho pa'a tho yəi lo nshie ni nnu ŋa ñchhu nɛ? A chwie nthɛ ŋa minthe pa'a pəi lo nja'o chrā a. 44 Pəi pɔ pi puonŋ tāa vəi mbo Shata, khwā njù'ɔ yəi pɔ nɔ chwie nu nnu ŋa tāa vəi tā'a nu nɛ. A ni mbo ŋwi ŋonŋ llo nɔ njɛ yi, pa'a ndo ma mbo ni pra pugu pa nnu shini nthɛ ŋa nnu shini lo mbo mbinŋ yu. A ghā ŋga ndɛ'i ŋgiɛŋ, kanŋ a wu'ɔ nchwie pi nù'ɔŋ yi nthɛ ŋa a ndɛ'ingienŋ ndo mbo tāa pa lɛ'ingienŋ. 45 Ndo nthɛ ŋa ñchhu pi nnu shini nɛ, a chwie yie pa'a pəi llo mbinŋ a. 46 Pinthe a nōonŋ gɔ shina pəi shishini ŋa ñchwie phi? Ti ñni ntho nchhu pi nnu shini, a pɔ kho pa'a pəi lo mbinŋ a. 47 Ŋonŋ ŋa a yi Minnwi nɛ ghā nja'o chrā Minnwi. Pəi lo nji'i mbo yi Minnwi a chwie yie gho pa'a pəi lo nja'o chrā Minnwi."

Jisho pugu Abrahanŋ

48 Pa thishi ŋgwa Juu pigho pie Jisho ŋa, "Pigi lo nchhu a kā'o ndii ŋa pigi chhu ŋa ɔ ŋonŋ Shamaria mfā'o minŋweinŋ mbinŋ gho nɛ?"

49 Jisho khwɛ ŋa, "Ñdho nji'i mfā'o minŋweinŋ, ŋga'o pi Tāa a, ndo pa'a pəi lo ŋga'o a. 50 Ndo ñdho nji'i ntā'a pi ndigha'o ni nonŋ a. A ta'a ŋonŋ ŋa a tā'a ndigha'o a nɛ, mbo ju mbo ŋganŋ sha'a shā'a. 51 Shishini, ñchhu ni pəi ŋa, sheshenŋonŋ nja'o chrā a nchwie, pa'a a lo ma ŋkhu."

52 Pa thishi ŋgwa Juu chhu gho ŋa, "Ndwe pigi ya njəi ŋa ɔ fā'o minŋweinŋ! Abrahanŋ ni ŋkhu, wu'ɔ nɔ ha'anŋ pichəi pa njəilif Minnwi ni ŋkhu nɛ, ndo ɔ chhu ŋa, 'Sheshenŋonŋ nja'o chrā a nchwie, pa'a a lo ma ŋkhu.' 53 Ɔ pɔ pi ŋonŋ ndienŋ ncha a Abrahanŋ tāa vigi ŋa a ni ŋkhu nɛ, Pa njəilif Minnwi khu ŋkaa pugu nɛ? Ɔ pɛ'i ŋa ɔ pɔ pi gɔ?"

54 Jisho khwɛ ŋa, "Mi ŋga'o nonŋ a, kanŋ ndigha'o a pɔ pi gha. 'A Tāa a ŋa a gha'o a,' mbo ju ŋa pəi chhu ŋa, 'A Minnwi yigi' † nɛ. 55 Ndo pəi lo nji vi, ñji vi. Ŋka ni nchhu ŋa ñdho nji'i nji vi, kanŋ mbo pi ndɛ'ingienŋ nɔ pəi. Ndo ñji vi, ndo nchwie nnu ŋa chrā yi chhu nɛ. 56 Tāa vəi mbo Abrahanŋ ni mfā'o pwanju'ɔ ŋa a shi njəi ndii ŋa ñshi ntho nɛ, a ni njəi mfā'o pwanju'ɔ."

57 Pa Juu chhu gho ŋa, "Ɔ lo naa nchəinŋ tienŋ wunŋ ŋga'o nchhu ŋa ɔ yəi Abrahanŋ pi neiŋ?"

58 Jisho chhu ni pugu ŋa, "Shishini, ñchhu ni pəi ŋa, ŋkaonŋ Abrahanŋ maa mbo, A Mmu ††! 59 Nnɛ pugu lōgo pa ŋgù'ɔ nɔ tunŋ nu vi nɔ gho. Jisho lɛrɛ, ntaonŋ monŋ Nda Minnwi."

† Pichəi pa Ŋwa'anŋli Minnwi monŋ chrā Gri chhu pi ŋa Mbo ju ŋa pəi chhu ŋa a Minnwi yəi nɛ †† Jisho gha chhu heinŋ ŋa a mmu, njinŋ yi pɔ pi ŋa a Minnwi ŋa a ghā ŋgu'ɔ Mbo, mbo Minnwi ŋa a ni nōonŋ nonŋ yi ni Mushi nchhu ŋa ligi yi A Mmu nɛ (Ŋwa'anŋli Ndii Taonŋ nu 3:14).

Jisho chwīe nchriligi yəi lɪʔ

9 Nɔ ha'anj Jisho ni nyien ntɔɔ nu nɛ, njəi ŋon chəi ŋa a ni mbɔ nchriligi jē ndiŋ ŋa pi ni mbhi vi nɛ.
 2 Pa ghanŋ younjij pi pie vi ŋa, "Masha, a chwīe ɔ̄ phi, ŋon vei ki tãa vi pugu mũuŋ vi, ŋa a chwīe pi phi vi a taonŋ nchriligi?"
 3 Jisho khwē ŋa, *"A shini ndɔ nchwīe phi ŋon vei ki yi tãa vi pugu mũuŋ vi. A ni mbɔ nenne pi ŋa fà'a Minnwi nɔonŋ mbiŋ yu pi yəi."* 4 *Pigi shi ŋgu'ɔ mfā'a fà'a ŋon ye ŋa a taonŋ a nɛ nɔ ha'anj minaonŋ wu'ɔ nthe nu nɛ. Tu'u chho ntho nu ŋa mba'a ŋon nu'uŋ mfā'a fà'a."* 5 *Nɔ ha'anj m̀bɔ ŋkuonŋ mbhi nɛ, a mmu mbɔ lí'ɛ ŋkuonŋ mbhi."*
 6 A ni ŋga kwo chhu nnu pei, nthu thwe shhe, ntrao titwrei ni thwe ghɔ. Nju'ɔ titwrei ghɔ nɔ ligi nchriligi ghɔ. 7 Nchhu ghɔ ŋa a ghəi monŋ ŋkhɪ ŋa pi mēiŋ ni Shiloanŋ nɛ. (Njij Shiloanŋ pɔ ŋa taonŋ.) Nenne a ghəi nshɪgao, mbini, ntho njəi lɪʔ.
 8 Pa taakuo pugu pa ŋgwa pɛ ŋa pugu ni ŋkwo yəi vi nɔ ŋganŋ luonŋ nɛ chhu nu ŋa, "Yei lɔ mbɔ ŋon ye ŋa a ni ntho nchɔchho nduonŋ nu nɛ?" 9 Pichəi ŋa, "A ju," pichəi chhu ŋa, "Ŋga, ndɔ a fhi vi."
 Nɔ ŋon ghɔ wu'ɔ ntho nchhu nu ŋa, "A mmu mbɔ ju."
 10 Nnɛ pugu chhu ghɔ ŋa, "Ti ligi yɔ kie pi neiŋ nchu'ɔ?"
 11 A khwē ŋa, "Ŋon ye ŋa pi mēiŋ vi ŋa Jisho nɛ trao titwrei nju'ɔ ligi a nɔ ghɔ nchhu vəi ŋa, 'Ghəi monŋ ŋkhɪ Shiloanŋ nshɪgao ligi yɔ fɔ.' Nenne ŋgəi nshɪgao ligi a, njəi lɪʔ ki'ɛ."
 12 Pugu chhu ghɔ ŋa, "A hiŋ?"
 A khwē ŋa, "Nɔ njɪ'ɪ nji."
 13 Ŋgwa pigho lɔɔ ŋon ghɔ ŋa a ni mfũonŋ mbɔ nchriligi nɛ, ŋgəi nɔ shhi pa ŋgwa Farashi. 14 Llé ŋa Jisho ni nchwīe titwrei nchu'ɔ ligi ŋon ghɔ nɔ nɛ ni mbɔ llé ji. 15 Nnɛ pa ŋgwa Farashi pini mbie vi ŋkwanŋ ha'anj a kie ŋkaonŋ maa njəi lɪʔ nɛ. A chhu ni pugu ŋa, "A yu'ɔ titwrei nɔ ligi a, nshɪgao, njəi lɪʔ."
 16 Pichəi pa ŋgwa Farashi chhu ŋa, "Ŋon vei lɔ njɪ'ɪ ndho pi mbho Minnwi nthe ŋa a shi'a nu'ɔɔ Llé Ji." Nɔ pichəi chhu ŋa, "Pithe ŋon mbimbhi kie pi neiŋ nɔonŋ ŋkwanŋ li pei?" Minduonŋnduonŋ gū shina pugu.
 17 Nnɛ pugu pini mbie ŋon ghɔ ŋa, "ɔ chhu ŋa a chu'ɔ ligi yɔ. Ti ɔ khwē jɔ ŋa nthe vi?"
 Ŋon ghɔ khwē ŋa, "A njəilɪʔ Minnwi."
 18 Pa Juu shini ndɔ mbiŋ ŋa ŋon ghɔ ni mbɔ nchriligi ŋkaonŋ maa mbini njəi lɪʔ. Mēiŋ tãa vi pugu mũuŋ vi.
 19 Mbie vugu ŋa, "Yei muuŋ vəi ŋa pəi chhu ŋa pi ni mbhi vi a pɔ pi nchriligi nɛ? Ti a kie pi neiŋ ndwe ma njəilɪʔ?"
 20 Tãa vi pugu mũuŋ vi khwē ŋa, "Pigi ji ŋa yei muuŋ vigi, pugu pa ŋa pi ni mbhi vi a taonŋ nchriligi. 21 Nɔ ti ŋkwanŋ ha'anj a kie ŋkaonŋ maa njəi lɪʔ ndwe nɛ pigi lɔ

nji'ɪ nji, ki nji ŋon ŋa a chu'ɔ ligi yi nɛ. Pie vi a ntinimɛ. A shi nchrā ni nonŋ yi." 22 Pa tãa pi ni nchhu nnu pei nthe ŋa pugu ni ntho mbɔɔ pa thishi pa Juu. Nthe ŋa pugu ni ŋkwo taonŋ ni ta'a nchɔ ŋa sheshenŋon mbiŋ ŋa Jisho Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaonŋ nɔ Ŋkwe nɛ, pi fu'u vi nda luonŋ Minnwi. 23 Nthe yie ghɔ, tãa vi pugu mũuŋ chhu ŋa, "A ŋon ntinimɛ, pəi pie vi."
 24 Nɔ mbra ŋgə pugu pini mēiŋ ŋon ghɔ ŋa a ni mbɔ nchriligi nɛ nchhu ghɔ ŋa, "Chhu nnu mbɔɔ ligi Minnwi. Pigi ji ŋa ŋon vei nchwīe phi."
 25 A khwē ŋa, "Ki a pɔ pi nchwīe phi nshi lɔ nji! Ta'a nu ŋa nji nɛ pɔ ŋa mi ni mbɔ nchriligi, ndɔ ndwe ntho njəi lɪʔ."
 26 Pugu chhu ghɔ ŋa, "A ni nchwīe pi neiŋ mbiŋ ghɔ? A ni nchu'ɔ ligi yɔ pi neiŋ?"
 27 A khwē ni pugu ŋa, "Ŋkwo shwei vəi pa'a pəi lɔ ntā'a nu nja'o. Pəi tãa nu mbini nja'o nthe pi kɔ? Pəi ŋkaa pəi tãa nu ŋgū pa ghanŋ younjij pi?"
 28 Pugu wə'i vi, nchhu ŋa, "ɔ ŋganŋ younjij ŋon yine, ndɔ pigi pɔ pi pa ghanŋ younjij Mushi. 29 Pigi ji ŋa Minnwi ni nchrā ni Mushi. Nɔ ni ŋon vei pigi lɔ nji lɪʔ ŋa a llɔ nɛ."
 30 Ŋon ghɔ khwē ŋa, "Nthe kɔ, yei nnu ghraoghrao! Pəi lɔ njɪ'ɪ nji lɪʔ ha'anj a llɔ nɛ, ndɔ a chu'ɔ ligi a. 31 Pia ji ŋa Minnwi shi'a njɪ'ɪ nja'o pa ghanŋ nchwīe phi ndɔ sheshenŋon mbɔ ŋganŋ gha'o Minnwi, nchwīe nnu ŋa Minnwi ghɔ tãa nu nɛ, a ya'o vi. 32 Fie nɔ ha'anj mbhi ni njē nɛ pi lɔ naa nja'o ŋa yichəi ŋon chu'ɔ ligi ŋon ŋa pi phi vi a pɔ nchriligi nɛ. 33 Ŋon vei kanŋ mienŋ ki llɔ pi mbho Minnwi, nthe pa'a a lɔ nchwīe sheshe yaonŋ."
 34 Pugu khwē ghɔ ŋa, "ɔ ya mbɔ pi ŋganŋ phi llɔ ndiŋ ŋa pi ni mbhi ghɔ nɛ, ɔ tãa nu nje'i vigi?" Pugu wēiŋ vi mfu'u mā'anŋ mbhi.

Chri ligi monŋ jiwɛ

35 Jisho ya'o ŋa pi wēiŋ vi mā'anŋ mbhi, ŋga njəi vi, nchhu ghɔ ŋa, *"ɔ piŋ Muuŋ Ŋonmishua?"*
 36 A khwē ŋa, "Masha, Muuŋ Ŋonmishua pɔ pi ɔ̄, nne ŋa minthe m̀biŋ vi?"
 37 Jisho chhu ghɔ ŋa, *"ɔ kwo yəi vi, a ju ŋa a chrà nu vɛ nɛ!"*
 38 Ŋon ghɔ chhu ŋa, "Taathɔ, m̀biŋ!" Nɔ ŋga'o vi.
 39 Jisho chhu ŋa, *"Mi ni ntho monŋ mbhi yei pi nɔ sha'a nu, ŋa ŋgwa pɛ ŋa pugu pa nchriligi nɛ nthe pugu yəi lɪʔ, ŋgwa pɛ ŋa minthe pugu yəi lɪʔ nɛ gū nchriligi."*
 40 Pichəi pa ŋgwa Farashi ŋa pugu ni mbara yəi yu, nja'o nnu pei nɛ chhu ghɔ ŋa, "Pigi pa nchriligi ŋkaa pigi?"
 41 Jisho chhu ni pugu ŋa, *"Pəi kanŋ ni mbɔ pa nchriligi pa'a pəi lɔ mbɔ pa ŋgusha'a ndɔ ndwe ŋa pəi chhu ŋa, 'Pigi yəi lɪʔ nɛ,' pəi kina mbɔ pa ŋgusha'a."*

Lu'ó chrà nthe ŋkē'i minjii

10 Jisho chhu ŋa, "Shishini, ñchhu ni pəi ŋa, ŋoŋ ŋa a nii moŋ ŋka'a minjii ki lo ntɔɔ pi choŋka'a nɛ, ŋku'ó ntɔɔ pi líí nduoŋ nii nɛ, ŋoŋ gho ŋgina, mbini mbo ŋgina minwi.² Ndo ti ŋoŋ ŋa a nii pi choŋka'a nɛ, a ŋkē'i minjii gho.³ Ngan lina ni choŋka'a gha' chu'ó choŋka'a gho. Pa minjii gha' nja'ó ŋgɔi yi, a gɛ pa phi minjii ni ligi yugu, ŋkē'i vugu ntaoŋ nɔ gho mbhi.⁴ Nga ntaoŋ ni ŋguoŋ ji minjii mbhi ŋgəi nu shhi pugu, pa minjii pigho younjin yi nthe ŋa pugu ji ŋgɔi yi.⁵ Ti a mbo ŋgəi, pa'a pugu lo nɔdu njin yi, pugu tei vi tei nthe ŋa pugu lo nji'i nji ŋgɔi pa ghəi.⁶ Jisho ni nchrà lu'ó chrà yei ni pugu, ndo pa'a tho yugu lo nshie ni nnu ŋa a chhu nu nɛ.

Jisho pɔ pi ŋkien ŋkē'i minjii

7 Nne Jisho pini nchhu ni pugu ŋa, "Shishini, a mmu mbo choŋka'a pa minjii.⁸ Nguoŋ pa ŋgwa ŋa pugu ni ntho shhi a nɛ pɔ pi pa ŋgina pugu pa ŋgina minwi, ndo pa'a pa minjii lo nja'ó vugu.⁹ A mmu mbo chonda. Sheshenon ntɔɔ mbin mu nii a lugu, ndo nii mbini ntaoŋ nu mfā'ó ŋkien trū ŋkru.¹⁰ Ngina gha' ntho pi nɔ yoo nu, njwi ndo mbiri. Mi ni ntho nne ŋa minthe pugu fā'ó chombhi. Ndo nja mfā'ó chombhi lolinaoŋ.

11 "A mmu mbo ŋkien ŋkē'i minjii shi'i. Ŋkien ŋkē'i minjii shi'i gha' mfe chombhi yi nthe minjii pi.¹² Noŋ ye ŋa pi pe vi pe ki a lo mbo ŋkē'i minjii ki minjii gho lo mbo pi ji nɛ gha njəi minjanien a tho nu, a mien pa minjii ntei ni vhi, minjanien gho wəiŋ vugu ndo nshāan vugu.¹³ A tei nthe ŋa a fā'a pi pe, pa'a ndo nji'i mfā'ó ndii ni pa minjii.

14 "A mmu mbo ŋkien ŋkē'i minjii shi'i, ŋji pa minjii paŋ pugu ji a, ¹⁵ wu'ó nɔ ha'əŋ Tāa ji a ŋkaa yu mummu ji Tāa nɛ. Mfe chombhi a nthe pa minjii.¹⁶ Mfā'ó pichəi pa minjii ŋa pugu lo mbo moŋ yei ŋka'a. Nshi ŋgu'ó ntho ni pugu ŋkaa pugu, pugu ya'ó ŋgɔi a. Nne pugu chiri mbo ta'a kwie, mfā'ó ta'a ŋkē'i vugu.¹⁷ Yei nnu ŋa a chwie Tāa a khwā a nɛ, ŋa mfe chombhi a nɔ khu nu, nne ŋa mimfe mbini nɔ gho ŋkamu'ɔŋ.¹⁸ A lo nji'i ŋkwe yichəi ŋoŋ ŋkwe chombhi a mbho mu. Mfe pi khwatua a, mñā'ó ghré nɔ fe nu ndo mbini mfā'ó ghré nɔ pini nu nu'uh ŋkwe. A nnu ŋa Tāa fe gí ŋa ñchwie nɛ."

19 Minduoŋnduoŋ ni ŋgū shina pa Juu nthe pa chrà pei. ²⁰ Nto yugu chhu ŋa, "A fā'ó miŋweiŋ, ndo mbaa paa, pəi ywɛɛ pi kɔ mbho yu?" ²¹ Pichəi chhu yugu ŋa, "Yei lo mbo ŋkwan chrà ŋoŋ ŋa miŋweiŋ tho fe ŋgəi gho nɛ. Mimfe miŋweiŋ chu'ó ligi pa nchriligi?"

Mmu pigi Tāa a ta'a yi

22 Moŋ ndii gho, ji fe nu Nda Minnwi ni Minnwi ni ndɔɔ líí Jerushaleiŋ. A ni mbo moŋ ndii laoŋ. ²³ Jisho ni ntho nyien nu moŋ Varinda Sholomu moŋ Nda Minnwi. ²⁴ Nne pa Juu kiri yəi yu mbie vi ŋa, "ɔ shi ntigi vigi

moŋ mititri pi fíi yi neiŋ, ð mbo Ju ŋa Minnwi Chu'ó Ntaoŋ nɔ Ŋkwe nɛ, ɔ shwei vigi tho yigi shie."

²⁵ Jisho khwē ni pugu ŋa, "Mi ni ŋkwo shwei vəi ndo pa'a pəi lo mbin. Pa fā'a ŋa mñā'a nu ni ligi Tāa nɛ kwe nte a ni yaon ŋa mi yie nɛ.²⁶ Ndo pa'a pəi lo mbin nthe ŋa pəi shi lo mbo ghrà minjii paŋ.²⁷ Pa minjii paŋ gha' nja'ó ŋgɔi a, ŋji vugu, pugu younjin a.²⁸ Mfe chombhi ki mme ni pugu, mba'a pugu le ma ŋkhu. Ndo mba'a kaŋ ta'a ŋoŋ fī'a vugu mfu'u lieŋ mbho mu.²⁹ Tāa a ŋa a fe vugu vəi nɛ †, chaa vugu ghao, ti minthe pa'a sheshenon lo mfā'a vugu mfu'u lieŋ mbho Tāa gho.³⁰ Mmu pigi Tāa a pɔ pi ta'a yi."

³¹ Pa ŋgwa Juu líga pa ŋgú'ó shhe ŋkamu'ɔŋ líí tun vi nɔ. ³² Jisho khwē ni pugu ŋa, "Ŋkwo nōon ntou fā'a shi'i ni pəi llɔ mbho Tāa, ti pəi tā'a nu ntun a nthe pi yəi shina fā'a pei?"

³³ Pa Juu pigho khwē gho ŋa, "Pigi lo nji'i ntā'a nu ntun gho nthe pi fā'a shi'i, pigi tā'a nu ntun gho nthe pi nchi'əshə. Nthe ŋa ɔ wu'ó mbo pi ŋoŋmishua ntā'a nu ndɔɔ noŋ yɔ mbo Minnwi."

³⁴ Jisho khwē ni pugu ŋa, "Pi lo nā'əŋ moŋ ŋwa'əŋli gí yəi ŋa, Minnwi chhu ŋa, 'Pəi pa nnwi!³⁵ Ti a mēiŋ vugu ŋa chrà Minnwi ni ntho mbho pugu nɛ ni pa nnwi, ndo pia ji ŋa mba'a pi pəi chrà 'minnwi', ³⁶ pəi kie neiŋ nchhu ni ju ye ŋa Tāa chu'ó vi nɔ tho fā'a ntaoŋ vi moŋ mbhi nɛ ŋa, 'ɔ fā'ó nchi'əshə' nthe ŋa mi ni nchhu ŋa, 'Mi Muuŋ Minnwi' nɛ.³⁷ A mbo ŋa ñdo nji'i nchwie pi fā'a Tāa a, ki'i pəi piŋ a.³⁸ Ndo mñ nchwie pi fā'a yi, nji'i nthe pi nɔ ha'əŋ pəi lo nji'i mbin a nɛ, pəi piŋ nɛ fā'a pigho, nne ŋa pəi shi nji, tho yəi lo nshie ŋa Tāa pɔ mbin mu, mbo mbin Tāa."

³⁹ Pugu pini nu'uh ntā'a nu ŋgwēiŋ vi ŋkamu'ɔŋ a ləɾə ntaoŋ mbho pugu. ⁴⁰ Jisho pini mbini njien ŋkhí Jodaŋ, líí ŋa Jouŋ ni mfūon ntho ŋkwe ŋgwa ni ŋkhí nɛ, ŋkina fɔ. ⁴¹ Nto ŋgwa tho njəi vi nchhu ŋa, "Jouŋ shini ndo nōon sheshe li, ndo ŋguoŋ nnu ŋa Jouŋ ni nchhu nthe ŋoŋ vei nɛ nnu shini."⁴² Nto ŋgwa piŋ vi fɔ.

Lasharɔ khu

11 Noŋ chəi ni ŋgɛnɔ nu ligi yi pɔ Lasharɔ llɔ Betani, mbo la'ataoŋ Meri pugu ndiŋ vi Mata. ² Meri vei ni mbo ŋoŋ ye ŋa a ni nshā'ó wru laminda mbin Taathɔ, njigí kwò yi ni ngiitho yi nɛ, ŋa ndiŋ vi Lasharɔ ni ŋgɛnɔ nu. ³ Piŋge pigho ŋa pugu ni mbo pa líŋ nɛ taon ŋkəi ni Jisho ŋa, "Taathɔ, ŋkien taannu yɔ ŋa ɔ khwā vi ŋga'a nɛ ghɛnɔ nu."

⁴ Ndo Jisho ni ŋga nja'ó, nchhu ŋa, "Ghəiŋ gho lo mbo yi gu. A pɔ pi nɔ fe nu ndigha'ó ni Minnwi nne ŋa Muuŋ Minnwi tɔɔ ŋkuon gho mfā'ó ndigha'ó."⁵ Jisho ni ŋkhwā Mata pugu Meri ndiŋ vi, ni Lasharɔ. ⁶ Nne, ni ŋga nja'ó ŋa Lasharɔ ghɛnɔ nu, mbini nda'a paa llé mbigi líí ŋa a ki pɔ nɛ.

† Pichəi pa Ŋwa'əŋli Minnwi chhu pi ŋa Yaon ŋa Tāa a fe vəi nɛ

⁷ Nne, nchhu ni pa ghaŋ younjij pi ŋa, *“Pia pini ŋgāi Judia.”*

⁸ Pa ghaŋ younjij pi chhu ghɔ ŋa, “Masha, a lɔ nji'i shiga nɔ ha'an ŋgwa Juu ni ntā'a nu ntun ghɔ ni ŋgū'ɔ nɛ, ɔ kwo pini ŋgāi nu fɔ?”

⁹ Jishɔ khwē ŋa, *“A lɔ mbo paanchɔ awa ŋa pi ghà mfā'o lí'ɛ? Šheshenon nyien mon lí'ɛ pa'a a lɔ nji'i ŋkɔɔ, nthe ŋa a thɔ njəi lí'ɛ ŋkuon mbhi yei.”*¹⁰ *Ndɔ ti sheshenon nyien pi ni tu'u, a kɔɔ nthe ŋa a lɔ nji'i mfā'o lí'ɛ.”*

¹¹ Jishɔ ni ŋga nchhu nnu pei m'ien, nchhu ni pugu ŋa, *“Lasharɔ taannu via gū lɔgɔ, nshi ŋgāi ŋgū'u vi.”*

¹² Pa ghaŋ younjij pi chhu ghɔ ŋa, “Taathɔ, A ŋgū mon lɔgɔ, kaŋ non yi shi ntɔgɔ.”¹³ Jishɔ ni ŋga nchhu nne, njij yi pɔ pi ŋa a kukhu, pugu p'ri yugu ŋa a pɔ pi wu'ɔ lɔgɔ gha nɔ fere nu.

¹⁴ Nne, Jishɔ shiethɔ yugu ŋa, *“Lasharɔ kwo khu!”*¹⁵ *Ndɔ, nthe vəi, mfā'o pwanju'ɔ ŋa nshini ndɔ mbo fɔ, nne ŋa pəi shi mbin.* *Ndɔ pia ghāi njəi vi.”*

¹⁶ Nne, Toma ŋa pi ni m'ien vi ni kə'i nɛ chhu ni pɛ ghaŋ younjij ŋa pugu pugu ni njɔu njij Jishɔ ka'a nɛ ŋa, “Pia ghāi ŋkaa pia, nne ŋa minthe pia pa Masha † khu ka'a.”

A mmu mbo ŋgaŋ ku'ɔ mon gu

¹⁷ Jishɔ ni ŋga nchəiŋ, njəi ŋa Lasharɔ kwo pɔ mon fún † nɔ khwē llembhi.¹⁸ A shini ndɔ nji'i nchəiŋ khwē ŋkaŋ kwɔ nɔ llɔ nu Betani ŋgāi Jerushaleiŋ.¹⁹ Ntou pa ŋgwa Juu ni ŋgāi lí'ɛ kra Mata pugu Meri nɔ mā'an nu njù'ɔ yugu nthe gu ndiŋ vugu.²⁰ Nne Mata gha nja'o ŋa Jishɔ thɔ nu, ntaon ŋgāi njəi vi, ndɔ Meri kina nchɔchɔ nda.

²¹ Mata chhu ni Jishɔ ŋa, “Taathɔ, ɔ kaŋ ni mbo heiŋ, ndiŋ vigi shi kaŋ ndɔ ŋkhu.²² Ndɔ nji'i nthe pi ndwɛ, nji ŋa sheshe yaon ŋa ɔ shi mbie mbhɔ Minnwi nɛ, Minnwi shi mfe vɛ.”

²³ Jishɔ chhu ghɔ ŋa, *“Ndiŋ ghɔ shi mbini ndɔllɔ mfā'o chɔmbhi.”*

²⁴ Mata chhu ghɔ ŋa, “Nji ŋa a shi mbini ndɔllɔ mon ndiŋ ŋa ŋgwa lɛ ŋku'ɔ mon ndugwi llé nɛ.”

²⁵ Jishɔ chhu ghɔ ŋa, *“A mmu mbo ŋgaŋ ku'ɔ mon gu ndɔ mbo chɔmbhi. † Sheshenon ŋa a piŋ a nɛ, nji'i nthe pi nɔ ha'an a shi ŋkhu nɛ, a shi mfā'o chɔmbhi.”*²⁶ *Ndɔ ti sheshenon ŋa a yi maon ndɔ mbin a nɛ, mba'a a yi'i ma ŋkhu. ɔ piŋ nnu yei?”*

²⁷ Mata ghɔ chhu ghɔ ŋa, “Oon, ma Taathɔ, mbin ŋa ɔ Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe nɛ, mbo Muon Minnwi ŋa a ni mfā'o nɔ thɔ nu mon mbhi nɛ.”

† A pɔ mon Chrà Gri Pi ŋa pia pugu †† Pi ni f'ri pi ŋgu'ɔ nɔ fún.
‡ Ndɔ mbo chɔmbhi lɔ nji'i mbo mon pichəi pa Njwa'angli Minnwi mon chrà Gri.

Jishɔ kəi

²⁸ A ni ŋga nchhu nnu yei, ŋgāi m'ien Meri ndiŋ vi, nchhu ghɔ njijnjij ŋa, “Masha pɔ heiŋ nthɔ m'ien ghɔ.”

²⁹ A gha nja'o, nji'a ndɔ pi llɔ ŋgāi njəi vi.³⁰ Jishɔ shini ndɔ naa nchəiŋ mon la'a ya'a. A ni ŋgu'ɔ mbi'i lí'ɛ ha'an Mata ni mbara vi nɛ.³¹ Ndii ŋa pa Juu pɛ ŋa pugu pugu ni mbo nda pugu nthɔ mā'an njù'ɔ yi yəi Meri llɔllɔ ni nji ntaon mbhi nɛ, pugu younjij yi, mbi'i yugu ŋa a tā'a ŋgāi chofun ŋkəi fɔ.

³² Meri ni ŋga nthɔ nɔ lí'ɛ ŋa Jishɔ ni mbo nɛ njəi vi, ŋgū ni pun yi shhi yu, nchhu nu ŋa, “Taathɔ, ɔ kaŋ ni ŋkwo pɔ heiŋ, ndiŋ a shi kaŋ ndɔ ŋkhu!”

³³ Jishɔ ni ŋga njəi a kəi nu, mbin njəi pa Juu ŋa pugu pugu ni mbo nɛ kəi nu ŋkaa pugu, nnu ghɔ piŋi vi, njù'ɔ yi ghana vi ntou yi.³⁴ A pie ŋa, *“Fún ŋa pəi nū'ɔŋ vi fɔ nɛ pɔ pi hin?”*

Pugu chhu ghɔ ŋa, “Taathɔ, thɔ ŋgāi njəi.”

³⁵ Jishɔ ni ŋkəi.

³⁶ Nne pa ŋgwa Juu chhu ŋa, “Pəi líi f'ri ŋkwan ha'an a khwā vi njəi!”

³⁷ Ndɔ pichəi chhu yugu ŋa, “A kaŋ ni mfe pa'a Ju ŋa a ni nchu'ɔ ligi pa nchriligi nɛ lɔ nchwie ki a lɔ nji'i ŋkhu?”

Jishɔ ywiŋ Lasharɔ

³⁸ Nenne, nnu ghɔ pini mbigi Jishɔ, a ghāi chofun ghɔ. A ni mbo llù, pi nū'ɔŋ ŋgū'ɔ cho ghɔ.³⁹ Jishɔ chhu ŋa, *“Pəi pi'ɛ ŋgū'ɔ ghɔ.”*

Mata, ndiŋ ŋkuŋkhu ghɔ, chhu ŋa, “Taathɔ, y'iga yi shi ŋga'a a kwo pɔ khwē llé nɔ ha'an pi twei vi nɛ.”

⁴⁰ Jishɔ chhu ghɔ ŋa, *“Nshi ni ndɔ nchhu vɛ ŋa ɔ mbin, kaŋ ɔ shi njəi ndigha'o Minnwi?”*

⁴¹ Nne, pugu pi'ɛ ŋgū'ɔ ghɔ. Jishɔ kəra ligi yi tɔthi nchhu ŋa, *“Tāa, ntɔo ghɔ ŋa ɔ ya'o a nɛ.”*⁴² *Nji ŋa ɔ ghà ŋgu'ɔ nja'o a, ndɔ nchhu yei nthe pi ŋgwa pei ŋa pugu thi heiŋ nɛ, nne ŋa pinthe pugu piŋ ŋa a taon gɔ ntaon a.”*

⁴³ A ni ŋga nchhu pei nnu, mba'o ŋgɔu ni nji ŋa, *“Lasharɔ, taon mbhi heiŋ!”*⁴⁴ Non ghɔ ŋa a ni ŋkwo khu taon mbhi, pa mbhɔ mi ni kwɔ mi pɔ yi liŋ ni ndhwí fhu, ligi yi wu'ɔ mbo yi liŋ ni ndhwí.

Jishɔ chhu ni pugu ŋa, *“Pəi fēi vi mien vi a ghāi.”*

Ntán nɔ jwi nu Jishɔ

(Matio 26:1-5; Maaku 14:1-2; Luka 22:1-2)

⁴⁵ Nthe yie ghɔ, ntou pa Juu ŋa pugu ni nthɔ lí'ɛ kra Meri, njəi nnu ŋa Jishɔ chwie nɛ, piŋ Jishɔ.⁴⁶ Ndɔ pichəi ghāi njəi pa ŋgwa Farashi nshwei vugu ni nnu ŋa Jishɔ chwie nɛ.⁴⁷ Nne pa thishi ghaŋ f'ienŋien pugu pa ŋgwa Farashi kiri pa kún nchhu ŋa, “Pia shi nchwie pi neiŋ? Nthe ŋa non vei thɔ nɔon ntou pa lí! ⁴⁸ P'ia mien vi a ghāi nu shhi nenne, ŋguon ŋgwa piŋ vi, pa ŋgwa Roma thɔ nshā'a Nda Minnwi yia pugu pa la'ataon yia.”

⁴⁹ Ndo ta'a ŋoŋ vugu, ligi yi pɔ Kaifa, mbo taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien ŋga'o gho, chhu ni pugu ŋa, "Pɛi lo nji kaŋ ta'a nnu.⁵⁰ Pɛi lo nji ŋa, a pwa ni pɛi ŋa ta'a ŋoŋ khu nthe ŋguoŋ ŋgwa nchaa ŋa ŋguoŋ la'ataoŋ shi'i."

⁵¹ A shini ndo nchhu yei nnu pi ni tho yi, ndo ko taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien ŋga'o gho, a ni nchhu ko njɛilɛi Minnwi ŋa Jisho shi ŋkhu ko tho pa ŋgwa la'ataoŋ pa Juu, ⁵² ki lo ŋgu'ɔ mbo pi ŋgwa la'ataoŋ pa Juu tɛ'i vugu, mbo ko kiri nu ŋguoŋ pa puoŋ Minnwi ŋa pugu sha moŋ ghaa mbhi ne pugu pɔ ta'a yi.

⁵³ Nne, jɛ yua gho, pa thishi pa ŋgwa Juu piri ŋkwan ko ha'an pugu shi njwi Jisho ne. ⁵⁴ Nthe yie gho, pa'a Jisho lo nu'un nyien lɛi wo shina pa Juu. A lɔlɔ fo ŋgɛi moŋ krao la'ataoŋ ye ŋa a para moŋ ŋkunu njɔ ne, moŋ la'ataoŋ Efrein nda'a fo pugu pa ghaŋ younjij pi.

⁵⁵ Ndi ji Ji Lli Nji'a pa Juu ni ŋkwo para nu, ntou ŋgwa ku'ɔ lo moŋ la'a ŋgɛi Jerushalein ko chwie nu noŋ yugu mbo yi taon'aoŋ ko ha'an nu'ɔŋ chhu ne. ⁵⁶ Pugu ni nchho ntɛ'a Jisho, nchhu nu ni noŋ pugu ko ha'an pugu ni nthi Nda Minnwi ne ŋa, "Pɛi piri ŋa? Pɛi piri ŋa mba'a a yi'i ndo ntho lɛi ji gho?" ⁵⁷ Pa thishi ghaŋ fe'ingien pugu pa ŋgwa Farashi ni ŋkwo fe gɛ ŋa sheshenoŋ nji lɛi ŋa a pɔ ne, a chwie pugu ji nne ŋa minthe pugu wein vi.

Meri pɔɔ Jisho ni wru laminda Betani

(Matio 26:6-13; Maaku 14:3-9)

12 A ni ŋa mbi'i ntigao llɛ ŋkaon llɛ ji Lli Nji'a maa ŋka'o, Jisho tho Betani, mbo lɛi ŋa Lasharɔ mbo ŋoŋ ŋa Jisho ni mbi'i vi moŋ gu ni mbo ne. ² Pugu piri ji fo ko ligi Jisho. Mata ghɛre ŋgra moŋ pigho. Lasharɔ ni mbo ta'a ŋoŋ ŋa pugu pa Jisho ni nchho ŋkuoŋ taprei lɛi ji maon pigho ka'a ne. ³ Meri lɔgo nchɛi laminda tininchoŋ ŋa pi chwie ni yichai ŋkwan yaon ŋa pi mɛin ni nadi, mbo ko kwo Jisho ko gho njɛgi ni ŋgiitho yi. Moŋ nda gho linaoŋ ni mbwa luŋ laminda gho.

⁴ Ndo Judashi Ishikario, ta'a ŋgan younjij yi, mbo ye ŋa a ni mbo ko fini nu vi ne chhu ŋa, ⁵ "A ni mbo kha pa'a pi lo mfini laminda yine mfe mbiŋ gho ni ghaŋ pou? Pi kaŋ ni nthe pi fini ni fi'i mbiŋ ŋa ŋoŋ mfɛ'a ko trei ŋkɛi lembhi pi pe vi ko gho ne?" ⁶ A ni nchhu yei pa'a ndo mbo pi ŋa a ni ŋkhwa lina nu ni ghaŋ pou. A ni nchhu nthe pi ŋa a ni mbo ŋgina, ni ntho ntuo ju ntuo piɛŋ mbiŋ. Ni ntho nj'an mfu'u pichai moŋ gho ŋgɛre noŋ yi ko gho.

⁷ Jisho chhu ŋa, "Mien vi tɛ'i vi, nji ŋa mimfe a nu'ɔŋ laminda gho ko lembhi ŋa pi shi ntwei a ne."⁸ A mbo pi ni pa ghaŋ pou, pɛi pugu shi ŋgu'ɔ mbo ka'a, ndo mba'a pɛi wu'ɔ fɛ'o a ŋguoŋ ndii."

Ntɔŋ ko jwi nu Lasharɔ

⁹ Ndi ŋa mme yu pa ŋgwa Juu ni nja'o ŋa Jisho pɔ fo ne, pugu tho pa'a ndo ŋgu'ɔ nthe pi ju, pugu tho ko yei

nu Lasharɔ, ŋa Jisho ni mbi'i vi moŋ gu ne. ¹⁰ Nne pa thishi ghaŋ fe'ingien taan ko jwi nu Lasharɔ ŋkaa yu. ¹¹ Nthe ŋa a ni mbo nthe pi Lasharɔ ŋa ntou pa Juu ni ndaa vugu ndo ŋgɛi nu ntho mbiŋ Jisho.

Jisho nii Jerushalein ko fɔon

(Matio 21:1-11; Maaku 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Mbhi ni ŋga ndan, mme yu ŋgwa pe ŋa pugu ni mbo lɛi ji gho ne ya'o ŋa Jisho tho nu Jerushalein. ¹³ Nne pugu lɔgo pa ghia tan ntaoŋ ŋgɛi mbara vi ko gho, mba'o ŋgou ni nji ŋa,

"Ndigha'o pɔ ni Minnwi! Minnwi fe mbo ko ni ju ŋa a tho ko ligi Taatho ne!

Minnwi fe mbo ko ni fɔon pa ŋgwa Ishrae!"

¹⁴ Jisho yei muuŋ ŋkwɛin chɛi ŋku'ɔ nchochho ŋkuoŋ, wu'ɔ ko ha'an pi nɛ'an ŋa,

¹⁵ "Ki'i fɛ'o pɔgo gu, ma la'ataoŋ Shayaon.

Fɔon yo pɔ neiŋ ŋku'ɔ muuŋ ŋkwɛin ntho nu."

¹⁶ Tho ghaŋ younjij pi shini ndo mfɔon nshie ko nnu pei, ndo a gha mbo ndii ŋa Jisho nii moŋ ndigha'o yi ne, pugu kwɛi ŋa Nwa'anli Minnwi ni nchhu nnu pei nthe pi ju ndo pi kwo chwie mbiŋ yu. ¹⁷ Yu ŋgwa pe ŋa pugu pugu ni mbo ndii ŋa a ni mɛin Lasharɔ a taon moŋ fuŋ a ywiŋ vi moŋ gu ne wu'ɔ ŋgɛi shhi ntho mbo pa miŋk-wentie pi. ¹⁸ A ni nchwie li yei ŋa a ni noon ne, yu ŋgwa pigho ghɛi mbara vi. ¹⁹ Nne pa ŋgwa Farashi chhu ni noŋ pugu ŋa, "Pɛi yei ŋa pɛi lo ntho nshe yichai yaon. Pɛi pɛ'i njai, ŋguoŋ mbhi ghɛi njij yu."

Pichai pa ŋgwa Gri ta'a nu njai Jisho

²⁰ Pichai pa ŋgwa Gri ni mbo shina ŋgwa pe ŋa pugu ni ŋgɛi Jerushalein ko gha'o nu Minnwi lɛi ji gho ne.

²¹ Pichai ŋgwa pigho tho mbara Fili ŋa a ni ndho Be-shaida moŋ Galili ne, mbie vi ŋa, "Masha, pigi ta'a nu njai Jisho."²² Fili ghɛi nchhu ni Andru, Andru gho pugu Fili ghɛi nchhu ni Jisho.

²³ Jisho khwe ni pugu ŋa, "Ndi ka'o ni Muuŋ *Njoŋmishua ko fɛ'o nu mme ndigha'o.*²⁴ *Shishini, nchhu ni pɛi, mbia shie ge mien ki gu shhe ŋkhu, a kina ta'a yi, ndo ti a ŋkhu, a khɛ ŋku'ɔ njun ntou ntien.*²⁵ *Ŋgwa pe ŋa pugu khwa chombhi yugu ne shi nshien chombhi yugu gho, ndo ti ŋgwa pe ŋa pugu pina chombhi yugu moŋ mbhi yei ne, shi nu'ɔŋ chombhi yugu gho mfɛ'o chombhi ki ndugwi yi.*²⁶ *Sheshenoŋ mfɛ'a mbho mu, a yi'i ŋa a you njij a, nne ŋa lɛi ŋa mbo ne, muuŋ fa'a a shi mbo fo ŋkaa yu. Sheshenoŋ mfɛ'a mbho mu, kaŋ Taa a shi ŋga'o vi.*

Jisho chra nthe nnu gu yi

²⁷ "Ndwe nj'u'ɔ a ghana a. Ti mi shi nchhu pi ŋa? Taa, kwe a moŋ pii ndii yei? Ndo ntho ŋkuoŋ mbhi yei nthe pi tɔgo nu moŋ ŋgɛi yei."²⁸ Taa gha'o ligi yo."

Nggi taonj po ŋa, “Ŋkwo gha’o, ndo shi mbini ŋga’o ŋkamu’oŋ.”²⁹ Yú ŋgwa pɛ ŋa pugu ni nthi fo nja’o ŋggi gho nɛ chhu ŋa mbɛ wara. Pichæi chhu ŋa, “Ŋgaŋ ntaonj Minnwi chrā gho.”

³⁰ Jisho khwɛ ŋa, “*Nggi yei tho nthɛ pi pæi, a lo nji’i mbo nthɛ pi mmu.*³¹ *Ndwe ndi ŋa pi shi nsha’a ŋkuonj mbhi yei nɛ. Ndwe pi shi mbi’i ŋonj ŋa a sha’a ŋkuonj mbhi yei ŋkuonj faan.*³² *Ndo ni mmu, pi shi ŋga ŋkæræ a tɔthi lo ŋkuonj shhɛ, ñshūu ŋguonj ŋgwa ntho ko gho mbij mu.*³³ A ni nchhu yei pi ko ndonj nu ŋkwanj gu ŋa a shi ŋkhu nɛ.

³⁴ Nnɛ yú ŋgwa pigho khwɛ gho ŋa, “Pigi ya’o monj ŋwa’anli gɛ ŋa Ju ŋa Minnwi Chu’o Ntaonj ko Ŋkwe nɛ ma ŋkina mbhi ki ndugwi yi. Ti ko kie pi neiŋ nchhu ŋa pi shi ŋkæræ Muunj Ŋonjishua ŋkwiŋ vi ŋkuonj wá’a? Yie Muunj Ŋonjishua po pi gɔ?”

³⁵ Jisho chhu ni pugu ŋa, “*Lí’ɛ shi mbo shina pæi wu’o ko kuo ndi mbigi. Pæi nyienj ndi ŋa lí’ɛ po nɛ nne ŋa ki’i njiŋnjinj gha’a væi. Nthɛ ŋa ŋonj ŋa a nyienj monj njin nɛ lo nji’i nja’i lí’i ŋa a ghæi nu nɛ.*³⁶ *Ko ha’anj pæi fá’o lí’ɛ nɛ, pæi pinj lí’ɛ gho, nji ŋa pæi shi mbo pa ŋgwa lí’ɛ.*”

Pa ŋgwa Juu kina monj ki pinj

Jisho ni ŋga nchrā pei nnu ti mī’ɛŋ, ndo lo ŋgæi ndɛɛ.

³⁷ Nji’i nthɛ ko ha’anj Jisho ni ndonj ntou pa li shina pa Juu pigho nɛ, pugu shini ndo mbij vi. ³⁸ Yei ni mbo ko chwɛ nu yaonj ŋa nja’i Minnwi mbo Ishaya ni nā’anj nɛ lo gɔ lí’i ŋa,

“Taatho, a pinj gɔ mbij chrā yigi,
ndo ti Taatho ndonj ghrɛ yi pi ni gɔ?” †

³⁹ Nthɛ yie gho, pugu kanj ni nthɛ pa’a pugu lo mbij, nthɛ ŋa Ishaya pini nchhu ŋa,

⁴⁰ “Minnwi chri ligi yugu,
mfɛni njú’o yugu,
nne ŋa ki’i pugu yæi lí’i ni ligi yugu,
nji ni njú’o yugu ŋkara,
ñchwɛ pugu po shi’i.” ††

⁴¹ Ishaya ni nchhu pa nnu pei nthɛ ŋa a ni nja’i ndigha’o Jisho, nchrā pa nnu nthɛ vi. ⁴² Nji’i nthɛ nennɛ, ntou pa thishi ni mbij vi ndo pa’a ndo nchwɛ pi ji nthɛ ŋa pugu ni mbo gɔ nu ŋa pa ŋgwa Farashi shi fu’u vugu nda luonj Minnwi. ⁴³ Nthɛ ŋa pugu khwā ndigha’o ŋa a lo mbho ŋgwamishua nchaa ye ŋa a lo mbho Minnwi.

Jisho tho pi ko kwe nu ŋgwa ŋkuonj mbhi

⁴⁴ Jisho chhu ni nji ŋa, “*Sheshenonj ŋa a pinj nɛ lo ŋgu’o mbij pi mmu. A pinj pi ŋonj ŋa a taonj a nɛ.*⁴⁵ *Sheshenonj ŋa a yæi a nɛ yæi ŋonj ŋa a taonj a nɛ.*⁴⁶ *Ñtho monj mbhi ko lí’ɛ, nne ŋa mba’a sheshenonj ŋa a pinj a nɛ kina monj njiŋnjinj.*⁴⁷ *Sheshenonj nja’o chrā a, ndo ki lo chwɛ, pa’a ndo nsha’a vi, nthɛ ŋa ñshini ndo nji’i ntho pi ko sha’a nu ŋgwa ŋkuonj mbhi. Nji tho pi ko*

*kwe nu vugu.*⁴⁸ *Ŋonj ye ŋa a lāa a ki lo nji’i mbij chrā a nɛ fá’o yaonj ŋa a shi nsha’a vi. Chrā ŋa ñchrā nɛ shi nsha’a vi monj ndugwi lo.*⁴⁹ *Nthɛ ŋa ndo nji’i nchrā pi ni nyanj nji. Ndo ti Tāa ŋa a taonj a nɛ fɛ gɛ væi ni nnu ŋa ñshi nchrā ndo nchhu nɛ.*⁵⁰ *Nji ŋa gɛ yi po pi chɔmbhi ki mme, nne yaonj ŋa ñchhu nɛ, a yaonj ŋa Tāa chhu væi nɛ.*”

Jisho shīgao kwò ghanj younjij pi

13 Ŋkaonj loé ji Lli Nji’a maa ŋkā’o, Jisho ni ŋkwo ji ŋa ndi yi ká’o ko lo nu ŋkwo shhɛ heinj ŋgæi mbara Tāa. A ni ŋkhwā pa ghanj younjij pi ŋkuonj mbhi heinj ndo ŋkhwā vugu ti ŋgæi nchæiŋ ko ndugwi yi.

² A ni ŋga mbo ndi ji maonj, devɛ kwo kāonj njú’o Judashi Ishikario muunj Shemu, ŋa a fini Jisho. ³ Jisho gha nji ŋa Tāa kwo fɛ ŋguonj ghrɛ gho ndo mbini nji ŋa ju ndutho yi lo pi mbho Minnwi ŋgu’o mbini pi mbho Minnwi gho, ⁴ ndo lo tɔthi monj lí’i ji maonj nshrāo mme ndhwí yi nū’oŋ, ndo gɔ tawrei ndiŋ la’o ntu’u yu ⁵ nshā’o ŋkhí monj peinj shīgao yaonj njɛ shīgao nu kwò ghanj younjij pi njɛ yigɛ nu ni tawrei ŋa a ni ndiŋ lá’o ntu’u yu nɛ.

⁶ A ni ŋga nchæiŋ mbij Shemu Pita, a chhu ŋa, “Taatho, ko tā’a nu nshīgao kwò ma?”

⁷ Jisho khwɛ gho ŋa, “*Tho yo lo naa nchu’o ŋkuonj nnu ŋa ñchwɛ nu nɛ ya’a, ndo a shi ŋga nda’a, tho yo chu’o.*”

⁸ Pita chhu gho ŋa, “Mba’a ko ma nshīgao kwò ma!”
Jisho khwɛ gho ŋa, “*Mi mienj ki shīgao gho, pa’a po gɔ lo nu’uŋ mbo ni pra.*”

⁹ Shemu Pita chhu gho ŋa, “Taatho, ki’i ŋgu’o nshīgao pi kwò ma, shīgao pa mbho ma pugu pa tho a!”

¹⁰ Jisho chhu gho ŋa, “*Ŋonj ŋa a kwo shīgao monj nɛ lo mbie ŋa a pini nu’uŋ nshīgao monj ŋkienj kwò mi nthɛ ŋa a kwo po yi taonjtaonj. Ndo pæi pi taonjtaonj, ndo pa’a ndo mbo pi ŋguonj yæi.*¹¹ Nthɛ ŋa a ni nji ŋonj ŋa a shi mfɛni vi nɛ, a ni nchwɛ yie a chhu ŋa, “*A lo mbo ŋguonj yæi mbo yi taonjtaonj.*”

¹² A ni ŋga ŋkwo shīgao kwò yugu ti mbini mā’anj mme ndhwí yi, nchɔchɔ ko lí’i yi, nchhu ni pugu ŋa, “*Tho yæi chu’o ni nnu ŋa nchwɛ ni pæi nɛ?*¹³ *Pæi ghà mɛiŋ a ni ‘Masha’ pugu ‘Taatho,’ ndo nchhu shini nthɛ ŋa mi yie.*¹⁴ *Ndo ti ä mbo mmu Taatho væi mbini mbo masha væi nshīgao kwò yæi, pæi ŋkaa pæi wu’o mfā’o ko shīgao nu kwò monj pæi.*¹⁵ *Ŋkwo ndonj li ni pæi, ŋa pæi ŋkaa pæi chwɛ wu’o ko ha’anj ñchwɛ ni pæi nɛ.*¹⁶ *Shishini, ñshwei væi, muunj fà’a lo ŋgā’o nchaa masha vi, ndo pa’a ŋonj ŋa pi taonj vi nɛ lo ŋgā’o nchaa ŋonj ŋa a taonj vi nɛ.*¹⁷ *Nja pæi ji nnu pei nɛ, mbo ko shi mbo yæi ko ha’anj pæi nchwɛ.*

¹⁸ “*Ñdo nchrā nthɛ pi ŋguonj yæi ghao, ñji ŋgwa pɛ ŋa ñchu’o vugu nɛ. Ndo nnu ŋa Ŋwa’anli Minnwi chhu nɛ*

† Ishaya 53:1. †† Ishaya 6:10.

shi ndɔgɔ lɪʔ ɲa, 'Njɔŋ ɲa pigɪ yu jɪ maɔŋ ka'a nɛ kara mǎ'aŋ a ni nchhò.'

¹⁹ *"Nthɔ nchhu yei nnu ni pǎi ndwɛ ɲkaɔŋ a maa ndɔgɔ lɪʔ, nji ɲa a shi ɲga ndɔgɔ lɪʔ, pǎi piŋ ɲa A mmu mbɔ ju.²⁰ Shishini, ñshwei vǎi, sheshɛŋɔŋ ɲa a piŋ ɲɔŋ ɲa ñtaɔŋ nɛ piŋ a, sheshɛŋɔŋ ɲa a piŋ a nɛ piŋ ɲɔŋ ɲa a taɔŋ a nɛ."*

Ta'a ɲɔŋ vǎi shi mfɪni a

(Matio 26:20-25; Maaku 14:17-21; Luka 22:21-23)

²¹ Jishɔ ni ɲga ɲkwo chhu nnu yei ti mɪʔɛŋ, njù'ɔ yi ghana vi ntou yi, a chhu ɲa, *"Shishini, ñchhu ni pǎi ɲa ta'a ɲɔŋ vǎi shi mfɪni a!"*

²² Pa ghaŋ younjɪŋ pi lɪi noŋ pugu, ɲgrǎo nu ɲa a nthɛ a chhu pi gǔ. ²³ Yichǎi ta'a ɲgaŋ younjɪŋ yi ɲa Jishɔ ni ɲkhwǎ vi nɛ ni nchhɔ ɲkuɔŋ taprei vǎi Jishɔ. ²⁴ Nnɛ Shemu Pita nɔɔŋ ghɔ ni mbhɔ ɲa a pie Jishɔ ɲa a chhu nthɛ pi gǔ. ²⁵ Nnɛ, yie ta'a ɲgaŋ younjɪŋ yi yɪ'ǎ noŋ yi minjɪŋnjɪŋ mbɪŋ Jishɔ nchhu ghɔ ɲa, "Taathɔ, yie pɔ pi gǔ?"

²⁶ Jishɔ khwɛ ɲa, *"A ye ɲɔŋ ɲa ñshi mfe brei ɲa ñchrù moŋ kumbu nɛ ghɔ."* A gha nchru brei ghɔ, mfe ni Judashi, mbɔ muuŋ Shemu Ishikario. ²⁷ Judashi ni ɲga ɲkwe brei ghɔ, Shata nii mbɪŋ yu †.

Jishɔ chhu ɲa, *"Nnu ɲa ɔ tǎ'a nu nchwɛ nɛ, yɪ'a kɔkɔkɔ nchwɛ."*²⁸ Kaŋ ta'a ɲɔŋ ɲa pugu pugu ni nchhɔ ɲkuɔŋ taprei nɛ shini ndɔ nji nnu ɲa a ni nchwɛ a chhu ghɔ nɛ nɛ. ²⁹ Pichǎi ni mbɪʔi ɲa, nthɛ ɲa Judashi ni ntuo pɪɛŋ mbɪŋ nɛ, Jishɔ ni nchhu nu ghɔ pi ɲa, "Yuɔŋ pa maɔŋ ɲa a pie ɲa pia fǎ'o nɔ nnu jɪ ghɔ nɛ", ki ɲa a fe yaɔŋ ni ghaŋ pou. ³⁰ Nnɛ, Judashi gha ɲkwo kru brei ghɔ, ɲki'ɪ ntaɔŋtaɔŋ mbhi. Tu'u ni ɲkwo shini.

Jishɔ fɛ kɪna fhi

³¹ Judashi ni ɲga ɲkwo taɔŋ, Jishɔ chhu ɲa, *"Ndiɪ kǎ'o ni Muuŋ Njɔŋmishua nɔ nii nu moŋ ndigha'o yi, Minnwi fǎ'o ndigha'o nthɛ vi.³² Nɔɔ Mɪnnwi mfǎ'o ndigha'o yi nthɛ muuŋ, kaŋ Minnwi nduthɔ yi shi ɲga'o muuŋ ɲkaa yu moŋ nduthɔ ju Minnwi. Nɔɔ a shi ɲga'o vi wu'ɔ ndwɛ."*

³³ *"Pa puɔŋ mi puɔŋ paŋ, a wu'ɔ mbɔ pi nɔ muuŋ kuo ndii ɲa pia shi mbɔ ka'a. Pǎi shi ntǎ'a a ndɔ nɔ ha'aŋ mi ni nchhu ni thishi pa Juu nɛ, a ha'aŋ mɪbini nchhu nu ni pǎi ndwɛ, ɲa, 'Lɪʔ ha'aŋ ɲgǎi nu fɔ nɛ mba'a pǎi thɔ fɔ.³⁴ Mfe kǎna fhi ni pǎi ɲa pǎi khwǎ noŋ pǎi. Pǎi khwǎ noŋ pǎi wu'ɔ nɔ ha'aŋ ɲkhwǎ vǎi nɛ.³⁵ Nguɔŋ ɲgwa shi nji ɲa pǎi ghaŋ younjɪŋ paŋ nɔ ha'aŋ pǎi mfǎ'o khwǎ noŋ pǎi."*

Jishɔ chhu ɲa Pita shi ndǎa vi

(Matio 26:31-35; Maaku 14:27-31; Luka 22:31-34)

³⁶ Shemu Pita chhu ghɔ ɲa, "Taathɔ, ɔ ghǎi pi hiŋ?" Jishɔ khwɛ ghɔ ɲa, *"Lɪʔ ɲa ɲgǎi nu nɛ minthe pa'a ɔ lɔ njɔu njɪŋ a nthɔ fɔ ndwɛ, ndɔ ɔ shi njɔu njɪŋ a nthɔ fɔ ndii nduoŋ."*

³⁷ Pita khwɛ ɲa, "Taathɔ, minthe pa'a ñɔɔ njɔu njɪŋ yɔ pɔɔgɔ ghǎi fɔ ka'a nthɛ khɔ? Nshi ɲkhu nthɛ ghɔ."

³⁸ Jishɔ khwɛ ghɔ ɲa, *"ɔ shi ɲkhu nthɛ a nyaf? Shishini, ñshwei ghɔ, mba'a miŋkǎi yɪ'ɪ ɲkhwɛ shi'a ki ɔ lɔ naa ndǎa a ni trei ɲge!"*

A mmu mbɔ shendaɔŋ, mbɔ nnu shini, mbini mbɔ chɔmbhi

14 *"Ki'ɪ njù'ɔ vǎi ghana vǎi, pǎi piŋ Minnwi, mbini mbɪŋ a ɲkaa mu.² Ntuo njɪɛŋ nda pɔ moŋ nda Tǎa a. A kaŋ mienŋ ki pɔ nɛ, ɲkaŋ ɲkwo shwei vǎi, nthɛ ɲa ɲgǎi lɪʔ pɪri lɪʔ ni pǎi.³ Nshi ɲga ɲkwo pɪri lɪʔ ni pǎi nɛ, ñthɔ ndɔgɔ vǎi pia ghǎi, nɛ ɲa lɪʔ ɲa mɔɔ nɛ, pia shi ɲgu'ɔ mbɔ fɔ ka'a.⁴ Pǎi jɪ shendaɔŋ lɪʔ ɲa ɲgǎi nu nɛ."*

⁵ Toma chhu ghɔ ɲa, "Taathɔ, pigɪ lɔ nji'ɪ nji lɪʔ ɲa ɔ ghǎi nu nɛ. Ti minthe pigɪ kie pi neiŋ nji shendaɔŋ."

⁶ Jishɔ chhu ghɔ ɲa, *"A mmu mbɔ shendaɔŋ, mbɔ nnu shini mbɔ chɔmbhi. Yichǎi ɲɔŋ nthɛ pa'a a lɔ ɲgǎi njǎi Tǎa ki lɔ ntɔgɔ pi mbhɔ mu.⁷ Pǎi ɲkwo jɪ a, kaŋ pǎi shi ɲkwo jɪ Tǎa a ɲkaa yu. Llɔ ndwɛ ɲgǎi nu shhi, pǎi jɪ vi ndɔ njǎi vi."*

⁸ Fili chhu ghɔ ɲa, "Taathɔ, nɔɔŋ Tǎa ghɔ ni pigɪ, a ɲguɔŋ nnu ɲa pigɪ tǎ'a nu nɛ."

⁹ Jishɔ chhu ghɔ ɲa, *"Pia kwo pɔ nɔ fɪʔ ntaɔŋ ndii yei, pǎi wu'ɔ mbɪ'ɪ ki lɔ nji a, Fili? Njɔŋ ɲa a kwo vǎi a nɛ kwo vǎi Tǎa. Ti minthe ɔ kie pi neiŋ nchhu ɲa, 'Nɔɔŋ Tǎa ghɔ ni pigɪ?¹⁰ ɔ lɔ mbɪŋ ɲa mɔɔ moŋ Tǎa, Tǎa pɔ moŋ noŋ mu? Pa chrà ɲa ñchrǎ nu nɛ, ñɔɔ nji'ɪ nchrǎ pi ni thɔ a, ndɔ Tǎa ɲa a chhɔ moŋ noŋ mu nɛ thɔ nchwɛ fǎ'a yi.¹¹ Piŋ a nɔ ha'aŋ ñchhu nu ɲa mɔɔ moŋ Tǎa, Tǎa pɔ moŋ noŋ mu nɛ, ndǎa nɛ nɛ, ɔ piŋ nthɛ fǎ'a pɛ ɲa m-fǎ'a nu nɛ."*

¹² *"Shishini, ñshwei vǎi, sheshɛŋɔŋ ɲa a piŋ a nɛ shi mfǎ'a fǎ'a ɲa mǎfǎ'a nu nɛ, ndɔ ñshi mfǎ'a fǎ'a ɲa a chaa yie ghɔ nɛ, nthɛ ɲa ɲgǎi nu njǎi pi Tǎa.¹³ Sheshe yaɔŋ ɲa ɔ shi mbie pi nɔ ligi a nɛ, ñshi nchwɛ nɛ ɲa Tǎa fǎ'o ndigha'o yi ntɔgɔ pi mbhɔ muuŋ.¹⁴ Pǎi mbie a †† ni sheshe yaɔŋ nɔ ligi a, kaŋ ñshi nchwɛ."*

Jishɔ kǎ'a ɲa Tǎa shi mfe Jijwe yi

¹⁵ *"Pǎi ɲkhwǎ a, kaŋ pǎi shi nù'ɔŋ pa kǎna paŋ.¹⁶ Nnɛ kaŋ ñshi mbie Tǎa a, a fe yichǎi ɲgaŋ ghɛrɛ ni pǎi, pǎi pugu chhɔ ki ndugwi yi,¹⁷ mbɔ Jijwe nnu shini ɲa*

† Jishɔ shini ndɔ nchwɛ pi fhǔ mbɪŋ yu, a ni ɲgu'ɔ nɔɔŋ pi ɲa a jɪ ɲɔŋ ɲa a shi mfɪni vi nɛ.

†† A lɔ nji'ɪ mbɔ moŋ pichǎi ndunu Njwa'aŋlɪ Minnwi moŋ chrà Gri lleshhi.

mba'a ngwa ŋkuoŋ mbhi piŋ vi, nthe ŋa pugu shi lo njəi ki nji vi, ndo pəi ji vi nthe ŋa pəi pugu chho ka'a ndo shi mbo moŋ chombhi yəi.¹⁸ Mba'a nji'i mienj vəi no puoŋ minthi, ñshi mbini ntho njəi vəi.¹⁹ Ndo no muuŋ kuo ndi, mba'a ngwa ŋkuoŋ mbhi yei nu'uy njəi a, ndo pəi shi njəi a. Nthe ŋa mi yi maon ne, pəi ŋkaa pəi shi mbo yi maon.²⁰ A shi ŋga mbo llé ghɔ, pəi ji ŋa ñbo moŋ Tăa, pəi pɔ mbiŋ mu, mummu pɔ mbiŋ pəi.²¹ Nyoŋ ye ŋa a piŋ pa kina paŋ ndo nū'ɔŋ ne, a ju mbo ŋoŋ ŋa a khwā a ne. Ndo ti ju ŋa a khwā a ne, Tăa a shi ŋkhwā vi ŋkaa yu, mummu khwā vi nōoŋ noŋ a ghɔ."

²² Judashi (ki lo mbo pi Judashi Ishikario) chhu ghɔ ŋa, "Taathɔ, a pɔ pi neiŋ ŋa ɔ shi nōoŋ noŋ yɔ ni pigi, ki lo nōoŋ ni ngwa ŋkuoŋ mbhi?"

²³ Jishɔ khwē ghɔ ŋa, "Sheshəŋoŋ ŋkhwā a, kaŋ a shi njə'o nchò a, Tăa a khwā vi, pigi tho njəi vi, nchho pigi pugu.²⁴ Sheshəŋoŋ ŋa a lo nji'i ŋkhwā a ne shi'a nū'ɔŋ chrà a. Ndo chrà ŋa pəi ya'o ñchrā nu ne lo mbo pi nyaŋ. A yi Tăa ŋa a taon a ne.

²⁵ "Ŋki nchrā nnu pei ni pəi ndi ŋa pia wu'ɔ mbo ka'a ne.²⁶ Ndo ŋgaŋ ghère, mbo Jijwe Minnwi, ŋa Tăa shi ntaon no ligi a ne, shi njə'i vəi ni ŋguoŋ yaon ghao ndo mbini nu'uy ŋkwij vəi ni ŋguoŋ yaon ŋa ñchhu ne.²⁷ Mienj ghighri ni pəi; mfe ghighri a ni pəi. Ndo nji'i mfe ni pəi pi ŋkwan ha'əŋ ŋkuoŋ mbhi fe ne. Ki'i njū'ɔ yəi ghana vəi, ndo ki'i pəi fā'o pɔɔɔ gu.

²⁸ "Pəi ni njə'o a no ha'əŋ ŋki chhu ni pəi ŋa ñtho ŋgəi ghəi ndo mbini ntho njəi vəi ne. Pəi kaŋ ni nja ntho ŋkhwā a, pəi fā'o pwanju'ɔ nthe ŋa ŋgəi njəi pi Tăa, nthe ŋa Tăa lo mbini ŋgə'o ncha a.²⁹ Ndo ndwe ŋkwo shwei vəi ŋkaon a maa ndɔɔɔ li'i, nne ŋa ndi ŋa a lɔɔɔ li'i ne, a nthe pəi piŋ.³⁰ Mba'a nu'uy nchrā ntu yi pia, nthe ŋa ŋgaŋ sha'a ŋkuoŋ mbhi yei tho nu. A lo nji'i mfā'o ghré mbiŋ mu.³¹ Ndo ŋga nchwīe pi no ha'əŋ Tăa a fe gí vəi ŋa ñchwīe ne, nne ŋa ŋgwa ŋkuoŋ mbhi ji ŋa ŋkhwā Tăa.

"Pəi lo lo, pəi ghəi.

Jishɔ ŋkien ndăa grape

15 "A mmu mbo ŋkien ndăa grape †, Tăa a pɔ ŋgaŋ nyienj.² Sheshe fɛga mbho ma ŋa a lo nji'i njuŋ ne a ya'a mī'əŋ. Ti sheshe mbho ŋa a yuŋ ntienj ne, a fēe ŋa a pini njuŋ shi'i.³ Ndo pəi kwo pɔ yi taon taon nthe chrà ŋa mi ni nchrā ni pəi ne.⁴ Pəi kina mbiŋ mu, ŋkina mbiŋ pəi. Minthe pa'a fɛga ndăa grape lo njuŋ ntienj ni noŋ yi ki lo ŋgu'ɔ ŋkina pi ŋkuoŋ ndăa grape ghɔ. Wu'ɔ no ha'əŋ mba'a pəi ŋkaa pəi yuŋ ntienj kaŋ a neiŋ pəi ki na mbiŋ mu.

⁵ "A mmu mbo ndăa grape, pəi pɔ pa fɛga mbho ma. Sheshəŋoŋ ŋa a kina mbiŋ mu, ŋkina mbiŋ yu ne, a ju ŋa a shi njuŋ ntu ntienj. Nthe ŋa ñi ŋkien, pa'a pəi lo

† Grape yichəi ŋkwan ntienj thi ŋa a ghà njuŋ pi ŋkuoŋ ndi'i. A ni njiŋ Ishrae ŋga'a.

nchwīe sheshe nnu.⁶ Sheshəŋoŋ mienj ki kina mbiŋ mu, pi mī'əŋ vi no fɛga mbho, a yaon, pi kiri pa mbho mi pigho mā'əŋ moŋ mōŋoŋ pugu ki.⁷ Pəi ŋkina mbiŋ mu, chrà a kina mbiŋ pəi, pəi pie sheshe yaon ŋa pəi tā'a nu ne, kaŋ pi shi nchwīe mfe ni pəi.⁸ Ntoɔɔ pi ŋkuoŋ yei nnu Tăa a ghà mfā'o ndigha'o yi, ŋa pəi yuŋ ntu ntienj, nne nōoŋ ŋa pəi ghaŋ younjij paŋ.

⁹ "No ha'əŋ Tăa khwā a ne, a ha'əŋ ŋkhwā vəi ne. Pəi kina moŋ khwā a.¹⁰ Pəi nū'ɔŋ pa kina paŋ, kaŋ pəi shi ŋkina moŋ khwā a, wu'ɔ no ha'əŋ mummu nū'ɔŋ kina Tăa a nne ŋkina moŋ khwā yi ne.¹¹ Ŋki chrà nnu pei ni pəi nne ŋa pwanju'ɔ a pɔ mbiŋ pəi, pwanju'ɔ yəi li-naon.¹² Yei kina a, ŋa pəi ŋkhwā noŋ pəi no ha'əŋ ŋkhwā vəi ne.¹³ Yichəi mme khwā lo mbo ntoɔɔ yei, ŋa ŋoŋ fe chombhi yi nthe taannu pi.¹⁴ Pəi pa taannu paŋ, no ha'əŋ pəi nū'ɔŋ kina a.¹⁵ Ndo nu'uy mēiŋ vəi pi ni puoŋ fā'a paŋ, nthe ŋa muuŋ fā'a shi'a nji yaon ŋa Taathɔ vi chwīe nu ne. Ndo mēiŋ vəi pi ni taannu paŋ nthe ŋa ŋguoŋ nnu ŋa ñja'o mbho Tăa ne, ñchwīe pəi ji.¹⁶ Pəi shi ki lo nchu'ɔ a, a ni nchu'ɔ mmu nchu'ɔ vəi, nū'ɔŋ vəi ŋa pəi ghəi njuŋ ntienj, ntienj yəi kina, nne ŋa sheshe yaon ŋa pəi shi mbie Tăa no ghɔ ni ligi a ne, a nthe a fe ni pəi.¹⁷ Mfe kina pei ni pəi, nne ŋa pəi khwā noŋ pəi.

Kipina pa ngwa ŋkuoŋ mbhi

¹⁸ "Pa ŋgwa ŋkuoŋ mbhi mbina vəi, pəi ji ŋa pugu kwo fūoŋ mbina a ŋkaon maa mbina vəi.¹⁹ Pəi kaŋ ni mbo pi yi ŋgwa ŋkuoŋ mbhi, ŋgwa ŋkuoŋ mbhi kaŋ ŋkhwā vəi no yugu. Ndo nthe ŋa pəi lo nji'i mbo yi ŋgwa ŋkuoŋ mbhi, ndo a chu'ɔ mmu nchu'ɔ vəi ŋa pəi taon shina ŋgwa ŋkuoŋ mbhi ne, a chwīe yie ghɔ ŋgwa ŋkuoŋ mbhi pina vəi.²⁰ Pəi kwij chrà ŋa mi ni nchrā ni pəi ne, 'Muuŋ fā'a shi'a ncha Taathɔ vi.' Pugu mfe ŋgə'i vəi, kaŋ pugu shi mfe ŋgə'i ni pəi ŋkaa pəi. Pugu kaŋ ni nū'ɔŋ chrà a, kaŋ pugu shi nū'ɔŋ yəi ŋkaa pəi.²¹ Ndo pugu shi nchwīe ŋguoŋ nnu pei ghao mbiŋ pəi nthe ligi a, nthe ŋa pugu lo nji'i nji ŋoŋ ŋa a taon a ne.²² Ŋka ni mienj ki lo ntho nchrā ni pugu, pi shi kaŋ ndo ŋgwēiŋ vugu no pa ghaŋ phi. Ndo ndwe pugu lo nu'uy mfā'o la no mā'əŋ nu nthe phi yugu.²³ Sheshəŋoŋ ŋa a pina a ne, pina Tăa a ŋkaa yu.²⁴ Ŋka ni mienj ki chwīe pa nnu shina pugu ŋa yichəi ŋoŋ lo naa nchwīe ne, pi shi kaŋ ŋgwēiŋ vugu no pa ghaŋ phi. Ndo ndwe pugu yəi ndo mbina vigi Tăa a.²⁵ Ndo chrà yei ŋa pi nā'əŋ moŋ gí yugu ŋa, 'Pugu pina a ki la'o yi', shi ŋgu'ɔ ndɔɔɔ li'i.

²⁶ "Ndo ndi ŋa ŋgaŋ ghère, mbo Jijwe nnu shini ŋa ñshi ntaon lo mbho Tăa shi ntho ne, kaŋ a shi ŋkwe nte a.²⁷ Pəi ŋkaa pəi shi ŋkwe nte a nthe ŋa pia pɔ ka'a lo no njē yi.

16 "Ŋkwo chhu ŋguoŋ nnu pei ni pəi no chwīe nu ki'i pəi gū moŋ piŋ.² Pi shi mfu'u vəi moŋ pa nda loŋ Minnwi. Shishini, ndi chho ntho nu ŋa ŋgwa ŋa

pugu shi njwi v̄ai n̄e shi mb̄i'ri ŋa pugu f̄a'a pi mbh̄o Minnwi.³ Pugu shi nchw̄ie pa nnu pei nth̄e ŋa pugu lo nji T̄aa, ki nji a.⁴ Ndo nchhu nnu pei ni p̄ai nne ŋa nd̄i yugu gha ŋk̄a'o, minthe p̄ai kwiŋ ŋa mi ni ŋkwo shwei v̄ai.

F̄a'a Jijwe Minnwi

"N̄shini ndo nchhu nnu pei ni p̄ai n̄o nj̄e yi, nth̄e ŋa pia ni mbo ka'a.⁵ Ndo ndwe ñth̄o ŋḡai nu nj̄ai ŋoŋ ŋa a ni ntaoŋ a n̄e, ndo pa'a kaŋ ta'a ŋoŋ v̄ai lo mbie a ŋa, 'O gh̄ai pi hiŋ?⁶ Ndo p̄ai f̄a'o yu'c nj̄u'c nth̄e ŋa ñchhu nnu pei ni p̄ai n̄e.⁷ Mbapa nenne, ñshwei v̄ai ni nnu shini. A p̄o pi sh̄ei ni p̄ai ŋa ŋḡai. Nth̄e ŋa ñi mien̄ ki gh̄ai, pa'a ŋgaŋ gh̄ere lo nth̄o nj̄ai v̄ai. Ndo ñi ŋḡai, kaŋ ñshi ntaoŋ vi ni p̄ai.⁸ A shi ŋga nth̄o, kaŋ a shi nshr̄a ŋgwa ŋkuoŋ mbhi paa nth̄e phi yugu, pugu pa nnu ndindi pugu pa nnu sh̄a'a.⁹ A shi nshr̄a vugu paa n̄o nnu phi, nth̄e ŋa pugu lo nji'ri mbiŋ a,¹⁰ n̄o nnu ndindi nth̄e ŋa ñth̄o ŋḡai nu nj̄ai T̄aa, ndo mba'a p̄ai nu'ur̄ nj̄ai a ŋka-mu'w̄ŋ ndwe,¹¹ n̄o nnu sh̄a'a, nth̄e ŋa pi sha'a ŋgaŋ sha'a mbhi yei.

¹² "N̄ygu'c mbini mf̄a'o ntu nnu n̄o chhu nu ni p̄ai, ndo a chaa ghr̄e ȳai n̄o ya'o nu ndwe.¹³ Ndo nd̄i ŋa Jijwe nnu shini tho n̄e, a shi n̄oŋ ŋguoŋ nnu shini ghao ni p̄ai, nth̄e ŋa mba'a a yi'ri nchr̄a pi ni tho yi, sheshe nnu ŋa a ya'o n̄e a shi nchhu, ndo shwei v̄ai ni pa nnu ŋa a shi nth̄o n̄e.¹⁴ A shi ŋga'o a nth̄e ŋa a shi nd̄oŋ pa yaŋ ŋa a nyaŋ n̄e nshwei v̄ai.¹⁵ Nguoŋ yaŋ ŋa T̄aa f̄a'o n̄e p̄o pi nyaŋ. Nth̄e yie gh̄o, ñchhu ŋa a shi nd̄oŋ pa yaŋ ŋa a nyaŋ n̄e nchhu ni p̄ai.

P̄ai nj̄u'c ȳai shi ŋkara mbo pwanju'c

¹⁶ "N̄o muuŋ kuo nd̄i, mba'a p̄ai nu'ur̄ nj̄ai a, a gha nu'ur̄ ndara muuŋ kuo nd̄i ŋkamu'w̄ŋ p̄ai pini nj̄ai a."

¹⁷ Nenne pich̄ai pa ghaŋ younj̄iŋ pi chhu ni noŋ pugu ŋa, "A chhu pi ŋa ni pia, 'N̄o muuŋ kuo nd̄i mba'a p̄ai nu'ur̄ nj̄ai a, a gha nu'ur̄ ndara muuŋ kuo nd̄i ŋka-mu'w̄ŋ p̄ai pini nj̄ai a,' ndo mbini nchhu ŋa, 'Nth̄e ŋa ŋḡai nu nj̄ai pi T̄aa?'¹⁸ Nne, pugu chhu nu ŋa, "A gha nchhu ŋa, 'N̄o muuŋ kuo nd̄i,' nj̄iŋ yi p̄o pi ŋa? Pigi lo nji nnu ŋa a chhu nu n̄e."

¹⁹ Jish̄o ni nji ŋa pugu t̄a'a nu mbie vi, nne a chhu ni pugu ŋa, "Yei nnu ŋa p̄ai pie noŋ p̄ai n̄o gh̄o n̄e mbo nj̄iŋ nnu ŋa ñchhu ŋa, 'N̄o muuŋ kuo nd̄i mba'a p̄ai nu'ur̄ nj̄ai a, a gha nu'ur̄ ndara muuŋ kuo nd̄i ŋka-mu'w̄ŋ p̄ai pini nj̄ai a?²⁰ Shishini, ñchhu ni p̄ai ŋa, p̄ai shi ŋk̄ai ndo njwei ndo ŋkuoŋ mbhi f̄a'o pwanju'c. P̄ai shi mf̄a'o yu'c nj̄u'c, ndo yu'c nj̄u'c ȳai kara mbo pwanju'c.²¹ Miŋgwe gh̄a ŋga mbhi nu, mf̄a'o yu'c nj̄u'c nth̄e ŋa nd̄i yi k̄a'o, ndo ti nd̄i ŋa a kwo phi muuŋ gh̄o n̄e, a l̄e yú'c gh̄o nth̄e pwanju'c ŋa pi phi ŋoŋmishua ŋkuoŋ mbhi.²² Nth̄e yie gh̄o, p̄ai f̄a'o yu'c nj̄u'c ndwe ndo ñshi mbini nj̄ai v̄ai p̄ai f̄a'o pwanju'c, ndo mba'a sheshen̄oŋ

pini mfu'u pwanju'c ȳai gh̄o mbiŋ p̄ai.²³ Moŋ ll̄e gh̄o, mba'a p̄ai nu'ur̄ mbie sheshe yaŋ mbh̄o mu, shishini, ñshwei v̄ai, sheshe yaŋ ŋa p̄ai pie mbh̄o T̄aa n̄o ligi a n̄e, a shi mfe ni p̄ai.²⁴ Ndo ti nch̄eiŋ ndwe, p̄ai shi lo mbie sheshe yaŋ ya'a n̄o ligi a. P̄ai pie kaŋ p̄ai shi mf̄a'o nne ŋa pwanju'c ȳai linaoŋ.

Jish̄o kwo gha'a mbhi

²⁵ "N̄yki kwo chhu nnu pei ni p̄ai pi moŋ chr̄a lu'c, nd̄i chh̄o tho nu ŋa mba'a nu'ur̄ nchr̄a ni p̄ai pi moŋ chr̄a lu'c, ndo shi nchr̄a chr̄a shieshie nth̄e T̄aa.²⁶ Moŋ ll̄e gh̄o, p̄ai shi mbie pa nnu n̄o ligi a, ndo ñdo nj̄i'ri nchhu ni p̄ai ŋa ñshi mbie mbh̄o T̄aa nth̄e v̄ai,²⁷ Nth̄e ŋa nduth̄o T̄aa ŋkaa yu khw̄a v̄ai nth̄e ŋa p̄ai khw̄a a, ndo ni mbiŋ ŋa ñdh̄o mbh̄o Minnwi †.²⁸ Mi ni ndh̄o pi mbh̄o T̄aa nth̄o ŋkuoŋ mbhi, ndwe ñdh̄o nu mien̄ ŋkuoŋ mbhi mbini nu nj̄ai T̄aa."

²⁹ Pa ghaŋ younj̄iŋ pi chhu gh̄o ŋa, "Yo! Ndwe c̄ ya nchr̄a a shie nu ki lo mbo pi chr̄a lu'c!³⁰ Ndwe, pigi ji ŋa c̄ ji ŋguoŋ nnu ghao, pa'a ndo nu'ur̄ nch̄ei nu ŋa ŋoŋ pie gh̄o ni pie, a chw̄ie yie gh̄o pigi piŋ ŋa c̄ lo mbh̄o Minnwi."

³¹ Jish̄o khw̄e ŋa, "P̄ai piŋ ndwe?³² P̄ai l̄i nj̄ai, nd̄i chh̄o nth̄o nu, ndo ŋkwo tho ŋa pi shi nsh̄aŋ v̄ai, sheshen̄oŋ gh̄ai la'a yu mien̄ a t̄e'í a. Ndo ñdo mbo pi t̄e'í a, nth̄e ŋa T̄aa p̄o pigi yu ka'a.

³³ "N̄chhu nnu pei ni p̄ai nne ŋa p̄ai shi mf̄a'o gh̄ighri nt̄oŋ pi ŋkuoŋ p̄o nu ta'a yi pia ka'a. Moŋ mbhi yei, pi shi mfe wuwuru ŋḡe'í ni p̄ai. Ndo p̄ai f̄a'o mā'ŋ ghr̄e, nth̄e ŋa ŋkwo gha'a ŋkuoŋ mbhi yei."

Jish̄o luoŋ Minnwi ni ghaŋ piŋ

17 *Jish̄o ni ŋga ŋkwo chr̄a pa nnu pei, mb̄i'í ligi yi nd̄i po nchhu ŋa, "T̄aa, nd̄i gh̄o k̄a'o, gha'o muuŋ gh̄o nne ŋa muuŋ gha'o gh̄o,² ŋa c̄ fe ghr̄e gh̄o mbiŋ ŋguoŋ ŋgwa n̄e, ŋa a fe ch̄ombhi ki mme ni ŋguoŋ ŋgwa ŋa c̄ fe gh̄o n̄e.³ Ndo yei p̄o ch̄ombhi ki mme, ŋa pugu ji gh̄o mbo fiŋ ta'a Minnwi shini, ndo mbini nji Jish̄o Krishto ŋa c̄ taŋ n̄e.⁴ Mi ni mfe ndigha'o ve ŋkuoŋ shhe heij̄ nd̄i ŋa mi ni ŋkwo m̄ieŋ f̄a'a ŋa c̄ ni mfe v̄ai ŋa ñf̄a'a n̄e.⁵ Ndo ndwe, ma T̄aa, gha'o a shhi gh̄o ni ŋkwan̄ ndigha'o ŋa mi ni mf̄a'o p̄oŋ ŋkaŋ mbhi maa mbo n̄e.*

Jish̄o luoŋ Minnwi mfe ni ghaŋ younj̄iŋ pi

⁶ "Mi ni nchw̄ie ŋgwa p̄e ŋa c̄ ni mfe v̄ai moŋ mbhi n̄e ji gh̄o. Pugu ni mbo j̄o, c̄ fe vugu v̄ai, pugu n̄u'w̄ŋ chr̄a ȳo.⁷ Ndwe, pugu ji ŋa ŋguoŋ yaŋ ŋa c̄ ni mfe v̄ai n̄e lo pi mbh̄o gh̄o.⁸ Mi ni mā'ŋ ŋk̄ani ye ŋa c̄ ni mfe v̄ai n̄e ni pugu, pugu piŋ ŋk̄ani gh̄o, ndo nji shishini ŋa ñdh̄o pi mbh̄o gh̄o ndo mbiŋ ŋa a taŋ ḡo ntaŋ ŋa.

† Pich̄ai pa N̄ya'ŋl̄i Minnwi ndunu moŋ chr̄a Gri chhu ŋa T̄aa Minnwi

⁹ “*N̄tho nduoŋ mfe nu ni pugu, ñdo nji’i nduoŋ pi ni ŋkuoŋ mbhi, ñduoŋ pi ni ŋgwa pe ŋa ɔ ni mfe vugu vɛi ne, nthe ŋa pugu ju.*”¹⁰ *Ŋguoŋ yaon ŋa m̄fā’o ne ju, ŋguoŋ yaon ŋa ɔ fā’o ne pɔ nyan, pi yɛi ndigha’o a ntɔɔ pi mbiŋ pugu.*¹¹ *Ndo ndwe, ñtho mbini nu njɛi gho, ñdo nu’uŋ mbi’i ŋkuoŋ mbhi, a pugu ŋkuoŋ mbhi. Tãa ŋa a pɔ taon̄taon̄ ne, nū’ɔŋ vugu ki kà’a lo ŋkēe vugu ni ghr̄í ligi yɔ ŋa ɔ fe vɛi ne, nne ŋa pugu pɔ ta’a yi wu’u ɔ ha’añ pɔɔ ta’a yi ne.*¹² *No ha’añ pigi pugu ni mbo ne, mi ni ndina ni pugu ntɔɔ pi ŋkuoŋ ghr̄í ligi yɔ ŋa ɔ fe vɛi ne. Ñkē’i vugu ti pa’a kan̄ ta’a ŋon̄ vugu lo mbhe, ŋkien ye ŋon̄ ŋa a ni nj̄i’i ŋa a phe ne, nne ŋa nnu ŋa Nywa’an̄li Minnwi ni ŋkwo chhu ne l̄ɔgɔ l̄i’i.*

¹³ “*Ndo ndwe, ñtho mbini nu njɛi gho, ñchhu nnu pei ŋkuoŋ mbhi nne ŋa pugu fā’o pwanju’u a nj̄u’u pugu ti a linaon̄.*”¹⁴ *Ñkwo mā’an̄ ŋk̄ɛni yɔ ni pugu, ŋkuoŋ mbhi p̄ina vugu nthe ŋa pugu lo mbo yi ŋkuoŋ mbhi wu’u ɔ ha’añ mummy lo mbo yi ŋkuoŋ mbhi ne.*¹⁵ *Ñdo nji’i nchhu pi ŋa ɔ fu’u vugu moŋ mbhi, ñchhu pi ŋa ɔ kē’i vugu mbho ŋon̄ mbimbhi.*¹⁶ *Pugu lo nji’i mbo yi ŋkuoŋ mbhi yei wu’u ɔ ha’añ mummy lo nji’i mbo yi mbhi yei ne.*¹⁷ *Chu’u vugu nū’ɔŋ ɔ fā’a yɔ ntɔɔ pi ŋkuoŋ nnu shini yɔ, chr̄a yɔ nnu shini.*¹⁸ *No ha’añ ɔ ni ntaon̄ a moŋ mbhi ne, a wu’u ha’añ mummy taon̄ vugu moŋ mbhi ne.*¹⁹ *Ñchu’u noŋ a nū’ɔŋ ɔ fā’a yɔ nthe pi pugu, nne ŋa pinthe pi chu’u vugu ŋkaa pugu nū’ɔŋ ɔ fā’a yɔ ntɔɔ pi ŋkuoŋ nnu shini.*

Jisho luon̄ Minnwi mfe ni ŋguoŋ ghan̄ piŋ ghao

²⁰ “*Ndo ŋgu’u nduoŋ pi ni pei tɛ’i vugu, m̄bini nu’uŋ nduoŋ ni pe ŋa pugu shi mbiŋ ntɔɔ ŋkuoŋ chr̄a yugu ne,*”²¹ *nne ŋa ŋguoŋ yugu shi nch̄iri mbo ta’a yi, wu’u ɔ ha’añ gò Tãa pɔ mbiŋ mu, mmu ndutho a pɔ mbiŋ gho ne, nne ŋa pugu pɔ mbiŋ pɔɔ, nne ŋa minthe ŋkuoŋ mbhi piŋ ŋa a taon̄ gò ntaon̄ a.*

²² “*Ndigha’o ŋa ɔ fe vɛi ne m̄fe ni pugu, nne ŋa pugu pɔ ta’a yi wu’u ɔ ha’añ pɔɔ ta’a yi ne,*”²³ *Mbo mbiŋ pugu ɔ pɔ mbiŋ mu, nne ŋa pugu ya mbo ta’a yi shi’i, nne ŋa ŋkuoŋ mbhi ji ŋa ɔ taon̄ a ndo ŋkhwā vugu wu’u ɔ ha’añ ɔ khwā a ne.*²⁴ *Tãa, ŋkhwā ŋa pugu ŋkaa pugu ŋa ɔ fe vɛi ne nshi mbo pigi pugu ka’a l̄i’i ŋa m̄bo ne, no yɛi nu ndigha’o a ŋa ɔ fe vɛi nthe ŋa ɔ khwā a ŋkaon̄ pi maa nchw̄ie mbhi ne.*

²⁵ “*Yo Tãa ndindi, nji’i nthe pi ɔ ha’añ ŋkuoŋ mbhi lo nji’i nji gho ne, ñji gho, pa ghan̄ younj̄in̄ pei ji ŋa a taon̄ gò ntaon̄ a.*”²⁶ *Mi ni nchw̄ie pugu ji gho, ndo shi ŋgu’u ŋḡi shhi nchw̄ie nu, nne ŋa khwā ŋa ɔ khwā a ɔ gho ne, pugu shi m̄fā’o, mummy ŋkaa mu pɔ mbiŋ pugu.”*

Pi m̄fini Jisho, pi w̄eiŋ vi

(Matio 26:47-56; Maaku 14:43-50; Luka 22:47-53)

18 Jisho ni ŋa ŋkwo m̄i’eȳ lúon̄ yei, ntaon̄ pugu pa ghan̄ younj̄in̄ pi ŋḡi nshā’a P̄ipr̄ai Kidron. Nyien̄

ch̄ai ni mbo fo, Jisho pugu pa ghan̄ younj̄in̄ pi nii fo. ² Judashi, ŋa a ni m̄fini Jisho ne, ni nji l̄i’i gho nthe ŋa Jisho ni njien̄ mb̄aon̄ nu fo pugu pa ghan̄ younj̄in̄ pi. ³ Nne Judashi l̄ɔgɔ kwie pa shooge Roma, ni pa ghan̄ kē’i Nda Minnwi ŋa pa thishi ghan̄ fe’ingien̄ pugu pa ŋgwa Farashi ni ntaon̄ ne, pugu pugu gh̄i moŋ nyien̄ gho. Pugu ni ntuo truka, pugu pa ŋk̄i’a pugu pa maon̄ nchh̄o.

⁴ Jisho gha ŋkwo ji ŋguoŋ nnu ŋa a shi nd̄ɔgɔ l̄i’i mbiŋ yu ne, ntaon̄ ntho shhi nchhu ni pugu ŋa, “*P̄ai tã’a pi ḡɔ?*”

⁵ Pugu khw̄e ŋa, “Jisho lo Nashare.”

Jisho chhu ni pugu ŋa, “*A mmu mbo ju.*” Judashi, ŋa a ni m̄fini vi ne, ni nthi fo pugu pugu. ⁶ Nd̄i ŋa Jisho ni nchhu ni pugu ŋa, “*A mmu mbo ju ne,*” pugu p̄ini njien̄-jin̄ ŋḡu shhe. ⁷ Nne Jisho p̄ini mbie vugu ŋa, “*P̄ai tã’a pi ḡɔ?*”

Pugu chhu ŋa, “Jisho lo Nashare.”

⁸ Jisho khw̄e ŋa, “*Mi ni ŋkwo chhu ŋa a mmu mbo ju. Nne ti p̄ai ntã’a a, p̄ai mien̄ ŋgwa pei gh̄i.*”⁹ Yei nnu ni mbo ɔ chw̄ie nu nnu ŋa a ni ŋkwo chhu ne l̄ɔgɔ l̄i’i: “*Shina ŋguoŋ ŋgwa pe ŋa ɔ ni mfe vɛi ne, ñshi lo mbhe kan̄ ta’a yi fo.*”

¹⁰ Nne Shemu Pita, ŋa a ni m̄fā’o kafa ne, shua nche t̄on̄ muon̄ fā’a taatho pa thishi ghan̄ fe’ingien̄, t̄on̄ muon̄ fā’a gho ya’a. (Ligi muon̄ fā’a gho ni mbo Maakushi.) ¹¹ Nne Jisho chhu ni Pita ŋa, “*Ni’iŋ kafa yɔ moŋ m̄ba’a yi. ɔ p̄i’i ŋa m̄ba’a nji’i nnu ndua ŋḡi ye ŋa Tãa fe vɛi ne?*”

Jisho shhi Anan̄ pugu Kaifa

¹² Nne kwie pa shooge pigho pugu pa thishi pugu ni pa ghan̄ kē’i Nda Minnwi pa ŋgwa Juu w̄eiŋ Jisho ŋkrao vi, ¹³ f̄uon̄ nd̄ɔgɔ vi ŋḡi ɔ njɛi Anan̄, nthe ŋa a ni mbo tãa ŋgwe Kaifa ŋa a ni mbo taatho pa thishi ghan̄ fe’ingien̄ ŋga’o gho ne. ¹⁴ A ni mbo Kaifa ŋa a ni ntigi pa ŋgwa Juu ŋa, “A pwa ŋa ta’a ŋon̄ khu ɔ ligi ŋguoŋ ŋgwa.”

Pita lãa Jisho

(Matio 26:69-70; Maaku 14:66-68; Luka 22:55-57)

¹⁵ Shemu Pita pugu yich̄ai ŋgan̄ younj̄in̄ Jisho gh̄i njin̄ Jisho. Nthe ŋa taatho pa thishi ghan̄ fe’ingien̄ ni nja nji yie ta’a ŋgan̄ younj̄in̄ Jisho shi’i ne, a nii moŋ yina Taatho pa thishi ghan̄ fe’ingien̄. ¹⁶ Ndo Pita thi pi chon-da mbhi. Nne ye ŋgan̄ younj̄in̄ Jisho ŋa taatho pa thishi ghan̄ fe’ingien̄ ni nji vi ne taon̄ mbhi nchr̄a pugu ye muon̄ mingwe ŋa a ni mbo chon̄ka’a ne, nd̄ɔgɔ Pita nii ni ju. ¹⁷ Muon̄ mingwe gho ŋa a ni m̄fā’a nu chon̄ka’a ne chhu ni Pita ŋa, “Gò ŋkaa gho lo mbo ta’a ŋgan̄ younj̄in̄ ŋon̄ yine?”

Pita chhu ŋa, “Ndo mbo ta’a yi.”

¹⁸ Ndwe puoŋ fà'a pugu pa ghaŋ kē'i Nda Minnwi ni frāi mōŋoŋ nthi fɔ njigɔ nu nthɛ ɲa figəi ni mbo. Pita ni mbo pugu pugu nthi fɔ ntho njigɔ nu ɲkaa yu.

Taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien tou Jishɔ
(Matio 26:59-66; Maaku 14:55-64; Luka 22:66-71)

¹⁹ Taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien pie Jishɔ ni pa pie nthɛ pa ghaŋ younjij pi pugu pa nnu ɲa a ni nje'i nu nɛ. ²⁰ Jishɔ khwē gho ɲa, *"Nga ɲgu'ɔ nchrā pi lɛ'i wo ni ɲguoŋ ɲgwa ghao. Nga ɲgu'ɔ nje'i moŋ pa nda luoŋ Minnwi pugu pa Nda Minnwi lɛ'i ha'an ɲguoŋ pa Juu ghà ɲkiri nɛ. Ndo nji'i nchrā sheshe nnu pi lāiŋ."* ²¹ *Ti ɔ pie a pi ɲa? Pie ni ɲgwa ha'an pugu ni nja'o nnu ɲa mi ni nje'i nu nɛ, pugu ji nnu ɲa mi ni nchhu nɛ."*

²² A ni ɲga nchhu nnu pei, yichəi ta'a ɲgaŋ kē'i Nda Minnwi wie Jishɔ ni mbho yi, nchhu nu ɲa, "Yine ha'an pi ghà ɲkhwē nnu ni taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien nɛ?"

²³ Jishɔ khwē gho ɲa, *"Nnu ɲa nchhu nu nɛ mien ki kā'o, ɔ chhu nɛ ntəi gho ni ɲguoŋ ɲgwa pei heij. Ndo ti ə mbo ɲa nnu ɲa nchhu nɛ kā'o, ɔ wie ki'e ɲa?"*

²⁴ Anaŋ taon vi ki'e, a wu'ɔ mbo moŋ ɲkii, ni Kaifa mbo taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien.

Pita pinɔ ndāa Jishɔ ɲkamuwɔŋ

²⁵ Shemu Pita ni ɲgu'ɔ ntithi fɔ ntho njigɔ mōŋoŋ. Nne pugu chhu gho ɲa, "Gɔ ɲkaa gho lo mbo ta'a ɲgaŋ younjij ɲon vine?"

A lāa nchhu ɲa, "Ndo mbo ta'a yi."

²⁶ Yichəi ta'a muuŋ fà'a taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingien, mbo ndaonon ɲon ve ɲa Pita ni nja'a tənə yi nɛ pie ɲa, nshini ndo ɲəi gho moŋ nyien pəi yu? ²⁷ Pita pinɔ nu'uŋ ndāa ɲkamuwɔŋ. Wu'ɔ ndii gho, miŋkə'i khwe.

Jishɔ shhi Paile

(Matio 27:1-2,11-14; Maaku 15:1-5; Luka 23:1-5)

²⁸ ɲkien ni muuŋ tutu'u, pugu lɔgɔ Jishɔ llɔ nda Kaifa ɲgəi nɔ ntu'ɔ mme ɲgaŋ sha'a lɛ'i. Nduthɔ yugu shini ndo nii ntu'ɔ mme ɲgaŋ sha'a lɛ'i gho nne ɲa ki'i pugu fuo noŋ yugu nji ɲa mimfe pugu ji Lli Nji'a. ²⁹ Nne Paile taon mbhi ɲəi vugu mbie ɲa, "Pəi wēiŋ ɲon vei ɲa a fāaŋ pi kho?"

³⁰ Pugu khwē gho ɲa, "Nɔŋ vei kaŋ mien ki tho nchwē pi phi, pigi shi kaŋ ndo ndɔgɔ vi ntho mfe ve."

³¹ Paile chhu ni pugu ɲa, "Pəi lɔgɔ vi ni noŋ yəi nsha'a vi ɲkwaŋ nɔ ha'an gɛ yəi chhu nɛ."

Pa Juu chhu gho ɲa, "Pi lo nji'i mbin ɲa pigi jwi sheshenon." ³² Yei nnu ni ndɔgɔ lɛ'i nɔ nɔon nu ɲa nnu ɲa Jishɔ ni nchhu nɛ nnu shini ndii ɲa a ni nshwei ɲkwaŋ gu ɲa a shi ɲkhu nɛ.

³³ Nne Paile pinɔ nii ntu'ɔ yu, mēiŋ Jishɔ mbie gho ɲa, "ɔ fūon pa Juu?"

³⁴ Jishɔ khwē ɲa, *"Yei pie llɔ pi mbo gho ki a chhu pichəi ɲgwa ve nne nthɛ a?"*

³⁵ Paile khwē ɲa, "ɔ p'i ɲa mbo pi ɲon Juu? ɲgwa la'a pəi pugu pa thishi ghaŋ fe'ingien cha'a gho mfe vəi. ɔ chwē pi neiŋ?"

³⁶ Jishɔ khwē ɲa, *"Sha'afuoŋ a lo nji'i mbo pi yi ɲkuon mbhi yei. Sha'afuoŋ a kaŋ ni mbo pi yi ɲkuon mbhi yei, pa ghaŋ younjij paŋ kaŋ ntho ɲgwie ɲkrɔ, nne ɲa ki'i pi cha'a a mfe ni thishi pa ɲgwa Juu. Nji'a nɔ sha'a nu lo ndho pi ɲkuon mbhi heij."*

³⁷ Nne Paile chhu gho ki'e ɲa, "Yie nɔon ɲa ɔ fūon?"

Jishɔ khwē ɲa, *"ɔ chhu ɲa a mmu mbo fūon. Yei nnu ɲa pi ni mbhi a nɔ nɛ, yei nnu ɲa n̄tho ɲkuon mbhi yei nɔ nɛ, nɔ pɔ nu miŋkwentie nɔ nnu shini. Sheshenon ɲa a yi nnu shini nɛ ghà ɲjwere nnu ɲa nchhu nu nɛ."*

³⁸ Paile pie gho ɲa, "Nnu shini pɔ pi kho?"

Pi fe njɔ gu ni Jishɔ

(Matio 27:15-31; Maaku 15:6-20; Luka 23:13-25)

Paile ni ɲga nchhu nnu yei, ntaon mbhi mbara pa ɲgwa Juu nchhu ni pugu ɲa, "Ndo ɲəi fəŋ ɲon vei. ³⁹ Ndo pəi fā'o n̄'ɔŋ ɲa ɲga ɲgu'ɔ nchuw'ɔ ta'a ɲgaŋ chəiŋ mfe ni pəi ndii Lli Nji'a. Nne pəi tā'a nu ɲa nchuw'ɔ fūon pa ɲgwa Juu mfe ni pəi?"

⁴⁰ Pugu chhu ni nji ɲa, "Pa'a ndo mbo pi ɲon vei, mbo pi Baraba." Baraba ni mbo ɲgina minwi.

Pi cha'a Jishɔ mfe ɲa pi kwīŋ vi ɲkuon wá'a

19 Nne Paile lɔgɔ Jishɔ ɲgwie vi ni ɲgwəŋ. ² Pa shooge pa'a ndi'i minduandua nɔ ɲkie, nū'ɔŋ tho yu, mā'an pəri mbin yu. ³ Pugu tho ɲəi vi, nchhu nu ɲa, "Pigi ghɔnɔ gho ma fūon pa Juu!" Ndo ɲgwie vi ni mbho yugu.

⁴ Paile pinɔ ntaon mbhi ɲkamuwɔŋ nchhu ni pugu ɲa, "Njəi, n̄taon nu ni ju mbhi mfe ni pəi nne ɲa pəi ji ɲa n̄do nji'i ɲəi sheshe fəŋ ɲa a chwē." ⁵ Nenne Jishɔ taon mbhi ni ɲkie minduandua tho yu ni pəri mbin yu. Paile chhu ni pugu ɲa, "Pəi lɛi ɲəi, ɲon gho pɔ neiŋ!"

⁶ Pa thishi ghaŋ fe'ingien pugu pa ghaŋ kē'i Nda Minnwi ni ɲga ɲəi vi, mba'o ɲgòu ni nji ɲa, "Kwīŋ vi ɲkuon wá'a, kwīŋ vi ɲkuon wá'a!"

Paile chhu ni pugu ɲa, "Pəi lɔgɔ vi ni noŋ yəi ɲkwīŋ vi ɲkuon wá'a nthɛ ɲa n̄do nji'i ɲəi sheshe nnu ɲa a fāaŋ."

⁷ Pa ɲgwa Juu khwē gho ɲa, "Pigi fā'o gɛ, ɲkwaŋ ha'an gɛ gho chhu nɛ, a nɔon ɲa a fā'o nɔ khu nu nthɛ ɲa a nū'ɔŋ noŋ yi ɲa a Muuŋ Minnwi."

⁸ Paile ni ɲga nja'o yei nnu, mbin ɲkaa pɔgɔ pɔgɔ mbigi. ⁹ Mbin nii moŋ ntu'ɔ mbie Jishɔ ɲa, "ɔ llɔ pi hiŋ?" Ndo pa'a Jishɔ lo ɲkhwē. ¹⁰ Nne Paile chhu gho ɲa, "ɔ lo ntā'a nu nchrā vəi, ɔ lo nji ɲa m̄fā'o ghrɛ nɔ chu'ɔ nu gho, m̄fā'o ghrɛ nɔ kwīŋ nu gho ɲkuon wá'a?"

¹¹ Jisho khwē gho ŋa, “*Ɔ fā’o ghrí mbiŋ mu ŋgu’o nthe pi ŋa a fe Minnwi ve. Nthe yie gho, ŋoŋ ye ŋa a cha’a a mfe ve ne fā’o ju mme phi.*”

¹² Jē ndii gho, Paile ta’a pa shendaonŋ ko chu’o nu vi. Ndo pa Juu pa’o ŋgòu ŋa, “Ɔ nchu’o vi, kaŋ ɔ lo mbo taannu Kaisha. Sheshenŋ ŋa a nū’oŋ noŋ yi ŋa a fūonŋ ne tini pi tho ni Kaisha.”

¹³ Nne ndii ŋa Paile ni nja’o yei chrà ne, a lōgo Jisho ntaonŋ ko mbhi, nchochho ŋkuonŋ faanŋ shá’a yi ko líí ŋa pi mēiŋ ni líí nū’oŋ ni ŋgù’o ne (mbo monŋ chrà Hibru ŋa Gabata). ¹⁴ A ni mbo llé pīri nu noŋ ko jì nu Lli Njì’a. A ni mbo monŋ ntunŋ minaonŋ. Paile chhu ni pa Juu ŋa, “Pəi líi njəi, fūonŋ vəi pɔ neinŋ!”

¹⁵ Pugu pa’o ŋgòu ni nji ŋa, “Jwi vi jwi, kwīŋ vi ŋkuonŋ wá’a!”

Paile pie vugu ŋa, “*Ŋkwīŋ fūonŋ vəi ŋkuonŋ wá’a?*”

Pa thishi ghanŋ fe’ingienŋ khwē ŋa, “Pigi lo njí’i mfā’o yichəi fūonŋ ŋkienŋ Kaisha.”

¹⁶ Nne, a cha’a vi mfe ni pugu ŋa pi kwīŋ vi ŋkuonŋ wá’a.

Pi kwīŋ Jisho ŋkuonŋ wá’a

(Matio 27:32-44; Maaku 15:21-32; Luka 23:26-43)

Nne pugu lōgo Jisho, ¹⁷ a taonŋ mbhi ntiŋ wá’a yi ŋgəi nu ko líí ŋa pi mēiŋ ŋa Líí Kwéi Tho, ŋa pi mēiŋ monŋ chrà Hibru ŋa Gogota ne. ¹⁸ Pugu kwīŋ vi fɔ ŋkuonŋ wá’a pugu pa pichəi paa ŋgwa, ta’a yi ko sheshe ŋgei mbho yi, Jisho pɔ titri pugu. ¹⁹ Paile nā’anŋ yaonŋ ŋkwīŋ ŋkuonŋ wá’a yi. Yaonŋ gho ni mbo ŋa, “Jisho lo Nashare, mbo Fūonŋ pa Juu.” ²⁰ Ntou pa ŋgwa Juu ni mēiŋ yaonŋ yei, nthe ŋa líí ŋa pi ni ŋkwīŋ Jisho ne ni mbara monŋ la’a ndo pi ni nā’anŋ monŋ chrà Hibru ni chrà Latij ni chrà Gri.

²¹ Nne pa thishi ghanŋ fe’ingienŋ pa Juu chhu ni Paile ŋa, “Kí’i nā’anŋ ŋa, ‘Fūonŋ pa Juu,’ ka nā’anŋ pi ŋa, ‘Ŋonŋ vei ni nchhu ŋa, A mmu mbo Fūonŋ pa Juu.’”

²² Paile khwē ŋa, “Yaonŋ ŋa ŋkwo nā’anŋ ne, ŋkwo nā’anŋ.”

²³ Pa shooge ni ŋga ŋkwīŋ Jisho ŋkuonŋ wá’a, ndōgo mme ndhwí figəi yi nshāa a taonŋ khwē líí, sheshe ta’a shooge fā’o ta’a pra yi. Mbiní ndōgo ndhwí ŋa a ni mā’anŋ monŋ gho ne, pa’a líí yōu lo mbo ŋkuonŋ gho, pi ni ntunŋ a pɔ pi ta’a pra yi lo tho gho nshwi’i fe ko la’o yi.

²⁴ Nenne pugu chhu ni noŋ pugu ŋa, “Kí’i pia shāa, pia ka mā’anŋ pi yaonŋ ko yəi nu ŋa a shi mbo yi gɔ?” Yei ni mbo ko chwīe nu Ŋwa’anŋi Minnwi lōgo líí ŋa a chhu ŋa, “Pugu ni ŋgrā mme ndhwí figəi a shina pugu, mā’anŋ yaonŋ shhe ko jì nu muonŋ ndhwí a,” nne pa shooge pigho chwīe nnu pei.

²⁵ Ndo mūonŋ Jisho pugu ndīŋ mūonŋ vi, ni Meri ŋgwe Klopa, Meri Madalinŋ ni nthi fɔ yəi wá’a Jisho. ²⁶ Jisho ni ŋga njəi mūonŋ vi, pugu ŋganŋ younjijŋ yi ye ŋa ju Jisho ni ŋkhwā vi ne thi fɔ. A chhu ni mūonŋ vi ŋa, “*Ma, líi njəi, a muonŋ gho!*”²⁷ Nne nchhu ni ŋganŋ younjijŋ yi gho ŋa, “A

mūonŋ gho.” Jē ndii gho ŋganŋ younjijŋ yi gho lōgo vi ŋgəi ko nda yu.

Gu Jisho

(Matio 27:45-56; Maaku 15:33-41; Luka 23:44-49)

²⁸ Jisho ni nji ndwe ŋa ŋguonŋ nnu kwo mme, nchhu ŋa (ko chwīe nu chrà Minnwi pɔ nnu shini), “*Njù’o a yaonŋ.*”²⁹ Mikei là’o chəchigəi ni nthi fɔ, nne pugu lōgo kusha nchru monŋ là’o gho, nshhɔ tho muonŋ thi ŋa pi mēiŋ ni haisho ne, ŋkəɾə nū’oŋ ko nchò yi. ³⁰ Jisho gha nnu là’o chəchigəi gho, nchhu ŋa, “*A mme ne!*” Ntu’u tho yi shhe Jijwe yi taonŋ.

Pi chwē’i mbru Jisho

³¹ Nthe ŋa a ni mbo llé pīri nu noŋ ne, ko yəi nu ŋa khu yugu lo ŋkina ŋkuonŋ wá’a llé Ji (mbo ŋkienŋ mme llé Ji nthe ŋa a ni mbo llé jì Lli Njì’a) ne, pa Juu pie Paile ŋa pi pə’i kwò muŋu, nshwi’i khu yugu ŋkuonŋ wá’a. ³² Nne pa shooge tho mbə’i kwò fūonŋ yi pugu vichəi ŋa pi ni ŋkwīŋ vugu pugu ne. ³³ Pugu ni ŋga nchəiŋ mbiŋ Jisho, njəi ŋa a kwo khu, pa’a ndo nu’uŋ mbə’i kwò yi. ³⁴ Ndo ta’a ŋonŋ shina pa shooge pigho chwē’i mbru yi ni khwā, chhí pugu pa ŋkhí taonŋ wu’o ndii gho. ³⁵ Ŋonŋ ŋa a ni njəi nnu yei lōgo líí ne ni nchrā nthe nnu gho, nne ŋa pəi ŋkaa pəi nthe pəi piŋ. Nnu ŋa a ni nchhu ne nnu shini, a ji ŋa a chrā pi nnu shini. ³⁶ Pa nnu pei ni ndōgo líí ŋa chrà Minnwi pɔ yi nnu shini ŋa: “Mba’a pi yí’i mbə’i kaŋ ta’a kwéi yi.” ³⁷ Yichəi líí monŋ Ŋwa’anŋi Minnwi pini nchhu ŋa, “Pugu shi ndii ŋonŋ ŋa pugu chwē’i ne.”

Pi twei Jisho

(Matio 27:57-61; Maaku 15:42-47; Luka 23:50-56)

³⁸ Pa nnu pei ni ŋga ntōgo, Joshe llo Arimatia, ŋa a ni mbo ta’a ŋganŋ younjijŋ Jisho monŋ njijŋ nthe ŋa a ni mbo go pa Juu ne, luonŋ ni Paile ŋa a lōgo khu Jisho. Paile piŋ ŋa a lōgo. Nne a tho ndōgo khu Jisho ŋgəi ko gho.

³⁹ Nikodemu ŋkaa yu, ŋa a ni ŋkwo fūonŋ ntho njəi Jisho ni tu’u ne, tho ni laminda ŋa pi nyanŋ ni yichəi yaonŋ ŋa pi mēiŋ ni məə pugu aloe ne, a pou yaonŋ mbo ghrà kilu. ⁴⁰ Nne pugu lōgo khu Jisho, ndijŋ monŋ mbho ndhwí fhu ni laminda gho ko ha’anŋ nū’oŋ pa Juu pɔ ne.

⁴¹ Yichəi nyienŋ ni mbo monŋ líí ŋa pi ni ŋkwīŋ Jisho fɔ ŋkuonŋ wá’a ne, chəi fúnŋ fhi ŋa pi fí’i monŋ ŋgu’o ni mbo fɔ, ŋa pi lo naa ma ntwei ŋonŋ fɔ. ⁴² Nne nthe nnu Pīri nu noŋ pa Juu, ndo mbiní mbo ŋa fúnŋ gho ni mbo fɔ ne, pugu twei vi fɔ.

Jisho pini nu’uŋ ŋku’o

(Matio 28:1-8; Maaku 16:1-8; Luka 24:1-12)

20 Monŋ fūonŋ llé monŋ shwi’i tanŋ gho mbo Shonde ni muonŋ tutu’u, mbhi wu’o njo shini nu, Meri Madalinŋ ghəi chofunŋ njəi ŋa pi kwo kənə ŋgù’o chofunŋ

gho mbi'i. ² Nenne a tei ngəi njəi Shemu Pita pugu yichəi ta'a nŋaŋ younjij Jisho ŋa Jisho khwā nɛ, nchhu ni pugu ŋa, "Pi fu'u khu Taatho moŋ fúŋ, pa'a pigi lo nji lí'í yɛ ŋa pi nū'wɔŋ vi nɛ!"

³ Nne Pita taon mbhi pugu yichəi nŋaŋ younjij Jisho gho, ngəi nu chofuŋ. ⁴ Nguon vugu pi paa ni ntei nu, ndo yichəi ta'a nŋaŋ younjij Jisho gho tei mfərə Pita fúon ju nchəŋ chofuŋ. ⁵ A ni nŋa ntu'u non yi mbe'i moŋ fúŋ, njəi ndhwí fhu gho nūaŋ fo ndo pa'a ndo nii moŋ gho. ⁶ Nenne Shemu Pita tho mbara vi nii moŋ fúŋ. A ni njəi ndhwí fhu gho nūaŋ fo, ⁷ pugu pa ndhwí pūon ligi ŋa a ni mbo ko tho Jisho nɛ, pa'a lo nūaŋ pi pugu pa ndhwí fhu gho, pi para vi para nū'wɔŋ lí'í tə'í vi. ⁸ Nne yichəi ta'a nŋaŋ younjij yɛ ŋa a ni fúon ju nchəŋ chofuŋ nɛ nii moŋ gho ŋkaa yu. Njəi ndo mbiŋ, ⁹ ndo pa'a tho yugu lo naa nshie ni chrà Minnwi yɛ ŋa a chhu ŋa a shi ngu'wɔŋ ŋku'wɔŋ moŋ gu nɛ. ¹⁰ Pa ghaŋ younjij Jisho pigho pīni la'a pugu.

Jisho nōon non yi ni Meri Madalin

(Matio 28:9-10; Maaku 16:9-11)

¹¹ Ndo Meri tithi chofuŋ ŋkəi nu, ko ha'aŋ a ni ŋkəi nu nɛ, ntu'u non yi ndii moŋ fúŋ ¹² njəi paa ghaŋ ntaon Minnwi, pugu mā'aŋ ndhwí fhu, pugu chho ko lí'í ŋa pi ni nū'wɔŋ khu Jisho nɛ, ta'a yi ko tho yi, ta'a yi ko kwò yi. ¹³ Pugu pie vi ŋa, "Ma, wɔ kəi pi kha?"

A chhu ni pugu ŋa, "Pi lɔgo Taatho a ngəi ko gho, ndo pa'a hɔo nji lí'í ŋa pi nū'wɔŋ vi nɛ!"

¹⁴ A gha ŋkwo chhu yei nnu, ŋkara njəi Jisho a tithi, ndo pa'a a lo nji ŋa a Jisho. ¹⁵ Jisho chhu gho ŋa, "Ma, wɔ kəi pi kha? wɔ tā'a pi gɔ?"

A pīi nu ŋa a nŋaŋ nyien gho nchhu gho ŋa, "Masha, a mbo ŋa wɔ fu'u vi ngəi ko gho, wɔ shwei a ni lí'í ŋa wɔ nū'wɔŋ vi nɛ, kaŋ hshi ndɔgo vi ngəi ko gho."

¹⁶ Jisho chhu gho ŋa, "Meri."

A kara nchhu gho moŋ chrà Hibru ŋa, "Raboni." (Njin yi pɔ ŋa Masha.)

¹⁷ Jisho chhu gho ŋa, "Kí'í nu'uŋ mban a †, nthe ŋa hɔo naa ŋku'wɔŋ njəi Tāa a ya'a. Ndo ghəi njəi pa lin †† paŋ nchhu ni pugu ŋa hchho ŋku'wɔŋ nu njəi Tāa a mbini mbo Tāa vəi, Minnwi a mbini mbo Minnwi yəi."

¹⁸ Meri Madalin ghəi nchii ni pa ghaŋ younjij pi ŋa, "Njəi Taatho!" -pugu pa ŋa a ni nchhu nnu pei gho.

Jisho nōon non yi ni ghaŋ younjij yi

(Matio 28:16-20; Maaku 16:14-18; Luka 24:36-49)

¹⁹ A ni mbo ni fanaon, moŋ fúon llé moŋ shwi'i tan gho, pa ghaŋ younjij pi kirí ta'a lí'í moŋ nda fīni nthe ŋa pugu ni ntho mboɔgo pa thishi ngwa Juu. Jisho tho nthi shhi pugu nchhu ni pugu ŋa, "Ghighri pɔ mbiŋ pəi."²⁰ A ni nŋa ŋkwo chhu yei, nōon mbho mi pugu pa mbru yi ni pugu. Nne pa ghaŋ younjij pi fā'o pwanju'wɔŋ

† Pichəi pa ndunu Nwa'ŋli Minnwi moŋ chrà Gri chhu ŋa Kí'í mban a †† Jisho chhu yei pi ghaŋ younjij pi.

ndii ŋa pugu ni njəi Taatho vugu nɛ. ²¹ Jisho pini nu'uŋ nchhu ni pugu ŋkamu'wɔŋ ŋa, "Ghighri pɔ mbiŋ pəi. No ha'aŋ Tāa taon a nɛ, nenne htaon vəi."²² A ni nŋa kwo chhu yei nnu, njwē mbiŋ pugu nchhu ŋa, "Pəi kwe Jijwe Minnwi."²³ Pəi nd'ɛ phi sheshon, kaŋ pi lí'ɛ. Ti pəi mien ki lí'ɛ, kaŋ pi lo nji'í nd'ɛ."

Jisho pugu Toma

²⁴ Ta'a paanchro gho, ligi yi pɔ Toma, ŋa pi ni mēiŋ vi ŋa kə'í nɛ, shini ndo mbo pugu pugu ndii ŋa Jisho ni ntho nɛ. ²⁵ Nne pichəi ghaŋ younjij Jisho shwei vi ŋa, "Pigi yəi Taatho."

Ndo a chhu ni pugu ŋa, "Mi mien ki lo njəi chhi nthi ko mbho yi ti ni'ing muonshimbho a ko chhi nthi pigho mbini nū'wɔŋ mbho a ko mbru yi pa'a hɔo ma mbiŋ."

²⁶ A gha nda'a fúon llé, pa ghaŋ younjij pi pɔ moŋ nda ŋkamu'wɔŋ Toma pɔ pugu pugu. Nji'í nthe ko ha'aŋ chonda ni mbo yi fīni nɛ, Jisho tho nthi shina pugu nchhu ŋa, "Ghighri pɔ mbiŋ pəi."²⁷ Nne nchhu ni Toma ŋa, "Ni'ing muonshimbho yɔ hein ndo ndii mbho a njəi, fe mbho yɔ nū'wɔŋ ko mbru a. Mien fā'o nu khutho fo, mfā'o piŋ."

²⁸ Toma khwē ŋa, "Taatho a, ndo mbo Minnwi a!"

²⁹ Jisho chhu gho ŋa, "wɔ piŋ nthe ŋa wɔ yəi a nɛ? Mbɔro yi ngwa pɛ ŋa pugu piŋ ndo ki lo njəi yəi nɛ."

Nnu ŋa a chwē pi nā'aŋ ŋwa'ŋli yei nɛ

³⁰ Jisho ni nōon ntou pichəi pa li shhi ghaŋ younjij pi, ŋa pi lo nā'aŋ moŋ ŋwa'ŋli yei; ³¹ Ndo pi nā'aŋ pei nne ŋa mimfe pəi piŋ ŋa Jisho Ju ŋa Minnwi Chu'wɔŋ Ntaon ko Nkwe nɛ, mbo Muon Minnwi pugu pa ŋa moŋ piŋ nu mi minthe pəi fā'o chombhi.

Jisho nōon non yi ni khwachəi ghaŋ younjij pi

21 Pa nnu pei ni nŋa ntɔgo, Jisho nōon non yi ni pa ghaŋ younjij pi ŋkiŋ ŋkhi Tiberia. Ye iŋkwan ha'aŋ a ni nōon non yi nɛ. ² Shemu Pita pugu Toma (ŋa pi ni mēiŋ vi ni kə'í nɛ), ni Natania lo Kanaŋ moŋ Galili mbo puon Shebedi, pugu pa pichəi paa ghaŋ younjij pi ni mbo ka'a.

³ Shemu Pita chhu ni pugu ŋa, "Ngəi pi ngunu."

Pugu chhu gho ŋa, "Pia shi ngəi ka'a." Pugu taon ngəi nii moŋ kikuon, ndo ni tu'u gho pa'a pugu lo ngwēiŋ yaon.

⁴ Wu'wɔŋ ko ha'aŋ mbhi ni ndaŋ nu nɛ, Jisho thi ŋkiŋ ŋkhi. Ndo pa'a pa ghaŋ younjij pi lo nji'í nji ŋa a ni mbo pi Jisho. ⁵ Jisho chhu ni pugu ŋa, "Pa puon paŋ, pəi fā'o sheshe shhu?"

Pugu khwē gho ŋa, "Nga."

⁶ A chhu ni pugu ŋa, "Pəi mā'aŋ ndán ko ngei mbho ji kikuon, kaŋ pəi shi ngwēiŋ pichəi." Nenne, pugu mā'aŋ, a shini ndo nji'í nji'ɛ ko shūu nu ndán gho ni'ing moŋ kikuon nthe fī'í shhu ŋa a ni mbo moŋ gho nɛ.

⁷ Yie ŋgaŋ younjij Jishɔ ŋa Jishɔ ni ŋkhwā vi ne chhu ki'ε ni Pita ŋa, "A Taathɔ!" Shemu Pita ni ŋga ŋja'ɔ ŋa a Taathɔ, ndɔŋɔ mme ndhwí yi mā'arŋ nthe ŋa a ni nshrāo no fā'a nu fā'a, a ni ndhi nchəiŋ ŋkhi ntaoŋ nu mbhi.

⁸ Pichəi gharŋ younjij nduoŋ taoŋ yugu mbhi pi moŋ kikuoŋ, ntho nshūu ndánŋ ye ŋa a ni ndinaoŋ ni shhu ne, nthe ŋa lí'í ŋa pugu ni mbo ne shini ndo nshiga no nchəiŋ nu mbhi. A ni mbo yaonŋ no ta'a ŋkii kwo. ⁹ Pugu ni ŋga ntaoŋ nchəiŋ mbhi, njəi móŋoŋ ŋa pi frəi ni shhu ŋkuoŋ gho pugu pa brei.

¹⁰ Jishɔ chhu ni pugu ŋa, "*Pəi tho ni pichəi shhu ŋa pəi wu'ɔ ŋka wəiŋ wəiŋ ne.*"¹¹ Nne Shemu Pita ku'ɔ moŋ pie, nshūu ndánŋ gho ntaoŋ no mbhi, memme shhu linaoŋ moŋ gho. Pa shhu pigho ni mbo ta'a ŋkii ni tieŋ wuŋ ni ndigi yi trei. Nji'í nthe pi no ha'arŋ pa shhu pigho ni njiəŋ, ndánŋ gho shini ndo nshāa.

¹² Jishɔ chhu ni pugu ŋa, "*Pəi tho nji maon.*" Ndo pa'a yichəi kaŋ ta'a ŋgaŋ younjij yi lo mōoŋ mbie vi ŋa, "ɔ po pi gɔ?" Nthe ŋa pugu ni nji ŋa a Taathɔ. ¹³ Jishɔ tho ndɔŋɔ brei gho pugu pa shhu mfe ni pugu. ¹⁴ Ndwe ni mbo ŋgé yi trei ŋa Jishɔ ni nōoŋ noŋ yi ni gharŋ younjij pi ndii ŋa a ni ŋkwo ku'ɔ moŋ gu ne.

Jishɔ pugu Pita

¹⁵ Pugu ni ŋga mīeŋ ji nu maon, Jishɔ chhu ni Shemu Pita ŋa, "*Shemu, muoŋ Jouŋ, ɔ khwā a nchaa no ha'arŋ pei ŋgwa khwā a ne?*"

A chhu gho ŋa, "Ooŋ, ma Taathɔ, ɔ ji ŋa ŋkhwā gho."

Jishɔ chhu gho ŋa, "*Kugwi puoŋ minji# paŋ.*"

¹⁶ A pini nu'urŋ nchhu gho mbra ŋgé ŋa, "*Shemu, muoŋ Jouŋ, ɔ khwā a?*"

A chhu gho ŋa, "Ooŋ, ma Taathɔ, ɔ ji ŋa ŋkhwā gho."

Jishɔ chhu gho ŋa, "*K'ε'i minji# paŋ.*"

¹⁷ A pini nchhu gho a po trei ŋgé ŋa, "*Shemu, muoŋ Jouŋ, ɔ khwā a?*"

Njù'ɔ Pita pə'í nthe ŋa a chhu gho a po trei ŋgé ŋa, "ɔ khwā a?" A chhu gho ŋa, "Taathɔ, ɔ ji ŋguoŋ nnu ghao, ɔ ji ŋa ŋkhwā gho."

Jishɔ chhu gho ŋa, "*Kugwi minji# paŋ.*"¹⁸ *Shishini, nchhu ve ŋa, ndii ŋa ɔ ni mbo mikə'í ne, ɔ ni ntho mā'arŋ ndhwí yo ŋgəi sheshe lí'í ŋa ɔ tā'a nu ne. Ndo ndii ŋa ɔ lūnu ne, ɔ shwii mbho yo ŋoŋ nduoŋ mā'arŋ ndhwí yo, ndɔŋɔ gho ŋgəi no lí'í ŋa ɔ lo ntā'a nu ne.*"¹⁹ (A ni nchhu yei no nōoŋ nu ŋkwaŋ gu ŋa a shi ŋkhu no gha'ɔ nu Minnwi ne.) Jishɔ ni ŋga nchhu yei mīeŋ nchhu ŋa, "*Yōu njij a.*"

Jishɔ pugu ta'a ŋgaŋ younjij yi ye ŋa a khwā ne

²⁰ Pita kara ligi yi njəi ye ta'a ŋgaŋ younjij ŋa Jishɔ ni ŋkhwā ne tho nu njij pugu. Mbo ye ŋa a ni nchho nji maon yəi yu ŋkuoŋ taprei, ni nchhu ŋa, "Taathɔ, a gɔ ŋa a shi fini gho?" ²¹ Pita ni ŋga njəi vi, nchhu ni Jishɔ ŋa, "Taathɔ, ti ŋoŋ vei ne?"

²² Jishɔ khwē gho ŋa, "*Mi ntā'a nu ŋa a kina yi maon ti nshi nu'urŋ mbini, ɔ f'ε'i kha yo no gho? Ndo ni gɔ, tho njōu njij a!*"²³ Nne pa chrə nyieŋ nu shina pa líŋ † ŋa, mba'a ta'a ŋgaŋ younjij yi vei khu. Ndo ti Jishɔ shini ndo nchhu ŋa mba'a a yi'í ŋkhu. A ni nchhu pi ŋa, "*Mi ŋkhwā ŋa a kina yi maon ti nshi nu'urŋ ntho ɔ f'ε'i kha yo no?*"

²⁴ Ye ni mbo ŋgaŋ younjij Jishɔ ye ŋa a tho nchhu nnu pei ne, ndo nā'arŋ nnu pei ne, ndo pia ji ŋa nnu ŋa a chhu ne nnu shini.

²⁵ Ntou pa pichəi nnu ni mbo fo ŋa Jishɔ ni nchwīe. A kaŋ mbo ŋa pi nā'arŋ pa nnu pigho pa ta'a ta'a, pa'a ŋkuoŋ mbhi lo mfā'o lí'í nū'ɔŋ ŋwa'arŋli ye ŋa pi shi nā'arŋ moŋ gho ne.

† Pi ni nchhu pi pa gharŋ piŋ.

Nwa'anli Fà'a

Kāon nu pa tho nnu

Nwa'anli fà'a ghan Ntaon Jisho yei po pi mbra nwa'anli na Luka ni nā'an ko ghāi nu shhi ni nnu na a ni njē fī'i nu mon fūon nwa'anli yi. Fūon nwa'anli yi gho ni mbo Pwa Pisha'akho nkwan Ha'an Luka Fī'i nē. Mmē tho nnu na a nā'an nwa'anli yei ko nē po ko mfī'i nu nkwan ha'an ghan ntaon Jisho ni ngāi shhi nchii nkini pwa pisha'akho ko ligi Jisho mon Judia pugu pa Shamaria pugu pa nguon lī'i nkuan shhe nē. Luka chwē pia ji na pugu ni mfā'a fà'a yei ntogo pi mon ghrī Jijwe Minnwi. A fī'i na Pita pugu Poo ni ntaon mbo pa thishi choshi ndi gho. Choshi ndi gho ni nku'ko nu nga'a nji'i nthe pi ko ha'an pichai ni ntogo nu mon pa moon nu lo mbho pa thishi Juu pugu pa thishi ngwa Roma nē.

Minthe pi ghrā nwa'anli yei mon trei memme ghrā. Fūon ghrā po pi nkwan ha'an nnu pin nu Jisho ni njē Jerushalein ndi na Jisho ni nkwo ku'ko po nē. Mbra ghrā po nkwan ha'an nnu pin Jisho nyien nii mon pichai lī'i mon Palishitain nē. Ndugwi yi po nkwan ha'an nnu pin Jisho nyien ti nchāin mon krao ngei pa la'ataon Mediterna ti ngāi nchāin mon la'ataon Roma.

Mmē nnu ko yei nu mon nwa'anli yei po pi fà'a Jijwe Minnwi. Jijwe Minnwi ni nshwi'i ni ghrī mbin pa ghan pin llē Penteko, ndo ngāi shhi ntho ndon ndaon ni pugu ndo mā'an ghrī yugu pugu pa thishi pi. Nkini ghan pin llē shhi gho po mon pa chii nu nkini Minnwi na pugu ni nchii nu mon nwa'anli yei nē. Nkini pigho ni ndon na ghrī po mon gho ntogo pi mon nkwan ha'an a ni nkāon chombhi ghan pin pigho nē.

Minnwi kā'a ko taon nnu Jijwe yi

1 Mon fūon nwa'anli, ma Tiofilu, nki nā'an nguon pa nnu na Jisho ni nchwē ndo ntigi nē, ² ti ngāi nchāin ndi na Minnwi ki lōgo vi nku'ko ko po nē. Nkaon pi maa nku'ko ni ju po, mon nji Jijwe Minnwi, a fe gī ni pa ghan ntaon pi na a ni nchu'ko nē. ³ A ni nga nkwo yei ngāi ti nkhu nku'ko mon gu, ndon non yi ni pugu ko khwe wuŋ lēmbhi ntou ndi mon pa shendaon na a ni ndon ki khutho lo mbo na a yi maon. Pugu ni njai vi, a chrā ni pugu nthe Sha'afuon Minnwi.

⁴ Pugu pugu ni nga mbo ta'a lī'i, a fe gī ni pugu na, *"Ki'i pāi lo llo Jerushalein, pāi kina fo njwēre fé ye na nki shwei vāi ko nē, fé na Tāa a ni nkā'a nē.⁵ Kwe nkhi Joun ni mbo pi yi mon nkhi, ndo ko kuo ndi, pāi shi mfā'o kwe nkhi mon Jijwe Minnwi."*

Minnwi lōgo Jisho nku'ko ko po

⁶ Pa ghan ntaon Jisho ni nga mbo ta'a lī'i pugu pa Jisho, pugu pie vi na, "Taatho, o shi ndu'u sha'afuon ndwe mbho Ishrae?"

⁷ Jisho khwē ni pugu na, *"Pāi lo mfā'o ko ji nu ndi ki llē na Tāa nū'ko pi ni ji nji nē.⁸ Ndo pāi shi mfā'o ghrī ndi na Jijwe Minnwi shwi'i mbin pāi nē. Pāi shi mbo pa*

minkwentie pan lo Jerushalein, pugu pa mon Judia ni Shamaria, ti ngāi nchāin mon ndugwi mbi."

⁹ A ni nga mī'en chhu nu nnu pei, Minnwi lōgo vi nku'ko ni ju po, ti a nu'un mbhe ligi pugu mon luluŋ. ¹⁰ Ko ha'an pugu ni ngu'ko mbe'i po ko ha'an a ni ngāi nu nē, nga njai nu, paa ngwa thi yei pugu mon ndhwī fhu, ¹¹ nchhu ni pugu na, "Ngwa Galili, pāi thi hein mbe'i pi kō po? Jisho vei na pi lōgo vi ligi pāi nku'ko ko po nē, shi nde mbin wu'ko ko ha'an pāi nu'un njai vi a ghāi po nē!"

Njinda Judashi

¹² Pa ghan ntaon Jisho pini Jerushalein lo nkuan mbra na pi mēin ni Olive nē, mbo ko ta'a nkan kwō lo Jerushalein. ¹³ Pugu ni nga nii fo, nku'ko mon njien nda tōthi lī'i ha'an pugu ni nda'a nu nē. Pugu ni mbo:

Pita
ni Joun
ni Jein
ni Andru,
Fili
pugu Toma,
Batolomiu
pugu Matio,
Jein muon Afiohi
ni Shemu, mbo kwini la'a,

ni Judashi, mbo muon Jeyi.
¹⁴ Nguon pa ghan ntaon Jisho pei ni mbo ni ta'anggi ntho nduon Minnwi pugu pa pichai pinge na pugu ni ngere Jisho ne, ni Meri muon Jisho pugu pa lin pi pi pimbia.

¹⁵ Mon Ile pigho Pita lllb ntithi shina ta'a nkhi ni pa wun ghan pin, nchhu na,
¹⁶ "Lin pan! A ni mbie na ncho Nwa'anli Minnwi choin gwakan ha'an Jijwe Minnwi ni nkaoon Devi a na'an nthe Judashi na a ni ngai non Jisho ni ngwa pe na pugu ni ntho nu ngwain vi ne. ¹⁷ Judashi ni mbo ta'a non via, nthe na pi ni nchu'v vi nkaa yu na a fa'a pia pugu."

¹⁸ A ni njuon shhe ni pe na pi ni mfe gho nthe mbha nnu piphi yi ne, ndho tathi ngu mfui ni tho yi, nshina titri, maon pun pi taon. ¹⁹ Nguon ngwa Jerushalein ni nja'o nnu gho, nenne mein shhe gho mon chra la'a yugu na Hakeldama nin yi po na, "Shhe Chhi."

²⁰ Pita chhu na, "Nthe na pi na'an mon Nwa'anli Nkhi na, 'Nda yi ku'v fun. Ki'i non ma nda'a fo.' Pi pin na'an na, 'Non nduon ligo li'i yi.'

²¹ Nne, a pie na pia chu'v ta'a non mbigi mbin pia, mbo non na a ni mbo pia pugu je ndi na pia pa Jisho Taatho ni nyien nu ka'a ne, ²² mbo non na pia pugu ni mbo je ndi na Jon ni ntho mfe nkhi ni ngwa ne, ti ngai nchoin ndi na Minnwi ni mfu'u Jisho gho shina pia nku'v ko po ne. Pia pa non vei po pa ghan kwentia na Jisho ni mbini nku'v mon gu."

²³ Nne pugu tere Joshe, mbo Bashaba na pi ni mein vi ni Jushitu ne, mbini ntere Matia. ²⁴ Nduon Minnwi nchhu na, "Taatho, o ji nu'v sheshenon. Non ye non na o chu'v shina paa ngwa pei ne, ²⁵ na a ligo fa'a Judashi non ngan ntaon Jisho na a ni nkhu mien ngai li'i na a ni mbie na a ghai ne." ²⁶ Pugu ma'an yaon ko ji nu non na Minnwi chu'v ne, a gu mbin Matia, nne pugu pigi vi mbin pa ta'anchro *ghan ntaon Jisho.

Jijwe Minnwi tho

2 Ile ji na pi mein ni Penteko ne ni nga ntho, nguon pa ghan pin kiri ta'a li'i. ¹² A gha ndara yichai yoyoko lb po mbo ko nggi nkien mme fin, ntho ndinaon nguon nda na pa ghan pin pigho ni nchho fo ne. ³ Pugu ni njai pa yaon na a ni mbo ko pa lin monon, pugu taon nshere non yugu nthi mbin sheshe ta'a non vugu. ⁴ Pugu ni ndinaon ni Jijwe Minnwi, nje chra nu mon pa gwakan chra taon nduon ko ha'an Jijwe gho ni nchu'v ncho yugu ne.

⁵ Mon pii ndi gho, pa ngwa Juu na pugu ni mfa'o pogo Minnwi ne ni nda'a nu Jerushalein lb mon nguon mbhi ghao. ⁶ Pugu ni nga nja'o yoyoko gho, yu ngwa kiri, ngrao nthe na sheshenon ni nja'o pugu chra pi chra la'a yugu.

⁷ Pugu ni ngrao ti a gha'a mbie na, "Nguon ngwa pei na pugu chra nu ne lb mbo pi ngwa Galili? ⁸ Ti a kie pi nein pia ya'o nnu na pugu chhu nu ne pi mon yia chra la'a? ⁹ Pia lb pi Patia, Media ni Eran, pugu pa ngwa lb Meshopotemia, Judia, ni Kapadoshia, pugu pa ngwa lb Pontu ni Eshia, ¹⁰ pugu pa ngwa lb Fragia, Pamfilia, Ijpti pugu pa pichai li'i Libia ya'i Shirin. Pichai pia lb pi Roma ntho nkra Jerushalein, ¹¹ pichai po ngwa Juu, pichai po ngwa nduon na pugu pin nnu Minnwi pa Juu ne. Pichai pia lb Krete, pichai lb Arabia. Ndo pia ya'o pugu chho mfi' ghraoghrao nnu Minnwi mon pa chra la'a pia." ¹² Nguon yugu ghao ni ngrao, ndo mbo ni fintho, nchhu nu ni non pugu na, "Njin yei po pi na?" ¹³ Pichai ka ma'an ghan pin pigho pi ni kwain, nchhu nu na, "Pugu paa pi la'o!"

Nkhi Minnwi lb mbo Pita

¹⁴ Nenne Pita taon ntho shi pugu pa pichai ta'anchro ghan ntaon Jisho, nkero nggi yi nchhu na, "Ngwa Juu pugu pa nguon ngwa na pugu la'a nu Jerushalein ne, pai ywere shishi'i, nshwei vai ni nin nnu na a ligo li'i ne. ¹⁵ Ngwa pei lb nji'i mbaa pi la'o gwakan ha'an pai pii ne, nthe na ndwe wu'v ndipu'u minaon ni tutu'u. ¹⁶ Yei po pi nnu na njai'li'i Minnwi Joe ni nchhu nu ne:

¹⁷ 'Minnwi chhu na yei nnu na nshi nchwie mon pa ndugwi Ile ne.

Nshi nshao Jijwe a mbin sheshenon. Puon pai pi pimbia pugu pa pinge shi nchi nkhi a, pa ma'an mikhwa ya'i pa nnu, pa lulunu ngwa pai fa'o pa njain. ¹¹

¹⁸ Oon, nshi nshao Jijwe a mbin puon fa'a pan pi pimbia pugu pa pinge, mon Ile pigho, pugu chi nkhi a.

¹⁹ Nshi nchwie pa nnu ghraoghrao po, non pa li nkuon shhe. Chhi, monon, ni gw ndindhi shi mbo.

²⁰ Minaon shi nkara ngu njinjain, fhu kara mbie ko chhi, nkaon nkien mme Ile Taatho maa ntho.

²¹ A shi mbo na sheshenon na a ge ligi Taatho ne shi ndugu.'

²² "Ngwa Ishrae, pai ya'o chra yei! Jisho lb Nashare, non na Minnwi ni non na a taon ju ntaon vi, nkhi pi nkuon pa nnu ghraoghrao pugu pa li na a ni mfe ghr' gho a chwie ko gho shina pai ko ha'an pai nkaa pai ji ne. ²³ Minnwi ni nkwo ji ndo nu'v na pi shi kwai vi nkuon wa'a, nji vi nkhi pi nkuon cha'a nu vi mfe mbho ngwa piphi. ²⁴ Ndo Minnwi pii vi mon gu, nkwe vi mbho ghr' gu, nthe na a kan ni mfe pa'a gu ko ngwain vi a kina ko ngan chain. ²⁵ Nthe na Devi chhu nthe vi na, 'Njai Minnwi Taatho shi mu nguon ndi ghao.

† Yei ji ni ntho nu tien wun Ile ndi na ji Linja ni nkwo tgo ne.

†† Yei ndugwi Ile hein po pi je ndi na Jisho ni fun ntho ne ti ngai nchoin ndi na a shi mbini ntho li'i sha'a mbhi ne.

A pɔ yəi mu nguon ndi,
 nne mba'a nji'i mbɔgɔ nnu ɲa ɲonmishua tā'a nu
 nchwīe mbiɲ mu nɛ.

²⁶ Nthe yie ghɔ, ɲdinaon ni pwatua,
 chrà a pɔ chrà pwanju'ɔ.

Nɔ pīgi nu, nguon non ghao yī'ə mbiɲ Minnwi.

²⁷ Nthe ɲa mba'a ɔ yī'i mienɲ a ɲkina yi khu,
 mba'a ɔ yī'i mienɲ Muunɲ Fà'a yɔ yi Taonɲaon fɔɔ monɲ
 fúnɲ.

²⁸ ɔ nɔon shendaon chɔmbhi vɛi.

ɔ shi nchwīe ndinaon ni pwanju'ɔ nthe ɲa pɔgɔ pɔ
 ka'a.'

²⁹ "Līɲ paɲ, minthe ɲchhu ni pɛi ni tininju'ɔ nthe fà'o
 via Devi. A ni ɲkhu pi twei vi, fúnɲ yi pɔ shina pia ti
 nchɛɲ shi'a. ³⁰ Nɔɔ, a ni mɔɔ ɲjɛlīfī Minnwi, ɲji ɲa Min-
 nwi ni ɲkwo kā'a vi ti nshwɛi ɲa a shi nchɛrə tā'a mb-
 hɛ yaon yi ɲkuon faanɲ ju Devi ghɔ. ³¹ Minnwi ni nɔon
 nnu ɲa a shi ndɛ ndɔgɔ līfī nɛ ni Devi, nenne a chrà
 ɲkuon khu nu mbinī ɲku'ɔ Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaonɲ
 nɔ ɲkwe nɛ, ɲa pi shi ki lɔ mienɲ vi a kina yi khu monɲ
 fúnɲ, ki mienɲ a fɔɔɔ.

³² "Minnwi ni mbinī nu'urɲ mbīfī Jishɔ vei monɲ gu,
 nguon yigi pɔ pa miɲkwentie. ³³ Minnwi Tāa vi ni ɲkɛrə
 vi nchɛrə ɲgei mbhɔ yi yi jī, mfe Jijwe yi ghɔ ɲkwanɲ nɔ
 ha'anɲ a ni ɲkà'a nɛ. Nnu ɲa pɛi yəi nu ndɔ ɲja'o nu nd-
 we nɛ pɔ pi fé yi ɲa a shà'o mbiɲ pigi ³⁴ nthe ɲa a shini
 ndɔ ɲku'ɔ Devi pɔ. Ju, Devi, ka chhu pi ɲa,

'Taathɔ chhu ni Taathɔ a ɲa,
 "Chhɔ ɲgei mbhɔ a yi jī hɛiɲ

³⁵ ti ɲshi nu'urɲ nchwīe pa mbīna pɔ
 pɔ krí tigi kwò yɔ."

³⁶ "Nthe yie, nguon ɲgwa Ishrae fà'o nɔ ji nu ni tinin-
 ju'ɔ ɲa Minnwi chwīe vi a pɔ Taathɔ, mbinī mɔɔ Ju ɲa
 Minnwi Chu'ɔ Ntaonɲ nɔ ɲkwe nɛ, mɔɔ Jishɔ vei ɲa pɛi
 ni ɲkwīɲ vi nɛ."

³⁷ Pugu ni ɲja'o nnu pei a kāon ɲjù'ɔ yugu ɲkien yie,
 pugu chhu ni Pita pugu pa pichɛi ghanɲ ntaonɲ Jishɔ ɲa,
 "Pa līɲ pigi, pigi shi nchwīe pi nɛiɲ?"

³⁸ Pita chhu ni pugu ɲa, "Pɛi pā'a ɲkũnu yəi ni phī, ɲk-
 we ɲkhī ni ligi Jishɔ Krishto, Minnwi lī'ɛ phī yəi, mfe fé yi
 ni pɛi, mɔɔ Jijwe Minnwi. ³⁹ Minnwi kā'a vɛi ni kà'a yei
 pɛi pa ɲgwɛiɲgwa pɛi, pugu pa ɲgwa pɛ ɲa pugu pɔ
 fie hini nɛ, ni sheshɛɲon ɲa Taathɔ, mɔɔ Minnwi via,
 chu'ɔ vi nɛ." ⁴⁰ Pita pinī ɲgɛi shhi nchrà ntou pa chrà
 nduon mfra vugu ni ɲji, nchhu nu ɲa, "Pɛi kwe non yəi
 nne ɲa ki'i pɛi fà'o ɲgə'f ɲa Minnwi shi mfe ni ɲg-
 wreɲon pīphī yei nɛ."

⁴¹ Nenne, ɲgwa ha'anɲ pugu ni mbiɲ chrà yi nɛ ni ɲk-
 we ɲkhī. Ta'a llé ghɔ, yaon nɔ trei ɲkanɲ ɲgwa pigi mbiɲ
 ghanɲ pinɲ. ⁴² Pugu ni mfe ndi yugu nthɔ ɲjɛ'i yaon mb-
 hɔ ghanɲ ntaonɲ Jishɔ, ɲkiri nu ɲguon ndi ghao ni ta'an-
 ju'ɔ, ɲji pa maonɲ ka'a mbinī ndɔ nduon Minnwi. †

† Pa ghanɲ pinɲ ni ma ti ɲga nthɔ līfī mu'ɔɲ, ɲji maonɲ ɲga mī'ɛɲ,
 ɲgɛi ki'ɛ ɲji jī kwīn Taathɔ.

Chɔmbhi shina ghanɲ pinɲ

⁴³ Minnwi ni ntɔgɔ ɲjinɲ pa ghanɲ ntaonɲ Jishɔ mfā'a pa
 nnu ghraoghrao ndɔ nɔon pa lī. Nenne, sheshɛɲon
 fā'o pɔgɔ gu. ⁴⁴ Nguon ɲgwa pɛ ɲa pugu ni mbiɲ Min-
 nwi nɛ ghɛi shhi mɔɔ nu ta'a līfī ni ta'anju'ɔ, maonɲ pugu
 pɔ ta'a yi. ⁴⁵ Pugu jɛ nthɔ mfīni kien shhe pugu, pugu
 pa pichɛi pa maonɲ, nthɔ ɲgrā mbiɲ ghɔ ni ɲguon ɲgwa
 wu'ɔ nɔ ha'anɲ chà yugu nu'urɲ mɔɔ nɛ. ⁴⁶ Pa lɛllɛ, pugu
 kiri nu Nda Minnwi ni ta'anggi, ɲji pa maonɲ ka'a monɲ
 pa nda nda. Pugu ni ɲji maonɲ pugu ni pwatua pugu pa
 pwapurɲ, ⁴⁷ ɲga'o Minnwi, ɲguon ɲgwa pinɲ vugu. Pa lɛl-
 lɛ Taathɔ pigi vugu ni pa ɲgwa ɲa a ni ɲkwe vugu nɛ.

Pita pugu Jouɲ luon ɲkwīni nyienɲ

3 Llé chɛi Pita pugu Jouɲ ni ɲgɛi nu Nda Minnwi
 monɲ trei minaonɲ ni naonchi, mɔɔ ndi luon Min-
 nwi. ² Pi tienɲ ɲon chɛi ɲa pi ni mbhi vi, a taonɲ ɲkwīni llɔ
 purɲ, ɲgɛi nu nɔ chonka'a ɲa a ghɛi Nda Minnwi, pi
 mɛiɲ ni Pwapwa nɛ. Pi ghà ɲgu'ɔ ɲgɛi ni ju nũ'ɔɲ vi lɛllɛ
 chonka'a ghɔ ɲa a luon ghɛrɛ mbhɔ ɲgwa ɲa pugu
 ghɛi nu Nda Minnwi nɛ. ³ A gha ɲjɛi Pita pugu Jouɲ nii
 nu Nda Minnwi, a jɛ nthɔ nduon ghɛrɛ mbhɔ pugu.

⁴ Nɔɔ Pita pugu Jouɲ tigi ligi yugu mbiɲ yu nchhu ɲa,
 "Lī vigi!" ⁵ A jɛ nthɔ ndi vugu, mbīfī nu ɲa a shi mfā'o
 yaon mbhɔ pugu. ⁶ Nɔɔ Pita chhu ɲa, "Nɔɔ ɲji'i mfā'o
 dere, ndɔ yaon ɲa m̄fā'o nɛ ɲshi mfe vɛ. Monɲ ligi Jishɔ
 Krishto llɔ Nasharɛ, lllɔ nyienɲ!"

⁷ ɲgwɛiɲ vi nɔ ɲgei mbhɔ yi yi jī ɲkɛrə vi tɔthi, wu'ɔ
 ndi ghɔ, kwò mi pugu pa mbi'i kwò mi shwīi. ⁸ A lli
 ntithi, ɲjɛ nyienɲ nu. Nii monɲ Nda Minnwi pugu pugu,
 nyienɲ nu, ndhi nu, ndɔ ɲga'o Minnwi.

⁹ Nguon pa ɲgwa yəi vi nɔ ha'anɲ a nyienɲ nu nthɔ ntɔo
 Minnwi, ¹⁰ ɲji vi ɲa a ɲon ɲa a ni nchhɔ nduon ghɛrɛ
 chonka'a ye Nda Minnwi ɲa pi mɛiɲ ni Pwapwa nɛ. Wi-
 wini wɛiɲ vugu, pugu ghrāo nnu ɲa a lɔgɔ līfī mbiɲ yu
 nɛ. ¹¹ Nɔ ha'anɲ ɲon ghɔ ni ndia mbiɲ Pita pugu Jouɲ
 monɲ līfī ɲa pi mɛiɲ ni Varinda Sholomu nɛ, ɲguon ɲg-
 wa ni ɲgrāo ntei nthɔ mbara vugu fɔ.

Pita chhu chrà Minnwi

¹² Pita gha ɲjɛi ɲgwa pighɔ, nchhu ni pugu ɲa, "ɲgwa
 Ishrae, a chwīe khɔ pɛi ghrāo nnu yei nɛiɲ? A chwīe
 khɔ pɛi chaonɲ ligi yəi mbiɲ pigi nɔ ha'anɲ pigi chwīe ɲon
 vei nyienɲ pi ni yigi ɲji ki ni yigi pɔgɔ Minnwi? ¹³ Minnwi
 Abrahanɲ, Aiji ni Jakɔ, mɔɔ Minnwi pa ɲkhu tāa pia,
 gha'o muunɲ fà'a yi mɔɔ Jishɔ, mɔɔ ju ɲa pɛi ni ncha'a vi
 mfe ni pa thishi, ndāa vi shhi Paile ndi ɲa Paile ni ntā'a
 nu mienɲ vi ɲa a ghɛi nɛ. ¹⁴ Nɔɔ pɛi lāa vi, mɔɔ ɲon
 taonɲaon ndɔ mɔɔ ɲkien ɲon, ɲka chhu pi ɲa pi chu'ɔ
 ɲjwi ɲon mfe ni pɛi. ¹⁵ Pɛi jwi ɲganɲ fe chɔmbhi, ndɔ
 Minnwi pīfī vi monɲ gu, pigi pɔ pa miɲkwentie nnu pei!

¹⁶ “A tɔgɔ pi ŋkuon piŋ monŋ ligi Jishɔ ŋa ŋon vei pɔ shishi'i, ŋon vei ŋa pɛi yɛi ndɔ nji nɛ. A piŋ monŋ ligi Jishɔ ŋa a chwɛ a ya mbo shi'i shhi pɛi ghao.

¹⁷ “Ndwe, liŋ pan, ŋji ŋa pɛi ni nchwɛ nnu yei monŋ ki ji, pɛi pa thishi pɛi. ¹⁸ Yaon ha'an Minnwi ni ndon ni pa njɛli'i pi fie ma ŋga'o pugu chhu nɛ, ŋa Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe nɛ shi njɛi ŋgɛ'i, Minnwi chwɛ a lɔgɔ li'i wu'ɔ nenne. ¹⁹ Nthe yie ghɔ, pɛi pɛ'a ŋkũnu yɛi ni phi mbini mbara Minnwi, nne ŋa a li'e phi yɛi. Pɛi nchwɛ nenne, kan mā'an nu ghrɛ monŋ jijwe yɛi shi nthɔ ni pɛi lɔ mbo Taathɔ, ²⁰ a lɔ mbini ntaon Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe nɛ, mbo Jishɔ ŋa a ni ŋkwo chu'ɔ vi nɛ ni pɛi. ²¹ A shi ŋkina po ti ndi nu'un nthɔ ŋa pi shi nchwɛ ŋguon pa nnu pɔ pi fhi nɔ ha'an ju Minnwi ni nchhu ntɔgɔ pi mbhɔ pa njɛli'i pi pi taonŋaon lleshhi nɛ. ²² Mushi ni nchhu ŋa, 'Minnwi Taathɔ shi nchu'ɔ njɛli'i yi mfe ni pɛi lɔ shina pɛi wu'ɔ nɔ ha'an a ni nchu'ɔ a nɛ. Pɛi shi nchwɛ ŋguon pa nnu ŋa a chhu ŋa pɛi chwɛ nɛ. ²³ Sheshenon ŋa mba'a a yi'i nja'o nchɔ njɛli'i ghɔ nɛ, pi shi mfu'u vi shina ŋgwa Minnwi, ndɔ nshi'i vi.'"

²⁴ “Wu'ɔ nenne, ŋguon pa njɛli'i Minnwi lɔ mbiŋ Shamue ŋgɛi nu shhi ni nchi pa nnu pei ŋa a tho ndɔgɔ li'i monŋ llɛ pei nɛ ŋkaa pugu. ²⁵ Pa kà'a Minnwi ŋa a ni mfe ntɔgɔ pi mbhɔ pa njɛli'i pi nɛ ni mbo pi ni pɛi. Pɛi fà'o shina monŋ kina ŋa Minnwi ni ŋgwrɛ pugu pa ŋkhu tãa pɛi nɛ. A ni nchhu ni Abraham ŋa, 'Ntɔgɔ pi mbhɔ mbhɛ yaon yɔ, ñshi fe mbɔrɔ ni ŋguon ndaonon ŋkuon shhe ghao.' ²⁶ Nenne, Minnwi chu'ɔ muonŋ fà'a vi mfũon ntaon vi pi ni pɛi, ŋa a fe mbɔrɔ ni pɛi monŋ chwɛ nu ŋguon vɛi ghao ntaon monŋ mbha nnu piphi.'"

Pi wɛiŋ Pita pugu Joun

4 Pita pugu Joun ni ŋga ŋgu'ɔ nchrã nu ni ŋgwa pighɔ nɛ, pa ghan fe'ingien Minnwi pugu pa thishi ghan kɛ'i Nda Minnwi pugu pa ŋgwa Shadushi tho mbara vugu, ² mfã'o pigítua ntou yi nthe ŋa Pita pugu Joun ni nthɔ njɛ'i ŋgwa ndɔ nchi nu ŋa Jishɔ ni ŋkhu mbini ŋku'ɔ ndon nu ŋa ŋgwa lɛ ŋkhu mbini ŋku'ɔ. ³ Pugu wɛiŋ Pita pugu Joun ni'ing vugu chɛiŋ ti mbhi nu'un ndan nthe ŋa tu'u ni ŋkwo shini nu. ⁴ Ndɔ ntou ŋgwa pɛ ŋa pugu ni nja'o chrã Minnwi nɛ piŋ. Fi'i pimbia ŋa pugu ni mbiŋ Minnwi nɛ ku'ɔ nchɛiŋ tienŋ ŋkan yi.

⁵ Mbhi ni ŋga ndan, pa thishi pa Juu pugu pa kún, pugu pa ghan ye'i ŋgwa ni gɛ Mushi kiri Jerushaleiŋ. ⁶ Anan, mbo taathɔ pa thishi ghan fe'ingien, pugu Kaifa, ni Joun, ni Alshanda, ni pa ndaonon pa thishi ghan fe'ingien, ⁷ fu'u pa ghan ntaon Jishɔ pighɔ nthigi shhi pugu njɛ tou nu vugu ŋa, "Pɛi chwɛ yei nnu pi ni ghrɛ gɔ, ki ni ligi gɔ?"

⁸ Pita, linaon ni Jijwe Minnwi, nchhu ni pugu ŋa, "Thishi pugu pa kún monŋ la'a, ⁹ pi nthɔ nsha'a vigi shi'a

nthe pi nnu shi'i ŋa pigi chwɛ mbiŋ ŋkwini vei, ŋkwan ha'an a kie ŋkaon maa mbo shi'i nɛ, ¹⁰ kan a pie nɛ ŋa ŋguon yɛi ghao pugu pa ŋguon ŋgwa Ishrae ji ŋa ŋon vei ti shhi pɛi nja mbo shishi'i ntɔgɔ pi ŋkuon nji Jishɔ Krishto lɔ Nashare, ŋa pɛi ni ŋkwini vi ŋkuon wá'a, Minnwi pi'i vi lɔ monŋ gu nɛ. ¹¹ Jishɔ vei, ju ŋa Nwa'anli Minnwi chhu nthe vi ŋa,

'Muonŋ nchi'a ye ŋa pɛi ghan krao nda ni ndãa ŋa a lɔ mfã'o ghɛre nɛ,

pini ŋkara ju mbo muonŋ nchi'a kwonda.'

¹² Lũgu nu wu'ɔ mbo pi mbhɔ yu tɛ'i vi! Monŋ ŋguon mbhi, yichɛi ŋon lɔ mbo fɔ shina ŋgwamishua ŋa Minnwi fe ŋa minthe a kwe via."

¹³ Pa thishi pighɔ ni ŋga njɛi fi'i tininju'ɔ ŋa Pita pugu Joun fã'o nɛ, ndɔ nji ŋa pugu lɔ nji'i nchɛiŋ nthiŋkwo kɛkɛrɛ monŋ ŋwa'anli, ŋa pugu wu'ɔ mbo pi ŋgwa gha pugu ghrão, nji ki'e ŋa pugu pa Jishɔ ni mbo ka'a.

¹⁴ Ndɔ pugu ni ŋga njɛi ŋon ŋa pi ni nchwɛ vi a pɔ shi'i nɛ thi yɛi Pita pugu Joun, pa'a pugu lɔ nu'un mfã'o nnu nɔ chhu nu. ¹⁵ Nenne, pugu fe gɛ ni pugu ŋa pugu taonŋ nda pa kún. Nne pugu pini shina pugu, ¹⁶ nchhu nu ŋa,

"Pia shi nchwɛ pi neiŋ ni ŋgwa pei? Nthe ŋa sheshenon Jerushaleiŋ ji ŋa mme nnu ghraoghrao yei chwɛ pugu. Yichɛi shendaon lɔ mbo ŋa mimfe pia puon. ¹⁷ Ndɔ nɔ chwɛ nu ŋa ki'i nnu yei nu'un nyien mbigi ŋgɛi shhi, pia shũu tãnɛ yugu ŋa ki'i pugu nu'un nchhu sheshe nnu ni ŋon nɔ ligi Jishɔ." ¹⁸ Nenne, pugu mɛiŋ vugu, mfe gɛ ni pugu ŋa ki'i pugu nu'un nchhu nnu ki ntigi nɔ ligi Jishɔ.

¹⁹ Ndɔ Pita pugu Joun khwɛ ni pugu ŋa, "Pɛi ŋkaa pɛi ywɛre ni tho yɛi ŋa a kã'o yɛi ligi Minnwi, ya'o nu nchɔ yɛi ki ya'o nu nchɔ Minnwi, ²⁰ nthe ŋa mimfe pa'a pigi lɔ mien shwei nu nnu ŋa pigi ya'o ndɔ njɛi ni nonŋ yigi nɛ."

²¹ Pa thishi pugu pa kún pighɔ gha ŋgũru vugu mbigi ŋa pugu shi mfe ŋgɛ'i ni pugu, mien vugu ŋa pugu ghɛi. Pugu ni njɛi ŋa mimfe pa'a pugu lɔ mfe ŋgɛ'i ni pugu nthe ŋa pa ŋgwa ni nchhɔ ŋga'o Minnwi nthe nnu ŋa a lɔgɔ li'i nɛ, ²² nthe ŋa ŋon ŋa pi ni nchwɛ nnu ghraoghrao yei mbiŋ yu, nonŋ yi mme nɛ, ni ntɔgɔ khwe wuŋ ŋga'o.

Pa ghan piŋ luon ŋa Minnwi fe tininju'ɔ

²³ Wu'ɔ ndi ghɔ ŋa pi ni nchu'ɔ vugu nɛ, pugu ghɛi njɛi ŋgwa pugu, mfi'i nnu ŋa pa thishi ghan fe'ingien pugu pa thishi ni nchhu ni pugu nɛ. ²⁴ Ndi ŋa pugu ni nja'o nnu pighɔ nɛ, ŋkɛrɛ ŋgɛi yugu tɔthi monŋ ta'anju'ɔ nduon Minnwi. Pugu ni nduon nu ŋa, "Taathɔ ŋa a fã'o ŋguon nji, nchwɛ po pugu pa shhe ni ŋkhí pugu pa ŋguon maonŋ ŋa a pɔ monŋ ghɔ nɛ, ²⁵ ntɔgɔ pi mbhɔ Jijwe Minnwi, ɔ ni nchhu ni ŋkhu tãa vigi Devi, mbo muonŋ fà'a yɔ ŋa,

'Pa ŋgwa taonŋ nduon ni ndinaon ni pigítua ŋa,

pa ngwa Ishrae kà'a pa nnu pìphì ña a lɔ fà'o ghèrè nɛ nthe a ña?

²⁶ Pa fùon ñkuon mbhi hɛin pugu pa pichəi pa thishi paon

mbiri non pugu nɔ mā'an nu Minnwi Taathɔ pugu *Meshaya yi ña a taon nɛ.'

²⁷ "Shishini, Hɛrɔ pugu Pontiu Paile paon mon la'ataon yei pugu pa ngwa la'ataon nduon ni pa ngwa Ishrae nɔ nyian nu ntán nthe muon fà'a yɔ yi taonɔon, mbɔ Jishɔ ña ɔ ni nchu'ɔ vi ña a pɔ Meshaya † nɛ.

²⁸ Pugu paon nɔ chwɛ nu ñguon pa nnu ha'an ɔ ni ñkwo kà'a nū'ɔn ña a shi ñgu'ɔ ndɔgɔ lɛ'i nɛ. ²⁹ Nenne ndwɛ, ma Taathɔ, ywɛrɛ ñkwan nɔ ha'an pugu kà'a ña pugu shi mfe ñgə'i ni pigi nɛ. Ghɛrɛ vigi mbɔ pa puon fà'a nɔ chrà nu chrà yɔ ni tininju'ɔ. ³⁰ Nɔ ha'an ɔ chwɛ yei nɛ, ghəi mbɛi mbhɔ yɔ ñjɛgi ghɛnɔ nɔ ghɔ, mbini nchwɛ pa nnu ghraoghrao, ndɔ ndon pa li pɔ ntɔgɔ pi nɔ ligi muon fà'a yɔ yi taonɔon mbɔ Jishɔ."

³¹ Pugu ni ñga nduon Minnwi ti m'ɛn, lɛ'i ña pugu ni ñkiri fɔ nɛ chɛ'i, pugu linaon ni Jijwe Minnwi nshwei chrà Minnwi ni tininju'ɔ.

Pa ghan pinj ghrā maon pugu shina pugu

³² Pa ghan pinj ni mfā'o ta'anggi ñjù'ɔ pugu, pugu pa kwā'a nu muon. Pa'a sheshenon vugu lɔ nchhu ña yaon ña a fā'o nɛ pɔ pi ji tɛ'i vi, yaon yugu ghao pɔ pi ta'a yi. ³³ Ntɔgɔ mon ñji Jijwe Minnwi, pa ghan ntaon Jishɔ ni nchii ni pa ngwa ña Jishɔ, mbɔ Taathɔ, khu mbini nu'un ñku'ɔ, Minnwi ndon ntou pwapun yi ni pugu ghao. ³⁴ Ta'a ñgan chā shini ndɔ mbɔ shina pugu, nthe ña nɔ ha'an ndi ni ntɔgɔ nu nɛ, pa ngwa ña pugu ni mfā'o pa shhɛ ki pa la'a nɛ fini, nthɔ ni mbɛn ghɔ ña pugu fini nɔ ghɔ nɛ, ³⁵ nū'ɔn shhi pa ghan ntaon Jishɔ, pugu ghrā ni ngwa wu'ɔ nɔ ha'an chā yugu nu'un mbɔ nɛ.

³⁶ Nnɛ, Joshe ña pa ghan ntaon Jishɔ ni nthɔ mɛin vi ni Banaba nɛ (ñjin yi pɔ ña "Ñgan Mā'an Ghrɛ"), mbɔ non Levi ña pi ni mbhi vi Shaipru, ³⁷ fini nyien ña a ni mfā'o ndɔgɔ mbɛn ghɔ nthɔ nū'ɔn shhi pa ghan ntaon Jishɔ.

Anania pugu Shafira

5 Nɔ ñon chəi ni mbɔ fɔ, ligi yi pɔ Anania. Pugu ñgwɛ vi, Shafira, ni mfini yaon yugu. ² A lāin pigəi mbɛn ña pugu ni mfini yaon ghɔ nɔ nɛ, ñgwɛ vi ji, ñgu'ɔ nthɔ pi ni ghrā yi nū'ɔn shhi pa ghan ntaon Jishɔ.

³ Nɔ Pita chhu ña, "Anania, a chwɛ khɔ ɔ mien Shata nii ñjù'ɔ ghɔ, ɔ lɛ'ingien ni Jijwe Minnwi, ndəin pigəi mbɛn ña ɔ fini shhɛ yɔ ghɔ nɔ nɛ? ⁴ Ndi ña ɔ shini ndɔ naa mfini nɛ, a lɔ mbɔ jɔ? Ndi ña ɔ ni ñkwo fini nɛ, a

† Meshaya pɔ pi mon chrà Hìbru. A pɔ mon chrà Gri mbɔ pi Krish-to, ñjin yi pɔ ña non ha'an Minnwi chu'ɔ vi mfe ndaon fà'a ghɔ ña a fà'a

lɔ ñgu'ɔ mbɔ jɔ? Ti a chwɛ khɔ ɔ p'ri chwɛ nu ñkwan nnu yei? ɔ lɔ ndɛ'i ñgien pi ni ñgwamishua, ɔ lɛ'i pi ni Minnwi."

⁵ Anania ni ñga ñja'o nnu yei, ñgū shhɛ ñkhu, pɔgɔ gu wɛin ñguon ñgwa pɛ ña pugu ni ñja'o nnu yei nɛ.

⁶ Pa ma'an mikhwa lɔllɔ ndin vi mon ndhwí, ntiɛn vi ntaon nɔ mbhi ñgəi ntwei.

⁷ A ni ñga ñjo ñjunu, ñgwɛ vi nii ndɔ ki lɔ ñji nnu ña a lɔgɔ lɛ'i nɛ. ⁸ Pita chhu ghɔ ña, "Shwei a, yei fi'i mbɛn ña pəi ndaon ghɔ fini shhɛ ghɔ nɔ nɛ?"

A khwɛ ña, "Oon, a yie."

⁹ Nɔ Pita chhu ghɔ ña, "A chwɛ khɔ pəi taan nɔ mɔon nu Jijwe Taathɔ? ñgwa ha'an pugu twei ndaon ghɔ nɛ pɔ nɛ chonda, pugu shi ntiɛn ghɔ ntaon nɔ."

¹⁰ Wu'ɔ ndi ghɔ, a gū shhɛ shhi yu ñkhu, pa ma'an mikhwa pighɔ nii ñjəi ña a kwo khu. Pugu tiɛn vi ntaon nɔ mbhi, ntwei vi yəi ndaon vi. ¹¹ Pɔgɔ gu wɛin ñguon ñgwa mon chɔshi ghɔ pugu pa ñguon ñgwa ña pugu ni ñja'o nnu pei nɛ.

Pa nnu ghraoghrao pugu pa li

¹² Pa ghan ntaon Jishɔ ni ndon pa li ndɔ nchwɛ ntou pa nnu ghraoghrao. Ñguon pa ghan pinj ni mbɔ mon Varinda Sholomu. ¹³ Sheshenon ña a shini ndɔ ñji'ɔ mbɔ ñgia yugu nɛ shini ndɔ ñji'ɔ mɔon nɔ tūru nu pugu pugu ñji'ɔ nthe nɔ ha'an pugu ni ndii vugu nɔ pa ñkien ñgwa. ¹⁴ Nɔ ntountou ñgwa ha'an pugu ki pinj Taathɔ nɛ ka m'ɛn mbɛgi pīgi ñgəi shhi, mbia pugu pa pinjɛ. ¹⁵ Nthe pa nnu ha'an pa ghan ntaon Jishɔ ni nchwɛ nu nɛ, pi tiɛn pa ghan ghɛnɔ ntaon nɔ ghɔ nɔ pa shendaon, nū'ɔn vugu ñkuon pa kúon pugu pa ñgrào nne ña kə'ichəi mili'i Pita gū mbɛn pugu nɔ ha'an a ni ntɔgɔ nu nɛ. ¹⁶ Ntoug yú ñgwa pinj ñkiri llɔ mon pa la'ataon ñkin Jerushalein nthɔ nu ni pa ghan ghɛnɔ pugu pa ñgwa pɛ ña pa jijwe pìphì ni nthɔ ñgana vugu nɛ, pi yɛgi ghɛnɔ yugu.

Pi fɛ ñgə'i ni pa ghan ntaon Jishɔ

¹⁷ Nɔ taathɔ pa thishi ghan fɛ'ingien pugu pa pakwo pi, mbɔ pa ngwa Shadushi, linaon ni kighi'ə nthe ghan ntaon Jishɔ. ¹⁸ Nnɛ pugu wɛin ghan ntaon Jishɔ ni'ing mon chəin. ¹⁹ Nɔ, a gha mbɔ ni tu'u, ñgan ntaon Taathɔ chu'ɔ cho chəin mfu'u vugu mbhi nchhu ña, ²⁰ "Pəi ghəi nthi mon Nda Minnwi, nshwei ñguon chrà chɔmbhi fhi yei ni ñgwa."

²¹ Pa ghan ntaon Jishɔ pighɔ ya'o nchò yugu, a gha mbɔ ni tutu'u pugu nii Nda Minnwi ñjɛ yɛ'i nu.

Taathɔ pa thishi ghan fɛ'ingien thɔ pugu pa pakwo pi mɛin ñguon pa thishi ñgwa Juu ghao nne ña a nthe pugu fā'o kiri pa kún. Mfe gí mon chəin ña pi thɔ ni ghan ntaon Jishɔ lɔ mon chəin. ²² Pa shooge gha ñgəi mon chəin pa'a ndɔ ñjəi vugu fɔ, mbini ki'ɛ m'fɛ'i ni pugu ña, ²³ "Pigi yəi cho chəin pi ya m'fɛ'i shi'i, pa ghan

ké'i pi thi nɔ pa cho pi, ndɔ pigi gha nchu'ɔ, pa'a ndɔ njəi ɲon mon gho."

²⁴ Ndi ɲa mmeɲon pa shooge ghan ké'i Nda Minnwi pugu pa thishi ghan fé'ingien ni nja'o nnu yei ne, pugu ghrāo ɲa a nthe yei ɲkwan nnu shi ndugwi pi hin.

²⁵ Yichəi ɲon tho nchhu ni pugu ɲa, "Pəi lii njəi! ɲgwa pɛ ɲa pəi ni n'ing chəin ne thi Nda Minnwi nthɔ njé'i ɲgwa."

²⁶ Nne mmeɲon shooge pugu pa ɲgwa pi ghəi nthɔ ni pugu ndɔ ki lo nchwie pi nnu kirkri nthe ɲa pugu ni mbɔɔ nu ɲa minthe pa ɲgwa tun vugu ni ɲg'u'ɔ.

²⁷ Pugu ni ɲga nthɔ ni ghan ntaon Jishɔ pighɔ ntigi vugu shhi pa kúnj. Taathɔ pa thishi ghan fé'ingien tou vugu, ²⁸ nchhu nu ɲa, "Pigi ni ɲkwo ya mfe titini gí ni pəi ɲa k'íi pəi nu'ur njé'i ɲgwa ni ligi ɲon vine ndɔ pəi lii njəi, pəi kwo ye'i ɲgwa mon Jerushalein ɲkwe lí'í ghao, nthɔ nchwie nu a pɔ ɲa a jwi pigi njwi vi."

²⁹ Ndo Pita pugu pa pichəi ghan ntaon Jishɔ khwē ɲa, "A y'i ɲa pigi ya'o nchɔ Minnwi ncha nchɔ ɲg-wamishua. ³⁰ Minnwi pa tãa pia ni mb'íi Jishɔ lo mon gu, mbɔ Jishɔ ɲa pəi ni ɲkwīn vi ɲkuon wá'a njwi ne.

³¹ Minnwi kərə vi, nchərə ɲgei mbhɔ yi yi jɔ n Nthishi mbini mbɔ ɲkwe, nɔ fe nu shina ni pa Ishrae nɔ pã'a nu ɲkūnu yugu ni phi, Minnwi lí'e phi yugu. ³² Pigi pa miɲkwentie nnu pei, Jijwe Minnwi ɲa Minnwi fe ni ɲg-wa pɛ ɲa pugu ya'o vi ne pɔ yichəi."

³³ Pugu ni ɲga nja'o yei nnu, a pigi vugu nshã'a la'a munu nne pugu tã'a nu njwi vugu. ³⁴ Ndo yichəi ta'a ɲon Farashi shina ɲgwa pighɔ, ligi yi pɔ Gamalia, mbɔ ɲgan ye'i gí, ɲa ɲgwa lii vi nɔ ɲon ch'ichii, lo lo tɔthi mfe gí ɲa pi lɔɔ pa ghan ntaon Jishɔ pighɔ ntaon nɔ mbhi nɔ kuo ndii. ³⁵ Pi gha ntaon ni pugu, a chhu k'íe ni pa kúnj pighɔ ɲa, "ɲgwa Ishrae, pəi lina nu ni nnu ha'an pəi chwie nu mbin ɲgwa pei ne. ³⁶ Pəi kwīn nu ɲa yichəi ndii ni ma mbɔ Tioda taon, nchhu nu ɲa a mmeɲon ndien. Yaon nɔ khwe ɲkii ɲgwa younjin yi. Ndo pi ni njwi vi, ɲgwa ɲa pugu ni njōu njin yi ne shāan, nnu ɲa a ni nthi nɔ ne shāna gha. ³⁷ A ni ɲga ntɔɔ ji, ɲon chəi, ligi yi pɔ Judashi, mbɔ ɲon lo Gallil mon ɲga'ombhi shia ɲgwa, nu'ur ntaon ji, nshūu ntou ɲgwa pugu younjin yi. Pi jwi vi ɲkaa yu, ghan younjin pi shāan.

³⁸ "Nne, mon yei nnu ɲa a pɔ shhe ne, k'íi pəi chwie nnu mbin ɲgwa pei, pəi mien vugu tə'í vugu. Nnu ɲa pugu kã'a ndɔ nchwie ne, mbɔ ɲa a lo pi mbɔ ɲonmishua, kan a shi nshāna mme gha. ³⁹ Ndo a ndhɔ pi mbhɔ Minnwi, kan minthe, pa'a pəi lo ɲga'a vugu. Pəi ka yəi non pəi ɲgwie ɲkrɔ pi pəi pa Minnwi." Pa kúnj pighɔ lɔɔ ntígí Gamalia.

⁴⁰ Pugu mēin ghan ntaon Jishɔ pighɔ, pugu nii nda, pugu wie vugu, mfe gí ni pugu ɲa k'íi pugu nu'ur nchrā nu ni ligi Jishɔ, nne mien vugu pugu ghəi. ⁴¹ Nene, pa ghan ntaon Jishɔ taon nda pa kúnj nthɔ mfā'o pwanju'ɔ ɲa Minnwi shia vugu shina pa ɲgwa ɲa mim-

fe pugu yəi ɲgə'í pi shhū vugu nɔ ligi Jishɔ ne. ⁴² ɲguon llé ghao mon Nda Minnwi pugu pa la'a pa ɲgwa, pugu ghəi nchhɔ ntigi nu ndɔ nchii nu ɲa, "Jishɔ Ju ɲa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ ɲkwe ne."

Khwachəi ghan ghère

6 A ni ɲga nda'a shigei pa ghan younjin Jishɔ pigi nu ne, fé'i gū shina pa ghan pin mbɔ ɲgwa Juu pɛ ɲa pi ni mbhi vugu pugu ku'ɔ taon nduon nchrā pi Gri ne, pugu pa pɛ ɲa pi ni mbhi vugu pugu ku'ɔ la'a nchrā pi Hibru ne. Pɛ ɲa pugu ni ɲku'ɔ mbhi ne, ni mfé'i nu ɲa pi lo ndii pa kugu pugu shi'i mon nnu ghrā maon lelle.

² Nne paanchɔ ghan ntaon Jishɔ pighɔ mēin ɲguon ghan younjin Jishɔ lí'í mu'ɔn nchhu ɲa, "A lo nj'i ɲkã'o ɲa pigi mien chii nu chrā Minnwi fɔ nthɔ pi lí'í ghrā maon ji. ³ Nthe yie gho, lín pan, pəi tere khwachəi ɲkien ɲgwa, ɲa pugu linaon ni Jijwe Minnwi pugu pa shiethɔ ne, pigi nū'ɔn vugu nɔ fã'a yei. ⁴ Pigi shi mfe non yigi pi nɔ luon nu Minnwi pugu pa fã'a chii nu chrā Minnwi."

⁵ Nnu ɲa pugu ni nchhu ne pwa ɲguon kirkri gho. Pugu chu'ɔ Shitifin ɲa a ni ntini mon pin ndɔ ndinaon ni Jijwe Minnwi ne, ni Fili, ni Prokoru, ni Nikano, ni Taimon, ni Pamena, ni Nikola lo Antio ɲa a ni mbin Minnwi pa Juu ne. ⁶ Pugu lɔɔ vugu ɲgə'í ntigi shhi pa ghan ntaon Jishɔ, pugu nū'ɔn mbɔ yugu mbin pugu nduon Minnwi.

⁷ Nenne, chrā Minnwi pini nyien ɲgə'í shhi, f'í ghan younjin Jishɔ Jerushalein pini njien mbigi ɲkien yie, pa ntou ghan fé'ingien Minnwi gū ghan pin.

Pi wēin Shitifin

⁸ Shitifin, ɲa mbɔɔ pugu pa nj'i Minnwi ni ndinaon mbin yu ne, chwie ntou pa nnu ghraoghrao ndɔ nōon pa li shina ɲgwa. ⁹ Ndo pichəi ɲgwa ni ndāa vi, mbɔ ɲg-wa ɲa pugu ni mbɔ ɲgia ghan nda luon Minnwi ɲa pi ni mēin ni yi ɲgwa ɲa pugu lo nu'ur mbi'i pa kūna ne, ɲa ɲgwa Juu ni mbɔ mon gho lo Shirin pugu Aleshandria, pugu pa pichəi Juu nduon lo krao ɲgei Shilishia, ni Eshia. Pugu jē lōu nu pugu pa Shitifin. ¹⁰ Ndo Jijwe Minnwi fe shiethɔ ni Shitifin, f'í ɲkwan ha'an a ni nchrā ne, lāa nu chrā yi gha'a.

¹¹ Nne, pugu nj'an n'ing pan ɲgwa, pugu chhu ɲa, "Pigi ya'o a chrā chrā nch'əshə nthe ligi Mushi pugu Minnwi." ¹² Nne pugu chwie pa ɲgwa pighɔ, pugu pa thishi pugu pa ghan ye'i gí Mushi, pugu wēin Shitifin ɲgə'í nɔ shhi pa kúnj, ¹³ ndɔ nthɔ ni pa ɲgwa nchhu ɲa pugu le'ingien tho yu ɲa, "ɲon vei wu'ɔ nthɔ nchrā pi nnu piphi nthe Nda Minnwi yia yi taontaon pugu pa gí Mushi, ¹⁴ nthe ɲa pigi ya'o a chhu ɲa, 'Jishɔ vei lo Nashare shi nshã'a Nda Minnwi yei ɲkwri pa nū'ɔn ɲa Mushi ni mfe ni pia ne."

¹⁵ ɲguon ɲgwa pɛ ɲa pugu ni mbɔ nda pa kúnj ne chaon ligi yugu mbin Shitifin gho, njəi ɲa minji mi pɔ pi nɔ yi ɲgan ntaon Minnwi.

Chrà Shitifin

7 Taathɔ pa thishi ghan fe'ingien pie Shitifin na, "Yei nnu shini?"

² Shitifin khwē na, "Lɔn pan pugu pa tãa pan, pæi ywε nnu na nchhu nu nε. Minnwi ndigha'o ni nōon non yi ni tãa via Abrahan ndi na a ni mbo Meshopotemia nε nkaon a maa ngæi nda'a Haran, ³ nchhu gho na, 'Taon mien la'a yæi pugu pa ndaonon yɔ ngæi mon la'ataon ye na nshi nōon ve nε.'

⁴ "Nne, a taon ki'e la'a pugu, mbo la'a pa Chadien, ngæi nchho Haran. Tãa vi ni nga nkhu, Minnwi fu'u vi fɔ ntho ni ju la'ataon yei na pæi chho fɔ nε. ⁵ Minnwi shi ki lo nji'i mfe, nji'i nthε pi muon pra shhe gho ko ji. Ndo Minnwi kã'a vi kã'a na a shi mfe shhe gho a pɔ ji pugu pa ngwreionon yi, nji'i nthε ko ha'an a shi ki lo mfã'o muon ndi gho nε. ⁶ Minnwi ni nchhu na, 'Ngwreionon yɔ shi nda'a ko pa ghini la'ataon ngwa nduon, ngū pa kũna fɔ, pi fe ngæ'i ni pugu ko khwe nkhi nga'o.' ⁷ Minnwi pini nchhu na, 'Ndo nshi nsha'a ngwa pigho, na pæi shi fã'a mbho pugu ko nkũna nε, mfe njɔ † ni pugu, yei gha ntɔɔ pugu taon la'ataon gho ntho nga'o a shhe hein.' ⁸ Minnwi pini ngwrã kina pugu Abrahan na a ni'in pimbia ngunu mbrei ko nōon nu na pugu pɔ pi yi Minnwi ndo nshi nchwie nnu na a chhu ni Abrahan nε. Nne, pi ni nga mbhi Aiji, a la'a ta'a tan, Abrahan ni'in yi ngunu mbrei, Aiji ni'in ji muon mbo Jako ngunu mbrei, Jako ni'in paanchro puon pi ngunu mbrei, mbo pa tãa pia.

⁹ "Pa tãa pia pigho fã'o kighi'ε nthε Joshe ndin vugu, mfini vi la'ataon Ijipti, ndo Minnwi pɔ pugu yu ka'a, ¹⁰ nkwe vi mon nguon pa ngæ'ingæ'i pi. Joshe ni nga ngæi shhi Fero, Minnwi chwie a fã'o mbha nnu shi'i ligi Fero mbo fūon Ijipti, ndo mfe shietho gho. Fūon chwie Joshe pɔ mmeionon ntho nsha'a Ijipti pugu pa ntu'ɔ yi.

¹¹ "Nne, nji gū mon nguon Ijipti pugu pa Kanan, nji gho chwie ngwa yæi ngæ'i ntou yi, ti pa'a pa tãa pia lo mfã'o yaon ko ji nu. ¹² Jako gha nja'o na maon ji pɔ Ijipti a fūon ntaon pi pa tãa pia fɔ. ¹³ A gha mbo mon mbra nge, Joshe chwie pa lin pi ji vi, Fero ji ndaonon Joshe ki'e. ¹⁴ Joshe mã'an nkini mēin Jako tãa vi, na a tho Ijipti pugu pa nguon mbaanda yi ghao mbo khwachæi wun ngwa ni yi tien. ¹⁵ Nenne, Jako shwi'i Ijipti mbo li'i ha'an a ni nkhu pugu pa tãa pia. ¹⁶ Pi ni ntien khu yugu mbini ko gho Sheken ntwei vugu fɔ mon fún na Abrahan ni njuon mbho puon Hamon ni yichæi fi'i mbæ'i mbin nε.

¹⁷ "No ha'an ndi kã'a na Minnwi ni nkã'a Abrahan ko gho ni nchænə mbara nu nε, pa ngwa pia pini njien mbigi Ijipti. ¹⁸ Ndugwi yi, yichæi fūon na a shini ndo nji Joshe nε jē ntho nsha'a Ijipti ¹⁹ A ku'ɔ tho pa tãa pia, nchwie ngæ'i mbin pugu, mfra vugu na pugu nū'ɔ puon pugu mbhi, nne na pugu khu.

²⁰ "A ni mbo pi mon yei pi ndi na pi ni mbhi Mushi. Mushi ni mbo nkien muon pwapwa. Pi ni nū'ɔn vi nda wu'ɔ ko trei nāon. ²¹ Pi ni nga mfu'u vi nū'ɔn mbhi, muon Fero yi mingwe lōg vi ko muon vi nkū'ɔ ni ju ko muon vi. ²² Pi ni nje'i Mushi ni nguon shietho pa ngwa Ijipti. A ni ngū nkien mmeionon ndien mon chrà yi pugu pa nchwie nu nnu mi.

²³ "A ni nga nkwo pɔ khwe wun nga'o, a tho njū'ɔ yu na a kra lin pi mbo puon Ishrae. ²⁴ A ni nga njæi non Ijipti tho mfe ngæ'i ni muon Ishrae, a ghæi li'i ghεre vi njwi non Ijipti gho ko lu'u nu ngæ'i ye na a chwie mbin vie non nε. ²⁵ A ni nkwa'a na pa lin pi shi nji na Minnwi taon vi ko kwe nu vugu, ndo pa'a pugu lo nji'i nji.

²⁶ "Mbhi ni nga ndan, a yæi paa puon Ishrae pugu wie nkro, a pa'o nu na pugu chini nggi, nchhu na, 'Lin pan, pæi pa lin, pæi wie pi nkro kho nein?'

²⁷ "Ndo ye non na a ni ntho ngwie ndin vi nε tū'ɔ Mushi mfe hini, mbie vi na, 'A nū'ɔn gɔ nū'ɔn gho na ko sha'a vigi? ²⁸ ɔ tã'a nu njwi a nkwan ko ha'an ko ni njwi non Ijipti yua nε?' ²⁹ A ni nga nkhwε nein, Mushi tei ngæi mbo ngini la'ataon Midia, ndan mbhi paa puon pimbia.

³⁰ "Ndwe Mushi ni nga nkwo la'a Midia ko khwe wun nga'o, ngan ntaon Minnwi nōon non yi gho ko lin mōnon nkhi nu nkuan muon thi yuyu'u mon nkūnu njó nkuan mbra Shinai. ³¹ Mushi ni ngrāo yaon na a ni njæi nε, nchænə mbara yæi gho ko yæi nu shi'i, nga mbara nja'o nggi Taatho: ³² 'Mi Minnwi pa tãa pɔ, Minnwi Abrahan, Aiji ni Jako.' Mushi wrū nthε pɔɔ gu ki lo nu'un ntã'a nu mbe'i.

³³ "Minnwi Taatho chhu gho na, 'Shrāo tra yɔ, nthε na li'i na ko thi nε pɔ pi shhe taonon. ³⁴ Njæi fi'i nkwan ngæ'i na pi fe nu ni ngwa pan la'ataon pa Ijipti nε, nja'o kæi yugu nshwi'i shhe ko kwe nu vugu. Tho ndwe ntaon gho la'ataon Ijipti.'

³⁵ "Mushi vei na ngwa Ishrae ni ndāa vi, nchhu nu na, 'A nū'ɔn gɔ nū'ɔn gho na ko sha'a vigi?' A ju na Minnwi chu'ɔ ntɔɔ pi nkuan ngan ntaon vi na a ni nōon non yi gho nkuan muon thi yuyu'u na a sha'a puon Ishrae ndo nkwe vugu mon ngæ'i nε. ³⁶ A ni mfu'u pa puon Ishrae la'ataon Ijipti. A ni ntho nchwie pa nnu ghraoghrao ndo nōon pa li mon la'ataon Ijipti pugu pa moon mme nkhi na pi mēin ni Nkhī Pipie nε, pugu pa moon nkūnu njó ko khwe wun nga'o.

³⁷ "Yei Mushi ye na a ni nchhu ni ngwa Ishrae na, 'Minnwi shi nchu'ɔ njæli'i yi mfe ni pæi lo shina pæi wu'ɔ ko ha'an a ni nu'un nchu'ɔ a nε.' ³⁸ Mushi yei, ju ye na a ni mbo pugu pa kiri ngwa Ishrae mon nkūnu njó, a ni mbo hein pugu pa nkhu tãa pia pugu pa ngan ntaon Minnwi, na a ni nchrā gho nkuan mbra Shinai, a kwe chrà maon gho, mbo chrà Minnwi ko fe nu ni pia.

³⁹ "Pa tãa pia ni ndāa ko ya'o nu nchò yi, nka lāa vi lāa nkhwā njū'ɔ pugu ko pini nu la'ataon Ijipti, ⁴⁰ nchhu nu ni Eron na, 'Puon yaon mfe ni pigi ko Minnwi na a shi

† Njɔ yei ni mbo gu pugu ngæ'i.

mbò nthishì vigi, a mbò pi Mushi vei ña a ni mfu'u vigi Ijpti ñe, pigi llo nji nnu ña a chwíe vi ñe.⁴¹ A ndií gho ña pugu ni nchwíe yaon puon a pò nò muon nà'anj mimbía, pugu fe'ingien gho, mfá'o mme jí nò gha'o nu yaon ña pugu chwíe ni mbho yugu.⁴² Nthe yie gho, Minnwi pã'a ñkũnu yi ni pugu, mfe vugu ña pugu tho ñga'o pi pa maon mon tothi nò pa fínai, fhú, ni minaon, nò ha'anj pi nã'anj mon ñwa'anli pa ñjailí'í Minnwi ña, 'Ngwa Ishrae, ñguon pa minyien ña pèi ni ñgwrã nò yaon fe'ingien

nò khwe wun ñga'o mon ñkũnu ñjó ñe shini ndò ñjii'í mbò pi vèi.

⁴³ A ni mbò ntãa nnwi Moloke ña pèi ni ntien nyien nu nò gho,

pugu chwíe yaon nò fínai nò ligi nnwi ña pèi ni mēin ni Refan.

Pie gho ni mbò pa nnwi ña pèi ni nchwíe ñga'o nu ñe, nthe yie gho, ñshi ñjòu vèi mon pa la'a pèi, pèi ghèi ti mfərə Babilon.'

⁴⁴ "Pa tãa pia ni mfá'o Ntãa ña a nōon ña Minnwi pò pugu pugu ñe mon ñkũnu ñjó. Pi ni nchwíe Ntãa gho nò ha'anj Minnwi ni nchhu ni Mushi ña a chwíe ñkwan ha'anj a ni nōon gho ñe.⁴⁵ A ni ñga nda'a, pa tãa pia ña pa tãa pugu ni mfe ntãa gho ni pugu ñe tien ñgèi nò gho ndií ña pugu pa Joshua ni ñgèi ñkwe shhe mbho pa la'ataon ña Minnwi ni mfu'u pa la'ataon pigho fò ñe. A ni ñkina fò ti nthò nchəin tho Devi.

⁴⁶ "Devi ña Minnwi ni nōon pwapun yi gho ñe, a luon ni Minnwi ña a mien a krao lí'í chhò ni Minnwi Jakò.

⁴⁷ Ndo a ni ñkrao Sholomu ñkrao Nda gho.⁴⁸ Mbapa ñenne, Minnwi ña a Chaapifunon ñe shi'a nchhò mon nda ña a krao ñonmishua ni mbho mi ñe nò ha'anj ñjailí'í Minnwi chhu ña,

⁴⁹ 'Taathò chhu ña, "Pò pò pi faan a, shhe pò kré tigi kwò a.

Ti a yèi ñkwan nda ña minthe ò krao vèi?

Mimfe nda'a pi mon yèi ñkwan lí'í?

⁵⁰ Ñshini ndò nchwíe ñguon pa maon pei ghao pi ni mbho ma?"

⁵¹ "Pa kwéi tho pei, ñgwa ña mba'a pugu pin chrà Minnwi ki ñja'o. Pèi ghà nchɛ'ə nchò Jijwe Minnwi ñguon ndií ghao wu'ò nò ha'anj pa tãa pèi ni nchwíe nu ñe.⁵² A yèi ñjailí'í Minnwi ña pa tãa pèi shini ndò mfe ñgèi'í ni pugu? Pugu ni ñjwi pa ghan mã'anj ñkèni Minnwi, ña pugu ni nchii tho nu muon fã'a vi yi tithi ñe. Ndwe pèi fini vi ñjwi vi.⁵³ Pèi ni ñkwe gí Minnwi nò ha'anj ghan ntaon Minnwi ni mfe ni pèi ñe, ndò ki lo ñjii'í nũ'ò gí gho."

Pi tun Shitifiñ ni ngù'ò

⁵⁴ Nò ha'anj pa ñgwa nda pa kúñ ni ñja'o nnu ña Shitifiñ ni nchhu ñe, a shã'a la'a munu pugu kru shua munu mon pigítua.⁵⁵ Ndo Shitifiñ linaon ni Jijwe Minnwi, mbi'í

ligi yi ndii po ñjèi ndigha'o Minnwi, ndò ñjèi Jishò a thi ñgei mbho Minnwi yi jí.⁵⁶ Shitifiñ gho chhu ña, "Ñjèi! Ñjèi po ña'anj, ñjèi Muon Ñonmishua a thi ñgei mbho Minnwi yi jí!"

⁵⁷ Pa ñgwa pighò fò pa'o ñgòu, nchri tãnə yugu ni mbho munu, ntei nchò vi,⁵⁸ mfu'u vi ntaon nò mon la'a, tun vi ni ñgu'ò, pa ñgwa pè ña pugu ni ntigi pa nnu tho yu ñe ni mien pa mme ndhwí pugu ni mã'anj mikhwa chəi ligi yi pò Shòò.

⁵⁹ Nò ha'anj pugu ni nthò ntun Shitifiñ ñe, a luon Minnwi nchhu ña, "Jishò Taathò, kwe jijwe a."⁶⁰ A kwien kwére yi shhe, ñkèi ni ñjèi ña, "Taathò, kí'í ñgwēin vugu nthe nnu piphi yèi ña pugu chwíe ñe." A ni nchhu ñen-ñe ñkhu.

8 Shòò ni mbin ña pi jwi Shitifiñ gho.

Shòò fe ñgè'í ni chòshi

Llé gho ñgwa yrei nthò mfe ñkien ñgè'í ni chòshi Jerushalein, pugu sha mon ñguon Judia pugu pa Shamaria, a twi'a pa ghan ntaon Jishò.² Pa ñkien titini ghan pin twei Shitifiñ ñkèi vi a wūru.³ Ndo Shòò jē nthò nshāan chòshi, nii nda nda nthò mfu'u mbia pugu pa pinje mbò ghan pin nthò mã'anj vugu chəin.

Pi chii ñkèni pwa pisha'akho Shamaria

⁴ Ndwe, ñguon ñgwa pè ña pi shāan vugu ñe ghèi ñguon lí'í nthò nchii ñkèni pwa pisha'akho fò.⁵ Fili llo nshwi'í mon la'a Shamaria, nchii ligi Ju ña Minnwi Chu'ò Ntaon nò Ñkwe ñe ni pugu.⁶ Yú ñgwa pighò fò ñe ya ñjwère nnu ña Fili ni nchhu ñe, nò ha'anj pugu ni ñjèi pa nnu ghraoghrao ña a ni nchwíe nu ñe.⁷ Pa jijwe piphi pa'o ñgòu ntaon mbin ntou ñgwa ña pugu ni mbò mbin pugu ñe. Ntou pa ñgwa ña pè'í non yugu ni ñkhu ñe pugu pa ñkwini pini mbò shi'í.⁸ Nne ntou pwanju'ò pò mon la'ataon gho.

⁹ Non chəi, ligi yi pò Shemu, ña a ni mbò ntoungan, ni nchwíe ñgwa Shamaria ghrəo vi ni nnu ñgan, a ni nchhu nu ña juju ñkaa yu non ndien.¹⁰ Nguon ñgwa mon la'a, ñgwa kike'í pugu pa pi lien ya'o vi, nchhu nu ña, "Non vei pò pi ñjèi Minnwi ye ña pi mēin ni yi Lien ñe."

¹¹ Pugu ni mfe ndií yugu gho ñenne nthe ña nò ntaan ndií a ni ñgwini vugu ni ñgán yi ña a ni ntou nu ñe.

¹² Ndo pugu ni ñga mbin ñkèni pwa pisha'akho Sha'a-funon Minnwi pugu pa Jishò Krishto ña Fili ni nchii ni pugu ñe, ñkwe ñkhí mbia pugu pa pinje.¹³ Shemu pin ñkaa yu, ñga ñkwe ñkhí, nyien nu pugu Fili. A ni ñga ñjèi pa li pugu pa memme nnu ghraoghrao ña Fili ni nchwíe nu ñe, ñgrəo.

¹⁴ Ndwe, pa ghan ntaon Jishò Jerushalein ni ñga ñja'o ña ñgwa Shamaria pin chrà Minnwi, ntaon Pita pugu Joun,¹⁵ pugu shwi'í nduon Minnwi mfe ni pugu nne ña mimfe pugu kwe Jijwe Minnwi.¹⁶ Nthe ña a shini ndò naa nshwi'í mbin sheshenon vugu, pugu ni ñgu'ò ñkwe

ṅkhĩ pi nɔ ligi Jishɔ Taathɔ. ¹⁷ Pita pugu Jouŋ nū'ɔŋ mbhɔ yugu mbiŋ pugu, pugu kwe Jijwe Minnwi.

¹⁸ Ndwe, Shemu ni ŋga njəi ŋa ghaŋ ntaoŋ Jishɔ nū'ɔŋ mbhɔ mbiŋ ŋgwa pugu fā'o Jijwe Minnwi, a fe mbiŋ ni Pita pugu Jouŋ, ¹⁹ nchhu nu ni pugu ŋa, "Fe ghrĩ yei vəi ŋkaa mu, nne ŋa shesheŋoŋ ŋa ḥū'ɔŋ mbhɔ a mbiŋ yu ne shi mfā'o Jijwe Minnwi."

²⁰ Ndo Pita khwē gho ŋa, "Pəi pa mbiŋ yɔ gho shi'i, nthɛ ŋa ɔ pĩ'i ŋa minthe ɔ yuoŋ fé Minnwi ni mbiŋ. ²¹ ɔ lb nji'i fā'o shina moŋ fā'a yigi nthɛ ŋa njū'ɔ yɔ lb nji'i mbo yi tithi ligi Minnwi. ²² Nthɛ yie gho, pā'a ṅkūnu yɔ ni mbha nnu piphĩ yei nduoŋ ni Taathɔ ŋa minthe a lĩ'e phi yɔ ni pĩ'i nu yei ṅkwaŋ nnu. ²³ Nthɛ ŋa ḥjəi ŋa ɔ li-naoŋ ni kighĩə piphĩ mbiŋi mbo ṅgaŋ cháŋ mbhɔ phi."

²⁴ Shemu khwē ŋa, "Pəi luoŋ ni Taathɔ mfe vəi nne ŋa ki'i sheshe nnu yei ŋa pəi chhu nthɛ a ne fi'i a!"

²⁵ Pita pugu Jouŋ chhu pa nnu ŋa nduthɔ yugu ji nthɛ Jishɔ ne, ndɔ nchĩi chrà Taathɔ, njē pĩni nu ki'e Jerushaleiŋ. Pugu ni ŋga mbo shendaŋ mbiŋi nu, nthɔ nchĩi chrà Minnwi moŋ ŋguoŋ puoŋ mi la'ataoŋ moŋ Shamaria.

Fili paŋ pugu mmeŋoŋ lb Itiopia

²⁶ Ndo ŋgaŋ ntaoŋ Taathɔ chhu ni Fili ŋa, "Lɔllɔ nshwi'i mbiŋ shendaŋ ŋa a lb Jerushaleiŋ ṅgəi Gasha ne." (Yei ndaoŋ ŋa pi lb nu'uoŋ nɔɔɔ nu fɔ shi'a.) ²⁷ Fili lbll ṅgəi, ŋga njəi nu, yichəi ŋoŋ lb Itiopia, † ni mbo ŋoŋ ndieŋ ndina nu ni mbiŋ ŋgwafuoŋ Itiopia, thɔ Jerushaleiŋ lĩ'i gha'o Minnwi. ²⁸ A ni ŋga ṅkwəi nu, nchhɔ moŋ yaŋ ŋa pi mēiŋ ni kali †† ne nthɔ mēiŋ ŋwa'anli njəilĩ'i Minnwi mbo Ishaya.

²⁹ Jijwe Minnwi chhu ni Fili ŋa, "Ku'ɔ mbara vi yəi kalĩ."

³⁰ Nne, Fili tei ṅgəi mbara vi, njə'o a thɔ mēiŋ ŋwa'anli njəilĩ'i Minnwi mbo Ishaya. A pie vi ŋa, "ɔ lb njə'o nnu ŋa ɔ mēiŋ nu ne?"

³¹ A khwē ŋa, "Mimfe ḥkie pi neiŋ nji ki ŋoŋ lb mfi'i vəi?" ṅgē Fili ŋa a ku'ɔ nchhɔ pugu yu moŋ kalĩ. ³² Ye lĩ'i Nwa'anli Minnwi ŋa a ni mēiŋ nu ne ni mbo yei lĩ'i ŋa, "A ni mbo nɔ minji ŋa pi lɔɔ vi ṅgəi nɔ gho ṅgwā, wu'ɔ ṅkwaŋ ha'an muoŋ minji shi'a ṅkəi ndi ŋa pi kiri ŋgi yi ne,

a shini ndɔ nchhu nnu.

³³ Pi ni nshhū vi ndɔ ndāa ki lb nsha'a vi ni ndindi.

Mimfe pa'a ŋoŋ lb nchhu nnu nthɛ ṅgwreiŋoŋ yi Nthɛ ŋa chɔmbhi yi ŋkuoŋ shhe heŋ kwo lūgwi."

³⁴ Mmeŋoŋ gho pie Fili ŋa, "Shwei a, njəilĩ'i Minnwi yei thɔ nchrā yei nnu pi nɔ ligi gɔ? A chrā pi nɔ ji ligi ki ŋoŋ nduoŋ?" ³⁵ Nne Fili jē chrā nu kə'i gho, lb ŋkuoŋ lĩ'i ŋwa'anli yei, nshwei vi kə'i gho ni pwa pisha'akhɔ nthɛ Jishɔ.

† Nyoŋ vei ni mbo ŋoŋ fu'u. †† Yei ni mbo yichəi ṅkwaŋ mitu ŋa a ghà nshūu pa minyien.

³⁶ Pugu ni ŋga nyieŋ nshwi'i nu shendaŋ gho ntaoŋ yichəi lĩ'i ṅkhĩ ɔ fɔ, mmeŋoŋ gho chhu ŋa, "Lĩi njəi, ṅkhĩ ɔ neiŋ, a shi mbiŋi ntāra khɔ ntāra a ŋa ki'i ḥkwe ṅkhĩ?" ³⁷ [Fili khwē ŋa, "Minthe ɔ kwe, nɔ ha'an ɔ mbiŋ ni ŋguoŋ njū'ɔ yɔ." Nyoŋ gho khwē ŋa, "Mbiŋ Jishɔ Krish-to Muoŋ Minnwi."] ³⁸ Mfe gĩ ni Kalĩ gho ŋa a tithi, pugu Fili shwi'i ki'e moŋ ṅkhĩ, Fili fe ṅkhĩ gho.

³⁹ Pugu ni ŋga ntaoŋ moŋ ṅkhĩ, Jijwe Taathɔ lɔɔɔ Fili ṅgəi nɔ gho. Mmeŋoŋ gho shi ki lb nu'uoŋ njəi Fili jē ndi gho, mboɔ ṅgəi nu ni vhi ndinaŋoŋ ni pwanju'ɔ. ⁴⁰ Fili yəi noŋ yi la'ataoŋ Ashotu. A ni nyieŋ ṅgəi Kaisharia, nɔ ha'an a ni ṅgəi nu ne, nthɔ nchĩi ṅkəi pwa pisha'akhɔ moŋ ŋguoŋ lĩ'i ghao ti nu'uoŋ ṅgəi nchəiŋ Kaisharia.

Shɔɔ piŋ Minnwi

9 Ndo ndi yei Shɔɔ wu'ɔ nthɔ ṅgəi nu shi nchhu nu ŋa a shi njwi ghaŋ younjii taathɔ. ṅgəi mbara taathɔ pa thishi ghaŋ fe'ingieŋ ² nchhu gho ŋa a nā'an pa ŋwa'anli mfe gho, nɔ shwei nu ŋoŋ ŋa ju, Shɔɔ, yie gho ne ni ŋgwa moŋ pa nda luoŋ Minnwi Damashiku, nne ŋa ä njəi ṅgwa ŋa pugu ɔ pi ŋgwa Shendaŋ † ŋa Jishɔ ni nɔoŋ ne, mbia ki piŋge, kaŋ a shi ṅgwēiŋ vugu mbiŋi ni pugu Jerushaleiŋ.

³ Nɔ ha'an Shɔɔ ni nyieŋ mbara nu Damashiku ne, lí'e wĩi sheiŋ mbiŋ yu lb po. ⁴ A gū shhe njə'o yichəi ṅggi chhu nu gho ŋa, "*Shɔɔ! Shɔɔ! ɔ fe ṅgəi vəi ŋa?*"

⁵ Shɔɔ pie ŋa, "ɔ ɔ pi gɔ, Taathɔ?"

ṅggi gho khwē ŋa, "*Mi Jishɔ ŋa ɔ thɔ fe ṅgəi gho ne.* ⁶ *Ndo lbll nii moŋ la'a, kaŋ pi shi nshwei gho ni nnu ŋa ɔ shi nchwē ne.*"

⁷ Ndo ṅgwa pe ŋa pugu pugu ni mbo ne tithi, nchɔ yugu llwĩ, njə'o ṅggi, ndɔ pa'a ndɔ njəi ŋgaŋ vi. ⁸ Shɔɔ lbll shhe, mfi ligi yi, ndɔ pa'a ndɔ njəi lĩ'i. Nthɛ yie gho, pi wēiŋ pi mbhɔ yi nii nɔ gho Damashiku. ⁹ Ndo a shini ndɔ njəi lĩ'i nɔ trei llé ndɔ pa'a ndɔ nji yaŋ ki nnu sheshe yaŋoŋ.

¹⁰ Ŋgaŋ younjii Jishɔ chəi ni mbo fɔ Damashiku, ligi yi ɔ Anania, Taathɔ chwē a yəi nnu, nchhu gho moŋ nnu gho ŋa, "*Anania!*"

A khwē ŋa, "Lĩi njəi! Mbo neiŋ, ma Taathɔ."

¹¹ Taathɔ chhu gho ŋa, "*Pĩri noŋ yɔ ṅgəi shendaŋ ŋa pi mēiŋ ni Ndindi ne, nda Judashi, ndi ŋoŋ chəi lb Tashɔ, ligi yi ɔ Shɔɔ. A chhɔ ne nduoŋ Minnwi.* ¹² *Minnwi kwo chwē a yəi nnu, ŋoŋ chəi, ligi yi ɔ Anania, thɔ nū'ɔŋ mbhɔ yi mbiŋ yu nne ŋa a pini njəi lĩ'i.*"

¹³ Ndo Anania khwē ŋa, "Taathɔ, ntou ṅgwa kwo fi' ntou pa nnu vəi nthɛ ŋoŋ vei, fi' pa nnu wuwuru ŋa a chwē mbiŋ ṅgwa ɔ pi taŋtaŋ Jerushaleiŋ ne. ¹⁴ Ndo a ni ṅkwe ghrĩ mbhɔ pa thishi ghaŋ fe'ingieŋ nɔ thɔ nu Damashiku heŋ ṅgwēiŋ ṅgwa pe ŋa pugu ghà nj'ə noŋ yugu mbiŋ gho."

† Pa ghaŋ piŋ lleshhi ni nthɔ mēiŋ noŋ yugu ŋa Ghaŋ Shendaŋ

¹⁵ Ndo Taatho chhu gho na, *"Ghāi, nthe na a yaon fà'a na òchu'ò na a chwīe pa ngwa taon nduon pugu pa fùon ni pa ngwa Ishrae ji a nē."*¹⁶ *Nthe na mmu ndutho a, shi nōon gho fī'ì nkwan na ha'an a pie na a yəi ngə'i nthe a nē."*

¹⁷ Nne, Anania lallo ngəi nii nda gho, nga nū'wə mbho yi mbiŋ yu, nchhu na, "Ndīn a Shoo, Jisho Taatho na a nōon non yi ve shendaon na ɔ nì ntogo fɔ ntho nē, taon a nne na minthe ɔ pini nu'un njəi lī'fī ndo ndinaon ni Jijwe Minnwi."¹⁸ Wu'ò ndi gho, pichəi yaon na ghrəo shadi pa'a ntaon na ligi yi a pini nu'un njəi lī'fī. Ndɔllo ki'e pi kwe vi ni nkhi.¹⁹ A ji maon mfā'o ghrī ki'e.

Shoo jē chīi nu chrà Minnwi Damashiku

Shoo ni mbo pugu pa ghan younjij Jisho Damashiku na ntou lē.²⁰ Shoo yrei ta'a ngé ngəi mon pa nda luon Minnwi njē chīi nu chrà Minnwi fɔ, na Jisho muun Minnwi.

²¹ Nguon ngwa na pugu ni nja'o a tho nchīi nu nē ni ngrəo, mbie na, "Yei shi lo mbo non na a ni ntho mfe wuwuru ngə'i ni ngwa pē Jerushalein, na pugu ghà nj'ə non yugu mbiŋ non gho na pi mēin ni Jisho nē? A shini ndo ngu'ò ntho hein pi na wēin nu ngwa pigho ngəi mfe vugu ni pa thishi ghan fē'ingien?"

²² Ndo chīi nu chrà Minnwi Shoo pini ntini nga'a, a llwī nchò pa Juu Damashiku na nōon nu ki khutho na Jisho pɔ pi Ju na Minnwi Chu'ò Ntaon na Nkwe nē shini.

²³ Ntou llé ni nga ntogo, pa Juu paon ntaon na jwi nu vi.

²⁴ Ndo pi tūgu ntán yugu gho ni Shoo. Pugu ni ntho mbé'i pa chonka'a na pi ghà ntogo fɔ nii mon la'a nē ni naonchi pugu pa tu'u na jwi nu vi.²⁵ Ndo ni tu'u chəi, pa ghan younjij Shoo lōgo vi nī'in vi mon mikuo nshwī'i vi mon mbo mbiŋ nda, a taon.

Shoo Jerushalein

²⁶ Shoo ni nga ngəi Jerushalein, nkaa nu na tūru nu pugu pa ghan younjij Jisho. Ndo pa'a pugu lo njī'i mbiŋ na a ta'a ngan younjij Jisho, nka pogo vi pogo.²⁷ Ndo Banaba tho na ghēre nu vi, ngwēin mbho yi ngəi ni ju njəi pa ghan ntaon Jisho, nshwei vugu nkwan ha'an a ni njəi Taatho shendaon, Taatho gho chhu pa nnu gho. Mbiŋi mfī'i ni pugu nkwan ha'an Shoo ni nshwei chrà Minnwi na ligi Jisho ni tininju'ò Damashiku nē.²⁸ Nne Shoo ni nyien nu pugu pugu ka'a Jerushalein, ntho nchīi chrà Minnwi ni tininju'ò mon ligi Taatho.²⁹ A ni nchrā nu ndo ndo nu pugu pa ngwa Juu pē na pugu ni nchrā pi chrà Gri nē, ndo ngwa Juu pigho tā'a nu njwi vi jwi.³⁰ Pa pichəi ghan pin ni nga nji na pi tā'a nu njwi vi, ndogo vi nshwī'i na Kaisharia ntaon vi Tasho.

³¹ Nne, choshi mon nguon Judia, ni Galili, ni Shamaria fā'o ghighri. Jijwe Minnwi ghēre choshi pini ntini mbiŋi ndo mbiŋi njien mbiŋi na ha'an pugu chho chombhi yugu ni pogo Taatho nē.

Pita ghəi mon pa la'ataon Lida pugu Jopa

³² Pita ni nyien nguon lī'fī ghao, na yichəi ngé a ghəi lī'fī kra ngwa Minnwi pi taon taon Lida,³³ nga nchəin fɔ njəi yichəi non, ligi yi pɔ Aenia, na pə'i non yi ni nkwo khu, a kwo nūan kúon na fúon ngə'o.³⁴ Pita chhu gho na, "Aenia, Jisho Krishto yīgi ghānɔ yɔ, lallo nchwīe kúon yɔ." Wu'ò ndi gho a lallo.³⁵ Nguon ngwa na pugu ni nda'a nu Lida pugu Sharon nē, yəi vi nkara mbiŋ Taatho ghao.

³⁶ Ndi gho mon la'ataon Jopa, ngan younjij Jisho chəi ni mbo fɔ, ligi yi pɔ Tabita, mbo mon chrà Gri na Doka.[†] A ni ndogo nguon ndi yi ghao ntho nchwīe shī'i ndo ngēre ghan pou.³⁷ Mon llé pigho a gū ghānɔ ndo nkhu. Pi ni nga nshīgao vi, ndogo vi nkwo nū'wə mon njien nda tathi.³⁸ Nthe na Lida ni mbara Jopa nē, pa ghan younjij Jisho gha nja'o na Pita ni mbo Jopa, ntaon paa ngwa gho, mā'an ghrī yi nchhu nu na, "Pigi pa'o mbho, kɔnɔ ntho njəi vigi ki lo nu'un njiri."

³⁹ Pita yrei ngəi pugu pugu, nga nchəin fɔ pi lōgo vi nkwo ni ju mon nda tathi. Nguon pa nkugu ni nkiri yəi Pita nkəi ndo ntho nōon pa puon mi ndhwī pugu pa pichəi memme ndhwī figəi yugu na Doka ni nchwīe ndi na pugu pugu ni mbo nē.⁴⁰ Pita chhu nguon yugu taon mon njien nda gho, ā nkwi kwēre yi nduon Minnwi, nkara mbé'i khu non gho nchhu na, "Tabita, lallo!" A fēi ligi yi nga njəi Pita, ndɔllo nchəchho.⁴¹ Pita fē mbho yi ngēre vi a lallo tathi. Nne, a mēin nguon ngwa Minnwi pi taon taon, pugu pa nkugu, mfe vi yi maon ni pugu.

⁴² Nnu pei ni nyien nkwe nguon Jopa, ntou ngwa kara mbiŋ Taatho.⁴³ Pita la'a Jopa na ntou llé pugu yichəi non, ligi yi pɔ Shemu, mbo ngan chwīe ngrəo.

Pita pugu Kōniliu

10 Non chəi ni mbo Kaisharia ligi yi pɔ Kōniliu. A ni mbo nthishi ta'a nkhi pa shooge mon kwīe ntigao nkhi pa shooge lo Itali.² A ni mbo nkien non Minnwi. Ndutho yi pugu pa nguon ndaonon yi ni ntho ngə'o Minnwi. A ni ntho ngēre ntou pa ghan pou, ndo nduon Minnwi ki jwe.³ A ni mbo mon trei minaon ni naonchi, Minnwi nōon nnu gho, a yəi ngan ntaon Minnwi, a chhu gho na, "Kōniliu!"

⁴ A līi ngan ntaon Minnwi gho ni pogo gu, mbie na, "A kha, Taatho?"

Ngan ntaon Minnwi khwē na, "Minnwi kwij luon yɔ pugu pwapun yɔ ni pwatua.⁵ Ndwē, taon ngwa Jopa, pugu ghəi mēin non chəi ligi yi pɔ Shemu Pita.⁶ A la'a nu pugu Shemu mbo ngan chwīe ngrəo, na nda yi pɔ nkij mme nkhi nē."

⁷ Ngan ntaon Minnwi gho na a ni nchrā gho nē gha nkwo ghəi nē, Kōniliu gē paa ngwa ha'an pugu ni mfā'a nu mbho yu nē, ni ta'a shooge mbo non Minnwi shina

[†] *Njin Doka pugu Tabita pɔ na mingra*

pa shooge ña a ni ntho nsha'a vugu ñe. ⁸ Nga mfi'ì nguon nnu pigho ni pugu, ntaon vugu Jopa.

⁹ Mbhi ni nga ndan, pugu po shendaon ngəi nu ti ñkwo para mon la'a. Pita ku'ò thonda † lí'ì luon Minnwi mon ntun minaon. ¹⁰ Nji yia vi, a tã'a yaon nji, pi gha ntho nyian maon, a yəi nnu. ¹¹ Njəi po ña'an, a yəi yaon shwi'ì nu shhe no mme pra mbho ndhwí, pi wəi'ng vi ñkuon khwe ghaa pi, a shwi'ì nu. ¹² Nguon ñkwan pa minyien pugu pa mimaon shatei pugu pa mishi mon ngunu ni mbo fə. ¹³ Yichəi nggì taon po nchhu gho ña, "Pita, lll, jwi ñkru."

¹⁴ Pita khwē ña, "Nga, ma Taatho! Ndo naa ma mfuo non a ni maon fuo ki maon nchhi."

¹⁵ Nggì gho pinì nchhu gho mbra ngé ña, "Kí'ì mēi'ng yaon ña Minnwi chwē a po yi taontaon ñe ña a yaon nchhi." ¹⁶ Yei nnu ni ndō'g lí'ì no trei ngē, nne pi lō'g maon pigho mbini no po.

¹⁷ Pita ni nga ntho ngrāo njin nnu ña a yəi ñe, ngwa pē ña Kōniliu ni ntaon ñe kwo pie ti njəi nda Shemu, ntho nthi chonka'a, ¹⁸ mēi'ng nu ndo mbie nu ña Shemu ña ligi yi Pita ñe la'a pi fə? ¹⁹ No ha'an Pita ni ngu'ò ntho mb'ì njin nnu ña a yəi ñe, Jijwe Minnwi chhu gho ña, "Lii njəi, trei ngwa tho ñe ndi' gho. ²⁰ Ndwe, lll, nshwi'ì shhe, ngəi pəi pugu ki lo ndou nthe ña a taon mmu ntaon vugu."

²¹ Pita shwi'ì ngəi mbara ngwa pigho, nchhu ña, "Mi non ña pəi lli nu ñe, pəi tho pi kə?"

²² Pugu chhu ña, "Ngan ntaon Minnwi yi taontaon chhu ni Kōniliu, mbo nthishi ta'a ñkii pa shooge, mbo non ndindi, mbog Minnwi, nguon ngwa Juu nchrā shi'ì no ligi yi, ña a gē gho nda yu, nji ña a shi nji nnu ña c fā'o no chhu nu ñe." ²³ Pita chhu ni ngwa pigho ña pugu nii nda pugu pugu la'a. Mbhi ni nga ndan a piri non yi, pugu pugu ghəi. Pichəi pa ghan pin llo Jopa yōu njin yi pugu pugu ghəi ka'a.

²⁴ Mbhi ni nga ndan a chəi'ng Kaisharia, lí'ì ña Kōniliu ni ntho njwε vi pugu pa lí'ng pi, pugu pa taannu pi ña a ni ngē vugu ñe. ²⁵ Ndi' ña Pita ni ntā'a nu nii nda ñe, Kōniliu paon pugu yu ngū shhi yu, ngə'o vi. ²⁶ Ndo Pita p'í' vi tōthi, nchhu nu ña, "Lll tōthi mummu wu'ò nonmishua ñkaa mu." ²⁷ Pita gha nchrā pugu yu ñe, nii nda njəi ntou ngwa kiri fə.

²⁸ Pita chhu ni pugu ña, "Pəi ji ni non yəi ña a lo mbie ña non Juu kra, ki nchiri pugu pa ngwa taon nduon. †† Ndo Minnwi nōon vəi ña kí'ì ndi' yichəi non ña a lo nji'ì mbo yi taontaon. ²⁹ Nthe yie gho, ndi' ña c ni mā'an ñkani mēi'ng a ñe, ntho ki lo nji'ì ñkō'c, nenne, mbie vəi ñe ndwe ña ti pəi ni mēi'ng a pi ña?"

³⁰ Kōniliu khwē ña, "A khwe llemmbhi shi'a wu'ò mon ndi' yei ña mi ni ntho nduon Minnwi nda mu mon trei minaon ni naonchi. Nga njəi yichəi non thi shhi mu nd-

† Thonda yei ni mbo pi yi shei'ngshei'ng pi chwē ni ngu'ò ñkwan ha'an pi nthe non chho fə ñe. †† Gí pa ngwa Juu lo mbin ña pugu para ki nchwē nnu taannu pugu pa ngwa taon nduon.

hwí yi tho nchiachia, ³¹ nchhu ña, 'Kōniliu, Minnwi ya'o luon yo ndo ñkwin pwapun yo. ³² Fə ntaon Jopa ngē Shemu ña pi mēi'ng vi ña Pita, ña a tho nda'a nu nda non chəi, ligi yi po Shemu, ñkii'ng mme ñkhi, mbo ngan chwē ngə'o ñe.' ³³ Nenne, ntaon non ve wu'ò ndi' gho, c ya ndo nchwē a pwa no ha'an c tho ñe. Nenne, pigi kiri hēi'ng ndwe shhi Minnwi no ya'o nu nguon pa nnu ña Taatho chhu ve ña c chhu ñe."

Chrà Pita

³⁴ Pita jē chrà nu nchhu ña, "Shishini, ñja njəi ndwe ña Minnwi shi'a nōon shieligi ³⁵ A ghà mbin sheshenon ña a bog vi ndo nchwē nnu ña a kə'o ñe, ki lo ndi' ña a lo pi mon yəi la'ataon. ³⁶ Pəi ji ñkani ña a ni ntaon ni ngwa Ishrae ñe, ntho nchii pwa pisha'akho ta'anggi, ntog pi mbho Jisho Krishto ña a Taatho nguon ngwa ñe. ³⁷ Pəi ji mme nnu ña a ni ndō'g lí'ì mon nguon Judia, jē Galili, ndi' ña Jou'ng ni ñkwo jē chii nu chrà Minnwi ña ngwa pā'a ñkūnu yugu ni phi a kwe vugu ni ñkhi ñe. ³⁸ Pəi ji Jisho llo Nashare, ñkwan ha'an Minnwi ni nshwi'ì Jijwe yi pugu pa ghrí mbin yu ñe. A ghəi'ng nguon lí'ì nchho nchwē pa nnu shi'ì nchho njē'ng ghə'ng ngwa pē ña Shata ni ntho mfe ngə'i ni pugu ñe, nthe ña Minnwi ni mbo pugu yu.

³⁹ "Pigi po pi pa minkwentie nguon nnu pei ghao ña a ni nchwē mon la'ataon pa ngwa Juu pugu Jerushalei'ng ñe. Pi jwi vi ntog pi no kwii'ng nu vi ñkuon wá'a. ⁴⁰ Ndo a gha nda'a trei llé, Minnwi pinì mbi'ì vi mon gu, nchwē a nōon non yi, ⁴¹ ndo ki lo nōon pi ni nguon ngwa, ñkii'ng pigi mbo pa minkwentie ña Minnwi ni nchu'ò vigi, mbo pigi yē ña pigi pugu ni nji' maon ndo nnu nu ka'a ndi' ña a ni ñkwo ku'ò ñe. ⁴² A fə gí ni pigi ña pigi chii ñkani pwa pisha'akho ni ngwa, ndo nchhu ni pugu ña a ju mbo non ña Minnwi chu'ò vi no non ña a lē nsha'a ngwa maon pugu pa ngwa khu ñe. ⁴³ Nguon pa njəilí'ì Minnwi ghao ni nchrā nthe vi, nchhu nu ña, 'Nguon ngwa ña pugu pin vi ñe, Minnwi shi ndi'ē phi yugu ntog pi ñkuon ghrí Jisho.'"

Jijwe Minnwi shwi'ì mbin ndaonon Kōniliu

⁴⁴ Pita ni nga ngu'ò nchrā nu, Jijwe Minnwi shwi'ì mbin nguon ngwa pē ña pugu ni ntho nja'o ñkani yei ñe. ⁴⁵ Pa ngwa Juu llo Jopa ña pugu ni mbin Minnwi ña pugu ni ntho pugu pa Pita ñe ghrāo ña Minnwi shwi'ì fē yi, mbo Jijwe yi, mbin ngwa taon nduon. ⁴⁶ Nthe ña pugu ya'o pugu chrā nu mon pa chrà taon nduon ntho ngə'o Minnwi.

Nne Pita chhu ki'ē ña, ⁴⁷ "Yichəi non nu'un mbo ña mimfe a lāa ña kí'ì ngwa pei kwe ñkhi, ha'an Jijwe Minnwi shwi'ì mbin pugu wu'ò no ha'an a ni nshwi'ì mbin pia ñe?" ⁴⁸ A fə gí ña pi kwe vugu ni ñkhi'ng mon ligi Jisho Krishto. Nne, pugu chhu gho ña pugu la'a no shigei llé.

Pita fɛ́i nnu ɲa a lɔ́gɔ lífí nɛ ni chɔshi Jerushalein

11 Ndwe, pa ghan ntaon Jishɔ pugu pa pichəi ghan pinj mon Judia ya'o ɲa pa ɲgwa taon nduon pinj chrà Minnwi. ² Pita ni ɲga ɲgəi Jerushalein, pichəi ɲgwa Juu [†] ɲa pugu ni mbinj Jishɔ nɛ chhu ɲa Pita chwīe pa'a a lb ɲkā'o ³ mbie nu ɲa, "A ni nchwīe kɔ ɔ ghəi nda ɲgwa ha'an pi lb ni'in vugu ɲgunu mbrei nɛ, ti ɲji pi maon pəi pugu?"

⁴ Ndo Pita jē fɛ́i nu ni pugu ɲguon nnu ɲa a ni ndɔ́gɔ lífí nɛ mon lein. ⁵ "Mi ni mbo Jopa nthɔ nduon Minnwi, Minnwi nduthɔ yi nɔon nnu vəi, ɲjəi yaon, a shwi'i nu shhe nɔ mbhɔ ndhwí nshwi'i nu ni khwe ghaa lb po, nthɔ ntithi yəi mu. ⁶ ɲga ndi mon ghɔ shi'i, ɲjəi pa mi-maon moon la'a pugu pa mimaon moon trũ, pa mi-maon shatei pugu pa mishi moon ɲgunu. ⁷ ɲja'o yichəi ɲggɔ chhu ɲa, 'Pita, lb lb ɲjwi ɲkru.'

⁸ "Ndo ɲkhwē ɲa, 'ɲga, ma Taathɔ! Pa maon fuo ki maon nchí lb naa ma nii nchò mu ya'a.'

⁹ "ɲggɔ ghɔ pinj nchrā mbara ɲgé nchhu ɲa, 'Ki'i mēin yaon ɲa Minnwi chwīe a pɔ yi taon taon nɛ ɲa a yaon nchí.' ¹⁰ Yei nnu ni ndɔ́gɔ lífí nɔ trei ɲge, pi pinj nshūu ɲguon maon pighɔ ɲku'ɔ nɔ ghɔ po.

¹¹ "Wu'ɔ ndi ghɔ trei ɲgwa chəin nda ɲa pigi ni mbo nɛ, pi taon vugu vəi lb Kaisharia. ¹² Jijwe Minnwi chhu vəi ɲa pigi pugu ghəi ka'a, ki'i ɲji'i ndòu. Pigi pa ntigao ghan pinj pəi ghəi nda ɲon ghɔ ka'a. ¹³ A chhu ni pigi ɲkwan ha'an a ni ɲjəi ɲgan ntaon Minnwi, a thi nda yu, nchhu nu ghɔ ɲa, 'Taon ɲgwa Jopa mēin Shemu ɲa pi mēin vi ni Pita nɛ. ¹⁴ A shi mā'an ɲkɔni ve ɲa ɔ shi ɲkie fɔ ndūgu, pəi pa mbaanda yɔ.'

¹⁵ "Nɔ ha'an mi ni ɲjē chrà nu nɛ, Jijwe Minnwi shwi'i mbinj pugu wu'ɔ ɲkwan ha'an a ni nshwi'i mbinj pia nɔ ɲjē yi nɛ. ¹⁶ Nnɛ ɲkwɔn chrà Taathɔ, ɲkwan ha'an a ni nchhu ɲa, *'Kwe ɲkhí Joun ni mbo pi mon ɲkhí, ndɔ pəi shi mfā'o kwe ɲkhí mon Jijwe Minnwi.'* ¹⁷ Ti ä mbo ɲa Minnwi wu'ɔ mfe pi ta'a fé ghɔ ni pugu nɔ ha'an a ni mfe ni pia ndi ɲa pia ni mbinj Jishɔ Krishto mbo Taathɔ nɛ, mbo nyan pi gɔ ɲa ɲkan ni nthɛ mbo kí'ɲgin ni Minnwi?"

¹⁸ Pugu ni ɲga ɲja'o yei nnu, nchò yugu chri pugu gha'o Minnwi, nchhu nu ɲa, "Minnwi fe shina ni ɲgwa taon nduon ɲkaa pugu ɲa pugu pā'a ɲkūnu yugu ni phi mfā'o chombhi."

Chɔshi Antio

¹⁹ Ndwe pa ghan pinj pə ɲa pugu ni nsha nthɛ ɲgə'i ɲa pi ni mfe nu ni ghan pinj ndi ɲa pi ni ɲjwi Shitifin nɛ, ghəi ti nchəin Fonishia, Shaipru ni Antio, nthɔ nshwei chrà Minnwi wu'ɔ ni pa Juu. ²⁰ Ndo pichəi ghan pinj lb Shaipru pugu Shirin ghəi Antio nshwei chrà pwa

[†] Pichəi ɲgwa Juu ni mbí'i ɲa ɲon taon nduon mbinj Jishɔ, pi wu'ɔ ni'in vi ɲgunu mbrei.

pisha'akho nthɛ Jishɔ Taathɔ ni pa ɲgwa taon nduon. ²¹ Mbhɔ Taathɔ ni mbo mbinj pugu, ɲkien ntou ɲgwa pinj ɲkara mfe non yugu ni Taathɔ.

²² Pisha'akho pəi nyien nchəin mon chɔshi Jerushalein, nne pugu taon Banaba Antio. ²³ A ni ɲga nthɔ ɲjəi fɛ́i ɲkwan nɔ ha'an Minnwi nɔon pwapun yi ni pugu nɛ, mfā'o pwatua mā'an ghrí yugu ɲa pugu ghəi shhi ɲkina ni ta'anju'ɔ mon mien nu non yugu ni Taathɔ, ²⁴ nthɛ ɲa Banaba ghɔ ni mbo pi ɲkien ɲon ndi-naon ni Jijwe Minnwi ndɔ ntin mon pinj. Nnɛ, ntou ɲgwa pinj Taathɔ.

²⁵ Nnɛ, Banaba ghəi Tashɔ nɔ lí nu Shɔɔ, ²⁶ ɲga ɲjəi vi, ndɔ́gɔ vi ɲgəi nɔ Antio, nɔ ɲguon ta'a ɲga'o ghɔ, pugu pi paa paon pugu pa ghan chɔshi ghɔ, ɲjə'i ɲkien mme kiri ɲgwa fɔ. A ni mbo pi Antio ɲa pi fūon mēin ghan pinj ni Krishiteɲ. ^{††}

²⁷ Mon pi ndi ghɔ, pichəi pa ɲjəilí Minnwi lb Jerushalein ɲgəi Antio. ²⁸ Ta'a ɲon shina pugu, ligi yi pɔ Agabu, lb lb, Jijwe Minnwi nɔon ghɔ a chhu ɲa, ɲkien mme ɲi shi ɲgū mon ɲguon mbhi. ɲji ghɔ ni ɲgū ndi ɲa Klaudiu ni nthɔ nsha'a ɲguon mbhi Roma nɛ. ²⁹ Pa ghan youngin Jishɔ lɔ́gɔ nthi munu ɲa pugu shi ntaon ghère fɛ́i ɲkwan ha'an sheshon vugu fā'o nɛ, nɔ ghère nu pichəi ghan pinj nɔ mon Judia. ³⁰ Nnɛ, nchu'ɔ ghère ghɔ ntaon ni Banaba pugu Shɔɔ ɲa pugu fe ni pa thishi chɔshi ghɔ Judia nɛ.

ɲgə'i pigi ni pa ghan pinj

12 Mon pi ndi ghɔ, fūon Hero jē nthɔ mfe ɲgə'i ni pichəi ghan chɔshi. ² A ni ɲjwi lein, mbo ndi Joun, ni kafa. ³ Ni ɲga ɲjəi ɲa nnu ghɔ pwa ɲgwa Juu, a ghəi ɲgwēin Pita ɲkaa yu. Yei ni mbo mon ndi ji Ji Brei ki Ku'ɔ. ⁴ A ni ɲga ɲgwēin vi, ni'in chəin, mfe vi fɔ ni khwe kwie pa khwe shooge ɲa pugu thɔ ɲkē'i vi. Hero ni ɲkā'a nu nɔ sha'a nu vi shhente ndi ɲa Ji Lli ɲji'a tɔgɔ nɛ. ⁵ Nnɛ, pi ni ni'in Pita chəin, chɔshi luon Minnwi ki jwe mfe nu ghɔ.

Pi fu'u Pita chəin

⁶ A gha mbo ni tu'u ye ɲa Hero ni mbo nɔ fu'u nu vi nɛ, Pita ni nūan shina paa shooge, pi krao vi ni paa chəin, pa ghan kē'i chəin thi chonka'a chəin nthɔ ɲkē'i nu. ⁷ ɲga ɲjəi nu, ɲgan ntaon Taathɔ nɔon non yi mon chəin ghɔ, lí'e the mon ɲjien chəin ghɔ. ɲgan ntaon Minnwi kwa'a Pita nɔ mbri yi, mbi'í vi tɔthi nchhu ghɔ ɲa, "Kɔnɔ ndɔllɔ!" Wu'ɔ ndi ghɔ pa chəin pighɔ taon nɔ mbhɔ Pita. ⁸ Nnɛ ɲgan ntaon Minnwi ghɔ chhu ghɔ ɲa, "Krao ɲkandan yɔ, ɲgwe tra yɔ." Pita chwīe nne. ɲgan ntaon Minnwi pinj nchhu ɲa, "Mā'an mme ndhwí yɔ nthɔ pɔgɔ ghəi."

^{††} ɲjin Krishiteɲ pɔ ɲa ɲgwa pə ɲa pugu pinj Jishɔ nthɔ ɲjəu ɲjin yi nɛ.

⁹ Pita lall ntaon njōu njiŋ yi, a shini ndo nji ŋa nnu ŋa ŋgaŋ ntaon Minnwi gho ni nchwie nu ne ni mbo pi ŋk-
ieŋ nnu, a ni ŋgē ŋa a tho njai pi nnu. ¹⁰ Pugu ni ŋga
ntaon ti mferə fūon ŋgaŋ kē'i lī' pugu mbra yi, ŋgēi
nchəiŋ choŋka'a tēni ŋa a ni nii mon la'a ne, choŋka'a
gho chu' ni nōon yi. Pugu taon nyieŋ shwi'i nu shen-
daon chəi, ndi gho ŋgaŋ ntaon Minnwi gho mien vi.

¹¹ Lina Pita kwai kī'e a chhu ni non yi ŋa, "Ndwe, ŋji
shini ŋa Taatho taon ŋgaŋ ntaon yi ŋa a tho ŋkwe a
mbho Hero pugu pa ŋguon nnu pē ŋa ŋguon ŋgwa Juu
ni mbī'i nu ŋa a shi ndōg lī' ne."

¹² Tho yi ni ŋga nja nshie ni nnu ye ŋa a lōg lī' mbiŋ
yu ne, a ghāi la'a Meri mūon Jouŋ Maaku, lī' ŋa ntu
ŋgwa ni ŋkiri nchho nduon Minnwi ne. ¹³ A ni ŋkwēi
chonda ŋka'a mbhi, muon fà'a nda gho mbo Rōda tho
lī' chu'. ¹⁴ ŋga nja'o a pō ŋggi Pita, a fā'o ntu pwatua
ki lo nu'uh nchu' choŋka'a, ntei mbini nda, nshwei ŋg-
wa ŋa Pita thi ne mbhi.

¹⁵ Pugu chhu gho ŋa, "Ɔ ya mbo pi liliŋ." A tī ŋa nnu
ŋa a chhu nu ne yie gho, pugu chhu kī'e ŋa, "Kaŋ a pō
pi ŋgaŋ ntaon Minnwi ŋa a ghā ŋkē'i vi ne."

¹⁶ Ndo Pita wu' nchho ŋkwēi kwēi, pugu gha nchu'
njai a pō ju ne, pugu ghrāo piphi. ¹⁷ A nōon ni mbho yi
ŋa pugu lere lan, mfi' ni pugu ŋkwan ha'an Taatho
mfu'u vi mon chəiŋ ne, ndo nchhu ni pugu ŋa, "Pai
shwei Jieŋ pugu pa pichai ghan piŋ ni nnu pei." A lall
kī'e ŋga ntaon mbhi ŋgēi lī' nduon.

¹⁸ Mbhi ni ŋga ndan, tho ŋguon ghan kē'i chəiŋ vu'u
ni nnu ŋa a lōg lī' mbiŋ Pita ne. ¹⁹ Hero fe gī ŋa pi ta'a
vi, ndo pi ta'a vi kie. Nthe yie gho, a tou pa ghan kē'i
chəiŋ pigho, mfe gī ŋa pi jwi vugu. Nne Hero gho lall
Judia ŋgēi nda'a Kaisharia no yichai fi' ndi.

Gu Hero

²⁰ Hero ni mfā'o pigitua mbiŋ pa ghan Taire pugu Shi-
don. ŋgwa pei chrà ntaon ni ta'anggi ŋa pugu ghāi
njai Hero, mfūon ŋgēi ndigəi Blashitu mbo ta'a
mmeŋon shina pa ŋgwa ŋa pugu ni ntho ndina nu ni
ntu' ne ŋa a ghēre vugu. Nenne pugu ghāi mbara Hero
ndigəi vi ŋa pugu pugu lūgwi nthe ŋa la'a yugu ghā
mfā'o maon pi lo la'ataon fūon Hero. ²¹ A ni ŋga mbo llé
ŋa pi ni ntigi ŋa pugu pugu paon ne, Hero mā'an piri yi,
nchho ŋkuon faan yi, mfe chrà ni ŋgwa. ²² ŋgwa pa'o
ŋgōu ŋa, "A lo nji'i mbo pi ŋggi ŋonmishua, a pō pi ŋggi
nnwi!"

²³ Wu' ndi gho ŋgaŋ ntaon Taatho wie vi a gū shhe
nthe ŋa a shini ndo mfe ndigha'o ni Minnwi. Pa ŋgiŋgi
ni ŋkru vi, a khu.

²⁴ Ndo chrà Minnwi nyieŋ mbigi ŋgēi nu shi ŋgwa
piŋ mbigi nu.

²⁵ Banaba pugu Shō ni ŋga mi'eŋ fà'a yugu, ndōg
Jouŋ Maaku pugu pugu pini lo Jerushaleiŋ.

Pi chu' Banaba pugu Shō ntaon vugu

13 Mon choshi Antio, pa pichai pa njaili' Minnwi
pugu pa masha ni mbo fo. Ɔ ni mfā'o Banaba,
Shimion, ŋa pi ni mēiŋ vi ni Yishhi ne, Lushio lo Shirin,
Maneŋ, ŋa a ni ŋku' pugu Hero ŋa a sha'a krao Roma
ne, ni Shō. ² Ndi ŋa pugu ni ntho ŋga'o Taatho ndo nji
ŋkhi ne, Jijwe Minnwi chhu ni pugu ŋa, "Chu' Banaba
pugu Shō nū'uh vugu no chwie nu fà'a ŋa ŋgē vugu ŋa
pugu chwie ne." ³ Pugu ji ŋkhi ndo nduon Minnwi,
nū'uh mbho yugu mbiŋ pugu, ntaon vugu kī'e.

Banaba pugu Shō ghāi Shaipru

⁴ Jijwe Minnwi gha ŋkwo taon vugu, pugu ghāi
Shelushia, nshā'a ŋkhi ntaon Shaipru. ⁵ Pugu ni ŋga
nchəiŋ Shalami, nchi chrà Minnwi mon pa nda luon
Minnwi pa Juu. Pugu ni ndōg Jouŋ Maaku ŋa a ghēre
vugu ni fà'a gho.

⁶ Pugu ni ŋga nyieŋ ŋguon lī' mon muon ŋkūnu gho
tri ŋkhi ne, ti nchəiŋ Pafō, mbāon pugu pa ŋgaŋ fhō
chəi, ligi yi pō Baa-Jisho, mbo ŋon Juu ŋa a ni mbo
njaili' mifi. ⁷ A ni mbo nu'uhtho Shegiu Pō, ŋa a ni ntho
sha'a Shaipru ne, ndo mbo ŋgaŋ lina ne. Non vei ni ŋgē
Shō pugu Banaba nthe ŋa a ni ntā'a nu nja'o chrà Min-
nwi. ⁸ Ndo Elima, mbo ntoungan (nthe ŋa a njiŋ ligi yi),
tāra vugu mba'o nu ŋa kī' ŋgaŋ sha'a ŋgwa gho piŋ.

⁹ Ndo Shō, ŋa pi ni mēiŋ vi ni Pō ne, ni ŋga ŋkwo li-
naon ni Jijwe Minnwi, nchaon ligi yi mbiŋ yu, ¹⁰ nchhu
gho ŋa, "Ɔ muon Shata, mbo mbina ŋguon nnu ŋa a yi
ndindī ne. Ɔ linaon ni ŋguon ŋkwan mifi pugu pa nnu
piphi. Ɔ ghā ŋgu' ŋkina nchho ŋkāa nu no kara nu nnu
shini Taatho a pō no lē'ingien! ¹¹ Ndo lī njai, mbho
Taatho gū ne mbiŋ gho, Ɔ shi ŋgū nchiligi, ki lo nu'uh
njai lī'e no yichai fi' ndi."

Wu' ndi mba'a pugu pa njiŋjiŋ gū mbiŋ Elima, a
nyieŋ ntho ntā'a ŋon ŋa a wēiŋ mbho yi nōon ndaon
gho. ¹² Nenne, ŋgaŋ sha'a ŋgwa gho piŋ Minnwi ndi ŋa
a ni njai nnu ŋa a lōg lī' ne, nthe ŋa a ni ŋgrāo pa nnu
ŋa pi ye'i no ligi Taatho ne.

Pō chī ŋkini pwa pisha'akho Antio mon Pishidia

¹³ Pō pugu pa pakwo pi shā'a lo Pafō ntaon Pega,
mbo yichai mme lī' Pamfilia. Jouŋ Maaku mien vugu
heneiŋ kə'i gho, mbini Jerushaleiŋ. ¹⁴ Ndo pugu tōg lo
Pega ŋgēi Antio mon Pishidia.

A gha mbo llé ji pa Juu, pugu ghāi mon nda luon Min-
nwi nchchho fo. ¹⁵ Ndi ŋa pi ni ŋkwo mēiŋ Nwa'anli Gī
ŋa Mushi ni nā'an ne, pugu pa ye ŋa pa Njaili' Minnwi
ni nā'an ne, pa thishi mon nda luon Minnwi mā'an
ŋkini ni pugu, nchhu nu ŋa, "Līŋ paŋ, pəi mfā'o sheshe
chrà no mā'an nu ghré ŋgwa no gho, pəi chrà."

¹⁶ Nenne, Pɔɔ lo lo tothi, ndoŋ ni mbho yi nchhu ŋa, "Ŋgwa Ishrae pugu pa ŋgwa taon nduoŋ ŋa pugu pɔɔɔ Minnwi ne, pɛi ya'o nnu ŋa ñchhu nu ne!

¹⁷ "Minnwi ŋgwa Ishrae ni nchu'ɔ pa tãa pia nchwie pugu yieŋ ndo ntini ndii ŋa pugu ni nda'a nu Ijipti no pa ghini ne, ndo Minnwi fu'u vugu fo ni mbho titini. ¹⁸ A ni ŋgwẽiŋ njũ'ɔ yi, ndina ni pugu no khwe wuŋ ŋga'o mon ŋkũnu njó. ¹⁹ A ni nchwie pi pigei khwachai taon mon la'ataon Kanaŋ, mfe shhe gho ni ŋgwa pi no yugu. ²⁰ Ŋguon nnu pei ni ndoɔɔo lifi no khwe ŋkii ni tien wuŋ ŋga'o.

"Ndi yei ni ŋga ntoɔɔ, Minnwi chu'ɔ pa thishi mfe ni pugu ti ŋgã nchãiŋ ndii njãilifi Minnwi, mbo Shamu.

²¹ Nenne, pugu pie Minnwi ŋa a fe fuon ni pugu, a fe Shɔɔ, muuŋ Kishi, ŋon lo mon ŋgwẽiŋon Benjameiŋ, a sha'a no fuon vugu no khwe wuŋ ŋga'o. ²² Minnwi ni ŋga mbi'ɔ vi, nũ'ɔŋ Devi no fuon vugu. Yei pɔ nnu ha'an Minnwi ni nchhu nthe Devi ne, 'Njã ŋa Devi, muuŋ Jeshe ŋon ŋa a ghã nchwie njũ'ɔ a pwa ne, mbo ŋon ŋa a shi nchwie ŋguon nnu ha'an ñtã'a nu ŋa a chwie ne.'

²³ "Wu'ɔ lo mon ŋgwẽiŋon Devi yei, Minnwi fe ŋkwe ni Ishrae mbo Jisho wu'ɔ no ha'an a ni ŋkã'a ne.

²⁴ Ŋkaon Jisho maa njẽ fã'a yi, Jouŋ ni nchi chrã Minnwi ni ŋguon ŋgwa Ishrae ŋa pugu pã'a ŋkũnu yugu ni phi, a fe ŋkhi ni pugu. ²⁵ No ha'an Jouŋ ni ntho mĩeŋ fã'a yi ne, a pie ŋa, 'Pã pĩ ŋa mi pɔ pi gɔ? Ñdo nji'i mbo ŋon ŋa pã ywere nu ne. Vie ŋon wu'ɔ mbo njiŋ ntho nu, pa'a ñdo nji'i ŋkã'o no kĩgei nu ŋkii tra yi, mfu'u no kwò yi.'

²⁶ "Liŋ paŋ, mbo ndaonon Abrahan, pugu pa ŋguon ŋgwa taon nduoŋ ŋa pugu pɔɔɔ Minnwi ne, pi taon ŋkini yei ni pia ŋa a fi'fi ŋkwan ha'an Minnwi kwe ŋgwa pi ne. ²⁷ Nthe ŋa pa ŋgwa pɛ ŋa pugu la'a nu Jerushaleiŋ, pugu pa thishi pugu, shini ndo nji ŋa a Jisho vei mbo ŋkwe, ndo ki lo mfã'o shietho ŋkuon chrã pa njãilifi Minnwi ŋa pi ni mĩeŋ nu ŋguon llẽ ji ne, mon fe nu njó gu gho, pugu ka chwiechwie chrã pa njãilifi Minnwi pigho chãiŋ. ²⁸ Ti mfe pi no ha'an pugu shini ndo njã sheshe fãŋ mbiŋ yu ŋa a pie ŋa pi jwi vi ne, pugu wu'ɔ nchuchu ni Pailẽ ŋa a chwie pi jwi vi.

²⁹ "Pugu ni ŋga ŋkwo chwie ŋguon pa nnu ha'an chrã Minnwi ni nchhu nthe vi ne ti mĩeŋ, nshwi'i vi ŋkuon wã'a, ni'ŋ vi mon fũŋ. ³⁰ Ndo Minnwi ku'ɔ ni ju mon gu, ³¹ no pa ntu llẽ, a ndoŋ non yi ni pa ŋgwa pɛ ŋa pugu pugu ni ndho Galili ntho Jerushaleiŋ ne, mbo pa ŋgwa pɛ ŋa pugu pa miŋkwentie pi ndwe ni ŋgwa Ishrae ne.

³² "Pigi tho ndwe ni ŋkini pwa pisha'akho ni pã, ŋa nnu ŋa Minnwi ni ŋkã'a ni pa ŋkhu tãa pigi ŋa a shi nchwie ne, ³³ a chwie ne ni pigi, mbo pa puon pugu, ŋkie pi ŋkuon ku'ɔ nu ni Jisho mon gu. Wu'ɔ no ha'an pi nã'an mon mbra njiŋ Nwa'anli Ŋkhi † ŋa,

'ɔ Muuŋ a,
shi'a ñgũ Tãa gho.'

† Nwa'anli Ŋkhi 2:7.

³⁴ Yei pɔ pi nnu ŋa Minnwi chhu nthe ku'ɔ nu ni ju mon gu ki a lo nji'i mfõɔ mon fũŋ ne: 'Ñshi mfe mboɔ taon-taon, mbo yi kã'a ki fi, ŋa ŋki ŋkã'a Devi no ne ve.'

³⁵ Wu'ɔ nenne, a chhu mon yichai lifi Nwa'anli Ŋkhi ŋa, 'Mba'a ɔ yi'i mien Muuŋ Fã'a yo yi Taon-taon fõɔ mon fũŋ.' ³⁶ Nthe ŋa Devi ni ŋga mfã'a fã'a ŋa Minnwi ni nũ'ɔŋ ŋa a fã'a ne, mon ndii ŋa a ni mbo ŋkuon mbi ne ti mĩeŋ ne, ŋkhu, pi twei vi lifi ha'an pi ni ntwei pa tãa pi ne, a fõɔ mon fũŋ. ³⁷ Ndo ju ŋa Minnwi ni ŋku'ɔ no mon gu ne shini ndo mfõɔ.

³⁸ "Nthe yie gho, ma liŋ paŋ, a pie ŋa pã ji ŋa ntoɔɔ njiŋ Jisho vei, pi chi ŋkini lĩ'e phi ni pã. ³⁹ Ndo ntoɔɔ pi mbo yu, sheshonon ŋa a piŋ ne shi ndũgu mon ŋguon phi ŋa a kaŋ ni nthe pa'a gĩ Mushi lo ndũgu ni ju mon gho ne. ⁴⁰ Pã lina nu ne ŋa ki'i pa nnu ha'an pa njãilifi Minnwi ni nchhu ne loɔɔo lifi mbiŋ pã:

⁴¹ 'Liŋ njã, pa ghan nch'ashã,
pã ghrão ndo ŋkhu,
nthe ŋa nnu ha'an ñchwie nu shi'a,
a kaŋ ni fe pa'a pã lo mbiŋ
no ha'an pi kaŋ ni ndo nchuchu ni pã ŋa a shi mbo.'"

†

⁴² No ha'an Pɔɔ pugu Banaba ni ntaon nu mon nda luon Minnwi ne, pa ŋgwa pigho lĩgã vugu ŋa pugu pini mbiŋ llẽ ji ka'ashi'a, mfi' moon nnu pei ni pugu ŋgã shhi. ⁴³ Ndi ŋa pi ni nshãan mon nda luon Minnwi ne, ntu pa ŋgwa Juu pugu pa ŋgwa taon nduoŋ, ŋa pugu ni ŋkara mbiŋ nnu Minnwi pa Juu ne, yõu njiŋ Pɔɔ pugu Banaba. Pɔɔ pugu Banaba chrã ni pugu ntho ŋkwẽne vugu ŋa pugu ghã shhi ntho nji'ã non yugu ŋkuon pwapuŋ Minnwi.

Pɔɔ kara ŋgã ni ŋgwa taon nduoŋ

⁴⁴ Mbra llẽ ji nduoŋ ni ŋga ntho, a pi'i shigei yi ŋguon ŋgwa mon la'ataon gho tho lifi ya'o chrã Taatho. ⁴⁵ Pa ŋgwa Juu ni ŋga njã yũ ŋgwa pigho, ndinaon ni kighi'ã, ndãa nnu ŋa Pɔɔ ni nchhu nu ne ndo ŋgwẽ'i vi.

⁴⁶ Ndo Pɔɔ pugu Banaba chrã ni tininju'ɔ, nchhu nu ŋa, "A ni mbie ŋa pi fũon nchhu chrã Minnwi pi ni pã. Ndo ndwe ŋa pã lãa, ki lo ndii non pã ŋa pã kã'o no fã'o nu chombhi ki mme ne, pigi shi mien vã ŋkara nchhu ni ŋgwa taon nduoŋ. ⁴⁷ Nthe ŋa a ha'an Taatho fe gĩ ni pigi ne, nchhu nu ŋa,

'Ñũ'ɔŋ vã ŋa pã pɔ lĩ'e ni pa ŋgwa taon nduoŋ,
nenne ŋa a nthe pã ghã ni lũgu nu ti nchãiŋ ŋguon
lifi ghao ŋkuon mbi.'"

⁴⁸ Pa ŋgwa taon nduoŋ ni ŋga njã'o yei, mfã'o pwanju'ɔ, ŋga'o chrã Taatho. Nne, pa ŋgwa pɛ ŋa Minnwi ni ŋkwo chu'ɔ vugu ŋa pugu fã'o chombhi ki mme ne, gu pa ghan piŋ. ⁴⁹ Chrã Taatho nyien mon ŋguon yie ŋgei lifi.

† Ishaya 55:3. ‡ Nwa'anli Ŋkhi 16:10. †† Habaku 1:5.

nchhu ña, "A pie ña pi ni'ing vugu ñgunu mbrei, mfe gí pugu nū'wɔ gí Mushi."

⁶ Pa ghan ntaon Jishɔ pugu pa thishi paon nɔ lɪi nu nnu yei. ⁷ Pugu ni ñga ñkwo lɔu nɔ ntaan ndii, Pita lɔlɔ tɔthi nchhu ni pugu ña, "Lɪñ pañ, pɛi ji ña fie mon pɪi ndii chɛi, Minnwi ni nchu'ɔ a shina pɛi nɔ mǎ'an nu ñkɛni pwa pisha'akho ni ñgwa taon nduon, nne ña a nthe pugu ya'o ndɔ mbiñ. ⁸ Nɔ Minnwi ña a ji njù'ɔ sheshenon nɛ, ni nɔon ña a piñ vugu ntɔgɔ pi ñkuon fɛ nu Jijwe yi ni pugu, pi wu'ɔ ñkwan nɔ ha'an a ni mfe ni pia nɛ. ⁹ A shini ndɔ nɔon ña kwri pɔ shina pia pugu. A ni ñka shɛgao njù'ɔ yugu shɛgao nthe ña pugu ni mbiñ vi. ¹⁰ Ti ndwe yei, pɛi pini nu'un ntǎ'a nu ñjwe'i Minnwi nɔ kɔ, ni nū'wɔ nu lri thɔ pa ghan piñ ña pa ñkhu tǎa pia ki nduthɔ yia shini ndɔ ñkǎ'o nɔ tieri nu nɛ? ¹¹ Nɔ pia piñ ña pia lūgu ntɔgɔ pi mon pwapuñ Taathɔ, mɔ Jishɔ, wu'ɔ nɔ ha'an pugu ñkaa pugu lūgu nɛ."

¹² Ñguon kiri gho ni nderɛ lan ñjwɛɛ nu ñkwan ha'an Banaba pugu Pɔɔ thɔ mfi'i pa li pugu pa nnu ghraoghrao ha'an Minnwi ni nchwɛ ntɔgɔ pi mbho pugu shina pa ñgwa taon nduon nɛ.

¹³ Pugu ni ñga mfi'i ti m'iɛ, Jɛiñ khwɛ ña, "Lɪñ pañ, pɛi ya'o vɛi! ¹⁴ Shemu wu'ɔ ñka fi'i fi'i ni pia ñkwan ha'an Minnwi ni fūon ñkra ñgwa taon nduon nɔ fu'u nu ñgwa ha'an pugu shi mɔ ji nɛ. ¹⁵ Nɔ chrà pa ñjɛlfi'i Minnwi piñ nnu ña Shemu chhu nɛ, wu'ɔ nɔ ha'an pi nǎ'an mon chrà Minnwi ña,

¹⁶ 'A shi ñga nda'a,
m̀bini m̀bini ñkrao li'i chho Devi ña a ku'ɔ fùn ñɛ.

Ñshi m̀bini ñkrao nda sha'osha'o gho,

m̀bini nchwɛ vi, a thi tɔthi ñkamu'wɔ,

¹⁷ nne ña pigɛi ñgwamishua shigi Taathɔ,

ñguon pa ñgwa taon nduon ha'an pi gɛ vugu ña pugu pɔ ñgwa pañ nɛ.

¹⁸ Yei nnu ña Taathɔ, ña a ni nchwɛ ñgwa ji yei nnu fie llɛshhi, chhu nɛ.'

¹⁹ "Nthe yie gho, m̀bɪ'i nyan ña ki'i pia fɛ ñgɛ'i ni ñgwa taon nduon ye ña pugu kara mbiñ Minnwi nɛ. ²⁰ Pia ka nǎ'an pi ñwa'anli ni pugu, nshwei vugu ña ki'i pugu ji sheshe maon ji ña pi fɛ'i pa nnwi nɔ nɛ, ña pugu lǎ'i shúon, ki lɔ ñkru minyien ña pi nɛnaon mmi yi a khu ki chhi lɔ ntaon mbiñ yu nɛ, ndɔ ndɛ'i ji nnu chhi. ²¹ Nthe ña lɔ llɛshhi Mushi fǎ'o ñgwa ña pugu gha mɛiñ gɛ yi mon ñguon la'ataon ghao, pi ghà mɛiñ chrà yi ñguon llɛ ji ghao mon pa nda luon Minnwi."

Nwa'anli ni pa ghan piñ lɔ la'ataon nduon

²² Nne, pa ghan ntaon Jishɔ pugu pa thishi ni ñguon chɔshi ni njɛi ña a pwa ña pugu chu'ɔ ñgwa shina pugu ntaon vugu pa Pɔɔ ni Banaba pugu ghɛi Antio. Pugu ni nchu'ɔ Judashi, ña pi mɛiñ vi ña Bashaba, pugu Shaila, mɔ pa ñgwa chɛchɛi shina pugu. ²³ Ntaon vugu ni yei ñwa'anli, ñwa'anli gho chhu ña,

"Pigi, mɔ pa ghan ntaon Jishɔ pugu pa thishi, mɔ pa lɪñ pɛi, nchrà ni pɛi, mɔ pa ghan piñ lɔ la'ataon nduon nchho nu mon Antio, pugu pa Shiria ni Shilishia nɛ. ²⁴ Pigi ya'o ña pichɛi ñgwa lɔ shina pigi ghana vɛi ni pichɛi pa chrà, mvu'u thɔ yɛi. Nɔ nɛ, chrà gho shini ndɔ nɛ ndho pi mbho pigi. ²⁵ Pigi paon nɛ, ñjwɛɛ ntaon ni ta'anggi ña a pwa ña pigi chu'ɔ pa ñgwa, ntaon vugu ña pugu thɔ njɛi vɛi. Pugu shi nthɔ pugu pa ñkien pa lɪñ pia, mɔ Banaba pugu Pɔɔ, ²⁶ mɔ ñgwa ña pugu m'i'an chɔmbhi yugu nthe ligi Taathɔ via, mɔ Jishɔ Kr-ishto. ²⁷ Nenne, pigi taon Judashi pugu Shaila ña pugu thɔ nshwei vɛi ni nchɔ yugu ni nnu ha'an pigi nǎ'an mon ñwa'anli nɛ. ²⁸ Pigi pa Jijwe Minnwi pɔ ni ta'a nchɔ ña a pwa ña ki'i pigi nu'un nū'wɔ yichɛi sheshe lri mbiñ pɛi, ñkien ña pɛi nū'wɔ pa memme nnu pei: ²⁹ Ki'i pɛi ji maon ña pi fɛ'i pa nnwi nɔ gho nɛ, ki'i pɛi ji chhi, ki'i pɛi kru minyien ña pi nɛnaon mmi yi a khu ki chhi lɔ ntaon mbiñ yu nɛ, ki'i pɛi kwoshuon. Pɛi ndina pa nnu pei, kan pɛi shi mɔ shi'i. Pɛi chho shi'i."

³⁰ Pi ni ñga ntaon vugu, pugu shwi'i Antio ñkiri pa ghan piñ ta'a li'i mfe ñwa'anli gho ni pugu. ³¹ Pugu ni ñga mɛiñ, mɔ ni ntou pwatua nthe chrà mǎ'an ghrɛ gho mon gho nɛ.

³² Nɔ Judashi pugu Shaila, ña pugu ni mɔ pa ñjɛlfi'i Minnwi, fɛ ntou chrà ntɛgi ni pugu nthɔ mǎ'an ghrɛ yugu ndɔ ntɛ'i vugu. ³³ Pugu ni ñga nda'a fɔ nɔ yichɛi fi'i ndii, pa ghan piñ pigho cha'a vugu ña pugu nyien shi'i, pugu pɛini kɛ'i gho mbho ñgwa ha'an pugu ni ntaon vugu nɛ. ³⁴ [Nɔ Shaila khwǎ nɔ kina nu fɔ.] ³⁵ Nɔ Pɔɔ pugu Banaba kina Antio, nthɔ ñjɛ'i nu ndɔ nchii chrà Taathɔ pugu pa pichɛi ntou ñgwa nduon ñkaa pugu.

Pɔɔ fɛnɛ non pugu Banaba

³⁶ A ni ñga nda'a, Pɔɔ chhu ni Banaba ña, "Pɔgɔ pini m̀bini ñkra pa ghan piñ mon ñguon pa la'ataon ña pɔgɔ ni nchii chrà Taathɔ fɔ nɛ, njɛi ña pugu thɔ mɔ pi ñkwan ñeiñ." ³⁷ Banaba ni ntǎ'a nu ndɔgɔ Jour Maaku pugu pugu ghɛi ka'a. ³⁸ Pɔɔ ni ñjwɛɛ ña a lɔ nji'i ñkǎ'o nɔ lɔgɔ nu vi nthe ña a ki tei ñjɛi yugu Pamfilia ki pugu pugu lɔ m'iɛn fǎ'a ka'a. ³⁹ Mindoundou ni ña ntini shina pugu ti ndugwi yi pugu fɛnɛ non, Banaba lɔgɔ Jour Maaku, pugu shǎ'a ñkhi ñgɛi Shaipru. ⁴⁰ Pɔɔ lɔgɔ Shaila, pugu yu ghɛi, pa ghan piñ luon ña Taathɔ nɔon pwapuñ yi ni pugu. ⁴¹ Nne, a ghɛi mon Shiria pugu Shilishia, nthɔ mǎ'an ghrɛ pa chɔshi fɔ.

Timoti ghɛi pugu pa Pɔɔ ni Shaila

16 Pɔɔ ghɛi Debi pugu Lishtra, njɛi yichɛi ñgan younjɛi Jishɔ fɔ, ligi yi pɔ Timoti. Mũuñ Timoti ni mɔ ñon Juu, mɔ ñgan piñ ñkaa yu, ndɔ tǎa vi pɔ pi ñon Gri. ² Pa ghan piñ ña pugu ni mɔ Lishtra pugu Ikoniun nɛ, ni nchrà pa nnu shi'i nthe vi. ³ Pɔɔ ni ntǎ'a

nu ña pugu Timoti ghāi ka'a, nthe yie gho, a ni'ing vi ngunu mbrei. A ni nchwie nne nthe ña nguoŋ pa ngwa Juu ña pugu ni mbo moŋ li'fi pigho ne ni nji ña taa Timoti po pi ŋoŋ Gri. ⁴ Nc ha'an pugu ni nyien nu moŋ pa la'ataoŋ pigho ne, pugu shwei pa ghan pin ni pa nthi ña pa ghan ntaoŋ Jisho pugu pa thishi Jerushalein ni ndōgo ne, nchhu ni pugu ña pugu wēin nthi pigho a pwa. ⁵ Nne, pa choshi pigho ni ntini nu moŋ pin, fi'fi ghan pin pigi nu sheshe llé.

Gè llo Mashedonia

⁶ Pugu nyien ntogo krao ŋgei Fragia pugu Galashia nthe ña Jijwe Minnwi ni ñkwo lāa ni pugu ña ki'fi pugu chii chrà Minnwi Eshia. ⁷ Pugu ni ñga nchēin Mishia, ntā'a nu ŋgāi Bitinia, ndo pa'a Jijwe Jisho lo mbin ni pugu. ⁸ Nne, pugu tiri moŋ Mishia ŋgāi Troa.

⁹ Poo ni njai nnu ni tu'u gho, a ni njai ŋoŋ Mashedonia tithi ntho ndigai vi ña, "Shā'a Mashedonia ŋgēre vigi!" ¹⁰ Wu'c nc ha'an Poo ni nu'un njai nnu yei ne, pigi piri noŋ yigi nc llo nu ŋgāi Mashedonia nthe ña pigi ni njai ña Minnwi gē vigi ña pigi chii ñkini pwa pisha'akho ni pa ngwa li'fi gho.

Moŋ Filipai, Lidia kwri njū'c yi

¹¹ Pigi shā'a moŋ pie llo Troa ntun ntaoŋ Shoma-trashe, mbhi gha ndaŋ pigi ghāi Neapoli. ¹² Llo fo, pigi ghāi Filipai mbo mme la'ataoŋ ña'anja'an moŋ krao ŋgei Mashedonia mbo li'fi ña ntou ngwa Roma ni nchho nu ne. Pigi ni nda'a fo nc ntou llambhi.

¹³ A gha mbo llé ji, pigi taon moŋ tri la'a ŋgāi ñkiri ninai, mbo li'fi ña pigi ni mb'i ña ngwa Juu ghā ñkiri fo nc luon nu Minnwi ne. Pigi ni nchochho shhe nchrā ni pa pinŋe ña pugu ni ñkiri fo ne. ¹⁴ Ta'a ŋoŋ ña a ni nja'o vigi ne ni mbo Lidia llo Tiatira, mbo ŋgaŋ fini pa ndhwī tininchuoŋ mbo miŋgwe ña a ni ntho ŋga'o Minnwi. Taatho ña'an njū'c yi ña a tigi tho yi ni nnu ña Poo ni ntho nchhu nu ne. ¹⁵ A ni ñga ñkwe ñkhi, pugu pa mbaanda yi, ŋgē vigi, nchhu nu ña, "Pai tho nda'a nda mu nc ha'an pai ña njai ña ñja mbin Taatho shini." Ntho ndigai vigi ti pigi pin ña pigi pugu ghāi.

Poo pugu Shaila moŋ chāin

¹⁶ A ni mbo llé chai pigi gha ŋgāi nu nc li'fi luon Minnwi, mbaoŋ pigi pa muon miŋgwe chai mbo ñkuna ña a ni mfā'o jijwe piphi, jijwe piphi gho ni ntho nchwie a yai pa nnu ña a shi ndōgo li'fi ne. Ngwa pe ña pugu ni mfā'o vi ne ni ntho mfā'o ntou mbin nthe ña a ni ntho njai pa nnu nchhu nu. ¹⁷ A yōu njin yigi pa Poo mba'o ŋgōu, nchhu nu ña, "Ngwa pei ya mbo pi puoŋ fā'a Minnwi ña a Chaapifoŋ ne! Pugu tho nchi nu ni pai ñkwan ha'an mimfe pai kie ndūgu ne."

¹⁸ A ni nchwie nenne nc ntou llé ti Poo pigitia, ñkara nchhu ni jijwe piphi gho ña, "Mfe gi ve moŋ ligi Jisho Kr-

ishto ña c taon mbin yu!" A wu'c ntaon pi chomilaon gho.

¹⁹ Ngwa pe ña pugu ni mfā'o ñkuna gho ne, ni ñga njai ña mba'a pugu nu'un mfā'o shēi llo mbo ñkuna gho ne, pugu wēin Poo pugu Shaila, ŋgāi ni pugu moŋ taŋ shhi pa kūr, ²⁰ ñga ntho ni pugu shhi pa memme ŋgwa ghan sha'a shā'a, nchhu ña, "Ngwa pei po pi ngwa Juu, nchho ntho nu ni mintantara moŋ la'a pia.

²¹ Pugu tho ntigi pa nū'c ña a lo ñkā'o ña pia pin ki nchwie nthe ña pia po pi ngwa Roma."

²² Yū ngwa pigho fo ne chiri pugu pugu nii nu ligi Poo pugu Shaila. Pa ghan sha'a shā'a pigho shāa ndhwī Poo pugu Shaila mfe gi ña pi wie vugu. ²³ Pi ni ŋgwie vugu ñkier yie gho, mā'an vugu chāin, mfe gi ni ŋgaŋ kē'i chāin ña a kē'i vugu shishi'i. ²⁴ Ŋgaŋ kē'i chāin gha nja'o gi yei, ni'ing vugu moŋ ñkier chāin titini, mfini kwō muŋu ni kipa'o.

²⁵ A ni ñga mbo moŋ ntun mbhi, Poo pugu Shaila luon Minnwi njrāo ñkhi pa ghan chāin ywere nu. ²⁶ Shhe w'i nchi, ti kwonda chāin gho ch'i wu'c ndi gho, ŋguoŋ chonda chu'c, ŋguoŋ chein kigei mbin ŋguoŋ ghan chāin. ²⁷ Ŋgaŋ kē'i chāin gho gha ndoll njai ña cho chāin yi wo, nshūa kafa yi ntā'a nu njwi nōon yi, ŋgē nu ña ghan chāin kwo taon ntei. ²⁸ Poo pa'o ŋgōu ni ŋguoŋ ŋgōi yi ña, "Ki'fi njwi noŋ yo, pigi po hein ghao."

²⁹ Ŋgaŋ kē'i chāin gho mēin ña pi tho ni lan, ntei nii moŋ chāin gho, ŋgrū nu, ŋgū nc kwō Poo pugu Shaila, ³⁰ mfu'u vugu ntaon nc mbhi nchhu ña, "Pa masha mi shi nchwie pi neiŋ ndūgu?"

³¹ Pugu khwē ña, "Pin Jisho Taatho, kaŋ c shi ndūgu, pai pa mbaanda yo." ³² Pugu shwei chrà Taatho gho pugu pa ngwa ña pugu ni mbo nda yu ne. ³³ Wu'c ndi gho ni tu'u gho, a lōgo vugu ŋgāi nshigao fi yugu. Ŋgaŋ kē'i chāin gho pugu pa ndaonŋoŋ yi kwe ñkhi wu'c ndi gho. ³⁴ Ŋkē'i chāin gho lōgo Poo pugu Shaila ñkū'c nc nda yu mfe maon pugu ji. Ŋon gho fā'o pwatua pugu pa ndaonŋoŋ yi nthe ña pugu pin Minnwi.

³⁵ Mbhi ni ñga ndaŋ, pa ghan sha'a shā'a taon pa brushi, nchhu nu ña, "Pai chu'c ngwa pe pugu ghāi!"

³⁶ Ŋgaŋ kē'i chāin pin, nchhu ni Poo ña, "Pa ghan sha'a shā'a mā'an ñkini ña pi chu'c vai, pai ghāi ne ni vai shi'i."

³⁷ Ndo Poo khwē ña, "Pugu wie vigi shina ngwa, ndo ni'ing vigi chāin ki lo naa nsha'a vigi ya'a pigi lo mbo pi ngwa Roma. Ti ndwe pugu tā'a nu mfu'u vigi pi njinjin? Ŋga! Pugu tho ni noŋ yugu mfu'u vigi."

³⁸ Pa brushi pin mā'an ñkini gho ni ghan sha'a shā'a pigho. Pugu gha nja'o ña Poo pugu Shaila ni mbo pi ngwa Roma, mōgo a gha'a. ³⁹ Nenne pugu tho mbin fan ni pugu. Mfu'u vugu moŋ chāin, nchhu ña pugu taon ni vugu moŋ la'a. ⁴⁰ Nne pugu taon moŋ chāin, ŋgāi nda Lidia. Ŋga ŋgāi fo, mbaoŋ pugu pa ghan pin, mā'an ghrī yugu ŋgāi ki'e ni vugu.

Pɔɔ pugu Shaila Teshalonika

17 Pɔɔ pugu Shaila ni nyiɛn ntɔɔ Amfipoli pugu Apolonia nthɔ nchɛn Teshalonika lɛi ha'an nda luon Minnwi pa Juu ni mbo nɛ. ² Pɔɔ nii mon nda luon Minnwi gho ndo ha'an a ghà mbigi nchwɛ nɛ, nne no trei tan mon pa Llé ji, nthɔ mbɔi chrà Minnwi pugu pugu. ³ A fɛi nu ni pugu ndo ndon nu llɔ mon gho na a ni ngu'ɔ mbie na Ju na Minnwi Chu'ɔ Ntaon no Nkwe nɛ yai ngə'i ndo nkhu mbini nkhu'ɔ, nchhu nu na, "Jisho yei, na nthɔ nchrà nu nthɛ vi nɛ pɔ pi ju gho na Minnwi chu'ɔ vi ntaon nɛ." ⁴ Pichəi pa ngwa ni mbin njou njin Pɔɔ pugu Shaila, ntou pa ngwa Gri na pugu pɔɔ Minnwi nɛ, pugu pa ntou memme pinɔe pin njkaa pugu. ⁵ Ndo pichəi ngwa Juu fə'o kighi'ə, nne, nkiri pa mbigi puɔ, mbo pa ngwa ghagha pugu taon ni mme yu, nchwɛ yɔɔɔ ku'ɔ mon la'a, pugu ghəi nii la'a Jashon no wɛin nu Pɔɔ pugu Shaila mfe ni ngwa pugu. ⁶ Pugu ni nga mien ki lo njai vugu fo, ngwɛin Jashon pugu pa pichəi pa ghan pin ngəi ni pugu shhi pa thishi mon la'a, nchhu nu na, "Ngwa pei ha'an pugu tho fe ngə'i nguon lɛi nɛ chəin nɛ hein, ⁷ Jashon lɔɔ vugu ni'in nda yu. Pugu tho nchəi nguon gi na Kaisha fe nɛ, nchhu nu na yichəi fɔon pɔ fo, ligi yi pɔ Jisho." ⁸ Pa ngwa pugu pa thishi mon la'a ni nga nja'o yei nnu, a ghana vugu. ⁹ Pugu chwɛ Jashon pugu pa pakwo pi nū'ɔn mbin, † nne pi mien vugu pugu ghəi.

Pɔɔ pugu Shaila Beria

¹⁰ Tu'u ni nga nshini, pa ghan pin ki'i mfe Pɔɔ pugu Shaila fe Beria. Pugu gha ngəi ti nchəin, ngəi mon nda luon Minnwi pa Juu. ¹¹ Pa ngwa Juu fo ni mbo nkien ngwa ncha pi Teshalonika, nthɛ na pugu ni mbin chrà Minnwi ni ntou ni'in njū'ɔ, ntou moon yi nguon llé no yai nu na a nnu shini. ¹² Nthɛ yie gho, ntou yugu ni mbin Minnwi, ntou pa memme pinɔe ni memme nthinkwo llɔ Gri, pugu pa ntou mbia, pin Minnwi. ¹³ Pa ngwa Juu na pugu ni mbo Teshalonika gha nja'o na Pɔɔ shwei chrà Minnwi Beria njkaa yu nɛ, pugu ghəi fo, ni'in puɔ ngwa, ndo nkəon vugu na pugu tāra. ¹⁴ Wu'ɔ ndi gho pa ghan pin Beria fe Pɔɔ nkien nkhi ndo Shaila pugu Timoti kina Beria. ¹⁵ Pa ngwa pe na pugu ni ndɔɔ Pɔɔ no ghəi nu nt'i vi nɛ, ghəi ti nchəin Ateɔ maa mbini mbini Beria ni nkini na pugu chhu ni Shaila pugu Timoti na pugu para vi wu'ɔ chomilaon gho.

Pɔɔ Ateɔ

¹⁶ Pɔɔ ni nga nchho njwɛ Shaila pugu Timoti Ateɔ, njū'ɔ yi ghana vi mon gho nkien yie, nthɛ na la'ataon gho ni ndinaon ni pa nnwi. ¹⁷ Nne a shwei chrà Minnwi mon nda luon Minnwi ni pa Juu pugu pa ngwa taon

† Pugu ni nū'ɔn mbin na pi mien pa Pɔɔ na pugu ghəi, ti pugu nu'un mbini nthɔ ni minduonduon, pugu shien mbin gho.

nduon na pugu ni nthɔ nga'o Minnwi nɛ. Mbini nchhu mon tan nguon llé ni pa ngwa na pugu ni mbo fo nɛ. ¹⁸ Pichəi ngwa na pugu ni nthɔ njou njin Epikuru †† nɛ, pugu pa ngwa na pugu ni ntigi ngwa ni yaon na Shitoi ‡ ni ntigi nu nɛ, lōu nu pugu pa Pɔɔ. Pichəi chhu na, "Yei ngan wie nchò chhu pi na?" Pichəi khwɛ na, "A fhi no ha'an a chrà nu no ligi nnwi taon nduon." Pugu ni nchhu yei nthɛ na Pɔɔ ni nthɔ nchi chrà pi no ligi Jisho pugu pa nnu khu nu mbini nkhu'ɔ.

¹⁹ Nenne, pugu lɔɔ Pɔɔ ngəi ni ju shhi pa kún Areopagushi †† nchhu gho na, "Pigi tā'a nu nji yaon na nnu fhi yei na a ye'i nu yie gho nɛ. ²⁰ Pichəi pa nnu na pigi ya'o ɔ ye'i nu nɛ ghrəo vigi, nthɛ yie gho, pigi tā'a nu na ɔ ya mbini mfɛi nnu pei pigi ji." ²¹ Pugu ni nchhu nein nthɛ na nguon pa ngwa Ateɔ pugu pa ghini na pugu la'a nu fo nɛ ghà ndɔɔ nguon ndi yugu no chhu nu ki no ya'o nu pa pisha'akhɔ fhi.

²² Nenne, Pɔɔ tithi shhi pa kún Areopagushi nchhu na, "Ngwa Ateɔ, njai na mon nguon puon shendaon ghao pəi ghà nga'o pa nnwi. ²³ Nthɛ na no ha'an ntɔɔ mon la'a pəi nɛ, nthɔ mbɛ'i pa shhi nnwi pəi ha'an pəi gha'o nu nɛ, njai yichəi lɛi fe'inɔgin pi nā'an fo na, 'Ni nnwi na pigi lo nji vi nɛ.' Yaon ye na pəi gha'o pi ki lo nji nɛ, a yie gho na nchrà nu ni pəi nthɛ vi nɛ.

²⁴ "Minnwi na a chwɛ mbhi pugu pa nguon yaon mon gho nɛ, a ju mbo Taathɔ po pugu pa shhe. A shi'a nji'i nchho pi mon pa Nda Minnwi ha'an a krao njomishua ni mbho mi nɛ, ²⁵ ki mbo ni chà yichəi yaon ha'an a nthɛ a fà'a njomishua mfe gho nɛ, na a ju nduthɔ yi na a fe chombhi pugu pa jiwɛ pugu pa nguon pa maon nduon ni sheshenon nɛ. ²⁶ Ntɔɔ pi mbin tā'a njomishua, a chwɛ nguon pa ngwa taon taon nkun mbhi, nchwɛ na pugu nchho mon nguon nkun mbhi ghao. Ni nkwo nū'ɔn pa fiɛn yugu pugu pa fi'i ndi ye na pugu shi nchho nkun mbhi hein, njakon pugu maa mbo.

²⁷ "A ni nchwɛ yei nne na a nthɛ pugu tā'a vi ndo njai vi no ha'an pugu mɔno ntā'a vi nɛ. Ndo nɛ, a lo nji'i mbo pi fie hin ni sheshenon via. ²⁸ Nthɛ na pia chho chombhi, nyien nu ndo mbo nu pi mbho yu, wu'ɔ no ha'an pichəi ghan shietho shina pəi chhu nɛ na, 'Shishini nguon via pa puon pi.' ²⁹ Nthɛ na pia puon Minnwi nɛ, ki'i pia p'i na Minnwi pɔ pi no yaon na njon chwɛ ni laonɔ, ki ni yaon tɛni ki ni ngū'ɔ, mbo pi yaon na a chho njomishua mbɔi nchwɛ nɛ. ³⁰ Minnwi funu ndi na ngwa ni nchwɛ phi ki ji nɛ, ndo ndwe, a fe gi na nguon ngwa mon nguon lɛi pā'a nkun yugu ni phi. ³¹ Nthɛ na a chwɛ tā'a llé nū'ɔn na a shi nde nsha'a nguon mbhi ghao mon ndindi ntɔɔ pi mbin tā'a njon

†† Yei ni mbo ngwa na pugu khwə nchho shi'i nkun shhe hein nga'a nɛ. ‡ Yei ni mbo ngwa na nnu nchho shi'i ki nnu yai ngə'i lo mfi nnu ni pugu. †† A lɛi ha'an yichəi nnwi ni mbo, pi mɛin ni Areshi, mbo nnwi nchho. Nda ncha'o ni mbo mbara no lɛi yei.

na a chu'c vi ne. A ndon li yei ni sheshenon ntog pi nkuon ku'c nu ni non vei llc mon gu."

³² Ndi na pugu ni nja'o Pcc kaon nnu khu nu mbini nku'c ne, pichai ma'an vi ni kwain, ndo pichai chhu na, "Pigi ta'a nu mbini nja'o c chra nnu yei nge nduon."

³³ Nenne, Pcc llc mien vugu ngei. ³⁴ Ndo pichai ydu njin yi mbin Minnwi. Dionishio mbo ta'a nkun, ni yichai mingwe, ligi yi p Damarishi, ni mbo shina ngwa pei, pugu pa pichai ngwa nduon.

Pcc mon la'ataon Korin

18 Pcc ni nga mien shhi pa kun, ndo Ate ngei Korin. ² A ni njai yichai non Juu f, ligi yi p Akwila, na pi ni mbhi vi Pontu, a wu'c nka llc pi llc Itali pugu ngwe vi, ligi yi p Prishila, nthe na Funo Klaudiu ni mfe gi na nguon ngwa Juu ntaon mon Roma. Pcc ghai c yai nu vugu. ³ Nda'a pugu pugu ndo mfa'a pugu pugu ka'a nthe na nguon vugu ni mbo pa ghan chwie ntaa † mfini nu.

⁴ A ni nshwei chra Minnwi mon nda luon Minnwi nguon lle ji ghao, nkaa nu na ngwa Juu pugu pa ngwa Gri pin. ⁵ Shaila pugu Timoti ni nga ndo Mashedonia ntho, Pcc fe nguon ndi yi ghao c chi nu chra Minnwi, ntho nshwei ngwa Juu na Jisho Ju na Minnwi Chu'c Ntaon c Nkwe ne. ⁶ Pugu ni nga nda vi nchhu pa nnu piphi nthe vi, a kru pru nkuon ndhw pi nchhu na, "Non yai p ne mbho pai! Mbho ma yi wo ne, llc ndwe ngei nu shhi, nshi ngei nshwei chra Minnwi ni pa taon nduon."

⁷ A mien vugu ngei nda non chai, ligi yi p Titu Jushitu, mbo non na a ni ntho nga'o Minnwi. Nda yi ni mbo mbin nda luon Minnwi. ⁸ Krishpu, mbo nthishi nda luon Minnwi pin Taatho pugu pa mbaanda yi. Pichai pa ntou ngwa la'ataon Korin ya'o chra Minnwi mbin ndo nkwe nkhi.

⁹ A ni nga mbo ni tu'u chai, Pcc yai nnu Taatho chhu gho na, *"Ki'i mbogc gu, chra ni tininju'c, ki lo nkina chra nu,* ¹⁰ *nthe na pcc pcc ka'a. Mba'a yichai non yi'i mfe ngei ve nthe na ntou ngwa mon li'i yei ngwa pan.*" ¹¹ Nenne, Pcc la'a f c ta'a nga'o ni ghra yi ntho nje'i ngwa pigho ni chra Minnwi.

¹² Ndo ndi na pi ni nu'c Galio na a sha'a krao Roma na pi mein ni Akaya ne, pa ngwa Juu pcc ni ta'anggi ngei ngwain Pcc ngei ni ju shhi ghan sha'a sha'a. ¹³ Pugu chhu na, "Non vei tho nini nu nkara njuc ngwa, pugu gha'o Minnwi mon shendaon na gi lo mbin ne!"

¹⁴ Ndo Pcc ni nga nta'a nja'an ncho yi li'i chra, Galio chhu ni ngwa Juu na, "Yei kan ni mbo pi yichai nnu piphi, ki fan ha'an non vei chwie, nka ni mfa'o tho nnu c wein nu njuc nja'o vai. ¹⁵ Ndo, nthe na a pcc pi mindoundou nkuon pa chra, pugu pa ligi, pugu pa yai gi

† Pi ni nchwie yei ntaa pi ni ngrao mimbhi, a fa'o pa kwini pi. Non gha ntaon li'i tu'u shini vi a ghi, ndi ni pa nkhi nda'a f ki mfer non yi f.

ne, a nthe a wu'c ndugwi pai. Mimfe pa'a ndo nsha'a nkwan nnu yine." ¹⁶ Nne, a ydu vugu nda sha'a.

¹⁷ Nguon vugu wein Shostene, mbo nthishi mon nda luon Minnwi, ngwie vi mon ndasha'a sha'a gho. Ndo pa'a a lo mfhi nnu ni Galio.

Pcc pini Antio

¹⁸ Pcc chho pugu pa ghan pin Korin c ntou lle mien vugu kie nsha'a nkhi pugu Prishila ni Akwila ngei Shiria. A ni nga mbo Kenkria, nkuon tho yi nthe kana na a ni ngwra.

¹⁹ Pugu gha nchian Efesho, Pcc mien Prishila pugu Akwila f. Nkaon a maa mien vugu, a ni ngei nda luon Minnwi mbi pa nnu pugu pa ngwa Juu f. ²⁰ Pugu ni nchhu gho na pugu pugu la'a c ntaon ndi, a laa.

²¹ Ndo a gha ngei nu, nchhu ni pugu na, "Minnwi mbin, kan nshi mbini mbini." Ndo kie Efesho, nii mon pie ngei. ²² A ni nga nkaon Kaisharia, ngei Jerushalein nchra ni choshi, nshwi'ki Efesho.

²³ A ni nga mbo f c yichai fi ndi, ndo nnyen pa li'i mon Galashia, pugu pa Fragia, ntho ma'an ghr ghan pin.

Apolo ghai Efesho pugu Korin

²⁴ Ndi gho, non Juu chai, ligi yi p Apolo, llc Aleshandria tho Efesho. A ni mbo non na a ni nja nji chra, ndo nja nji Nwa'anli Minnwi. ²⁵ A ni mfa'o ngei mon Shendaon Taatho. A ni nchra ndo nje'i pa nnu ki nta nthe Jisho ni nguon ni'ing njuc ghao, nji' nthe pi c ha'an na ni nguc nji pi kwe nkhi Jou n. ²⁶ A je ntho nchra nu ni tininju'c mon nda luon Minnwi. Prishila pugu Akwila ni nga nja'o vi, ndogc vi ngei c nda pugu mfi Shendaon Minnwi gho shishi'i.

²⁷ A ni nga nta'a nu nsha'a Akaya, pa ghan pin f ghene na'an nwa'anli mfe ni ghan pin Akaya, nchhu nu na pi tuo vi a pwa. A ni nga nchian Akaya, ngei ngwa pe na pugu ni ntogc mon pawon Minnwi mbo ghan pin ne. ²⁸ A ni ndo pi titini ti nga'a pa Juu shente c ndon nu ni pugu mon Nwa'anli Minnwi na Jisho Ju na Minnwi Chu'c Ntaon c Nkwe ne shini.

Pcc mon la'ataon Efesho

19 Apolo ni nga nguc mbo Korin, Pcc togc krao khwi ngei gho, nchian Efesho, njai pichai ghan younjin Jisho f, ² mbie vugu na, "Pi ni mfe Jijwe Minnwi ni pai ndi na pai ni mbin ne?"

Pugu khwe na, "Nga! Pigi lo naa ndo nja'o sheshe yaon na Jijwe Minnwi."

³ A chhu na, "Ti pai ni ntogc pi mon yai kwe nkhi?" Pugu na, "Mon kwe nkhi Jou n."

⁴ Pcc chhu na, "Kwe nkhi Jou n ni mbo pi ni ngwa pe na pugu pa'a nkunu yugu ni phi ne, Jou n gho ni ntho

nchhu nu ni ngwa na pugu pinj nonj na a tho nu njin yu ne, mbo Jisho."

⁵ Pugu ni nga nja'o yei, nkwe nkhi monj ligi Jisho Taatho. ⁶ Poo gha nu'wong mbho mi mbinj pugu, Jijwe Minnwi shwi'i mbinj pugu, pugu chrà monj pa chrà taonj nduonj, ndo njai pa nnu llo mbho Minnwi nchhu.

⁷ Nguonj pa pimbia ni mbo ko paanchro.

⁸ Poo ghai monj nda luonj Minnwi nchrà pugu pa ngwa fo ni tininju'w ko trei naonj nchrà nu ndo ntho ndigai vugu na pugu pinj Sha'afuonj Minnwi. ⁹ Ndo pichai tinitho ki lo mbinj, nchrà pa nnu piphi nthe Shendaonj Taatho shhi nguonj ngwa. Nthe yie gho, Poo mienj vugu ndogoo pa ghanj younjinj Jisho pugu pugu ghai, sheshe lle a tho fa'o chrà monj nda ye'i yaonj Tiranu. ¹⁰ Yei ni ngai shhi ko paa nga'o, nne ti nguonj ngwa na pugu ni nchho pi Eshia ne ni nja'o chrà Taatho, pa ngwa Juu pugu pa ngwa taonj nduonj.

Puonj Shikeva

¹¹ Minnwi ni ntogoo mbinj Poo ntho nchwie memme nnu ghraoghrao. ¹² Nenne pi logoo pra ndhwí pugu pa ndhwí fa'a na a ni nkwo fa'a ko ne, ngai ko nkaoonj pa ghanj ghino, pa ghino pugu mme, pa jijwe piphi taonj mbinj pugu.

¹³ Pichai ngwa Juu, na pugu ni ntho nyienj njou pa jijwe piphi ne, mdoonj ko yoo nu pa jijwe piphi ni ligi Jisho Taatho, nchhu nu na, "Mfe ge ve ko ligi Jisho na Poo gha nchi ne, na ko taonj." ¹⁴ Khwachai puonj pimbia, mbo puonj yichai taatho pa thishi ghanj fe'ingienj pa ngwa Juu, ligi yi po Shikeva, ni ntho nyienj nchwie nnu yei. ¹⁵ Ndo jijwe piphi gho khwe ni pugu na, "Nji Jisho, nji pa nnu nthe Poo, ndo pai po yei pi pa go?" ¹⁶ Nganj jijwe piphi gho lli nchaj mbinj pugu ni pri, nga'a vugu ghao. Pugu tei ntaonj nda yu ntii ni pa lainj mbinj pugu.

¹⁷ Nguonj pa Juu pugu pa ngwa taonj nduonj na pugu ni nda'a nu Efesho ne ni nja'o yei nnu, pogo gu weinj vugu, pi gha'o ligi Jisho Taatho mbigi ngai shhi. ¹⁸ Ntou pa ghanj pinj tho shhente mbinj fanj yugu ndo ntugu pa nnu lainj na pugu ni nchwie nu ne. ¹⁹ Ntou pa ngwa na pugu ni mbo pa ghanj shhe ne tho ni pa nwa'anli shhe pugu pi tuonj shhente. Pi pi'i nchuonj nwa'anli pigho a taonj tienj wunj nkanj yichai nkwanj mbinj. ²⁰ Nenne chrà Taatho nyienj ngai shhi nkienj titini.

Mme minduonjnduonj gu Efesho

²¹ Pa nnu pei ni nga ntogoo, Poo logoo nthi mi monj Jijwe ko togoo nu Mashedonia pugu Akaya ngai Jerushaleinj. A ni nchhu nu na, "Nshi nga ngai fo, ngu'w ngai ti nchaj njai la'ataonj Roma nkaa yu." ²² Poo ni nga nkwo taonj Timoti pugu Erashitu, mbo paa ghanj ghere pi Mashedonia, ndutho yi kina Eshia ko yichai fi'ndi.

† Yei yichai nkwanj mbinj na ta'a ndigi yi fi' mbinj na nonj mfa'a ko ta'a lle pi pe vi ko ne.

²³ A ni mbo pi monj yei pii ndi na nkienj titini lwilwi'i ni ngu Efesho nthe Shendaonj Taatho. ²⁴ Nganj shugu lienj chai, ligi yi po Demetriu, lienj pa yaonj pugu fhi nda nnwi Atemi, pa ghanj fa'a pi fa'o nkienj ntou shai nkunonj fa'a yugu gho. ²⁵ Demetriu kiri pichai ghanj fa'a pigho pugu pa pichai ghanj nkwanj fa'a pigho, nchhu ni pugu na,

"Ngwa panj, pai ji na nguonj fa'o pia llo pi nkunonj yei chofa'a. ²⁶ Pai yei ndo nja'o ni nonj pai, nnu na nonj vei na pi meinj ni Poo, chwie nu ne. A chhu na pa nnwi na pi chwie ni mbho ne lo nji'i mbo pa nnwi kanj tigai yi, nkwo ya mba'o ti nkara ntou ngwa heinj Efesho pugu nguonj krao Eshia. ²⁷ Nnu wuwuru monj gho ko ngu'w mbo pi na yia fa'a yei shi ngu shhe. A pini mbigi na nda nnwi Atemi shi ngu nnu gha, ndutho Atemi gho, na nguonj Eshia pugu pa nguonj mbhi gha nga'o ne, shienj ndigha'o yi."

²⁸ Pugu ni nga nja'o yei nnu, ndinaonj ni pigitua, nje pa'o nu ngoo, nchhu nu na, "Atemi pa ngwa Efesho, yi ndienj!" ²⁹ Moonj la'a linaonj ni fintho ghao. Pugu tei ngai nii monj mme li'i na ngwa gha nkiri fo ne, nshuu Gayu pugu Arishtaku, mbo ngwa Mashedonia na pugu pa Poo ni nyienj nu ka'a ne, nii ko monj li'i gho. ³⁰ Poo ni ntai'a nu nii shina kiri gho, ndo pa'a ghanj younjinj Jisho ko mienj vi na a nii. ³¹ Pichai pa thishi Eshia nkaa pugu na pugu ni mbo pa taannu Poo ne, laigai vi na ki'i a lii monj kiri gho.

³² Kiri gho tho mba'o ngoo, pichai chhu yei nnu, pichai chhu yini nnu nthe na fintho ni mbo shina pugu. Pa'a ntou yi lo nji nnu na pugu ni nkiri ko gho ne.

³³ Pichai pa ngwa monj Kiri gho fe ntigi ni Aleshanda, na pa Juu ni ntuo'w pi ju ntigi shhi, nne, Aleshanda nonj ni mbho yi na ngwa lere lanj, nkaa ko fi' nu moonj nnu pigho. ³⁴ Pugu gha njai na a po pi nonj Juu, pugu mu'unj yoo ko nu ko paa awa, nchhu nu na, "Atemi pa ngwa Efesho, yi ndienj."

³⁵ Ndugwi yi, nganj na'anj nwa'anli la'ataonj gho pa'o ndere vugu, nchhu ni pugu na, "Ngwa Efesho! Sheshenonj ji na a tuo Efesho ntuo nda nnwi ndienj Atemi pugu pa ngu'w yei yei, na a llo po ngu ne. ³⁶ Na yei lo mbo nnu na mimfe sheshenonj laa ne, a pie na pai lere lanj, ki lo nchwie sheshe nnu titini. ³⁷ Nthe na pai tho ni ngwa pei heinj, mbo ngwa pe na pugu lo nji'i njoo yaonj nda nnwi ki nchrà chrà piphi nthe vi. ³⁸ A mbo na Demetriu pugu pa ghanj fa'a pi fa'o pigi njoo'w nthe sheshenonj, pia fa'o pa thishi pia, pa ndasha'a pia po fo, a nthe pugu ghai mburu fo. ³⁹ Ndo ti ko mbinj mfa'o nnu nduonj pi sha'a nda ncha'o. ⁴⁰ Nthe na pia shi nchwie, pi shi ngweinj via na pia tho ni yoo ko shi'a monj la'a ki nkienj la'o yi lo mbo." ⁴¹ A ni mienj chhu nu nnu yei, nchhu ngwa ghai.

Pɔɔ ghāi Mashedonia pugu Gri

20 Yōyɔnɔ ni n̄ga mme, Pɔɔ gē pa ghan̄ younjin̄ Jishɔ ta'a līfī, n̄ga mā'an̄ ghrī yugu, mien̄ vugu ndɔllɔ ngāi Mashedonia. ² A ni n̄ga ntɔɔ mon̄ nguoŋ pa līfī pighɔ ghao, n̄kwo mā'an̄ ghrī ghan̄ pin̄ fɔ, ngāi la'ataon̄ Gri. ³ A ni nda'a fɔ nɔ trei n̄on̄, nɔ ha'an̄ a ni mbīri non̄ yi nɔ shā'a nu ntaon̄ Shiria n̄e, nja'o n̄a pa Juu thɔ nyian̄ ntán̄ nthe vi n̄e, a lōɔ nthí mi nɔ tɔɔ nu Mashedonia mbīni.

⁴ Shopata mbɔ muon̄ Pairu llɔ Beria ghāi pugu pugu ka'a, pugu pa Arishtaku ni Shekɔndɔ llɔ Teshalonika, ni Gayu llɔ Debi, ni Timoti n̄kaa yu pugu Taikiku ni Trɔ-fimu llɔ krao n̄gei Eshia. ⁵ Pugu ni ngāi shhi nchēi vigi Troa. ⁶ Llē Jī Brei ki ku'ɔ ni n̄ga ntɔɔ, pigi shā'a llɔ Filipai, n̄ga nda'a tien̄ llē pigi para vugu Troa, nda'a fɔ nɔ khwachāi llē.

Ndugwi njin̄ kra Pɔɔ Troa

⁷ A ni n̄ga mbɔ fūon̄ llē mon̄ shwi'i tan̄, pigi kiri nɔ kru nu brei, † Pɔɔ chrà ni pugu, mbīi nu nɔ ghāi nu yua, nthe yie ghɔ, a wu'ɔ nchrachra ti mī'en̄ ni ntun̄ mbhi. ⁸ Ntou lan̄ ni nthɔ n̄kī nu mon̄ njien̄ nda tɔthi n̄a pigi ni n̄kiri fɔ n̄e. ⁹ Yichāi ma'an̄ mikhwa, ligi yi pɔ Eutiku, ni nchhɔ nchò windu. Pɔɔ gha ngu'ɔ nchrachra mbigi ngāi nu shhi n̄e, lɔɔ gha'a ma'an̄ mikhwa ghɔ, a gū shhe llɔ mon̄ trei yere nda tɔthi, pi pī' vi shhe a kwo khu. ¹⁰ Pɔɔ shwi'i shhe, mban̄ vi nchhu n̄a, "Kī'i pāi fā'o yu'ɔ njù'ɔ, a wu'ɔ mbī'i yi maon̄." ¹¹ Mbini n̄ku'ɔ mon̄ njien̄ nda tɔthi kī'e, mbā'i brei n̄kru. A ni n̄ga nchrā pugu pa ghan̄ younjin̄ Jishɔ nɔ ntaan̄ ndī ti mbhi ya ndan̄, ndɔllɔ ngāi. ¹² Pa ghan̄ younjin̄ Jishɔ lōɔ ma'an̄ mikhwa ghɔ pugu pugu pīni la'a, a wu'ɔ mbɔ yi maon̄, pugu fā'o n̄tou ghrin̄ju'ɔ.

Pɔɔ llɔ Troa ngāi Miletu

¹³ Pigi lɔllɔ ngāi shhi nii mitu n̄khī nshā'a ntaon̄ Ashoshi, līfī tien̄ Pɔɔ nɔ ha'an̄ a ni n̄kwo chhu ni pigi n̄e, nthe n̄a a ni nyien̄ pi shhe ngāi nu fɔ. ¹⁴ Pigi pugu ni n̄ga mbāon̄ Ashoshi, pigi tien̄ vi mon̄ mitu n̄khī pigi pugu ghāi Mitulene. ¹⁵ Pigi nyien̄ llɔ fɔ mbhi gha ndan̄ pigi chāin̄ mbin̄ Kiou, yichāi mbra llē pigi shā'a Shamo, mbhi gha mbini ndan̄ pigi chāin̄ Miletu.

¹⁶ Pɔɔ lōɔ nthí mi nɔ nyien̄ nu mon̄ n̄khī mfərə Efeshɔ, nne n̄a kī'i a mī'an̄ ndī Eshia, nthe n̄a a ni n̄kɔnɔ nu ngāi Jerushalein̄ llē jī n̄a pi mēin̄ ni Pentekɔ n̄e, nɔ ha'an̄ a n̄jī'e. ¹⁷ Pɔɔ ni n̄ga mbɔ Miletu, ntaon̄ n̄kīni Efeshɔ n̄a pa thishi mon̄ chɔshi ghɔ thɔ njāi vi.

¹⁸ Pugu ni n̄ga nthɔ njāi vi, a chhu ni pugu n̄a, "Pāi n̄kaa pāi jī n̄kwan̄ ha'an̄ mi ni nchhɔ chɔmbhi a shina pāi jē nɔ fūon̄ llē n̄a mi ni ntigi kwò a Eshia n̄e. ¹⁹ Mfā'a mbhɔ Taathɔ ni nguoŋ junon̄ ghao, ni n̄khī ligi pugu pa

† Brei yei ni mbɔ ye n̄a pugu ni mbā'i n̄kru nɔ kwīn̄ nu gu Taathɔ.

m̄on̄ nu n̄a a ni nthɔ vāi llɔ n̄kuon̄ pa ntán̄ n̄a pa Juu ni ntaan̄ a nɔ n̄e. ²⁰ Pāi jī n̄a n̄shini ndɔ ndāin̄ vāi ni sheshe yaon̄ n̄a a nthe a ghēre vāi n̄e. Mi ni nchhu chrà Minnwi, ndɔ n̄jē'i vāi shhente pugu pa nda nda. ²¹ Mi ni nshūu tónə pa Juu pugu pa ngwa taon̄ nduon̄ n̄a pugu pā'a n̄kūnu yugu ni pīi mbin̄ Minnwi, ní'in̄ njù'ɔ yugu mbin̄ Jishɔ Krishto mbɔ Taathɔ.

²² "Nɔ ndwe, līi njāi, n̄gāi nu n̄e Jerushalein̄, nɔ ha'an̄ Jijwe Minnwi yī'i a n̄a n̄gāi n̄e, ñɔ njī'i n̄ji nnu n̄a a shi nchwīe a fɔ n̄e, ²³ n̄kien̄ n̄a Jijwe Minnwi kwo shūu tónə a n̄a mon̄ sheshe la'ataon̄, chāin̄ pugu pa ngāi thɔ njwɛre a. ²⁴ Ñɔ ndī chɔmbhi a, a pɔ yichāi nnu vāi, ki a fā'o pi yichāi ghēre vāi. Ñgu'ɔ ntā'a nu mī'en̄ pi nnu n̄a Jishɔ Taathɔ ni mēin̄ a nɔ n̄kuon̄ mbhi n̄e, mbɔ chīi nu n̄kīni pwa pisha'akho pwapun̄ Minnwi.

²⁵ "Līi njāi, ndwe, n̄ji n̄a mba'a kan̄ ta'a non̄ vāi nu'un̄ njāi a n̄kamuw'ɔn̄, mbɔ pāi n̄a n̄yien̄ nthɔ nchīi Sha'afuon̄ Minnwi shina pāi n̄e. ²⁶ Nenne, ñchhu ni pāi shi'a yei n̄a sheshen̄on̄ vāi mbhe gha, kan̄ mbhɔ ma lɔ n̄e njī'i mbɔ nɔ, ²⁷ nthe n̄a ñshini ndɔ njī'i ndāin̄ nɔ chhu nu nguoŋ pa nnu n̄a Minnwi lōɔ nthi mi nɔ chwīe nu n̄e.

²⁸ "Nenne, pāi lina ni non̄ pāi ndɔ mbini ndina ni pa ngwa Minnwi n̄a Jijwe Minnwi nū'ɔn̄ vāi n̄a pāi tigi ligi yāi mbin̄ pugu n̄e, nɔ lina nu ni chɔshi Minnwi n̄a a yuon̄ ni chhī Muon̄ vi n̄e. ²⁹ N̄ji n̄a ñshi n̄ga ngāi, pa ngwa pīpīi nii shina pāi ngūo mbin̄ pāi wu'ɔ nɔ ha'an̄ minan̄ien̄ chigāichigāi ghà nchwīe ni pa minjīi n̄e.

³⁰ Ndī thɔ nu n̄a pichāi ngwa llɔ shina pāi shi ndē'i ngien̄ nɔ fīi nu pichāi pa ghan̄ pin̄ pugu yōu njin̄ yugu.

³¹ Nthe yie ghɔ, pāi chhɔ ni lina māi, n̄kwīn̄ nu n̄a nɔ trei ngā'o, ñshini ndɔ njī'i n̄kīna nɔ ye'i nu vāi mon̄ tu'u pugu pa naon̄chī ni n̄khī ligi.

³² "Ndwe, ñchā'a vāi mfe mbhɔ Minnwi pugu pa chrà pwapun̄ yi n̄a a nthe a chwīe pāi ku'ɔ mon̄ pin̄ pugu pa mbɔɔ n̄a Minnwi fe ni nguoŋ ngwa pi pi taon̄taon̄ ghao n̄e.

³³ "Ñshini ndɔ njī'i nshɔɔ mbin̄ non̄ ki laon̄go yi, ki ndhwī yi. ³⁴ Pāi n̄kaa pāi jī n̄a mbhɔ ma mei yru ju ni mmu pigi pa pakwo pan̄. ³⁵ Ñōon̄ ni pāi mon̄ nguoŋ pa nnu ghao n̄a mon̄ fā'a nu ki jwe, pia ghēre ngwa pē n̄a pugu lɔ mfā'o n̄e nthɔ n̄kwīn̄ pi chrà Jishɔ Taathɔ n̄a a ki chhu n̄a, *'Ntou mbɔɔ pɔ mon̄ fe nu nchaa kwe nu.'*"

³⁶ A ni n̄ga nchrā ti mī'en̄, n̄kwi kwēre yi shhe nduon̄ Minnwi pugu pugu ghao. ³⁷ Nguon̄ yugu ghao kāi, mban̄ vi, nɔ cha'a vi n̄a a nyien̄ shī'i. ³⁸ Njū'ɔ yugu lrī n̄kīien̄ n̄tou yi nthe pa nnu n̄a a ni nchrā n̄e, n̄a mba'a pugu shi nu'un̄ njāi vi n̄kamuw'ɔn̄ n̄e. Pugu lōɔ vi ngāi ntī'i yāi mitu n̄khī.

Pɔɔ ghāi Jerushalein̄

21 Pigi ni n̄ga nchā'a vugu, nii mon̄ mitu n̄khī nchū'ɔ shhe, ntun̄ ndīndī ntaon̄ Koshi, mbhi gha ndan̄ pigi ghāi Rodeshi, ndhɔ fɔ ngāi Patara. ² Pigi gha

nchəin fɔ njəi mitu ŋkhi a ghəi nu Fonishia, pigi nii mon ghɔ ŋgəi. ³ Pigi ni ŋga nthɔ ti njəi Shaipru, nchhwi nshwi'i mbien ntaon Shiria, ntaon ŋkaon pie Taire, nthɛ ŋa a li'i ŋa mitu ŋkhi ghɔ ni mfā'o nɔ fu'u nu pa kaku fɔ nɛ. ⁴ Ŋga njəi pa ghan younjin Jishɔ, nda'a fɔ pigi pugu nɔ khwachəi llembhi. Ntɔgɔ mbhɔ nji Jijwe Minnwi, pugu chhu ni Pɔɔ ŋa ki'i a ghəi Jerushalein. ⁵ Fi'i llembhi ŋa a ni mbie ŋa pigi la'a fɔ nɛ ni ŋga mme, pigi lɔlɔ ŋg-wəin ndaon ŋgəi nu ŋguon vugu ghao pugu pa ŋgwe pugu ni puon pugu ghəi nti'i vigi ti ntaon mon la'a, pigi kwi kwere yigi ŋkin ŋkhi nduon Minnwi, ⁶ nchā'a non. Nenne pigi nii mitu ŋkhi ŋgəi, pugu pini yugu la'a.

⁷ Pigi ni ŋga mien nyien llɔ Taire, nchəin Tolamai, nchrā ni pa ghan pin nda'a fɔ nɔ ta'a llé. ⁸ Mbhi gha ndan pigi lɔlɔ ŋgəi Kaisharia, ŋgəi nda Fili ŋgan chii pwa pisha'akhɔ, mbɔ ta'a ŋon shina pa khwachəi ŋgwa pɛ ŋa pi ni nchɔ'v vugu Jerushalein nɔ nnu ghɛre ŋgwa nɛ, nda'a pigi pugu. ⁹ A ni mfā'o khwe puon pinɛ ŋa pugu shi ya'a lan nɛ, Minnwi ndon nnu ni pugu pugu chhu.

¹⁰ Nɔ ha'an pigi ni nda'a nɔ yichəi fi'i llé nɛ, njəili'i Minnwi chəi, ligi yi pɔ Agabu, llɔ Judia nshwi'i. ¹¹ A ni nthɔ mbara vigi, ndɔgɔ ŋkandan Pɔɔ, ŋkrao kwɔ nduthɔ yi nɔ ghɔ pugu pa mbhɔ mi nchhu ŋa, "Yei nnu ŋa Jijwe Minnwi chhu nɛ, 'Yei ha'an pa Juu Jerushalein shi ŋkrao ŋgan ŋkandan yei ncha'a vi mfe mbhɔ ŋgwa taon nduon.'" ¹² Pigi ni ŋga nja'o nnu yei, pigi pa ŋgwa ha'an pugu ni mbɔ fɔ nɛ, ndɛgəi vi ŋa ki'i a ku'v Jerushalein.

¹³ Nenne Pɔɔ khwə ŋa, "Pəi chwie pi neiŋ, ŋkəi nu nthɔ mbə'i njɔ'v a? Nthɛ ŋa ndɔ ŋgu'v mbiri non a pi nɔ ghəi nu chəin, a nji'i mbɔ pi gu ŋgu'v ŋkukhu Jerushalein nɔ ligi Jishɔ Taathɔ." ¹⁴ Pigi ni ŋga ndɛgəi vi kiki, mien vi fɔ nchhu ŋa, "Nnu ŋa Taathɔ tā'a nu nɛ pɔ."

¹⁵ Llé pei ni ŋga ntɔgɔ, pigi piri non yigi ŋku'v Jerushalein. ¹⁶ Pigi pa pichəi ghan younjin Jishɔ llɔ Kaisharia pugu lɔgɔ vigi ŋgəi ni pigi nda Nashon llɔ Shaipru mbɔ pa fion ghan pin, nne ŋa pigi pugu la'a ka'a.

Pɔɔ ghəi kra Jɛin

¹⁷ Pigi ni ŋga nthɔ nchəin Jerushalein, pa ghan pin shwi'i piən pigi ni pwanju'v. ¹⁸ Mbhi gha ndan, pigi pa Pɔɔ ghəi njəi Jɛin. Ŋguon pa thishi ni mbɔ fɔ.

¹⁹ Pɔɔ ni ŋga nchrā ni pugu, mfi'i ŋguon nnu ŋa Minnwi chwie shina pa ŋgwa taon nduon ntɔgɔ mbhɔ yu nɛ, pa ta'a yi pa ta'a yi.

²⁰ Pugu ni ŋga nja'o, ŋga'o Minnwi. Nchhu ghɔ ki'e ŋa, "ɔ yəi nu ndin vigi, fi'i ŋkanŋkan ŋgwa Juu ha'an pugu pin Minnwi, ndɔ mfā'o ŋkien ntou ni'in njɔ'v ŋkuon gɛ Mushi nɛ. ²¹ Pi kwo chhu pa nnu ni pugu nthɛ ghɔ ŋa ɔ ye'i ŋguon pa Juu ŋa pugu la'a nu shina ŋgwa taon nduon nɛ, ŋa ki'i pugu nɔ'v gɛ Mushi, nchhu nu ni pugu ŋa ki'i pugu ni'in puon pugu ŋgunu mbrei, ki nch-

wie nɔ'v pa ŋgwa Juu. ²² Ti pi shi nchwie pi neiŋ? Nthɛ ŋa pugu shi nja'o ŋa ɔ thɔ.

²³ "Yei nnu ŋa pigi tā'a nu ŋa ɔ chwie nɛ. Khwe ŋgwa pɔ heiŋ ha'an pugu kwo lɔgɔ kà'a shhi Minnwi. ²⁴ Ghəi pəi pugu ka'a, nchwie pa nɔ'v nɔ pɔ nu yi taonŋaon, ɔ lɔ mbe yaon ŋa a pie ŋa pugu fe nɔ chwie nu nɔ'v ghɔ nne ŋa mimfe pi kiri thɔ yugu. Nne kan pugu ŋkaa pugu shi nji ŋa nnu shini lɔ mbɔ mon pa nnu ha'an pi chhu nthɛ ghɔ, ŋa gɔ nduthɔ yɔ ghəi nɔ'v gɛ.

²⁵ "Nɔ ni ŋgwa taon nduon ŋa pugu pin Minnwi nɛ, pigi kwo nā'an ŋwa'anli mfe ni pugu ŋa ki'i pugu ji maon ŋa pi fe'i pa nnwi nɔ ghɔ nɛ, ki'i pugu ji chhi, ki'i pəi kru minyien ŋa pi ninaon mmi yi a khu ki chhi lɔ ntaon mbin yu nɛ, ki'i pugu kwoshuon."

²⁶ Nne, Pɔɔ ghəi pugu pa ŋgwa pighɔ. Mbhi gha ndan pugu pugu chwie non yugu mbɔ yi taonŋaon, ŋgəi Nda Minnwi, nɔ chhu nu llembhi ŋa a pi'i pugu lɔgwi chwie nu nɔ'v nɔ pɔ nu yi taonŋaon, ndɔ shi nthɔ ni maon fe'inŋien nɔ fe nu nɔ thɔ sheshenon vugu.

Pi wəin Pɔɔ Nda Minnwi

²⁷ Khwachəi llé ghɔ ni ŋga ŋkwo mme nu, pichəi ŋgwa Juu llɔ Eshia gha njəi Pɔɔ Nda Minnwi, ni'in pun yú ŋgwa pɛ ŋa pugu ni mbɔ fɔ nɛ ndɔ ŋgwəin vi nɛ, ²⁸ mba'o ŋgɔ ŋa, "Ŋgwa Ishrae pəi kwe vigi! Yei ŋon ye ŋa a nyien ŋguon li'i nthɔ nje'i ŋgwa ni nnu pipi nthɛ ŋgwa Ishrae pugu pa gɛ Mushi pugu pa Nda Minnwi yei. Nɔ piŋi nu, a lɔgɔ pa ŋgwa taon nduon nthɔ mfuo li'i taonŋaon yei." ²⁹ Pugu ni nchhu nne nthɛ ŋa pugu ni ŋkwo fion njəi vi pugu Trɔfimu mbɔ ŋon llɔ Efeshɔ mon la'a, nthɔ mbiri nu ŋa ju, Pɔɔ, ntien vi nthɔ nɔ Nda Minnwi.

³⁰ Finthɔ gū mon ŋguon la'a ghao, pa ŋgwa pighɔ tei ŋgəi ŋgwəin Pɔɔ nshū vi ntaon nɔ Nda Minnwi, nchri chonka'a wu'v ndi ghɔ. ³¹ Nɔ ha'an pugu ni mba'o nu nɔ jwi nu Pɔɔ nɛ, ŋkini chəin mbhɔ taathɔ pa ghan mā'an nchhɔ Roma ŋa ŋguon Jerushalein pɔ mon finthɔ. ³² Wu'v ndi ghɔ a lɔgɔ pa shooge pugu pa thishi ta'a ŋki shooge, pugu pugu tei ŋgəi njəi ŋgwa pighɔ. Pa ŋgwa pighɔ ni ŋga njəi vi pugu pa shooge pighɔ, mien wie nu Pɔɔ.

³³ Taathɔ ghɔ ghəi ŋgwəin Pɔɔ, mfe gɛ ŋa pi krao vi ni paa ndigi chəin. Nɔ mbie ki'e ŋa, "Ŋon vei pɔ pi gɔ? A lɔ nchwie pi neiŋ?" ³⁴ Pichəi ŋgwa mon kiri ghɔ pa'o ŋgɔ nchhu yei nnu, pichəi chhu yini. A gha mien ki ya'o la'o nnu pighɔ, nthɛ ntou yɔɔnɔ a fe gɛ ŋa pi ni'in vi mon li'i ŋa pa shooge ghəi nchhɔ nɛ. ³⁵ Ndi ŋa pi ni nchəin ni ju ni mbin nchwi nda nɛ, pa shooge pighɔ ya ntien vi tien nthɛ fi'i kiki ŋa yú ŋgwa pighɔ ni nthɔ nu nɔ ghɔ nɛ. ³⁶ Yú ŋgwa pighɔ wu'v nthɔ nu nin yu mba'o ŋgɔ ŋa, "Pəi mien ni ju!"

Pɔɔ tãa nchò yi

³⁷ Nɔ ha'an pi ni ntã'a nu nii ni Pɔɔ mon lĩ'ŋa pa shooge ghà mbo nɛ, a chhu ni taathɔ pa shooge pighɔ ŋa, "N̄chhu nnu vɛ?"

A pie vi ŋa, "Ɔ ji chrà Gri? ³⁸ A lo mbo gò mbo ŋon Ijipti ŋa a ni nthɔ ni tinithɔ ndɔgɔ khwe ŋkan mikija pɛi pugu nii mon ŋkũnu njó nɛ?"

³⁹ Pɔɔ khwɛ ŋa, "M̄bo pi ŋon Juu lo Tashɔ mon Shilishia, ŋon lo mon mme la'ataon. N̄d̄igəi ghɔ mien n̄chhu nnu ni ŋgwa pei."

⁴⁰ Nthishi pa shooge ghɔ piŋ, nne Pɔɔ thi ŋkuon pa nchwi nda pighɔ n̄don ni mbho yi ŋa ŋgwa pighɔ lere lan. Pugu ni ŋga ndere lan, Pɔɔ chrà ni pugu mon chrà Hibu, nchhu nu ŋa,

22 "Lĩŋ paŋ pugu pa tãa paŋ, pɛi ya'o ŋkwan nɔ ha'an n̄shi ntaa non a ndwe shhi pɛi nɛ." ² Pugu gha nja'o a chrà pi mon chrà Hibu, pugu pinĩ nja ndere lan. Pɔɔ ghəi shhi nchhu ŋa,

³ "Mi ŋon Juu, pi phi a Tashɔ mon Shilishia ndo ŋku'ɔ pi hein mon Jerushalein mbho Gamalia mbo masha a. M̄fã'o ŋkien titini nt̄gi mon gĩ pa tãa pia, mfe non a ni Minnwi wu'ɔ nɔ ha'an ŋguon vɛi ha'an pɛi thi hein shi'a fe non ya'i nɛ. ⁴ N̄ki fe ŋgə'i ni ŋgwa ŋa pugu younjin Shendaon yei nɛ, ti pichəi khu. N̄ki w̄ein mbia pugu pa piŋge ni'ing vugu chəin. ⁵ Pa taathɔ pa thishi ghan fe'ingien pugu pa kún nthe pugu kwe nte a ŋa n̄chhu pi nnu shini. Pugu ni nã'an pa ŋwa'anli mfe vɛi ŋgəi mfe ni pa ŋgwa Juu Damashiku, nenne, ŋgəi fɔ n̄ w̄ein nu ŋgwa ŋa pugu ni mbo fɔ nɛ ŋkrao vugu mbini ni pugu Jerushalein pi fe njó ni pugu.

Pɔɔ fĩ'ŋkwan ha'an a ni ŋkara mbin Minnwi nɛ

⁶ "Nɔ ha'an ŋki nyien ŋgəi nu ti mbara mbin Damashiku nɛ, nnu ni ntuŋ minaon, lí'e lo po wĩ' nshei ya'i mu. ⁷ N̄gũ shhe, nja'o yichəi ŋgəi chhu nu vɛi ŋa,

'Shɔɔ, Shɔɔ, ɔ tho mfe ŋgə'i vɛi nɔ khɔ?'

⁸ "N̄khwɛ ŋa, 'Ɔ pɔ pi gɔ, Taathɔ?"

"A chhu ŋa, *'Mi jishɔ lo Nashare ŋa ɔ tho mfe ŋgə'i ghɔ nɛ.'* ⁹ ŋgwa ha'an pigi pugu ni mbo ka'a nɛ, ni njəi lí'e ghɔ ndo pa'a ndo nja'o nji ŋgəi ŋon ŋa a ni nchrã nu vɛi nɛ.

¹⁰ "Nchhu ŋa, 'Mi shi nchwie pi nein, Taathɔ?"

"Taathɔ chhu vɛi ŋa, *'Lo lo ŋgəi Damashiku, pi shi nshwei ghɔ fɔ ni ŋguon nnu ŋa Minnwi nũ'ɔŋ ŋa ɔ chwie nɛ.'* ¹¹ Ligi ma nchri nthe fĩ'ŋkwan nɔ ha'an lí'e ghɔ ni nthe nɛ, nthe yie ghɔ, pakwo paŋ w̄ein mbho a ŋgəi ni mu mon Damashiku.

¹² "Non chəi ni mbo mon la'ataon Damashiku, ligi yi pɔ Anania, mbo ŋkien ŋgan pɔgɔ Minnwi ndo nũ'ɔŋ ŋguon gĩ ghao, ŋguon pa ŋgwa Juu lĩ vi ŋa a ŋkien ŋon. ¹³ A tho ntithi ya'i mu nchhu ŋa, 'N̄d̄in a Shɔɔ, pinĩ njəi lĩ'i, wu'ɔ chomilaon ghɔ, ligi a chu'ɔ njəi vi.

¹⁴ "A chhu ŋa, 'Minnwi pa ŋkhu tãa pia chu'ɔ ghɔ ŋa ɔ ji nnu ŋa a kã'a nɔ chwie nu nɛ, nɔ ya'i nu Muon Fà'a vi yi Nd̄indi, ndo nja'o ŋgəi yi a chrà nu. ¹⁵ Ɔ shi mbo minkwentie yi ni ŋguon ŋgwa nɔ nchhu nu pa nnu pɛ ŋa ɔ ya'i ndo nja'o nɛ. ¹⁶ Ɔ nu'un nchəi pi khɔ ndwe, yrei shhe, ŋkwe ŋkhĩ nduon Minnwi a shigao phi yɔ.'

Minnwi gɛ Pɔɔ ŋa a ghəi nchii chrà yi ni ŋgwa taon nduon

¹⁷ "Mbini Jerushalein ŋga nthɔ nduon Minnwi mon Nda Minnwi, njəi nnu. ¹⁸ Mon nnu ghɔ njəi Taathɔ a chhu vɛi ŋa, *'Kɔɔ ntaon Jerushalein ni nji, nthe ŋa mba'a ŋgwa pei piŋ nnu ŋa ɔ shi nchhu nthe a nɛ.'*

¹⁹ "N̄khwɛ ŋa, 'Taathɔ, pugu ni non pugu ji ŋa ŋki nyien mon sheshe nda luon Minnwi ŋgw̄ein pa ŋgwa ŋa pugu piŋ ghɔ nɛ, ni'ing vugu chəin ndo ŋgwie pichəi.

²⁰ Nd̄i ŋa pi ni nchho njwi minkwentie yɔ mbo Shitifin nɛ, mmu nduthɔ a ni mbo fɔ, mbin nu ŋa pi jwi vi, ndina nu ni ndhwí ŋgwa pɛ ŋa pugu ni tho njwi vi nɛ.'

²¹ "Taathɔ chhu vɛi ŋa, *'Ghəi! Nthe ŋa n̄shi ntaon ghɔ fie hini ni ŋgwa la'ataon nduon.'*

²² ŋgwa pighɔ ni ŋgu'ɔ njwɛ nɛ ti ŋga nja'o yei, ŋkəɔ ŋgəi yugu nchhu ŋa, "Pɛi m̄ien ni ju, a lo m̄fã'o nɔ chho nu mbhi!" ²³ Ndo ha'an pugu ni mba'o ŋgəi, nshrão ndhwí yugu mfiri nu, ndo m̄an prun mon tɔthi nɛ, ²⁴ taathɔ pa shooge Roma fe gĩ ŋa pi loɔgɔ Pɔɔ ŋgəi ni ju mon lĩ'ŋa pa shooge ghà nchho nɛ, ndo nchhu pugu wie vi nɔ tã'a nu la'o nnu ŋa a chwie pa ŋgwa Juu tho mba'o ŋgəi tho yu nɛ. ²⁵ Ndo pugu ni ŋga ŋkwo krao vi nɔ wie nu, Pɔɔ pie ni ta'a nthishi pa ta'a ŋk̄i shooge ŋa a ni nthi fɔ nɛ ŋa, "Gĩ piŋ ŋa pi wie ŋon Roma ki lo naa nsha'a vi njəi ŋa a gũ shá'a?"

²⁶ Nd̄i ŋa nthishi pa ta'a ŋk̄i shooge ghɔ ni nja'o nnu yei nɛ, ŋgəi nchhu ni taathɔ pa shooge ŋa, "Ɔ tã'a nchwie pi nein? Nthe ŋa ŋon vei pɔ pi ŋon Roma."

²⁷ Taathɔ pa shooge pighɔ ghəi mbie vi ŋa, "Shwei a, ɔ ŋon Roma?"

Pɔɔ khwɛ ŋa, "Oon."

²⁸ Taathɔ pa shooge pighɔ chhu ŋa, "Njuon pi ni ŋkien ntou mbin maa mbo ŋon Roma."

Pɔɔ khwɛ ji ŋa, "Pi phi a phi nɔ ŋon Roma."

²⁹ Nne ŋgwa pɛ ŋa pugu ni mbo nɔ tou nu mi nɛ kã'o mbini p̄ini ndii ghɔ. Taathɔ pa shooge ghɔ pɔgɔ nthe ŋa a ni nji ndii ghɔ ŋa Pɔɔ pɔ pi ŋon Roma a kwo lo ŋkrao vi.

Pɔɔ shhi pa kún

³⁰ Ndo mbhi ni ŋga ndan, taathɔ pa shooge pighɔ tã'a nu nja nji nnu ŋa a chwie pa ŋgwa Juu pa'o ŋgəi tho yu nɛ, ŋk̄igei vi, ŋgəi pa thishi ghan fe'ingien pugu pa kún, nshwi'i ni Pɔɔ ki'e ntigi vi shhi pugu.

23 Pɔɔ chaon ligi yi mbin pa kún nchhu ŋa, "Lĩŋ paŋ, ŋganthɔ a lo njii' ŋkhu mon ŋkwan ha'an

ñchho chombhi a shhi Minnwi ti ntho nchəiη shi'a nē." ² Taatho pa thishi ghan fe'ingieη mbo Anania fe gí ni ηgwa ha'an pugu ni nthi mbara yəi Pɔɔ nē ηa pugu chrəi lri tho Pɔɔ. ³ Nenne, Pɔɔ chhu gho ηa, "Minnwi shi nchrəi gho ηkaa gho, ma ηgan mbe vei. Ɔ chho hene nē sha'a nu ma ηkwan ha'an gí chhu nē, ndo mbə'i gí gho ηkaa gho nō chhu nu ηa pi chrəi a?"

⁴ Ngwa ha'an pugu ni nthi yəi Pɔɔ nē chhu ηa, "Ɔ kie neiη ηgwē'i taatho pa thishi ghan fe'ingieη Minnwi?"

⁵ Pɔɔ khwē ηa, "Líη paη ñshini ndo nji ηa a taatho pa thishi ghan fe'ingieη, nthē ηa pi nā'an ηa ki'i nchrə nnu piphí nthē ghan sha'a ηgwa pəi."

⁶ Ndo Pɔɔ ni ηga njəi ηa ta'a ghrà kiri gho pa ηgwa Shadushi yichəi ta'a pɔ Farashi, a pa'o ηgòu nda pa kúη ηa, "Líη paη, mi ηon Farashi, a phi ηon Farashi mbhi a. Pi sha'a a heiη shi'a nthē ηa ñjwēre nu ni tininju'c ηa ηgwa ηa pugu ηkhu nē shi mbini ηku'c."

⁷ A ni ηga nchhu yei nnu, mindoundou gū shina pa ηgwa Farashi pugu pa ηgwa Shadushi, kiri gho shina ntaon nduonduon. ⁸ Nthē ηa pa ηgwa Shadushi ghà nchhu ηa ηon shi'a ηkhu mbini ηku'c, pa'a pa ghan ntaon Minnwi lō mbo, ndo pa'a pa Jijwe lō mbo, ndo ηgwa Farashi piη ηguon pa nnu pei ghao. ⁹ Mmē yòyònc mū'un, pichəi pa ghan ye'i ηgwa ni gí Mushi ηa pugu ni mbo mon ta'a ghrà pugu pa ηgwa Farashi nē tithi ndou nu ηa, "Pigi lō njəi fəη ηon vei, pəi ji neiη ηa yichəi jijwē, ki ηgan ntaon Minnwi chrə gho?"

¹⁰ Minduonduon gho ni ηga nchəiη mójon, taatho pa shooge pigho pɔɔc ηa pi shi nshāa Pɔɔ prapra, mfe gí ni pa shooge ηa pugu shwi'i mfu'u vi ni ghré shina ηgwa pigho ntho nō líf ha'an pa shooge ghà nchho nē.

¹¹ Tu'u gha shini, Taatho thi yəi yu nchhu ηa, "*Fə'o tininju'c, wu'c ηkwan ha'an c chii ligi a Jerushaleiη nē, a wu'c ηkwan ha'an c shi nchii mon la'ataon Roma nē.*"

Ntán nō jwi nu Pɔɔ

¹² Mbhi ni ηga ndan, pichəi pa ηgwa Juu nyian ntán, ηgwrā kina ηa mba'a pugu nji yaon, ki nnu sheshe yaon, kan a nē pugu jwi Pɔɔ. ¹³ Ngwa ηa pugu ni nyian ntán gho nē ni ntɔc khwē wuη yugu. ¹⁴ Pugu lollō ηgəi mbara pa thishi ghan fe'ingieη pugu pa pichəi pa thishi nchhu ηa, "Pigi wrā kina ηa mba'a pigi ji sheshe yaon ti nu'un ηjwi Pɔɔ. ¹⁵ Nthē yie gho, pəi pa pichəi pa kúη taon ηkəni ni taatho pa shooge Roma ηa a taon Pɔɔ ni pəi. Pəi chwē nō ha'an pəi tā'a nu ntou pi moon nnu gho shi'i nō ji nu pa nnu nthē vi. Pigi kwo piri non yigi nō jwi nu vi ηkaon a maa ndo nchəiη heiη."

¹⁶ Ndo muon mimbha mbo muon ndiη Pɔɔ yi mingwē ni nja'o ntán yei, ηgəi líf ha'an pa shooge ghà nchho nē nshwei Pɔɔ nō gho. ¹⁷ Nenne, Pɔɔ mēiη ta'a nthishi pa ta'a ηkii shooge nchhu gho ηa, "Lɔc muon vei ηgəi nō gho shhi taatho pa shooge nthē ηa a fə'o nnu nō chhu nu gho."

¹⁸ Nenne, nthishi gho lɔc vi pugu yu ghəi njəi taatho pa shooge nchhu ηa, "Pɔɔ, yichəi ta'a ηgan chəiη, mēiη a nchhu vəi ηa ñdɔc muon vei ntho njəi gho nō, nthē ηa a fə'o nnu nō chhu nu vē."

¹⁹ Taatho pa shooge gho wēiη mbho yi pugu yu ghəi líf ha'an ηgwa lō mbo nē, a pie vi njiηjiη ηa, "Nnu ηa c tā'a nu nchhu vəi nē pɔ pi kho?"

²⁰ Muon gho khwē ηa, "Pa Juu taan ηa pugu shi nchhu vē ηa c taon Pɔɔ ni pa kúη yua nō ha'an pugu tā'a nu ntou vi tou nji pa nnu nthē vi shishi'i. ²¹ Ndo ki'i nja'o nnu ηa pugu chhu nu nē, nthē ηa pugu tɔc khwē wuη yugu ηa pugu kwo taan ti ηgwrā kina ηa mba'a pugu ji ki nnu sheshe yaon ki lō naa njwi vi, ηkwo lere ntho njwēre vi. Ti ndwē, pugu kwo piri non yugu ntho njwēre khwē pi mbho gho."

²² Nenne, taatho pa shooge chhu ni muon gho ηa a ghəi ni vhi ndo mfe gí gho ηa, "Ki'i nchwē sheshenon ji ηa c kwo chhu nnu yei vəi."

Pi taon Pɔɔ ni Feli mbo ηgan Sha'a Kaisharia

²³ Taatho pa shooge gho mēiη paa nthishi pa ta'a ηkii shooge nchhu ηa, "Pəi piri paa ηkii pa shooge nō ghəi nu Kaisharia pəi pa khwachəi wuη ghan mā'an nchhō ni minyienləi pugu pa paa ηkii ghan mā'an nchhō ni khwə, mbiri nō llō nu mon ndipu'u minaon ni tu'u. ²⁴ Fē pichəi pa ηkwēiη ni Pɔɔ a ku'c pəi ghəi ni ju mfe vi ni Feli, mbo mmē ηgan sha'a ηgwa shi'i, ki k'a lō ηkēe vi."

²⁵ Taatho pa shooge gho nā'an ηwa'anli, nchhu nu ηa,

²⁶ "Nwa'anli yei nā'an mmu Klaudiu Lishia vē, ma Feli ηon ndien, ñchrə vē.

²⁷ Pa ηgwa Juu ni ηgwēiη ηon vei ntā'a nu njwi vi. Nga ntho mbara vi pigi pa shooge ηkwe vi, nja'o ηa a pɔ pi ηon la'ataon Roma. ²⁸ Nki tā'a nu nji nnu ηa pugu ni ηgwēiη vi nō nē, nenne, ηgəi ni ju nda pa kúη pugu. ²⁹ Nki gha ntā'a, njəi ηa pa nnu ha'an pi ni ηgwēiη vi nō gho nē lō mbo pa nnu ha'an a nthē pi jwi vi, ki ni'η vi chəiη nō gho, pa nnu pigho pɔ pi ηkuon pa pie nthē nnu gí yugu. ³⁰ Pi ni ηga ntūgu vəi ηa pi tho nyian ntán nthē vi, ñtaon vi vē ta'a ηgē, mfe gí ni ηgwa ha'an pugu wēiη vi nē ηa pugu shwei nnu ha'an pugu wēiη vi nō gho nē vē."

³¹ Nenne, pa shooge lɔc Pɔɔ wu'c ηkwan nō ha'an pi ni mfe gí ni pugu nē, ηgəi ni ju ti nchəiη Antipatri ni tu'u. ³² Mbhi gha ndan pugu pini líf ha'an ghan mā'an nchhō ghà nchho nē, mier vi pugu pa ghan Minyienləi ηa pugu pugu ghəi ka'a. ³³ Pugu ni ηga nchəiη Kaisharia, mfe ηwa'anli gho ni Feli mmē ηgan sha'a ηgwa, mbini ncha'a Pɔɔ mfe mbho yu. ³⁴ Feli mēiη ηwa'anli gho mbie vi ηa a llō mon yəi líf, ηga nja'o ηa a llō pi Shilishia, ³⁵ a chhu gho ηa, "Nshi nja'o chrə yō ndiη ηa ηgwa ηa pugu wēiη gho tho nē." Nenne, mfe gí ηa pi chho ηkē'i Pɔɔ ntū'c fūon Herō.

Nnu na pi wēin Pɔɔ nɔ għɔ nɛ

24 Tien Ilé ni nga ntɔɔ, taathɔ pa thishi ghan fe'ingien mbo Anania shwi'i pugu pa pichai pa thishi ni ta'a non na a shi nchrā nɔ lifi yugu, ligi yi pɔ Tetulu. Pugu fɛ'i nnu na pugu wēin Pɔɔ nɔ nɛ ni Feli non ndien. ² Pi ni nga mēin Pɔɔ a nii nda, Tetulu jē nthɔ ntigi pa nnu thɔ yu, nchhu nu na,

"Nthe na ɔ sha'a nu ni shiethɔ nɛ, pigi fā'o ntou ghigri nɔ ntaon ndii nɛ, pugu pa na ntou pa kwri thɔ mon la'ataon yei ntɔɔ pi mbho għɔ nɛ, ma Feli non ndien, ³ mon nguon shendaon mon nguon lifi ghao, pigi pin nguon nnu pighɔ ni ntou tōo nu vɛ, ma Feli non ndien. ⁴ Ndo nɔ mien nu ki lo nu'uy njwi ndii yɔ, ñdīgəi għɔ mon pwanju'ɔ yɔ na ɔ ya'o vigi nɔ kuo ndii. ⁵ Pigi yai na non vei ya mbo pi nkien ngan ndan, a thɔ ni minduonduon shina pa Juu mon nguon mbhi ghao, mbo nthishi pa ngwa kiri ye na pi mēin ni Nasharin nɛ. ¹⁶ A ni ntā'a nu mfuo Nda Minnwi, pigi wēin vi. [Pigi kan ni nshā'a vi nkwan nɔ ha'an gɛ yigi chhu nɛ, ⁷ ndo Lishia mbo nthishi pa taathɔ pa shooge thɔ ni ghrɛ nkwe vi mbho pigi ngəi ni ju, ⁸ nchhu nu ni pa ngwa na pugu ni ntigi nnu thɔ yu nɛ na pugu thɔ shhi għɔ.] ɔ shi nga ntou vi ni non yɔ, kan ɔ shi nji nguon pa nnu na pigi wēin vi nɔ nɛ mbho yu."

⁹ Pa ngwa Juu nii mon għɔ nkaa pugu, nchhu nu na nguon pa nnu ha'an pi wēin vi nɔ nɛ nnu shini.

Pɔɔ taa nchò yi shhi Feli

¹⁰ Feli mme ngan sha'a ngwa nōon ni mbho yi na Pɔɔ chrā. Pɔɔ chhu na, "Nji na ɔ kwo sha'a la'ataon yei nɔ ntou nga'o. Nthe yie għɔ, m̄fā'o pwatua nɔ taa nu nchò a shhi għɔ. ¹¹ Nɔ ha'an ɔ nthe ɔ yai ni non yɔ nɛ, a lo nji'ni ntɔɔ paanchrɔ Ilé nɔ ha'an nki ku'ɔ Jerushalein lifi għa'o Minnwi. ¹² Pa Juu shi ki lo njai nthɔ ndou nu pigi sheshenon ki ni'in pur ngwa mon Nda Minnwi ti mfe pi ni mon sheshe nda luon Minnwi, ki pi mon la'a. ¹³ Ndo minthe pa'a pugu lo nōon vɛ na nnu na pugu tigi nu thɔ mu nɛ nnu shini.

¹⁴ "Ndo mbin yei vɛ, na nga nga'o Minnwi pa nkhu tāa pigi njou pi njin Shendaon na pugu chhu na a lo kā'o nɛ. Ndo mbin mbin na nguon yaon na pi nā'an mon nwa'anli gɛ Mushi pugu pa yi njai'ifi Minnwi nɛ, yi ndindi. ¹⁵ Mfā'o kwā'a mbin Minnwi na pugu nkaa pugu fā'o nɛ, na nguon ngwa ghao, ngwa shi'i pugu pa pi piphi shi nde mbin nkhu'ɔ mon gu. ¹⁶ Nenne, nga mba'o na ngan thɔ a pɔ yi shishie shhi Minnwi pugu pa ngwamishua.

¹⁷ "Mi ni nga nkwo pɔ mbhi nɔ ntou nga'o, mbin mbin la'a pigi nɔ ghɛ nɛ nu ngwa pan ni mbin ndo mbin fe'ingien ni Minnwi. ¹⁸ A ni mbo pi ndii na nki thɔ

† Ye nkwan ha'an Tetulu ni mēin Pɔɔ pugu pa pichai pa ngwa na pugu ni njou njin Jish lo Nashare nɛ.

nchwie nnu pei Nda Minnwi nɛ, ndii na nki kwo mien nū'ɔn na pi ghā nchwie nɔ pɔ nu yi taon taon nɛ, na pugu ni njai a. Pigi pa yu ngwa shini ndo mbo kā'a, ndo pa'a minduonduon lo mbo. ¹⁹ Ndo pichai pa ngwa Juu lo Eshia ni mbo lo nkaa pugu, a pie na pugu thɔ nkaa pugu nɔ fɛ'i nu sheshe nnu na nchwie ki a lo nkā'o nɛ.

²⁰ Ndāa nenne nɛ, pei ngwa na pugu pɔ hein nɛ fɛ'i nɛ nnu na nki chwie ki a lo nkā'o ndii na nki thi shhi pa kún nɛ, ²¹ nkien yei ta'a nnu na nki pa'o ngou nɔ ndii na nki thi shina pugu nɛ, 'Nthi shā'a nɛ shi'a shhi pai nthe na mbin na ngwa ghā nga nkhu, shi mbin nkhu'ɔ."

²² Ndo Feli na a ni nja nji pa nnu nthe nnu Shendaon shi'i nɛ, chi shā'a mfe shhi, nchhu na, "Ndi na Lishia mbo taathɔ pa shooge shi nchāin nɛ, ñdūgwi shā'a yɔ."

²³ Nenne a fe gɛ ni nthishi pa ta'a nkii shooge na a chho nkē'i vi, ndo mfe shina għɔ nɔ ha'an minthe pa shuon pi thɔ ngɛ vi ki lo mfā'o kifingini nɛ.

Pɔɔ shhi Feli pugu Drushila

²⁴ Pichai pa Ilé ni nga ntɔɔ Feli thɔ pugu ngwe vi, ligi yi pɔ Drushila, mbo non Juu, nchhu pi thɔ ni Pɔɔ, a ywɛ nkwan ha'an Pɔɔ thɔ nchrā nu nthe nnu pin mbin Jish Krishto nɛ. ²⁵ Nɔ ha'an Pɔɔ ni nchrā nu nkuan pa nnu ndindi, pa nnu wēin nu non pugu pa lembhi shā'a na a thɔ nu nɛ, pɔɔ gu wēin Feli a chhu għɔ na, "ɔ nthe ɔ ghāi ndwe, ñshi mbin mēin għɔ ndii na mfā'o shina nɛ." ²⁶ Wu'ɔ mon ndii għɔ, a kwā'a nu na Pɔɔ shi mfe mbin għɔ, nthe yie għɔ, a thɔ mēin vi ngɛngɛ pugu yu chrā nu.

²⁷ Paa nga'o ni nga ntɔɔ, Pokiu Feshitu lōgɔ lifi Feli. Feli ni ntā'a nu nōon pwapun ni pa Juu, nne, mien Pɔɔ mon chāin.

Pɔɔ līgəi na shā'a yi ghāi shhi Fūon pa ngwa Roma

25 Trei Ilé ni nga ntɔɔ Feshitu chāin mon krao lifi għɔ, ndho Kaisharia nkhu'ɔ Jerushalein. ² Pa thishi ghan fe'ingien pugu pa thishi ngwa Juu chhu pa nnu thɔ Pɔɔ, ndīgəi Feshitu, ³ mbie vi na a nthe a chwie shi'i ni pugu nɔ taon nu Pɔɔ a shwi'i Jerushalein. Pugu ni nchhu nne nthe na pugu ni nkwo tan nɔ nū'ɔn nu ngwa pugu lere njwi Pɔɔ shendaon. ⁴ Feshitu khwē na, "Pi nū'ɔn Pɔɔ nɔ ngan chāin Kaisharia, mba'a a nu'uy nda'a nkaon mmu nduthɔ a maa ngəi fɔ. ⁵ Pai chwie pigi pa thishi pai ghāi Kaisharia, a mbo na non għɔ fāan sheshe nnu, pugu chhu nthe vi."

⁶ Feshitu chho fɔ nɔ fūon Ilé ngəi pi wun, ndo lo ki'e ngəi Kaisharia. Mbhi gha ndan a chochɔ mon lifi sha'a shā'a, mfe gɛ na pi thɔ ni Pɔɔ. ⁷ Pɔɔ ni nga nchāin, pa ngwa Juu na pugu ni ndho Jerushalein nɛ, ghin vi, ntho nchhu ntou pa nnu thɔ yu, ndo pa'a ndo nōon na sheshe nnu pighɔ nnu shini.

⁸ Ndo Pɔɔ taa non yi, nchhu nu ɲa, “N̄ndo n̄ji'i nchwīe kan ta'a f̄an̄ nthe ḡí pa ɲgwa Juu ki nthe Nda Minnwi, ki m̄biɲ Kaisha m̄bo f̄uon̄ pa Roma.”

⁹ Ndo Feshitu ni ntā'a nu n̄ n̄on̄ nu pwapuɲ ni pa ɲgwa Juu, nenne a chhu ni Pɔɔ ɲa, “ɔ khwā n̄ gh̄i nu Jerushaleiɲ pi sha'a gho f̄o nthe nnu pei ɲa pi chhu v̄e hein̄ nthe gho n̄e?”

¹⁰ Pɔɔ khwē ɲa, “N̄n̄thi hein̄ mon̄ ta'a l̄i' sha'a shá'a Kaisha m̄bo l̄i' ɲa a pie ɲa pi sha'a a n̄e. Ḡò ndutho yɔ ji ɲa ñdo n̄ji'i f̄aon̄ kan ta'a nnu m̄biɲ pa Juu. ¹¹ N̄kan̄ ni m̄bo pi ɲgusha'a, nchwīe sheshe nnu ɲa a pie ɲa ɲkhu n̄e, pa'a ñdo n̄ji'i n̄tei tei. Ndo a m̄bo ɲa kan ta'a nnu shini lo n̄ji'i m̄bo mon̄ nnu ɲa pugu chhu nthe a n̄e, kan m̄ba'a yich̄e ɲon̄ f̄e a m̄bho pugu. N̄d̄oḡo shá'a a nda shá'a Kaisha.”

¹² Feshitu ni ɲga mbini pugu pa kún̄ pi, ɲkhwē ɲa, “N̄a ɔ chhu ɲa Kaisha sha'a shá'a yɔ n̄e, ɔ shi ɲḡe shhi yu.”

Pɔɔ shhi Agripa pugu Benishi

¹³ A ni ɲga nda'a, F̄uon̄ Agripa pugu Benishi gh̄i Kaisharia n̄ kra nu Feshitu, nchhu gho ɲa a tho a pwa.

¹⁴ N̄o ha'an̄ pugu ni nda'a f̄o n̄ ntou ll̄e n̄e, Feshitu n̄w̄on̄ shá'a Pɔɔ gho shhi f̄uon̄, nchhu nu ɲa, “Yich̄e ɲgan̄ ch̄eɲ p̄o hein̄ ɲa Feli ni ɲga ndoll̄ mien̄. ¹⁵ N̄ki gha ɲḡe Jerushaleiɲ, pa thishi ghan̄ f̄e'inḡieɲ pugu pa thishi pa ɲgwa Juu chhu pa nnu n̄o ligi yi, nchhu nu ɲa, ɲon̄ vei ɲgusha'a. ¹⁶ Ndo ñchhu ni pugu ɲa, pigi, m̄bo ɲgwa Roma shi'a n̄ji'i nd̄oḡo ɲon̄ n̄o ɲgusha'a ki a lo ntithi shhi pa ɲgwa ɲa pugu chhu nnu tho yu n̄e n̄ta n̄chò yi nthe nnu p̄e ɲa pi chhu tho yu n̄e.

¹⁷ “Pugu ni ɲga ntho hein̄ k̄e' gho, pa'a ñdo nu'un̄ m̄bi' f̄i', ndo m̄bi gha ndan̄ ɲk̄i'e chho pi chho l̄i' shá'a nchhu ɲa pi tho ni ɲon̄ gho. ¹⁸ Pa ɲgwa p̄e ɲa pugu ni nchhu pa nnu tho yu n̄e lo n̄o ntithi t̄thi ndo pa'a ndo nchhu kan ta'a nnu p̄i' ha'an̄ ɲki yw̄e nu ɲa pugu chhu tho yu n̄e. ¹⁹ Ndo ɲguon̄ yaon̄ ɲa pugu ni nchhu nu n̄e p̄o pi mindoundou nthe nnu Minnwi yugu pugu pa ligi yich̄e ɲon̄ pi m̄eɲ vi ni Jisho ɲa a ni ɲkwo khu, Pɔɔ chhu nu ɲa a yi maon̄. ²⁰ N̄shini ndo ɲji ɲkwan̄ ha'an̄ a nthe ñtā'a moon̄ ɲkwan̄ nnu pei n̄e, nthe yie gho, m̄bie Pɔɔ ɲa a shi ɲkhwā n̄ gh̄i nu Jerushaleiɲ pi sha'a vi f̄o nthe nnu pigho. ²¹ Ndo Pɔɔ ni ɲga ntā'a nu ɲa a sha'a f̄uon̄ Roma nsha'a shá'a yi, pi n̄w̄on̄ vi hein̄. Nenne, m̄fe ḡí ɲa pi chho ɲk̄e' vi ti shi nu'un̄ n̄taon̄ vi ni Kaisha, m̄bo f̄uon̄ Roma.”

²² Agripa chhu ni Feshitu ɲa, “N̄shi ɲkhwā n̄o ya'o nu m̄bho ɲon̄ vei ndutho a.”

Feshitu khwē ɲa, “ɔ shi ɲja'o vi yua.”

²³ Mbhi gha ndan̄ Agripa pugu Benishi tho mon̄ ndigha'o ntinta'o pugu pa thishi pa ta'a ɲkan̄ shooge ni pich̄e pa mem̄me ɲgwa mon̄ la'ataon̄ gho ɲḡe n̄i mon̄ m̄me f̄a'o ɲa ɲgwa gh̄a ntho nchho n̄e. Feshitu f̄e ḡí pi

tho ni Pɔɔ fa'o gho. ²⁴ Feshitu chhu ɲa, “F̄uon̄ Agripa pugu pa ɲguon̄ pa ɲgwa ɲa pugu p̄o hein̄ shi'a pigi pugu n̄e, p̄e ȳe ɲon̄ vei, ɲguon̄ pa ɲgwa Juu ɲa pugu p̄o hein̄ pugu pa p̄e ɲa pugu p̄o Jerushaleiɲ chhu pa nnu tho yu. Pugu pa'o ɲḡo ɲa a lo nu'un̄ mf̄a'o n̄o chho nu m̄bi. ²⁵ Ndo pa'a ñdo ɲj̄e ɲa a chwīe sheshe nnu ɲa a pie ɲa pi f̄e ɲj̄ gu gho, n̄o ha'an̄ ndutho yi chhu ɲa a sha'a f̄uon̄ Roma nsha'a vi n̄e, ñchhu' n̄o taon̄ nu vi.

²⁶ “Ndo, ñdo n̄ji'i mf̄a'o ɲkieɲ tho nnu n̄o n̄a'an̄ nu nthe vi m̄fe ni f̄uon̄ Roma. Nthe yie gho, ñtho ni ju hein̄ shhi p̄e, m̄ieɲ m̄bo shhi gho, ma F̄uon̄ Agripa, n̄e ɲa pia shi ɲga ntou moon̄ shá'a yi gho, kan a nthe m̄f̄a'o nnu n̄o n̄a'an̄ nu. ²⁷ Nthe ɲa m̄b̄i' a p̄o nnu na n̄o l̄oḡo nu ɲgan̄ ch̄eɲ n̄taon̄, ki lo ɲja m̄fe tho nnu ɲa pi w̄eɲ vi n̄o gho n̄e.”

Pɔɔ t̄a n̄chò yi shhi F̄uon̄ Agripa

26 Agripa chhu ni Pɔɔ ɲa, “A nthe ɔ chr̄a nthe non̄ yɔ.”

Pɔɔ shw̄i m̄bho yi ɲj̄e taa nu nchò yi, nchhu nu ɲa, ² “F̄uon̄ Agripa, ɲj̄e non̄ a n̄o m̄b̄o' n̄o thi nu shhi gho shi'a n̄o taa nu non̄ a shhi gho nthe ɲguon̄ pa nnu ɲa pa ɲgwa Juu chhu tho mu n̄e. ³ M̄ieɲ nthe ɲa ɔ ya ɲji n̄w̄on̄ pugu pa mindoundou ɲa a p̄o shina pa ɲgwa Juu n̄e, nthe yie gho, ñduon̄ ɲa ɔ w̄eɲ ɲj̄' yɔ ɲjw̄e nnu ɲa ñshi nchhu n̄e.

⁴ “N̄guon̄ pa ɲgwa Juu ɲi ɲkwan̄ ha'an̄ ɲki chho chombhi a lo n̄o ha'an̄ ɲki p̄o ma'an̄ mikhwa n̄e, lo n̄o ɲj̄e yi la'a pigi ti ɲḡe f̄e ni nd̄i' ɲa ɲki p̄o Jerushaleiɲ n̄e.

⁵ Pugu ɲi n̄o n̄taon̄ nd̄i' n̄o ha'an̄ pugu ɲkhwā n̄o f̄e' nu, lo n̄o ɲj̄e yi, ñchho chombhi a n̄o ta'a ɲon̄ shina pa ɲgwa ha'an̄ pugu gh̄a n̄w̄on̄ k̄ina Minnwi yigi titin̄, m̄bo pa ɲgwa Farashi. ⁶ Ndwe, ñthi heneiɲ pi tho nsha'a a nthe ɲa ñw̄on̄ ɲj̄' a ɲkuon̄ k̄a' ɲa Minnwi ni m̄fe ni pa t̄a pigi n̄e. ⁷ M̄bo yaon̄ ɲa paanchro la'ataon̄ ɲgwa pigi kw̄a' nu n̄o ha'an̄ pugu gha'o Minnwi ni ta'an̄ju' yugu mon̄ tu'u pugu pa naon̄ch̄i n̄e. A chwīe nthe kw̄a' yei ɲa m̄f̄a'o n̄e ɲa pa ɲgwa Juu pei tigi pa nnu tho mu, ma F̄uon̄ Agripa. ⁸ A chwīe k̄o a gha'a ni p̄e ɲa p̄e thi hein̄ n̄e n̄o piɲ nu ɲa Minnwi gh̄a ɲku' ni ɲgwa ha'an̄ pugu khu n̄e?

⁹ “M̄mu ndutho a ni m̄b̄i' ɲa m̄f̄a'o n̄o chwīe nu ntou nnu n̄o ȳe nu ɲa k̄i' ligi Jisho lo Nashare nu'un̄ ɲḡe shhi. ¹⁰ Yine nnu ɲa ɲki chwīe Jerushaleiɲ. Pa thishi ghan̄ f̄e'inḡieɲ ni m̄fe ɲj̄ v̄e pa'a ñdo ɲgu' ni'inḡ ntou pa ɲgwa Minnwi pi taon̄taon̄ ni'inḡ ch̄eɲ, pi ni ɲga ɲjwi vugu, mummu piɲ. ¹¹ M̄fe ɲḡe' ni pugu mon̄ ntou nd̄i' mon̄ pa nda luon̄ Minnwi, m̄ba'o nu n̄o ȳe nu ɲa pugu chr̄a chr̄a p̄i' nthe nnu Minnwi. ɲj̄' a ni m̄bigi m̄biɲ pugu ti nch̄eɲ f̄i' ɲa ɲki gh̄e' mon̄ pa la'ataon̄ nduon̄ n̄o f̄e nu ɲḡe' ni pugu.

Pɔɔ fɛɛŋŋ ɲkwan ha'an chɔmbhi yi ni ɲkwri ne

12 "Nne, mi ni ɲkwe ghrɛ, pugu pa ɲwa'anli ɲa a nɔɔn ɲa pi fe ghrɛ vɛi ne mbɔ pa thishi ghan fe'ingien ɲgɛi nɔ Damashiku ɲgu' nthe pi yie gɔ. 13 A gha mbɔ mon ntun minaon, ma chaapifuson, ɲga mbɔ shendaon ɲgɛi nu ne, ɲjɛi lɛ ɲa a the nchaa minaon lɔ po the ɲgɛi a pigi pa ɲgwa ɲa pigi pugu ni nyien nu ne. 14 ɲguon yigi gha ɲgɛi shhe, ɲja'o yichɛi ɲggi chhu nu vɛi mon chrɔ ɲgwa Hibu ɲa, 'Shɔɔ, Shɔɔ, ɔ tho mfe ɲgɛi vɛi ɲa? A lɔ mbwa ɲa ɔ tun kwɔ yɔ ɲkuon tho muun thi pɛga ɲa a tɔ' gho ɲgɛi nu nɔ shhi ne.' †

15 "Nchhu ɲa, 'ɔ pɔ pi gɔ, Taathɔ?'
"Taathɔ khwɛ ɲa, 'Mi Jishɔ, ɲa ɔ tho mfe ɲgɛi gho ne. 16 Nɔɔ lɔlɔ ntithi ɲkuon kwɔ mɔ, nthe ɲa nɔɔn non a ve nthe yei nnu, nchuw' gho nɔ muun fà'a a. ɔ shi nshwei pichɛi pa ɲgwa nduon ni yaon ɲa ɔ yɛi shi'a ne, pugu pa nnu ɲa nshhi nɔɔn ve ne. 17 Nshhi ɲkwe gho mbɔ pa ɲgwa Ishrae pugu pa ɲgwa taon nduon ɲa nshhi ntaon gho ni pugu ne. 18 ɔ shi nchuw' ligi yugu, ɲa pugu kara ntaon mon ɲjin nthɔ mon lɛ, pugu taon mon ghrɛ Shata nthɔ ɲjɛi Minnwi, nne ɲa pi lɛ phi yugu, pugu lɔ mfà'o shina, shina ɲgwa pe ɲa Minnwi kwo chu' vugu nɔ ji ntɔɔ pi ɲkuon pin ɲa pugu fà'o mbɛn mu ne.'

Pɔɔ shwei ɲkwan ha'an fà'a yi pɔ ne

19 "Nthe yie gho, ma Fùon Agripa, nshini nɔɔ ntinithɔ ni nnu yei ɲa mi ni ɲjɛi lɔ po ne. 20 ɲki jɛ Damashiku pugu Jerushalein ni ɲguon krao ɲgei Judia pugu pa la'ataon nduon, nchii nu ɲa pugu fà'o nɔ wuw' nu mbà'a ɲkũnu yugu ni phi nthɔ ɲjin Minnwi, nɔ nchwɛ pa nnu pe ɲa a shi nɔɔn ɲa pugu pà'a ɲkũnu yugu ni phi ne. 21 Ye nnu ɲa a ni nchwɛ pa Juu pei wɛin a ndii ɲa ɲki pɔ Nda Minnwi ne, mba'o nu nɔ jwi nu ma. 22 Nchɛin shi'a, a Minnwi ɲa a tho ɲgɛe a, nthe hein shi'a nɔ shwei nu ni ɲguon ɲgwa, lɔ mbɛn pa minkwasha ti ɲku' nchɛin mbɛn pa ɲgwa ndien pa'a nɔ nchhu pi nnu nduon ɲkien pa nnu ɲa pa ɲjɛi Minnwi pugu pa Mushi ni nchhu ɲa a shi nde ndɔɔ lɛ ne. 23 Pugu ni nchhu ɲa Ju ɲa Minnwi Chu' Ntaon nɔ ɲkwe ne shi ɲgu' ɲjɛi ɲgɛi, nɔ mbɔ ju fùon ɲon nɔ pinu nu ɲku' mon gu. A shi nchii lɛ lugu nu ni ɲgwa Juu pugu pa ɲgwa taon nduon."

24 Nɔ ha'an Pɔɔ thi fɔ nthɔ ntaa nchɔ yi ne, Feshitu pa'o ɲgɔu ni ɲji ɲa, "Pɔɔ, ɔ ya mbaa paa ntou ye'i yaon chwɛ ɔ ɲgɛi lɛin!"

25 Nɔ Pɔɔ khwɛ ɲa, "Nɔ ɲji'i mbaa paa, ma Feshitu ɲon ndien, nchrɔ pi ɲkien nnu shini nɔ mbɔ chrɔ lina.

26 Nɔ Fùon Agripa ji nnu pei minthe nchrɔ pa nnu pei

† Mon la'ataon pa Juu, muun thi pɛga ni mbɔ nɔ chwɛ nu minyen wuw' ɲgɛi pi shhi ki lɔ nu'uy mbini ɲjin. Jishɔ ni nchhu yei ni Pɔɔ hein ɲa ki'i a lãa nnu fhi ɲa ju Jishɔ tho nchwɛ nu, mbɔ gɛ nu ɲgwa pi jɛ chɔshi yi nɔ gho.

gho ni tininju' nthe ɲa a ji ɲguon pa nnu pei ghao nthe ɲa pi shini nɔ nchwɛ nnu pei pi lɛin. 27 Fùon Agripa, ɔ pin pa ɲjɛi Minnwi? ɲji ɲa ɔ pin."

28 Agripa khwɛ ɲa, "Mon kuo ndii yei ɔ pɛi ɲa ɔ shi nchwɛ ɲgɛi Krishiten?"

29 Pɔɔ khwɛ ɲa, "Ki mi shi ndɔɔ pi kuo ndii ki ntaan ndii, luon Minnwi a pɔ ɲa ki'i a wuw' mbɔ pi gɔ, ɲguon ɲgwa pei ɲkaa pugu kara mbɔ nɔ ha'an mbɔ ne, ɲkien chein yei ɲa pi krao mbɔ ma nɔ gho ne."

30 Nne fùon pugu pa Feshitu, ni Benishi pugu pa ɲguon pichɛi ɲgwa yei shhe. 31 ɲga ɲkwo yiri, nchhu ni non pugu ɲa, "Non vei lɔ ɲji'i nchwɛ sheshe nnu ɲa a pie ɲa a khu ki pi ni'in vi chɛin ne." 32 Agripa chhu ni Feshitu ɲa, "Nɔ pi kan ni nchuw' non vei mien vi a ghɛi nɔ ha'an a kan ni mien ki naa ndɔɔ shà'a yi shhi Kaisha."

Pɔɔ ghɛi la'ataon Roma

27 Pi ni ɲga ɲkwo chhu ɲa pigi nii mitu ɲkhɛ ɲgɛi Itali, Feshitu cha'a Pɔɔ pugu pa pichɛi ghan chɛin mfe ni Julion mbɔ nthishi ta'a ɲkii shooge mon kwɛ ntigao ɲkii shooge ɲa pugu ni ɲkɛ'i fùon Roma ne. 2 Pigi nii mon mitu ɲkhɛ lɔ Adramitiun, ɲa a ni ɲkwo tithi nɔ ghɛi nu mon lɛi kaon pa mitu ɲkhɛ Eshia ne. Nchuw' ki'e ɲjɛ ghɛi nu, pigi pa Arishtaku, mbɔ non Mashedonia lɔ Teshalonika.

3 Mbhi gha ndan pigi chɛin Shidon. Julion ni nɔɔn pwapun ni Pɔɔ, mien vi ɲa a ghɛi ɲjɛi pa taannu pi, ɲji ɲa pugu shi mfe pa yaon ɲa a pou ne gho. 4 Pigi lɔlɔ fɔ, nɔ nthe ɲa fifrɛi ni nthɔ nu pi lɔ ɲgei ɲa pigi ni ɲgɛi nu fɔ ne, pigi nyien ni pie pi ɲgei ɲkhɛ ye ɲa ɲkũnu Shaipru ni ɲkii fifrɛi ki a lɔ nchɛin fɔ ne. 5 Pigi shà'a ntiri ɲkin Shilishia pugu Pamfilia nchɛin Mura mon Lishia. 6 ɲga nchɛin fɔ, nthishi pa ta'a ɲkii shooge gho yei mitu ɲkhɛ a lɔ Aleshandria ɲgɛi nu Itali, a ni'in vigi mon gho.

7 Pigi nyien pɔɔɔɔ nɔ yichɛi fi'i lɛ, ntɔɔ mon ghagha'a nchɛin Kinidu. Fifrɛi shini nɔ mien vigi ɲa pigi nu'uy ɲgu' mbɛn nyien ɲgɛi nu ɲgei gho, nthe yie gho, pigi nyien ɲgei ɲkũnu ye ɲa ɲkũnu Krete ni ɲkii fifrɛi nɔ chɛin nu fɔ ne, ntɔɔ yei Shalmone. 8 Pigi wuw' nyien pi ɲkin wɛi, nyien ni ghagha'a ti ɲgɛi nchɛin lɛi ɲa pi mɛin ni Li'i Kaon Pie Juu, yei mme la'ataon ɲa pi mɛin ni Lashia ne.

9 Pigi ni nchɔ fɔ nɔ ɲkien ntaan ndii, ti ɲgɛi nchɛin yichɛi fi'i ndii ɲa nyien nu mon ɲkhɛ ya ɲga'a, nthe ɲa ɲji'i nthe pi mme llɛ ji ɲkhɛ †† pa Juu ni ɲkwo tɔɔ. Nne Pɔɔ fe ntɛgi ni pugu, 10 nchhu nu ɲa, "Mme ɲgwa, ɲjɛi ɲa nyien yia lɔ hein ɲgɛi nu shhi shi mfe ɲgɛi. Ntou phe shi mbɔ, ki lɔ ɲgu' mbɔ pi ni pa maon ɲa pia tien ne, pugu pa mitu ɲkhɛ, ti mfe ni chɔmbhi yia." 11 Nɔ

†† Mme llɛ ji ɲkhɛ yei ni nthɔ mbɔ nu mon ndugwi ndipu'u nàon ɲgɛi nu mon ɲjɛ wun nàon mbɔ ndii ɲa nyien nu mon ɲkhɛ ni ɲja ɲga'a.

nthishi pa ta'a nkii shooge gho, ya'o pi nnu ye na ngan shugu mitu nkhi gho, pugu ngan mitu nkhi gho chhu ne, pa'a ndo nja'o pi ye na Poo chhu ne. ¹² Lifi kaon pie gho shini ndo nji'i mbo nkien lfi chho mon laon, † nthe yie ntou ngwa ni nkhwa yugu na pi lallo fo nne na pugu pa'o nshā'a nkhi ntaon Foniti no ha'an a nji'e, nne na minthe pugu chho fo mon laon. Foniti lfi kaon pie mon la'ataon Krete na a nuan ngai ni ngei mbho nkwei pugu pa ngei mbho ji ngei nii minaon.

Fin mon nkhi

¹³ Muon fifrai ni nga nje ntogo nu llo mbien, pa ghan shugu mitu nkhi pfi na minthe pugu pa'o ti ngai nchian no ha'an pugu ki pfi ne, nne pugu fu'u ngu'v wain pie mon nkhi, nchwi ti nja mbara nkien nkhi Krete. ¹⁴ Ndo a ni nga ndara, mme fifrai na a gha ntaon ngei mbho nkwei sha'a minaon tiri llo nkuon nkunu Krete. ¹⁵ Mme fifrai gho ni nga ngwain mitu nkhi, a gha'a ni pigi no yina nu fifrai gho ni mitu nkhi yigi, nne, pigi mien fo fifrai gho tien vigi ngai nu no.

¹⁶ Pigi ni nga nchian mbien njin muon nkunu Kauda, nkunu gho kif fifrai gho ni pigi. Pigi pa'o fo mon puon pimbia ti nkaa nkwe muon pie na mme mitu nkhi gho ni nshu nu ne ki a lo mbiri. ¹⁷ Pugu shu muon pie gho n'ing mon mme mitu nkhi, nkrao mitu nkhi gho ni nkfi na ki'i a shina. Nthe na pugu ni mbogo na pie shi ntei ni nji ngai nku'v nkuon gw' ni ngei nkien nkhi Libia ne, pugu shwi' ngu'v lfi mitu nkhi mon nkhi. Mien mitu nkhi gho ka' gho fifrai ghai nu ni ju pogo.

¹⁸ No ha'an fin titini gho ni ngu'v ntho ngai nu shhi ne, mbhi gha ndan pugu fu'u pa maon pugu mon mitu nkhi gho ma'an nu nkhi. ¹⁹ A gha mbo trei lle, no ha'an fifrai gho ni nje ne, pugu fu'u pa maon mitu nkhi gho ni yugu mbho ma'an nu nkhi. ²⁰ No ntou llembhi, pa'a pigi lo nje ligi minaon ki pa finai, fifrai gho wu'v mbigi pigi ntini nu. Ndugwi yi, pigi khe non yigi ki lo nu'un mbi' ni na pigi shi ndugu.

²¹ Nthe na pugu ni nkwo po no ntaan ndii ki lo mfa'o maon ji ne, Poo lallo ki'e nthithi tathi nchhu na, "Ngwa pan, pai kan ni nja'o nnu na mi ni nchhu ne, ki lo nu'un nshugu mitu nkhi ngai no Krete, yei phe shi kan ni nu'un nii via. ²² Pai fa'o tininju'v ndwe nthe na mba'a tho non nu'un mbhe, a shi ngu'v mbhe mitu nkhi.

²³ Nthe na ni tu'u ye na a togo ne, ngan ntaon Minnwi na mbo pi ji ndo nga'o vi ne tho vai, ²⁴ nchhu na, 'Ki'i fa'o pogo gu, ma Poo, v shi ngu'v nthi shā'a shhi Kaisha. Minnwi kwo kwe nguon ngwa na pai pugu nyien nu ka'a mon mitu nkhi ne.' ²⁵ Nenne, pai fa'o wain njū'v, ma ngwa pan, nthe na mfa'o tininju'v mbien Minnwi na a shi ngu'v mbo pi no ha'an pi shwei a ne. ²⁶ Fifrai shi

† Mon pii ndii yei mon la'ataon gho, fin gha nga'a mon nkhi ti pa'a non lo nji ndii na minthe a nyien mon nkhi shi'i ne.

ngu'v ndogo via ngai nkaon nkuon gw' nkien muon nkunu titri nkhi."

²⁷ Pigi ni nga nkwo po mon nkhi no khwenchro tu'u ntho nshā'a nkhi na pi mien ni Adria ne, pa ghan shugu mitu nkhi tha na pi chho mbara nu mbhi. ²⁸ Pugu chu ngu'v nkuon nkii, ma'an mon nkhi, njei na nthi nkhi paa wun mbho, no nkāon nu shhe. Nga mbini ngai shigei, ma'an njei na nthi nkhi tienchro mbho no kaon nu shhe. ²⁹ Pogo gu wain vugu na mitu nkhi shi nchwi ngu'v, nthe yie gho, pugu ma'an kwe ngu'v lfi pie mon nkhi llo njin mitu nkhi, nduon Minnwi na mbhi lan.

³⁰ Pa ghan shugu mitu nkhi ni nga nta'a nu ntei ntaon mon mitu nkhi gho, pugu shwi' muon kikuon mon nkhi mfi nu na pugu ghai pi tho mitu nkhi lfi chu ngu'v lfi pie fo. ³¹ Ndo Poo chhu ni nthishi pa ta'a nkii shooge pugu pa pichai shooge na, "Ngwa pei mien ki kina mon mitu nkhi, kan mba'a pai lugu." ³² Nne, pa shooge pigo ya'a nkii kikuon gho mien.

³³ Nkaon mbhi maa ndan, Poo kono nguon yugu ghao na pugu ji maon, nchhu nu na, "A khwenchro lle shi'a na pai ywere nu mon fintho, ki lo nji maon ki njwe'i yaon. ³⁴ Nthe yie gho, nkono vai na pai ji maon nenne na a shi nkwe vai nthe na nji' nthe pi ta'a ngiitho yai, mba'a a phe." ³⁵ Poo ni nga nchhu nnu yei, ndogo brei, nga ntoo Minnwi shhi nguon yugu ghao, mbai nje kru nu. ³⁶ Nju'v nguon yugu gu, pugu je ji nu maon.

³⁷ Nguon yigi ghao mon mitu nkhi gho ni mbo paa nkii ni khwachai wun ni ndigi yi ntigao. ³⁸ Pugu ni nga nji ti njru, nkere pichai pa rien maon ji ma'an mon nkhi nne na pie y'e.

Mitu nkhi shina

³⁹ Mbhi ni nga ndan, pa'a pugu lo nji lfi nkien nkhi gho, ndo pugu ni nje muon loo nkhi ni gw' fo ntho njwere nu na a nji'e pugu ku'v ni mitu nkhi fo nkuon shhe.

⁴⁰ Nne pugu ya'a nkii ngu'v lfi pie, mien a yie mon nkhi. Wu'v ndii gho pugu pini nja'a nkii nkuon yaon shugu mitu nkhi la'o mitu nkhi, nku'v mme kaon ndhw' fifrai tathi, fifrai chi vugu ki'e pugu ghai nu nkien mbhi. ⁴¹ Ndo mitu nkhi gho chwi nkuon gw' nkwa, ndii ntithi ki lo nchian nkien mbhi. Tho mitu nkhi lfi, mme fin gho nw'ing la'o mitu nkhi kraokrao.

⁴² Pa shooge ka'a no jwi nu pa ghan chian nne na ki'i kan ta'a non vugu pa'o nkhi ntei. ⁴³ Ndo nthishi pa ta'a nkii shooge ta'a nu nkwe Poo nne ndaa na ki'i pugu chwie nnu na pugu ni nka'a nu ne. A ka fe pi gi ni pe na pugu ji pa'o nu nkhi ne, na pugu lli nchian mon nkhi mba'o nkhi ntaon mbhi. ⁴⁴ Pigei ngwa younjin yugu: pichai taon nkuon pa krao pilan, pichai taon pi nkuon krao mitu nkhi, nenne, nguon yugu ghao chian mbhi ki ka'a.

Mon muuŋ ŋkũnu Malta

28 Pigi ni nga ntaoŋ ti nchəiŋ mbhi shi'i, nja'o ŋa ligi muuŋ ŋkũnu gho Malta. 2 Pa ŋgwa taon pigho nōon ŋkieŋ pawuŋ ni pigi, mfrəi mōŋon ŋa pigi yigō nthe ŋa mb̄i ni ŋkwo jē ll̄ nu, l̄i' ya ŋgri. 3 Pɔɔ ni ŋkiri puon mi ŋkweŋ, ŋga ntūon nu kie, fifhi taon mon gho nthe laonlaon mōŋon, naon vi nchu nɔ mbho yi. 4 Pa ŋgwa taon pigho ni ŋga njəi miyaon gho a chu nɔ mbho Pɔɔ, nchhu ni nōon pugu ŋa, "Nōŋ vei njwi ŋon shi-ni, nji'i nthe nɔ ha'an a lūgu ki lɔ ŋkhu mon ŋkh̄i nɛ, shhe chhu ŋa mba'a a lūgu." 5 Pɔɔ m̄iŋi fifhi gho mā'an mon mōŋon ndo pa'a kà'a lɔ ŋkēe ju Pɔɔ. 6 Pugu tithi nchēi nu ŋa non yi ku'ɔ ki ŋa a gū shhe ŋkhu. Ndo pugu ni nchēi nɔ ntaon nd̄i ki lɔ njəi sheshe nnu, nne pugu kwri njū'ɔ yugu, nchhu nu ŋa Pɔɔ pɔ pi nnwi.

7 Pa nyieŋ ni mbo ŋkiŋ l̄i' gho mbo yi taatho mon muuŋ ŋkũnu gho ligi yi pɔ Publiu. Taatho gho ni ndōgɔ vigi ntuo vigi shi'i nɔ ghan kra pi nɔ trei ll̄. 8 Tāa Publiu ni nūan kúon ntho ŋḡi nɔ sh̄igao pugu pa nch̄i. Pɔɔ gh̄i njəi vi nduon Minnwi gho nū'ɔŋ mbho yi mbiŋ yu non yi tɔgɔ. 9 Yei nnu ni ŋga ndōgɔ l̄i' pigəi ŋgwa ŋkuon muuŋ ŋkũnu gho ŋa pugu ni mfā'o pa ŋḡi nɔ nɛ tho ni pugu, pi ȳiḡi gh̄i nɔ yugu. 10 Pugu ni mfe ntou pa maon ni pigi, pigi gha ŋḡi nu pugu ni'ŋ ŋguon pa maon ŋa a ni mbie ŋa pigi fā'o nɛ mon mitu ŋkh̄i.

Ll̄ Malta ŋḡi Roma

11 Trei nōon ni ŋga ntɔgɔ, pigi nii mitu ŋkh̄i ŋa a ni ndo Alshandria, pi m̄iŋ ni pa "nnwi kə'i" ŋa a ni nda'a fɔ mon nd̄i laon gho. 12 Pigi ni nchəiŋ la'ataon Shirakushe nda'a fɔ nɔ trei ll̄. 13 Ll̄ fɔ, pigi nii pie ni'ŋ ŋḡi Regiuŋ. Ta'a ll̄ gha ntɔgɔ fifrəi ll̄ mbiŋ jē tho nu, a gha mbo mbra ll̄ pigi nchəiŋ Puteoli. 14 Pigi gha nchəiŋ fɔ nɛ, njəi pichəi ghan piŋ, pugu chhu ni pigi ŋa pigi pugu la'a nɔ khwachəi ll̄. Nennɛ, yei ŋkwan ha'an pigi kie nchəiŋ Roma nɛ.

15 Pa ghan piŋ Roma ni nja'o ŋkaon yigi, ntaon ntho nchəiŋ mon la'ataon ŋa pi m̄iŋ ni Tan Apiu † pugu l̄i' ye ŋa pi m̄iŋ ni Trei l̄i' Pe Nda'a † nɛ, nɔ para nu miŋi. Pɔɔ gha njəi vugu, ntōo Minnwi, njū'ɔ yi piŋi nja ŋḡi.

Mon la'ataon Roma

16 Pigi ni ŋga nchəiŋ Roma, pi mien Pɔɔ ŋa a la'a tə'i vi pugu ta'a shooge ŋa a ni ŋk̄i' vi.

† L̄i' yei ni mbo khwachəi wuŋ ŋkan kwo nɔ gh̄i nu nchəiŋ Jerushaleiŋ. †† L̄i' yei ni mbo yaon nɔ tien wuŋ ŋkan ni khwachəi ŋkan kwò nɔ gh̄i nu nchəiŋ Roma.

17 Trei ll̄ ni ŋga ntɔgɔ, Pɔɔ m̄iŋ kiri pa thishi pa Juu mon la'a. Pugu ni ŋga ŋkiri, a chhu ni pugu ŋa, "Pa liŋ pan, nji'i nthe nɔ ha'an ndo nji'i nchwie sheshe nnu mbiŋ pa ŋgwa pia ki ŋkuon nū'ɔŋ yia nɛ, ndo pugu ni ncha'a a mfe nɔ ŋgan chəiŋ Jerushaleiŋ ni ŋgwa Roma. 18 Pugu ni ŋga ntou a, ntā'a nu mien ŋḡi nthe ŋa pugu shi ki lɔ njəi sheshe yaon ŋa nchwie ŋa a pie ŋa pi fe nj̄ gu vəi. 19 Pa ŋgwa Juu ni ŋga ndāa, a ȳi' ŋa ndōgɔ shā'a a ŋḡi nɔ shhi Kaisha, ndo ki lɔ mfā'o pi sheshe nnu nɔ chhu nu tho ŋgwa pan. 20 A chwie yie ŋḡi vəi, ntā'a nu nɔ yəi nu vəi pia chr̄, ŋa pi krao a ni cheiŋ n̄iŋ nthe pi ŋon ŋa ŋgwa Ishrae fā'o kwà'a mbiŋ yu nɛ."

21 Pugu chhu gho ŋa, "Pi lɔ nji'i mfe ŋwa'anli ni pigi ll̄ Judia nɔ ligi yɔ. Ndo pa'a ŋgwa pia ŋa pugu tho nu heŋ nɛ lɔ nchr̄a sheshe nnu ki nchhu sheshe nnu pi'phi nthe gho. 22 Ndo pigi khwā nɔ ya'o nu mbho gho, jɔ nnu ŋa ɔ p̄i' nɛ. Nthe ŋa pigi ji ŋa pi chr̄a pa nnu pi'phi mon ŋguon l̄i' ghao nthe ye kiri ŋa ɔ pɔ fɔ nɛ."

23 Pugu ni ntigi ll̄, a gha mbo ll̄ gho ntou yugu tho l̄i' ha'an Pɔɔ ni nda'a nu nɛ, a tere nnu pigho ni pugu jē ni tutu'u ŋḡi nchəiŋ ni fanaon, ntho m̄i' nnu Sha'afuon Minnwi ni pugu, ŋkaa nu nɔ nōon nu ni pugu ll̄ mon ḡi Mushi pugu pa ŋwa'anli pa njəil̄i' Minnwi ŋa pugu piŋ Jisho. 24 Pichəi ni mbiŋ nnu ŋa a ni nchhu nu nɛ, pa'a pichəi lɔ mbiŋ. 25 Pugu lɔ ll̄ ŋḡi, ndou nu ni non pugu nd̄i ŋa Pɔɔ ni ŋkwo chhu yei ta'a nnu nɛ, "Jijwe Minnwi ni nchhu shini nd̄i ŋa a ni nchhu ni pa tāa pəi ntɔgɔ pi niŋ njəil̄i' Minnwi mbo Ishaya nɛ:

26 'Gh̄i nchhu ni ŋgwa pei ŋa,
Shishini, pəi shi nja'o ndo pa'a ndo nji niŋ yi,
pəi shi nja nd̄i ndo pa'a ndo njəi.
27 Nthe ŋa njū'ɔ ŋgwa pei kwo f̄iŋi,
tənə yugu chri ki lɔ nu'uy nja'o l̄i',
pugu kwo kwiri ligi yugu,
Nne ŋa ki' pugu yəi ni ligi yugu,
nja'o ni tənə yugu,
nji ni njū'ɔ yugu
Nkara mbara a,
nchwie pugu pɔ shi'i.'

28 Pəi ji nɛ ŋa lūgu nu yei ll̄ mbho Minnwi gh̄i nɛ mbho ŋgwa taon nduon, ndo ŋgwa taon nduon shi njwɛɛ." 29 [Pɔɔ ni ŋga kwo chhu neiŋ, ŋgwa Juu pigho taon ŋḡi nu, ndou nu ni non pugu.]

30 Pɔɔ ni nda'a fɔ nɔ paa ŋga'o mon nda ŋa a ni mbe nu ll̄ piŋ yu. A mbiŋ ŋguon ŋgwa ŋa pugu tho fɔ nɔ yəi nu vi nɛ, 31 ntho nch̄i Sha'afuon Minnwi, ntho nje'i pa nnu nthe Jisho Krishto mbo Taatho ni tininju'ɔ ki ŋon lɔ ntāra vi.

Roma

Kāon nu pa tho nnu

Pɔɔ ni nā'anj ŋwa'anjli yei mfe ni pa ghanj pinj monj chɔshi la'ataonj Roma. Ŋwa'anjli yei nōonj ŋa Minnwi ni nchu'ɔ Pɔɔ nɔ ŋganj ntaonj yi. A ni nā'anj mfe nɔ lɛgəi nu vugu ŋa pugu ghɛɛ vi nɔ ghəi nu ni ŋkɛni pwa pisha'akho krao ŋgei la'ataonj yugu ŋa a pɔ ŋgei nii minaonj nɛ. Pɔɔ pini mfɛi yaonj ŋa fā'o nu pinj mbɛnj Jishɔ yie ghɔ nɛ pugu pa ŋkwanj ha'anj ghanj pinj fā'o nɔ chhɔ nu chɔmbhi yugu nɛ. A pini nu'uj nchwɛ ŋa pi ji nnu ŋa Minnwi ni ŋkā'a nu monj mbhi nɛ ntɔɔ pi mbhɔ Jishɔ Krishto mbɔ muuj Fūonj Devi. Yie ghɔ nōonj nu ŋa Minnwi thi ŋkuonj kɛna yi ŋa a ni ŋgwrā pugu pa ŋgwa Ishrae nɛ.

Ŋwa'anjli yei shwei via ŋa ŋgwa Juu pugu pa ŋgwa taonj nduonj pɔ pi pa ŋgusha'a nne mfā'o nɔ fā'o nu njɔ. A pini nu'uj nōonj ni pia ŋa Minnwi lɔgɔ nthi mi nɔ chwɛ nu ŋgwa Juu pugu pa taonj nduonj pugu pɔ yi ndindi ntɔɔ pi ŋkuonj khu nu Jishɔ Krishto mbini ŋku'ɔ. Ŋwa'anjli yei gha ndwigi nu, mfɛi ŋkwanj ha'anj pa ghanj pinj fā'o nɔ chhɔ nu chɔmbhi yugu monj pinj nɛ.

Mā'anj nu chrà

1 Ŋwa'anjli yei llɔ mbhɔ mu Pɔɔ, mbɔ muuj fā'a Krishto Jishɔ. Pi gɛ a ŋa mbɔ ŋganj ntaonj Krishto, Minnwi chu'ɔ a ŋa ñchii pwa pisha'akho yi, ² ŋa a ni ŋkā'a fie ndii ntɔɔ pi mbhɔ pa njəilifi pi monj Ŋwa'anjli Minnwi yi taonjtaonj. ³ Pwa pisha'akho ghɔ pɔ nthe Muuj vi, ŋa monj freinonj pi ni mbhi vi monj ndaanonj Fūonj Devi nɛ. ⁴ Ntɔɔ pi mbhɔ Jijwe taonjtaonj, pi ni nōonj vi ni mme ghrɛ ŋa a Muuj Minnwi ntɔɔ pi monj ku'ɔ nu mi monj gu, mbɔ ju Jishɔ Krishto mbɔ Taathɔ via. ⁵ Pia tɔɔ mbhɔ Krishto mfā'o shina mbini mbɔ ghanj ntaonj, nɔ chwɛ nu ŋguonj ŋgwa taonj nduonj ya'o nchò llɔ monj pinj nthe ligi yi, ⁶ pugu pa pəi ŋa pi gɛ vəi ŋa pəi pɔ yi Jishɔ Krishto nɛ.

⁷ Nā'anj pi ni ŋguonj vəi ghao ŋa pəi pɔ la'ataonj Roma nɛ, ŋa Minnwi khwā vəi ndɔ ŋgɛ vəi ŋa pəi pɔ ŋgwa pi pi taonjtaonj nɛ.

Pwapuj pugu pa ghighri llɔ mbhɔ Minnwi mbɔ Tāa via pugu Jishɔ Krishto mbɔ Taathɔ pɔ ni pəi.

Pɔɔ khwā nu nɔ ghəi nu la'ataonj Roma

⁸ Mfūonj ntōo Minnwi a ntɔɔ mbhɔ Jishɔ Krishto nthe vəi, nthe ŋa pi chii pinj yəi monj ŋguonj mbhi. ⁹ Nthe ŋa Minnwi ŋa mñā'a mbhɔ yu ni ŋguonj njù'ɔ a ghao monj pwa pisha'akho Muuj vi nɛ minkwentie a ŋa ŋga ŋgu'ɔ ŋkwiŋ vəi, ¹⁰ ŋguonj ndii ghao monj luonj Minnwi a, nduonj nu ŋa Minnwi mbinj, kanj minthe ndūgu nthɔ nɔ yəi nu vəi. ¹¹ Nthe ŋa ŋkhwā nu nɔ yəi nu vəi, nne nɔ ghrà nu pichəi fé llɔ mbhɔ Jijwe Minnwi ni pəi nɔ mā'anj

nu ghrɛ yəi. ¹² Yie pɔ nɔ chhu nu ŋa minthe pia mā'anj ghrɛ nonj pia ntɔɔ pi ŋkuonj pinj yia, mbɔ pinj yəi pugu pa nyanj.

¹³ Ntā'a nu pəi ji, ma pa lɛnj panj, ŋa ŋkwo pɛi nɔ tho nu njəi vəi ŋgɛŋgɛ ndɔ pa nnu wu'ɔ ndi'ɛ a li'ɛ nɔ tho nu, nne ŋa minthe fā'a a ghɛɛ ŋkara pichəi ŋgwa shina pəi wu'ɔ nɔ ha'anj a lɔgɔ li'ɛ shina pa pichəi ŋgwa taonj nduonj. ¹⁴ Mfā'o ŋkrù chii nu pwa pisha'akho ni pa ŋguonj taonjtaonj ghao, ni pa ghanj shieligi pugu pa ghanj moonj trū, ni pa ghanj shiethɔ pugu pa na. ¹⁵ Nne ki'ɛ ñthɔ ŋkhwā nu nɔ chii nu ŋkɛni pwa pisha'akho ni pəi ŋkaa pəi ŋa pəi pɔ monj la'ataonj Roma nɛ.

Ghrɛ ŋa a pɔ monj ŋkɛni pwa pisha'akho nɛ

¹⁶ Nɔo nji'ɛ mfā'o lrithɔ nthe ŋkɛni pwa pisha'akho, nthe ŋa a nji Minnwi nɔ kie nu ndūgu ni sheshonj ŋa a pinj nɛ, fūonj yi pɔ ŋgwa Juu, ni pa ŋgwa taonj nduonj ki'ɛ. ¹⁷ Monj ŋkɛni pwa pisha'akho ghɔ, pia yəi ŋkwanj ha'anj Minnwi fā'a nɔ chwɛ nu ŋgwa kā'o ligi yu nɛ, llɔ monj pinj, ndugwi ŋkuonj pinj. Nɔ ha'anj pi nā'anj ŋa, "Ŋonj ndindi shi mfā'o chɔmbhi ntɔɔ pi ŋkuonj pinj."

Pigitua Minnwi nthe phi

¹⁸ Nthe ŋa mme pigitua Minnwi nōonj nonj yi llɔ po nthe ŋguonj ki pɔɔ Minnwi pugu pa mbha nnu tətəi ŋgwamishua, ŋa pugu tɔɔ monj phi yugu mfrɛi nnu shini. ¹⁹ Nthe ŋa yaonj ŋa minthe pi ji nthe Minnwi nɛ, yi shieshie ni pugu nthe ŋa Minnwi nōonj ni pugu. ²⁰ Nthe ŋa jɛ ndii ŋa pi ni nchwɛ mbhi nɛ, pi kwo ya nji mbha nnu Minnwi ŋa minthe pa'a pi lɔ njəi nɛ, nɔ nji yi ki

ndugwi yi, ni púonj yi nɔ Minnwi, pi ya nji shishi'i ntɔgɔ pi ŋkuonj pa yaonj ŋa a chwīe nɛ. Nthe yie ghɔ, mba'a pugu nu'urj nchu ŋa, "Mi ni nji ni kɔh!"

²¹ Nthe ŋa nji'i nthe nɔ ha'anj pugu ni nji Minnwi nɛ, pugu shini ndɔ ŋga'o vi nɔ Minnwi ki mfe tɔo nu ghɔ, pugu gū pa ŋgwa ghagha monj mb'i nu nnu yugu, nne njù'ɔ nàna ŋa pugu fā'o nɛ linaonj ni njiŋnjinj. ²² Pugu chhu nu ŋa pugu ghanj shiethɔ, ntaonj pa na. ²³ Fie ŋa pugu ka ni ŋga'o pi Minnwi ŋa a shi'a ma ŋkhu nɛ, pugu kara ŋga'o pi pa maonj kúonj ŋa a fhi ŋonjishua ŋa a ghà ŋkhu nɛ, pugu pa mishi, ni pa minyienj pugu pa mimaonj shatei.

²⁴ Nthe yie, Minnwi cha'a vugu mfe ni shɔrɔ nu pa nnu tɔrɔ ŋa njù'ɔ yugu khwā nu nɛ, pugu chwīe pa nnu fefhe shina pugu. ²⁵ Nthe ŋa pugu kwri nnu shini nthe Minnwi ni lɛ'ingienj, ŋkara ŋga'o ndɔ mfā'a mbho yaonj ŋa pi chwiechwie nɛ mienj ŋonj ŋa a chwīe ju maonj pighɔ nɛ, mbɔ ŋonj ŋa a pie ŋa pi gha'o vi ki ndugwi yi nɛ. A yie.

²⁶ Nthe yie ghɔ, Minnwi cha'a vugu mfe ni shɔrɔ nu pa nnu tɔrɔ. Nji'i nthe pi piŋge pugu kara ŋkwanj ha'anj a pie ŋa miŋgwɛ yəi mimbha nɛ mbini njəi pi nɔonj pugu. ²⁷ Pimbha ŋkaa pugu kara ki lɔ nji nonj pi pugu pa piŋge ŋkwanj ha'anj a pie nɛ, ŋka fā'o pi titini shɔrɔ nu nɔ ji nu pichəi pimbha, nthe yie ghɔ, pugu fā'o njɔ ŋa a kā'o nɛ nthe fān yugu.

²⁸ Nɔ nɔ ha'anj pugu shini ndɔ mb'i a kā'o nɔ ji nu Minnwi nɛ, Minnwi cha'a vugu mfe ni mb'i nu nnu pa ŋgwa piphɔ ŋa pugu chwīe pa nnu pɛ ŋa a pie ŋa ki'i pugu chwīe nɛ. ²⁹ Pugu ni ndinaonj ni ŋguonj ŋkwanj mbha nnu tətətəi, phi, lúá, kipina. Pugu linaonj ni kighi'ə, mbɔ pa njwi ŋgwa, minduonjnduonj, mifi, mbha nnu pīna ŋgwa. Pugu pa ghanj nchhú, ³⁰ ghanj chhu nnu phi thɔ ŋgwa, ghanj pīna Minnwi, ghanj nchi'əshə, ghanj mā'anj ntinta'o, ghanj kwēi njù'ɔ, ghanj pa'o pa phi, ghanj chɛ'ə nchò pa tǎa, ³¹ pa na, ki piŋ, ghanj ki khwā ŋgwa nduonj, ghanj ki nɔonj kwoshini. ³² Nji'i nthe pi nɔ ha'anj pugu ji pa gí Minnwi ŋa ŋgwa pɛ ŋa pugu chwīe ŋkwanj nnu pighɔ pie ŋa pugu khu nɛ, pa'a pugu lɔ ŋgu'ɔ nchwiechwie, pugu piŋ ŋgwa pɛ ŋa pugu chwīe ŋkwanj nnu pighɔ nɛ ŋkaa pugu.

Minnwi ghà nsha'a ŋgwa pi monj ndindi

2 Nthe yie ghɔ, gò ha'anj ɔ tuo pa ŋgwa nduonj nɔ pa ŋgusha'a nɛ lɔ nji'i mfā'o shina nɔ chhu nu ŋa ɔ shi lɔ nji'i nji. Nthe ŋa monj tuo nu ŋgwa nduonj nɔ pa ŋgusha'a, ɔ nɔonj nonj yɔ nɔ ŋgusha'a, nthe ŋa gò ŋa ɔ wēinj ŋgwa nɔ pa ŋgusha'a nɛ wu'ɔ nthɔ nchwīe pi pa ŋkwanj nnu ha'anj pugu chwīe nu nɛ. ² Pia ji ŋa Minnwi chwīe a kā'o ndii ŋa a sha'a pa ŋgwa ha'anj pugu chwīe ŋkwanj nnu pei nɛ. ³ Shuonj a, ɔ pī'i ŋa ɔ shi ntei shá'a Minnwi, mbɔ gò ŋa ɔ tuo ŋgwa nɔ pa ŋgusha'a nthe pa nnu ha'anj pugu chwīe, ndɔ nchwīe pi pa nnu pighɔ

ŋkaa ghɔ nɛ? ⁴ Ki ɔ chɛ'ə mme pwapunj yi pugu pa ti-ishi, ni wēinj njù'ɔ yi ki lɔ nji nu ŋa pwapunj Minnwi fā'o nɔ chwīe nu ɔ pā'a ŋkūnu yɔ ni phi?

⁵ Nɔ nthe tinithɔ yɔ pugu pa njù'ɔ yɔ ha'anj ɔ lɔ ntā'a nu ŋkwri nɛ, ɔ thɔ ŋkiri pigítua Minnwi a lɛ nshwi'i mbinj ghɔ monj lɛmbhi ŋa Minnwi ma nɔonj pigítua yi pugu pa ŋkwanj ha'anj a ghà nsha'a ŋgwa monj ndindi nɛ. ⁶ Minnwi ma ŋkineinj sheshenonj wu'ɔ nɔ fi'fà'a yi. ⁷ A shi mfe chɔmbhi ki mme ni ŋgwa pɛ ŋa pugu wēinj njù'ɔ yugu nthɔ nchwīe nnu shi'i, nthɔ ntā'a pi ndigha'o pugu pa lienj ni chɔmbhi ki ndugwi yi ŋa Minnwi ghà mfe nɛ. ⁸ Nɔ ni ŋgwa pɛ ŋa pugu wu'ɔ ntā'a pi yugu nnu ki lɔ mbinj nnu shini nɛ, nthɔ nchwīe pi pa nnu ha'anj a lɔ nji'i ŋkā'o nɛ, a shi mfe wuwuru ŋgə'i ni pugu. ⁹ Ngə'i pugu pa yú'ɔ shi mbɔ ni ŋguonj ŋgwa pɛ ŋa pugu chwīe phi nɛ, fūonj yi ni pa ŋgwa Juu mbra ki'ɛ ni pa ŋgwa taonj nduonj ŋkaa pugu. ¹⁰ Nɔ Minnwi shi mfe ndigha'o pugu pa lienj pugu pa ghighri ni ŋguonj pa ŋgwa ŋa pugu chwīe shi'i nɛ, fūonj yi ni pa ŋgwa Juu mbra ki'ɛ ni pa ŋgwa taonj nduonj, ¹¹ nthe ŋa Minnwi shi'a nɔonj shieligi.

¹² Nthe ŋa ŋguonj ŋgwa ha'anj pugu chwīe phi ki lɔ mfā'o gí shi ŋgu'ɔ ŋkhu pi ki lɔ ntɔgɔ pi ŋkuonj gí, ndɔ ŋguonj pa ŋgwa ŋa pugu fā'o gí ndɔ nchwīe phi nɛ, pi shi nsha'a vugu ni gí ghɔ. ¹³ Nthe ŋa a lɔ nji'i mbɔ pi pa ghanj ya'o gí ŋa pugu pa ŋgwa ndindi ligi Minnwi, a ghà mbɔ pi ŋgwa ŋa pugu chwīe nnu ha'anj gí chhu nɛ ŋa Minnwi shi nsha'a ŋa pugu pa ŋgwa ndindi. ¹⁴ Ndi ŋa njù'ɔ ŋgwa taonj nduonj ŋa pugu lɔ nji'i mfā'o gí na'anj ni pugu, pugu chwīe nnu ha'anj gí chhu nɛ, nji'i nthe pi nɔ ha'anj pugu lɔ nji'i mfā'o gí nɛ, nɔonj ŋa a gí ni pugu. ¹⁵ Mbha nnu pugu nɔonj ŋa pi nā'anj nnu ŋa gí tǎ'a nu ŋa pi chwīe nɛ monj njù'ɔ pugu, ŋganthɔ yugu wēinj vugu ŋa pugu chwīe ntəi ki ŋkwe nte yugu ŋa pugu chwīe a kā'o. ¹⁶ Nnɛ, nɔ ha'anj pwa pisha'akhɔ ŋa ŋga nchi chhu nɛ, yei ŋkwanj ha'anj a lɛ mbɔ monj llé ghɔ, ndii ŋa Minnwi ma ntɔgɔ mbinj Jishɔ Krishto nsha'a ŋguonj pa nnu ləinj ha'anj ŋgwa pī'i nu njù'ɔ pugu nɛ.

Ŋgwa Juu pugu pa Gí

¹⁷ Nɔ ni gò ɔ mēinj nonj yɔ ni ŋonj Juu nji'ə nonj yɔ ŋkuonj gí Mushi mfā'o titenɛ nthe shina yəi Minnwi. ¹⁸ ɔ ji nnu ha'anj a tǎ'a nu ŋa ɔ chwīe nɛ, ndɔ nje'i llɔ monj gí ŋkwanj ha'anj minthe ɔ tɛrɛ nnu ŋa a kā'o nɛ. ¹⁹ ɔ ya fā'o tininju'ɔ ni nonj yɔ ŋa gò nduthɔ yɔ ŋganj nɔonj shendaonj ni pa nchriligi, mbɔ li'ɛ ni pa ŋgwa pɛ ŋa pugu pɔ monj njiŋnjinj nɛ. ²⁰ ɔ pī'i ŋa ɔ ŋganj yu'u pa na, ŋganj ye'i pa mikə'i. Nthe ŋa ɔ fā'o tininju'ɔ ŋa gí Mushi fe ŋguonj lina pugu pa nnu shini ve.

²¹ Gò ki'ɛ ŋa ɔ ye'i ŋgwa nduonj nɛ, a pɔ khɔ pa'a ɔ lɔ nje'i nonj yɔ? Nɔ ha'anj ɔ chii nu ŋa ki'i pi yɔo nɛ, ɔ ghà njɔo? ²² Gò ŋa ɔ chhu ŋa ki'i ŋganj lánj kwo shúonj nɛ, ɔ ghà ŋkwo shúonj? Gò ŋa ɔ pīna pa nnwi nɛ, ɔ ghà njɔo

yaonj monj nda pa nnwi? ²³ Gò ò ò tene nu ni gí nɛ, chɛ'ə Minnwi ntɔɔ pi ŋkuonj pə'í nu gí. ²⁴ Nɔ ha'anj pi nā'anj monj Nya'anli Minnwi ŋa, "Pi wɛ'i ligi Minnwi shi-na pa ŋgwa taonj nduonj nthɛ vəi."

²⁵ Nthɛ ŋa ò nchwíe nnu ŋa gí chhu nɛ, kanj nii nu mɔ ŋgunu mbrei fá'o ghɛrɛ. Ndo ò mienj ki chwíe nnu ŋa gí chhu nɛ, kanj nii nu mɔ ŋgunu mbrei lɔ mfá'o ghɛrɛ vɛ, nne ɔ pɔ kɔ ŋgwa taonj nduonj ŋa pugu lɔ nji'i nii ŋgunu mbrei nɛ. ²⁶ Nenne, ŋonj ŋa a lɔ nji'i nii ŋgunu mbrei nɛ ñchwíe nnu ha'anj gí chhu nɛ, pa'a Minnwi lɔ ndii vi nɔ ha'anj a pɔ pi ŋonj ŋa pi ní'ŋ vi ŋgunu mbrei? ²⁷ Shishini, pa ŋgwa taonj nduonj ha'anj pugu shi lɔ nii ŋgunu mbrei, ndo nū'ɔŋ gí Minnwi nɛ, shi ŋgwɛiŋ vəi mɔ pa ŋgwa Juu, ŋa pə'í fá'o gí Minnwi ŋa pi nā'anj nɛ, mbini nii ŋgunu mbrei, ndo ŋgu'ɔ mbini ŋkara mbə'í gí ghɔ nɛ nɔ pa ŋgusha'a.

²⁸ Nthɛ ŋa yichəi ŋonj lɔ mɔ fɔ ŋa a ŋonj Juu ŋgu'ɔ nthɛ pi ŋa pa taa pi ni mɔ pa ŋgwa Juu ndo pa'a nnu nii ŋgunu mbrei lɔ mɔ pi yi freinonj ha'anj a nthɛ pi yəi nɛ. ²⁹ Ndo ŋkíeŋ ŋonj Juu pɔ pi monj ghɔ, ndo nii nu ŋgunu mbrei pɔ pi nnu monj njù'ɔ, ntɔɔ pi mbhɔ Jijwe Minnwi, ki lɔ ntɔɔ pi ŋkuonj gí ŋa pi nā'anj nɛ. Nkwanj ŋonj ghɔ shi'a mfá'o ndigha'o yi pi llɔ mbhɔ ŋonj mishua, a ghà mfá'o pi llɔ mbhɔ Minnwi.

Nguonj mbhi ghao gū shá'a

3 Ti ghɛrɛ pɔ nu ŋonj Juu kí'ɛ pɔ pi kɔ? Ki ghɛrɛ nii nu ŋgunu mbrei pɔ pi kɔ? ² A yíeŋ monj ŋguonj puonj shendaonj. Fũonj yi pɔ ŋa Minnwi ni mfe ŋkɛni yi pi ni pugu.

³ Ti ä mɔ ŋa pichəi shini ndo nchwíe nnu ŋa pugu fá'o nɔ chwíe nu nɛ, mienj nu yugu ki lɔ nchwíe nnu ŋa pugu fá'o nɔ chwíe nu nɛ shi ndi'í Minnwi nɔ chwíe nu nnu ha'anj a ká'a nɛ? ⁴ Minthe pa'a a lɔ nji'i mɔ nenne! Minnwi shi ŋgu'ɔ mɔ ŋganj nnu shini, nji'i nthɛ pi nɔ ha'anj ŋguonj pa ŋgwamishua pa nde'í ŋgiɛŋ nɛ. Wu'ɔ nɔ ha'anj Nya'anli Minnwi chhu ŋa,

"Ŋa minthe pi yəi ghɔ nɔ ŋonj ndi'ndi monj chrà yɔ, ndo ndi'í ŋa pi sha'a ghɔ nɛ, jɔ chəiŋ."

⁵ "Ndo," yichəi ŋonj nthɛ a chhu ŋa, "ti ä mɔ ŋa pa ntəi pia ghɛrɛ nɔ nɔonj nu ndi'ndi Minnwi kanj minthe pia chhu pi ŋa? Ŋa Minnwi fāanj ndi'í ŋa a fɛ njɔ ni pia nɛ?" (Ñchrā yei pi nɔ ŋonj mishua). ⁶ Minthe pa'a a lɔ nji'i mɔ nenne! Nthɛ ŋa a mɔ nenne, Minnwi kie pi nɛiŋ nsha'a mbhi kí'ɛ? ⁷ Yichəi ŋonj nthɛ a pini nchhu ŋa, "Ndo, ti ä ntɔɔ pi ŋkuonj lɛ'ŋgiɛŋ a nnu shini Minnwi ya ntaonj páa nɔ fɛ nu ntou ndigha'o ghɔ, pi pini nu'uy nsha'a a nɔ nchwíe phi pi ŋa?" ⁸ A pɔ kɔ kí'ɛ pa'a ɔ lɔ nchhu ŋa, "Pia chwíe phi nne ŋa minthe a thɔ ni shi'í?" Pichəi pa ŋgwa wɛ'i a ntɔɔ pi ŋkuonj tigi nnu thɔ mu ŋa yei nnu ŋa ñchhu nɛ. Pi shi mfe njɔ ni pugu nɔ ha'anj a pie nɛ.

Nguonj ŋgwa ghanj phi

⁹ Pia chhu ŋa kí'ɛ? Pia ŋa pia ŋgwa Juu nɛ pɔ shi'í nchaa vugu? Ŋga! Pia lɔ mɔ shi'í nchaa vugu kanj shigei. Nthɛ ŋa pia kwo nɔonj ŋa pa ŋgwa Juu pugu pa ŋgwa taonj nduonj ghao pɔ mbhɔ phi. ¹⁰ Nɔ ha'anj pi nā'anj nɛ:

"Ŋonj ndi'ndi lɔ mɔ nji'i nthɛ pi ta'a yi,

¹¹ Ŋonj ŋa a ji nnu nɛ lɔ nji'i mɔ fɔ.

Pa'a yichəi ŋonj lɔ mɔ ŋa a shigi Minnwi.

¹² Ŋguonj ŋgwa shrí ŋkũnu yugu ni Minnwi, pugu fāanj ndaonj ghao,

yichəi ŋonj lɔ nji'i nchwíe nnu ŋa a pwa, Nji'i nthɛ pi ta'a yi."

¹³ "Chrà yugu lunj nɔ fúŋ khu ŋonj ha'anj pi fi'í.

Pugu lɔŋɔ linj yugu nɔ fɛi nu ŋgwa nɔ ghɔ."

"Ŋgò pa mikwiŋ pɔ la'o ghrāo nchò yugu."

¹⁴ "Nchò yugu linaonj ni nchò nɔ pugu pa lwilwi chrà shāanj lí'í."

¹⁵ "Kwo yugu chigəi nɔ ghəi nu njwi ŋonj.

¹⁶ Piri nu pugu pa ŋgə'í nūanj nɔ pa pa'o pugu sheshe lí'í ha'anj pugu ghəi nɛ.

¹⁷ Pugu lɔ nji'i nji ŋkwanj ha'anj pi ghà ntɔɔ nchhɔ ni ta'anjgi nɛ."

¹⁸ "Pugu lɔ nji'i njəi ŋa pugu fá'o nɔ fá'o nu pɔɔ Minnwi."

¹⁹ Ndwe pia ji ŋa sheshe nnu ŋa gí Mushi chhu nɛ, a chhu pi ni ŋgwa pɛ ŋa a thɔ sha'a vugu nɛ, nne ŋa minthe nchò ŋguonj ŋgwa chri, Minnwi shi sha'a ŋguonj ŋkuonj mbhi. ²⁰ Nthɛ ŋa minthe pa'a sheshenonj lɔ ŋkə'o ligi Minnwi ntɔɔ pi ŋkuonj chwíe nu nnu ha'anj gí tā'a nu nɛ, nthɛ ŋa gí wu'ɔ mɔ pi nɔ chwíe nu pia ji phi yia.

Ká'o nu ligi Minnwi tɔɔ pi ŋkuonj piŋ

²¹ Ndo ndwe, Minnwi nɔonj shendaonj ha'anj mimfɛ ŋgwa kie fɔ mɔ ŋgwa ndi'ndi shi'í yu nɛ. A lɔ mfá'o sheshe nnu nɔ chwíe nu ni nū'ɔŋ nu yaonj ha'anj gí tā'a nu ŋa pi chwíe nɛ. Ndo gí Mushi pugu pa nnu pɛ ŋa pa njəi'í Minnwi ni nā'anj nɛ ni nchrā nthɛ shendaonj yei.

²² Pi chwíe pia pɔ ŋgwa ndi'ndi ligi Minnwi ntɔɔ pi ŋkuonj yí'ə nu nɔonj mbɛŋ Jishɔ Krishto ni sheshenonj ŋa a piŋ nɛ. Nthɛ ŋa kwí shi lɔ mɔ, ²³ nthɛ ŋa ŋguonj ŋgwa chwíe phi nne ki lɔ nu'uy nchəiŋ nthiŋkwo ndigha'o Minnwi. ²⁴ Ndo pi chwíe pia pɔ ŋgwa ndi'ndi pi nɔ fé llɔ ŋkuonj pwapunj Minnwi ntɔɔ pi mbhɔ Krishto Jishɔ ŋa a yuonj via mfu'u monj ŋkɛ phi nɛ. ²⁵ Minnwi fɛ Jishɔ pi nɔ yaonj fɛ'ŋgiɛŋ ŋa a fu'u pigítua ju Minnwi nthɛ phi ntɔɔ pi monj chhí yi. Minnwi lí'ɛ phi ŋgwa ndi'í ŋa pugu fá'o piŋ mbɛŋ Jishɔ Krishto nɛ. Minnwi ni nchwíe yei nɔ nɔonj nu ŋa a ŋonj ndi'ndi, nthɛ ŋa monj wɛiŋ njù'ɔ ŋa a ni mfá'o ni ghanj phi nɛ, a ni mienj ki lɔ mfe njɔ phi ŋa pi ni ŋkwo chwíe nɛ. ²⁶ A ni mɔ nne pi nɔ nɔonj nu ndi'ndi yi monj ndi'í yei, nne ŋa a pɔ ŋonj ndi'ndi ndo mɔ ju mɔ

ngan̄ n̄on̄ ña a chwīe sheshen̄on̄ ña a piñ Jish̄ō n̄e, p̄o n̄on̄ nd̄ind̄i.

²⁷ Minthe kī'ē pia n̄on̄ n̄on̄ yia pi ni kh̄o? Yich̄əī yaon̄ l̄o m̄b̄o! Yei p̄o nthe pi kh̄o? A p̄o nthe pi ña pia chwīe nnu ña ḡí chhu n̄e? N̄ga! A p̄o nthe pi ña pia piñ. ²⁸ Nthe ña pia l̄ūgw̄i ña n̄on̄ gh̄à ñk̄ā'ō m̄b̄o n̄on̄ nd̄ind̄i ligi Minnwi nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ, ki l̄o nt̄oḡo pi ñkuon̄ chwīe nu nnu ha'anj̄ ḡí chhu n̄e. ²⁹ Ki Minnwi wu'c̄ m̄b̄o pi Minnwi pa ñgwa Juu t̄ə'ī vugu? A l̄o m̄b̄o Minnwi pa ñgwa taon̄ nduon̄ ñkaa pugu? Oon̄, a Minnwi ñgwa taon̄ nduon̄ ñkaa pugu, ³⁰ nthe ña shishini, Minnwi ta'a yi, m̄b̄o ñgan̄ n̄on̄ ña a shi nchhu ña pa ñgwa Juu, m̄b̄o ghan̄ nii ñgunu mbrei pa ñgwa nd̄ind̄i nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ. Pa ñgwa taon̄ nduon̄ ñkaa pugu, m̄b̄o ghan̄ ki nii ñgunu mbrei wu'c̄ m̄b̄o ñgwa nd̄ind̄i nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ. ³¹ Yei n̄on̄ ña nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ pia piñe ḡí? Minthe pa'a a l̄o ñji'ī m̄b̄o n̄enne! Pia ka chwiechwie nnu ña ḡí chhu n̄e l̄oḡo l̄i'f̄i.

Abrahan̄ ni m̄b̄o n̄on̄ nd̄ind̄i nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ

4 Ti pia shi nchhu kī'ē ña Abrahan̄ ñkhu t̄āa via ni nshei pi kh̄o mon̄ freinon̄? ¹² Nthe ña Abrahan̄ kan̄ ni m̄b̄o yi nd̄ind̄i shh̄i Minnwi nt̄oḡo pi ñkuon̄ pa f̄ā'a, a kan̄ ni mf̄ā'ō nnu n̄o kw̄ēi nu ñj̄u'c̄ yi n̄o gh̄o, nd̄o pa'a nd̄o m̄b̄o pi shh̄i Minnwi. ³ N̄ya'anj̄ī Minnwi chhu pi ña, "Abrahan̄ ni m̄biñ Minnwi, nthe piñ yi, Minnwi l̄oḡo vi n̄on̄ nd̄ind̄i."

⁴ Ndwe, ni n̄on̄ ña a f̄ā'a, pi shi'a m̄ēiñ pe yi pi ni k̄ñeiñ, a p̄o pi yaon̄ ña a f̄ā'a f̄ā'a mf̄ā'ō. ⁵ Nd̄o ni n̄on̄ ña a l̄o ñji'ī mf̄ā'a, m̄biñ pi n̄on̄ ña a gh̄à nchwīe ñgwa ki p̄oḡo Minnwi p̄o ñgwa nd̄ind̄i n̄e, pi l̄oḡo piñ yi n̄o nd̄ind̄i shh̄i Minnwi. ⁶ Wu'c̄ n̄o ha'anj̄ Devi ni nchr̄ā nthe m̄b̄o n̄o ña a p̄o m̄biñ n̄on̄ ña Minnwi l̄oḡo n̄o n̄on̄ nd̄ind̄i ki l̄o nthe pi sheshe yaon̄ ña n̄on̄ gh̄o chwīe:

⁷ "M̄b̄o n̄o yi pa ñgwa p̄e ña pi l̄i'ē piñi yugu n̄e, ña pi kuru phi yugu n̄e.

⁸ M̄b̄o n̄o p̄o ni n̄on̄ yē ña Taath̄o l̄o ñji'ī nd̄oḡo pi phi yi n̄e."

⁹ M̄b̄o n̄o yei wu'c̄ m̄b̄o pi ni pa ñgwa ha'anj̄ pi ni'ñ vugu ñgunu mbrei n̄e, ki a p̄o ni ghan̄ ki nii ñgunu mbrei ñkaa pugu? Pigi chhu ña pi ni nd̄oḡo piñ Abrahan̄ n̄o nd̄ind̄i shh̄i Minnwi. ¹⁰ Pi ni nd̄oḡo ña a n̄on̄ nd̄ind̄i pi nd̄i kh̄o? A ni m̄b̄o pi nd̄i ña a ni nii ñgunu mbrei n̄e, ki ñkaon̄ a maa nii ñgunu mbrei? A ni m̄b̄o pi nd̄i ña a shini nd̄o naa nii ñgunu mbrei n̄e.

¹¹ A ni mf̄ā'ō l̄ī nii nu ñgunu mbrei n̄o n̄on̄ nu ña a n̄on̄ nd̄ind̄i nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ mon̄ nd̄i ña a shini nd̄o naa nii ñgunu mbrei n̄e. L̄ā'ō yi ni m̄b̄o n̄o chwīe nu a p̄o t̄āa ñguon̄ ñgwa ña pugu piñ ki l̄o nii ñgunu mbrei n̄e, n̄ne ña minthe pi l̄oḡo vugu n̄o ñgwa nd̄ind̄i ñkaa pugu, ¹² nd̄o m̄biñ nchwīe a p̄o t̄āa pa ñgwa ña pugu nii

† Pich̄əī ywer̄e nu nthe l̄i'f̄i yei p̄o ña Ti pia shi nchhu pi ña kī'ē? Abrahan̄ p̄o pi ñkhu t̄āa via mon̄ freinon̄?

ñgunu mbrei n̄e, ki l̄o m̄b̄o pi ñgwa p̄e ña pugu wu'c̄ nii nii ñgunu mbrei n̄e, m̄biñ m̄b̄o ñgwa p̄e ña pugu chh̄o ch̄ombhi ñkwan̄ piñ yē ña Abrahan̄ t̄āa via ni nchh̄o ñkaon̄ maa nii nu ñgunu mbrei n̄e.

Pi f̄ā'ō k̄ā'a nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ

¹³ Nthe ña k̄ā'a yē ña a ni m̄b̄o ni Abrahan̄ pugu pa ndaon̄on̄ yi ña ñkuon̄ mbhi shi m̄b̄o ji n̄e shini nd̄o nth̄o nt̄oḡo pi ñkuon̄ ḡí, a ni nth̄o nthe pi ña a ni f̄ā'ō piñ, Minnwi l̄oḡo vi ña a n̄on̄ nd̄ind̄i. ¹⁴ Nthe ña a m̄b̄o ña Minnwi shi m̄f̄e yaon̄ ña a k̄ā'a n̄e pi ni pa ñgwa ha'anj̄ pugu f̄ā'ō ḡí Mushi n̄e, a n̄on̄ ña piñ l̄o ñji'ī mf̄ā'ō gh̄èr̄e, nd̄o k̄ā'a Minnwi p̄o nnu ghagha. ¹⁵ Nthe ña ḡí th̄o ni piñt̄ua Minnwi, nd̄o l̄i'f̄i ha'anj̄ ḡí shi l̄o m̄b̄o n̄e, p̄ə'f̄i nu ḡí shi l̄o m̄b̄o ñkaa yu.

¹⁶ A chwīe yie k̄ā'a gh̄o y'ə pi ñkuon̄ piñ, n̄ne ña minthe k̄ā'a gh̄o y'ə pi ñkuon̄ pwapun̄ Minnwi. N̄guon̄ ndaon̄on̄ Abrahan̄ f̄ā'ō tin̄in̄ju'c̄ n̄o f̄ā'ō nu, ki l̄o ñgu'c̄ m̄b̄o pi pa ñgwa p̄e ña pugu f̄ā'ō ḡí Mushi n̄e, a piñi m̄b̄o ni ñgwa p̄e ña pugu f̄ā'ō ñkwan̄ piñ Abrahan̄, m̄b̄o t̄āa ñguon̄ via ghao. ¹⁷ Wu'c̄ n̄o ha'anj̄ pi n̄ā'anj̄ n̄e, "Nchwīe gh̄o ña a p̄o t̄āa ntou pa la'ataon̄," shh̄i Minnwi ña a piñ n̄e, ña a gh̄à m̄f̄e ch̄ombhi ni ñgwa p̄e ña pugu khu n̄e, chr̄à yi chwīe pa yaon̄ ña a l̄o ñji'ī m̄b̄o n̄e, p̄o.

¹⁸ N̄ji'ī nthe pi nd̄i ña l̄ā'ō f̄ā'ō nu kw̄ā'a shini nd̄o ñji'ī m̄b̄o n̄e, Abrahan̄ kina nth̄o mf̄ā'ō kw̄ā'a, m̄biñ nu ña a shi ñgū t̄āa ntou pa la'ataon̄ nthe ña Minnwi ni nchhu gh̄o ña, "Yine f̄i'f̄i ñgw̄reñon̄ ña a shi mf̄ā'ō n̄e!" ¹⁹ Piñ yi shini nd̄o ñji'ī nch̄i'f̄i ñji'ī nthe pi nd̄i ña a ni nd̄i n̄on̄ yi a p̄o n̄o ha'anj̄ a kwo kukhu, n̄ne nthe ña a ni ñkwo p̄o n̄o ta'a ñk̄i'f̄i ñga'ō, ki nd̄i ña a ni nd̄i ñj̄ə'f̄i ña minthe pa'a Shera l̄o nu'uj̄ mbhi muon̄ n̄e.

²⁰ Abrahan̄ shini nd̄o mf̄ā'ō khuth̄o mon̄ piñ yi nthe k̄ā'a ña Minnwi ni ñkwo f̄e gh̄o n̄e. A ni ñku'c̄ nt̄iñ mon̄ piñ yi n̄o ha'anj̄ a ni m̄f̄e ndigha'ō ni Minnwi n̄e. ²¹ N̄ja ñji nu ña Minnwi f̄ā'ō ghr̄i'f̄i n̄o chwīe nu nnu ha'anj̄ a k̄ā'a n̄e. ²² A ni nchwīe yie gh̄o, pi l̄oḡo piñ yi n̄o nd̄ind̄i. ²³ Nd̄o chr̄à gh̄o ña, "Pi ni nd̄oḡo vi n̄o n̄on̄ kaka'ō," pi shini nd̄o n̄ā'anj̄ nthe pi ju t̄ə'ī vi, ²⁴ a ni m̄biñ m̄b̄o nthe via ñkaa pia. Pi shi nd̄oḡo via n̄o ñgwa nd̄ind̄i, pia ña pia piñ vi ña a ni m̄bi'f̄i Jish̄ō Taath̄o via mon̄ gu n̄e, ²⁵ m̄b̄o ju ña pi ni m̄f̄e vi ña a khu nthe phi yia n̄e, pi pi'f̄i vi mon̄ gu n̄ne ña pia p̄o ñgwa nd̄ind̄i shh̄i Minnwi.

F̄ā'ō ta'anj̄gi p̄əi Minnwi nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ

5 Nthe yie gh̄o, n̄o ha'anj̄ pia p̄o ñgwa nd̄ind̄i ligi Minnwi nt̄oḡo pi ñkuon̄ piñ n̄e, pia f̄ā'ō ta'anj̄gi pia pa Minnwi nt̄oḡo pi mbh̄o Jish̄ō Krishto m̄b̄o Taath̄o via. ² Nt̄oḡo pi mbh̄o yu, pia piñi nu'uj̄ mf̄ā'ō sh̄ēna nt̄oḡo ñkuon̄ piñ n̄o nii nu mon̄ pwapun̄ Minnwi ña pia thi f̄o n̄e, mf̄ā'ō pwanju'c̄ mon̄ kw̄ā'a ña pia f̄ā'ō n̄o ghr̄ā nu mon̄ ndigha'ō Minnwi n̄e.

³ Ki lo nguw' mbo pi yei, pia pini nu'un mfā'o pwanju' mon ngə'i, nji nu na ngə'i na pia yəi nu ne shi ntho ni wēin njū'v, ⁴ wēin njū'v tho ni mbha nnu shi'i, mbaa nnu shi'i tho ni kwā'a ⁵ ndo kwā'a shi'a nji'i njiri non, nthe na Minnwi shā'o khwā yi mon njū'v pia ntogo pi nkuon Jijwe yi na a ni mfe ni pia ne.

⁶ Nthe na ndi na pia ni nguw' nkē'i ne, ndi ni nga nkā'o, Krishto khu nthe ghan ki pogo Minnwi. ⁷ Nthe na a gha'a ni non ko khu nu nthe non ndindi, nji'i nthe pi ko ha'an minthe non fā'o tininju'v ko tā'a nu nkhu nthe nkien non ne. ⁸ Ndo Minnwi non khwā yi ni pia ntogo pi nkuon taon nu Krishto a tho nkhu nthe via ndi ha'an pia ni nguw' mbo pa nchwē phi ne.

⁹ Nthe yie gho, ko ha'an pia po pi ngwa ndindi ligi Minnwi ntogo pi nkuon chh'i Jisho ne, a fi'i yi nein na a shi ndūgu ni pia mbho pigitia Minnwi. ¹⁰ Nthe na ā mbo na ndi na pia ni mbo ni kipina pia pa Minnwi ne, pi ni nchini via pia pa Minnwi ntogo pi nkuon gu Muon vi, ndwe na pia kwo chini nggi ne, pia shi ndūgu pi fi'i yi nein ntogo pi nkuon chombhi yi. ¹¹ Ndo yine lo mbo nguon yi, pia pini mfā'o pwanju'v ntogo pi mbin Taath via, mbo Jisho Krishto, mbo non na pia togo mbho yu mfā'o chini nggi pia pa Minnwi ne.

Gu togo pi mbho Adan, chombhi togo pi mbho Krishto

¹² Nthe yie gho, wu'v ko ha'an phi ni nii nkuon mbhi ntogo pi mbin ta'a non ne, gu togo mbin phi nii ne, nne, gu shēre ngwēin nguon ngwa ghao nthe na nguon ngwa ghao chwē phi. ¹³ Nthe na shishini, phi ni mbo mon mbhi Minnwi ma mfe gē, ndo pi shi'a nshia phi li'i ha'an gē lo mbo ne. ¹⁴ Ndo gu ni nsha'a ko fūon lo nkuon Adan ti ngēi nchēin ndi Mushi, nji'i nthe pi ngwa pe na phi yugu shini ndo nji'i mbo pi ko yi Adan, na a ni mbo mifhi non ye na a tho nu ne.

¹⁵ Ndo kwri po shina yi paa gho, nthe na phi Adan lo nji'i mbo pi ko fé pwapun Minnwi. Nthe na ā mbo na ntou ngwa ni nkhu ntogo pi nkuon phi ta'a non, kan pwapun Minnwi pugu pa fé pwapun na ta'a non gho mbo Jisho Krishto, fe ni ntou ngwa ne gha'o nchaa yie gho. ¹⁶ Kwri po shina fé Minnwi pugu nnu na a lo nkuon phi ta'a non gho, mbo Adan ne. Adan ni nga nchwē ta'a phi gho, yie gho chwē pi sha'a nguon ngwa pugu gū shā'a, ndo fé na a ni tho ndi na pi ni nkwo chwē ntou phi ne ni nchwē ngwa pugu taon ngwa ndindi. ¹⁷ Nthe na phi ta'a non vei ni nchwē, gu jē sha'a nu ko fūon ntogo pi nkuon ta'a non gho. Ndo pwapun Minnwi pugu pa fé yi, mbo ndindi ka chaa yie gho chaa nthe na nguon ngwa pe na pugu kwe ne shi nchho chombhi yugu mon sha'a nu ko fūon ntogo pi mbho ta'a non vei, mbo Jisho Krishto.

¹⁸ Nthe yie gho, ko ha'an ta'a phi ni nchwē nguon ngwa gū shā'a ne, wu'v nenne, ta'a nnu ndindi nchwē ngwa gū ngwa ndindi shi Minnwi mbin ntho ni chombhi

ni nguon ngwa. ¹⁹ Wu'v ko ha'an ta'a non ni nchēi nchō ntou ngwa gū ghan phi ne, nenne ya'o nchō ta'a non chwē na ntou ngwa shi ngū ngwa ndindi.

²⁰ Ndwe gē Mushi ni ntho pi ko pigi nu phi, ndo li'i ha'an phi pigi ne, pwapun Minnwi pini mbin njien ngā'a. ²¹ Nne na ko ha'an phi ni sha'a nu ko fūon ntogo pi nkuon gu ne, pwapun Minnwi nkaa yu nthe a sha'a ko fūon ntogo pi nkuon ndindi ntho ni chombhi ki mme ntogo pi mbin Jisho Krishto mbo Taath via.

Pi pə'i ghré phi

6 Pia shi nchhu pi na ndwe? Pia shi ngēi shhi mon phi nne na pwapun Minnwi pigi ngēi shhi ngā'a? ² Minthe pa'a a lo nji'i mbo nenne! Pinthe pia na pia kwo khu ko chwē nu phi ne kie pi nein mbin ntho nchho chombhi yia pi mon phi? ³ Ki pəi lo nji na nguon yia na pia ni nkwe nkhi mbo ta'a yi pia pa Krishto Jisho ne, kwe nkhi gho ni nchwē pia pugu po ta'a yi mon gu yi? ⁴ Nthe yie gho, pi ni ntwei via pugu ntogo pi nkuon kwe nkhi. Nne na wu'v ko ha'an pi ni nku'v ni Krishto lo mon gu ntogo pi nkuon ndigha'o Tāa ne, minthe pia nkaa pia chho mon chombhi fhi.

⁵ Nthe na pia pugu mbo ta'a yi mon nkwan gu yi, kan shishini pia pugu shi mbo ta'a yi mon nkwan ku'v nu mi mon gu. ⁶ Pia ji na pi kwo jwi ndunu non yia pia pa Krishto ka'a nkuon wā'a yi, nne na minthe pa'a phi lo nu'un mfā'o ghré mbin pia, ki pia lo nu'un mbo nkūna mbho ndutho phi gho. ⁷ Nthe na non na a khu ne, pi fu'u vi mbho phi.

⁸ Ndwe, ā mbo na pia pa Krishto khu ka'a, pia fā'o pin na pia pugu shi mbo yi maon ka'a. ⁹ Pia ji na, mon ku'v nu ni Krishto mon gu, mba'a a ma nu'un nkhu nkamu'v, gu lo nu'un mfā'o ghré mbin yu. ¹⁰ Nthe na gu na a ni nkhu ta'a ngé ndo mbo ndugwi yi ne, a khu pi ko nnu nchwē phi, ndo chombhi na a chho nu ne, a chho pi ko po nu pugu Minnwi.

¹¹ Nenne pəi nkaa pəi lōgo non yəi na pəi ngwa khu ko nnu chwē phi, mbo ngwa maon pi ko togo nu mbin Krishto Jisho mbo ka'a pəi pa Minnwi. ¹² Ki'i pəi nu'un mien phi sha'a nu ko fūon mon non yəi, na minthe a khu ne, ko chwē nu pəi ya'o pi nchō pa nnu tōtrō na a tā'a nu ne. ¹³ Ki'i pəi nu'un ncha'a pa ghrā non pəi mfe ni phi ko pa yaon chwē pa nnu tətəi, ndo pəi cha'a non pəi mfe ni Minnwi ko pa ngwa pe na pi kwo fu'u vugu mon gu nii ko gho mon chombhi, mfe pa ghrā non pəi ni Minnwi ko pa maon fā'a nnu tithi. ¹⁴ Nthe na mba'a phi nu'un nsha'a vəi, nthe na pəi lo nu'un nchho chombhi nja'o pi mbho gē, pəi chho chombhi yəi ntogo pi mbho pwapun Minnwi.

Pa nkūna mbho nnu ndindi

¹⁵ Yie po ki'e na? A po na pia chho ntho nchwē pi phi nthe na pia lo nji'i nchho chombhi yia nja'o pi mbho gē,

pia chho chombhi yia pi mbho pwapuŋ Minnwi ne? Minthe pa'a a lo nji'i mbo nenne! ¹⁶ Pae lo nji na pae ncha'a noŋ yae mfe ni sheshenoŋ no pa nkuna ya'o ncho, kaŋ pae nkuna noŋ gho na pae chho nja'o ncho yi ne? Ki pae po pi yi phi, ndugwi yi po gu, ki yi ya'o ncho, ndugwi yi po fa'o nu chombhi ndindi? ¹⁷ Ndo pia too Minnwi na pae na pae ni mfuonoŋ mbo nkuna phi ne gu pa ghaŋ ya'o ncho yaon ye'i pe na pi ni mfe ni pae ne lo njuc' pae, ¹⁸ ndo pi ni nga kwo fu'u vai moŋ phi, pae gu pa nkuna mbho nnu ndindi.

¹⁹ Ntho nchra nu ni pae, ma'an f'i pi no noŋmishua nthe na noŋmishua fa'o ki'ingini no ji nu pichae nnu. Nthe na wu'c no ha'an a ni mbo yichae ndii pae fe pa ghrà noŋ pae no nkuna pa nnu tatro pugu nnu piphi ne, a chwie pae nii moŋ piphi mbigi ne, nne ndwe pae cha'a pa ghrà noŋ pae mfe no nkuna mbho nnu ndindi na a shi nchwie pae po yi taontaon ne. ²⁰ Nthe na ndii na pae ni mbo pa nkuna mbho phi ne, a shini ndo mbo pi yi'i ni pae no chwie nu nnu ndindi. ²¹ Ndo pae ni nshei pi kho ndii gho lo nkuna pa maon pe na pae fa'o Iritho nkuna gho ndwe ne? Nguonoŋ nnu pigho ni ntho pi ni gu, ²² ndo ndwe na pi kwo fu'u vai mbho phi ne, pae gu pa kuna mbho Minnwi ne, shai na pae fa'o ne a chho nu mbo yi taontaon nchwie pae fa'o chombhi ki mme. ²³ Nthe na pa pe lo mbho phi po pi gu, ndo fe Minnwi po chombhi ki mme moŋ po nu ta'a yi pae pa Krishto Jisho Taatho via.

Gé lo nu'uy nkrao gho

7 Pa lin paŋ, ntho nchra pi ni ngwa pe na pugu ji gé ne, pae shi lo nji'i nji na gé gha' nguc' nkrao noŋ pi ndii na a yi maon ne? ² Gé krao lán shina mingwe pugu ndaon vi pi ndii ha'an ndaon vi wu'c mbi'i yi maon ne, ndo ndaon vi nkhu, kaŋ gé lán lo nu'uy nkrao vi. ³ Nenne ki'e, ndaon vi mbo yi maon a ji mimbiana nduon, kaŋ pi shi meing vi ni minkwoshuon, ndo ti ndaon vi nkhu, kaŋ gé lo nu'uy nkrao vi, nne na mba'a a yi' nu'uy mbo minkwoshuon nji'i nthe pi no ha'an a lan mimbiana nduon ne.

⁴ Wu'c nenne, ma pa lin paŋ, pae nkaa pae kwo khu nthe nnu gé ntogo pi moŋ noŋ Krishto, nne na pae po yi noŋ nduon, mbo ju na pi pi' vi moŋ gu ne, nne na minthe pia yuŋ ntien ni Minnwi. ⁵ Nthe na ndii na pia ni nguc' nchho pi moŋ freinoŋ ne, shoro nu pa nnu piphi, na gé chwie pia fa'o ne, ni ntho mfa'a nu moŋ noŋ pia ntho nu ni gu. ⁶ Ndo ndwe, pi kigei via mbho gé, ntogo pi moŋ khu nu mbho ju na a ni ngweing via no nkuna ne, nne na minthe pia fa'a moŋ shendaon fhi, mbo yi Jijwe, ki lo mbo pi yi moŋ ndunu shendaon, mbo yi kina na pi na'an ne.

Gé Mushi chwie pia ji phi yia

⁷ Pia shi nchhu pi na ki'e? Na gé Mushi po pi phi? Minthe pa'a a lo nji'i mbo nenne. Ndo gé kaŋ ni nkien nshi kaŋ nji yaon na phi yie gho ne. Nshi kaŋ ndo nji yaon na shoro nu yie gho ne no ha'an gé kaŋ ni mien ki chhu na, "Ki'i nshoro yaon noŋ nduon." ⁸ Ndo phi logo shina ntogo pi nkuna kina, nchwie mfa'o nguonoŋ nkwan shoro nu moŋ noŋ a ghao. Nthe na gé kaŋ mien ki kien phi, kaŋ mbo pi yaon khu. ⁹ Nji po yi maon ndii na gé shini ndo naa mbo ne, ndo ndii na kina ni ntho ne, phi gu yi maon, nkhu. ¹⁰ Ya kina gho na a ni nkā'a fe nu chombhi vai ni nka tho pi ni gu vai. ¹¹ Nthe na phi ni mfi a, ntogo pi moŋ logo nu shina mbho kina, ntogo moŋ gho njwi a. ¹² Nne gé yi taontaon, kina po yi taontaon, mbo yi ndindi ndo mbwa. ¹³ Yie gho noŋ pi na yaon na a yi shi'i ne pin ntho pi ni gu vai? Minthe pa'a a lo nji'i mbo nenne! A phi na a tho ni gu vai ntogo nkuna yaon na a pwa ne, nne na minthe pi noŋ nkien ngwrà phi no ha'an a po ne, ndo ntogo nkuna kina minthe pia yae fi' nkwan ha'an phi pigi ne.

¹⁴ Nthe na pia ji na gé Mushi lo pi mbho Jijwe Minnwi, ndo mbo pi yi freinoŋ, pi fini a no nkuna ni phi. ¹⁵ Nthe na ndo nji'i nji nnu ha'an ntho nchwie nu ne, nthe na ndo ntho nchwie pi pa nnu pe ha'an nkhwā no chwie nu ne, ndo ntho nchwie pi ya wu'c pa nnu pe na mbina ne. ¹⁶ Ndo ti mi nchwie ya wu'c nnu ha'an ndo nji'i ntā'a nu nchwie ne, pigi gé po ni ta'a ncho, ntho mbin nu na gé pwa. ¹⁷ Nenne, a lo nji'i ntho nchwie mmu nchwie ntai gho, a tho nchwie phi ha'an a chho mbin mu ne.

¹⁸ Nthe na nji na sheshe yaon shi'i lo nji'i nchho mbin mu, mbo moŋ freinoŋ a, nthe na mfa'o khwā no chwie nu nnu ha'an a yi ka'oka'o ne, ndo pa'a nji chwie nu nnu ka'oka'o gho lo mbo. ¹⁹ Nthe na ndo nji'i nchwie nnu shi'i ha'an ntā'a nu ne, ndo phi na nshi lo nji'i ntā'a nu ne ka po ju yaon ha'an ntho nchwie nu ne. ²⁰ Ndo ti mi ntho nchwie ya wu'c nnu ha'an ndo nji'i ntā'a nu no chwie nu ne, kaŋ a lo nji'i mbo mmu mbo noŋ na ntho nchwie nnu gho ne, ndo a ka tho nchwie phi ha'an a chho mbin mu ne nchwie nnu gho.

²¹ Nne, njai nkwan ha'an gé yei chho mfa'a nu ne: Na ndii ha'an ntā'a nu nchwie nnu ha'an a kā'o ne, phi wu'c mbo pi nkien yae mu. ²² Nthe na fie moŋ njuc' mu, mfa'o pwanju'c ni gé Minnwi. ²³ Ndo njai gé nduon fa'a nu moŋ pa ghrà noŋ a, a tho ma'an nchho pugu gé ye na tho a shwei a na a kā'o ne, nchwie mbo ngan chéing mbho gé phi ha'an a fa'a nu moŋ noŋ a ne. ²⁴ Mi po pi yae nkwan noŋ gha neing! A shi nkwe g' nkwe a moŋ noŋ gu yei? ²⁵ Ndo pia too Minnwi ntogo mbho Jisho Krishto mbo Taatho via! Nenne ki'e, mmu ndutho a fa'a mbho gé Minnwi ni pi' nu ma, ndo ni freinoŋ a mfa'a pi mbho gé phi.

Chombhi mon Jijwe

8 Nthe yie gho, gū nu shá'a lo nu'uy mbo ndwe ni pa ngwa pe na pugu ta'a yi pugu pa Krishto Jisho ne.

² Nthe na mon po nu ta'a yi pae pa Krishto Jisho, gí Jijwe chombhi kwo fu'u gho, ɔ lūgu mbho gí phi pugu gu.

³ Nthe na yaon na a kan ni nthe pa'a gí lo nchwie nthe na freinon ni nchwie a pou ghrí ne, Minnwi ni nchwie ntɔgo pi nkuon taon nu Muun vi mon púon freinon ntonmishua ko yaon fe'ingien nthe phi, nne ngwēin phi ko ngusha'a mon freinon, ⁴ nne na nnu ndindi na gí tā'a nu ne po yi nū'oy mon chombhi yia, mbo pia na pia chho chombhi yia, † ki lo mbo pi nkwan ha'an freinon tā'a nu ne, mbo pi nkwan ha'an Jijwe tā'a nu ne.

⁵ Nthe na ngwa pe na pugu chho chombhi yugu pi nkwan ha'an freinon tā'a nu ne ghà nū'oy njú'ɔ yugu pi nkuon pa maon freinon ndo pa ngwa pe na pugu chho chombhi yugu pi nkwan ha'an Jijwe tā'a nu ne, ghà nū'oy njú'ɔ yugu pi nkuon pa maon mon Jijwe. ⁶ Nthe na ngwa nū'oy njú'ɔ yugu nkuon pa nnu freinon a ntho pi ni gu, ndo nū'oy nu njú'ɔ nkuon Jijwe, ghà ntho pi ni chombhi pugu pa ghighri. ⁷ Nthe na ngwa pe na pugu nū'oy njú'ɔ yugu pi nkuon pa nnu freinon ne po ni kipi-na pugu pa Minnwi nthe na pugu lo mfe non yugu ni gí Minnwi, shishini, minthe pa'a pugu lo ndo mfe. ⁸ Ngwa pe na pugu ghà nja'o pi mbho freinon yugu ne, nthe pa'a pugu lo nchwie túa Minnwi pwa.

⁹ Ndo ni pae, pae lo nji'i nja'o pi mbho freinon yae, pae ya'o pi mbho Jijwe ko ha'an ä nja mbo na Jijwe Minnwi chho njú'ɔ pae. Sheshenon na a lo nji'i mfā'o Jijwe Krishto mon chombhi yi ne lo nji'i mbo yi Krishto. ¹⁰ Ndo ti Kriшто mbo mon chombhi yae, nji'i nthe pi ko ha'an non yae yi khu nthe phi ne, Jijwe Minnwi fe chombhi ni pae nthe na pi kwo chwie pae po yi ndindi shhi Minnwi. ¹¹ Jijwe ju na a ni mbi'i Jisho mon gu ne ñchho mbin gho, kan ju na a ni mbi'i Krishto lo mon gu shi mbini mfe chombhi ni freinon yae na a ghà nkhu ne ntɔgo pi nkuon Jijwe yi na a chho mbin gho ne.

¹² Nthe yie gho, ma lín paq, pia fā'o yaon na a y'i via, ki lo mbo pi ni freinon ko chho nu chombhi yia nkwan ha'an freinon tā'a nu ne. ¹³ Nthe na pae nchho chombhi yae pi nkwan ha'an freinon tā'a nu ne, kan pae shi nkhu, ndo ti pae ntɔgo mbin Jijwe Minnwi njwi mbha nnu non, pae fā'o chombhi. ¹⁴ Nthe na nguon ngwa pe na a ndon Jijwe ndon nkwan ha'an pugu shi nchho chombhi yugu ne po pi puon Minnwi.

¹⁵ Nthe na Jijwe na Minnwi ni mfe ni pae ne lo nji'i mbo pi Jijwe nkúna na a shi nchwie pae pini mbɔgo gu, a po pi Jijwe na a chwie pae gū puon Minnwi, mbo Jijwe na pia tɔgo mbho yu nkai ni Minnwi na, "Baba, Tāa via!"

¹⁶ Jijwe Minnwi ndutho yi po pi minkwentie ni jijwe yia

† Minthe ɔ pini nchhu yei na Nji na nnu ka'oka'o na gí chhu nthe via ne nthe a lɔgo li'i mbin pia

na pia po pi puon Minnwi. ¹⁷ Na pia puon pi ne, nne pia shi mfā'o pa yaon na a nū'oy ni puon pi ne, mbini mfā'o yaon na ju, Minnwi, nū'oy ni Krishto ne, pia pa Krishto ka'a, ko ha'an pia pa Krishto njae ngae ka'a nne na pia pugu fā'o ndigha'o ka'a.

Ndigha'o na a po shhi ntho nu

¹⁸ Nja mfā'o tininju'ɔ na ngae na a po ndwe ne lo nji'i mbo yichae yaon ko ha'an ɔ mbi'i fi'i ndigha'o ye na Minnwi tho nu ndon ni pia ne. ¹⁹ Nguon maon pe na Minnwi ni mbuon ne tho njua nu njwere ndi na Minnwi shi ndon puon yi ne. ²⁰ Nthe na nguon yaon na pi ni mbuon ne shini ndo mfā'o ghère, pa'a ndo mbo pi khwatua yugu, mbo nthe pi non na a ni nchwie pugu po nne ne. Ndo pugu ni ngu'ɔ mfā'o kwà'a, ²¹ na ndutho maon pe na pi puon puon ne, pi shi mfu'u vugu mon nkai fɔɔ nu pugu nii mbara puon Minnwi mon ndigha'o po nu ni tho yugu. ²² Nthe na pia ji na nguon maon na Minnwi puon ne chho nshoko nu ka'a mon yú'ɔ ti nchae ndwe ko yi mingwe na muon naon vi ne.

²³ A lo ngu'ɔ mbo pi pa maon na Minnwi puon ne na pugu shoko nu, nji'i nthe pi ndutho yia na pia fā'o Jijwe Minnwi ko fūon fe ne shoko nu mon njú'ɔ pia ko ha'an pia ywere nu nkien yie gho na Minnwi lɔgo via ko puon pi, nkigei non yia mfu'u mon nkai ne. ²⁴ Nthe na a ni ntɔgo pi nkuon kwà'a yei na pia lūgu. Ndo ti kwà'a na pi yae yae ne lo nji'i mbo kwà'a, nthe na non shi'a mbini mfā'o pi kwà'a nkuon yaon na a yae nu ne. ²⁵ Ndo pia mfā'o kwà'a nthe yaon na pia lo nji'i njae ne, pia ywere yaon gho ni wein njú'ɔ.

²⁶ Wu'ɔ nenne, Jijwe Minnwi ghà ngère via mon pa ndi na pia lo nji'i ntini ne. Nthe na pia lo nji'i nji pa nnu na pia fā'o ko luon nu Minnwi ko gho nkwan ha'an a ni mbie na pia ji ne, ndo Jijwe Minnwi ndutho yi ghà ngère ndigae Minnwi mfe via ko gho ni luo nu na minthe pa'a chrà lo mfi'i ne. ²⁷ Ndo ti Minnwi na a ghà njae njú'ɔ yia ne, ji yaon na a po mon njú'ɔ Jijwe ne, nthe na Jijwe gho ghà ndigae nthe ngwa Minnwi pi taontaon pi nkwan ko ha'an ju, Minnwi, tā'a nu ne. ²⁸ Ndo pia ji na Minnwi ghà mfā'a mon nguon nnu ghao pi na a po shi'i ni ngwa pe na pugu khwā vi ne, na pi gē vugu na pugu fā'a nkwan ko ha'an Minnwi ká'a ne. ²⁹ Nthe na ni ngwa pe na Minnwi ni nkwo ji fie ndi na pugu shi mbin vi ne, a pini ndɔgo nthi mi ntere vugu nchwie pugu po fhi Muun vi, nne na minthe Muun po fūon phi shina ntou pa ghan pin. ³⁰ Ngwa pe na a ni ndɔgo nthi mi nchu'ɔ vugu nū'oy ne, a ni mbini ngē vugu, ngwa pe na a gē vugu ne, a pini nchwie pugu po yi tithi shhi yu, ngwa pe na a chwie pugu po yi tithi shhi yu ne, a pini nchwie pugu fā'o nkwan ndigha'o yi.

Khwā Minnwi ña a lb nji'i mfā'o ndugwi yi ñe

³¹ Ti pia shi nchhu pi ña nthe ñguon nnu pei ghao? Ti Minnwi mbc pia pugu ka'a, a gha'a gǔ ñga'a via? ³² Ju ña a shini ndo ñgǔe Muun vi ni mfe vi ño yaon fe'ingien nthe via ghao ñe, a shi ñkie pi ñeiñ mien ki fe ñguon yaon ghao ni pia ki lb ñgǔe, pugu pa Muun vi ghao? ³³ A gǔ ña minthe a wēiñ ñgwa ña Minnwi chu'c ñe ña pugu chwē ntāi? Ñon lb mbc. A Minnwi mbc ñon ña a chwē vugu pugu pō ñgwa ndindi shhi yu ñe. ³⁴ Ti minthe a wēiñ gǔ ñgwēiñ vugu ño pa ñgusha'a? Ñon lb mbc! Nthe ña Krishto Jisho ni ñkhu, ño pigi nu ñgāi shhi, pi ni mbini ñku'c ni ju a pō yi maon, a chho ñgei mbho Minnwi yi jī ntho ndigāi Minnwi ño ligi ya.

³⁵ Minthe a fēñe gǔ mfēñe via mon khwā Krishto? Minthe a pō mme pa ñgǔ'ingǔ' ki mme yú'c, ki ñgǔ'ingǔ' ña ñgwa fe nu ni pia nthe piñ ya, ki ñji ña a gū, ki pou ndhwí ño mā'an nu, ki cho ndua, ki nnu khu nu? ³⁶ ño ha'an pi nā'an mon Ñwa'anli Minnwi ña, "Nthe ghō, pigi chho ño ño nu mon cho ndua gu ñguon ndii ghao, pi lli vigi ño minji ña pi ghāi nu l'i wrā."

³⁷ Ndo mon ñguon nnu pei ghao, pia chaa pa ñgwa ña pugu mā'an ti ñga'a ño ño ju ña a khwā via ñe.

³⁸ Nthe ña ña mfā'o tininju'c ña ñji'i nthe pi gu, chombhi, ki ghan ntaon Minnwi, ki ghan ghré sha'a l'i, ki pa nnu ndwe ki pa nnu ña a pi'i shhi ñe, ki pa pichāi ghré, ³⁹ ki ñguon mbhi tōthi ki mbhi mbembien, nthe pa'a pugu lb mfēñe via mon khwā Minnwi ña pia fā'o mon Krishto Jisho Taatho via ñe.

Minnwi pugu pa ñgwa pi

9 Ntho nchrā pi nnu shini mon pō nu ña mi ta'a yi pigi Krishto, ñdo ñji'i ntho nde'i pi ñgien, ñgantho a ña Jijwe Minnwi sha'a nu ñe fe tininju'c vāi ña ñdo ñji'i ntho nde'i pi ñgien, ² ña ñmfā'o mme yu'c ñjū'c pugu pa yú'c ki ndugwi yi mon ñjū'c mu, ³ ña ñkaan ñjūa ña mmu ndutho a kaan mfā'o nchōñ Minnwi, pi fēñe a mbiñ Krishto nthe līñ pan, ñgwa pan mon freinon. ⁴ Pugu pō pi ñgwa Ishrae, pi lōgo vugu ña pugu pō puon Minnwi, Minnwi ni ñon ndigha'o yi ni pugu, ñgwā pa kēna pugu pugu, mfe gí yi ni pugu, mfe shēna ni pugu ño gha'o nu, kà'a yi tho pi mbho pugu. ⁵ Pugu pō pi pa ñgwēiñon pa memme ñkhu taa mon la'ataon Hibru, Krishto mon freinon lb pi mon yugu ñgwēiñon. Krishto yei pō pi Minnwi, mbc ju ña a sha'a ñguon yaon ghao ñe, mbc ñon ña a pie ña pi gha'o vi ki ndugwi yi ñe. A yie ghō!

⁶ Ndo a lb ñji'i mbc pi ño ha'an kà'a Minnwi mien mien ki lb ndōgo l'i. Nthe ña a lb ñji'i mbc ñguon ñgwa ña pi phi vugu mon ndaonon Ishrae ñe ña pugu puon Ishrae. ⁷ Ndo pa'a a lb ñji'i mbc ñguon ñgwa ghao mbc puon Abrahān nthe ña pugu mbhē yaon yi, nthe ña Ñwa'anli Minnwi chhu ña, "A shi ño ño pi mbiñ Aiji ña c

shi mfā'o ñgwēiñgwa ña mi ni ñkā'a ñe." ⁸ Yei ñon ña a lb ñji'i mbc pi puon ña pi phi vugu pi ñkwan ha'an ñgwamishua ghā mbi ñe, ña pugu puon Minnwi, a pō pi puon pē ña pi phi vugu ño ño pi ño ha'an Minnwi ni ñkā'a ñe, ña pugu ñkien puon Abrahān. ⁹ Nthe ña yei nnu ña kà'a ghō ni nchhu ñe: "A shi ñga mbc mon pii ndii yei ñga'o yini, kan ñshi mbini, Shera phi muun mimbia." ^{††}

¹⁰ A lb ñgu'c mbc pi yei, Rebeka ñkaa yu, ndii ña a ni nshū paa puon pugu Aiji mbc taa via ñe, ¹¹ ñji'i nthe pi ño ha'an pi shini ndo naa mbi puon pigho ño pa'a pugu lb naa nchwē sheshe nnu ki a pō pi pwa ki phi ñe, ño pō nu ña kà'a Minnwi mon chu'c nu ñgwa ghāi shhi, ki lb mbc nthe pi fā'a ña ñon fā'a, mbc nthe pi khwatua Minnwi, ¹² Minnwi ni nchhu ghō ña, "Muun ghō yi shhi shi mfā'a mbc muun vugu." ^{†13} ño ha'an pi nā'an ña, "Mi ni ñkhwā Jakō mbina Esho." ^{††}

¹⁴ Ti pia shi nchhu pi ña? Minnwi pō pi ñgan mbe? Minthe pa'a a lb ñji'i mbc ñenne! ¹⁵ Nthe ña a ni nchhu ni Mushi ña,

"Ñshi mfā'o kwoshini mbiñ sheshenon ña ñkhwā ñe, ñdo ñshi ñon kwoshini ni ñgan ñgǔ' ña ñkhwā ñe." [‡]

¹⁶ Ñenne, a lb ñji'i mbc nthe pi nnu ña ñonmishua tā'a nu, ki nnu ha'an a chwē ñe, ñdo a y'ā pi mbiñ Minnwi ña a ñon kwoshini ñe. ¹⁷ Nthe ña Ñwa'anli Minnwi chhu ña Minnwi ni nchhu ni Ferō ña, "Mi ni nchāe ghō ño fūon nthe pi yei nnu, ña ñon ghré a mbiñ ghō pugu pa ña pi chii ligi a ñkwe ñguon ñkuon shhe ghao."

¹⁸ Ñenne a ghā mfā'o kwoshini mbiñ sheshenon ña a khwā ñe, mfēñi ñjū'c sheshenon ña a khwā ñe.

¹⁹ C shi mbie vāi k'ē ña, "A kan mbc ñenne Minnwi pini ñkrei sheshenon k'ē ña? Nthe ña ñon ña minthe a l'i nnu ña Minnwi tā'a nu ña a pō ñe pō pi gǔ?" ²⁰ Ndo c pō pi gǔ, ñonmishua, ño khwē nu chrā nchō Minnwi? Yaon ña pi puon puon ñe nthe a chhu ni ñon ña a puon vi ñe ña, "C puon a pi ñeiñ nthe kho?" ²¹ Ñgan puon kñ ño mfā'o ghré ñkuon mbāiñ ño lōgo nu ta'a gwí mbāiñ nchwē kñ ña pi shi nchwē nnu ño pi wu'c ndii ña memme nnu taon ñe, nchwē nnu ni pichāi pi lēle mon nda?

²² Wu'c ñenne, ñji'i nthe pi ño ha'an a l'i Minnwi ño ñon nu pigitua yi ñdo mbiñ nu'un nchwē pi ji ñji yi ñe, a tii shii mon ñou wēiñ ñjū'c ni ñgwa pē ña a ni mfā'o ño shā'o nu pigitua yi mbiñ pugu ñe, mbc ñgwa pē ña pi ni mbiri vugu ño shi'i nu ñe. ²³ A ni nchwē yei ño chwē nu pi ji f'i fā'o yi mon ndigha'o yi ni ñgwa pē ña a shi ñon kwoshini yi ni pugu ñe, mbc ñgwa ña a ni ñkwo piri nū'cñ fie ndii ña pugu fā'o ndigha'o, ²⁴ ti mfe ni pia ña a gē, ki lb ñgu'c mbc pi ñgwa Juu, ñdo mbiñ mbc ni pa ñgwa taon nduon ñe. ²⁵ ño ha'an shishini, a chhu mon ñwa'anli Hoshia ña,

† Nywa'anli Njē yi 21:12. †† Nywa'anli Njē yi 18:10,14. ‡ Nywa'anli Njē yi 25:23. †† Malakai 1:2-3. †† *Nywa'anli Ndii Taon nu 33:19.

“Ngwa pe ɲa pugu shini ndɔ mbo ɲgwa paɲ ne, ɲshi mɛiɲ vugu ni ɲgwa paɲ,
ju ye ɲa ɲshini ndɔ ɲkhwā ne, ɲshi mɛiɲ vi ni ɲkhwā a.”

²⁶ “Moɲ ya liɲi gho ɲa pi ni nchhu ni pugu ɲa,
‘Pɛi lo mbo ɲgwa paɲ ne,’
fo pi shi mɛiɲ vugu ɲa,
‘puoɲ Minnwi ɲa a yi maoɲ ne.’”

²⁷ Ishaya ni mba’o ɲgɔu nthe puoɲ Ishrae ɲa,
“Nji’i nthe pi no ha’an ɲi pa puoɲ Ishrae po no shishhe
ɲkiɲ ɲkhi ne,
a wu’o shigei mbiɲgɛi ɲgwa ɲa pugu shi ndugu.

²⁸ Nthe ɲa Taathɔ shi mfe ɲjɔ yi ɲkuoɲ shhe pi shishi’i
pi ki lo ɲjiri.”

²⁹ A wu’o mbo pi no ha’an Ishaya ni ɲkwo chhu ne,
“Taathɔ ɲa a Taathɔ pa shooge po ne, kaɲ ni mien ki
piɲgɛi ɲgwɛiɲoɲ ni pigi,
pi kaɲ ni nshi’i vigi no Shodoɲ pugu Gomora.”

Ki piɲ ɲa pa ɲgwa Ishrae fā’o ne

³⁰ Ti pia shi nchhu pi ɲa ki’ɛ? ɲa pa ɲgwa taɲoɲ nduoɲ,
ɲa pugu shini ndɔ mba’o no po nu pa ɲgwa ndindi ne,
ni mfā’o ndindi, mbo ndindi ha’an a tɔgo pi ɲkuoɲ piɲ
ne, ³¹ ndo pa ɲgwa Ishrae ha’an pugu ni mba’o nu no
nū’oɲ nu gɛi ɲa a shi nchwɛi pugu po ɲgwa ndindi ne,
pugu shini ndo nji’i nū’oɲ gɛi gho. ³² Ti a chwɛi kɔ? A ni
nchwɛi nthe ɲa pugu shini ndo mba’o no po nu ɲgwa
ndindi nɔgo ɲkuoɲ piɲ ne, pugu ni mba’o pi no ha’an a
fā’o no tɔgo nu pi moɲ nū’oɲ nu gɛi. Pugu kɔɔ ɲkuoɲ
ɲgɔ’o kɛiɲgini, ³³ wu’o no ha’an pi nā’an ne,
“Liɲi ɲjɛi, ɲtho nū’oɲ muuɲ ɲgɔ’o kɛiɲgini Shayaɲoɲ,
mbini mbo ɲgɔ’o ɲa a shi nchwɛi ɲgwa kɔɔ ɲgɔ,
ti sheshoɲoɲ ɲa a piɲ vi ne,
mba’a pi mā’an lriho tho yu.”

10 Pa liɲ paɲ, khwā ɲjɔ’o a pugu luɲoɲ a ni Minnwi
nthe vugu po ɲa minthe pugu lugu. ² Nthe ɲa mi
miɲkwentie yugu ɲa pugu fā’o ɲkierɲ ntoɲ ni’iɲ ɲjɔ’o
mbiɲ Minnwi, ndo ni’iɲ ɲjɔ’o yugu gho pou ya ji nu nnu.
³ Pugu ni ɲga mien ki lo nji ɲkwaɲ ha’an Minnwi gha
nchwɛi ɲgwa po yi ndindi shhi yu ne, mba’o nu no
nū’oɲ nu yugu shendaɲoɲ, nne pa’a ndo mfe noɲ yugu
ni yi Minnwi shendaɲoɲ no chwɛi nu ɲgwa po ɲgwa
ndindi shhi yu. ⁴ Nthe ɲa Krishto kwo chwɛi tho nnu
ha’an pi ni mfe gɛi no gho ne, nne sheshoɲoɲ ɲa a piɲ
Krishto ne ɲoɲ ndindi shhi Minnwi.

ɲkɛni lugu nu po pi ni ɲguoɲ ɲgwa

⁵ Mushi ni nā’an ɲkuoɲ po nu ɲoɲ ndindi shhi Minnwi
nɔgo pi ɲkuoɲ nū’oɲ nu gɛi ɲa: Sheshoɲoɲ ɲa a chwɛi
ɲguoɲ nnu ha’an gɛi chhu ne shi mfā’o choɲmbhi. ⁶ Ndo
nnu ɲa ɲwa’anli Minnwi chhu nthe po nu ɲoɲ ndindi
shhi Minnwi nɔgo pi ɲkuoɲ piɲ ne po ɲa, “O lo mfā’o no
pie nu noɲ yo ɲa, ‘A shi ɲku’o gɔ tɔthi po, no shwi’i nu ni

Krishto shhe?’ ⁷ ki ɲa, ‘A shi nshwi’i gɔ moɲ shiɲ ki
ndugwi yi no ku’o nu ni Krishto, lo moɲ gu?’” ⁸ Ndo a
chhu pi ɲa? “Chrà gho po yei gho, a po nchò gho ndo
mbo moɲ ɲjɔ’o gho,” mbo chrà piɲ ɲa pigi chhi nu ne
⁹ nthe ɲa, o nchhu ni nchò yo ɲa Jisho Taathɔ, mbiɲ
moɲ ɲjɔ’o gho ɲa Minnwi ni ɲku’o ni ju lo moɲ gu, kaɲ
o shi ndugu. ¹⁰ Nthe ɲa ɲoɲ gha mbiɲ pi ni ɲjɔ’o yi pi
chwɛi vi a po ɲoɲ ndindi shhi Minnwi, a tɔgo pi ɲkuoɲ
chhu nu ni nchò, ɲoɲ lugu. ¹¹ Nthe ɲa ɲwa’anli Minnwi
chhu ɲa, “ɲoɲ ɲa a piɲ vi ne, mba’a pi le ma mā’an
lriho tho yu.” ¹² Nthe ɲa kwɛi shi lo nji’i mbo shina pa
Juu pugu pa ɲgwa taɲoɲ nduoɲ moɲ shendaɲoɲ kie nu
ndugu, nthe ɲa Taathɔ vugu ghao ta’a yi, ɲa a gha mfe
ki lo ɲgɛi ni ɲguoɲ pa ɲgwa ha’an pugu gɛi vi ne.
¹³ Nthe ɲa, “Sheshoɲoɲ ɲa a gɛi ligi Taathɔ ne shi
ndugu.”

¹⁴ Ti minthe pugu kie pi neiɲ ɲgɛi vi ɲa pugu lo nji’i
mbiɲ vi ne? Pugu shi mbiɲ vi pi neiɲ ɲa pugu lo naa
ɲja’o ɲoɲ ɲa a yei ne? Minthe pugu kie pi neiɲ ɲja’o ki
ɲoɲ lo nchi ni pugu? ¹⁵ Minthe pugu chhi pi neiɲ ki ɲoɲ
lo ntaoɲ vugu? Wu’o no ha’an pi nā’an ne, “Tho nu ɲgwa
ha’an pugu tuo ɲkɛni pwa pisha’akho ne pwa ti ɲga’a.”

¹⁶ Ndo a lo mbiɲ ɲguoɲ yugu ghao mbiɲ pwa
pisha’akho gho nthe ɲa Ishaya chhu ɲa, “Taathɔ, a piɲ
gɔ mbiɲ nnu ha’an a ya’o mbho pigi ne?” ¹⁷ Nne piɲ gha
ntho nɔgo pi ɲkuoɲ ya’o nu, ya’o nu tɔgo pi ɲkuoɲ chhi
nu chrà Krishto. ¹⁸ Ndo mbie ɲa, pugu lo nji’i ɲja’o ɲkɛni
gho? Shishini, pugu ya’o, nthe ɲa ɲwa’anli Minnwi
chhu ɲa,

“Nggi yugu nyɛiɲ moɲ ɲguoɲ mbhi ghao, chrà yugu
chɛiɲ moɲ ndugwi mbhi.” †

¹⁹ Ndo, mbie ɲa, tho ɲgwa Ishrae shini ndo nshie? Fūoɲ
yi, Mushi khwɛi ɲa,

“Nshi nchwɛi pɛi ghɛi ɲgwa ɲa pugu lo mbo ɲgwa
taoɲ ne,

nchwɛi túa yei pigi nɔgo pi mbiɲ ɲgwa taɲoɲ nduoɲ
ɲa pugu pa na ne.”

²⁰ Nne Ishaya ya mfā’o tininju’o no chhu nu ɲa,

“A ka yei ɲgwa pe ɲa pugu shini ndo ntā’a a ne ɲjɛi a;
ɲoɲoɲ noɲ a ni ɲgwa pe ɲa pugu shini ndo mbie a
ne.”

²¹ Ndo ɲga ɲgɛi no ɲgwa Ishrae, a chhu ɲa,

“Nā’an mbho ma ɲguoɲ llé ghao no lɔgo nu ɲgwa ɲa
pugu po pi pa ntinitho ndo ndāa a ne.”

Kwoshini Minnwi mbiɲ ɲgwa Ishrae

11 Mbie ki’ɛ ɲa, Minnwi lāa ɲgwa pi? Minthe pa’a a
lo mbo nenne! Nthe ɲa mmu ndutho a ɲoɲ
Ishrae, ndaɲoɲ Abrahɲ, mbo ɲgia ɲgwɛiɲoɲ Ben-
jameiɲ.

² Minnwi lo nji’i ndāa ɲgwa pi ɲa a ni nchu’o ne. Pɛi lo
nji’i nji nnu ha’an ɲwa’anli Minnwi chhu nthe Elaija ne,

† ɲwa’anli ɲkhi 19:4.

ηκwanj ha'anj a ni ndigəi Minnwi ɲa a fe njɔ ni Ishrae ne? ³ "Taathɔ, pugu jwi pa njəilifi pɔ, nshā'a pa lifi fe'ingienj yɔ, a wu'ɔ mbi'i mmu tə'i a, pugu tā'a nu njwi a ηkaa mu."

⁴ Ndo Minnwi ni ηkhwē ghɔ pi ɲa? "Nū'ɔɲ khwachəi ηkanj ηgwa ha'anj pugu lɔ nji'i ηga'o ki ntu'u noj yugu shhi nnwi ɲa pi mēinj ni Baa ne nɔ nyanj."

⁵ A wu'ɔ ηkwanj ha'anj a pɔ ndwe ne, mbigəi ηgwa pɔ ɲa Minnwi chu'ɔ vugu ntɔɔ pi ηkuonj pwapunj yi. ⁶ Ndo ti nɔ ha'anj a tɔɔ pi ηkuonj pwapunj Minnwi ne, a lɔ nu'unj mɔ nthe pi pa fā'a ha'anj pi fā'a, ə mɔ nenne, pa'a pwapunj lɔ nu'unj mbi'i pwapunj.

⁷ Yie pɔ pi ɲa ki'e? ηgwa Ishrae shini ndo mfā'o yaonj ha'anj pugu ki tā'a nu ne, ndo pa ηgwa ha'anj pi chu'ɔ vugu ne fā'o, ndo pi fīni njū'ɔ pigəi ηgwa. ⁸ Wu'ɔ nɔ ha'anj pi nā'anj ne,

"Minnwi fe jijwe chōo nu ni pugu,
ni ligi ha'anj mba'a a yi'i njəi lifi pugu pa tənə ɲa
mba'a a ya'o lifi ne ti ntho nchəinj thɔ pa shi'a."

⁹ Ndo Devi chhu ɲa,

"Na'anj pa lifi ha'anj pugu ghə nji maonj ne gū shiri
pugu pa shi'i,

mɔ ki'ingini pugu pa yaonj ɲa a shi ntho ni njɔ ɲa a
pie ɲa pugu fā'o ne.

¹⁰ Na'anj ligi yugu chri nne ɲa ki'i pugu yəi lifi,
na'anj pa lri pugu chwīe ηkūnu yugu ɲaonj nɔ ηguonj
ndi ghao."

¹¹ Nenne mbie ɲa, puonj Ishrae ni ηkɔɔ nne, pi nɔ gū
nu ηkina shhe? Minthe pa'a a lɔ nji'i mɔ nenne! Ntɔɔ
ηkuonj phi yugu lūgu nu thɔ ni pa ηgwa taonj nduonj,
nne nɔ chwīe nu pa ηgwa Ishrae fā'o kighi'ə. ¹² Ə mɔ
ɲa phi pa ηgwa Juu thɔ pi ni fā'o ni ηgwa ηkuonj mbhi,
ə mɔ ɲa pou yugu monj jijwe pɔ pi fā'o ni pa ηgwa
taonj nduonj, kanj ηkuonj mbhi shi mfā'o pi fifi yi neinj ki'e
ndi ɲa pugu linaonj fifi pa ηgwa Juu ha'anj Minnwi chu'ɔ
ɲa pugu pinj ne.

Minnwi fe lūgu nu ni pa ηgwa taonj nduonj

¹³ Ndwe ñchrā pi ni pəi ɲa pəi pa ηgwa taonj nduonj
ne. Nɔ ha'anj Minnwi chu'ɔ a nɔ ηganj ntaonj jishɔ ni pa
ηgwa taonj nduonj ne, ηga'o fā'a a ghɔ, ¹⁴ nne ɲa minthe
ñchwīe pa ηgwa la'a pigi, mɔ pa ηgwa Juu, fā'o kighi'ə
nne ɲa monj yichəi ηkwanj shendaonj minthe ηkwe
pichəi shina pugu. ¹⁵ Nthe ɲa ə mɔ ɲa ndi ɲa Minnwi
ni ndāa vugu ne, Ju, Minnwi, chīni ηggi pugu pa ηgwa
ηkuonj mbhi, a shi mɔ pi neinj ndi ɲa Minnwi shi mbinj
vugu ne? A shi mɔ chɔmbhi ni pa ηgwa ɲa pugu ni
mɔ yi khu monj jijwe ne. ¹⁶ Fūonj thɔ brei ɲa pi fe nɔ
yaonj fé ne mɔ yi taonjtaonj, a nōonj ɲa ηguonj brei ghɔ
yi taonjtaonj, ndo ti ɲiej thi mɔ yi taonjtaonj, kanj pa
mbhɔthi ghɔ pi taonjtaonj.

¹⁷ Ndo pichəi pa mbhɔthi pei llɔ ηkuonj thi Abrahənj, pi
pəi vugu mfu'u, mɔ pichəi pa ηgwa Ishrae. Nchīni vəi

ɲa pəi pa ηgwa taonj nduonj, mɔ pa mbhɔthi olive ɲa
a ghə ηku'ɔ ku'ɔ gha monj ηkūnu ne. Nne ndwe, pəi
ηkaa pəi chhɔ mfā'o mɔɔ ha'anj Minnwi ni ηkā'a Abra-
hanj nɔ ghɔ ne, ntho mfā'o njru llɔ ηkuonj ɲiej ηkienj thi
olive Minnwi. ¹⁸ Nenne ki'e, ki'i nchī'ə pa ηgwa pə ha'anj
pi pəi vugu nɔ pa mbhɔthi mfu'u ne. A nthe ɔ kie pi
neinj nōonj noj yɔ? ɔ wu'ɔ mɔ pi mbhɔthi, ɔ lɔ nji'i ntuo
ɲiej thi, a tuo ɲiej thi ntuo ghɔ. ¹⁹ Nne kanj ɔ shi nchhu
ɲa, "Pi ni mbə'i pichəi pa mbhɔthi mfu'u nne ɲa pi chīni
a ηkuonj thi ghɔ." ²⁰ Yie ghɔ nnu shini. Pi ni nja'a vugu
mfu'u nthe ki pinj yugu, ndo ɔ wu'ɔ mɔ ηkuonj ghɔ
ntɔɔ pi ηkuonj pinj yɔ. Nne ki'i mā'anj ntinta'o, fā'o pɔɔɔ.
²¹ Nthe ɲa ə mɔ ɲa Minnwi shini ndo mfā'o kwoshini
mbinj pa Juu ha'anj pugu pɔ nɔ mbhɔthi ɲa a ni mɔ
mbinj thi llɔ nɔ njē yi ne, kanj mba'a a yi'i mfā'o kwoshini
mbinj ghɔ.

²² Yəi ki'e fifi ηkwanj ha'anj Minnwi ηganj kwoshini
mbini mɔ ɲonj titini ne njəi. A ɲonj titini ni ηgwa pə ɲa
pugu gū monj phi ne, ndo nōonj kwoshini vɔ nɔ ha'anj ɔ
ηgəi shhi monj kwoshini yi, kiej nenne kanj pi shi nja'a
ghɔ mfu'u ηkaa ghɔ. ²³ Ndo nji'i nthe pi pugu, pugu
mienj ki ghəi shhi monj ki pinj yugu, Minnwi pinj nu'unj
nchīni vugu, nthe ɲa Minnwi fā'o nji nɔ pinj nu nchīni
vugu ηkamu'ɔɲ. ²⁴ Nthe ɲa ə mɔ ɲa pi ni nja'a ghɔ llɔ
ηkuonj thi olive ha'anj a ni ηku'ɔ ku'ɔ gha monj ηkūnu
ne, nchīni ghɔ ηkuonj thi olive ha'anj pi pi phi ne, mɔ
yaonj ɲa a shi'a nji'i mɔ pi nne ne, ti ɔ pfi ɲa pi shi
mbini nchīni pa ηgwa Juu mɔ ya mbhɔthi llɔ ηkuonj thi
olive phi ghɔ pi fifi yi neinj?

Nnu ləinj ɲa pi nōonj nthe lūgu nu puonj la'ataonj Ishrae

²⁵ Ntā'a nu ɲa pəi ji nnu ləinj yei ɲa Minnwi nōonj ne,
ma pa līnj panj, nne ɲa ki'i pəi shi mb'i nu ni noj pəi ɲa
pəi pɔ pi pa ghanj shiethɔ. Pi ni fīni njū'ɔ pichəi pa ηg-
wa Ishrae nɔ kuo ndi, ti ηgəi nchəinj fifi ndi ɲa fifi ηg-
wa taonj nduonj ha'anj a pie ɲa pugu thɔ njəi Minnwi
kwo thɔ njəi Minnwi ne. ²⁶ Nenne, ηguonj ηgwa Ishrae
shi mfā'o lūgu nu, wu'ɔ nɔ ha'anj pi nā'anj ɲa,

"Nganj kwe ηgwa shi ndhɔ Shayaonj,

a shi mfu'u ηguonj pa piphi llɔ monj ndaanj Jakɔ.

²⁷ Yei shi mɔ kina a ɲa nshi ηgwra pigi pugu ndi ɲa
ñshīgao phi yugu ne."

²⁸ Llɔ nɔ ηgei pwa pisha'akhɔ, pa ηgwa Juu pa mbina
Minnwi nthe vəi, mɔ pa ηgwa taonj nduonj. Llɔ nɔ ηgei
ηgwa ɲa Minnwi chu'ɔ, pugu pa taannu Minnwi nthe pi
pa ηkhu tāa pugu. ²⁹ Nthe ɲa Minnwi shi'a mfe fé ni
ɲonj, ηgē vi mbini ηkwri njū'ɔ yi. ³⁰ Nthe ɲa wu'ɔ nɔ
ha'anj pəi ni mɔ ghanj tinithɔ ni Minnwi yichəi ndi ne,
ndo ndwe pi nōonj kwoshini ni pəi nthe tinithɔ yugu,
³¹ nenne ndwe, pugu ηkaa pugu ni mfā'o tinithɔ nne ɲa
ntɔɔ ηkuonj kwoshini ɲa pi nōonj ni pəi ne, minthe pi
nōonj kwoshini ni pugu ndwe. ³² Nthe ɲa Minnwi cha'a

nguoŋ ɲgwa ghao mfe mbho tɪnithɔ, nne ɲa minthe a nɔŋ kwoshini ni ɲguoŋ ɲgwa ghao.

Pia fe ndigha'o ni Minnwi

³³ Yo, fi'i nthɪŋkwo fà'o pugu shiethɔ ni lina Minnwi gha'o pi fi'i yi neiŋ! A nthe a ji gɔ ɲkwan ɲa'ɲ Minnwi ghà ndi nnu ne! A nthe a ji gɔ pa shendaŋ pi? ³⁴ Wu'ɔ nɔ ha'ɲ ɲwa'ɲli Minnwi chhu ne,

"A kwo ji gɔ ɲji nnu ɲa Taathɔ pɪ'i nu ne, ki a naa mfe gɔ mfe ntɛgi ghɔ?"

³⁵ "Ki a kwo fe gɔ fe yaŋ ghɔ nne ɲa minthe a lu'u ghɔ?"

³⁶ Nthe ɲa ɲguoŋ yaŋ ghao lb pi mbho yu ndɔ ntɔgɔ pi mbho yu, ndɔ mbɔ pi nɔ fe nu ndigha'o ghɔ.

Ndigha'o pɔ ghɔ ki ndugwi yi! A yie.

Pia chho mbhi pi nɔ fà'a nu fà'a Minnwi

12 Nthe yie ghɔ ma pa ɲkien liŋ paŋ, ñdɪgəi vəi nthe pi fi'i mme kwoshini ɲa Minnwi nɔŋ ni pia ne, ɲa pəi cha'a nɔŋ pəi mfe ni Minnwi nɔ yaŋ fe'ɲgiɛŋ maŋ ɲa a yi taŋtaŋ, mbɔ ye ɲa a pwa ghɔ ne. A yie ɲa mbɔ ɲkien shendaŋ nɔ gha'o nu vi. ² Ki'i pəi chwɛ pa nnu pi nɔ ha'ɲ ɲkuoŋ mbhi chwɛ nu ne. Nɔ a pie ɲa Minnwi kara vəi lb mon ghɔ ntɔgɔ pi ɲkuoŋ kwri nu kwā'a nu məi, nne ɲa minthe pəi ywə'i ndɔ ɲji yaŋ ɲa Minnwi tā'a nu ne, mbɔ yaŋ ɲa a yi shi'i, pi piŋ ndɔ a pɔ ki ntəi ne.

³ Nthe ɲa ntɔgɔ pi ɲkuoŋ pwapuŋ Minnwi ɲa a nɔŋ vəi ne, ñchhu ni ɲguoŋ ɲgwa shina pəi ɲa: Ki'i pəi lii nɔŋ yəi ɲa pəi gha'o ncha yaŋ ɲa pəi ya mbɔ yie ne. Pəi lii nɔŋ yəi pi ni juju, sheshenŋ lii pi ni fi'i piŋ ɲa Minnwi fe ghɔ ne. ⁴ Nɔŋ ta'a ɲŋ fà'o ntou pa yəu pi, ndɔ pa'a pa ghrà nɔŋ pi pighɔ lb mfā'o pi ta'a ɲkwan fà'a. ⁵ Wu'ɔ nenne, ɲji'i nthe pi nɔ ha'ɲ pia ntou yi ne, pia pɔ pi ta'a nɔŋ mon pɔ nu ta'a yi pia pa Krishto, sheshenŋ via pɔ pi mbho vichəi.

⁶ Nne pia fā'o pa fé ɲa a kwri wu'ɔ nɔ fi'i pwapuŋ ɲa Minnwi nɔŋ ni pia ne. Pia fā'a pa fà'a ni fé pighɔ. Fé ghɔ mbɔ chii nu nnu ɲa Minnwi chhu ne, pia wu'ɔ mfā'a nɔ ghɔ pi ɲkwan nɔ ha'ɲ piŋ yia nɔŋ ne. ⁷ Ā mbɔ nɔ ghɛɛ nu pa fà'a mon chɔshi, pia fā'a wu'ɔ nenne. Ā mbɔ pi ye'i nu, pia ye'i wu'ɔ nenne. ⁸ Ā mbɔ pi mā'ɲ nu ghrɛ ɲgwa, pia mā'ɲ wu'ɔ nenne. ɲŋ ɲa a fe pi yaŋ nɔ ghɛɛ nu ɲgwa nduoŋ ne, ā fe ki lb ɲgɛ. ɲŋ ɲa a pɔ pi nthishi ne, ā chwɛ fà'a yi ni ni'ɲ njù'ɔ. ɲŋ ɲa a nɔŋ pi kwoshini ne, ā nɔŋ pi ni pwanju'ɔ.

Pa li ɲa ɲkien ɲgan piŋ fā'o

⁹ A pie ɲa khwā pɔ pi yi ta'anju'ɔ. Pina yaŋ ɲa a phi ne ɲkien yie, nthi a tini ɲkuoŋ yaŋ ɲa a pwa ne. ¹⁰ Pəi khwā nɔŋ pəi nɔ ha'ɲ a pie ɲa pa liŋ khwā nɔŋ ne. ɲŋ fā'o ni'ɲ njù'ɔ mon ghɔ nu nɔŋ vichəi. ¹¹ Ki'i ndɛə, ka fā'a pi shishi'i, fā'o jiwɛ ni'ɲ njù'ɔ, fā'a mbho

Taathɔ ni ta'anju'ɔ. ¹² Fā'o pwanju'ɔ mon kwā'a, ntii shii mon ɲgə'i, luŋ Minnwi ki jwɛ. ¹³ Fe pa yaŋ nɔ pi'i nu chà ɲgwa Minnwi pi taŋtaŋ. Nɔŋ pwapuŋ ni pa ghini ha'ɲ pugu kra ghɔ ne.

¹⁴ Luŋ mbɔ mfe ni ɲgwa pɛ ɲa pugu fe ɲgə'i ve ne, ki'i nchɔnɔ vugu, luŋ pi mbɔ mfe ni pugu. ¹⁵ Fā'o pwanju'ɔ pəi pa ɲgwa pɛ ɲa pugu fā'o pwanju'ɔ ne, ɲkəi pəi pa ɲgwa pɛ ɲa pugu kəi nu ne. ¹⁶ Pəi chho shi'i ni ta'ɲggi shina pəi. Ki'i mā'ɲ ntinta'o, pəi chi kwɔ pəi pa ɲgwa ɲa yugu lb mbɔ ne. Ki'i pəi pɪ'i ni pa nɔŋ pəi ɲa pəi pɔ pi pa ghan shiethɔ.

¹⁷ Ki'i pəi lu'u phi ni phi, ndɔ pəi kaa pi nɔ chwɛ nu nnu ɲa a yi chichii ligi ɲguoŋ ɲgwa ne. ¹⁸ Ā ɲji'ɛ, nɔ ha'ɲ ɲguoŋ nnu mbɔ pi mbho ghɔ, pəi chho mon ta'ɲggi pəi pa ɲguoŋ ɲgwa ghao. ¹⁹ Ki'i pəi lu'u phi ha'ɲ pi chwɛ mbɪŋ pəi ne, ma ɲkien liŋ paŋ, ndɔ ka mien pi shina ni pigitia Minnwi, nthe ɲa pi nā'ɲ ɲa, "Taathɔ chhu ɲa, 'Mfā'o ɲji nɔ fe nu njɔ, ñshi nthu."

²⁰ ɲwa'ɲli Minnwi ka chhu pi ɲa,

"Nji njia mbɛna yɔ, ɔ fe maŋ ji ghɔ,

ti njù'ɔ yi njaoŋ, ɔ fe yaŋ nnu ghɔ,

mon chwɛ nu nenne, ɔ shi mā'ɲ lrithɔ thɔ yu."

²¹ Ki'i phi gha'a ghɔ ndɔ ka gha'a phi gha'a ni shi'i.

Ya'o nchò pa thishi

13 Sheshenŋ ya'o nchò pa thishi ha'ɲ pugu sha'a nu ne. Nthe ɲa yichəi nthishi lb mbɔ ki lb ndho pi mbho Minnwi, pɛ ha'ɲ pugu pɔ ne nū'ɔŋ Minnwi nū'ɔŋ vugu. ² Nthe yie ghɔ, sheshenŋ ɲa a tɪnithɔ ni pa thishi ne, chho ntɪnithɔ pi ni yaŋ ha'ɲ Minnwi nū'ɔŋ ne, ndɔ ɲgwa pɛ ɲa pugu tɪnithɔ ne shi mfā'o njɔ mbɪŋ pugu. ³ Nthe ɲa pa ɲgwa ha'ɲ pugu fā'o mbha nnu shi'i ne shi lb ɲji'i mfā'o nɔ pɔgɔ nu pa ghan sha'a ɲgwa, ndɔ ghan chwɛ nnu piphi fā'o nɔ pɔgɔ nu. ɔ tā'a nu ki lb mbɔgɔ pa ɲgwa pɛ ha'ɲ pugu pa thishi ne? ɔ chwɛ ne nnu ha'ɲ a yi shi'i ne, kan pugu shi mbɪŋ ghɔ.

⁴ Nthe ɲa a ɲgan fā'a Minnwi nthe pɔ nu mɔ shi'i. Nɔ ɔ nchwɛ nnu ha'ɲ a lb ɲji'i ɲkə'o ne, ɔ fā'o pɔgɔ gu nthe vugu, nthe ɲa pugu fā'o ɲji nɔ fe nu njɔ. Nthe ɲa a ɲgan fā'a Minnwi nɔ fe nu njɔ Minnwi ni pa ɲgwa pɛ ha'ɲ pugu chwɛ phi ne. ⁵ Nthe yie ghɔ, ā yɪ'i ɲa ɲŋ ya'o nchò pa thishi pighɔ, ki lb ɲgu'ɔ nthe pi pɔgɔ njɔ Minnwi, mbini nthe pi yaŋ ɲa ɲganthɔ yi chhu ne.

⁶ Nthe ɲa a pɔ nthe pi yie ɲa pəi ghà mā'ɲ taashi, nthe ɲa pa thishi fā'a pi mbho Minnwi ndi ɲa pugu chwɛ fā'a yugu ne. ⁷ Pəi pe ni ɲguoŋ ɲgwa yaŋ ɲa a pie ɲa pəi pe ni pugu ne, pəi pe taashi ni ɲgan kwe taashi, ā mbɔ taashi ɲkuoŋ pa yaŋ ɲa pəi fā'o ne, pəi pe ni ghan kwe pi, ā mbɔ pi pɔgɔ nu, pəi pɔgɔ ɲŋ ɲa a pie ɲa pəi pɔgɔ vi ne, ā mbɔ pi gha'o nu, pəi gha'o ɲŋ ɲa a pie ɲa pəi gha'o ne.

Nū'wɔŋ nu gí ntɔɔɔ pi ŋkuonj khwǎ

⁸ Kí'í ŋkrù ŋonj pɔ puŋ pəi, ta'a ŋkrù ŋa a pie ŋa pəi fǎ'o nɛ pɔ ŋa pəi khwǎ nonj pəi. Nthe ŋa ŋonj ŋa a khwǎ pichəi ŋgwa nɛ nū'wɔŋ gí. ⁹ Nthe ŋa pa kɛna ŋa a chhu ŋa, "Kí'í ŋganj lánj kwo shúonj, kí'í njwi ŋonj, kí'í njōo, kí'í nshɔɔ yaonj ŋonj nduonj nɛ," pugu pa pichəi gí nduonj nɛ chiri mbo monj yei ta'a chrà, "Khwǎ taakuo yɔ nɔ ha'anj ɔ khwǎ nonj nɛ." ¹⁰ Nthe ŋa ŋonj ŋa a fǎ'o khwǎ nɛ shi'a nchwie phi mbiŋ taakuo yi, nthe yie ghɔ, khwǎ nu ŋgwa pɔ pi nū'wɔŋ nu gí.

¹¹ Nɔ pigi nu, pəi ji ŋa ndi kwo ghəi. Ndi tho ŋa pəi fǎ'o nɔ wū'u nu lɔɔɔ. Nthe ŋa lūgu nu yia kwo para ndwe ncha ha'anj a ni mbo ndi ŋa pia ni mfūonj mbiŋ nɛ. ¹² Tu'u kwo ya ŋgəi, mbi kwo lanj nu. Nenne, pia mī'anj ŋguonj mbha fǎ'a moonj njij, mā'anj maonj nchhò líɛ. ¹³ A pie ŋa pia chhɔ chɔmbhi yia monj shendaonj ŋa a kā'o nɛ nɔ ŋgwa ŋa pugu chhɔ pi monj líɛ. Ki lɔ mbo pi monj pa ji ki tou pugu pa nnu nu mbaa, ki lɔ mbo pi monj kwo nu shúonj pugu pa mbha nnu tɔɔɔ, ki lɔ mbo pi monj fə'i pugu kighi'a. ¹⁴ Nɔ pəi gwe Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ, nɔ ha'anj ŋonj ghà ŋgwe ndhwí nɛ, ki lɔ mfe sheshe shina ni freinonj yəi nɔ chwie nu nnu ye ŋa a khwǎ nɛ.

Kí'í ŋgwəiŋ ndiŋ ghɔ nɔ ŋgusha'a

14 Pəi piŋ ŋonj ŋa a lɔ nji'í ntini monj piŋ shi'í nɛ, ndɔ ki lɔ nji'í nthɔ mfǎ'o pi mindoundou pəi pugu nthe yugu nnu ŋa pugu ji nɛ. ² Yichəi ŋonj fǎ'o piŋ ŋa minthe a ji sheshe yaonj, ndɔ ŋonj ŋa a lɔ nji'í ntini monj piŋ nɛ kru pi wu'ɔ pa mbɔga. ³ Kí'í ŋonj ŋa a ji ŋguonj yaonj nɛ chɛ'ə ŋonj ŋa a ji pichəi pa yaonj nɛ, ndɔ kí'í ŋonj ŋa a ji nɛ lɔ ŋonj ŋa a ji ŋguonj yaonj nɛ nɔ ŋgusha'a, nthe ŋa Minnwi piŋ vi. ⁴ ɔ pɔ pi gɔ nɔ tuo nu muuŋ fǎ'a ŋonj nduonj nɔ ŋgusha'a? A fǎ'o taathɔ vi nji nɔ chhu nu ŋa a thi a tini ki ŋa a shi ŋgū, ndɔ a shi nthi a tini nthe ŋa Taathɔ fǎ'o nji nɔ chwie nu a tithi.

⁵ Yichəi ŋonj lɔɔɔ yichəi llé ŋa a gha'o ncha yichəi. Yichəi ŋonj lɔɔɔ ji ŋa ŋguonj llé pɔ ndindi. Sheshenonj fǎ'o tininju'ɔ ŋa ji nnu ŋa a pɔ nɛ kā'o. ⁶ Nɔŋ ŋa a lɔɔɔ yichəi llé nɔ mme yi nɛ chwie nne pi nɔ gha'o nu Taathɔ, ŋonj ŋa a ji maonj nɛ ji pi nɔ gha'o nu Taathɔ, nthe ŋa a fɛ tɔo nu ni Minnwi. Nɔŋ ŋa a lɔ nji pichəi pa maonj nɛ, mienj ki ji pi nɔ gha'o nu Taathɔ, mfe tɔo nu ni Minnwi. ⁷ Nthe ŋa kanj ta'a ŋonj via shi'a nchhɔ mbhi nthe pi nonj yi ndɔ pa'a kanj ta'a ŋonj via lɔ ŋkhu nthe pi nonj yi. ⁸ Nthe ŋa pia nchhɔ mbhi kanj pia chhɔ nthe pi Taathɔ, ti pia ŋkhu kanj pia khu nthe pi Taathɔ. Nne kí'ɛ, ki pia chhɔ pi mbhi ki pia kukhu, pia pɔ pi yi Taathɔ. ⁹ Nthe ŋa a nnu ŋa Krishto ni ŋkhu mbini nu'urj mfǎ'o chɔmbhi nthe yie nɛ, nne ŋa minthe a pɔ Taathɔ pa ŋgwa khu pugu pa ŋgwa maonj.

¹⁰ ɔ wəiŋ ndiŋ ghɔ nɔ ŋgusha'a nthe khɔ? Ki gò, a chwie khɔ ɔ chɛ'ə ndiŋ ghɔ? Ŋguonj yia ghao lɛ nthi shá'a shhi faan shá'a Minnwi. ¹¹ Nthe ŋa pi nā'anj ŋa, "Taathɔ chhu ŋa, 'Shishini, nɔ ha'anj hchhɔ mbhi nɛ, ŋguonj kwére shi ŋkwi shhi mu,

ŋguonj ŋgwa fɛ ndigha'o ni Minnwi shhente."

¹² Nne kí'ɛ, sheshenonj via ma mfe khwè ni Minnwi nɔ pa nnu pɛ ŋa a chwie nɛ.

Kí'í nchwie pichəi ŋgwa gū monj piŋ yugu

¹³ Nthe yie, kí'í ŋonj lɔ ŋonj vi nɔ ŋgusha'a. Pəi ka lɔɔɔ nthi məi pi ŋa mba'a pəi nu'urj nū'wɔŋ kí'ingini ki ntàra nɔ shendaonj ndiŋ via. ¹⁴ Ntɔɔɔ pi nɔ pɔ nu ta'a yi pigi Taathɔ mbo Jishɔ, nji ndɔ mfǎ'o tininju'ɔ ŋa yichəi yaonj lɔ mbo yi fuo ni nduthɔ yi, ndɔ a yi fuo ni ŋonj ŋa a pɔ ŋa a yi fuo nɛ. ¹⁵ Nthe ŋa njj'ɔ ndiŋ ghɔ mbigi ntɔɔɔ pi ŋkuonj yaonj ŋa ɔ ji nu nɛ, kanj ɔ lɔ nu'urj nchhɔ chɔmbhi yɔ pi monj khwǎ. Kí'í mbiri ŋonj ŋa Krishto khu nthe vi nɛ ntɔɔɔ pi ŋkuonj maonj ŋa ɔ ji nu nɛ. ¹⁶ Nne kí'í pəi chwie yaonj ŋa a pɔ pi yaonj shi'í ni pəi nɛ, pi chrā chrà piphi nthe yie. ¹⁷ Nthe ŋa Sha'afuonj Minnwi lɔ nji'í mbo pi nnu ji nu maonj pugu pa nnu nu yaonj. Nɔ a pɔ pi nnu chhɔ nu chɔmbhi ndindi pugu pa ghighri ni pwanju'ɔ monj Jijwe Minnwi. ¹⁸ Minnwi ghà mfǎ'o pwatua, ŋgwamishua pini mbiŋ sheshenonj ŋa a fǎ'a mbhɔ Krishto nenne nɛ.

¹⁹ Nenne kí'ɛ, pia kaa nɔ tei nu pi njij yaonj ŋa a tho ni ta'anggi pugu pa ghère nu pichəi ghanj piŋ nɔ ku'ɔ nu.

²⁰ Kí'í nji'í mbiri fǎ'a Minnwi nthe maonj ji. Shishini, ŋguonj yaonj ghao yi taonjtaonj ndɔ a lɔ nji'í ŋkǎ'o ni sheshenonj nɔ chwie nu yichəi ŋonj kɔɔ nthe yaonj ŋa a ji nu nɛ. ²¹ A pwa mienj nu ki lɔ ŋkru frèi, ki nnu là'o, ki nchwie sheshe nnu ŋa a shi nchwie ndiŋ ghɔ gū nɛ.

²² Nū'wɔŋ jɔ nthi ŋa ɔ lɔɔɔ monj nnu pei nɛ shina pəi Minnwi. Mbɔɔɔ pɔ ni ŋonj ŋa a lɔ mbɔ'í ŋa a gū nthe yaonj ŋa a piŋ ŋa a kā'o nɛ. ²³ Nɔ sheshenonj ŋa a fǎ'o khuthɔ nɛ kwo pɔ ŋgusha'a nɔ ha'anj a nji, nthe ŋa ji nu mi lɔ nji'í ndhɔ pi ŋkuonj piŋ yi. Nthe ŋa sheshe yaonj ŋa a lɔ nji'í ndhɔ pi monj piŋ nɛ, pɔ pi phi.

Lì lɔ mbhɔ Krishto

15 Pəi ŋa pia tini monj piŋ nɛ fǎ'o nɔ ghère nu pa ŋgwa pɛ ŋa pugu lɔ nja ntini nɛ pugu tienj lri yugu ki lɔ ŋgu'ɔ nchwie pi ŋa a pwa yia túa.

² Sheshenonj via chwie pi ŋa túa taakuo yi pwa, nthe pɔ nu mi shi'í, ŋkugwi vi a ku'ɔ monj piŋ. ³ Nthe ŋa Krishto shini ndɔ ŋgu'ɔ nchwie pi ŋa túa yi pwa, ndɔ nɔ ha'anj pi nā'anj nɛ, "Pa wé'í ŋa pi wé'í vəi nɔ nɛ shwi'í mbiŋ mu."

⁴ Nthe ŋa sheshe yaonj ŋa pi ni nā'anj lleshhi nɛ, pi ni nā'anj pi nɔ tigɔ nu via, nne ŋa ntɔɔɔ ŋkuonj tiishii pugu pa mā'anj njj'ɔ lɔ monj Njwa'anli Minnwi, minthe pia fǎ'o kwà'a. ⁵ Nduonj ŋa Minnwi, ŋa tiishii pugu pa

† Njwa'anli Nkhi 69:9.

mā'anj nju'c llc mbhc yu ne, fe nji ni pæi nc chhc nu monj ta'anggi, nne nchwie nkwanj ha'anj Krishto Jishc ni nchwie ne, ⁶ ja nguonj yæi ghao chini ni ta'anggi mfe ndigha'o ni Minnwi ndc mbc Taa Taathc via Jishc Krish-to.

⁷ Nthe yie ghc, pæi pinj pa lij pæi, wu'c nc ha'anj Krish-to pinj væi ne. Pæi chwie nne nc fe nu ndigha'o ni Minnwi. ⁸ Nthe ja hchhu ni pæi ja Krishto ni ngū muonj fā'a nthe pa ngwa Juu nc nōonj nu ja Minnwi nganj nnu shini, nc chwie nu nnu ha'anj a ni nkā'a ni pa nkhu taa, ⁹ pugu pa nne ja minthe pa ngwa taonj nduonj fe ndigha'o ni Minnwi nthe kwoshini yi. Nc ha'anj pi nā'anj ne,

"Nthe yie ghc, hshi ngā'o ghc shina pa ngwa taonj nduonj,

hshi njrāo nkhi'c nc gha'o nu ligi ya."

¹⁰ Ndc a pini nu'uj nchhu nkamu'c'ng ja,

"Pa ngwa taonj nduonj, pæi fā'o pwanju'c, pæi pa ngwa Minnwi."

¹¹ Mbinj nchhu ja,

"Nguonj yæi ha'anj pæi ngwa taonj nduonj ne, gha'o Taathc,

nguonj pa ngwa ghao gha'o vi."

¹² Ndc Ishaya pini nchhu ja,

"Ndāa yaonj Jeshe shi nthc,

a shi njrei shhe nc sha'a nu pa ngwa taonj nduonj, pa ngwa taonj nduonj fā'o kwā'a mbinj yu."

¹³ Minnwi ja a ghā mfe kwā'a ne linaonj væi ni nguonj pwanju'c pugu pa ghighri nc ha'anj pæi pinj vi ne, nne ja minthe kwā'a yæi ghæi shhi nkuc'c nu ntōgc pi nkuanj nji Jijwe Minnwi.

Pcc pc pi nganj fā'a ja pi taonj ni pa ngwa taonj nduonj

¹⁴ Mmu nduthc a, fā'o nkienj ntou tininju'c nthe væi, ma pa lij panj, ja pæi ni nduthc yæi linaonj ni shi'i pugu pa nguonj lina ti minthe pæi tigi'c onj pæi. ¹⁵ Ndc hā'anj pichæi pa nnu ki lc mfā'o pōgc gu nenne nc kwij nu væi nkamu'c'ng nthe pwapunj ha'anj Minnwi fe væi ¹⁶ nc pc nu nganj fā'a Krishto Jishc ni pa ngwa taonj nduonj. Mfā'a nu nc nganj fe'ingienj Minnwi monj chii nu pwa pisha'akhc llc mbhc Minnwi, nne ja minthe pa ngwa taonj nduonj pc yaonj fe ha'anj Minnwi pinj ne, ha'anj pi tere nū'c'ng ni Minnwi ntōgc pi mbhc Jijwe Minnwi.

¹⁷ Monj pc nu ta'a yi pigi Krishto Jishc ki'e, minthe htenne ni fā'a a nthe Minnwi. ¹⁸ Nthe ja mba'a nji'i ngæi shhi nc chrā nu nkuanj sheshe nnu nkienj nnu ha'anj Krishto fā'a ntōgc mbinj mu nc chwie nu pa ngwa taonj nduonj ya'o nchō Minnwi. Pugu fā'o ya'o nchō yei ntōgc pi nkuanj nnu ja hchrā ndc nchwie ne, ¹⁹ pugu pa nji li, ni pa nnu ghraoghrao pugu pa nji Jijwe Minnwi. Nenne, mī'enj nchii pwa pisha'akhc nthe ligi Krishto llc Jerushaleinj ti ngæi nchænj Ilirikunj.

²⁰ Nne, a khwā nju'c a nc chii nu pwa pisha'akhc nc lifi ha'anj pi lc naa nchii nnu Krishto ngwa ya'o ne, nne ja ki'i nkrao nkuanj kwonda ha'anj a ni'ing onj nduonj,

²¹ ndc nc ha'anj pi nā'anj ne,

"Pa ngwa ha'anj pi shi ya'a ma nchrā ni pugu nthe vi ne shi njæi,

ndc ngwa ha'anj pugu shini ndc naa ma nja'o ne shi nji." †

Kā'a Pcc nc kra nu la'ataonj Roma

²² Yei nnu ha'anj a chwie mfa'o ki'ingini ntou ndii nc thc nu njæi væi ne. ²³ Ndc ndwe ja mī'enj fā'a a monj pei krao ngæi lifi ne pugu pa ja nkwi kwo yūa nu nc ntou ngā'o nc thc nu njæi væi ne, ²⁴ mb'i nu ja hshi njæi væi nc muonj kuo ndii nc ha'anj hshi ntōgc ngæi nu Shipiej ne, nne ja pæi ghære a nc nyienj a ndii ja nkwo fā'o pwanju'c nc chhc nu pia ka'a nc muonj kuo ndii ne.

²⁵ Ndc ndwe, ngæi pi Jerushaleinj nc fe nu ghære ni pa ngwa Minnwi pi taonjtaonj fō. ²⁶ Nthe ja pa chōshi Mashedonia pugu Akaya ni mfā'o pwatua nc fe nu pa maonj, pi ghære pa ghanj pou shina pa ngwa Minnwi pi taonjtaonj Jerushaleinj nc ghc. ²⁷ Nthe ja pugu ni mfā'o pwanju'c nc chwie nu nne, ndc shishini, a y'i ni pugu nc ghære nu vugu. Nthe ja nc ha'anj ngwa taonj nduonj fā'o ghrā monj mbc'c'c monj Jijwe ja a yi pa ngwa Juu ne, pa ngwa taonj nduonj nkaa pugu fā'o nc lōgc nu pa maonj pugu ha'anj pugu fā'o ne ngære vugu nc. ²⁸ Nthe yie ghc, ndii ja hshi nkwo mī'enj yei fā'a ne, nkwo fe maonj pighc ja pi ni mā'anj ne ni pugu, hshi ngæi Shipiej, nja ngæi nu, hntōgc njæi væi. ²⁹ Nji ja ndii ja hshi nthc nu njæi væi ne, hshi nthc ni mbc'c'c linaonj llc mbhc Krishto.

³⁰ Ndēgæi væi ma pa lij panj, ntōgc pi mbhc Jishc Krish-to, mbc Taathc via, pugu pa khwā lc mbhc Jijwe Minnwi, ja pia chiri thc yia ka'a nkara'a monj luonj Minnwi mfe væi, ³¹ ja ki'i ngwa pe ha'anj pugu lc nji'i mbinj Minnwi Judia ne fe ngæi væi pugu pa ja pa ngwa Minnwi pi taonjtaonj ha'anj pugu pc Jerushaleinj ne pinj fā'a a, ³² nne ja, ni pinj Minnwi, minthe hthc njæi væi monj pwanju'c, mfā'o mā'anj ghræ shina pæi.

³³ Minnwi ja a ghā mfe ghighri ne pc pæi pugu ghao. A yie.

Pcc mā'anj chrā pa shuonj pi

16 Mbinj ni pæi ja Foebe pc pi nkienj onj, a ndij via yi mingwe ja a muonj fā'a chōshi Kenkria ne. ² Pæi tuo vi shi'i monj ligi Taathc monj nkwanj shendaonj ja a kā'o ni ngwa Minnwi pi taonjtaonj ne, ngære vi ni nguonj pa yaonj ha'anj a tā'a nu mbhc pæi ne, nthe ja ju nduthc yi kwo ghære ntou pa ngwa ti mfe ni nduthc a nkaa mu.

† Ishaya 52:15.

³ P̄ai chrā ni Prishika † pugu Akwila mbo pakwo fā'a paŋ moŋ fā'a nu fā'a Krishto Jisho ⁴ pugu ni ntɔgɔ moŋ gu ni chɔmbhi yugu nthe a. M̄fē tōo nu ni pugu, ki lo ŋgu'ɔ mbo pi mmu, ŋguoŋ pa chɔshi pa ŋgwa taonj nduoŋ tōo ŋkaa pugu. ⁵ Chrā ni chɔshi ha'anj a pɔ nda pugu nē ŋkaa pugu.

Chrā ni ŋkieŋ ndiŋ a mbo Epainetu ŋa a ni mbo fūoŋ ŋoŋ nɔ piŋ nu Krishto Eshia nē. ⁶ Chrā ni Meri ŋa a ya mfā'a nthe v̄ai nē. ⁷ Chrā ni Androniku pugu Junia, mbo pa liŋ paŋ ha'anj pugu pa Juu ndo mbo pakwo paŋ ha'anj pigi pugu ni mbo moŋ ch̄eiŋ nē. Pa ghaŋ ntaoŋ Jisho ya nji vugu ndo pugu ni fūoŋ mbiŋ Krishto ŋkaonj m̄aa mbiŋ. ⁸ Chrā ni Ampliatu mbo ŋkieŋ ndiŋ a moŋ Taatho. ⁹ Chrā ni Ubanu mbo pakwo fā'a pia moŋ Krishtoto pugu Shitaki ŋkieŋ ndiŋ a.

¹⁰ Chrā ni Apele, mbo ŋkieŋ ŋoŋ ŋa pi piŋ vi moŋ Krishto nē. Chrā ni pa ŋgwa ha'anj pugu pɔ moŋ mbaanda Arishtobulu nē. ¹¹ Chrā ni Herodion mbo ndiŋ a ŋoŋ Juu. Chrā ni ŋgwa pē ŋa pugu piŋ Taatho, ŋa pugu pɔ moŋ mbaanda Nakishu. ¹² Chrā ni Trifaina pugu Trifosha mbo pa ghaŋ fā'a moŋ Taatho, chrā ni ŋkieŋ ndiŋ via Peshu ŋa a ya mfā'a shishi'i moŋ Taatho nē. ¹³ Chrā ni Rufushi, ŋa pi chu'ɔ vi moŋ Taatho pugu mūuŋ vi ŋkaa yu, ha'anj a pɔ nɔ mūuŋ a ŋkaa mu nē.

¹⁴ Chrā ni Ashiŋkritu, ni Flegoŋ ni Hemeshi ni Patroba, ni Hema pugu pa pich̄ai pa liŋ ŋa pugu pugu pɔ ka'a nē. ¹⁵ Chrā ni Filologu ni Julia, ni Nereu pugu ndiŋ vi yi miŋgwe pugu Olimpa pugu pa ŋguoŋ pa ŋgwa Minnwi pi taonjtaoŋ ŋa pugu pugu pɔ ka'a nē. ¹⁶ P̄ai chrā ni noŋ p̄ai shishi'i ni paŋ nu noŋ. Ŋguoŋ pa chɔshi Krishto chrā ni p̄ai.

Ndugwi nt̄igi pugu pa mā'anj nu chrà

¹⁷ Nd̄iḡai v̄ai, ma pa liŋ paŋ, p̄ai chho ndina pa ŋgwa pē ŋa pugu tho ni pa minduoŋnduoŋ, ntho nū'ɔŋ pa

† Prishika pɔ pi yich̄ai ligi Prishila.

k̄iŋgini ki lo ntho nje'i pi pa nnu ha'anj pi ni nje'i v̄ai nɔ gho nē, p̄ai l̄ai vugu. ¹⁸ Nthe ŋa ŋkwanj ŋgwa pi nē lo ŋji'i ntho mfā'a pi mbho Krishto Taatho via, pugu fā'a nthe pi nji puŋ yugu. Ni pa chrà liliŋ pugu pa chrà f̄iŋ ŋgwa, pugu f̄iŋ ŋgwa pē ŋa pugu lo nja nji nnu nē.

¹⁹ Nthe ŋa ŋguoŋ ŋgwa ji f̄iŋ ŋkwanj ha'anj p̄ai ya'o nchò nē, nne m̄fā'o pwanju'ɔ nthe v̄ai, ndo ñtā'a nu ŋa p̄ai fā'o shietho ni pa yaonj ha'anj a pwa nē, ndo m̄bho ȳai pɔ yi wo moŋ chw̄ie nu nnu ŋa a phi nē. ²⁰ Minnwi ŋganj fē ghighri tɔtho nw̄iŋ tho Shata la'o kwò p̄ai. Pwapuŋ Taatho via mbo Jisho Krishto pɔ ni p̄ai ghao.

²¹ Timoti mbo ŋganj kwò fā'a a mā'anj chrà ȳai, Lushio pugu Jashoŋ ni Shoshipata mbo pa liŋ paŋ lo moŋ shina pa Juu mā'anj chrà ȳai ŋkaa pugu.

²² Mmu Tetiu, mbo ŋoŋ ŋa a nā'anj ŋwa'anji yei nē, mā'anj chrà ȳai moŋ Taatho.

²³ Gayu, mbo ŋoŋ ha'anj nda'a nu nda yu, chɔshi nii pi nda yu nē mā'anj chrà ȳai. Erashitu mbo ŋganj l̄aiŋ mbiŋ la'ataoŋ yei pugu ndiŋ via Kwatu mā'anj chrà ȳai.

²⁴ [Pwapuŋ Taatho via mbo Jisho Krishto pɔ ni p̄ai ghao. A yie.]

²⁵ Ndwe, pia fē ndigha'o ni Minnwi. A fā'o ghr̄i nɔ chw̄ie nu ɔ thi a tini moŋ piŋ yɔ ŋkwanj ha'anj pwa pisha'akho a ŋa ñch̄i nu nthe Jisho Krishto pugu pa ŋkwanj ha'anj pi n̄oŋ nnu shini ŋa a ni mbo yi l̄aiŋ nɔ ntaoŋ nd̄i nē, ²⁶ ndo ndwe nnu shini gho taonj p̄aa ntɔgɔ pi ŋkuoŋ pa nnu ha'anj pa ŋj̄aiŋ Minnwi ni nā'anj nē, pugu pa ŋkwanj ha'anj ḡi Minnwi ha'anj a lo mfā'o ŋj̄i yi pugu ndugwi yi chhu nē, pi chw̄ie ŋguoŋ pa taonj taonj ji, nne ŋa ŋguoŋ ŋgwa piŋ ndo mfā'o ya'o nchò.

²⁷ Ndigha'o ki ndugwi yi tɔgɔ mbho Jisho Krishto mbo ni ta'a Minnwi ŋa a wu'ɔ ju t̄ai vi ŋa a fā'o shietho nē! A yie.

1 Korinj

Kāon nu pa tho nnu

Nywa'anli yei ni nā'an Pɔɔ mfe ni chɔshi la'ataon Korinj. A ni nā'an nywa'anli yei ndi ye na pa ghan pin mon chɔshi Korinj ni nkwo nā'an chəi nywa'anli mfe gho nchho mfi' pichəi pa nnu gho ne. Pa ngwa la'ataon Korinj ni nthi nkuon pichəi pa nnu na, pa maon na minthe pi kaonkaon ne, pɔ pi maon piphi. Nthe yie gho, pugu tā'a nu mfu'u jijwe yugu mon non pugu. Pugu ni ndho ni nkwan yaon ye'i tətətəi yei mbho pa ngwa Gri. Nthe yie gho pugu ni ntho ndi pa yaon nɔ lán, pugu pa ku'c nu Jisho mon gu, pugu pa ghəi nu li' pa ji, pi yichəi nkwan. Nthe yie gho, Pɔɔ nā'an nywa'anli yei ki'e nkāon pa nnu pei mon gho pugu pa nkwan nɔ ha'an nnu chiri nnu nga'o Minnwi pie na a pɔ ne.

Pɔɔ nā'an mon nywa'anli yei na ngwa pe na pugu pin Jisho Krishto mfe non yugu ni fā'a nu fā'a yi ne shi nde nku'c mon gu mfā'o kənein. Nne, ngē pa ghan chɔshi Korinj na pugu fe non yugu ki lɔ ngi'e ni fā'a Jisho Taatho, nthe na a yie mbo shendaon na pugu shi mfā'o kənein ne. Pugu shi mfā'o nkien mme kənein ndi ngwa le nku'c mon gu ne.

Mā'an nu chrà

1 Nywa'anli yei lɔ pi mbho mu Pɔɔ. Minnwi chu'c a ntɔɔ pi nkuon khwā njù'c yi nɔ pɔ nu ngan ntaon Krishto Jisho. A lɔ mbho pigi Shostene ndin via, ² ngəi nu ni chɔshi Minnwi na a pɔ la'ataon Korinj ne, ni pa ngwa pe na Minnwi gē vugu na pugu pɔ ngwa taon taon ntɔɔ pi mon pɔ nu ta'a yi pugu pa Krishto Jisho, pugu pa nguon ngwa pe na pugu pɔ mon nguon li' na pugu ghà nga'o Taatho mbo Jisho Krishto na a Taatho yugu mbini mbo yia ne.

³ Pwapun pugu pa ghighri lɔ mbho Minnwi mbo Tāa via pugu Jisho Krishto, mbo Taatho, pɔ ni pəi.

Pɔɔ tōo Minnwi nthe ngwa Korinj

⁴ Ntōo Minnwi a nguon ndi nthe vəi, nthe fi' pwapun na a nōon ni pəi mon Krishto Jisho ne. ⁵ Mon pɔ nu ta'a yi pəi pa Krishto Jisho, pəi gū ghan fā'o mon nguon nnu ghao, mon nkwan ha'an pəi ghà nchrā ne pugu pa ji nu nnu məi. ⁶ Yei nkwan nɔ ha'an Minnwi ni nōon ni pəi na chrà na pigi ni nchrā ni pəi nthe Krishto ne, nnu shini, ⁷ nne na ki'i pəi pou sheshe fé mon Jijwe nɔ ha'an pəi tho njwere nu na pi nōon Taatho via mbo Jisho Krishto ne. ⁸ Jisho Krishto ju na a shi nū'c vəi, pəi thi a tini ti ngəi nchəin nɔ ndugwi yi, ki lɔ mfā'o krēi nu mon llé na Taatho via mbo Jisho Krishto shi ntho ne. ⁹ Minnwi pɔ pi kà'a ki fi', mbo ju na a ni mēin vəi na pəi pɔ ka'a pəi pa muon vi, Jisho Krishto mbo, Taatho via ne.

Pa minduonduon mon chɔshi

¹⁰ Ndīgəi vəi, ma pa li' pan, pi ni ligi Taatho via mbo Jisho Krishto, na nguon vəi pɔ ni ta'anggi, pugu pa na ki'i minduonduon nu'un mbo shina pəi, na pəi pɔ ta'a yi mon lina pugu pa mb'i nu nnu məi. ¹¹ Nchhu nein, ma pa li' pan, nthe na ngwa na pugu lɔ nda Kloe kwo chhu vəi na fé'i pɔ shina pəi. ¹² Nnu na nchhu nu ne pɔ pi na sheshon vəi tho nchhu pi na, "Nshi njōu nyan pi nin Pɔɔ," ki na, "Njōu pi nin Apollo," ki na, "Njōu pi nin Kefa †," ki na, "Njōu pi nin Krishto."

¹³ Krishto pɔ pi mon pa chu'uchu'u? Pi ni nkwin Pɔɔ nkuon wá'a nthe vəi? Ki c ni nkwe nkhi nɔ ligi Pɔɔ? ¹⁴ Ntōo Minnwi nthe na nshini ndo nkwe mmu nkwe vəi ni nkhi. Nki wu'c nkwe pi Krishpu pugu Gayu ni nkhi.

¹⁵ Nne yichəi non nthe pa'a a lɔ nji'i nchhu na a ni nkwe nkhi pi ni ligi a. ¹⁶ (Mi ni mbini nkwe mbaanda Shitefana ni nkhi nkaa pugu. Ntɔɔ yie, ndo nu'un nji na mi ni mfe nkhi ni yichəi non nduon.) ¹⁷ Nthe na Krishto shi ni ndo ntaon a pi na ntho nkwe ngwa ni nkhi, a ni ntaon pi na ntho nchi chrà pwa pisha'akho, ki lɔ nchi pi ni chrà shietho ngwamishua, nne na ki'i gu Krishto nkuon wá'a phe ghré na a pɔ mon gho ne.

Krishto pɔ pi ghré pugu pa shietho Minnwi

¹⁸ Nthe na nkani nthe gu Krishto nkuon wá'a pɔ pi nnu na ni ngwa pe na pugu phe nu gha ne, ndo ni pia na

† Yei ni mbo yichəi ligi Pita.

pia lūgu nu nē, a ghrí Minnwi. ¹⁹ Nthe ña Ñwa'anli Minnwi chhu ña,

"Ñshi mbiri shietho ghanj shietho,

ndāa lina ghanj ji nnu."

²⁰ Ghanj shietho pigho hiñ? Ghanj ji ñwa'anli pigho pō pi hiñ? Ki pa ghanj lōu pa nnu ni shietho mbhi heñ pō pi hiñ? Minnwi lo ñkwo chwīe shietho ñkuonj mbhi yei taonj nnu na? ²¹ Ña monj shietho Minnwi, ñgwa ñkuonj mbhi shini ndo ñji Minnwi ntōgo pi ñkuonj shietho, Minnwi ni mfā'o pwatua ntōgo pi ñkuonj chrà nnu na ña pi-gi chīi nu nē, no kwe nu ñgwa pē ña pugu piñ nē.

²² Nthe ña ñgwa Juu tā'a pi li, pa ñgwa Gri tā'a yugu pi shietho. ²³ Ndo pigi ghà nchīi pi Krishto ña pi kwīñ vi ñkuonj wá'a, mbo kí'ingini ni ñgwa Juu mbini mbo nnu na ni ñgwa taonj nduonj.

²⁴ Ndo ni pa ñgwa ha'an pi gē vugu nē, pa Juu pugu pa ñgwa taonj nduonj, Krishto pō pi ñji Minnwi pugu pa shietho Minnwi. ²⁵ Nthe ña yaonj Minnwi ña a pō pi no nnu na ni ñgwamishua nē, fā'o shietho monj gho ña a chaa yi ñgwamishua nē, ndo yaonj Minnwi ña a pō no kē'i ni ñgwamishua nē, tini nchaa ñji ñgwamishua.

²⁶ Pa líñ pañ, pēi pīi yaonj ña pēi ni mbo yie gho ndi ña Minnwi ni ñgē vāi nē. Ñgwamishua shini ndo ndi ntou yāi no pa ghanj shietho, pa'a ntou yāi lo mbo pa ghanj ñji, pa'a ntou yāi lo mbo pa ñgwa lieñlieñ. ²⁷ Ndo Minnwi chu'c pa ñgwa ña ñkuonj mbhi pīi ña pugu ñgwa gha nē, no shhū nu pa ghanj shietho no gho, Minnwi chu'c ñgwa ña pugu pa ñkē'i monj mbhi nē no shhū nu pa ghanj ñji no gho. ²⁸ Minnwi chu'c pa yaonj ña nthiñkwo yugu lo ñkārē, pi lo nchē'a vugu monj mbhi nē, pa yaonj ghagha no shwīi, nu pa yaonj ña ñkuonj mbhi pīi ña a yi lieñ nē, shhē. ²⁹ Minnwi chwīe nne ña kí'i yichēi ñonj kwēi njū'c yi shhi yu.

³⁰ Ndo a chwīe Minnwi ña pēi pō ta'a yi pēi pa Krishto Jisho. Minnwi chwīe ña Krishto pō yia shietho, pugu pa ndindi yia, mbo ñganj chwīe pia pō yi taonjtaonj ndo mbo ñja'andi'i yia. ³¹ Nenne, no ha'an Ñwa'anli Minnwi chhu nē, "Sheshenonj ña a kwēi njū'c yi nē, kwēi njū'c yi nthe pi Taatho."

Ñkēni nthe gu Krishto ñkuonj wá'a

2 Ndi ña ñki tho ñjēi vāi nē, ma pa líñ pañ, ñshini ndo ntho nchīi nnu shini Minnwi ña a ni ndēiñ nē pi monj pa mme chrà pugu pa nōonj nu shietho. ² Nthe ña mi ni ndōgo nthi ma ña mba'a ñji'ñji sheshe nnu shina pēi ñkiñ Jisho Krishto pugu pa ña pi kwīñ vi ñkuonj wá'a. ³ Mi ni ntho ñjēi vāi monj kē'i pugu pa pōgo ni ntou wrū nu. ⁴ Ndo chrà a pugu pa nnu ña mi ni nchīi nu nē shini ndo mbo monj shietho ñgwamishua pugu pa memme chrà liliñ, ndo a ni mbo pi monj li Jijwe Minnwi pugu pa ñji, ⁵ nne ña kí'i piñ yāi pō pi ñkuonj shietho ñgwamishua, ā pō pi ñkuonj ñji Minnwi.

Shietho lo mbo Minnwi

⁶ Ndo pigi ghà nchīi ñkēni shietho ni ñgwa pē ña pugu pa ntinimme monj piñ nē, ñji'ñ nthe no ha'an a lo mbo pi shietho ñkuonj mbhi yei nē, ki yi pa ghanj sha'a ñgwa ñkuonj mbhi yei ña a yīi ña pugu chho ntōgo nē.

⁷ Ndo pigi ghà nchīi shietho Minnwi ña a lēiñ ki ñgwa lo ñji nē, mbo shietho lēiñ ña Minnwi ni nchu'c ñkaonj mbihi maa ñjē no ndigha'o yia nē. ⁸ Kanj ta'a ñganj sha'a ñgwa ñkuonj mbhi yei lo ñji'ñji shietho yei, nthe ña pugu kanj ñji, pugu shi kanj ñkwīñ Taatho ndigha'o ñkuonj wá'a. ⁹ Ndo no ha'an pi nā'an monj Ñwa'anli Minnwi ña,

"Pa nnu ña muonj ligi lo naa ñjēi nē,

pa'a tēnē lo naa ñja'o nē,

mbo yaonj ña ñonjmishua lo naa mbīi tho yu

mbo yaonj ña Minnwi pīri ni pa ñgwa ha'an pugu

khwā vi nē."

¹⁰ Minnwi nōonj pa maonj pēi ni pigi ntōgo pi mbo Jijwe. Nthe ña Jijwe ghà ntā'a ñguonj yaonj ghao, ñji'ñ nthe pi lá'o pa nnu ña Minnwi kā'a ndo ndēiñ nē. ¹¹ A gō shina ñgwamishua ña minthe a ji nnu ña ñonj pīi nu nē ñkiñ Jijwe ñonj gho ña a pō mbiñ yu nē. Wu'c nenne ñonj lo ñji nnu ña Minnwi pīi nu nē ñkiñ Jijwe Minnwi. ¹² Pi lo ñji'ñ mfe pi Jijwe ñkuonj mbhi ni pia, pi fe pi Jijwe ña a lo mbo Minnwi nē ni pia, nne ña minthe pia ji pa yaonj ña Minnwi fe ni pia monj pwapuñ yi nē.

¹³ Nenne kí'e, pigi lo ñji'ñ nchrā pi ni chrà ña pigi ye'i lo ñkuonj shietho ñonjmishua, pigi chrā pi chrà ña Jijwe Minnwi ye'i vigi no gho nē, ntho ntūgu ñjiñ nnu shini monj Jijwe ni pa ñgwa pē ña pugu fā'o Jijwe nē. ¹⁴ Ñonj ña a lo ñji'ñ mfā'o Jijwe Minnwi nē minthe pa'a a lo ñji'ñ mbiñ pa nnu ña a lo mbo Jijwe Minnwi nē, nthe ña pa nnu pigho pō pi no pa nnu na, nthe ña minthe pi wu'c ñji ghēre nnu pigho pi monj Jijwe. ¹⁵ Ñonj ña a fā'o Jijwe nē ghà ntou moonj ñguonj yaonj ghao ñji, ndo minthe pa'a sheshenonj lo ntou vi. ¹⁶ Nthe ña,

"A gō ña a ji pīi nu Taatho

ti a nthe a tigi vi?"

Ndo pia fā'o pīi nu Krishto.

Pa puonj fā'a Minnwi

3 No chrā nu nnu shini, ma líñ pañ, a kanj ni nthe pa'a ñdo nchrā ni pēi no ha'an ñchrā pi ni ñgwa ha'an pugu fā'o Jijwe Minnwi nē, ñki chrā ni pēi pi no ha'an pēi pō pi ñgwa ñkuonj mbhi, no pa puonj pō monj piñ nu Krishto. ² Ñki fe pi pini ni pēi ña pēi nnu, ñshini ndo mfe pi maonj chieñchieñ ni pēi, nthe ña pēi shini ndo naa ñkā'o no yi chieñchieñ. Ñji'ñ nthe pi ndwe pēi shi lo naa ñji'ñ ñkā'o, ³ nthe ña pēi wu'c mbi'i nchho chombhi yāi no ha'an ñgwa ñkuonj mbhi ghà nchho nē. Nthe ña no ha'an kighi'a pugu pa fē'i wu'c mbo nu shina

† Yichēi shendaonj no chhu nu nnu yei pō ña ntho ntūgu ñjiñ nnu shini monj Jijwe ni chrà ña Jijwe fe nē

pəi nɛ, a lɔ nɔŋ ɲa pəi pɔ pi yi ŋkuoŋ mbhi, nchɔ chɔmbhi yəi nɔ ŋgwa ŋkuoŋ mbhi? ⁴ Nthe ɲa ndi ɲa ŋoŋ vəi chhu ɲa, "Njɔu pi njiŋ Pɔɔ," yichəi ɲa, "Njɔu pi njiŋ Apolo," yie ghɔ shi lɔ nɔŋ ɲa pəi thɔ mbɔ pi nɔ ŋgwa ŋkuoŋ mbhi?

⁵ Apolo pɔ pi gɔ? Pɔɔ pɔ gɔ? Pugu pa puoŋ fà'a ɲa pəi kie pi mbhɔ pugu mbiŋ Taathɔ, nɔ ha'an a fe shina ni sheshenon vigi nɛ. ⁶ Nki phi mbhɛ, Apolo shə'o ŋkhɪ ŋkuoŋ ghɔ. A chwɛ Minnwi a ku'. ⁷ Nnɛ, mmɛ nnu shi lɔ nji'i mbɔ pi ŋoŋ ɲa a phɪ nɛ, ki ŋoŋ ɲa a shə'o ŋkhɪ ŋkuoŋ ghɔ nɛ, a pɔ pi Minnwi ɲa a chwɛ a khɛ nɛ.

⁸ Nɔŋ ɲa a phɪ nɛ pugu ŋoŋ ɲa a shə'o ŋkhɪ ŋkuoŋ ghɔ nɛ wu'ɔ ta'a yaon, sheshe ŋgan vi shi mfə'o kɛnɛiŋ yi wu'ɔ nɔ fi' fà'a yi. ⁹ Nthe ɲa pigi ghao pɔ pi puoŋ fà'a Minnwi, pəi pɔ pi moŋ nyien Minnwi, mbini mbɔ pi nda Minnwi.

¹⁰ Ni fi' pwapuŋ ɲa Minnwi fe vəi, nɔ ŋkien ŋgan krao nda ɲa a ji fà'a ŋga'a nɛ, ŋki nū'ɔŋ kwonda, ŋoŋ nduoŋ krao nda ŋkuoŋ ghɔ. Sheshenon lina nu ŋkwan nɔ ha'an a krao nu ŋkuoŋ kwonda ghɔ nɛ. ¹¹ Nthe ɲa minthe pa'a yichəi ŋoŋ lɔ mbini nū'ɔŋ yichəi kwonda nduoŋ, ŋkien ye ɲa a kwo pɔ nɛ, mbɔ Jishɔ Krishto.

¹² Ndwe, sheshenon ŋkrao nu ŋkuoŋ kwonda ghɔ pi ni laonɔ, ki tɛni, ki pa ŋgù'ɔ tininchoŋ, ki thi, ki trū yó, ki pi, ¹³ kan mbha fà'a sheshenon shi nɔŋ noŋ yi, ndi ɲa mmɛ llé Krishto shi ntūgu vi ni mɔŋon nɛ. Mɔŋon shi njwɛ'i ŋkwan fà'a ɲa sheshenon fā'a nɛ. ¹⁴ Fà'a ɲa a fā'a ŋkuoŋ kwonda ghɔ nɛ mien ki kii, a fā'o kɛnɛiŋ. ¹⁵ Fà'a sheshenon ŋkii, ŋgan vi shien, ndɔ nduthɔ yi lūgu pi wu'ɔ nɔ ha'an a tei ntaon pi moŋ mɔŋon.

¹⁶ Pəi lɔ nji'i nji ɲa pəi pɔ pi Nda Minnwi? Pugu pa ɲa Jijwe Minnwi chhɔ mbiŋ pəi? ¹⁷ Sheshenon mbiŋ Nda Minnwi, Minnwi piri vi ŋkaa yu. Nthe ɲa Nda Minnwi pɔ pi yi taon taon, Nda Minnwi ghɔ ya ndɔ mbɔ pi pəi.

¹⁸ Ki'i sheshenon fi' noŋ yi. Sheshenon shina pəi mbi'i ɲa a fā'o shiethɔ moŋ mbhi yei, a pie ɲa a gū na nnɛ ɲa minthe a gū ŋkien ŋgan shiethɔ. ¹⁹ Nthe ɲa shiethɔ ŋkuoŋ mbhi yei pɔ pi nnu na ni Minnwi. Nthe ɲa pi nā'an ɲa,

"A wɛiŋ pa ghan shiethɔ
wu'ɔ ni yugu shiethɔ."

²⁰ Nkamu'ɔŋ,

"Taathɔ ji kwā'a nu ghan shiethɔ,
ɲa a lɔ mfā'o ghɛɛ."

²¹ Nnɛ ki'i ŋoŋ kwɛi nju'ɔ yi nthe ŋgwamishua nthe ɲa ŋguoŋ pa yaon ghao pɔ pi yəi. ²² Ki a pɔ pi Pɔɔ, ki Apolo, ki Kefa, ki ŋkuoŋ mbhi, ki chɔmbhi, ki gu, ki mbhi ndwe, ki ye ɲa a thɔ nu nɛ. Nguoŋ yi ghao pɔ pi yəi.

²³ Pəi pɔ yi Krishto, Krishto pɔ yi Minnwi.

Fà'a ghan ntaon Jishɔ

4 Pəi lii vigi pi nɔ puoŋ fà'a Krishto, pugu pa ŋgwa ɲa pi nū'ɔŋ vugu ɲa pugu lina ni nnu lāiŋ Minnwi. ² Nɔ pigi nu, a pie ɲa ŋgwa ɲa pi nū'ɔŋ vugu ɲa pugu lina ni pa maon nɛ pɔ ŋgwa pɛ ɲa minthe ŋoŋ y'ə noŋ yi mbiŋ pugu nɛ. ³ Ndɔ ni mu, a pɔ pi ŋkien muoŋ mi nnu ɲa a sha'a pəi nsha'a a, ki ɲa a sha'a sheshe ndasha'a ŋgwamishua nsha'a a. Nji'i nthe pi mmu, ñɔ nji'i nsha'a noŋ a. ⁴ Nthe ɲa ñɔ nji'i nji sheshe nnu ɲa minthe ŋkrɛi noŋ a nɔ ghɔ, ñɔ nji'i ntɔɔ sha'a nthe pi yie. A Taathɔ mbɔ ŋoŋ ɲa a ghà nsha'a a.

⁵ Nthe yie ghɔ, ki'i ŋgwɛiŋ ŋoŋ nɔ ŋgusha'a ki ndi lɔ naa ŋkə'o, ki Taathɔ lɔ naa mbini ya'a. A ju mbɔ ŋoŋ ɲa a shi nthɔ ni pa nnu ɲa a pɔ moŋ njiŋ ndwe nɛ pāa, ntūgu pa nnu ɲa a pɔ nju'ɔ ŋgwa nɛ. Nnɛ, sheshenon fā'o ndigha'o yi llɔ mbhɔ Minnwi.

⁶ Pa liŋ pan, ñɔɔɔ nnu pei pi mbiŋ pigi Apolo nthe vəi nthe ɲa pəi ye'i mbhɔ pigi nɔ mien nu ki lɔ mfəə fi' yaon ɲa pi nā'an nɛ, ɲa ki'i sheshenon vəi nɔŋ noŋ yi, nshigi yichəi ŋoŋ, nchɛə yichəi. ⁷ A yəi gɔ sheshe kwri mbiŋ ghɔ? ɔ fā'o pi khɔ ɲa pi shi lɔ nji'i mfefe ve? Ti ä mbɔ ɲa pi fefe ve, a chwɛ khɔ ɔ thɔ kwɛi nju'ɔ yɔ pi nɔ ha'an pi lɔ nji'i mfefe ve?

⁸ Pəi p'i ɲa pəi kwo fā'o ŋguoŋ yaon ɲa pəi tā'a nu nɛ! Pəi p'i ɲa pəi kwo gū pa ghan fā'o. Pəi p'i ɲa pəi kwo gū pa fūon ki lɔ mbɔ pi ni ghɛɛ yigi. Ndɔ shishini, ŋkhwā ɲa pəi ka ni ŋgū pa fūon, nnɛ ɲa minthe pigi ŋkaa pigi sha'a fūon pia ka'a. ⁹ A fhi vəi nɔ ha'an Minnwi fe ndugwi njiŋ li'i ni pigi, mbɔ pa ghan ntaon Jishɔ, nɔ pa ŋgwa ha'an pi fe njó gu ni pugu pi li'i wo moŋ mbhi, ligi pa ghan ntaon Minnwi pugu pa ŋgwamishua.

¹⁰ Ngwa p'i ɲa pigi pa na nthe ligi Krishto ndɔ pəi p'i ɲa pəi pa ndina moŋ Krishto. Ngwa p'i ɲa pigi kɛ'i ndɔ pəi p'i ɲa pəi tini. Pi tuo vəi nɔ pa ŋgwa chɛchɛ, ndɔ pi-gi pɔ pa miŋkwasha. ¹¹ Ti mfe ndwe, nji yia vigi, nju'ɔ yig-pini nu'un njaon, ndhwɪ yigi pɔ pa chɛ'i, pi wie vigi ki tou, pigi pini mbɔ pa ŋgwa ki la'a, ¹² pigi fā'a ki jwe ni mbhɔ miŋi nɔ yōu nu, pigi fe mbɔɔ ni ŋgwa pɛ ɲa pugu chɔnɔ vigi nɛ, ndi ɲa pi fe ŋgə'i ni pigi nɛ, pigi wɛiŋ nju'ɔ pa'a a lɔ mfhi nnu. ¹³ Ndi ɲa pi chhu phi thɔ pigi nɛ, pigi khwɛ pi ni chrà pɔpɔ, pigi pɔ nɔ pa ŋku'u maon ŋkuoŋ mbhi, pa ndundu'u ŋguoŋ yaon ghao ti nchəiŋ ndwe.

¹⁴ Ndɔ nji'i nā'an pa nnu pei pi nɔ shhū nu vəi ndɔ ñā'an pi nɔ tigi nu vəi nɔ pa puoŋ pan ɲa ŋkhwā.

¹⁵ Nthe ɲa nji'i nthe pi nɔ ha'an pəi fā'o wuŋ ŋkan ghan lina nu ni pəi moŋ piŋ yəi mbiŋ Krishto nɛ, pəi lɔ nji'i mfā'o ntu pa tāa. Nki gū tāa vəi moŋ piŋ nu Krishto Jishɔ ntɔɔ pi ŋkuoŋ pwa pisha'akhɔ ɲa ŋki chii ni pəi nɛ. ¹⁶ Nthe yie ghɔ, mā'an ghrɛ yəi ɲa pəi pini mbha nnu pan.

¹⁷ Nthe yei nnu, ñtaonj Timoti ni pəi, mbo ŋkieŋ muun a ŋa ŋkhwā, ndo mbo muun ŋa a nthe ŋonj yíə nonj yi mbiŋ yu monj Taatho nɛ. A shi ŋkwirj vəi ni mbha chɔmbhi a monj Krishto wu'ɔ no ha'anj ñje'i ŋguonj lɛ'i monj ŋguonj pa chɔshi nɛ.

¹⁸ Pichəi pa ŋgwa shina pəi tene nu, nthe ŋa pəi p'i ŋa ñdo nji'i ntho nu no kra nu vəi. ¹⁹ Ndo monj kuo ndii, ñshi ntho njəi vəi no ha'anj Taatho mbiŋ, nne kanj ñshi njəi nji ŋa ghanj titene pine fā'o nɛ, ki lo ŋgu'ɔ mbo pi chrà ni nchò. ²⁰ Nthe ŋa Sha'afuonj Minnwi lo nji'i ŋgu'ɔ mbo pi monj chrà ni nchò, a pɔ pi monj nji. ²¹ Pəi khwǎ pi yəi? Ntho njəi vəi pi ni ŋgwànŋ ki ni khwǎ monj jijwe juju?

Kwoshuonj ghà fuo chɔshi

5 Shishini, ñja'o pi chhu ŋa shúonj pɔ shina pəi, ŋkwanj kwoshuonj ŋa a shí'a ndo nji'i mbo shina pa ghanj ki piŋ Minnwi nɛ, ñja'o ŋa yichəi ŋonj lɔgɔ ŋgwe tǎa vi. ² Pəi ka tho ntetene fiŋ ŋa pəi kanj ni ntho ŋkəikəi. Pəi fu'u ŋonj ŋa a chwīe nnu yei nɛ shina pəi.

³ Nji'i nthe no ha'anj pia lo nji'i mbo ka'a monj freinonj nɛ, pia pɔ ka'a monj Jijwe. Nkwə sha'a ŋonj vei pi no ha'anj mbo pi hene. ⁴ Monj ligi Jisho Taatho, ndii ŋa pəi kirí pia pɔ ka'a monj jijwe ntɔgɔ pi ŋkuonj nji Taatho via, Jisho Krishto ŋa pia pugu pɔ ka'a nɛ, ⁵ pəi fā'o no cha'a nu ŋonj vei mfe mbho Shata a piri freinonj yi, nne ŋa jijwe yi lugu monj lɛmbhi Taatho.

⁶ Titene yəi lo nji'i mbwa. Pəi lo nji ŋa muun mi shigəi yaonj chwīe prupina ku'ɔ ghà nchwīe ŋguonj prupina ku'ɔ? ⁷ Pəi fu'u ndunu yaonj chwīe prupina ku'ɔ shina pəi, nne ŋa minthe pəi pɔ gwí prupina fhi ŋa yaonj chwīe prupina ku'ɔ lo nji'i mbo monj ghɔ nɛ, mbo yaonj ŋa pəi ya mbo nɛ. Nthe ŋa pi kwo jwi Krishto mbo muun minji jì Lli Nji'a no yaonj fe'ngienj. ⁸ Nthe yie ghɔ, pía jì jì ghɔ ni brei ŋa a lo nji'i mfā'o ndunu yaonj chwīe prupina ku'ɔ monj ghɔ nɛ, mbo phi pugu pa nnu tɔtrɔ, ndo â pɔ pi ni brei ŋa yaonj chwīe prupina ku'ɔ lo mbo monj ghɔ nɛ, mbo njú'ɔ ndindí pugu pa nnu shini.

⁹ Monj ŋwa'anji ŋa mi ni nǎ'anj mfe ni pəi nɛ, ŋki chhu ni pəi monj ghɔ ŋa ki'i pəi chi kwò pəi pa ghanj kwo shúonj. ¹⁰ Nshini ndo nji'i ntho nchhu pi ghanj ki piŋ Minnwi ŋa pugu pa ghanj kwo shúonj nɛ, ki pa ghanj lúá pugu pa ghanj nchigi, ki pa ghanj gha'o pa nnwi. Nthe ŋa ŋkanj nchhu pi nenne, a ndonj ŋa pəi taonj taonj ki lo nu'unj mbi'i ŋkuonj mbhi. ¹¹ Ndo ñǎ'anj mfe ni pəi pi ŋa ki'i pəi chi kwò pəi pa ŋgwa ŋa pugu chhu ŋa pugu pa lɛŋ monj piŋ ndo mbo pi ŋkwoshuonj, ki ŋganj lúá, ki ŋganj gha'o pa nnwi, ki ŋonj ŋa a chhu phi nthe ndiŋ vi nɛ ki mbaa là'o, ki ŋgina. Ki'i pəi yí'i ndo nchɔchho nji maonj pəi pa ŋkwanj ŋgwa pine.

¹² Nthe ŋa a lo mbo lɛ'i a no sha'a nu pa ŋgwa ŋa pugu pɔ mbhi nɛ. Pəi shí'a nsha'a pi pa ŋgwa pɛ ŋa pugu pa ŋgia chɔshi nɛ? ¹³ Minnwi shi nsha'a ŋgwa pɛ ŋa pugu

shi lo mbo ŋgia chɔshi nɛ. Nwa'anji Minnwi chhu ŋa, "Pəi fu'u ŋonj mbimbhi shina pəi." †

Puru nu yichəi ŋganj piŋ ndasha'a

6 Ndi ŋa chəi ta'a ŋonj vəi fā'o fè'i pugu ndiŋ vi monj piŋ nɛ, a kie pi neiŋ ŋgāonj ti ŋgəi mburu pi ni ghanj ki piŋ Minnwi ŋa pugu sha'a ki lo mburu pi ni ŋgwa Minnwi pi taonjtaonj? ² Pəi lo nji ŋa pa ŋgwa Minnwi pi taonjtaonj lɛ nsha'a ŋkuonj mbhi? Ti ä mbo ŋa a shi nsha'a pəi nsha'a ŋkuonj mbhi, a kie pi neiŋ pa'a pəi lo ŋkǎ'o no sha'a nu pa puonj mi shá'a? ³ Pəi lo nji'i nji ŋa pia lɛ nsha'a pa ghanj ntaonj Minnwi? Ä mbo nenne kanj pəi kǎ'o no lɛi nu pa nnu monj chɔmbhi yei! ⁴ Nne ti pəi mfā'o shá'a, a chwīe kɔ pəi nū'ɔŋ pi shhi pa ŋgwa ŋa pugu lo nji'i mbo ŋgwa chɔshi nɛ? ⁵ A ŋkieŋ nnu lritho ni pəi. Minthe a ki'i mbo ŋa kanj ta'a ŋganj shietho lo mbo shina pəi ŋa minthe a lūgwi shá'a shina ghanj piŋ? ⁶ Ndo no ha'anj a pɔ nɛ, ta'a ŋganj piŋ puru ndiŋ vi monj piŋ ni pa ghanj ki piŋ Minnwi.

⁷ Wu'ɔ pɔ nu ŋa pəi ni nonj pəi ghəi nthi shá'a ndonj ŋa pəi kwo ya ŋgū ti ŋgəi nchəiŋ cho ŋkhi. A lo ŋka pwa ŋa ɔ mienj njəi ŋgə'i nthe ŋa pi fāan nnu mbiŋ ghɔ, ki mienj pi chigi ghɔ? ⁸ Ndo pəi ndutho yəi ghà nchwīe pa fàn pugu pa nchigi, ndo nchwīe nne pi mbiŋ pa lɛŋ pəi.

⁹ Ki pəi lo nji'i nji ŋa mba'a ŋgwa tətəi fā'o shina monj Sha'afuonj Minnwi? Ki'i pi fɛi vəi: mba'a ŋganj kwo shúonj, ki ŋganj gha'o pa nnwi, ki ŋganj lán ŋa a kwo shúonj nɛ, ki pimbja ŋa pugu pa shakhi nɛ, ki pimbja ŋa pugu lɔgɔ pichəi pimbja no ŋgwe vugu nɛ, ¹⁰ ki pa ŋgina, ki ŋganj lúá, ki pa mbaa là'o, ki pa ŋgwa ŋa pugu chhu phi nthe pichəi ŋgwa nɛ, ki ghanj nchigi lɛ ma mfā'o shina monj Sha'afuonj Minnwi. ¹¹ Ndo pichəi ŋgwa shina pəi ni ŋgu'ɔ mbo pi nenne. Ndo pi shɛgao vəi, pi ni nchwīe pəi pɔ yi taonjtaonj, pi ni nchwīe pəi pɔ yi ndindí shhi Minnwi ntɔgɔ pi ŋkuonj ligi Taatho mbo Jisho Krishto pugu pa Jijwe Minnwi yia.

Lə'i kwo nu shúonj

¹² Pichəi ŋgwa shina pəi chhu ŋa, "Mfā'o nji no chwīe nu sheshe yaonj." Ndo a lo nji'i mbo ŋguonj yaonj ŋa a fā'o ghère ni pəi. Pichəi chhu ŋa, "Mfā'o nji no chwīe nu sheshe yaonj." Ndo minthe pa'a ñdo nji'i mienj sheshe yaonj fā'o nji mbiŋ mu. ¹³ Pichəi chhu yugu ŋa, "Maonj jì pɔ pi ni puŋ, puŋ pɔ ni maonj jì, ndo Minnwi shi shi'i ŋguonj vugu yi paa ghɔ." Ndo nonj ŋonj lo mbo pi no kwo nu shúonj, a pɔ pi yi Taatho, Taatho pɔ yi nonj. ¹⁴ Minnwi ni ŋkərə Taatho mfu'u monj gu, ŋgu'ɔ shi ŋkərə via pi nenne mfu'u pi ni ghré yi. ¹⁵ Pəi lo nji ŋa nonj pəi pɔ pi ghrà nonj Krishto? Minthe ñdɔgɔ ghrà nonj Krishto nchwīe a pɔ ghrà nonj shakhi? Minthe pa'a a lo nji'i mbo nenne! ¹⁶ Ki pəi lo nji ŋa ŋonj ŋa a tūru nonj yi pugu

† *Nwa'anji Mbra Fe nu Gí. 13:5.

shakhi ne, ta'a non puguyu? Nthe na pi na'an na, "Yi paa gho shi nchini ngu ta'a freinon." ¹⁷ Ndo non ye na a chini non yi mbin Taatho ne gu ta'a yi puguyu mon jijiwe.

¹⁸ Paei tei kwo nu shuon. Sheshe phi nduon na non chwie ne lo nji'i mbo pi mon non yu ndo ngan kwo shuon chwie phi pi mbin non yi. ¹⁹ Ki pai lo nji'i nji na non yei po pi nda Jijwe Minnwi na a po mbin pai ne, na Minnwi ni mfe ni pai ne? A lo mfa'o pai mfa'o non yei, ²⁰ Minnwi ni nuon vai ni tininchoon. Nne gha'o Minnwi mon freinon yo.

Ntigi nkuon nnu lan

7 Ndwe ko lii nu pa nnu pe na pai ni na'an ne: "A pwa ni mimbiana ko chho nu ki lo njei mingwe." ² Ndo nthe pa mon nu ko gu nu mon nnu kwo shuon, sheshe mimbiana wu'c nji pi ngwe vi, sheshe mingwe wu'c nji pi ndaon vi.

³ Mimbiana ji ngwe vi ndi na ngwe vi ta'a nu ne, mingwe fe non yi ni ndaon vi ndi na ndaon vi ta'a nu ne.

⁴ Nthe na a lo nji'i mfa'o mingwe mfa'o non yi, a fa'o ndaon vi. Wu'c nenne, a lo nji'i mfa'o mimbiana mfa'o non yi, a fa'o mingwe.

⁵ Ki'i non laa vichai, kan na nei pai po ni ta'anggi ko kuo ndi, nne na minthe pai fe non yei ni luon Minnwi, ndo ndi gho gha ntogo pai pini mbin njei non nkamu'c, nne na ki'i Shata mon vai nthe pou wein non.

⁶ Ndo hchhu yei pi ko pin nu nnu na pai pi ne, a lo nji'i mbo pi gi. ⁷ Nkhwa na nguon ngwa ko ko ha'an mbo ne. Ndo shesheon fa'o ji fe lo mbo Minnwi. Chai non fa'o yei nkwan fe, yichai fa'o yini nkwan fe.

⁸ Ni pa ngwa pe na pugu lo nji'i ndan ne pugu pa kugu, a pwa na pugu kina ki lo ndan ko ha'an mbo ne.

⁹ Ndo a mbo na minthe pa'a pugu lo ngwein non yugu, pugu lan. Nthe na a pwa lan nu ncha khu nu nji yei nu mimbiana ki mingwe.

¹⁰ Mfe yei gi ni ngwa pe na pugu lan ne, a lo nji'i mbo pi nyan gi a yi Taatho. Ki'i mingwe shan lan yugu ndaon vi, ¹¹ ndo ti a nshan, a kina ki lan, kien nenne, a pini nchini nggi pugu ndaon vi. Ndo ki'i mimbiana fu'u ngwe vi.

¹² Ndo ni pigai ngwa, hchhu yei, mbo pi mmu, ki lo mbo Taatho, na sheshe mimbiana na a ngan pin ne, mfa'o ngwe vi na a lo nji'i mbin Minnwi, a khwa ko chho nu pugu yu, ki'i a shan lan yugu yu. ¹³ Ti sheshe mingwe mfa'o ndaon vi na a lo mbin Minnwi, a khwa ko chho nu pugu yu, ki'i a shan lan yugu yu. ¹⁴ Nthe na pi chwie ndaon vi na a lo mbin Minnwi ne po yi taonon nthe ngwe vi na a pin ne, mingwe na a lo mbin Minnwi ne po yi taonon nkaa yu nthe ndaon vi na a pin ne. A kan ni mien ki po pi nenne, puon pai shi kan mbo pi taonon, ndo ko ha'an na po ne, pugu pi taonon.

¹⁵ Ndo ti ye non na a lo nji'i mbin Minnwi ne nshan lan, pai mien na shan. Mon yei nkwan shana, ndi mon pin na a mimbiana ki mingwe ne, lo nji'i mbo pi mon nji. Minnwi ge vai na pai chho mon ghghri. ¹⁶ Go mingwe, ko ji pi nei na minthe ndaon gho kie mbo gho ndugu, ki go mimbiana ko ji pi nei na ngwe gho shi nkie mbo gho ndugu?

Shesheon chho nkwan ha'an Minnwi ge vi ne

¹⁷ A wu'c mbo pi na shesheon chho chombhi yi nkwan ko ha'an Taatho fe gho ne, ko ha'an Minnwi ge shesheon na po ne, a chho chombhi yi nenne. Yei po pi gi na mfe mon nguon pa choshi ne. ¹⁸ Minnwi na ngwe shesheon na kwo nii ngunu mbrei, ki'i a fu'u li ngunu mbrei mbin yu. Shesheon mien ki lo naa nii ngunu mbrei ndi na Minnwi ni ngwe vi ne, ki'i a pa'o nu ko nii nu ngunu mbrei. ¹⁹ Nthe na nii nu ngunu mbrei ki mien nu ki lo nii lo nji'i mbo yichai yaon, mme nnu po pi nu'c nu kina Minnwi.

²⁰ Shesheon kina nkwan ha'an Minnwi ni nga ngwe vi a po ne. ²¹ A mbo na Minnwi ni nga ngwe gho ko po pi nkuna, ki'i ko wie non yo nthe yine. Ndo ti ko mfa'o shana ko taon nu mon kuna, ko taon mon gho. ²² Nthe na non na Taatho ni nga ngwe vi a po nkuna ne, lo nu'c mbo nkuna mbo Taatho. Wu'c nenne, non na pi ni nga ngwe vi pa'a a lo mbo nkuna ne, nkuna Krishto. ²³ Minnwi ni nuon vai pi ni tininchoon, ki'i pai gu kuna mbo ngwamishua. ²⁴ Pa lin pan, shesheon kina pugu Minnwi mon nkwan ha'an Minnwi ni nga ngwe vi a po ne.

Pie nthe ngwa pe na pugu lo nji'i ndan ne pugu pa kugu

²⁵ Ndwe, nthe ngwa pe na pugu lo nji'i ndan ne, ndo nji'i mfa'o pi gi lo mbo Taatho, ndo mfe nyan pi nu ko non na minthe pi ya non mbin yu ntogo pi nkuon kwoshini Taatho. ²⁶ Nthe pa ngai na a po ndwe ne, mbi'i na a pwa ni non ko kina nu nkwan ha'an na po ne. ²⁷ O ndan, ki'i mba'o ko shan nu lan pai yu. O mien ki lan mingwe, ki'i na'a mingwe ko lan nu. ²⁸ Ndo ti o ndan, kan ko lo nji'i nchwie phi, ndo ti mingwe na a shi ya'a lan ne ndan, kan na lo nji'i nchwie phi. Ndo pa gan lan shi mfa'o pa ngai mon chombhi yei, mba'o pi na ki'i pai nii mon pa ngai pigho.

²⁹ Yei njin nnu na hchhu nu ne, ma lin pan, ndi kwo ki'i. Je ndwe ngai nu shi, pa gan lan chho ko ha'an pugu lo nji'i ndan. ³⁰ Ngwa pe na pugu kai nu ne chho ko ha'an pugu lo nji'i nkai nu, ngwa pe na pugu fa'o pwanju'c ne chho ko ha'an pugu lo nji'i mfa'o pwanju'c, pa gan yuon maon chho ko ha'an pugu lo nji'i mfa'o yaon yuon, ³¹ ngwa ha'an pugu chwie pa nnu ni pa maon nkuon mbi ne, ki'i pugu wein maon pigho nthe ko gho. Nthe na nkuon mbi yei, mon nkwan ha'an na po ndwe ne, chho ntogotogo.

³² Ñtā'a nu ña pəi lūgu mbhɔ ghana njù'ɔ. Nɔŋ ña a lɔ nji'i ndaŋ nɛ ghà ngwie nɔŋ yi pi ni nnu Taathɔ, ñkwan ha'an a shi nchwiɛ njù'ɔ Taathɔ pwa nɛ. ³³ Ndo ngan lán ghà ngwie nɔŋ yi pi ni pa nnu ñkuon mbhi, ñkwan ha'an a nthɛ a chwɛ túa ngwɛ vi pwa nɛ, ³⁴ njù'ɔ yi pɔ pi paa ngei. Mingwɛ ña a lɔ naa ndaŋ ki nji mimbia nɛ, ghà ngwie nɔŋ yi pi ni pa nnu Taathɔ, ñkwan ha'an a nthɛ a pɔ yi taonɔon mon freinon pugu pa jijwɛ. Ndo mingwɛ lán ghà ngwie nɔŋ yi pi ni pa nnu ñkuon mbhi, ñkwan ha'an a nthɛ a chwɛ túa ndaon vi pwa.

³⁵ Ñchhu yei pi nɔ ghɛrɛ nu vɛi, ki lɔ mbɔ pi nɔ nù'ɔŋ nu sheshe lri mbij pəi, ñchhu pi nɔ chwɛ nu pa nnu nyien shi'i, nne nɔ ghɛrɛ nu pəi fɛ njù'ɔ yəi ni Taathɔ ki ghrà yi lɔ mbɔ lɛ'i nduon.

³⁶ Sheshenon mbri ña nchwiɛ nu nnu yi lɔ nji'i ñkã'o ni muon mingwɛ ña pugu yu kã'a lán nɛ, nji ji nu mingwɛ ghɔ ya ñga'a vi a pɔ'i ña pugu shi ndaŋ, pugu yu lan nɔ ha'an a tã'a nu nɛ, pugu lɔ nji'i nchwiɛ phi. ³⁷ Ndo ñon ña a lɔgɔ nthi mi mon njù'ɔ yu ki pi lɔ ñi vi ñi, ndo mfã'o nji nɔ wɛiŋ nu nɔŋ yi, ndɔgɔ nthi mi mon njù'ɔ yu ña mba'a a lan mingwɛ ghɔ nɛ, ñon ghɔ chwɛ a pwa. ³⁸ Nenne ki'ɛ, ñon ña a lan mingwɛ ña pugu yu kã'a lán nɛ chwɛ a pwa, ndo ye ñon ña a lãa ki lɔ ndaŋ nɛ ka chwɛ a pwapwa ñga'a.

³⁹ Lán mingwɛ pugu ndaon vi krao nɔ ha'an ndaon vi wu'ɔ mbɔ yi maon nɛ. Ndo ti ñdaon vi ñkhu, kan a fã'o shina nɔ lan nu mimbia ña a khwã nɛ pi wu'ɔ nɔ ha'an mimbia ghɔ mbɔ ngan pin Taathɔ. ⁴⁰ Ndo mon nyan pɔ'i nu, a shi mfã'o ntou pwatua nɔ ha'an ñ kina nɔ ha'an a pɔ nɛ. Ndo mbri ña mmu ñkaa mu fã'o Jijwɛ Minnwi.

Pie nthɛ pa maon ji ña pi fɛ'iŋgien nɔ ghɔ ni pa nnwi nɛ

8 Ndwe, nɔ pa maon ji † ña pi fɛ'i pa nnwi nɔ ghɔ nɛ, pigi ji ña pichai ngwa shina pəi nchhu ña, "nguon yia fã'o lina." Lina ghà nchwiɛ ñon fã'o ndon ñon, ndo khwã ghà mã'an ghrɛ. ² Sheshenon mbri ña a ji nnu, ngan vi lɔ naa nji nɔ ha'an a fã'o nɔ ji nu nɛ. ³ Ndo sheshenon ña a khwã Minnwi nɛ, Minnwi ji vi.

⁴ Nthɛ yie ghɔ, nɔ ji nu maon ña pi fɛ'i pa nnwi nɔ ghɔ nɛ, pigi ji yinɛ nɔ ha'an pichai shina pəi chhu ña, "yichai yaon lɔ mbɔ fɔ nɔ nnwi mon mbhi" pugu pa ña "a wu'ɔ ta'a Minnwi ña a pɔ." ⁵ Æ ndo mbɔ pi ña yaon pɔ ña pi mɛiŋ ni pa nnwi, ki a pɔ pi po ki shɛ, wu'ɔ nɔ ha'an shishini ntou pa "nnwi" pugu pa "taathɔ" pɔ nɛ, ⁶ ndo ni pia a wu'ɔ mbɔ ta'a Minnwi, mbɔ Tãa ña nguon pa yaon lɔ pi mbhɔ yu, pia chɔmbhi nthɛ pi ju, ni ta'a Taathɔ mbɔ Jishɔ Krishto ña pi tɔgɔ pi mbij yu nchwiɛ nguon pa yaon, pia fã'o chɔmbhi ntɔgɔ pi mbhɔ yu nɛ.

⁷ Ndo a lɔ mfã'o nguon ngwa mfã'o lina yei. Pichai pa ngwa ni ñkwo we ni pa nnwi ti nchɛiŋ ndwe, nne ña ndii ña pugu ji maon ña pi fɛ'i pa nnwi nɔ ghɔ nɛ, pugu

† Mon Gri, li'i yei chrã pi ñkuon minyien ña pi sho mfɛ'i ngien nɔ ghɔ nɛ.

pɔ'i ña a pɔ pi gha'o nu ya nnwi shini. Nthɛ ña nganɔ yugu lɔ ntini nɛ, pugu pɔ'i ña pugu chwɛ phi. ⁸ Mba'a a yi'i nchwiɛ maon ji shina yia pia pa Minnwi pɔ shi'i. Mba'a pia yi'i mbhe yichai yaon nɔ ha'an pia mien ki ji, ki nshe yichai yaon nɔ ha'an pia nji.

⁹ Pəi lina nu ña ki'i pɔ nu ña pəi fã'o nji nɔ chwɛ nu sheshe nnu pɔ k'iŋgini ni ngwa ña pugu lɔ nji'i ntini mon pin nɛ. ¹⁰ Nthɛ ña sheshenon njai ghɔ ña a fã'o lina nɛ, a thɔ nji yaon nda pa nnwi, pa'a yie ghɔ lɔ nchwiɛ vi juju ñkaa yu, ña nganɔ yi lɔ nji'i ntini nɛ, a ji maon ña pi fɛ'i pa nnwi nɔ ghɔ nɛ? ¹¹ Nenne ntɔgɔ pi ñkuon pɔ nu ña a ji, a piri ñon vei ña njù'ɔ yi lɔ nja ntini nɛ, mbɔ ñon ña Krishto ni ñkhu nthɛ vi nɛ. ¹² Pəi kie nenne mfãan mbij pa lɛi pəi, nchhɔ mfe fɛ ni nganɔ yugu ña a lɔ nji'i ntini nɛ, nenne mfãan mbij Krishto. ¹³ Nthɛ yie ghɔ, maon ji nchwiɛ ndiŋ a mon pin chwɛ phi, pa'a ndo ma nu'un ñkru frɛi, nne ña ki'i ndiŋ a gũ mon phi.

Nji pugu pa fã'a ngan ntaon Krishto

9 Ñdo mfã'o nji nɔ chwɛ nu sheshe nnu ña ñkhwã nɛ nɔ sheshenon nduon? Ñdo mbɔ ngan ntaon Krishto? Ñshini ndo njai Jishɔ Taathɔ via? Pəi lɔ mbɔ pi mbhɔ fã'a a mon Taathɔ? ² A kan mbɔ ña ndo nji'i mbɔ ngan ntaon Krishto ligi pichai ngwa, kan shishini mi ngan ntaon vi ligi pəi, nthɛ ña pəi nduthɔ yəi pa lɔ nɔon nu ña mi ngan ntaon Taathɔ.

³ Ye ñkwan ha'an ñshi ntaa ñon a shhi ngwa pɛ ña pugu shi ntou a nɛ. ⁴ A lɔ mbie ña pi fɛ maon ji pugu pa maon nnu ni pigi ñkaa pigi? ⁵ A lɔ ñkã'o ña pigi thɔ pigi pa pinɛ ña pigi lan, mbɔ ghan pin, nɔ ha'an pichai ghan ntaon Jishɔ pugu pa ndiŋ Taathɔ pugu pa Kefa chwɛ ñkaa pugu nɛ? ⁶ Ki a wu'ɔ pigi Banaba ña a yi'i ña pigi fã'a nɔ fã'o nu yaon?

⁷ A gɔ ña a ghà mfã'a nɔ shooge ndina ju ni ñon yi? A yəi ngan fã'a nyien ña minthe a phi ntien thi mon nyien, ndo a nthɛ pa'a a lɔ ñka ntien thi mon nyien ghɔ nji, ki a ghà ñkɛ'i gɔ minji ki lɔ nnu yichai mbini minji ghɔ? ⁸ Ñgu'ɔ nchrã yei nnu pi nɔ ñonmishua? Nwa'anli gɛ lɔ ngu'ɔ nchhu pi nenne? ⁹ Nthɛ ña pi nã'an mon gɛ Mushi ña, "Ki'i ñkrao nchò fua ndii ña a nyien nu ñkuon reshi nɔ kwie nu nɛ." Pəi pɔ'i ña Minnwi lina pi ni fua nne? ¹⁰ A lɔ nja nchrã nthɛ pi pia? Pi nã'an nne nthɛ pi pia. Nthɛ ña ngan fã'a sho fã'a nthɔ mfã'o pi kwà'a, ngan kwòo nthɔ mfã'o pi kwà'a nɔ fã'o nu ghrà maon kwòo ghɔ.

¹¹ Pigi mbigi ntien mon jijwɛ shina pəi, a yien ti ñga'a nɔ kwòo nu ntien, mbɔ maon ña minthe pigi ji ndo nnu nɛ lɔ mbhɔ pəi? ¹² Pichai ngwa mfã'o ghrɛ nɔ kwe nu yaon mbhɔ pəi, kan pigi lɔ ñka fã'o fã'o nchaa yie ghɔ?

Ndo pigi shini ndo nji'i nthi pi ñkuon nji yei, pigi ghà ngwɛiŋ njù'ɔ mon nguon yaon ghao nchaa ña pigi nù'ɔŋ k'iŋgini ni pwa pisha'akhɔ Krishto.

¹³ Pəi lo njəi ɲa ɲgwa pɛ ɲa pi nū'ɔŋ vugu ɲa pugu fā'a nu moŋ Nda Minnwi nɛ ghà mfā'o maon jɪ pugu pi Nda Minnwi, ɲgwa pɛ ɲa pugu ghan fɛ'ɲgɛɲ ɲkuon lɪfɛ'ɲgɛɲ nɛ fā'o yichəi maon fɛ'ɲgɛɲ ghɔ nɔ maon jɪ pugu? ¹⁴ Wu'ɔ nɛnnɛ, Taathɔ fɛ gɛ ɲa ɲgwa pɛ ɲa pugu ghà nchɪi pwa pisha'akhɔ nɛ fā'o nɲru yugu llɔ ɲkuon pwa pisha'akhɔ ghɔ. ¹⁵ Nɔɔ, ɲɔɔ nɲi'i nɲhi ɲkuon sheshe nɲi yei, nɔɔ pa'a nɔɔ nɲi'i nā'an nnu pei pi nɔ kie nu mfā'o pa maon pighɔ. A ka pwa ɲa ɲkhu nchaa ɲa mien ɲon t̄ara a ni nnu ɲa ɲkwɛi nɲù'ɔ nɲɛ yie ghɔ nɛ. ¹⁶ Nɲɛ ɲa m̄i nchɪi pwa pisha'akhɔ, pa'a yie lo nɲi'i nch-wiɛ a ɲkwɛi nɲù'ɔ a. Nɲɛ ɲa a yiyi'ɪ ɲa ɲchɪi. Nɲgə'ɪ shi ɲgwɛiɲ a nɔ ha'an mi mien ki lo nchɪi ɲkɲi pwa pisha'akhɔ.

¹⁷ Nɲɛ ɲa m̄i nchwɛi pi ki pi lo nɲi'i mfra a fra, kan ɲshi mfā'o pe. Nɔɔ m̄i mien pi ɲa pi ɲi a ɲi, kan a wu'ɔ fā'a ɲa pi fɛ ɲa nchwɛi. ¹⁸ Ti pe a pɔ pi kɔ? A fā'o nu shɪna nɔ chɪi nu pwa pisha'akhɔ ki lo ɲkwe pe, ki lo nɲhi pi ɲkuon nɲi a nɔ fā'o nu pe moŋ pwa pisha'akhɔ.

¹⁹ Nɲɛ ɲa nɲi'i nɲɛ nɔ ha'an ɲɔɔ nɲi'i mɔɔ ɲkūna mbhɔ sheshɛɲon nɛ, ɲɔɔɔɔ nɔɲ a mɔɔ muuɲ fā'a mbhɔ ɲguon ɲgwa, nɲɛ ɲa minɲɛ ɲkara ntou yugu. ²⁰ Ni pa ɲgwa Juu, ɲkara mɔɔ nɔ ɲon Juu nɲɛ ɲa minɲɛ ɲkara ntou yugu. Ni pa ɲgwa pɛ ɲa pugu ghà mba'o pi nɔ nū'ɔŋ nu gɛ Mushi nɛ, ɲkara mɔɔ ta'a ɲgan nū'ɔŋ gɛ (nɲi'i nɲɛ pi nɔ ha'an a lo nɲi'i ɲa mmu nduthɔ a nū'ɔŋ gɛ nɔ lūgu nu nɛ) nɲɛ ɲa minɲɛ ɲkara ɲgwa pɛ ɲa pugu pa'o pi nɔ nū'ɔŋ nu gɛ nɛ. ²¹ Nɲɪ ɲa m̄fā'a pi pigi pa ɲgwa pɛ ɲa pugu lo nɲi nnu gɛ Mushi nɛ, mumm̄u pɔ nɔ ɲon ɲa a lo nɲi'i nɲi nnu gɛ nɛ (nɔɔ ki lo mɔɔ pi ɲa ɲɔɔ nɲi'i nɲɔ nū'ɔŋ gɛ Minnwi, ɲga mba'o nu nɔ nū'ɔŋ nu gɛ Krishto) nɲɛ ɲa minɲɛ ɲkara ɲgwa pɛ ɲa pugu lo nɲi nnu gɛ Mushi nɛ pugu gū ghan piɲ.

²² Ni ɲgwa pɛ ɲa pugu lo nɲa ntini moŋ piɲ nɛ, mumm̄u pɔ nɔ ha'an ɲɔɔ nɲa ntini moŋ piɲ ɲkaa mu, nɲɛ ɲa minɲɛ ɲkara ɲgwa pɛ ɲa pugu lo ntini moŋ piɲ nɛ. Nkwo gū ɲguon yaon ghao ni ɲguon ɲgwa ghao nɲɛ ɲa moŋ ɲguon shendaon ghao minɲɛ ɲkwe pichəi.

²³ Nchwɛi ɲguon nnu pighɔ ghao nɲɛ pi ɲkɲi pwa pisha'akhɔ, ɲa pigi pugu fā'o shéi yi ka'a.

²⁴ Pəi lo nɲi ɲa moŋ lɪfɛ shiri tei, ɲguon ghan shiri tei ghao ghà nɲɛi nɔɔ a wu'ɔ mfā'o ta'a yi ɲgá'o? Nɲɛ, pəi tei nɔ ha'an pəi shi mfā'o ɲgá'o ghɔ nɛ. ²⁵ Nɲgwa pɛ ɲa a ghà mɔɔ moŋ nnu ɲa a pie ɲa pi shishiri nɛ ghà ɲgwɛiɲ nɔɲ yugu moŋ ɲguon nnu. Pugu ghà nchwɛi nɛnɛ ɲa pi shhɔ vugu ni ɲgá'o ɲa a ghà nda'a mbiri nɛ, nɔɔ yia pɔ pi ye ɲa a shi'a mbiri nɛ. ²⁶ Nɲɛ, ɲshi'a nɲi'i nɲɛi pi ki lo nɲi'i lɪfɛ. Nɔ ɲgan chhwi krao, ɲshi'a nɲi'i mā'an krao a pi lɪfɛ gha. ²⁷ Nɲga ɲgwɛi nɔɲ a, nchwɛi ɲa a ya'o pi mbhɔ mu, nɲɛ ɲa ɲshi ɲga ɲkwo chɪi ɲkɲi pwa pisha'akhɔ ni pichəi ɲgwa, pa'a mumm̄u nduthɔ a lo mien ki ɲkā'o nɔ fā'o nu ɲgá'o ghɔ.

Shūu nu tənə nɲɛ Pa nɲwi

10 Nɔɔ nɲā'a nu, ma pa lɪɲ pan, ɲa pəi mien ki lo nɲi nnu ɲa a lɔɔɔ lɪfɛ mbɪɲ pa t̄aa pia ɲa pugu ni nɲɔ njōu nɲiɲ Mushi lleshhi nɛ. Nguon yugu ghao ni mɔɔ la'o lúlun, nyɛɲ ntiri moŋ mɛ ɲkhɪ ɲa pi ni mɛiɲ ni Nkhɪ Pipie nɛ. ² Moŋ lúlun ghɔ pugu pa ɲkhɪ, pugu ni ɲkwe ɲkhɪ nɔ ghan younɲiɲ Mushi. ³ Nguon yugu ghao ni nɲi wu'ɔ ta'a ɲkwan maon jɪ moŋ jiwɛ. ⁴ Nguon yugu ni nnu ta'a ɲkwan yaon nnu moŋ jiwɛ. Pugu ni nnu ɲkhɪ llɔ moŋ ɲkhɪ moŋ ɲgù'ɔ moŋ jiwɛ ɲa pugu pugu ni nyɛɲ nu nɛ, ɲgù'ɔ ghɔ pɔ Krishto. ⁵ Nɔɔ, Minnwi ni mfā'o pigitua ni yieɲ yugu, nɲɛ nɲwi vugu nɲrā khu yugu moŋ ɲkūnu njó.

⁶ Nɲɛ yei nnu ni nɔɔɔɔ lɪfɛ pi nɔ li ni pia, nɲɛ ɲa ki'i pia khwā phi nɔ ha'an pugu ni nchwɛi nɛ. ⁷ Ki'i pəi pɔ ghan ghā'o pa nɲwi nɔ ha'an pichəi shina pugu ni mɔɔ nɛ. Nɔ ha'an pi ni nā'an nɛ, "Nɲgwa pighɔ ni nchɔchhɔ shhe nɲi maon nɔɔ nnu, ɲga nɔɔllɔ nchwɛ michwe." ⁸ Ki'i pia mā'an nɔɲ yia moŋ kwoshuon nɔ ha'an pichəi pugu ni nchwɛi nu nɛ, moŋ ta'a llé pugu gū ɲkhu ti mɔɔ paa wuɲ ɲkan ni ɲkan yi trei.

⁹ Ki'i pia ywɛ'i Krishto nɔ ha'an pichəi shina pugu ni nchwɛi, pa mitwɛ'i jwi vugu nɛ. ¹⁰ Ki'i pia luu nu nɔ ha'an pichəi shina pugu ni nduo ɲgan ntaon gu jwi vugu nɛ. ¹¹ Nɲɛ nnu pei ni nɔɔɔɔ lɪfɛ mbɪɲ pugu nɔ pa li nɔɔ pi nā'an nɔ tigi nu via nɔ ghɔ. Nɲɛ ɲa pia pɔ yia pi moŋ nɲi ɲa mbhi kwo chhɔ ndugwi nu nɛ.

¹² Nɲɛ yie ghɔ, Sheshɛɲon ɲa a p̄'i ɲa a tithi nɛ lina nu kan a shi ɲgū. ¹³ Yichəi ywɛ'i nu lo nɛ ɲga'a vəi, ki lo ɲgu'ɔ mɔɔ pi ye ɲa a ghà nɲɔ ni sheshe ɲonmishua nɛ. Nɔɔ Minnwi pɔ pi ɲon ɲa a ghà nū'ɔŋ kà'a yi nɛ, mba'a a yi'i mien ywɛ'i nu thɔ ni pəi nchaa fɪfɪ ghrɛ yəi nɔ thi nu thi. Nɔɔ nɲi ɲa ywɛ'i nu thɔ ni pəi nɛ, a pini nchu'ɔ ndaon ɲa minɲɛ pəi kie ntaon nɛ, nɲɛ ɲa minɲɛ pəi t̄i shii.

¹⁴ Nɲɛ yie ghɔ, ma ɲkien pa lɪɲ pan ɲa ɲkhwā, pəi tei ghā'o nu pa nɲwi. ¹⁵ Nɲɔ nchrā nu ni pəi pi nɔ ɲgwa ɲa pugu fā'o shiethɔ. Pəi p̄'i nnu ɲa ɲchhu nu nɛ ɲkaa pəi ni thɔ yəi. ¹⁶ Ndua mɔɔɔ ɲa pia ghà mfe t̄oo nu nɔ ghɔ, nɲi ɲa pia ghà ɲgrā nɔɔ nnu nɛ, chhɔ n̄on pi ɲa pia pɔ pi ɲgia chhɪ Krishto. Brei ɲa pia ghà mbə'i nɲi ɲa pia kru brei ghɔ nɛ, chhɔ n̄on pi ɲa pia ɲgia nɔɲ Krishto. ¹⁷ Nɲɛ ɲa a wu'ɔ ta'a brei, pia ɲa pia pɔ pi ntou yi nɛ, pia pɔ pi ta'a freinon nɲɛ ɲa ɲguon yia ghao ghrā pi ta'a brei ghɔ. ¹⁸ P̄'i mbɪɲ ɲgwa Ishrae, ɲgwa pɛ ɲa pugu kru maon fɛ'ɲgɛɲ nɛ shi lo mɔɔ pi ɲgia fā'a lɪfɛ fɛ'ɲgɛɲ?

¹⁹ Nɲiɲ nnu ɲa ɲchhu nu nɛ ki'ɛ pɔ pi ɲa? Yie n̄on pi ɲa maon jɪ ɲa pi fɛ'i pa nɲwi nɔ ghɔ nɛ pɔ pi yichəi yaon, ki ɲa pa nɲwi pɔ pi yichəi yaon? ²⁰ Nɲga! Nɲiɲ nnu ghɔ pɔ pi ɲa pa ɲgwa ki jɪ Minnwi ghà ɲga mfɛ'i ɲgɛɲ, mfe maon pi ni pa miɲweɲ. Pugu shi lo mfe pi ni Min-

nwi. Ndo pa'a ñdo ntā'a nu pəi chi kwò pəi pa miñweinj. ²¹ Minthe pa'a pəi lo nji'i nnu ndua Taathò mbini nnu ndua pa miñweinj. Minthe pa'a pəi lo nji maonj ñkuonj taprei Taathò mbini nji ñkuonj taprei pa miñweinj. ²² Ki pia tā'a nu nchwīe Taathò fā'o the fugu? Pia titini nchaa vi?

Chwīe ñguonj nnu ghao pi no fe nu ndigha'o ni Minnwi

²³ Pi ghà nchhu ña, "Minthe ñchwīe sheshe nnu," ndo a lo nji'i mbo ñguonj yaonj ña a fā'o ghèrè. "Minthe ñchwīe sheshe nnu," ndo a lo nji'i mbo ñguonj yaonj ña a ghà nchwīe ñonj ku'ò monj piñ. ²⁴ Kiri ñonj wu'ò ntā'a pi ji shéi ni nonj yi, ñonj tā'a pi shéi ñgwa nduonj.

²⁵ Ji sheshe yaonj ña pi fini nu monj tanj frèi nē, ndo ki lo nji'i mbie sheshe pié nthe pi ñganthò yò. ²⁶ Nthe ña, "Ñkuonj shhe pugu pa ñguonj yaonj ña a pò monj ghò, nē pò pi yi Taathò."

²⁷ Ñonj ña a lo nji'i nji Minnwi nē mēinj vəi lī'i ji, pəi khwā no ghəi nu, pəi ghəi, sheshe yaonj ña pi tigi shhi pəi nē, pəi ji ki lo mbie sheshe pié nthe ñganthò yəi. ²⁸ Ndo ti ñonj nchhu ni pəi ña, "Pi kwo fē'i ñgiēñ ni yaonj yinē" kī'i pəi ji, nthe pi ñganthò ñonj ghò ña a shwei vəi no ghò nē. ²⁹ Ndo nji'i nchhu pi ñganthò yəi, nthe pi yi ñonj ña a shwei vəi nē. Nthe ña, a shi nchwīe kho nji a no chwīe nu sheshe nnu chho na'anj ñganthò ñonj nduonj vəi? ³⁰ Mi kanj nji ni tōo nu, ñonj fē'i a nthe pi kho, nthe nnu ña Ñtōo Minnwi no ghò nē?

³¹ Nenne, ki pəi ji pi yaonj ki nnu nu, ki sheshe yaonj ña pəi chwīe nu nē, pəi chwīe ñguonj yi ghao pi no fe nu ndigha'o ni Minnwi. ³² Pəi chho chombhi yəi monj ñkwanj shendaonj ña mba'a a yi'i mbo k'i'ingini ni pa Juu, ki ñgwa taonj nduonj ki ni choshi Minnwi. ³³ Wu'ò no ha'anj ñga ñkaa no chwīe nu túa ñguonj ñgwa pwa monj ñguonj nnu ghao ña ñchwīe nu nē, ki lo nchho ntā'a pi nyanj shéi nē, ñtā'a pi yi ntou ñgwa, nne ña minthe pugu lūgu.

11 Pəi pini a wu'ò no ha'anj ñchho mbini Krishto nē.

Pūonj nu tho ndi ña pəi kiri lī'i gha'o Minnwi nē

² Ndwe, mbiñ vəi nthe ña pəi kwij a monj ñguonj pa nnu ghao. Ndo mbini nū'wñ pa nū'wñ wu'ò no ha'anj ñki fe ni pəi nē.

³ Ndo ñtā'a nu pəi ji ña tho sheshe mimbria pò pi Krishto, tho miñgwe lánj pò ndaonj vi, tho Krishto pò Minnwi. ⁴ Sheshe mimbria ña a luonj Minnwi, ki njəi nnu mbho Minnwi nchhu nu, ni tho yi yi pūonj nē, chē'ə tho yi. ⁵ Sheshe miñgwe lánj ña a luonj Minnwi, ki njəi nnu mbho Minnwi nchhu ni tho sha nē, chē'ə tho yi, a wu'ò mbo pi ta'a yaonj pugu kiri nu tho yi. ⁶ Nthe ña miñgwe lánj miēñ ki pūonj tho yi, a ya nē ñkiri tho yi a kwī'i. Ndo nthe ña a nnu lrithò ni miñgwe no ya'a nu ñgiithò yi, ki kiri nu tho yi nē, a pié ña a pūonj tho yi.

⁷ Nthe ña mimbria lo nji'i mfā'o no pūonj nu tho yi nthe ña a pò pi fhi Minnwi, mbini mbo ndigha'o yi. Ndo miñgwe pò pi ndigha'o mimbria. ⁸ Nthe ña pi shi ki lo nchwīe mimbria pi lo mbiñ miñgwe, pi ni nchwīe pi miñgwe lo mbiñ mimbria. ⁹ Wu'ò no ha'anj pi shini ndo nchwīe mimbria nthe pi miñgwe, pi ni nchwīe pi miñgwe nthe mimbria. ¹⁰ A nnu ña a chwīe a pié ña miñgwe fā'o li tho yu no nōonj nu ña a gha'o ndaonj vi, nne nthe pa ghanj ntaonj Minnwi.

¹¹ Mbapa nenne, monj chombhi yia monj Taathò, miñgwe lo nji'i mbo pi ni tho yi ki mimbria, ndo pa'a mimbria lo nji'i mbo ni tho yi ki miñgwe. ¹² Nthe ña no ha'anj pi ni nchwīe miñgwe pi lo mbiñ mimbria nē, a wu'ò ha'anj a phi miñgwe mbhi mimbria. Ndo ñguonj nnu ghao lo pi mbho Minnwi.

¹³ Pəi pī'i ni tho yəi ña a kā'o ña miñgwe luonj Minnwi ni tho sha? ¹⁴ Pūonj mbhi lo nōonj ña a nnu lrithò ni mimbria no fā'o nu ntaonj ñgiithò? ¹⁵ Ndo ti miñgwe mfā'o ntaonj ñgiithò a pò pi ndipwa ghò. Pi fe ntaonj ñgiithò ghò no pūonj nu tho yi. ¹⁶ Ndo ti sheshenonj ntā'a nu ndōu, kanj pigi lo mfā'o yichəi nū'wñ nduonj ndo pa'a pa choshi Minnwi lo mfā'o ñkaa pugu.

Maonj ji Taathò

¹⁷ Ndo monj nnu yei ña ñtā'a nu nchhu ni pəi nē, ñdo nji'i nthò mbiñ vəi piñ nthe ña pəi shi lo ñkiri ta'a lī'i pi no shi'i, pəi kiri pi no phi. ¹⁸ Nthe ña no jē nu, ñja'o ña pa minduonjnduonj pò shina pəi ndi ña pəi kiri no choshi nē, ndo mbiñ ña nnu shini pò monj nnu yei. ¹⁹ Ndo khuthò lo mbo, a yi'i ña minduonjnduonj fā'o no pò nu shina pəi, nne ña minthe pi ji pa ñgwa ndindi shina pəi.

²⁰ Ndi ña pəi kiri ta'a lī'i nē, pəi lo nji'i nji pi maonj ji Taathò no ha'anj pəi pī'i nē. ²¹ Nthe ña no ha'anj pəi ji nu nē, sheshenonj ghəighəi nthò nji ji ki lo nchēi ndiñ vi. Nji yia ta'a ñonj ndo vichəi ñonj ka lo ñkwo paapaa. ²² Pəi lo mfā'o pa la'a no ji nu ndo nnu nu fò? Ki pəi tā'a nu nchē'ə choshi Minnwi ndo mā'anj lrithò mbiñ pa ñgwa ña pugu lo nji'i mfā'o yaonj nē? Mi shi nchhu ni pəi pi ña? Ñshi mbiñ vəi ña pəi chwīe a kā'o monj nnu yei? Nga, mba'a mōonj.

²³ Nthe ña ntigi ña mi ni ñkwe mbho Taathò nē, ye ña mfe ni pəi nē: Nja ni tu'u ye ña pi ni mfini Jishò Taathò, a ni ndōgò brei, ²⁴ ñga ntōo Minnwi, mbə'i nchhu ña, "*Yei freinonj a ña a pò ni pəi. Pəi chwīe neinj no kwij nu ma.*" ²⁵ Wu'ò nenne, a lōgò ndua ndi ña pugu ni ñkwo kru nē, nchhu ña, "*Ndua là'o yei pò pi kina fhi ña Minnwi wrā monj chhi a nē. Sheshe ndi ña pəi nnu nē, pəi chwīe nenne no kwij nu ma.*" ²⁶ Sheshe ndi no ha'anj pəi kru brei yei ndo nnu ndua là'o yei nē, pəi chíi gu Taathò ti a shi nthò.

²⁷ Nthe yie ghò, sheshenonj ña a kru brei ghò ki nnu ndua Taathò monj shendaonj ña a lo nji'i ñkā'o nē, shi mbo ñgusha'a nthe freinonj Taathò pugu pa chhi yi.

²⁸ Ndo a y'i'ija na ñonj lii nonj yi ñkaonj maa ñkru brei gho ndo nnu ndua là'o gho. ²⁹ Nthe ña sheshenonj mienj ki ji njinj freinonj Taatho ndii ña a kru brei gho ndo nnu llo monj ndua là'o gho ñe, kanj a ni'ing shá'a mbinj yu no ha'anj o kru ndo nnu ñe. ³⁰ A chwíe yei gho pa'a ntou pa ñgwa shina pæi lo ntini, pichæi fá'o ghënc, pichæi pini ñkhu.

³¹ Pia kanj ni nsha'a nonj yia shishi'i pa'a pi lo nji'i nsha'a via. ³² Ndo ndii ña Taatho sha'a via ñe, a yu'u via yu'u nne ña ki'i pia ma mbo pa ñgusha'a pia pa ñkuonj mbhi ka'a.

³³ Nenne ki'e, ma pa lij panj, ndii ña pæi kiri ta'a li'i no ji nu maonj ji Taatho ñe, pæi ywexe pichæi ñgwa. ³⁴ Nji njia sheshenonj, â ji maonj la'a, nne ña pæi gha ñkiri, ki'i pæi fá'o njó Minnwi.

Ñshi mbiri pa pigæi nnu ndii ña ñtho ñe.

Pa nnu ña Jijwe Minnwi ghà ñgëre ñgwa no chwíe nu ñe

12 Ndwe, nthe pa fé monj Jijwe, ma pa lij panj, ñdo ntá'a nu ña pæi po monj ki ji. ² Pæi ji ña ndii ña pæi shini ndo naa mbinj Minnwi ñe, pi ni nchwíe pæi faanj ndaonj nchho nga'o pa nnwi ña mimfe pa'a pugu lo nchrá ñe. ³ Nenne, ñtá'a nu ña pæi ji ña mba'a sheshenonj ña a chrá pi ni Jijwe Minnwi ñe y'i' nchõnc Jisho, ndo mba'a sheshenonj chhu ña Jisho Taatho ki lo ntõgc pi mbho Jijwe Minnwi.

⁴ Ntou pa ñkwanj ñkwanj fé monj Jijwe po fo, ndo ñguonj yi ghao llo pi mbho Ta'a Jijwe. ⁵ Ntou pa ñkwanj ñkwanj fá'a po, ndo ñgu'c ndho pi mbho ta'a Taatho. ⁶ Ntou pa nnu chwíe po fo, ndo a wu'c ta'a Minnwi ña a fe nji ñguonj yugu ghao ni sheshenonj.

⁷ Ndo ni sheshenonj, Jijwe Minnwi nõonj nonj yi ña pugu yu po ka'a nne no tho nu ni ghère ni ñguonj ñgwa. ⁸ Jijwe gho fe chrà ñkëni shietho ni ta'a nonj, ñga mbo ni vichæi nonj, wu'c ta'a Jijwe gho fe ñkëni chrà lina. ⁹ Wu'c ta'a Jijwe gho fe pinj ni yichæi nonj, ñga mbo ni vichæi a fe nji yigí ghënc. ¹⁰ A fe ni yichæi ta'a nonj, nji no chwíe nu pa nnu ghraoghrao, ni yichæi, a fe yæi nu nnu nchhu. A fe ni yichæi, nji no ji nu ña ki ñkëni llo pi mbho Jijwe Minnwi ki Jijwe nduonj. A pini mfe ni yichæi, nji no chrá nu monj pa chrà taonj ña pi lo nji ñe, ni vichæi a fe nji no tũgu nu chrà pigho ña pi shi lo nji ñe. ¹¹ Ndo wu'c ta'a Jijwe gho fá'a ñguonj pa nnu pei. A tho mfe pa fé ni sheshenonj wu'c ñkwanj no ha'anj a khwá ñe.

Ta'a freinonj ni ntou pa ghrà pi

¹² Nthe ña wu'c no ha'anj freinonj nonjmishua ta'a yi ndo mfá'o ntou pa ghrà pi ñe, ndo ñguonj pa ghrà pi pigho, nji'i nthe pi no ha'anj a ntou pi ñe, po pi ta'a freinonj, a no ha'anj a po ni Krishto ñkaa yu ñe. ¹³ Pi ni ñkwe via ni ñkhí monj ta'a Jijwe monj ta'a freinonj, ki pia po pi ñgwa Juu ki ñgwa taonj nduonj ki pia po pi pa kũna ki

ñgwa ña pugu lo mbo kũna, pi ni nchwíe ña pia nnu llo monj ta'a Jijwe.

¹⁴ Nthe ña freinonj lo ñgu'c mfá'o pi ta'a ghrà yi, a fá'o pi ntou pi. ¹⁵ Ti kwo nchhu ña, "Nthe ña ñdo nji'i mbo mbho ñe, ñdo nji'i mbo ta'a ghrà nonj yo," pa'a yine lo nchwíe vi ña ki'i a po ta'a ghrà nonj gho. ¹⁶ Ti tãnc nchhu ña, "Nthe ña ñdo nji'i mbo muonj ligi ñe, ñdo nji'i mbo ta'a ghrà nonj gho," pa'a yine lo nchwíe vi ki a lo mbo ta'a ghrà nonj gho. ¹⁷ Ti ñguonj nonj kanj ni mbo pi muonj ligi, a ya'o li'i pi ñeinj? Ti ä kanj ni mbo pi tãnc, a ya'o lun yaonj pi ñeinj?

¹⁸ Ndo no ha'anj a po ñe, Minnwi ni'ing ñguonj pa ghrà nonj mbinj nonj pi wu'c no ha'anj a ni ntá'a nu ñe.

¹⁹ ñguonj nonj nonj ghao kanj ni ñgu'c mbo pi ta'a ghrà, nonj nonj kanj mbo pi hinj? ²⁰ Ndo no ha'anj a po ñe, nonj nonj fá'o ntou pa ghrà ndo ñgu'c mbo pi ta'a yi. ²¹ Nenne minthe pa'a muonj ligi lo nchhu ni mbho ña, "Ndo nji'i ntá'a gho." Ndo mba'a tho chhu ni kwò ña, "Ndo nji'i ntá'a gho!"

²² Ndo a ka po pi pe pa ghrà nonj ña a fhi no ha'anj a lo ña ntini ñe ña mba'a nonj nonj po ki pie gho. ²³ Pa pe ghrà nonj ña pia p'i'ija ña pugu lo mbo yaonj ñe, ka po pi pe ña pia ghà ña ndina no gho ñe. Pe ghrà nonj ña mba'a ñgwa yæi ñe, pia ya mbuonj vugu shi'i, ²⁴ ndo pe ghrà ña pugu chxi ñe lo nu'unj mbie ña pi tu'cshæ vugu ñenne. Ndo Minnwi chwíe nonj nonj monj shendaonj ña a pie ña pi fe ndichii ni pe ghrà ña a lo ña nchii ñe, ²⁵ nne ña ki'i minduonjnduonj po monj nonj, ndo ta'a ghrà nonj lina ni yichæi wu'c ndindi. ²⁶ Tá'a ghrà nonj njæi ñgæ'i, ñguonj yi yæi ñgæ'i ka'a, pi nga'o ta'a ghrà nonj, ñguonj yi ghao fá'o pwanju'c pugu pa yie gho.

²⁷ ñguonj væi ghao po pi nonj Krishto, sheshenonj ni tho yi po ta'a ghrà nonj yi. ²⁸ Minnwi nu'cõnj pa ñgwa monj chõshi, fũonj yi po pa ghanj ntaonj Jisho, mbra yi po pa ghanj chii ñkëni Minnwi, mbra mbra yi po pa ghanj ye'i ñgwa. Pichæi ki'e po ghanj fá'a nu pa nnu ghraoghrao, pichæi ki'e po pa fé yigí nu ghënc, ni ghère nu ñgwa, ni fé po nu nthishi, ni pa ñkwanj ñkwanj chrà. ²⁹ ñguonj ñgwa nu'unj mbo pi pa ghanj ntaonj Jisho? ñguonj ñgwa nu'unj mbo pi pa ghanj chii ñkëni Minnwi? ñguonj ñgwa nu'unj mbo pi pa ghanj ye'i ñgwa? ñguonj ñgwa ghà nu'unj mfá'a pi pa nnu ghraoghrao?

³⁰ ñguonj ñgwa nu'unj mfá'o pi pa fé yigí nu ghënc? ñguonj ñgwa ghà nchrá pa ñkwanj ñkwanj chrà? A ghà nu'unj ntũgu ñguonj ntũgu ñgwa pa ñkwanj ñkwanj chrà? ³¹ Pæi ni'ing njú'c yæi ki'e ñkuonj pa fé moonj Jijwe ña a memme pi ñe.

Ñshi nõonj shendaonj ña a pwa nchaa ñguonj yi ñe ni pæi.

Khwá chaa ñguonj yaonj ghao

13 Ä mbo ña mimfe nchrá chrà pa ñguonj taonjtaonj pugu pa chrà ghanj ntaonj Minnwi ndo ki lo mfá'o

khwă, kaŋ m̄bɔ pi khu tu'ɔ yó ŋa a yɔnɔ nu ki n̄jəi ŋa a yɔnɔ nu. ² Ti ä m̄bɔ ŋa m̄fā'o ghr̄í nɔ ch̄ii nu ŋk̄ini Minnwi nɔ ghɔ, ndɔ n̄ji ŋguoŋ pa nnu l̄əiŋ ghao, pugu pa ŋguoŋ lina ghao, ki m̄fā'o piŋ ŋa minthe a m̄u'ur̄ mbra ndɔ ki lɔ m̄fā'o khwă, kaŋ mi yaon ghagha. ³ Mi mfe ŋguoŋ yaon ŋa m̄fā'o n̄e ni pa ghan pou, ndɔ mfe non a nne ŋa mimfe ŋkw̄ei njù'ɔ † a nɔ ghɔ ndɔ ki lɔ m̄fā'o khwă, pa'a ñdɔ nshei sheshe yaon.

⁴ Khwă pɔ pi w̄eiŋ njù'ɔ, ni n̄oŋ nu pwapuŋ, khwă shi'a m̄fā'o kigh'ə, ki m̄fā'o kw̄ei njù'ɔ, ki lɔ mā'an̄ ntinta'o, ⁵ ki lɔ nchrā chrà nch̄i'əshə, ki lɔ ŋgu'ɔ ntā'a pi ji nnu, ki lɔ n̄ji'a mbigi' túa, ki lɔ n̄u'ɔŋ pa f̄an̄ ŋa pi chw̄ie n̄e. ⁶ Khwă shi'a m̄fā'o pwanju'ɔ mon̄ ntəi, a ghà m̄fā'o pwanju'ɔ nthe pi nnu shini. ⁷ Khwă shi'a n̄ji'i ŋk̄ina, a ghà m̄biŋ ŋguoŋ nnu ghao, m̄fā'o kw̄a'a ni ŋguoŋ nnu mb̄ini nt̄ii shii mon̄ ŋguoŋ nnu ghao.

⁸ Khwă lɔ n̄ji'i m̄fā'o ndugwi yi. Chhu nu ŋk̄ini Minnwi, shi ma ntɔgɔ, pa ŋkwan̄ ŋkwan̄ chrà, shi ma ntithi, pa lina tɔgɔ ŋkaa pugu. ⁹ Pia ji pi ghrà nnu, ndɔ nchhu ŋk̄ini Minnwi pi ghrà yi. ¹⁰ Ndɔ nd̄i ŋa ye ŋa a k̄a'o thɔ n̄e, kaŋ ye ŋa a ghrà yi n̄e shi ntɔgɔ gha.

¹¹ Nd̄i ŋa ŋki pɔ mikə'í n̄e, ŋki chrà nɔ mikə'í, mb̄i'í nnu nɔ mikə'í, njw̄ere nnu nɔ mikə'í. Ndɔ nd̄i ŋa mi ni ŋgū ntinim̄m̄e n̄e, m̄i'an̄ pa nnu mikə'í. ¹² Nthe ŋa ndw̄e, pia yəi yaon pi nɔ ha'an̄ a pɔ pi mon̄ mililigi funfun, ndɔ nd̄i ghɔ pia pa Jishɔ shi n̄jəi ligi. Yaon ŋa ñji ndw̄e n̄e wu'ɔ m̄bɔ pi ghrà yi, ndɔ nd̄i ghɔ, ñshi n̄ja n̄ji ŋguoŋ pa nnu ghao wu'ɔ nɔ ha'an̄ Minnwi ya n̄ji a shishi'í n̄e.

¹³ Trei nnu pei shi ma ŋk̄ina: piŋ, kw̄a'a ni khwă, ndɔ ye ŋa a chaŋ ŋguoŋ yi ghao n̄e khwă.

Chhu nu ŋk̄ini Minnwi pugu pa ŋkwan̄ ŋkwan̄ chrà

14 Yōu n̄jiŋ khwă, ndɔ nshigi pa fé Jijwe Minnwi lɔ mon̄ njù'ɔ ghɔ, m̄i'eiŋ m̄bɔ fé chhu nu ŋk̄ini Minnwi. ² N̄oŋ ŋa a chrā nu mon̄ ŋḡini chrà n̄e lɔ n̄ji'i nchrā pi ni ŋgwa, a chrā pi ni Minnwi, nthe ŋa ŋoŋ lɔ n̄ji nnu ŋa a chhu nu n̄e, ndɔ a chrā pi pa nnu l̄əiŋ mon̄ Jijwe. ³ Ndɔ ŋoŋ ŋa a chrā pi ŋk̄ini Minnwi n̄e, chrā pi ni ŋgwamishua nɔ gh̄ere nu vugu pugu ku'ɔ mon̄ piŋ, mā'an̄ ghr̄í yugu, pugu pa njù'ɔ yugu. ⁴ N̄oŋ ŋa a chrā mon̄ ŋḡini chrà n̄e gh̄ere pi wu'ɔ non̄ yi ndɔ ŋoŋ ŋa a chhu pi ŋk̄ini Minnwi n̄e gh̄ere pi chɔshi.

⁵ Ndw̄e, ñkhwā ŋa ŋguoŋ yəi chrā mon̄ ŋḡini chrà ndɔ ñka khwā ŋga'a pi ŋa pəi ch̄ii ŋk̄ini Minnwi. N̄oŋ ŋa a ch̄ii pi ŋk̄ini Minnwi n̄e chaŋ ŋoŋ ŋa a chrā pi mon̄ ŋḡini chrà n̄e, kaŋ a n̄eiŋ ŋoŋ pɔ nɔ tūgu nu ŋḡini chrà ghɔ, nne ŋa minthe a gh̄ere chɔshi.

⁶ Pa l̄iŋ paŋ, m̄i n̄thɔ n̄jəi vəi nchrā ni pəi pi mon̄ ŋḡini chrà, a gh̄ere vəi pi ni khɔ, kaŋ a n̄eiŋ, ñtūgu pi yichəi nnu ŋa Minnwi n̄oŋ n̄e, ki yichəi nnu lina, ki yəi nu nnu nchhu ki yichəi yaon ye'í? ⁷ N̄ji'i nthe pi pa yaon ŋa a lɔ m̄bɔ yi maon̄, nɔ pa mbó, ki miləŋgəiŋ nɔ pa'o nu

l̄ou, a nthe pi ji nnu ŋa maon̄ pighɔ chhu nu n̄e pi n̄eiŋ nɔ ha'an̄ pi m̄eiŋ ki lɔ m̄ba'o shi'í? ⁸ Ki pi mvā'a pa'o nu kw̄ei, a ji ḡɔ nnu ŋa a chhu nu n̄e nɔ p̄iri nu non̄ yi nɔ nchhɔ?

⁹ A wu'ɔ ha'an̄ a pɔ ni pəi n̄e. Pəi nchrā mon̄ ŋḡini chrà ŋa ŋgwa lɔ n̄ja'o nu n̄e, ŋoŋ kie pi n̄eiŋ n̄ji nnu ŋa a chhu n̄e? Nthe ŋa pəi shi n̄thɔ nchrā nu pi mon̄ ghanji.

¹⁰ Nnu khuthɔ lɔ nu'ur̄ m̄bɔ ŋa ntou pa ŋkwan̄ ŋkwan̄ chrà pɔ mon̄ mbhi, ndɔ pa'a kaŋ ta'a yi lɔ n̄ji'i m̄bɔ ki lɔ m̄fā'o n̄jiŋ yi. ¹¹ Ä m̄bɔ ki'ei ŋa ñdɔ n̄ji'i n̄ji n̄jiŋ chrà, m̄bɔ shhi ŋoŋ ghɔ ŋa a chrā nu n̄e pi nɔ ŋḡini, juju ŋkaa yu pɔ yəi mu pi nɔ ŋḡini. ¹² A wu'ɔ nɔ ha'an̄ a pɔ ni pəi ŋa pəi khwă nu nɔ fā'o nu pa fé mon̄ Jijwe n̄e, pəi pa'o nɔ gh̄ei nu shhi mon̄ pa fé ŋa a gh̄ere chɔshi ku'ɔ n̄e.

¹³ Nthe yie ghɔ ki'ei, ŋoŋ ŋa a ghà nchrā mon̄ pa ŋḡini chrà n̄e, luon̄ ŋa pi fe ghr̄í shwei nu n̄jiŋ yi. ¹⁴ Nthe ŋa mi nduon̄ Minnwi mon̄ ŋḡini chrà, jijwe a luon̄ nu ndɔ pa'a ñdɔ n̄ji n̄jiŋ sheshe nnu ghɔ mon̄ lina a.

¹⁵ Ti mi shi nchw̄ie pi n̄eiŋ ki'ei? N̄shi nduon̄ ni jijwe a, ndɔ mb̄ini nduon̄ ni lina a. N̄shi n̄jrāo ŋkh̄i ŋga'o Minnwi ni jijwe a, ŋgu'ɔ mb̄ini n̄jrāo ni lina a. ¹⁶ Kieŋ nenne, ð mfe t̄oo nu ni jijwe yɔ, ŋoŋ ŋa a lɔ n̄ji'i m̄fā'o fé yei, ŋa pəi yu luon̄ nu n̄e, a kie pi n̄eiŋ nchhu ŋa, "A yie!" ni t̄oo nu ghɔ ŋa a fe nu n̄e, nɔ ha'an̄ a m̄eiŋ ki ji n̄jiŋ yi?

¹⁷ Nthe ŋa minthe a thɔ n̄ja mfe pi t̄oo nu shini, ndɔ pa'a a lɔ n̄ji'i nchhɔ ŋḡere yini ŋoŋ.

¹⁸ Nt̄oo Minnwi ŋa ñga nchrā mon̄ pa ŋḡini chrà nchaŋ ŋguoŋ yəi ghao. ¹⁹ Ndɔ mon̄ chɔshi, a lɔ ŋka pwa pi ŋa ñchrā tierŋ ndigi chrà ni lina a, nne ŋa ñtigi pichəi ŋgwa, nchaŋ ŋa ñchrā wuŋ ŋkaŋ chrà mon̄ pa ŋḡini chrà?

²⁰ Pa l̄iŋ paŋ, ki'í pəi p̄i'í nnu nɔ pa puon̄ pɔ. Pəi pɔ pi puon̄ fhu mon̄ pa nnu p̄iph̄i, ndɔ mon̄ p̄i'í nu nnu yəi, pəi pɔ pa ntinim̄m̄e. ²¹ Pi n̄a'an̄ mon̄ ŋwa'an̄l̄i ḡí ŋa, "Ntɔgɔ pi ŋkuon̄ pa ŋḡini chrà pugu pa nnu ŋa a taon̄ nchò pa gh̄ini n̄e, ñshi nchrā ni ŋgwa pei.

N̄ji'i nthe pi nenne m̄ba'a pugu yi'í n̄ja'o, a chhu ju Taathɔ."

²² Nthe yie ghɔ, pa ŋḡini chrà pɔ pi l̄i ki lɔ m̄bɔ pi ni ghan̄ piŋ, a pɔ pi ni ghan̄ ki piŋ, ndɔ yəi nu nnu mbhɔ Minnwi nchhu, pɔ pi l̄i, ndɔ ki lɔ m̄bɔ pi ni ghan̄ ki piŋ, a pɔ pi ni ghan̄ piŋ. ²³ Ndɔ ti a kaŋ m̄bɔ ŋa ŋguoŋ ŋgwa mon̄ chɔshi k̄iri ta'a l̄i'í, ŋguoŋ ŋgwa ghao thɔ nchrā pi ŋḡini chrà, pa ŋgwa mbhi, ki ghan̄ ki piŋ nii n̄jəi, pa'a pugu lɔ nchhu ŋa pəi chhɔ mbapa? ²⁴ Ndɔ ti ŋguoŋ ŋgwa kaŋ n̄jəi pi nnu mbhɔ Minnwi nchhu nu, ŋgan̄ ki piŋ, ki ŋoŋ mbhi nii, ŋguoŋ nnu ghɔ ŋa pi chhu nu n̄e w̄eiŋ vi, ŋguoŋ nnu ghɔ ŋa a ya'o n̄e sha'a vi. ²⁵ Pa nnu l̄əiŋ p̄e ŋa a ni m̄bɔ njù'ɔ yu n̄e taon̄ páa, nne a gū ni puŋ yi sh̄e, ŋga'o Minnwi, nchhu nu ŋa Minnwi ya m̄bɔ shina pəi.

† Pichəi pa Nywa'an̄li Minnwi chhu ŋa mfe non̄ a ŋa pi t̄oon̄

Nkwana ha'an a pie na pi gha'o Minnwi mon choshi ne

²⁶ Yei nnu na ñchhu nu ne, ma lĩn pan. Ndiñ na pæi kirĩ ta'a lĩ'i ne, ta'a non mfã'o ñkhi' gha'o Minnwi, yichæi fã'o yaon na ye'i nu, yichæi fã'o nnu na pi nõon gha, ndo yichæi fã'o ñgini chrà ki tũgu nu ñgini chrà gha. Pæi chwĩe ñguon pa nnu na pi na ghẽre nu choshi a ku'.
²⁷ Ti sheshenon nchrã nu mon ñgini chrà, a pie na a na paa ñgwa, ti a ñga'a a na ye'i treĩ, ta'a non chrã mfe shina ni ndĩn vi, ndo a pie na yichæi non tũgu. ²⁸ Ndo ti non mien ki na mba na tũgu nu, a pie na sheshenon vugu lere lan mon choshi, ñgu'õ nchrã pi ni non yei pugu Minnwi.

²⁹ A pie na pa ñjæli'i Minnwi pi paa ki pi treĩ chrã, pichæi lĩi nnu ha'an pugu chhu nu ne shishi'i. ³⁰ Ndo ti Taathõ nõon nnu ni yichæi non na a chõchõ ne, a pie na non na a chrã nu ne lere lan. ³¹ Nthe na minthe ñguon væi, pa ta'a ta'a, chhu ñkani na mba Minnwi, nne na minthe ñguon ñgwa ye'i yaon ndo mfã'o mã'an njũ'.
³² Non ha'an a fã'o fé chii nu ñkani Minnwi na ha'an Jijwe Minnwi fe ne fã'o ñji na wẽin nu non yei, njwẽre ji shina. ³³ Nthe na Minnwi na mba Minnwi vuvu'u, ndo a na pi yei ta'anggi, wu'õ na ha'an a na mon ñguon pa choshi ñgwa Minnwi pi taontaon ne.

³⁴ Pĩngge lere lan mon pa choshi, nthe na pi na mbin non pugu chrã. A pie na pugu shwi'i non yugu na ha'an gĩ chhu ne. ³⁵ Sheshe nnu mba na pugu khwã na ye'i nu, a pie na pugu pie ni na laon pugu la'a. Nthe na a nnu lrithõ ni mingwe na chrã nu mon choshi.

³⁶ Ki chrã Minnwi ni ndõ pi mba na pæi nthe? Ki a wu'õ pæi tæ'i væi na chrã Minnwi chæin mba na pæi?
³⁷ Sheshenon mbĩ'i na a ñgan chii ñkani Minnwi, ki mfã'o fé na mba na Jijwe Minnwi, a fã'o na ji nu na nnu na ñã'an nu ni pæi ne na pi na na mba na Taathõ.
³⁸ Sheshenon mien ki na ñji nnu yei, na pi na ñji vi.

³⁹ Nthe yei gha, ma lĩn pan, pæi ya nshigi na chii nu ñkani Minnwi, ndo ki na ñji'i ndãa na ki'i ñgwa chrã nu mon pa ñgini chrã. ⁴⁰ Ndo a pie na pi chwĩe ñguon pa nnu shishi'i ndo mba mon shendaon na a kã'o ne.

Krishto pini nu'un ñku'õ mon gu

15 Ndwe, ma pa lĩn pan, ñshi ñkwĩn væi ni pwa pisha'akho na mi ni nchii ni pæi ne, na pæi ni mbin ndo nthe mon gha a tĩni ne. ² A pwa pisha'akho yei na a kwe væi na ha'an pæi ñgwẽin chrã na ñki chii ni pæi ne a tĩni, kien nne na pi na yei ni mba na ghagha.

³ Yaon ha'an pi ni mfe væi ne, ñki fe ni pæi na fũon mme nnu: na Krishto ni ñkhu nthe phi yia na ha'an Nywa'anli Minnwi chhu ne, ⁴ pugu na pi na ntwei vi, pugu na na a ni ñga mba na treĩ na a pini nu'un ñku'õ na ha'an Nywa'anli Minnwi chhu ne, ⁵ pugu na na a ni nõon non yei ni Kefa, mba na ki'e ni ñguon paanchõ ghan ntaon pi. ⁶ Mbin nõon non yei ni pichæi na ghan younjĩn

pi na na non ñki yugu ta'a kien shhe, na yugu wu'õ mbi'i mba, ñji'i nthe na ha'an pichæi kwo khu ne.

⁷ Mbin nõon non yei ki'e ni Jein, nõon ki'e ni ñguon pa ghan ntaon pi. ⁸ Ndugwi yei, a nõon non yei væi ñkaa mu na non na pi phi vi na ki na ndii na ñkã'o. ⁹ Nthe na mi ndugwi ñjin shina ñguon pa ghan ntaon Jishõ gha, pa'a na ñkã'o na pi mẽin a ni ñgan ntaon Jishõ nthe na mi ni mfe ñgæ'i ni choshi Minnwi.

¹⁰ Ndo, na pi ñkuon pwapun Minnwi, mi yaon na mi yei gha ne, ndo ti pa'a pwapun yei væi ni na mba na pi ghagha. Ndo ñki na fã'a fã'a ncha ñguon pa ghan ntaon Jishõ, ndo a shini na nthe na mfã'a mu, a ni mfã'a pwapun Minnwi mbin mu. ¹¹ Ki a na mba na pi mu ki pugu, yei yaon na pi ni nchii ne, mba yaon na pæi ni mbin ne.

Pa ñgwa ha'an pugu khu ne shi mbin ñku'õ mon gu

¹² Ndwe, pi nchii na Krishto pini nu'un ñku'õ mon gu, pichæi ñgwa shina pæi kie pi ñein nchhu na mba'a ñgwa ha'an pugu khu ne pini nu'un ñku'õ? ¹³ Ndo ti a mba na mba'a ñgwa khu pini nu'un ñku'õ mon gu, na ñji'i nthe pi Krishto na ñji'i ñku'õ mon gu, ¹⁴ ndo ti a mba na Krishto na ñji'i ñku'õ mon gu, na nnu na pi na chii nu ne na ñji'i mfã'o ghẽre, ndo pa'a na pi na mfã'o ghẽre. ¹⁵ Na pi na pi na, a nõon na pi na chõ nde'i pi ñgin nthe Minnwi, nthe na pi na chhu nu na a ni nchwĩe Krishto ku'õ mon gu, ndo pa'a a na ñji'i nchwĩe a ku'õ shini mon gu, na ha'an a mba na shini na mba'a ñgwa khu ku'õ mon gu. ¹⁶ A mba na mba'a na ñgwa ha'an pugu khu ne ku'õ, yei nõon na ñji'i nthe pi Krishto shini na ñku'õ. ¹⁷ Ndo ti a mba na Krishto shini na ñku'õ mon gu, na pi na yei na pi na gha na ndo pæi wu'õ mbin mba mon phi yei.

¹⁸ Nne na ñgwa pe na pugu khu na mba na ghan pi na Krishto ne phe gha. ¹⁹ Pia mfã'o kwã'a yia mbin Krishto pi wu'õ mon yei chõmbhi hein, a pie na pi kwoshini yia ncha ñguon ñgwa.

²⁰ Ndo shishini, Krishto ku'õ na mon gu. A fũon non na ku'õ nu na nõon nu na ñgwa pe na pugu kwo khu ne shi ñku'õ. ²¹ Nthe na na ha'an a na na non mba na ta'a non, guthõ ne, a wu'õ mbin na non pi na mba na ta'a non na ñgwa ha'an pugu khu ne shi mbin ñku'õ. ²² Nthe na wu'õ na ha'an mon Adan ñguon ñgwa khu ne, wu'õ nenne, mon Krishto pi shi nchwĩe ñguon ñgwa na pi na maon. ²³ Ndo sheshenon shi ñku'õ mon ji na ndii, Krishto na fũon yei shina ñguon yei, nne ki'e mon na yei na a shi na nthe ne, a na ñgwa pe na pugu na pi yei Krishto ne.

²⁴ Nne ki'e ndugwi yei na, na ñji'i na a shi na ncha'a ñji sha'a nu na ndu'u ni Minnwi Tãa, na ñji'i na a kwo pi na ñguon ghrĩ na pugu sha'a nu ne pugu na memme ñgwa pugu na memme ghan ñji. ²⁵ Nthe na a shi ñgu'õ nsha'a ti nu'un nu'õ ñguon pa mimbina pi na la'o kwõ yu. ²⁶ Ndugwi mimbina ni Krishto na shi'i nu na pi na gu. ²⁷ Nthe na, "Minnwi kwo nu'õ ñguon yaon gha na la'o kwõ yu." Ndo

ndii ña a chhu ña, “Ñguon yaon ghao kwo pɔ la’o kwò yu ne,” khuthɔ lo nji’i mbo ña chrà ghɔ ña “ñguon yaon” lo mbo pi ña Minnwi nduthɔ yi ña a nū’ɔŋ ñguon yaon la’o kwò Krishto pɔ shina maon pighɔ. ²⁸ Ndi ña ñguon yaon ghao shi nja’o pi mbho yu ne, kaŋ Muon ñkaa yu shi nja’o mbho ju ña a nū’ɔŋ ñguon yaon la’o kwò yu ne, nne ña Minnwi nthe a pɔ Taathɔ ñguon yaon ghao ñguon li’i.

²⁹ Ä mbo ña mba’a pa ñgwa ña pugu khu ne yi’i ñku’ɔ, ghèrɛ yi pɔ pi kɔ ki’ɛ nɔ kwe nu ñgwa maon ni ñkhɨ nɔ ligi pa ñgwa khu? Pi nu’uŋ ñkwe vugu ni ñkhɨ ña, nɔ ha’an ã mien ki pɔ ña yichæi llé pa ñgwa khu ma mbini ñku’ɔ mon gu?

³⁰ Ti a chwie kɔ ki’ɛ pia pɔ mon cho gu ñguon ndii?
³¹ Pa liŋ paŋ, ñga ntɔɔ mon gu ñguon llé ghao. Titene ña ñga mfā’o mbin pæi, mon chɔmbhi yia ña pia fā’o mbin Krishto Jishɔ, mbo Taathɔ ne, chwie ñchhu nenne.
³² Mi shi nshei pi kɔ, nɔ chrā nu nɔ ñonmishua nɔ ha’an ã mbo ña ñgwie ñkrɔ pi ghagha pigi pa minyien moon trū Efeshɔ? Ä mbo ña mba’a ñgwa ha’an pugu khu ne pini ñku’ɔ, “A pie ña pia ji ndɔ nnu nthe ña yua shi mbo pia khu.” ³³ Ki’i ñon fii væi: “Taannu piphi ghà mbiri mbha nnu shi’i.” ³⁴ Pæi pini ni lina yæi nɔ ha’an a pie ña pæi chwie ne ndɔ mien mbha nnu piphi yæi fɔ. Ñchhu yei a pɔ nnu lrithɔ ni pæi ña pichæi ñgwa shina pæi lo ndɔ nji Minnwi.

Non ña a ku’ɔ mon gu ne

³⁵ Nɔ yichæi ñon shi mbie ña, “Pa ñgwa khu ghà mbini ñku’ɔ pi neiŋ? Pugu ghà ñku’ɔ pi ni yæi ñkwan ñon?” ³⁶ Yaon na yei! Yaon ña ɔ phī ne nthe pa’a a lo nji’i ñkhɛ ñku’ɔ ki lo mfūon ñkhu ñkaon. ³⁷ Yaon ña ɔ phī ne, wu’ɔ mbo pi mbia thi, kæ’ichæi mbia shie ge, ki mbia yichæi yaon nduon ki lo nji’i mbo pi ñkien mme thi ghɔ ña a khékhe ñku’ɔ ne. ³⁸ Minnwi ghà mfe ñon ni mbia thi ñkwan nɔ ha’an a khwā ne. Minnwi ghà nchwie sheshe mbia thi khɛ mfā’o ji ñkwan ñon. ³⁹ Nthe ña ñguon frèi pa yaon lo nji’i mbo pi ta’a ñkwan. Pa ñg-wamishua fā’o yugu ñkwan ñon, pa minyien fā’o yugu, pa mishi fā’o yugu, pa shhu fā’o yugu. ⁴⁰ Pi fā’o pa ñkwan ñon mbo yi po, pugu pa ñon mbo yi ñkuon shhe. Ñkwan ñon po fā’o yugu ñkwan ndipwa, pa ñkwan ñon ña a yi shhe ne fā’o ji ñkwan ndipwa. ⁴¹ Minaon fā’o ji ñkwan ndipwa, fhu fā’o ji ñkwan ndipwa, pa ffinæi fā’o yugu ñkwan ndipwa. Pa ffinæi kwri pugu pa pichæi mon ndipwa.

⁴² A ha’an a pɔ ni ñgwa pe ña pugu khu mbini ñku’ɔ ne. Yaon ña pi phī ne, yaon ña a nthe a piri ne, yaon ña a ku’ɔ ne nthe pa’a a lo nji’i mbiri. ⁴³ Ndi ña pi twei nu ne, ɔ lii a wuwuru ndɔ ndii ña a ku’ɔ nu ne a ku’ɔ mon ndipwa. Ndi ña pi twei nu ne pa’a a lo mfā’o ghrí, ndɔ ndii ña a ku’ɔ nu ne a fā’o ghrí. ⁴⁴ Pi twei nɔ ñon ña pi phi ñon nɔ ghɔ ñkuon mbhi hein ne, a ku’ɔ nɔ ñon ña a

chho Jijwe mon ghɔ ne. Ñon mbo ña pi phī ñon nɔ ghɔ ñkuon mbhi hein, kaŋ ñon pini mbo ña a chho Jijwe mon ghɔ.

⁴⁵ Nne pi nā’an ña, “Fūon ñon, mbo Adan, ni mbo ñon maon,” ndugwi Adan ni ñgū jijwe fe chɔmbhi. ⁴⁶ A shini ndɔ mfūon yi jijwe mbo, a ni mfūon yi ñkuon mbhi yei mbo ñkaon yi jijwe maa mbo. ⁴⁷ Fūon ñon ni ndɔ ñkuon shhe, pi chwie vi pi ni nchí’a. Mbra ñon llɔ pi po. ⁴⁸ Wu’ɔ nɔ ha’an ñon ñkuon shhe yei, ni mbo ne a wu’ɔ ha’an ñgwa ña pi chwie vugu ni nchí’a pɔ ne. Wu’ɔ nɔ ha’an ñon ghɔ ña a llɔ po pɔ ne, a ha’an pa po pɔ ne. ⁴⁹ Wu’ɔ nɔ ha’an pia fā’o fhi ñon ña pi chwie vi ni nchí’a ne, a ha’an pia shi nde mfā’o fhi ñon llɔ po ne.

⁵⁰ Nnu ña ñchhu nu ne pɔ ña, ma liŋ paŋ, mba’a frèi pugu chhi fā’o shina mon Sha’afuon Minnwi, ndɔ mba’a yaon ña a ghà mbiri ne fā’o shina mon yaon ña a shí’a mbiri.

⁵¹ Li njæi, ywɛrɛ nnu yei, ña a ni mbo yi lāin ne, mba’a a le ma ñkhu ñguon yia ghao, ñguon yia ghao ma ñk-wri, ⁵² nɔ muon kuo ndii nɔ mikwɛiligi, ndii ña pi shi ntua ndugwi ntàn ne. Nthe ña pi shi ntua ntàn, pa ñg-wa ña pugu kwo khu ne ku’ɔ ni ñon ña mba’a a ma nu’uŋ mbiri, ñguon yia ghao kwri. ⁵³ Non yei ña a ghà mbiri ne yi’i ña a kara mfā’o ñon ña a shí’a mbiri ne, ñon yei ña a ghà ñkhu ne yi’i ña a kara mfā’o ñon ña a shí’a ñkhu ne. ⁵⁴ Ndi ña ñon ña a ghà mbiri kara mfā’o ñon ña a shí’a mbiri ne, ñon yei ña a ghà ñkhu fā’o ñon ña a shí’a ñkhu ne, chrà yei ña pi ni nchhu ne lōɔ li’i ki’ɛ.

“Pi mmi gu mon gha’a nu mi.

⁵⁵ Yo! Gu, nji yɔ nɔ gha’a nu hin?

Yo! Gu, ñgò yɔ hin?”

⁵⁶ Ngò gu pɔ pi phi, nji phi pɔ gí Mushi. ⁵⁷ Nɔ pia tōo Minnwi ña a fe gha’a nu ni pia ntɔɔ pi mbho Taathɔ via mbo Jishɔ Krishto.

⁵⁸ Nthe yie ghɔ, ma ñkien pa liŋ paŋ, pæi thi a tini, ki’i pæi chɛi, ñgu’ɔ nchho ñgæi ghæi shhi mon fà’a Taathɔ, nji nu ña fà’a yæi mon Taathɔ shi lo nchho mbhe pi ghagha.

Yaon fe nɔ ghèrɛ nu ghan pin nɔ ghɔ Jerushalein

16 Ndwe, nɔ chrā nu ñkuon nnu fe pa maon pi kiri nɔ fe nu ni pa ñgwa Minnwi pi taonon † nɔ ha’an ñki chhu ni pa choshi Galashia ña pugu chwie ne, pæi wu’ɔ nchwie pi nenne ñkaa pæi. ² Mon fūon llembhi mon ñguon shwi’i taŋ, sheshenon væi fā’o nɔ nū’ɔŋ nu yichæi fi’i mbin, ñkiri nu, wu’ɔ fi’i nɔ ha’an a fā’o ne, nji ña ñshi ñga nthɔ pa’a a lo nu’uŋ mbo ña pi kwe nu wu’ɔ ndii ghɔ. ³ Ndi ña ñshi nchæin ne, ñshi ntaon ñgwa pe ña pæi pin ne ni ñwa’anli pugu tien pa maon fé pighɔ ñgæi nɔ Jerushalein. ⁴ Ä nshi mbo ña a pwa ña ñgæi ñkaa mu, kaŋ pugu shi nthɔ pigi pugu ghæi ka’a.

† Ghan pin pei ni mbo pi Jerushalein nthɔ njæi ñgæi.

Nkwaj no ha'an nyien Pɔɔ shi mbo ne

⁵ Nshi nkra vɛi ndii ɛa ɛkwɔ tiri Mashedonia nɛ, nthe ɛa mbɔi nu no tɔɔ nu Mashedonia, ⁶ kɛ'ichɛi shi nthɔ pia la'a ka'a, kɛ'ichɛi ti mbo pia ka'a mon ɛi ndii pa nɔon fɛgɛi, nji ɛa pɛi shi ɛgɛɛ a no nyien nu sheshe lɛi ɛa nshi ɛgɛi nɛ. ⁷ Nthe ɛa ɛndɔ ntɔ'a nu nɛi vɛi ndwe pi wu'ɔ tɔthi. Nkwɛ ɛa pia chɔ ka'a no yichɛi fɛi ndii no ha'an Taathɔ mbiɛ. ⁸ Nɔ shi nda'a Efeshɔ ti ndii ji Penteko kɔ'o. ⁹ Nthe ɛa mme shɛna pɔ vɛi fɔ no ɛkɛi mme fɔ'a, ndɔ ntou pa mimbina pɔ.

¹⁰ Ndii ɛa Timoti shi nthɔ nɛ, pɛi chwɛ a fɛi non yi shina pɛi, nthe ɛa a chɔ mfɔ'a pi fɔ'a Taathɔ no ha'an mummu fɔ'a nu nɛ. ¹¹ Nthe yie ghɔ, ki'i sheshenon chɛ vi. Pɛi ghɛɛ vi no ha'an a nyien nu nɛ mon ghɛhɛi nji ɛa a shi ɛkwɛi nɛi a, nthe ɛa nchɔ njwɛɛ vi pugu pa pichɛi ghan piɛ.

Pa ndugwi njiɛ chrɔ

¹² Ndwe nthe ndiɛ via Apolo, mi ni nja mfra nu titini ɛa a thɔ pugu pa pichɛi ghan piɛ nkra vɛi. Nɔ a shini ndɔ mbo pi khwatua yi kan shigɛi ɛa a thɔ pi ndwe. A shi nthɔ ndii ɛa a fɔ'o shɛna nɛ.

¹³ Pɛi chɔ ni lina mɛi, nthi a tini mon piɛ, pɛi chwɛ nnu no pimbina, pɛi thi a tini. ¹⁴ Pɛi chwɛ ɛguon nnu ɛa pɛi chwɛ nu nɛ pi mon khwɛ.

¹⁵ Pɛi ji ɛa mbaanda Shitefana ni mbo pa fɔon ghan piɛ Akaya pugu pa ɛa pugu fɛ non yugu ni fɔ'a ɛgwa Minwi pi taonon. Ndwe, ɛdɛgɛi vɛi, ma lɛi pan, ¹⁶ pɛi ya'o nchɔ nkwan ɛgwa pɛi pugu pa ɛguon pichɛi ɛgwa ɛa pugu nii mon fɔ'a ghɔ ndɔ mfe njɔ'ɔ yugu mon ghɔ nne nɛ. ¹⁷ Mfɔ'o pwanju'ɔ nthe ɛa Shitefana, ni Fɔtunatu ni Akaiku ni nthɔ, nthe ɛa pugu chwɛ nnu ɛa pɛi shini ndɔ mbo hein no chwɛ nu nɛ. ¹⁸ Nthe ɛa pugu ni mɔ'an njɔ'ɔ a pugu pa yɛi. Pɛi lɛi nkwan ɛgwa no pɛi shi'i.

¹⁹ Pa chɔshi mon Eshia mɔ'an chrɔ yɛi. Akwila pugu Prishika †, pugu pa chɔshi ɛa a pɔ nda pugu nɛ, mɔ'an chrɔ yɛi shishi'i mon Taathɔ. ²⁰ Nguon pa ghan piɛ hein, mɔ'an chrɔ yɛi. Pɛi chrɔ ni non pɛi shishi'i ni pan nu non.

²¹ Mmu, Pɔɔ, ɛnɔ'an chrɔ nu yei pi ni nyan mbɔ.

²² Sheshenon mien ki fɔ'o khwɛ mbiɛ Taathɔ, nchɔno pɔ mbiɛ yu. Taathɔ vigi! Thɔ!

²³ Jishɔ, mbo Taathɔ, nɔon pwapun yi ni pɛi.

²⁴ Khwɛ a pɔ mbiɛ pɛi ghao mon Krishto Jishɔ. A yie.

† Prishika pɔ pi yichɛi ligi Prishila.

2 Korinj

Kāon nu pa tho nnu

Yei mbra nwa'anli na Pɔɔ ni nā'an mfe ni chɔshi Korinj nɛ. A nā'an nwa'anli yei mfe ni pugu ndii na pa nnu shini ndo nyien nu shi'i mbho pugu pugu nɛ. Pichai pa ngwa mon chɔshi gho ni nchho mfe ngə'i ni Pɔɔ ndo a pa'o no lūgwi nu pugu pugu.

Mon fūon ghrà mon nwa'anli yei, Pɔɔ fɛ'i nkwan ha'an shina yugu pa chɔshi gho ni mbo nɛ, ndo mbini mfɛ'i nnu na a chwie a nā'an nwa'anli gho a titini nɛ. A ni nā'an nne nthe wé'i pugu pa k'ingini na pugu ni nū'ɔn nu gho nɛ. A ni mbini mfɛ'i nkwan no ha'an a ni mfā'o pwatua nthe na a ni nga nā'an nenne, a chwie pugu pā'a nkūnu yugu ni phi, nne, chini nu nggi pin mbo.

A ghāi shhi k'ie ndigai na pa ngwa mon chɔshi gho fe pa yaon ki lo ng'ie no ghēre nu pa ghan pin na pugu ni mbo Judia nɛ. Pɔɔ gha ndwigi nu k'ie, nōon na a nkien ngan ntaon Krishto shini nthe na pichai ni ntho ndii vi pi no ngan mifi.

1 Nwa'anli yei lo pi mbho mu Pɔɔ, mbo ngan ntaon Krishto Jisho ntɔgo pi nkuon khwā njù'ɔ Minnwi ndo mbini ndho mbho Timoti ndin via, ngəi ni chɔshi Minnwi na a po la'ataon Korinj pugu pa nguon pa ngwa Minnwi pi taontaon na pugu po mon nguon krao ngei Akaya.

² Pwapun pugu pa ghighri lo mbho Minnwi, mbo Tāa via, pugu Jisho Krishto, mbo Taatho, po ni pai.

Minnwi ghā mfe mā'an njù'ɔ ni nguon ngwa

³ Mbɔɔ yi Minnwi ndo mbo Tāa Jisho Krishto, mbo Taatho via. A Tāa pa kwoshini ndo mbo Minnwi nguon mā'an njù'ɔ ghao, ⁴ na a ghā mā'an njù'ɔ yigi mon nguon pa ngə'i yigi ghao, nne na minthe pigi fā'o nji no mā'an nu njù'ɔ pa ngwa pe na pugu po mon sheshe ngə'i ni mā'an njù'ɔ na Minnwi mā'an njù'ɔ ndutho yigi no gho nɛ. ⁵ Nthe na wu'ɔ no ha'an pigi yai ngə'i ntuon yi no ha'an Krishto ni njai nɛ, wu'ɔ nenne, mā'an njù'ɔ yigi shi njien ntɔgo pi mbho Krishto. ⁶ Ndo pigi njai ngə'i, a po pi mā'an njù'ɔ pugu pa lūgu nu ni pai, ki pi mā'an pi njù'ɔ yigi, kan a po pi mā'an njù'ɔ yai, na a fā'a mbin pai ndii na pai wēin njù'ɔ yai, ntii shii mon ta'a nkwan ngə'i na pigi nkaa pigi yai nɛ. ⁷ Kwā'a yigi nthe vai lo nji'ni nchi'i, nthe na pigi ji na no ha'an pai fā'o ghrà mon ngə'i yigi nɛ, pai shi mbini nu'un mfā'o ghrà mon mā'an njù'ɔ yigi.

⁸ Pa lin pan, pigi tā'a nu nshwei vai ni ngə'i na pigi tɔgo mon gho Eshia nɛ. Pa lri ha'an pi ni nū'ɔn mbin pigi nɛ ni ngā'o ndo ndrī nchaa ghré yigi ti chombhi gu nnu gha ni pigi. ⁹ Shishini, pigi ni mbri na pi fe njɔ gu ni

pigi. Ndo yei ni mbo no chwie nu ki'i pigi yi'a non yigi mbin pigi, ndo pigi yi'a pi mbin Minnwi na a ghā mbi'i pa ngwa khu mon gu nɛ. ¹⁰ A ni mfu'u vigi mon yie cho gu piphi ndo shi ngu'ɔ mbini mfu'u vigi nkamu'ɔn. Pigi nū'ɔn kwā'a yigi pi mbin yu na a shi mbini nu'un nkwe vigi nkamu'ɔn. ¹¹ Pai nkaa pai fā'o no ghēre nu vigi ni luon Minnwi, nne na ntou ngwa shi mfe ntōo nu no ligi yigi nthe mbɔɔ na Minnwi fe ni pigi nthe luon Minnwi ntou ngwa nɛ.

Pɔɔ kwri nkwan ha'an a ni mfā'o no chwie nu nnu pi nɛ

¹² Kwēi njù'ɔ yigi po pi yei, ndo ngan tho yigi chhu ni pigi na pigi ni nchwie nnu pigi nkuon mbi yei ni ta'an-ju'ɔ ndo ntɔgo ndaon ntou mon pɔgo Minnwi, ki lo mbo pi shietho nkuon mbi yei, mbo ntɔgo pi nkuon pwapun Minnwi, m'ien mbo pi ni pai. ¹³ Nthe na pigi lo nchho nā'an pi yichai nnu nduon ni pai nkien yaon na pai mēin ndo nji nɛ, ndo nkwa'a nu na pai shi nja nji ghao, ¹⁴ wu'ɔ no ha'an pai ni nji vigi shigēi nɛ, na mon llambhi na Jisho Taatho via shi mbin nɛ, pai shi mfā'o titene nthe vigi no ha'an pigi fā'o nthe vai nɛ.

¹⁵ Nthe na mi ni mfā'o yei tininju'ɔ nɛ, mi ni ntā'a nu mfūon ntho nkra vai, nne na minthe pai fā'o mbɔɔ mbra nge. ¹⁶ Mi ni ntā'a nu nkra vai ndii na ngəi nu Mashedonia nɛ, ndo nshi mbini njai vai lo Mashedonia, nne na pai ghēre a ngəi Judia.

¹⁷ Mi ni ngəi pi shhi nkwa'i nu njin ndii na mi ni ntā'a nu nchwie yei nɛ? Nga nkā'a nnu pan pi nkwan ha'an freinon tā'a nu nɛ, mbiri no chhu nu na, "Oon, oon" ki na "Nga, nga" wu'ɔ ta'a ndii gho? ¹⁸ Shishini, no ha'an

Minnwi ñon ña a ghà nchwīe ko ha'an a chhu ne, chrà yigi ni pèi lo ñji'i mbo pi Oon pugu Nga. ¹⁹ Nthe ña Muon Minnwi mbo Jisho Krishto ña Shaila, ni Timoti ni mmu ndutho a chii nu ni pèi ne shini ndo mbo pi Oon pugu Nga ndo mon Krishto a ghà ngu'ò mbo pi Oon. ²⁰ Nthe ña nguon pa kà'a Minnwi Oon mbin yu. A chwīe yie a po ntogo pi mbho yu ña pia chhu ña "A po ñenne" ni Minnwi ko ndigha'ò yi.

²¹ A chwīe Minnwi pia thi titini mon Krishto, ndo mbin nchu'ò via nū'ò ña ji, ²² ndo mbin mbo ju mbo ñon ña a nū'ò ña yi mbin pia ndo mfe Jijwe yi njù'ò pia ko minkwentie pa nnu pe ña a kà'a via ko gho ne.

²³ Ñgē Minnwi ko minkwentie a ña ñdo nde'i pi ngien, ña a ni mbo nthe pi ña ñshini ndo ntā'a nu mfe ngē'i ni pèi ña mi ni mien ki lo ntho ñjæi væi Korinj. ²⁴ A lo ñji'i mbo pi ña pigi ku'ò ku'ò tho pèi mon pin yæi, ndo pia ghà mfā'a ka'a ko pwanju'ò yæi, nne ña pèi thi a tini mon pin yæi.

2 Nenne, mi ni mbiiri njù'ò a ña mba'a ntho ñjæi væi nne ña kii ñchwīe pèi po mon yu'ò njù'ò ñkamu'ò. ² Nthe ña ñi nchwīe pèi fā'ò yu'ò njù'ò, a shi mbin nchwīe gō ñmfā'ò pwanju'ò ñkien gō gho ña ñkwo chwīe ò fā'ò yu'ò njù'ò ne? ³ Mi ni nā'an ñkwan ha'an ñki nā'an ne, nne ña ñshi ñga ntho, pa'a ñdo mfā'ò yu'ò njù'ò lo mbho ñgwa pe ña pugu kan ni nchwīe ñmfā'ò pwanju'ò ne. Mi ni mfā'ò tininju'ò mbin pèi ña pwanju'ò a shi mbo pwanju'ò nguon yæi ghao. ⁴ Nthe ña ñki nā'an ñwa'anli mfe ni pèi pi mon ñkien ntou ngē'i pugu pa mme yu'ò njù'ò, ni ñkhi ligi, pa'a ndo ntā'a pi ña pèi po mon yu'ò, ntā'a pi ña pèi ji fii ntou khwā ña ñmfā'ò nthe væi ne.

Līe phi ñon ña a chwīe phi ne

⁵ Ndwe sheshenon kan ni nchwīe ñon fā'ò yu'ò njù'ò, kan a lo nchwīe pi mbin mu ko yichæi fii, a chwīe pi mbin nguon yæi, ko chhu nu ki lo ñii'ing nchunchru yi.

⁶ Ni ñkwan ñon yine, njó ña a lo mbho yien yæi ne kã'ò.

⁷ Nne, a ka pie pi ña pæi līe phi yi ndo mā'an njù'ò yi, kan minthe yu'ò njù'ò yien ñga'a vi. ⁸ Nne, ñdīgæi væi ña pèi pin nu'un nchwīe a ji ña pèi khwā vi.

⁹ Nthe ña yei nnu ña a ni nchwīe ñā'an mfe ni pèi ña minthe ñjwæ'i væi ñjæi ña pèi ghà ñjā'ò nchò mon nguon nnu ghao. ¹⁰ Sheshenon ña pèi līe phi yi ne, mummy ñkaa mu shi ndīe phi yi. Nthe ña sheshe ndii ña ñkwo līe phi ne, ko ha'an ñ mbo ña ñkwo līe phi, kan a po nthe pi pèi shhi Krishto, ¹¹ nne ña kii Shata gha'a via, nthe ña pia shi lo mbo pi pa ghæni ni pa shiri ña a piri nu ne.

Pa ghaghana ña a ni ntho ni Poo la'ataon Troa

¹² Ndi ña mi ni ntho nchæing Troa līi chii ñkæni pwa pisha'akho Krishto ne, ñji'i nthe pi ko ha'an chonda fā'a Taatho ni mbo yi chu'ò væi fo ne, ¹³ njù'ò a shini ndo mbo

shii nthe ña ñshini ndo ñjæi Taitu nding a fo. Nne mien vugu ngæi Mashedonia.

Pia gha'a pa ghagha'a ntogo pi mbho Krishto

¹⁴ Ndo pia tōo Minnwi, ña, mon po nu ta'a yi pia pa Krishto, a ghà ngu'ò nthi shhi ntia via ngæi nu ko gho, ko ñgwa ña pugu mā'an ti ñga'a, ntogo mbho pia Minnwi chwīe yaon ña Krishto yie ne nyien nguon līi ko lun mbwa laminda. ¹⁵ Nthe ña pia po pi ko mbwa lun laminda Krishto ni Minnwi shina ñgwa pe ña pugu lūgu nu ne, ndo mbin mbo shina ñgwa pe ña pugu phe nu gha ne. ¹⁶ Ni ñgwa pe ña pugu phe nu gha ne, a lun gu ña a tho ni gu, ndo ni ñgwa pe ña pugu lūgu nu ne, lun chombhi ña a tho ni chombhi. Ti a gō ña nnu pei kã'ò ghrī yu? ¹⁷ Nthe ña pigi shi lo mbo pi ko ntou pichæi ñgwa ña pugu lōgo chrà Minnwi ko maon tan, ndo ko ghan ta'anju'ò ña Minnwi fe fā'a ni pugu ne, shhi Minnwi, pigi ghà nchrā mon po nu ta'a yi pigi pa Krishto.

Puon fā'a kina fhi

3 Pigi pin nu'un ñjē ntho ñdon pi mon yigi ko ñkien ñgwa ñkamu'ò? Ki a pie ña pi nā'an ñwa'anli ko ha'an pichæi ñgwa chwīe ne, ko chhu nu ña pigi ñkien ñgwa mfe ni pèi, ki lo mbho pèi? ² Ndutho yæi po pi pa ñwa'anli ko ñdon nu ña pigi ñkien ñgwa, ña pi nā'an njù'ò pigi, ña nguon ñgwa ji ndo mēing. ³ Pæi ñdon ña pèi po pi ñwa'anli lo mbho Krishto ña pigi fe, ñwa'anli ña pi lo ñji'i nā'an pi ni ñkhwā ñwa'anli, pi nā'an pi ni Jijwe Minnwi maon, ki lo mbo pi ñkuon pa ngu'ò prapra, mbo pi njù'ò ñgwamishua.

⁴ Yie gho ñkwan tininju'ò ña pia fā'ò mbin Minnwi ntogo pi mbho Krishto ne. ⁵ A lo ñji'i mbo pi ña pigi ndutho yigi ka'oka'ò ko chhu nu ña chæi nnu lo pi mbho pigi, kã'ò nu yigi lo pi mbho Minnwi, ⁶ ña a chwīe via pia kã'ò ko po nu puon fā'a kina fhi, ki lo mbo pi ye ña pi nā'an nā'an ne, mbo pi yi Jijwe. Nthe ña ye ña pi nā'an nā'an ne ghà ntho pi ni gu ndo Jijwe ghà mfe chombhi.

⁷ A kan mbo ña ndunu shendaon ña a tho ni gu ne, ña pi ni nā'an pi ñkuon ngu'ò ne, ni ntho ni ñkien mme ndigha'ò ti puon Ishrae kan ni nthe pa'a pugu lo ñji'i ndii ligi Mushi nthe ndigha'ò yi gho ne, ndo mbo ndigha'ò ña a ni ntho memme ne, ⁸ yie gho shi lo ñdon kīe ña shendaon fhi mbo yi Jijwe ka fā'ò ndigha'ò fā'ò a chaa yie gho? ⁹ Nthe ña ko ha'an ndigha'ò ni mbo mon ndunu shendaon ña a ghà ntho ni njó ne, yie gho ñdon ña shendaon fhi ña a tho ni ndindī ne chaa vi ñkien yie gho mon ndigha'ò. ¹⁰ Shishini, mon yei, yaon ña a ni ma mfā'ò ndigha'ò lūgwi ki lo nu'un mfā'ò sheshe ndigha'ò kan shigei nthe ndigha'ò ña a chaa vi ne.

¹¹ Nne, ti yaon ña a ni ñkhu nu ne mbo ña a ni mfā'ò ndigha'ò, yie ñdon ña yaon ña a tho nu ñkina ne fā'ò ndigha'ò ncha yie gho ñkien ntou yi.

¹² Nja pigi fā'o yei kwà'a nε, pigi ya mfā'o tininju'c, ¹³ ki lo mbo pi ko Mushi, na a ni mbuon ligi yi ni yaon ndhwí nne na ki'i pa puon Ishrae chaon ligi yugu nkuon yaon na a ni nchho nkuokuo mme nu nε. ¹⁴ Ndo pugu ni nchri njú'c yugu. Nthe na nchəin shi'a, ndi na pugu mēin ndunu kina nε, ndhwí gho wu'c mbuon njú'c yugu, nthe na a wu'c ntog pi mbin Krishto na ndhwí gho ghà mbo yi pfi. ¹⁵ Oon! Nchəin shi'a sheshe ndi na pi mēin gí Mushi nε, ndhwí gho kina nkuru njú'c yugu.

¹⁶ Ndo ndi na non kara mbara Taatho nε, pi pfi ndhwí gho. ¹⁷ Ndwe, Taatho po pi Jijwe, ndo lfi na Jijwe Taatho po nε, non lo nu'un mbo mon kúna. ¹⁸ Nne ndwe, pia ghao chho njəi ndigha'o Taatho ni minji mia na a lo mbo yi puon nε, pia chho nkara nu mfhi vi, lo nkuon ta'a nthinkwo ndigha'o ngəi nchəin mon yichəi. Yei lo pi mbho Taatho na a Jijwe gho nε.

Lí'e pwa pisha'akho

4 Nthe yie gho, ko ha'an pigi fā'o fā'a yei, ntog pi nkuon kwoshini Minnwi nε, pigi lo nji'i mfā'o l'ənon. ² Pigi ni ndog nthi minji na mba'a pigi ma nchwie pa nnu moon nji pugu pa nnu lritho. Pigi laa chwie nu pa nnu mifi ki kwri nu chra Minnwi, ndo ntog pi nkuon chra nu nnu shini shente, pigi non nkwan ngwa na pigi yie nε ni ngancho sheshenon shhi Minnwi.

³ A ndo mbo na pwa pisha'akho yigi yi kuru, kan a wu'c mbo pi ni ngwa pe na pugu phe nu nε. ⁴ Nwi nkuon mbhi yei fhiligi ngwa pe na pugu lo mbin, nne na ki'i pugu yei lí'e pwa pisha'akho ndigha'o Krishto mbo fhi Minnwi.

⁵ Nthe na pigi lo nji'i ntho nchi pi non yigi. Pigi chi pi Jisho Krishto ko Taatho, ni pigi na pigi po pi puon fā'a ni pəi nthe Jisho nε. ⁶ Nthe na Minnwi mbo non na a ni nchhu na, "Lí'e the lo mon nji nε," kwo the mon njú'c pigi ko fe nu lí'e ji nu ndigha'o Minnwi ko minji Jisho Krishto.

Fā'o mon kəi nchi'a

⁷ Ndo pigi tuo fā'o yei pi mon pa kəi nchi'a, ko non nu na mme titini nji gho po pi yi Minnwi ki lo mbo pi yigi. ⁸ Yú'c nii vigi mon nguon puon shendaon ghao, ndo pa'a ndo nw'ing vigi, pigi fā'o fintho ndo pa'a ndo mbhe kwà'a. ⁹ Pi fe ngəi ni pigi ndo pa'a pigi lo nkina təi vigi, nchwi vigi mā'an shhe ndo pa'a ndo mbiri vigi, ¹⁰ ngu'c ma nchho ntien pi gu Jisho nyien nu ko mon non yigi nne na chombhi Jisho non mon non yigi. ¹¹ Nthe na nguon ndi ghao pi cha'a vigi na pigi yi maon nε mfe nu ni gu nthe ligi Jisho, nne na minthe chombhi Jisho non non yi mon freinon yigi na a ghà nkhu nε. ¹² Nne pigi tog pi mon gu, ndo pəi chho mfā'o chombhi mbin pəi.

¹³ Nwa'anli Minnwi chhu na "Nki pin, a ni nchwie yie gho nchra." Ni ta'a nkwan pin gho, pigi nkaa pigi ni mbin nne nchra, ¹⁴ nji nu na ju na a ni mbi Jisho Taatho mon gu nε shi mbi vigi pigi pa Jisho Taatho, ntho ni pia ka'a shhi yu. ¹⁵ Nthe na nguon yi ghao po nthe pi pəi, nne na pwapun Minnwi na a tho nshere nu ni ntountou ngwa nε, shi nchwie too nu pigi ko fe nu ndigha'o ni Minnwi.

¹⁶ Nne, mba'a pigi yi'i mfā'o l'ənon. Nji'i nthe pi ko ha'an freinon yigi piri ngəi nu nε, non yigi mon jijwe wu'c nchho ngū pi yi fhi pa lle. ¹⁷ Nthe na puon mi ngəi y'e y'e pei ko kuo ndi yei nε chho mbiri pi nkien lilri ndigha'o ki ndugwi yi na fi yi lo nji'i mbo nε. ¹⁸ Nthe na pigi lo nji'i ntho n'əi njú'c yigi pi nkuon pa maon pe na non ghà njəi ni ligi yi nε, pigi n'əi njú'c yigi pi nkuon pa maon pe na minthe pa'a non lo njəi nε. Nthe na pa maon pe na non yei nu nε chho ntogtog, ndo pa maon pe na pi lo njəi nu nε ghà mbo pi ki ndugwi yi.

Lfi chho yia po

5 Nthe na pia ji na ntāa yei na a po pi la'a yia nkuon shhe nε shi nga mbiri, pia fā'o lfi chho mbho Minnwi, mbo nda na pi lo nji'i nkrao pi ni mbho, mbo nda na a shi mbo ki ndugwi yi po. ² Nthe na mon yei ntāa ndwe nε, pia shoko nu, njūa nu na pia po mon nda yia na a po pi yi po nε. ³ Pigi tā'a nu mfā'o freinon yei lo po nji na mba'a pigi nu'un mbo ntii. ⁴ Nthe na ko ha'an pigi wu'c mbo mon ntāa yei ndwe nε, pigi shoko ni ghana njú'c, a lo nji'i mbo pi na pigi tā'a nu mfu'u non yigi yei m'an, a po pi na pigi tā'a nu mā'an non fhi nkuon yei, nne na chombhi mmi non yei na minthe a khu nε. ⁵ Non na a piri via ko nnu yei nε po pi Minnwi, mbo non na a fe Jijwe yi ni pia ko na pia fā'o tininju'c ni yaon na a kà'a via ko gho nε.

⁶ Nthe yie gho, pigi ghà ngu'c ndinaon ni tininju'c. Pigi ji na ndi na pigi po la'a mon non yei nε, kan pigi lo nji'i mbo yei Taatho, ⁷ nthe na pigi ghà nchho chombhi yigi ntog pi mon pin, pa'a ndo mbo pi mon pa nnu na pigi yei nu nε. ⁸ Oon! Pigi ya ndinaon ni tininju'c, nka khwā pi na pigi mien ki lo mbo mon non yei, nne ndo mbo la'a pigi pa Taatho ka'a. ⁹ Nne ki pigi po hein pi mon non yei, ki pigi lo nji'i mbo mon non yei, pigi ghà mba'o pi ko yei nu na pigi chwie túa yi pwa. ¹⁰ Nthe na nguon yigi ghao ma ngu'c nthi shá'a shhi faan Krishto, nne na sheshenon nthe a fā'o yaon na a pie na a fā'o nthe nnu na a ni nchwie mon freinon yei nε, ki a po pi pwa ki phi.

Fā'a nu fā'a chini nu nggi

¹¹ Nthe yie gho, nthe na pigi ji yaon na póg Taatho yie gho nε, pigi chra nthe vi ni pichəi ngwa mba'o ko chwie nu na pugu pin. Ndo Minnwi ji yaon na pigi yie gho nε. Mbri na pəi ji nkaa pəi mon ngancho yei. ¹² Pigi

lɔ nji'i nchhɔ mba'opa'o nɔ chhu nu yaon ɲa pigi yie ne ni pɛi. Pigi chhɔ fɛ pi shɛna ni pɛi ɲa pɛi kwɛi njù'ɔ nthe vigi nji ɲa pɛi shi mfā'o khwɛ nɔ fɛ nu ni ɲgwa pɛ ɲa pugu kwɛi njù'ɔ nthe pi pa yaon ɲa pi yɛi nu nɛ, ki lɔ mbɔ pi yaon ɲa a llɔ mon ɲjù'ɔ nɛ. ¹³ Ä nji'i mbɔ pɔ ɲa moon thɔ yigi lɔ nji'i ɲkã'o, kan a pɔ nthe pi Minnwi, ä mbɔ ɲa moon thɔ yigi pɔ shi'i kan a pɔ nthe pi pɛi.

¹⁴ Nthe ɲa khwã ɲa Krishto fã'o ni pigi yaon ɲa a chhɔ nsha'a vigi nɛ, nthe ɲa pigi kwo lūgwi yei nnu mon njù'ɔ pigi ɲa ta'a ɲon khu nthe ɲguon ɲgwa, nthe yie ghɔ, ɲguon ɲgwa khu. ¹⁵ A ni ɲkhu nthe ɲguon ɲgwa, nne ɲa ɲgwa pɛ ɲa pugu chɔmbhi nɛ, pugu chhɔ mbhi ki lɔ nthe pi nɔon yugu. Pugu chhɔ nthe pi ju ɲa a ni ɲkhu pi ku'ɔ ni ju mon gu nthe vugu nɛ.

¹⁶ Nthe yie ghɔ, jɛ ndwe ɲgɛi nu shhi, pigi shi lɔ nu'un ndii ɲgwa pi ɲkwan ha'an ɲgwamishua ghà ndii nɛ. Nji'i nthe pi nɔ ha'an pigi ni ndii Krishto pi ɲkwan ha'an ɲgwamishua ghà ndii nɛ, mba'a pigi yi'i nu'un ndii vi nenne. ¹⁷ Nthe yie ghɔ, sheshenon ɲa a ta'a yi pugu Krishto nɛ, pɔ pi yaon puon fhi. Pa ndunu nnu kwo tɔgɔ, lli njɛi, pa nnu gū pi fhi.

¹⁸ ɲguon nnu pei ghao llɔ pi mbhɔ Minnwi ɲa a tɔgɔ mbɛi Krishto nchɛni ɲggi yia pugu, mfe fã'a chɛni nu ɲggi ni pia ¹⁹ yie ghɔ pɔ ɲa mon Krishto Minnwi ni nthɔ nchɛni ɲggi pugu pa ɲgwa ɲkuon mbhi pugu pini mbara vi, ki lɔ nu'un nchhɔ ɲgwɛi vugu nthe phi ɲa pugu chwɛ nɛ, ndɔ ncha'a ɲkɛni chɛni nu ɲggi mfe mbhɔ pigi. ²⁰ Nthe yie ghɔ, pigi pa ghan chrà nɔ ligi Krishto, pi nɔ ha'an Minnwi chhɔ mfe gɛ yi ntɔgɔ pi mbhɔ pigi. Pigi lɛgɛi vɛi nɔ ligi Krishto ɲa pɛi chɛni ɲggi pɛi pa Minnwi. ²¹ Nthe via Minnwi ni nchwɛ vi a pɔ phi, mbɔ ju ɲa a shini ndɔ nji phi nɛ, nne ɲa mon pɔ nu ta'a yi pigi pugu, pigi shi mbɔ ndindɛ Minnwi.

6 Nɔ ha'an pigi pa Minnwi fã'a nu ka'a nɛ, pigi lɛgɛi ɲa ki'i pɛi chwɛ pwapuon Minnwi ɲa a nɔon ni pɛi nɛ phe gha. ² Nthe ɲa Minnwi chhu ɲa, "Wu'ɔ nɔ ha'an ndɛ ni ɲkã'o nɛ, ɲki ya'o vɛi, mon llɛmbhi lūgu nu ɲgɛre vɛi."

Lli njɛi, ndwe ndɛi kã'o, lli njɛi, ndwe pɔ pi llɛmbhi lūgu nu. [†]

³ Pigi lɔ nū'ɔn ki'ingini ni sheshenon, nne ɲa ki'i sheshe ntɛi pɔ ni fã'a yigi. ⁴ Ndɔ nɔ puon fã'a Minnwi pigi nɔon non yigi ɲa pigi ɲkien ɲgwa ntɔgɔ pi mon ti-ishii, pa ɲgɛ'ingɛi, pa ghagha'a pugu pa nnu titini, ⁵ pa wie, pa ghɛi nu chɛi, pa yɔyɔn ghan pigitua nthɔ nu lli wie vigi, fã'a ki jwɛ, la'a ki llɛ pugu pa nji. ⁶ Pigi pini nɔon non yigi ɲa pigi ɲkien ɲgwa ntɔgɔ pi ɲkuon pɔ nu yi taonon, ji nu yigi, wɛi nu njù'ɔ, pwapuon, fã'o nu Jijwe Minnwi mon chɔmbhi yigi, khwã llɔ mon njù'ɔ pigi, ⁷ chrà nu nnu shini, ni ghrɛ Minnwi. Pigi ghà ntuo ndindɛ nɔ maon nchhɔ ɲgei mbhɔ ji nɔ mā'an nu pugu ɲgei mbhɔ ɲkwɛi nɔ lli nu. ⁸ Pigi ghà mfã'a mbhɔ Min-

nwi ki pi gha'o vigi ki nshhū vigi, nchhu nnu phi thɔ pigi ki mfe ndigha'o ni pigi. Pi lɔgɔ vigi nɔ pa ghan mifi, ndɔ pigi chrà pi nnu shini. ⁹ Pi lli vigi nɔ pa nnu gha, ndɔ pichɛi ji vigi ti ɲga'a, nɔ ɲgwa ɲa pugu chhɔ ɲkukhu, ndɔ lli njɛi, pigi yi maon, nɔ ɲgwa ɲa pi fɛ njɔ ni pugu ndɔ pa'a ndɔ njwi vugu, ¹⁰ nɔ ɲgwa ɲa pugu fã'o pɛi njù'ɔ ndɔ pigi wu'ɔ nchhɔ mfã'o pi pwanju'ɔ, nɔ ghan pou ndɔ pigi wu'ɔ nchhɔ nchwɛ ntou ɲgwa pɔ ghan fã'o, nɔ ɲgwa ɲa pugu lɔ nji'i mfã'o yaon ndɔ pigi fã'o ɲguon yaon ghao.

¹¹ Pigi chrà ni pɛi ki lɔ ndɛi vɛi ni sheshe nnu, ma ɲgwa la'aton Korinj, njù'ɔ yigi yi wo shhi pɛi. ¹² Pigi lɔ nji'i ndɛi vɛi, ndɔ a lli pɛi ndɛi non yɛi mon njù'ɔ pɛi. ¹³ Ndwe, nɔ khwɛ nu, pɛi ɲa'an njù'ɔ yɛi ni pigi ɲkaa pigi. Nchrà yei ni pɛi ndwe pi nɔ puon pan.

Nda Minnwi maon

¹⁴ Ki'i nyian kwɔ pɛi pa ghan ki pin. Nthe ɲa a yɛi ta'anggi ɲa a pɔ shina ndindɛ pugu piphi? Ki a yɛi chɛi nu kwɔ ɲa a ghà mbɔ shina lɛ pugu njinjin? ¹⁵ Ki a yɛi ta'anggi shina Krishto pugu Shata ^{††}? Ki a yɛi lli ɲa ɲgan pin ghà nchɛi pugu ɲgan ki pin? ¹⁶ A yɛi ta'anggi ɲa Nda Minnwi fã'o pugu pa nwi? Nthe ɲa pia pɔ pi Nda Minnwi maon nɔ ha'an Minnwi chhu ɲa, "Nshi nchwɛ lli chhɔ a shina pugu nyɛn shina pugu mbɔ Minnwi vugu, pugu pɔ pa ɲgwa pan."

¹⁷ Nthe yie ghɔ, Taathɔ chhu ɲa:

"Pɛi taon shina pugu

mbɔ tɛi vɛi,

Ki'i pɛi kãon yaon ɲa a yi fuo nɛ,

kan nshi mbɛi vɛi,

¹⁸ Ndɔ mbɔ Tãa vɛi,

pɛi pɔ pa puon pan pi pimbɛi pugu pa pinɛ.

A chhu Taathɔ ɲa a chaa ɲguon nji nɛ."

7 ɲkien pa lli pan, nthe ɲa pia fã'o pa kã'a pei nɛ, pia fu'u sheshe yaon ɲa a ghà mfuo via nɛ mbɛi pia pugu pa jijwe yia, mɛi pɔ nu yi taonon mon pɔgɔ Minnwi.

Pwanju'ɔ ɲa Pɔɔ ni mfã'o nɛ

² Pɛi ɲa'an njù'ɔ yɛi ni pigi, pigi lɔ nji'i mfãan sheshe nnu mbɛi sheshenon, pigi lɔ nji'i mbɛi sheshenon, pigi lɔ nji'i nchɛi sheshenon. ³ Ndɔ nji'i nchrà yei pi nɔ wɛi nu vɛi ɲa pɛi fãan nnu. Nthe ɲa mi ni ɲkwo chhu ni pɛi ɲa pɛi pɔ njù'ɔ pigi, pia khu ka'a ndɔ nchhɔ mbhi ka'a. ⁴ Nthɔ nchwɛ pa nnu pi ni ntou tininju'ɔ mbɛi pɛi, n-fã'o ntou titene mbɛi pɛi. Ndinaon ni ghrinju'ɔ. Mon ɲguon pa ɲgɛi pigi, pwanju'ɔ a linaon ti ɲkwɛi.

⁵ Nthe ɲa nji'i nthe pi ndɛi ɲa pigi ni nchɛi Mashedonia nɛ, pigi shini ndɔ mfã'o ferenon, ɲgɛi ni nii vigi mon ɲguon puon shendaon, ɲgwa fɛi vigi, pɔgɔ gu pɔ

[†] *Ishaya 49:8.*

^{††} *A pɔ mon chrà Gri pi ɲa Belia.*

nu njù'c pigi. ⁶ Ndo Minnwi, mbo ju ña a ghà mfe mā'an njù'c ni ñgwa pɛ ña pugu fā'o pə'i njù'c nɛ, mā'an njù'c yigi ntɔɔ pi ñkuon thɔ nu Taitu. ⁷ Ndo pa'a ndo ñgu'c mbo ntɔɔ pi ñkuon thɔ nu mi, a ni mbini mbo ntɔɔ pi ñkuon mā'an njù'c ña pə'i ni mā'an njù'c yi nɔ gho nɛ, nɔ ha'an a ni nshwei vigi ñkwan ha'an pə'i ni ñkhwā nu nɔ yəi nu ma, ndo njūa nu nthɛ nnu ña a ni ndɔɔgɔ lɛ'i nɛ, ndo mfā'o ni'ing njù'c vəi, nne ñja mfā'o pwanju'c, mbɔgi ñgəi shhi.

⁸ Nthɛ ña ä ñji'i mbo ña ñchwɛ pə'i fā'o tu'uthɔ ni ñwa'anli ña ñki nā'an mfe ni pə'i nɛ, kan ñdo ñji'i njūa ña ñki nā'an ñwa'anli gho nɛ. Mi ni mfūon njūa nthɛ ña mi ni njəi ña ñwa'anli gho chwɛ pə'i fā'o tu'uthɔ nɔ kuo ndii. ⁹ Nɔ ha'an a pɔ nɛ, m̄fā'o pwanju'c, ki lo nthɛ pi ña pə'i fā'o tu'uthɔ nɛ, mi ni mfā'o nthɛ pi ña pə'i ni mfā'o tu'uthɔ, a chwɛ pə'i pā'a ñkūnu yəi ni phi. Nthɛ ña pə'i ni mfā'o pi tu'uthɔ lo ñkuon pɔɔ Minnwi, nne pigi shini ndo mfe ñgə'i ni pə'i kan shigɛi. ¹⁰ Nthɛ ña tu'uthɔ ña a pɔ nthɛ pi pɔɔ Minnwi nɛ ghà nthɔ ni pā'a nu ñkūnu ni phi, ndugwi yi pɔ lūgu nu ki yūa nu lo mbo. Ndo tu'uthɔ ña a pɔ pi yi ñkuon mbhi nɛ ghà nthɔ ni gu.

¹¹ Lii fɛ'i thi nu a tini mon ni'ing njù'c ña ñkwan tu'uthɔ yei ña Minnwi tā'a nu nɛ chwɛ pə'i fā'o, pugu pa fɛ'i ni'ing njù'c ña pə'i fā'o nɔ taa nu nchò yəi nɛ njəi! Yei nɔon ñu ña mbho yəi yi wo. A pini nu'ur nthɔ ni fɛ'i pigitua, fɛ'i pɔɔ, fɛ'i khwā nu pugu pa fɛ'i ni'ing njù'c, ni fɛ'i piri nu non nɔ fɛ nu njɔ ni non ña a chwɛ nnu ña a lo ñji'i ñkā'o nɛ! Mon ñguon ndii ghao, pə'i nɔon non yəi ña mbho yəi yi wo mon nnu gho. ¹² Nne ñji'i nthɛ nɔ ha'an ñki nā'an ñwa'anli mfe ni pə'i nɛ, a shini ndo mbo nthɛ pi non ña a fāan nnu gho nɛ, ki nthɛ non ña pi fāan mbin yu nɛ. A ni mbo nthɛ pi ña ni'ing njù'c yəi mbin pigi nɔon non yi ni pə'i shhi Minnwi. ¹³ Nthɛ yie gho, pigi fā'o ghrinju'c.

A lo ñgu'c mbo pi yigi ghrinju'c, pigi pini mfā'o pwanju'c mbɔgi nthɛ pi pwanju'c Taitu, nthɛ ña ñguon yəi mā'an ghrɛ yi. ¹⁴ Nshini ndo mfā'o lri thɔ nthɛ sheshe kwɛi njù'c ña mi ni ñkwɛi gho nthɛ vəi nɛ. Ndo wu'c nɔ ha'an ñguon nnu pɛ ña pigi ni nchhu ni pə'i, ni nɔon ña a nnu shini nɛ, ñguon kwɛi nu njù'c ña pigi ni ñkwɛi shhi Taitu nɛ nɔon ña a nnu shini. ¹⁵ Fɛ'i khwā ña a fā'o ni pə'i nɛ ka pini ñjien yien, nɔ ha'an a kwɛi ya'o nchò yəi ghao nɛ, fɛ'i ñkwan nɔ ha'an pə'i ni nchhu gho ña a thɔ a pwa ni pɔɔ pugu pa wrū nu. ¹⁶ Mfā'o pwanju'c nthɛ ña m̄fā'o ñkien tininju'c mbin pə'i.

Mme pwapun mon yaon fɛ

8 Ndwɛ, ma pa lɛi pan, pigi tā'a nu ña pə'i ji fɛ'i pwapun Minnwi ña a fɛ ni pa chashi mon Mashedonia nɛ. ² Mon mme titini ñgə'i ña a moon vugu nɛ, ntou pwanju'c yugu chwɛ pugu fɛ ki lo ñji'i ñgɛi, ñji'i nthɛ pi nɔ ha'an pugu ya mbou ñga'a nɛ.

³ Nthɛ ña mi minkwentie yugu ña pugu ni mfe nɔ fɛ'i nji yugu, ti a ka lo nchaa nji yugu chaa, pugu ni mfe pi ni khwā njù'c yugu, ⁴ ndigəi vigi ki jwɛ nɔ fā'o nu shina nɔ pɔ nu ñgia yaon fɛ nɔ ghɛɛ nu ñgwa Minnwi pi taon taon. ⁵ Yei lo mbo ñkwan ha'an pigi ni njwɛɛ nu nɛ, ndo pugu ni mfūon mfe non yugu ni Taathɔ ñkaon, mbini mfe non yugu ni pigi wu'c ñkwan nɔ ha'an Minnwi tā'a nu nɛ.

⁶ Nne pigi ni ñkɔn Taitu ña nɔ ha'an a ni ñkwo jɛ nɛ, ā mɛi fā'a pwapun yei shina pə'i. ⁷ Ndo wu'c nɔ ha'an pə'i ghəi nu shhi mon ñguon nnu nɛ, mon pin, mon chrà, pugu pa ji nu nnu, pugu pa thi nu titini mon ni'ing njù'c, pugu pa khwā ña pigi chwɛ ña pə'i fā'o nɛ, † pə'i yəi ña pə'i ghəi shhi shi'i mon fā'a pwapun yei ñkaa yu.

⁸ Ndo ñji'i nthɔ mfe yei pi nɔ gɛ ni pə'i, ndo yei pɔ pi nɔ nɔon ñu ña khwā yəi yi ndindi ntɔɔ pi ñkuon chwɛ nu pə'i yəi titini ni'ing njù'c ñgwa nduon.

⁹ Pə'i ji pwapun Taathɔ via mbo Jishɔ Krishto, ña ñji'i nthɛ pi nɔ ha'an a ni mfā'o nɛ, ndo nthɛ vəi, a ni ñgū mbou, nji ña ntɔɔ ñkuon pou yi, pə'i shi mfā'o.

¹⁰ Ndo mon nnu yei, m̄fɛ nyan piri nu, ña yei pɔ pi shéi ni pə'i, mbo pə'i ña shina ta'a ñga'o ña a tɔɔ nɛ, pə'i ni njɛ pa'a ndo ñgu'c nchwɛ fā'a yei chwɛ, pə'i ni mbini ñkhwā nɔ chwɛ nu fā'a gho. ¹¹ Nenne ki'ɛ, pə'i ghəi nɔ gho shhi ti mɛi fā'a gho, nne ña piri nu non nɔ khwā nu nɔ fā'a nu fā'a gho nthɛ ña a nyien ta'a kwò pugu pa mɛi ñu fā'a gho nɔ fɛ'i ghrɛ yəi. ¹² Nthɛ ña piri nu non nɔ fɛ nu mbo, pi pin yaon fɛ non pi fɛ'i ñkwan ha'an a fā'o nɛ, ki lo mbo pi fɛ'i ñkwan ha'an a lo ñji'i mfā'o nɛ.

¹³ Yei lo ñji'i mbo pi nɔ chwɛ nu pichəi ñgwa pɔ shi'i pə'i fā'o lri, ndo a pɔ pi nɔ chwɛ nu ñguon ñgwa pɔ ndindi. ¹⁴ Fɛ'i ntou yaon ña pə'i fā'o ndwɛ nɛ shi ñgɛɛ vugu mon yugu chà, nji ña ntou yaon ña pugu fā'o nɛ shi ñgɛɛ vəi mon yəi chà, nne ñguon pa nnu pɔ ndindi. ¹⁵ Nɔ ha'an pi nā'an nɛ: "Non ña a ni ñkiri ntou yi nɛ shini ndo mfā'o ti a yienyien ñga'a ndo pa'a non ña a ni ñkiri shigɛi nɛ lo mbou yaon."

Taitu pugu pa pakwo pi

¹⁶ Ndo pia tōo Minnwi ña a fɛ ta'a ñkwan ni'ing njù'c ña pigi fā'o nɔ lina nu ni pə'i nɛ njù'c Taitu. ¹⁷ Nthɛ ña a shini ndo ñji'i ñgu'c mbin pi lɛgəi yigi, ndo nduthɔ yi thi titini mon ni'ing njù'c, ñkhwā ni njù'c yi nɔ thɔ nu njəi vəi. ¹⁸ Pigi taon vi pugu yichəi ta'a ñgan pin ña pi ya ñga'o vi mon ñguon pa chashi nthɛ fɛ'i ñkwan ha'an a thɔ nchii pwa pisha'akhɔ nɛ. ¹⁹ Ki lo ñgu'c mbo pi yie gho, pa chashi pini nu'ur nchu'c vi ña pigi pugu nyien ka'a nɔ fā'a nu fā'a pwapun yei nthɛ ndigha'o Taathɔ nduthɔ yi, ndo mbini nɔon ña pigi khwā nɔ ghɛɛ nu.

²⁰ Pigi tɔɔ pi yei shendaon nne ña ki'i non krɛi vigi nthɛ ñkwan nɔ ha'an pigi chho ndii nnu kwe nu, pugu

† Pichəi pa Nwa'anli Minnwi mon chrà Gri fā'o pi ña khwā ña pə'i fā'o mbin pigi nɛ

pa ghrā nu maonj pei ña pi fe ki lo ñgĩ'e ne. ²¹ Pigi fā'o ñjù'c pigi no chwīe nu nnu ye ña a lo ñgu'c nchī pi ligi Taatho, ndo a chīi ñkaa yu ligi ñgwamishua ne.

²² Pigi chho ntaonj vugu pugu pa yichai ta'a ndīñ vigi monj piñ ña pigi moonj vi ntou ñgē njai ña a ni'ñ ñjù'c no ghēre nu monj ntou pa nnu, ndo ndwe, a ka pini nu'uj mfā'o ni'ñ ñjù'c fā'o mbīgi nthe fī'i ntou tininju'c ña a fā'o mbīñ pāi ne. ²³ Ndo ä mbo no Taitu, a ñganj kwò a, ndo mbini mbo ñonj ña pigi yu fā'a nu ka'a no ghēre nu vāi. Nga mbo no pichai pa līñ pigi, pugu ghanj ntaonj pa chōshi, mbo ndigha'o Krishto. ²⁴ Nthe yie gho, ñai nōonj shhi pa chōshi ni ñgwa pei fī'i khwā yai pugu pa titene yigi nthe vāi.

Yaonj fe no ghēre nu ghanj piñ Jerushaleinj

9 Ndwe, a lo nu'uj ndo mbie ña mbini nā'anj mfe ni pāi nthe nnu ghēre nu ñgwa Minnwi pi taonjtaonj. ² Ñji fī'i ñkwanj ha'anj pāi kwo pīri nonj yai no ghēre nu ne, mbo yie ña ñkwo fā'o kwēi ñjù'c no gho nthe vāi ni pa ñgwa Mashedonia, nchhu nu ña jē ñga'o yini, ñgwa Akaya ni ñkwo pīri nonj yugu. Ndo ni'ñ ñjù'c yai kwēne ntou yugu.

³ Ndo ñtho ntaonj ghanj piñ pei ni pāi nne ña ki'i kwēi nu ñjù'c yigi nthe vāi yī'i ntaonj ghagha monj nnu pei, nne ña minthe pāi pīri nonj yai no ha'anj mi ni ñkwo chhu ña pāi shi mbo ne. ⁴ Ti ä mbo ña pichai ñgwa Mashedonia tho pigi pugu, njai ña pāi lo naa mbīri nonj yai, lritho wēiñ vigi, ndo pa'a yai lritho lo nu'uj mbo pi nnu chhu nthe fī'i tininju'c ña pigi kwo fā'o nthe vāi ne. ⁵ Nthe yie gho, mi ni mbī'i ña a pie ña mā'anj ghrī pa ghanj piñ pei pugu ghāi shhi njai vāi no pīri nu yaonj fe ña pāi ni ñkā'a ne ndi maa kā'o nu nne ña pi kwo pīri maonj pigho maa nchaiñ nu, a pini nōonj ña pāi fe nthe pi ña pāi khwā no fe nu, ki lo mbo nthe pi ña pi ñi vāi ñi.

Ñganj fe ki lo ñgĩ'e

⁶ Yei nnu gho: Sheshenonj ña a phī yaonj ñgĩ'e ne shi ñkwōo shigēi, sheshenonj ña a phī ntou yi ne shi ñkwōo ntou yi. ⁷ Sheshenonj fe no ha'anj a lōgo nthi mi ñjù'c yu ne, ki lo mfe pi ni kwe tho, ki pi no ha'anj pi ñi vi ñi, nthe ña Minnwi khwā ñonj ña a ghā mfe ni pwanju'c ne. ⁸ Minnwi fā'o ghrī no fe nu yaonj ni pāi a yienj ti nchaa fī'i ye ña pāi tā'a nu ne, nne ña pāi shi ñga mfā'o ñguonj yaonj ña a pie ña pāi fā'o ñguonj ndi ghao ne, pāi fā'a fā'a shī'i mbīgi ñgāi shhi. ⁹ No ha'anj pi nā'anj ne, "A ghrā pa yaonj ki lo ñgĩ'e, a fe ni pa ghanj pou.

Ndindi yi shi lo mfā'o ndugwi yi." †

¹⁰ Minnwi, mbo ñonj ña a ghā mfe mbhē ni ñganj phī mbhē pugu pa maonj jī no jī nu ne, shi mbini mfe ñguonj mbhē ye ña pāi fā'o no phī nu ne ndo nchwīe a ku'c pāi kwōo ntou yi ñkwanj ha'anj pāi fe nu ki lo ñgĩ'e ††.

† Nwa'anli Nkhī 112:9. †† Gri fā'o pi ña ndindi.

¹¹ Pi shi nchwīe pāi fā'o monj ñguonj shendaonj ghao, nne ña minthe pāi fe ki lo ñgĩ'e monj ñguonj shendaonj ghao. Ndi ña pigi fe pa yaonj fe pāi ne, kanj ñgwa shi ntōo Minnwi. ¹² Nthe ña fā'a nu fā'a yei lo ñgu'c mbo pi pī'i nu chā ñgwa Minnwi pi taonjtaonj, a pini nu nchwīe ña ntou tōo nu linaonj mbho Minnwi.

¹³ Ntogo pi ñkuonj po nu ña pugu piñ fā'a yei, pugu shi mfe ndigha'o ni Minnwi nthe pi fe nu nonj yai ni pwa pisha'akho Krishto ña pāi chhu ne, pugu pa pwapunj yai no fe nu yaonj ni pugu pugu pa ñguonj ñgwa nduonj.

¹⁴ Nenne, pugu shi nduonj Minnwi mfe ni pāi ni mme khwā, nthe pwapunj ki fī'i ña Minnwi nōonj ni pāi ne.

¹⁵ Pīa tōo Minnwi nthe fe ki fī'i yei!

Poo taa nchò nthe fā'a yi

10 Mmu ndutho a, Poo, ñdīgāi vāi ntogo pi ñkuonj juju pugu pa ndipoko Krishto, mbo mmu ña pi chhu ña ñga mbo go ligi ndi ña pia po ka'a ne, ndo mfā'o tini ñjù'c ndi ña pia lo mbo ka'a ne! ² Ñdīgāi vāi ña ndi ña ñtho ne, ki'i pāi chwīe mfā'o tininju'c ni pāi no ha'anj mbī'i ña a pie ña mbo ni ñgwa pe ña pugu pī'i yugu ña pigi chwīe pa nnu pi monj freinonj ne.

³ Nthe ña njī'i nthe pi no ha'anj pigi wu'c mbo monj freinonj yei ñkuonj mbhi ne, pigi lo njī'i ntho mā'anj nchhō pi no ha'anj freinonj tā'a nu ne. ⁴ Nthe ña pa maonj nchhō pigi lo njī'i mbo pi maonj nchhō ñkuonj mbhi. A po pi titini maonj nchhō lo mbho Minnwi no shāan nu ghrī mimbina ndo mbini nshāan pa mindoundou mifīi. ⁵ Pigi ghā nshāan sheshe mindoundou ña a po no ki'ingini ni ji nu Minnwi ne, nchwīe ñguonj pī'i nu ya'o pi mbho Krishto. ⁶ Ndi ña pāi ya'o nchō ti ñgāi mī'enj ne, pigi fe njō ni sheshenonj ña a lo njī'i ntho nja'o nchō ne.

⁷ Pāi līi ñkwanj ha'anj pa nnu po ligi pāi ne. Sheshenonj mfā'o tininju'c ni nonj yi ña a yi Krishto, a pini nu'uj ñkwīn nonj yi ni yei nnu ña, wu'c no ha'anj a yi Krishto ne, wu'c nenne pigi yi Krishto ñkaa pigi. ⁸ Nthe ña mi njī'i ndo ñkwēi ñjù'c ni ñi nthe ghrī ña Taatho fe ni pigi no chwīe nu pāi ku'c, ki lo mbo pi no piri nu vāi ne, kanj mba'a njī'i mfā'o lritho.

⁹ Ndo njī'i ntā'a nu a po pi no ha'anj ñchho ñgūru vāi wūru ni pa ñwa'anli ña ña'anj mfe nu ni pāi ne. ¹⁰ Nthe ña pi chhu ña, "Pa ñwa'anli pi lri ndo ntini, ndo ndi ña a po ju shhe ne, pa'a ndutho yi lo ntini, ndo chrā yi po nnu gha." ¹¹ Ñkwanj ñonj gho ji ña yaonj ña pigi chhu pi monj ñwa'anli ndi ña pigi lo mbo ne, wu'c nnu ña pigi chwīe ndi ña pigi po shhe ne.

¹² A lo njī'i mbo pi ña pigi moonj nchho nū'cñ nonj yigi pi monj ta'a nthiñkwo, ki ntho mbini pi nonj yigi pigi pa ñgwa pe ña pugu pa'o nu no nōonj nu nonj yugu ña pugu ñkieñ ñgwa ne. Ndo ndi ña pugu lōgo nonj yugu a po nthiñkwo fī'i pa nnu, ndo mbini ñgwa pi mbīñ pugu ne, nōonj ña ñgwa pei lo njī'i ñi nnu.

¹³ Minthe pa'a pigi lo ñkwēi njù'c yigi mfərə yei nthĩnkwo, pigi shi ñgu'c ñkwēi njù'c yigi ndugwi mon fieng ña Minnwi fe ni pigi ña pigi fā'a fɔ ne, ti nchəiñ mbiñ pəi. ¹⁴ Nthe ña pigi lo ñji'i mbĩgi pi non yigi pi no ha'an pigi shini ndo nchəiñ mbiñ pəi. Nthe ña a pigi mbo fũon ñgwa lo fie hiñ ntho ñjəi vəi ni ñkəni pwa pisha'akho Krishto.

¹⁵ Pigi shi'a ñji'i ñkwēi njù'c mfərə nthĩnkwo mon fā'a ña ñgwa nduon fā'a ne. Ndo kwà'a yigi pɔ pi ña no ha'an piñ yəi pĩgi nu ne, fi'i li'i ña pigi shi fā'a shina pəi ti nchəiñ ne, shi mbĩgi ntou yi, ¹⁶ ñji ña pigi shi nchĩ ñkəni pwa pisha'akho ti mfərə la'ataon yəi, pi ki lo ñkwēi pi njù'c nthe fā'a ña chəi ñon kwo fā'a ñgei nduon ne. ¹⁷ "Sheshenon ña a kwēi njù'c yi ne, kwēi njù'c yi nthe pi Taathɔ."

¹⁸ Nthe ña a lo ñji'i mbo pi ñon ye ña a nɔon non yi no ñkien ñon ne ña pi piñ vi, a pɔ pi ñon ye ña Taathɔ nɔon vi ña a ñkien ñon ne.

Pɔɔ pugu pa ghan ntaon mifi

11 Ntā'a nu ña pəi fā'o shigēi wēiñ njù'c mon muon mi shigēi nnu na. Pəi fā'o wēiñ njù'c vəi. ² Mfā'o the fugu Minnwi nthe vəi, mi ni nɔon vəi no mingwe fhi, ña a lo ñji mimbəi ne, ni ta'a mimbəi, mbo Krishto. ³ Ndo ñtho mboɔɔ nu ña wu'c no ha'an mitwē'i gho ni mfifi Ive ntɔɔ pi ñkuon mbha nnu mifi yi ne, njù'c yəi shi mfifi vəi ki pəi lo nu'un nthi ni ta'anju'c, pugu pa fe nu njù'c yəi mon taonon ni Krishto. ⁴ Nthe ña yichəi ñon ntho nchĩ pa nnu nthe yichəi Jisho ñkien ye ña pigi chĩ nu ne, pəi piñ piñ. Pəi piñ yichəi jijwe ki lo mbo ye ña pəi ni mfũon mbiñ ne piñ, mbiñ yichəi pwa pisha'akho nduon ki lo mbo ye ña pəi ni mfũon mbiñ ne piñ.

⁵ Shishini, ñdo ñji'i mbĩ ña memme ghan ntaon pəi pine chaa a chaa. ⁶ Ā ñji'i mbo pi ña ñdo ñji'i ñji chrà, pa'a a lo mbo pi ña ñdo ñji nnu. No chrā nu shini, pigi ni nchwēi pəi ji pei pa nnu mon ñguon shendaon ghao.

⁷ Ki mi ni nchwēi pi phi no jū nu non a ñji ña minthe pi kərə vəi? Nthe ña mi ni nchĩ ñkəni pwa pisha'akho Minnwi ni pəi ki lo ñkwe pe ne. ⁸ Mi ni nchĩgi pa choshi nduon nthe ña mi ni ñkwe pe mbho pugu no fā'a nu mbho pəi. ⁹ No pĩgi nu, ndi ña pia ni mbo ka'a pa chà pɔ mbiñ mu ne, ñshini ndo ñgana sheshenon vəi. Pa ghan piñ lo Mashedonia ni mbi'i pa chà pan. Nne, ñ-dāa no pɔ nu lri ni pəi, ndo mba'a nde ma mbo lri ni pəi. ¹⁰ No ha'an nnu shini Krishto pɔ njù'c mu ne, mba'a ñji'i mien kwēi nu njù'c mon pa krao ñgei Akaya. ¹¹ Yie pɔ nne nthe kɔ? A pɔ nthe pi ña ñdo ñkhwā vəi? Minnwi ji ña ñkhwā vəi.

¹² Nshi ñgu'c ntho nchwēi pa nnu pe ña ñtho nchwēi nu ne, nne ñji ña ñshi mfā'o shina no li'i nu ñgwa pigho ña pi lɔɔ vugu no ta'a yaon pigi pugu mon nnu pe ña pugu kwēi njù'c yugu nthe yie ne. ¹³ Nthe ña ñkwan ñg-

wa pigho pɔ pi ghan ntaon mifi, ghan fā'a fi ñgwa, ña pugu pūon non yugu mbo no ghan ntaon Krishto.

¹⁴ Ndo a lo nu'un mbo pi nnu ghrāo nu nthe ña ñji'i nthe pi Shata pūon non yi mbo no ñgan ntaon líe. ¹⁵ Nthe yie gho, a lo ñji'i mbo pi nnu ghrāo nu no ha'an puon fā'a pi ñkaa pugu pūon non yugu mbo no puon fā'a ndindi. Mon ndugwi yi, pugu shi ñkwō pi ñkwan ha'an pugu phi ne.

Pa ñgə'i ña Pɔɔ ni ntɔɔ mon gho no ñgan ntaon Krishto ne

¹⁶ Nā'an mbini mbĩ, ki'i yichəi ñon pi ña ñdo pi na. Ndo pəi ndɔɔ a nenne, pəi piñ a ne no na ñji ña minthe ñkwēi njù'c a shigēi. ¹⁷ Yei nnu ña ñtho nchhu nu ne, ñdo ñji'i ñkwe ghrē pi mbho Taathɔ nchhu nu no gho, ñchhu pi no na. ¹⁸ Nthe ña ntou ñgwa ghā ñkwēi njù'c nthe pi nnu freinon ne, mummu ñkaa mu ñshi ñkwēi. ¹⁹ Nthe ña pəi ghā ñgwēiñ njù'c ni pa na mon pwanju'c, ña pəi pɔ pi ghan shietho! ²⁰ Nthe ña pəi ghā mfā'o wēiñ njù'c no ha'an ñon ndɔɔ vəi no pa ñkūna ki ñdo mbho pəi, ki mfifi vəi, ñkərə non yi nthi thɔ pəi, ki nchrāi lri tənə pəi. ²¹ A nnu lri thɔ vəi no chhu nu ña pigi ni ñkēi ñga'a no chwēi nu nnu pigho.

Ndo ti sheshenon mfā'o tininju'c no tene nu nthe yichəi nnu (ñchrā pi no na ñkamu'c), mfā'o tininju'c no tene nu no gho ñkaa mu. ²² Pugu pa ñgwa Hibru? Mummu ñkaa mu yie. Pugu pa ñgwa Ishrae? Mummu ñkaa mu yie. Pugu puon Abraham? Mummu ñkaa mu yie. ²³ Pugu puon fā'a Krishto? Nka chaa vugu chaa. Nchrā pi no ha'an mbo pi liñ, ndo ñka pɔ pɔ nchaa vugu, mon ntou fā'a, mon ghəi nu chəiñ ñgeñge, pi wie a mon ñgē ki fi'i, ñgu'c ma ntɔɔ pi mon gu ntou ndi.

²⁴ No tien ñge, pa ñgwa Juu wie a ni trei wuñ ni ndipu'u ndigi cho ñgwāñ. ²⁵ No trei ñge, pi wie a ni muon thi, ntun a ni ñgu'c ta'a ñge, mitu ñkhĩ kwo chhwi nshina kraokrao ni mmu trei ñge, mon ta'a tu'u ni ta'a naonchi ñdo nu ñkuon yaon thɔ mme ñkhĩ. ²⁶ Nkuon ntou pa nyien, ñtɔɔ mon gu mon pa ninəi, ntɔɔ mon gu mbho pa ñgina minwi, ntɔɔ mon gu mbho pa ñgwa pan, ntɔɔ mon gu mbho pa ñgwa taon nduon, ntɔɔ mon gu mon pa memme la'ataon, ntɔɔ mon gu mon ñkūnu njó, ntɔɔ mon gu mon mme ñkhĩ, ntɔɔ mon gu mbho pa ñgwa ña pugu fi ña pugu pa ghan piñ ne.

²⁷ Mon ñgə'i pugu pa wie non, ntɔɔ mon ntou pa tu'u ki lo ndhe, ñji yia a, njù'c a pini ñjaon, mbo ki maon ji mon yien ndi, mon figəi pugu pa pou kwri ndhwĩ.

²⁸ Ndo no mien nu ki lo ñgəi mfifi pichəi pa nnu nduon, mon pa ləlle, mfā'o lri ghana njù'c nthe ñguon pa choshi. ²⁹ Ndi ña ñon lo ntini ne, ñdo no ha'an ñdo ntini ñkaa mu. Ndi ña pi chwēi ñon gu mon phi ne, ñdinaon ni pə'i njù'c.

³⁰ Ā mbo ña ñtene, ñtene pi ni pa maon pe ña a nɔon ña ñdo ntini ne. ³¹ Minnwi ndo mbo Tāa Jisho Taathɔ,

mbɔ ju ɲa mbɔɔ pɔ ji ki ndugwi yi nɛ, ji ɲa ɲɔɔ nji'i nthɔ ndɛ'i pi ɲɔɲɛ. ³² Moɲ Damashiku, ɲoɲ ɲa a ni nthɔ nsha'a nu mbɔɔ Fùoɲ Areta nɛ, ni nchɔ ɲkɛ'i mme la'ataoɲ Damashiku nɔ wɛiɲ nu ma, ³³ ndɔ pi ni ni'iɲ a moɲ mikuo nshwi'i cho windu mbiɲ ɲka'a, nne ɲtei ntaoɲ mbɔɔ yu.

**Nnu ha'an Pɔɔ yɛi nɛ
pugu pa maon chwe'ichwe'i moɲ noɲ yu**

12 A pie ɲa ɲgɔi shhi nthɔ ɲkwɛi ɲjù'ɔ a, ɲji'i nthɛ pi nɔ ha'an shéi shi lɔ mbɔ nɔ ghɔ, ɲshi ɲgɔi shhi nɔ chrā nu ɲkuoɲ yɛi nu nnu pugu pa nnu ha'an Taathɔ nɔoɲ nɛ. ² ɲji yichɛi ɲoɲ moɲ Krishto ɲa a khwenchɔ ɲga'ombhi nɔ ha'an pi ni njā vi ɲku'ɔ nɔ ghɔ moɲ trei yɛɛ po, ki a ni mbɔ pi moɲ freinoɲ ki a shini ndɔ mbɔ pi moɲ freinoɲ, ɲɔɔ ɲji'i ɲji, a ji Minnwi. ³ ɲji ɲa pi ni njā ɲoɲ vei ɲku'ɔ nɔ ghɔ moɲ lɛ'i pwapwa po, ki a ni mbɔ pi moɲ freinoɲ ki a shini ndɔ ɲji'i mbɔ moɲ freinoɲ, ɲɔɔ ɲji'i ɲji, a ji Minnwi. ⁴ A ni njā'o pa nnu ɲa mba'a nchɔ fɛ'i, ɲa pi shi lɔ ɲji'i mbiɲ ɲa ɲoɲ chhu.

⁵ ɲshi ntɛnɛ moɲ ligi ɲoɲ vei, ndɔ ni nyɔɲ noɲ mba'a ntɛnɛ, ɲkɛiɲ ni pa yaon ɲa ɲɔɔ ɲji'i ntini moɲ ghɔ nɛ. ⁶ Nthɛ ɲa ɲni ndɔ ɲkhwā nɔ kwɛi nu ɲjù'ɔ a pa'a ɲɔɔ ɲji'i mbɔ pi na, nthɛ ɲa ɲshi nthɔ nchrā pi nnu shini. Nɔɔ mba'a ɲji'i ntɛnɛ, nne ɲa ki'i ɲoɲ lɛi a nɔ yaon ɲa a nchaa fɛ'i ɲkwan ɲa'an a yɛi mbiɲ mu ki njā'o llɔ mbɔ mu nɛ.

⁷ Nennɛ, nɔ lɛ'i nu ma ɲa ki'i ɲɔoɲ noɲ nthɛ pa mem-mɛ nnu ghraoghrao ɲa ɲki yɛi nɛ, pi ni ni'iɲ pa yaon nɔ pa yaon chwe'ichwe'i mbiɲ mu, ɲgan ɲtaoɲ llɔ mbɔ Shata, nɔ fɛ nu ɲgɔ'i vɛi, nɔ lɛ'i nu ma ɲa ki'i ɲfā'o nɔoɲ noɲ. ⁸ ɲjūa ni Taathɔ ni trei ɲgɛ nne ɲa minthe yaon yɛi taon mbiɲ mu. ⁹ Nɔɔ a chhu vɛi ɲa, *"Pwapuɲ a pɔ pi ɲguoɲ yaon ɲa a pie ɲa ɔ fā'o, nthɛ ɲa ɲguoɲ ɲji a ghā nɔoɲ noɲ yi ndi ɲa ɔ lɔ ntini nɛ."* Nthɛ yie ghɔ, ɲja mfa'o pwanju'ɔ ki'ɛ nɔ tɛnɛ nu moɲ pɔ nu ma ki lɔ ntini, nne ɲa minthe ɲji Krishto kina mbiɲ mu. ¹⁰ Nthɛ ligi Krishto ki'ɛ, ɲfā'o pwanju'ɔ moɲ pɔ nu ki lɔ ntini, moɲ wɛ'i, ɲgɔ'i ghagha'a ɲa pi fɛ nu vɛi pugu pa nnu titini. Nthɛ ɲa ndi ɲa ɲɔɔ ɲji'i ntini nɛ, ɲkan titini kɛ'i ghɔ.

Pɔɔ fā'o ɲjù'ɔ nthɛ chɔshi Korinj

¹¹ ɲkwɔ pɔ nɔ na, a fra pɛi mfra a ɲa mba nne, nthɛ ɲa a ni mfa'o pɛi nɔ chhu nu ɲa mi ɲkɛiɲ ɲoɲ ndɔ mbiɲ a. Nthɛ ɲa ɲshini ndɔ ɲkigɛi kigɛi nchaa ɲgwa pigɔɔ ɲa pugu chhu ɲa pugu ghan ɲtaoɲ Jishɔ lienlien, ɲji'i nthɛ pi nɔ ha'an ɲɔɔ mbɔ yichɛi yaon nɛ. ¹² Mi ni nɔoɲ pa li ɲkɛiɲ ɲgan ɲtaoɲ Jishɔ shina pɛi ni ɲguoɲ wɛiɲ ɲjù'ɔ ghao, nɔɔɔ ɲkuoɲ pa li pugu pa nnu ghraoghrao ni pa memme fā'a titini. ¹³ Nthɛ ɲa a pɔ pi moɲ yɛi shendaon ɲa pi ni nchwɛi ni pɛi nɔ ha'an pɛi lɔ mbɔ yaon shina ɲguoɲ pichɛi pa chɔshi, ɲkɛiɲ ɲa mmu nduthɔ a, shini ndɔ mbɔ lɛi ni pɛi? Pɛi lɛ'ɛ phi a yɛi mfe a nɔ ghɔ!

¹⁴ Lɛi ɲjɛi, ɲkwɔ pɛi noɲ a nɔ thɔ nu ɲkra vɛi a pɔ trei ɲgɛ, ndɔ mba'a mbie vɛi ni sheshe yaon nthɛ ɲa ɲɔɔ ɲji'i ntā'a pi maon pɛi, ntā'a pi pɛi. Nthɛ ɲa a lɔ ɲji'i ni puon ɲa pugu lɛiɲ maon nthɛ pa taa pugu, ndɔ a yɛ'i ɲa a lɛiɲ pa taa nthɛ puon pugu. ¹⁵ ɲshi ɲja ɲkhwā nɔ phe nu ɲguoɲ yaon ɲa ɲfā'o nɛ ti mbhe chɔmbhi a nthɛ nchɛi yɛi. Mi ɲkhwā vɛi ntou yi, a nu'uy mbie ɲa pɛi khwā a pi shigɛi yi?

¹⁶ Pichɛi shina pɛi piɲ ɲa mmu nduthɔ a shini ndɔ mbɔ lɛi ni pɛi, pichɛi shina pɛi chhu ɲa mi ni mbɔ pi ɲgan mbe, nchɛi vɛi ni mifi. ¹⁷ ɲkwan ɲɛiɲ? ɲki tɔɔ mbiɲ sheshɛnoɲ ɲa ɲki taon nɛ nchɛi vɛi? ¹⁸ ɲki lɛgɛi Taitu ɲa a ghɛi, nchu'ɔ ta'a ɲgan piɲ ntaon vugu yu. Taitu ni chɛi vɛi? ɲguoɲ yigi pugu shini ndɔ mfa'o ta'a ɲkwan ɲjù'ɔ ndɔ mbha nnu yigi pɔ ta'a yi?

¹⁹ Pɛi wu'ɔ nchɔ mbɛ'i nu ɲguoɲ ndi yɛi ɲa pigi chɔ nchhu nnu pei nchɔ ɲkwe pi noɲ pigi? Pigi chrā nu ɲkwan ha'an Krishto tā'a nu ɲa pigi chrā shhi Minnwi nɛ, ndɔ ɲguoɲ pa nnu ha'an pigi chwɛi nu nɛ, pigi chwɛi pi nɔ ghɛɛ nu vɛi, ma ɲkɛiɲ pa lɛi pan. ²⁰ Nthɛ ɲa mbaɔɔ nu ɲa ndi ɲa ɲshi nthɔ nɛ, pa'a ɲɔɔ ɲjɛi vɛi ɲkwan ha'an ɲkhwā nɛ, ndɔ pa'a pɛi lɔ ɲjɛi a nɔ ha'an pɛi tā'a nu nɛ. Mbaɔɔ nu ɲa kɛ'ichɛi fɛ'i shi mbɔ, kigh'ɛ pɔ, pigɛtua, pugu pa kipina, ni chrā piphi, ni nchú, nɔoɲ noɲ pugu ghaghana. ²¹ Mbaɔɔ ɲa ɲshi ɲga mbini nthɔ, Minnwi a shwi'i a shhe shhi pɛi, kɛ'ichɛi ɲshi mfa'o nɔ kɛi nu ntou pa ɲgwa ha'an pugu ni ɲkwɔ ma nchwɛi phi ndɔ pa'a ndɔ ɲji'i mbā'a ɲkūnu yugu ni pa nnu tɔɔɔ, kwoshuoɲ pugu pa nnu nchɛi ɲa pugu chwɛi nɛ.

Shūu nu tɛnɛ pugu pa ndugwi ɲjiɲ mā'an nu chrā

13 A ɲgɛ yi trei ndwe nɔ ha'an ɲthɔ nu ɲkra vɛi. "Pi nchhu sheshe nnu thɔ ɲoɲ, a wu'ɔ mbie ɲa paa miɲkwentɛ ki yi trei wu'ɔ mbɔ ɲkaon nnu ghɔ maa mbɔ ɲa a nnu shini" †. ² Mi ni nshūu tɛnɛ ɲguoɲ ɲgwa pɛ ɲa pugu ni nchwɛi phi nɛ pugu pa ɲguoɲ pichɛi ɲgwa nduoɲ. Nɔɔ mbini nthɔ nshūu tɛnɛ yugu ndwe ɲa ɲɔɔ ɲji'i mbɔ nɛ, wu'ɔ nɔ ha'an ɲki chwɛi ndi ɲa ɲki thɔ ɲkra vɛi mbra ɲgɛ nɛ, ɲa ɲni mbini nthɔ ɲkamu'ɔɲ pa'a ɲɔɔ nu'uy miɲ vugu. ³ ɲchhu ɲɛiɲ nthɛ ɲa pɛi chɔ ntā'a li nɔ nɔoɲ nu ɲa Krishto chɔ nchrā nu nɔɔɔ pi mbiɲ mu. Krishto shi lɔ mbou pi ghrɛ ni ɲkwan ha'an pɛi pugu tɔɔ nu nɛ. A fā'o ghrɛ shina pɛi. ⁴ Nthɛ ɲa pi ni ɲkwɛi vi ɲkuoɲ wā'a nthɔ nɔoɲ nu ɲa a shini ndɔ ntini, ndɔ a fā'o chɔmbhi ndwe nɔɔɔ pi ɲkuoɲ ɲji Minnwi. Pigi ɲkaa pigi lɔ ɲji'i ntini moɲ pɔ nu pigi pugu ka'a, ndɔ moɲ chwɛi nu pa nnu pia ka'a, pigi fā'o chɔmbhi pigi pugu nɔɔɔ pi ɲkuoɲ ɲji Minnwi.

⁵ Pɛi lɛi noɲ pɛi ɲjɛi ɲa pɛi pɔ moɲ piɲ! Pɛi ywɛ'i noɲ pɛi, ki pɛi lɔ ɲji yɛi nnu, ɲa Jishɔ Krishto pɔ moɲ ɲjù'ɔ pɛi, kan a ɲɛiɲ, shishini pɛi gū ywɛ'i nu ghɔ gū. ⁶ ɲk-

† Nywa'anli Mbra Fe nu Gí 19:15.

wā'a ņa pəi shi ņjəi ņa pigi lɔ ņji'i ņgū moņ ywē'i nu ghɔ.

⁷Ndɔ pigi luoņ ni Minnwi ņa kī'i pəi fāaņ sheshe nnu, ki lɔ mbo pi ņa pigi nōoņ noņ yigi ņa pigi ka'oka'o moņ ņguoņ nnu. A pɔ pi ņa pəi chwīe nnu ye ņa a kā'o nē, ņji'i nthe pi nɔ ha'aņ a shi mbo nɔ ha'aņ pigi gugu.

⁸Nthe ņa minthe pa'a pigi lɔ ņji'i nchwīe sheshe nnu ņa a nōoņ nu ņa pigi lāa nnu shini lāa. Minthe pigi wu'ɔ nchwīe sheshe nnu nthi pi ņkuoņ nnu shini. ⁹Pigi fā'o pwanju'ɔ ndiņ ņa pigi pou ghrí, ndɔ pəi fā'o ghrí nē. Pigi luoņ nu ņa pəi pini mbini mbo shi'i.

¹⁰Nthe yie ghɔ, ña'aņ nnu pei mfē ni pəi ndiņ ņa pia lɔ ņji'i mbo ka'a nē, nne ņa ndiņ ņa ñthɔ nē, ñmba'a nu'uņ

nōoņ nnu ghrí ņa Taathɔ fē vəi nē mbiņ pəi ni ņji, mbo ghrí ņa a fē vəi ņa ñkugwi vəi nɔ ghɔ ki lɔ nshāaņ vəi shāaņ nɔ ghɔ nē.

¹¹Nɔ lūgwi nu, ma liņ paņ, pəi fā'o pwanju'ɔ. Pəi pa'o nɔ pini nu mbini mbo shi'i, mā'aņ ņjù'ɔ noņ pəi ni noņ pəi. Pəi pɔ ni ta'aņggi, pəi chhɔ moņ ta'aņggi. Minnwi khwă, mbo Minnwi ta'aņggi, pɔ pəi pugu.

¹²Pəi chrā ni noņ pəi shishi'i ni paņ nu noņ. ¹³ņguoņ pa ņgwa Minnwi pi taņtaoņ mā'aņ chrà yəi.

¹⁴Pwapuņ Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ, pugu pa khwă Minnwi pugu pa Jijwe Minnwi pɔ pəi pugu ghao.

Galashia

Kāon nu pa tho nnu

Nc ha'anj ḡk̄n̄i pwa pisha'akho Krishto ni ḡḡāi nu shh̄i ti pa ḡgwa ḡa pugu shi lo nji'i mbo ḡgwa Juu jē p̄c nu ghan piḡ n̄e, piē ni mbo ḡa a piē ḡa ḡon ḡa a lo nji'i mbo ḡon Juu n̄e nii ḡgunu mbrei ḡkaon maa mbo ḡgan piḡ? P̄c̄ f̄i' ni pia mon ḡwa'an̄li yei ḡa a lo mbie ḡa ḡon nii ḡgunu mbrei ḡkaon maa mbo ḡgan piḡ. A f̄i' mon ḡwa'an̄li yei ḡa a wu' mbo pi f̄ā'o nu piḡ mbiḡ Krishto ḡa minthe ḡon kie f̄o ndūgu. P̄c̄ ni nā'an̄ ḡwa'an̄li yei ki'ē nc chwīe nu ḡgwa p̄e ḡa pugu ni ḡkwo chho f̄ān̄ ndaon nt̄c̄ ḡkuon yaon ye'i t̄ait̄ai n̄e, p̄in̄i shendaon ḡa a kā'o n̄e. P̄c̄ gha ndugwi nu n̄on ḡa mbha nnu ḡon ḡa a piḡ Minnwi n̄e gh̄a ndho pi mon khw̄ ḡa a f̄ā'o mbiḡ Minnwi pugu pa ḡgwamishua, nt̄c̄ ḡkuon piḡ ḡa a f̄ā'o n̄e.

Mā'an̄ nu chr̄à

1 N̄wa'an̄li yei ll̄o mbho mu P̄c̄, mbo ḡgan n̄taon Jisho, ki lo ndho pi mbho ḡgwamishua, ki nt̄c̄ pi mbho ḡon. A t̄c̄ pi mbho Jisho Krishto, pugu Minnwi, mbo T̄āa vi, ḡa a ni ḡku' ni ju mon gu n̄e.

² Pigi pa ḡguon ḡhan piḡ, ḡa pigi pugu p̄c̄ h̄eiḡ ka'a n̄e, chr̄ā ni pa ch̄shi mon Galashia.

³ Pwapun̄ pugu pa ḡghiri ll̄o mbho Minnwi mbo T̄āa via, pugu Jisho Krishto, mbo Taatho p̄c̄ ni p̄i. ⁴ Jisho yei ni m̄f̄e non̄ yi ḡkhu nthe p̄hi yia, nc fu'u nu via mon mbihi pip̄hi yei, ḡkwan̄ nc ha'an̄ Minnwi ndo mbo T̄āa via ni nt̄ā'a nu n̄e, ⁵ ḡguon ndigha'o ghao ki ndugwi yi p̄c̄ ji. A yie.

N̄k̄n̄i pwa pisha'akho wu' ta'a yi

⁶ N̄ja ḡgr̄āo ḡkwan̄ nc ha'an̄ p̄i kwo tho n̄tei N̄on ye ḡa a ḡē v̄ai, nt̄c̄ pi ḡkuon pwapun̄ Krishto, ḡka tho n̄j̄o pi n̄jin̄ ḡkwan̄ pwa pisha'akho nduon n̄e. ⁷ Yich̄ai pwa pisha'akho nduon lo nji'i mbo f̄o, a p̄c̄ pi ḡa pich̄ai pa ḡgwa tho m̄f̄e ḡḡāi ni p̄i, nt̄ā'a nu ḡkwri pwa pisha'akho Krishto. ⁸ Ndo, ä n̄ji'i n̄tho pigi ki ḡgan n̄taon Minnwi ll̄o p̄o, n̄ch̄i pwa pisha'akho ki a lo mbo pi ye ḡa pigi ni n̄ch̄i ni p̄i n̄e, n̄ch̄o p̄c̄ mbiḡ yu ll̄o mbho Minnwi. ⁹ Nc ha'an̄ pigi ni ḡkwo chhu, m̄bin̄i nu'ḡn̄ n̄chhu ndwe ḡkamū'ḡn̄ n̄e, ḡa ḡon n̄tho n̄ch̄i pwa pisha'akho ni p̄i, ki a lo mbo pi ḡkwan̄ ye ḡa p̄i ni mbiḡ n̄e, n̄ch̄o p̄c̄ mbiḡ ḡgan vi, ll̄o mbho Minnwi.

¹⁰ Mi chho ndwe mba'o pi ḡa ḡgwamishua piḡ a, ki mi pa'o pi ḡa a piḡ Minnwi mbiḡ a? Ki mi pa'o pi nc chwīe nu ḡa t̄ua ḡgwamishua pwa? A kan̄ ni mbo ḡa ḡgu' mba'o pi nc chwīe nu ḡa t̄ua ḡgwamishua pwa, ḡshi kan̄ n̄ji'i mbo muon̄ f̄ā'a Krishto.

A ḡē Minnwi ḡḡē P̄c̄

¹¹ N̄a'an̄ n̄chwīe p̄i ji, ma liḡ pan̄, ḡa pwa pisha'akho ye ḡa a ni n̄ch̄i mmu n̄e lo ndho pi mbho ḡgwamishua.

¹² Nthe ḡa a shini ndo m̄f̄e sheshe ḡon̄mishua v̄ai, ndo pa'a pi lo n̄j̄e' a ye'i nc ḡho. A tho v̄ai nt̄c̄ pi mon nnu ḡa Jisho Krishto ni n̄on̄ v̄ai n̄e.

¹³ P̄i ni n̄ja'o ḡkwan̄ ha'an̄ ch̄ombhi a ni mbo, nd̄i ḡa mi ni n̄tho n̄j̄o n̄jin̄ ḡkwan̄ nnu Minnwi pa ḡgwa Juu n̄e, ḡkwan̄ ha'an̄ ḡki tho m̄f̄e t̄it̄ini ḡḡāi ni ch̄shi Minnwi, mba'o nu nc shi'i nu vi n̄e. ¹⁴ N̄ki ḡh̄ai shh̄i mon̄ ḡkwan̄ nnu Minnwi pa ḡgwa Juu n̄ch̄a ntou pa kuo pigi, nthe ḡa ḡki ya m̄f̄ā'o ntou ni'ḡn̄ n̄j̄o' mon̄ n̄'ḡn̄ pa ḡkhu t̄āa pan̄.

¹⁵ Ndo nd̄i ḡa ju ye ḡa a ni ḡkwo chu' a ll̄o nd̄i ḡa m̄ūḡn̄ a ni n̄sh̄ū a n̄e, ndo m̄bin̄i nu'ḡn̄ ḡḡē a nt̄c̄ pi ḡkuon pwapun̄ yi, ¹⁶ ni m̄f̄ā'o pwan̄ju' nc n̄on̄ nu muon̄ vi v̄ai n̄n̄e ḡa minthe ḡch̄i pwa pisha'akho nthe vi sh̄ina pa ḡgwa taon̄ nduon̄ n̄e, ḡshini ndo ḡḡāi mbho shesheḡon̄ nc kwe nu nt̄ḡi. ¹⁷ N̄shini ndo m̄bin̄i ḡku' Jerushaleiḡ nc v̄ai nu pa ḡgwa p̄e ḡa pugu ni mbo pa ḡhan̄ n̄taon̄ Jisho ḡkaon̄ maa mbo n̄e. N̄ki ka ḡh̄aiḡh̄ai ta'a ḡḡē mon̄ la'ataon̄ Arabia, ndho m̄bin̄i m̄b̄in̄i Damashiku.

¹⁸ Trei ḡḡā'o ni ḡga nt̄c̄, ḡku' Jerushaleiḡ nc kra nu Kefa, † pigi yu chho nc t̄ieḡn̄ch̄o ll̄embhi. ¹⁹ N̄shini ndo n̄j̄ai kan̄ ta'a ḡgan̄ n̄taon̄ Jisho ḡkieḡ J̄eiḡ nd̄i Taatho. ²⁰ Nnu ḡa ḡa'an̄ n̄e nnu shini. Minnwi ji ḡa ḡdo nd̄e' pi ḡḡieḡ.

²¹ A gha nda'a, ḡḡāi mon̄ pa krao ḡgei Shiria pugu Shilishia. ²² Mon̄ nd̄i ḡho, pa ḡgia ch̄shi Krishto mon̄ Judia shini ndo naa ma n̄j̄ai a, ²³ pugu ni ḡgu' n̄ja'o

† Kefa p̄c̄ pi ligi Pita mon̄ chr̄à Gri.

ya'o pi chhu nu ja, "Njon ve ja a ni ntho mfe ngə'i ni pia ne tho ne ndwe nchii pi pin ye ja a ni jkaa nu no shi'i nu ne." ²⁴ Nne, pugu gha'o Minnwi nthe a.

Pa pichəi ghan ntaon Jisho pin Pɔɔ

2 A ni nga nda'a khwenchro nga'o, mbini nku'v Jerushalein, pigi Banaba ni nku'v ka'a. Mi ni ndɔgo Taitu pigi pugu ku'v ka'a. ² Mi ni ngəi nthe ja Minnwi ni ndon ja ngəi. Mi ni mfi'i nkəni pwa pisha'akho ye ja mi ni nchii ni pa ngwa taon nduon ne mon kiri pa thishi chichii tə'i vugu. Nne nthe ja nshini ndo ntə'a nu ja fə'a ja mi ni nkwo fə'a, pugu pa ye ja mfə'a nu ne tɔgo gha. ³ Ndo pugu shini ndo nji'i mfra no ni'ing nu Taitu ja pigi yu ni mbo ka'a ne ngunu mbrei, nji'i nthe pi no ha'an a ni mbo pi non Gri, ⁴ ndo pichəi ngwa ni ntə'a nu ja pi ni'ing vi ngunu mbrei. Ngwa pei ni mbo ngwa ja pugu ni mfi'i nu ja pugu ghan pin, ji'an nii shina pigi no pa miyra, no tə'a nu la'o taon nu mon kuna mbho gɛ pa Juu ja pigi taon fo nthe ja pigi pa Krishto Jisho ta'a yi ne. Pugu ni ntə'a nu ja pigi po mon kuna. ⁵ Pigi shini ndo mbin chwie nu nnu ja pugu ni nchhu nu ne kan shigei yi, nne ja nnu shini pwa pisha'akho kina ni pəi.

⁶ Ndo ni ngwa pe ja pugu ngwa chichii shina pəi ne, yaon ja pugu yie gho lo nji'i mbo yichəi nnu vəi, Minnwi shi'a ndon shieligi. Pugu shini ndo mbiigi sheshe nnu fhi vəi. ⁷ Pugu ni nka yəi pi ja Minnwi chu'v a ja nchii nkəni pwa pisha'akho ni ghan ki nii ngunu mbrei † ne, wu'v no ha'an pi ni nchu'v Pita ja a chii ni ngwa ja pi ni'ing vugu ngunu mbrei ne. ⁸ Nthe ja non ja a ghə ntɔgo mbin Pita mfə'a ja a chii nkəni pwa pisha'akho no ngan ntaon Jisho ni ngwa ja pi ni'ing vugu ngunu mbrei ne, ghə ngu'v mfə'a ju mbin mu ja nchii ni pa ngwa taon nduon. ⁹ Ndi ja Jein pugu Kefa, ni Jou ja pugu ni mbo no pa kwini ni njəi fi'w papun ja Minnwi ni ndon vəi ne, pugu chrə ni pigi Banaba ni mbho no ndon nu ja pugu pin nnu ja pigi ye'i nu ne, ja pigi ghəi nchii ni pa ngwa taon nduon, pugu chii yugu ni ngwa ja pi ni'ing vugu ngunu mbrei ne. ¹⁰ Pugu ni ngu'v mbin nchhu pi ja pigi kwing ghan pin mbo ghan pou Jerushalein, ngu'v mbo nnu ye ja mi ni nkwo ya nkhwə nu no chwie nu ne.

Pɔɔ fə'i Kefa (Pita)

¹¹ No piigi nu, Kefa ni nga mbo Antio yichəi ndi, njəi ja a ni ntho nchwie nnu ja a lo nji'i nkə'o ne, mbiga vi shhi ngwa. ¹² Nkəon pichəi ngwa ja Jein ni ntaon vugu ne maa nchəin, Kefa ni ntho nji maon pugu pa ngwa taon nduon, ngwa pigho gha ntho nchəin, a fu'u non yi mbin njin nthe ja a ni ntho mbo ngwa pe ja pugu ni nthi yugu pi ja pi ni'ing ngwa taon nduon ngunu mbrei ne. ¹³ Pichəi pa ngwa Juu, mbo ghan pin, pini Ke-

† Ngwa ja pi lo ni'ing vugu ngunu mbrei ne, po pi pa ngwa taon nduon, ngwa ja pi ni'ing vugu ngunu mbrei ne, po pa ngwa Juu.

fa mon mbha nnu mifi yei, ti Banaba jkaa yu gū mon mifi yugu gho.

¹⁴ Mi ni nga njəi ja mbha nnu pugu lo nji'i ntɔgo ndaon ntou nkuon nnu shini pwa pisha'akho, nchhu ni Kefa shhi pugu ghao ja, "Gə ndutho yo ya mbo non Juu, ndo nchho chombhi yo no non taon nduon ki lo mbo pi non Juu. Ti a kie pi nein o fra ngwa taon nduon ja pugu chho chombhi yugu no pa Juu?"

Pa Juu pugu pa Ngwa Taon Nduon tɔgo pi mon pin nu ndugu

¹⁵ Pia ni non yia, pi phi via pia po pi ngwa Juu, ki lo nji'i mbo ngwa taon nduon, mbo "ghan phi" no ha'an pi ghə mēin vugu ne, ¹⁶ ndo pia ji ja non shi'a nji'i mbo non ndindi shhi Minnwi ntɔgo pi nkuon nū'w nu gɛ. Non ghə ngu'v ntɔgo pi mon pin nu Jisho Krishto. ¹⁷ Nne pia jkaa pia pin pi Krishto Jisho nkaon maa ntɔgo shə'a, ntɔgo pi mon pin ja pia fə'o mbin Krishto ne, ki lo ntɔgo pi mon nū'w nu gɛ. Nthe ja mba'a yichəi non tɔgo shə'a shhi Minnwi nthe pi ja a ni nū'w gɛ.

¹⁷ Ti pia mba'o no po nu ngwa ndindi pi mon pin nu Krishto, pa Juu li via no ghan phi, yie gho ndon ki'e pi ja Krishto po pi ngan pin nnu phi? Nga! ¹⁸ Nthe ja mi mbini nu'un nkrao yaon ja mi ni nkwo shəan mā'an shhe ne, yie gho ndon ja ndon non a ja mi ngusha'a. ¹⁹ Nthe ja mi ni fūon nchho chombhi, mba'o pi no nū'w nu gɛ ndugu, ndo mi ni nga ndugu mbho gɛ, mfə'o ghrɛ no chho nu chombhi mbho Minnwi. ²⁰ Pi kwo kwing vigi Krishto nkuon wə'a ka'a. A lo nu'un nchho mmu nchho chombhi a, a chho Krishto chombhi yi mon chombhi a. Chombhi ye ja nchho nu ndwe mon freinon ne, nchho ntɔgo pi mon pin nu Muon Minnwi, ja a ni nkhwə a mfe non yi nthe a ne. ²¹ Ndo nji'i ndəa papun Minnwi, nthe ja a kan mbo ja non nthe a po yi ndindi shhi Minnwi ntɔgo pi nkuon nū'w nu gɛ, kan Krishto ni nkhu pi gha.

Lūgu nu po ntɔgo pi nkuon pin, ki nū'w nu gɛ?

3 Pa na ngwa Galashia, a chəno gɔ nchəno vəi? A ni mbo pi ligi pəi ja pi ni mfi'i nkwan ha'an pi ni nk-wing Jisho Krishto nkuon wə'a ne. ² Na'an mbie vəi ni yei nnu, pəi ni mfə'o Jijwe Minnwi ntɔgo pi mon nū'w nu gɛ ki ntɔgo pi mon ya'o nu chrə Minnwi ndo mbin? ³ A ha'an pəi ya na? Pəi ni njə pi mon Jijwe Minnwi ntə'a nu ndwe m'ey pi ni ghrɛ ngwamishua? ⁴ Pəi ni ntɔgo mon ntou ngə'i ndi ja pəi ni mbin Minnwi ne pi ghagha? A shini ndo mbo pi gha!

⁵ Minnwi yei ja a ni mfe Jijwe yi ni pəi, mfə'a pa nnu ghraoghrao shina pəi ne ni nchwie nenne nthe pi ja pəi ghə nchwie nnu ja gɛ chhu ne, ki ntɔgo pi nkuon pin nu nnu ja pəi ya'o ne? ⁶ A wu'v mbo no ha'an Abrahaj ni mbin Minnwi, nthe pin yi, Minnwi lɔgo vi no non

†† A nthe non pini nkara li' yei ja pin ja Jisho Krishto ni ndon ne

ndindi nε. ⁷ P̄ai ji nε k'ε n̄a a ngwa pε n̄a pugu ghan piŋ nε, n̄a pugu puoŋ Abrahan̄.

⁸ N̄wa'an̄li Minnwi ni ŋkwo yaɪ nnu ye n̄a a shi nd̄ɔgɔ li'ɪ nε, n̄a Minnwi shi nchw̄ie pa ngwa taon̄ nduon̄ pɔ yi ndindi ligi yu ntɔgɔ pi ŋkuon̄ piŋ yugu. Minnwi ni nch̄ii ŋk̄ini pwa pisha'akhɔ ni Abrahan̄ n̄a, "Ntɔgɔ pi mb̄in̄ ghɔ, ŋguon̄ pa la'ataon̄ shi mf̄a'ɔ mb̄ɔɔ." ⁹ Nnε, ŋguon̄ ngwa pε n̄a pugu ghan piŋ nε f̄a'ɔ mb̄ɔɔ pugu pa Abrahan̄ mb̄ɔ ngan̄ piŋ.

¹⁰ Nthe n̄a ngwa pε n̄a pugu gh̄a nj̄'ə non̄ yugu pi ŋkuon̄ chw̄ie nu nnu pε n̄a ḡi chhu nε pɔ pi mon̄ nch̄ɔn̄ Minnwi, nthe n̄a pi n̄a'an̄ n̄a, "Nch̄ɔn̄ pɔ mb̄in̄ ngwa pε n̄a pugu lɔ nthi ŋkuon̄ ŋguon̄ nnu pε n̄a pi n̄a'an̄ mon̄ n̄wa'an̄li ḡi ndɔ nchw̄ie nu nε." ¹¹ Ndwe pi ya n̄ji n̄a mba'a yich̄ai ŋon̄ pɔ yi ndindi sh̄hi Minnwi ntɔgɔ pi ŋkuon̄ n̄u'ɔn̄ nu ḡi, nthe n̄a, "Ngwa nd̄indi shi mf̄a'ɔ ch̄ombhi ntɔgɔ pi ŋkuon̄ piŋ nu Minnwi." ¹² Ndɔ ḡi lɔ n̄ji'ɪ nthi pi ŋkuon̄ piŋ, N̄wa'an̄li Minnwi ka chhu pi n̄a, "Sheshen̄on̄ n̄a a chw̄ie ŋguon̄ nnu n̄a ḡi chhu nε, shi mf̄a'ɔ ch̄ombhi." ¹³ Krishto ni ŋkwo yuon̄ via mfu'u mon̄ nch̄ɔn̄ lɔ mbh̄ɔ ḡi ntɔgɔ pi ŋkuon̄ pɔ nu nch̄ɔn̄ nthe via. Nthe n̄a pi n̄a'an̄ n̄a, "Nch̄ɔn̄ pɔ ni sheshen̄on̄ n̄a pi kr̄ei vi ŋkuon̄ thi nε." ¹⁴ Krishto Jishɔ ni nchw̄ie nne n̄ji n̄a ntɔgɔ mbh̄ɔ yu minthe pa ngwa taon̄ nduon̄ f̄a'ɔ mb̄ɔɔ Abrahan̄, nne n̄a minthe pia f̄a'ɔ Jijwe n̄a Minnwi ni ŋk̄a'a nε ntɔgɔ pi ŋkuon̄ piŋ.

Ḡi pugu k̄a'a

¹⁵ Nɔ mā'an̄ nu fi'ɪ ni nnu n̄a a gh̄a nd̄ɔgɔ li'ɪ shina ŋg-wamishua nε, ma l̄iŋ pan̄, nd̄ii n̄a paa ngwa pɔ ni ta'an̄ggi ŋkuon̄ nnu ti ngwr̄a k̄ina nε, mba'a yich̄ai ŋon̄ nu'uy nch̄i'ɪ ki mb̄igi sheshe yaon̄ ŋkuon̄ ghɔ. ¹⁶ Ndwe, k̄a'a ghɔ ni mb̄ɔ pi ni Abrahan̄ pugu ta'a mbh̄ɔ yaon̄ yi. A shini ndɔ n̄ji'ɪ nchhu pi n̄a, "ni pa mbh̄ɔ ngwa pi," mb̄ɔ ntou ngwa, a ni nchhu pi ta'a yi, "mb̄ɔ ta'a mbh̄ɔ yaon̄ yɔ," mb̄ɔ Krishto. ¹⁷ Yei nnu n̄a ñchhu nu nε, ḡi n̄a a ni nthɔ pi khwe ŋk̄ii nḡa'ombhi ni trei wuŋ nj̄in̄ nε, nthe pa'a a lɔ mb̄ai k̄ina n̄a Minnwi ni ŋkwo wr̄a pugu Abrahan̄ nε, nne nɔ ch̄i'ɪ nu k̄a'a Minnwi. ¹⁸ Nthe n̄a fé Minnwi kan̄ ni nthi pi ŋkuon̄ n̄u'ɔn̄ nu ḡi, a n̄on̄ n̄a a lɔ nu'uy nthi pi ŋkuon̄ k̄a'a Minnwi. Ndɔ a ni ntɔgɔ pi ŋkuon̄ k̄a'a Minnwi n̄a a ni mfe fé ghɔ ni Abrahan̄.

¹⁹ Ti gh̄ere ḡi ni mb̄ɔ pi khɔ? Pi ni mfe ḡi nne n̄a a n̄on̄ yaon̄ n̄a phi yie ghɔ nε, mf̄a'a ji ti nḡai nch̄aiŋ nd̄ii n̄a mbh̄ɔ yaon̄ Abrahan̄ ha'an̄ pi ni nchw̄ie k̄a'a nthe vi shi nthɔ nε. Minnwi ni mfe ḡi ntɔgɔ mbh̄ɔ pa ghan̄ n̄aon̄ pi ni Mushi nɔ ŋon̄ n̄a a ki thi shina Minnwi pugu pa ngwamishua nε. ²⁰ Ndɔ ndwe, ngan̄ titri gh̄a nḡa mb̄ɔ, a n̄on̄ n̄a a lɔ nḡu'ɔ mb̄ɔ pi nnu ta'a ŋon̄. Ndɔ ndwe, Minnwi wu'ɔ mb̄ɔ pi ta'a ŋon̄. #

† N̄wa'an̄li Mbra Fe nu Ḡi nε 27:26. †† Habaku 2:4. ‡ N̄wa'an̄li Ghan̄ F̄a'a Nda Minnwi 18:5. ††† N̄wa'an̄li Mbra Fe nu Ḡi 21:23.

#† Minnwi ni mfe k̄a'a yei ni Abrahan̄ ki lɔ ntɔgɔ pi nj̄in̄ ŋon̄.

Gh̄ere ḡi

²¹ Yie n̄on̄ n̄a ḡi pɔ pi ki'ingini ni k̄a'a Minnwi? N̄ga! Nthe n̄a yich̄ai ḡi kan̄ ni mb̄ɔ n̄a a nthe a fe ch̄ombhi, pɔ nu ŋon̄ nd̄indi sh̄hi Minnwi kan̄ mb̄ɔ shini ntɔgɔ pi ŋkuon̄ n̄u'ɔn̄ nu ḡi. ²² Ndɔ N̄wa'an̄li Minnwi chhu n̄a ŋguon̄ ngwa pɔ pi pa k̄una mbh̄ɔ phi, nne n̄a a nthe pi fe k̄a'a ye n̄a a lɔ pi ŋkuon̄ piŋ †† n̄a Jishɔ Krishto n̄on̄ nε, ni ngwa pε n̄a pugu piŋ nε.

²³ Ndɔ ŋkaon̄ piŋ maa nthɔ, ḡi ni ŋkrao vigi ni'ing ch̄aiŋ ti nḡai nch̄aiŋ nd̄ii n̄a pi ni n̄on̄ piŋ nε.

²⁴ Nenne, ḡi ni mb̄ɔ ngan̄ n̄on̄ ndaon̄ ni pigi ti Krishto nu'uy nthɔ, nne pigi kie ŋkuon̄ piŋ mb̄ɔ ngwa nd̄indi sh̄hi Minnwi. ²⁵ Ndɔ ndwe nɔ ha'an̄ piŋ kwo thɔ nε, a lɔ nu'uy mbie n̄a a thɔ ndina ḡi ni pigi. ²⁶ Nthe n̄a ñtɔgɔ pi mbh̄ɔ Krishto Jishɔ, ŋguon̄ v̄ai ghao puon̄ Minnwi ntɔgɔ pi ŋkuon̄ piŋ. ²⁷ P̄ai n̄a p̄ai ni ŋkwe ŋkh̄i nɔ pɔ nu ta'a yi p̄ai pa Krishto nε, kwo mā'an̄ Krishto nɔ ndhw̄i mb̄in̄ p̄ai. ²⁸ Nenne, kw̄r̄i lɔ mb̄ɔ shina pa Juu pugu pa ngwa taon̄ nduon̄, shina pa k̄una pugu pa ngwa n̄a pugu lɔ mb̄ɔ pa k̄una nε, shina mbia pugu pa piŋge, nthe n̄a ŋguon̄ v̄ai ghao ta'a yi mon̄ Krishto Jishɔ. ²⁹ P̄ai mb̄ɔ yi Krishto, kan̄ p̄ai mbh̄ɔ yaon̄ Abrahan̄, nshi mf̄a'ɔ k̄a'a n̄a Minnwi ni ŋk̄a'a Abrahan̄ nɔ ghɔ nε.

Pia ni mf̄uon̄ mb̄ɔ pi pa k̄una

4 N̄a'an̄ mā'an̄ fi'ɪ ni li yei, nɔ ha'an̄ muuŋ pi'ɪ mik̄ai nda pugu nε, ti mfe pi nɔ ha'an̄ ŋguon̄ yaon̄ shi nde mb̄ɔ pi ji nε, a lɔ n̄ji'ɪ nchaa ŋk̄una. ² A f̄a'ɔ nɔ ya'ɔ nu nch̄ɔ pa ngwa n̄a pugu lina nu ni ju ti a shi nu'uy ŋku'ɔ nḡu mmen̄on̄ ŋk̄a'ɔ nɔ nd̄ii ha'an̄ t̄aa vi ni n̄u'ɔn̄ nε. ³ A wu'ɔ nɔ ha'an̄ a ni mb̄ɔ ni pia nd̄ii n̄a pia ni nḡu'ɔ mb̄ɔ puon̄ pɔ nε, pia ni mb̄ɔ pa k̄una mbh̄ɔ pa n̄u'ɔn̄ ŋkuon̄ mbhi yei.

⁴ Ndɔ nd̄ii ni nḡa ŋk̄a'ɔ, Minnwi taon̄ Muuŋ vi, miŋgwe phi vi, a f̄a'ɔ nɔ n̄u'ɔn̄ nu ḡi Mushi, ⁵ nɔ yuon̄ nu pa ngwa pε n̄a ḡi tuo vugu nε pugu l̄ugu, nne n̄a pinthe Minnwi l̄ɔgɔ via nɔ puon̄ pi. ⁶ Nthe n̄a p̄ai pa puon̄ nε, Minnwi fe Jijwe Muuŋ vi nj̄u'ɔ pia, mb̄ɔ Jijwe n̄a a ȳua n̄a, "Baba, T̄aa a." ⁷ Nenne, ɔ lɔ nu'uy mb̄ɔ pi ŋk̄una, ɔ pɔ pi muuŋ. Nthe n̄a ɔ pɔ pi muuŋ nε, Minnwi fe ŋguon̄ yaon̄ n̄a a f̄a'ɔ nε vε.

Pɔ f̄a'ɔ ngwa la'ataon̄ Galashia nj̄u'ɔ yu

⁸ A ni mb̄ɔ nd̄ii sh̄hi, mb̄ɔ nd̄ii n̄a p̄ai shini ndɔ naa n̄ji Minnwi nε, p̄ai ni mb̄ɔ pa ŋk̄una mbh̄ɔ pa maon̄ n̄a pugu lɔ ndɔ mb̄ɔ n̄nwi nε. ⁹ Ti ndwe n̄a p̄ai kwo ji Minnwi nε, ki nthe pi n̄a Minnwi kwo ji v̄ai nε, pinthe p̄ai kie pi neiŋ mb̄ini ŋkara mb̄ini ŋkuon̄ n̄u'ɔn̄ ŋkuon̄ mbhi yei n̄a a lɔ n̄ji'ɪ mf̄a'ɔ ghr̄i ki gh̄ere nε, p̄ai t̄a'a nu mb̄ini mb̄ɔ pa ŋk̄una mbh̄ɔ pa n̄u'ɔn̄ pighɔ ŋkamu'ɔn̄? ¹⁰ P̄ai gh̄a ndina ni n̄u'ɔn̄ nu pich̄ai pa mme llé pugu pa tan̄,

††† A nthe pi pini nḡu'ɔ ŋkara li'ɪ yei n̄a piŋ nu Jishɔ Krishto

pugu pa ndii ni pa nga'ο. ¹¹ Mfā'ο pógο nthe vət̄i ja ngə'ət̄i ja ñjət̄i nthe vət̄i ne phe pi gha. ¹² Pa lĩj pañ, m̄ba'ο mbhο ja p̄ət̄i p̄c̄ n̄c̄ mmu, nthe ja mummu kwo p̄c̄ n̄c̄ p̄ət̄i.

P̄ət̄i l̄c̄ n̄jĩ'ĩ mfāñ nnu m̄bĩñ mu. ¹³ P̄ət̄i jĩ ja a ni m̄bc̄ nthe pi ja noñ a shini nd̄c̄ n̄ja m̄bc̄ shĩ'ĩ ne ja ñki chĩi ñk̄ĩni p̄wa p̄isha'akh̄c̄ ni p̄ət̄i f̄ũoñ ñge. ¹⁴ Nd̄c̄ n̄jĩ'ĩ nthe pi n̄c̄ ha'añ noñ a ni m̄bc̄ nne ne, m̄bc̄ n̄c̄ m̄d̄oñ nu ni p̄ət̄i ne, p̄ət̄i shini nd̄c̄ ndāa a ki nch̄ẓ̄ a, p̄ət̄i ni m̄bĩñ a n̄c̄ ñgan̄ ntaoñ Minnwi, n̄c̄ Krishto Jish̄c̄ nduth̄c̄ yi. ¹⁵ Ti nd̄w̄e, a l̄ḡc̄ kh̄c̄ nd̄ḡc̄ l̄f̄i ni f̄f̄i p̄wanju'c̄ ye ja p̄ət̄i ni mfā'ο ne? Mmu nduth̄c̄ a, minthe ñchhu ja p̄ət̄i kañ ni nthe p̄ət̄i fu'u muoñ ligi yət̄i m̄fe vət̄i n̄c̄ ha'añ a kañ ni n̄jĩ'ε. ¹⁶ Ñka p̄ini m̄bc̄ pi m̄b̄ĩna vət̄i nd̄w̄e nthe ja ñchhu nnu shini ni p̄ət̄i ne?

¹⁷ Ñgwa p̄igh̄c̄ n̄d̄oñ nu ja pugu fā'ο nd̄i yət̄i ntou yi nd̄c̄ pa'a nd̄c̄ m̄b̄ĩ'ĩ pi shĩ'ĩ nthe vət̄i. Pugu tā'a nu mf̄ēne vət̄i yət̄i mu, nne ja p̄ət̄i kina ni ñguoñ ñj̄u'c̄ yət̄i ñjĩñ pugu. ¹⁸ Ñoñ mfā'ο ntou khwā n̄c̄ chw̄ie nu shĩ'ĩ, kañ a p̄wa, nd̄c̄ ā chw̄ie ñguoñ nd̄i ghao, ki l̄c̄ ñgu'c̄ m̄bc̄ pi nd̄i ja pia p̄c̄ ka'a ne. ¹⁹ Pa puoñ mi puoñ pañ, m̄b̄ini nch̄h̄c̄ ñgwie noñ a n̄c̄ minḡwe sh̄ūu ja a phi nu ne, nne ti p̄ət̄i nu'uj̄ nt̄ini moñ Krishto. ²⁰ Ñj̄ūa ja pia kañ ni m̄bc̄ pi ka'a, ñkwri ñkwan̄ ñggi ja ñchr̄a nu n̄c̄ ne, nthe ja mfā'ο ntou f̄iñth̄c̄ nthe vət̄i.

Lì l̄c̄ m̄bh̄c̄ Haga pugu Shera

²¹ P̄ət̄i shwei a, p̄ət̄i ja p̄ət̄i khwā n̄c̄ kina nu ñkuoñ ḡf̄ ne, p̄ət̄i shĩ'a ñjw̄ere yaon̄ ja ḡf̄ gh̄c̄ chhu ne? ²² Nthe ja pi nā'añ ja Abrah̄añ ni mfā'ο paa puoñ p̄imbia, ta'a yi p̄c̄ m̄ũuñ vi p̄c̄ minḡwe ñk̄ũna, yich̄ət̄i p̄c̄ muoñ ve ja a shini nd̄c̄ m̄bc̄ k̄ũna ne. ²³ Pi ni m̄bhi muoñ ve ja m̄ũuñ vi ni m̄bc̄ minḡwe ñk̄ũna ne, nt̄c̄ḡc̄ pi ñkuoñ m̄b̄i'ĩ nu nnu ñgwamishua, nd̄c̄ m̄bhi muoñ ve ja m̄ũuñ vi minḡwe ja a shini nd̄c̄ m̄bc̄ ñk̄ũna ne, nt̄c̄ḡc̄ pi ñkuoñ k̄a'a Minnwi.

²⁴ Nd̄w̄e, paa p̄iñge pei thi pi n̄c̄ ligi yaon̄, pugu p̄c̄ n̄c̄ paa k̄ina. Ta'a yi, m̄bc̄ Haga, p̄c̄ n̄c̄ ye k̄ina ja Minnwi ni ñgwr̄a pugu pa puoñ Ishrae ñkuoñ Mbra Shinai ne. A ni m̄bhi puoñ pugu p̄c̄ pa ñk̄ũna. ²⁵ Haga yei p̄c̄ pi n̄c̄ m̄bra Shinai moñ la'ataoñ Arabia, m̄bc̄ n̄c̄ Jerushaleiñ shĩ'a nthe ja a p̄c̄ moñ k̄ũna pugu pa puoñ pi. ²⁶ Nd̄c̄ ye Jerushaleiñ ja a p̄c̄ po ne, l̄c̄ n̄jĩ'ĩ m̄bc̄ moñ k̄ũna nd̄c̄ m̄bc̄ m̄ũuñ via. ²⁷ Nthe ja pi nā'añ ja:

“Fā'ο p̄wanju'c̄, ma ñkhw̄e ja a l̄c̄ m̄bhi ne, pa'ο ñḡd̄u, ñk̄ēi ni pwatua,

m̄bc̄ ḡd̄ ja muoñ l̄c̄ naa ma naon̄ gh̄c̄ ne, nthe ja puoñ ju ja pi shini nd̄c̄ mfā'ο nd̄i yi ne shi ñj̄ieñ nchaa yi minḡwe † ye ja a fā'ο m̄imbia gh̄c̄ ne.”

²⁸ P̄ət̄i nd̄w̄e, ma lĩj pañ, p̄c̄ pi puoñ Minnwi nt̄c̄ḡc̄ pi ñkuoñ k̄a'a wu'c̄ n̄c̄ ha'añ Aiji ni m̄bc̄ ne. ²⁹ Nd̄c̄ wu'c̄ n̄c̄ ha'añ nd̄i gh̄c̄ muoñ ye ja pi ni m̄bhi vi nt̄c̄ḡc̄ pi ñkuoñ

† Ye i l̄f̄i th̄c̄ nchhu pi Haga ja a ni mfā'ο Abrah̄añ n̄c̄ kuo nd̄i ne.

p̄ĩ'ĩ nu ñgwamishua ne ni m̄fe ñḡət̄i ni ye muoñ ja pi ni m̄bhi vi nt̄c̄ḡc̄ pi ñkuoñ ñkwan̄ ha'añ Jijwe Minnwi ni ntā'a nu ne, a wu'c̄ ha'añ a p̄c̄ nd̄w̄e ne.

³⁰ Nd̄c̄ N̄wa'añl̄i Minnwi chhu pi ja? A chhu ja, “Yōu minḡwe ñk̄ũna pugu muoñ vi, nthe ja m̄ba'a muoñ minḡwe ñk̄ũna gh̄c̄ l̄c̄ ma mfā'ο maon̄ tāa pugu muoñ ve minḡwe ja a l̄c̄ m̄bc̄ ñk̄ũna ne ka'a.” ³¹ Nne, ma lĩj pañ, pia l̄c̄ n̄jĩ'ĩ m̄bc̄ pi puoñ minḡwe ñk̄ũna gh̄c̄, pia p̄c̄ pi yi minḡwe ye ja a l̄c̄ m̄bc̄ ñk̄ũna ne.

Krishto kwo chw̄ie pia l̄gu

5 N̄c̄ taon̄ nu moñ k̄ũna, Krishto kwo fu'u via moñ gh̄c̄. Nthe yie gh̄c̄, thi a t̄ini ki l̄c̄ nu'uj̄ m̄fe noñ yo ni l̄ri k̄ũna.

² L̄i ñj̄ət̄i nduth̄c̄ a, P̄c̄c̄, chhu nu ni p̄ət̄i ja p̄ət̄i nu'uj̄ m̄bĩñ nnu nii ñgunu m̄brei, kañ Krishto l̄c̄ n̄jĩ'ĩ mfā'ο gh̄ère ni p̄ət̄i. ³ Ñch̄h̄c̄ ne nsh̄ūu t̄on̄ə shesheñoñ ja a wu'c̄ m̄bĩñ nnu ni'ij̄ ñgunu m̄brei ne, ja a ȳĩ'ĩ ja a n̄u'c̄ ñguoñ ḡf̄. ⁴ P̄ət̄i f̄ēne noñ yət̄i m̄bĩñ Krishto, p̄ət̄i ja p̄ət̄i tā'a nu nt̄c̄ḡc̄ pi ñkuoñ n̄u'c̄ ñguoñ nu ḡf̄ m̄bc̄ yi nd̄indi ne. P̄ət̄i l̄c̄ nu'uj̄ m̄b̄i'ĩ moñ pwap̄uñ Minnwi.

⁵ Nthe ja nt̄c̄ḡc̄ pi moñ Jijwe, moñ piñ, p̄igi ni noñ pi-gi ni pwatua th̄c̄ ñjw̄ere yaon̄ ja p̄igi kwā'a nu ne, m̄bc̄ p̄c̄ nu ñgwa nd̄indi sh̄h̄i Minnwi. ⁶ Moñ Krishto Jish̄c̄, ni'ij̄ nu ñgwa ñgunu m̄brei ki m̄ieñ nu ki l̄c̄ ni'ij̄ l̄c̄ n̄jĩ'ĩ mfā'ο yich̄ət̄i gh̄ère. Yaon̄ ja a gh̄ère ne p̄c̄ pi piñ ja a fā'a nt̄c̄ḡc̄ ñkuoñ khwā ne.

⁷ P̄ət̄i ni n̄ja n̄tei tei gh̄c̄ shĩ'ĩ, ti a ni m̄bini m̄bc̄ ḡđ k̄i'ij̄ḡini ni p̄ət̄i n̄c̄ yōu nu ñjĩñ nnu shini? ⁸ Ye i l̄iḡət̄i ja p̄ət̄i m̄ieñ nnu shini l̄c̄ nd̄h̄c̄ pi m̄bh̄c̄ ñoñ ja a ki ḡē vət̄i ne. ⁹ Nt̄iḡi p̄i'p̄hi yei p̄c̄ pi n̄c̄ muoñ mi sh̄igei yaon̄ chw̄ie prup̄ina ku'c̄ ja a gh̄a nch̄w̄ie ñguoñ prup̄ina ku'c̄. ¹⁰ Ñ-ja mfā'ο t̄iniñju'c̄ moñ Taath̄c̄ nthe vət̄i ja m̄ba'a p̄ət̄i ȳĩ'ĩ n̄thi ñkuoñ nnu nduoñ nt̄c̄ḡc̄ ye ja ñgw̄eñ ne. Shesheñoñ ye ja a th̄c̄ m̄v̄u'c̄ vət̄i ne shi mfā'ο ñj̄, ki a p̄c̄ pi ḡđ.

¹¹ Nd̄c̄ ni mmu, ma lĩj pañ, ñkañ ñgu'c̄ m̄bini n̄th̄c̄ nch̄i'ĩ pi ja a pie ja pi ni'ij̄ ñgwa ñgunu m̄brei, pi shi kañ nd̄c̄ nu'uj̄ m̄fe ñḡət̄i vət̄i. A kañ ni m̄bc̄ pi n̄enne, kañ chr̄a Minnwi ja ñch̄i'ĩ nu nthe gu Krishto ñkuoñ wā'a ne, shi kañ nu'uj̄ m̄bc̄ k̄i'ij̄ḡini. ¹² Ñgwa p̄igh̄c̄ ja pugu tāra th̄c̄ yət̄i ne ya ne ñḡət̄i sh̄h̄i m̄bu'c̄ noñ yugu.

¹³ Nthe ja pi ni ñḡē vət̄i ja k̄i'ĩ p̄ət̄i nu'uj̄ m̄bc̄ moñ k̄ũna, ma pa lĩj pañ, nd̄c̄ k̄i'ĩ p̄ət̄i l̄ḡc̄ yie a p̄c̄ sh̄endaon̄ n̄c̄ kie nu f̄c̄ nch̄w̄ie pa nnu p̄i'p̄hi ja freinoñ yət̄i tā'a nu ne. Nd̄c̄ p̄ət̄i ka t̄c̄ḡc̄ pi moñ khwā ñḡēre noñ p̄ət̄i. ¹⁴ Ñguoñ ḡf̄ ch̄i'ri ntaon̄ moñ ta'a ḡf̄ yei ja, “Khwā taakuo yo n̄c̄ ha'añ c̄ khwā noñ yo ne.” ¹⁵ Ti p̄ət̄i n̄th̄c̄ ntā'a lā'ο, nd̄c̄ nsh̄āañ noñ p̄ət̄i, p̄ət̄i l̄ina nu kañ p̄ət̄i shi ñjwi noñ p̄ət̄i.

Chh̄c̄ ch̄c̄mbhi yo n̄c̄ ha'añ Jijwe tā'a nu ne

¹⁶ Nd̄c̄ nnu ja ñchhu nu ne p̄c̄ ja chh̄c̄ ch̄c̄mbhi yo pi n̄c̄ ha'añ Jijwe chhu ne, kañ m̄ba'a c̄ nu'uj̄ nch̄w̄ie nnu

ḡa fr̄einoḡ t̄ā'a nu n̄e. ¹⁷ Nthe ḡa pa nnu ḡa fr̄einoḡ khwā n̄e p̄o ni kip̄ina pugu Jijwe, pa nnu ḡa Jijwe t̄ā'a nu n̄e p̄o ni kip̄ina pugu pa fr̄einoḡ. Pa nnu pei p̄o pi ni kip̄ina, nne minthe pa'a ɔ lb nchwīe nnu ḡa ɔ khwā n̄o chwīe nu n̄e. ¹⁸ Ndo p̄əi nja'o pi nnu ḡa Jijwe chhu nu n̄e, pa'a a lb nu'ur̄ nsha'a ḡí nsha'a v̄əi.

¹⁹ Pa mbha nnu ḡa fr̄einoḡ gh̄a nchwīe n̄e lb nu'ur̄ mbo pi nnu l̄əiḡ: sh̄uonḡ, mbha nnu t̄otr̄o, pa nnu shhunonḡ, ²⁰ gha'o nu pa nnwi, l̄əiḡ, kip̄ina, minduonḡ-duonḡ, kighi'ə, memme pigitua, t̄ā'a nu n̄o p̄o nu shhi, ki lb nja'o nnu mbho ḡgwa nduonḡ, fu'u nu noḡ shina ḡgwa ha'anḡ p̄əi pugu lb mb'i nnu ta'a ḡkwanḡ, sh̄ēre nu ntaonḡ puonḡ mi chu'u, ²¹ chwīe nu pa nnu kighi'ə, paa nu l̄ə'o, gh̄əi nu moḡ pa l̄i'i ji ki tou pugu pa ḡguonḡ ḡkwanḡ nnu pei. Nshūu t̄ənə yəi ḡkwanḡ n̄o ha'anḡ ḡki ḡkwo shūu t̄ənə yəi n̄e, ḡa mba'a ḡgwa p̄e ḡa pugu gh̄a nchwīe ḡkwanḡ nnu pei n̄e f̄ā'o sh̄ina moḡ Sha'afuonḡ Minnwi.

²² Ndo nt̄ieḡ Jijwe p̄o pi khwā, pwanju'ɔ, ḡh̄ighri, w̄ēiḡ nj̄u'ɔ, pwapuḡ, mbha nnu shi'i, ta'anju'ɔ, ²³ junonḡ, w̄ēiḡ noḡ, yich̄əi kan ta'a ḡí lb ndāa ḡkwanḡ nnu pei.

²⁴ Ndo ḡgwa p̄e ḡa pugu yi Krishto Jish̄o n̄e kwo kw̄iḡ fr̄einoḡ yugu ḡkuonḡ w̄ā'a pugu pa nnu pip̄hi pi, pugu pa nnu p̄e ḡa a khwā n̄e. ²⁵ Na pia f̄ā'o ch̄ombhi pi lb mbho Jijwe n̄e, pia wu'ɔ nch̄o ch̄ombhi yia pi n̄o ha'anḡ Jijwe chhu n̄e. ²⁶ Ki'i pia mā'anḡ nth̄inta'o, ndo ki lb nchwīe túa pich̄əi ḡgwa piḡi nu, ki ḡḡ'ə pich̄əi ḡgwa.

Tieḡ l̄ri pich̄əi ḡgwa

6 L̄iḡ panḡ, sheshenonḡ ḡgū moḡ phi, p̄əi ḡa p̄əi t̄ini moḡ jijwe n̄e, pin̄i nju'u vi moḡ jijwe juju. Lina ni noḡ ɔ ḡkaa ḡho nji ḡa ki'i yw̄'e'i nu nii ḡho ɔ chwīe phi. ² Gh̄ere ntieḡ l̄ri pich̄əi ḡgwa nne kan ɔ nū'ɔḡ ḡí Krishto. ³ Nthe ḡa sheshenonḡ nd̄i noḡ yi ḡa a mmeḡonḡ ndo mbo pi muuḡ mi ḡonḡ kan a f̄i pi noḡ yi. ⁴ Ndo sheshe ḡonḡ l̄i f̄ā'a yi, nji ḡa ä nt̄ā'a nu ḡkw̄ei nj̄u'ɔ yi ä p̄o nthe pi noḡ yi ki lb mbo nthe pi taakuo yi. ⁵ Nthe ḡa a pie ḡa sheshenonḡ tieḡ l̄ri yi.

⁶ Sheshenonḡ ḡa pi ye'i vi ni chr̄a Minnwi n̄e ḡhr̄a ḡguonḡ maonḡ shi'i ḡa a f̄ā'o n̄e mfe yi ḡonḡ ḡa a ye'i vi n̄e.

⁷ Ki'i p̄əi f̄i noḡ p̄əi, ḡonḡ shi'a mā'anḡ Minnwi ni kw̄əiḡ, sheshe yaonḡ ḡa ḡonḡ ph̄i n̄e a ye ḡa a shi ḡkw̄o n̄e. ⁸ Ǿ mbh̄i pi maonḡ fr̄einoḡ, ɔ kw̄o gu lb moḡ fr̄einoḡ ḡho, ndo ti Ǿ mbh̄i pi maonḡ moḡ Jijwe, ɔ kw̄o ch̄ombhi ki mme moḡ Jijwe ḡho. ⁹ Ndo ki'i pia kina chwīe nu shi'i nthe ḡa nd̄i shi ḡga ḡk̄ā'o pia kw̄o sh̄ei, n̄o ha'anḡ pia mienḡ ki ya'a kuo. ¹⁰ Nne ki'e, n̄o ha'anḡ pia f̄ā'o shina n̄e, pia chwīe shi'i mb̄iḡ ḡguonḡ ḡgwa ghao. M̄'ēḡ mbo mb̄iḡ ḡgwa p̄e ḡa pugu ḡgia ḡhanḡ pinḡ n̄e.

Ndugwi njiḡ shūu nu t̄ənə pugu pa fe nu mboɔ

¹¹ L̄i nj̄əi ḡkwanḡ ha'anḡ n̄ā'anḡ yei l̄i ni nyanḡ mbho, ndo n̄ā'anḡ a gh̄a'ogha'o n̄e! ¹² A wu'ɔ ḡgwa p̄e ḡa pugu t̄ā'a nu n̄onḡ noḡ moḡ fr̄einoḡ n̄e ḡa pugu fra v̄əi ḡa pi ni'iḡ v̄əi ḡgunu mbrei, nne ḡa ki'i pi fe ḡḡ'ə'i ni pugu nthe w̄ā'a Krishto. ¹³ Nthe ḡa nji'i nthe pi pugu ḡa pugu nii ḡgunu mbrei n̄e, lb nji'i nū'ɔḡ ḡí nduth̄o yugu. Ndo pugu t̄ā'a nu ḡa pi ni'iḡ v̄əi ḡgunu mbrei nne ḡa pugu kw̄ei nj̄u'ɔ yugu ḡa p̄əi nii ḡgunu mbrei moḡ fr̄einoḡ.

¹⁴ Ndo ni mmu, ki'i a ma mbo ḡa ḡkw̄ei nj̄u'ɔ a ḡkien ḡa ḡgu'ɔ ḡkw̄ei nj̄u'ɔ nthe pi w̄ā'a Jish̄o Krishto mbo Taath̄o via. Nthe ḡa nt̄oɔ pi ḡkuonḡ gu Krishto ḡkuonḡ w̄ā'a, ḡkuonḡ mbhi kwo p̄o yi kw̄iḡ ḡkuonḡ w̄ā'a v̄əi, mummu p̄o yi kw̄iḡ ḡkuonḡ w̄ā'a n̄o ligi ḡkuonḡ mbhi. ¹⁵ Nthe ḡa ni'iḡ nu ḡgwa ḡgunu mbrei ki mienḡ nu ki lb ni'iḡ lb nji'i mf̄ā'o yich̄əi gh̄ere. A p̄o nu ḡonḡ fhi mbo mme nnu. ¹⁶ Gh̄ighri pugu pa kwoshini p̄o ni ḡgwa p̄e ḡa pugu ȳou njiḡ chr̄a yei n̄e, mbini mbo mb̄iḡ Ishrae ḡa a yi Minnwi n̄e.

¹⁷ J̄ē ndwe ḡḡ'əi nu shhi, ki'i ḡonḡ t̄ā'a a ni nd̄an nthe ḡa pa t̄ina Jish̄o p̄o mb̄iḡ noḡ mu.

¹⁸ Pwapuḡ Jish̄o Krishto, mbo Taath̄o via, p̄o ni jijwe ȳəi ḡhao, ma l̄iḡ panḡ. A p̄o nenne.

Efesho

Kāon nu pa tho nnu

Pɔɔ nā'an ɲwa'anli yei, ntho mfi'i pi kà'a ɲa Minnwi fā'o nthɛ ɲguon pa yaon ɲa a puon ɲkuon shhɛ pugu pa po nɛ. A nōon mon ɲwa'anli yei ɲa ɲguon yaon ghao shi nja'o pi mbho Jisho Krishto.

Mon fūon krao ɲwa'anli yei, Pɔɔ chrā pi ɲkuon pɔ nu ta'a yi ntɔɔ pi ɲkuon chhu nu ɲkwan nɔ ha'an Minnwi Tāa chu' ɲgwa pi nɛ, ɲkwan nɔ ha'an a lɛ phi yugu ndo mfu'u vugu mon phi yugu ntɔɔ pi mbho Muon vi, mbo Jisho Krishto. A pinɪ nu'un mfi'i ɲkwan nɔ ha'an kà'a Minnwi shi ɲgu' ndɔɔ lɛ ghao ntɔɔ pi mbho Jijwe Minnwi. Pɔɔ mā'an fi'i ni ntou pa yaon nɔ nōon nu ɲa ɲguon puon Minnwi ghao ta'a yi ntɔɔ pi mon pɔ ta'a yi pugu pa Jisho Krishto. A nā'an ɲa chɔshi pɔ nɔ non, Jisho Krishto pɔ tho yi, ɲa chɔshi nda, Krishto pɔ muon nch'ā nchini nda ghɔ, ɲa chɔshi pɔ pi mingwe, Krishto po ndaon vi.

Pɔɔ lūgwi nōon mon ɲwa'anli yei ɲa nthɛ khwā ɲa Krishto fā'o mbin ɲhan pin nɛ, pugu pa chɔmbhi yi ɲa a fɛ nthɛ vugu nɛ, ni lɛ nu phi ɲa a chwɛ pugu fā'o nɛ, ni fi'i pwapun ɲa a nōon ni pugu nɛ, a pie ɲa ɲhan pin m'an mbha nnu pipi yugu nchho chɔmbhi taon taon.

Mā'an nu chrā

1 ɲwa'anli yei llɔ mbho mu Pɔɔ, mbo ɲgan ntaon Kr-ishto Jisho, ntɔɔ pi ɲkuon khwā njù' Minnwi, ɲgōi ni pa ɲgwa Minnwi pi taon taon mon la'ataon Efesho ndo mbo ɲgwa ta'anju' mbin Krishto Jisho.

² Pwapun pugu pa ghighri llɔ mbho Minnwi, mbo Tāa via, pugu Jisho Krishto, mbo Taatho, pɔ ni pəi.

Mbɔɔ mon Jijwe ndi ɲa ɔ pin Krishto nɛ

³ Mbɔɔ yi Minnwi, mbo Tāa Taatho via, mbo Jisho Kr-ishto, ɲa a fɛ ɲguon ɲkwan mbɔɔ mon jijwe ni pia mon mbhi moon jijwe ntɔɔ pi mbin Krishto. ⁴ Wu' nɔ ha'an a chu' via nthɛ Krishto ɲkaon maa nchwɛ mbhi nɛ, ɲa pia pɔ yi taon taon ki lɔ mfā'o ntəi shhi yu. Mon khwā, ⁵ a ni ndɔɔ nthi mi fie ndi ntɔɔ mbin Jisho Kr-ishto nchwɛ pia pɔ puon pi, ntɔɔ pi ɲkuon pwanju' yi, ⁶ nne ɲa pia gha'o ndipwa pwapun yi, ɲa a fɛ ni pia ghagha ntɔɔ pi mbho ta'a Muon vi ɲa a ɲkhwā ɲga'a nɛ. ⁷ Ntɔɔ pi ɲkuon chhi Krishto, † a yuon via mfu'u mon ghrɪ phi, nne Minnwi lɛ phi yia pi wu' nɔ fi'i pwapun yi, yi yienyien, ⁸ ɲa a shā'o ni pia ntou yi nɛ pugu pa ɲguon shietho pugu pa ji nu.

⁹ Minnwi chwɛ nnu ɲa a ni ɲkā'a njù' yu ndo pa'a ɲgwa lɔ nji nɛ, pia ji, mbo pa nnu ɲa a ni ɲkwo lɔɔ nthi mi nɔ chwɛ nu ntɔɔ pi mbin Krishto nɛ. ¹⁰ Nnu yei ɲa Minnwi ni ɲkā'a nɔ chwɛ nu, ndo shi nchwɛ ndi ɲa

† Njin chhi Jisho pɔ ɲa gu ɲa a ni mfe chɔmbhi yi pi jwi vi, chhi yi kwɪ nɔ yaon fɛ'ingien nɛ

ndi kā'o nɛ, pɔ nɔ tho nu ni ɲguon pa maon, nchwɛ pugu pɔ ta'a yi, ɲguon pa maon ɲa a pɔ po pugu pa ɲkuon shhɛ nɛ, Krishto pɔ Taatho vugu. ¹¹ Ntɔɔ pi mbin Jisho, Minnwi pinɪ nchu' vigi ɲa pigi pɔ ji llɔ mon ɲjɛ yi, wu' ɲkwan nɔ ha'an a ni ɲkā'a nɛ. Minnwi ghā nchwɛ ɲguon nnu pi pi ɲkwan ha'an a khwā nɛ, ¹² nne ɲa pigi, ɲa pigi ni mbo fūon ɲgwa nɔ fā'o nu kwā'a mbin Krishto nɛ, shi ɲga'o ndigha'o yi. ¹³ Ntɔɔ pi mbho yu, pəi ɲkaa pəi ni ɲga nja'o ɲkɪni nnu shini, mbo pwa pisha'akho ɲa a tho ni lūgu nu ni pəi nɛ, pəi gha mbin, Minnwi nū'ɔɲ li yəi ni Jijwe yi ɲa a ni ɲkā'a nɛ. ¹⁴ Jijwe Minnwi pɔ pi fé ni pia nne ɲa pia fā'o tininju' ɲa Minnwi shi mfe yaon ɲa a kā'a via nɔ nɛ, ni kwā'a ɲa a shi ndugwi m'ɛn mfe ɲguon maon pigho ni pia, nne ɲa pia gha'o ndigha'o yi.

Luon Minnwi Pɔɔ

¹⁵ Nthɛ nnu yei, jɛ fie nɔ ha'an ɲki ya'o fi'i pin yəi mbin Jisho Taatho pugu pa khwā yəi mbin pa ɲguon ɲgwa Minnwi pi taon taon nɛ, ¹⁶ ḡshini ndo ɲkina nɔ tōo nu Minnwi nthɛ vəi. Ntho ɲkwɪn vəi mon luon Minnwi a, ¹⁷ ɲa Minnwi, mbo Minnwi Taatho via Jisho Krishto, mbo Tāa ndigha'o shi mfe jijwe shietho pugu pa ji nu nnu nne ɲa ɔ ji vi mbigi. ¹⁸ Nduon ɲa njù' yəi pɛgəi ni líɛ, nne ɲa pəi ji kwā'a ɲa a fɛ ni pəi, mbo ɲgwa ɲa a gɛ nɛ, ni fi'i fā'o ɲa a pɔ mon mbwa mbɔɔ ɲa Minnwi kā'a ɲgwa pi nɔ nɛ, ¹⁹ ni ghrɪ ki fi'i ɲa a fā'a nu mbin pia ɲa pia pin nɛ. Yei ghrɪ ɲa a fā'a nu mbin pia nɛ, wu' mbo pi nɔ fi'i mme ghrɪ yɛ ɲa ²⁰ a ni mfā'a nɔ ghɔ ndi ɲa a ni

mbīi Krishto llo monj gu nchərə vi ngei mbho yi yi ji po ne. ²¹ Krishto tho nsha'a nu fo monj nthiṅkwo kəkərə ncha nguoṅ ghrí ḡa pugu sha'a nu po ne, pugu pa memme ḡgwa pugu pa memme ghaṅ ghrí pugu pa taatho pugu pa nthiṅkwo ḡa ḡgwa ni ḡkwo ma mfā'o, ki lo ḡgu'č mbho pi monj yei mbhi ndwe ne, pugu pa mbi ye ḡa a tho nu ne. ²² Minnwi nū'čṅ ḡguoṅ yaonj ghao la'o kwò yu, mfe vi ni chōshi ḡ Taatho ḡguoṅ yaonj ghao. ²³ Chōshi po pi nonj Krishto, a chwīe chōshi linaonj ndo ḡkā'o ni ju ye ḡa a linaonj ḡguoṅ yaonj ghao ḡguoṅ lī'i ghao ne.

Llo monj gu nii monj chōmbhi

2 Pəi ni mbho ḡgwa khu monj chī'ə nu nchò pugu pa phi ² ḡa pəi ni nchho nu monj gho ḡkwanj ha'anj ḡgwa ḡkuoṅ mbhi yei chwīe nu ne, mbini mbho ḡkwanj ha'anj Shata, mbho nthishi nji monj tōthi tā'a nu ne, mbho jijwe ḡa a fā'a nu mbiṅ ḡgwa ha'anj pugu chī'ə nchò Minnwi ne. ³ ḡguoṅ yia ni mbho ḡ pugu, nchho chōmbhi yia ḡkwanj ha'anj freinoṅ yia khwā ne, ntho nchwīe nnu ha'anj freinoṅ yia pugu pa njù'č yia tā'a nu ne, ḡa púoṅ yia ni mbho pi yi phi ne, pigítua Minnwi ni mbho mbiṅ pia.

⁴ Ndo Minnwi, ḡa a fā'o ntou kwoshini, ntho khwā yi yi titini ḡa a khwā via ḡ ne, ⁵ ti mfe pi monj ndii ḡa pia ni ḡgu'č mbho pi ḡgwa khu monj chī'ə nchò ne, a ni nchwīe via pia po yi maonj pia pa Krishto ka'a. A tōḡo pi ḡkuoṅ pwapuṅ Minnwi ḡa pəi lūgu. ⁶ A ni ḡku'č ni pia pa Krishto Jisho monj gu, nchərə via pugu ka'a monj mbhi moonj jijwe mbiṅ Krishto Jisho, ⁷ nenne ḡa monj pa ndii ḡa a tho nu ne, minthe a nōonj mme pwapuṅ yi ḡa minthe pa'a pi lo mfi'i ne, monj shi'i yi ḡa a nōonj ni pia ntōḡo pi mbiṅ Krishto Jisho ne.

⁸ Nthe ḡa a chwīe pwapuṅ Minnwi pəi lūgu ntōḡo pi ḡkuoṅ piṅ, ndo pa'a yei lo ndho pi mbho gho, a po pi fe Minnwi, ⁹ ki lo mbho ntho pi fā'a nne ḡa k'í sheshenonj kwēi njù'č yi. ¹⁰ Nthe ḡa pia po pi mbho fā'a yi, a chwīe via ntōḡo pi mbiṅ Krishto Jisho ḡa p'ia fā'a fā'a shi'i ḡa Minnwi ni ḡkwo p'iri nū'čṅ ḡa pia chwīe.

Ta'anggi pugu pa ghighri monj Krishto

¹¹ Nthe yie gho, pəi ḡa pəi ḡgwa taonj nduoṅ monj freinoṅ ne, ḡa ḡgwa ha'anj pugu nii ḡgunu mbrei mēiṅ vəi ni ḡgwa ki nii ḡgunu mbrei ne, mbho ḡgunu mbrei ḡa pi ni'iṅ ḡonj fo pi ni mbho ḡonj mishua ne, pəi kwini ḡkwanj yaonj ḡa pəi ni mbho lleshhi ne, ¹² ḡa yichəi yaonj shini ndo nchīni vəi pəi pa Krishto, pəi ni mbho pa ghini nne pa'a ndo mbho ḡgwa Minnwi ḡ ḡgwa Ishrae, pəi shini ndo mfā'o nnu monj pa k'ina llo ḡkuoṅ kà'a Minnwi ni ḡgwa Ishrae, ki lo mfā'o kwā'a, ndo mbho ki Minnwi ḡkuoṅ mbhi. ¹³ Ndo ndwe, ntōḡo pi mbiṅ Krishto Jisho, pəi ḡa pəi ni mbho pi fie hini ne, pi chəno ni pəi mbara, ḡkie pi ḡkuoṅ chhi Krishto. †

¹⁴ Nthe ḡa a ju ndutho yi ḡa a tho ni ta'anggi shina pia, ḡa a chwīe paa ghrà ḡgwa pəi, mbho ḡgwa taonj nduoṅ pugu pa ḡgwa Juu, pugu gū ta'a yi. A ni mbə'i ḡka'a ḡa a ni fēne vugu ntōḡo pi ḡkuoṅ gu yi monj freinoṅ, ¹⁵ a ni mfu'u kipina ḡa a ni ntho ntho gí, †† pugu pa nnu ḡa gí chhu ne, nne ḡa a ntho a taonj ni ta'a ḡonj fhi shina k'iri paa ḡgwa pəi ḡkie pi mbiṅ yu, nne ntho ni ta'anggi, ¹⁶ ndo mbini nchīni paa k'iri ḡgwa pəi pugu po ta'a yi, a chīni vugu pugu pa Minnwi ntōḡo pi ḡkuoṅ gu yi ḡkuoṅ wá'a, nne njwi kipina gho.

¹⁷ Nenne, Krishto ni ntho nchīi pwa pisha'akho mbho yi ta'anggi ni pəi ḡgwa taonj nduoṅ ḡa pəi shi ki lo mbara yəi Minnwi ne, pugu pa ḡgwa Juu ḡa pugu ni mbara ne. ¹⁸ Nthe ḡa a tōḡo pi mbho Krishto ḡa ḡguoṅ yia ghao mbho ḡgwa Juu pugu pa ḡgwa taonj nduoṅ, fā'o shina monj ta'a Jijwe ḡo ghəi nu shhi Tāa.

¹⁹ Nthe yei, pəi ḡgwa taonj nduoṅ lo nu'uṅ mbho pa ghini ki ghaṅ kra, pəi po ndwe pi ta'a ḡgwa pəi pa ḡgwa Minnwi pi taonjtaonj, pəi po monj mbaanda Minnwi. ²⁰ Pi krao vəi ḡku'č ḡo gho ḡkuoṅ kwonda ḡa a nū'čṅ ghaṅ ntaonj Jisho pugu pa njəi'i Minnwi ne, Krishto Jisho ndutho yi po ḡkieṅ muuṅ nchī'a nchini nda gho.

²¹ A tōḡo pi mbho yu ḡa ḡguoṅ nda gho ḡa a ku'č nu ḡo ne tithi mbho ta'a yi, ḡku'č nu mbho nda Minnwi yi taonjtaonj, mbho yi Taatho. ²² Ntōḡo pi mbiṅ Krishto, pi tho ḡkrao vəi ḡku'č nu ni pəi, pəi po nda ḡa Minnwi ghà nchho fo monj Jijwe ne.

Fà'a Poo ni ḡgwa taonj nduoṅ

3 Nthe nnu yei, mmu Poo, luonj Minnwi mfe ni pəi. Mbho pi ḡganj chəiṅ ntho ligi Krishto Jisho, ntho vəi, ma pa ḡgwa taonj nduoṅ. ² ḡo ha'anj ə mbho ye ḡa shishini, pəi kwo ya'o fà'a ye ḡa Minnwi fe vəi monj pwapuṅ yi ntho vəi ne, ³ ḡa nnu ḡa Minnwi ni ndəiṅ ne, a ni nōonj vəi, nchwīe ḡji ḡo ha'anj ḡkwo nā'anj, ḡkāonj tho yi ni pəi ne. ⁴ Pəi shi ḡga mēiṅ nnu yei, kaṅ pəi shi nji nyaṅ p'iri nu ntho nnu ləiṅ ḡa Minnwi tūgu ntho Krishto ne, ⁵ ye ḡa pi shini ndo ntūgu ni pa ḡgwa lleshhi ḡkwanj ḡo ha'anj pi nōonj ni pa ghaṅ ntaonj Jisho pugu pa njəi'i Minnwi pi taonjtaonj ntōḡo pi mbho Jijwe Minnwi ne.

⁶ Nnu ləiṅ gho po ḡa ntōḡo pi ḡkuoṅ pwa pisha'akho, pa ḡgwa taonj nduoṅ fā'o shina pugu pa Juu ka'a monj mbho ye ḡa Minnwi fe ne. Pugu ḡgia ta'a freinoṅ ndo nchīri monj kà'a ḡa Minnwi ni mfe ntōḡo pi mbho Krishto Jisho. ⁷ Minnwi ni nchwīe a mbho muuṅ fà'a pwa pisha'akho ntōḡo pi ḡkuoṅ fe pwapuṅ yi ḡa a ni mfe vəi ntōḡo pi ḡkuoṅ ḡkwanj ha'anj nji yi fā'a nu ne.

⁸ Mmu, ḡa mi ndugwi njiṅ shina pa ḡgwa Minnwi pi taonjtaonj ne, pi ni mfe pwapuṅ yei vəi ḡa ḡchīi pwa pisha'akho fà'o Krishto ḡa a chaṅ lina ḡonj mishua ḡo ji

† Njiṅ chhi Jisho po ḡa gu ḡa a ni mfe chōmbhi yi pi jwi vi, chhi yi kwiri ḡo yaonj fē'ṅṅieṅ ne †† A shini ndo ntho gí ni kipina yei. Lii nnu ḡa a po monj ḡwa'anji Roma 7:5-14.

nu ne, ni ngwa taon nduon, ⁹ ndo mbini ndon ka'a Minnwi lifi wo ni nguon ngwa ghao, mbo ka'a na ni ndoin llo lleshhi ne. Minnwi yei non na ni nchwie nguon yaon.

¹⁰ Nenne na ndwe, minthe choshi chwie pa thishi pugu pa memme ni mon mbi moon jijwe ji shietho Minnwi mon nguon pa ngwra pi. ¹¹ Ye ni ngu' mbo kwaw ha'an Minnwi ni kka'a kkaon mbi maa nje ne, na ni nchwie a llogo lifi ntogo pi mbho Krishto Jisho, mbo Taatho via ne, ¹² mbo ju na pia togo mbho yu mfa'o tininju' pugu pa ndaon wo mon pin mbin yu no ghai nu shhi Minnwi ne. ¹³ Nthe yie gho, ndigai vai na ki'i pai fa'o pai njuc nthe ngai na hjai nu nthe vai ne, nthe na a po pi no gha'o nu vai ne.

Khwa Krishto

¹⁴ Nthe yei, kwie kwere a shhi Taa ¹⁵ na nguon ndaonon po pugu pa nguon shhe fa'o ligi yugu pi llo mbho yu ne, ¹⁶ na a shi mfe ni pai, ntogo pi nguon jijiwe yi, nne na pai tini mon njuc pai, wuc pi no fi' fa'o yi mon ndigha'o yi, ¹⁷ nenne na minthe Krishto chho mon njuc pai ntogo pi nguon pin, njen yai gha kwow tini, kwo yai kw' phi mon kwa, ¹⁸ nthe pai pa nguon ngwa Minnwi pi taonon ghao fa'o ghr' no ji nu fi' figi, pugu pa fi' pun, ni fi' nthe, ni fi' shhi nu na kwa Krishto fa'o ne. ¹⁹ Oon, na a nthe pai ji kwa Krishto na a chaa lina nonmishua no ji nu ne, nne na minthe pai linaon ni fhi nu Minnwi.

²⁰ Ni ju ye na minthe a fa'a ncha fi' kwaw no ha'an pia pie ki mbi ne, ntogo pi nguon ni ye na a fa'a nu mon non ya ne, ²¹ ndigha'o po gho ntogo mbho choshi pugu pa Krishto Jisho nguon ngwringwa ghao, nguon ndi ghao ki ndugwi yi. A po nenne.

Ta'a freinon mon pin

4 Nthe yie gho, mmu, ngan choin nthe ligi Taatho, ndigai vai na pai chho chombhi mon shendaon na a ka'o nthe ge ye na Minnwi ge vai no ne. ² Pai shwi' non yai shhe, mbo juju, mfa'o wein njuc, mfa'o wein njuc ni fan ngwa nduon mon kwa, ³ kkaa mon nguon puon shendaon ghao na ta'anggi ye na Jijwe Minnwi fe ntogo mon ghigr' na a chini vai ne, kina shina pai.

⁴ A wuc ta'a non pugu ta'a Jijwe, wuc no ha'an Minnwi ni nge vai mon ta'a kwa'a ne, ⁵ ta'a Taatho, ta'a pin ni ta'a kwe kh'i, ⁶ pai fa'o ta'a Minnwi, mbo Taa nguon ngwa, na a Taatho nguon ngwa, mfa'a fa'a yi ntogo mbin nguon ngwa ndo mbo mon nguon ngwa. ⁷ Ndo sheshenon shina pia fa'o fe wuc fi' kwaw no ha'an Krishto fe gho ne. ⁸ No ha'an Nwa'anli Minnwi chhu na, "A ni nga ngu' tothi, ndogo pa mimbina pi ha'an a gha'a vugu ne pugu tho njin yu, a fe pa fe ni ngwa."

⁹ Ndwe, nin chr'a yei na, "A ni ngu' tothi" po pi na kwie na a shwi' shhe? ¹⁰ Ju na a ni shwi' ne wuc ju na a ni mbini ngu' fie mon ndugwi po ne, nne na a linaon nguon mbi ghao.

¹¹ A fe pa fe ni pichai na pugu po gan ntaon pi, pichai po pa njil' Minnwi, pichai po gan chi pwa pisha'akh, pichai po pa ngwa na pugu gha ndina ni choshi † ndo nje' nu ne, ¹² no piri nu ngwa Minnwi pi taonon no fa'a nu fa'a ju Krishto, nne no kugwi nu non yi a ku', ¹³ ti pia nu'un ngu' mbo ta'a yi mon pin pugu pa fi' kwaw ha'an pia ji Muon Minnwi ne, ngu' ti mbo memme ngwa mon pin, ti nu'un ngu' ndinaon mbo no ha'an Krishto po ne.

¹⁴ Nenne, kan mba'a pia nu'un mbo no puon fhu, pi tho nchi via mfe hein, mfe nu hin no ngwa na mba'ankhi tien vugu, ntogo pi nguon kwaw kwaw yaon ye' llo mbho ngwa mifi na pugu gha nchwie ngwa faan ndaon ntogo pi nguon pa nnu mifi na pugu tigi nu ne. ¹⁵ A ka pie pi na ntogo nguon chr'a nu nnu shini mon kwa, pia ku' mon nguon puon shendaon ghao mon ju ye na a po no tho yai ne, mbo Krishto. ¹⁶ Krishto chini nguon ngwa pi ghao mon ta'a non, nne na a nthe pia po shigi ndien na a chini nguon non nonmishua ne. Ndi na nguon ghr' non fa'a nu shi' ne, a chwie nguon non ku' kwugwi non yi mon kwa.

Chho nu no ngwa moon lifi

¹⁷ Nchhu yei nnu ndo mbo minkwentie mon Taatho na, ki' pai nu'un nchho chombhi yai no ha'an ngwa ki pin Minnwi gha nchho ne, na kwa'a nu nnu yugu lo mfa'o ghere ¹⁸ njuc yugu po pi mon njinjin. Pugu lo ni' mfa'o shina mon kwaw chombhi na Minnwi gha mfe ne, nthe ki ji na a po mbin pugu ne, nthe tinitho na pugu fa'o ne. ¹⁹ Pugu lo nu'un mfa'o lritho, mfe non yugu ni pa mbha nnu pipi, mfa'o piga no chwie nu nguon kwaw kwaw nnu totr' mbi.

²⁰ Yine lo mbo kwaw no ha'an pai ni nje' nthe Krishto ne. ²¹ Shihini, pai ya'o pa nnu nthe vi, pi ye' vai ni nnu shini na a llo mbho ju, Jisho ne. ²² Nenne, pai m'an ndunu non yai, na a ni nchwie pai chho chombhi kwaw ha'an pai ni nchho nu ne, mbo ndunu non ye na a ni mbiri nu nthe pa nnu pipi na pai ni kwaw, a fi' vai ne. ²³ A pie na njuc yai pugu pa kwa'a nu †† mai ya mbini mbo yi fhi, ²⁴ pai lo mbini ngwe non fhi na pi chwie vi a fhi Minnwi mon ndindi pugu pa taonon na a llo mon nnu shini ne.

²⁵ Nthe yie gho, pai mien le'ingien fo, sheshenon shina pai chr'a nnu shini ni taakuo yi nthe na pia po pi ta'a yi mon Krishto. ²⁶ Pai mbi' tua, ki' pai chwie phi, ki' pai mien minaon nii pai wuc mbo ni pigita. ²⁷ Ndo ki' pai fe shina ni Shata.

† Ye' ngwa pe na pi gha me' ni pa pashito ne. †† Mon chr'a Gri a chhu pi na ntogo nguon jijwe kwa'a nu mo

²⁸ Kí'i ñon ña a ni mbo ñgina ne nu'unj ñdoo, a pie ña a fã'a, ntho mfã'a fã'a shí'i ni mbho mi, nne ña mimfe a fe yi ñon ña a lo ñjii' mfã'o ne. ²⁹ Kí'i sheshe chrà piphi taonj monj nchò pã, ndo a wu'c mbo pi ñkwanj chrà ña a pwa no ghẽre nu ñonj a tithi a tini monj ñkwanj ha'anj chà ndii gho pã ne, ñji ña minthe a ghẽre ñgwa pe ña pugu ya'o chrà gho ne.

³⁰ Kí'i nchwie Jijwe Minnwi yi taonjtaonj ña pi ni nu'wõnj li yã ni ju ne, pã ni tu'utho. Pi ni nu'wõnj li yã ni ju no ndonj nu ña monj yichã ndii, Minnwi shi ñjuonj via mfu'u monj ñguonj ghrã phi.

³¹ Pã m'anj chãchigã, pugu pa pigítua, ni yoyow, ni fã'i nu fã'i, ni wã'i nu ñgwa, ni kipina. ³² Pã ka ndonj pi mbha nnu shí'i ni pa pichã ñgwa, mfã'o ñjù'c pãpã, ndi'e phi ñgwa wu'c no ha'anj Minnwi tãgã mbij Krishto ndi'e yã phi ne.

Chho nu monj lí'e

5 Nthe ña pã pa puonj Minnwi ha'anj a ya ñkhwã vugu ne, pã pa'o no pã nu no ju. ² Pã chho monj khwã wu'c no ha'anj Krishto ni ñkhwã vã ñkaa yu ti mfe chombhi yi nthe vã no yaonj fe pugu pa yaonj fe'ingienj ni Minnwi ha'anj luñ yi figã ne.

³ Ndo no pa ñgwa Minnwi pi taonjtaonj, a lo ñjii' ñkã'o ña pi ku'c pa nnu kwoshuonj, ki sheshe nnu nchhi ki pãga, shina pã ⁴ ki ña pã chrã pa chrã fefhe pugu pa chrã naa, pugu pa chrã michwe fefhe, mbo nnu ña a lo ñkã'o ni pã ne. A ka pie pi ña pã tho ntõo pi Minnwi. ⁵ Pã ya ñji yei nnu shí'i ña, mba'a ñganj kwo shuonj, pugu pa ñganj chwie nnu nchhi, ki ñganj pãga (ñkwanj ñonj yei pã pi no ñganj gha'o pa nnwi), yi' mfã'o sheshe yaonj monj Sha'afuonj Krishto pugu pa yi Minnwi.

⁶ Kí'i yichã ñonj fã vã ni pa chrã ghagha, nthe ña a tãgã pi ñkuonj pa nnu pei ña pigítua Minnwi shwi' mbij pa ghanj tinitho. ⁷ Nthe yie gho, kí'i nturu pã pugu no chwie nu phi. ⁸ Nthe ña pã ni mfũonj mbo pi monj ñjijijijij, ndo ndwe pã pã monj lí'e nthe ña pã pã pi yi Taatho ne. Nenne, pã chho no ñgwa ha'anj pugu pã monj lí'e ne, ⁹ nthe ña ntienj thi lí'e pã ñguonj pa nnu shí'i pugu pa nnu ndindi ni nnu shini.

¹⁰ Kãa no ye'i nu nnu ña a shi mfe pwanju'c ni Taatho ne. ¹¹ Kí'i ñii'ij mbho yã no chwie nu pa nnu ghagha ña a yi monj ñjij ne, ka tũgu pi páa, ¹² nthe ña a nnu lritho no chrã nu ñkuonj pa nnu pigho ña pugu gha nchwie lí' lãij ne. ¹³ Ndo lí'e ghã ñga ndonj sheshe yaonj, ñgwa yã yaonj gho. ¹⁴ Nthe ña lí'e ghã ñga nthe ñkuonj yaonj, yaonj gho lí'e ñkaa yu. A chwie yie gho pi chhu ña, "Wũ'u ma ndhe lãgã, ndãllã monj gu, kanj lí'e Krishto shi nthe mbij gho."

† Wu'c nenne, ñgwa ghã ñga nchwie pa nnu piphi lí' lãij pi chhu nnu ña ñwa'anji Minnwi chhu ni pugu nthe nnu piphi gho ne, pugu yã fã' ñkwanj no ha'anj nnu piphi gho ña pugu chwie pigi ne.

¹⁵ Nthe yie gho, pã lina nu ñkwanj ha'anj pã chho chombhi yã ne, ki lo nchho pi no pa na, pã chho pi no ghanj shietho, ¹⁶ mfã'a fã'a shí'i monj sheshe muonj shina ña no fã'o ne nthe ña llé pei pi piphi. ¹⁷ Nthe yie, kí'i mbo na, ka ji pi yaonj ña Taatho tã'a nu ne. ¹⁸ Kí'i pã paa là'o, nthe ña a shi nchwie pã chwie pa nnu ña a shi mbiri vã piri ne. Pã ka linaonj pi ni Jijwe Minnwi, ¹⁹ ñjrão nu ni monj pã llã monj ñwa'anji ñkhí, pugu pa ñkhí gha'o Minnwi pugu pa ñkhí monj Jijwe. Pã yrão ñkhí mba'o lóu ni Taatho monj ñjù'c pã, ²⁰ ñgu'c nchho mfe tão nu monj ñguonj pa nnu ni Minnwi Tãa monj ligi Taatho via mbo Jisho Krishto.

Lán ña a pã no yi Krishto pugu choshi ne

²¹ Pã fe monj pã ni monj pã monj pãgã Krishto. ²² Pijge lánj, pã ya'o nchò laonj pã no ha'anj pã ya'o nchò Taatho ne. ²³ Nthe ña mimbã pã pi taatho ñgwe vi wu'c no ha'anj Krishto taatho choshi ne. Ju, Krishto gho, pã ñkwe choshi ña a monj yei ne. ²⁴ No ha'anj choshi ghã ñja'o nchò Krishto ne, a pie ña mingwe lánj wu'c ñja'o nchò ndaonj vi pi nne monj ñguonj nnu ghao.

²⁵ Pimbã, pã khwã ñgwe pã wu'c no ha'anj Krishto ni ñkhwã choshi ndo mfe chombhi yi nthe vi ne, ²⁶ nenne ña a chwie vi a pã yi taonjtaonj no ha'anj a kwo shigao vi ni ñkhí pugu pa chrã ne, ²⁷ nenne ña minthe a kãrã choshi ncha'a mfe ni monj yei monj ñguonj ndipwa yi ki muonj mi kigao ki sheshe kãrã ki sheshe ñkwanj yaonj yei lo mbo mbij yu, ña â pã yi taonjtaonj ki lo mfã'o ntã. ²⁸ Wu'c nenne, pimbã fã'o no khwã nu ñgwe pugu no ha'anj pugu khwã monj yugu ne. ñonj ña a khwã ñgwe vi ne, khwã pi monj yei, ²⁹ nthe ña sheshenonj shí'a ma mbãna freinonj yei, a ghã ñkugwi ndo ndina ni monj yei, wu'c no ha'anj Krishto ghã nchwie ni choshi ne, ³⁰ nthe ña pia pa ghrã monj yei.

³¹ "Nthe yei gho, ñonj shi mienj tãa vi pugu mũunj vi, nchiri mbij ñgwe vi pugu pi paa chiri ñgũ ta'a freinonj." ^{††} Nnu lãij yei ña pi tũgu ne ñkienj mme yei, ndo ñchrã nthe pi Krishto pugu choshi. ³³ Ndo sheshe ñonj shina pã khwã ñgwe vi no ha'anj a khwã monj yei ne, mingwe yã ñkaa yu ña a ya'o ndaonj vi.

Puonj pugu pa tãa ni ma

6 Puonj, pã ya'o nchò pa tãa pã pugu pa mũunj pã nthe ña pã pã pi yi Taatho, nthe ña a nnu ña a kã'o no chwie nu ne. ² "Pã ya'o nchò pa tãa pã pugu pa mũunj pã." Yei fũonj kina ña a fã'o kã'a ne: ³ "Nne ña pa nnu nyienj ni pã shí'i, pã lo mfã'o ntaanj chombhi ñkuonj shhe gho." [‡]

⁴ Pa tãa, kí'i pã chwie túa puonj pã pigi, pã ku'c ni pugu pi ni ntãgi pugu pa ye'i nu vugu ñkwanj ha'anj chrã Taatho chhu ne.

†† Ñwa'anji Njã yi 2:24. ‡ Ñwa'anji Ndi Taonj nu 20:12.

Pa kũna pugu pa taathɔ pugu

⁵ Pa kũna, ƒɛi ya'ɔ nchɔ pa taathɔ pɛi ŋkuonj shhe heinj ni pɔgɔ pugu pa ya'ɔ nu vugu ni ta'anju'ɔ nɔ ha'an a kaŋ ni mbɔ Krishto pɛi ya'ɔ vi nɛ. ⁶ Ki'i pɛi wu'ɔ nchwɛ nnu pi ndiŋ ŋa a lii vɛi nɛ, nthɛ ŋa pɛi tã'a nu ŋa pi piŋ vɛi, ƒɛi chwɛ pi nɔ puonj fã'a Krishto, nthɔ nchwɛ nnu ŋa Minnwi tã'a nu nɛ pi ya llɔ njù'ɔ pɛi. ⁷ Ɖɛi fã'a fã'a pi ni njù'ɔ shi'i nɔ ha'an pɛi fã'a pi mbhɔ Taathɔ ki lɔ mfã'a pi mbhɔ ŋgwamishua, ⁸ nthɔ nji nu ŋa sheshe nnu shi'i ŋa ŋonj chwɛ nu nɛ, a shi mbini mfã'o wu'ɔ yie ghɔ llɔ mbhɔ Taathɔ, ki ŋgaŋ vi pɔ pi ŋkũna, ki ŋonj gha.

⁹ Pa taathɔ, ƒɛi wu'ɔ nchwɛ pi nenne ni pa kũna pɛi, ki lɔ nu'unj nyienj ŋgũru vugu. Ɖɛi ji nu ŋa ŋonj ŋa a Taathɔ yugu pugu pa yɛi nɛ chhɔ pi pɔ ndɔ ki lɔ mbɔ ŋgaŋ mbe monj shã'a yi.

Maonj nchhɔ llɔ mbhɔ Minnwi

¹⁰ Nɔ lūgwɛ nu, ƒɛi thi a titini monj Taathɔ pugu pa titini ghrɛ yi. ¹¹ Gwɛ ŋguonj maonj pɛi llɔ mbhɔ Minnwi, nne ŋa mimfɛ ɔ wu'ɔ nthi a titini ndiŋ ŋa Shata thɔ ni ŋguonj ŋkwanj shendaonj mifɛ nɛ. ¹² Nthɛ ŋa pia shi'a nji'i mã'anj pɛi pi pia pa ŋgwamishua monj freinonj, pia ghã mã'anj pi pia pa jiwɛ piphi ŋa pugu thɔ nsha'a nu nɛ, pugu pa memmɛ ghanj ghrɛ pugu pa ghanj nji monj mbhi njinj yei, pugu pa jiwɛ piphi monj mbhi moonj jiwɛ.

¹³ Nthɛ yie ghɔ, ƒɛi lɔgɔ ŋguonj maonj pɛi llɔ mbhɔ Minnwi ghao, nji ŋa llɛmbhi piphi shi ŋga nthɔ, a li'i mimbina ni ŋguonj pɛi ŋa a mã'anj vɛi nɔ ghɔ nɛ ghao, pɛi shi ŋga ŋkwo mã'anj vi ti ndugwi, nja ŋgu'ɔ nthi a

titini. ¹⁴ Nthɛ yie ghɔ ki'ɛ, ƒɛi piri nonj yɛi ntithi a titini, ŋkrao ntu'u yɛi ni ŋkandanj nnu shini, chɔmbhi ndindi pɔ titini ki'i njù'ɔ yɛi, ¹⁵ tra gwɛ nɔ kwɔ yɛi pɔ piri nu nonj yɛi nɔ chii nu pwa pisha'akhɔ ghighri. ¹⁶ Monj ŋguonj ndiŋ ghao, piŋ yɛi pɔ ŋgrão pɛi yɛi, nji ŋa pɛi shi ŋki'i ndɔ mbigei ŋguonj krɛi tuonjtuonj ŋa Shata mã'anj vɛi nɔ ghɔ nɛ. ¹⁷ Ɖɛi lɔgɔ lūgu nu mɛi nɔ yaonj pūonj thɔ yɛi, ni chrã Minnwi nɔ kafa yɛi llɔ mbhɔ Jijwɛ. ¹⁸ Nduonj Minnwi ŋguonj ndiŋ ghao monj Jijwɛ, ni ŋguonj ŋkwanj luonj nu pugu pa pie nu mbhɔ Minnwi. Nɔ ha'an pɛi ji nnu pɛi nɛ, ƒɛi chhɔ ni lina mɛi, ki lɔ mfã'o li'anonj, nduonj Minnwi mfe ni ŋguonj ŋgwa Minnwi pi taonjtaonj ghao.

¹⁹ Nɔ nduonj mfe vɛi ŋkaa mu, ŋa Minnwi shi mfe chrã yi vɛi ndiŋ ŋa ñtã'a nu nchrã nɛ, ñchrã ni tininju'ɔ, nne ŋa ñchwɛ pi ji ŋkɛni pwa pisha'akhɔ ŋa a ni mbɔ yi lɛinj, ndɔ Minnwi chwɛ ŋgwa ji nɛ. ²⁰ A pɔ nthɛ pi ŋkɛni pwa pisha'akhɔ yei ŋa ñchhɔ nɔ ligi Jishɔ monj chɛinj. Ɖɛi luonj ŋa mfã'o tininju'ɔ nɔ chii nu ŋkɛni pwa pisha'akhɔ yei nɔ ha'an a pie nɛ.

Ndugwi njinj chrã nu

²¹ Nɔ chwɛ nu pɛi ji ŋkwanj ha'anj mɔ nɛ, pugu pa nnu ŋa ñchwɛ nu nɛ, ŋkieŋ ndinj via ndɔ mbɔ ŋgaŋ fã'a ni ta'anju'ɔ mbhɔ Taathɔ, mbɔ Taikiku, shi nshwei vɛi ni ŋguonj nnu. ²² Ñtaonj vi ni pɛi nthɛ pi yei nnu, ŋa pɛi ji ŋkwanj nɔ ha'anj pigi pɔ nɛ, a lɔ mbini mã'anj njù'ɔ yɛi.

²³ Minnwi, mbɔ Tãa, pugu Jishɔ Krishto, mbɔ Taathɔ, fɛ ghighri pugu khwã pugu pa piŋ ni ŋguonj ghanj piŋ ghao. ²⁴ Pwapunj Minnwi pɔ ni ŋguonj ŋgwa pɛ ŋa pugu khwã Taathɔ via mbɔ Jishɔ Krishto ni khwã ŋa a shi'a ma ŋkhu nɛ.

Filipai

Kāon nu pa tho nnu

Pɔɔ ni nga ntho ngāi mbra nyienj nɔ phī nu chɔshi shina ngwa taonj nduonj, njē chɔshi monj la'ataonj Filipai. Pa ngwa Filipai gū pa taannu pi, ngēre vi nguonj ndi ghao jē ndii ghɔ. Pugu ni nga nja'o nga a pɔ la'ataonj Roma monj cháiŋ, pugu mā'anj mbiŋ ntaonj Epafroditu a ghāi ngēre vi nɔ ghɔ. Pɔɔ taonj vi kí'ε ni nwa'anli, nchhɔ ntōo vugu ni ghère ghɔ.

Pɔɔ ni nji nga ngwa Filipai ni nchhɔ ntɔɔ nu monj ntou ghagha'a llɔ mbhɔ ngwa, nne a gē vugu nga pugu lli pi ju, nne nje'i tɔɔ nu monj nkwanj nnu pighɔ ni pwanju'ɔ. Nji'i nthe pi monj titri pa ghanj kē'i lí'í ntu'ɔ Kaisha, Pɔɔ wu'ɔ ngāi shhi nchii nu nga Jishɔ pɔ pi Taathɔ. Khwatua Pɔɔ ni mbɔ nga pa ghanj piŋ Filipai ghāi nchii pwa pisha'akhɔ ni tininju'ɔ.

Pɔɔ gē pa ghanj piŋ Filipai nga pugu fā'o nkwanj njù'ɔ nga Jishɔ Krishto ni mfā'o ne mbɔ njù'ɔ muonj fà'a. A shini ndo ndii nonj yi nga a fā'o mme nthiŋkwo, a ni nshwi'i nonj yi shhe thi nthiŋkwo nga a ni nkhu nkuonj wá'a. Jishɔ Krishto ni nchwie nguonj yie ghao nthe pi ngwamishua. Pɔɔ gha ndugwi nu mfā'i nga pa ghanj piŋ lɔ nji'i mbɔ pi ngwa nga la'a yugu pɔ pi nkuonj shhe heinj. Nkienj la'a yugu pɔ pi po nne a pie nga pugu chhɔ njwere ndii nga pugu shi mbini ni vugu la'a pugu ghɔ. Pa ghanj piŋ fā'o nɔ chhɔ nu njwere ndii nga Jishɔ Krishto shi mbini nkwi nonj yugu a pɔ nonj ndigha'o nkwanj ha'anj ji pɔ ne.

Mā'anj nu chrà

1 Nwa'anli yei llɔ mbhɔ mu Pɔɔ pigi Timoti, mbɔ puonj fà'a Krishto Jishɔ.

Nā'anj mfe pi ni pa ngwa Minnwi pi taonjaonj monj Krishto Jishɔ la'ataonj Filipai pugu pa thishi monj chɔshi pugu pa ngwa nga pugu ghà ngēre fà'a monj chɔshi ne.

² Pwapunj pugu pa ghighri llɔ mbhɔ Minnwi, mbɔ Tāa via, pugu Jishɔ Krishto, mbɔ Taathɔ, pɔ ni pāi.

Pɔɔ luonj Minnwi mfe ni pa ngwa Filipai

³ Ntōo Minnwi a nguonj ndii nga mbī'i vāi ne, ⁴ pugu pa monj nguonj luonj nu Minnwi a ni pāi nga ñduonj nu monj pwanju'ɔ, ⁵ nthe fi'i ghère nga pāi ghère a nɔ ghɔ monj fā'a pwa pisha'akhɔ ne, jē fūonj llé ti nthɔ nthiŋ shi'a.

⁶ Nja mfā'o tininju'ɔ nga Minnwi, nga a ni njē fā'a shi'i mbiŋ pāi ne, shi ndɔɔ ngāi shhi ti ndugwi ndii nga Krishto Jishɔ le nthɔ ne.

⁷ A kā'o vāi nɔ pī'i nu nein nthe vāi ghao nthe nga pāi pɔ njù'ɔ a nga'a. Nthe nga ki mi pɔ pi monj cheinj, ki ndii nga ñchhɔ nkhwē pa chrà nthe nkāni pwa pisha'akhɔ, ki nōonj nu nga a nnu shini ne, pia wu'ɔ nchhɔ mfā'o pwapunj Minnwi ka'a. ⁸ Nthe nga Minnwi minkwentie a nga ñshigi vāi ni nkienj khwā nga a llɔ mbhɔ Krishto Jishɔ ne.

⁹ Nɔɔ a pɔ luonj Minnwi a nga khwā yāi pīgi ngāi shhi njienj, pugu pa lina, ni nguonj ji nu nnu ghao, ¹⁰ nne nga

minthe pāi chu'ɔ yaonj nga a ya nkā'o ne, nne nga minthe pāi pɔ ki kòɔ ndɔ ki lɔ mfā'o sheshe ntāi ti nthiŋ llembi nga Krishto shi nthɔ ne, ¹¹ ndinaonj ni ntienj ndindī nga a ghà nthɔ ntɔɔ pi mbhɔ Jishɔ Krishto nɔ fe nu ndigha'o pugu tōo nu ni Minnwi ne.

Cháiŋ Pɔɔ chwie pwa pisha'akhɔ Krishto ghāi shhi

¹² Ntā'a nu pāi ji, ma pa líŋ panj, nga nnu nga a lɔɔ lí'í mbiŋ mu ne kara ngēre nga pwa pisha'akhɔ ghāi shhi.

¹³ Nne, nguonj pa ghanj kē'i lí'í monj ntu'ɔ pugu pa nguonj pichāi pa ngwa nduonj heinj ji nga ñbɔ monj cháiŋ nthe pi nga mi muonj fā'a Krishto. ¹⁴ Pɔ nu ma monj cháiŋ mā'anj ghrí ntou pa ghanj piŋ mbiŋ Taathɔ pugu fā'o tininju'ɔ nɔ chii nu chrà Minnwi ki lɔ mfā'o pɔɔ gu.

¹⁵ Shishini, pichāi chii pwa pisha'akhɔ Krishto nthe kighi'ə pugu pa mishishiri, ndɔ pichāi chii pwa pisha'akhɔ ghɔ llɔ monj njù'ɔ shi'i. ¹⁶ Mbra ngwa pei chii pwa pisha'akhɔ yei llɔ monj khwā, nji nu nga Minnwi chu'ɔ a nɔ lí'í nu pwa pisha'akhɔ. ¹⁷ Fūonj ngwa chii pwa pisha'akhɔ Krishto llɔ monj mishishiri, ki lɔ mbɔ pi llɔ monj ta'anju'ɔ, mbī'i nu nga pugu shi ní'ŋ yú'ɔ mbiŋ mu monj cháiŋ. ¹⁸ Nɔɔ a lɔ mbɔ pi yichāi nnu. A wu'ɔ mbɔ nga monj nguonj puonj shendaonj ghao, ki a pɔ pi monj mbha nnu mifi, ki monj nnu shini, pi chii pwa pisha'akhɔ Krishto, nthe yie ghɔ ñfā'o pwanju'ɔ.

Chho nu mbhi pɔ pi fā'a nu fā'a Krishto

Oon, ñshi mfā'o pwanju'ɔ, ¹⁹ nthe ña ñji ña ntɔɔ mon loon Minnwi yəi pugu pa ghère llɔ mbhɔ Jijwe Jishɔ Krishto, yei shi ñkara mfe lūgu nu vəi. ²⁰ Khwǎ njù'ɔ a pugu pa kwā'a nu ma pɔ ña mba'a ñji'i mfā'o lrithɔ kan shigēi yi, ña ni ñguon tɪnɪnju'ɔ ndwe pugu pa ñguon ndii ghao, Krishto shi mfā'o ndigha'o yi mon non a, ki a pɔ pi mon chho nu ma mbhi, ki mon khu nu ma.

²¹ Nthe ña ni mmu, chho nu ñkuon mbhi pɔ pi gha'o nu Krishto, khu nu pɔ shéi. ²² Ǻ mbɔ ña ñgəi shhi nthɔ nchho nu mbhi mon freinon, a nōon ña ñmfā'o nɔ fā'a nu fā'a ña a shi njun ntíen nɛ, ndɔ ñdɔ ñji yɛ ña ñshi nterɛ nɛ. ²³ Ǻndi nthi mon titri paa nnu pei. Ndo khwatua a pɔ ña ñgəi mbɔ pigi Krishto nthe ña yie ya mbwa ñga'a. ²⁴ Ndo a pie ña ñkina mbɔ yi maon mon freinon nthe vəi.

²⁵ Nthe ña ñji ña yei kǎ'o nɛ, ñji ña ñshi ñkina ñgəi shhi nthɔ mbɔ nu pia ka'a, nthe ghəi nu shhi yəi pugu pa pwanju'ɔ yəi mon pin, ²⁶ nne ña ntɔɔ pi mbin mu, pəi shi mfā'o ntou pa nnu nɔ fā'o nu ndigha'o mon ghɔ mbin Krishto Jishɔ, nthe thɔ nu ma mbini njəi vəi ñka-mu'ɔɔ.

²⁷ Pəi wu'ɔ nchwie mbha chɔmbhi yəi nyien ñkǎ'o pugu pa pwa pisha'akhɔ Krishto, nne ñji ña ki mi tɔthɔ njəi vəi ki mi lɔ nthɔ, minthe ñgu'ɔ ñja'o ña pəi thi a tini nu mon ta'anju'ɔ, pugu pa ña ni ta'a kwā'a nu, pəi thɔ mba'o nu ka'a nthe pin pwa pisha'akhɔ, ²⁸ ndɔ ki lɔ mfā'o pɔɔ gu nthe pa mbina pəi. Yei shi mbɔ ñkien li shieshie ña pi shi nsh'i vugu, ndɔ mbɔ lūgu nu ni pəi llɔ mbhɔ Minnwi. ²⁹ Nthe ña pi fe shina ni pəi ña, nthe Krishto mba'a pəi y'i ñgu'ɔ mbin vi pin, pəi shi mbini njəi ñgəi nthe vi. ³⁰ Pia pɔ mon nchhɔ yei ka'a. Pəi ni ñkwo yəi ñkwan ha'an ñki pɔ mon ghɔ nɛ, ndɔ ndwe pəi ya'o ña ñgu'ɔ mbɔ mon ghɔ.

Krishto nōon ñkwan ha'an pi fā'o nɔ shwi'i nu non shhe nɛ

2 Nthe yie ghɔ, sheshe mā'an ghré mbɔ llɔ ñkuon pɔ nu mbin Krishto, sheshe mā'an njù'ɔ llɔ mon khwǎ yi mbɔ, sheshe pɔ nu ta'a yi mon Jijwe, ñkien khwǎ pugu pa kwoshini mbɔ, ² pəi chwie pwanju'ɔ a linaon ntɔɔ pi ñkuon pɔ nu ta'a yi mon p'i nu məi. Pəi fā'o khwǎ non, mbɔ ni ta'anggi mon Jijwe pugu pa nnu ña pəi p'i nɔ chwie nu nɛ.

³ Ki'i pəi chwie sheshe yaon pi llɔ ñkuon mishishiri pugu pa nōon nu non, ndɔ mon junon pəi lɔɔ ñgwa nduon ña pugu chxi ncha vəi. ⁴ Ki'i shesheon vəi wu'ɔ ndii pi nnu ña a shi ñgère pi non yi nɛ, pəi lii pi pa nnu ña a shi mbini ñgère ñgwa nduon ñkaa pugu nɛ.

⁵ Pəi fā'o pi ñkwan mbha nnu yei ña Krishto Jishɔ ni mfā'o nɛ mbin pəi.

⁶ Nji'i nthe pi nɔ ha'an Krishto ni mbɔ mon púon Minnwi nɛ,

a shini ndɔ ndii pi ña pugu Minnwi pɔ ndindi, ñgwēin nthi ñkuon ghɔ.

⁷ A ni ñka mien lí'i yi mien, nshwi'i non yi shhe, ndɔɔ púon muon fā'a, pi phi vi a pɔ nɔ ñgwamishua.

Ñga mbɔ mon ñgrào ñonmishua,

⁸ nshwi'i non yi shhe, ñja'o nchò Minnwi ti nchəin mon nthin kwo gu, ñji'i nthe pi gu ñkuon wá'a.

⁹ Nthe yie ghɔ, Minnwi ya ñkəre vi tɔthi, mfe nthin kwo ghɔ ña a cha ñguon nthin kwo.

¹⁰ Nne ña shesheon pɔ pugu pa ñkuon shhe pugu pa moon shhe shi ñkwi kwère yugu ñgin ligi Jishɔ,

¹¹ ñguon ñgwa chhu lí'i wo ña Jishɔ Krishto pɔ pi Taathɔ,

nɔ fe nu ndigha'o ni Minnwi Tǎa.

The nu nɔ lí'e ñkuon mbhi

¹² Nthe yie ghɔ, ma ñkien lí'ɔ pan, wu'ɔ ñkwan nɔ ha'an pəi ghə ñgu'ɔ ñja'o a ndii ña pia ni mbɔ ka'a nɛ, a pini ñka ya mbwa mbigi nɔ ya'o nu ma ndwe ña ñdɔ mbɔ yəi pəi nɛ. Pəi ghəi nchho mfā'a lūgu nu məi ni pɔɔ pugu pa wrū nu. ¹³ Nthe ña a chho mfā'a Minnwi mbin pəi nɔ chwie nu ña pəi fā'o khwǎ pugu pa ñji nɔ chwie nu nnu ña a tā'a nu nɛ.

¹⁴ Pəi chwie ñguon nnu ghao ki lɔ nduo nu, ki ndou nu, ¹⁵ nne ña pəi pɔ pa puon Minnwi pi tithi ki lɔ mfā'o ntəi, ki kòɔ mon mbhi ña ñgwa tɔtɔ pugu pa ghan phi pɔ nɛ. Pəi fā'o nɔ the nu shina pugu nɔ lí'e ña a the nu tɔthi, ¹⁶ nchho ñgwēin chrə chɔmbhi a tini, nne ña mon lləmbhi ña Krishto shi mbini nthɔ nɛ, minthe mǎ'o titen nthe vəi, ña ñguon pa'o nu ma pugu pa fā'a a shini, lɔ ñji'i mbɔ pi gha. ¹⁷ Ǻ ñji'i mbɔ pi ña chhi a kwri nɔ là'o fe'ingien, mbigi ñkuon fe nu non yəi ni Minnwi, nɔ yaon fē'i ñgien pi llɔ mon pin yəi, njù'ɔ a pwa, ñguon yia ghao fā'o pwatua a. ¹⁸ Wu'ɔ nenne, pəi ñkaa pəi fā'o pwanju'ɔ, pia lɔ mbini mbwa túa ka'a.

Timoti pugu Epafroditu

¹⁹ Ǻchho mfā'o kwā'a ña Jishɔ mbɔ Taathɔ mbin, ñtaon Timoti ni pəi mon kuo ndii ñji ña ñshi mfā'o mā'an ghré ndii ña ñja'o pa nnu nthe vəi nɛ. ²⁰ Nthe ña ñdɔ ñji'i mfā'o yichəi non ña a pɔ nɔ ju, ña a fā'o njù'ɔ mbin pəi shini, ña pəi pɔ shi'i. ²¹ Ǻguon pa ñgwa nduon ghao khu pi wu'ɔ yugu pa nnu, ki lɔ mfā'o pi ndii Jishɔ Krishto. ²² Ndo pəi ji ña Timoti kwo nōon ña a ya non, ñkwan nɔ ha'an nɔ muon pugu tǎa pigi yu fā'a ka'a mon fā'a pwa pisha'akhɔ. ²³ Nthe yie ghɔ, ñkwā'a nɔ taon nu vi ndii ña njəi ñkwan ha'an pa nnu nyien mbhɔ mu mon kuo ndii nɛ. ²⁴ Ndo mummy ji ña ni pin Taathɔ, ñshi nthɔ ñkaa mu mon kuo ndii.

²⁵ Mi ni mbĩi ña a pie ña ñtaonj Epafroditu ndĩñ a, mbĩni mbo ñganj kwò fà'a a, ni pəi. Epafroditu yei ñonj ña pigi yu mā'anj nchhò piñ ka'a, ndo mbĩni mbo ñganj ntaonj vəi ña pəi taonj vi ña a thò mfe pa maonj vəi, ndo mbĩni ñgɛɛ a ñkaa yu nɛ. ²⁶ A ni nchhò ñkhwā nu nɔ yəi nu vəi ghao, ndo mbĩni mfā'o ghana njù'ɔ nthe ña pəi ya'o ña nonj yi llò ñji'i mbwa. ²⁷ Shishini, a ni ñgɛɛ ti ñkaanj ñkhu, ndo Minnwi fā'o kwoshini mbiñj yu, pa'a ndo ñgu'ɔ mbo pi mbiñj yu, mbĩni mfā'o mbiñj a ñkaa mu kanj ñkaanj mfā'o yu'ɔ njù'ɔ ñkuonj yu'ɔ njù'ɔ.

²⁸ Nthe yie ghò, mbĩni nu'unj ntā'a nu ntaonj vi ni pəi, ñji ña pəi shi mfā'o pwanju'ɔ nɔ yəi nu vi, pugu pa ña kii'ɔ njù'ɔ a ñkaa mu nu'unj ñgana a. ²⁹ Nnɛ, pəi lɔgɔ vi ni ñguonj pwanju'ɔ ghao nthe piñ yi mbiñj Taathɔ, ndo ñga'o ñkwanj ñgwa pei. ³⁰ Nthe ña a ni mbĩi shigei ñkhu nthe fà'a Krishto, ntɔgɔ monj pa cho gu nɔ mĩɛñ nu nnu ña a ni mbĩi monj fà'a yəi nthe a nɛ.

Pɔ nu yi ndĩndi ntɔgɔ pi ñkuonj fā'o nu piñ mbiñj Krishto

3 Nɔ lūgwi nu ma lĩñ panj, pəi mfā'o pwanju'ɔ monj Taathɔ. Nɔ pini nu nā'anj wu'ɔ ta'a nnu ghò ni pəi llò mbo pi nnu piphɔ vəi, ndo a pɔ pi lĩ'ɔ nu ni pəi.

² Pəi chhò ndina ñgwa pɛ ña mbha nnu pugu yi ghanj ki piñ Minnwi nɛ, † pəi chhò ndina ghanj chwɛ phi, pəi chhò ndina pa ghanj kə'i ñgwa. ³ A pia ña mbo ghanj nii ñgunu mbrei, pia ña pia ghà ñga'o Minnwi ntɔgɔ pi ñkuonj Jijwe. Pia ghà mfā'o ndigha'o yia pi monj Krishto Jishɔ ki llò ñji'i ñj'ə nonj yia ñkuonj freinonj, ⁴ ñji'i nthe pi nɔ ha'anj mmu nduthɔ a nthe mfā'o nnu nɔ y'ə nu nonj ñkuonj freinonj nthe yie ghò nɛ. Sheshenonj mbĩi ña a fā'o nnu nɔ y'ə nu nonj yi ñkuonj freinonj nthe yie ghò, kanj ñka fā'o a ka yienyien. ⁵ Pi ni mbhi a, a gha mbo monj fúonj llambhi pi ni'ñ a ñgunu mbrei, mbo ñonj llò monj ñgwɛingwa Ishrae, llò monj ndaanonj Benjamein, ñonj Hibru mbo phi Hibru, ñga ñgəi nɔ nū'ɔñ nu gí, mbo Farashi, ⁶ ñga ñgəi nɔ ni'ñ njù'ɔ, mbo pi ñganj fɛ ñgə'i ni chɔshi, ñga ñgəi nɔ pɔ nu yi ndĩndi monj nū'ɔñ nu gí, mbo ki ntəi.

⁷ Ndo sheshe shéi ña ñki fā'o nɛ, ñdɔgɔ nɔ phe nthe Krishto. ⁸ Shishini, ñdɔgɔ ñguonj yaonj ña a phe nthe yaonj ña a ya ñgā'o ñga'a nɛ, mbo ji nu Krishto Jishɔ Taathɔ a. Nthe vi, ñkwo mĩ'anj ñguonj maonj ghao nɔ ñku'u maonj, nne ña minthe ñshei Krishto, ⁹ ndo ñja mbo ta'a yi pigi yu, ki llò mfā'o ndĩndi ña a pɔ pi nyanj, ña a llò pi ñkuonj nū'ɔñ nu gí nɛ. Mfā'o pi ye ndĩndi ña a llò pi ñkuonj piñ monj Krishto, mbo ye ña a llò pi mbhò Minnwi, nthi pi ñkuonj piñ nɛ. ¹⁰ Ntā'a nu ñji vi pugu pa ñji ña a ni ñku'ɔ nɔ monj gu nɛ, ndo mbĩni mfā'o ghrà ñgə'i yi. Ntā'a nu mbo nɔ ju monj gu yi, ¹¹ ña monj ñguonj puonj shendaonj ghao, mummu ñkaa mu nthe ñku'ɔ monj gu.

† Yei pɔ monj chrà Gri ña pa mingɔ.

Pa'o nu nɔ wu'ɔ nu mfā'o ñgá'o ghò

¹² A llò ñji'i mbo pi ña ñkwo fā'o ñguonj yaonj yei, ki ña ñkwo ka'oka'o, ñchhò mba'o nu nɔ fā'o nu ñgá'o ghò, nthe ña Krishto Jishɔ kwo chwɛ a mbo ji. ¹³ Pa lĩñ panj, ñdo ñji'i mbĩi ña ñkwo chwɛ a pɔ nyanj. Ndo ta'a nnu ña ñchwɛ nɛ pɔ ña ñdĩɛ pa nnu ña a kwo tɔgɔ nɛ, nchhò mba'o pi nɔ fā'o nu pa yaonj ña a pɔ shhi nɛ. ¹⁴ Nchhò ñji'ɔ ñgəi nu yəi mme thò nnu ghò, nɔ fā'o nu ñgá'o gɛ Minnwi llò tɔthi ña a pɔ monj Krishto Jishɔ nɛ.

¹⁵ ñguonj yia ña pia memme ñgwa monj piñ nɛ pĩi nnu pi monj yei ñkwanj shendaonj, ti pəi mbĩi pi ñkwanj nduonj monj sheshe yaonj, kanj Minnwi shi nōonj yie nnu, a pɔ yi lĩ'elĩɛ ni pəi ñkaa pəi. ¹⁶ A wu'ɔ mbo pi ña p̄ia wɛinj yaonj ña Minnwi ni ñkwo nōonj ni pia nɛ.

¹⁷ Pa lĩñ panj, pəi ghəi shhi nchhò mbini a. Nū'ɔñ ligi mbiñj ñgwa pɛ ña pugu chhò chɔmbhi yugu pi ñkwanj ha'anj pugu yəi llò mbhò pigi nɛ. ¹⁸ Nthe ña ntou ñgwa ña mi ni ñkwo shwei vəi, ndo mbĩni nthò nshwei vəi ndwe pi ni ñkhĩ ligi nɛ, chhò chɔmbhi yugu pi nɔ pa mbina pa pisha'akhò nthe wá'a Krishto. ¹⁹ Ndugwi yugu shi mbo shi'i nu. Nnwi yugu ñji puñ yugu, pugu fā'o ndigha'o monj pa nnu lrithò, nū'ɔñ njù'ɔ yugu pi ñkuonj maonj ñkuonj shhe. ²⁰ Pia pɔ pi ñgwa pɔ, llò fɔ, pia chhò ñjwɛɛ ñkwe, mbo Jishɔ Krishto Taathɔ. ²¹ Jishɔ pɔ pi ñonj ña a shi ñkara freinonj yia yei ña a ghà mbiri nɛ, a pɔ nɔ nonj yi mbo yi ndigha'o ña a shi'a ñji'i mbiri nɛ, ntɔgɔ pi ñkuonj ghrĩ ña a chwɛ vi a chwɛ ñguonj yaonj ghao ya'o pi mbhò yu nɛ.

4 Nthe yie ghò, ma lĩñ panj ña ñkhwā ndo mbini ntā'a nu ñjəi vugu, pəi chwɛ mfā'o pwanju'ɔ, ndo mbini mbo ñgá'o a. Pəi tithi a tini monj Taathɔ, ma ñk-ienj pa lĩñ panj ña ñkhwā.

Ntigi pugu pa mā'anj njù'ɔ ni luonj Minnwi

² Ndigəi Eyodia pugu Shinteke ña pugu chhò ni ta'anggi monj Taathɔ. ³ Oonj, ñchhu vɛ ñkaa ghò nɔ ñganj kwo fà'a a, yi shishini, ña ñ ghɛɛ piñgɛ pei ña pi-gi pugu ni mfā'a ka'a monj pwa pisha'akhò pigi pugu pa Klemeñ ni pichəi ñguonj pakwo fà'a panj, ña ligi yugu pɔ monj ñwa'anli chɔmbhi nɛ.

⁴ Pəi fā'o pwanju'ɔ monj Taathɔ ñguonj ndii ghao, ñka-mu'ɔñ nchhu ni pəi ña pəi fā'o pwanju'ɔ. ⁵ Pəi nōonj ñguonj ñgwa yəi, ña pəi pa ghanj junonj. Taathɔ kwo para. ⁶ Kii'ɔ pəi fā'o ghana njù'ɔ nthe sheshe yaonj, ndo monj ñguonj nnu ghao ntɔgɔ monj luonj Minnwi pugu pa pie nu pugu tōo nu, pəi chwɛ Minnwi ji pa chà pəi. ⁷ Nnɛ kanj ghighri Minnwi, ña a chaa ji nu ñonj mishua nɛ, shi ñkɛ'i njù'ɔ yəi pugu pa pĩi nu məi monj Krishto Jishɔ.

⁸ Nɔ lūgwi nu, ma pa lĩñ panj, sheshe yaonj ña a nnu shini nɛ, sheshe yaonj ña a yi chichii, sheshe yaonj ña a yi ndĩndi nɛ, sheshe yaonj ña a yi taonjtaonj nɛ, sheshe

yaonŋ ɲa minthe ɲgwa khwā nɛ, sheshe yaonŋ ɲa pi chi'a nɛ, sheshe yaonŋ mbɔ ɲa a pwa ti ɲga'a, sheshe yaonŋ mbɔ ɲa a pie ɲa pi gha'o, p̄əi chhɔ mb̄i pa ɲkwan maonŋ pighɔ. ⁹ Yaonŋ ɲa p̄əi yɛ'i ndɔ mbinŋ ndɔ ɲja'o mbini ɲj̄əi mbhɔ mu nɛ, p̄əi chwīe pa maonŋ pighɔ, kaŋ Minnwi ɲa a ghà mfɛ ghighri nɛ, shi mbɔ p̄əi pugu.

Pa maonŋ ɲa Minnwi fɛ nɛ

¹⁰ Mi ni mfā'o pwanju'ɔ monŋ Taathɔ ɲkien ntou yi, ɲa p̄əi pini nu'uh ɲjwin lina nu ni mmu ndwe ɲkien yie ghɔ. Ndɔ shishini, p̄əi ni ɲgu'ɔ ndɔ mfā'o ndii a ndɔ pa'a ndɔ mfā'o shina. ¹¹ Ndɔ ɲji'i nchrā nu nthe pi ɲa ɲmfā'o chà nɛ, nthe ɲa ɲkwo yɛ'i nɔ fā'o nu ɲjrú monŋ sheshe ɲkwan shina ɲa ɲmbɔ monŋ ghɔ nɛ. ¹² ɲji ɲkwan ha'an minthe ɲchhɔ shi'i ndii ɲa ɲmbou nɛ, pugu pa ɲkwan ha'an minthe ɲchhɔ ndii ɲa ɲmfā'o nɛ. Monŋ sheshe shɛna pugu pa ɲguon shina ɲjɛ'i ɲkwan ha'an minthe ɲjru ni ntou maonŋ pugu pa pɔ nu monŋ ɲji monŋ fā'o nu a yien pugu pa pɔ nu monŋ chà. ¹³ Minthe ɲchwīe ɲguon nnu ghao ntɔɔ pi mbhɔ ju ɲa a ghà mfɛ ɲji v̄əi nɛ. ¹⁴ Ndɔ a ni mbɔ ɲkien nnu pwapuŋ ni p̄əi nɔ ha'an p̄əi ni ɲgɛrɛ a monŋ pa ɲgə'ɲgə'ɲ paŋ nɛ.

¹⁵ Ndɔ p̄əi, ɲgwa Filipai, ni ɲji ni noŋ yəi ɲa monŋ ɲjɛ chii nu ɲkɛni pwa pisha'akhɔ ndii ɲa ɲki lb Mashedonia

nɛ, sheshe chɔshi shini ndɔ nchi pigi pugu monŋ fɛ nu pugu pa kwe nu yaonŋ ɲkien v̄əi t̄ə'i v̄əi. ¹⁶ ɲji'i nthe pi ndii ɲa ɲki pɔ monŋ la'ataonŋ Teshalonika nɛ, p̄əi ni ntaonŋ ghɛrɛ v̄əi mbini mbi'i nɔ p̄i' nu pa chà paŋ. ¹⁷ A lb ɲji'i mbɔ pi ɲa ɲtā'a pi maonŋ fɛ pighɔ, ɲka tā'a pi ɲa shéi pigi monŋ piɛŋ l̄əiŋ yəi.

¹⁸ ɲkwo kwe ɲguon yaonŋ ɲa p̄əi taonŋ v̄əi nɛ, a ka yienyien ti ntɔɔ. ɲmfā'o ɲguon yaonŋ ɲa mi ni ntā'a nu nɛ, ti a ka tɔɔ tɔɔ nɔ ha'an ɲkwe pa maonŋ pɛ ɲa p̄əi ni ntaonŋ Epafroditu nɔ v̄əi nɛ. Maonŋ pighɔ pɔ nɔ maonŋ fɛ'ɲgien ni Minnwi ɲa luŋ yi figəi, mbɔ maonŋ fɛ'ɲgien ɲa Minnwi piŋ, ndɔ mfā'o pwatua nɔ ghɔ. ¹⁹ Minnwi a shi mfɛ ɲguon yaonŋ ɲa a pie ɲa p̄əi fā'o nɔ p̄i' nu chà p̄əi nɔ ghɔ nɛ, wu' nɔ fi'i fā'o yi monŋ ndigha'o yi monŋ Krishto Jishɔ. ²⁰ Ndigha'o ki ndugwi yi pɔ ni Minnwi yia ndɔ mbɔ Tāa via. A yie.

Ndugwi ɲjiŋ mā'an nu chrà

²¹ P̄əi chrā ni ɲguon ɲgwa Minnwi pi taonŋtaonŋ ɲa pugu yi Krishto Jishɔ nɛ. Pa ghan piŋ ha'an pigi pugu pɔ hein nɛ mā'an chrà yəi. ²² ɲguon pa ɲgwa Minnwi pi taonŋtaonŋ chrā ni p̄əi, m'ɛŋ mbɔ mbaanda Kaisha.

²³ Pwapuŋ Jishɔ Krishto, mbɔ Taathɔ, pɔ pugu pa jijwe yəi.

Koloshe

Kāon nu pa tho nnu

Pɔɔ ni nā'anj nwa'anli yei mfe ni chɔshi na a ni mbo mon la'ataonj Koloshe ne. A shini ndo mbhi Pɔɔ mbhi chɔshi yei, ndo a ni mbo pi monj li'i na Pɔɔ ni mb'i na a pie na a lina no gho. A ni ntaonj ngwa llo Efesho na pugu ghēi fo nchii nkini pwa pisha'akho fo.

Pɔɔ ni nja'o na pa ghan yei nnu na a lo nji'i nkā'o ne ni mbo mon chɔshi gho. Ngwa pigho ni ntho ntigi nu na non ntā'a nu nja nji Minnwi, a y'i na a gha'o pichai pa nji mon tthi. Pugu ni mbini nje'i nu na a y'i na pi ni'ing non ngunu mbrei pugu pa na non fā'o no nū'w non pichai pa nū'w nthē nnu maon ji. Pɔɔ ni nā'anj no lāa nu nguon nnu pei ghao ndo nchwē ngwa ji yaon yei na a yi ka'oka'o ni ghan pin ne.

Mme nnu na a yei mon nwa'anli yei ne po na minthe Jisho fe lūgu nu ni sheshenon na a pin vi ne. Non lo nu'un mfā'o no nū'w non pi pa gē pigho nkaonj maa ndūgu. Pa nū'w pigho ghā nka pi' ngwa pi' yai Jisho Krishto. Minnwi ni ntogɔ pi mbho Jisho nchwē mbhi, ndo, ntogɔ pi mbho Jisho, nguon mbhi ghao shi mbini mbini mbho yu. A wu' mbo ntogɔ pi nkuon po nu ta'a yi pai Jisho na minthe non fā'o kwā'a mon mbhi yei. Pɔɔ ghēi ki'e shhi mff'i nkwanj no ha'anj mme yaon yei yei fā'o no kāon nu chombhi ghan pin ne.

Taikiku, mbo non na Pɔɔ ni ntaonj vi ni nwa'anli yei ne, ni ngēi pugu Oneshimu. Oneshimu ni mbo nkuna ye na Pɔɔ ni nā'anj nwa'anli ntaonj ni Filemu no ligi yi ne.

Mā'anj nu chrà

1 Nwa'anli yei llo mbho mu, Pɔɔ, mbo ngan ntaonj Krishto Jisho ntogɔ pi nkuonj khwā njū'w Minnwi, ni Timoti ndi'ing via.

2 Mfe nu ni pa ngwa Minnwi pi taonjtaonj ndo mbo ghan pin monj Krishto na pugu po Koloshe ne.

Pwapun po ni pai pugu pa ghigri llo mbho Minnwi Tāa via.

Tōo nu pugu pa luon nu Minnwi

3 Pigi ghā ngū'w ntōo Minnwi mbo Tāa Taatho via, mbo Jisho Krishto, ndi'ing na pigi luon Minnwi mfe nu ni pai ne. **4** Fie no ha'anj pigi ni nja'o fi'i pin yai monj Krishto Jisho pugu pa fi'i khwā na pai ni mfā'o ni pa ngwa Minnwi pi taonjtaonj ne, **5** nthē pi fi'i kwā'a na pai fā'o nkuonj yaon na Minnwi nū'w non pi pai po ne. Pai ni nkwo fūon nja'o yei monj chrà nnu shini, mbo nkini pwa pisha'akho, **6** na a tho ni pai no ha'anj shishini, a po monj nguon mbhi ghao ntho njun ntienj, nkū'w nu wu'w no ha'anj a yun nu shina pai jē ndi'ing na pai ni nja'o ndo nji pwapun Minnwi monj nnu shini, **7** wu'w no ha'anj pai ni nje'i mbho Epafra nkienj ndi'ing via ndo mbo ngan kwō fā'a yia. A nkienj muonj fā'a Krishto yi shini, no ligi yai.

8 A chwē pigi ji khwā na Jijwe Minnwi fe ni pai ne.

9 Nenne, jē llé na pigi ni nja'o ne, pigi shini ndo ncha'a luon nu Minnwi mfe ni pai, nduon nu na pai linaonj ni ji nu nnu na Minnwi tā'a nu ne, monj nguon shietho pugu pa ji nu llo mbho Jijwe Minnwi, **10** nne na pai cho chombhi yai monj nkwanj shendaonj na a kā'o mbho Taatho, ndo nchwē túa yi pwa nu, nchho njun ntienj monj nguon mbha fā'a shi'i ghao ndo nkū'w nu monj ji nu Minnwi.

11 Nduon na pai fā'o ghré ni nguon nji na a llo nkuonj nji yi monj ndigha'o yi ne, nji na pai shi mfā'o tiishii pugu pa wēi'ing njū'w ni pwanju'w, **12** nchho mfe tōo nu ni Tāa na a chwē pai kā'o no fā'o nu yai ghrà maonj ha'anj ngwa Minnwi pi taonjtaonj na pugu chho monj lí'e shi mfā'o ne. **13** A fu'u via monj mbhi nji'ing, ncha'a via mfe monj sha'afuonj Muunj vi na a khwā ne, **14** mbo Muunj vi ye na pi togɔ mbho yu njuonj via mfu'u, phi yia po yi lí'e ne.

Non na Krishto yie gho ne, pugu pa fā'a yi

15 Ju, Krishto, po pi fhi Minnwi na pi shi'a njei vi ne, a muonj shhi na a chaa nguon yaon na Minnwi ni mbuonj ne. **16** Ntogɔ pi mbho yu, pi ni nchwē nguon yaon ghao, po pugu pa shhe, pa yaon na minthe pi yai, pugu pa ye na minthe pa'a pi lo nji'i njei, pa nji monj Jijwe, † pa taatho, pa ghan sha'a ngwa ni pa thishi. Pi ni nchwē

† Pichai pa Nwa'anli Minnwi fā'o faan

nguoŋ yaon ghao ntɔɔ pi mbhɔ yu ndɔ nthe pi ju. ¹⁷ A pɔ ŋkaon pi maa nchwīe sheshe yaon. Nguon yaon wu'w nchhɔ mbɔ nu, ntɔɔ pi mbhɔ yu.

¹⁸ A ju mbɔ thɔ non ŋa a chɔshi nɛ. A ju mbɔ njē yi, mbɔ fūon muon nɔ ku'w nu mon gu, nne ŋa mon ŋguon nnu ghao â pɔ ju shhī. ¹⁹ Minnwi ni mfā'o pwatua nɔ chwīe nu ŋa ŋguon pūon yi linaon mbin ju Krish-to. ²⁰ Ndɔ ntɔɔ pi mbhɔ yu, Minnwi pini mbīni ni ŋguon yaon ŋkuon mbhi ŋa pugu pugu chīni ŋggī, ki a pɔ pi maon ŋkuon mbhi ki mon pɔ. Minnwi chīni ŋggī pugu pugu ntɔɔ pi ŋkuon chhī yi ŋkuon wá'a.

²¹ Pəi ŋa pəi ni mbɔ yichəi ndi mbɔ pi yi fēne yəi Minnwi, mbɔ ni nchhɔ njū'w pəi nthe vi, nthɔ nchwīe pa nnu piphī nɛ, ²² ndwe Minnwi chīni ŋggī pəi pugu mon freinon muon vi ntɔɔ pi mon gu yi. A ni nchwīe nne ŋa a nthe a thɔ ni pəi shhī ju Minnwi, pəi pɔ pi taon taon, ki kɔɔ, ki lɔ mfā'o ntəi, ²³ nɔ ha'an pəi ŋa ŋgəi shhī shishini mon piŋ ki lɔ nchī'i, ndɔ nthi a tini, ki lɔ nchənə ndɔllɔ yəi kwà'a pwa pisha'akho ye ŋa pəi ni nja'o nɛ. Pi ni ŋkwo chīi pwa pisha'akho yei ni ŋguon pa yaon puon la'o pɔ, mbɔ ye ŋa mmu, Pɔɔ, ni ŋgū muon fà'a pwa pisha'akho ghɔ nɛ.

Fà'a Pɔɔ nɔ muon fà'a chɔshi

²⁴ Ndwe, m̄fā'o pwanju'w mon pa ŋgə'i paŋ nthe vəi. Nthɔ ndwi'i yaon ŋa a pou nu mon ŋgə'i Krishto, nthe non yi, mbɔ chɔshi, ²⁵ ŋa Minnwi chwīe a mbɔ muon fà'a chɔshi ghɔ nɛ. A ni mfe fà'a ghɔ vəi ŋa m̄fā'a nthe vəi, ŋa nchwīe pəi ya nji chrà Minnwi, ²⁶ mbɔ nnu ləiŋ ŋa a ni mbɔ nɔ pa ŋga'o ŋga'o, pugu pa ŋgwreingwa ŋkuon ŋgwreingwa, ndɔ ndwe, a chwīe ŋgwa Minnwi pi taon taon ji. ²⁷ Minnwi ni ndɔɔ nthi mi nɔ chwīe nu pugu ji fī'i ŋkwan ha'an nnu ləiŋ yei gha'o shina ŋgwa ha'an pugu lɔ mbɔ pa ju nɛ, mbɔ ŋa Krishto pɔ njū'w pəi, pəi fā'o kwà'a fā'o nu ndigha'o.

²⁸ Pigi chīi pi Krishto ghɔ ni sheshenon, nchhɔ nshūu tənə yugu nje'i vugu ni ŋguon shiethɔ, nne ŋa minthe pigi thɔ ni ŋguon yugu shhī Minnwi pugu kwo pɔ pa ntinimɛ mon Krishto. ²⁹ A chwīe nthe pi yei nnu ŋa nthɔ ŋgwie non a, mba'o nu ni ŋguon ghré ŋa Krishto fə vəi nɛ, ŋa a chhɔ fā'a nu mbin mu tini nɛ.

2 Ntā'a nu ŋa pəi ji fī'i pa'o nu ŋa mi ni mba'o nthe vəi, pəi pa ŋgwa Laodeshia pugu pa ŋguon ŋgwa ŋa pigi pugu lɔ naa ma njəi ligi nɛ, ² ŋa pugu fā'o mā'an njū'w, nɔ ha'an pugu chīni ta'a lī'i mon khwă, nne nɔ fā'o nu tininju'w ŋa ŋkieŋ ji nu nnu ghà nthɔ nɔ ghɔ nɛ. Pugu shi ŋkie mon yie shendaon nji nnu ləiŋ, mbɔ yi Minnwi, ŋa a Krishto nduthɔ yi nɛ. ³ Nguon fā'o shiethɔ pugu pa ji nu pɔ pi mon Krishto.

⁴ Nchhu yei nnu nji ŋa ki'i ŋon fīi vəi ni mindoundou ŋa a pɔ nɔ nnu shini nɛ. ⁵ Nthe ŋa nji'i nthe pi nɔ ha'an ñdɔ nji'i mbɔ hene pəi thɔ njəi a nɛ, ndɔ mbɔ pia ka'a mon jijwe, ndɔ mbɔ ni pwanju'w nɔ yəi nu ŋa pəi thɔ

nchwīe pa nnu nɔ ha'an a pie nɛ, pugu pa ŋa piŋ yəi tini mon Krishto.

Chɔmbhi ndinaon mon Krishto

⁶ Nthe yie ghɔ, nɔ ha'an pəi piŋ Krishto jishɔ nɔ Taathɔ vəi nɛ, pəi chhɔ pəi pugu ka'a. ⁷ Njēn yəi tini, ndɔ mbin nu'un ŋku'w nu mon pɔ nu pəi pugu ka'a, nthi a tini mon piŋ wu'w nɔ ha'an pi ni nje'i vəi nɛ, ndɔ ŋa ndinaon ni tōo nu.

⁸ Pəi lina nu ŋa ki'i sheshenon chwīe pəi gū pa kūna ntɔɔ pi ŋkuon lina ŋgwamishua pugu pa chrà ghagha mbɔ yi mifi, ŋkwan nɔ ha'an nū'w ŋgwamishua tā'a nu nɛ, pugu pa lɔ mbhɔ pa jijwe ŋa pugu sha'a mbhi † yei nɛ, ki lɔ ndhɔ pi mbhɔ Krishto. ⁹ Nthe ŋa ŋguon pūon Minnwi chhɔ mbin Krishto mon freinon. ¹⁰ Pi fə chɔmbhi ndinaon ni pəi mon Krishto, mbɔ ju ŋa a taathɔ ŋguon pa ghan sha'a ŋgwa pugu pa thishi nɛ.

¹¹ Mon Krishto pi ni'ing vəi ŋgunu mbrei ni ŋkwan ni'ing nu ŋgunu mbrei ŋa pi lɔ nji'i nchwīe pi ni mbhɔ ŋonmishua nɛ, a pɔ pi yi fu'u nu ŋgrəo non phi yəi mbɔ pi nii nu ŋgunu mbrei ŋa a chwīe Krishto nɛ. ¹² Pəi ni ŋga ŋkwe ŋkhī, pi twei vəi pugu ka'a mon kwe ŋkhī ghɔ, † pi ni mbin mfu'u vəi pugu ntɔɔ pi ŋkuon piŋ mon tini fà'a Minnwi, ŋa a ni mfu'u vi mon gu nɛ.

¹³ Pəi ni ŋga ŋgu'w mbɔ yi khu mon phi yəi pugu pa ŋa pəi shini ndɔ naa nii ŋgunu mbrei mbɔ yi fu'u nu ŋgrəo non phi yəi, Minnwi ni nchwīe pəi pɔ yi maon pəi pa Krishto, ŋkwo lī'e ŋguon phi yia ghao, ¹⁴ ntɔɔ pi ŋkuon chīi nu ŋwa'anli ŋkrū yia ŋa a ni nthɔ nōon pa nnu ŋa pia chwīe ki a lɔ nji'i ŋkā'o nɛ pugu pa yaon ha'an gí tā'a nu nɛ. Nguon nnu pei ghao a chi mī'an ntɔɔ pi ŋkuon kwīn nu nnu pigho ŋkuon wá'a. ¹⁵ Krish-to ni ŋkwe maon nchhɔ ghan sha'a lī'i mon jijwe pugu pa thishi, mā'an lrihɔ thɔ pugu shente ntɔɔ pi ŋkuon gha'a nu vugu ŋkuon wá'a.

Ki'i pəi mien sheshenon chhu ŋa pəi shi lɔ ŋkā'o

¹⁶ Nthe yie ghɔ, ki'i pəi mien sheshenon sha'a vəi nthe yaon ŋa pəi ji ki nnu nɛ, ki nthe nnu nū'w nu pa llé ji ki ji nàon fhi ki nnu llé Ji. ¹⁷ Pei pɔ pi pa mill'i pa nnu ŋa a shi nthɔ nɛ, ndɔ ti ŋkieŋ nnu ghɔ pɔ pi Krishto. ¹⁸ Ki'i pəi mien sheshenon chhu ŋa pəi shi lɔ ŋkā'o nɔ fā'o nu ŋgá'o yəi, ntɔɔ pi ŋkuon tii nu ŋa pəi lāa nchhɔ shi'i, pugu pa gha'o pa ghan ntaon Minnwi. Ngwa pei lɔɔ nthi muŋ ŋkuon pa nnu ŋa pugu yəi, ŋku'w non yugu ki la'o yi nthe pi yugu ŋkwan pīi nu nnu nɔ ŋgwamishua, ¹⁹ ki lɔ nthɔ nthi nu a tini pi mbin Krishto, ŋa a pɔ ju thɔ mbin non nɛ, mbɔ lī'i ŋa ŋguon non ghao ghà mfā'o maon ji, ndɔ nchīni mbɔ ta'a yi ntɔɔ pi

† Njēn yei pini mbɔ ŋa, "nū'w pugu pa gí, ŋkwan ha'an ŋgwamishua piŋ ŋa pugu chwīe nnu pugu nɛ". †† Yei lɔ mbɔ ŋa jishɔ ni mbɔ fɔ mon freinon pi twei vugu pugu ka'a mon kwe ŋkhī ghɔ. Pugu pugu ni mbɔ ka'a pi mon jijwe.

ngkuonj pa yòu pi pugu pa shīgi ndienj, nku'c ni ku'c nu na a llc pi mbhc Minnwi nɛ.

²⁰ Nc ha'anj pɛi pa Krishto kwo khu nthe pa jiwɛ na pugu sha'a mbhi yei nɛ, a chwɛ khc pɛi wu'c nthc njōu njij pa gí ngkuonj mbhi yei, nc ha'anj c wu'c mbi'i pi ngia pi? Pa gí nc pa, ²¹ "Kí'i ntuo! Kí'i njwɛ'i! Kí'i nkaonj!"

²² Nguonj pa nnu pei ghao chhu pi pa maonj pɛ na pugu shí'a nu'unj mfā'o ghère ndii na pi kwo fā'a fā'a nc ghc nɛ, pugu wu'c mbc pi pa gí pugu pa ntígi ngwamishua. ²³ Pa nnu pei shishini fā'o fhi shiethc monj ghc nc tū'c nu nnu Minnwi na a nù'cng njonmishua nɛ a ghəi shhi pugu pa lāa nu nonj yc ni nchhc shí'i ndc mbini mfe ngə'i ni nonj yc, ndc pa nnu pighc lc nji'i mfā'o ghère nc lí'i nu freinonj na kí'i a nii monj pa nnu piphí na a khwā nu nɛ.

Chhc nu chɔmbhi fhi

3 Nc ha'anj pi kwo ku'c ni pɛi pa Krishto llc monj gu nɛ, pɛi nū'cng njù'c yɛi pi ngkuonj pa maonj ha'anj a pc po nɛ, lí'i ha'anj Krishto pc, ndc nchhc ngei mbhc Minnwi yi jɛ nɛ. ² Pɛi nū'cng kwā'a nu mɛi ngkuonj pa maonj po ki lc mbc pi ngkuonj pa maonj ngkuonj shhɛ.

³ Nthe na pɛi kwo khu, chɔmbhi yɛi pc yi ləinj ni Krishto mbhc Minnwi. ⁴ Ndi na Krishto, na a ya chɔmbhi yɛi, shi nōonj nonj yi nɛ, kanj pɛi nkaa pɛi shi nōonj nonj yɛi monj ndigha'o pɛi pugu.

⁵ Nthe yie ghc, pɛi jwi pa nnu ngkuonj shhɛ na a pc mbinj pɛi nɛ, nc pa nnu shúonj, pa nnu tɔtrc, titini shɔrc nu pa nnu tɔtrc, khwā nu pa nnu piphí, ni lúa, nthe na lúa pc nc gha'o nu pa nnwi. ⁶ Nthe pi pa nnu pei pigítua Minnwi chhc nthc nu. ⁷ Pɛi nkaa pɛi ni nkwo pc monj pa nkwanj nnu pei ndii na pɛi ni nchhc chɔmbhi yɛi pi monj nkwanj nnu pighc nɛ. ⁸ Ndc ndwɛ, a yí'i na pɛi mī'anj nguonj nnu pighc ghao: ycyrc, pigítua, kipina, ni wɛ'i nu ngwa, pugu pa chrà fefhɛ llc nchò pɛi.

⁹ Kí'i pɛi lə'ingieŋ ni nonj pɛi, nthe na pɛi kwo shrāo ndunu ngrào nonj yɛi mfu'u pugu pa mbha nnu piphí pugu. ¹⁰ Ndc nkwo gwe ngrào nonj fhi, na a thc mbc yi fhi lɛllɛ nc ha'anj c yɛ'i nu nc ji nu Minnwi mba'o mbhi, ndc mbc nc ju nɛ. ¹¹ Monj chɔmbhi fhi yei, kwrí lc nji'i mbc shina nonj na a lc mbc nonj Juu pugu pa nonj Juu, nonj na a nii ngunu mbrei pugu nonj na a shi lc nii ngunu mbrei nɛ, ni pa ghèni † ni ghanj ki ji nnu ‡ pugu pa kúna pugu pa ngwa na pugu lc mbc pa kúna nɛ, ndc Krishto nguonj yi ndc mbc monj nguonj yi.

¹² Nenne, nc ngwa ha'anj Minnwi chu'c vɛi nɛ, ndc mbc ngwa na pugu pi taonjaonj, mbc ngwa na Minnwi ya nkhwā vɛi nɛ, pɛi gwe njù'c nōonj kwoshini, pwapunj,

† Pichəi pa Nywa'anli Minnwi chhu na mbinj pa ngwa pɛ na pugu lc nja'o nchò yi nɛ †† Baberianj: pa ngwa Gri ni mɛin pa ngwa na pugu lc mbc ngwa Gri nɛ na Baberianj njij yi pc na pa ghèni, ghanj ki ji nù'cng ‡ Pi fā'o Pi Shikaitianj heinj. Pa Shikaitianj ni mbc pa ngwa na pugu ni nii pa la'ataonj ni nchhc mfe ngə'i ni pugu ndc njwi ngwa. Pi ni ndii vugu nc pa ghanj ki ji nnu.

shwi'i nu nonj shhɛ, juju ni wɛin njù'c, ¹³ mfā'o wɛin njù'c mbinj ngwa nduonj, ti sheshenonj mfā'o nnu na a lc nkā'o nthe ndij vi, pɛi lí'ɛ phi yi. Wu'c nc ha'anj Taathc ni ndɛ yɛi phi nɛ, a yí'i na pɛi nkaa pɛi lí'ɛ phi ngwa nduonj. ¹⁴ Nchaa nguonj pa nnu pei ghao, pɛi gwe khwā na a ghà nja nchīni ngwa pugu pc ta'a yi shí'i ki kòrc nɛ. ¹⁵ Pɛi mienj ghighri llc mbhc Krishto kwe shhi monj njù'c pɛi. Nthe na nc ngia ta'a freinonj, Minnwi ni ngɛ vɛi na pɛi chhc monj ghighri ghc. Pɛi fā'o tōo nu.

¹⁶ Pɛi mienj chrà Krishto chhc mbinj pɛi nkienj kina yi, nthc nje'i nu ndc nshūu tənə nonj pɛi ni nguonj shiethc, nchhc njrāo pa nkhi llc monj Nywa'anli Nkhí, pugu pa nkhi gha'o Minnwi pugu pa nkhi monj Jijwɛ, mfe tōo nu ni Minnwi llc monj njù'c pɛi. ¹⁷ Sheshe nnu na pɛi nchwɛ ki nchhu nɛ, pɛi chwɛ nguonj yi ghao monj ligi Jishc Taathc, nchhc mfe tōo nu ni Minnwi Tāa ntcgc pi mbinj yu.

Pa ntígi nkwanj ha'anj ghanj pinj fā'o nc chhc nu monj mbaanda yugu nɛ

¹⁸ Pinjɛ lánj, pɛi fɛ nonj pɛi ni laonj pɛi nc ha'anj a kā'o ni ngwa pɛ na pugu yi Taathc nɛ.

¹⁹ Pimbia, pɛi khwā gwe pɛi ki lc nchigəi ni pugu.

²⁰ Puonj, pɛi ya'o nchò pa taa pɛi pugu pa múunj pɛi monj nguonj nnu ghao, nthe na yie ghc shi nchwɛ túa Taathc pwa. ²¹ Pa taa, kí'i pɛi chwɛ túa puonj pɛi pigí, kanj nonj yugu shi shíenj.

²² Pa kúna, pɛi ya'o nchò pa taathc pɛi ngkuonj shhɛ heinj monj nguonj nnu ghao, ki lc ngw'c mbc pi ndii ha'anj pugu pɛ'i vɛi nɛ, nthe na pɛi tā'a nu na pugu pinj vɛi nɛ, ndc pɛi ya'o nchò yugu ni ta'anju'c nthc mbcgc pi Taathc. ²³ Sheshe yaonj na pɛi chwɛ nu nɛ, pɛi fā'a ni nguonj njù'c yɛi ghao nc ha'anj pɛi fā'a pi mbhc Taathc ki lc mfā'a pi mbhc ngwamishua, ²⁴ nji nu na Taathc shi mfe yaonj na a nū'cng ni pɛi nɛ nc kineinj yɛi. Pɛi chhc mfā'a pi mbhc Krishto Taathc. ²⁵ Nthe na pa ghanj fāan nnu shi mfā'o pe fàn yugu ha'anj pugu chwɛ nɛ, nthe na Minnwi shí'a nōonj shieligi.

4 Pa taathc, pɛi tuo kúna pɛi nc ha'anj a kā'o nɛ ki lc nchigi vugu, nji nu na pɛi nkaa pɛi fā'o Taathc na a pc po nɛ.

Pa ntígi nc pígi nu

² Pɛi ghəi shhi ntii shii monj luonj, ndc ndina nu nc ha'anj pɛi luonj nu nɛ, nchhc fɛ tōo nu ni Minnwi. ³ Luonj Minnwi mfe ni pigi nkaa pigi, na Minnwi na'anj chonda ni chrà yi, pigi chíi nnu ləinj Krishto, mbc nnu na mbc chéinj nthe yie ghc nɛ. ⁴ Luonj na ntūgu chrà ghc paa nkwanj nc ha'anj a pie na nchrā nɛ.

⁵ Pɛi fā'o shiethc monj nkwanj nc ha'anj pɛi chwɛ pa nnu ni pa ngwa ha'anj pugu lc mbc ghanj pinj nɛ, nja mfā'a shí'i monj sheshe shina na pɛi fā'o nɛ. ⁶ Chrà yɛi wu'c ma nja mbwa pwa, ndɛin nc ha'anj pi ní'ing pi khí fɔ,

nji ɲa minthe pəi ji ɲkwanj nɔ ha'anj minthe pəi fe khwè ni sheshenjon ne.

Ndugwi njin mā'anj nu chrà

⁷ Taikiku shi nshwei vəi ni ɲguonj pa nnu ɲa ñchho nchwīe nu ne, a ɲkien ndīj via ndɔ mbo ɲganj fà'a ni ta'anju'ɔ ɲa pigi yu fā'a nu ka'a mbho Taathɔ. ⁸ Ñtaonj vi ni pəi nthe pi yei nnu, ɲa pəi ji ɲkwanj nɔ ha'anj pigi pɔ ne, a lo mbini mā'anj njù'ɔ yəi. ⁹ A pugu Oneshimu, mbo ɲkien ndīj via ɲa a fā'o ta'anju'ɔ, pia lo mbini ɲkhwā vi, mbo ta'a ɲonj vəi. Pugu shi nshwei vəi ni ɲguonj pa nnu ɲa a kwo lɔgɔ lífí heinj ne.

¹⁰ Arishtaku, ɲganj kwò chéinj a, mā'anj chrà yəi, Maaku, mbo ɲonj ndāa pa Banaba, mā'anj chrà yəi ɲkaa yu, mbo ju ɲa pi ni ɲkwo fe ntígi ni pəi nthe vi ne, ä nthɔ, pəi tuo vi shí'i. ¹¹ Jishɔ, ɲa pi mēinj vi ni Jushitu ne, mā'anj chrà yəi ɲkaa yu. Pei pa fiej ɲgwa shina pa ɲgwa ɲa pugu nii ɲgunu mbrei ne ɲa pugu pɔ shina pa ɲgwa ɲa pugu pakwo fà'a paɲ monj Sha'afuonj Minnwi ne. Pugu ya mfe mā'anj njù'ɔ vəi.

¹² Epafra, mbo ta'a ɲonj vəi, mbo muunj fà'a Krishto Jishɔ, mā'anj chrà yəi. A wu'ɔ nduonj Minnwi ɲkien yie gho ɲguonj ndi nthe vəi, nduonj nu ɲa pəi thi nɔ pa ntinimme, mfā'o tininju'ɔ ni ɲguonj pa nnu ɲa Minnwi tā'a nu ne. ¹³ Nthe ɲa mi minkwentie yi ɲa a ya mfā'a nthe vəi mbini nu'unj nthe pe ɲgwa ɲa pugu pɔ Laodeshia pugu Herapoli ne.

¹⁴ Luka, ɲkien ndīj via, mbo dokto pugu Dema, mā'anj chrà yəi ɲkaa pugu. ¹⁵ Pəi mā'anj chrà a ni pa líj pia monj piɲ Laodeshia, mbini mā'anj ni ndīj via yi mingwe mbo Nimfa pugu pa chɔshi ɲa a pɔ nda yu ne.

¹⁶ Ndi ɲa pəi kwo mēinj ɲwa'anli yei shina pəi ne, pəi pini nchwīe pi mēinj monj chɔshi ɲgwa Laodeshia. Pəi pini nu'unj ɲkwe ye ɲwa'anli ɲa a pɔ mbho ɲgwa Laodeshia ne mēinj.

¹⁷ Pəi chhu ni Akipu ɲa, "Pa'o nɔ yəi nu ɲa ɔ mī'ej fà'a ɲa Taathɔ fe ve ne."

¹⁸ Mmu, Pɔɔ, nā'anj chrà yəi yei pi ni nyanj mbho. Pəi chho ɲkwinj cheinj ɲa a pɔ mbinj mu ne. Pwapunj Minnwi pɔ mbinj pəi.

1 Teshalonika

Kāon nu pa tho nnu

Chōshi Teshalonika ni mbhī Pōō. Fē'i ni ngū mon chōshi yei llō mbhō pa ngwa Juu ha'anj pugu ni nggē'ə fā'a Pōō, ŋa a ni nggē'i nu shhī shi'i shina pa ngwa taonj nduonj ha'anj pugu ni nchhō ŋkhwā nnu Minnwi pa ngwa Juu nē. Nthe fē'i yei, Pōō lōllō Teshalonika nggē'i Bēria. A ni ŋga nda'a Pōō ghēi Koriŋ, Timoti shwei vi ŋkwanj ha'anj pa nnu ni ny-
 ierŋ nu Teshalonika nē, nne Pōō nā'anj ŋwa'anjli nō mā'anj nu ghrēi ndō mfe tininju'ō ni pa ghanj piŋ fō.
 Pōō tōo Minnwi nthe piŋ yugu pugu pa khwā yugu, ndō ŋkwiŋ vugu ni ŋkwanj chōmbhi ŋa a ni nchhō nu ndiŋ ŋa pugu pugu ni mbō ka'a nē ndō ŋkhwē pa pīe ŋa a ni ndōllō monj chōshi ghō nthe nnu mbra tho nu Krishto nē. Chōshi yei ni mfā'o khuthō ni nnu ŋa a shi mbō ni ngwa pē ŋa pugu khu ŋkaonj Jishō maa mbini nthō nē, pugu pa ŋa Jishō shi mbini nthō pi ndiŋ khō. Pōō ŋkhwē pa nnu pei kī'ē ndō nchhu ni pugu ŋa pugu ghēi shhī nchhō fā'a pa fā'a pugu ndō njwēre mbra tho nu Jishō monj kwā'a.

Chrà ŋa pi mā'anj ni chōshi Teshalonika

1 Nwa'anjli yei llō mbhō mu Pōō, ni Shaila †, ni Timoti. Pigi nā'anj mfe ni chōshi Teshalonika, mbō ngwa Minnwi Tāa pugu Jishō Krishto mbō Taathō. Pwapuŋ Minnwi pugu ghighri yi pō mbiŋ pēi.

Fī'i piŋ ha'anj ngwa Teshalonika fā'o nē

² Pigi ghà ŋgu'ō ntōo Minnwi ŋguonj ndiŋ nthe vāi ghao. Nduonj Minnwi ni pēi ŋguonj ndiŋ monj pa luonj yigi, ³ nchhō ŋkwiŋ fā'a yēi ŋa piŋ yēi chwīe pēi fā'a nē, pugu pa ŋkwanj ha'anj khwā yēi mbiŋ Jishō chwīe pēi fā'a ki jwē nē, pugu pa ŋkwanj ha'anj pēi tīi shii nthe kwā'a mbiŋ Taathō, mbō Jishō Krishto shhī Minnwi via ndō mbō Tāa via nē.

⁴ Pa liŋ paŋ ŋa Minnwi khwā nē, pigi ji ŋa Minnwi chu'ō vāi ⁵ nthe ŋa pwa pisha'akhō ŋa pigi ni nchīi ni pēi shini ndō ŋgu'ō mbō ni chrà tē'i vi, a ni nthō monj ghrēi Jijwē Minnwi, pugu pa ŋkieŋ tininju'ō ŋa ŋkīni ghō pō pi nnu shini, wu'ō nō ha'anj pēi ji ŋkwanj ha'anj pigi ni nchhō chōmbhi yigi ndiŋ ŋa pia ni mbō ka'a nē, a ni mbō nthe pi yēi shi'i. ⁶ Pēi ni mbīni vigi mbini mbīni Taathō nthe ŋa pēi ni mbiŋ chrà Minnwi ni pwanju'ō llō mbhō Jijwē Minnwi monj ntou nggē'i. ⁷ Nne pēi pō nō pa li ni ŋguonj ghanj piŋ ghao monj Mashedonia pugu pa monj Akaya.

⁸ Nthe ŋa ŋkīni Taathō lō ŋgu'ō ntaonj mbhō pēi nyierŋ pi monj Mashedonia pugu Akaya, ndō monj ŋguonj li'i ghao, ŋgwa tho nja'o ŋkwanj fī'i piŋ ŋa pēi fā'o mbiŋ Minnwi nē, nne, pigi lō nu'uŋ ndō mfā'o nō chrà nu

† Pi pini mēiŋ vi ni Shivanu.

sheshe nnu. ⁹ Nthe ŋa pugu nduthō yugu fī'i fī'i ŋkwanj ha'anj pēi ni ntuo vigi shi'i nē. Pugu ni mbini mffē'i ŋkwanj ha'anj pēi ni ŋkara njēi Minnwi, llō ŋkuonj gha'o nu pa nnwi, nō fā'a nu mbhō Minnwi maonj ndō mbō Minnwi nnu shini nē, ¹⁰ nō ywēre nu Muuŋ vi llō pō. Muuŋ vi yei Jishō ŋa a ni ŋku'ō ni ju monj gu, mbō ju ŋa a kwe via monj pigitua Minnwi ŋa a shi nthō nē.

Fā'a Pōō monj Teshalonika

2 Pēi ŋkaa pēi ji, ma pa liŋ paŋ, ŋa tho nu miŋi njēi vāi shini ndō mbō pi gha. ² Ndo nji'i nthe pi nō ha'anj pigi ni ŋkwo yēi nggē'i pi shhū vigi Filipai, nō ha'anj pēi ji nē, pigi wu'ō mfā'o tininju'ō mbiŋ Minnwi yigi nō chīi nu pwa pisha'akhō Minnwi ni pēi monj shina ntou pa ntāra pighō. ³ Nthe ŋa liŋgēi ŋa pigi ni mfe ni pēi nē lō ndhō pi monj fāanj nu ndaonj, ki nchhī, ki monj tā'a nu shina nō fīi nu shesheronj.

⁴ Ndo wu'ō nō ha'anj Minnwi kwo piŋ vigi nō ni'iŋ nu ŋkīni pwa pisha'akhō mbhō pigi nē, nne pigi ghà nchrā, ki lō nchwīe pi ŋa tūa ŋonj mishua pwa, pigi ghà nchrā nō chwīe nu tūa Minnwi ŋa a ghà ŋkī'a moonj njū'ō yigi nē pwa. ⁵ Nō ha'anj pēi ji nē, pigi shini ndō nji'i nthō pi ni pa chrà liŋiŋ nō fīi nu vāi, ki nthō ni pa chrà nō kuru nu pa yigi nnu ŋa pigi shigi nu ni nonj pigi nē, Minnwi miŋkwentie yigi. ⁶ Pigi shini ndō nthō ntā'a ndigha'o mbhō ŋonj mishua, ki a pō pi mbhō pēi ki mbhō ŋgwa nduonj, ⁷ nji'i nthe pi nō ha'anj nō ghanj ntaonj Krishto pigi fā'o nji' nō pie nu pa yaonj mbhō pēi nē, ndō pigi ni mbō nonj puonj fhu shina pēi.

Nō mamuuŋ mbrō ŋa a chhō ndina nu ni puonj pi nē, ⁸ a ha'anj pigi ni ndina ni pēi nē. Pigi shini ndō ŋgu'ō

mfā'o pwanju'c pi nɔ chīi nu pwa pisha'akho Minnwi ni pæi, pigi ni mbiri nonj yigi nɔ fε nu chɔmbhi yigi nthe væi, nthe ɲa pigi ya ɲkhwā væi!

⁹ Pa lɪŋ paŋ, pæi kwiŋ fā'a yigi pugu pa wie nonj yigi, pigi fā'a monj tu'u pugu pa naonjchi nne ɲa ki'i pigi pɔ lri ni sheshenonj væi ndi ɲa pigi ni nthɔ nchi ɲkɛni pwa pisha'akho Minnwi ni pæi nε. ¹⁰ Pæi pa miŋkwentie yigi, Minnwi ɲkaa yu pɔ yichæi, ɲkwanj ha'anj mbha nnu pigi ni pæi pa ghanj piŋ ni mbo yi taonjtaonj pugu pa yi ndindi ki lɔ mfā'o ntæi nε. ¹¹ Pæi ji ɲkwanj nɔ ha'anj pigi ni ntuo sheshenonj væi nɔ ha'anj taa ghà ntuo puonj pi nε. ¹² Pigi ni mā'anj ghrɛ yæi, mbini mā'anj njù'c sheshenonj væi, mfe gɛ ni pæi ɲa pæi chho chɔmbhi yæi monj shendaonj ɲa a kā'o ni Minnwi, mbo ju ɲa a gɛ væi monj Sha'afuonj pugu pa ndigha'o yi nε.

¹³ Pigi ghà mbini nu'unj ntōo Minnwi ɲguonj ndi ghao nthe yei nnu, ɲa ndi ɲa pæi ni njā'o chrà Minnwi lɔ mbho pigi nε, pæi ni mbiŋ nɔ ha'anj a ya mbo nε, ki lɔ mbo pi nɔ chrà ɲgwamishua. Pæi ni mbiŋ pi nɔ chrà Minnwi ɲa a thɔ fā'a nu mbiŋ pæi mbo pa ghanj piŋ. ¹⁴ Pa lɪŋ paŋ, pa nnu pε ɲa a ni ndɔgɔ lɛi mbiŋ pa chɔshi Minnwi monj Krishto Jishɔ ɲa pugu pɔ monj Judia nε, wu'c ye ɲa a lɔgɔ lɛi mbiŋ pæi nε, nthe ɲa pæi ni ntii shii monj ɲgə'i mbho pa ɲgwa la'a pæi wu'c nɔ ha'anj pugu ɲkaa pugu ni ntii shii monj ɲgə'i mbho pa ɲgwa Juu nε. ¹⁵ Pa ɲgwa Juu pei ni njwi Taathɔ, mbo Jishɔ, pugu pa njæilɛi Minnwi, ndɔ njōu vigi nne nchwīe túa Minnwi pigi. Pugu pini tāra ɲguonj ɲgwa ghao, ¹⁶ ɲkie pi ɲkuonj tāra nu vigi ɲa ki'i pigi chrā ni ɲgwa taonj nduonj nne ɲa minthe pugu lūgu, nne nɔ mɛ'ɛŋ nu phi yugu ɲa pugu ghà ɲgu'c nchwīe nε. Nɔ pigitua Minnwi lūgwi ndwe nshwi'i mbiŋ pugu!

Pɔɔ khwā nɔ kra nu ɲgwa Teshalonika ɲkamu'cɲ

¹⁷ Nɔ lɔ nɔ ha'anj pi ni fēne vigi mbiŋ pæi, ma lɪŋ paŋ, nɔ kuo ndi ki pia lɔ njæi ligi, ndɔ ki lɔ mfēne pi monj njù'c nε, pigi ni mba'o, nthɔ ɲkhwā nu ntou yi ɲa pia yæi ligi. ¹⁸ Nthe ɲa pigi ni ntā'a nu nthɔ njæi væi, mmu Pɔɔ, kāa ɲgeŋgε, ndɔ Shata lɛi vigi. ¹⁹ Ki a lɔ mbo pæi mbo kwā'a yigi, mbini mbo pwanju'c yigi, mbini mbo ɲgā'o yigi ɲa pigi shi mfā'o ndigha'o monj ghɔ shhi Taathɔ via, mbo Jishɔ, ndi ɲa a shi mbini nthɔ nε? ²⁰ Pæi pɔ pi ndigha'o yigi mbini mbo pwanju'c yigi.

3 Nthe yie ghɔ, ndi ɲa a kanj ni nthe pa'a pigi lɔ nu'unj ɲgwēiŋ njù'c yigi mbigi ɲgəi shhi nε, pigi pɛ'i ɲa a pwa ɲa pigi kina ɲjiŋ tæ'i vigi Ateŋ. ² Pigi ni ntaonj Timoti ndiŋ vigi ndɔ mbo ɲganj kwò fā'a Minnwi monj chīi nu pwa pisha'akho Krishto ɲa a thɔ nchwīe pæi tini, ndɔ mbini mā'anj ghrɛ yæi monj piŋ yæi, ³ ɲa ki'i ta'a ɲonj væi chɛ'i nthe pi ɲgə'i pei, nthe ɲa pæi ɲkaa pæi ji ɲa ɲkwanj ɲgə'i pighɔ pɔ pi pichæi pa yaonj ɲa Minnwi ɲkwo kā'a ni pia nε. ⁴ Nthe ɲa ndi ɲa pia ni mbo ka'a nε, pigi

ni ɲkwo wu'c nthɔ nshwei væi ni shhi ɲa pia shi njæi ɲgə'i, nne a thɔ nɔ lɔgɔ nu lɛi wu'c nɔ ha'anj pæi ji nε.

⁵ Nthe yie ghɔ, a ni ɲga nu'unj mbo ɲa minthe pa'a ñɔ nu'unj ɲgwēiŋ njù'c a mbigi ɲgəi shhi, ñtaonj ɲonj ni pæi nɔ ji nu ɲkwanj ha'anj piŋ yæi pɔ nε, nthe ɲa ɲki pɔgɔ nu ɲa kə'ichæi Shata kwo mōonj væi nɔ chwīe nu pæi mienj piŋ yæi, nne, fā'a yigi phe gha. ⁶ Nɔ ndwe ɲa Timoti thɔ njæi vigi lɔ mbho pæi, ndɔ nthɔ pi ni ɲkɛni shi'i nthe piŋ yæi pugu pa khwā yæi nε, ndɔ mbini nchhu ɲa pæi ghà ɲgu'c ɲkwiŋ vigi shishi'i, ɲkhwā nu nɔ yæi nu vigi wu'c nɔ ha'anj pigi khwā nu nɔ yæi nu væi nε, ⁷ nthe yei nnu, ma pa lɪŋ paŋ, monj ɲguonj yú'c pugu pa ɲgə'i yigi, pigi fā'o ghrinju'c nthe væi nɔgɔ pi ɲkuonj piŋ yæi. ⁸ Nthe ɲa minthe pigi fεre ndwe nɔ ha'anj pæi nthi a tini mbiŋ Taathɔ.

⁹ Pinthe pigi fε pi fi'i yæi ɲkwanj tōo nu ni Minnwi nthe væi, nthe ɲguonj pwanju'c ɲa pigi fā'o nthe væi shhi Minnwi yigi, ¹⁰ nɔ ha'anj pigi luonj nu monj tu'u pugu pa naonjchi ni ɲguonj njù'c yigi ɲa minthe pia yæi ligi pigi fε yaonj ɲa a pou nu monj piŋ yæi nε?

¹¹ Nduonj ɲa Minnwi yia, ndɔ mbo Tāa via, pugu Taathɔ via, mbo Jishɔ, fie ndaonj ni pigi nɔ thɔ nu njæi væi. ¹² Nduonj ɲa Taathɔ chwīe khwā nonj shina pæi pugu pa khwā yæi ni ɲguonj ɲgwa pigi ti ndinaonj, wu'c nɔ ha'anj pigi khwā væi nε, ¹³ nenne ɲa Taathɔ chwīe njù'c yæi tithi ki ntæi monj taonjtaonj shhi Minnwi yia, ndɔ mbo Tāa via, monj ndi ɲa Taathɔ via, mbo Jishɔ, shi nthɔ nu pugu pa ɲguonj ɲgwa pi pi taonjtaonj nε.

Chɔmbhi ɲa a fε pwanju'c ni Minnwi nε

4 Nɔ lūgwi nu ki'ε, ma pa lɪŋ paŋ, pigi luonj ndɔ ndiŋgəi væi ni ligi Taathɔ, mbo Jishɔ, ɲa nɔ ha'anj pæi ni njæ'i mbho pigi ɲkwanj ha'anj pæi fā'o nɔ chho nu nɔ fε nu pwanju'c ni Minnwi, wu'c nɔ ha'anj pæi kwo thɔ nchho nu nε, ɲa pæi pigi ɲgəi shhi shishi'i. ² Nthe ɲa pæi ji pa ntɛgi ɲa pigi ni mfe ni pæi nɔgɔ mbiŋ Taathɔ, mbo Jishɔ nε.

³ Nthe ɲa yei nnu ɲa Minnwi tā'a nu nε, ɲa pæi ku'c monj pɔ nu yi taonjtaonj, yie pɔ ɲa pæi læ'i kwoshuonj, ⁴ ɲa sheshenonj væi ji ɲkwanj ha'anj minthe a tuo nonj yi monj taonjtaonj pugu pa chɛchɛi nε, ⁵ ki lɔ mbo pi njù'c nnu shuonj nɔ ha'anj ɲgwa nduonj ha'anj pugu lɔ nji Minnwi ghà nchwīe nε. ⁶ Monj nnu yei, ki'i sheshenonj fāan nnu mbiŋ ndiŋ vi ki nchigi vi, nthe ɲa Taathɔ ghà mfe njɔ monj ɲguonj nnu pei, wu'c nɔ ha'anj pigi ni ɲkwo shwei væi ndɔ mbini nu'unj nshūu tənə yæi nε. ⁷ Nthe ɲa Minnwi lɔ ɲgē via pi ɲa pia pɔ monj nchhi, a gɛ via pi ɲa pia pɔ pi yi taonjtaonj. ⁸ Nthe yie ghɔ, sheshenonj ɲa a lāa ntɛgi yei nε lɔ nji'i ndāa pi ɲonjmishua, a lāa pi Minnwi ɲa a fε Jijwe yi ni pæi nε.

⁹ Nɔ chrā nu nɔ nnu khwā nonj ghère lɔ nu'unj mbo ɲa sheshenonj nā'anj mfe ni pæi, nthe ɲa Minnwi nduthɔ yi ye'i væi ɲa pæi khwā nonj. ¹⁰ Nthe ɲa yine nnu ɲa pæi

kwo tho nchwīe nu ni nguoŋ ghaŋ piŋ moŋ Mashedonia, pigi līgəi vəi, ma pa liŋ paŋ, ɲa pəi chwīe nne mbī-gi ɲgəi shhi.

¹¹ Pigi pini mā'əŋ ghrɛ yəi ɲa pəi pa'o ni nguoŋ ghrɛ yəi nɔ chhɔ nu chɔmbhi juju, ndī pi pa pəi nnu, mfā'a ni mbhɔ məi nɔ ha'əŋ pigi ni ntigi vəi nɛ, ¹² nji ɲa mbha nnu yəi shi mbɔ yi shishi'i ligi ghaŋ ki piŋ Minnwi, ki lɔ nu'uh ɲjɛ noŋ yəi pi mbiŋ sheshəŋoŋ.

Tho nu Taathɔ

¹³ Nɔ pigi lɔ ɲjɛ ntā'a nu ɲa pəi mien ki ji, ma liŋ paŋ, nthe ɲgwa pɛ ɲa pugu kwo khu nɛ, nne ɲa ki'i pəi fā'o tu'uthɔ nɔ ha'əŋ ɲgwa ɲa pugu lɔ ɲjɛ mfā'o kwā'a ghà mfā'o nɛ. ¹⁴ Nthe ɲa pigi piŋ ɲa Jishɔ ni ɲkhu mbini ɲku'ɔ, wu'ɔ nenne nɔɔɔ mbiŋ Jishɔ, Minnwi shi mbini nthɔ ni pa ɲgwa pɛ ɲa pugu kwo khu nɛ, pugu pa Jishɔ.

¹⁵ Nthe ɲa nnu yei ɲa pigi shwei vəi nɔ nɛ pɔ pi chrà llɔ mbhɔ Taathɔ, ɲa pia ɲa pia yi maon nɛ, ɲa pia wu'ɔ mbi'i ti nchəiŋ ndi ɲa Taathɔ shi nthɔ nɛ, mba'a pia yi'i mbɔ pi shhi ɲgwa pɛ ɲa pugu kwo khu nɛ. ¹⁶ Nthe ɲa Taathɔ nduthɔ yi, shi nshwi'i llɔ pɔ, ni mme ɲggi fɛ gɛ, mbɔ ɲggi nthishi pa ghaŋ ntaon Minnwi, ni ɲggi ntəŋ mbɔ yi Minnwi. Pa ɲgwa pɛ ɲa pugu piŋ Krishto ɲkhu nɛ fūon pugu ɲku'ɔ. ¹⁷ Pia ɲa pia pi'i mbhi ɲgu'ɔ mbi'i ndi ghɔ nɛ, ku'ɔ mbəon ka'a moŋ luluŋ mbara Taathɔ moŋ tɔthi, nne pia pa Taathɔ wu'ɔ ma mbɔ ka'a. ¹⁸ Nthe yie ghɔ, mā'əŋ ghrɛ pichəi ɲgwa ni chrà pɛi.

Piri noŋ yɔ nɔ llemmbhi ɲa Taathɔ shi nthɔ nɛ

5 Nɔ nnu pa ndi pugu pa llɛ ɲa nnu pɛi shi ndɔɔg lɛi nɛ, ma liŋ paŋ, ghèrɛ nā'əŋ nu mfe ni pəi lɔ nu'uh mbɔ. ² Nthe ɲa pəi ɲkaa pəi ji ni noŋ pəi shishi'i ɲa llɛ ɲa Taathɔ shi nthɔ nɛ shi ɲgwɛ'i pi nɔ ɲgina ni tu'u. ³ Ndi ɲa ɲgwa shi nchhu nu ɲa, "Li'i yi juju, ɲguon pa nnu pɔ shi'i nɛ," ɲguon yaon yugu shi mbi'i nɔ ha'əŋ yú'ɔ phi ghà nshwi'i mbiŋ miŋgwe shūu nɛ, ndɔ mba'a pugu yi'i ntei.

⁴ Nɔ pəi lɔ mbɔ pi moŋ njiŋ, ma liŋ paŋ, nɔ llemmbhi ghɔ nɔ wɛ'i nu vəi nɔ ha'əŋ ɲgina ghà ɲgwɛ'i noŋ nɛ.

⁵ Nthe ɲa pəi ghao pɔ pi puon l'ɛ, mbɔ puon naonchi. Pia lɔ mbɔ pi yi tu'u ki yi ɲjiŋjiŋ. ⁶ Nne ki'ɛ, ki'i pia llɛ nɔ ha'əŋ pichəi chwīe nu nɛ. Pia chhɔ tɔthi mbɔ ni wəiŋ noŋ. ⁷ Nthe ɲa ghaŋ llɛ lɔɔ ghà nchhɔ ndhe pi ni tu'u, ɲgwa pɛ ɲa pugu paa là'o nɛ, paa pi ni tu'u. ⁸ Nɔ nthe

ɲa pia pɔ pi ɲgwa naonchi nɛ, p̄ia lina nu, ɲgwe t̄ini ki'i ɲjù'ɔ, mbɔ piŋ pugu khwā, kwā'a lūgu nu məi pɔ yaon pūon tho yəi.

⁹ Nthe ɲa Minnwi lɔ nchu'ɔ via pi ɲa pigitua yi shwi'i mbiŋ pia, a ni mbɔ pi ɲa pia fā'o lūgu nu nɔɔɔ pi kúon piŋ nu Taathɔ via, mbɔ Jishɔ Krishto, ¹⁰ ɲa a ni ɲkhu nthe via, nji ɲa ki pia pɔ pi yi maon ki pia kukhu, pia pugu shi mfā'o chɔmbhi. ¹¹ Nthe yie, pəi mā'əŋ ghrɛ noŋ pəi, ɲgɛrɛ pichəi ɲgwa pugu t̄ini moŋ piŋ, wu'ɔ nɔ ha'əŋ ɔ kwo tho nchwīe nu nɛ.

Pɔɔ fɛ ndugwi ɲjiŋ ntigi mbini mā'əŋ chrà

¹² Pigi tā'a nu ɲa pəi gha'o ɲgwa pɛ ɲa pugu fā'a nu shina pəi ndɔ mbɔ shhi pəi nthɔ ntigi vəi moŋ chɔmbhi yəi nɔ ghaŋ piŋ Taathɔ nɛ, ma liŋ paŋ, ¹³ ndɔ ɲga'o vugu ɲkieŋ yie moŋ khwā nthe fā'a yugu. Pəi fā'o ta'əŋgi shina pəi.

¹⁴ Pigi mā'əŋ ghrɛ yəi, ma pa liŋ paŋ, ɲa pəi shūu tənə ghaŋ chhɔ ghao, mā'əŋ ghrɛ ɲgwa pɛ ɲa pugu pa mbɔɔɔ gu nɛ, ndɔ ɲgɛrɛ ɲgwa pɛ ɲa pugu lɔ ɲjɛ ntini nɛ, mfā'o wəiŋ ɲjù'ɔ ni pugu ghao.

¹⁵ Pəi k̄aa nɔ yəi nu ɲa ki'i noŋ lu'u phi ni phi, ndɔ pəi wu'ɔ ma mba'o pi nɔ chwīe nu shi'i shina pəi pugu pa ɲguon ɲgwa nduon.

¹⁶ Pəi fā'o pwanju'ɔ ɲguon ndi ghao, ¹⁷ nduon Minnwi ki jwe, ¹⁸ mfe t̄o nu moŋ ɲguon ndi ghao, nthe ɲa yei nnu ɲa Minnwi tā'a nu mbhɔ ghɔ moŋ chɔmbhi yɔ, moŋ Krishto Jishɔ nɛ.

¹⁹ Ki'i mbigei mōnoŋ Jijwe Minnwi. ²⁰ Ki'i nchɛ'ə nnu ɲa Minnwi nōon pi chhu nɛ, ²¹ ndɔ ywɛ'i ɲguon yaon ghao, ɲgwəiŋ yaon ɲa a yi shi'i nɛ, a t̄ini. ²² Mfe mbra ɲguon ɲkwan phi ghao.

²³ Ndwe, Minnwi ɲa a ghà mfe ghighri nɛ, chwīe pəi pɔ yi taonjaon moŋ ɲguon shendaon ghao, nū'ɔŋ ɲguon jijwe yɔ ni nchəi yɔ pugu pa noŋ yɔ ki ntəi ti Taathɔ via, mbɔ Jishɔ Krishto, nu'uh nthɔ. ²⁴ Ju ɲa a mēiŋ vəi nɛ shi nchwīe nenne, nthe ɲa a ghà ɲgu'ɔ nchwīe pi nɔ ha'əŋ a k̄a'ə nɛ.

²⁵ Pa liŋ paŋ, pəi luon Minnwi mfe ni pigi.

²⁶ Pəi chrà ni ɲguon liŋ pia moŋ piŋ ni paŋ nu noŋ.

²⁷ Mfe gɛ ni pəi nɔ ligi Taathɔ ɲa pəi mēiŋ ɲwa'əŋli yei ni ɲguon ghaŋ piŋ ghao.

²⁸ Pwapuŋ Jishɔ Krishto, mbɔ Taathɔ via, pɔ mbiŋ pəi.

2 Teshalonika

Kāon nu pa tho nnu

Mme kòrɔŋ ɲa chɔshi Teshalonika ni mfā'o nɛ ni mbo fiŋthɔ nthe ndi ɲa Jishɔ shi mbini nthɔ nɛ. Pichəi ɲgwa ni nthɔ nchhu nu ɲa ndi tho Taathɔ kwo chəiŋ. Pɔɔ ni nju'u pī'i nu yei nthɔ nchhu nu ɲa ɲkaon Taathɔ maa nthɔ, phi pugu pa wuwuru chwīe nu nnu pīphi shi nji'a ɲgwala'a ndi ɲa ɲon mbimbhi ɲa a mbina Krishto shi nthɔ sha'a nu nɛ. Pɔɔ gē ɲgwa pɛ ɲa pugu ni mfā'o nɔ mēiŋ nu ɲwa'anli yei nɛ ɲa ki'i pugu chēi mon piŋ yugu nji'i nthe pi mon ghagha'a pugu pa ɲgə'i. A chhu ɲa pugu fā'a nɔ yru nu, wu'ɔ nɔ ha'an ju Pɔɔ pugu pa pakwo pi chwīe nu nɛ, ndɔ ntī shii mon chwīe nu shi'i.

Mā'an nu chrà

1 Nwa'anli yei llɔ mbhɔ mu Pɔɔ, ni Shaila †, ni Timoti. Pigi nā'an mfe ni ɲgwa chɔshi Teshalonika, mbo ɲgwa Minnwi Tāa via pugu Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ.

² Pwapuŋ pugu pa ghighri llɔ mbhɔ Minnwi, mbo Tāa via, pugu Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ, pɔ ni pəi.

Tōo nu nthe piŋ pugu pa tiishii

³ Pigi fā'o nɔ fɛ nu tōo nu ni Minnwi ɲguon ndi nthe vəi, ma pa liŋ paŋ, nɔ ha'an a kā'o nɛ. Nthe ɲa piŋ yəi ya ɲku'ɔ nu shi'i, khwā yəi mbiŋ pa liŋ pəi pini ɲa mbi-gi nu. ⁴ Nthe yie ghɔ, pigi ni non yigi ghà ɲkwēi njù'ɔ nthe vəi mon pa chɔshi Minnwi nthe fī'i tiishii yəi pugu pa piŋ mon ɲguon ɲgə'i ɲa pi fɛ nu ni pəi, pugu pa ghagha'a ɲa pəi tho ɲgwēiŋ njù'ɔ mon ghɔ nɛ.

⁵ Ye i pɔ pi nɔ li ɲa shā'a Minnwi pɔ pi yi ndindi, ɲa minthe pi shia vəi ɲa pəi kā'o nɔ pɔ nu ɲgia Sha'afuon Minnwi, ɲa pəi tho njəi ɲgə'i nthe yie ghɔ nɛ. ⁶ ɲa Minnwi ghà ɲgu'ɔ nsha'a shā'a yi pi ndindi nɛ, a shi ndu'u ɲgə'i ni ɲgwa pɛ ɲa pugu tho mfe ɲgə'i ni pəi nɛ. ⁷ A shi mfe fɛrenon ni pəi ɲa pi tho mfe ɲgə'i ni pəi nɛ, mbini mfe ni pigi ɲkaa pigi, ndi ɲa pi nɔon Jishɔ Taathɔ llɔ po pugu pa titini ghan ntaon pi nɛ. ⁸ A shi nthɔ pugu pa ghan ntaon pi pighɔ mon liŋ mɔŋon nɔ fɛ nu njɔ ni ɲgwa pɛ ɲa pugu lɔ nji'i nji Minnwi nɛ pugu pa ɲgwa pɛ ɲa pugu lɔ nji'i nchwīe nnu ɲa pwa pisha'akho Jishɔ Taathɔ via chhu nɛ. ⁹ Pugu shi njəi ɲgə'i mon njɔ piri nu ki ndugwi yi, ki lɔ mbara yəi Taathɔ pugu pa ndigha'o ɲa ghré yi nɔon nɛ. ¹⁰ Ndi ɲa a shi nthɔ mon llé ghɔ nɛ, pa ɲgwa pi pi taon taon fɛ ndigha'o ghɔ, ɲguon pa ɲgwa ɲa pugu piŋ vi nɛ linaon ni ghrāo nu, nthe vi. Pəi

ɲkaa pəi pɔ shina pugu nthe ɲa pəi ni mbiŋ chrà ɲa pigi ni nchii ni pəi nɛ.

¹¹ Nthe yei nnu, pigi ghà nduon Minnwi mfe ni pəi ɲguon ndi ghao, nne ɲa Minnwi yia chwīe pəi kā'o mon chombhi ɲa a gē vəi ɲa pəi chhɔ nɛ, mbini nchwīe ɲguon pa nnu shi'i ɲa pəi khwā nɔ chwīe nu pugu pa ɲguon pa fā'a ɲa pəi tā'a nu mfā'a nthe piŋ yəi nɛ lɔgɔ li'i nɔgɔ pi ɲkuon ghré yi. ¹² Nji ɲa ndigha'o shi mbo nɔ ligi Taathɔ via Jishɔ llɔ mbhɔ pəi, ndɔ mbini mbo ni pəi llɔ mbhɔ yu, nɔgɔ pi ɲkuon pwapuŋ Minnwi via pugu pa Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ.

Pa nnu ɲa a shi ndɔgɔ li'i ɲkaon Taathɔ maa nthɔ mbra ɲgɛ nɛ

2 Nthe nnu tho nu Taathɔ via, mbo Jishɔ Krishto, pugu pa nnu kiri via pia pugu, pigi lēgəi vəi, ma pa liŋ paŋ, ɲa ² ki'i pəi yī'e mien tho yəi fiŋ ki mien njù'ɔ yəi wū'u nthe pi yichəi nnu ɲa yichəi ɲon chhu ɲa pi nɔon ni pigi ki sheshe nnu ɲa pi chhu ɲa pigi chhu ki sheshe ɲwa'anli ɲa a fhi nɔ ha'an a llɔ pi mbhɔ pigi nthɔ nchhu pi ɲa llɛmbhi Taathɔ kwo tho. ³ Ki'i pəi mien sheshenon fī vəi mon sheshe shendaon. Mba'a llé ghɔ yi'i nthɔ ki ndugwi njin tinithɔ ni Minnwi lɔ mfūon nthɔ, ti ɲgūo nnu mbimbhi ɲa a yī'i ɲa a ghəi mon mɔŋon nɛ nɔon non yi. ⁴ A shi ntāra sheshe yaon ɲa pi mēiŋ ni nni nɛ, ki yaon ɲa pi ghà ɲga'o nɛ, ɲkərə non yi ncha ɲguon yugu ghao, nne ɲa a chhɔ ɲkuon lăi mon Nda Minnwi nthɔ nchhu nu ɲa nduthɔ yi Minnwi.

⁵ Pəi lɔ ɲkwīŋ ɲa pia ni ɲga ɲgu'ɔ mbo ka'a, ñshwei vəi ni pa nnu pei? ⁶ Ndɔ pəi ji yaon ɲa a tho ndi'i vi ndwe nɛ, nthe ɲa minthe a wu'ɔ nɔon non yi pi ndi ye ɲa ndi yi kā'o nɛ. ⁷ Nthe ɲa pa ghan chēə gē Minnwi kwo tho nchēə nu mon njiŋ. A wu'ɔ ju ɲa a li'i nu nɛ ɲa a shi ndi'i ti ndi shi nu'un ɲkā'o pi pi'i vi shendaon. ⁸ Nenne

† Pi pini mēiŋ vi ni Shivanu.

ki'ε, ηγγūo nnu mbimbhι ghο nōoη noη yi, Jishο Taathο jwi vi ni ta'a chrà ηa a shi ntaoη nchò yu nε, ndo nshiri vi ni chiachia li'ε thο nu mi.

⁹ Thο nu ηoη mbimbhι ghο shi mbo ta'a kwò pugu pa nchwie nu nnu Shata ni ηguoη nji pugu li ni pa nnu ghraoghrao mbo pi mifiι, ¹⁰ pugu ηguoη ηkwanη mifiι piphi ghao ni pa ηgwa pe ηa pugu phe nu nε, nthe ηa pugu ni ndāa khwā nu nnu shini nne nο lūgu nu.

¹¹ Nthe yie ghο, Minnwi taoη titini nji, a fiι vugu moη ntaι yugu, nne ηa pugu piη nnu ηa a le'ingieη nε, ¹² nne ηa ηguoη ηgwa ηa pugu lο nji'i mbiη nnu shini, ndo nthο mfā'o yugu nchhο shi'i pi moη pa nnu piphi nε pο pa ηgusha'a.

Thi a tini

¹³ Ndo pigi fā'o nο tōo nu Minnwi ηguoη ndiι nthe vαι, ma pa liη paη ηa Taathο khwā, nthe ηa Minnwi chu'ο vαι nο fūoη ηgwa nο lūgu nu ntogο pi ηkuoη Jijwe Minnwi ηa a chwie pαι pο yi taοηtaoη nε, pugu pa piη yαι moη nnu shini. ¹⁴ Yei yaοη ηa a ni ηgē vαι nο nε, ntogο pi ηkuoη pwa pisha'akhο ηa pigi chiι nu nε, nne ηa pαι fā'o ndigha'o Taathο via, mbo Jishο Krishto.

¹⁵ Nthe yie ghο, ma liη paη, pαι thi a tini, ndo ηgwēiη nnu shini ηa pigi ni nje'i vαι nο ghο, ki a ni mbo pi ni nchò yigi, ki moη ηwa'anli llo mbhο pigi.

¹⁶ Nduoη ηa Taathο via, mbo Jishο Krishto nduthο yi, pugu Minnwi Tāa via, ηa a khwā via, mā'anη ηjū'ο yia ki ndugwi yi ndo mbini nu'uy mfe ηkieη kwā'a shi'i ni pia ntogο pi moη pwapuη yi nε, ¹⁷ mā'anη ηjū'ο yαι nchwie a tini moη ηguoη pa fā'a shi'i pugu pa chrà yαι.

Luοη Minnwi mfe ni pigi

3 Nο mi'εη nu pa nnu ηa ηtā'a nu nchhu nε, ma pa liη paη, pαι luοη Minnwi mfe ni pigi, ηa chrà Taathο shēre ni nji ηgēi shhi pi piη ni gha'o nu, wu'ο nο ha'an ηa a ni mbo shina pαι nε. ² Pαι pini nduoη ηa Minnwi kwe vigi mbhο pa ηγγūo nnu mbimbhι pugu pa ηgwa piphi, nthe ηa a lο mfā'o ηguoη ηgwa mfā'o piη. ³ Ndo Taathο ηoη ηa a ghà nchwie nο ha'an a chhu nε, a shi mā'anη ghrī yαι ndo ηkē'i vαι mbhο ηoη mbimbhι. ⁴ Pigi fā'o tininju'ο moη Taathο nthe vαι, ηa pαι thο nchwie nu

ndo shi nchwie nnu ηa pigi fe gī ηa pαι chwie nε. ⁵ Pigi luοη ηa Taathο nōoη ndaoη ni pαι nο ji nu khwā Minnwi mbigi ηgēi shhi pugu pa tiishii ηa a llo mbhο Krishto nε.

Shūu nu tēnə nthe shwie nchhο gha

⁶ Pa liη paη, pigi fe gī ni pαι moη ligi Taathο, mbo Jishο Krishto, ηa pαι fe mbra sheshenoη ηa a thο nshwie nchhο nu gha ki lο nthο nū'οη pa ntēgi pe ηa pαι ni mfā'o mbhο pigi nε. ⁷ Pαι ηkāa pαι ji ηkwanη ha'an pαι fā'o nο yōu nu njiη mbha nnu pigi nε, nthe ηa pigi shini ndo nthο nchhο pi gha ndiη ηa pia ni mbo ka'a nε. ⁸ Pigi shini ndo nji maοη sheshenoη ki lο mbe ghο, ndo moη ηgē'i pugu pa wie noη, pigi fā'a moη tu'u pugu pa naοηchi nne ηa ki'i pigi pο lri ni sheshenoη vαι. ⁹ A lο mbo nthe pi ηa a shini ndo mbo li'i yigi nο ji nu, pigi ni nchwie nne nο pο nu li ni pαι ηa pαι pini. ¹⁰ Nthe ηa nji'i nthe ndiη ηa pia ni mbo ka'a nε, pigi ni nthο mfe gī yei ni pαι: ηoη mienη ki tā'a nu mfā'a fā'a, ki'i a ji yaοη.

¹¹ Nthe ηa pigi ya'o ηa pichai ηgwa shina pαι thο nyteη ndē'ə nchhο nu gha ki lο mfe noη yugu mfā'a fā'a, ηgu'ο ni'ing pi noη yugu moη nnu ηgwa nduoη. ¹² Moη ligi Jishο Krishto, mbo Taathο, pigi fe gī ni ηgwa pei ndo mā'anη ghrī yugu ηa pugu fā'a fā'a yugu pōpō nο nji yugu maοη ηa pugu fā'a nε. ¹³ Ndo ni pαι, ma liη paη, ki'i pαι kina chwie nu nnu shi'i.

¹⁴ Sheshenoη mienη ki lο nchwie nnu ηa pigi nā'anη moη ηwa'anli yei nε, pαι liη ηgaη vi shi'i mfe mbra yi nne ηa thο yi lri. ¹⁵ Ndo ki'i pαι lōgο vi pi nο mbina vαι, pαι shūu tēnə yi nο ndiη vαι.

Ndugwi chrà

¹⁶ Nduoη ηa Taathο ghighri nduthο yi fe ghighri ni pαι moη ηguoη ndiη ghao moη ηguoη shendaοη ghao. Taathο pο pαι pugu ka'a.

¹⁷ Mmu, Pōō, nā'anη chrā nu ni pαι yei pi ni nyanη mbhο. Yei li nο nōoη nu moη sheshe ηwa'anli ηa ηga nā'anη nε ηa ηwa'anli ghο llo pi mbhο mmu shini, yei ηkwanη ha'an ηga nā'anη nε.

¹⁸ Pwapuη Taathο via, mbo Jishο Krishto, pο ni pαι ghao.

1 Timoti

Kāon nu pa tho nnu

Yei fūon ŋwa'anliŋi ŋa Pɔɔ ni nā'an mfe ni Timoti. Mūon Timoti ni mbo ŋon Juu, tãa vi pɔ ŋon Gri. A ni mbo pakwo Pɔɔ mon nyien nu nshwei chrà Minnwi.

Ŋwa'anliŋi yei ni mbo nɔ shūu nu tənə nthe pa ntégi mifi mon chɔshi. Ntégi pei ni mbo pi nchinchiri pī'i nu nnu pa ŋgwa Juu pugu pa ŋgwa taon nduon. Ntégi gho ni nchhu nu ŋa, mbhi yei pigi, ndo ŋon nthe a wu' ndūgu ntɔgo pi ŋkuon yichəi lina mon njiŋ pugu pa mien nu ki lo ndaŋ ndo nji pichəi ŋkwaŋ maon ji.

Ŋwa'anliŋi gho pini nchrā ŋkuon ŋkwaŋ ha'an pa nnu fā'o nɔ nyien nu mon chɔshi nɛ, gha'o nu Minnwi pugu pa mbha chɔmbhi pa thishi. Pɔɔ gha ndugwi nu nshwei Timoti ŋkwaŋ ha'an a nthe a pɔ ŋkien muon fà'a Krishto, pugu pa chofa'a yi ni pa ŋkwaŋ ŋkwaŋ kiri mon chɔshi.

Mā'an nu chrà

1 Ŋwa'anliŋi yei llo mbho mu Pɔɔ, mbo ŋgaŋ ntaon Kr-
ishto Jishɔ, ntɔgo pi ŋkuon gí Minnwi, mbo ŋkwe
via, pugu Krishto Jishɔ, ŋa kwà'a yia pɔ mbiŋ yu nɛ.

² Nā'an ŋwa'anliŋi yei mfe vɛ, ma Timoti, ŋkien muon a
mon piŋ.

Ŋduon ŋa Minnwi Tãa pugu Krishto Jishɔ Taathɔ via
nɔon pwapuŋ pugu pa kwoshini ni ghighri vɛ.

Shūu nu tənə nthe ghaŋ ye'i yaon mbo pa mifi

³ Ntā'a nu ŋa ɔ kina Efeshɔ wu' nɔ ha'an ŋki ligəi gho
ndiŋ ŋa ŋki ghəi nu Mashedonia nɛ, nne ŋa ɔ shi mfe gí
ni pichəi ŋgwa pɛ ŋa pugu tho nje'i yaon ŋa a lo nji'i
ŋkā'o nɛ, ŋa ũ lāa ni pugu. ⁴ Lāa ŋa ki'i pugu nu'ur mfe
non yugu ni pa mishweishwei pugu pa ligi pa ŋkhu tãa
ki ndugwi yi, ŋa a ghəi ŋgu' nɔ pi ni mitatha ki lo nji'i
mfā'o pi nnu ŋa Minnwi tã'a nu nɛ, ŋa pi ghəi nji ntɔgo
pi ŋkuon piŋ nɛ.

⁵ Nnu ŋa a chwie pigi fɛ gí yei nɛ pɔ nthe pi khwā ŋa
a llo mon njū'ɔ taon taon, pugu pa ŋgaŋthɔ ŋa a yi
shishi'i, ni piŋ shishini. ⁶ Pichəi ŋgwa tɔgo ŋkuon tei nu
nnu pei ŋgəi fāan ndaon nii mon pa chrà ghagha.

⁷ Nkhwā nu nɔ pɔ nu pa ghaŋ ye'i ŋgwa ni gí ndo ki lo
nji'i nji nnu ŋa pugu chhu nu nɛ, ki nnu ŋa pugu chrà
nu ŋkuon gho ni tininju'ɔ nɛ.

⁸ Ndo pia ji ŋa gí pwa nɔ ha'an ŋon mfā'a nɔ gho mon
shendaon ŋa a kā'o nɛ, ⁹ nji nu ŋa pi shi ki lo nū'ɔŋ gí
nthe pi ŋgwa ndindi, pi ki nū'ɔŋ nthe pi pa ghaŋ pə'i gí
pugu pa ghaŋ tinithɔ, nthe pa ghaŋ ki gha'o Minnwi
pugu pa ghaŋ phi, nthe ŋgwa ŋa pugu shi lo mbo yi
taon taon, pugu pa ghaŋ chɛə Minnwi, nthe pi ŋgwa pɛ

ŋa pugu jwi pa tãa pugu pugu pa mūon pugu nɛ, pugu
pa ghaŋ jwi ŋgwa, ¹⁰ nthe ghaŋ kwoshuon, pugu pa
pimbia ŋa pugu nūan pugu pa pichəi pimbia nɔ ha'an
ŋon ghəi nūan pugu mingwe nɛ †, nthe pa ghaŋ yōo ŋg-
wa mfini nɔ ŋkūna, ni pa nde'ingieŋ pugu pa ghaŋ kwe
ntie ŋgwa ni mbe pugu pa ŋgwa ŋa pugu chwie
sheshe nnu nduon ŋa a lo nyien ta'a kwò pugu pa yaon
ye'i tithi nɛ, ¹¹ ŋkwaŋ nɔ ha'an pwa pisha'akhɔ mbo yi
ndigha'o Minnwi ŋa a fā'o ŋguon mbɔɔ ghao chhu nɛ,
mbo pwa pisha'akhɔ ŋa pi fɛ vəi ŋa ŋchii nɛ.

Pɔɔ tōo Jishɔ nthe kwoshini yi

¹² Ntōo Krishto Jishɔ Taathɔ via ŋa a fɛ ghrí fà'a vəi nɛ.
Ntōo vi ŋa a lli a ŋkā'o, a chu'ɔ a nɔ fā'a nu mbho yu.

¹³ Nji'i nthe pi nɔ ha'an ŋki fūon mbo pi ŋgaŋ we'i ligi
Minnwi nthɔ fɛ ŋgəi ni ŋgwa pi, ndo nchɛə vi nɛ, Min-
nwi ni nōon kwoshini vəi nthe ŋa ŋki chwie nnu pei pi
mon ki ji pugu pa pou piŋ. ¹⁴ Ndo Taathɔ via shā'o ntou
pwapuŋ yi mbiŋ mu pugu pa piŋ ni khwā ŋa a pɔ mon
Krishto Jishɔ nɛ.

¹⁵ Chrà yei ŋkien nnu shini ŋa minthe ŋon y'ə non yi
ŋkuon gho ndo mbiŋ ŋguon yi ghao, ŋa Krishto Jishɔ ni
nthɔ ŋkuon mbhi hein nɔ kwe nu pa ghaŋ chwie phi,
mi ni mbo nchɔchho vugu. ¹⁶ Ndo ti Minnwi nōon
kwoshini vəi nne ŋa Krishto Jishɔ nōon titini wein njū'ɔ
yi mon ŋkwaŋ ha'an a fā'a nu mbiŋ mu mbo nchɔchho
pa ghaŋ phi nɛ, nɔ li ni ŋgwa ha'an pugu shi mbiŋ vi a
fɛ chɔmbhi ki mme ni pugu nɛ. ¹⁷ Ju ŋa a fūon mon
ŋguon ndi, ŋa mba'a a yi' ma ŋkhu, ŋa pi shi'a njəi vi
nɛ, mbo fieŋ ta'a Minnwi, gha'o nu pugu pa ndigha'o pɔ
ji ki ndugwi yi lo ma mbo. A yie.

† Yəi ŋwa'anliŋi Ghaŋ Fà'a Nda Minnwi 18:22.

Fà'a Timoti

¹⁸ Mfe yei gí ve, ma Timoti muon a, mon ta'a kwò pugu pa nnu na Minnwi ni nōon pi chhu nthe ghò, thi nkuon chrà ghò nò mā'an nu nchhò shi'i, ¹⁹ nchhò nthi nu nkuon pin yò pugu pa ngan'ghò yò shishi'i. Pichèi lāa thi nu nkuon nnu na pugu ji na a kā'o nē, nne nwī'in pin yugu nò pie ha'an a shina kraokrao. ²⁰ Mon shina ngwa pei, pia fā'o Haimenu pugu Aleshanda na nkwo cha'a vugu mfe ni Shata, nne na pugu ye'i nkwan ha'an a nthe pugu mien we'i nu ligi Minnwi fò nē.

Luon Minnwi mfe ni nguon ngwa

2 Fūon nnu ki'ē pò na, òchhò ndīgəi vəi na pəi fe pa pié, pa lúon, yūa nu chà ni tōo nu ni Minnwi nò ligi nguon ngwa ghao. ² Pəi luon Minnwi mfe ni pa fūon pugu pa nguon ngwa na pugu pò mon pa memme nthin'kwò nē, nne na minthe pia chhò chombhi ghigri pugu pa juju, na a fā'o pógò Minnwi ndò nchhò mon nguon puon shendaon nē. ³ Ye'i nnu pwa ndò mfe pwatua ni Minnwi mbo Nkwe via, ⁴ na a khwā na nguon ngwa lūgu ndò nji nnu shini nē. ⁵ Nthe na a wu'ò ta'a Minnwi ndò a wu'ò mbo ta'a non na a thi shina Minnwi pugu pa ngwamishua, mbo non na pi mēin vi ni Krish-to Jishò nē. ⁶ Krishto Jishò ghò ni mfe chombhi yi nkhu nò nchuon thò nguon ngwa. Yie ghò ni mbo li mon ndhì ka'oka'ò nò nōon nu na Minnwi tā'a nu na sheshenon lūgu. ⁷ Nthe na yei nnu na pi ni nchu'ò a nò ghò na mbo ngan' chhì chrà ndò mbini mbo ngan' ntaon Jishò, òthò nchhu pi nnu shini, òndò nji'ì ndē'ì pi ngien, mbo pi masha pa ngwa na pugu lò mbo pa Juu mon pin pugu pa nnu shini nē.

⁸ Nthe yie ghò, òtā'a nu na pa pimbia mon nguon lī'ì ghao luon Minnwi, mbi'ì mbhò taon'ntaon tōthi ki lò nji'ì mfā'o pigitua ki mindoundou.

⁹ Wu'ò nenne, pīngge chwīe non yugu shi'ì ni pa ndhwí na a ka'oka'ò ndò nchhò nē, ki lò mbo pi ni chwīe nu ntou ngò'ò thò pugu, pugu pa shéga laon'go pugu pa pichèi pa shéga tinin'chuon ki pa memme ndhwí tinin'chuon. ¹⁰ A pie na pugu chwīe non yugu pi ni fā'a shi'ì, mbo yaon na a kā'o ni pīngge na pugu ghà nga'ò Minnwi nē.

¹¹ Pīngge lere lan, nje'ì yaon ni nguon ya'ò nchò ghao. ¹² Ndò nji'ì mbin' na mingwe ye'ì ki na a fā'o nji' mbin' mimbia, a ka pie pi na a lere lan. ¹³ Nthe na Minnwi ni fūon mbuon pi Adan' nkaon' maa mbra ni Ive. ¹⁴ Ndò pi shini ndò mfēi pi Adan', pi ni mfēi pi mingwe ghò a gū ngan' pə'ì gí. ¹⁵ Ndò mingwe shi ndūgu ntò'gò pi nkuon phi nu muon nò ha'an pugu ntīi shii mon pin pugu pa khwā, ni chombhi taon'ntaon pugu pa wēin nu non.

† Ye'i lò mbo pi na ki'ì mingwe mā'an ndhwí tinin'chuon ki nchwīe thò yi. A pò pi na pugu chwīe non yugu mon shendaon na a ya nkā'o ki lò mbo pi nò ghan' nōon non ki nò shakhi.

Nkwan ha'an pa ghan ye'i ngwa mon choshi fā'o nò pò nu nē

3 Chrà yei na pi ghà nchhu nē nnu shini na: Sheshenon nkhwā nò pò nu nthishi nò ngan' chhu chrà Minnwi, kan' a khwā nkien fā'a. ² Nthishi nò ngan' chhu chrà Minnwi fā'o nò pò nu ki ntəi, ndan' wu'ò ta'a mingwe, ngwēin non yi, ntuo non yi shi'ì, non chhichhì, ngan' tuo pa ghini shi'ì, nji ye'ì nu. ³ Ki lò mbo mbaa la'ò, ki ngan' kíkri, mbo non juju, ki lò mbo ngan' fē'ì, ki lò mbo ngan' khwā mbin'. ⁴ A fā'o nò tuo nu moon' nda yi shi'ì, nchwīe puon pi ya'ò nchò yi mon nguon pógò. ⁵ Ti non mien ki ji nkwan ha'an a nthe a tuo nda yi shi'ì nē, a kie pi nēin' ntuo choshi Minnwi shi'ì?

⁶ Ki lò mbo non na a wu'ò nka pin Minnwi pin, kan' a shi nkhu'ò non yi mon ntinta'ò, mfā'o nkwan njò na pi ni mfe ni dev'ì nē. ⁷ Nò pigi nu, a fā'o nò pò nu non na ghan' ki thò choshi gha'ò vi nò nkien non, nji na ki'ì a fā'o shhū non ngū mon shìri dev'ì.

Nkwan ha'an pa dikin' fā'o nò pò nu nē

⁸ Wu'ò nenne, pa dikin' †† fā'o nò pò nu ngwa chhichhì, ki lò mbo ghan' paa chrà, ki lò mfe non yugu ni ntou là'ò, ki nkhwā tō'gò nu mon shendaon ntəi nò fā'o nu mbin'. ⁹ Pugu fā'o nò wēin nu chrà nnu shini, mbo yi pin, na pi nōon ndwe nē, ni ngan' thò na a yi shieshie nē. ¹⁰ Pi fūon njwe'ì vugu nkaon', ti pugu mien ki fā'o ntəi, pi nū'ò'ng vugu ki'ē nò pa dikin'.

¹¹ Pa pīngge ‡ nkaa pugu fā'o nò pò nu ngwa chhichhì, ki lò mbo ghan' nchhu, pugu fā'o nò pò nu ghan' wēin non, mbo ngwa ndind'ì mon nguon yaon.

¹² Pa dikin' fā'o nò lan' nu wu'ò ta'a mingwe, ntuo puon pugu, pugu pa mon' nda yugu shi'ì. ¹³ Nthe na ngwa pe na pugu fā'a fā'a yugu shi'ì nò pa dikin' nē, ngwa shi ngā'ò vugu nò nkien ngwa ndò mbini mfā'o mme tinin' ju'ò mon pin yugu na a pò mon Krishto Jishò nē.

Mme nnu ləin' mon pin na pi chwīe ngwa ji nē

¹⁴ Mb'ì nu na mba'a a nu'un' nshiga māa nthò njəi vəi, ndò ò'an' pa nnu pei ni pəi nne na, ¹⁵ mi njiyiri, pəi ji nkwan ha'an a pie na non tuo non yi mon mbaanda Minnwi, mbo choshi Minnwi maon', na a kwini pugu pa ntuo nnu shini nē.

¹⁶ Shishini nnu ləin' na pi chwīe ndwe pi ji mon pin yia nē gha'ò, na,

A ni nōon non yi mon freinon,
Jijwe Minnwi nōon na a yi ndind',
Ghan' ntaon Minnwi yəi vi,
Pi chhì ligi yi mon pa la'ataon ghao,
Pi pin vi mon nguon mbhi ghao,
Nku'ò ni ju pò mon ndigha'ò.

†† Njin' dikin' pò na muon fā'a ‡ A nthe a pò pīngge ki ngwe pa dikin', sheshe yi nthe a kā'o hein'.

Pichəi ngwa shi ndāa piŋ yugu

4 Jijwe Minnwi chhu ŋa moŋ pa ndugwi llé pei, pichəi ngwa shi ntaoŋ moŋ piŋ mfe noŋ yugu ni pa jijwe mifi pugu pa yaon ye'i ŋa pa miŋwein tā'a nu ŋa ngwa thi ŋkuoŋ gho nē. ² A ghà nshēre ghanj mifi, mbo pa nde'i ŋgieŋ, shēre ŋkwanj yaon ye'i yei, ngwa pei pō pi ngwa pē ŋa ŋgantho yugu lo nji'i nji khu nduŋ nē.

³ Pugu ngwa pē ŋa pugu lāa lāŋ, pugu pa pichəi ŋkwanj maon jī, mbo pa maon jī ŋa Minnwi chwīe ŋa ŋgwa pē ŋa pugu piŋ ndo nji nnu shini nē, jī ni tōo nu.

⁴ Ŋguoŋ yaon ŋa Minnwi chwīe nē pwa, pa'a ndo mbie ŋa pi lāa sheshe yaon nō ha'anj pi ŋkwe ni tōo nu.

⁵ Nthe ŋa pi ghà nchwīe a pō yi taonjaon ntōgō pi ŋkuoŋ chrà Minnwi pugu luonj Minnwi.

Ŋkieŋ ŋganj fà'a Krishto Jisho

⁶ Ō mfi'i nnu pei ni ŋguoŋ pichəi ghanj piŋ, o pō ŋkieŋ muuŋ fà'a Krishto Jisho, ŋa a chho ŋkugwi noŋ yi moŋ pa chrà ŋa ghanj piŋ thi ŋkuoŋ gho nē pugu pa ŋkieŋ yaon ye'i ŋa o ni ŋkwo tho njōu njij yi nē. ⁷ Ki'i mfā'o nnu pəi pa mishweishwei ghagha ŋa a lo ŋgēre gho ŋa o ji Minnwi nē, ka tho nje'i noŋ yo pi nō fā'o nu chōmbhi pōgō Minnwi. ⁸ Nthe ŋa nō ha'anj ye'i nu freinoŋ ni pa yaon ŋa a shi nchwīe a pō shi'i fā'o yichəi fi'i ghēre nē, chōmbhi pōgō Minnwi fā'o ghēre moŋ ŋguoŋ shendaon ghao nthe ŋa a fā'o kà'a moŋ yei chōmbhi pugu pa ye chōmbhi ŋa a tho nu nē. ⁹ Nnu yei nnu ŋa pinthe ŋoŋ y'ə noŋ yi ŋkuoŋ gho, mbo nnu ŋa a pie ŋa pi piŋ ghao. ¹⁰ A pō nthe pi yei nnu ŋa pigi ghà mfā'a, ndo ŋgwie noŋ yigi, nthe ŋa pigi nū'ŋ kwà'a yigi pi ŋkuoŋ Minnwi maon, ŋa a ŋkwe ŋguoŋ ngwa ghao, mī'ey mbo ngwa pē ŋa pugu ghanj piŋ nē.

¹¹ Fe gí ndo nje'i pa nnu pei ni pugu. ¹² Ki'i sheshenjoŋ ch'ə gho nthe ŋa o mikə'i, ndo nōoŋ lī ni ghanj piŋ moŋ chrà yo, mbha nnu yo, ni khwā, ni piŋ yo, ni chōmbhi taonjaon yo. ¹³ Fe noŋ yo ni mēiŋ nu Ŋwa'anli Minnwi ngwa ya'o, pugu pa chīi nu, ni ye'i nu chrà Minnwi, ti ñshi nu'uy ntho.

¹⁴ Ki'i nch'ə fé moŋ Jijwe ŋa o fā'o nē ŋa Minnwi ni mfe ntōgō pi ŋkuoŋ nōoŋ nu ni ngwa pugu chhu ndi ye ŋa pa thishi nō ghanj chhu chrà Minnwi ni nū'ŋ mbho yugu mbiŋ gho nē. ¹⁵ Chwīe nnu pei, mfe noŋ yo moŋ gho, nne ŋa ŋguoŋ ngwa yəi ŋkwanj ha'anj o ghəi nu shhi nē. ¹⁶ Lina ni noŋ yo pugu pa yaon ŋa o ye'i nu nē. Ghəi shhi nchwīe nu nne, nthe ŋa moŋ chwīe nu nne, o shi ŋkwe noŋ yo pugu pa ngwa pē ŋa pugu ywēre gho nē.

Pa ntəgi ŋa pi fe ni choshi

5 Ki'i mbīga ŋoŋ ŋa a kwo pō mmeŋoŋ nē, ka mā'anj ghrí yi nō ha'anj a pō pi tāa gho, ntuo pimbia ŋa

pugu pi'i mikə'i nē nō līŋ pō, ² piŋge ŋa pugu kwo pō memme ngwa nē nō pa mūuŋ pō, piŋge pē ŋa pugu pi'i mikə'i nē nō pa līŋ pō ni njū'ŋ taonjaon.

³ Gha'o pa piŋge kugu pē ŋa pugu ya mbo pa kugu shini nē. ⁴ Ndo mīngwe ŋkugu mfā'o puoŋ ki puoŋ puoŋ, puoŋ pigho fūoŋ nje'i nō nōoŋ nu pōgō Minnwi ni mbaanda yugu nō lu'u nu shi'i ni pa tāa pugu, pugu pa mūuŋ pugu, nthe ŋa yei nnu pwapwa ligi Minnwi.

⁵ Mīngwe ye ŋa a ya mbo ŋkugu shini, mbo pi tə'i vi nē, nū'ŋ kwā'a nu mi pi mbiŋ Minnwi, ŋgəi shhi ni luonj nu Minnwi ntho ŋkəi pa chā ni Minnwi ni tu'u pugu pa naonchi. ⁶ Ndo mīngwe ŋkugu ye ŋa a fe noŋ yi pi ni pa nnu nchho shi'i nē, kwo khu nji'i nthe pi nō ha'anj a yi maon nē. ⁷ Fe pa gí pei ŋkaa pugu ni pa ghanj piŋ, nji ŋa pugu shi mbo ki ntəi.

⁸ Ndo ti ŋoŋ mienj ki lo ndina ni ndaonjoŋ yi mī'ey mbo mbaanda yi, kanj a lāa pō nu ŋganj piŋ, nōoŋ ŋa a pigi nchaa ŋoŋ ŋa a lo mbiŋ Minnwi nē.

⁹ Ki'i pi nā'anj ligi mīngwe ŋkugu moŋ ŋwa'anli pa kugu nō ha'anj a mienj ki tōgō ntigao wuŋ ŋga'o, ni ŋgu'ŋ mbo pi ŋgwe ta'a mimbia †, ¹⁰ ni mbo ŋoŋ ŋa pi ji vi nō ŋganj chwīe shi'i, nō ku'ŋ nu ni puoŋ pi shi'i, nōoŋ pwapuŋ ni pa ghəi, nshīgao kwò pa ngwa Minnwi pi taonjaon, ŋgēre ngwa moŋ pa ghagha'a pugu, mfe noŋ yi nō chwīe nu ŋguoŋ fā'a shi'i.

¹¹ Ndo ki'i pəi nā'anj ligi pa piŋge kugu ŋa pugu pi'i mikə'i nē moŋ ŋwa'anli pa kugu, nthe ŋa ndi ŋa nji mimbia shi njia vugu nē, pugu tei njij Krishto fo ntā'a nu ndaŋ ¹² nne nshūu njō ni'iy noŋ yugu nō gho nthe ŋa pugu pə'i fūoŋ kà'a ŋa pugu ni nchwīe nē. ¹³ Nō pigi nu ŋkuoŋ yie gho, pugu ye'i mi chho gha, nyienj nu nda nda, ki lo ŋgu'ŋ nchōchho gha, mbini mbo ghanj nchhu, nchho ntā'a lā'o nnu ngwa nduoŋ, nchhu pa nnu pē ŋa pugu shini ndo mfā'o nō chhu nu nē. ¹⁴ Nne, ñshi ŋkhwā ŋa pugu ŋa pugu pa mikə'i nē lanj, mbhi puoŋ, ndina ni moŋ nda yugu, nne ŋa ki'i mimbina fā'o shēna nō chrà nu phi nthe via. ¹⁵ Nthe ŋa pichəi kwo kara ntho njōu njij Shata.

¹⁶ Sheshe mīngwe ŋa a ŋganj piŋ nē, mfā'o pa ndaonjoŋ yi pugu pō pa kugu, à lina ni pugu. Ki'i pugu mienj lri pō mbiŋ choshi, nji ŋa minthe a lina ni pē kugu ŋa pugu ya mbo ŋkugu shini nē.

¹⁷ Pa thishi ghanj chhu chrà Minnwi ŋa pugu tuo ŋgwa pugu shi'i nō pa thishi nē, pie ŋa pi fe paa yere gha'o nu ni pugu, mī'ey mbo ghanj ye'i ngwa ŋa pugu wie noŋ yugu nō chīi nu pugu pa ye'i nu chrà Minnwi nē. ¹⁸ Nthe ŋa Ŋwa'anli Minnwi chhu ŋa, "Ki'i ŋkrao nchò fua ndi ŋa a nyienj nu ŋkuoŋ reshi nō kwīe nu nē," ndo mbini nā'anj ŋa, "A pie ŋa ŋganj fà'a fā'o pe yi."

¹⁹ Ki'i mbiŋ nnu ŋa pi chhu tho nthishi ŋganj chhu chrà Minnwi nē, kanj a neiŋ pəi fā'o mīŋkwentie yi paa

† Yichəi njij yei nthe a pō ŋa ni ŋgu'ŋ nji pi ndaonj vi kúoŋ tə'i vi

ki yi trêi. ²⁰ Pêga pe thishi ña pugu kina mon phi ne shhi ñguon ñgwa nne ña pigêi ñgwa shi mfâ'o pɔɔɔ gu.

²¹ Shhi Minnwi pugu Krishto Jishɔ pugu pa ghan ntaon Minnwi ña a chu'ɔ ne, mfe gí titini ve ña ô nũ'ɔñ ñguon pa ntígi pei, ki lo nōon shieligi, ki mbiñ mbe mon ñguon nnu ghao ña ɔ chwíe nu ne. ²² Kí'í ñkɔnɔ nɔ nũ'ɔñ nu mbhɔ yɔ mbiñ ñon nɔ chu'ɔ nu vi nɔ fâ'a nu fâ'a Minnwi, ki mbo ñgia phi yugu. Nũ'ɔñ non yɔ mbo yi taon'taon.

²³ Kí'í nu'ur ñgu'ɔ nthɔ nnu pi ñkhí, nnu muon shigei là'o nthe moon pun yɔ ña a fe ñgê'í, pugu pa ña ɔ ghĩnɔ nu ki cha'a.

²⁴ Phi pichêi ñgwa ya nōon páa, ñgêi nu shhi pugu lí'í shá'a, ndɔ ni pichêi ñgwa phi yugu lá'a ñkaon pi maa njêi. ²⁵ Wu'ɔ nenne fâ'a shi'í ghà nōon páa, ndɔ nji'í nthe pi ye ña pi lo naa njêi ne, nthe pa'a a lo ñkina yi pūon.

6 Ñguon ñgwa pe ña shhò kũna pɔ mbê'í pugu ne líi pa Taathɔ pugu nɔ ñgwa ña pugu fâ'o nɔ gha'o nu, nne ña kí'í pi chrà phi nthe ligi Minnwi pugu pa yaon ye'í yia. ² Pe ñgwa ña taathɔ pugu ghan pin ne, lo mfâ'o nɔ chɛ'è nu vugu nthe ña pugu pugu pa líñ mon pin. Pugu ka fâ'o nɔ fâ'a nu shi'í mbígi ña ñgwa pe pugu shei nu ñkuon fâ'a pwapun yugu ne pɔ pi ghan pin mbo ñgwa ña pugu khwá ne.

Pa ntígi taitai pugu pa ñkien fâ'o

Ye'í ndɔ ñkwēne ñgwa pugu chwíe nnu pei.

³ Sheshenon nje'í ñkwan ye'í nu nduon ña a lo nji'í nyēn ta'a kwò pugu pa chrà ka'oka'o mbo yi Taathɔ via mbo Jishɔ Krishto pugu pa yaon ye'í ña a nyēn ta'a kwò pugu pa pɔɔɔ Minnwi ne, ⁴ kan a linaon ni nōon non ki lo nji kan ta'a yaon. A fâ'o ntou shɔɔ nu njũ'ɔ, mbo njũ'ɔ piphí nthe mindoundou pugu pa fê'í nthe chrà ña a thɔ ni kigh'è, pa minduonduon, chhu nu phi thɔ ñgwa, wēin nu ñgwa ña pugu ghan phi ndɔ ki lo mfâ'o lí, ⁵ fê'í ñguon ndii ghao shina ñgwa pe ña njũ'ɔ yugu piri mon jijwe ki pugu lo nji nnu shini, mbí'í nu ña yaon ye'í nthe Minnwi shendaon kie nu mfâ'o.

⁶ Ndɔ ndwe ntou shéi pɔ mon pɔɔɔ nu Minnwi pugu pa yru nu ni yaon ña pia fâ'o ne, ⁷ nthe ña pia lo nji'í nthɔ ni yaon ñkuon mbhi hein, ndɔ minthe pa'a pia lo nji'í ndɔɔ yichêi yaon ntaon nɔ ghɔ. ⁸ Ndɔ pia mfâ'o

maon jì pugu pa ndhwí, ñia yru ni yie ghɔ. ⁹ Ndɔ ñgwa pe ña pugu tã'a nu mbo ghan fâ'o ne, gū mon pa mōon nu nɔ chwíe nu phi. Ngū mon shiri ntou pa nnu na pugu pa khwá piphí ña a chi vugu pugu shi'í ndɔ mbiri. ¹⁰ Nthe ña khwá mbiñ pɔ pi ñien ñguon ñkwan phi. A chwíe pa'o nu ntou yi nɔ fâ'o nu mbiñ ña ntou ñgwa ghi ntaon mon pin, nchwe'í non yugu ni ñguon ñkwan yu'ɔ njũ'ɔ ghao.

Ndugwi njin ntígi ña Pɔɔ ni mfe

¹¹ Ndɔ ni gò ma ñon Minnwi, tei m'añ ñguon nnu pei ghao. Njōu njin ndindí, pɔɔɔ Minnwi, pin, khwá, tii nu shii, juju. ¹² Wie ñkien ñkrò mbo yi pin, wēin chɔmbhi ki mme ña pi ni mēin ghɔ ña ɔ fâ'o ne ndii ña ɔ ni nchrā shishi'í nthe pin yɔ shhi ntou pa miñkwentie ne. ¹³ Mfe gí ve shhi Minnwi, ña a ghà mfe chɔmbhi ni ñguon yaon ne, pugu Krishto Jishɔ ña a ni nchrā nnu shini nthe non yi shishi'í shhi Pontiu Paile ne, ¹⁴ ña ô nũ'ɔñ pa kina, ki kòɔ, mbo ki ntai ti Taathɔ via Jishɔ Krishto nu'ur nthɔ. ¹⁵ Minnwi shi nōon thɔ nu yi ghɔ ndii ña ndii kã'o ne, mbo ju ña a fâ'o ñguon mbɔɔ, mbo fiēn ñon ña a chaa ñguon nji, mbo Fūon pa fūon, Taathɔ pa taathɔ. ¹⁶ A wu'ɔ ju tã'í vi ña a shi'a ñkhu, nchhɔ mon lí'e ña mba'a ñon para yai ghɔ, ña ñon lo naa ma njai ndɔ pinthe pa'a ñon lo ndɔ njai. Ñguon gha'o nu pugu nji ki ndugwi yi pɔ pi ji. A yie!

¹⁷ Tígi ñgwa pe ña pugu ghan fâ'o mon mbhi yei ne ña kí'í pugu nōon non, ki nũ'ɔñ njũ'ɔ yugu ñkuon pa fâ'o, mbo yaon ña mba'a ñon nũ'ɔñ non yi ñkuon ghɔ ne. Pugu nũ'ɔñ non yugu pi mbiñ Minnwi, mbo ñon ña a ghà n'íñ via ni ñguon yaon nɔ fâ'o nu pwanju'ɔ nɔ ghɔ. ¹⁸ Pugu fâ'o nɔ chwíe nu shi'í, mbo ghan fâ'o pi mon fâ'a shi'í, mfâ'o pwapun, mbiri non yugu nɔ fe nu pa maon ni pichêi ñgwa, ¹⁹ nne nchhɔ ñkiri fâ'o ni non yugu, mbo ñkien ñien shi'í ni pugu nɔ llēmbhi yua, nji ña a nthe pugu fâ'o yaon ña a chɔmbhi shishini ne.

²⁰ Yo! Tímoti, lina ni yaon ña pi lāin ve ne. Lā'í pa chrà ghagha pugu pa mindoundou na ña pichêi pa ñgwa fāan nu nchhɔ mēin nu ña a ji nu nnu. ²¹ Nthe ña pichêi ñgwa pin ña a nnu shini, nne mfāan shendaon ntigi ña ghan pin thi ñkuon ghɔ ne.

Pwapun Minnwi pɔ mbiñ pai.

2 Timoti

Kāon nu pa tho nnu

Yei mbra nwa'anli na Pɔɔ ni nā'an mfe ni Timoti ne. Timoti ni nkwo fā'o pə'i njù'ɔ pugu pa pɔɔɔ gu lɔ mbhɔ pa masha mifii na pugu ni mfāan ndaon ni ngwa ndɔ mvū'u vugu ni pa nnu mindoundou na a chwīe ngwa chhɔ mon minduonduon, ki lɔ nchhɔ pi chɔmbhi shīgao mbhɔ pugu pa yi ya'o nchò. Pɔɔ fe ntou pa ntīgi ni Timoti nɔ ngan kwò fà'a yi ndɔ mbɔ ngan ghère vi nɔ mā'an nu ghrí yi na a kina mbɔ non ndindɔ nɔ miŋkwentie Jishɔ Krishto. Pɔɔ tigi vi na a tii shii, ngwēin ntīgi pwa pisha'akho pugu pa Nwa'anli Ndunu Kina a tini, nchwīe fà'a yi nɔ ngan ye'i ngwa pugu pa ngan chī chrà Minnwi a pwa nji'i nthe pi nɔ ha'an a tɔɔ nu mon ngə'i ne. Nwa'anli yei gē Timoti na a lə'i pa mindoundou nnu na na a lɔ mfā'o ghère ni ngwa pɛ na pugu ya'o ne.

Pɔɔ mā'an chrà Timoti

1 Nwa'anli yei lɔ mbhɔ mu, Pɔɔ, mbɔ ngan ntaon Krishto Jishɔ, nɔɔɔ pi nkuon khwā njù'ɔ Minnwi, nne na ñchī chɔmbhi na pia fā'o mon pɔ nu mon Krish-to Jishɔ ne.

² Nā'an nwa'anli yei mfe ve, ma Timoti muon a na ñja nkhwā.

Ñduon na Minnwi Tāa pugu Krishto Jishɔ Taathɔ via nɔon pwapun, ni kwoshini, ni ghighri ve.

Tōo nu pugu mā'an nu ghrí

³ Ntōo Minnwi na ñga nga'o wu'ɔ nɔ pa nkhu taa pan, ni ngan thɔ na a yi shieshie ne. Ñga ntōo vi nɔ ha'an nk-win vəi ki jwe mon luon Minnwi a mon tu'u pugu pa naonchi ne. ⁴ Nɔ ha'an nkwin nkhi ligi yei ne, nkhwā nɔ yei nu vəi nne na minthe ndinaon ni pwanju'ɔ.

⁵ Nkwon pin ta'anju'ɔ na ɔ fā'o ne, mbɔ pin na a ni mbɔ njù'ɔ mamma gho mbɔ Loeshi pugu mũon gho Unishi, m̄fā'o tininju'ɔ na ɔ fā'o nkaa gho. ⁶ Nthe yei nnu, ñchhɔ nkwin gho na ɔ pini frəi fé Minnwi gho na a pɔ mbin gho nɔɔɔ pi nkuon nū'ɔ nu mbhɔ na pi ni nū'ɔ mbin gho ne a kii nu. ⁷ Nthe na Minnwi lɔ nji'i mfe pi Jijwe pɔɔɔ gu ni pia. A fe pi Jijwe na a linaon via ni nji pugu pa khwā ni wēin non.

⁸ Nthe yie gho, ki'i mfā'o lrithɔ nɔ chrā nu nɔ ligi Taathɔ via, ki nthe a mbɔ ngan chéin nɔ ligi yi. Nɔ yei ngə'i nkaa gho nthe pwa pisha'akho nɔɔɔ pi nkuon ghrí Minnwi, ⁹ na a ni nkwe via ngē via na pia pɔ ngwa pi pi taon taon, ki lɔ mbɔ nthe pi fà'a yia, mbɔ nthe pi ji nu nnu pugu pa pwapun yi na a ni nɔon ni pia nɔɔɔ pi mbin Krishto Jishɔ nkaon mbhi maa njē ne. ¹⁰ Nɔ ndwe pi chwīe pia ji pwapun yi gho nɔɔɔ pi nkuon thɔ nu nk-

we via, mbɔ Krishto Jishɔ. Mbɔ ju na a chi'i gu, nthɔ ni chɔmbhi, pugu pa chhɔ nu mbhi kikhu li'i wo nɔɔɔ pi nkuon nkini pwa pisha'akho, ¹¹ na pi ni nchu'ɔ a na mbɔ ngan chī nu, mbini mbɔ ngan ntaon, mbini mbɔ ngan ye'i nkini gho, ¹² mbɔ nnu na ñjəi ngə'i nɔ gho nei ne. Nɔ, ñɔ nji'i mfā'o lrithɔ, nthe na ñji non na mbin vi ne, ndɔ ñji na a fā'o ghrí nɔ kē'i nu yaon na a ləin ne ti ngə'i nchəin yua gho.

¹³ Kina ni nkwan chrà tithi na ɔ ya'o mbhɔ mu mon pin pugu pa khwā na a pɔ mon Krishto Jishɔ. ¹⁴ Kē'i pa maon shi'i na pi ləin ve ne, nɔɔɔ pi nkuon nji Jijwe Minnwi na a chhɔ mbin pia ne.

¹⁵ ɔ ji na nguon ngwa na pugu pɔ Eshia ne tei a, shi-na pugu ni mbɔ Figelushi pugu Həmogene.

¹⁶ Taathɔ nɔon kwoshini ni ndaon Oneshiforu nthe na a ni nji nthe nthɔ mā'an njù'ɔ a ntou ndii. A shini ndɔ mfā'o lrithɔ nthe na m̄bɔ mon chéin. ¹⁷ Nɔ ndii na a ni nchəin La'ataon Roma ne, a ni ntā'a a ni ta'anju'ɔ yi ti njəi a. ¹⁸ Taathɔ nɔon kwoshini yi gho mon Lləmbhi gho. ɔ ya nji shi'i nkwan ha'an a ni ngēre Efeshɔ ne.

Nkien ngan mā'an nchhò Krishto Jishɔ

2 Nɔ ni gò ma muon a, fā'o mā'an ghrí mon pwapun na a pɔ mbin Krishto Jishɔ ne. ² Pa yaon na ɔ ya'o mbhɔ mu shi ntou pa miŋkwentie ne, fe mbhɔ pa ngwa ndindɔ na a nthe pugu pini njē'i ngwa nduon nɔ gho nkaa pugu ne.

³ Ye'i ngə'i nkaa gho nɔ nkien shooge Krishto Jishɔ.

⁴ Sheshe shooge shi'a ni'in non yi mon nnu pa ngwa gha, nne na minthe a chwīe njù'ɔ non na a nū'ɔ vi nɔ shooge ne pwa. ⁵ Ngan shiri tei shi'a nji'i mfā'o ngá'o kan a ne a tei nɔ ha'an gí tei gho pie ne. ⁶ Ngan fā'a nyien na a ya mfā'a ne ge nɔ fā'o nu fūon ghrà maon

kwōo moŋ nyien. ⁷ Ywεε tho yɔ ni nnu ŋa ñchhu nε, nthe ŋa Taathɔ shi nchwīe ɔ ji ŋguoŋ nnu ghao.

⁸ Chho ŋkwiŋ Jishɔ Krishto, ŋa pi ku'ɔ ni ju moŋ gu, ŋa a ni mbo mbhē yaon fūon Devi nɔ ha'an pi ye'i moŋ pwa pisha'akho ŋa ŋga nchīi nε. ⁹ Nthe ŋa ŋjəi ŋgə'i nd-wε ti mbo moŋ cheiŋ nɔ ŋgūo nnu mbimbhi nthe pi pwa pisha'akho ghɔ. Ndo ti chrà Minnwi lo nj'i mbo moŋ cheiŋ. ¹⁰ Nthe yie ghɔ, ñtīi shii moŋ ŋguoŋ pa nnu ghao nɔ ligi pa ŋgwa pε ŋa Minnwi chu'ɔ nε, nne ŋa pugu ŋkaa pugu nthe pugu fā'o lūgu nu ŋa a pɔ moŋ Krishto Jishɔ nε pugu pa ndigha'o ki ndugwi yi.

¹¹ Chrà yei chrà ŋa minthe ɔ y'i'ə noŋ yɔ ŋkuoŋ ghɔ,

Pia ŋkwo ŋkhu pia pa Krishto ka'a,
pia pin'i mfā'o chɔmbhi pia pugu.

¹² Pia nchho ntīi shii,

pia pugu shi nsha'a ka'a,
pia ndāa vi,

juju ŋkaa yu shi ndāa via.

¹³ Pia mien ki lo ŋgəi shhi ntho nj'i'ə noŋ yia mbiŋ yu, a kina mbo ŋoŋ ŋa minthe pia y'i'ə noŋ yia mbiŋ yu nthe ŋa minthe pa'a a lo ndāa ŋoŋ ŋa a yie nε.

Ngan fā'a ŋa Minnwi piŋ vi nε

¹⁴ Kwiiŋ vugu ni pa nnu pei, ndo mfe gí yei ni pugu ki lo ntɔnɔ shhi Minnwi, ŋa ki'i pugu fē'i fē'i nthe pa chrà ŋa a lo mfā'o ghεε ndo ŋka pir'i ŋgwa pε ŋa pugu ya'o nε pir'i. ¹⁵ Kāa ni ŋguoŋ ghr'i yɔ ghao nɔ thi nu shhi Minnwi nɔ ŋgan fā'a ŋa ju Minnwi piŋ nε, mbo ŋgan fā'a ŋa a lo nj'i' mfā'o nɔ lr'i nu tho, ŋa a tere chrà nnu shini shishi'i. ¹⁶ Ndo lə'i pa chrà ki pɔgɔ Minnwi pugu pa chrà na, nthe ŋa a shi ŋgu'ɔ ni'ing ŋgwa pi moŋ ki pɔgɔ Minnwi mbīgi ŋgəi shhi. ¹⁷ Chrà ŋkwan ŋgwa pei ghà ŋgu'ɔ ŋg'i'əgh'i'ə ŋgəi nu nɔ fī ki tini. Paa ŋgwa ŋa pugu ye'i ŋkwan nnu pei nε Haimenu pugu Filetu, ¹⁸ mbo ŋgwa ŋa pugu fāan shendaon ki lo nu'uy mbi'i moŋ nnu shini, nchhu nu ŋa pin'i nu ŋku'ɔ moŋ gu kwo lɔgɔ l'i, nne, ntho ntāra piŋ pichəi ŋgwa.

¹⁹ Ndo ŋien ŋa Minnwi phi nε thi ntini ni li yei ŋkuoŋ ghɔ: "Taathɔ ji pa ŋgwa pε ŋa pugu pɔ pi ji nε," pugu pa ŋa, "Sheshenon ŋa a chhu ŋa a yi Taathɔ nε mien phi."

²⁰ Moŋ nda lien, pi lo ŋgu'ɔ mfā'o pi maon ŋa pi chwīe ni laonngo pugu pa tīn'i, pi ghà mbini mfā'o yi thi pugu pa mbəiŋ, pi ghà nchwīe nnu ni pichəi pi wu'ɔ ndi ŋa memme nnu taon nε, nchwīe nnu ni pichəi pi lelle moŋ nda. ²¹ Yei ŋkwan ha'an a pɔ ni ghan piŋ nε, ŋgwa pε ŋa pugu chwīe noŋ yugu mbo yi taon taon llɔ moŋ pa nnu pei nε, pi shi ndɔgɔ vugu mfā'a pa memme fā'a nɔ ghɔ, nthe ŋa pi tere vugu nū'ɔn nɔ yi taon taon pugu fā'o fā'a mbho taathɔ vugu moŋ nda, mbiri noŋ yugu nɔ fā'a nu ŋguoŋ pa fā'a shi'i.

²² Nenne, tei pa nnu piphi pε ŋa pa kuonon ghà ŋkhwā nε, njōu njin ndindi, piŋ, khwā ni ghighri, pəi pa ŋgwa pε ŋa pugu gē Taathɔ llɔ moŋ ta'anju'ɔ nε.

²³ Ndo lə'i mindoundou nnu na ŋa lina shi lo mbo moŋ ghɔ nε, nthe ŋa ɔ ji ŋa a ghà nshūu pi fē'i. ²⁴ Ngan fā'a Taathɔ lo mfā'o nɔ pɔ nu ŋgan fē'i fē'i, a fā'o nɔ nōon nu pwapuŋ ni ŋguoŋ ŋgwa ghao, nji ye'i nu, mfā'o wēiŋ njū'ɔ ndi ŋa pi fāan mbiŋ yu nε, ²⁵ ntho nju'u ŋgwa pε ŋa pugu pugu lo mbo ta'a kwò nε ni junon, ŋa kə'ichəi Minnwi shi nchwīe pugu pā'a ŋkūnu yugu nji nnu shini. ²⁶ Kə'ichəi lina yugu kwəi pugu tei shiri devi ŋa a kwo wēiŋ vugu pugu tho nja'o pi mbho yu nε.

Mbha nnu pa ŋgwamishua moŋ pa ndugwi llɛmbhi

3 Ndo ji yei, ŋa moŋ pa ndugwi llɛmbhi, pa ndi titini shi ntho. ² Nthe ŋa ŋgwamishua shi ŋkhwā pi noŋ pugu mbo pi pa ghan khwā mbiŋ, nōon noŋ, ŋkwēi njū'ɔ, ŋgwε'i ŋgwa, nch'i'ə nchò pa tāa pugu, pugu pa mūuŋ pugu, pa'a ndo nji shi'i, ki lo mfā'o pɔgɔ Minnwi, ³ ki lo mfā'o kwoshini, ki ji lēgəi, ghan chhu phi tho ŋgwa, ki lo mfā'o wēiŋ noŋ, nnu pugu tini ŋga'a ki lo ŋkhwā nnu shi'i, ⁴ ghan yiri ŋgwa, ghan chwīe nnu ki ywεε, ndinaon ni ntita'o, ŋkhwā pi nchh'ɔ shi'i ki lo ŋkhwā Minnwi, ⁵ mfā'o fhi nnu Minnwi mbiŋ pugu ndo ndāa ya nnu Minnwi ghɔ ŋa minthe a kwri vugu pugu fā'o pɔgɔ Minnwi nε. Lə'i ŋkwan ŋgwa pei.

⁶ Pichəi ŋgwa shina pugu ŋi'an nii moŋ pa nda mfēi piŋgε ŋa pugu lo nja mfā'o lina, phi lr'i mbiŋ pugu, ŋguoŋ ŋkwan kwā'a nu piphi tien vugu ŋgəi nu nɔ, ⁷ mbo piŋgε ŋa pugu ghà ŋgu'ɔ ntho nje'i pi yaon ndo pa'a ndo ma nji nnu shini. ⁸ Wu'ɔ nɔ ha'an fie ndi chəi Janeshi pugu Jambreshi ni ntāra Mushi, † nenne ŋgwa pei ŋkaa pugu ghà ntāra nnu shini, mbo ŋgwa ŋa p'i nu munu tāra, mbo ŋgwa ŋa pi lāa vugu nɔ ha'an ntēgi ŋa ghan piŋ nthi ŋkuoŋ ghɔ nōon nε. ⁹ Ndo mba'a pugu ghəi shhi, nthe ŋa sheshenon shi njəi f'i ŋkwan ha'an pugu na nε. A wu'ɔ nɔ ha'an a ni mbo ni Janeshi pugu Jambreshi.

Ŋguoŋ Ŋwa'anli Minnwi llɔ pi mbho Minnwi

¹⁰ Ndo ni gò, ɔ yōu njin yaon ŋa ŋjε'i nu nε, ŋkwan chɔmbhi a, tho nnu ŋa mbo nɔ ghɔ nε, pugu pa piŋ a, ŋkwan wēiŋ njū'ɔ a, khwā a ŋa mfā'o pugu pa tiishii a ¹¹ pugu pa ŋgə'i pugu pa yú'ɔ ŋa ŋgwa ni mfe nu vəi. ɔ ji ŋguoŋ nnu pε ŋa a ni ndɔgɔ l'i' mbīŋ mu moŋ pa la'ataon Antio, ni Ikoniun pugu pa Lishtra nε, ŋkwan wuwuru ŋgə'i ŋa mi ni ntīi shii moŋ ghɔ ndo Taathɔ fu'u a moŋ ghɔ ghao. ¹² Ŋguoŋ ŋgwa pε ŋa pugu khwā chho nu chɔmbhi pɔgɔ Minnwi, moŋ Krishto Jishɔ nε, pi shi mfe ŋgə'i ni pugu. ¹³ Ndo ŋgwa piphi pugu pa ŋgwa ŋa pugu fēi nu nɔ pɔ nu yaon ŋa pugu lo mbo nε, shi ŋgu'ɔ ntho mbīgi pigi nii nu moŋ pa nnu phi, mfēi ŋgwa pi lo ntho mfēi vugu.

† 7:11-22 Ŋwa'anli Taon nu 8:7-19.

¹⁴ Ndo ni gò, ghāi shhi ni nnu ña ɔ ye'i ndo mbiñ a tini ñe, nthe ña ɔ ji ñgwa pe ña ɔ ye'i mbho pugu ñe, ¹⁵ pugu pa ña ɔ kwij nu ña ll kə'i pɔ, ɔ ni nji Nwa'anli Minnwi ña a fā'o ghrí ño chwē nu ɔ fā'o shietho ña a ghà ntho ni lūgu nu ntɔgo pi ñkuon piñ mbiñ Krishto Jisho ñe. ¹⁶ Nguon Nwa'anli Minnwi jwe Minnwi a taon †, ñgēre ño ye'i nu nnu shini, pīga nu ntəi, yu'u nu fāñ, pīri nu ñon ño chho nu chombhi ndindi ¹⁷ nne ña ñgan fā'a Minnwi shi mbo ñkā'o, mfā'o ñguon yaon ño chwē nu sheshe ñkwan fā'a shi'i ño ghɔ.

Chii chrà Minnwi

4 Mfe gí ve ki lo nchho ntɔtɔ shhi Minnwi pugu Krishto Jisho ña a shi nsha'a ñgwa maon pugu pa ñgwa khu ñe, pugu pa ña a tho nu nsha'a ño fūon ñe, ² chii chrà Minnwi, pīri non yɔ ño chii nu ki pa nnu nyēñ nu shi'i ki a lo nyēñ nu shi'i. Yu'u vugu ño ghɔ, mbēga vugu ndo mā'an ghrí yugu ni ñguon wēñ njù'ɔ ghao pugu pa ye'i nu.

³ Nthe ña ndi chho ntho nu ña mba'a ñgwa yi'i nu'ur ñgwēñ njù'ɔ yugu ña'o yaon ye'i ña a kā'o ñe, pugu shi njōu njiñ nnu ña njù'ɔ yugu tā'a nu ñe, ñkiri pa ghan ye'i ñgwa pugu ye'i vugu ni yaon ña tənə yugu yīgao nu ño ya'o nu ñe. ⁴ Pugu shi ñkara ntei ya'o nu nnu shini, mfāan ndaon mfe ndi yugu pi ni pa mishweishwei.

⁵ Ndo ni gò, wēñ non yɔ ño ñguon ndi ghao, ntii shii mon yəi ñgə'i, mfā'a fā'a ñgan chii chrà Minnwi, nchwē ñguon fā'a yɔ ghao ño ñgan fā'a Minnwi.

⁶ Nthe ña pi kwo tho nshā'o chombhi a ño là'o fe'ingieñ, ndi gu a kwo kā'o. ⁷ Nkwō wie ñkrò shi'i ghɔ, ñkwō mīēñ tei ghɔ, ñkwō thi ñkuon piñ ti ñgāi ndugwi. ⁸ Jē ndwe ñgāi nu shhi, pi kwo nū'ɔñ ñgá'o chombhi ndindi vəi, ña Taatho, mbo ñon ña a ghà nsha'a ni ndindi ñe, shi mfe vəi llé ghɔ, ndo ki lo ñgu'ɔ mbo pi vəi tə'i a, mbini mbo ni ñguon ñgwa pe ña pugu khwā tho nu mi ñe.

† Njiñ yei pɔ ña A Chrà ll mbho Minnwi ña Minnwi kəon ñgwa pugu na'an

Pɔo chhu ña Timoti tho njəi vi mon khu ndi

⁹ Ya mba'o ño tho nu njəi a mon khu ndi. ¹⁰ Nthe ña Dema, nthe khwā ñkuon mbhi yei mī'an a ñgāi Teshalonika, Kreshen ghāi Galashia, †† Taitu ghāi Damashia. ¹¹ A wu'ɔ mbi'i Luka tə'i vi pigi yu. Lōgo Maaku pəi yu tho njəi a, nthe ña a fā'o ntou ghēre vəi ño fā'a Minnwi. ¹² Ntaon Taikiku la'ataon Efesho. ¹³ Ndi ña ɔ tho nu ñe, ɔ lōgo mme ndhwí figəi ña mi ni mien ni Kaapu la'ataon Troa. Tho ni pa ñwa'anli pan ñkaa pugu, mīēñ mbo pa yi ñgrəo minyien.

¹⁴ Aleshanda mbo ñgan liēñ, ni nchwē ñkieñ nnu piphi mbiñ a. Taatho shi mbe vi wu'ɔ ño fi'i fā'a yi.

¹⁵ Chho ndina vi ñkaa ghɔ, nthe ña a ghà ndāa ñkəni yia ñkieñ yie ghɔ.

¹⁶ Mon fūon ñgē ño tää nu nchò a li'i shā'a, ñon shini ndo ntho ño thi nu yəi mu. Nguon ñgwa ni mī'an a ghao. Ki'i Minnwi wēñ vugu nthe yie nnu. ¹⁷ Ndo Taatho ni nthi yəi a, mā'an ghrí a, nne ña ntɔgo mbho a ñkəni Minnwi shi ña nyēñ, ñguon ñgwa, taon nduon ya'o. Nne pi ni mfu'u a nchò pa'o. ¹⁸ Taatho shi mfu'u a mon ñguon ghagha'a piphi ña pi tho ño vəi ñe, nii ni mmu ki kà'a lo ñkēe a mon Sha'afuon yi Po. Ndigha'o pɔ ghɔ ñguon ndi ghao. A yie.

Ndugwi mā'an nu chrà

¹⁹ Chrà ni Prishika † pugu Akwila pugu pa mbaanda Oneshiforu. ²⁰ Erashitu kina Korin, mien Trɔfimu ña non yi shini ndo mbwa ñe Miletu.

²¹ Kāa ni ñguon ghrí ño tho nu laon ma nchhu. Yubulu mā'an chrà yɔ. Wu'ɔ ño ha'an Puden ni Lainu, ni Klaudia ni ñguon liñ pia mon piñ ghao mā'an ñkaa pugu ñe.

²² Taatho pɔ pugu jijwe yɔ ka'a. Pwapun Minnwi pɔ ni pəi.

†† Pichəi Nwa'anli Minnwi lleshhi chhu ña Gau † Prishika pɔ pi yichəi ligi Prishila.

Taitu

Kāon nu pa tho nnu

Nwa'anli yei nā'an Pɔɔ mfe ni Taitu, mbo ngan pin llɔ shina pa ngwa taon nduon, na a ni mbo pakwo fā'a Pɔɔ, ni nthɔ ngēre Pɔɔ nɛ. A fe ntɛgi ni Taitu nthe nkwan chɔmbhi na pa thishi fā'o nɔ chhɔ nu nɛ, pugu pa nkwan ntɛgi na a fā'o nɔ fe nu ni pa pinɛ, pimbhia, ma'an mikhwa pugu pa kŭna nɛ. Pɔɔ chwīe Taitu ji na a nkɛni nnu shini nthe Jishɔ Krishto na a nthe a ghēre ngwa pugu chhɔ chɔmbhi pɔɔ Minnwi.

Mā'an nu chrà

1 Nwa'anli yei llɔ mbhɔ mu, Pɔɔ, mbo nkŭna Minnwi, ndɔ mbini mbo ngan ntaon Jishɔ Krishto. Pi ni nchu'ɔ a ntaon nɔ ghēre nu pin pa ngwa ha'an Minnwi chu'ɔ vugu nɛ, mbini nu'un nchwīe pugu ji nnu shini na a ghà nchwīe non fā'o pɔɔ Minnwi nɛ, ² ntɔɔ pi nkuan kwà'a fā'o nu chɔmbhi ki mmɛ. Minnwi, na a shi'a ma nde'i ngien, ni nkā'a chɔmbhi yei nkaon mbhi maa njē. ³ Ndo ndi ni nga nkā'o, a nɔon chrà yi ntɔɔ pi nkuan chii nu chrà ghɔ na pi ni mfe vɛi ntɔɔ pi nkuan gí Minnwi nkwe via nɛ.

⁴ Nā'an nwa'anli yei mfe vɛ, ma Taitu, nkien muon a mon ta'a kwò pin.

Nduon na Minnwi Tāa pugu Krishto Jishɔ, mbo nkwe via, fe pwapun pugu pa ghighri vɛ.

Nkwan ha'an a pie na nthishi nɔ ngan chhu chrà Minnwi pɔ nɛ

⁵ Nki mien ghɔ Krete nne na ɔ piri pa nnu pe na a ni nkina nɛ a kā'o ndɔ mbini nu'un nū'ɔn pa ngwa nɔ pa thishi nɔ ghan chhu chrà Minnwi mon chɔshi mon nguan pa la'ataon ghao wu'ɔ nkwan nɔ ha'an nki nchhu vɛ nɛ. ⁶ A pie na nthishi nɔ ngan chhu chrà Minnwi pɔ ki ntɛi, ndan wu'ɔ ta'a mingwe, puon pi pɔ ghan pin ndɔ ki pi lɔ ndii vugu nɔ ngwa gha ki pa ntinithɔ. ⁷ Nthe na ngan lina nu ni nnu Minnwi fā'o nɔ pɔ nu non ki ntɛi. A lɔ mfā'o nɔ pɔ nu ngan nɔon non ki nji'e mbigi túa, ki lɔ mbo mbaa là'o, ki ngan kiki, ki mbo ngan njù'ɔ mbin.

⁸ Ndo a ka fā'o pi nɔ pɔ nu non na a ghà ntuo pa gheni shi'i, nkhwā pa nnu shi'i, mbo ngan nien non, mbo non tithi, mbo non taonon, ndɔ mbo ngan wēin non. ⁹ A fā'o nɔ wēin nu chrà yei na minthe non yi'ə non yi nkuan ghɔ nɛ nɔ ha'an pi ye'i nɛ, nne na minthe a ye'i

ngwa ni ntɛgi na a kā'o nɛ, ndɔ mbini mbiga ngwa pe na pugu ye'i nnu na a lɔ nkā'o nɛ.

¹⁰ Nthe na ntuo ngwa pɔ na pugu pɔ pi pa ntinithɔ, pa ghan chrà ghagha, pa ghan fī ngwa, mien mbo pa ngwa pe na pugu yi'ə na ngwa nii ngunu mbrei nɔ kie nu ndūgu nɛ. ¹¹ A pie na pi chri nchò yugu, nthe na pugu tho mbiri ntuo pa ndaonon ni ye'i nu pa nnu na pugu shini ndɔ mfā'o nɔ ye'i nu nɛ, nguan yi nthe na pugu tā'a shéi tɔɔ. ¹² Yichai ta'a non Krete, mbo ta'a njaili'ə vugu, ni nchhu na, "Ngwa Krete ghà ngu'ɔ mbo pi pa nde'i ngien, mbo nɔ pa minyen mbimbhi mon trū, pa ghan l'ə, ndɔ ndigi yugu pɔ ji ki yru."

¹³ Nnu yei na pi nchhu nɛ, nnu shini. Nthe yie ghɔ, pē-ga vugu titini nne na pugu fā'o pin shishi'i, ¹⁴ ki lɔ mfe non yugu pi ni pa mishweishwei pa ngwa Juu ha'an pugu ni mb'i nchhu, pugu pa gí ngwamishua ha'an pugu tei njin nnu shini.

¹⁵ Ni ngwa taonon, nguan yaon ghao yi taonon, ndɔ ni ngwa pe na pugu yi fuo, ndɔ mbo ghan ki pin nɛ, yichai yaon lɔ nji'i mbo yi taonon. Ndo mb'i nu nnu yugu pugu pa ngan thɔ yugu lɔ mbo pi yi taonon.

¹⁶ Pugu gha nchhu na pugu ji Minnwi ndɔ ndāa vi ni mbha fā'a pugu. Pugu chwīe pa nnu na pi pēna, ndɔ mbo pa ntinithɔ, pa'a ndɔ nkā'o nɔ chwīe nu sheshe nnu shi'i.

Ye'i yaon ye'i na a yi tithi nɛ

2 Ndo ni gò, ye'i ngwa ni yaon na a nyien ta'a kwò pugu yaon ye'i tithi nɛ. ² Tigi lulunu pimbhia na pugu wēin non pugu, mbini mbo ngwa chichii, nchhɔ chɔmbhi shiethɔ, mbo ngwa tithi mon pin, ni khwā, pugu pa tii nu shii.

³ Pa lulunu pinɛ nkaa pugu nɔon pɔɔ Minnwi mon mbha nnu yugu, ki lɔ mbo ghan lēin ngwa ni chrà, ki pa nkŭna mon là'o. Pugu fā'o nɔ ye'i nu yaon na a kā'o nɛ, ⁴ nne ntɛgi pinɛ na pugu piri mikə'i nɛ na pugu

khwā laonj pugu, pugu pa puonj pugu, ⁵ ndo mbini nchho chombhi shietho, mbo ghanj nje'ej onj, mfā'a nu nda shi'i, mfā'o pwapun, nja'o ncho ndaonj vugu nne ja ki'i pi we'i chrā Minnwi. ⁶ Wu'c nenne tigi pa pimbja ja pugu pi'i mikə'i ne ja pugu chho chombhi shietho.

⁷ Nōonj onj jo monj nguonj shendaonj ghao nō li nō onj ja a ghā mfā'a fā'a shi'i, monj yaonj ja c ye'i nu ne, ye'i ni ta'anju'c, pugu pa chichii. ⁸ Chrā chrā tithi ja mba'a ngwa yəi ntəi fə, nji ja pa mbina pō shi mfā'o lritho ki lo mfā'o sheshe nnu piphi nō chrā nu nthē via.

⁹ Pa nkūna fā'o nō ya'o nu mbho taatho vugu monj nguonj nnu ghao. Pugu fā'o nō chwīe nu tūa taatho yugu pwa ki lo ntho nyienj nkhwē chrā nchō pugu, ¹⁰ ki ntho njōo pa puonj mi yaonj mbho pugu, ndo pugu pō ngwa ja mimfe pi nnu ngō yugu, nne ja monj nguonj puonj shendaonj ghao minthe pugu gha'o ntigi Minnwi ja ja a nkwe via ne. ¹¹ Nthe ja pwapun Minnwi kwo nōonj onj yi, ntho nu ni lūgu nu ni nguonj ngwa ghao.

¹² Pwapun yi gho chho ntigi via ja pia mī'anj nkwanj chombhi ja a lo nga'o Minnwi ne pugu pa njū'c maonj nkuanj ngrāo mbhi, nchho chombhi shietho, pugu pa chombhi ndindī, pugu pa chombhi pōgō Minnwi monj mbhi yei, ¹³ nchho njwere kwā'a ja a gha ntho ni mbōro ne, mbo tho nu Minnwi ja ndo mbo Minnwi ndienj, ndo mbo nkwe via, mbo Jisho Krishto monj ndigha'o. ¹⁴ Jisho Krishto yei ni mfe onj yi nkhu nthē via nō yuonj nu via mfu'u monj nguonj pa nnu piphi ghao, nchwīe via pia pō pa ngwa taonjaonj ja pugu fā'o ni'ij njū'c nō chwīe nu shi'i. ¹⁵ Chii pa nnu pei, mā'anj ghré ndo mbiga vugu ni nguonj ghré ghao. Ki'i onj chē'ə gho.

Piri onj jo nō fā'a nu nguonj fā'a shi'i

3 Kwinj vugu ja pugu ya'o nchō ghanj sha'a ngwa pugu pa thishi. Pugu ya'o nchō pa thishi, ndo mbiri onj yugu nō chwīe nu nguonj fā'a shi'i. ² Shwei vugu ja ki'i pugu chrā nnu piphi tho sheshenonj, ndə'i fē'i, njū onj, ngga'o nguonj ngwa ghao. ³ Nthe ja yichəi ndii pia ni onj ja ni mbo pa na, ntinitho, pi fāan

ndaonj ni pia, mbo pa kūna mbho nkwanj nkwanj njū'c pugu pa nchho shi'i. Nchho chombhi ja monj khwā nu ja pichəi ngwa pō monj yū'c, mfā'o kigh'ə, ngwa ki pē-na via, pia pēna ngwa.

⁴ Ndo ndii ja pwapun pugu pa khwā Minnwi nkwe via ni nōonj onj yi ne, ⁵ a kwe via, pa'a ndo ntōgō pi nkuanj pa fā'a tithi ja pia chwīe, a ni mbo ntōgō pi nkuanj kwoshini yi, ntōgō mbho Jijwe Minnwi ja a phi via nkamu'c, mfe chombhi fhi ni pia ntōgō pi nkuanj shigao nu via. ⁶ Minnwi ni shā'o Jijwe yi nkienj ntou yi mbinj pia ntōgō pi mbinj Jisho Krishto nkwe via, ⁷ nne ja pi shi nga nchwīe pia pō yi ka'oka'o shhi Minnwi, ntōgō pi nkuanj pwapun yi, pia fā'o chombhi ki mme ja pia fā'o kwā'a nō gho ne. ⁸ Chrā yei chrā ja minthe onj yī'ə onj yi nkuanj gho. Ntā'a nu ja c wu'c nthi pi nkuanj nnu pei, nne ja ngwa pē ja pugu ni nkwo pinj Minnwi ne shi ndina nō fe nu onj yugu ni fā'a nu fā'a shi'i. Nnu pei ja mbwa ndo mfā'o shēi ni ngwa.

⁹ Ndo lə'i mindoundou nnu na, pa shia nu nnu pa ligi pa nkhu taa, pa minduonjduonj, pa fē'i nthē gí, nthē ja pugu lo mfā'o shēi ndo pa'a ndo nji'i mfā'o ghère. ¹⁰ Ndo ni onj ja a ghā ntho ni minduonjduonj ne, fe mbra yi ndii ja c kwo shūu tənə yi mbini mbi'i ne, ¹¹ nji nu ja nkwanj onj yine, kōro pō mbinj yu, a onj mbimbhi. Phi yi nōonj ja a pō monj ntəi.

Ndugwi ntigi pugu pa chrā

¹² Ndi ja ntaonj Atema ki Taikiku ve ne, c kaa nō tho nu njəi a Nikopoli, nthē ja ntā'a nu mbo pi fə monj laonj. ¹³ Kaa ni nguonj ghré jo nō kōnō nu Shena, mbo mmenonj monj gí, pugu Apolo nō ha'anj pugu ghəi nyienj yugu ne. Kaa nō yəi nu ja pugu lo nji'i mbou yaonj. ¹⁴ A pie ja ngwa pia ye'i nō fe nu onj yugu ni fā'a shi'i, nō ghère nu ni pa chā ja a laonj nu ne, ki lo nchho pi chombhi ki ghère.

¹⁵ Nguonj ngwa ja pigi pugu pō ka'a ne mā'anj chrā jo. Chrā ni ngwa pē ja pugu khwā via monj pinj ne. Pwapun Minnwi pō ni pəi ghao.

Filemu

Kāonj nu pa tho nnu

A nā'anj Pɔɔ nā'anj ŋwa'anjli yei mfe ni Filemu no līgəi nu vi nthe khwă, ŋa a piŋ Oneshimu mbini nu'uj ndōgɔ vi, ki lo nu'uj mbo pi no ŋkūna, mbo pi no ndiŋ vi moŋ piŋ. Ŋwa'anjli gho fɛi kwrí ŋa a lōgɔ lɛi moŋ chɔmbhi Oneshimu nɛ. Njiŋ Oneshimu pɔ ŋa, "yaonj ŋa a fā'o ghère." Filemu ni mbo ŋkieŋ ŋganj piŋ ha'anj pi ya nji vi la'ataonj Koloshe. Oneshimu ni mbo ŋkūna yi ŋa a ni ntei, ŋga ŋgəi, njəi Pɔɔ mbiŋ Minnwi mbo yu.

Mā'anj nu chrà

1 Ŋwa'anjli yei llo mbo mu Pɔɔ, mbo ŋganj chéiŋ nthe Krishto Jishɔ; a pigi Timoti, ndiŋ via.

Ŋwa'anjli yei ghəi pi mbo Filemu taannu via mbini mbo ŋganj kwò fā'a pia pugu ka'a ² ni Afia mbo ndiŋ via yi miŋgwe, ni Akipu ŋa pia pugu mā'anj nchhò moŋ piŋ ka'a nɛ, ni chɔshi ŋa a ghà mbāonj nda gho nɛ.

³ Pwapuj pugu pa ghighri llo mbo Minnwi, mbo Tāa via, pugu Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ, pɔ ni pəi.

Khwă pugu piŋ ŋa Filemu fā'o nɛ

⁴ Ntōo Minnwi a ŋguonj ndiŋ nthe gho sheshe ndiŋ ŋa ŋga nchho nduonj Minnwi mfe nu ve nɛ, ⁵ nthe ŋa ŋja'o fɛi piŋ yɔ mbiŋ Jishɔ Taathɔ pugu pa fɛi khwă ŋa a fā'o mbiŋ ŋguonj ŋgwa Minnwi pi taonjaonj nɛ. ⁶ Nduonj ŋa pɔ nu yia ka'a no ghanj piŋ shi nchwīe pia pini nji ŋguonj mbo ŋa ŋguonj yia fā'o moŋ chɔmbhi yia moŋ pɔ nu ka'a pia pa Krishto. ⁷ Nthe ŋa ŋkwo fā'o ntou pwanju'ɔ pugu pa pɔ nu shi'i llo moŋ khwă ŋa a fā'o nɛ ma ndiŋ a, nthe ŋa njù'ɔ ŋgwa Minnwi pi taonjaonj gū ntɔgɔ pi mbo gho.

Pɔɔ fɛ līgəi nthe Oneshimu

⁸⁹ Nthe yie gho, ñdīgəi gho ŋa a chwīe nnu ŋa a fā'o no chwīe nu nɛ. Ni ghrí mbo Krishto, a kanj nthe ñfā'o tininju'ɔ no fɛ nu gí ve ŋa a chwīe. Ndo nthe pi khwă ŋa pɔgɔ fā'o nɛ, ñdīgəi gho līgəi, mbo mu Pɔɔ ndunu ŋonj ndo mbini mbo ŋganj chéiŋ nthe Krishto Jishɔ.

¹⁰ Ndīgəi gho nthe muonj a, Oneshimu, ŋa mi ni ŋgū tãa vi moŋ piŋ no ha'anj mbo moŋ chéiŋ heij nɛ. ¹¹ A shini ndo mfūonj mfā'o ghère ve, ndo ti ndwe a fā'o

ghère ve mbini mfā'o vəi. ¹² Ntho ntaonj vi ŋa a pini ntho njəi gho, nja mbo pi njù'ɔ a nenne ŋa ñtaonj nu ve.

¹³ Ŋka ni ŋkhwā no mienj nu vi yəi mu, nne ŋa minthe a ghère a no lɛi yɔ moŋ pɛi ndiŋ ŋa mbo moŋ chéiŋ nthe pwa pisha'akhɔ nɛ. ¹⁴ Ndo ŋkhwā ŋa ki'i nchwīe sheshe nnu ki a lo mbiŋ, nne ki'i shi'i yɔ pɔ pi ŋa pi fra gho fra. ¹⁵ Nthe ŋa kəichəi a ni nchwīe yie gho pi fēne vəi yu no kuo ndiŋ nne ŋa a shi mbini mfā'o vi no ŋguonj ndiŋ ¹⁶ ki lo nu'uj mbo pi no ŋkūna, ndo a chaa ŋkūna, mbo no ŋkieŋ ndiŋ, mɛ'ej mbo vəi. Ndwe a shi nja mfā'o ntou ghère ve no ŋkūna yɔ pugu pa ndiŋ gho moŋ piŋ.

¹⁷ Nne ä mbo ŋa no ŋganj kwò fā'a a, a lli a no ndiŋ gho, a piŋ mbini ndōgɔ vi ndo ha'anj a lōgɔ pi mmu. ¹⁸ Ä mfāonj sheshe nnu mbiŋ gho, ki sheshe ŋkrù yɔ pɔ puŋ yu, ñ nā'anj no ligi a. ¹⁹ Nā'anj yei lɛi pi ni nyanj mbo: Mmu, Pɔɔ, nshi ndu'u ve. Ndo nu'uj mfā'o no kwij nu gho ŋa ŋkrù a puŋ gho yiej ti ŋga'a nthe ŋa a tɔgɔ pi mbo mu mfā'o chɔmbhi ki mme.

²⁰ A yie, ma ndiŋ a, ñtā'a shéi mbo gho nthe ligi Taathɔ. Mā'anj njù'ɔ a no ndiŋ a moŋ piŋ nu Krishto.

²¹ Mfā'o tininju'ɔ ŋa a shi nchwīe nnu ŋa nchhu nɛ, ñā'anj mfe ve, nji nu ŋa a shi nchwīe ti a ka chaa fɛi ye ŋa nchhu nɛ chaa. ²² Ta'a nnu no pini nu mbigi pɔ ŋa a piri njiej nda vəi, nthe ŋa ñfā'o kwà'a ŋa pi shi ŋkhwē luonj yəi ghao, mfu'u a moŋ chéiŋ ñtho njəi vəi.

Ndugwi chrā nu

²³ Epafra, mbo ŋganj kwò chéiŋ a nthe Krishto Jishɔ, mā'anj chrà yɔ. ²⁴ Maaku, ni Arishtaku, ni Dema, ni Luka mbo ghanj kwò fā'a paŋ, mā'anj chrà yəi ŋkaa pugu.

²⁵ Pwapuj Jishɔ Krishto mbo Taathɔ pɔ ni pəi ghao.

Hibru

Kāon nu pa tho nnu

Pi nā'an ḡwa'anli yei nō mā'an nu ghrí ghan piḡ ha'an pugu ni ntā'a nu ndāa piḡ yugu mbiḡ Krishto nthe pa ḡḡa'i ḡa pugu ni ntōḡ nu moḡ ḡhō nē. Fūon nnu ḡa pi nā'an nō mā'an nu ghrí yugu nē pō ḡa, pi nōon ḡa a Jishō Krishto mbō ḡkier shendaon ndō mbō ndugwi yi ḡa Minnwi tōḡ fō nōon noḡ yi nē. Pi nōon ḡa Jishō Muon Minnwi, ni nḡe'i ya'ō nchō ntōḡ pi ḡkuon pa ḡḡa'i ḡa a ni nḡa'i nē. Jishō chaa ḡguon pa nḡa'i li'i Minnwi moḡ Nwa'anli Ndunu Kina pugu pa ghan ntaon Minnwi. Jishō pō ḡguon ndi nō ḡḡa'i fē'ḡḡier Minnwi, nthiḡkwo yi chaa yi pa ghan ntaon Minnwi pugu pa Mushi. Minnwi nōon ḡa Jishō ḡon ḡa a pō ki ndugwi yi nō ḡḡa'i fē'ḡḡier Minnwi ḡa a chaa ḡguon pē ha'an a ni mbō moḡ Nwa'anli Ndunu Kina nē.

Nwa'anli yei nōon ḡa pa ghan piḡ tōḡ mbhō Jishō ndūḡ mbhō phī, ni pōḡ ḡu pugu pa ḡu. A nōon ḡa pa nnu wēiḡ ḡkhī pugu pa fē'i nu ḡḡier moḡ Nwa'anli Ndunu Kina ni mbō pi mili'i lūḡu nu ḡa Jishō shi nthō nō ḡhō nē. Nwa'anli yei ḡē pa ghan piḡ ḡa pugu kina moḡ piḡ nthi a tini ti ḡḡa'i nchēiḡ nō ndugwi yi.

Jishō Krishto pō pi Muon Minnwi

- 1** Fie lleshhi, Minnwi ni nchrā ni pa tāa pia ntōḡ pi mbiḡ pa nḡa'i li'i pi ntou ndi moḡ ntou shendaon.
- 2** Ndō moḡ ndugwi llē pei, a chrā ni pia ntōḡ pi mbiḡ Muon vi ḡa a ni nū'ōḡ vi ḡa ḡguon yaon moḡ mbhi hein ma mbō ji nē. Minnwi ni nchwīe mbhi yei ntōḡ pi mbhō yu. **3** A pō pi chiachia the nu ndigha'ō Minnwi. A ya mbō pi ywri ḡkwan ha'an Minnwi pō nē. A ju mbō ḡon ḡa a chwīe ḡguon yaon chhō mbō nu nō ha'an pugu pō nu nē, ntōḡ pi ḡkuon ghrí chrā yi. A ni ḡḡa'i ḡkwo shē-gao phī ḡḡamishua, nchōchhō ḡḡei mbhō ji Ju ḡa a chaapifuson tōthi nē. **4** Pi ni nchwīe Muon vei chaa pa ghan ntaon Minnwi wu'ō nō ha'an ligi ḡhō ḡa Minnwi ni mfe ḡhō ni nchaa yugu nē.
- 5** Nthe ḡa a yāi ḡḡa'i ntaon Minnwi ḡa Minnwi ni ḡkwo ma nchhu ḡhō ḡa,
 “Ḳ Muon a,
 shi'a ḡḡu Tāa ḡhō?”
 Ki ḡkamu'ōḡ ḡa,
 “Nshi mbō Tāa vi,
 a pō Muon a?”
- 6** Nō pigi nu ḡkamu'ōḡ, ndi ḡa Minnwi ni nthō ni Muon shhi ḡkuon mbhi nē, a chhu ḡa, “ḡḡon ḡḡa'i ntaon Minnwi ḡha'ō vi.” **7** A ḡḡa'i ḡḡa'i mi chrā nu nthe pa ghan ntaon Minnwi, nchhu ḡa,
 “Minnwi chwīe pa ghan ntaon pi pō pi nō fifrēi,
 nchwīe pa puon fā'a pi pō nō liḡ mōḡon.”
- 8** Ndō, ḡḡa'i ḡḡa'i nō Muon, a chhu ḡa,
 “Faon yō, ma Minnwi, pō ki ndugwi yi,

mbiē ndindi pō pi mbiē ḡa ḡ sha'a fūon yō nō ḡhō nē.

9 Ḳ khwā ndindi, mbina mbha nnu piphī.

Nthe yie, ma Minnwi, Minnwi yō chu'ō ḡhō mbōḡ ḡhō ni wru pwanju'ō ḡa a chaa yi ḡḡa'i pē ḡa pō pugu pō nē.”

10 A pini nu'ōḡ nchhu ḡa,

“Ḳ, Taathō, a chwīe ḡḡ ḡkuon shhe nō nḡē yi,

pa pō pō fā'a mbhō mō,

11 pugu shi mme ntōḡ ḡḡa, ndō ḡ kina pi ki ndugwi yi, pugu shi ndunu ḡkhu nō ndhwī.

12 Ḳ lē mbara vugu nō mme ndhwī,

ḡkwri vugu nō ha'an pi ḡḡa'i ḡkwri ndhwī nē.

Ndō ḡ wu'ō ḡkina pi nenne,

ndugwi yō lō nḡi'i mbō.”

13 Nō pīḡi nu, a pō yāi ḡḡa'i ntaon Minnwi ḡa Minnwi ni ḡkwo ma nchhu ḡhō ḡa,

“Chōchō hein ḡḡei mbhō a yi ji,

ti nshi nu'ōḡ nchwīe pa mimbina pō ḡḡ krí tigi kwō yō?”

14 Pa ghan ntaon pighō lō ḡḡu'ō mbō pi pa puon fā'a jiwē ḡa pi taon vugu ḡa pugu ḡḡē pa ḡḡa'i pē ḡa pugu shi mfā'ō lūḡu nu nē?

Thi a tini ḡkuon nnu ḡa Minnwi chhu nē

- 2** Nthe yie ḡhō, a pie ḡa pia ya mfe ndi yia mbīḡi ni yaon ḡa pia ni nḡa'ō nē, kan minthe nē pia lēḡ ndōllō ḡkuon ḡhō. **2** Nthe ḡa ḡkani Minnwi † ḡa ghan ntaon Minnwi ni mā'an nē, ni nōon ḡa ḡon nthe a yi'ē

† Nkani yei hein pō pi ḡ Mushi. Pa ḡḡa'i Juu ni nḡi yugu ḡa ḡḡa'i ḡhō ni mfe Minnwi ni Mushi ntōḡ pi mbhō pa ghan ntaon pi.

noŋ yi ŋkuoŋ għo, ŋguoŋ ndi# ŋa ŋoŋ chwīe nnu ŋa a lo ŋji'i ŋkā'o nε, ki ntinitho nε, a fā'o ŋj'o ko ha'an a kā'o nε. ³ Ti minthe pia tei ki'e pi neiŋ ko ha'an pia mienŋ ki tigi tho yia ŋkuoŋ ŋkien shendaon lūgu nu yei? A ni mfūon Taatho nchī lūgu nu yei, pa ŋgwa pε ŋa pugu ni nja'o nε nōon ni pia ŋa a yie għo shini. ⁴ Minnwi ŋkaa yu ni mbo minkwentie pa nnu pigho, ntoggo pi ŋkuoŋ pa li ŋa a ni nōon pugu pa nnu ghraoghrao ŋa a ni nchwīe, pugu pa ŋkwanŋ ŋkwanŋ nnu ghré ŋa a ni nchwīe nu pugu pa fé moonŋ Jijwε, ŋa a ni ŋgrā ŋkwanŋ ko ha'an a khwā nε.

Ŋoŋ ŋa lūgu nu yia llo mbho yu nε

⁵ Minnwi shini ndo ŋji'i nū'woŋ pi għaŋ ntaonŋ pi ŋa pugu sha'a mbhi fhi ŋa a tho nu nε, mbo mbhi ye ŋa pia chrā nu nthe yie nε. ⁶ No ha'an pi chhu yichəi li'i monŋ Ŋwa'anŋi Minnwi nε,

“Ŋoŋmishua po pi kħo ŋa o chħo mb'i pi ju ki Muuŋ Ŋoŋmishua ŋa o lina nu ni ju? ⁷ O chwīe vi ko muuŋ kuo ndi# a po ŋjiŋ għaŋ ntaonŋ po. O shhō vi ni ŋkie ndigha'o pugu pa po nu chīichī, † ⁸ nū'woŋ vi ŋa a sha'a ju ŋguoŋ yaonŋ ghao.”

No nū'woŋ nu vi ŋa a tho nsha'a ŋguoŋ yaonŋ ghao, ŋjiŋ yi po ŋa yichəi yaonŋ lo ŋji'i mbo fo ŋa a lo ŋji'i ntho nsha'a ju. Ndo ti ndwε neiŋ, pia lo ŋji'i njəi vi a chħo nsha'a ŋguoŋ yaonŋ ghao. ⁹ Ndo ndwε, pia yəi pi ju ŋa pi chwīe vi ko muuŋ kuo ndi# a po ŋjiŋ pa għaŋ ntaonŋ Minnwi nε, mbo Jisho. Pi shhō vi ni ŋkie ndigha'o pugu pa għa'o nu nthe ŋgə'i gu ŋa a ni ntoggo monŋ għo nε. Yie għo ni mbho nenne ŋa ntoggo ŋkuoŋ pwapuŋ Minnwi minthe a khu gu ko ligi ŋguoŋ ŋgwa ghao.

¹⁰ Nthe ŋa a ni ŋkā'o ŋa ju ŋa ŋguoŋ yaonŋ po nthe pi ju ndo ndho pi mbho yu nε chwīe Jisho po ki ntəi ntoggo pi monŋ yəi nu ŋgə'i. Yei po pi ko chwīe nu ntou ŋgwa fā'o ndigha'o. Jisho ju ŋa a chu'wo shendaonŋ kie nu ndūgu, ndo ŋgēre ŋgwa ŋgəi ko fo nε. ¹¹ Ju ŋa a shīgao ŋgwa ŋa pugu po yi taonŋtaonŋ nε pugu ju għo ŋa pi shīgao vi ŋa a po yi taonŋtaonŋ nε llo pi monŋ ta'a ndaonŋ. A chwīe yie għo pa'a a lo ŋji'i mfā'o lriho ko mēiŋ nu vugu ni pa liŋ pi, ¹² nchhu nu ŋa,

“Ŋshi nchī ligi yo ni pa liŋ paŋ, shi ŋjrāo ŋkhī ŋga'o ligi yo monŋ kiri yugu.”

¹³ Ŋkamu'woŋ a pini nchhu ŋa, “Ŋshi ŋji'ə noŋ a pi mbiŋ yu.” A pini nchhu ŋkamu'woŋ ŋa, “Mbo neiŋ heiŋ pigi pa puonŋ pε ŋa Minnwi fe vəi nε.”

¹⁴ Nthe ŋa pa puonŋ po pi ŋgwamishua ni freinonŋ pugu pa chī nε, Jisho ŋkaa yu ni mbo ŋoŋmishua ko pugu, nne ŋa ntoggo pi ŋkuoŋ khu nu mi, minthe a piri ŋoŋ ŋa a fā'o ghré gu nε, mbo devi, ¹⁵ nne mfu'u ŋgwa pε ŋa pugu ni ŋkina monŋ ŋkxi monŋ ŋguoŋ chombhi yugu ghao nthe poŋo nu ŋa pugu shi ŋkhu nε.

† Pi pigi monŋ pichəi pa Ŋwa'anŋi Minnwi lleshhi ŋa o nū'woŋ vi ŋa a lina nu ni ŋguoŋ yaonŋ ŋa o ni nchwīe nε

¹⁶ Nthe ŋa shishini, a lo ŋji'i ŋgēre pi għaŋ ntaonŋ Minnwi, a ghēre pi mbhε yaonŋ Abrahaŋ. ¹⁷ Nthe yie għo, a ni mbie ŋa pi chwīe vi a po ko liŋ pi monŋ ŋguoŋ shendaonŋ ghao, ŋji ŋa minthe a po ŋkien Taatho pa Thishi Għaŋ Fe'ingienŋ ŋa a fā'o kwoshini ndo mfā'o ni'ŋ njū'woŋ monŋ fā'a nu fā'a Minnwi. Nne minthe a fe yaonŋ fe'ingienŋ ŋa a shi nshīgao phi ŋgwa nε. ¹⁸ Nthe ŋa ju ndutho yi għa kwo yəi ŋgə'i ndi# ŋa pi mōon vi nε, a fā'o ghré ko ghēre nu ŋgwa pε ŋa mōonŋ nu tho nu ni pugu nε.

Jisho chaa Mushi

³ Pa liŋ paŋ pi taonŋtaonŋ monŋ piŋ ŋa Minnwi gē vəi ŋkaa pəi nε, pəi lii pi Jisho shi'i mbo ŋgaŋ ntaonŋ ndo mbin# mbo Taatho pa Thishi Għaŋ Fe'ingienŋ piŋ ye ŋa pia chhu ŋa pia fā'o nε. ² A ni ni'ŋ njū'woŋ yi ko fā'a nu fā'a ŋoŋ ŋa a ni nchu'wo vi nε, wu'wo ko ha'an Mushi ni mfā'o ni'ŋ njū'woŋ monŋ fā'a yi monŋ ŋguoŋ mbaanda Minnwi nε. ³ Nthe ŋa pi yəi ŋa Jisho fā'o ndigha'o a yienŋ nchaa yi Mushi, a wu'wo ko ha'an ŋgaŋ ŋoŋ ŋa a krao nda pie ŋa a fā'o ntou għa'o nu nchaa nda għo ndutho yi nε. ⁴ Sheshe nda krao ŋoŋ ŋkrao nda għo, ndo ŋoŋ ŋa a krao ŋguoŋ yaonŋ nε po pi Minnwi.

⁵ Mushi ni mfā'o ni'ŋ njū'woŋ monŋ ŋguoŋ mbaanda Minnwi ko muuŋ fā'a ko kwe nu nte pa nnu pε ŋa pi shi nchhu ndi# nduoŋ nε. ⁶ Ndo Krishto fā'o ni'ŋ njū'woŋ monŋ mbaanda Minnwi pi ko Muuŋ. Ndo pia po pi mbaanda yi ko ha'an pia nthi ŋkuoŋ tininju'wo yia pugu pa khwā njū'woŋ yia monŋ kwā'a ŋa pia fā'o nε.

Ferenonŋ ni ŋgwa Minnwi

⁷ Nthe yie għo, ko ha'an Jijwε Minnwi chhu nε, “Shi'a, pəi nja'o ŋggi yi, ⁸ ki'i pəi fxi ni njū'woŋ yəi

ko ha'an pa ŋkhu tāa pəi ni nchwīe ndi# ŋa pugu ni mbā'a ŋkūnu yugu ni Minnwi,

monŋ pi# ndi# ywē'i nu monŋ ŋkūnu njó, ⁹ li'i ŋa pa ŋkhu tāa pəi ni njwē'i a

ndo njəi mbho fā'a a ko khwε wuŋ ŋga'o nε. ¹⁰ Nthe yie għo, lwillwi a ni ntīgəi nthe yei ŋgwreingwa, nchhu ŋa,

‘Pugu ghà ŋgu'wo mfāaŋ pi ndaonŋ monŋ njū'woŋ pugu, pugu lo ŋji'i ŋkāa ko ji nu nnu ŋa ñtā'a nu ŋa pugu chwīe nε.’

¹¹ No ha'an mi ni ŋkwo kā'a ti nshwrēi monŋ mme pigitua a nε,

‘Mba'a pugu ma nii monŋ li'i fεre noŋ a.’”

¹² Pəi lina nu ma pa liŋ paŋ, nne ŋa ki'i yichəi ŋoŋ shina pəi fā'o njū'woŋ ŋa a yi piphi ki lo mbiŋ Minnwi nε, nchwīe pəi gū ki lo nu'uŋ nthi monŋ piŋ nu Minnwi maonŋ. ¹³ Ndo pəi mā'anŋ ghré noŋ pəi sheshe llé ko ha'an ligi llemmbhi għo, “shi'a” nε, nne ŋa mba'a phi fxi sheshenŋonŋ vəi a fxi ni njū'woŋ yi. ¹⁴ Nthe ŋa pia tho mbo ta'a yi pia pa Krishto kā'a ko ha'an pia nthi ŋkuoŋ tininju'wo ye ŋa pia ni mfā'o

ne ti ngəi nchəiŋ nɔ ndugwi yi. ¹⁵ Nɔ ha'anŋ Nwa'anŋi Minnwi chhu ne,

"Shi'a, pəi nja'o nggi yi,
ki'i pəi fəni njù'ɔ yəi

nɔ ha'anŋ pa nkhu tǎa pəi ni nchwē ndiŋ ja pugu ni mbā'a nkūnu yugu ni Minnwi ne."

¹⁶ Nthe ja a ni mbo pa gǔ ja pugu ni nja'o nggi Minnwi ndo mbā'a nkūnu yugu gho? A shini ndo ngu'ɔ mbo pi ngwa pə ja pugu ni ntaonŋ Ijpti, Mushi pɔ nthishi vugu ne? ¹⁷ Lwillwi Minnwi ni ntəgəi nthe pi pa gǔ nɔ khwe wuŋ ngə'o? A shini ndo mbo nthe pi ngwa pə ja pugu ni nchwē phi, ja pugu ni ngū nkhu ghao monŋ nkūnu njó ne? ¹⁸ A ni nshwēi nthe pi pa gǔ ja mba'a pugu yi'i nii monŋ lɔ' fere nonŋ yi? A shini ndo mbo pi ngwa pə ja pugu ni ntinithɔ ne? ¹⁹ Nthe yie gho, pia yəi ja pugu ni nii kie nthe ki piŋ.

4 Nthe yie, nɔ ha'anŋ kà'a nɔ nii nu monŋ lɔ' ferenonŋ yi wu'ɔ nthi ne, p̄ia fā'o pǔgɔ nji ja ki'i yichəi kan ta'a nonŋ vəi mienŋ ki lɔ ndugwi pi monŋ ferenonŋ gho. ² Nthe ja pwa pisha'akhɔ gho ni nthɔ ni pia wu'ɔ nɔ ha'anŋ a ni nthɔ ni pugu ne, ndo nkəni ja pugu ni nja'o ne shini ndo ngēre vugu nthe ja pugu shini ndo mfā'o piŋ nkunonŋ nkəni gho ja pugu ni nja'o ne. ³ Nthe ja pia ja pia piŋ ne nii monŋ ferenonŋ gho. Nɔ ha'anŋ a ni nchhu ja, "Nɔ ha'anŋ mi ni nkwo kǎ'a ti nshwēi monŋ mme pigi-tua a ne,

mba'a pugu ma nii monŋ lɔ' ferenonŋ a."

A ni nchhu yei nnu nji'i nthe pi nɔ ha'anŋ a ni nkwo mɔ'ənŋ fā'a yi llɔ monŋ njē mbhi ne. ⁴ Nthe ja a chrā monŋ yichəi lɔ' monŋ nwa'anŋi nthe khwachəi llé ja, "Minnwi ni ngwa mɔ'ənŋ nguonŋ pa fā'a pi mfere monŋ khwachəi llé." ⁵ Nka-mu'ɔŋ, wu'ɔ monŋ lɔ' pigho a chhu ja, "Mba'a pugu ma nii monŋ lɔ' ferenonŋ a."

⁶ Nthe yie gho, ja a kina ja pichəi ngwa wu'ɔ nii fɔ ne, ja ngwa pə ja pugu ni mfūonŋ nja'o pisha'akhɔ ferenonŋ gho shini ndo nii fɔ nthe tinithɔ ne, ⁷ a pini nu'uhŋ nū'ɔŋ yichəi llé, pi mēiŋ llé gho ni "shi'a." A ni ngwa nda'a ntou ngə'o a tɔgɔ mbinŋ Devi, monŋ lɔ' ja pia ni nkwo chhu ne, nchhu ja,

"Shi'a, pəi nja'o nggi yi, ki'i pəi fəni njù'ɔ yəi."

⁸ Nthe ja a kanŋ ni mbo ja Joshua ni mfe ferenonŋ ni pugu, Minnwi shi kanŋ ndo mbini nchho nchhu yichəi llé ferenonŋ nkamu'ɔŋ. ⁹ Nne ki'ε, llé ferenonŋ wu'ɔ mbi'i ni ngwa Minnwi. ¹⁰ Nthe ja sheshenŋonŋ ja a kwo nii monŋ lɔ' ja Minnwi shi mfe ferenonŋ gho ne kwo fā'o ferenonŋ nthe fā'a pi, wu'ɔ nɔ ha'anŋ Minnwi ni mɔ'ənŋ fā'a yi mfere nkwa yu ne.

¹¹ Pia pa'o ne ki'ε nɔ nii nu monŋ ferenonŋ gho, nji ja ki'i sheshenŋonŋ gu monŋ nkwanŋ tinithɔ gho. ¹² Nthe ja chrā Minnwi yi maonŋ ndo mfā'a nu, nchigəi nchaa kafa paa njinŋ. A ghà nshe ti mfēne nchəi pugu pa jijwe, pugu pa younonŋ pugu pa mimbaonŋ moonŋ kwéi, nji kwā'a nu pugu nnu ja njù'ɔ nonŋ tǎ'a nu ne. ¹³ Yichəi yaonŋ lɔ mbo

ja a lēre ligi yu. Nguonŋ yi ghao pɔ pi ntii shhi yu, mbo ju ja pia lē ntaa nonŋ yia gho ne.

Jishɔ pɔ pi nkienŋ mme Taathɔ pa Thishi Ghanŋ Fə'ingienŋ Minnwi

¹⁴ Ja pia fā'o nkienŋ mme Taathɔ pa Thishi Ghanŋ Fə'ingienŋ ja a ki nii ntiri monŋ pa po ne, mbo Jishɔ Muonŋ Minnwi ne, p̄ia wēiŋ piŋ yia ja pia chhu ja pia piŋ ne a tini. ¹⁵ Nthe ja pia lɔ nji'i mfā'o pi Taathɔ pa Thishi Ghanŋ Fə'ingienŋ ja minthe pa'a a lɔ nji'i mfā'o kwoshini ni pia monŋ pə nnu ja pia pou ghré fɔ ne. Pia fā'o pi ye ja a kwo tɔgɔ monŋ mɔonŋ nu monŋ nguonŋ puonŋ shen-daonŋ ghao nɔ ha'anŋ pia pɔ ne, ndo ki lɔ nchwē phi. ¹⁶ P̄ia chənə mbara yəi faanŋ pwapunŋ Minnwi ki'ε ni tininju'ɔ nji ja minthe pia fā'o kwoshini pi lɔ nɔonŋ pwapunŋ ni pia monŋ ndiŋ ja pia fā'o pa chà yi ne.

5 Nthe ja sheshe taathɔ pa thishi ghanŋ fə'ingienŋ pɔ pi nonŋ ja pi chu'ɔ vi shina ngwa pi, ja a ghəi shhi Minnwi ni pa nnu nɔ ligi ngwa, mfe pa maonŋ fé pugu pa maonŋ fə'ingienŋ nthe phi ngwa pigho ni Minnwi. ² Nthe ja ju nkwa yu wu'ɔ nonŋmishua ja a shi'a mbou ntəi ne, minthe a tuo ngwa ki ji nnu ndo mbo ngwa ja pugu ghà mfāanŋ pa nnu ne, ni juju. ³ Nthe yei nnu, a yi'i ja a fē'i ngienŋ nthe ji phi nkwa yu wu'ɔ nɔ ha'anŋ a ghà mfē'i nthe yi ngwa ne.

⁴ Nthe ja nonŋ shi'a nji'i ndɔgɔ yie ndigha'o nɔ pɔ nu taathɔ pa thishi ghanŋ fə'ingienŋ pi ni nonŋ yi, a wu'ɔ mbo pi ndiŋ ja Minnwi mēiŋ vi, wu'ɔ nɔ ha'anŋ Eronŋ ni mbo ne. ⁵ Wu'ɔ nenne, Krishto shini ndo nkəre nonŋ yi nɔ pɔ nu taathɔ pa thishi ghanŋ fə'ingienŋ. A ni nkwa chhu Minnwi gho ja,

"ɔ Muonŋ a,
shi'a, ngū Tǎa gho."

⁶ Nɔ ha'anŋ a pini nu'uhŋ nchhu monŋ yichəi lɔ' Nwa'anŋi Minnwi ja,

"ɔ nganŋ fə'ingienŋ Minnwi ki ndugwi yi,
monŋ nthinŋkwo Mekishede."

⁷ Monŋ llé pə ja Jishɔ ni mbo monŋ freinonŋ ne, Jishɔ ni nduonŋ Minnwi ndo njūa chà pi ni kəi nu ni nji ni nkhi li-gi shhi Minnwi, mbo ju ja minthe a kwe vi monŋ gu ne. Minnwi ni nja'o luonŋ yi nthe ja a ni mfā'o pǔgɔ gho.

⁸ Nji'i nthe nɔ ha'anŋ a ni mbo Muonŋ Minnwi ne, a ni nje'i ya'o nu nchò nɔgɔ pi nkunonŋ ngə'i ja a ni njəi ne. ⁹ Pi ni ngwa nchwē vi a pɔ yi ka'oka'o, a gū nonŋ ja a shi nkwe nguonŋ ngwa ha'anŋ pugu ya'o nchò yi ne. A kwe vugu nɔ nguonŋ ndiŋ. ¹⁰ Minnwi ni nū'ɔŋ vi ja a Taathɔ pa Thishi Ghanŋ Fə'ingienŋ monŋ nthinŋkwo Mekishede.

Shūu nu tənə nthe lāa nu piŋ

¹¹ Ntounu nnu pɔ ja pigi fā'o nɔ chhu nu nthe pa nnu pei, ndo a gha'a nɔ kēgei nu ni pəi nthe ja thɔ yəi fəni nɔ ya'o nu nnu. ¹² Nthe ja nji'i nthe pi nɔ ha'anŋ a pie ja pəi pɔ pi pa ghanŋ ye'i ngwa ndwe ne, a pie ja nonŋ wu'ɔ

mbini nje'i vai ni pa nje yaon ye'i mon nkini Minnwi nkamu'w. A wu'c mbini mbie nu na pai nuan pi pini, ki lo nji pi maon chiechier. ¹³ Sheshenon na a yru pi nkuon pini ne non na a lo nji'i nji tho yi ni ntigi nkuon nnu ndindi, nthe na a wu'c mbi'i pi muon mbr. ¹⁴ Ndo pa maon chiechier po pi ni ngwa pe na pugu pa ntinimme ne, na pugu togo mon ye'i nu non yugu shi'i no ji nu nnu, nji kwri na a po shina pwà pugu pa phi ne.

6 Nthe yie gho, pia mien ye'i nu pa fion yaon ye'i nthe Krishto, nku'c mbo pa ntinimme ki lo ngu'c mbini nchho nchra nthe pi pa fion yaon ye'i, mbo pa pa'a nu nkunu yia ni pa fa'a ghagha pugu pa pin nu Minnwi, ² pugu pa ntigi nthe pa nnu wein nu nkhi †, pa nnu nu'w nu mbho tho ngwa, pa nnu pini nu nku'c mon gu pugu pa sha'a ki ndugwi yi. ³ Ndo pigi shi nchwe nguon pa nnu pei ghao no ha'an Minnwi mbi.

⁴ Nthe na yichai shendaon lo nji'i mbo ni ngwa pe na ligi yugu ni nkwo na'an ne, na pugu ni nkwo ywe'i pa fe lo po ne, mfa'o yugu ghrà mon Jijwe Minnwi, ⁵ nkwo ywe'i na'o ha'an chra Minnwi pwa ne, pugu pa nji mbi ye na a tho nu ne, ⁶ ndo mbini ntei ne, shendaon lo nu'w mbo no pini nu nkwa ni pugu, pugu pa'a nkunu yugu ni phi, na pugu pini nu'w nchho nkwin Muon Minnwi nkuon wa'a ne, nne nchho ngwein pi yugu non mbini nchho ma'an lritho tho yu shente.

⁷ Nthe na shhe na a shwei nkhi mbi ye na a gha ndho nkuon gho ne, maon ku'c nu fo na a gha ngere ngwa pe na pi ni mfa'a maon pigho nthe vugu ne, gha mfa'o mbr lo mbho Minnwi. ⁸ Ndo a nku'c pa tru pugu pa michwe'ichwe'i nkuon gho, kan a lo nji'i mfa'o ghere, mbara no fa'o nu nchho lo mbho Minnwi, ndugwi yi po na pi ton vi.

⁹ Ndo nji'i nthe no ha'an pigi chra pi nein ne, ndo ni pai, ma lin pan, pigi fa'o tininju'c nthe pa nkien nnu nthe vai mbo pa nnu na a yi lugu nu ne. ¹⁰ Nthe na Minnwi lo nji'i mbo pi Minnwi ngan mbe nenne no lre nu fa'a yei pugu pa khwa na pai non nthe ligi yi mon fa'a nu mbho ngwa Minnwi pi taontaon no ha'an pai wu'c nchwe nu ne. ¹¹ Pigi khwa na sheshenon vai non wu'c fi'i nkwan ni'in njuc gho ti ngai nchoin no ndugwi yi, nenne na shishini, Minnwi shi mfe yaon na pai fa'o kwa'a nkuon gho ne ni pai, ¹² nne na ki'i pai shu non yei, ndo pai pini ngwa pe na pugu togo mon pin pugu pa wein njuc mfa'o yaon na Minnwi ka'a ne.

Minnwi shi nchwe nnu ha'an a ka'a ne

¹³ Ndi na Minnwi ni mfe ka'a ni Abraham, nthe na a shini ndo mfa'o non na a cha vi ne, a ni nshwei pi ni non yi, ¹⁴ nchhu nu na, "Shishini, nshi mfe mbr ve ndo nchwe ngwreion yu yien." ¹⁵ Nenne, Abraham wein njuc yi mfa'o yaon na Minnwi ni nkwa'a ne.

† Njin yei pini mbo na pa nnu kwe nkhi

¹⁶ Ngwa gha nshwei pi yaon na a cha vugu ne, shwei nu gho lugi pa nguon mindoundou ghao. ¹⁷ Nne ndi na Minnwi ni nkwa no non nu ki khutho lo mbo ni pa ngwa ha'an pugu shi mfa'o yaon na a ka'a ne, na a shi'a ma nkwi mon nnu na a nu'w no chwe nu ne, a ni non pi ni shwei nu, ¹⁸ nne na togo pi nkuon paa yaon, mbo ka'a pugu pa shwei nu na mba'a a yi'i nkwi ne, mbo pa yaon na mba'a Minnwi yi'i ndei ngien no ne, pia na pia tei ngai njei vi no lre nu tho yia ne fa'o ntou ma'an njuc no wein nu kwa'a na a po shhi pia ne a tini. ¹⁹ Pia fa'o kwa'a yei no yaon na a tuo chombhi yia, mbo kwa'a na mba'a yaon kaon ndo ti non nthe a yi'a non yi nkuon gho, na a nii mon li'i taontaon njin ndhw ki'i li'i Nda Minnwi, ²⁰ mbo li'i na jisho kwo nii fo nthe via no ha'an a gu Taatho pa Thishi Ghan Fe'ingien no nguon ndi mon nthinkwo Mekishede.

Taatho pa thishi ghan fe'ingien mbo Mekishede

7 No Mekishede yei, a ni mbo fion Shalein, mbo ngan fe'ingien Minnwi na a chaapifon ne. No ha'an Abraham ni ntho nkwa nchho li'i na a ni nga'a kwe pa fion pichai ne, a ni mfe mbr ni Abraham. ² Abraham ni ngra maon na a ni ndogo li'i nchho ne wun li'i mfe ta'a li'i ni Mekishede. No kara nu njin ligi yi, fion yi po na, "Fion Ndindi" ndo mbini nthe na a ni mbo fion Shalein, njin yi po na, "Fion Pa Ta'anggi". ³ Pi lo nji'i nji ta vi ki muon vi ki ndaon yi, pa'a ndo mfa'o lle na pi ni mbi vi ki lle na a ni nkhu ne. A po no Muon Minnwi, nkina mbo ngan fe'ingien Minnwi ki ndugwi yi.

⁴ Yei fi'i nkwan no ha'an non vei ni mbo non ndien njei, mbo non na Abraham nkhu ta via ni ngra maon ha'an a ni nkwa no li'i nchho wun li'i, mfe ta'a li'i gho. ⁵ Pa ngwreion Levi pe na pugu ni mfa'a nu Nda Minnwi no pa ghan fe'ingien Minnwi ne, gi ni mfe nji ni pugu no kwe nu shwei mbho pa ngwa, mbo pa lin pugu, nji'i nthe pi no ha'an pa lin pugu nka pugu ni mbo ngwreion Abraham ne. ⁶ Ndo Mekishede vei na a lo nji'i ndho pi mon ngwreion Levi ne ni nkwe shwei mbho Abraham ndo mfe mbr ni ju na a ni mfa'o ka'a Minnwi ne. ⁷ A lo nu'w mbo pi nnu khutho na mnon ndien gha mfe mbr ni non kike'i.

⁸ No ghan fe'ingien Minnwi, a gha nkwe ngwamishua na pugu gha nkhu ne, ndo no yi Mekishede, shwei gho ni nkwe non na a shi'a ma nkhu no ha'an Nwa'anli Minnwi chhu ne. ⁹ Non nthe a chhu na Levi ndutho yi na a kwe pa shwei ne ni mfe pa shwei togo mbin Abraham, ¹⁰ nthe na a ni ngu'c mbo pi mon non nkhu ta vi, mbo Abraham, ndi na pugu Mekishede ni mbon ne.

Pi pini jisho pugu Mekishede

¹¹ Nde, pi ni mfe gi togo pi mbho ghan fe'ingien Minnwi lo mon ndaon Levi ni ngwa Ishrae. A kan ni mbo na fa'a ghan fe'ingien Minnwi lo mon ndaon

Levi nthe a chwīe ngwa pɔ ki ntəi, a shi kanj ni nu'urj mbie ɲa yichəi ɲkwanj ghrà ghanj fə'ingjienj Minnwi pɔ, mbo ye ɲa a pɔ monj nthiɲkwo Mekishede ki lɔ mbo pi yi Eroj nɛ.

¹² Nthe ɲa ndi ɲa ɲkwanj ghanj fə'ingjienj kwri nɛ, a pie ɲa gɛ kwri ɲkaa yu. ¹³ Nthe ɲa ɲonj ɲa pi chrā pa nnu pei nthe vi pɔ pi ɲonj llɔ monj ndaanonj nduonj, ndo yichəi kanj ta'a ɲonj llɔ monj yugu ndaanonj lɔ naa ma mfā'a lɛ'i fə'ingjienj Minnwi. ¹⁴ Nthe ɲa pi ya nji ɲa Taathɔ via ni ndhɔ pi monj ndaanonj Juda, ndo Mushi shini ndo nchhu sheshe nnu nthe yie ndaanonj nɔ pa ghanj fə'ingjienj Minnwi. ¹⁵ Nnu gho ya mbini nɔonj ndwe shi'i ndi ɲa yichəi ɲganj fə'ingjienj Minnwi pini nu'urj ɲku'ɔ nɔ Mekishede nɛ, ¹⁶ a pɔ ɲganj fə'ingjienj Minnwi ki lɔ ntɔɔ pi ɲkuonj gɛ Mushi ɲa a wu'ɔ mbo pi nnu llɔ nu monj ndaanonj, a pɔ ntɔɔ pi ɲkuonj ghrɛ chombhi ɲa minthe pa'a pi lɔ mbiri nɛ. ¹⁷ Nthe ɲa pi chhu nthe vi ɲa, "Ɔ ɲganj fə'ingjienj Minnwi ki ndugwi yi monj nthiɲkwo Mekishede."

¹⁸ Pi chi ndunu kina nū'ɔnj ɲijj nthe ɲa a ni mbou ghrɛ ndo pa'a ndo mfā'o ghɛre nɛ, ¹⁹ nthe ɲa gɛ Mushi shini ndo nchwīe sheshe yaonj pɔ yi ka'oka'o ndo ndwe pi kwo thɔ ni kwā'a ɲa a pini mbwa mbigi, mbo shendaonj ɲa pia shi ntɔɔ fɔ nchənə mbara yəi Minnwi.

²⁰ Minnwi fɛ shendaonj fhi yei ni shwrɛi nu kina. Ngwa pɛ ɲa pugu ni mfūonj ɲgū pa ghanj fə'ingjienj nɛ, Minnwi shini ndo nshwrɛi nthe vugu. ²¹ Ndo Jishɔ ɲkaa yu ni ɲgū ɲganj fə'ingjienj Minnwi ntɔɔ pi ɲkuonj kina ɲa a ni nshwrɛi ndi ɲa a ni nchhu ɲa,

"Taathɔ kwo shwrɛi, ti mba'a a yi'i ɲkwri njù'ɔ yi,

Ɔ ɲganj fə'ingjienj Minnwi ki ndugwi yi."

²² A chwīe yie Jishɔ pɔ ɲkienj ɲganj fɛ tininju'ɔ ɲa yei kina pini mbwa ɲga'a.

²³ Pa fūonj ghanj fə'ingjienj ni ɲijenj, nthe ɲa gu ni nja'a vugu nɔ ghəi nu shhi ni fā'a yugu nɔ ghanj fə'ingjienj Minnwi. ²⁴ Ndo Jishɔ kina mbo ɲganj fə'ingjienj Minnwi ki ndugwi yi nthe ɲa ju nduthɔ yi lɔ mfā'o ndugwi yi.

²⁵ Nthe yie ghɔ, ndwe pugu pa ɲguonj ndi ghao, a fā'o ghrɛ nɔ kwe nu ɲgwa pɛ ɲa pugu tɔɔ mbij yu nchənə mbara yəi Minnwi nɛ, nthe ɲa a ghà ɲgu'ɔ mbo yi maonj nɔ lɛgəi nu Minnwi nthe vugu.

²⁶ Nthe ɲa shishini, a ni ɲkā'o ɲa pia fā'o Taathɔ pa Thishi Ghanj Fə'ingjienj Minnwi ɲa a pɔ nɔ ju, ɲa a yi taonjtaonj, ki lɔ mfā'o sheshe ntəi ki nchhi, mfu'u nonj yi shina ghanj phi, pi kərə vi a fərə ndugwi pa yere po. ²⁷ A lɔ nji'i mbie ɲa a chhɔ mfɛ'i ɲgienj lɛlle nɔ pa pie taathɔ pa thishi ghanj fə'ingjienj Minnwi, mfūonj fə'ingjienj nthe ji phi maa mbini mfɛ'i nthe yi ɲgwa, nthe ɲa a ni nchwīe yie wu'ɔ ta'a ɲgɛ ndo mbo ndugwi yi ndi ɲa a ni mfe nonj yi nɔ yaonj fə'ingjienj nɛ. ²⁸ Gɛ Mushi ghà nchu'ɔ ɲg-wamishua ɲa pugu pɔ nɔ sheshe ɲonjishua nɛ ɲa pugu pɔ pa taathɔ pa thishi ghanj fə'ingjienj, ndo Minnwi ni nchrā ndo nshwrɛi ndi ɲa gɛ ni ɲkwo fūonj mbo nɛ,

ni nchu'ɔ Muonj ɲa pi ni nchwīe vi a pɔ ki ntəi ki ndugwi yi nɛ.

Jishɔ pɔ pi Taathɔ pa Thishi Ghanj Fə'ingjienj kina ɲa a pwa ɲga'a nɛ

8 Ndwe, ɲguonj nnu ɲa pigi chhu nu nɛ pɔ pi yei: pia fā'o ye ɲkwanj Taathɔ pa Thishi Ghanj Fə'ingjienj ɲa a chhɔ pi ɲgei mbhɔ ji Minnwi Chaapifusonj po, ² muonj fā'a monj pa lɛ'i taonjtaonj, monj ya ɲkienj ntāa ɲa a lɔ ɲkroa ɲonjishua, a krao Taathɔ nɛ.

³ Nthe ɲa pi ghà nchu'ɔ sheshe taathɔ pa thishi ghanj fə'ingjienj ɲa a fɛ pa yaonj fɛ pugu pɔ yaonj fə'ingjienj, nne a pie ɲa yei Taathɔ pa Thishi Ghanj Fə'ingjienj fā'o yaonj nɔ fɛ'i nu ɲgienj nɔ ghɔ. ⁴ Ndwe, a kanj ni mbo pi ɲkuonj shhe, a shi kanj nji'i mbo ɲganj fə'ingjienj Minnwi kanj shigei nthe ɲa pa ghanj fə'ingjienj Minnwi pɔ fɔ ɲa pugu ghà mfe pa yaonj fɛ ɲkwanj nɔ ha'anj gɛ chhu nɛ. ⁵ Fā'a ɲa ghanj fə'ingjienj pighɔ ghà mfā'a nɛ pɔ pi fhi pugu pa mili'i pa nnu ɲa a pɔ po nɛ, nthe ɲa ndi ɲa Mushi ni ntā'a nu ɲkroa ntāa ghɔ nɛ, Minnwi fɛ ntɛgi ghɔ, nchhu nu ɲa, "Pa'o nɔ yəi nu ɲa ɔ chwīe ɲguonj yaonj monj ɲkwanj ha'anj pi ni nɔonj ve ɲkuonj mbra nɛ." ⁶ Ndo ti nɔ ha'anj a pɔ nɛ, Krishto fā'o fā'a ɲa a ya mbwa nchaa yugu, wu'ɔ nɔ ha'anj kina ɲa a ju mbo ɲganj chini ɲggi fɔ pwa ɲga'a, nthe ɲa a yəi pi ɲkuonj pa ɲkienj kà'a.

⁷ Nthe ɲa fūonj kina kanj ni mbo pi ki ntəi, a shi kanj ndo mbo ɲa pi chhɔ ntā'a mbra yi. ⁸ Nthe ɲa a ni njəi ntəi mbij pugu ndi ɲa a ni nchhu ɲa,

"A chhu ju Taathɔ ɲa, lɛi njəi, pa llɛ chhɔ nthɔ nu,

ɲa ɲshi ɲgwrā kina fhi

pigi pa ɲgwa Ishrae pugu pa ɲgwa Juda.

⁹ Mba'a yei kina yi'i mbo pi nɔ ye ɲa ɲki wrā

pigi pa tāa pugu llɛ ye ɲa

ɲki wɛinj mbhɔ yugu

ntaonj ni pugu monj la'ataonj Ijipti nɛ.

Nthe ɲa pugu shini ndo ɲgəi shhi nthɔ nū'ɔnj kina a,

nthe yie ghɔ, pa'a ɲdo mfā'o ndi yugu, a chhu ju

Taathɔ.

¹⁰ Nthe ɲa yei kina ɲa ɲshi ɲgwrā pigi pa mbaanda Ishrae nɛ,

pa llɛ pighɔ shi ɲga ntɔɔ, a chhu Taathɔ,

ɲshi ni'ij gɛ panj thɔ pugu,

ndo mbini nā'anj njù'ɔ pugu,

Ndo ɲshi mbo Minnwi yugu,

pugu pɔ pa ɲgwa panj.

¹¹ Mba'a sheshenonj yi'i njɛ'i taakuo vi ki sheshenonj ye'i ndi'ij vi,

nchhu nu ghɔ ɲa, 'Ji Taathɔ.'

Nthe ɲa ɲguonj yugu ghao shi nji a,

llɔ ɲkuonj pa miɲkwasha ti ɲgəi nchəinj ɲkuonj pa ɲg-wa lienjienj.

¹² Nthe ɲa ɲshi mfā'o kwoshini ni pa fāan pugu,

pa'a ndo nu'urj ɲkwij pa phi pugu kanj shigei yi."

¹³ Minnwi gha nchrā nu nthe k̄ina fhi, a chwīe fūonj yi lūnu, ndo sheshe yaonj ja a lūnu ndo mbiri nu ne totho mbhe.

Gha'o nu Minnwi ŋkuonj shhe pugu pa gha'o nu Minnwi po

9 Fūonj k̄ina ni mfā'o pa gí nō nnu gha'o Minnwi pugu pa lī'í gha'o Minnwi ŋkuonj shhe. ² Pi ni nji'gi ntāa a fā'o paa njienj. Monj fūonj njienj, yaonj tigi lanj ni mbo fō, ni taprei ni brei ja pi fe ni Minnwi ne. Pi ni mēinj fūonj njienj yei ni Lī'í Taonjtaonj. ³ Njienj ja pi mēinj ni Ndugwi Lī'í Taonjtaonj ne ni mbo njij mbra ndhwí k̄í'í lī'í, ⁴ mfā'o lī'í fe'ingienj ja pi chwīe ni laonjgo nō tūonj nu lēi pugu pa ŋkūnj nū'wōj k̄ina, pi pūonj ni laonjgo, k̄inj ja pi chwīe ni laonjgo ni mana monj gho ni mbo monj ŋkūnj gho, ni mbie Eronj ja a ni ŋkhē ne, ni ŋgū'wō ja Minnwi ni nā'anj k̄ina yi ŋkuonj gho ne. ⁵ Tho ŋkūnj gho ni mbo pa mimaonj ja pugu ni mfā'o pra yugu nchho nōonj ndigha'o Minnwi, pra yugu kuru faanj kwoshini. Ndo ndwe, minthe pa'a pigi lo mfē'í ŋguonj nnu pei ŋgēi shhi.

⁶ Yei ŋkwanj ha'anj pi ni mbiri pa maonj pigho ne. Pa ghanj fe'ingienj Minnwi nii monj fūonj njienj sheshe llé nō chwīe nu pa fā'a pugu. ⁷ Ndo a wu'wō nii taatho pa thishi ghanj fe'ingienj tē'í vi monj mbra njienj ndo ŋgu'wō nchwīe nne pi ta'a ŋgé monj ta'a ŋga'o. A ghà nii ni chhí nō fe nu ni Minnwi nthe nonj yi pugu pa phi ŋgwa nduonj ha'anj pugu chwīe monj ki ji ne. ⁸ Monj nnu yei, Jijwe Minnwi ni nōonj ja shendaonj togo nu nii monj Lī'í Taonjtaonj lo naa mbo yi wo ya'a nō ha'anj fūonj njienj ntāa gho wu'wō nthi fō ne.

⁹ Yei po pi li nō ndi yei. Yei nōonj ja pa maonj fé pugu pa minyienj fe'ingienj ha'anj pi fe ni Minnwi ne nthe pa'a a lo nchwīe ŋgantho pa ghanj gha'o Minnwi po ki ntēi, ¹⁰ nthe ja pugu wu'wō ndi pi pa nnu maonj ji pugu pa maonj nnu, pugu pa ŋkwanj ŋkwanj nnu wēinj ŋkhí, mbo pa gí nthe freinonj ja a fā'a ti ntho nchēinj monj ndi nnu fhi ne.

¹¹ Ndo ndwe, Krishto tho nō Taatho pa Thishi Ghanj Fe'ingienj mfe pa maonj shi'í ja a kwo tho ne. A nii ki'e monj ntāa lienj ja a po ki ntēi. Pi shi lo nji'í nchwīe ntāa yei ni mbho ŋonjishua, pa'a ndo nji'í mbo pi yi ŋkuonj mbhi yei ha'anj pi chwiechwie ne. ¹² A nii ta'a ŋgé a lo mbo ŋguonj yi monj pa Lī'í Taonjtaonj, ndo pa'a ndo ntogo pi ŋkuonj chhí pa mimbhi pugu pa puonj nā'anj, ndo a ni ntogo pi ŋkuonj chhí yi, nne njuonj lūgu nu yia nō ŋguonj ndi.

¹³ A kanj ni mbo ja chhí mimbhi pugu nā'anj mimbha pugu pa phu muonj nā'anj tūonj ha'anj pi lōgo njrā mbinj ŋgwa ne nthe a chwīe ŋgwa ha'anj pugu fā'o nchhí ne po pi taonjtaonj, ¹⁴ a nōonj ja chhí Krishto, ja a togo mbho Jijwe ja a lo mfā'o ndugwi yi ne, mfe nonj yi ki nchhí lo mbo mbinj yu ni Minnwi ne, shi nshīgao ŋgantho yia

a po ki ntēi pi fi'í yi neinj lo ŋkuonj pa fā'a khu nō gha'o nu Minnwi maonj. ¹⁵ Nthe yie gho, a ju mbo ŋganj chini ŋggi monj k̄ina fhi, nne ja ŋgwa pe ja a gē vugu ne nthe pugu fā'o mbo nō ki ndugwi yi ja Minnwi kā'a nō fe nu ni pugu ne, nthe ja ju Krishto kwo khu nō yuonj nu ŋgwa mfū'u monj phi ja pi ni nchwīe ndi fūonj k̄ina ne.

¹⁶ Ndi ja ŋonj nū'wōj gí nō ha'anj pa nnu shi mbo ndi ja a khu ne, a pie ja pi nōonj ja ŋonj ja a nū'wōj gí gho ne kwo khu, ¹⁷ nthe ja ŋkwanj gí gho ghà ŋgu'wō mfā'a pi ndi ja ŋonj gho kwo khu ne, nthe ja mba'a gí gho fā'a ndi ja ŋonj gho wu'wō mbi'í yi maonj ne.

¹⁸ A ni nchwīe yie gho pi ni nchwīe fūonj k̄ina jē ntogo pi ŋkuonj chhí. ¹⁹ Nthe ja Mushi ni ŋga nchhu ŋguonj k̄ina ja a taonj monj ŋwa'anji gí ne ni ŋguonj ŋgwa ghao, ndōgo chhí puonj nā'anj pugu pa mimbhi nyāanj ni ŋkhí njrā ŋkuonj ŋwa'anji gí pugu pa ŋgwa, ni yichēi ŋkwanj muonj thi pi mēinj ni haisho, pugu pa ŋgi ja a taonj mbinj minji, pi ni'ing yaonj fo a fā'o ŋgwra pipie. ²⁰ A ni ŋga njrā, nchhu nu ja, "Yei chhí wrā k̄ina ye ja Minnwi ni mfe gí ni pēi nthe yie ne." ²¹ Wu'wō nenne, a pini nu'urj njrā chhí gho ŋkuonj ntāa pugu pa ŋguonj pa maonj pe ja pi ghà ŋga'o Minnwi nō gho ne. ²² Shishini, monj gí Mushi, pi ghà nchwīe yaonj po yi taonjtaonj ntogo pi kúonj chhí, ti chhí mienj ki kwri, pa'a lī'e nu phi lo mbo.

²³ Nthe yie gho, a ni mbie ja pi chwīe pa fhi maonj ha'anj a po po ne po yi taonjtaonj monj shendaonj yei, ndo pa maonj po pie ja pi chwīe a po yi taonjtaonj ni pa ŋkienj maonj fe'ingienj a chaa pei.

²⁴ Nthe ja Krishto shini ndo nii monj lī'í taonjtaonj ha'anj pi chwīe pi ni mbho ne, ja a ni mbo fhi ŋkienj yi ne, ndo a ni nja nii pi ŋkienj monj po ndutho yi, ndwe nō thi nu shhi Minnwi nō lī'í yia. ²⁵ A shini ndo nji'í mfā'o nō fe nu nonj yi nō yaonj fe'ingienj ŋgenge, nō ha'anj taatho pa thishi ghanj fe'ingienj ja a nii monj pa Lī'í Taonjtaonj sheshe ŋga'o ni chhí ja a lo nji'í mbo ji ne. ²⁶ A kanj ni mbo nenne, a kanj ni mfā'o nō yēi nu ŋgō'í ŋgenge lo ndi ja pi ni mbā'o mbhi ne. Ndo nō ha'anj a po ne, a nōonj nonj yi ta'a ŋge, a lo mbo ŋguonj yi monj ndugwi ŋguonj pa ndi ghao nō fu'u nu phi ntogo pi ŋkuonj fe nu nonj yi nō yaonj fe'ingienj.

²⁷ Wu'wō nō ha'anj pi nū'wōj ja ŋonjishua shi ŋkhu ta'a ŋge, mbra nnu a thi shā'a ne, ²⁸ wu'wō nenne, pi fe Krishto ta'a ŋgé nō yaonj fe'ingienj nō kwe nu phi ntou ŋgwa, a shi mbinj nōonj nonj yi mbra ŋgé ki lo nu'urj nthe pi shīgao nu phi, ndo nthe pi kwe nu ŋgwa pe ja pugu chho njwere vi ŋkienj yie ne.

Pi fe Krishto wu'wō ta'a ŋgé nō yaonj fe'ingienj

10 Nthe ja gí ni ŋgu'wō mbo pi mili'í pa maonj shi'í ha'anj a fā'o nō tho nu ki lo nja mbo pi ŋkienj maonj pigho ne, a kanj ni mfe pa'a pa yaonj fe'ingienj ha'anj pugu ni mfe nu sheshe ŋga'o ne lo nchwīe pa ŋg-

wa ña pugu ni ntho yəi Minnwi ne pɔ ki ntəi. ² A kaŋ ni mbo ña pi kwo ya nshīgao phi ŋgwa pe ña pugu ni nchho ŋga'o Minnwi ne shishini, pugu shi kaŋ ni nu'un mbŕi ña pugu pa ghan phi ŋkamu'ɔŋ, nne fe'ingien kaŋ ni ntithi. ³ Nɔ ha'an a pɔ ne, pa maon fe'ingien pighɔ ni mfā'a nɔ kwij nu ŋgwa ni phi yugu sheshe ŋga'o.

⁴ Nthe ña minthe pa'a chhī pa nà'an mimbha pugu pa mimbhi lo nshīgao phi.

⁵ Nthe yie gho, ndi ña Krishto ni ntho ŋkuon mbhi ne, a ni nchhu ña,

“ɔ lo nji'i ntā'a pa maon fe'ingien pugu pa maon fé,
ndɔ ɔ fe freinon vəi.

⁶ ɔ lo nji'i mfā'o pwanju'ɔ

ni pa mimaon ha'an pi tūon pugu pa pichəi pa maon fe'ingien nduon nɔ shīgao nu phi.

⁷ Nenne nchhu ña, 'Lii njəi, ntho nɔ chwīe nu nnu ye ña ɔ tā'a nu ne ma Minnwi,

wu'ɔ nɔ ha'an pi nā'an nthe a mon ŋwa'anli gí ne.”

⁸ Fūon yi Krishto chhu ña, “ɔ lo nji'i ŋkhwā ki mfā'o pwanju'ɔ ni fe'ingien pugu pa maon fé pugu pa minyien ha'an pi tūon nɔ yaon fe'ingien ne pugu pa maon fe'ingien nɔ shīgao nu phi” (pi fe maon pei pi ŋkwan ha'an gí chhu ne), ⁹ nenne, a pini mbigi ña, “Lii njəi, ntho nɔ chwīe nu nnu ha'an ɔ tā'a nu ne.” A ni mī'an fūon yi nne nɔ thɔ nu ni mbra yi. ¹⁰ Nthe ña Jisho Krishto chwīe nnu ña Minnwi tā'a nu ña a chwīe ne, pi chwīe pia pɔ yi taonjaon llo mon phi ntɔɔ pi ŋkuon fē'i nu ŋgien ña a ni mfē'i pi ni ji freinon tā'a ŋgé a lo mbo ŋguon yi ne.

¹¹ Sheshe ŋgan fe'ingien ghà mfā'a fà'a yi sheshe llé ntho fē'i ndo ntho mbii ta'a ŋkwan fē'i nu ŋgien ña minthe pa'a a lo ma nshīgao phi ne. ¹² Ndo ndi ña Krishto ni ŋkwo fe ta'a yaon fe'ingien nɔ ŋguon ndi ghao nthe phi ne, a ni nchɔchho ŋgei mbho ji Minnwi, ¹³ nchho njwɛɛ nu llo ndi ghɔ ti pi shi nu'un nchwīe pa mimbina pi pɔ krí tigi kwò yi. ¹⁴ Nthe ña ntɔɔ pi ŋkuon tā'a yaon fé, a chwīe ŋgwa pe ña pugu thɔ mbo yi taonjaon ne pɔ ki ntəi nɔ ŋguon ndi.

¹⁵ Ndo Jijwe Minnwi ŋkaa yu pɔ minkwentie ni pigi ndi ña a ni ŋkwo chhu ña,

¹⁶ “Yei kəna ña nshi ŋgwrā pigi pugu

pa llé pighɔ shi ŋga ntɔɔ, a chhu Taathɔ:

‘Nshi ni'ing gí paŋ mon njù'ɔ pugu

ndɔ mbini nā'an mon thɔ pugu.”

¹⁷ Nenne kī'e a pīgi ña,

“Mba'a shi nu'un ŋkwij pa phi yugu pugu pa sheshe nnu piphi ha'an pugu chwīe ne ŋkamu'ɔŋ.”

¹⁸ Ndi ña pi kwo lī'e pa phi pei ne, chà yaon fé nɔ lī'e nu phi lo nu'un mbo.

Þia chənə ntho yəi Minnwi

¹⁹ Nenne kī'e, ma līŋ paŋ, pia fā'o tininju'ɔ nɔ nii nu mon pa Lī'i Taonjaon ntɔɔ pi ŋkuon chhī Jisho. ²⁰ A

chú shendaon fhi, ndo mbo shendaon maon ni pia ntɔɔ pi ŋkuon ndhwí kī'i lī'i, njiŋ yei pɔ pi ña a tɔɔ pi ŋkuon freinon yi. ²¹ Ndo pia fā'o mme ŋgan fe'ingien Minnwi ña a lina nu ni mbaanda Minnwi. ²² Nthe pa nnu pei, þia chənə ntho yəi Minnwi ni njù'ɔ nnu shini pugu pa tininju'ɔ mon piŋ, ni ŋgantho ña pi kwo yrā a pɔ yi taonjaon llo mon phi, ni pa mon ña pi kwo shīgao ni ŋkhī taonjaon ne.

²³ Þia wēiŋ kwà'a ha'an pia chhu ña pia fā'o ne a tini, nthe ña minthe pia yī'ə mon yia mbiŋ Minnwi nɔ nū'ɔŋ nu kà'a yi. ²⁴ Þia pī'i ŋkwan ha'an a nthe pia kwēne mon pia nɔ fā'o nu khwā pugu pa fà'a shī'i, ²⁵ ki lo nchho funu paon nu ta'a lī'i kà'a nɔ ha'an pichəi pa ŋgwa chho nchwīe nu ne. A ka pie pi ña pia mā'an ghrí līŋ pia ŋgəi shhi mbigi nɔ ha'an ɔ yəi Llebhi Taathɔ chənə mbara nu ne.

²⁶ Nthe ña nɔ ha'an pia kwo ji nnu shini ne, þia mbini ŋgəi shhi nchho nchwīe phi ndo nji nu, pa'a yichəi yaon fe'ingien nthe phi lo nu'un mbii ni pia, ²⁷ ŋkien wuwuru ywɛɛ nu shā'a ña a thɔ nu ne pugu pa titini mōŋon ña a shi mī'ey pa mimbina ne. ²⁸ Sheshenon ña a ni ndāa gí Mushi ne, pi ni jwi vi ki lo mfā'o kwoshini ndi ña paa ŋgwa ki pi trei nu'un mbo nɔ pa minkwentie ne. ²⁹ ɔ pī'i ña njɔ ŋgwa pe ña pugu nī Muon Minnwi la'o kwò pugu ne, shi mbo pi fī'i yi neiŋ? Mbo pa ŋgwa ha'an pugu lɔɔ chhī kəna ha'an pugu kie ŋkuon ghɔ mbo yi taonjaon ne nɔ yaon ghagha, ndo ŋgwē'i Jijwe ña a nōon pwapuŋ ne? ³⁰ Nthe ña pia ji vi ña a chhu ña, “M-fā'o nji nɔ fe nu njɔ, nshi nthu,” mbini nchhu ña, “Taathɔ shi nsha'a ŋgwa pi.” ³¹ A ŋkien nnu wuwuru nɔ gū nu mbho Minnwi maon.

³² Þəi kwij ŋkwan ha'an a ni mfūon mbo ni pəi ne, ndi ña ligi yəi ni ŋkwo ña'an ne, pəi ni ntī shii mon pa titini ŋgə'i. ³³ Pichəi ndi ni mbo pi wē'i vəi lī'i wo ndo mfe ŋgə'i ni pəi, pichəi ndi pəi ghēre ŋgwa pe ña pugu yəi ŋkwan ŋgə'i ña pəi ghà njəi ne. ³⁴ Nthe ña pəi ni nōon kwoshini ni pa ghan chəiŋ, ndi ña pi ni nshiri maon pəi ŋkwe ne, pəi piŋ ni pwanju'ɔ, nji nu ña pəi fā'o pa maon ha'an a pwa ncha pie ghɔ ne, mbo pe ha'an a ma ŋgu'ɔ mbo nɔ ŋguon ndi ne.

³⁵ Nthe yie gho, kī'i pəi mī'an tininju'ɔ yəi, nthe ña a shi ntho ni mme kəneiŋ. ³⁶ Þəi fā'o nɔ tīi nu shii, nne ña ndi ña pəi kwo chwīe nnu ña Minnwi tā'a nu ne, minthe pəi fā'o yaon ña a kà'a vəi nɔ ghɔ ne. ³⁷ Nthe ña, “Mon muon mi kuo ndi,

Ju ña a thɔ nu ne shi ntho ki lo njiri.

³⁸ Ndo ŋgwa paŋ pi ndi shi nchho chombhi yugu pi mon piŋ.

Ndo ti sheshenon vugu nshū'u mbini njiŋ,

pa'a ndo mfā'o pwanju'ɔ mbiŋ pugu.”

³⁹ Ndo pia lo mbo ŋgia ŋgwa pe ha'an pugu shū'u mbini njiŋ nshī'i ne, pia pɔ pi ŋgia ŋgwa pe ña pugu fā'o piŋ ndūgu ne.

Pa memme li pinj

11 Ndwe, pinj pɔ pi fā'o nu tininju'ɔ ni pa yaon ha'an ɔ fā'o kwà'a ŋkuonj gho ne, nji nu ni tininju'ɔ ŋa ɔ shi mfā'o yaon ŋa ɔ lo naa njəi ne. ² Nthe ŋa a ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, Minnwi pinj pa ŋgwa lleshhi.

³ A pɔ ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj ŋa pia ji ŋa Minnwi ni nchwīe mbhi pi ni chrà ŋa a ni ntaonj nchò yu ne, nne ŋa yaon ŋa pi yəi ne, pi shini ndɔ nchwīe pi ni pa yaon ŋa pi yəi ne.

⁴ A ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj ŋa Abe ni mfe yaon fe'ingien ni Minnwi a pwa nchaa yi Keinj, ŋa Minnwi ni mbinj vi ŋa a ŋonj ndindɪ, mbinj vi ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj nu ji yaon fé. Nji'ni nthe nɔ ha'an a kukhu ne, ndɔ ntɔɔɔ ŋkuonj pinj yi gho, a wu'ɔ nchrà nu.

⁵ A ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj pi lɔɔɔ Enoke ŋku'ɔ nɔ tɔthi nne ŋa kɪ'i a khu, kanj ta'a ŋonj shini ndɔ njəi vi nthe ŋa Minnwi ni ndɔɔɔ vi. Ndwe, ŋkaonj pi maa ndɔɔɔ vi, pi ni ŋkwo pinj vi ŋa a ni ŋkwo chwié túa Minnwi pwa.

⁶ Mba'a sheshenonj chwié túa Minnwi pwa ki lo ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, nthe ŋa sheshenonj ŋa a thɔ njəi Minnwi ne, pie ŋa a pinj ŋa Minnwi pɔ fɔ ndɔ nchhɔ ŋkɛneinj ŋgwa pɛ ŋa pugu tá'a vi ne.

⁷ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, Minnwi ni ŋga shūu tənə Noa ni pa nnu ŋa a thɔ nu ndɔɔɔ lɪ'i, nji'ni nthe pi nɔ ha'an a shi ni ndɔ naa njəi ne, monj pɔɔɔ Minnwi, a ni nchwīe mme pie ŋa a pɔ nɔ nda ne nɔ kwe nu mbaanda yi nɔ gho. Nthe yei, ŋguonj mbhi ni mfā'o njɔ gu, Minnwi ni nchhu ŋa Noa ŋonj ndindɪ nthe pi pinj yi.

⁸ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, ndɪ ŋa Minnwi ni ŋgɛ Abrahən ŋa a ghəi nɔ lɪ'i ha'an a shi mfe gho nɔ ji ne, Abrahən ya'o nchò yi, ntaonj ki lo nji lɪ'i ha'an a ni ŋgəi nu ne.

⁹ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj a ni ŋgəi nɔ chhɔ nu monj la'ataonj ŋa Minnwi ni ŋkà'a nɔ fe nu gho ne, monj ŋgɛni la'ataonj gho a la'a fɔ monj pa ntàa, wu'ɔ nɔ ŋa Aiji pugu jakɔ, ŋa pi ni ŋkà'a vugu ni shhe gho ni nda'a monj ntàa ŋkaa pugu ne. ¹⁰ Nthe ŋa a ni nchhɔ nchēi pi mme la'ataonj ye ŋa Minnwi ni mbɪ'i ŋkwanj ha'an a fā'o nɔ pɔ nu ndɔ ŋkrao ne, kwò mme la'ataonj gho pɔ ki ndugwi yi.

¹¹ A ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj ŋa nji'ni nthe pi Shera ni mfā'o nji nɔ shūu nu, nji'ni nthe pi nɔ ha'an ŋga'ombhi yi ni ŋkwo chaa yi ŋonj ŋa minthe a shūu ne, nthe ŋa a ni mbɪ'i ŋa ŋonj ŋa a kà'a vi ne ŋonj ndindɪ nɔ chwié nu nnu ha'an a kà'a ne. ¹² Nthe yie gho, llɔ mbinj ta'a ŋonj ŋa a ni ŋkwo pɔ nɔ ŋonj khu, pi ni mbhi ŋgwreingwa ŋa pugu ni njien ti mɔ nɔ fɛnəi po, mbinj njien ti mɔ nɔ shíshhe ŋkɪnj ŋkhɪ ŋa minthe pa'a pi lo nshia ne.

¹³ Ŋguonj pa ŋgwa pɛi ni ŋkhu monj pinj ki lo naa mfā'o yaon ŋa pi ni ŋkà'a ne, ndɔ pugu ni njəi pi fie

† *Yichəi shendaonj nɔ chhu nu nnu yei pɔ ŋa A ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj Abrahən fā'o nji nɔ pɔ nu tãa nji'ni nthe pi nɔ ha'an a ni ŋkwo ya ndunu ndɔ minthe pa'a Shera ŋkaa yu lo nu'uj mfā'o puonj ne. Abrahən ni mbɪ'i ŋa ŋonj ŋa a kà'a vi ne ŋonj ndindɪ nɔ chwié nu nnu ha'an a kà'a ne*

shhi pugu ndɔ mbinj maonj pighɔ, ndɔ mbinj nchhu ŋa pugu pɔ pi pa ghɛni ndɔ pa'a ŋkuonj shhe yei lo mɔ la'a yugu. ¹⁴ Nthe ŋa pa ŋgwa ha'an pugu ghà nchrà ŋkwanj nnu pɛi ne chwié pa'a khuthɔ lo nu'uj mɔ ŋa pugu chhɔ ntà'a la'ataonj ha'an a shi mɔ yugu ne, ye ŋa pugu ni ndhɔ fɔ ne. ¹⁵ Pugu kanj ni nchhɔ mbɪ'i la'ataonj ye ŋa pugu ni ndhɔ fɔ ne, pugu kanj ni mfā'o shɛna nɔ pɛni nu fɔ. ¹⁶ Ndɔ nɔ ha'an a pɔ ne, pugu chhɔ nshigi pi la'ataonj ha'an a pwa nchaa yei ne, mɔ yi po. Nenne Minnwi lo nji'ni mfā'o lrihɔ ŋa pi mɛinj vi ni Minnwi yugu, nthe ŋa a kwo pɪri mme la'ataonj ni pugu.

¹⁷ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj ndɪ ŋa Minnwi ni njwɛ'i Abrahən ne, a ni mfe Aiji nɔ yaon fe'ingien. Abrahən ju ŋa Minnwi ni mfe kà'a gho ne, ndɔ a ni nthɔ mbɪri nu nɔ fe nu fierj muunj vi nɔ yaon fe'ingien ni Minnwi. ¹⁸ Minnwi ni nchhu gho ŋa, "A shi ntɔɔɔ pi mbinj Aiji ŋa ɔ shi mfā'o ŋgwreingwa ŋa mi ni ŋkà'a ne." ¹⁹ Abrahən ni njwɛɛ ŋa minthe Minnwi pɪ'i Aiji monj gu, ndɔ nɔ chrà nu, Abrahən ni mbinj mfā'o vi llɔ monj gu.

²⁰ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj Aiji ni mfe mbɔɔɔ ni jakɔ pugu Eshɔ nɔ pa nnu ŋa a lɛ ma nthɔ ne.

²¹ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, ndɪ ŋa jakɔ ni ŋkhu nu ne, a fe mbɔɔɔ ni sheshe muunj Joshe ndɔ ŋga'o Minnwi nɔ ha'an a ni njəi nonj yi thɔ mbie yi ne.

²² A ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, Joshe gha ntà'a ŋkhu, nchrà ŋkuonj ŋkwanj ha'an puonj Ishrae shi ntaonj la'ataonj Ijipti ne, ndɔ mfe pa gɛ nɔ nnu ha'an pi shi nchwīe ni pa kwéi pi ne.

²³ A ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, pi gha mbhi Mushi, pa tãa pi ləinj vi nɔ trei nàonj, nthe ŋa pugu ni njəi ŋa a mbwa muunj, ndɔ pa'a pugu lo mfā'o pɔɔɔ gu nɔ pə'i nu gɛ fūonj.

²⁴ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, Mushi ni ŋga ŋgū mmeonj ndāa ŋa kɪ'i pi mɛinj vi ŋa a muunj muunj fūonj Fɛɔɔ yi mingwe. ²⁵ A ni ŋka chu'ɔ pi nɔ yəi nu ŋgə'i pugu pa ŋgwa Minnwi nchaa ŋa a fā'o pwanju'ɔ pwatua monj phi nɔ kuo ndɪ. ²⁶ A ni mbɪ'i ŋa fā'o nu wé'i nthe Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaonj nɔ Ŋkwe ne ŋkien mme fā'o nchaa pa fā'o monj la'ataonj Ijipti, nthe ŋa a ni nthɔ ndɪ pi kɛneinj ŋa a pɔ shhi ne. ²⁷ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, a llɔ Ijipti pi ki lo nji'ni mfā'o pɔɔɔ gu nthe pigitua fūonj. Pi nɔ ha'an a ni nthɔ njəi Minnwi ha'an pi shi'a njəi vi ne, a ni ndāa nɔ shrɪ nu ŋkūnu yi mbinj. ²⁸ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, a ni nū'ɔnj Ji Lli Nji'a ndɔ mbinj nchhu ŋa pi mɪnj chhi ŋkuonj pa chonda, nne ŋa kɪ'i ŋganj ntaonj Minnwi ŋa pi ni ntaonj vi ŋa a jwi pa fūonj phi ne kəonj vugu.

²⁹ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, pugu ni nshā'a mme ŋkhɪ ŋa pi mɛinj ni Ŋkhɪ Pipie pi nɔ ha'an pugu ni ntɔɔɔ pi ŋkuonj shhe yo, ndɔ pa ŋgwa Ijipti gha mōonj yugu ŋkhu monj ŋkhɪ gho.

³⁰ Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pinj, pa ŋka'a ŋgu'ɔ Jeriko ni mbūo nshā'o shhe ndɪ ŋa pugu ni ŋgɛnj mbāonj nɔ khwachəi llɛ ne.

³¹ Ntɔɔ pi ŋkuon piŋ, Raha minŋwe shakhi shini ndo ŋkhu pugu pa ŋgwa pɛ ɛa pa pugu ni ntinithɔ nɛ, nthɛ ɛa a ni ntuo pa miyra lb la'ataon Ishrae shi'i.

³² Ŋgu'ɔ ŋgɛi nu shhi? Nthɛ ɛa ndii shi mbou vɛi nɔ chrɔ nu nthɛ pa Gidion, Bara, Shaonshi, Jefta, nthɛ Devi pugu Shamue pugu pa njɛilifi Minnwi, ³³ ha'an pugu ni ntɔɔ ŋkuon piŋ ŋga'a pa la'ataon. Pugu ni nchwie nnu ɛa a ka'o nɛ ndo mfɔ'o yaon ɛa Minnwi ni ŋka'a nɛ. Pugu ni nchri nchɔ pa pa'o, ³⁴ mbigei nji mɔŋon, ndɛfi ki pi lb njwi vugu ni kafa, mfɔ'o ghrɛ mon pou ghrɛ, mfɔ'o titini ghrɛ mon nchhɔ, mɔ'an ŋga'a ghan mɔ'an nchhɔ pa taon nduon pugu tei. ³⁵ Pinŋɛ ni mbini mfɔ'o liŋ pugu ha'an pugu ni ŋkwo khu nɛ ntɔɔ pi mon ku'ɔ nu mon gu.

Pi ni mfe wuwuru ŋgɛi ni pichɛi, pugu laa ɛa mba'a pugu taon chɛiŋ, nne ɛa minthe pugu fɔ'o ŋkier chɔmbhi ndii ɛa pugu pini ŋku'ɔ mon gu nɛ. ³⁶ Pi ni mɔ'an pichɛi ni kwɛiŋ, ndo ŋgwie pichɛi ti ŋkrao ni pa cheiŋ mɔ'an mon chɛiŋ. ³⁷ Pi ni ntun vugu ni ŋgɔ'ɔ, nsho vugu pugu taon paa krao †, njwi vugu ni kafa. Pugu mɔ'an pa ŋgrɔo minji pugu pa mimbhi mbiŋ pugu nyieŋ nu, mbou, pi fe ŋgɛi ni pugu, pa'a ndo ntuo vugu shi'i. ³⁸ Mbha nnu ŋgwa pei ni nja mbwa ŋga'a nɔ pɔ nu ŋkuon mbhi yei, pugu ni nthɔ nyieŋ nu li'li'fi mon ŋkɔnu njɔ pugu pa ŋkuon mbra nchhɔ nu mon pa llɔ pugu pa pɔo.

³⁹ Nji'i nthɛ nɔ ha'an pi ni mbiŋ ŋguon ŋgwa pei nthɛ piŋ yugu nɛ, pugu shini ndo mfɔ'o yaon ɛa Minnwi ni ŋka'a nɛ, ⁴⁰ nthɛ ɛa Minnwi ni nɔ'ɔŋ yaon ɛa a pwa nchaa yie nɛ ni pia, nne ɛa pia ŋkier, pa'a pi lb nchwie pugu pɔ ki ntɛi.

Jishɔ ŋon ɛa piŋ yia lb pi mbhɔ yu a pini nchwie piŋ yia pɔ ki ntɛi nɛ

12 Nthɛ yie ghɔ, ɛa pia fɔ'o ntuo pa minkwentie yɛi pia nɛ, pia mɔ'an ŋguon pa lri pugu pa phi ɛa a krɛi mbiŋ pia nɛ, pia tei ni tiishii, tei ɛa a pɔ shhi pia nɛ, ² nchhɔ ndii pi Jishɔ, mbɔ ŋon ɛa piŋ yia lb mbhɔ yu, a lb mbini mbɔ ŋon ɛa a chwie piŋ yia pɔ ki ntɛi nɛ. Nthɛ pwanju'ɔ ɛa a ni mbɔ shhi yu nɛ, a ni ŋgwieŋ njɔ'ɔ yi ti ŋgɛi nchɛiŋ nthiŋkwo ɛa a ni ŋkhu ŋkuon wɔ'a, mbɔi lrihɔ khu nu ŋkuon wɔ'a ghɔ a pɔ nnu gha, pi chɛrɛ vi ŋgei mbhɔ ji shhi faan Minnwi.

Ki'i mfɔ'o li'anon

³ Pɔi mbiŋ ju ɛa a ni ntii shii mon ŋkwan kipina ye ɛa a ni nthɔ nu ghɔ lb mbhɔ ghan phi nɛ, nne ɛa ki'i ɔ fɔ'o li'anon nshuu mbini njir. ⁴ Mon ŋkrɔ yɛi pɛi pa phi, pɛi lb naa ndifi ti nchɛiŋ mon nthiŋkwo ɛa pi jwi vɛi ⁵ ki pɛi li'e mɔ'an njɔ'ɔ ye ɛa a chrɔ ni pɛi nɔ pa puon pi nɛ.

† Pichɛi pa Nywa'anli Minnwi mon chrɔ Gri pini mbigi ɛa moon vugu

“Muun ɛa, ki'i ndɔɔ pi ni thɔ mbhɔ ndii ɛa taathɔ yu'u ghɔ nɛ,

ki mfɔ'o li'anon ndii ɛa a fɛ'i ghɔ nɛ.

⁶ Nthɛ ɛa Taathɔ ghɔ nju'u ŋon ɛa a khwɔ nɛ, mfe njɔ ni sheshe muun ɛa a lɔɔ vi nɔ muun vi nɛ.”

⁷ A pɔ nthɛ pi yu'u nu ɛa pɛi fɔ'o nɔ wɛiŋ nu njɔ'ɔ yɛi. Minnwi fɔ'a nu mbiŋ pɛi pi nɔ puon pi. Nthɛ ɛa a yɛi muun ɛa tɔa vi ghɔ mien ki lb nju'u vi? ⁸ Pi mien ki lb nju'u vɛi nɔ ha'an pi ghɔ nju'u ŋguon puon nɛ, a nɔon ɛa pɛi pɔ pi nɔ pa puon phi mbhi, ki lb mbɔ ŋkier pa puon. ⁹ Nɔ piŋi nu, pia fɔ'o pa tɔa ŋkuon shhe hein ɛa pugu ghɔ nju'u via, ndo pia wu'ɔ nja nja'o vugu. Yie lb mbie ɛa pia ka pini nja'o nchɔ Tɔa pa jiwɛ pugu pa chɔmbhi ya'o mbigi ŋgɛi shhi?

¹⁰ Pa tɔa ŋkuon mbhi hein ghɔ nju'u via nɔ muun kuo ndii nɔ ha'an pugu lii a ka'o mbhɔ pugu nɛ, ndo A ghɔ nju'u via nne ɛa pia pɔ shi'i, nne ɛa pia fɔ'o ŋkwan taon taon yi. ¹¹ Ŋguon yu'u nu ghɔ mfhi nɔ ha'an a thɔ pi ni yu'ɔ ndii ghɔ ki lb mbɔ pi nnu shi'i, ndo a gha ndara, ni ŋgwa pɛ ɛa pugu ye'i yaon ŋkuon ghɔ nɛ, a yun ntien mbɔ ta'anggi pugu chɔmbhi ndindi.

¹² Nthɛ yie ghɔ, kɛrɛ mbhɔ mɔ ɛa a kina nɛ tɔthi, ndo nshwi kwɛrɛ mɔ ɛa a nana nɛ. ¹³ Pɛi chwie shendaon ha'an kwɔ yɛi tɔɔ nu fɔ nɛ pɔ yi tithi, nne ɛa ki'i kwɔ yɛi ha'an a lb nja ntini nɛ tɛɛ nɔ yɔu yi, a ka titini mbɔ shi'i.

¹⁴ Kɔa nɔ pɔ nu ni ta'anggi pɛi pa sheshenon ndo mbini nchhɔ chɔmbhi taon taon ɛa a ŋkier pa'a kan ta'a ŋon lb shi njɛi Taathɔ nɛ. ¹⁵ Pɛi lina nɔ yɛi nu ɛa sheshenon lb nshuu mbini njir ntaon mon pwapun Minnwi. Pɛi lina nɔ yɛi nu ɛa ki'i sheshenon pɔ nɔ ŋien thi lwillwi ɛa a ghɔ ŋku'ɔ nthɔ ni ghagha'a ntuo ŋgwa kie ŋkuon ghɔ mfuo non yugu nɛ. ¹⁶ Pɛi yɛi ɛa ki'i sheshenon pɔ minkwoshuon, ki ŋon ki pɔɔ Minnwi nɔ Eshɔ ɛa a ni mfini li'i yi nɔ muun shhi nthɛ ta'a ŋgɛ maon ji nɛ. ¹⁷ Nthɛ ɛa pɛi ji ɛa a ni ŋga nu'un nda'a, a tɔ'a nu nɔ fɔ'o nu mbɔɔ, pi laa vi nthɛ ɛa a shini ndo nu'un mfɔ'o shina nɔ pini nu ŋkwri njɔ'ɔ yi, nji'i nthɛ pi nɔ ha'an a ni ntɔ'a shina ni ŋkhɛ ligi nɛ.

Sha'afuon ɛa minthe pa'a pi lb nji'i nchɛi

¹⁸ Pɛi lb nji'i nthɔ pi ŋkier mbra ɛa minthe pɛi kɔon, pugu mɔŋon ɛa a kii nu, ni titini njinjin pugu pa mme fiŋ, ¹⁹ ni ntan ɛa pi tua pugu pa ŋgɛi ɛa chrɔ yi chwie ŋgwa ha'an pugu ya'o nɛ liŋɛi ɛa ki'i pi nu'un mbini nchrɔ ni pugu. ²⁰ Nthɛ ɛa gɛ ye ɛa pi ni mfe ni pugu nɛ ni ŋga'a vugu. Gɛ ghɔ ni mbɔ ɛa, “A nji'i mbɔ ɛa a kɔon minyien ŋkɔon mbra ghɔ, pi tun vi ni ŋgɔ'ɔ a khu.”

²¹ Shishini, li'i ghɔ ni ŋguru ti Mushi chhu ɛa, “Ndinaon ni pɔɔ gu pugu pa wrɔ nu.”

²² Ndo pɛi thɔ pi yɛi mbra ɛa pi mɛiŋ ni Shayaon nɛ, pugu pa mme la'ataon Minnwi maon, mbɔ Jerushalein ɛa a lb pɔ, shhi pa ŋkanŋkan pa ghan ntaon Minnwi

ɲa pugu kirɪ moŋ mme pwatua ne, ²³ pəi tho pi moŋ chɔshi pa fũoŋ phi ha'an pi nā'an ligi yugu po ne. Pəi tho pi shhi Minnwi ɲaŋ sha'a ɲuon ɲgwa, shhi pa jijiwe pa ɲgwa ndindi ɲa pi chwīe pugu pɔ ki ntəi ne.

²⁴ Pəi tho pi shhi Jishɔ mbo ɲaŋ chīni ɲgwa pugu pa Minnwi moŋ kina fhi, shhi chhɪ ɲa pi yrā, ɲa a chrā pa nnu shi'i ncha chhɪ Abe ne.

²⁵ Pəi lina nu ɲa pəi lo ɲji'i ndāa vi ɲa a chrā nu ne. Nthe ɲa ä mbo ɲa ɲgwa pɛ ɲa pugu ni ndāa no ya'o nu chrā Minnwi mbho ɲoŋ ɲa Minnwi ni mfe ɲkəni yi gho ɲkuon shhe heij ne shini ndo ntei, pəi pɪ'i kɪ'e ɲa minthe pia kie pi neiŋ ntei, no ha'an piā ndāa ju ɲa a chrā nu pi lo po ne! ²⁶ A ni ɲga mbo ndi gho, ɲggi yi chɪ'i shhe, ndo ndwe a kā'a ɲa, "Ndo mba'a nshi ɲgu'ɔ mbini nchɪ'i pi shhe tə'i vi ɲkamu'ɔŋ, ndo nshi nchɪ'i po ɲkaa yu." ²⁷ Chrā yei ɲa "nshi ɲgu'ɔ mbini" tho, ndon pi fu'u nu pa maon ɲa minthe pi chɪ'i ne, mbo pa yaon ɲa pi chwīe ne, nne ɲa pa maon ɲa minthe pa'a pi lo nchɪ'i ne nthe pugu kina.

²⁸ Nthe yie gho, piā fā'o tōo nu nthe ɲa pia fā'o Sha'a-fuon Minnwi ɲa minthe pa'a pi lo nchɪ'i ne. Nthe yie gho, pia gha'o Minnwi moŋ shendaon ɲa a shi mbwa vi ne moŋ ya'o nchò pugu pa pɔgɔ, ²⁹ nthe ɲa Minnwi yia pɔ pi mɔŋon ɲa a ghà ɲkəi yaon nshi'i ne.

Pa yaon fe'ingien ɲa a ghà mfe pwatua ni Minnwi ne

13 Pəi ghəi shhi nchho ɲkhwā noŋ pəi no pa ghan piŋ. ² Kɪ'i pəi lɪ'e lina nu ni pa ghəni, nthe ɲa moŋ chwīe nu nenne, pichəi pa ɲgwa lina ni pa ghan ntaon Minnwi ki lo ɲji. ³ Pəi kwij pa ɲgwa ha'an pugu pɔ moŋ chəiŋ ne pi no ha'an pəi pugu pɔ moŋ chəiŋ ka'a, ɲkwij ɲgwa ha'an pi lo ntuo vugu shi'i no ha'an pəi pugu tho ɲjəi ɲgə'i pi ka'a.

⁴ ɲguon ɲgwa ghao gha'o lán, kɪ'i ɲoŋ nūan pugu ɲoŋ nduon ɲa a lo mbo ɲgwɛ vi ki ndaon vi ne, nthe ɲa Minnwi shi nsha'a pa ghan kwoshuon, pugu pa ghan lán ɲa pugu kwoshuon ne.

⁵ Lina nu ɲa kɪ'i khwā mbiŋ pɔ moŋ chɔmbhi yɔ, fā'o ɲjru ni yaon ɲa ɔ fā'o ne. Nthe ɲa Minnwi ni nchhu ɲa, "Mba'a ɲji'i ma mien gho, ki ma ɲjiri gho."

⁶ Nenne minthe pia chhu ni tininju'ɔ ɲa, "Taathɔ ɲaŋ ghère a, mba'a ɲji'i mboɔ gu. Minthe ɲoŋmishua chwīe pi kho mbiŋ mu?"

⁷ Pəi kwij pa thishi pəi, mbo pɛ ɲa pugu chhu chrā Minnwi ni pəi ne. Pəi pɪ'i ɲkwan ha'an pugu ni nchho chɔmbhi yugu ti nu'un ɲkhu ne mbini piŋ yugu.

⁸ Jishɔ Krishto pɔ wu'ɔ no ha'an a ni mbo yua ne, ɲgu'ɔ mbo pi nenne shi'a, ndo ma ɲgu'ɔ mbo pi nenne no ɲguon ndi. ⁹ Kɪ'i pəi mien pa ɲkwan ɲkwan ntəgi pugu pa ɲgəni ntəgi tien vəi ni'ij moŋ trū, a pwa ɲa piŋ ɲoŋ tini ntɔgɔ pi ɲkuon pwapun Minnwi, ki lo ntɔgɔ pi

ɲkuon nū'ɔŋ nu pa nū'ɔŋ nthe nnu maon ji, pa nū'ɔŋ pei lo ɲji'i ɲgère ɲgwa pɛ ɲa pugu nū'ɔŋ ne.

¹⁰ Pia fā'o lɪ'i fe'ingien † ɲa pa ɲgwa pɛ ɲa pugu fā'a nu moŋ lɪ'i ɲa pa ɲgwa Juu ghà ɲga'o Minnwi ne lo mfā'o ɲji no ji nu maon ha'an a lo ɲkuon lɪ'i fe'ingien gho ne.

¹¹ Nthe ɲa freinon pa minyien pɛ ɲa taathɔ pa thishi ghan fe'ingien nii ni chhɪ yugu moŋ pa Lɪ'i Taonɔon Nda Minnwi no yaon fe'ingien nthe phi ne, pi tūon pi mbhi no lɪ'i ha'an ɲgwa lo ɲkrao ntāa ne. ¹² Nthe yei, Jishɔ ɲkaa yu ni ntaon moŋ la'a ɲkaon maa ɲjəi ɲgə'i ɲkhu, nne ɲa minthe a chwīe ɲgwa pɔ pi taonɔon ni ji chhɪ. ¹³ Nenne kɪ'e, a pie ɲa pia taon moŋ la'a ɲgəi mbhi lɪ'i ɲa ɲoŋ lo ɲkrao ntāa ne mbara vi, nne ɲa minthe pia fā'o yia ghrā moŋ shhunon ɲa a ni ntɔgɔ moŋ gho ne.

¹⁴ Nthe ɲa pia lo ɲji'i mfā'o la'ataon ɲa a shi ma ɲkina ne heij, ndo pia tho nshigi pi mme la'ataon ɲa a shi ntho ne.

¹⁵ Ntɔgɔ pi mbho yu kɪ'e, piā ghəi shhi ntho mfe yaon fe'ingien mbo tōo nu ni Minnwi, mbo yaon fé ɲa a ghà mfe pa nchò pɛ ɲa pugu chhu pāa ɲa a Taathɔ ne. ¹⁶ Kɪ'i pəi wēij chwīe nu shi'i ni tho mbho pugu pa ghrā nu maon ha'an pəi fā'o ne pəi pa ɲgwa nduon, nthe ɲa pa ɲkwan moŋ fe'ingien pei ghà mfe pwanju'ɔ ni Minnwi.

¹⁷ Pəi ya'o nchò pa thishi pəi mfe noŋ yəi ni pugu, nthe ɲa pugu chho ndina nu ni nchəi yəi no pa ɲgwa ha'an pugu le mfɪ'i ni Minnwi ɲkwan ha'an pugu fā'a ne. Pəi chwīe nenne nthe ɲa a pie ɲa pugu chwīe fā'a yei moŋ pwanju'ɔ, ki lo mbo pi ni shɔno nu, nthe ɲa mba'a yine ghère vəi.

¹⁸ Pəi luon Minnwi ni pigi, nthe ɲa pigi fā'o tininju'ɔ ɲa ɲgantho yigi yi shieshie, pigi khwā no chwīe nu nnu ha'an a kā'o ne moŋ ɲguon ndi ghao. ¹⁹ Ndīgəi vəi ɲk-ien ntou yi ɲa pəi luon ni Minnwi ɲa kɪ'i a shigashiga ɲkaon a maa mbini ntaon a ɲa mbini ɲjəi vəi.

Ndugwi ɲjiŋ luon Minnwi

²⁰ Ndwe, nduon ɲa Minnwi ɲa ta'anggi ghà ndho mbho yu ne, ɲa a ku'ɔ ni Jishɔ Taathɔ via moŋ gu ne, mbo ju Jishɔ ɲa a mme ɲkɛ'i pa minji ne, ntɔgɔ pi ɲkuon chhɪ kina ɲa a lo ɲji'i mfā'o ndugwi yi ne, ²¹ piri vəi ni ɲguon pa maon shi'i ghao, nne ɲa minthe pəi chwīe nnu ɲa a tā'a nu ne, a fā'a yaon ɲa a khwā ne moŋ chɔmbhi yia ntɔgɔ pi mbiŋ Jishɔ Krishto, ɲa ndigha'o pɔ pi ji ki ndugwi yi ne. Â pɔ nenne.

Ndugwi mā'an nu chrā

²² Ndīgəi vəi ma pa liŋ paŋ, ɲa pəi ywɛrɛ chrā mā'an ghré yei ni wēij ɲjū'ɔ, nthe ɲa ɲwa'anli yei ɲa nā'an ni pəi ne lo ɲji'i nshigashiga.

²³ Ntā'a nu pəi ji ɲa pi fu'u Timoti ndiŋ via moŋ chəiŋ. Â shi ɲji'e ntho, kan pigi yu shi ntho ka'a ɲjəi vəi ndi ɲa ntho nu ne.

† Njiŋ lɪ'i fe'ingien yei pɔ pi gu Jishɔ ɲkuon wā'a.

²⁴ P̄ai chrā ni nguon pa thishi p̄ai, mbini nchrā ni nguon pa ngwa Minnwi pi taon̄taon̄. Pa ngwa ll̄ mon̄ la'ataon̄ Itali chhu ŋa pi chrā ni p̄ai.

²⁵ N̄duon̄ ŋa pwapuŋ Minnwi p̄o ni p̄ai ghao.

Jeiņ

Kāoņ nu pa tho nnu

Nwa'anli yei pō pi pa nchinchiri ntēgi llo mbho Jeiņ ngēi nu ni nguonj ngwa Minnwi ņa pugu sha monj nguonj mbhi nē. Jeiņ lōgo pa yaonj mā'anj fīi nnu ņa a chhu nu nē ni pa maonj pigho, ko tigi nu ņkuonj shietho ņa a ghā mfā'a nē, pugu pa ņkwanj ha'anj mbha nnu pa ghanj piņ fā'o ko pō nu nē. Llo monj ņkwanj ha'anj pa ghanj piņ ghā ndii nnu nē, a chrā ņkuonj pa tho nnu ko pa nnu fā'o, pou, mōonj nu, mbha nnu shi'i, shieligi, piņ pugu pa fā'a, lina nu ni liņ yo, shietho, fē'i, nōonj nonj pugu pa junonj, sha'a nu ņgwa nduonj, kwēi nu njū'c, wēiņ njū'c pugu pa luonj Minnwi. A chrā tītini ņkuonj nōonj nu piņ monj nnu Minnwi ntōgo pi ņkuonj fā'a.

Mā'anj nu chrā llo mbho Jeiņ

1 Nwa'anli yei llo mbho mu Jeiņ, mbo muonj fā'a Minnwi pugu Jisho Krishto ņa a Taatho nē. Nchrā ni nguonj ngwa Minnwi llo monj paanchro la'ataonj Ishrae ņa pugu sha monj nguonj mbhi nē.

Piņ pugu shietho

² Pa liņ panj, pēi lōgo a pō nnu pwanju'c ndii ņa pēi tōgo monj ņkwanj ņkwanj mōonj nu nē, ³ nthe ņa pēi ji ņa piņ yēi ntōgo pi monj mōonj nu, chwīe pēi fā'o wēiņ njū'c. ⁴ Pēi mienj wēiņ njū'c mīeņ fā'a yi mbiņ pēi, nne ņa pēi kā'o monj piņ yēi ti ndinaonj ki lo nu'uj mbou sheshe yaonj.

⁵ Sheshenonj shina pēi mbou shietho, ā luonj mbho Minnwi ņa a ghā mfe ni nguonj ngwa ki lo ņgī'e, ki lo ņkrēi ņonj nē, kaņ a shi mfe ghō. ⁶ Ndo ndii ņa c luonj nē, luonj monj piņ, ki lo mfā'o khutho. Nthe ņa ņonj ņa tho yi kukhu nē pō pi ko mba'anjki tho ņkhī ņa fifrēi chi vi mfe heiņ, mbini mfe hini. ⁷ Ki'i ņonj ghō pī'i ņa a shi mfā'o sheshe yaonj mbho Taatho, ⁸ nthe ņa ņkwanj ņonj vei ņganj paa njū'c, ki lo mfā'o nthi mi monj nguonj mbha nnu pi ghao.

Pou pugu pa fā'o

⁹ Nganj piņ ye ņa a pō pi miņkwasha nē fā'o ntou pwanju'c ņa pi kērē vi, ¹⁰ nganj fā'o fā'o pwatua ņa pi shwi'i vi shhe, nthe ņa ju ndutho yi shi ntōgo gha ko frawa ņa trū fu'u nē. ¹¹ Nthe ņa minaonj ghā nsha'a ni tītini laonjlaonj ntūonj trū ghō, frawa yi gū, ndipwa yi phe gha. A wu'c ko ha'anj nganj fā'o shi ntōgo ghagha monj titri maonj pē ņa a yōu niņ yi nē.

¹² Mbōro yi ņonj ye ņa a kina ntithi a tini monj mōonj nu nē, nthe ņa a shi ņga nthi a tini ti mōonj nu ghō tōgo, a fā'o ņgā'o chōmbhi, ņa Minnwi kā'a ni ņgwa pē ņa pugu khwā vi nē. ¹³ Ki'i ņonj chhu ndii ņa ywē'i nu ņa a chwīe phi tho ghō nē ņa, "A ywē'i Minnwi njwē'i a nne," nthe ņa minthe pa'a phi lo njwē'i Minnwi ndo ti pa'a Ju ndutho yi lo njwē'i ņonj ņa a chwīe phi. ¹⁴ Ndo ywē'i nu ņa ņonj chwīe phi ghā ntho ni ņonj ndii ņa a mienj pī'i nu piņhi shūu vi ndwerē vi ņgwēiņ nē. ¹⁵ Nne, ndii ņa pī'i nu piņhi ghō shūu nē, kaņ a shi mbhi phi, phi gha ņa ņku'c shi'i, mbhi gu.

¹⁶ Ki'i pēi fīi nonj yēi, ma pa liņ panj ņa ņkhwā.

¹⁷ Nguonj pa yaonj fé shi'i pugu pa kēiņ ki kōro, llo pi po, nshwi'i nu shhe llo mbho Tāa pa lī'e ņa a shi'a ma ņkwri nu ko mil'i ņa a nyiņ nu nē. ¹⁸ Nthe khwā njū'c yi, a chwīe pia pō phi ņkamu'cōņ ntōgo pi ņkuonj chrā yi, mbo nnu shini, nne ņa pia pō ko yichēi ņkwanj fūonj ntīeņ thi monj nguonj pa maonj ņa a puonj nē.

Ya'o nu ndo nchwīe nnu ņa chrā Minnwi chhu nē

¹⁹ Ndo pēi ji yei, ma ņkiņ pa liņ panj, a pie ņa sheshenonj vāi yī'e njwerē nnu, ndo ki lo ņkōko chrā nu, ki lo njī'e mbigi túa, ²⁰ nthe ņa piņitua ņonjmishua shi'a ntho ni ņkwanj ndindi ye ņa Minnwi tā'a nu nē.

²¹ Nthe yie ghō, fu'u nguonj nnu tōro pugu pa mbha nnu piņhi monj chōmbhi yo, mbiņ chrā ye ņa Minnwi phi monj njū'c ghō nē ni junonj, mbo chrā ņa a fā'o ghrē ņa minthe a kwe ghō nē.

²² Pēi pō ghanj nū'cōņ chrā Minnwi ki lo ņgu'c mbo pi ghanj ya'o nu, nne ntho mfīi nonj yēi. ²³ Nthe ņa ņonj ņgu'c mbo pi nganj ywerē chrā Minnwi ki lo mbo nganj chwīe, kaņ a pō ko ņonj ņa a ya ndii ligi yi shishi'i monj mililigi, ²⁴ ndii nonj yi ņga ndōllo ngēi, ndī'e ņkwanj ha'anj a pō nē wu'c ndii ghō. ²⁵ Ndo sheshenonj ņa a līi gī tithi

na a ghà nk̄gei nk̄xi mbin̄ ɲon̄ n̄e, nt̄i shii mon̄ gh̄o, ki lo ɲgu'ɔ mbo pi ɲon̄ ɲa a ya'ɔ ndo nd̄ɛ n̄e, mbo pi ɲgan̄ fā'a fā'a gh̄o ɲa ḡe gh̄o chhu n̄e, kan̄ mboɔ shi mbo yi ɲon̄ gh̄o.

²⁶ Ɔ nchhu ɲa ɔ ɲon̄ Minnwi ki lo nd̄ina ni lin̄ yɔ, kan̄ ɔ f̄xi pi non̄ yɔ, ɔ nnu Minnwi gh̄o lo n̄ji'ɔ mfā'o gh̄ɛɛ.

²⁷ Nnu Minnwi ɲa a yi taon̄taon̄ ki lo mfā'o nch̄i ligi Minnwi Tāa n̄e ɔ ɲa, ɔ kra pa puon̄ minthi pugu pa piŋge kugu mon̄ pa ɲgə'ɲgə'ɲ pugu, ndo nd̄ina ni non̄ yɔ ki ɲkuon̄ mbhi lo ntrao gh̄o.

Nōon̄ nu shieligi

2 Pa lin̄ pan̄, ki'i p̄xi nōon̄ shieligi no ha'an̄ p̄xi thi mon̄ piŋ yəi mbin̄ Jish̄o Taath̄o mbo Krishto ndo mbo Taath̄o pa ndigha'o n̄e.

² Nthe ɲa ɲon̄ ɲgwe pa kr̄ei laon̄go, mā'an̄ ɲkwan̄ ɲkwan̄ ndhw̄i, nii mon̄ nda luon̄ Minnwi yəi, ɲgan̄ pou mā'an̄ kukhu ndhw̄i nii ɲkaa yu, ³ Ɔ mfe nd̄i pi ni wu'ɔ ye ɲon̄ ɲa a mā'an̄ ɲkien̄kien̄ ndhw̄i n̄e nchhu gh̄o ɲa, "Ch̄ho hein̄ no li'ɔ shi'ɔ," nchhu ni ɲgan̄ pou ɲa, "Thi hini ndāa n̄n̄e ɔ ch̄ho sh̄he nda," ⁴ yie gh̄o lo nōon̄ ɲa p̄xi sh̄ɛɛ non̄ p̄xi, nōon̄ ɲa p̄xi lii nnu ni mbe mbo nnu piphi?

⁵ P̄xi ywere, ma pa lin̄ pan̄ ɲa ɲkhwā. Minnwi chu'ɔ ɲgwa p̄e ɲa pugu pou ɲkuon̄ mbhi hein̄ n̄e, ɲa pugu ɔ pa ghan̄ fā'o mon̄ piŋ, ɲa pugu fā'o sh̄ina mon̄ Sha'afuon̄ Minnwi. A kā'a no f̄e nu Sha'afuon̄ yi yei ni ɲgwa p̄e ɲa pugu khwā vi n̄e. ⁶ Ndo p̄xi ch̄ɛ'ɛ ɲgan̄ pou. A shi lo mbo ghan̄ fā'o mbo ɲgwa p̄e ɲa pugu gh̄a mfe ɲgə'ɲ ni p̄xi n̄e? Mbo ɲgwa p̄e ɲa pugu gh̄a nshūu v̄xi ɲgə'ɲ thi mon̄ shā'a n̄e? ⁷ A lo mbo pugu mbo ɲgwa p̄e ɲa pugu gh̄a nch̄ɛ'ɛ ligi Jish̄o, mbo ligi ch̄i'ch̄i' ɲa pi ch̄h̄o tho p̄xi n̄e?

⁸ P̄xi n̄ja ntho nū'ɔɲ pi ḡe pifuson̄ ɲkwan̄ ha'an̄ a ɔ mon̄ Nywa'an̄li Minnwi ɲa, "Khwā taakuo yɔ no ha'an̄ ɔ khwā non̄ yɔ n̄e," kan̄ p̄xi ya mfā'a nu shi'ɔ. ⁹ Ti p̄xi ntho nōon̄ pi shieligi, kan̄ p̄xi tho nchw̄ie pi phi, ḡe w̄ein̄ v̄xi no pa ɲgusha'a.

¹⁰ Nthe ɲa sheshen̄on̄ ɲa a nū'ɔɲ ɲguon̄ ḡe ghao ndo ɲgū yich̄əi ta'a yi n̄e, nōon̄ ɲa a gū ghao. ¹¹ Nthe ɲa ɲon̄ ɲa a chhu ɲa, "Ki'i ɲgan̄ lán̄ kwo shúon̄ n̄e," pini ɲgu'ɔ nchhu ju ɲa, "Ki'i ɲjwi ɲon̄." Ɔ mbo ɲgan̄ lán̄ ki lo ɲkwo shúon̄ ndo ɲjwi ɲon̄, kan̄ ɔ wu'ɔ mbo pi ɲgan̄ p̄xi ḡe ɲkaa gh̄o.

¹² Nn̄e p̄xi chr̄a ndo nchw̄ie sheshe nnu no ɲgwa ɲa pugu ji nu ɲa ḡe ɲa a gh̄a nk̄gei nk̄xi mbin̄ ɲgwa n̄e, shi nsha'a vugu. ¹³ Minnwi shi nd̄e nsha'a ɲon̄ ɲa a lo nōon̄ kwoshini n̄e ki kwoshini. Kwoshini gh̄a ɲgw̄e nd̄i ɲa shā'a tho n̄e.

Piŋ pugu pa fā'a

¹⁴ Lin̄ pan̄, gh̄ɛɛ yi kh̄o no ha'an̄ ɲon̄ nchhu ɲa a fā'o piŋ, ki lo nōon̄ piŋ gh̄o ntɔɔ pi ɲkuon̄ fā'a yi. Minthe

piŋ gh̄o kwe vi? ¹⁵ Ā mbo ɲa pa lin̄ ɔ mon̄ piŋ pou ndhw̄i pugu pa maon̄ ji, ¹⁶ ta'a ɲon̄ sh̄ina p̄xi chhu ni pugu ɲa, "P̄xi gh̄əi mon̄ gh̄ighri, non̄ yəi lāon̄, p̄xi fā'o ɲjru," ki lo ɲji'ɔ mfe pi yaon̄ ɲa pugu tā'a nu n̄e, gh̄ɛɛ yi ɔ pi kh̄o?

¹⁷ Nenne, piŋ ɲa a ɔ pi t̄əi vi ki fā'a lo mbo f̄o n̄e khu yi.

¹⁸ Ndo yich̄əi ɲon̄ chhu ɲa, "Ɔ fā'o piŋ, ndo m̄fā'o fā'a." Nōon̄ piŋ yɔ v̄xi ki fā'a lo mbo, nōon̄ piŋ a v̄e ni fā'a a.

¹⁹ Ɔ piŋ ɲa Minnwi ta'a yi, ɔ chw̄ie a pwa. N̄ji'ɔ nthe pi pa jijwe piphi piŋ, ti ɲgrū mon̄ ɔɔɔ gu. ²⁰ Yaon̄ na yei! Ɔ tā'a nu ɲa pi nōon̄ v̄e ɲa piŋ ki fā'a lo fā'o gh̄ɛɛ?

²¹ Abrahan̄, ɲkhu tāa via, shini ndo mbo ɲon̄ nd̄ind̄i mb̄ho Minnwi ntɔɔ pi ɲkuon̄ fā'a yi, nd̄i ɲa a ni mfe Aiji muon̄ vi no yaon̄ f̄e ɲkuon̄ li'ɔ f̄e'ɲgien̄ n̄e? ²² Ɔ yəi ɲa piŋ yi pugu pa fā'a yi ni mfā'a nu kā'a, a ni nōon̄ ɲa piŋ yi ɲkien̄ yi ntɔɔ pi ɲkuon̄ fā'a yi. ²³ Nch̄o Nywa'an̄li Minnwi ni nch̄əi no ha'an̄ a ni nchhu ɲa, "Abrahan̄ ni mbin̄ Minnwi, pi l̄ɔɔ ɲa a ɲon̄ nd̄ind̄i." Pi ni m̄ein̄ vi ɲa taan̄ nu Minnwi. ²⁴ Ɔ yəi ɲa pi gh̄a nd̄ɔɔ ɲon̄ ɲa a ɲon̄ nd̄ind̄i nthe pi fā'a yi ki lo ɲgu'ɔ nthe pi piŋ yi t̄əi vi.

²⁵ Wu'ɔ nenne, pi shini ndo nd̄ɔɔ miŋgwe shakhi ch̄əi, mbo Raha, ɲa a ɲon̄ nd̄ind̄i nthe pi fā'a yi nd̄i ɲa a ni nd̄ɔɔ pa miyra pigh̄o ntaon̄ vugu pugu ɔɔɔ mon̄ ndaon̄ nduon̄ ɲgə'ɲ n̄e? ²⁶ Wu'ɔ nenne, no ha'an̄ ɲon̄ ɲa a lo mfā'o jijwe yi khu n̄e, a wu'ɔ no ha'an̄ piŋ ɲa pi lo nōon̄ ntɔɔ pi ɲkuon̄ fā'a yi khu n̄e.

Pu'ɔ nu lin̄ yɔ

3 Pa lin̄ pan̄, ki'i ntou yəi pa'o no ɔ nu ghan̄ ye'i ɲgwa, no ha'an̄ p̄xi ji n̄e, pigi ɲa pigi ghan̄ ye'i ɲgwa n̄e, yigi shā'a l̄e mbin̄i ntini ɲgə'ɲ sh̄i. ² Nthe ɲa ɲguon̄ yia gh̄a mfāan̄ nnu, ti sheshen̄on̄ mien̄ ki fāan̄ nnu mon̄ nnu ɲa a chhu n̄e, kan̄ a ɲon̄ ɲa a lo mfā'o nt̄əi, mfā'o ɲji no tuo nu non̄ yi.

³ Pia gh̄a ni'ɲ yaon̄ t̄ini nch̄o pa minyien̄l̄əi no chw̄ie nu pugu ya'ɔ nch̄o yia, n̄n̄e ɲa pia fā'o ɲji no chw̄ie nu pugu gh̄əi sheshe li'ɔ ɲa pia khwā n̄e. ⁴ P̄xi pa mitu ɲkhi nj̄əi, ɲji'ɔ nthe pi no ha'an̄ pugu ya ɲgā'o, a tien̄ fifr̄əi ntien̄ vugu nyien̄ nu no n̄e, ɲgan̄ shūgu vi gh̄a ɲgu'ɔ ɲkara tho yi pi ni muon̄ mi pr̄ə pugu gh̄əi li'ɔ ha'an̄ a khwā n̄e. ⁵ Wu'ɔ nenne, lin̄ ɲon̄ wu'ɔ muon̄ mi ghr̄a non̄ ɲon̄, ndo a gh̄a ɲkw̄ei nj̄u'ɔ ni mem̄m̄e nnu. Muon̄ mi lin̄ m̄on̄on̄ nthe a tūon̄ ta'a m̄m̄e pa'a! ⁶ Ndo lin̄ ɲon̄ ɔ pi m̄on̄on̄. Lin̄ m̄m̄e nda phi mon̄ non̄ ɲon̄. A gh̄a ntrao ɲguon̄ non̄ ɲon̄ ghao, nchw̄ie ɲguon̄ ch̄ombhi yia ch̄əi m̄on̄on̄, m̄on̄on̄ ɲgū'ɔ lien̄ sh̄he † f̄e m̄on̄on̄ gh̄o.

⁷ Ngwamishua fā'o ɲji no pu'ɔ nu ɲguon̄ ɲkwan̄ ɲkwan̄ pa minyien̄ ghao ni pa mishi ni pa miyaon̄ shatei, pugu pa mimaon̄ mon̄ ɲkhi, ⁸ ndo minthe pa'a kan̄ ta'a

† Pa miyra pei p̄e ɲa a ɔ mon̄ ɲwa'an̄li Joshua, ɲa pa miyra ni ntho no yra nu Jeriko n̄e. Joshua 2. †† M̄on̄on̄ yei lo ɲgu'ɔ mbo pi li'ɔ ɲa ghan̄ ki piŋ gha ɲkhi f̄o n̄e. A pini nu'ɲ nthi no ligi Shata pugu pa miŋwein̄ pi.

noŋ lo mbu'c liŋ. A phi ŋa a shi'a mferε, ndinaoŋ ni nji'i ŋa minthe a jwi noŋ. ⁹ Pia ghà ŋga'o Taatho, mbo Tãa via, pi wu'c ni liŋ yia, mbini ŋgu'c nchōnc ŋgwa ha'an Minnwi puoŋ vugu, pugu fhi vi nε, pi wu'c ni liŋ ghō. ¹⁰ Gha'o nu Minnwi pugu pa chōnc nu ŋgwa ghà ŋgu'c ntaoŋ pi moŋ ta'a nchō ghō. Pa liŋ paŋ, yei lo mfā'o nō pō nu nne. ¹¹ Nykhī liliŋ pugu yi lwillwi nthe a taoŋ moŋ ta'a ŋka'ashe? ¹² Liŋ paŋ, mimfe thi chia yuŋ olive, ki thi grape nthe a yuŋ chia? Mba'a ŋkhī liliŋ taoŋ moŋ ta'a ŋka'ashe pugu yi lwillwi.

Shietho llo po

¹³ Noŋ ŋa a fā'o shietho ndo nji nnu shina pæi nε gō? A nōoŋ ntōgō pi moŋ chōmbhi yi, yi shishi'i, pugu pa fā'a yi moŋ shietho juju. ¹⁴ Ndo ÷ mfā'o kigh'ə lwillwi, mbo noŋ ŋa c wu'c mb'i pi jō nnu, ki'i ŋkwēi njū'c yō ndo nde'i ŋgieŋ ntho ŋkuru nnu shini. ¹⁵ Yie ŋkwaŋ shietho lo nji'i mbo ye ŋa a llo po nε, ndo a llo pi ŋkuoŋ shhe hein, mbo yi moŋ freinoŋ pugu pa yi Shata. ¹⁶ Nthe ŋa moŋ li'i ŋa kigh'ə pō, noŋ wu'c ntā'a pi ji nnu nε, vuvu'u shi mbo pugu pa ŋguoŋ ŋkwaŋ nnu piphi ghao. ¹⁷ Ndo shietho ŋa a llo pi po nε, fūoŋ yi pō ŋa a yi taŋtaoŋ, mbo yi ta'anggi, mbo yi juju, ŋkhwā nō ywεre nu nnu, ndinaoŋ ni kwoshini pugu pa ntieŋ shi'i, ki lo mbiŋ mbe, ki mbo ni mifi. ¹⁸ Mbhe ŋa a ghà njuŋ ntieŋ ndindi nε, phi pa ghaŋ chwie ta'anggi moŋ ta'anggi.

Chwie nu taannu pæi ŋkuoŋ mbhi

4 A chho ntho kho ni fē'i pugu pa ŋkrō shina pæi? A lo nchwie pa yæi nnu ŋa pæi shōrc nu njū'c pæi, ŋa pugu tho mā'an nchhō moŋ noŋ pæi nε? ² Pæi tā'a pa yaŋ ndo pa'a ndo mfā'o, nenne, pæi jwi. Pæi shōrc pa yaŋ nō fā'o nu ndo pa'a ndo mfā'o, nenne, pæi fē'i fē'i ndo ŋgwie ŋkrō. Pæi lo nji'i mfā'o yaŋ ŋa pæi tā'a nu nε nthe ŋa pæi lo nji'i nduoŋ mbho Minnwi. ³ Pæi luŋ ki Minnwi lo mfe ni pæi, nthe ŋa pæi luŋ ni njū'c piphi, nō piri nu ŋkuoŋ wu'c yæi pa nnu ŋa pæi tā'a nu nε. ⁴ Pa shakhi moŋ piŋ pei! Pæi lo nji ŋa khwā nu pa nnu ŋkuoŋ mbhi pō pi ŋa pæi pīna Minnwi? Nthe yie ghō, sheshenoŋ ŋa a khwā nō chwie nu taannu pugu pa ŋkuoŋ mbhi nε, chwie noŋ yi mbo mbina Minnwi. ⁵ Ki pæi gē ŋa a pō pi ghagha ŋa chrà Minnwi chhu ŋa, "Minnwi shigi jijwe ŋa a ni'ing mbiŋ pia nε ni titini shōrc nu"? ⁶ Ndo Minnwi ya mfā'o pwapuŋ mbiŋ pia, a chwie yie chrà yi chhu ŋa, "Minnwi lāa ŋgwa ha'an pugu kēre noŋ yugu tōthi nε, nōoŋ pwapuŋ yi ni ŋgwa ŋa pugu shwi'i noŋ yugu shhe nε." †

⁷ Nthe yie ghō, pæi fe noŋ yæi ni Minnwi. Pæi thi a tini nō mā'an nu devi, kaŋ a shi ntei væi. ⁸ Pæi chənə mbara yæi Minnwi, kaŋ a shi nchənə mbara yæi pæi. Pæi pā'a ŋkūnu yæi ni phi, ma ghaŋ chwie phi! Pæi ŋa pæi fā'o

paa njū'c nε, pæi shīgao njū'c yæi! ⁹ Pæi fā'o pæi njū'c, njwei ndo ŋkēi, gwè yæi kara mbo kēi nu, pwanju'c yæi kara mbo yu'c njū'c. ¹⁰ Pæi shwi'i noŋ yæi shhe shhi Taatho, kaŋ a shi ŋkēre væi tōthi.

Ki'i nsha'a ŋgwa nduoŋ

¹¹ Liŋ paŋ, ki'i pæi chrà nnu piphi nō ligi ŋgwa nduoŋ. Noŋ ŋa a chrà nnu piphi nō ligi ndiŋ vi nε, ki nsha'a vi nε, chrà pi nnu piphi nthe gē, ndo nsha'a gē ghō. Ndo ti ÷ nsha'a gē sha'a, a nōoŋ ŋa c lo mbo ŋgaŋ chwie nu nnu ŋa gē chhu nε, c pō pi ŋgaŋ sha'a nu. ¹² A wu'c tā'a noŋ ŋa a ghà mfe gē ndo mbo ŋgaŋ shā'a, mbo noŋ ŋa a nthe a kwe noŋ ki njwi vi nε. Ndo c pō pi gō nō sha'a nu taakuo yō?

Shūu nu tənə nthe nnu kwēi njū'c

¹³ Tho hein ndwe, gō ŋa c ghà nchhu ŋa, "Shi'a ki yua, pigi shi ŋgēi moŋ yichəi la'ataoŋ, nda'a fō nō tā'a ŋga'o, pigi shi mbi'ε taŋ fō mfā'o shéi." ¹⁴ C ji ŋkwaŋ ha'an chōmbhi yō shi mbo yua nε? Chōmbhi yō pō nō mbā'a ŋa a ghà ŋkwrī ni muuŋ tutu'u nε, ŋa a pō nō muuŋ kuo ndi ndo ŋki'i mēmmε nε. ¹⁵ A ka pie ŋa c chhu pi ŋa, "Taatho mbiŋ, pigi chōmbhi, nchwie yei nnu ki nchwie yini." ¹⁶ Ndo ha'an a pō nε, c ghà ŋkwēi njū'c yō moŋ ntinta'o, ŋguoŋ ŋkwaŋ kwēi njū'c pigho nnu piphi.

¹⁷ Nthe yie ghō, sheshenoŋ ŋa a ji nnu ŋa a kā'o nō chwie nu ndo mien ki lo nchwie nε, ni noŋ ghō, a chwie pi nnu piphi.

Shūu nu tənə ni ghaŋ fā'o

5 Ndwe, pæi ŋa pæi ghaŋ fā'o nε, pæi kēi ndo mba'o ŋgōu nthe ŋgə'i ŋa a shi nii væi nε! ² Fā'o pæi kwo fōrc, shé'i kwo kru ndhwī pæi. ³ Wrukien kwo kru pa laŋgo pugu pa mbiŋ pæi, wrukien ghō lε mbo miŋk-wentie nō wēin nu væi, ŋkru frēi yæi nō mōnoŋ. Pæi kiri pa fā'o moŋ ndugwi llé pæi. ⁴ Līi njəi, mbiŋ ŋgwa ha'an pugu fā'a moŋ nyien pæi, ki pæi lo mbe vugu nε, chho nε ŋkēi nu nthe væi, kēi pa ghaŋ kwōo maŋ moŋ nyien pæi kwo chəiŋ tənə Minnwi ŋa a Taatho pa shooge pō nε.

⁵ Pæi ni nchho chōmbhi yæi ŋkuoŋ shhe moŋ mme nchho shi'i, nchwie pa sheshe nnu ŋa pæi khwā nε, ŋkugwi noŋ yæi ŋga'o, ntho njwεre llēmbhi ŋa pi shi nsho væi nε. ⁶ Pæi wēin noŋ ndindi nō ŋgusha'a, njwi vi ndo pa'a a lo ndi'i væi.

Wēin njū'c pugu pa luŋ Minnwi

⁷ Nthe yie ghō, ma pa liŋ paŋ, pæi fā'o wēin njū'c ti Taatho shi nu'uŋ ntho. Līi njəi, ŋkwaŋ ha'an ghaŋ fā'a nyien ghà mfā'o wēin njū'c ti ŋkienkien maŋ shhe tini. Pugu ghà mfā'o wēin njū'c njwεre shhi mbə pugu pa njiŋ mbə, a llo. ⁸ Pæi ŋkaa pæi fā'o wēin njū'c. Pæi tithi ni njū'c yæi a tini, nthe ŋa ndi tho Taatho kwo para.

† *Nywa'anli Lu'c Chrà 3:34.*

⁹ Pa lĩn pan, ki'i p̄ai luo nu ni non p̄ai, nne ŋa ki'i pi sha'a v̄ai. P̄ai lĩ nj̄ai, ŋgan sha'a shá'a kwo thi ne chon-da.

¹⁰ Nɔ li ȳai ŋgə'i pugu pa w̄eiŋ njù'ɔ, ma lĩn pan, p̄ai lĩ mb̄in pa nj̄aili'i Minnwi p̄e ŋa pugu ni nchr̄a nɔ ligi Taathɔ ne. ¹¹ Lĩ nj̄ai, p̄igi lĩ ŋgwa p̄e ŋa pugu ni nt̄i shii ntithi a t̄ini ne, ŋa mb̄ɔɔ yugu. P̄ai kwo ya'ɔ nɔ ha'an Jobo ni nt̄i shii ntithi a t̄ini ne, ndɔ nj̄ai nnu ŋa Taathɔ ni nt̄a'a nu ŋa a l̄ugwi nd̄ɔgɔ l̄i'i ne. Minnwi ŋon ŋa a f̄a'ɔ kwoshini, ndinaon ni pwapun.

¹² Nɔ ȳe ŋa a chaa ŋguon yi ghao ne, ma lĩn pan, pɔ ŋa, ki'i ma nshwr̄ei k̄ina, ki'i nshwr̄ei po ki sh̄e ki sheshe ŋkwan k̄ina nduon. "Oon" ȳai pɔ Oon, "ŋga" ȳai pɔ ŋga, nne ŋa ki'i p̄ai pɔ pa ŋgusha'a.

Ghr̄e luon nu Minnwi

¹³ Sheshenon pɔ shina p̄ai nthɔ nj̄ai ŋgə'i? A luon Minnwi. Sheshenon v̄ai f̄a'ɔ pwatua? A yr̄ao ŋkh̄i ŋga'ɔ Minnwi.

¹⁴ Sheshenon v̄ai gh̄nɔ nu? A m̄eiŋ pa thishi mon chɔshi, pugu thɔ nduon Minnwi ghɔ, nju'ɔ vi ni wru nɔ ligi Taathɔ, ¹⁵ luon Minnwi ŋa pi luon mon pin̄ ne shi nj̄iḡi gh̄nɔ ŋgan gh̄nɔ, Minnwi p̄i'i vi kúon gh̄nɔ, ti ä mbɔ ȳe ŋa a ni nchw̄ie phi ne, Minnwi l̄'e phi yi.

¹⁶ Nthe yie ghɔ, p̄ai k̄ai phi ȳai ni non p̄ai, nduon Minnwi mfe ni non p̄ai nne ŋa Minnwi chw̄ie p̄ai pɔ shi'i. Luon Minnwi ŋon nd̄indi f̄a'ɔ ntou ghr̄e nɔ chw̄ie nu ntou nnu l̄ɔgɔ l̄i'i. ¹⁷ Elaija ni mbɔ ŋonmishua nɔ pia, a ni nduon Minnwi ki jwe ŋa ki'i mb̄i lb, pa'a mb̄i lb ndhɔ nɔ tr̄ei ŋga'ɔ ni nt̄igao n̄aon ŋkuon sh̄e. ¹⁸ A pin̄i nduon ki'e, po fe mb̄i, pa maon sh̄e ku'ɔ.

Kw̄ai ni nd̄in ghɔ ŋkuon pin̄

¹⁹ Pa lĩn pan, ta'a ŋon shina p̄ai mf̄aan̄ ndaon mien nnu shini, yich̄ai ŋon pin̄i ŋkw̄ai ni ju ŋkuon nnu shini ghɔ, ²⁰ â ji nu ne ŋa sheshenon ŋa a pin̄i mb̄ini ni ŋgan phi ŋkuon nnu shini ne shi ŋkwe nch̄ai ŋon ghɔ mon gu, ndɔ shi nchw̄ie pi l̄'e ntou phi.

1 Pita

Kāon nu pa tho nnu

Nwa'anli yei nā'an Pita, mbo ta'a ngan younjij shina paanchro na Jisho ni nchu'c ne. A ni nā'an mfe ni pa ghan pin ha'an pugu ni ntogc nu mon pa ntou ngə'i nsha mon mbhi nthe titini ngə'i na pi ni mfe nu ni pugu ne, na pugu thi a tini mon pin yugu. A ni nchwie yei ntogc pi nkuon kwij nu vugu ni pwa pisha'akho Jisho, na nnu gu yi, ni nnu ku'c nu mi mon gu pugu pa mbra tho nu mi, fe kwà'a ni pugu no ghan pin. Nthe pi yei, pugu fā'o no tii nu shii mon ngə'i, mbo ni tininju'c na ngə'i yei tho pi no mōon nu pin yugu njəi na a yi tithi. A ni mbini nkwin vugu na Minnwi shi nkinein pin yugu ndii na Jisho shi mbini nu'un ntho ne.

Mā'an nu chrà

1 Nwa'anli yei llo pi mbho mu Pita mbo ngan ntaon Jisho Krishto.

Mfe pi ni pa ngwa Minnwi na a chu'c ne. Ngwa pei sha, nchho nu no pa ghini mon ngei pa la'ataon Pontu, Galashia, Kapadoshia, Eshia pugu pa Bitinia. ² Minnwi Tāa ni nji vəi, ndo nchu'c vəi na pəi po yi taon taon ntogc pi nkuon Jijwe yi, nne no ya'o nu nchò Jisho Krishto ndo mbini mbo yi shigao ni chhi yi.

Pwapun pugu pa ghighri po yəi ti nja njien.

Pi phi gho nkamu'c na c fā'o kwà'a maon

³ Mboc po ni Minnwi ndo mbini mbo Tāa Taatho via Jisho Krishto! Ntogc pi nkuon mme kwoshini yi, a chwie pia po phi nkamu'c ntogc pi nkuon ku'c nu ni Jisho Krishto mon gu. Yei chwie pia fā'o kwà'a maon, ⁴ nchho njwere nu no fā'o nu pa maon shi'i na Minnwi shi mfe ne, na a shi'a ma mbiri ndo pa'a ndo mfā'o kōc, ndo mba'a a ma nkhu, na Minnwi nū'c po ni pəi ne.

⁵ Maon pigho po pi yəi, mbo pəi na ntogc nkuon pin, Minnwi chho nkē'i vəi ni ghré yi, ti pəi shi nu'un mfā'o lūgu nu na Minnwi shi nōon ni pəi mon ndugwi llé ne.

⁶ Nthe pa nnu pei, pəi tho mfā'o pwatua, nji'i nthe no ha'an no muon kuo ndii, a pie na pəi fā'o pə'i njū'c nthe ntou pa moon nu ne, ⁷ nne na pin yo shi nōon non yi na a nkien yi, wu'c no ha'an pi ghà njwe'i laonggo ni mōonon no chwie nu a po yi taon taon ne. Ndo pin yo nkien yi nchaa laonggo, nthe na laonggo ghà mbiri. Ndi na pin yo nōon non yi na a nkien yi ne, kan c shi mfā'o tōo nu pugu pa ndigha'o ni gha'o nu ndii na Jisho Krishto shi mbini nōon non yi ne.

⁸ Nji'i nthe no ha'an pəi lo njəi vi ne, pəi khwā vi. Nji'i nthe no ha'an pəi lo njəi vi ndwe ne, pəi pin vi, mfā'o

pwanju'c ni fī'i nkwan pwatua pwapwa na minthe pa'a non lo mfi'i, ⁹ nthe na pəi shi mfā'o kinein pin yəi, mbo na nchəi yəi lūgu.

¹⁰ A ni mbo nthe pi lūgu nu yei na pa njəi'i Minnwi ni nta'a, ndo mbie pococ njəi, nchrà nthe fé yei na Minnwi shi mfe ni pəi ne. ¹¹ Pugu ni nkāa no ji nu na ndii gho shi mbo pi ndii kho pugu pa na a shi mbo pi nkwan nein. Yei ni mbo ndii ye na Jijwe Krishto na a po mbij pugu ne ni ntho nshwei vugu ni ngə'i na Krishto shi ntii shii mon gho ne nkaon ndii maa nkā'o pugu pa ndigha'o na a shi njōu njin yi ne.

¹² Minnwi ni nōon ni pugu na pugu lo nji'i mfā'a nu nthe pi non yugu, pugu fā'a nthe pi pəi, no ha'an pi kwo chii ndwe ni pəi ntogc pi mbho ngwa pe na pugu ni nchii nkini pwa pisha'akho ni pəi ntogc pi mbho Jijwe Minnwi na pi taon llo po. Pa nnu pei ni mbo pa nnu na nji'i nthe pi ghan ntaon Minnwi shigi no pə'i nu.

Gè na pəi chho chombhi taon taon

¹³ Nthe yie gho, pəi piri njū'c yəi no fā'a, nchho ni lina, nū'c nguon njū'c yəi nkuon pwapun na pi shi nōon ni pəi ndii na Jisho Krishto pin nōon non yi ne. ¹⁴ No puon ya'o nchò, kī'i pəi yī'i mfe njū'c yəi ni nkwan shōc nu na pəi ni mfā'o ndii na pəi ni mbo mon ki ji ne. ¹⁵ Ndo no ha'an ju na a mēin vəi po pi yi taon taon ne, pəi nkaa pəi po taon taon mon nguon mbha nnu pəi ghao, ¹⁶ na pi nā'an na, "Pəi po yi taon taon nthe na mi yi taon taon."

¹⁷ Pəi nkəi gho no Tāa na a ghà nsha'a nguon ngwa ghao ki lo nōon shieligi, nsha'a pa ngwa pi nkwan no ha'an mbha nnu yugu nōon ne, a pie na no pa ghini nkuon shhe hein, pəi chho pigəi chombhi yəi nkuon shhe hein pi ni pōc Minnwi, ¹⁸ mboc ntho nji nu na pi ni njuon vəi mfu'u mon mbha nnu chombhi ki ghère na

pəi ni njɛ'i llɔ mbhɔ pa ŋkhu pa t̃aa pəi nɛ, ki lɔ mbɔ pi ni pa maonj ɲa a ghà nda'a mbiri nɛ nɔ pa maonj tininchuonj pugu pa laonjo. ¹⁹ Pi ni njuonj vɛi pi ni mbwa chhĩ Krishto, mbɔ chhĩ ɲa a pɔ nɔ yi muonj minji ɲa a lɔ nji'i mfā'o ntəi ki kɔrɔ nɛ. ²⁰ Ŋkaonj Minnwi maa nchwɛ mbhi, a ni ŋkwo chu'ɔ Krishto, ndɔ ndonj vi monj ndugwi llɛ pei nthe pi pəi, ²¹ ɲa pəi tɔɔɔ mbhɔ yu mbiŋ Minnwi nɛ. A ni mb'i'i Minnwi ghɔ mb'i'i vi monj gu mfe ndigha'o ghɔ, nne ɲa piŋ yəi pugu pa kwà'a yəi pɔ pi mbiŋ Minnwi.

²² Ndwe ɲa pəi chwɛ nonj yəi mbɔ yi taonjaonj ntɔɔɔ pi ŋkuonj ya'o nu nnu shini ndɔ nchwɛ nɛ, ndɔ mbini mfā'o ŋkienj khwā nonj nɔ pa lĩŋ monj piŋ nɛ, pəi khwā nonj pəi shishi'i ni ta'anju'ɔ, ²³ ɲa pi phi vəi ŋkamu'ɔŋ, pa'a ndɔ ntɔɔɔ pi ŋkuonj mbhɛ yaonj ɲa a ghà mbiri nɛ, pi phi vəi ntɔɔɔ pi ŋkuonj yaonj ɲa a shi'a nji'i mbiri nɛ, mbɔ chrà Minnwi. Chrà ghɔ yi maonj ndɔ ŋkina ki ndugwi yi. ²⁴ Nthe ɲa,

“Ŋguonj chɔmbhi ŋgwamishua pɔ pi nɔ trũ,
ŋguonj ndigha'o yugu ghao pɔ pi nɔ frawa trũ.
Trũ ghà mbrāo, frawa chu'ɔ ŋgū.

²⁵ Ndɔ chrà Taathɔ kina ki ndugwi yi.” †
Ndɔ chrà yei pwa pisha'akho ɲa pi ni nchi ni pəi nɛ.

Ŋgù'ɔ ɲa a yi maonj pugu pa ŋgwa taonjaonj

2 Nne, pəi m'ān ŋguonj mbha nnu pi phi ghao, pugu pa le'ingienj, pugu pa mbha nnu mifi, ni kighi'a, pugu pa chhu nu phi thɔ ŋgwa. ² Nɔ puonj pɔ ɲa pi wu'ɔ ŋka phi vugu phi nɛ, pəi shigi nuanj nu ŋkienj pini shi'i mbɔ yi jijwe nne ɲa pəi shi ntɔɔɔ ŋkuonj ghɔ ŋku'ɔ monj lūgu nu. ³ Ŋa Ŋwa'anli Minnwi chhu ɲa, “Pəi ŋkaa pəi ni njwɛ'i njəi ɲa Taathɔ ya mbwa.”

⁴ Nɔ ha'anj pəi thɔ nu njəi vi nɔ ŋgù'ɔ ɲa a yi maonj, ŋgwamishua lāa, ndɔ ɲa mbɔ ligi Minnwi nɛ, mbɔ pi ŋgù'ɔ ɲa pi chu'ɔ ndɔ mbɔ ŋkienj yi. ⁵ Pəi nduthɔ yəi pɔ nɔ pa ŋgù'ɔ maonj ɲa pi thɔ ŋkrao nu ŋku'ɔ nu nɔ ghɔ nɔ nda monj jijwe nɔ pɔ nu ghanj fe'ingienj Minnwi yi taonjaonj, nɔ fe nu maonj fe'ingienj ɲa Minnwi piŋ nɛ, mbɔ yi monj jijwe ntɔɔɔ pi mbhɔ Jishɔ Krishto. ⁶ Nthe ɲa a pɔ monj Ŋwa'anli Minnwi ɲa,

“Lĩ njəi, ñũ'ɔŋ ŋgù'ɔ chəi Shayaonj,
mbɔ ŋgù'ɔ nchini nda ɲa nchu'ɔ nũ'ɔŋ, mbɔ ŋgù'ɔ
pwapwa.

Sheshonj ɲa a piŋ vi nɛ
mba'a a le ma mfā'o lrithɔ.”

⁷ Nne ndigha'o ghɔ pɔ pi ni pəi ɲa pəi piŋ nɛ, ndɔ ni ŋgwa pɛ ɲa pugu lɔ nji'i mbiŋ nɛ,

“Ŋgù'ɔ ye ɲa
ghanj krao nda ni ndāa nɛ pini mbɔ ju ndugwi ŋgù'ɔ
shi'i,”

⁸ mbini mbɔ,
“Ŋgù'ɔ k'iŋgini,

mbini mbɔ ŋgù'ɔ mā'anj ŋgwa shhɛ.”
Pugu kɔrɔ nthe ɲa pugu chɛ'ə chrà Minnwi, nɔ ha'anj pi ni nũ'ɔŋ vugu ɲa pugu chwɛ nɛ.

⁹ Ndɔ pəi pɔ pi ŋgwɛingwa ɲa pi chu'ɔ, mbɔ ghanj fe'ingienj Minnwi ndɔ mbɔ pa pifusonj, ŋgwa taonjaonj, ŋgwa ɲa pugu pɔ pi ji nɛ, ɲa pəi chĩ ndipwa Ju ɲa a gɛ vəi mfu'u vəi monj njiŋ ni'ing vəi monj lí'e pwapwa yi.

¹⁰ Yichəi ndi ni mbɔ pa'a pəi lɔ nji'i mbɔ ŋgwa Minnwi, ndɔ ndwe pəi ŋgwa pi, yichəi ndi ni mbɔ pa'a pəi lɔ nji kwoshini Minnwi ndɔ ndwe pəi fā'o kwoshini yi.

¹¹ Pa ŋkienj lĩŋ paŋ, ñd̃igəi vəi, pəi nɔ pa ghini ndɔ mbɔ nɔ ŋgwa ɲa pi yōu vugu nɛ, pəi lə'i pa nnu khwā nu pa nnu tɔtrɔ ɲa pugu thɔ mā'anj nchhɔ pugu pa nchəi yəi nɛ. ¹² Mbha nnu pəi shina pa ŋgwa pɛ ɲa pugu lɔ nji'i mbiŋ Minnwi nɛ pɔ yi chihhi, nne ɲa ndi ɲa pugu chrà nthe vəi nɔ ghanj phi nɛ, pugu nthe pugu yəi mbha nnu shi'i pəi ŋga'o Minnwi llɛ ɲa a le nthɔ nɛ.

Ya'o nu nchò pa thishi

¹³ Nthe pi Taathɔ, pəi ya'o nchò ŋguonj pa thishi ɲa ŋgwamishua nũ'ɔŋ nɛ. Ya'o nchò fūonj Roma, mbɔ mme taathɔ, ¹⁴ nja'o nchò ghanj sha'a ŋgwa nɔ ŋgwa ɲa Minnwi tɔɔɔ mbɔ fūonj Roma ntaonj vugu nɔ fe nu njɔ ni ŋgwa pɛ ɲa pugu chwɛ phi nɛ, ndɔ mbini ŋga'o ŋgwa pɛ ɲa pugu chwɛ shi'i nɛ.

¹⁵ Nthe ɲa a nnu ɲa Minnwi tā'a nu nɛ, ɲa pəi kie ŋkuonj chwɛ nu shi'i, nchri chrà ki ji ɲa pa nàna ghà nchrā nɛ. ¹⁶ Pəi chhɔ chɔmbhi yəi nɔ pa ŋgwa ɲa pugu lɔ nji'i mbɔ pa kũna, ndɔ ki lɔ ndɔɔɔ ji nu ɲa pəi lɔ nji'i mbɔ pa kũna nɛ ŋkuru pi nnu pi phi nɔ ghɔ, pəi chhɔ pi nɔ puonj fà'a Minnwi. ¹⁷ Pəi gha'o ŋguonj ŋgwa ghao. Ŋkhwā pa lĩŋ monj piŋ, mfā'o pɔɔɔ Minnwi, ŋgɔnɔ fūonj Roma.

Ntigi ni pa puonj fà'a

¹⁸ Pa puonj fà'a, pəi ya'o mbhɔ taathɔ pəi ni ŋguonj gha'o nu ghao, nja'o nchò yugu ki lɔ ŋgu'ɔ mbɔ pi pɛ taathɔ ɲa pugu ŋgwa shi'i mbini mbɔ ŋgwa juju nɛ, nji'i nthe pi pi pi phi ŋkaa pugu. ¹⁹ Minnwi shi mfe mbɔɔɔ ni pəi nthe yie, nɔ ha'anj pəi ntii shii monj ŋgə'i ki mbhɔ yəi lɔ mbɔ nɔ ghɔ, nthe pi ɲa pəi ji nnu ɲa Minnwi tā'a nu nɛ. ²⁰ Nthe ɲa pəi shi nshei pi kɔ nɔ ha'anj pəi nchwɛ phi, pi wie vəi, pəi tii shii monj ghɔ? Ndɔ ti pəi nchwɛ shi'i pi wie vəi, Minnwi fā'o pwatua ni pəi nthe yie.

²¹ Nthe ɲa pi gɛ vəi nthe pi yei, nthe ɲa Krishto ni njəi ŋgə'i nthe vəi, mienj li ni pəi, nne ɲa pəi chu'ɔ chhikwo yi. ²² A shini ndɔ nchwɛ phi, ndɔ pa'a kanj ta'a chrà mifi lɔ mbɔ nchò yu.

²³ Ndi ɲa pi ni ŋgwɛ'i vi nɛ, a shini ndɔ ndu'u, ndi ɲa a ni njəi ŋgə'i nɛ, a shini ndɔ ŋguru ŋonj, a ni ŋgu'ɔ ŋgə'i shhi nthɔ mfe nonj yi ni Minnwi, mbɔ ŋonj ɲa a ghà nsha'a ŋgwa ni ndindi nɛ. ²⁴ Ju nduthɔ yi ni ntiŋ phi yia mbiŋ yu ŋkuonj wá'a nne ɲa pia khu nthe phi, mbɔ yi

† *Ishaya 40:6,8.*

maonj monj ndindi. Ntɔɔɔ pi ŋkuonj pa fɛ pi, ghɛnɔ yɛi pɔ yi yɛgi. ²⁵ Pɛi ni nchhɔ fɛanj ndaonj nɔ pa minji, ndɔ ŋkwo pɛini ndwe njɛi ŋkɛ'i vɛi, mbɔ ŋganj lina ni nchɛi yɛi.

Pa piŋge lánj pugu pa laonj pugu

3 Wu'ɔ nenne, pa piŋge lánj, pɛi ya'ɔ nchɔ laonj pɛi, nji ŋa sheshenonj vugu mienj ki lb mbiŋ chrà Minnwi, a nthe pugu shi ŋkara mbiŋ pi wu'ɔ nɔ yɛi nu mbha nnu ŋgwe pugu, pi ki pɛi lb nchrà nnu, ² ndii ŋa pugu yɛi ŋkwanj ha'anj mbha nnu pɛi yi ya'ɔ nchɔ ndɔ mbɔ yi taonjtaonj nɛ.

³ Kí'i chwíe nu nonj yɛi pɔ pi yi ŋgràonj nonj nɔ pa pa'a nu thɔ, pa gwe nu shíga tininchuonj, ki ŋkwanj ndhwí ŋa pɛi mǎ'anj nu nɛ. ⁴ Chwíe nu nonj yɛi mbwa pɔ pi yi monj njù'ɔ, mbɔ ye ndipwa ŋa a shí'a ma mbiri nɛ, mbɔ yi jijwe juju pugu pa yi chichhi. A yie ŋa a pwa ligi Minnwi. ⁵ Nthe ŋa yei ŋkwanj ha'anj piŋge taonjtaonj lleshhi, ŋa pugu ni nũ'ɔŋ kwà'a yugu mbiŋ Minnwi, ni nchhɔ nchwíe nonj pugu mbwa, tɔɔɔ pi ŋkuonj ya'ɔ nu nchɔ laonj pugu, ⁶ wu'ɔ nɔ ha'anj Shera ni njá'ɔ nchɔ Abraham ti nchhɔ mɛiŋ vi pi ni taathɔ. Nɔ pɛi pa puonj pi nɔ ha'anj pɛi nchhɔ nchwíe shí'i ki lb mbɔɔɔ sheshe yaonj.

⁷ Wu'ɔ nenne, pimbria, pɛi chhɔ pɛi pa gwe pɛi monj ŋkwanj shendaonj ŋa a kǎ'ɔ nɛ, ni ji nu ŋa pugu shi lb ntini nɔ pɛi. Nɔgá'ɔ vugu nthe ŋa pɛi pugu shi mfá'ɔ fɛ chɔmbhi ŋa Minnwi shi mfe nɛ kǎ'a. Pɛi chwíe nne nji ŋa kí'i luonj Minnwi yɛi fá'ɔ kí'ingini.

Yɛi nu ŋgɛ'i nthe ŋa pɛi chwíe nnu ndindi

⁸ Nɔ lúgwí nu, pɛi pɔ ni ta'a nchɔ, mfá'ɔ kwoshini ni nonj pɛi, mfá'ɔ khwá nonj shina pɛi, ni njù'ɔ pɔpɔɔ ndɔ mfá'ɔ jù nonj. ⁹ Kí'i ndu'u phi ni phi, ki wé'i ni wé'i, ndɔ ka lu'u pi ni mbɔɔɔ, nthe ŋa mbɔɔɔ yaonj ŋa Minnwi ni ŋkǎ'a nɔ fɛ nu ve ndii ŋa a ni ŋgɛ' ghɔ nɛ. ¹⁰ Nthe ŋa Njwa'anji Minnwi chhu ŋa,

Sheshenonj ntá'a nu mfá'ɔ nchhɔ shí'i ndɔ njɛi pa nnu shí'i ŋa a thɔ ndɔɔɔ lí'i nɛ,

kí'i pa chrà piphi taonj nchɔ yu, ki pa chrà le'ingienj,

¹¹ a pǎ'a ŋkũnu yi ni phi ndɔ nchwíe shí'i, a shigi ghighri ndɔ njɔu njin yi.

¹² Nthe ŋa ligi Taathɔ pɔ mbiŋ pa ŋgwa ndindi a lb mbini njá'ɔ luonj Minnwi yugu.

Nɔ Taathɔ ghà mbiri ligi yi ni pa ghanj chwíe phi.

¹³ A shi mfe gɔ ŋgɛ'i ni pɛi nɔ ha'anj pɛi shigi chwíe nu shí'i? ¹⁴ Nɔ pɛi njí'i njɛi ŋgɛ'i nthe ŋa pɛi chwíe nnu ŋa a kǎ'ɔ nɛ Minnwi fɛ mbɔɔɔ ni pɛi. Kí'i pɛi pɔɔɔ sheshenonj, ndɔ kí'i njù'ɔ yɛi ghana vɛi. ¹⁵ Nɔ pɛi gha'ɔ Krishto nɔ Taathɔ monj njù'ɔ pɛi, mbiri nonj yɛi ŋguonj ndii nɔ fɛ nu khwè ni sheshenonj ŋa a pie vɛi ni nnu nthe kwà'a ŋa pɛi fá'ɔ mbiŋ pɛi nɛ, ¹⁶ ndɔ pɛi chwíe ni juju pugu pa pɔɔɔ. Nɔganthɔ yɛi pɔ yi shieshie, nne ŋa pi nchhu nnu piphi thɔ pɛi, Irithɔ wéiŋ ŋgwa pighɔ ŋa pugu wé'i mbha nnu shí'i yɛi monj Krishto nɛ. ¹⁷ Nthe ŋa

a pwa nɔ yɛi nu ŋgɛ'i nthe chwíe nu nnu shí'i nɔ ha'anj a mbɔ nnu ŋa Minnwi tá'a nu nɛ, nchaa yɛi nu ŋgɛ'i nthe nchwíe nu phi.

¹⁸ Nthe ŋa Krishto ni njɛi ŋgɛ'i † ŋkaa yu ta'a ŋgé nthe phi, mbɔ ŋonj ndindi nɔ ligi ŋgwa piphi, nne nɔ thɔ nu ni pia njɛi Minnwi nɔ ghɔ. Pi ni njwi vi monj freinonj, ndɔ pi chwíe a pɔ yi maonj monj Jijwe Minnwi ††.

¹⁹ Monj Jijwe ghɔ, a ni ŋgɛ'i nchii chrà ni pa jijwe ŋa pugu pɔ monj chéiŋ nɛ, ²⁰ mbɔ pa jijwe ŋa pugu ni ma ntinithɔ ndii ŋa Minnwi ni nthɔ mfá'ɔ wéiŋ njù'ɔ monj lɛmbhi Noa, nɔ ha'anj pi ni nthɔ nchwíe ŋkienj mme pie ŋa pɔ nɔ nda nɛ, ŋa shigei ŋgwa, mbɔ fúonj ŋgwa, ni ndũgu monj ghɔ ntɔɔɔ ŋkuonj ŋkhí. ²¹ Nɔ a ni mbɔ lí nchhɔ nɔonj kwe ŋkhí ŋa a lúgu ni pɛi ndwe, ki lb mbɔ pi nɔ yaonj fu'u nchhi mbiŋ nonj, ndɔ a pɔ pi píe ni Minnwi nɔ chwíe nu ŋganthɔ yia pɔ yi taonjtaonj ‡, ntɔɔɔ pi ŋkuonj ku'ɔ nu Jishɔ Krishto monj gu.

²² Jishɔ Krishto yei ŋonj ŋa a ghɛi po, nchhɔ ŋgei mbhɔ Minnwi yi ji, nthɔ nsha'a pa ghanj ntaonj Minnwi pugu pa thishi monj po pugu pa ghanj nji.

Chɔmbhi ŋa a fá'ɔ kwí nɛ

4 Nthe ŋa Krishto ni njɛi ŋgɛ'i monj freinonj nɛ, pɛi píri nonj yɛi monj ta'a ŋkwanj píri nu, nthe ŋa sheshenonj ŋa a yɛi ŋgɛ'i monj freinonj nɛ lb nu'uj nchhɔ nu monj phi. ² Lb ndwe ŋgɛ'i nu shhi, pɛi chhɔ pigɛi chɔmbhi yɛi ŋkuonj mbhi heinj ki lb nthɔ nchwíe pi nnu ha'anj ŋgwamishua shɔɔɔ nu nɛ, pɛi chwíe pi nnu ŋa Minnwi tá'a nu nɛ. ³ Nthe ŋa ndii ŋa a tɔɔɔ nɛ kwo yienj nɔ chwíe nu nnu ŋa pa ghanj ki piŋ Minnwi khwá nɔ chwíe nu nɛ. Pɛi ni nchhɔ chɔmbhi tɔɔɔ, nshɔɔɔ njù'ɔ, mbaa là'ɔ, ŋgɛ'i nu monj pa lí'i ji ki tou, pa lí'i nnu là'ɔ, ní'ing nonj yɛi monj wuwuru gha'ɔ nu pa nnwi. ⁴ Monj ŋguonj pa nnu pei, pugu ghà ŋgráonj ŋa pɛi lb nu'uj ntũru pɛi pugu nɔ chwíe nu pa nnu ŋa a shi mbiri vɛi píri nɛ, nne pugu chhu phi thɔ ghɔ, ⁵ ndɔ pugu shi ntaa nonj yugu ni Minnwi, ŋa a píri nonj yi nɔ sha'a nu ŋgwa maonj pugu pa ŋgwa khu nɛ. ⁶ Nthe yei nnu, pi chii ŋkɛini pwa pisha'akhɔ njí'i nthe ni ŋgwa pɛ ŋa pugu khu nɛ, ŋa njí'i nthe nɔ ha'anj pi sha'a vugu monj freinonj nɔ ha'anj pi ghà nsha'a ŋgwamishua nɛ, minthe pugu fá'ɔ chɔmbhi monj jijwe ŋkwanj ha'anj Minnwi ghà nchhɔ nɛ.

Nkienj ŋganj lina ni pa maonj ŋa Minnwi fɛ nɛ

⁷ Ndi ŋa ŋguonj pa yaonj ghao shi ndugwi nɛ kwo para, nthe yie ghɔ, pɛi fá'ɔ wéiŋ nonj, nchhɔ ni lina mɛi nne ŋa minthe pɛi luonj Minnwi. ⁸ Nkienj mme nnu ŋa a nchaa ŋguonj yi nɛ pɔ ŋa pɛi khwá nonj pɛi ni ta'anju'ɔ, nthe ŋa khwá ghà ŋkuru ntou phi. ⁹ Pɛi ghrá maonj ŋa pɛi fá'ɔ nda pɛi nɛ shina pɛi ki lb nduo nu. ¹⁰ Nɔ ŋkienj

† Pichai pa Njwa'anji Minnwi chhu pi ŋa nthe ŋa Krishto ni ŋkhu nthe phi †† Yichai shendaonj nɔ chhu nu nnu yei pɔ ŋa, monj jijwe yi ‡ Yichai shendaonj nɔ chhu nu nnu yei pɔ ŋa A pie ni Minnwi lb monj ŋganthɔ yia ŋa a yi taonjtaonj nɛ

pa ghan lina ni pa nkwan nkwan yaon fe llc mbho Minnwi, sheshenon ghēre vichai ni nkien yaon fé na Minnwi fe gho ne. ¹¹ Sheshenon na a chrā ne, chrā nc non na a chhu pi pa nkini llc mbho Minnwi, sheshenon na a fā'a nu ne, fā'a nc ha'an a fā'a pi ni ghrí na Minnwi fe ne, nne na mon nguon yaon ghao, Minnwi shi mfā'o ndigha'o yi ntogc pi mbho Jisho Krishto, mbo ju na ndigha'o pugu pa ghrí pc pi ji ki ndugwi yi ne. A pc nenne.

Yai nu ngə'i nc ngan pin

¹² Nkien pa lin pan, ki'i pai ghrāo titini mōon nu na a nii vai nc mōon nu vai, pi nc ha'an a tho ndōgc yichai ngini nnu ndōgc lí'i mbin pai. ¹³ Ndc pai ka fā'o pi pwatua na pai fā'o vai ghrā ngə'i na Krishto ni njai ne, nne na minthe pai nkaa pai fā'o pwatua pugu pa pwanju'c ndii na Krishto shi mbini nu'uon ntho mon ndigha'o yi ne. ¹⁴ Pi ngwē'i vai nthe pi ligi Krishto, kan pai fā'o mbo, nthe na Jijwe ndigha'o pugu pa yi Minnwi pc mbin pai. ¹⁵ Ndc ki'i sheshenon vai vai ngə'i nthe pi na a njwi non, ki ngina, ki ngūo nnu mbimbhi, ki chəinchi-chini. ¹⁶ Ndc ti sheshenon vai njai ngə'i nthe pi na a Krishiten, ki'i a fā'o Iritho, a fe pi ndigha'o ni Minnwi na a pin ligi Krishto. ¹⁷ Nthe na ndii sha'a kwo kā'o, ndc pi fūon njē sha'a pi mon mbaanda Minnwi. Ti ä njē pi ni pia, kan a shi mbo pi nei ni ngwa pe na pugu l nc nji'i mbin pwa pisha'akho Minnwi ne? ¹⁸ Nc ha'an Nwa'anli Minnwi chhu na,

"Ä ngə'a ni non ndindi nc lūgu nu,

kan shwēi yi shi mbo pi nei ni pa ghan ki gha'o Minnwi, pugu pa ghan phi?"

¹⁹ Nthe yie gho, ngwa pe, na pugu vai ngə'i nthe na a nnu na Minnwi tā'a nu nthe vugu ne, fe nchəi yugu ni Minnwi mbuon vugu na a kà'a ki fii, nc ha'an pugu ghəi shhi ntho nchwē nnu na a kā'o ne.

Kē'i minji Minnwi

5 Nenne, mā'an ghrí pa thishi na pugu tho nje'i ngwa shina pai ne, nc yichai ta'a nthishi na a ghà nje'i ngwa ndc mbo minkwentie pa ngə'i Krishto ndc mbini mbo non na a shi mfā'o ghrā mon ndigha'o na pi shi

nōon ne, ² na pəi kē'i minji Minnwi shina pai, ndina ni pugu ki l nthe pi na pi y'i vai y'i, ndc a pc pi mon khwā njū'c vai nkwan nc ha'an Minnwi tā'a nu na pai chwē ne, ki l mbo nthe pi njū'c mbin, mbo nthe pi khwā njū'c nc fā'a. ³ Ki l ntho nsha'a ngwa pe na pai lina nu ni pugu ne, pai nōon pi l ni pa minji pigho. ⁴ Ndi na Taatho pa Nkē'i Minji tho ne, pai shi mfā'o nkie ndigha'o na a shi'a ma nkhu ne. ⁵ Wu'c nenne, pəi na pai pa mikə'i ne, ya'o nchō pa thishi na pugu ye'i ngwa ne. Nguon vai ghao pc pa ghan jū non ni non pai nthe na, "Minnwi lāa ngwa ha'an pugu kərə non yugu tōthi ne, nōon pwapun yi ni ngwa ha'an pugu shwi'i non yugu shhe ne." ⁶ Nthe yie gho, pəi shwi'i non vai shhe shhi Minnwi na a fā'o nji nc lí'i nu vai ne, nji na ndii shi nga nkā'o, a kərə vai tōthi. ⁷ Pəi tho ncha'a nguon pa lri pai mfe nu gho nthe na a ghà ndina ni pai. ⁸ Pəi chho ni lina mai, nchho njra nu. Mbina vai, mbo devi, nyien nu nc pa'o na a wara nu, ntho ntā'a non nshāa vi. ⁹ Ndc pəi lí'i vi, nthi a tini mon pin vai, nji nu na nkwan ngə'i na pai tōgc nu mon gho ne, pa lin pai mon nguon mbin ghao tōgc nu mon gho nkaa pugu. ¹⁰ Pai shi nga nkwo vai ngə'i nc kuo ndii, Minnwi na a fā'o nguon pwapun, ngē vai na pai fā'o vai ghrā ndigha'o yi na a l mfā'o ndugwi yi mon Krishto ne, ju ndutho yi shi nchwē pai kā'o, ntuon vai, mā'an ghrí vai ndc mbini nchwē pai thi shi'i. ¹¹ Nguon ghrí ghao, nguon ndii ghao pc pi ji ki ndugwi yi. A pc nenne.

Ndugwi njin mā'an nu chrà

¹² Shaila †, ndin via, na minthe non y'ə non yi mbin yu nc ha'an njai ne, ghēre a nc nā'an nu muon kuo nwa'anli yei. Ntho mā'an ghrí vai ndc nchhu nu ni pai na yei pwapun Minnwi shishini. Pai thi mon gho a tini. ¹³ Yichai ta'a choshi nc vai na a pc Babilon ne, na pi chu'c vi nkaa yu ne mā'an chrà vai. Maaku muon a mā'an chrà vai nkaa yu. ¹⁴ Pəi chrā ni non pai ni pan nu nc nōon nu khwā ghan pin.

Ghigri pc mbin nguon vai ghao na pai pc mon Krishto ne.

† Gri fā'o pi na Shivanu, mbo nkwan ha'an pi ghà mbini mēin Shaila gho ne.

2 Pita

Kāon nu pa tho nnu

Nwa'anli yei nā'an Pita mfe ni pa ntou pichəi pa ghan pin lleshhi. Pita ni ndōg nthe mi ko ta'a non na pugu Jisho ni mbo ndi na Jisho ni fā'a nu ne, ko nā'an nu nkwin pa ghan pin ni pa nnu ha'an pi ni nje'i vugu ko gho ne. Pa njəli'i mifi ni ntho nchhu nu na ko ha'an Jisho lo naa ntho ne, mba'a a shi nu'un mbini ntho. Pugu shini ndo mbri na lembhi shā'a tho nu, nne pa'a ndo nchho chombhi yugu mon shigao mbho. Pita nā'an ntho nchhu nu na wu' ko ha'an ju ndutho yi ni njəi ndigha'o Jisho nkuon mbra ne, a ko ha'an sheshenon shi njəi ndi na Jisho shi mbini ntho ne. Pita shrā ntigi pa masha mifi pāa, ndo nā'an njō na Minnwi shi mfe ni pugu ne. Pita non na nnu na a chwie pini nu Jisho yiri ne po na ngwa pā'a nkunu yugu ni phi. Pa ghan pin fā'o ko chho nu chombhi shishi'i na a linaon ni kwā'a ko ha'an pugu chho njwere po phi pugu shhe phi lo mbho Minnwi mbho li'i na ndindi po ne.

Mā'an nu chrà

1 Nwa'anli yei lo mbho mu Shemu Pita, mbo muon fā'a, ndo mbini mbo ngan ntaon Jisho Krishto ngəi nu ni pəi na pəi fā'o pin na a ta'a nkwan pugu pa yigi ntog pi nkuon ndindi Minnwi via ndo mbo nkwe via, Jisho Krishto ne.

² Nduon na Minnwi pigi pwapun yi pugu pa ghigri yi ni pəi mon ji nu vi pugu pa Jisho Taatho via.

Nkwan ha'an ghan pin fā'o ko chho nu chombhi yugu ne

³ Ntogo pi nkuon nji yi ko Minnwi, a fe nguon yaon na a pie na pia fā'o ko chho nu chombhi pogo Minnwi. Pia fā'o nguon maon pei ghao ntogo pi nkuon ji nu mi, mbo ju ye na a gə via na pia tho njəi vi ntogo pi nkuon ndigha'o yi pugu pa mbha nnu shi'i. ⁴ Ntogo pi mon yei shendaon, a fe pa mbwa kà'a pugu pa kà'a lien ni pia, nne na nkwe nkuon pa kà'a pigho minthe pəi tei piri nu na a po mon mbhi nthe khwā phi ne, mfā'o puon na a po ko yi Minnwi.

⁵ Nthe yei nnu, pa'o ni nguon ghré yo ghao ko pigi nu mbha nnu shi'i nkuon pin, nkuon mbha nnu shi'i yo pigi ji nu nnu, ⁶ nkuon gho pigi wəin non, nkuon wəin non pigi tiishii, nkuon tiishii pigi pogo Minnwi, ⁷ nkuon pogo Minnwi pigi khwā mon pin, nkuon khwā mon na pin pigi khwā nguon ngwa.

⁸ Nthe na pəi mfā'o pa mbha nnu pei ndo nku' mon gho mbigi ngəi shhi, kan pəi shi nji Taatho via mbo Jisho Krishto mon shendaon na a shi nchwie pəi fā'a shishi'i ndo njun ntien ne. ⁹ Nthe na sheshenon na a

pou pa mbha nnu pei ne, ligi yi tho nchri nu ti nchəin mon nthinkwo na a lo nu'un njəi li'i, nkwo li'e nkwan ha'an pi shigao vi mon pa phi na a ni mbo mon gho ne.

¹⁰ Nthe yie gho ma pa lin pan, pəi ya mba'o ko non nu na Minnwi gə vəi ndo nchu' vəi ko ngwa pi shini, nthe na pəi nchwie pa nnu pei, pa'a pəi lo ma ngū mon pin yəi. ¹¹ Nthe na mon yei shendaon, pi shi mfe ghré ni pia ko nii nu mon Sha'afuon ki ndugwi yi, mbo yi Taatho ndo mbo nkwe via, Jisho Krishto.

¹² Nthe yie gho, nshi ngu' nchho nkwin vəi nguon ndi ni pa mbha nnu pei, nji'i nthe pi ko ha'an pəi ji ndo nkwo ya mbhi kwo yəi mon nnu shini na pəi fā'o ne.

¹³ Mbri na a kà'o vəi ko kwene nu vəi ntogo pi nkuon kwin nu vəi, ko ha'an ngu' mbo yi maon ne, ¹⁴ nji nu na ndi shrā freinon nchi'a yei kwo para ko ha'an Taatho via Jisho Krishto ni nkwo chwie nji ne. ¹⁵ Mba'o nu ni nguon kaa nu ghao nne na nshi nga mien mbhi yei, pəi kwin pa nnu pei mon sheshe ndi.

Pa ngwa na pugu ni njəi ndigha'o Krishto

¹⁶ Pigi shini ndo njou pi njin mishweishwei na ngwa piri ni lina tho yugu ndi na pigi ni nchwie pəi ji tho nu Taatho via, mbo Jisho Krishto, mon ghré, ndo ti pigi ni nka yəi pi ndigha'o yi. ¹⁷ Ndi na Minnwi Tāa ni mfe ndigha'o ni Jisho Krishto ndo non vi ko non ndien ne, Ndigha'o Tethe gho ni nchhu gho na, "Yei nkien Muon na na nkhwā, mfā'o pwatua nthe vi." ¹⁸ Pigi nka pigi ni nja'o nggi yei lo po nthe na pigi pugu ni mbo nkuon mbra Minnwi gho ka'a, mbo mbra taonon.

¹⁹ Pia fā'o chrà na pa njəli'i Minnwi ni nchhu ne, mbo yaon na a nthe non fā'o tininju' nkuon gho, na a pie

ɲa pəi ni'ɲɲ nju'ɔ yəi ɲkuoŋ gho ɲo laŋ ɲa a kiɲ nu moŋ njiŋ ti mbhi shi nu'urɲ ndaŋ, lí'ɛ fɛnəi muuŋ tutu'u the nju'ɔ pəi. ²⁰ A pwa ɲa pəi fũoŋ nji yei, ɲa ɲkɲni Minnwi ɲa pa Njəilɛ'ɛ Minnwi nā'an moŋ Nwa'anɲi Minnwi nɛ lɔ mbie ɲa ɲoŋ tũgu pi ɲkwaŋ ha'an a ywɛɛ ji nɛ. ²¹ Nthe ɲa yichəi chrà llɔ mbho njəilɛ'ɛ Minnwi shini ndɔ mbo fɔ ɲa a llɔ pi moŋ khwā nju'ɔ ɲoŋmishua, ndɔ ɲgwa ni nchrā llɔ mbho Minnwi ɲo ha'an Jijwe Minnwi ni mfe nji ni pugu nɛ.

Pa masha pugu pa njəilɛ'ɛ mifi

2 Ndo pa njəilɛ'ɛ mifi ni ntaoŋ shina pa ɲgwa Ishrae lleshhi, wu'ɔ ɲo ha'an pa masha mifi shi ntaoŋ shi-na pəi nɛ, ɲa pugu shi ɲi'an nii shina pəi ni pa ntɛgi piphɛ ɲa a yi piri ɲgwa nɛ, nthɔ ndāa Taathɔ ɲa a yuoŋ vugu nɛ, nne Minnwi shi nshɛ'ɛ vugu pi ni tei moŋ kwo ndii. ² Nto ɲgwa shi njou njiŋ mbha nnu tɔtrɔ yugu, nthɛ vugu, pi chrā nnu piphɛ nthɛ shendaŋ nnu shini. ³ Moŋ shɔrɔ nu nju'ɔ yugu, pugu shi nchɛgi vəi ni pa chrà mifi. Minnwi ni ɲkwo piri njɔ yugu ti a kə'o, ni ɲkwo kə'a piri nu vugu ti a kə'o.

⁴ Minnwi shini ndɔ mien pa ghaŋ ntaoŋ pi ndii ɲa pugu ni nchwɛ phi nɛ. A ni mā'an vugu moŋ mɔŋoŋ lɛ'ɛ ha'an pi ni nū'ɔŋ vugu moŋ cheiŋ moŋ lɛ'ɛ njiŋnjiŋ nthɔ njwɛɛ lleshhi shá'a. ⁵ Minnwi shini ndɔ mien pa ɲgwa fie lleshhi ɲkieu Noa ɲa a ni ɲkwe vi, mbo ɲgaŋ chii nnu ndindi, pugu pa khwachəi ɲgwa nduoŋ. Ye i ndɔŋ lɛ'ɛ ndii ɲa a ni ɲkuru mbhi ɲa ɲgwa ki ya'o nchɔ yi ni mbo fɔ nɛ ni ɲkhɛ. ⁶ A ni ɲga nda'a, Minnwi fɛ njɔ ni pa la'ataoŋ Shodoŋ pugu Gomora, ntuoŋ vugu ti pugu gu phu. A ni nchwɛ pugu pɔ li nnu ɲa a shi ndɔŋ lɛ'ɛ mbɛŋ ɲgwa pɛ ɲa pugu lɔ mbɔŋ vi nɛ. ⁷ Ndo Minnwi ni ɲkwe Lɔti, mbo ɲoŋ ndindi, ɲa a ni mfā'o titini piŋi nju'ɔ nthɛ mbha nnu tɔtrɔ ɲgwa piphɛ. ⁸ Lɔti yei ni mbo ɲoŋ ndindi. A ni nchho mfā'o yu'ɔ nju'ɔ nthɛ pa mbha nnu piphɛ ɲa a ni njəi nu ndɔ nja'o nu shina pugu lɛllɛ nɛ. ⁹ A mbo nenne, ɔ yəi kɛ'ɛ ɲa Taathɔ ji ɲkwaŋ ha'an a nthɛ a kwe ɲgwa ha'an pugu pɔŋ vi nɛ moŋ ghagha'a ndɔ mbini nū'ɔŋ ɲgwa piphɛ moŋ ɲgə'ɛ nchho njwɛɛ lleshhi shá'a, ¹⁰ mɛ'ɛŋ mbo ɲgwa pɛ ɲa pugu thɔ nchwɛ pa nnu tɔtrɔ ɲa freinoŋ yugu tā'a nu nɛ ndɔ mbini nthɔ nchɛ'ɛ pa nji Minnwi ɲo sha'a nu.

Pugu fā'o tininju'ɔ pugu pa nɔoŋ noŋ ndɔ ki lɔ mfā'o pɔŋ ndii ɲa pugu wɛ'ɛ ghaŋ ndigha'o nɛ. ¹¹ Ndo nji'ɛ nthɛ pi ghaŋ ntaoŋ Minnwi, ɲa pugu fā'o ghrɛ a yien ntou yi ncha pa masha mifi pei nɛ, lɔ nji'ɛ nchhu phi thɔ pugu, shhi Taathɔ. ¹² Ndo ɲgwa pei chwɛ nnu pi ki ywɛɛ, ɲo pa minyien ki lɔ mfā'o lina ɲa pi phi vugu pi ɲa pi wɛiŋ njwi. Pugu ghà nchrā phi ɲkuoŋ pa yaŋ ɲa pugu lɔ nji'ɛ nji. Pi shi nshɛ'ɛ vugu ɲkaa pugu ɲo pa minyien.

† Yichəi njiŋ lɛ'ɛ yei pini mbo ɲa ɲkɲni Minnwi ɲa pa njəilɛ'ɛ Minnwi ni nā'an moŋ ɲwa'anɲi nɛ shini ndɔ ndho pi moŋ mbɛ'ɛ nu pa njəilɛ'ɛ pighɔ

¹³ Pugu shi njəi ɲgə'ɛ, mbo pɛ ɲgə'ɛ ɲa pugu ni mfe nu nɛ. Pugu lɛi a pɔ ɲo nchhɔ shi'ɛ ɲo chwɛ nu sheshe nnu ɲa a shi mfe pwanju'ɔ ni freinoŋ yugu nɛ moŋ nthɛ minaoŋ. Pugu ya mbo pi ghaŋ fɛ lri thɔ pugu pa shhū noŋ ɲo ha'an pugu tũru pəi pugu lɛ'ɛ ji maŋ nɛ, nthɔ nchwɛ nchhɔ moŋ mbha nnu mifi pugu. ¹⁴ Ligi yugu shi lɔ ndii nnu nduoŋ ntɔŋ tā'a nu miŋgwe ɲa pugu pugu shi nūan nɛ, pa'a pugu lɔ ma njru ni chwɛ nu phi, mfi ɲgwa pɛ ɲa pugu lɔ nji'ɛ nthi a tini nɛ ɲgwɛiŋ moŋ shiri yugu. Pugu fā'o nju'ɔ ɲa pi ye'ɛ vugu ni shɔrɔ nu. Nchɔŋ pɔ mbɛŋ pugu. ¹⁵ Pugu mien ɲkieu ndaŋ, nii moŋ trɔ. Pugu tɔŋ ɲkwaŋ shendaŋ ɲa Balaan, mbo muuŋ Beo, ni ntɔŋ nɛ, a ni ɲkhwā shéi pi ɲkuoŋ tɔŋ nu shendaŋ ɲa a lɔ ɲkə'o nɛ. ¹⁶ Ndo Minnwi piŋa vi nthɛ phi ɲa a ni nchwɛ nɛ, ɲkwéiŋ, mbo minyien ɲa a shi'a nchrā nɛ, chrā ni ɲggi ɲoŋmishua, ndi'ɛ nnu lɛiŋ ɲa njəilɛ'ɛ Minnwi ni ntā'a nu nchwɛ nɛ.

¹⁷ ɲgwa pei pɔ ɲo sha'ashhe ɲa ɲkhɛ lɔ nji'ɛ ntaoŋ nu fɔ, pugu pɔ ɲo luluŋ ɲa fiŋ tieŋ nyieŋ nu ɲo gho. Pi kwo piri lɛ'ɛ ndugwi njiŋnjiŋ nū'ɔŋ ni pugu. ¹⁸ Nthe ɲa pugu chrā memme chrà ghagha, ɲkwéi nju'ɔ ɲo gho, mbiri ɲgwa pɛ ɲa pugu wu'ɔ ɲkaka a ɲo taŋ nu shina ɲgwa pɛ ɲa pugu wu'ɔ nchho pi moŋ ntəi nɛ, ɲgwɛiŋ vugu ni fi nu vugu ni pa khwā nu shuoŋ. ¹⁹ Pugu kə'a vugu ɲa pugu shi ntaoŋ moŋ kũna ndɔ mbo pa ɲkũna nduthɔ yugu moŋ mbha nnu tɔtrɔ. Nthe ɲa sheshe yaŋ ɲa a gha'a ɲoŋ nɛ, ɲoŋ gho ɲkũna mbho yaŋ gho. ²⁰ Nthe ɲa, a mbo ɲa ɲoŋ kwo tei pa nnu pɛ ɲa a ghà ntrao ɲoŋ moŋ mbhi nɛ ntɔŋ pi ɲkuoŋ ji nu Taathɔ via, mbini mbo ɲkwe via, Jisho Krishto, mbini mien noŋ yugu maŋ pighɔ krao vugu ɲga'a vugu, kaŋ chɔmbhi ɲoŋ gho pini mbigi ncha ɲkwaŋ ha'an a ni fũoŋ mbo ɲo njɛ yi nɛ. ²¹ A ni ɲka pwa ɲa pugu shi kaŋ ni ndɔ nji shendaŋ ndindi, ncha ɲa pugu ji mbini nu'urɲ ɲkara ɲkũnu yugu ni kɛna taŋtaŋ ɲa pi fɛ ni pugu nɛ. ²² Nnu ɲa lu'ɔ chrà, mbo nnu shini chhu nɛ lɔŋ lɛ'ɛ mbɛŋ pugu, "Miŋgu ghà mfu'u mbini nji maŋ fu'u yi gho" ndɔ "miŋkunyaŋ ghà ɲga ɲkwo shigao noŋ yi, mbini mbini nūan moŋ titwɛi."

Kə'a ɲa Taathɔ thɔ nu

3 Ye i mbra ɲwa'anɲi ɲa nā'an nu mfe ni pəi ndwe, ma ɲkieu pa lɛi paŋ. Moŋ ɲguoŋ paa ɲwa'anɲi pighɔ, nchho ɲkwɛnɛ vəi ɲo kwɛi nu vəi ɲo fā'o nu pɛi nu shi'ɛ. ² Ntā'a nu ɲa pəi kwɛi pa nnu ɲa Minnwi ni ɲkwo nɔoŋ ni pa njəilɛ'ɛ pi pi taŋtaŋ pugu chhu nɛ, pugu pa gɛ Taathɔ mbini mbo ɲkwe ntɔŋ pi mbho ghaŋ ntaoŋ Krishto ɲa pugu ni nje'ɛ vəi nɛ.

³ Pəi fũoŋ nji yei nnu, ɲa moŋ pa ndugwi lleshhi, ghaŋ mā'an kwəiŋ shi nthɔ ni mā'an nu kwəiŋ yugu, nthɔ njou njiŋ pa nnu piphɛ ɲa nju'ɔ yugu chhu ni pugu nɛ. ⁴ Pugu shi nchhu ɲa, "A ni ɲkə'a ɲa a shi mbini nu'urɲ nthɔ ti a hiŋ? Jɛ fie ndii ɲa pa tāa pia ni ɲkhu nɛ

†, pa nnu wu'c ngāi nu shhi wu'c nc ha'an pugu ni mbo mon njē mbhi ne." ⁵ Pugu līe nc ji nu yei nnu na ntōg pi nkuon chrà Minnwi, pa po ni nkwo pō nc ntaan ndī, shhe pō yi chwīe pi llō mon nkhi ndō ntōg pi mbho nkhi. ⁶ Ndo ntōg pi mbho nkhi, mbo nkhi mbī, mbhi ye na a ni mbo ndī ghō ne, nkhi ni njīe vi ndō shī'i. ⁷ Ndo pa po pugu shhe ye na a pō ndwe ne, wu'c mbo ti nchān ndwe nthe pi chrà yi ghō, nne na pi le mbiri vi ni mōnōn, pi nū'ōn vugu nthō njwēre llembhi shā'a mbo llé na pi shi mbiri ghan ki pōgō Minnwi ne.

⁸ Ndo kī'i pāi līe yei ta'a nnu, ma nkien pa līn pan, ta'a llé ni Taathō pō pi nc ta'a nkan nga'ombhi, ta'a nkan nga'ombhi pō pi nc ta'a llé. ⁹ Taathō lo njiyiri nc chwīe nu nnu na a kā'a ne nc ha'an pichāi ngwa līi yīri nu ne, ndō a thō ngwēin pi njū'ō yi ni pāi ki lo ntā'a nu na sheshenōn vāi shī'i, nthō ntā'a pi na nguon ngwa pā'a nkūnu yugu ni phi. ¹⁰ Ndo llembhi Taathō shi nthō pi ni ha'an ngina ghā ngwī'i nthō ne, pa po shi ntōg gha ni titini yōnc nu, pa maon mon po kīi ndō nshī'i, nkuon shhe pugu pa nnu na ngwa ni nchwīe nu ne shi ntaon lī'i wo. ††

¹¹ Ti na pi shi nshī'i nguon maon pei mon yei nkwan shendaon ne, pāi pī'i nkwan ngwa na pāi fā'o nc pō nu ne. Pāi fā'o nc chō nu chōmbhi taonōn pugu pa chōmbhi pōgō Minnwi ¹² nthō njwēre nu, ndō nkōnc thō

† Yei thō nchhu pi pe ngwa na pugu ni mfūon mbo ghan younjin Krishto ne. †† A pō mon pichāi Nwa'anli Minnwi pi na Pi shi ntūon

nu llembhi Minnwi, mbo llé na pi shi ntūon pa po ni mōnōn a shūgwi, pa maon po shūgwi mon kīi nu ghō. ¹³ Ndo ntōg pi nkuon nkwan ha'an kā'a yi chhu ne, pia thō njwēre po fhi pugu pa shhe fhi lī'i na ndindī Minnwi pō ne.

¹⁴ Nthe yie, ma nkien pa līn pan, na pāi thō njwēre nnu pei ne, pāi kāa nc yāi nu na pāi pō shhi yu ki muon mi tōtrō, ki ntāi lo mbo mbīn pāi ndō mbini mbo ni ta'annggi pāi pugu. ¹⁵ Ndo mbini ndōgō wēin njū'ō Taathō via, nc shāna na a fe nu na pāi lūgu wu'c nc ha'an pō, nkien ndīn via, ni nā'an mfe ni pāi nkaa yu ntōg pi nkuon fī'i shiethō na pi ni mfe ghō ne. ¹⁶ Yei nkwan nc ha'an a ghā nā'an nguon pa nwa'anli pi ghao, ndīi na a chrā nu nthe nnu pei ne. Pichāi pa maon pō mon ghō na a gha'a nc ji nu na pichāi pa ngwa na pugu lo nji nnu, ndō ki lo nthi a tini mon piq, kara nchhu nnu nduon, wu'c nc ha'an pugu ghā nu'un nchwīe ni pichāi lī'i mon Nwa'anli Minnwi ne, nne mbiri nōn yugu.

¹⁷ Ndo nthe na pāi kwo ji yei ni shhi ne, nkien pa līn pan, pāi lina nu na kī'i pi fīi vāi ni pa nnu ntāi ngwa pīphi, nne mien ki lo nu'un nthi a tini. ¹⁸ Ndo pāi ku'ō nu mon pwapun pugu pa ji nu Taathō via mbini mbo Nkwe via Jishō Krishto. Nguon ndigha'o ghao pō ghō ndwe ti ngāi nchān mon llembhi na mba'a ndugwi yi pō ne. A pō nenne.

1 Jouņ

Kāoņ nu pa tho nnu

Pi ni nā'anj ņwa'anļi yei mfe ni pa ghaņ piņ ņa pugu ni mbo moņ fiņtho nē. Pichəi shini ndo nu'uj nthi moņ piņ mbiņ Jisho ņkwaņ ko ha'anj pi ni nje'i vugu ko gho llo moņ nje yi nē.

Pa ņgwa Gri ni mb'i ņa freinoņ pigi a wu'co mbwa jijwe ņoņ, nne pa'a ndo mbiņ ņa Minnwi shwi'i ņkuoņ shhe hein ko ņoņ ņoņmishua moņ freinoņ. Nji'i nthe pi ko ha'anj pugu shini ndo mbiņ vi, mbo Ju ņa Minnwi Chu'co Ntaoņ ko ņkwe nē, ntho nchho pi moņ phi, ndo ki lo ntho nōoņ khwā nē, pugu ni nchhu ņa pugu ji Minnwi ndo mbo pi yi Minnwi. Pugu ni ntaoņ shina pa ghaņ piņ nthe ņa pugu ni mb'i ņa pugu fā'o yichəi ji nu nnu moņ jijwe ņa a chaa yi pigəi ņgwa nduoņ nē. Nnu yei ni nch'i ņgwa pe ņa pugu ni ņkina moņ choshi nē, tho yugu fiņ nthe pa nnu ha'anj pi ni nje'i vugu ko gho nē.

Jouņ, ņa a ni nji ņgwa pei shi'i, ndo ni njəi Jisho Taatho ni ligi yi nē, nā'anj ņwa'anļi yei ko fe nu tininju'co ni pugu ko nnu ņa pugu ni nja'co llo ko nje yi nē. ņwa'anļi yei nōoņ nu ņa Ju ņa Minnwi Chu'co Ntaoņ ko ņkwe nē ni ntho shini moņ freinoņ ntho mā'anj ghr'i ghaņ piņ ņa pugu fā'o nnu shini. ņwa'anļi yei tii ņa chho nu chombhi taonjaoņ pugu pa lina nu ni pichəi pa ņgwa ko pi ya ņkien pa li ko nōoņ nu ņa ņoņ ji Minnwi.

Chrā chombhi

1 Pigi chii ye ņa a ni mbo ko nje yi nē ni pəi, mbo ye ņa pigi ni nja'co, mbo ye ņa pigi ni njəi. Pigi ni njəi yie ni ligi yigi, ņkāoņ ni mbho yigi, nthe chrā chombhi. ² Chombhi gho ni nōoņ noņ yi, pigi yəi, ndo kwe nte yi ndwe, ndo nchii chombhi ki ndugwi yi gho ņa a ni mbo pugu Tāa nē. ³ Nnu ņa pigi ni nja'co ndo njəi nē, pigi piņi nchii ni pəi nne ņa pia ko nu ka'a moņ ta'anju'co ko ha'anj pia pa Tāa ni muoņ vi Jisho Krishto kwo ko ta'a yi moņ ta'anju'co nē. ⁴ Pigi † nā'anj pei nnu nne ņa pwanju'co yigi linaoņ.

Minnwi ko pi l'ie

⁵ Ye ņkəni ye ņa pigi ya'co mbho yu ndo nchii ni pəi ņa, Minnwi ko pi l'ie pa'a kaņ shigei njin lo mbo mbiņ yu. ⁶ Pīa nchhu ņa pia pugu ko nu ka'a moņ ta'anju'co ndo nyieņ nu njinjin, kaņ pia l'e'ile'i, ki lo ntho nchwie pi nnu shini. ⁷ Ndo pīa nyieņ pi moņ l'ie, ko ha'anj Minnwi ndutho yi ko moņ l'ie nē, pia ni noņ pia ko ka'a, chh'i Jisho Muoņ vi shigao ņguoņ phi yia ghao.

⁸ Pīa nchhu ņa pia lo mfā'o phi, kaņ pia fi pi noņ yia, pa'a nnu shini lo mbo njū'co pia. ⁹ Ndo ti pīa mbiņ phi yia ndo njūa ni Minnwi, kaņ A shi ndie phi yia ghao ndo nshigao ņguoņ nnu phi yia ghao, nthe ņa a shi nū'co k'a yi ņa a chhu ņa a shi ndie phi yia nē, ndo mbo Minnwi ndindi. ¹⁰ Pīa nchhu ņa pia lo nchwie phi, a nōoņ

† A ko moņ pichəi ņwa'anļi ndunu ņa Pəi fā'o yichəi pwanju'co yigi

ņa pia chhu ņa a Minnwi ņgaņ l'e'ingieņ nne pa'a chrā yi lo nji'i mbo njū'co pia.

Krishto ņgaņ ghère via

2 Pa puoņ mi puoņ paņ, ņchho nā'anj pa nnu pei ni pəi nne ņa ki'i pəi chwie phi. Ndo ti sheshenoņ nchwie phi, kaņ pia fā'o ņgaņ l'igəi ņa a shi ndigəi Tāa mfe via ko, mbo Jisho Krishto ņoņ ndindi. ² A ju ndutho yi mbo yaoņ fe'ingieņ ņa a fu'u pigitua Minnwi nthe phi yia, ki lo ņgu'co mbo pi yia tə'i via, ndo mbiņ mbo yi ņguoņ mbhi ghao ņkaa pugu.

³ Minthe pia fā'o tininju'co ņa pia ji Minnwi pi ko ha'anj pīa nū'co pa kina pi. ⁴ ņoņ ņa a chhu ņa, "ņji vi," ndo ki lo nū'co kina yi nē, ko pi nde'ingieņ ndo pa'a nnu shini lo mbo njū'co yu, ⁵ ndo ņgwa pe ņa pugu ghā nū'co chrā yi nē, ņgwa pe ņa khwā ye ņa pugu fā'o mbiņ Minnwi nē ya mbo yi ka'oka'o. A ņkwaņ ha'anj minthe pia ji ņa pia pa Minnwi ta'a yi nē. ⁶ Pīa nchhu ņa pia kina mbo pia pa Minnwi ta'a yi, a pie ņa pia chho chombhi yia ņkwaņ ha'anj Jisho Krishto ni nchho nē.

Kina fhi

⁷ ņkien līņ paņ, ņdo nji'i ntho nā'anj pi kina fhi ni pəi, a ko pi yi ndunu ņa pəi ni ņkwo fā'o ko nje yi nē. Ndunu kina gho ye ņa pəi ni ņkwo ya'co nē. ⁸ Ndo ti ņchho nā'anj pi kina fhi ni pəi nthe ņa nnu shini ņa a ko moņ gho nē pi yəi mbiņ Krishto mbiņ njəi mbiņ pəi, nthe ņa njinjin tho ntogotog, ņkien l'ie kwo the nu.

⁹ Sheshenonj ɲa a chhu ɲa a pɔ monj l'ɛ ndɔ mbɛna ndiŋ vi nɛ wu'ɔ mbɔ monj njiŋ. ¹⁰ Sheshenonj ɲa a khwā ndiŋ vi nɛ chho pi monj l'ɛ, nthe yie gho, yichai nnu lo mbɔ mbiŋ pia ɲa a shi nchwīe ɲonj nduonj chwīe phi.

¹¹ Ndo ɲonj ɲa a pɛna ndiŋ vi nɛ pɔ pi monj njiŋ nthɔ ny-tenj pi monj njiŋ gho, ki lo nji l'ɛ ɲa a ghāi nu nɛ, nthe ɲa njiŋnjiŋ gho kwo chri ligi yi.

¹² Nthɔ nā'anj nu mfe ni pəi, ma pa puonj mi puonj paŋ, nthe ɲa pi kwo l'ɛ phi yəi nthe pi jishɔ.

¹³ Nthɔ nā'anj nu ni pəi, ma pa tāa, nthe ɲa pəi ji vi, mbɔ ju ye ɲa a ni ɲkwo pɔ nɔ njē yi nɛ.

Nā'anj nu ni pəi, ma pa kuononj, nthe ɲa pəi gha'a ɲonj mbimbhi.

Nā'anj nu ni pəi, ma pa puonj nthe ɲa pəi ji Tāa.

¹⁴ Nā'anj mfe ni pəi, ma pa tāa nthe ɲa pəi ji vi ɲa a ni mbɔ nɔ njē yi nɛ.

Nā'anj mfe ni pəi, ma pa kuononj nthe ɲa pəi fā'o nji,

chrà Minnwi kina mbiŋ pəi, ndo pəi kwo gha'a ɲonj mbimbhi.

Ki'i ɲkhwā ɲkuonj mbhi

¹⁵ Nenne, ɲshwei vəi, ki'i pəi khwā ɲkuonj mbhi yei, ki pa maonj ɲkuonj mbhi yei. Sheshenonj ɲkhwā ɲkuonj mbhi yei, kaŋ a lo mfā'o khwā mbiŋ Tāa. ¹⁶ Nthe ɲa ɲguonj pa maonj ɲkuonj mbhi, yaonj ɲa freinonj tā'a nu nɛ pugu pa yaonj ɲa ligi ɲonjmishua yəi ɲkhwā nu nɔ fā'o nu nɛ, pugu pa kwēi nu njū'ɔ monj nɔonj nthe pa maonj ɲa ɲonj fā'o nɛ, kaŋ ta'a nnu yei lo ndho pi mbho Tāa, a pɔ pi yi ɲkuonj mbhi. ¹⁷ ɲkuonj mbhi chho ntɔgɔtɔgɔ pugu pa ji yaonj ɲa a khwā nɛ, ndo ɲgwa pɛ ɲa pugu chwīe nnu ɲa Minnwi chhu nɛ, pugu shi nchwīe mbhi ki ndugwi yi.

Pəi lina pa mbɛna Krishto

¹⁸ Puonj paŋ, ndugwi yi kwo para, nɔ ha'anj pəi ni nja'o ɲa mbɛna Krishto tho nu nɛ, nenne ntou pi kwo tho, nthe yie gho, pia ji ɲa ndugwi yi kwo para. ¹⁹ Pugu ni mienj via ntaonj ni vugu, ndo pugu shini ndo nja mbɔ pi ɲgia yia, nthe ɲa pugu kaŋ ni mbɔ ɲgia yia, pugu kaŋ ni ɲkina pia pugu, ndo pugu ni ntaonj shina pia, nenne, a ya nɔonj ɲa ɲguonj yugu shini ndo mbɔ ɲgia yia.

²⁰ Ju ɲa a yi taonjtaonj nɛ shā'o Jijwe Minnwi mbiŋ gho, nenne ɲguonj vəi ji nnu shini. ²¹ Nā'anj mfe ni pəi pa'a ndo nthe pi ɲa pəi shi lo nji nnu shini, nthe pi ɲa pəi ji, ndo pəi ɲkaa pəi ji ɲa l'ɛingienj shi'a ndho mbho nnu shini. ²² Ngan l'ɛingienj pɔ pi gɔ? A ɲonj ye ɲa a lāa ɲa jishɔ shi lo mbɔ ju ye ɲa pi Chu'ɔ vi Ntaonj nɔ ɲkwe nɛ. ɲonj vei ju mbɔ mbɛna Krishto, mbɔ ju ve ɲa a lāa Tāa mbini ndāa Muonj nɛ. ²³ Sheshenonj ɲa a lāa Muonj nɛ

lāa Tāa ɲkaa yu, sheshenonj ɲa a piŋ Muonj ndo nchhu nɛ, piŋ Tāa ɲkaa yu.

²⁴ Ni gɔ, a pie ɲa yaonj ɲa ɔ ni nja'o nɔ njē yi nɛ kina njū'ɔ gho. Yaonj ɲa ɔ ni nja'o lo nɔ njē yi nɛ ɲkina njū'ɔ gho, kaŋ gɔgɔ shi ɲkina mbiŋ Muonj pugu Tāa. ²⁵ Yei yaonj ɲa a kā'a via nɔ gho nɛ, chɔmbhi ki mme.

²⁶ Nā'anj pa nnu pei mfe ni pəi nthe pa ɲgwa pɛ ɲa pugu tā'a nu mfɛi vəi nɛ. ²⁷ Ndo ni pəi, Jijwe Minnwi ɲa Krishto shā'o mbiŋ pəi nɛ kina mbiŋ pəi, nne pa'a pəi lo mfā'o chà sheshenonj nɔ ye'i nu vəi. Nthe ɲa Jijwe yi ye'i vəi ni ɲguonj nnu ghao, yaonj ɲa a ye'i nu nɛ pɔ pi nnu shini, ki lo mbɔ l'ɛingienj. Wu'ɔ nɔ ha'anj a ye'i vəi nɛ, pəi kina pəi pa Krishto ka'a.

²⁸ Nne, ma puonj mi puonj paŋ, pəi kina pəi pugu ka'a, nne ɲa a shi ɲga mbini, pia fā'o tininju'ɔ ki lo nshū'u mbini njiŋ monj l'ɛnthɔ ndiŋ ɲa a tho nɛ.

²⁹ Pəi nji ɲa Krishto ɲonj ndindi, pəi ji nɛ ki'ɛ ɲa sheshenonj ɲa a ghā nchwīe nnu ndindi nɛ phi Minnwi mbhi vi.

Puonj Minnwi

3 Lii ɲjəi f'ɛi khwā ɲa Tāa fā'o mbiŋ pia nɛ ɲjəi, a mēij via ni puonj pi, pia lo mbɔ yie shini. Nnu ɲa a chwīe pa'a ɲkuonj mbhi lo nji via nɛ pɔ ɲa ɲkuonj mbhi shini ndo nji vi. ² ɲkienj l'ɛn paŋ, pia pɔ pi pa puonj Minnwi ndwe, ndo ti ɲkwanj yaonj ɲa pia shi mbɔ nɛ, pi lo naa nɔonj ni pia ya'a, ndo pia ji ɲa ndiŋ ɲa a shi nɔonj nɔonj yi nɛ, pia shi nde mbɔ nɔ ju, nthe ɲa pia shi ɲjəi vi ɲkwanj nɔ ha'anj a pɔ nɛ. ³ Sheshenonj ɲa a chho mfā'o yei kwā'a mbiŋ yu nɛ chwīe nɔonj yi mbɔ yi taonjtaonj, wu'ɔ nɔ ha'anj ju nduthɔ yi, yi taonjtaonj nɛ.

⁴ Sheshenonj ɲa a lɔgɔ chwīe nu phi a pɔ mbha nnu yi nɛ, a tho nchwīe pi nɔ ɲgūo nnu mbimbhi nthe ɲa phi pɔ pi mbha nnu ɲgūo nnu mbimbhi. ⁵ Pəi ji ɲa Krishto ni nthɔ pi nɔ shīgao nu phi, ndo pa'a phi lo mbɔ mbiŋ yu. ⁶ Sheshenonj ɲa a ta'a yi pugu Krishto nɛ shi'a ndɔgɔ chwīe nu phi a pɔ chofa'a yi, sheshenonj ɲa chwīe nu phi fā'a yi nɛ lo naa ɲjəi vi ki nji vi.

⁷ Puonj mi puonj paŋ, ki'i sheshenonj f'ɛi vəi, sheshenonj ɲa a tho nchwīe nnu ndindi nɛ pɔ ɲonj ndindi nɔ ha'anj juju ɲonj ndindi nɛ. ⁸ Sheshenonj ɲa mbha nnu pi pɔ pi chwīe nu phi nɛ pɔ pi yi Shata. Nthe ɲa Shata ni ɲkwo tho nchwīe phi lo nɔ njē yi. Nnu ɲa a ni nchwīe Muonj Minnwi tho nɛ, ni mbɔ ɲa a piri fā'a Shata. ⁹ Sheshenonj ɲa a phi Minnwi mbhi vi nɛ shi'a ndɔgɔ chwīe nu phi a pɔ chofa'a yi, nthe ɲa mbha nnu Minnwi pɔ mbiŋ yu ti minthe pa'a a lo ɲkina nthɔ nchwīe phi nthe ɲa a phi Minnwi mbhi vi. ¹⁰ Ntɔgɔ pi ɲkuonj yei pinthe pi ji puonj Minnwi pugu pa yaonj ɲa puonj Shata yie nɛ. Sheshenonj ɲa a shi'a nji'i nchwīe nnu ndindi ki ɲonj ɲa a lo ɲkhwā ndiŋ vi nɛ, lo mbɔ yi Minnwi.

Sheshenjon khwā pichai ngwa

¹¹ Yei ņkɛni ņa pɛi kwo ya'ɔ llɔ monj nɛ yɛ nɛ, ņa ɕia khwā nonj pia. ¹² Ki'i pia pɔ pi nɔ Keinj ņa a ni mbɔ yi ņonj mbimbhi, mbɔ Shata, ņjwi ndiņ vi nɛ. A ni ņjwi vi nthɛ pi khɔ? Nthɛ ņa fà'a yi ni mbɔ yi pɛphi, ndɔ yi ndiņ vi pɔ fà'a ndindi. ¹³ Ki'i pɛi ghrāo, ma pa liņ paņ, ņa ņkuonj mbhi pɛna vɛi.

¹⁴ Pia ji ņa pia kwo taonj monj gu nii monj chɔmbhi, pia ji nthɛ ņa pia khwā liņ pia. Sheshenjon ņa a lo ņji'i mfā'o khwā nɛ, kina monj gu. ¹⁵ Sheshenjon ņa a pɛna ndiņ vi nɛ pɔ pi ņjwi ņonj, ndɔ pɛi ji ņa mba'a pa ghanj jwi ņgwa fā'o chɔmbhi ki mme monj ņjù'ɔ pugu.

¹⁶ Yei ņkwanj ha'anj pia ghà ņji ņkienj khwā nɛ, ņa Jishɔ ni ņkhu nthɛ via, nthɛ yie ghɔ, a pie ņa pia khu nthɛ pa liņ pia. ¹⁷ ņonj mfā'o fi'i maonj ņa a nthɛ a yru nɔ ghɔ shi'i ndɔ ņjɛi ndiņ vi monj pou ki lo nɔonj kwoshini ghɔ, kanj khwā Minnwi pɔ ņjù'ɔ yu pi neiņ?

¹⁸ Puonj mi puonj paņ, ki'i khwā yia wu'ɔ mbɔ pi ni nchɔ ki chrà. Pɛi nɔonj nnu khwā ntɔɔɔ pi monj fà'a yia pugu pa nnu shini. ¹⁹ Ntɔɔɔ pi ņkuonj yie, pia shi ņji ņa pia ņgia nnu shini ndɔ mfā'o tininju'ɔ shhi Minnwi. ²⁰ ņjù'ɔ yia ņgwɛinj via nɔ ņgusha'a, pia ji nu ņa Minnwi chaa ņjù'ɔ yia ndɔ ņji ņguonj nnu ghao.

²¹ ņkienj liņ paņ, ņjù'ɔ yia mienj ki wɛinj via nɔ pa ņgusha'a, kanj pia fā'o tininju'ɔ shhi Minnwi. ²² Ti sheshe yaonj ņa pia pie mbhɔ yu nɛ kanj pia shi mfā'o, nthɛ ņa pia gha nū'ɔņ kɛna yi ndɔ nchwɛ nnu ņa a pwa vi nɛ.

²³ Kɛna yi pɔ ņa pia fā'o piņ mbiņ Muonj vi, mbɔ Jishɔ Krishto, ndɔ ņkhwā nonj pia wu'ɔ nɔ ha'anj a fɛ gɛ ni ɕia ņa pia khwā nɛ. ²⁴ Sheshenjon ņa a nū'ɔņ kɛna Minnwi nɛ, kina mbiņ Minnwi, Minnwi kina mbiņ yu. Pia ji ņa a kina mbɔ ta'a yi pia pugu, ntɔɔɔ pi ņkuonj Jijwɛ yi ņa a fɛ ni pia nɛ.

Ji nu pa ghanj ntaonj mifi

4 ņkienj liņ paņ, ki'i ņji'i mbiņ pi sheshenjon ņa a chhu ņa nnu ņa a chhu nu llɔ pi mbhɔ Jijwɛ Minnwi nɛ, ndɔ ywɛ'i vugu nɔ yɛi nu ņa Jijwɛ ņa pugu fā'o nɛ llɔ pi mbhɔ Minnwi. Nthɛ ņa ntou pa ņjɛil'i mifi pɔ monj mbhi shi'a. ² Yei ņkwanj ha'anj minthe ɔ kie ņji ņa Jijwɛ Minnwi pɔ mbiņ pugu nɛ. Sheshenjon vugu mbiņ ņa Jishɔ Krishto ni nthɔ monj freinonj, kanj a llɔ mbhɔ Minnwi. ³ Sheshenjon mienj ki lo mbiņ ņa Jishɔ ni nthɔ monj mbhi yei nɔ ņonj mishua, kanj ņonj ghɔ lo ņji'i mfā'o Jijwɛ Minnwi. ņonj ghɔ fā'o pi Jijwɛ mbɛna Krishto ņa pɛi ni ņja'o ņa a thɔ nu, ndwɛ a kwo lo mbɔ monj mbhi nɛ.

⁴ Pa puonj mi puonj paņ, pɛi pɔ pi yi Minnwi ņkwo lo ņga'a vugu, nthɛ ņa ju ņa a chhɔ ņjù'ɔ pɛi nɛ chaa vi ņa a pɔ monj mbhi nɛ. ⁵ ņgwa pighɔ pɔ pi yi ņkuonj mbhi yei, nthɛ yie ghɔ, pugu chrā nnu pugu pi nɔ ņgwa ņkuonj mbhi, ņgwa ņkuonj mbhi ya'o vugu. ⁶ Nɔ ti pia

pɔ pi yi Minnwi. Sheshenjon ņa a ji Minnwi nɛ ghà ņja'o via; sheshenjon ņa a lo mbɔ yi Minnwi nɛ shi'a ņja'o via. Yei ņkwanj ha'anj pia ghà ņkie ņji Jijwɛ nnu shini pugu Jijwɛ mifi nɛ.

Minnwi pɔ pi khwā

⁷ Pa ņkienj liņ paņ, ɕia khwā nonj pia, nthɛ ņa khwā llɔ pi mbhɔ Minnwi. Sheshenjon ņa a nɔonj khwā nɛ phi Minnwi mbhi vi ndɔ a ji Minnwi. ⁸ Sheshenjon ņa a lo nɔonj khwā nɛ lo ņji'i ņji Minnwi, nthɛ ņa Minnwi khwā.

⁹ Minnwi ni nɔonj fi'i ņkwanj ha'anj a khwā via nɛ, pi ni taonj nu fiņj Muonj vi a thɔ monj mbhi, nne ņa minthe pia fā'o chɔmbhi ntɔɔɔ pi mbhɔ yu. ¹⁰ Yei yaonj ņa pi mɛinj ni khwā nɛ, a lo ņji'i mbɔ pi ņa pia ni ņkwo khwā vi, a pɔ pi ņa a ni ņkhwā via ntaonj Muonj vi nɔ yaonj fɛ'ingienj ņa a p'i pigitua Minnwi nthɛ phi yia nɛ.

¹¹ Pa ņkienj liņ paņ, Minnwi ņkhwā via fi'i yei, a pie ņa pia piņi ņkhwā nonj pia. ¹² Chɛi kanj ta'a ņonj lo naa ņjɛi Minnwi, ɕia ņkhwā nonj pia, Minnwi kina pia pugu ka'a, khwā yi pɔ yi ndinaonj ņjù'ɔ pia.

¹³ Yei ņkwanj ha'anj minthe pia ji ņa pia pugu kina ka'a, juju kina pia pugu nɛ, nthɛ pi ņa a fɛ Jijwɛ yi ni pia.

¹⁴ Pigi yɛi ndɔ mbɔ pa minkwentie ņa Tāa taonj Muonj ņa â thɔ mbɔ ņkwe mbhi. ¹⁵ Sheshenjon ņa a piņ ndɔ nchhu ņa Jishɔ Muonj Minnwi nɛ, Minnwi kina mbɔ pugu yu ka'a, juju kina mbɔ pugu Minnwi. ¹⁶ Nne pia ji ndɔ mbiņ fi'i ņkwanj ha'anj Minnwi khwā via nɛ.

Minnwi pɔ pi khwā, nne ņonj ņa a kina nchhɔ monj khwā nɛ kina pugu pa Minnwi ka'a, Minnwi kina pugu yu ka'a. ¹⁷ Monj yei shendaonj pinthe pia ji ņa khwā Minnwi linaonj shina pia, nne ņa minthe pia fā'o tininju'ɔ monj llemmbhi shá'a, nthɛ ņa nɔ ha'anj ju nduthɔ yi pɔ nɛ, a ha'anj pia ņka pia pɔ monj mbhi yei nɛ.

¹⁸ Pɔɔɔ gu lo mbɔ monj khwā, ndɔ khwā ņa a yi ndinaonj ghà ņjɔu pɔɔɔ gu. Nne khwā lo ndinaonj mbiņ sheshenjon ņa a pɔɔɔ gu nɛ, nthɛ ņa pɔɔɔ gu ghà nyienj pi pugu njɔ. ¹⁹ Pia ghà nɔonj khwā nthɛ ņa Minnwi fūonj ņkhwā via.

²⁰ Sheshenjon nchhu ņa, "ņkhwā Minnwi," ndɔ mbɛna ndiņ vi, kanj a ndɛ'ingienj, nthɛ ņa ņonj ņa a lo ņji'i ņkhwā ndiņ vi, mbɔ ņonj mishua ņa yɛi nu nɛ, nthɛ pa'a a lo ņkhwā Minnwi ņa lo ņji'i ņjɛi nɛ. ²¹ Yei gɛ ņa a fɛ ni pia: ņonj yɛ ņa a khwā Minnwi nɛ y'i ņa a khwā ndiņ vi.

Gha'a nu ņkuonj mbhi

5 ņguonj ņgwa ņa pugu piņ ņa Jishɔ Ju ņa Minnwi Chu'ɔ Ntaonj nɔ ņkwe nɛ phi Minnwi mbhi vugu. ņguonj ņgwa ņa pugu khwā Tāa nɛ khwā ņonj ņa a phi Tāa mbhi vugu nɛ. ² Yei ņkwanj ha'anj pia ghà ņji ņa pia khwā puonj Minnwi nɛ: A ndiņ ņa pia khwā Minnwi nchwɛ nnu ņa pa kɛna pi chhu nɛ. ³ Nthɛ ņa a yei mbɔ khwā Minnwi: ņa pia nū'ɔņ pa kɛna pi. Nɔ pa kɛna pi pighɔ lo ņji'i mbɔ pi lri. ⁴ Nthɛ ņa ņonj ņa a phi Minnwi

mbhi vi nē, gha'a ņkuoņ mbhi. Yei gha'a nu ņa a gha'a ņkuoņ mbhi nē, pō pi piņ yia. ⁵ A gō ņa a gha'a ņkuoņ mbhi? ņkieņ ju ņa a piņ ņa Jishō pō pi Muoņ Minnwi nē.

Nnu ņa pi chhu nthē Muoņ Minnwi nē

⁶ Yei ju ņa a ni nthō ntōgō pi ņkuoņ kwe ņkhī moņ ņkhī pugu pa chhī nē, mbo Jishō Krishto, ki lo ņgu'ō ntōgō pi moņ ņkhī tē'ī vi, a ni mbo pugu pa chhī gu yi. Jijwē Minnwi pō miņkwentie yi, nthē ņa Jijwē Minnwi ghō Ju mbo nnu shini. ⁷ A trēi pa miņkwentie: ⁸ Jijwē, ņkhī ni chhī. Ndo ņguoņ yi trēi pei pō ni ta'anggi. ⁹ Pia mbiņ ņgwamishua ha'āņ pugu pa miņkwentie nē, p̄ia ji nē kī'ē ņa Minnwi nō miņkwentie chaa yie ghō. Yei kwe nu ntiē ņa Minnwi kwe ntiē Muoņ vi nō ghō nē.

¹⁰ Sheshēņoņ ņa a fā'o piņ mbiņ Muoņ Minnwi nē fā'o miņkwentie yei ņjū'ō yu. Sheshēņoņ ņa a lo ņji'ī mbiņ Minnwi nē chwīē Minnwi pō ndē'ī ņgiēņ, nthē ņa pugu lo mbiņ nnu ņa Minnwi chhu nthē Muoņ vi nē. ¹¹ Yei nnu ghō ņa Minnwi chhu nē: Minnwi fē chōmbhi ki mme ni pia. Chōmbhi yei pō pi mbiņ Muoņ vi.

¹² Sheshēņoņ ņa a fā'o Muoņ Minnwi nē fā'o chōmbhi. Sheshēņoņ ņa a lo ņji'ī mfā'o Muoņ Minnwi nē lo ņji'ī mfā'o chōmbhi.

P̄ai ji ņa p̄ai fā'o chōmbhi ki mme

¹³ ņā'āņ nnu pei mfe ni p̄ai ņa p̄ai piņ Muoņ Minnwi nē, nne ņa p̄ai ji ņa p̄ai fā'o chōmbhi ki mme. ¹⁴ Yei

tīnīnju'ō ņa pia fā'o mbiņ Minnwi nē, ņa p̄ia mbie sheshe yaōņ ņkwaņ nō ha'āņ a tā'a nu nē, kaņ a shi ņja'o via. ¹⁵ ņa p̄ia ņji ņa a ghā ņja'o via moņ ņguoņ nnu ņa pia pie vi nō nē, pia p̄ini ņji ņa a shi mfe yaōņ ņa pia pie nu nē.

¹⁶ Sheshēņoņ ņj̄ai ndīņ vi a tho nchwīē phi ņa a lo ņji'ī ndugwi moņ gu moņ jijwē nē, a luoņ Minnwi mfe ghō, Minnwi fē chōmbhi ghō, mbo pa ņgwa pē ņa pugu chwīē phi ņa mba'a a yi'ī ndugwi moņ gu nē. Yich̄ai phi pō ņa a ghā ndugwi pi moņ gu, ñdo ņji'ī mfe pi gē ņa pi luoņ Minnwi mfe ni ņgwa pē ņa pugu chwīē ņkwaņ phi ghō nē. ¹⁷ ņguoņ nnu ņa a lo ņkā'o nē pō pi phi, ndo phi pō ņa a lo ņji'ī ndugwi moņ gu jijwē.

¹⁸ Pia ji ņa sheshēņoņ ņa a phi Minnwi mbhi vi nē shī'a ņḡai shhi nchhō nchwīē phi, nthē ņa Muoņ Minnwi shi ndī'ī vi, nne mba'a ņoņ mbimbhi, mbo Shata, kāoņ vi. ¹⁹ Pia ji ņa pia lo pi mbo Minnwi, ndo ņguoņ mbhi ghao pō pi mbhō ņoņ mbimbhi.

²⁰ Pia ji ņa Muoņ Minnwi tho ndo mfe shiethō ni pia, nne ņa a nthē pia ji Minnwi, mbo ju ņa a yi shini nē. Pia pō moņ ju ņa a yi shini nē, moņ Muoņ vi, mbo Jishō Krishto. A ju mbo ņkieņ Minnwi shini mbo chōmbhi ki mme.

²¹ Pa puoņ mi puoņ paņ, p̄ai lē'ī gha'o nu pa nnwi.

2 Jouŋ

Kāoŋ nu pa tho nnu

A wu'c nā'an Jouŋ ŋwa'anli yei nɔ shūu nu tənə ghaŋ piŋ moŋ yichəi chɔshi nthe pa ghaŋ mifi, ndɔ mbini ndigəi vugu ŋa pugu khwā noŋ. A gē chɔshi moŋ ŋwa'anli yei pi ŋa Miŋgwe, pa ŋgia chɔshi pɔ pa puoŋ Miŋgwe vei. Jouŋ tūgu noŋ yi nɔ nthishi. Pa ŋgwa moŋ chɔshi yei tho ŋkra Jouŋ, a yəi ŋa pugu tho chɔ chɔmbhi yugu moŋ nnu shini. Nne a pini nā'an ŋwa'anli nɔ shwei nu chɔshi yei ŋa ki'i pugu tuoŋ pa masha mifi.

Mā'an nu chrà

1 Nywa'anli yei llo pi mbho mu, Jouŋ, mbo nthishi moŋ chɔshi, ŋgəi nu mbho miŋgwe yei ŋa pi chu'c vi nɛ, pugu pa puoŋ pi ŋa ŋkhwā moŋ nnu shini, ndɔ ki lo ŋgu'c mbo pi mmu tə'i a. Nguoŋ ŋgwa ŋa pugu ji nnu shini nɛ khwā vəi ŋkaa pugu, ² nthe nnu shini ŋa a kina mbiŋ pia, ndɔ shi mbo ka'a ki ndugwi yi nɛ.

³ Pwapuŋ ni kwoshini ni ghighri pɔ ni pia llo mbho Minnwi Tāa pugu Jisho Krishto, mbo muuŋ Tāa, moŋ nnu shini pugu pa khwā.

Nyieŋ nu moŋ khwā pugu pa nnu shini

⁴ Njù'c a pwa ti ŋga'a nɔ yəi nu ŋa pichəi pa puoŋ pɔ chɔ nu moŋ nnu shini wu'c nɔ ha'an Tāa ni mfe gí ni pia nɛ.

⁵ Ndwe ñchɔ mbie ghɔ, ma ŋkieŋ miŋgwe vei, a lo nji'i mbo pi ŋa ñchɔ nā'an pi kəna fhi mfe nu ni pəi, a wu'c ye ŋa pia ni mfā'o llo nɔ njē yi nɛ, ŋa p̄ia khwā noŋ pia. ⁶ A yei mbo khwā, ŋa p̄ia chɔ ŋkwaŋ ha'an kəna yi

chhu nɛ. Yei kəna yi, wu'c nɔ ha'an pəi ni nja'o moŋ njē yi nɛ, ŋa p̄əi chɔ moŋ khwā.

⁷ Nto pa ŋgwa mifi kwo taŋ moŋ mbhi, mbo ŋgwa pɛ ŋa pugu lo nji'i mbiŋ ŋa Jisho Krishto tho moŋ frei-noŋ nɛ. Nkwaŋ ŋoŋ vei pɔ pi ŋgaŋ mifi mbo mbəna Krishto. ⁸ Pəi lina ni noŋ pəi, nji ŋa mba'a pəi phe yaŋ ŋa pia kwo fā'a nɛ, nji ŋa minthe pia fā'o kəneiŋ ti a linaŋ. ⁹ Sheshəŋ ŋa a ghəi shhi ki lo ŋgu'c ŋkina pi ŋkuoŋ yaŋ ŋa Krishto ye'i nɛ, lo nji'i mfā'o Minnwi. Nŋ ŋa a kina moŋ yaŋ ŋa Krishto ye'i nɛ, fā'o Tāa pugu muuŋ.

¹⁰ Sheshəŋ ntho njəi vəi, ki lo ntho pi ni ntəgi yei, ki'i pəi piŋ vi nda pəi, ki nchrā ghɔ, ¹¹ nthe ŋa sheshəŋ ŋa a chrā ghɔ nɛ, pɔ pi pakwo pi moŋ fā'a piphi yi.

Ndugwi njin chrà nu

¹² Mfā'o ntou nnu nɔ shwei nu vəi nɔ ghɔ, ndɔ mba'a nji'i nā'an nā'an moŋ ŋwa'anli, ñshi ŋka khwā pi nɔ kra nu vəi, nchrā ni pəi pia tho njəi ligi, nne ŋa pwanju'c yia linaŋ.

¹³ Puoŋ ndiŋ ghɔ yi miŋgwe ŋa pi chu'c vi nɛ, mā'an chrà yɔ.

3 Jouŋ

Kāoŋ nu pa tho nnu

Jouŋ nā'anŋ ŋwa'anŋi yei nɔ chhu nu ni Gayu ŋa ju, Gayu, ya fā'a nu shi'i. A nā'anŋ nɔ piŋ nu pichəi pa ŋgwa ŋa a taonŋ monŋ chɔshi yei, ndɔ yichəi nthishi fɔ, ligi yi pɔ Diotrefe, lāa vugu lāa. Diotrefe ni ndāa nji Jouŋ ti nchəiŋ monŋ ye nthiŋkwo ŋa a fu'u ŋgwa pɛ ŋa pugu ghēre ŋgwa ha'anŋ Jouŋ taonŋ nɛ monŋ chɔshi. Gayu ni ndɔgɔ ghanŋ chhu chrà Minnwi pei, (ŋa Diotrefe ni ndāa ŋa ki'i pi ghēre vugu nɛ), ŋgəi ni pugu nda yu, ŋgēre vugu, pugu chwīe fà'a yugu. Jouŋ, monŋ chhu nu ŋa Gayu fā'a nu shi'i, nɔonŋ ŋa a nnu kaka'o nɔ ghēre nu pa ŋgwa ŋa pugu nyīen ntho nchīi chrà Minnwi ndɔ nchɔ nu monŋ nnu shini nɛ.

Mā'anŋ nu chrà

1 Nwa'anŋi yei llɔ pi mbhɔ mu, Jouŋ, mbɔ nthishi monŋ chɔshi, ŋgəi nu mbhɔ Gayu ŋa ŋkhwā shishi-ni nɛ.

² Nkieuŋ ndiŋ a, ñduonŋ ŋa ŋguonŋ pa nnu tɔgɔ shi'i, pugu pa ŋa ɔ fā'o nonŋ nyienŋ ntini wu'ɔ nɔ ha'anŋ pa nnu nyīenŋ nu shishi'i ni nchəi yɔ nɛ. ³ Mi ni mfā'o pwanju'ɔ ŋkieuŋ ntou yi ndiŋ ŋa pichəi ghanŋ piŋ ni ntho nshwei a ni fi'i ni'iŋ njù'ɔ ŋa ɔ fā'o ŋkuonŋ nnu shini nɛ, nɔ ha'anŋ shishini ɔ chhɔ nu monŋ nnu shini nɛ. ⁴ Ndɔ nji'i mfā'o pwanju'ɔ a yienŋ nchaa yei: ya'o nu ŋa pa puonŋ paŋ chhɔ nu monŋ nnu shini.

Lina nu ni ghanŋ fà'a Minnwi

⁵ Nkieuŋ ndiŋ a, ɔ ya mfā'o ta'anju'ɔ ni fi'i fà'a ŋa ɔ fā'a nu mbiŋ pichəi ghanŋ piŋ nji'i nthɛ pi nɔ ha'anŋ pugu pɔ pi pa ghɛni nɛ. ⁶ Pugu ni nchīi ni ŋgwa monŋ chɔshi fi'i khwā ŋa ɔ ni nɔonŋ ni pugu nɛ. A shi mbɔ nnu shi'i nɔ ha'anŋ ɔ ŋgēre vugu nɔ ha'anŋ a nshi mfe pwanju'ɔ ni Minnwi nɛ ndiŋ ŋa pugu llɔ nyienŋ nɛ. ⁷ Nthɛ ŋa pugu nyienŋ pi nɔ ligi Taathɔ ki lɔ nji'i ntho mbiŋ ŋkwe sheshe yaonŋ mbhɔ ghanŋ ki piŋ Minnwi. ⁸ Nthɛ yie ghɔ, a pie ŋa pia ghēre ŋkwanŋ ŋgwa pei, nne ŋa minthe pia ŋkaa pia pɔ ghanŋ fà'a monŋ ye'i nu nnu shini.

⁹ Nkwo nā'anŋ yaonŋ mfe ni chɔshi, ndɔ Diotrefe ŋa a khwā nɔ nū'ɔŋ nu nonŋ yi shhi nɛ shi'a ŋkhwā nɔ ya'o nu mbhɔ pigi. ¹⁰ Nshi ŋga ntho hene, kanŋ ñshi ntaonŋ ni pa nnu pɛ ŋa a chwīe nu nɛ pāa, pa nnu wuwuru ŋa a chrā nthɛ vigi nɛ. Nɔ ha'anŋ pei nnu wu'ɔ ŋkigəi kigəi, a pini nu'uy ndāa nɔ chhu nu tho a pwa ni ghanŋ piŋ, ndɔ mbini nu'uy ndāa ni ŋgwa pɛ ŋa pugu tā'a nchhu ŋa pugu tho a pwa ni pugu nɛ, ti mfu'u vugu fu'u monŋ chɔshi.

¹¹ Nkieuŋ ndiŋ a, ki'i pəi pini nnu piŋhi. Pəi pini pi nnu shi'i. Sheshenŋonŋ ŋa a chwīe nnu shi'i nɛ, pɔ pi yi Minnwi. Sheshenŋonŋ ŋa chwīe nnu piŋhi lɔ naa nji Minnwi.

¹² Sheshenŋonŋ chrā nnu shi'i nɔ ligi Demetriu. A gha nchhɔ chɔmbhi yi ŋkwanŋ ha'anŋ nnu shini Minnwi chhu nɛ, yei nɔonŋ ŋa a ŋkieuŋ ŋonŋ. Pigi ŋkaa pigi, piŋi nchhu yigi nnu shi'i nthɛ vi, ɔ ji ŋa nnu ŋa pigi chhu nɛ nnu shini.

Ndugwi chrà

¹³ Mfā'o ntou nnu nɔ chhu nu vɛ, ndɔ pa'a ñdɔ nji'i ntā'a nu nā'anŋ nā'anŋ monŋ ŋwa'anŋi. ¹⁴ Nkwā'a nɔ yəi nu ghɔ monŋ kuo ndiŋ yei, pɔgɔ yəi ligi nchrā.

¹⁵ Minnwi fe ghighri vɛ. Nguonŋ pa shuonŋ pɔ heinŋ mā'anŋ chrà yɔ. Chrā ni ŋguonŋ pa taannu pɔ, pa ta'a ta'a.

Jude

Kāon nu pa tho nnu

Pi ni nā'anj ḡwa'anli Jude nō shūu nu tēnə ghanj piḡ nthe pa masha mifiḡ ḡa pugu chhu ḡa pugu ghanj piḡ nē. Moḡ ḡwa'anli yei, ḡa a fhi mbra ḡwa'anli Pita moḡ pa nnu ḡa pi nā'anj nē, Jude kwēne pa ḡgwa ḡa pugu mēiḡ ḡwa'anli yi nē ḡa pugu wie ḡkrò piḡ ḡa Minnwi fē ni pugu ta'a ḡgē nō ḡguoḡ ndiḡ ghao nē. Jude chhu ḡa pa masha mifiḡ pei y'ə noḡ yugu pi kúoḡ nnu ḡa ḡjəḡ yugu nōoḡ nē, ki lō mbo nnu ḡa Minnwi chhu nē, nne mfuo freinoḡ yugu ni shúoḡ, nch'ə ḡji ḡa Minnwi nū'ōḡ nē ndō ḡgwe'i pa ghanj ndigha'ō. Nji'i nthe pi nō ha'anj pugu chhu ḡa pugu mā'anj pi ḡkəni Minnwi nē, pugu ya nchwīe pi nnu ḡa ḡj'ō yugu na'anj ni pugu nē, pa'a ndō mfā'ō Jijwe Minnwi mbiḡ pugu. Jude tā'a nu ḡa pa ghanj piḡ lāa nnu ḡa pugu ye'i nu nē pugu ḡkwanj li ḡa pugu nōoḡ nu nē.

Mā'anj nu chrà

1 ḡwa'anli yei llō mbhō mu Jude, mbo muoḡ fā'a Jishō Krishto mbini mbo ndiḡ Jēiḡ, ḡgəḡ nu ni ḡgwa pe ḡa Minnwi, mbo Tāa, gē vugu, ndō ḡkhwā vugu, nū'ōḡ ni Jishō Krishto nē.

² Nduoḡ ḡa Minnwi nōoḡ ntou kwoshini pugu pa ghighri pugu pa khwā ni pəi.

Pa masha mifiḡ

³ ḡkieḡ pa liḡ paḡ, ḡji'i nthe nō ha'anj mi ni nthō ḡkhwā nu nō nā'anj nu ḡwa'anli mfe ni pəi nthe ta'a ḡkwanj lūgu nu ḡa pia fā'ō nē, ḡki yəi ḡa a pie ḡa ḡā'anj nō mā'anj nu ḡhré yəi ḡa pəi wie ḡkrò nthe piḡ ḡa pi ni mfe ni pia, mbo ḡgwa Minnwi ta'a ḡgē nō ḡguoḡ ndiḡ ghao nē. ⁴ Nthe ḡa pichəi ḡgwa ḡ'anj nii ki pi lō ḡji, mbo ḡgwa ki pōḡ Minnwi ḡa pugu liḡ ḡkəni nthe pwapuḡ Minnwi via nne nō liḡ nu mbha nnu tōtro yugu. ḡgwa pei lāa Jishō Krishto fiḡ Masha via ndō mbo Taathō. Pi ni ḡkwo nā'anj † fiḡ ndiḡ ḡa ḡgwa pei shi mfā'ō ḡj'ō.

⁵ Ntā'a nu mbini ḡkwiḡ vəi, ḡji'i nthe nō ha'anj pəi ji ḡguoḡ nnu yei ḡa Taathō †† ni ḡga ḡkwo kwe la'ataoḡ Ishrae llō moḡ la'ataoḡ Ijipti, ndō ḡga nda'a, nsh'i ḡgwa pe ḡa pugu shini ndō mbiḡ nē. ⁶ Pəi kwioḡ pa ghanj ntaoḡ Minnwi pe ḡa pugu shini ndō ḡkina moḡ liḡ ye ḡa pugu ni mfā'ō ḡji fō nē, mī'anj liḡ ḡa pugu ni mfā'ō nō chhō nu nē, Minnwi krao vugu ni cheiḡ nō ḡguoḡ ndiḡ, nū'ōḡ moḡ mme ḡjiḡjiḡ nthō ḡjwεε mme lləmbhi shā'a. ⁷ Kwioḡ la'ataoḡ Shodoḡ pugu Gomora pugu pa

† Yichəi ḡjiḡ liḡ yei pini mbo ḡapi ni ḡkwo nū'ōḡ fiḡ ndiḡ †† Pichəi pa ndunu ḡwa'anli Minnwi moḡ chrà Gri fā'ō pi Jishō nō liḡ yei, nōoḡ nu ḡa Jishō ni ḡkwe vugu ḡkaonj pi maa mbhi vi ḡkuoḡ mbhi heij.

pichəi pa la'ataoḡ yəi pugu, ḡa pugu ḡkaa pugu ni mfe noḡ yugu ni kwoshuoḡ pugu pa mbha nnu tōtro nē, pugu ni ḡjəi ḡgəḡ ḡj'ō mōḡoḡ ki ndugwi yi nō li ni ḡguoḡ ḡgwa.

⁸ Wu'ō nenne, ḡgwa pei ḡkaa pugu, y'ə noḡ yugu pi kúoḡ nnu ḡa ḡjəḡ yugu nōoḡ nē, nne mfuo freinoḡ yugu ni shúoḡ, nch'ə ḡji ḡa Minnwi nū'ōḡ nē ndō ḡgwe'i pa ghanj ndigha'ō. ⁹ Ndo ndiḡ ḡa nthishi pa ghanj ntaoḡ Minnwi, mbo Maikə, ni nshūu nu pugu Shata ndō ndōu nu nthe khu Mushi nē, a shini ndō ḡji'i mb'i nō chrā nu chrà nch'əshə nō sha'a nu Shata, ndō a ni chhu pi ḡa, "Taathō pēga ghō." ¹⁰ Ndo ḡgwa pei ḡa ḡgwe'i ḡguoḡ yaonj ḡa pugu lō ḡji'i ḡji nē, ndō pa nnu pe ḡa pugu ji ki lō mb'i nō pa minyienj nē, pa nnu pighō ḡa mbiri vugu.

¹¹ Wuwuru ḡgəḡ pō ni pugu. Nthe ḡa pugu yōu ḡjiḡ ḡkwanj mbha nnu Keij, pugu mī'anj noḡ yugu nchwīe pa ntəi ḡkwanj ha'anj Balaan ni nchwīe nē nō fā'ō nu shéi, ndō nsh'i ḡkwanj ha'anj Kora ni sh'i nē nthe tinithō.

¹² Pa ḡgwa pei pa tho mitwe'i ḡj'ō liḡ ji khwā yəi nō ha'anj pugu ji maonj pəi pugu ki lō mfā'ō pōḡḡ, ḡgu'ō ndina pi ni noḡ yugu, pa lúluḡ ki mbəi ḡa ffrəi tienj ny-tenj nu nō ghō, mbo nō pa thi ḡa a lō ḡjuḡ ntienj moḡ ndiḡ kwo ntienj nē, pa thi ḡa pi kwo shū'ō vugu llō ḡkuoḡ ḡienj yugu ti pugu kwo khu. ¹³ Pugu pō nō fiḡ titini tho ḡkh'i, pa mbha nnu Irithō pugu tho nōoḡ noḡ yi nō fa'ō-fa'ō fiḡ ghō. Pugu pō nō pa fínəi ḡa pugu fiḡ nu nē, Minnwi kwo nū'ōḡ ḡjiḡjiḡ ki ndugwi yi ni pugu.

¹⁴ A ni ḡgu'ō mbo nthe pi pa nnu pei ḡa Enoke mbo khwachəi ḡgwεiḡoḡ llō mbiḡ Adan ni ḡjəi nnu llō mbhō Minnwi nchhu ḡa, "Lī ḡjəi, taathō tho nu nē pugu pa

wuŋ ŋkaŋ † ŋgwa pi pi taŋtaŋ ¹⁵ nɔ sha'a nu ŋguoŋ ŋgwa ndɔ mfe njɔ ni ŋguoŋ pa ghaŋ ki pɔɔɔ Minnwi nthɛ pa mbha nnu ki fã'o pɔɔɔ Minnwi ha'an pugu chwɛ nu nɛ, pugu pa chrà pipihɛ ŋa pa ghaŋ ki pɔɔɔ Minnwi mbo pa ghaŋ phi chrã nu nthɛ vi nɛ."

¹⁶ Ŋgwa pei ghà ŋgu'ɔ ma nthɔ nduoluo, ghaŋ yūa shwieshwie, nthɔ njɔu njij pa nnu pipihɛ ha'an njù'ɔ yugu tã'a nu nɛ, pugu chrã ni nɔoŋ noŋ nthɔ mfiŋ ŋgwa ni chrà lilij nne nɔ tã'a nu shina yugu.

Gɛ nɔ tii nu shii

¹⁷ Nɔɔ ðɛi kwij pa nnu ŋa pa ghaŋ ntaŋ Taathɔ via, mbo Jishɔ Krishto, ni nchhu ni pɛi nɛ. ¹⁸ Pugu ni nchhu ni pɛi ŋa, "Moŋ ndugwi llɛ, pa ghaŋ mã'an kwɛiŋ shi mbo, nthɔ njɔu njij pa nnu ki pɔɔɔ Minnwi ŋa pugu shɔɔɔ nu nɛ." ¹⁹ Yei pa ŋgwa pɛ ŋa pugu thɔ nthɔ nu ni pa minduoŋnduoŋ nɛ, mbo pa ŋgwa ŋkuoŋ mbhi, ki lɔ mfã'o Jijwe Minnwi mbij pugu.

²⁰ Nɔɔ ni pɛi, ma ŋkieŋ pa lɛiŋ paŋ, ðɛi kina nchho ŋkugwi noŋ yɛi ŋku'ɔ nu moŋ yaŋ ye'i taŋtaŋ ŋa pa

† *Yichai shendaŋ nɔ chhu nu nnu yei pɔ ŋa ŋkaŋŋkaŋ*

ghaŋ pij thi ŋkuoŋ ghɔ nɛ, ndɔ nduoŋ nu moŋ ghrɛ Jijwe Minnwi. ²¹ ðɛi nũ'ɔŋ noŋ yɛi moŋ khwã ŋa Minnwi fã'o mbij pɛi nɛ, nɔ ha'an pɛi ywɛɛ kwoshini Taathɔ via mbo Jishɔ Krishto nɔ fe nu chɔmbhi ki mme ni pɛi nɛ.

²² ðɛi fã'o kwoshini mbij ŋgwa pɛ ŋa pugu fã'o khuthɔ nɛ. ²³ Ŋkwe pichɛi ŋgwa, ntɔɔ pi ŋkuoŋ jã nu vugu mfu'u moŋ móŋoŋ, ndɔ nɔoŋ kwoshini ni pichɛi moŋ pɔɔɔ, nchho mbina phi pigɔ ha'an a trao chɔmbhi yugu nɛ.

Gha'o nu Minnwi moŋ luŋ

²⁴ Ni ju ŋa a fã'o njɛ nɔ tuo nu vɛi ki pɛi lɔ ŋgũ, nthɔ ni pɛi ki kɔɔ lɔ mbo mbij pɛi shhi ndigha'o yi ni ntou pwanju'ɔ. ²⁵ Ni fiɛŋ Minnwi Ŋkwe via, ntɔɔ pi mbho Jishɔ Krishto, mbo Taathɔ via, pɔ ndigha'o, ni chiichii, ni ghrɛ pugu pa nji, llɔ ndii ŋa a ni ŋkwo ma ntɔɔ nɛ pugu pa ndwe, ti ŋgɛi nchɛiŋ moŋ ndii ŋa ndugwi yi lɔ mbo nɛ! A pɔ nɛnɛ.

Nnu Nōonj

Kāon nu pa tho nnu

Pi ni nā'anj nwa'anli pa nnu na Jisho Krishto ni nōonj ni Joung monj ndi na pa ghanj pinj ni ntogc nu monj ngə'i nthe pinj yugu mbinj Jisho Krishto Taatho ne. Mme tho nnu nwa'anli yei po pi no fe nu kwà'a pugu pa mā'anj ghré ni ghanj pinj pei na pugu togc nu monj ngə'i ne ndo mbinj nkweñe vugu na pugu thi a tini.

Nwa'anli yei fā'o ntou pa nnu nōonj pugu pa nnu na Joung yəi. Pi mā'anj fři nnu pigho pi ni pa chrā mil'i na a po pi no nnu ləinj ni ngwa nduonj ndo pa ghanj pinj monj pñ ndi gho ni nji njinj yi. Pi pi'i pa tho nnu nwa'anli yei nkwan ha'anj pi ghà mbi'i nkhi yrāo ne monj pa nnu na Joung ni njəi ne.

Nnu na Minnwi tā'a nu na pi ji llo monj njē nwa'anli yei ngə'i nchəinj monj ndugwi yi ne po na: Ntəgc mbho Jisho Krishto Taatho, Minnwi shi ngə'a nguonj pa mbina pi ghao ti mfe ni Shata ndutho yi, ndo nkineinj ngwa pi pi ndi ndi ni mbərc po fhi pugu pa shhe fhi ndi na a m'ey ghə'a nu pa mbina pi ne.

Njē yi

1 Ye pa nnu na Jisho Krishto ni nōonj, na Minnwi ni mfe gho na a nōonj ni pa puonj fà'a pi, mbo pa nnu na a tətəo ndogc lři ne. Jisho ni ntaonj pi ngan ntaonj Minnwi na a ghəi nchwē Joung muonj fà'a yi ji pa nnu pei. ² Joung ni nchhu nguonj nnu na a yəi ne. Nnu pigho ni mbo chrà llo mbho Minnwi pugu pa nnu na Jisho Krishto ni nchhu shishini ne.

³ Mbərc po ni ntonj ye na a mēinj chrà nnu nōonj yei nggə'i yi taonj ne, mbərc po ni ngwa pe na pugu ya'o ndo nchwē pa nnu na a po monj gho ne, nthe na ndi para.

Nkəni ni khwachəi chəshi

⁴ Nkəni llo mbho Joung ngəi mbho khwachəi chəshi na a po monj Eshia ne.

Pwapunj pugu pa ghighri po ni pəi llo mbho ju ye na a po, ndo ni mbo, ndo mbo no tho nu pugu pa llo mbho khwachəi jijwe na a po yəi faanj yi ne, ⁵ pugu pa llo mbho Jisho Krishto mbo minkwentie na a ghà ngu'c mfri pi no ha'anj a yəi ne, mbo fūonj ntonj no ku'c nu monj gu, mbo ngan sha'a nguonj pa fūonj ghao monj mbhi.

Ni ju na a khwā via, nkwe via llo monj pa phi pia ntogc pi monj chhi yi, ⁶ ndo nchwē via pia po pa ghanj fe'ingieinj monj Sha'afuonj Minnwi yi mbinj mbo Tāa vi ne, nguonj ndigha'o ghao pugu nji ki ndugwi yi po gho. A po nenne.

⁷ Lti njəi, a tho nu ne monj lūlunj, nguonj ligi ghao shi njəi vi, nji'i nthe pi ngwa pe na pugu ni nchwē'i vi ne,

nguonj pa la'ataonj nkuonj shhe ghao shi mbo ni tu'utho nthe vi.

A ha'anj a le mbo ne. A yie.

⁸ Minnwi Taatho chhu na, "Mi njē yi ndo mbo ndugwi yi, mbo ju na a po, ni mbo, ndo shi ntho, ju na a chaa nguonj nji ne."

Muonj Njonmishua nōonj nonj yi

⁹ A mmu, Joung ndi vəi, mbo ngan kwo yəi monj ngə'i pugu pa Sha'afuonj Minnwi pugu pa wēinj nu njū'c monj tiishii na pia togc nu monj gho no ghanj younjinj Jisho. Pi ni nū'c a nkuonj muonj nkūnu na pi mēinj ni Pamo titri nkhi nthe na nki chii chrà Minnwi pugu pa na nchhu nnu shini na a po nthe Jisho ne ¹⁰ Mi ni mbo monj Jijwe monj llembi Taatho, nja'o mme nggə'i njinj mu no ntənj, ¹¹ a chhu nu na, "*Nā'anj nnu na c shi njəi ne monj nwa'anli ntaonj ni khwachəi chəshi pe na pugu po la'ataonj Efesho, ni Shimaina, ni Pegamun, ni Tiatira, ni Shadi, ni Filadefia, ni Laodeshia ne.*"

¹² Nne nkara no yəi nu nggə'i gho na a ni nchrā nu vəi ne. Nga nkara, njəi khwachəi yaonj tigi laj na pi chwē ni laonjo. ¹³ Titri pugu, yichəi ntonj ni mbo no muonj njonmishua, mā'anj mme ntaonj ndhwí, ngwara laonjo a tiri no njū'c yi. ¹⁴ Ngiitho yi fugu no frū fhu, mbinj mfugu no wēi. Ligi yi po no lij mōonj. ¹⁵ Kwo mi po no yichəi nkwan tēni na pi tūonj monj mōonj ndo nju'c a ləi. Nggə'i yi po no ntou nkhi na a khii nkhi nu. ¹⁶ A tuo khwachəi ndigi fñəi ngei mbho yi yi ji. Kafa chəchigəi na a fā'o paa ngei ne taonj nchəo yu. Minji mi po no minnaonj na a ya nthe nu shi'i.

¹⁷ Mi ni nga njæi, ngũ shhi yu nɔ ha'an ɔkukhu. Ndo a nu'wɔŋ mbho yi yi ji mbiŋ mu, nchhu nu ɔa, "Ki'i mbɔɔgu. A mmu mbɔ fũoŋ yi ndo mbɔ ndugwi yi, ¹⁸ mbɔ ju ɔa yi maon ɔe. Mi ni nkhu, ndo lĩ njæi, mi yi maon ki ndugwi yi, ndo mfã'o chu'ɔ fĩni gu pugu pa lĩ'ɔ ngwa khu.

¹⁹ "Nthe yie gho, nã'an pa nnu ɔa ɔ yæi ɔe, pa nnu pɛ ɔa pa ndwe ɔe, pugu pa nnu ɔa a shi ndɔɔgo lĩ'ɔ ndii nduoŋ ɔe. ²⁰ Ndo nɔ pa nnu lãiŋ nthe khwachæi fĩnæi pɛ ɔa ɔ ni njæi ŋgei mbho a yi ji ɔe, pugu pa khwachæi yaon tigi laŋ ɔa pi chwĩe ni laonɔgo ɔe, khwachæi fĩnæi piɔho ghaŋ ntaon Minnwi ni khwachæi chɔshi piɔho, khwachæi yaon tigi laŋ pɔ khwachæi chɔshi piɔho."

Nkãni ni chɔshi Efesho

2 "Nã'an mfe ni ngaŋ ntaon Minnwi chɔshi mon Efesho: 'Pei pa chrà ju ye ɔa a tuo khwachæi fĩnæi ŋgei mbho yi yi ji, ɔa a tho nyĩeŋ nu shina khwachæi yaon tigi laŋ ɔa pi chwĩe ni laonɔgo ɔe.

² "Nji mbha fã'a pæi, fĩ'ɔ wie non yæi ni fĩ'ɔ wẽiŋ njũ'ɔ yæi mon tiishii, pugu pa fĩ'ɔ nkwan nɔ ha'an minthe pa'a pæi lo mien shina ni ngwa piphi, pæi kwo ywe'i ngwa pɛ ɔa pugu mẽiŋ non yugu ni pa ghaŋ ntaon Jisho ndo pa'a ndo mbɔ yie gho ɔe, njæi ɔa pugu ghaŋ mifi. ³ Nji ɔa pæi tho ntii shii, ngwẽiŋ njũ'ɔ, njæi ngæ'ɔ nthe ligi a, ndo pa'a ndo nkina.

⁴ "Ndo mfã'o yei nnu nɔ krẽi nu væi nɔ gho. Pæi mĩ'an khwã ye ɔa pæi ni mfũon mfã'o ɔe. ⁵ Nthe yie gho, pæi kwĩŋ fĩ'ɔ nkwan nɔ ha'an pæi gũ ɔe, mbã'a nkũnu yæi, mfã'a fã'a ye ɔa pæi ni mfũon mfa'a nu ɔe, kiɛŋ nne kan ñshi ntho njæi væi mbi'ɔ yaon tigi laŋ yæi nɔ lĩ'ɔ yi. ⁶ Ndo pæi fã'o yei ta'a nnu: pæi pĩna mbha fã'a pa ghaŋ younjij ŋgei ye'i Nikolou, ɔa mummu pĩna nkaa mu ɔe.

⁷ "Njon ɔa a fã'o tãnæ ɔe, â ya'o nnu ɔa Jijwe chhu ni pa chɔshi ɔe. Ni jon ɔa a mã'an ti nga'a ɔe, ñshi mfe nji gho nɔ ji nu ntĩeŋ llo nkuoŋ thi chɔmbhi, ɔa a pɔ mon nyieŋ Minnwi ɔe.'

Nkãni ni chɔshi Shimaina

⁸ "Nã'an mfe ni ngaŋ ntaon Minnwi chɔshi mon Shimaina: 'Pei pa chrà fũoŋ yi ndo mbɔ ndugwi yi ɔa a ni nkhu mbini nu'ur nkũ'ɔ mfã'o chɔmbhi ɔe.

⁹ "Nji pa ngæ'iŋgæ'ɔ pæi pugu pa pou yæi ndo pæi ghaŋ fã'o. Nji pa nnu piphi ɔa pi chhu tho pæi ɔe, mbɔ ngwa pɛ ɔa pugu chhu ɔa pugu pɔ pi pa ngwa Juu ndo pa'a ndo mbɔ yie gho ɔe. Pugu pɔ pi kiri Shata. ¹⁰ Ki'i pæi pɔɔgo ngæ'ɔ ɔa a tho nu nii væi ɔe. Pæi lĩ njæi, Shata tã'a nu mã'an pichæi shina pæi mon chãiŋ, ɔa pi ywe'i væi, ndo pæi shi mbɔ mon ngæ'ɔ nɔ wuŋ llembi. Pæi nthi a tini ti nchãiŋ nthiŋkwo khu nu, kan ñshi mfe nkie chɔmbhi ni pæi.

¹¹ "Njon ɔa a fã'o tãnæ ɔe, â ya'o nnu ɔa Jijwe chhu ni pa chɔshi ɔe. Njon ɔa a mã'an ti nga'a ɔe, mba'a mbra gu kãon vi.'

Nkãni ni chɔshi Pegamun

¹² "Nã'an mfe ni ngaŋ ntaon Minnwi chɔshi mon Pegamun: 'Pei pa chrà ju ye ɔa a fã'o kafa chæchigæi mbɔ yi paa njij ɔe.

¹³ "Nji lĩ'ɔ ɔa pæi chho ɔe, lĩ'ɔ ɔa faan Shata pɔ ɔe. Ndo pæi wu'ɔ nkina nchho njæ'o nchò. Pæi shini ndo ndãa piŋ yæi mbiŋ mu nji'i nthe pi mon pĩ ndii ɔa pi ni njwi Antipa, mbɔ miŋkwentie a, mbɔ ngaŋ ta'anju'ɔ. Pi ni njwi vi shina pæi lĩ'ɔ ha'an Shata chho ɔe.

¹⁴ "Ndo mfã'o shigei pa nnu nɔ krẽi nu væi nɔ gho. Pæi fã'o pichæi pa ngwa shina pæi hene ɔa pugu thi pi nkuoŋ pa nnu ɔa Balaan ni nje'i nu ɔe, ɔa a ni nje'i Balake ɔa a nu'wɔŋ ki'ingini shhi pa puon Ishrae, nne ɔa a nthe pugu ji maon ɔa pi fẽ'i pa nnwi nɔ gho ɔe, ndo mbini nkwo shũon. ¹⁵ Wu'ɔ nenne pæi pini mfã'o pichæi pa ngwa shina pæi ɔa pugu tho njou njij yaon ye'i Nikolou. ¹⁶ Nthe yie gho, pæi pã'a nkũnu yæi. Ndãa nene, kan ñshi ntho njæi væi shina kuo ndii, mã'an vugu ni nchhò ni kafa ɔa a taon nchò mu ɔe.

¹⁷ "Njon ɔa a fã'o tãnæ ɔe, â ya'o nnu ɔa Jijwe chhu nu ni pa chɔshi ɔe. Ni jon ɔa a mã'an ti nga'a ɔe, ñshi mfe yichæi nkwan yaon ji ɔa pi mẽiŋ ni mana ɔa pi ni ndãiŋ ɔe gho. Mbini mfe muon ngũ'ɔ fhu gho, ni ligi fhi ɔa pi nã'an nkuoŋ gho ɔa sheshenon lo nji'i nji nkien ju ɔa a kwe ɔe.'

Nkãni ni chɔshi Tiatira

¹⁸ "Nã'an mfe ni ngaŋ ntaon Minnwi chɔshi mon Tiatira: 'Pei pa chrà Muon Minnwi, ɔa a fã'o pa ligi a pɔ nɔ liŋ mójon ɔe, kwò mi pɔ nɔ yichæi nkwan tĩni ɔa pi yũ'ɔ a lĩ ɔe.

¹⁹ "Nji mbha fã'a yæi, fĩ'ɔ khwã yæi, piŋ yæi, fã'a ghère yæi pugu pa wẽiŋ nu njũ'ɔ yæi mon tiishii, pugu pa ɔa pæi fã'a ndwe nchaa ha'an pæi ni mfũon mfã'a nu ɔe.

²⁰ "Ndo mfã'o yei nnu nɔ krẽi nu væi nɔ gho, pæi mien mingwe yine mbɔ Jeshebe ɔa a mẽiŋ non yi ni njæilĩ'ɔ, ndo ntho nje'i nu, ndo mfĩ puon fã'a paŋ ɔa pugu nii mon nnu shũon, ndo nji pa maon ɔa pi fẽ'i pa nnwi nɔ gho ɔe. ²¹ Mi ni mfe ndii gho ɔa a pã'a nkũnu yi, ndo a lãa pã'a nu nkũnu yi ni nnu kwoshuon.

²² "Lĩ njæi, ñshi mã'an vi kũon ghĩnɔ, mã'an ngwa pɛ ɔa pugu pugu pɔ nu mon shũon ɔe mon titini ngæ'ɔ, kan a neiŋ pugu pã'a nkũnu yugu ni mbha fã'a mingwe gho. ²³ Nshi mbrão puon pi njwi, nguoŋ pa chɔshi ghao ji ɔa a mmu mbɔ ju ɔa a ji nguoŋ pĩ'ɔ nu ngwa, pugu pa njũ'ɔ ngwa ɔe, ndo shi mbe sheshenon væi wu'ɔ nɔ fã'a yi ɔa a fã'a ɔe.

²⁴ "Ndo ni piŋæi yæi mon Tiatira ɔa pæi lo ngwẽiŋ yaon ye'i yi gho ɔe, ɔa pæi lo nje'i yaon ɔa pi mẽiŋ ni lã'o Sha-

ta ne, ñchhu ni p̄ai ña ñshi l̄b nu'ur̄ nū'ur̄ yich̄ai lri nduon̄ mb̄in̄ p̄ai.²⁵ P̄ai w̄eiñ pi yaon̄ ña p̄ai f̄ā'o ne a t̄ini ti ñshi nu'ur̄ ntho.²⁶ Ñon̄ ña a mā'an̄ ti ñga'a ne, ju ña a nū'ur̄ pa f̄ā'a a ti ñḡai nch̄aiñ n̄c ndugwi yi ne, ñshi mfe ghr̄í ni ñgan̄ vi n̄c sha'a nu pa la'ataon̄.²⁷ A sha'a vugu ni mbie t̄ini, nshina vugu pa kraokrao n̄c k̄iñ nch̄í'a, wu'c n̄c ha'an̄ mmu ndutho a f̄ā'o ghr̄í ll̄b mbh̄c T̄aa a ne.²⁸ Ñshi mfe f̄in̄ai muur̄ tutu'u gh̄c.

²⁹ "Ñon̄ ña a f̄ā'o t̄an̄e ne, â ya'o nnu ña Jijwe chhu ni pa ch̄oshi ne."

Ñk̄ini ni ch̄oshi Shadi

3 "N̄ā'an̄ mfe ni ñgan̄ ntaon̄ Minnwi ch̄oshi mon̄ Shadi: 'Pei pa chr̄a ju ye ña a tuo khwach̄ai Jijwe ni khwach̄ai f̄in̄ai ne.

"Ñji mbha f̄ā'a ȳai. P̄ai f̄ā'o ñk̄ien̄ ligi ña p̄ai yi maon̄, ndo p̄ai p̄c pi yi khu.² P̄ai p̄ini ñjwin̄, ñju'u yaon̄ ña a p̄i'i nu, nt̄ā'a nu ñkhu ne. Nthe ña ñdo ñji'i ñj̄ai f̄ā'a ȳai k̄ā'o ligi Minnwi a.³ P̄ai ch̄h̄c ne k̄i'e ñkw̄in̄ yaon̄ ña p̄ai ni mb̄in̄ ndo ñja'o ne. P̄ai nū'ur̄ nnu gh̄c ndo mb̄ā'a ñk̄ūnu ȳai ni phi. P̄ai mien̄ ki l̄b ñjwin̄ ndoll̄c, kan̄ ñshi ntho n̄c ñḡina, pa'a p̄ai l̄b ñji'i ñji nd̄i ye ña ñshi nshwi'i mb̄in̄ p̄ai ne.

⁴ "Ndo pi wu'c mf̄ā'o shigei ñgwa mon̄ Shadi, mb̄c ñgwa p̄e ña pugu l̄b ñji'i mfuon̄ non̄ yugu. Pugu shi mā'an̄ mme ndhw̄i fhu nȳien̄ pigi pugu ka'a, nthe ña pugu k̄ā'o.⁵ Ñon̄ ye ña a shi mā'an̄ ti ñga'a ne shi mā'an̄ ndhw̄i fhu n̄c pugu, nne pa'a ñdo ma mfu'u ligi yi mon̄ ñwa'an̄li ch̄omb̄hi. Ñshi nchhu sh̄hi T̄aa a pugu pa ghan̄ ntaon̄ pi ña a nyar̄.

⁶ "Ñon̄ ña a f̄ā'o t̄an̄e ne, â ya'o nnu ña Jijwe chhu ni pa ch̄oshi ne."

Ñk̄ini ni ch̄oshi Filadefia

⁷ "N̄ā'an̄ mfe ni ñgan̄ ntaon̄ Minnwi ch̄oshi Filadefia: 'Pei pa chr̄a ju ña a yi taon̄taon̄ ndo mb̄c ñgan̄ nnu shini ne, a f̄ā'o chu'c nda ña a ni mb̄c yi Devi, ña yaon̄ ña a chu'c ne, minthe pa'a ñon̄ l̄b mf̄ini, ndo ti ä mf̄ini pa'a ñon̄ l̄b nchu'c.

⁸ "Ñji mbha f̄ā'a p̄ai. L̄ti ñj̄ai, ñnū'ur̄ chonda wo sh̄hi p̄ai ña pinthe pa'a ñon̄ l̄b ñji'i mf̄ini. Ñji ña p̄ai f̄ā'o pi muur̄ shigei ghr̄í, ndo p̄ai nū'ur̄ a chr̄a a, ki l̄b ndāa a.⁹ L̄ti ñj̄ai, ñshi nchw̄ie p̄e ñgwa ña pugu p̄c mon̄ kiri Shata, ña pugu chhu ña pugu ñgwa Juu ndo ki l̄b mb̄c yie gh̄c ne, nch̄h̄c nde'i l̄e'i ne, l̄ti ñj̄ai, shi nchw̄ie pugu th̄c ntu'u non̄ yugu sh̄hi p̄ai, pugu shi ñji ña ñkhw̄ā v̄ai.¹⁰ Nthe ña p̄ai nū'ur̄ chr̄a a, mb̄c chr̄a w̄eiñ ñj̄u'c pugu t̄ii nu shii ne, ñshi ndina ni p̄ai mon̄ nd̄i ña ghagha'a th̄c nu mon̄ ñguon̄ mb̄hi ne, n̄c m̄on̄ nu ñgwa p̄e ña pugu p̄c ch̄h̄c ñkuon̄ sh̄he ne.

¹¹ "Ntho nu mon̄ kuo nd̄i, w̄eiñ yaon̄ ña a f̄ā'o ne a t̄ini, ñji ña mba'a ñon̄ shiri ñḡā'o ȳc ñkwe.¹² Ñon̄ ña a mā'an̄ ti ñga'a ne, ñshi nchw̄ie vi a p̄c kw̄ini Nda Min-

nwi a. Mba'a a l̄e ma nu'ur̄ ntaon̄ f̄c, ñdo mb̄ini n̄ā'an̄ ligi Minnwi a mb̄in̄ yu, mb̄ini n̄ā'an̄ ligi la'ataon̄ Minnwi a mb̄c Jerushalein̄ fhi, ña a taon̄ po nshwi'i nu sh̄he ll̄b mbh̄c Minnwi a, pugu pa ligi a yi fhi ne, mb̄in̄ yu.

¹³ "Ñon̄ ña a f̄ā'o t̄an̄e, â ya'o nnu ña Jijwe chhu nu ni pa ch̄oshi ne."

Ñk̄ini ni ch̄oshi Laodeshia

¹⁴ "N̄ā'an̄ mfe ni ñgan̄ ntaon̄ Minnwi ch̄oshi mon̄ Laodeshia: 'Pei pa chr̄a A yie, mb̄c min̄kwent̄ie ye ña a gh̄a ñgu'c nchhu pi n̄c ha'an̄ a ȳai ne, ndo mb̄c ñgan̄ chr̄a nnu shini, mb̄c ñon̄ ña ñguon̄ yaon̄ ña Minnwi chw̄ie ll̄b pi mbh̄c yu ne.

¹⁵ "Ñji mbha f̄ā'a p̄ai: P̄ai l̄b ñji'i ñgr̄i ndo pa'a ndo nt̄ūon̄. Ñj̄ūa ña p̄ai kan̄ ni ñgr̄i ki nt̄ūon̄.¹⁶ Nne nthe ña p̄ai kukhu, ki l̄b nt̄ūon̄ ndo pa'a ndo ñgr̄i ne, ñshi nthu v̄ai nch̄o a mfu'u.¹⁷ Nthe ña p̄ai chhu ña, "Pigi f̄ā'o, pigi ya mb̄c shi'i, pigi l̄b ñji'i mf̄ā'o ch̄a!" Ndo ki l̄b ñji ña p̄ai pou ñga'a, a pie ña pi kwoshini ȳai, p̄ai ghan̄ pou, mb̄c ni chri ligi, ndo mb̄c nt̄ii.¹⁸ Mfe nt̄igi ne ni p̄ai ña p̄ai yuon̄ laon̄go ña pi chw̄ie a t̄oḡc pi mon̄ m̄on̄on̄ a ya mb̄c ñk̄ien̄ yie gh̄c ne mbh̄c mu, nne ña minthe p̄ai p̄c ghan̄ f̄ā'o. P̄ai yuon̄ mme ndhw̄i fhu mbh̄c mu, ñji ña p̄ai shi mā'an̄ mb̄in̄ p̄ai ki ñgwa l̄b nu'ur̄ ñj̄ai nth̄i ȳai, ntho ndrith̄c. P̄ai yuon̄ fh̄z ligi mbh̄c mu ni'inḡ ligi p̄ai ñji ña minthe p̄ai ȳai l̄i.¹⁹ Ñgwa p̄e ña ñkhw̄ā vugu ne, ñga mf̄e'i vugu mb̄ini ñju'u vugu, nne, p̄ai f̄ā'o ntou ni'inḡ ñj̄u'c, mb̄ā'a ñk̄ūnu ȳai ni phi.

²⁰ "L̄ti ñj̄ai! Ñthi chonda ñkw̄ei nu, sh̄shesh̄on̄ ñja'o ñggi a nchu'c chonda, ñii nda yu, ñji maon̄ pigi yu, pugu j̄i pigi yu.²¹ Ni ñon̄ ña a mā'an̄ ti ñga'a ne, ñshi fe ghr̄í gh̄c a ch̄h̄c ȳai a ñkuon̄ faan̄ a, wu'c n̄c ha'an̄ mumm̄u ni mā'an̄ ti ñga'a nch̄h̄c ȳai T̄aa a ñkuon̄ faan̄ yi ne.

²² "Ñon̄ ña a f̄ā'o t̄an̄e ne, â ya'o nnu ña Jijwe chhu ni pa ch̄oshi ne."

Faan̄ ña a p̄c po

4 Pa nnu pei ni ñga n̄coḡc, m̄b̄e'i, ñga ñj̄ai ne, ñj̄ai chonda thi yi wo po! F̄ūon̄ ñggi ña mi ni f̄ūon̄ ñja'o a chr̄a nu v̄ai n̄c nt̄an̄ ne, chhu ña, "Ku'c h̄eiñ, kan̄ ñshi n̄on̄on̄ pa nnu ña a ȳi'ñ ña a l̄oḡc l̄i'ñ nd̄i ña yei nd̄i kwo t̄oḡc ne."² Wu'c nd̄i gh̄c, m̄b̄c mon̄ Jijwe. Ñj̄ai faan̄ thi po, yich̄ai ñon̄ ch̄h̄c ñkuon̄ gh̄c. ³ Ñgan̄ ñon̄ gh̄c ña a ni nch̄h̄c ñkuon̄ faan̄ gh̄c ne chiachia n̄c pich̄ai ñkwan̄ ñḡu'c ña pi m̄eiñ ni jashipa pugu kanelian̄. Jijwe ñgun̄on̄ nu ña a l̄i n̄c yich̄ai ñkwan̄ ñḡu'c ña a l̄i n̄c fh̄oth̄i pi m̄eiñ ni emera ne gh̄iñ vi. ⁴ Paa wuñ faan̄ ni faan̄ yi khwe gh̄iñ yie faan̄. Paa wuñ thishi ch̄ich̄i ni yi khwe ch̄h̄c ñkuon̄ pa faan̄ pigh̄c, mā'an̄ pa memme ndhw̄i fhu ni pa ñkie laon̄go th̄c pugu. ⁵ Pa sheishei fiembi pugu pa miwara mb̄i taon̄ nu ñkuon̄ faan̄ gh̄c. Khwach̄ai ñki'a m̄on̄on̄ ni ntho ñk̄i nu sh̄hi faan̄ gh̄c

mbɔ khwachəi Jijwe Minnwi. ⁶ Shhi faan gho yichəi yaon ni mbɔ fɔ nɔ mme ŋkhi ŋgrashi, nchiā nu nɔ ŋgù'ɔ chiachia.

Khwe mimaon maon ghɛn faan gho mbāon, nɔ sheshe ŋgei faan gho. Pa ligi linaon mbiŋ mimaon pighɔ, shhi, pugu pa njiŋ. ⁷ Fũon miyaon maon gho pɔ nɔ pa'ɔ, mbra yi pɔ nɔ fua, yichəi mbra yi pɔ minji mi pɔ nɔ yi ŋonmishua, yichəi mbra yi pɔ nɔ mimba'ɔ ŋa a yei nu. ⁸ Sheshe khwe mimaon maon pighɔ fā'ɔ ntigao pra, pra pighɔ linaon ni pa ligi ŋkuon pugu, pugu pa mon pi. Ni naonchi pugu pa tu'u pa'a pugu lɔ nji'i mien chhu nu ŋa,

"Taonjaon, taonjaon, taonjaon, a Taathɔ mbɔ Minnwi ŋa a chaa ŋguon nji nɛ, ŋa a pɔ, ndɔ ni mbɔ, ndɔ nthɔ nu nɛ."

⁹ Sheshe ndi ŋa khwe mimaon maon pighɔ fɛ ndigha'ɔ pugu pa gha'ɔ nu ni tɔo nu ni ju ŋa a ni chhɔ ŋkuon faan gho nɛ, ŋa a yi maon ki ndugwi yi nɛ, ¹⁰ paa wuŋ ni khwe thishi chichii pighɔ gũ shhi yu ŋa a ni nchhɔ ŋkuon faan gho nɛ, ŋga'ɔ vi, mbɔ ju ŋa a yi maon ki ndugwi yi nɛ. Pugu mā'an pa ŋkie pugu shhi faan gho, nchhu nu ŋa,

¹¹ "A kā'ɔ gɔ, ma Taathɔ yigi, mbɔ Minnwi yigi, nɔ kwe nu ndigha'ɔ, ni gha'ɔ nu, ni ghrɛ, nthɛ ŋa ɔ ni mbuon gɔ mbuon ŋguon yaon ghao, maon pighɔ wu'ɔ mbɔ ntɔɔ pi ŋkuon pwatua yɔ."

Nwa'anli gho pugu Muon Minji gho

5 Nne njəi ŋwa'anli † ŋgei mbhɔ ji ju gho ŋa a ni nchhɔ ŋkuon faan gho nɛ. Pi nā'an yaon mon gho pugu pa ŋkũnu yi, ndia ni khwachəi lɛi titini. ² Njəi yichəi mme ŋgan ntaon Minnwi, a chhu ni mme ŋggi ŋa, "A kā'ɔ gɔ nɔ fɛi nu ŋwa'anli yei, ndɔ mbā'a lɛi yei?" ³ Nɔ pa'a yichəi ŋon po, ki ŋkuon shhe ki la'ɔ shhe lɔ nji'i mfā'ɔ nji nɔ fɛi nu ŋwa'anli gho ki ndi mon yi. ⁴ Nɔ njɛ kəi nu ni nji nthɛ ŋa pi shini ndɔ njəi yichəi ŋon ŋa a ŋkā'ɔ nɔ fɛi nu ŋwa'anli gho ki ndi mon yi. ⁵ Nɔ yichəi ta'a nthishi chichii gho chhu vəi ŋa, "Ki'i nu'un ŋkəi. Pa'ɔ ŋa a llɔ mon ndaonon Juda, mbɔ Njɛn Fũon Devi, kwo mā'an ti ŋga'a ti minthe a fɛi ŋwa'anli gho pugu pa khwachəi lɛi ŋa pi lia nɔ gho nɛ."

⁶ Nɔ shina faan gho pugu pa khwe mimaon maon pighɔ, pugu pa thishi chichii pighɔ, mi ni njəi Muon Minji a tithi, nɔ ha'an pi sho vi sho, ni khwachəi ndua pugu pa khwachəi ligi, mbɔ khwachəi Jijwe Minnwi ŋa pi taon mon ŋguon shhe ghao. ⁷ A ghəi ŋkwe ŋwa'anli gho llɔ ŋgei mbhɔ ji ju ŋa a ni nchhɔ ŋkuon faan gho nɛ. ⁸ A ni ŋga kwo kwe ŋwa'anli gho, khwe mimaon maon pighɔ pugu paa wuŋ thishi chichii ni yi khwe pighɔ gũ shhi Muon Minji gho, sheshe ta'a yi tuo yaon pa'ɔ lóu pugu pa kumbu ŋa pi chwɛ pi ni laonjo,

† Ye i ni mbɔ yichəi ŋkwan ŋwa'anli ŋa pi ghà ŋkra pi nɔ ha'an pi ghà ŋkra ŋgrào mata nɛ.

laminda linaon mon gho, mbɔ luon Minnwi pa ŋgwa Minnwi pi taonjaon. ⁹ Pugu yrāo ŋkhi fhi, nchhu nu ŋa, "A kā'ɔ gɔ nɔ lɔɔ nu ŋwa'anli gho mbā'a pa lɛi ŋa pi lɛi nɔ gho nɛ.

Nthɛ ŋa pi ni nsho gho, ndɔ ntɔɔ pi ŋkuon chhi yɔ ɔ yuon ŋgwa mfu'u mfe ni Minnwi llɔ mon ŋguon kiri ndaonon pugu pa llɔ mon ŋguon ŋkwan chrà taonjaon pugu pa kiri pa ŋgwa pugu pa la'ataon.

¹⁰ Nɔ mbin nchwɛ vugu pugu sha'afuon mbin mbɔ ghan fɛ'ŋgien Minnwi yia, ndɔ pugu lɛ nsha'a fũon yugu ŋkuon shhe."

¹¹ Nne mbe'i nja'ɔ ŋgɔ ntaon ghan ntaon Minnwi, pugu yien ti mbɔ shia kie, ti mbɔ pi ŋkanŋkan yugu, ŋkɛn faan gho pugu pa mimaon maon pugu pa yəi pa thishi chichii pighɔ. ¹² Pugu chhu nu ni mme ŋgɔ ŋa, "A kā'ɔ Muon Minji ŋa pi ni nsho vi ŋa a kwe ghrɛ, pugu pa fā'ɔ pugu pa shiethɔ, pugu pa nji ni gha'ɔ nu, ni ndigha'ɔ, pugu pa mbɔɔ."

¹³ Nɔ mbin nja'ɔ ŋguon mimaon ŋa pi chwɛ nɛ po pugu pa ŋkuon shhe pugu pa la'ɔ shhe pugu pa moon ŋkhi pugu pa ŋguon maon ŋa a pɔ mon ŋguon yugu ghao nɛ chhu nu ŋa,

"Mbɔɔ, gha'ɔ nu pugu pa ndigha'ɔ ni ghrɛ ki ndugwi yi

pɔ ni ju ye ŋa a chhɔ ŋkuon faan nɛ, pugu Muon Minji gho."

¹⁴ Khwe mimaon maon pighɔ chhu ŋa, "A pɔ nenne!" Pa thishi chichii pighɔ gũ shhe ŋga'ɔ vi.

Khwachəi lɛi

6 Nne mbe'i njəi ndi ŋa ta'a Muon Minji gho ni mbə'i mfɛi ta'a lɛi shina khwachəi lɛi gho nɛ, njə'ɔ ta'a miyaon maon gho chhu ni mme ŋggi nɔ mbɛi ŋa a wara ŋa, "Thɔ!" ² Nne mbe'i njəi minyienlɛi fhu! Njon ŋa a ni nchhɔ ŋkuon gho nɛ tuo wũon krɛi, pi fe ŋkie gho a taon nthɔ mā'an ŋga'a nu, ndɔ shi ŋga'a.

³ A ni ŋga mbə'i mfɛi mbra lɛi gho, njə'ɔ mbra miyaon maon gho chhu ŋa, "Thɔ!" ⁴ Yichəi minyienlɛi taon nthɔ, mbɔ ŋkien yi pipie. Pi ni mfe nji ni ŋon ŋa a nchhɔ ŋkuon gho nɛ ŋa â fu'u ghighri llɔ ŋkuon shhe, nne ŋa ŋgwa sho pichəi, pi ni mfe ŋkien mme kafa gho.

⁵ A ni ŋga mbə'i mfɛi yichəi mbra lɛi gho a pɔ yi trei, njə'ɔ yichəi mbra miyaon maon chhu ŋa, "Thɔ!" Mbe'i, njəi minyienlɛi shhi! Njon ŋa a ni nchhɔ ŋkuon gho nɛ tuo paa yaon fɛ'i yaon mbhɔ yu. ⁶ Njə'ɔ yichəi yaon a pɔ nɔ ŋgɔ, mon titri khwe mimaon maon pighɔ, chhu nu ŋa, "Pi shi mfɛi ta'a kilu †† shie ge ki trei kilu shie ‡ ni fɛi mbiŋ ŋa ŋon mfā'a nɔ ta'a llɛi pi pe vi nɔ gho nɛ. Nɔ ki'i nji'i mbiri thi olive ŋa pi ghà ndu'u wru ni mbia yi nɛ pugu faan thi grape ŋa pi ghà nchwɛ là'ɔ ni ntien yi!"

†† Ye i ni mbɔ fɛi ye ŋa ŋon nthɛ a wu'ɔ nchwɛ brei shi'i nɔ gho ŋkru pi nɔ ta'a llɛi a mme nɛ. ‡ Pei pichəi ŋkwan shie ŋa pi ghà nchwɛ prupina tũon brei nɔ gho.

⁷ A ni ḡga nchu'ḡ yichəi mbra lēi a pḡ yi khwe, ḡja'ḡ ḡḡḡi yichəi miyaon maon, mbc ḡḡaḡ khwe shina, chhu ḡa, "Thḡ!" ⁸ Mbē'i ḡḡai minyienlāi ḡa a lāi nḡ trū ḡa a jē yaon nu! Ligi ḡon ḡa a ni nchhḡ ḡkuon ḡhḡ nē pḡ Gu, la'a pa khushhe thḡ nu ḡḡiḡ yu. Pi fē ḡhrī ni pugu nḡ fā'o nu ta'a kaon mon khwe kaon mbhi. Pi ni mfe ḡhrī yei nḡ jwi ḡḡwa ni kafa pugu pa ḡḡi pugu pa ḡhḡnḡ pugu pa minyien mon trū ḡkuon shhe.

⁹ A ni ḡga nchu'ḡ yichəi mbra lēi a pḡ yi tien, ḡḡai nchəi ḡḡwa la'o lī'fē ḡḡḡḡḡ Minnwi, mbc ḡḡwa pē ḡa pi ni ḡḡwi vugu nthe chrà Minnwi pugu pa ḡa pugu thi titini mon pḡ nu pa minkwentie. ¹⁰ Pugu kēi ni ḡḡi ni mme ḡḡḡi ḡa, "Yo! Taathḡ ḡa a chaa ḡḡuon ḡhrī, mbc taonḡaon ndḡ mbc ḡḡaḡ nnu shini, ḡ shi nchhḡ pi fī'fī yi neḡ ḡkaon maa nsha'a mfe ḡḡi ni ḡḡwa ḡkuon shhe nthe jwi nu vigi?" ¹¹ Nne pi fē mme ndhwī fhu ni sheshenon vugu, nchhu ni pugu ḡa pugu fere nḡ kuo ndii, ti pi nu'un ḡḡwi pichəi pakwo fā'a pugu, pugu pa līḡ pugu ḡkwan ḡa'an pi jwi vugu nē, ti fī'fī yugu nu'un ḡkā'o.

¹² A ni ḡga mbini mbə'i mfēi yichəi ta'a lēi ḡhḡ a pḡ yi ntigao, mbē'i ḡḡai shhe shina ḡkier yie, minaon kara nshini nḡ ndhwī shhi, fhu ḡa a kwo linaon nē kara mbc nḡ chhī. ¹³ Pa fīnəi tḡthi taon ḡḡu shhe wu'ḡ nḡ ḡa'an thi wunu ḡhà mā'an ntien pi ndii ḡa titini fīfrəi laon chī'fī vī nē. ¹⁴ Po fhu phe pi nḡ ḡwa'anli ḡa pi kra nu, sheshe mbra pugu pa muun ḡkūnu tri ḡkhī taon mon lī'fī ḡa a ḡhà mbc nē. ¹⁵ Nne pa fūon ḡkuon shhe pugu pa ḡḡwa lienlien, pugu pa memme thishi pa shooge, pugu pa ḡhan fā'o, pugu pa ḡhan ḡhrī, pugu pa sheshe ḡkwan ḡḡwa, ḡkūna pugu ḡḡwa pē ḡa pugu lḡ ḡḡi'fī mbc ḡkūna nē, lēre mon pa pūo pugu pa shina pa ḡḡu'ḡ ḡkuon mbra, ¹⁶ nthḡ mēiḡ pa mbra pugu pa ḡḡu'ḡ ḡa, "Gū mbḡḡ pigi ndəiḡ vigi mbhḡ ju ḡa a chhḡ ḡkuon faan, pugu pa mbhḡ mme pigitua Muun Minjii ḡhḡ, ¹⁷ nthe ḡa mme llé mme pigitua yugu kwo thḡ, ti minthe a tei ḡḡ?"

Ta'a ḡkii ḡkan ni khwe wun ḡkan ni ḡkan yi khwe ḡḡwa Ishrae

7 Yei ḡha ntḡḡ, ḡḡai khwe ḡhan ntaon Minnwi thi ḡkuon khwe ḡhaa shhe, ndī'fī khwe fīfrəi ḡhḡ, ḡa kī'fī sheshe fīfrəi tḡḡ shhe ki ḡkuon ḡkhī ki ntu'ḡ thi. ² ḡḡai yichəi ḡḡaḡ ntaon Minnwi, a ku'ḡ nu llḡ ḡḡei sha'a minaon ni li ḡa a yi Minnwi maon nē. A mēiḡ ḡhan ntaon pigḡ ni ḡkier mme ḡḡḡi, mbc ḡhan ntaon ḡa pi fē ḡhrī ni pugu ḡa pugu fē ḡḡə'fī ni ḡkuon shhe pugu pa mon ḡkhī nē. ³ Nchhu nu ḡa, "Kī'fī pəi yī'fī mfe ḡḡə'fī ni ḡkuon shhe pugu pa ḡkhī ki pa thi, ti pigi nu'un nū'ḡḡ li puon fā'a Minnwi yia nḡ choyei yugu."

⁴ ḡḡa'ḡ fī'fī ḡḡwa ḡa pi ni nū'ḡḡ li yugu nē pḡ ta'a ḡkii ḡkan ni khwe wun ḡkan ni ḡkan yi khwe llḡ mon ḡḡuon ndaanon Ishrae:

⁵ Paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Ju-da, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Reuben, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Ga, ⁶ paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Asha, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Naf-tali, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Manashe, ⁷ paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Shimion, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Levi, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Isha-ka, ⁸ paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Shebulon, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Joshe, paanchrḡ ḡkan ḡḡwa fā'o li ḡhḡ llḡ mon ndaanon Ben-jameiḡ.

ḡkier mme yú ḡḡwa llḡ mon ḡḡuon la'ataon

⁹ Yei ni ḡga ntḡḡ, mbē'i ḡḡai ḡkier mme yú ḡḡwa ḡa minthe pa'a ḡon lḡ ḡḡi'fī shia, llḡ mon ḡḡuon pa la'ataon ḡhao, pugu pa ḡḡuon kī'fī ndaanon, pugu pa llḡ mon pa chrà taon taon, pugu thi shhi faan pugu pa Muun Minjii ḡhḡ, mā'an pa mme ndhwī fhu, ntuo pa ḡhia tan mbhḡ pugu, ¹⁰ ḡkēi nu ni mme ḡḡḡi ḡa, "Lūḡu nu llḡ pi mbhḡ Minnwi yia ḡa a chhḡ ḡkuon faan,

pugu Muun Minjii!"

¹¹ Pa ḡḡuon ḡhan ntaon Minnwi ni nthi ḡkier faan ḡhḡ pugu pa ḡkier pa thishi chī'chī pugu pa khwe mimaon maon. Pugu ḡu ni puḡ yugu shhi faan ḡhḡ ḡḡa'o Minnwi, ¹² nchhu nu ḡa,

"A pḡ nenne! Mbḡḡ pugu pa ndigha'o, ni shiethḡ ni tōo nu, ni ḡha'o nu, ni ḡhrī pugu pa ḡḡi pḡ ni Minnwi via ki ndugwi yi! A pḡ nenne!"

¹³ Nne chəi ta'a nthishi chī'chī ḡhḡ pie a ḡa, "ḡhan mā'an mme ndhwī fhu pei pḡ pi pa ḡḡ? Pugu lḡ ndhḡ pi hīḡ?" ¹⁴ Nchhu ḡhḡ ḡa, "Masha, ḡ ji." A chhu vəi ḡa, "Yei pa ḡḡwa pē ḡa pugu taon mon mme ḡḡə'fī. Pugu shē-gao mme ndhwī fhu yugu nchwīe a fugu pi ni chhī Muun Minjii.

¹⁵ A chwīe yie ḡhḡ pugu thi shhi faan Minnwi mfā'a nu mbhḡ yu ni tu'u pugu pa naonchi mon Nda yi.

Ju ḡhḡ ḡa a chhḡ ḡkuon faan nē shi ndī'fī vugu ni pḡ nu mi yəi pugu.

¹⁶ Mba'a nji ma nu'unᅇ njia vugu, ki njù'ᅇ yugu ma nu'unᅇ njaonᅇ.

Mba'a minaonᅇ yi'i nthe vugu, ki sheshe yaonᅇ tuonᅇ-tuonᅇ nu'unᅇ ntᅇonᅇ vugu.

¹⁷ Nthe ᅇa Muonᅇ Minjiᅇ ᅇa a pᅇ titri faanᅇ gho ne shi mᅇᅇ ᅇkᅇ'i vugu, a shi ᅇkᅇ'i vugu ᅇᅇᅇi nᅇ gho li'i ᅇka'ashe ᅇa a ᅇkhi'ᅇ fe chᅇmbhi ne.

Minnwi yᅇᅇi ᅇguonᅇ ᅇkhi'ᅇ ligi yugu ghao."

Ndigi yi khwachᅇi lᅇi

8 Muonᅇ Minjiᅇ ni ᅇga mᅇᅇ'i yichᅇi lᅇi mfᅇi a pᅇ ndigi yi khwachᅇi, li'i lere po ᅇᅇᅇi nᅇ ghrà awa. ² Nne ᅇjᅇᅇi khwachᅇi ghanᅇ ntaonᅇ ᅇa pugu thi shhi Minnwi. Pi fe khwachᅇi ntᅇnᅇ ni pugu.

³ Yichᅇi ta'a ᅇganᅇ ntaonᅇ fᅇ thᅇ nthe shhi li'i fe'ingienᅇ ntuo pᅇinᅇ ni'ingᅇ lᅇi ᅇa pi chwᅇe pi ni laonᅇgo, pi fe ntou lᅇi gho ᅇa a pigi ᅇkuonᅇ luonᅇ Minnwi ᅇgwa Minnwi pi taonᅇtaonᅇ fe'ingienᅇ nᅇ gho ᅇkuonᅇ yaonᅇ fe'ingienᅇ ye ᅇa a ni nthe li'i fe'ingienᅇ shhi faanᅇ gho pi chwᅇe pi ni laonᅇgo ne. ⁴ Ndindhi lᅇi gho pugu pa luonᅇ Minnwi pa ᅇgwa Minnwi pi taonᅇtaonᅇ ku'ᅇ shhi Minnwi llᅇ mᅇᅇᅇ ᅇganᅇ ntaonᅇ gho. ⁵ ᅇganᅇ ntaonᅇ gho kwe pᅇinᅇ gho ᅇa pi chwᅇe pi ni laonᅇgo ne ni'ingᅇ mᅇonᅇonᅇ monᅇ gho a linaonᅇ llᅇ ᅇkuonᅇ li'i fe'ingienᅇ gho, ncha'a mā'anᅇ ᅇkuonᅇ shhe, wara nu pugu pa luᅇ nu mᅇᅇi lᅇᅇᅇ li'i, pa fiembᅇi shᅇi nu, shhe chᅇ'i shina nu.

Pa ntᅇnᅇ

⁶ Nne khwachᅇi ghanᅇ ntaonᅇ ᅇa pugu ni mfā'o khwachᅇi ntᅇnᅇ ne pᅇri nonᅇ yugu nᅇ tua nu.

⁷ Fᅇonᅇ ᅇganᅇ ntaonᅇ tua ji ntᅇnᅇ. Wᅇi pugu pa mᅇonᅇonᅇ ᅇa a nyanᅇ ni chhi'ᅇ ne taonᅇ, pi mā'anᅇ ᅇkuonᅇ shhe. ᅇkuonᅇ shhe kᅇi mᅇᅇᅇ fᅇ'i ghrà ᅇa ᅇ ᅇgrā shhe trei li'i ta'a yi pᅇ ne. Pa thi wu'ᅇ ᅇkᅇi pi fᅇ'i yie gho, ᅇguonᅇ trᅇ fhe kᅇi ghao.

⁸ Mbra ᅇganᅇ ntaonᅇ tua ji ntᅇnᅇ, pi mā'anᅇ yichᅇi yaonᅇ nᅇ mme mbra, a kᅇi nu ni mᅇonᅇonᅇ monᅇ ᅇkhi'ᅇ, ghrà ᅇkhi'ᅇ, ᅇa ᅇ ᅇgrā ᅇkhi'ᅇ trei li'i ta'a li'i pᅇ yie gho ne, kara ᅇᅇᅇ pi chhi'ᅇ. ⁹ Mimaonᅇ maonᅇ monᅇ ᅇkhi'ᅇ gho khu wu'ᅇ fᅇ'i yie gho, pa mme kikuonᅇ piri wu'ᅇ fᅇ'i yie gho.

¹⁰ Yichᅇi mbra ᅇganᅇ ntaonᅇ, mᅇᅇ ᅇganᅇ shᅇna yi trei tua ji ntᅇnᅇ, yichᅇi mme fᅇnᅇi gᅇ llᅇ po, ᅇkᅇi nu nᅇ ᅇki'a, ᅇᅇᅇ ᅇkuonᅇ pa ninᅇi mᅇᅇ fᅇ'i ye ᅇa ᅇ ᅇgrā ᅇkhi'ᅇ trei li'i ta'a li'i pᅇ yie ne, mbinᅇi ᅇᅇᅇ ᅇkuonᅇ pa ᅇka'ashe. ¹¹ Ligi fᅇnᅇi gho pᅇ pi Lwilwi †. Ta'a li'i nᅇ ha'anᅇ ᅇ ᅇgrā ᅇkhi'ᅇ gho trei li'i, kara ᅇᅇᅇ yi lwilwi. Ntou ᅇgwa khu nthe ᅇkhi'ᅇ gho, nthe ᅇa pi chwᅇe a pᅇ yi lwilwi.

¹² Yichᅇi ta'a ᅇganᅇ ntaonᅇ gho, mᅇᅇ ᅇganᅇ shᅇna yi khwe, tua ji ntᅇnᅇ pi chwᅇe fᅇ'i ghrà minaonᅇ ᅇa ᅇ ᅇgrā trei li'i ta'a li'i pᅇ yie ne, ni wu'ᅇ fᅇ'i ghrà fhu gho, ni fᅇ'i ghrà fᅇnᅇi, ghrà lí'e yugu gho kara ᅇᅇᅇ njinᅇ. Minthe pi

† Ligi yei pᅇ pi yichᅇi ᅇkwanᅇ trᅇ pugu yaonᅇ lwilwi ᅇa a ghà ntaonᅇ monᅇ gho.

chwᅇe fᅇ'i ghrà naonᅇchi'ᅇ gho pa'a a lᅇ nu'unᅇ ndi'e nu, fᅇ'i ghrà tu'u gho ᅇkaa yu.

¹³ Nne mᅇᅇ'i, nja'o mimba'o a kᅇi nu ni mme ᅇᅇᅇi nᅇ ha'anᅇ a ni njei nᅇᅇᅇ nu thᅇ a ne, nchhu nu ᅇa, "ᅇᅇᅇ'i, ᅇᅇᅇ'i, ᅇᅇᅇ'i ni ᅇgwa pᅇ ᅇa pugu chᅇᅇ ᅇkuonᅇ shhe ne, nᅇ ha'anᅇ pi shi ntua pichᅇi pa ntᅇnᅇ pighᅇ ᅇa trei ghanᅇ ntaonᅇ pighᅇ tā'a nu ntua ne."

9 Nne, yichᅇi ta'a ᅇganᅇ ntaonᅇ, mᅇᅇ ᅇganᅇ tienᅇ shᅇna tua ji ntᅇnᅇ. ᅇjᅇᅇi fᅇnᅇi gᅇ shhe llᅇ po, pi fe chu'ᅇ cho shinᅇ ki ndugwi yi gho. ² A chu'ᅇ cho shinᅇ ki ndugwi yi gho, ndindhi taonᅇ cho gho nᅇ ha'anᅇ a taonᅇ pi monᅇ mme li'i lienᅇ, ndindhi llᅇ monᅇ shinᅇ gho chwᅇe minaonᅇ pugu moonᅇ gha mbhi shini.

³ ᅇᅇᅇᅇ taonᅇ monᅇ ndindhi gho nshwi'i ᅇkuonᅇ shhe, pi fe ghrᅇ ni pugu nᅇ ghrᅇ ᅇienᅇ ᅇkuonᅇ shhe. ⁴ Pi ni nchhu ni pugu ᅇa ki'i pugu fe ᅇᅇᅇ'i ni trᅇ ᅇkuonᅇ shhe, ki sheshe yaonᅇ shhe ᅇa a yi fhe ᅇkᅇᅇ nu ne, ki sheshe thi, ki trᅇ, pugu wu'ᅇ mfe ᅇᅇᅇ'i pi ni ᅇgwa pᅇ ᅇa pugu fā'o li Minnwi choyei pugu ne. ⁵ Pi ni mienᅇ vugu ᅇa pugu fe ᅇᅇᅇ'i ni ᅇgwa pighᅇ nᅇ tienᅇ nᅇonᅇ, ndᅇ ki lᅇ njwi vugu, yú'ᅇ ᅇa ᅇgwa pighᅇ ni mfā'o nu llᅇ ᅇkuonᅇ ᅇᅇᅇ'i gho ne pᅇ nᅇ yú'ᅇ ᅇa ᅇonᅇ ghà mfā'o ndᅇ ᅇa ᅇienᅇ naonᅇ vi ne. ⁶ Monᅇ pa llᅇ pighᅇ, ᅇgwa shi ntā'a gu ndᅇ pa'a ndᅇ njᅇi, pugu shi ntā'a gu ndᅇ gu ntei vugu.

⁷ Pa ᅇᅇᅇᅇ pighᅇ ni mᅇᅇ nᅇ pa minyienᅇlᅇi ᅇa pi pᅇri vugu nᅇ mā'anᅇ nu nchᅇᅇ. Pichᅇi yaonᅇ ni mᅇᅇ thᅇ pugu nᅇ ᅇkie ᅇa pi chwᅇe ni laonᅇgo, minᅇi munᅇ pᅇ nᅇ minᅇi ᅇᅇwamishua. ⁸ ᅇᅇiithᅇ yugu pᅇ nᅇ ᅇᅇiithᅇ pinᅇᅇ, shua munᅇ pᅇ nᅇ shua pa'o, ⁹ Pugu fā'o yaonᅇ kᅇ'i njù'ᅇ yugu a pᅇ pi nᅇ tᅇni, ᅇᅇᅇi pra yugu pᅇ pi nᅇ ᅇᅇᅇi ntou ᅇkwanᅇ mitu ᅇa a ghà nshᅇᅇ pa minyienᅇlᅇi nshᅇᅇ vugu ne, ntei ᅇᅇᅇi nu li'i nchᅇᅇ. ¹⁰ Shie yugu pugu pa kwᅇi nu yugu pᅇ ni ᅇienᅇ. Ghrᅇ yugu nᅇ chwᅇe nu ᅇgwa ya'o yú'ᅇ nᅇ tienᅇ nᅇonᅇ pᅇ pi monᅇ shie yugu gho. ¹¹ Fᅇonᅇ vugu ᅇa a sha'a vugu ne pᅇ ᅇganᅇ ntaonᅇ shinᅇ ki ndugwi yi fᅇ. Ligi yi monᅇ chrà Hibru pᅇ ᅇa Abadonᅇ ††, mᅇᅇ monᅇ chrà Gri ᅇa Apolionᅇ ‡.

¹² Fᅇonᅇ ᅇᅇᅇ'i kwo ᅇᅇᅇ, lii njᅇi, yi paa wu'ᅇ mbi'i nthᅇ nu.

¹³ Yichᅇi mbra ᅇganᅇ ntaonᅇ, mᅇᅇ ᅇganᅇ ntᅇᅇᅇᅇ shᅇna tua ji ntᅇnᅇ. ᅇja'o ᅇᅇᅇi llᅇ monᅇ khwe ndua li'i fe'ingienᅇ gho ᅇa pi chwᅇe pi ni laonᅇgo shhi Minnwi ne. ¹⁴ A chhu nu ni yichᅇi mbra ᅇganᅇ ntaonᅇ gho, mᅇᅇ ᅇganᅇ ntᅇᅇᅇᅇ shᅇna, ᅇa a ni mfā'o ntᅇnᅇ gho ᅇa, "Kᅇᅇᅇi khwe ghanᅇ ntaonᅇ Minnwi pᅇ ᅇa pi krao vugu yᅇi mme ᅇkhi'ᅇ Yufrete ne." ¹⁵ Nne pi fᅇi khwe ghanᅇ ntaonᅇ pighᅇ ᅇa pi ni ᅇkwo pᅇri vugu nᅇ ndᅇᅇ gho, llᅇ gho, nᅇonᅇ gho, ni ᅇᅇᅇ'o gho ne, ᅇa pugu jwi fᅇ'i ghrà ᅇgwa ᅇa ᅇ ᅇgrā ᅇguonᅇ ᅇgwa trei li'i ta'a li'i pᅇ yie ne. ¹⁶ Mi ni nja'o fᅇ'i ghanᅇ nchᅇᅇ ᅇa pugu ni ᅇku'ᅇ ne a pᅇ paa ᅇkᅇi nchu'u.

¹⁷ Yei ᅇkwanᅇ ha'anᅇ mi ni njᅇi pa minyienᅇlᅇi monᅇ nnu gho ᅇa pi ni nᅇonᅇ vᅇi ne, pugu pa ᅇgwa pᅇ ᅇa pugu ni

†† Abadonᅇ pᅇ ᅇa piri nu. ‡ Apolionᅇ pᅇ ᅇa ᅇganᅇ piri li'i

ŋku'ɔ ŋkuoŋ pugu nɛ: Pugu ni ŋgwe pa tɛni kɛi njù'ɔ yugu, ŋgwrà yi pɔ nɔ ŋgwrà móŋoŋ. Pugu pa ŋgù'ɔ ŋa a lili nɛ, pugu pa ŋgwrà fhɔ ya'ò pipie. Pa tho minyienlɛi pighɔ pɔ nɔ tho pa pa'ò. Móŋoŋ pugu pa ndindhi ni ŋgù'ɔ mikaŋ taon nu nchò pugu. ¹⁸ Fí'í ghrà ŋgwa ŋa ò ŋgrā ŋgwa trei lí'í ta'a lí'í pɔ yie nɛ khu ntɔgɔ pi ŋkuoŋ ŋgá'í pei, ntɔgɔ pi ŋkuoŋ móŋoŋ, ndindhi, ni móŋoŋ ŋgù'ɔ mikaŋ ŋa a taon nu nchò pa minyienlɛi pighɔ nɛ. ¹⁹ Nthe ŋa ghrí minyienlɛi pighɔ ni mbɔ pi nchò pugu pugu pa shie yugu. Nthe ŋa pa shie pugu pɔ pi nɔ mitwé'í ni tho pugu, pugu læiŋ ŋgwa pi ni yie ghɔ.

²⁰ Pígəi ŋgwa ŋa pi shini ndɔ njwi vugu ntɔgɔ pi ŋkuoŋ ŋgá'í pei nɛ, shini ndɔ mbā'a ŋkūnu yugu nthe mbha fā'a pugu, ki mien gha'ò nu pa miŋweŋ pugu pa nnwi ŋa pi chwīe ni laonŋo pugu pa tɛni tininchuon pugu pa pichəi ŋkwan tɛni ŋa a pɔ pi pipie, pugu pa ŋgù'ɔ ni thi. Mbɔ pa nnwi ŋa pinthe pa'a pugu lɔ njəi lí'í, ki nja'ò lí'í, ki nyien. ²¹ Pugu shini ndɔ mbā'a ŋkūnu yugu njí'í nthe pi nɔ pa nnu jwi ŋgwa, nnu tou ŋgaŋ, ki nnu shúon pugu pa ŋgina.

Ŋgaŋ ntaon Minnwi pugu muuŋ mi ŋwa'anli

10 Njəi yichəi ta'a titini ŋgaŋ ntaon Minnwi shwí'í nu shhe llɔ moŋ po, ndiŋ moŋ lúlun, jijwe ŋguŋn nu nnu pɔ tɔthi tho yu, miŋi mi pɔ nɔ minaon, kwò mi pɔ nɔ læi móŋoŋ. ² A tuo muuŋ mi ŋwa'anli mbhɔ yu ŋa a ni mbɔ yi ŋa'an. A tigi ŋgei kwò yi yi jɛ ŋkuoŋ ŋkhí, yi ŋkwrei pɔ ŋkuoŋ shhe, ³ a kəi ni mme ŋgɔi ŋa a pɔ nɔ yi pa'ò ndi ŋa a phɔ nɛ. A ni ŋga mēiŋ, khwachəi miwara mbɛ wara.

⁴ Khwachəi pa miwara mbɛ pighɔ ni ŋga ŋgwara, mi ni ŋkwo tā'a nā'an, ndɔ nja'ò ŋgɔi llɔ po a chhu nu ŋa, "Ləiŋ nnu ŋa khwachəi pa miwara mbɛ pighɔ chhu nɛ, ki lɔ njí'í nā'an shhe."

⁵ Ŋgaŋ ntaon Minnwi ŋa mi ni njəi vi a thi ŋkuoŋ ŋkhí pugu ŋkuoŋ shhe nɛ kəɾə ŋgei mbhɔ yi yi jɛ po, ⁶ nshwrēi ni ligi Minnwi ŋa a yi maon ki lɔ ma ŋkhu nɛ, ŋa a chwīe po pugu pa yaon ŋa a pɔ moŋ ghɔ nɛ, nchwīe shhe pugu pa yaon ŋa a pɔ moŋ ghɔ nɛ pugu pa ŋkhí ni pa yaon ŋa a pɔ moŋ ghɔ nɛ, ŋa, "Mba'a yiri nu nu'uy mbɔ. ⁷ Nɔ ŋgaŋ ntaon Minnwi mbɔ ŋgaŋ khwachəi shina shi ŋga ntua ntəŋ yi, kaŋ Minnwi shi nchwīe nnu læiŋ ŋa a ni ŋkā'a nɛ. A shi ndɔgɔ lí'í pi wu'ɔ nɔ ha'an a ni nchii ni puon fā'a pi mbɔ pa njəilí'í Minnwi."

⁸ Nenne, ŋgɔi ŋa ŋki ya'ò llɔ po nɛ chrā vəi ŋkamu'ɔŋ, nchhu nu ŋa, "Ghəi ŋkwe ŋwa'anli ŋa a yi ŋa'an mbhɔ ŋgaŋ ntaon Minnwi ŋa a thi ŋkuoŋ ŋkhí pugu shhe nɛ."

⁹ Nnɛ, ŋgəi mbara ŋgaŋ ntaon Minnwi ghɔ nchhu ghɔ ŋa a fɛ muuŋ mi ŋwa'anli ghɔ vəi. A chhu vəi ŋa, "Kwe ŋkru, a shi nchwīe moŋ puŋ yɔ llwī, ndɔ moŋ nchò yɔ shi ndiŋ pi nɔ llɔ." ¹⁰ Nkwe muuŋ ŋwa'anli ghɔ

mbhɔ ŋgaŋ ntaon Minnwi ghɔ ŋkru. A ni ndiŋ pi nɔ llɔ moŋ nchò a, ndɔ ŋga ŋkwo kru, a chwīe puŋ a llwī.

¹¹ Pi chhu vəi ŋa, "ɔ shi mbini nu'uy nchhu ŋkəni Minnwi nthe ntou pa ŋgwa pugu pa taon taon pugu ŋkwan ŋkwan chrā pa taon pugu pa fūon."

Paa pa miŋkwentie

11 Pi ni mfe muuŋ thi fí'í yaon vəi a pɔ nɔ mbie, yichəi ŋon chhu vəi ŋa, "Lɔllɔ mfí'í Nda Minnwi pugu pa lí'í fɛ'ingien pugu pa ŋgwa ŋa pugu tho ŋga'ò Minnwi moŋ ghɔ nɛ. ² Nɔ kí'í mfí'í yina ŋa a pɔ mbhi Nda Minnwi nthe ŋa pi kwo fɛ yie ghɔ ni pa la'ataon ndɔ pugu shi nxi la'ataon taon taon la'ò kwò pugu nɔ khwe wuŋ nəon ni nəon yi paa. ³ Nshi mfe nji ni paa pa miŋkwentie paŋ pugu yəi nnu mfí'í nɔ ta'a ŋkaŋ ni paa ŋkəi ni ntigao wuŋ llɛmbhi. Pugu shi mbɔ moŋ ndhwí ywei gu."

⁴ Yei paa pa thi olive pugu pa paa yaon tigi laŋ ŋa a thi shhi Taathɔ ŋa a ghà nsha'a ŋkuoŋ shhe nɛ.

⁵ Sheshenon ntā'a nu ndəiŋ vugu, móŋoŋ taon nchò pugu nshí'í mimbina yugu, moŋ yei shendaon, sheshenon ntā'a nu nchwīe nnu ŋgá'í mbiŋ pugu pi jwi vugu nenne. ⁶ Pugu fā'ò ghrí nɔ fɛni nu po, nne ŋa kí'í mbɛ llɔ moŋ llé pighɔ ŋa pugu tho nchhu pa nnu ŋa pugu yəi nɛ, ndɔ pugu fā'ò nji mbiŋ pa ŋkhí nɔ kara nu vugu pugu gū chhí pugu pa mā'an nu ŋguon ŋkwan ŋgá'í ghao ŋkuoŋ shhe moŋ sheshe ndi ha'an pugu khwā nɛ.

⁷ Pugu shi ŋga ŋkwo mī'ey ni chii nu ŋkəni yugu, minyien piphi ye ŋa a taon moŋ shiŋ ki ndugwi yi nɛ, mā'an vugu ni nchhò, ŋga'a vugu, ndɔ njwi vugu. ⁸ Pa khu yugu nūan shendaon moŋ mme la'ataon ŋa nɔ li, pi mēiŋ ni "Shodon" ki "Ijipti," mbɔ lí'í ŋa pi ni ŋkwīŋ Taathɔ vugu ŋkuoŋ wá'a nɛ. ⁹ Nɔ trei llé ni ghrà yi pichəi llɔ shina kírí pa ŋgwa pugu pa kírí ndaanon, pugu pa chrā taon taon, pugu pa la'ataon shi mbe'í khu pugu ndɔ ndāa nɔ mien nu pi twei vugu. ¹⁰ Ŋgwa pɛ ŋa pugu chhɔ ŋkuoŋ shhe nɛ shi mfā'ò pwanju'ɔ nthe vugu, nchwīe pa jɛ, ntaon pa yaon fé ni non pugu, nthe ŋa paa pa njəilí'í Minnwi pei ni mbɔ pa thɔpa'ò ni ŋgwa pɛ ŋa pugu ni nchhɔ nu ŋkuoŋ shhe.

¹¹ Nɔ trei llé ni ghrà yi ghɔ ni ŋga ntɔgɔ, jijwe chɔmbhi llɔ mbhɔ Minnwi nii mbiŋ pugu, pugu lɔllɔ ntithi ŋkuoŋ kwò muŋu, ŋkien mme pɔgɔ gu wēiŋ ŋgwa pɛ ŋa pugu ni njəi vugu nɛ. ¹² Nnɛ, ŋkien mme ŋgɔi taon po, nchhu nu ni pugu ŋa, "Pəi ku'ɔ heŋi!" Pugu ku'ɔ po moŋ lúlun pa mbina pugu pɛ'í nu.

¹³ Wu'ɔ ndi ghɔ, shhe chī'í ŋkien yie ghɔ nshina, ta'a ghrà moŋ la'ataon ghɔ nɔ ha'an ò ŋgrā wuŋ lí'í a pɔ yie ghɔ nɛ, gū shhe. Khwachəi ŋkaŋ ŋgwa ni ŋkhu nɔ ha'an shhe ghɔ ni nchí'í ŋka'a nɛ, pigəi yugu fā'ò mme pɔgɔ gu, pugu fɛ ndigha'ò ni Minnwi po.

¹⁴ Mbra ngə'i ghɔ kwo tɔgɔ, līi njəi, yi trei thɔ nu nɔ kuo ndii.

Ntəŋ ngan ntaon Minnwi mbɔ ngan khwachəi shina

¹⁵ Nne, ngan ntaon Minnwi mbɔ ngan khwachəi shina tua ji ntəŋ pa mme nggɔ, chhu nu po ŋa, "Sha'afuon ŋkuon mbhi gū Sha'afuon Taathɔ via pugu yi Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe ne, a shi nsha'a nɔ ŋguon ndii ghao."

¹⁶ Paa wuŋ thishi chichii ni yi khwe ŋa pugu ni nchho ŋkuon pa faan pugu shhi Minnwi ne, gū ni miŋi muŋu shhe ŋga'o Minnwi, ¹⁷ nchhu nu ŋa, "Pigi fe tōo nu ve ma Minnwi Taathɔ ŋa a chaa ŋguon nji ne, ŋa a pɔ, ndo ni mbɔ nthe ŋa ɔ kwo kwe mme ghrɛ yɔ ndo njɛ sha'a nu.

¹⁸ Pa la'ataon fā'o pigitia, ndo pigitia yɔ ni nthɔ, mbɔ ndii ŋa pi shi nsha'a ŋgwa ŋa pugu kwo khu ne. Ndii thɔ nɔ kinein nu puon fā'a pɔ, mbɔ pa njəilfi pɔ pugu pa ŋgwa pɔ, mbɔ ŋgwa pe ŋa pugu pɔgɔ ghɔ ne, pa miŋkwasha pugu pa ŋgwa lienlien. Ndii kwo thɔ nɔ piri nu ŋgwa pe ha'an pugu piri ŋkuon shhe ne."

¹⁹ Nne, Nda Minnwi po chu'ɔ, pi yəi ŋkūŋ nū'ɔŋ kəna yi pugu pa ŋgwa mon Nda ju Minnwi. Pa fiembɔ ni nshēi nu, ndo nduo nu, pa luo nu miwara mbɛ pini mbɔ, shhe shina, mme wēi gū.

Mingwe chəi pugu mme ndaon mikwokwo, pi mēin ni dragon

12 Ŋkieŋ mme li nḡon non yi po, mingwe chəi ŋa ndhwɛ yi ni mbɔ pi minaon, fhú pɔ la'o kwò yu, ni ŋkie ni paanchɔ fɛnəi ŋkuon pɔ thɔ yu. ² A ni mbɔ ni nshūu, nchho ŋkəi nu nthe yú'ɔ pugu pa ngə'i phi.

³ Yichəi li pini ntaon po, ŋga njəi nu, mme mikwokwo pipie, mfā'o khwachəi thɔ ni wuŋ ndua ni khwachəi ŋkie thɔ yu. ⁴ Shie yi yigɔ ta'a ghrà pa fɛnəi po nɔ ha'an ɔ ŋgrā ŋguon fɛnəi po a taon trei ghrà, mā'an vugu ŋkuon shhe. Minyien ghɔ tithi yəi mingwe ghɔ ŋa a ni ntā'a nu mbhi ne, nne ŋa a gha mbhi muon yi ghɔ, a kē'i ŋkrukru.

⁵ A phi muon mimbria, mbɔ ye ŋa a shi nsha'a ŋguon pa la'ataon ghao ni mbie tɛni ne, ndo pi ki'i njā muon ghɔ jā ŋku'ɔ nɔ yəi Minnwi pugu pa faan yi. ⁶ Mingwe ghɔ tei ngəi mon ŋkūnu njó lífi ha'an Minnwi ni ŋkwo piri nū'ɔŋ, mbɔ lífi ŋa pi shi ŋkugwi vi nɔ ta'a ŋkan ni paa ŋkii ni ntigao wuŋ llembhi.

Pi mā'an Shata ŋkuon shhe

⁷ Nne, nchhò gū po. Maikə pugu pa ghan ntaon pi thɔ mā'an mme mikwokwo ghɔ ŋa pi mēin ni dragon ne.

Mikwokwo ghɔ pugu pa ji pa ghan ntaon mā'an vugu ŋkaa pugu. ⁸ Ndo pi gha'a pa minyien ghɔ, pa'a shina lb nu'ur mbii ni pugu po. ⁹ Pi mā'an mme minyien ghɔ shhe, mbɔ mme mitwē'i lleshhi ŋa pi mēin vi ni devɛ ki Shata ne, mbɔ ngan fɛi ŋguon mbhi. Pi ni mā'an vi ŋkuon shhe, mā'an pa ghan ntaon pi pugu pugu.

¹⁰ Nja'o ŋkieŋ mme nggɔ po chhu nu ŋa, "Ndwe lūgu nu pugu pa ghrɛ pugu pa Sha'afuon Minnwi via ni nji Ju ŋa Minnwi Chu'ɔ Ntaon nɔ Nkwe ne kwo thɔ, nthe ŋa pi kwo mā'an ngan shwei fəŋ pa líŋ pia shhi Minnwi shhe,

ŋa a ghà nchhu pa fəŋ pa líŋ pia mon naonchi pugu pa tu'u shhi Minnwi yia ne.

¹¹ Pi kwo gha'a vi ntɔgɔ pi ŋkuon chhi Muon Minji pugu pa nnu shini ha'an pugu chi ne, ndo pugu ni ŋkhwā chɔmbhi yugu wu'ɔ shigei ti nchəin nthiŋkwo

ŋa mimfe pugu khu nthe vi.

¹² Nthe yie ghɔ, fā'o pwanju'ɔ ma po pugu pa pəi ŋa pəi chho mon ghɔ ne.

Ndo ngəi pɔ ni pəi ma ŋkuon shhe pugu pa mon ŋkhɛ, nthe ŋa devɛ shwi'i shhe mbara vəi mon mme pigitia nthe ŋa a ji ŋa ndii yi kwi'i."

¹³ Ndii ŋa mikwokwo ghɔ ni njəi ŋa pi mā'an vi ŋkuon shhe ne, a tei njiŋ mingwe ye ŋa a ni mbhi muon mimbria ne. ¹⁴ Ndo pi ni mfe paa pra mme mimbria'o ni mingwe ghɔ, nne ŋa minthe a yei nte mitwē'i ghɔ ngəi mon ŋkūnu njó, nɔ lífi ha'an pi fā'o nɔ kugwi nu vi nɔ trei ŋga'o ni ghrà yi ne.

¹⁵ Mitwē'i ghɔ shā'o ŋkhɛ nɔ ninəi lb nchò yu njiŋ mingwe ghɔ nne ŋa a tien vi ngəi nɔ ghɔ. ¹⁶ Ndo shhe ghēre mingwe ghɔ, shhe ŋa'an nchò yi mmi ninəi ghɔ ŋa minyien ghɔ shā'o lb nchò yu ne. ¹⁷ Nenne, túa minyien ghɔ pigɛ mbɛŋ mingwe ghɔ, a ghəi nɔ mā'an nu pigəi puon mingwe ghɔ ni nchhò, mbɔ ŋguon pa ŋgwa pe ŋa pugu nū'ɔŋ kəna Minnwi ndo ngwəin nnu shini ŋa Jishɔ nḡon ne.

¹⁸ Ndo a thi ŋkuon shishhe ŋkiŋ ŋkhɛ.

Fūon minyien

13 Njəi yichəi minyien a taon nu mon ŋkhɛ ni wuŋ ndua pugu pa khwachəi thɔ ni wuŋ ŋkie ŋkuon pa ndua pi, ni pa ligi nchəshə ŋkuon pa thɔ pi.

² Minyien ŋa mi ni njəi ne ni mbɔ nɔ minchɔ, kwò mi pɔ nɔ yi miŋanien, nchò yi pɔ nɔ nchò pa'o. Mme mikwokwo ŋa pi mēin ni dragon ne fe nji yi pugu pa faan yi ni mme ghrɛ ghɔ.

³ Yichəi ta'a thɔ yi pɔ nɔ ha'an a fā'o fɛ ŋa minthe a jwi vi. Ndo fɛ ghɔ ŋa a kan ni nthe a jwi vi ne mme, ŋguon ŋkuon shhe ghao ghrāo nɔ ha'an pugu ni njou njiŋ minyien ghɔ ne. ⁴ Pugu ni ŋga'o mme mikwokwo ghɔ nthe ŋa a fe ghrɛ yi ni minyien ghɔ ndo pugu gha'o

minyienj għo, nchhu nu ħa, “A għ nō minyienj yei, ndo a nthē a wie pugu għ ħgwie ħkrò?”

⁵ Nne, pi mienj minyienj għo a chrā pa chrā nđonj nonj pugu pa chrā nchī’ashē nō ligi Minnwi. Pi fē nji għo nō chwīe nu nnu ħa a tā’a nu nē nō khwē wuħ nāonj ni nāonj yi paa. ⁶ A ħa’anj nchō yi nō chrā nu pa chrā nchī’ashē nthē Minnwi, nthō nchī’ē ligi yi pugu pa lī’i chħo yi, pugu pa ħgwa pē ħa pugu chħo pi po nē. ⁷ Pi ni mbīni mienj vi ħa a mā’anj pa ħgwa Minnwi pi taonjtaonj ni nchħō ndo ħga’a vugu, pi fē għrī mbīnj pa ħguonj pa ndaanj, pugu pa kīri ħgwa, ni pa ħgwa llō monj chrā taonj taonj pugu pa la’ataonj. ⁸ Nguonj pa ħgwa ħa pugu chħo ħkuonj mbħi nē shi ħga’o vi, ħkīenj ħgwa pē ħa pi ni nā’anj ligi yugu ħkaonj Minnwi maa chwīe mbħi monj ħwa’anjli chōmbħi mbō yi Muonj Minjji ħa pi ni njwi vi nē.

⁹ Šheshenonj mfā’o tēnē, ā ya’o.

¹⁰ Šheshenonj mbō ħa pi shi ħgwēinj vi nō ħganj chāinj, kaŋ pi shi ħgwēinj vi nō ħganj chāinj.

Šheshenonj mbō ħa pi shi nsho vi ni kafa, kaŋ pi shi nsho vi ni kafa.

Yei gē ni ħgwa Minnwi pi taonjtaonj nō tīi nu shii pugu pa piŋ.

Mbra minyienj

¹¹ Nne, ħjēi yichēi minyienj a taonj nu monj shħē mfā’o paa ndua nō muonj minjji, nchrā nu nō mme mikwokwo ħa pi mēinj ni dragonj nē. ¹² A ni nđonj ħguonj nji fūonj minyienj shħi yu nchwīe ħkuonj mbħi pugu pa ħguonj ħgwa monj għo għa’o fūonj minyienj għo ħa mme fī yi ni ntīni nē. ¹³ A ni nđonj ntou pa li, nchwīe ti mōonj llō po nshwi’i shħē shħi ħgwa ¹⁴ ntōgō ħkuonj pa li ħa pi ni mienj ħa a fā’a shħi minyienj għo nē, a fī ħgwa pē ħa pugu chħo ħkuonj shħē, nshwei vugu ħa pugu chwīe yaonj a fħi minyienj ye ħa kafa ni ndēinj vi a lō mbī’i yi maonj nē. ¹⁵ Pi mienj mbra minyienj għo ħa a fē jijwē ni yaonj għo ħa pi chwīe a fħi fūonj minyienj nē, nne ħa minthē yaonj għo ħa pi chwīe a fħi minyienj għo nē a ka chrachra, nchwīe pi jwi ħgwa pē ħa pugu lāa ħa mba’a pugu għa’o yaonj ħa pi chwīe a fħi minyienj għo nē.

¹⁶ Minyienj għo ħi ħguonj ħgwa għao, pa miŋkwasha pugu pa ħgwa lienlienj, pa fā’o pugu pa mbou, pa ħkū-na pugu pa ħgwa għa, ħa pi nū’ōnj li nō ħgei mbħo jī yugu ki nō choyei yugu. ¹⁷ Pugu ni nchwīe yei nnu nne ħa minthē pa’a sheshenonj lō njuonj yaonj ki fīni, kaŋ a nē a fā’o li għo mbō ligi minyienj għo ki fī’i ndigi yaonj ħa a thi nō ligi yi nē. ¹⁸ Yei fē gē ni shiethō. Sheshenonj ħa a ji nnu nē pī’i njinj ligi yaonj ħa a thi nō minyienj għo nē nthē ħa njinj yaonj shia għo nē thi pi nō ligi ħonj, yaonj shia yei għo pō ntigao ħkīi ni ntigao wuħ ni ndigi yi ntigao (666).

Muonj Minjji pugu pa ħgwa pi

¹⁴ Nne mbē’i, ħga njēi nu nē, Muonj Minjji għo thi ħkuonj Mbra Shayaonj pugu pa tā’a ħkīi ħkaŋ ni khwē wuħ ħkaŋ ni ħkaŋ ħgwa yi khwē ħa pugu ni mfā’o ligi yi pugu ligi Tāa vi choyei pugu. ² Nja’o yichēi ħggi llō po, a pō nō ntou pa ħkhī ħa a wara nu nō ħggi mme miwara mbī. Nggi ħa mi ni nja’o nē ni mbō nō ħg-gi ntou ħgwa ħa pugu thō mba’o lōu.

³ Pugu ni nchħo njrāo ħkhī fħi shħi faanj pugu pa shħi khwē pa miyaonj maonj pigħo pugu pa thishi chīchīi. Yichēi ħonj kaŋ ni mfe pa’a a lō nje’i ħkhī għo ħkīenj tā’a ħkīi ħkaŋ ni khwē wuħ ħkaŋ ni ħkaŋ yi khwē ħa pi ni njuonj vugu shina pa ħgwa ħkuonj shħē nē. ⁴ A ħgwa pei ħa pugu shi lō nji’i mfuo nonj yugu ni piŋgē, nthē ħa pugu shi ya’a nūanj pugu pa piŋgē. A pugu mbō ħgwa pē ħa pugu yōu njinj Muonj Minjji għo sheshe lī’i ħa a ghēi nu nē. Pi yuonj pei ħgwa shina pa ħgwa ħkuonj shħē nō fūonj ntīenj thi mbħo Minnwi pugu Muonj Minjji.

⁵ Pugu shini ndo naa ma ndē’i ħgienj, nthē ħa pugu lō nji’i mfā’o ntēi.

Nkīni llō mbħo trei għanj ntaonj Minnwi

⁶ Njēi yichēi tā’a ħganj ntaonj Minnwi, a yei ntōgō nu thō pigi ni pwa pisha’akhō ħa a lō nji’i mfā’o ndugwi yi nō chīi nu ni ħgwa ħa pugu pō ħkuonj shħē nē, ni ħguonj pa la’ataonj, ni kīri ndaanj, ni ħgwa llō monj chrā taonj taonj, ni kīri ħgwa. ⁷ A chħu ni mme ħggi ħa, “Pōgō Minnwi, mfe ndigha’o għo nthē ħa ndīi shā’a kwo thō ndo ħga’o vi ħa a chwīe po pugu pa shħē nē, pa mme ħkhī pugu pa ħkhī ħka’ashē.”

⁸ Yichēi tā’a ħganj ntaonj Minnwi mbō mbra yi pīni nu’uħ mbara, nchħu nu ħa, “A gū, a gū mbō mme la’ataonj Babilonj, a pō nō miŋgwē ħa a chwīe ħguonj pa la’ataonj għao nnu lā’o njū’ō kwoshuonj yi.”

⁹ Yichēi ħganj ntaonj Minnwi, mbō ħganj shēna yi trei, yōu njinj yugu, nchħu nu ni nji’i ħa, “Šheshenonj ħga’o minyienj għo pugu yaonj ħa pi chwīe nō fħi yi nē, mbīnj li għo choyei yu ki ħkuonj mbħo yi, ¹⁰ kaŋ ju ħkaa yu shi nnu lā’o Minnwi, mbō lā’o pigītua yi, ħa a shā’o ni ħguonj nji monj ndua pigītua yi nē. Nguonj pa ħgwa ħa pugu chwīe nnu yei nē, pi shi mfe ħgē’i ni pugu monj mōonj pugu pa mōonj ħgū’ō mīkaŋ ħa a kīi nu nē shħi pa għanj ntaonj Minnwi pi taonjtaonj pugu pa shħi Muonj Minjji. ¹¹ Ndindħi mōonj ħgē’i yugu ku’ō tōthi ki ndugwi yi, ferēonj lō mbō monj naonjchī pugu pa tu’u ni ħgwa pei ħa pugu għa’o minyienj għo pugu pa yaonj ħa pi chwīe nō fħi yi nē, pugu pa sheshenonj ħa a piŋ pi nū’ōnj li ligi yi mbīnj yu nē. ¹² Yei gē ni ħgwa Minnwi pi taonjtaonj nō tīi nu shii, mbō ħgwa pē ħa pugu nū’ōnj kī-na Minnwi pugu pa piŋ yugu mbīnj Jishō nē.”

¹³ Nja’o ħggi llō po chħu nu ħa, “Nā’anj yei: Shishini, mbō pō ni ħgwa pē ħa pugu khu monj piŋ mbīnj

Taathɔ ne lɔ ndwe ngɔi nu shhi." Jijwe Minnwi chhu ɔa, "Shishini mbɔɔ yugu, nthe ɔa pugu shi mferɛ non yugu lɔ nkuon fà'a yugu, nthe ɔa fà'a yugu shi njou njin yugu!"

Maon kwɔo nkuon shhe

¹⁴ Nenne ñdii, ɔa njai nu ne njai luluɔ fufhu, yichai non chɔchɔ nkuon luluɔ gho nɔ Muon Nonmishua, ni nkie nɔ yi laonɔo tho yu, ni nkwan minwi ya'a reshi mbo yi chachigai mbho yu.

¹⁵ Yichai ta'a ngan ntaon Minnwi taon mon Nda Minnwi nchho mɛin ju gho ɔa a chho nkuon luluɔ gho ne ni mme nggi ɔa, "Lɔgo minwi yɔ ɔa a pɔ nɔ yi ya'a reshi ne nkwo maon nɔ gho nthe ɔa ndi kwɔo maon kwo tho, nthe ɔa ya maon kwɔo nkuon shhe kwo ya ntini ti nkã'o." ¹⁶ Nne ju ɔa a ni nchho nkuon luluɔ gho ne, firi minwi yi nkuon shhe, nkwo maon kwɔo nkuon shhe.

¹⁷ Nne yichai ngan ntaon Minnwi taon mon Nda Minnwi po mfã'o minwi chachigai mbo nkwan yi ya'a reshi gho nkaa yu. ¹⁸ Yichai ta'a ngan ntaon Minnwi taon lifi fe'ingien, mbo ye ngan ntaon ɔa a ni mfã'o ghrɛ monon ne, mɛin ye ɔa a ni mfã'o minwi chachigai gho ne ni nji ɔa, "Lɔgo minwi yɔ nja'a ntien thi grape mon faan grape nkuon shhe, nthe ɔa pa ntien thi grape pi kwo tini." ¹⁹ Nne ngan ntaon gho firi minwi yi a tiri nkuon shhe nkwo pa ntien thi grape nkuon shhe, mã'an mon mme lifi ɔa Minnwi gha nchwie la'o pigitia yi ne. ²⁰ Pi kien ntien thi grape pigho mon lifi kien ntien thi ɔa a lɔ mbo pi mon la'a ne, chhi khii ntaon mon lifi kien ntien thi gho, ti mbo ta'a kwɔo ni ghrã yi nɔ ku'ɔ nu tɔthi, ndo nshiga ti nchɛn paa nkii nkan ni ndipu'u wun nkan ni ntigao nkan kwɔo.

Khwachai pa ghan ntaon Minnwi ni khwachai pa nkwan ngã'i

¹⁵ Nne, njai yichai li po, a pɔ mme yi ndo mbo yi ghraoghrao, khwachai pa ghan ntaon Minnwi ni khwachai pa nkwan ngã'ingã'i, mbo pa ndugwi pi nthe ɔa a ndugwi njin nɔon nu pigitia Minnwi. ² Njai yichai yaon ɔa a pɔ nɔ mme nkhi ngrashi nyan ni monon. Mbinu nu'un njai ngwa pe ɔa pugu gha'a minyien gho pugu yaon ɔa pi chwie a pɔ nɔ ju ne, ni ndigi yaon ɔa a thi nɔ ligi yi ne a thi ye nkhi ngrashi gho, ni yaon pa'o lou Minnwi mbho pugu. ³ Pugu yrão nkhi Mushi, mbo muon fã'a Minnwi pugu pa nkhi Muon Minji gho, nchhu nu ɔa, "Fã'a pɔ gha'o ndo mbo yi ghraoghrao, ma Minnwi Taathɔ, ɔa a chaan ngon nji ne. ɔ nɔon fã'a yɔ yi ndindi ndo mbo yi shishini, ma Foun pa taon taon!" ⁴ Yo Taathɔ, a gɔ ɔa a shi mien ki pɔgo ndo nga'o ligi yɔ? A gɔ tã'i gho mbo yi taontaon.

Ngon pa la'ataon shi ntho nga'o ligi yɔ

nthe ɔa ɔ ni nɔon pa mbha fã'a ndindi po."

⁵ Nnu pei ni nga nɔgo, mbe'i, Nda Minnwi po pɔ yi wo, mbo ntaa ɔa Minnwi ni nu'ɔn gi kina yi mon gho ne. ⁶ Lɔ mon Nda Minnwi gho, khwachai pa ghan ntaon Minnwi ni khwachai pa ngã'ingã'i taon mon gho, mbo mon ya nkien ndhwí fhu chiachia ni khwachai pa ngwara laonɔo nkuon njú'ɔ yugu. ⁷ Yichai ta'a yi shina kwe miyaon maon pigho ni mfe khwachai kumbu ɔa pi chwie ni laonɔo ni khwachai ghan ntaon Minnwi pigho, pigitia linaon mon gho mbo pigitia Minnwi ɔa a chombhi ki ndugwi yi ne. ⁸ Nda Minnwi ni ndinaon ni ndindi ndigha'o Minnwi pugu pa ghrɛ yi, ti a kan ni nthe pa'a yichai non lɔ nii mon Nda Minnwi gho ti khwachai pa ngã'ingã'i khwachai pa ghan ntaon Minnwi pigho nu'un mme.

Khwachai kumbu pigitia Minnwi

¹⁶ Nne nja'o yichai mme nggi lɔ mon Nda Minnwi gho chhu nu ni khwachai ghan ntaon Minnwi pigho ɔa, "Pai ghai nshã'o khwachai kumbu pigitia Minnwi gho nkuon shhe."

² Nne fun ngan ntaon Minnwi ghai nshã'o ji kumbu nkuon shhe, wuwuru mbina yu'ɔ yu'ɔ ntaon mbin ngwa pe ɔa pugu ni mfã'o li minyien gho ndo nga'o yaon ɔa pi ni nchwie a fhi minyien gho ne. ³ Mbra yi shã'o ji kumbu mon mme nkhi, a kara mbo nɔ chhi khu non, ngon pa mimaon maon mon nkhi gho khu ghao.

⁴ Yichai mbra yi, a pɔ yi trei, shã'o ji kumbu gho mon ninai pugu pa nkhi nka'ashe, pugu gu chhi. ⁵ Nja'o ngan ntaon Minnwi ye ɔa a ni ndina nu ni mon nkhi chhu ni Minnwi ɔa,

"Yo, Non Taontaon, ɔ non ndindi, ɔa a pɔ, ni mbo, nthe ɔa a tho gɔ ni pa njɔ pei.

⁶ Nthe ɔa pugu ni njwi

ngwa Minnwi pi taontaon pugu pa njaili Minnwi, nne ɔ fe chhi ni pugu ɔa pugu nnu.

A yaon ɔa a pie ɔa pugu fã'o ne."

⁷ Nja'o, lifi fe'ingien Minnwi chhu nu ɔa,

"Oon, ma Taathɔ, mbo Minnwi ɔa a chaan ngon nji ne, pa njɔ pɔ kã'o ndo mbo yi nnu shini!"

⁸ Yichai ta'a ngan ntaon Minnwi, mbo ngan shina yi kwe, shã'o ji kumbu nkuon minaon, pi mien minaon gho a tun ngwa ni monon yi. ⁹ Tini laonlaon gho ni ntun vugu pugu chɔnɔo ligi Minnwi ɔa a fã'o nji mbin pa ngã'ingã'i pei ne. Pugu shini ndo mbã'a nkunu yugu ni phi mfe ndigha'o ni Minnwi.

¹⁰ Ngan ntaon Minnwi mbo ngan tien shina shã'o ji kumbu nkuon faan minyien gho, la'ataon yi gu njin. Pa ngwa naon lin pugu mon yú'ɔ, ¹¹ nchɔn Minnwi po nthe yú'ɔ yugu pugu pa mbina. Pugu shini ndo mbã'a nkunu yugu ni mbha nnu yugu. ¹² Yichai ta'a ngan

ntaon Minnwi mbo ngaŋ ntigao sh̄ina sh̄a'o ji kumbu ŋkuon mme n̄inai ŋa pi m̄eiŋ ni Yufrete, ŋkh̄i yi wiri no p̄iri nu shendaon ni pa f̄uon lb ŋgei l̄i' sha'a minaon. ¹³ N̄jai trei jijwe pip̄hi pugu po no mish̄iwo. Pugu ni nch̄o ntaon nu nch̄o mme ndaon mikwokwo, pugu pa nch̄o minyien gho, ni nch̄o nj̄ail̄i' mifii. ¹⁴ Pugu ni mbo pa jijwe pa miŋwein ntho n̄oŋ pa li ndo ŋḡai nj̄ai pa f̄uon mon ŋguon mbhi no kiri nu vugu ta'a l̄i' no nch̄h̄ mon mme ll̄e Minnwi ŋa a chaa ŋguon n̄ji ne.

¹⁵ Jisho Taatho ni nchhu ŋa, *“L̄i' nj̄ai, ntho nu no ŋgina! Mb̄ow̄o yi ŋon ŋa a lo n̄ji' ndhe l̄oḡo ne, ŋa a mā'an nd-hw̄i' yi, nne ŋa ki' a nyien ntii, nne mf̄a'o lritho l̄i' wo.”*

¹⁶ Nne pa jijwe pigho kiri pa f̄uon pigho ta'a l̄i' no l̄i' ŋa pi m̄eiŋ mon chr̄a Hibru ni Amagedon ne.

Sh̄ina ndigi khwach̄ai kumbu

¹⁷ Nne ngaŋ ntaon Minnwi mbo ngaŋ khwach̄ai sh̄ina sh̄a'o kumbu yi mon t̄othi, mme ŋggi ntaon mon Nda Minnwi, lb ŋkuon faan Minnwi, nchhu nu ŋa “A mme!” ¹⁸ Pa fiemb̄i ni sh̄ei nu, nd̄uo nu, ntou pa miwara mb̄i, shhe shina mon shendaon ŋa ŋon lo naa ma nj̄ai lb no ha'an ŋonmishua ni mbo ŋkuon shhe ne, yie shina nu shhe ni mbo ŋkien mme yi. ¹⁹ Mme la'ataon gho ni nshi-na ntaon trei krao, pa mon la'a mon pa taon taon gu. Minnwi kw̄in mme Babilon nchw̄ie vi a nnu la'o lb mon ndua mme piḡitua yi. ²⁰ Ŋguon pa puon ŋk̄ũnu titri ŋkh̄i tei, pa'a kan ta'a mbra lo nu'uy mbi'i. ²¹ Memme w̄ei, ŋa lr̄i nu muŋu ni mbo no khwe wuŋ kilu ni kilu yi tien, ḡu lb po mbiŋ ŋgwa, pugu ch̄oŋ Minnwi nthe ŋḡa' w̄ei nthe ŋa ŋḡa' gho ni ŋga'a.

Mme shakh̄i pugu minyien

17 Nne, yich̄ai ta'a ngaŋ ntaon shina khwach̄ai pa ghan ntaon Minnwi pigho ŋa pugu ni ntuo khwach̄ai kumbu ne, tho nchhu v̄ai ŋa, “Tho, ñshi n̄oŋ sh̄a'a mme shakh̄i gho ve ŋa a chho ŋkuon pa ntuo ŋkh̄i ne. ² A ju ŋa pa f̄uon ŋkuon shhe hein kwo po pugu pugu mon sh̄uon ne, ŋgwa ŋkuon shhe hein kwo paa nthe nnu nu la'o kwoshuon yi ne.”

³ A tien a mon jijwe ŋḡai ni mmu mon ŋk̄ũnu nj̄o, ñj̄ai yich̄ai miŋgwe a ch̄oŋ ŋkuon minyien pipie ŋa pi n̄a'an pa ligi ŋa a w̄e'i Minnwi ne ŋkuon ŋguon non yi ghao. Minyien gho f̄a'o khwach̄ai tho ni wuŋ ndua.

⁴ Miŋgwe gho ni mā'an ndhw̄i pipie, nchw̄ie non yi ni pa sh̄iga laongo pugu pa ŋḡu' pwapwa pugu pa pich̄ai ŋkwan maon ŋḡiwo. A ni ntuo ndua ŋa pi chw̄ie ni laongo a linaon ni pa nnu pip̄hi pugu pa t̄otr̄o sh̄uon yi. ⁵ Pi ni n̄a'an yich̄ai nnu l̄i' ŋkuon choyei yi: Mme Babilon mbo m̄ũuŋ pa shakh̄i pugu pa ŋguon pa nnu pip̄hi ghao ŋkuon shhe. ⁶ N̄jai miŋgwe gho a paa ni ch̄h̄i pa ŋgwa Minnwi pi taon taon, ch̄h̄i pa ŋgwa ŋa pi ni nj̄wi vugu nthe Jisho ne. Mi ni ŋga nj̄ai vi, ŋgr̄ao ŋk-ien yie.

⁷ Ndo ngaŋ ntaon Minnwi gho chhu v̄ai ŋa, “O ghr̄ao pi kho? N̄shi nshwei gho ni nnu l̄i' nthe miŋgwe yine pugu pa minyien gho ŋa a f̄a'o khwach̄ai tho, ni wuŋ ndua ŋa a tien vi ne. ⁸ Minyien gho ŋa o ni nj̄ai ne ni mbo yi maon ndo ki lo mbo ndwe, ndo nt̄a'a nu ŋku' lb mon tien ki ndugwi yi ŋḡai pi p̄iri vi. Pa ŋgwa ŋa pugu chho nu ŋkuon shhe ŋa pi lo n̄a'an ligi yugu mon ŋwa'an̄l̄i ch̄ombhi lb nd̄i ŋa Minnwi ni nchw̄ie mbhi ne shi ŋgr̄ao no ȳai mi minyien gho, nthe ŋa a ni mbo ndo pa'a ndo nu'uy mbo ndo mf̄a'o no tho nu.

⁹ Yei fe ḡe ni kw̄a'a nu shietho: Khwach̄ai tho pigho khwach̄ai pa mbra ŋa miŋgwe gho chho ŋkuon gho ne.

¹⁰ Pi pin̄i nu'uy mf̄a'o khwach̄ai pa f̄uon, shina pugu yi tien kwo ḡu, ta'a yi wu' nchho sha'a nu, ta'a yi wu' mbi'i nu ma ntho, ndo shi ŋga ntho, a kina no kuo nd̄i.

¹¹ Ndo ni minyien ye ŋa a ni mbo yi maon, ndo pa'a ndo nu'uy mbo yi maon ne, a po pi ngaŋ sh̄ina yi f̄uon ndo mbo pi ta'a yi shina yi khwach̄ai pigho ndo pi shi mbi'i vi. ¹² Wuŋ ndua ye ŋa o ni nj̄ai ne po pi wuŋ f̄uon ŋa pugu lo naa mf̄a'o ghr̄i no pa pifuson ya'a, ndo pugu shi mf̄a'o ghr̄i no f̄uon no ta'a awa pugu pa minyien gho. ¹³ Wuŋ f̄uon pei po pi ni ta'an̄ggi, mfe n̄ji yugu pugu pa ghr̄i yugu no sha'a nu ni minyien gho. ¹⁴ Pugu shi mā'an Muon Minj̄i gho ni nch̄h̄, Muon Minj̄i gho gha'a vugu nthe ŋa a Taatho pa taatho, mbo F̄uon pa f̄uon, ŋgwa pe ŋa pugu pugu po ne, po pi ŋgwa ŋa pi m̄eiŋ vugu, nchu' vugu pugu lo mbi' mbo ghan youn-jin pi ŋa pugu gh̄a n̄ja'o vi.”

¹⁵ Ngaŋ ntaon Minnwi gho chhu v̄ai ŋa, “Pa ŋkh̄i pe ŋa o ni nj̄ai l̄i' ŋa shakh̄i gho ni nchho ne, po pi pa ŋgwa pa la'ala'a taon, ŋkien ntou pa ȳu ŋgwa, pugu pa ŋgwa pa taon taon, pugu pa ŋgwa lb mon pa ŋkwan ŋkwan chr̄a. ¹⁶ Wuŋ ndua pe ŋa o ni nj̄ai ne pugu pa minyien gho shi mb̄ina shakh̄i gho. Pugu shi ŋkwe ŋguon yaon mbho yu ghao, mien vi a kina ntii. Pugu shi ŋkru frei-non yi, nt̄uon vi ni m̄oŋon. ¹⁷ Nthe ŋa Minnwi kwo k̄aon nj̄u' yugu ŋa pugu chw̄ie nnu ŋa ju Minnwi t̄a'a nu ne, nt̄oḡo pi ŋkuon po nu ni ta'an̄ggi mfe ghr̄i yugu no pa f̄uon ni minyien gho, ti pa chr̄a Minnwi nu'uy nd̄oḡo l̄i'. ¹⁸ Miŋgwe ye ŋa o ni nj̄ai ne, a ju mbo mme la'ataon ŋa a f̄a'o n̄ji mbiŋ pa f̄uon ŋkuon shhe ne.”

Ḡu nu Babilon shhe

18 Yei ni ŋga nt̄oḡo, ñj̄ai yich̄ai ngaŋ ntaon Minnwi, a shw̄i' nu shhe lb po. A ni mf̄a'o ŋkien mme ghr̄i, ŋkuon shhe chho shein nu nthe ndigha'o yi. ² A m̄eiŋ ni ŋkien mme ŋggi ŋa, “Mme Babilon ḡu, a ḡu!

A ḡu l̄i' chho pa miŋwein, mbo l̄i' ŋa ŋguon pa jijwe pip̄hi gh̄a ŋḡai ŋkra fo ŋguon nd̄i ne,

l̄i' ŋa ŋguon pa mishi pip̄hi gh̄a ŋḡai ŋkra fo ŋguon nd̄i ghao,

lîfi ɲa ɲguoŋ pa minyien pîphi, minyien ɲa pi lo ɲji'i ntā'a nu ne ghà ɲgēi fɔ ɲguoŋ ndi.

³ Nthe ɲa ɲguoŋ pa la'ataoŋ ghao kwo nnu là'o tîtini shōɔ nu kwoshuoŋ yi, pa fūoŋ ɲkuoŋ shhe hein kwo pɔ pugu pugu moŋ shúoŋ, pa ghan pi'e taŋ ɲkuoŋ shhe hein kwo gū ghan fà'o ll ɲkuoŋ tîtini pēga pugu pa ɲjù'ɔ shúoŋ yi."

⁴ Nne ɲja'o yichai ɲggi po, a chhu nu ɲa, "Pai taŋ ni vāi moŋ la'ataoŋ ghɔ, ma ɲgwa paŋ, nne ɲa kî'i pāi yî'i mbo ɲgia phi yi, pugu pa nenne ɲa kî'i pāi shi mbo ɲgia ɲgā'i yi.

⁵ Nthe ɲa pi kwo kî'i phi yi moŋ gwî ti a ku'ɔ ti mbo no po.

Minnwi kwiŋ ɲguoŋ mbha nnu pîphi pi ghao.

⁶ Pāi fā'a mbiŋ yu wu'ɔ no ha'an juju fā'a mbiŋ ɲgwa nduoŋ ne.

Pāi lu'u mbha fā'a yi ghɔ paa lîfi.

Ŋi'ing là'o moŋ ndua yi a tîni ti mbo paa lîfi ɲkwan ha'an juju ni ni'ing yi ɲgwa ne.

⁷ No ha'an a ni nchho ɲga'o noŋ yi nchho nu moŋ nchho shî'i ne,

nne fe ɲgā'i ghɔ pugu pa yu'ɔ ɲjù'ɔ pi no fi'i ɲkwan gha'o noŋ pugu pa nchhó shî'i ɲa a ni nchho moŋ ghɔ ne.

Nthe ɲa moŋ ɲjù'ɔ yu a chhu ɲa,

'Ŋchho pi no ɲgwafuoŋ, ndo ɲji'i mbo pi ɲkugu, mba'a ma ɲji'i mfā'o yu'ɔ ɲjù'ɔ.'

⁸ Nthe yie ghɔ, ɲgā'i ɲgā'i pi, gu, yu'ɔ ɲjù'ɔ, ni ɲji shi ntho pi ta'a llé pi lo mbinî ntūoŋ vi ni móŋoŋ

nthe ɲa Minnwi Taathɔ, ɲa a sha'a vi ne, fā'o ɲji."

⁹ Pa fūoŋ ɲkuoŋ shhe, ɲa pugu pugu ni mbo moŋ nnu kwoshuoŋ, nchho moŋ nchhó shî'i pugu pugu ne shi ɲkai ndo ɲjūa nthe vi ndi ɲa pugu shi ɲjāi ndindhi móŋoŋ ɲa a chho ɲkii vi ne. ¹⁰ Pugu shi ntithi fie hini, moŋ pɔɔ nu yú'ɔ ɲa pi ni'ing nu mbiŋ yu ne, nchhu ɲa, "A nnu wuwuru! A nnu wuwuru!

Gò mme la'ataoŋ, gò mme la'ataoŋ, mbo Babilon! Wu'ɔ moŋ ta'a awa, gha'a nu mo thɔ."

¹¹ Pa ghan pi'e taŋ ɲkuoŋ shhe kai ndo ɲjūa vi, nthe ɲa sheshenoŋ lo nu'uy ɲjuoŋ kaku pugu ɲkamu'ɔŋ.

¹² Sheshenoŋ shini ndo nu'uy ɲjuoŋ pa laoŋgo, pugu yichai ɲkwan tîni tininchoŋ, shéga pugu pa ɲgù'ɔ tininchoŋ, pi mēin ni pāe, pa ndhwî tininchoŋ mbo yi frū, pichai pa ndhwî ɲa a pie shishini, pugu pa pichai ndhwî tininchoŋ pi mēin ni shilki, pugu pa ndhwî ɲa a pie no pāi, pugu pa ɲguoŋ ɲkwan thi ɲa pugu fā'o mbwa luŋ ne, pa ɲguoŋ pa ɲkwan yaŋoŋ ɲa pi chwīe ni shua shinai ne, pugu pa ɲguoŋ yaŋoŋ ɲa pi chwīe ni thi tininchoŋ ne, pugu pa yichai ɲkwan tîni mbo yi pipie, ni tîni, ni yichai ɲkwan ɲgù'ɔ ɲgwraŋgwra, ¹³ pugu pa shinamoŋ, † pugu pa mbhe nyiaŋ yaŋoŋ, pugu pa lēi, pugu pa laminda tininchoŋ ɲa pi mēin ni māe, pugu

frankishenoŋ, pugu pa là'o, pugu pa wru, pugu pa prupi-na gato, pugu pa shie ge, pugu pa nā'an, pugu pa minji, pugu pa minyienlāi, pugu pa yichai ɲkwan mitu ɲa pi mēin ni kali, pugu pa kūna, mbo ɲgwamishua.

¹⁴ Pa ghan pi'e taŋ pighɔ chhu ɲa, "Pa maŋoŋ pwapwa pe ɲa ɔ khwā ni ɲjù'ɔ yɔ ne taŋoŋ ne mbhe mbho ghɔ, ɲguoŋ pa maŋoŋ nchhó shî'i pɔ pugu pa maŋoŋ shî'i pɔ phe ne mbho ghɔ ti mba'a ɔ ma nu'uy mbinî ɲjāi ɲkamu'ɔŋ." ¹⁵ Pa ghan taŋ pe ɲa pugu fā'o taŋ pighɔ ne, ɲa pugu ni ɲkie pi mbho yu ɲgū ghan fā'o ne, shi nthi pi fie hini nthe ɲa pugu chho mboɔɔ nu'uy nu ɲa pi nu'uy vi no ghɔ ne, ɲkai nu ndo ɲjūa nu ni ɲji, ¹⁶ nchhu nu ɲa, "A nnu wuwuru! A nnu wuwuru ni mme la'ataoŋ ɲa a ni mā'an pi ɲkieŋ ndhwî ne,

ndhwî ɲa a pie shishini pugu pa ndhwî pipie, mbūoŋ noŋ yi ni laŋgo pugu pa shéga ni pa ɲgù'ɔ tininchoŋ pi mēin ni pāe!

¹⁷ Nthe ɲa moŋ shina ta'a awa, ɲguoŋ maŋoŋ pei ghao shî'i."

ɲguoŋ pa taathɔ moŋ ɲkhî ghɔ, pugu pa ɲgwa moŋ ghɔ, ni ghan fā'a moŋ mitu ɲkhî pighɔ, pugu pa ɲgwa pe ɲa taŋ yugu pɔ pi ɲkuoŋ ɲkhî ne, thi pi fie hini.

¹⁸ Pugu ni ɲkai ni ɲji no ha'an pugu ni ɲjāi ndindhi ɲa a taŋoŋ nu moŋ móŋoŋ ɲa a ni nchho ɲkie vi ne, ɲa, "A yāi la'ataoŋ ɲa a ni mbo no mme Babilon?" ¹⁹ Pugu shā'o pru thɔ pugu no ha'an pugu ni ɲkai nu ndo ɲjūa nu ne, ɲkai nu ni ɲji ɲa,

"A nnu wuwuru ni mme la'ataoŋ ghɔ, mbo lîfi ɲa ɲguoŋ ɲgwa pe ɲa pugu fā'o pa mitu ɲkhî moŋ ɲkhî ne,

ɔɔɔ pi ɲkuoŋ fā'o yi ɲgū ghan fā'o!

Nthe ɲa shina ta'a awa, a gū gha."

²⁰ Fā'o pwanju'ɔ nthe vi, ma po,

pugu pa ɲgwa Minnwi pi taŋtaŋoŋ, pugu pa ghan ntaŋoŋ Jishɔ, ni pa ɲjāi lîfi Minnwi.

Nthe ɲa Minnwi sha'a vi mfe ɲjɔ ghɔ nthe vāi!

²¹ Nne yichai tîtini ɲgaŋ ntaŋoŋ Minnwi lōɔ ɲgù'ɔ no fi'i mme ɲgù'ɔ wū'ɔ yaŋoŋ mā'an moŋ ɲkhî, nchhu nu ɲa,

"A ha'an pi shi mā'an Babilon pîphi,

mbo mme la'ataoŋ ghɔ,

pa'a pi lo ma nu'uy ɲjāi vi ɲkamu'ɔŋ.

²² Nne ɲggi lóu ɲa pi ghà ɲkraokrao, pugu pa ghan pa'o lóu, pugu pa yi maŋoŋ tua, ni ghan tua ntān,

mba'a pi ma nu'uy ɲja'o shina ghɔ ɲkamu'ɔŋ

ki ghan chwīe sheshe ɲkwan maŋoŋ ni mbho,

mba'a pi nu'uy ɲjāi vugu shina ghɔ ɲkamu'ɔŋ

ki ɲggi ɲgù'ɔ wu'ɔ yaŋoŋ,

mba'a pi nu'uy ɲja'o shina ghɔ.

²³ Lí'e ɲa laŋ ghà mfe ne,

mba'a a ma nu'uy nthe shina pāi ɲkamu'ɔŋ.

ɲggi mimbia lán pugu mingwe fhi,

† Yei yichai ɲkwan yaŋoŋ ni'ing moŋ brei pwapwa. A ghà ndho pi ɲkuoŋ ghrao thi ɲa pi wū'ɔ, mbo pi yi funfun.

mba'a pi ma nu'unj nja'o shina pæi nkamu'wɔŋ.
Nthe ŋa ŋgwa ŋa pugu ni nthɔ mbi'e tanj ne ni mbo
pugu mbo pa mme ŋgwa ŋkuonj shhe.

Pæi ni mfiŋ ŋguonj ŋgwa la'ataonj ghao ni ŋgán yæi.
24 Pi ni mfe njɔ ni Babilonj ghɔ nthe ŋa pi ni njæi ŋa chhi
pa njæilifi Minnwi pugu pa ŋgwa Minnwi pi taonjaonj,
pugu pa ŋguonj ŋgwa pe ŋa pi ni nkwo ma njwi ne,
pɔ mbho yu."

Pwanju'wɔ po

19 Yei ni ŋga ntɔɔɔ, ñja'o yaonj ŋa a pɔ nɔ mme ŋg-
gì ntou yú po, pa'o ŋgòu, nchhu nu ŋa,
"Gha'o Yawe! †

Lūgu nu pugu pa ndigha'o pugu pa nji pɔ ni Minnwi
yia.

2 Nthe ŋa sha'a nu mi pɔ pi yi nnu shini mbinì mbo yi
ndindì,

nthe ŋa a kwo sha'a mme shakhi ghɔ,
ŋa a ni nthɔ mfuo pa ŋkuonj shhe monj pa nnu
kwoshuonj mi.

Minnwi fe njɔ ghɔ nthe ŋa a ni njwi puonj fà'a ju Min-
nwi."

3 Pugu pinì nkæi ni nji nkamu'wɔŋ ŋa,
"Gha'o Yawe!

Ndindhi ŋa a taonj mbinj yu ne ku'wɔ tɔthi ki ndugwi yi."

4 Paa wunj thishi chiichii ni yi khwe ghɔ pugu pa khwe
mimaonj maonj pigho gū shhe ŋga'o Minnwi ŋa a ni
nchho ŋkuonj faanj, nchhu nu ŋa,
"A pɔ nenne. Gha'o Yawe!"

5 Yichæi ŋggì taonj ŋkuonj faanj ghɔ, nchhu nu ŋa,
"Gha'o Minnwi yia,
ŋguonj yæi ŋa pæi pɔ pi puonj fà'a pi ghao,
pæi ŋa pæi pɔɔɔ vi ne,
pa minkwasha pugu pa ŋgwa lienlienj."

Ji nu tini, mbo yi Muunj Minjii

6 Ñja'o yaonj ŋa a pɔ nɔ ŋggì mme yú ne, nɔ kɔ nu
ntou nkhi, pugu pa ŋggì mme wara nu mbè, kæi nu ni
nji ŋa,

"Gha'o Yawe!

Nthe ŋa Taathɔ, mbo Minnwi yia, mbo chaa ŋguonj
nji, sha'a.

7 Pïa fā'o pwanju'wɔ, pugu pa mme pwatua mfe
ndigha'o ghɔ,
nthe ŋa lánj Muunj Minjii kwo thɔ.

Ngwe vi kwo lɔ mbiri nonj yi.
8 Pi fe ŋkien ndugwi ndhwí pwapwa ghɔ ŋa a mā'anj,
ni mbo ndhwí sheiŋsheiŋ, ndɔ mbo yi taonjaonj."
Nthe ŋa ŋkien ndugwi mbwa ndhwí ghɔ pɔ pi fà'a
ndindì ŋgwa Minnwi.

9 Nganj ntaonj Minnwi ghɔ chhu væi ŋa, "Nā'anj yei:
Mbɔɔɔ yi ŋgwa pe ŋa pi gē vugu li'i ji tini Muunj Minjii

† A ya mbo pi ŋa Haleluya monj chrà Hibru.

ne." Mbinì nchhu væi ŋa, "Yei ya mbo pi pa chrà Minnwi
shishini."

10 Ñgū shhe la'o kwò yu nɔ gha'o nu mi. Nɔ a chhu
væi ŋa, "Ki'i nchwie nne! Mummy wu'wɔ ŋganj fà'a nɔ gò
pia pa pichæi ghanj piŋ nduonj ŋa pugu wëiŋ nnu shini
ŋa Jishɔ chhu ne. Gha'o Minnwi. Nthe ŋa nnu shini ŋa
Jishɔ chhu ne yaonj ŋa a ghà nkāonj pa ŋgwa pugu yæi
nnu mbho Minnwi nchhu ne."

Nganj nonj ŋa a ku'wɔ minyienlæi fhu

11 Nne ñjæi po ŋa'anj, ñjæi minyienlæi fhu thi fɔ! Nonj ŋa
a ni nchhò ŋkuonj ghɔ ne pi mëiŋ vi ni Kà'a Ki Fii ndɔ
mbo Nnu Shini. A ghà nsha'a ndɔ mā'anj nchhò monj
ndindì. 12 Ligi yi pɔ nɔ liŋ mójonj. Ntou pa ŋkie pɔ thɔ
yu. A fā'o ligi ŋa pi nā'anj mbinj yu ŋa yichæi nonj lɔ nji'i
nji ŋkien ju nduthɔ yi. 13 A mā'anj mme ndhwí ŋa pi ni
nchru monj chhi, ligi ŋa pi ni mëiŋ vi nɔ ghɔ ne pɔ Chrà
Minnwi. 14 Pa ghanj mā'anj nchhò po yōu njij yi. Nyienj
nu ŋkuonj pa minyienlæi fhu, mā'anj ndhwí fhu taonj-
taonj. 15 Kafa chæchigæi taonj nchò yu ŋa a shi ŋgwie pa
taonj taonj nɔ ghɔ. A shi nsha'a vugu ni mbie tɔni. A shi
nfi grape monj li'i kienj là'o, mfu'u là'o mbo yi wuwuru
pigítua Minnwi ŋa a chaa ŋguonj nji ne. 16 Pi ni nā'anj li-
gi ŋkuonj ndhwí yi pugu pa nta'o yi ŋa, Fùonj pa fùonj
pugu Taathɔ pa taathɔ.

17 Nne ñjæi nganj ntaonj Minnwi a thi monj minaonj,
mëiŋ pa mishi ŋa pugu yei nu monj tɔthi ne ni nji ŋa,
"Pæi thɔ ŋkiri ta'a li'i nɔ mme ji Minnwi, 18 nɔ kru nu frèi
pa fùonj pugu pa thishi pa shooge, frèi pa memme
ghanj nji, frèi pa minyienlæi pugu pa ghanj ku'wɔ pi, pugu
pa frèi ŋguonj ŋgwamishua pa ŋgwa ŋa pugu lɔ mbo
pa nkūna ne pugu pa nkūna. Pa minkwasha pugu pa
ŋgwa lienlienj."

19 Ñjæi minyienj ghɔ pugu pa fùonj ŋkuonj shhe pugu
pa ghanj mā'anj nchhò pugu kiri nɔ mā'anj nu vi ni nchhò
mbo ju ŋa a ni nchhò ŋkuonj minyienlæi ne pugu pa
ghanj nchhò pi. 20 Pi ni ŋgwëiŋ minyienj ghɔ ni njæilifi
mifiŋ ŋa a ni nḁonj ntou pa li shhi yu ne, mbo pa li pe ŋa
a ni mfiŋ ŋgwa pe ŋa pugu ni mbinj mfā'o li minyienj,
mbo ŋgwa pe ŋa pugu ni ŋga'o yaonj ŋa pi ni nchwie a
pɔ nɔ minyienj ghɔ ne. Pi ni mā'anj minyienj ghɔ pugu pa
njæilifi mifiŋ ghɔ pi maonj monj liŋ mójonj ŋa a kii nu ni
ŋgù'wɔ mikanj ne. 21 Pi jwi pigæi yugu ni kafa ye ŋa a taonj
nchò ju ŋa a ni nchhò ŋkuonj minyienlæi ne. Ngvonj pa
mishi ghao ni nkugwi nonj yugu ni frèi yugu.

Ta'a ŋkanj ŋga'o ghɔ

20 Nne ñjæi nganj ntaonj Minnwi chæi a shwi'i nu
shhe llɔ po, ntuo chu'wɔ shij ki ndugwi yi pugu pa
cheiŋ lilri mbho yu. 2 A ni ŋgwëiŋ mme ndaonj mikwok-
wo ghɔ, mbo mitwe'i llæshhi mbo devi ki Shata, ŋkrao vi
nɔ ta'a ŋkanj ŋga'ombhi, 3 mā'anj vi monj shij ghɔ nchri
cho yi, ndèi thɔ yi nne ŋa minthe pa'a a lɔ nu'unj mfiŋ pa

taoŋ taoŋ mb̄igi nḡəi shhi ti ta'a ŋkaŋ ŋga'o gho nu'uy mme. Yie gho shi ŋga ntogɔ, a yiri ŋa pi chu'ɔ vi no kuo ndii.

⁴ N̄jəi pa faaŋ, ŋgwa pɛ ŋa pugu ni nchho ŋkuoŋ gho nɛ pɔ ŋgwa pɛ ŋa pi fɛ ghr̄i ni pugu ŋa pugu sha'a nɛ. Mbini nu'uy n̄jəi nch̄əi pa ŋgwa pɛ ŋa pi ni nja'a tho yugu nthe ŋa pugu ni nchii nnu shini ŋa Jisho ni nchhu nɛ pugu pa nthe chr̄a Minnwi. ŋgwa pɛ ŋa pugu shini ndo ŋga'o minyien gho, ki ŋga'o yaon ŋa pi ni nchw̄ie a pɔ no ju nɛ, ki lo mbiŋ pi n̄u'ɔŋ li yi choyei pugu, ki no mbho yugu nɛ, pini mf̄a'o chombhi nsha'a f̄uon pugu pa Krishto no ta'a ŋkaŋ ŋga'o.

⁵ P̄igəi ŋgwa ŋa pugu ni ŋkhu nɛ shini ndo nu'uy mf̄a'o chombhi ti ta'a ŋkaŋ ŋga'o nu'uy ntogɔ. Yei pɔ pi f̄uon ku'ɔ nu mon gu. ⁶ Mbɔɔ pugu pa taoŋtaon pɔ pi yi ŋgwa pɛ ŋa pugu pɔ mon f̄uon ku'ɔ nu mon gu nɛ! Mbra gu lo nu'uy mf̄a'o ŋi mbiŋ pugu, ndo pugu shi mbo pi pa ghaŋ fɛ'ingien Minnwi pugu Krishto. Pugu pugu sha'a f̄uon ka'a no ta'a ŋkaŋ ŋga'ombhi.

Pi gha'a Shata

⁷ Ndi ŋa ta'a ŋkaŋ ŋga'o gho mme nɛ, pi shi mfu'u Shata mon ch̄əiŋ. ⁸ A taoŋ ki'e no f̄i nu pa taoŋ taoŋ ŋa pugu pɔ mon khwe ghaa mbhi nɛ, mbo pa Go pugu pa Mago, ŋkiri vugu no mā'an nu nchh̄o, pugu yien ti mbo no shishhe ŋkiŋ mme ŋkh̄i. ⁹ Pugu ni ntia nyien mon ŋguon shhe ghao ŋḡiŋ l̄i' ye ŋa ŋgwa Minnwi pi taoŋtaon ni mbo nɛ pugu pa mme la'ataon ŋa Minnwi khw̄a nɛ, ndo m̄onon shwi'i lo po n̄j̄iḡi vugu.

¹⁰ Pi mā'an dev̄i ŋa a ni mf̄i vugu nɛ mon mme l̄i m̄onon ŋḡu'ɔ mikaŋ pugu pa ŋḡu'ɔ m̄onon l̄i' ŋa minyien gho pugu n̄j̄əi' mifi ni mbo nɛ. Pi w̄o ŋḡəi' mbiŋ pugu f̄o ni naonchi pugu pa tu'u, ki ndugwi yi.

Shá'a shhi mme faaŋ fhu

¹¹ N̄jəi mme faaŋ fhu ki'e pugu ŋon ŋa a ni nchho ŋkuoŋ gho nɛ. Shhe pugu pa po tei ndoll̄o yəi yu pa'a pi lo nu'uy n̄jəi vugu. ¹² Mbini n̄jəi pa ŋgwa ŋa pugu ni khu, mbo pa ŋgwa lienlien pugu pa miŋkwasha, pugu thi shhi faaŋ gho. Pi ŋa'an pa ŋwa'anli. Nne pi pini nu'uy ŋa'an yichəi ŋwa'anli, mbo ŋwa'anli chombhi. Pi sha'a pa ŋgwa pɛ ŋa pugu ni ŋkhu ntogɔ pi ŋkuoŋ yaon ŋa pi ni nā'an mon pa ŋwa'anli nɛ, wu'ɔ ŋkwan no ha'an nchw̄ie nu nnu yugu ni mbo nɛ. ¹³ Nkh̄i fu'u ŋgwa khu pɛ ŋa pugu ni mbo mon gho nɛ. Gu pugu la'ataon pa ŋgwa khu fɛ ŋgwa khu pɛ ŋa pugu ni mbo mbho pugu nɛ, pi sha'a vugu, sheshenon vugu pi wu'ɔ no f̄a'a yi. ¹⁴ Pi mā'an Gu pugu La'ataon ŋgwa Khu mon l̄i m̄onon. Moon l̄i m̄onon gho pɔ pi mbra khu nu. ¹⁵ Ndo ti sheshenon ŋa ligi yi lo n̄ji' mbo mon ŋwa'anli chombhi nɛ, pi mā'an vi mon l̄i m̄onon gho.

Po fhi pugu pa shhe fhi

²¹ Nne n̄jəi po fhi pugu shhe fhi, nthe ŋa f̄uon po pugu f̄uon shhe ni ŋkwo tɔgɔ gha, pa'a mme ŋkh̄i lo nu'uy mbo. ² Nne n̄jəi la'ataon taoŋtaon, mbo Jerushaleiŋ fhi a shwi'i nu lo po, lo mbho Minnwi, pi p̄iri vi no miŋgwe fhi ŋa pi chw̄ie vi no gh̄əi nu ntini ni ndaon vi. ³ N̄ja'o mme ŋggi lo ŋkuoŋ faaŋ nchhu nu ŋa, "L̄i n̄jəi, l̄i' chho Minnwi pɔ pi pugu pa ŋg-wamishua. A shi nchho pugu pugu, pugu pɔ ŋgwa pi, Minnwi ndutho yi pɔ pugu pugu no Minnwi yugu. ⁴ A shi n̄j̄iḡi ŋguon ŋkh̄i ligi yugu ghao lo ligi pugu, ndo mba'a gu nu'uy mbo. Mba'a ywei gu, ki k̄əi nu, ki yú'ɔ nu'uy mbho nthe ŋa pa ndunu nnu kwo tɔgɔ."

⁵ Ju gho ŋa a ni nchho ŋkuoŋ faaŋ gho nɛ chhu ŋa, "L̄i n̄jəi, n̄chw̄ie nu ŋa ŋguon pa nnu pɔ pi fhi." A pini nu'uy nchhu ŋa, "Nā'an yei nnu, nthe ŋa pa chr̄a pei nnu shini ŋa a nthe ŋon y'ə non yi ŋkuoŋ gho." ⁶ A chhu v̄əi ŋa, "Pi kwo chw̄ie a mme! A mmu mbo f̄uon yi ndo mbo ndugwi n̄jiŋ yi, n̄j̄əi yi ndo mbo ndugwi yi. Ni ŋgwa pɛ ŋa n̄j̄u'ɔ yugu yaon nɛ, n̄shi mfe ŋkh̄i lo mon sha'ashhe ŋa a gh̄a mfe chombhi nɛ ni pugu ki lo m̄f̄ini f̄ini. ⁷ ŋon ŋa a mā'an ti ŋga'a nɛ, maon pei shi mbo ji, n̄shi mbo Minnwi yi, a pɔ muuŋ a! ⁸ Ndo ni pa mbene n̄j̄u'ɔ, ghaŋ ki f̄a'o piŋ, pa ŋgwa piri, pa ghaŋ jwi ŋgwa, pa ghaŋ kwoshuon, pa ghaŋ tou ŋgaŋ, ghaŋ gha'o pa nnwi, pugu pa ŋguon pa nde'i ŋgien, l̄i' chho yugu pɔ mon l̄i' ŋa a k̄i nu ni m̄onon ŋḡu'ɔ mikaŋ pugu pa ŋḡu'ɔ m̄onon, mbo mbra gu."

Jerushaleiŋ fhi

⁹ Nne yichəi ta'a ŋgaŋ ntaon Minnwi shina khwachəi ghaŋ ntaon Minnwi pigho, mbo ye ŋa pugu ni mf̄a'o khwachəi kumbu ŋa pugu ni ndinaon ni khwachəi ndugwi n̄jiŋ pa ŋḡəi'ngəi' nɛ chr̄a v̄əi, nchhu nu ŋa, "Tho, n̄shi n̄oŋ Miŋgwe fhi vɛ, mbo ŋgwe Muuŋ Minj̄i." ¹⁰ A tien a nḡəi' no gho mon Jijwe ŋkuoŋ mme mbra, n̄oŋ la'ataon taoŋtaon v̄əi, mbo Jerushaleiŋ, a taoŋ po nshwi'i nu shhe lo mbho Minnwi. ¹¹ A ni nthe nu ni ndigha'o Minnwi, the nu mi pɔ no ŋḡu'ɔ tininchuon ŋa f̄a'o nu gha'a, mbo no yichəi ŋkwan ŋgu'ɔ ŋa pi m̄eiŋ ni jashipa, ndi'e no ŋgrashi. ¹² A ni mf̄a'o ŋkien mme kaon ŋka'a ni paanchro cho yi. Paanchro ghaŋ ntaon Minnwi pɔ chonka'a pigho. Pi nā'an ligi paanchro pa ndaonon puon Ishrae ŋkuoŋ pa chonka'a pigho. ¹³ Trei chonka'a gho ni mbo ŋgei sha'a minaon, yi trei pɔ khwi, yi trei pɔ mbiŋ, yi trei pɔ ŋgei nii minaon. ¹⁴ Mbiŋ ŋka'a mme la'ataon gho f̄a'o paanchro ŋḡu'ɔ kwo pi, pi nā'an ligi paanchro ghaŋ ntaon Muuŋ Minj̄i ŋkuoŋ paanchro kwo pigho. ¹⁵ Ye ŋa pigi yu ni nchr̄a nu nɛ tuo muuŋ thi f̄i' yaon ŋa pi chw̄ie ni laongo nɛ, no f̄i' nu mme la'ataon pugu pa chonka'a yi ni mbiŋ yi no gho. ¹⁶ A ni ŋga mf̄i' la'ataon gho, a pɔ pi kaon ndindi. ŋon gho f̄i'

la'ataon gho ni muon thi fxi yaon gho, a po paa nchu'u ni paa nki ni paa wun nkan kwo †. Kwo pun yi, mburu yi, ni nthi yi po ta'a fxi. 17 A pini nu'un mfxi mbin nda la'ataon gho a po khwachai wun †† kwo ni shigei ngan ntaon yei ni mfxi pi ni nkwan ha'an ngwamishua gha mfxi yaon ne. 18 Pi chwie mbin nda gho ni yichai nkwan nguc' na pi mein ni jashipa, moon la'ataon gho po, pi chwie pi ni ya nkien laongo a lie no ngrashi. 19 Pi ni nchwie ngano nkuon kwo mbin nda mme la'ataon gho ni nguon nkwan nguc' pwapwa ndo mbo yi chigai nchuon. Foon yi po yi lili no fhocru, pi mein ni jashipa. Mbra yi po nkwan yi lili nduon, pi mein ni shafaya. Yi trei po yi lili no fhocru, pi mein ni agate. Yi khwe po yi lili no tru, pi mein ni emera. 20 Yi tien po yi pipie no nchi'a, ni pa lein fhu nkuon gho, pi mein ni onichi. Yi ntigao po ngu'c pipie, pi mein ni kanelian. Yi khwachai po yi pipie no nambwa, pi mein ni krisholai. Yi fuon po ngu'c lili no tru, pi mein ni beri. Ndipu'u po yi pipie no nambwa, pi mein topashi. Wun po yi lili no tru, pi mein ni krishoprashi. Ta'anchro po ngu'c lili, pi mein ni jashinti. Paanchro pie ji shishini, pi mein ni ameti. 21 Paanchro chonka'a po paanchro nguc' tininchuon pi mein ni pae, pi chwie sheshe ta'a chonka'a gho ni ta'a nkwan nguc' tininchuon gho, shendaon mme la'ataon gho po pi chwie ni nkien laongo, ndi'e no ngrashi. 22 Nshini ndo nji' ni njei Nda Minnwi mon mme la'ataon gho, nthe na Nda Minnwi gho yi Minnwi Taatho na a cha nguon nji ne, pugu Muon Minji. 23 Mme la'ataon gho shini ndo mfa'o cha minaon ki fhu no the nu mon gho, nthe na ndigha'o Minnwi lie moon yi, lan yi po Muon Minji gho. 24 Pa la'ataon shi nyien pi mon lie yi, pa fon nkuon mbhi hein tho ni ndigha'o yugu mon gho. 25 Pa chonka'a mme la'ataon gho ma ngu'c nkina pi yi wo ni naonchi, mba'a pi ma mfini nthe na mba'a tu'u ma shini fo. 26 Pi shi ntho ni ndigha'o pugu pa fa'o pa taon taon mon gho. 27 Ndo ti mba'a sheshe yaon fuo ma nii mon gho pugu pa sheshenon na a chwie nnu piphi ki ndei ngien, ndo a shi ngu'c nii ngwa pe na pi na'an ligi yugu mon gwa'anli chombhi Muon Minji ne mon gho.

Ninai pugu pa thi chombhi

22 Nenne, ngan ntaon gho non ninai ni nkhi fe chombhi mon gho vai. Nkhi gho ni ndi'e no ngrashi, nkhi nu lo nkuon faon Minnwi pugu yi Muon Minji, 2 nkhi shwi' nu titri mme shendaon mon mme la'ataon gho. Thi chombhi ni nthi nkin sheshe ngei ninai gho, ntho njuon ntien no paanchro nge mon ta'a nga'o, ta'a nge mon sheshe non, pa fh pi po no yigi nu ghano pa taon taon. 3 Mba'a sheshe yaon na Minnwi chano ne ma nji' mbo mon mme la'ataon gho. Faon

† Mon chra Gri, yei po pi 12,000 fxi yi ya nshiga pi mein ni shitedia. 12,000 gho po pi no non nu na la'ataon gho po pi ki nte. †† Yei po mon chra Gri na 144 kubi.

Minnwi pugu yi Muon Minji shi mbo fo, pa puon fa'a pi gha'o vi. 4 Pugu shi njei minji mi, pi na'an ligi yi nkuon pa choyei yugu. 5 Mba'a tu'u ma nu'un mbo, mba'a cha lie, ki lan ki minaon yi' mbo, nthe na Minnwi Taatho shi mbo lie yugu, pugu sha'a no pa fon ki ndugwi yi.

Tho nu Jisho

6 Ngan ntaon Minnwi gho, chhu vai na, "Chra pei chra na minthe non yi' non yi nkuon gho ne, ndo mbo nnu shini. Minnwi Taatho na a fe Jijwe yi ni pa njei pi ne, taon ngan ntaon vi na a tho non pa nnu na a yi' na a totho ndogo li' ne ni puon fa'a pi." 7 Jisho chhu na, "Lii njei, ntho no kuo ndi. Mboro yi non na a nu'on pa chra pei na Minnwi non pi na'an mon gwa'anli yei ne."

8 Mmu Jon ya'o ndo njei nguon pa nnu pei. Ndi na na yi' ndo njei ne, nki gu shhe shhi ngan ntaon Minnwi na a non nnu pei vai ne, nta'a nu nga'o vi. 9 Ndo a chhu vai na, "Nga, ki' nga'o a. Mbo pi muon fa'a Minnwi wu'c no ha'an po po pa li' po, mbo pa njei Minnwi pugu pa nguon ngwa pe na pugu nu'on chra na pi na'an mon gwa'anli yei ne. Gha'o pi Minnwi!"

10 A chhu vai na, "Ki' ndai chra na pi non mon gwa'anli yei ne, nthe na ndi kwo para. 11 Ngan mbha nnu piphi ghai shhi ni phi yi, ngan nnu totho ghai shhi ni totho yi, ngan ndindi ghai shhi ni nnu ndindi yi, non taontaon ghai shhi mbo yi taontaon."

12 Jisho chhu na, "Lii njei, ntho nu no kuo ndi, ntho nu ni pe no pe nu sheshenon no nkwan ha'an a fa'a ne. 13 A mmu mbo fon yi ndo mbo ndugwi njin, nje yi ndo mbo ndugwi yi, je nu ndo mbo lugwi nu." 14 Mboro yi ngwa pe na pugu shigao mme ndhw yugu a taon ne, nne na minthe pugu fa'o nji no ji nu ntien lo nkuon thi chombhi, ndo mbini totho chonka'a nii mon mme la'ataon ne. 15 Ndo pa mingwa, pa ghan tou ngan, ni pa ghan kwoshuon, pa ghan jwi ngwa ni pa ghan gha'o pa nnu po pi mbhi pugu pa sheshenon na pugu khwa pa nnu mbe ndo nchwie nu ne.

16 "Mmu, Jisho, taon ngan ntaon a na a chhu nnu pei nthe pa chashi ni pai. Mi nen Devi mbini mbo ngwreion yi, mbo chiachia fxi muon tutu'u."

17 Jijwe pugu mingwe fhi chhu na, "Tho." A yi' na sheshenon na a ya'o nnu yei ne chhu na, "Tho." A pie na non na nu'c yi yaon ne tho, non na a khwa ne kwe nkhi chombhi ki lo mbepe.

18 Nshu tane sheshenon na a ya'o chra na a taon mon gwa'anli yei na pi vai nchhu ne: Sheshenon mbigi yaon nkuon gho, kan Minnwi shi mbigi pa ngai'ngai' na pi fxi mon gwa'anli yei ne gho. 19 Ti sheshenon nkere yaon lo nkuon chra na a po mon gwa'anli yei na pi vai nchhu ne, kan Minnwi shi nkwe ji ghr ntien thi chombhi pugu pa moon mme la'ataon taontaon na pi fxi mon gwa'anli yei ne.

²⁰ Ju ᅇa a chīi ᅇguoᅇ nnu pei moᅇ nnu shini ᅇe chhu ᅇa, *"Shishini, ᅇᅇᅇ nu ᅇᅇ kuo ndīi."* A yie. Thᅇ, ma Jishᅇ Taathᅇ!

²¹ Pwapuᅇ Jishᅇ Taathᅇ pᅇ ni pᅇi ghao. A pᅇ ᅇenne.